

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

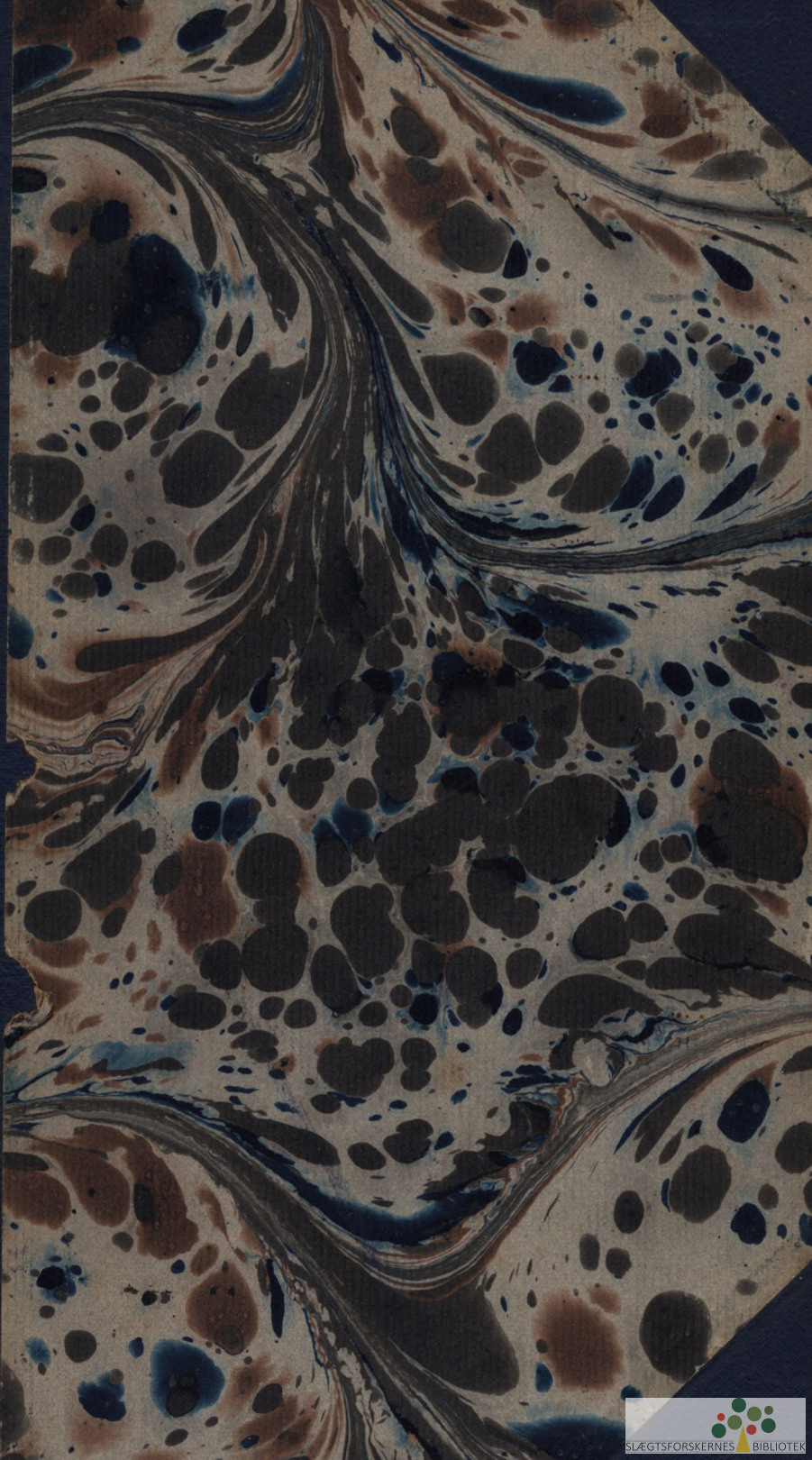
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK
BIOGRAFISK
LESIKON

DANSK
BIOGRAFISK
LEKSIKON

GRUNDLAGT AF C. F. BRICKA

REDIGERET AF

POVL ENGELSTOFT

UNDER MEDVIRKNING AF

SVEND DAHL

UDGIVET

MED STØTTE AF CARLSBERGFONDET

XXI

SCHACK—SIEGUMFELDT

J. H. SCHULTZ FORLAG
KØBENHAVN MCMXLI

Tilsynsraad:
Aage Friis, Ellen Jørgensen, Th. A. Müller.

Copyright 1941 by J. H. Schultz Forlag.
Aktieselskabet J. H. Schultz Bogtrykkeri . København

Schack. Den vidt forgrenede nordtyske Adelslægt S., af hvilken flere Grene er indvandret til Danmark væsentligst gennem Militærtjenesten, forekommer allerede 1162 med Skaccus de Bardewic fra Bardowiek Nordvest for Lüneburg; han antages at være identisk med den 1169 nævnte Schacco de Erteneburg og Bedstefader til Henrik (I.) S. (nævnt 1211 og 37) til Gultzow i Lauenburg, med hvis Sønnensøns Sønner Herman S. (nævnt 1301 og 35) og Johan S. (nævnt 1319 og 35) Slægten deles i to Hovedlinier. Herman S.s Descendent var Hartvig S. (nævnt 1546 og 77) til Basthorst, af hvis Sønner skal nævnes Christoph S. (d. ca. 1615) til Unevad og Basthorst, Hartvig S. (d. 1603) til Basthorst — Stamfader til den vistnok 1760 uddøde slesvigske Gren — samt Sivert S. (d. 1643), hvis Sønneson Generalmajor Hartvig Asche S. (ca. 1644—92), der blev dødeligt saaret ved Steenkerke, var Fader til Generalmajor Hartvig Asche S. (ca. 1685—1734). Christoph S. (d. ca. 1615) var Fader til Otto S. (ca. 1590—1631) til Klein Nienhagen, til Emeke S. (d. 1678) til Wendorf m. m. og til nedenn. Rigsfeltherre Greve Hans S. (1609—76) til Grevskabet Schackenberg m. m., der 1658 blev naturaliseret og 1671 optoges i Grevestanden; af hans Børn skal nævnes Augusta S. (1655—70), der var gift med Generalmajor Ditlev Rumohr (1634—78, s. d.), Baronesse Sophia Amalia S. (1657—1713), der ægtede Gehejmerraad, Rigs greve Cai Lorenz Brockdorff (1646—1725, s. d.), og Greve Otto Didrik S. (1652—83) til Grevskabet Schackenberg, hvis Søn Finansdeputeret, Gehejmerraad Greve Hans S. (1676—1719) til Grevskabet Schackenberg var Fader til Kammerherre Greve Otto Didrik S. (1710—41) til Grevskabet Schackenberg; af hans Børn skal nævnes Baronesse Anna Sophie S. (1734—1802), der ægtede Overstaldmester Wilhelm Ditlev Werner v. Staffeldt (1724—1801) — Farbroder til Digteren Adolph Wilhelm Schack Staffeldt (1769—1826, s. d.) — Baronesse Frederikke Anna Sophie S. (1741—87), gift med Amtmand, Kam-

merherre Baron Hans Schack Brockdorff (1729—76), Greve Frederik Christian S. (1736—90) til Giesegaard — der 1749 optoges i Grevestanden, og hvis Datter Komtesse Anna Ernestine S. (1771—1805) var gift med Overhofmester, Gehejmerraad Johan Ludvig Brockenhuus (1759—1830) (fra dette Ægteskab stammer Greverne Brockenhuus-S.) — og Rentekammerdeputeret, Direktør for Øresunds Toldkammer Greve Hans S. (1735—96) til Grevskabet Schackenberg, hvis Søn Generalmajor Greve Otto Didrik S. (1758—1809) til Grevskabet Schackenberg var Oldefader til nedenn. Ægyptolog Greve Hans S. (1852—1905) til Grevskabet Schackenberg, der er Fader til nedenn. Amtmand Lensgreve Otto Didrik S. (f. 1882) til Schackenberg. — Ovenn. Otto S. (ca. 1590—1631) til Klein Nienhagen var Fader til nedenn. Generalmajor Joachim S. (1628—1700) til Sneumgaard m. m., af hvis Børn skal nævnes Dorothea Sophie S. (1682—1771), gift med Gehejmekonferensraad Christian v. Rathlou (1677—1752), og Generalmajor Niels Rosenkrantz S. (1680—1731) til Bramslykke, Sneumgaard og Kærstrup, hvis Søn nedenn. Statsmand Joachim Otto Schack-Rathlou (1728—1800) til Sneumgaard, Rathlousdal o. fl. var Fader til Dorothea Sophie S.-Rathlou (1757—78), der var gift med Generalløjtnant Baron Clemens August Haxthausen (1738—93, s. d.). — Ovenn. Emeke S. (d. 1678) til Wendorf var Fader til dansk Major Hans S. (ca. 1639—1705) til Zülów — hvis endnu levende Descendens 1876 optoges i den preussiske Grevestand — til Cort Christoph S. (ca. 1657—1739) (hvis Efterslægt, Linien Rey, endnu lever i Tyskland) og til Claus Christoph S. (1637—1716) til Wendorf og Schependorf, hvis Sønnesøn dansk Kammerherre Christoph Ernst S. (1716—82) til Wendorf var Fader til nedenn. Overhofmarskal Engel Carl Ernst S. (1750—1811) til Nustrow m. m., der blev naturaliseret 1776, og til dansk Kammerherre Ulrich Anton Friedrich S. (1747—1822); Efterkommere af begge Brødre lever endnu i Tyskland.

Slægtens yngre Hovedlinie udgaar fra ovenn. Johan S. (nævnt 1319 og 35) til Gültzow, hvis Descendent Ludolph S. (nævnt 1485 og 1513) til Gültzow var Fader til Ludolph S. (nævnt 1505 og 49) til Gültzow — hvis Efterslægt uddøde 1655 — og til Lorenz S. (nævnt 1506 og 35) til Hasenthal og Müssen; dennes Søn Joachim S. (d. 1575) til Hasenthal og Müssen var Fader til Lorenz S. (d. senest 1600) til Hasenthal og til Hartvig S. (d. 1597) til Müssen — hvis Descendenter endnu lever i Tyskland — og hvis Sønnesøns Sønnesøn dansk Oberst Johan S. (1695—1748) til Kongsdal var Fader til Oberstløjtnant Barthold Hartvig S. (1724—1800),

med hvis Søn Ritmester, Told- og Konsumtions skriver i Thisted Johan Ludvig S. denne danske Gren uddøde 1834. Ovenn. Lorenz S. (d. senest 1600) var Bedstefader til Barthold Heinrich S. (d. 1701) til Harst m. m., der var Fader til dansk Oberstløjtnant Barthold Hartvig S. (1675—tidligst 1705) til Maslow og Fahren — hvis Efterslægt lever i Tyskland — og til dansk Oberstløjtnant Hans Jürgen S. (1680—1758), der var Fader til Generalmajor Barthold Hartvig S. (1719—91). — Den i Pommern bosiddende Linie af Slægten, hvis Forhold til de lauenburgske Linier ikke lader sig udrede, forekommer tidligst 1283 med Ridderen Zsachow, men Stamrækken lader sig dog først dokumentere fra Jürgen S. (nævnt 1450) til Prillwitz, hvis Sønnesøn Asmus S. (nævnt 1499 og 1506) var Fader til Hans S. (nævnt 1517 og 50) — hvis Efterslægt uddøde 1815 — til Georg S. (d. ca. 1545), hvis Descendens endnu er til, samt til Carsten S. (nævnt 1517 og 57), der var Bedstefader til Landraad Hans S. (d. ca. 1651—52) — hvis Efterslægt uddøde 1767 — og Christian Siegmund S. (1594—1657) til Stolzenberg, hvis Søn var nedenn. Generalmajor Hans Christian S. (1642—1706).

Af borgerlige kan nævnes en Slægt, der føres tilbage til Gaardmand Anders Clausen i Hillerup ved Ribe, hvis Søn nedenn. Præst Nicolai Clausen S. (1781—1844) var Fader til nedenn. Digter Hans Egede S. (1820—59), til Sognepræst, Dr. phil. Marcus Andreas Tage S. (1810—62) — hvis Søn var nedenn. Præst og Kritiker Albert S. (1849—1925) — til Maria Nicolina Theodora S. (1814—88), gift med Skolemanden Kristen Rovsing (1812—89, s. d.), og til Hansine Poulina Andræ, f. S. (1817—98, s. d.). — En anden Slægt udspringer fra Rytteren Gregers S. (nævnt 1686 og 1702), der var Fader til Muremester, Gaardejer og Sognefoged i Rosted Peter S. (1687—1729) og til Muremester i Slagelse Gregers S. (d. 1773), hvis Sønnesøn nedenn. Højesteretsadvokat Gregers S. (1781—1840) var Fader til ligeledes nedenn. Maler Sophus Peter Lassenius S. (1811—64).

Danmarks Adels Aarbog, XLIX, 1932, II, S. 3—113; LVII, 1940, II, S. 172. — Lengnicks Stamtavler; Lengnick: Stamtavle over Efterkommere af Jørgen Saabye, 1916. — Personalthist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1927, S. 168 f., 263 f.

Albert Fabritius.

Schack, Albert, 1849—1925, Præst. F. 3. Marts 1849 i Ring ved Horsens, d. 22. Juni 1925 i Marslev, begr. i Vonsild. Forældre: Sognepræst, sidst i Herstedøster og -vester, Dr. phil. Marcus Andreas Tage S. (1810—62) og Hildeborg Marie Bruun (1819—73). Gift

7. Juni 1876 i Aagerup ved Roskilde med Laure Augusta Olivarius, f. 17. Aug. 1854 i Roskilde, d. 18. Jan. 1922 i Vonsild, D. af Kateket i Roskilde, senere Sognepræst i Aagerup og Kirkerup, Provst Carl August O. (1813—92) og Anna Margrethe Rømer (1824—1906).

S. blev Student 1866 fra Borgerdydskolen i Kbh. og teologisk Kandidat 1872. Efter forskellig Lærervirksomhed blev han 1874 ordineret til Kapellan pro loco i Raklev ved Kalundborg. 1877—87 var han Sognepræst i Bredstrup ved Fredericia, dernæst i Gudum og Fabjerg; 1895 fulgte han efter Th. Skat Rørdam som Sognepræst ved Helligaandskirken, Kbh., hvor hans Gerning stærkt paa-skønnedes og en fast sluttet Menighed samlede sig under hans Prædikestol; fra 1908 til 1923, da han tog sin Afsked, var han Sognepræst i Vonsild og Dalby. — Fra sin Ungdom af havde S. iagttaget og prøvet at vurdere Tidens Strømninger, særlig den moderne radikale Bevægelse og den i disse Aar stedse mere mærkbare Indre Mission. Med Hensyn til denne afgjordes Sagen ved det Møde, han fik med »Missionsfolket« i de Aar, da han var Præst i Jylland. De var hans mest trofaste Tilhørere og blev hans bedste Menighedshjælpere, og det uagtet S.s Forkyndelse fremtraadte i en Skikkelse, der var ret forskellig fra hvad sædvanlig anses for Indre Missions. S. var altid — samtidig med, at han villigt indrømmede deres Fejl — rede til at forsvare den Retning, hans Venner tilhørte. Angaaende den moderne litterære Bevægelse skrev han, medens han sad i Gudum (1890), en Anmeldelse af Bjørnsons »På Guds veje«, men en Anmeldelse, der voksede til at blive et Opgør med den Blanding af Spencer'sk Filosofi, hjemmegjort Ræsonnement og digteriske Indfald, som var det bestemmende i Bjørnsons daværende Religionsfilosofi. S.s Indlæg (»Bjørnstjerne Bjørnson og den Søren-Pedersenske Theologi«, optrykt i »Angreb og Forsvar«, 1920) vakte ikke ringe Opmærksomhed. Han udsendte i de følgende Aar en Række polemiske Skrifter (om æstetiske, kirkelige og sociale Spørgsmaal), men Indlægget om Bjørnson er det bedst skrevne og mest rammende af alle hans Arbejder. S.s Bedømmelse af Bjørnson er langt sikrere end af Henrik Ibsen. Baade Bogen om denne (»Om Udviklingsgangen i Henrik Ibsens Digtning«, 1896) og de andre Smaaskrifter lader sig dog endnu læse med Udbytte, og adskilligt i dem vil maaske i Dag blive bedre forstaaet og vinde mere Genklang, end det gjorde, da S. skrev dem. S. var i en Aarrække Redaktør af »Præsteforeningens Blad«. Han tog virksom Del i Kbh.s Kirkesag. Selv stiftede han Dansk Kirkefond, som skulde gælde for hele Landet, men kun fik liden Tilslutning. Han skrev

mangfoldige Indlæg i de kirkelige Blade; i de senere Aar ogsaa om sociale Spørgsmaal, idet han blev stærkt optaget af Henry George's Synspunkter. Af hans Skrifter kan nævnes: »Nutidsbetragtninger i Anledning af H. Begtrup's Foredrag om Arvelighed« (1887), »Sociale Spørgsmaal i kristelig Belysning« (1897) og »En Aargang Prædikener over gamle og nye Tekster« (1909).

Alfr. Ipsen: Litterære Portræter, 1906, S. 103—14. Den indre Missions Tidende, LXXII, 1925, S. 329. Det frie Blad, V, s. A., S. 369. H. Using i Dansk Kirkeliv, s. A., S. 233—37. Harald Nielsen: Bøger og Mænd, 1926, S. 13—21. Sv. Leopold: Erindringer fra min første Forfatteretid, 1928, S. 46—51.

Hans Koch.

Schack, Engel Carl Ernst, 1750—1811, Overhofmarskal. F. 11. Aug. 1750 paa Wendorf i Mecklenburg, d. 10. Dec. 1811 paa Nustrow, begr. i Basse. Forældre: Ritmester, senere Kammerherre Christoph Ernst S. (1716—82) og Dorothea Catharine v. Plessen (1724—69). Gift 6. Dec. 1776 i Kbh. (Slotsk.) med Mette Pauline Rosenørn, f. 8. Juli 1754 paa Ulriksholm, d. 25. Jan. 1811 paa Nustrow, D. af Major, senere Overskænk, Højesteretsjustitiarius, Gehejmerraad Peder R. (1711—90) og Ulrikke Hedevig v. Heinen (1734—72).

S. kom tidligt til Danmark og var 1762 i Huset hos den franske Sprogmeister i Kbh., Professor G. F. Veuillemin. 1764 udnævntes han til Page ved Hoffet, 1769 blev han Hofjunker og 1770 Kammerjunker. 1771 fik han Stillingen som Kammerpage hos Kongen, og efter J. H. E. Bernstorffs Opfattelse skyldtes denne Udnævnelse Dronningen og ikke Struensee. Ogsaa efter Omvæltningen 1772 bevarede S. sin Stilling og blev 1775 opvartende Kammerherre med Hofmarskals Rang, naturaliseret 1776. Han røgtede sin Gerning med stor Trofasthed og Loyalitet over for Enkedronningen og Guldberg, var stadig omkring Kongen og tillod ingen uvedkommende at nærme sig denne. S. var en ret ubetydelig Mand, der nød alle de Fordele, som Hoffet gav ham til Tak for hans Troskab. I sin personlige Livsførelse var han ødsel og kom dybt i Gæld, men hans Ægteskab med Mette Rosenørn, der vakte stor Opsigt i Hofkredse, synes at have medført nogen Ændring i dette Forhold. 1778 blev han Ordenssekretær, og 1780 udnævntes han til Overhofmarskal, i hvilken Stilling han tillige indtraadte som 1. Medlem af Overtilsynskommissionen ved Det kgl. Teater. Ved Regeringsskiftet 1784 mistede S. sine Hofstillinger og drog som Amtmand til Flensborg. 1787—99 virkede han som Overpræsident i Kiel, hvorefter han trak sig tilbage til sine mecklenburgske

Godser Nustrow, Grammow og Stassow. — Kammerherre 1774. Gehejmerraad 1779. — Hv. R. 1776. Rang med Riddere af Elefantten 1784. — Marmorbuste af L. Grossi 1783 (Fr.borg). Silhouet (sst.). Buste af Hartman Becken (Kunstmuseet). Portrættet paa J. F. W. Haffners Tegning af Appartementssalen 1781 paa Christiansborg (Rosenborg).

Danmarks Adels Aarvog, XLIX, 1932, II, S. 40. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Samme: Bernstorffske Papirer, III, 1913. E. Holm: Danmark-Norges Historie, V, 1906. Regeringsskiftet 1784, 1888. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, V, 1902, S. 284; IX, 1922, S. 36, 334, 389. Luxdorps Dagbøger, udg. af E. Nystrom, I—II, 1915—30. Hist. Tidsskr., 3. Rk., V, 1866—67, S. 278 f., 417 f.; 5. Rk., II, 1880—81, S. 358. Poul Reitzel: Blade af en Slægts Historie. Familien Rosenørn, 1932, S. 194—98, 205—09.

Harald Jørgensen.

Schack, Gregers, 1781—1840, Højesteretsadvokat. F. 8. Maj 1781 i Slagelse, d. 14. Dec. 1840 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Muremester Peter Greisen S. (1732—1800, gift 1° 1755 med Anne Marie Jensdatter, d. senest 1776) og Mette Marie Jensdatter Petersen (1755—1831, gift 2° 1803 med Muremester Peter Baadsgaard, 1732—1832). Gift 20. Juli 1804 i Kbh. (Garn.) med Anna Sophie Kirchsteen, f. 7. April 1788 i Kbh. (Frue), d. 24. Maj 1854 sst. (Frue), D. af Koffardikaptajn, senere Brygger Jens Lassenius K. (1749—92) og Mette Marie Gyllich (f. 1759).

S. blev Student 1799 fra Slagelse, cand. jur. 1803, Auditor ved Kronprinsens Regiment, Overauditor 1804, Lærer i Lovkyndighed ved Søkadetakademiet s. A., Søkrigsprokurør 1808, Højesteretsadvokat 1810, Kammeradvokat 1830. Han besad ikke større oratoriske Evner, men var gennem en Aarrække en meget benyttet Sagfører, særlig i Søsager. Han afskedigedes 1838 efter Ansøgning paa Grund af Svagelighed. Han var 1820—39 Medlem af Bombebøssens Direktion. — Justitsraad 1824. Etatsraad 1832.

H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660—1869, 1935, S. 292. Palle Rosenkrantz: Prokuratorerne i Danmark i det 19. Aarhundrede, 1928, S. 34, 73.

Erik Reitzel-Nielsen.

Schack, Hans Egede, 1820—59, Forfatter, Politiker. F. 2. Febr. 1820 i Sengeløse, d. 20. Juli 1859 i Schlangenbad ved Frankfurt a. M., begr. i Taarnby, Amager. Forældre: Sognepræst, senere Provst Nicolai Clausen S. (s. d.) og Hustru. Gift 23. Sept. 1854 i Helsingør med Fanny Vendela Armida Hebbe, f. 11. April 1833 paa Näsbyholm, Jönköping Län, d. 17. Okt. 1912 i Kbh. (gift 2° 1861 med Departementschef, senere Gehejmelegationsraad

P. Vedel, s. d.), D. af Dr. phil., Godsejer Gustaf Clemens H. (1804—93) og Forfatterinden Vendela Åstrand (1808—99).

S. blev efter at have faaet Undervisning hjemme sat i Borgerdydskolen paa Christianshavn og blev Student 1837. Strengt opdraget af den værdige Fader, der altid holdt ham det moralske Sandhedskrav for Øje, og med en Arv af Fantasteri fra Moderen, overmaade modtagelig for Indtryk baade fra Fritidslæsningen og fra Omgivelserne blev han et Menneske med stor Aandslivlighed og rørig Sympati og med en Trang til at leve med og gøre sig gældende, der uvægerlig til Overmaal foregreb de virkelige Oplevelser, men tillige et Menneske med Tilskyndelse til at være paa sin Post over for andres Paavirkning og over for sin egen Natur. Hvorledes hans store receptive Evne og hans Fantasi, hans Selvoptagethed og hans Selvkritik samvirkede og brødes fra Drengenaarene indtil hans Opgør dermed i sit Hovedværk, Romanen »Phantasterne« (1857), lader sig ikke nøjere følge, selv om de forskellige Udkast og Forarbejder til Romanen, der vel strækker sig over en halv Snes Aar, giver nogen Vejledning. En meget betydende Hjælp til Afklaring og frugtbar Udvikling fik han allerede i sit første Studenteraar gennem Poul Møllers Forelæsninger, senere gennem Studiet af hans Skrifter, ikke mindst Aforismerne med deres Front mod Fantasteri og Affektation i deres forskelligste Udslag. Ogsaa Møllers Digtning har tidligt givet ham Anvisning paa et Virkelighedsstof, som han i Kraft af sin Evne til sikker og lun Iagttagen var i Stand til at opdyrke, og den jævne Sjællænders Udtryksmaade, som Møller havde gjort meget af, kom S. til at beherske med hidtil uset Virtuositet. 1844 tog han juridisk Eksamen. Den efter Datidens Maalestok særdeles lange Studietid maa forklares dels ved Forsinkelser som dem, der møder Romanens Hovedperson Conrad Malcolm, dels dog ogsaa ved den vennesele Ynglings Deltagelse i Studenterselskabelighed og -politik — Conrads stadig voksende Isolation og Goldhed er snarere fremstillet med en Kunstners Sans for de rendyrkede psykologiske Tilfælde end med selvbiografisk Nøjagtighed. S. var Bestyrelsesmedlem i det frisindede Studentersamfund og gjorde 1843 Studentertoget til Uppsala med. Som Kandidat levede han dels af Manuduktion, dels af en lille Fædrearv. 1845 deltog han i det skandinaviske Studentermøde i Kbh.; den følgende Vinter studerede han i Uppsala; her og ved Ophold i Dalarne fik hans Kærlighed til Sverige og Svenske et Grundlag, der holdt. For en Iagttager udefra kunde det i disse Aar se ud, som om han vilde slentre smaanydende og smaaproducerende gennem Tilværelsen; i Virkeligheden havde han dog næppe

opgivet de store Krav til sig selv, og det kan være hans svækkede Helbred, der har hemmet ham fuldt saa meget som hans Mistillid til egen Formaaen og til Verden. Han kendte helt vel sin Begavelse baade som abstrakt Intelligens og som menneskekyndig, og han arbejdede stedse meget sikkert for en god litterær Form; men han har næppe selv vidst, om det mest var Magelighed eller Redelighed, der afholdt ham fra det store, forpligtende Udslag. 1848 kom det dog tilsyneladende. Folkefrihedens, Danskhedens, Skandinavismens praktiske Gennembrud gjorde ham til en Handlingens Mand. Han talte ved »Hippodrommøderne« i Marts, gik, skønt nærsynet, kejtet og hurtigt trættet med i Felittoget som tapper Soldat og god Kammerat; hjemvendt sluttede han sig til den københavnske Bevægelse til venstre for de Nationalliberale og i Forstaaelse med Bondevennerne, og med Støtte fra disse valgtes han i Præstø Amts 3. Distrikt (Store Hedinge) til den grundlovgivende Rigsforamling. I Pjecen »Om Valgreform-Selskabets Virksomhed og Angrebene paa samme« (1848) talte han for rent Demokrati. Han blev virksom og dygtig Deltager i Debatterne; særlig Opmærksomhed vakte hans Pjece fra Maj 1849 »Om Slesvigs Deling«, i hvilken han krævede fuldstændig statslig Udskillen af Sønderjyllands tyske Omraade uden Hensyn til Arverettigheder eller til historisk Folkegrænse — Tanker, som unægtelig foregriber den Ordning, der i nyeste Tid har vist sig som den lykkeligste, men som rigtignok efter den Tids Vilkaar maatte regnes for meget vovelige, og som var for lidet underbyggede af praktisk Kendskab til det uklare, forviklede Forhold mellem Nationaliteterne. Fra Okt. 1849 til Marts 1850 forfægtede han i »1848. Ugeblad for Politik og Litteratur« sine selvstændige Meninger. Medens Pjecen en Stund maatte fjerne ham endnu mere baade fra de egentlig Nationalliberale og fra de Konservative — han faldt ved det første Folketingsvalg Dec. 1849, men kom ind Febr. 1850 ved Suppleringsvalg i Præstø Amts 2. Valgkreds (Fakse) —, blev dog efterhaanden Samarbejdet med Venstre vanskeligst. Han frastødtes af Bondevennerne, navnlig deres borgerlige Lederes snævre Partitaktik, der ved Besættelse af politiske og andre Tillidsposter foretrak ubetydelige Tilhængere for betydelige udenforstaaende, og deres Samvirken med de Konservative i den nationale Storpolitik fremkaldte et fuldstændigt Brud mellem dem og ham. Han gjorde op i en af Femte Juni Foreningens Pjecer (»Bidrag til Bedømmelsen af Rigsdagens Virksomhed«, II, 1852, uden Navn) og maatte ved Valget Aug. 1852 søge en ny Kreds, Thisted, hvor han ogsaa genvalgtes efter Opløsningen Febr. 1853 mod en farlig konservativ

Kandidat, Marineminister St. A. Bille. Efter den nye Opløsning i April opgav han imidlertid at stille sig. Hans politiske Vaartid var endt uden at følges af en modnende Sommer. Forbindelsen med Politikken slap han dog ikke; han var kommet i nært Forhold til »Dagbladet«s Redaktion, men mere betød Forholdet til Søsterens Mand C. G. Andræ, ved hvis Torsdagsaftener han stadig traf hans nærmeste nationalliberale Venner Hall og Krieger. Han var desuden 1854 blevet Landstingssekretær, og efter Partiets og Kredens Sejr fik man oprettet en Post for ham som Sekretær hos Konseilspræsidenten. Nu kunde han iagttage og drøfte fra nært, men roligt og ansvarsfrit Hold, idet han i det hele bifaldt sin kraftigere Svogers skeptiske, aandsaristokratiske og opportunistiske Linie. I en anonym Pjece »Bondevennernes Parti og Forfatnings-Udkastet« (1855) tog han dette Standpunkts hele Konsekvens.

Medens han med slappet Virkelyst og synkende fysisk Kraft varetog sine Embeder, gentagne Gange afbrudt af Rekreationsrejser til Sverige og det sydlige Udland, fik han omsider sin længst paabegyndte Roman fuldendt — det stod ham klart, at dette kunde blive hans mest fortjenstfulde Livsværk. Ved Juletid 1857 (paa Titelbladet 1858) udkom »Phantasterne, Fortælling af E. S.«, bag hvilken Signatur han hurtigt genkendtes. Skønt Kritikken anerkendte Bogens originale Motiver og gode Komposition, dens sikre, om end lidt blege Stil og dens Lune, var Ubehag snarest det overvejende Indtryk i hvert Fald i den almindelige Læseverden; der gik femten Aar, inden 2. Oplag udkom (1873; 3. Oplag 1899; ny Udg. med Indledning af Carl Roos 1925, paa ny 1929). Men dette hænger sammen med dens Rolle som Pionerarbejde; den stod ene i sin Samtid, men en fjernere Eftertid har fastslaaet den som Klassiker, og det som en Klassiker, der læses som ny af hvert Slægtled. Uagtet de to Fantaster, den uhelbredelige og den helbredelige, hvis Sygdom analyseres, er meget tidsbestemte i deres Smag og Planer, er de fremstillede med saa nøje og hensynsløs Indsigt i deres almengyldige Psykose, at Genkendelse er mulig til enhver Tid. Og den omhyggelig gennemførte Satire over Datidens Folketalen, Journalistik og Novellistik kan nydes uden historisk Kommentar takket være en Humor, der løfter den ud over Øjeblikket. Medens Forstaaelse og Beundring har været udelt for Romanens Skildring af Fortællerens og hans Kammeraters Ungdomshistorie, af hans Nedgang og Genrejsning indtil vel overstaaet Eksamen, har man staaet tvivlende og uenigt med Hensyn til den sidste Fjerdedel, Skildringen af hans sociale Karriere og hans Kærlighedshistorie. Er S. faldet for Fristelsen til at lave

en konventionel harmonisk Afslutning, eller, værre endnu, har han af indgroet Vane fantaseret sig op i Lignelse af en energisk initiativrig Administrator, som skylder sig selv alt (i Grunden vidste han naturligvis, at hans Karriere skyldtes Protektion), og som oven i Købet findes erotisk spændende af en spansk Prinsesse? Eller har han set Karriere og Erotik i fuldt ironisk Lys, desillusioneret som han selv var? Eller har han overhovedet ikke taget sit Parti, men har holdt Romanens Moral svævende, ligesom han vel ikke endnu saa sin egen Livslinie fast draget? Vist er det, at S. efter at have faaet »Phantasterne« færdig tog fat paa en ny Roman, der baade tilsigtede en paa personligere Minder bygget Udviklingsskildring og et frodigere Samfundsmaleri, hvortil han havde et stort ubenyttet Materiale. Men denne Gang var Planen meget større end Evnen. Man er afskaaret fra at skønne om, hvorvidt S. havde haft aandelig Myndighed til at skabe en Roman, der var blevet andet end en, ganske vist rigt varieret Gentagelse af den foregaaende: de fysiske Kræfter svigtede. Den livlige Selskabsmand, den forstaaende og hjælpsomme Ven var for dem, der kendte ham nærmest, længst en udslidt Neuropatiker, en hypokonder hjertesyg. Yderligere tog Tabet af hans eneste Datter paa ham, og han døde paa Baderejse, uden at Lægerne kunde angive anden Aarsag end Udslidthed, Alderdom. — Breve og Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1858. — Maleri og Buste i Familieeje. Træsnit 1886 af H. P. Hansen.

Fædrelandet 23. Juli 1859. [R. Varberg:] Til Erindring om Hans Egede S. i Dagbladet 5. Aug. 1859 og Særtryk, s. A. M. Goldschmidt: Livs Erindringer og Resultater, 1877, S. 401 ff. V. Vedel i Literatur og Kritik, III, 1890, S. 361—82. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. Vilh. Andersen: Poul Møller, 1894, S. 399—402. P. Andræ: Carl Georg Andræ, I—IV, 1897—1912. Samme: Andræ og Fællesforfatningen af 2. Okt. 1855, 1903, S. 19, 46, 75, 133, 335, 385, 424 ff., 428. Samme: Andræ og hans Opfindelse Forholdstalsvalgmaaden, 2. Udg., 1907, S. 14, 153, 175, 225, 229, 231. H. O. Buemann i Nord. tidsskrift, 1912, S. 125—37, 212—23. Breve i Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1908, S. 1—33. Geheimeraadinde Andræs politiske Dagbøger, I—III, 1914—20. Carl Roos' Indledning til Phantasterne, 1925. Peter Ilssøe i Festskrift til Vilhelm Andersen, 1934.

Paul Læssøe Müller.

Schack, Hans, Greve, 1609—76, Feltherre. F. 28. Okt. 1609 paa Unevad i Angel, d. 27. Febr. 1676 i Kbh., begr. sst. (Trin.). Forældre: Christoph S. (d. ca. 1615) og Anna v. Deden (d. tidligst 1626). Gift 31. Aug. 1648 paa Gültzow med Anna Blome, f. 25. Juni 1632, d. 28. Febr. 1688 i Kiel, D. af gottorpsk Jægermester Otto B. (1589—1645) og Dorothea Sehested (1606—40).

Fra sit 12. Aar var H. S. Page hos Cai Ahlefeldt, Amtmand i Flensborg, 1627—29 Rytter i Christian IV.s Hær i Tyskland, var som Fanejunker og Løjtnant i svensk Tjeneste fra 1630 og fra 1636 som Kaptajnløjtnant og Ritmester i Josias Rantzaus Regiment i fransk Tjeneste, blev 1638 Oberstløjtnant i et Fodregiment, 1642 Oberst og Chef for et Rytterregiment, hvormed han til 1647 deltog i en Række Felttog i Italien, Spanien, Flandern m. m., 1647—48 hvervede han i sin fædrene Hjemstavn Sachsen-Lauenburg et Fodregiment og havde Lejlighed til at blive personlig bekendt med Prins Frederik (III.). 1649—50 var han som Generalmajor atter i fransk Tjeneste og deltog med Udmærkelse i Krigen i Flandern, hvorpaa han uden egentlig Afsked rejste hjem. 1649 havde han en Tid været arresteret i Paris som mistænkt for Deltagelse i Stridighederne mellem Mazarin og Fronden. Han søgte nu Ansættelse i Danmark, men modtog 1652 Udnævnelse til Overamtmand i Sachsen-Lauenburg, fra 1656 i Staden Hamburgs Tjeneste som Kommandant og Oberst (Generalmajor). S. A. havde Rigsraadet overvejet at faa ham i dansk Tjeneste, men Forhandlingerne herom strandede paa hans store Fordringer. Okt. 1657 indledtes nye Forhandlinger; H. S. slog noget af paa sine Fordringer, Nytaar 1658 kom han til Kbh. med et stateligt Tjenerskab og traadte fra 6. Jan. i Tjeneste som Generalløjtnant, Regimentschef, med Løfte om et Len (Riberhus og Møgeltønder) for Livstid og Naturalisation som dansk adelig. Han købte straks en Ejendom ved Børsen, og 8. Jan. var han Medforslagstiller om Oprettelse af et »Krigs-Raad«. — Da Karl Gustaf Febr. 1658 marcherede mod Kbh., var H. S. Kommandant her. I og uden for Staden raadede man over et betydeligt Antal gode Afdelinger under Kommando af H. S. og v. Eberstein, men der synes ikke at have hersket Enighed om at vove en Afgørelse. De faa Maaneder til den anden Krig fik H. S. gennemført Forbedring af Stadens Fæstningsværker, og i hans Haand løb alle Traade sammen under Belejringen, for saa vidt de berørte militære Spørgsmaal; med overlegen Ro og Myndighed, stærkt støttet af Kongen, traf han alle Anordninger til det aktive og passive Forsvar og afviste alle Indblandinger i sit Omraade. Stormnatten 10.—11. Febr. 1659 var han til Stede paa de afgørende Punkter, og hans Anordninger viste, at han fuldt ud beherskede, hvad der hørte til en Fæstnings Forsvar. Hans kølige, tilbageholdne, barske Soldatervæsen, fri for al Poseren, skaffede ham ikke nogen god »Presse« i Samtiden, og af Eftertiden er hans Betydning i disse for Danmarks Fremtid saa afgørende Øjeblikke ej heller vurderet efter Fortjeneste. Dog vedtog Kbh.s Magistrat og de 32 Mænd 1660 at skænke ham

4000 Rdl. — Allerede Jan. 1659 var han udnævnt til Feltmarskal. Senere s. A. var han udset til at lede et Undsætningsforetagende til det belejrede Nakkov, men inden de nødvendige Skibsrum kunde skaffes til Stede, faldt denne By. Sept. s. A. fik han Instruks om under Dækning af hollandske Orlogsskibe at gaa til Kiel og indtage Tropper til et Foretagende, hvis Maal hemmeligholdtes; han havde fuldstændig frie Hænder og skulde være ansvarsfri, hvis Foretagendet mislykkedes. v. Eberstein skulde tage Del i Toget, og i Eckernførde traf de Aftale om Samvirken. Efter en Demonstration foran Nyborg 29. Okt. gennemførtes hurtigt Landgang ved Kerteminde, H. S. selv i Spidsen for den forreste Baadkolonne; en Uge senere satte v. Eberstein over Lille Bælt, og ved udsendte Spejdere m. fl. fik H. S. Forbindelse med ham. Ved de to Føreres Møde i Odense følte v. Eberstein, der var ældst i Rang, sig med Grund saaret over H. S.s Mangel paa Hensyntagen til sin Kampfælde, og Misstemningen mellem dem tiltog yderligere, da H. S. foreløbig vilde forskanse sig og se Forholdene an, medens v. Eberstein ubetinget vilde gaa til Angreb straks; men endelig føjede H. S. sig. I Slaget ved Nyborg 14. Nov. angreb v. Eberstein først, og Kampen bølgede frem og tilbage, indtil H. S. greb ind med sin Hærafdeling og fuldendte Sejren. Med nogen Ret er det udtalt, at H. S. ikke fuldt loyalt støttede v. Eberstein og koldsindigt for længe saa til. Det blev dog H. S., der mest høstede Æren og Byttet. Han skulde dernæst lede et Felttog Syd for Elben, men paa en Overfart til Kbh. i April n. A. faldt han i Fangenskab.

Endnu før den svenske Hær ifølge Fredstraktaten havde forladt Sjælland, behandlede Krigsraadet det vigtige Spørgsmaal om Hærens Reduktion og den fremtidige Værneforfatning, hvorom H. S. fremlagde Forslag. Rigsraadet, af hvilket H. S. blev Medlem Aug. 1660, fandt imidlertid ikke disse vidtgaaende nok og krævede omtrent fuldstændig Afrustning, men efter fortsatte Forhandlinger mellem de to Parter greb Kongen ind og befalede en foreløbig Reduktion under H. S.s Ledelse. Det ser mærkeligt ud, at H. S. var Medunderskriver af et af Rigsraadets radikale Afrustningsforslag. Han forstod ganske vist ikke Dansk, men har naturligvis vidst, hvad han satte Navn under. Maaske har han ment, at Forslaget var betydningsløst. Under Kampen om den fremtidige Regeringsform Efteraar 1660 traadte H. S. frem i forreste Række sammen med Hannibal Sehested og var Medlem af det Udvalg, der vedtog Haandfæstningens Tilintetgørelse. Han udnævntes til »Feltherre«, blev Præsident i det udelukkende militære Krigskollegium, der afløste det hidtidige halvt

civile Krigsraad, Medlem af Statskollegiet og Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift. Nytaar 1661 fremsatte Krigskollegiet Forslag om den fremtidige Hær: Enevoldsmagtens. Den hurtigt paafølgende kgl. Resolution nedsatte vel den foreslaaede Styrke noget, men der skulde dog i Kongeriget foreløbig holdes tre Rytter- og fem Fodregimenter — alle hvervede. Gennemførelsen lagdes ganske i H. S.s Haand. Allerede Marts s. A. overvejedes en yderligere Reduktion, da Undersaatterne klagede haardt over Byrden af Hærens Underhold, og i Nov. forhandlede der i Krigskollegiet under Kongens Forsæde herom. H. S. udtalte, at det var ham, som fremmed i Landet, ubekendt, om Byrden var for tung; den nuværende Styrke var nødvendig; man kunde dog nok reducere Fodregimenterne noget og til Gengæld oprette fire Landregimenter. En saadan Reduktion, den sidste større i Frederik III.s Tid, blev vedtaget og straks gennemført. Sammen med Regimenterne i Hertugdømmerne talte Hæren herefter 12 000 Mand hvervede Tropper. Der blev dog ikke endnu Ro om de militære Forhold, thi i de følgende Aar udfægtede Krigskollegiet (H. S.) haarde Kampe med Kammerkollegiet (Hannibal Sehested og Gabel), der til det yderste støttedes af store Dele af Adelen samt Borgerskabet, og Krigskollegiet, navnlig H. S. personlig, var Genstand for almindelig Misfornøjelse og Uvillie. Skønt H. S. ønskede Landregimenterne oprettet, var han for lidt kendt med Landets Forhold, for indolent til at sætte sig ind i Landmilitærens mangesidige Forhold og var stærkt optaget af Erhvervelse af Gods og dettes Administration. Først da man fra 1664 behøvede Militærens effektive og billige Arbejdskraft ved de store Fæstningsarbejder i Riget, beskæftigede han sig for Alvor dermed og fik den oprettet. For Rigets Befæstningsvæsen under de saa grundigt forandrede militærpolitiske Forhold viste H. S. dyb Forstaaelse og virksom Interesse. I Aarene før 1673, indtil Griffenfeld efterhaanden havde draget mere og mere af Militærvæsenet ind under sig, medens H. S.s Helbred blev vaklende, var H. S. den ledende Mand paa det militære Omraade og øvede yderligere som Medlem af Statskollegiet meget betydelig Indflydelse i alle Statens indre Anliggender. Enkelte andre Mænd, Gabel og Schumacher bl. a., traadte vel i nærmere personligt Samarbejde med de to Konger og øvede i Perioder afgørende Indflydelse, men i den kloge, kølige H. S., der aldrig trængte sig paa, havde Kongerne stadig en støt, selvstændig Raadgiver, uafhængig i enhver Henseende udad- og indadtil. Under hans Ledelse behandlede Krigskollegiet hurtigt og klart de fra Kongen eller de andre Kollegier forelagte Sager. H. S.s Voteringer, altid korte, bestemte, afgivne

sidst, var som Regel afgørende. Kollegiet fungerede tillige som Krigskancelli og som Overkrigsret, hvis Forhandlinger lededes af H. S. soldatermæssig kort og djærvt. Ud over enkelte, særlig paa lagte Hverv gav H. S. sig saa lidt af med den ydre Politik, at det ikke kan afgøres, om han personlig var fransk- eller østrigsk-indstillet. Ved den store Hæruddvidelse 1670—71 udførte H. S. det vigtigste Arbejde med Planlæggelsen og Gennemføringen, og særlig de betydelige Gods- og Pengetransaktioner ved det nye Ryttergods ordnede han med fast Haand, klogt og dygtigt, mest muligt fordelagtigt for Kronen, uden, som adskillige andre, at søge sig selv nogen Fordel derved. De krigsmæssige Lejrøvelser 1673 ved Almind havde han planlagt og ledede selv en Belejringsmanøvre. — H. S. var en meget dygtig Økonom og blev stor Godsejer. For Forstrækninger til Kronen under Krigen 1658—60 fik han 1661 Møgeltønder som Ejendom, 1664 erhvervede han Gram Gods, senere Gisselfeld. 1671 optoges han i Grevestanden og var fra 1670 Medlem af Gehejmekonseillet. — De to sidste Leveaar tilbragte han stille og tilbagetrukket, men af Breve til ham ser man, at hans Tanker i Krigen 1675 stadig fulgte den ved hans kraftige Medarbejde skabte fortrinlige Hær. Han fik en pragtfuld, officielt fastlagt militær Begravelse, og over hans Grav rejstes et meget smukt Marmor-monument. Han har efterladt et stort Arkiv, nu i Rigsarkivet, navnlig indkomne Breve vedrørende militære Forhold. Fra hans egen Haand kendes næsten alene nogle lakoniske med Rødkridt eller Bly nedkradsede Bemærkninger. — Bl. R. 1663. — Maleri af Abr. Wuchters (Fr.borg — Litografi derefter fra Em. Bærentzen 1867 — og Giesegaard 1672). Maleri paa Schackenborg og i Ribe Domkirke, af Wolfgang Heimbach paa Kletkamp, samt paa Steensgaard paa Langeland. Epitafium fra A. Quellinus' Værksted i Trin. K. i Kbh. Portrætteret paa Heinr. Hansens Maleri (1879—80) af Arvehyldingen 1660 (Fr.borg) og paa F. C. Lunds (1887) af Stormen paa Kbh. 1659 (sst.). Stik 1662 af J. Falck efter Maleri af Karel van Mander og 1673 efter Abr. Wuchters.

Danmarks Adels Aarbog, XLIX, 1932, II, S. 61 f. Universitetsprogram 1676. H. v. Schack: Beiträge zur Geschichte der Grafen und Herren v. Schack, III: Überblick über die Geschichte des Geschlechts. Der dän. Reichsfeldherr Graf Hans Schack, 1922. A. Larsen (Liljefalk): Dansk-norske Heltehistorier 1648—1700, 1894, S. 45—68. Dsk. Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 707—10. L. F. la Cour m. fl.: Mindeskrift for Stormen paa Kbh. 1659, 1909, S. 55—71. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 477 ff. og passim. S. A. Sørensen: Kjøbenhavns Belejring og Fyens Gjenerobring, 1896. Museum, 1896, I. Dsk. Mag., 5. Rk., V, 1904; VI, 1909. Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82. J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger til Statskol-

legiets Historie 1660—1676, I, 1903—04. Aarsberetninger fra Gehejmearkivet, VI, 1876—82, S. 249—56. E. A. v. Ebersteins Kriegsberichte hersg. v. L. F. Freih. v. Eberstein, 2. Ausg., 1891. Sammes Kriegsthaten, 2. Ausg., 1892. L. Bobé: Ditl. Ahlefeldts Memoirer, 1895. Aarsskrift for Svendborg Amts hist. Samfund, II, 1909. Milit. Tidsskr., XXXIX, 1910, Sp. 400—04, 450—53, 463—68; sst., Sp. 413—27. Dsk. Saml., 1. Rk., VI, 1870—71; 2. Rk., II, 1872—73. O. F. C. Rasmussen: Optegnelser over Gisselfeld, 1868, S. 136 f., 141—45. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, I—II, 1909—16. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936. F. Ahlefeldt Laurvig: Storkansleren, I, 1934, S. 199 f., 261 og passim.

Rockstroh.

Schack, Hans Christian, 1642—1706, Officer. F. 1642, d. 9. Dec. 1706 paa Iggenhausen ved Lippe. Forældre: Christian Siegmund S. til Stolzenberg ved Stettin (1594—1657) og Anna v. Ramin (d. tidligst 1660). Gift 27. Marts 1683 med Amalia Catharina Mauritzia v. dem Brincke, f. 24. Aug. 1666, d. 1752, D. af lippesk Landraad, Hofretsassessor Otto v. dem B. til Iggenhausen (d. 1694) og Lucia Justina v. Donop (1647—1727).

H. S. var 1658 Page hos General i svensk, senere i dansk Tjeneste, Adam Weyher, blev som menig Dragon fanget ved Nyborg 1659, gik i dansk Tjeneste og blev 1660 Sergent, n. A. Fændrik i Infanteriet, n. A. Løjtnant, 1668 Kaptajnløjtnant, 1670 Kaptajn, 1673 Major. 1676 var han Generaladjutant hos Kongen og bragte Griffenfeld paa Skafottet Benaadningen til Livet. S. A. deltog han som Oberst i Duncans ulykkelige Tog, blev haardt saaret og ansattes som Kommandant i Nyborg. N. A. udnævntes han til Kommandant i Kristiansstad, men var Rekonvalescent i Tyskland for sit Saar og blev afskediget, hvorefter han var i braunschweig-wolfenbüttelsk Tjeneste, til han 1681 blev dansk Generalmajor og Kommandant i Kbh. 1687 blev han Direktør for Krigshospitalet, 1689 Generalløjtnant og Chef for Landstormen paa Sjælland og var s. A. Medlem af en militær-civil Kommission om Lettelser i Hærens Underhold. 1692 blev han Chef for Fortifikations-etaten i Danmark og deltog n. A. i Foretagendet mod Ratzeburg. — Sommeren 1700, medens Kongen med næsten hele Hæren førte Krig i Hertugdømmerne, lagde en fjendtlig Flaade sig uden for Kbh., og i Aug. gik Karl XII. i Land ved Humlebæk. Kong Frederik havde lagt Regeringsmyndigheden i Kbh. i Hænderne paa Slotsloven, hvoraf H. S. var Medlem. Til Forsvar af Kbh. og nærmeste Omegn havde han kun to regulære Regimenter samt et paa Flaaden, og ude paa Sjælland var der kun Landstorm. I Slotsloven holdt nogle for, at der fra Kbh. burde sendes et lille Korps mod Svenskerne, medens andre, hvoriblandt H. S., hævdede, at For-

svarsstyrken var saa ringe, at man maatte begrænse sig til Forsvaret af Kbh. og Omgivelser. Dagen efter den fjendtlige Landgang besluttedes det dog at sende en Styrke op langs Kysten; den følgende Nat naaede denne op til Rungsted Kro, standsede her og fik kort efter Befaling om at vende tilbage. Blandt Stadens Borger- skab opstod der stor Forbitrelse over, at der ikke var udrettet mere, og Forbitrelsen rettedes navnlig mod H. S. Denne afløstes straks efter af Generalløjtnant Cormaillon (s. d.). De to Herrer kom i Ordstrid paa Købmagergade, trak Klingerne mod hinanden og maatte adskilles af tililende. S. A. blev H. S. afskediget fra sine øvrige Embeder, efter Ansøgning, men faktisk i Unaade. — Det kan ikke antages, at det lille Korps havde kunnet kaste Fjenden i Vandet, selv om det var kommet paa Stedet Dagen efter Land- gangen, og en alvorlig Kamp med betydelige Tab kunde medføre, at Kbh. vilde blive næsten forsvarsløst. Men den offentlige Mening skulde have et Sonoffer. — H. S. drog straks til sin Hustrus Hjem- land og forblev der. — Gehejmerraad 1698. — Hv. R. 1684.

Danmarks Adels Aarbog, XLIX, 1932, II, S. 98 f. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I, 1899. Dsk. Mag., 5. Rk., V, 1904. Dsk. Saml., 2. Rk., III, 1873—74.

Rockstroh.

Schack, Hans, Lensgreve, 1852—1905, Ægyptolog. F. 12. Dec. 1852 paa Schackenberg, d. 28. Jan. 1905 sst., begr. i Møgeltønder. Forældre: Lensgreve Otto Didrik S. (1810—56, gift 2° 1856 med Johanne Christiane Cornelia v. Krogh, 1825—1910) og Frederikke Rosine Juliane v. Krogh (1823—52). Gift 23. Nov. 1880 paa Lerchenborg med Komtesse Henny Louise Vilhelmine Lerche, f. 14. Sept. 1858 paa Lerchenborg, d. 30. Sept. 1930 i Valby, D. af Lens- greve Christian Albrecht L. (1830—85) og Cornelia Emma Sophie Louise Tillisch (1837—1904).

S. besøgte Gymnasiet i Dresden, senere Universitetet i Göttingen, tog 1874 Referendareksamen og blev 1876 Reserveofficer. Allerede som 23-aarig maatte han hellige sig Administrationen af sit Gods Schackenberg, hvor han gennemførte Overgangen fra Arvefæste til Ejendom. Hans Studium af Ægyptologien og hans senere viden- skabelige Arbejde blev derved et Selvstudium og en travlt optaget Mands Yndlingsbeskæftigelse i den sparsomme Fritid, men ikke af den Grund mindre beundringsværdigt. Da den ægyptiske Ordbog forberedtes under Adolf Ermans Ledelse, blev S. opfordret til Med- arbejderskab og overtog Bearbejdelsen af de matematiske og astro- nomiske Tekster ved Siden af de religiøse Tekster fra Sarkofager og

Kongegrave, som især havde hans Interesse («Das Buch von den zwei Wegen des seligen Toten», 1903). Han havde haft Planer om systematiske grammatiske Studier over det ældste ægyptiske Sprog («Aegyptologische Studien», 1893—96), navnlig Pyramideteksterne, hvis moderne Kapitelinddeling skyldes ham. En alvorlig Sygdom lænkede ham dog i flere Aar til Sengen, besværliggjorde hans Arbejde og medførte til sidst Døden. S. var Forfatter til adskillige Afhandlinger i de internationale ægyptologiske Tidsskrifter og til Værket »Die Unterweisung des Königs Amenemhat I.« (1883). En Del af hans videnskabelige Efterladenskaber befinder sig i Universitetets ægyptologiske Laboratorium. — Maleri af Aug. Wilckens 1898 (Schackenborg), af Leis Schjelderup (sst.) og af samme 1905 efter Fotografi (Møgeltønder K.).

Danmarks Adels Aarbog, XLIX, 1932, II, S. 70.

C. E. Sander-Hansen.

Schack, Joachim, 1628—1700, Officer, Amtmand. F. 1628 paa Hütten, Mecklenburg-Schwerin, d. 21. Aug. 1700 paa Skanderborg Slot, begr. i Feldballe K. Forældre: Amtmand Otto v. S. til Klein Nienhagen (ca. 1590—1631) og Dorothea v. d. Lühe (d. 1674). Gift 1° Marts 1657 i Hamburg med Anna Dorothea v. Schack, f. 1640, d. 1669, D. af Oberst Hartwig Asche S. (1606—45) og Dorothea Hedvig Sehested (d. 1683). 2° 1671 (Bevilling 21. April) med Dorothea Sophie Seefeld, f. 1650, d. 1682, D. af Peder S. til Dalsgaard (d. 1674) og Margrethe Rosenkrantz (d. tidligst 1681). 3° 1696 med Elisabeth Rosenkrantz, f. 2. Dec. 1654 paa Krenkerup, Lolland, d. 27. Nov. 1721 paa Møllerup (gift 1° 1682 med Knud Gyldenstjerne til Møllerup, 1652—82), D. af Stiftamtmand, Gehejmeraad Erik R. (s. d.) og 2. Hustru.

J. S. var 1648 i fransk Krigstjeneste i Spanien, opholdt sig 1652 i Hamburg hos sin Farbroder, den senere Feltherre Hans S., var fra 1657 Stadsmajor i Hamburg, til han 1666 udnævntes til Oberst og Regimentschef i dansk Tjeneste. 1668 blev han naturaliseret som dansk Adelsmand, blev 1674 Generalmajor, ledede 1675 ved Wismar Angrebet paa Lybske Port, førte i Slaget ved Lund 1676, ved Rønneberga 1677 med megen Dygtighed Hovedstyrken af Fodfolket og deltog i Belejringen af Bahu og Erobringen af Rügen 1678. Fra 1676 var han tillige flere Aar Kommandant i Kbh. Han var en meget handlekraftig, offensivt anlagt Fører. 1681 afskedigedes han fra Hæren, blev n. A. Amtmand over Skanderborg og Aakær og havde 1689 Overbefalingen over Landstorkommanden i Jylland. Han blev stor Godsejer her i Landet (Sneum-

gaard, Bramminge, Bramslykke, Kærstrup, Møllerup m. m.). Skønt tysk født lærte han sig Dansk til Fuldkommenhed og indlevede sig ganske i danske Forhold. — Kammerherre 1695. — Hv. R. 1681.

Danmarks Adels Aarbog, XLIX, 1932, II, S. 22 f. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, I—II, 1909—16.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Schack, Nicolai Clausen (ved Daaben Andersen, Niels Schack), 1781—1844, Præst. F. 22. Sept. 1781 i Hillerup ved Ribe, d. 23. Febr. 1844 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Frels. Kgd.). Forældre: Gaardmand Anders Clausen (1744—86) og Anne Marie Nielsdatter Schack (ca. 1755—86, gift 2° 1787 med Niels Friderichsen). Gift 23. Nov. 1807 i Lyngby med Tagea Dorothea Erasmii, f. 30. Okt. 1785 i Kbh. (Frue), d. 24. Marts 1841 sst. (Frels.), D. af Kommandant og Agent paa Guineakysten Tage E. (1749—85) og Edel Johanne Margrethe Jørgensdatter Saabye (1751—1835).

S. blev Student 1800 fra Ribe og tog teologisk Embedseksamen 1804, blev derefter Alumnus paa Elers' Kollegium og paa Pædagogisk Seminarium, fra hvilket han tog Eksamen 1806; s. A. fik han Accessit for en historisk Afhandling. Han blev Lærer ved Schouboes Institut og 1807 ordineret Kateket ved Frue Kirke i Kbh., men s. A. udnævntes han til Sognepræst i Sengeløse i Smørum Herred. Han disputerede 1813 for den filosofiske Doktorgrad og blev 1824 Provst for Smørum og Sokkelund Herreder. 1833 blev han Sognepræst ved Frelsers Kirke paa Christianshavn og 1834—43 var han Medlem af Direktionen for Almue- og Borgerskolevæsenet i Kbh., han sad desuden i Tiendekommissionen for Kbh.s Amt og var Medlem af Landhusholdningsselskabets 1. og Formand for dets 2. Agerdykningskommission. Sammen med C. H. Visby stiftede han Kbh.s Præstekonvent. Han tog sin Afsked 1844. — Han skrev en Del historiske, teologiske og landøkonomiske Afhandlinger og udgav en »Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatssamling« i seks Bind (1832—44). — R. 1829. — Litografi af Em. Barentzen.

Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1908, S. 4—7.

L. Koch (Hans Koch).*

Schack, Otto Didrik, Lensgreve, f. 1882, Amtmand. F. 11. Jan. 1882 paa Schackenborg. Forældre: Lensgreve Hans S. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Nov. 1923 i Vedbæk med Karin Maria Bertha Josephine v. Schack, f. 27. Nov. 1889 i St. Goar (gift 1° 1913 med Premierløjtnant, senere Admiral i den tyske Marine Hermann Friedrich Ferdinand v. Fischel, f. 1887, gift 2° 1923 med

Gertrud Wilhelmine Catharina v. Schack, f. 1887), D. af Greve Christoph Ulrich Rudolf Gustav v. S.-Zülow (1853—1923) og Anna Maria Gertrud Schmitz (1855—1938).

S. blev Student 1902 fra Katharineum i Lübeck, hørte Forelæsninger i München og overtog 1905 Grevskabet ved Faderens Død. Hjemmet var dansk, men deltog aldrig i den politiske Side af det nationale Liv, og først efterhaanden gled S. ind i den sønderjyske Nationalitetskamp. Han blev Medlem af Vælgerforeningens Tilsynsraad, og da Landeværnet oprettedes 1913 med det Formaal at bevare dansk Jord paa fri Mands Haand, valgtes han til Foreningens Sekretær og Kasserer, hvilket medførte et betydningsfuldt Arbejde, bl. a. som Taler paa Foreningens Møder i de forskellige Egne af Nordslesvig. Ved Verdenskrigens Udbrud 1914 blev han sammen med andre danske Sønderjyder arresteret og interneret i Flensborg. Ved en Husundersøgelse paa Schackenborg beslaglagdes en Del Papirer, som sendtes til Rigsretten i Leipzig; men da der ikke var Grundlag for en Anklage for Landsforræderi, løslodes S. 1. Dec. 1914. Under Vælgerforeningens Forhandlinger 1919, da Meningerne var delte med Hensyn til Grænsespørgsmaalet og ofte stod stejlt over for hverandre, medens der ikke var Plads for Mellempunkter, og da S. mente ikke at være i Overensstemmelse med Flertallet af sine Vælgere, der hørte til den saakaldte Flensborg-Gruppe, nedlagde han i Sommerens Løb sit Mandat. Da sidstnævnte Gruppe med Gaardejer Peter Grau som Formand kort derefter udskilte sig fra Vælgerforeningens Tilsynsraadmøder, valgte det tilbageblevne Flertal S. til Formand. Efter at have forvisset sig om, at dette ikke udelukkede ham fra Forhandling med den udtraadte Gruppe, tog han mod Valget og dermed mod Op-gaven atter at samle de to Grupper. Den nærforestaaende Afstemning og Arbejderpartiets Holdning tvang Partierne til at mødes paa ny, og efter at der var foretaget Valg i Henhold til nye Vedtægter, genoptog Tilsynsraadet i Fællesskab Arbejdet med S. som Formand. Han indskrænkede sig imidlertid til upartisk Ledelse af de til Tider ret stormfulde Møder. Han havde her Held til at affatte Vælgerforeningens fyndige Afstemningsopraab, der gav et smukt Udtryk for de Følelser, der paa dette historiske Tidspunkt besjælede den dansksindede sønderjyske Befolkning. Ved Festen paa Dybbøl 11. Juli 1920 bød han i sin bekendte Tale, der vil være uforglemmelig for alle, som var til Stede, Kong Christian X. Velkommen som Nordslesvigs Konge.

Efter Genforeningen fik han Sæde i flere Repræsentantskaber. Fra 1927 har han saaledes været Formand for Tønder Landmands-

banks Repræsentantskab, fra 1920 Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab (fra 1936 Danmarks Nationalbank), fra 1923 Medlem af Hedeselskabets Repræsentantskab, Medlem af Repræsentantskabet for Nordisk Livsforsikrings Aktieselskab af 1897 og for Nordisk Ulykkesforsikrings Aktieselskab af 1898 fra 1924.

Allerede 1905 blev S. valgt ind i Tønder Kredsraad, der svarer til dansk Amtsraad, og var derefter til 1919 det ene af Kredsdagens to danske Medlemmer. I Overgangstiden 1919—20 var han, efter at der havde fundet Nyvalg Sted paa et bredere Grundlag, Ordfører for den større danske Gruppe inden for Kredsdagen. I Krigsaarene opnaaede han et bedre Samarbejde med de tysksindede Kredsdagsmedlemmer og et godt Forhold til den preussiske Landraad, hvilket lettede ham Opgaven, da han i Jan. 1920 af Den internationale Kommission blev indsat som Landraad over hele den daværende Tønder Kreds. Som Landraad og som Formand for Afstemningskommissionen for den nordlige Del af Kredsen med en paa flere Steder i national Henseende stærkt blandet Befolkning indskrænkede han sig i Hovedsagen til at vaage over, at begge Nationaliteter fik samme Ret, og at den offentlige Ro og Orden opretholdtes.

Efter at Grænsen var fastlagt, blev han 1. Maj 1920 konstitueret som Amtmand over Tønder Amt og fratraadte kort derefter som konstitueret Landraad i Sydtønder Kreds. 1. Nov. 1920 udnævntes han til Amtmand over Tønder Amt. Paa Grund af hans tidligere mangedaarige Virksomhed som Kredsdagsmedlem og nøje Kendskab til Forholdene faldt Samarbejdet med de skiftende Amtsraad og som Formand ham ikke vanskeligt. Som Amtmand har han ud fra sin sønderjyske Fortid søgt at forstaa det tyske Mindretals Følelser og at imødekomme dets Krav om fuldstændig Ligestilling inden for den danske Stat. Han har i denne Henseende sammen med andre søgt at skabe en Afspænding af Grænselandets Modsætninger, navnlig paa Skolevæsenets Omraade, inden for Tønder Amt. S. nyder ualmindelig Anseelse og Tillid i alle Samfundsklasser paa Grund af sin udprægede Retfærdssans, sin store Evne til at forlige modsatte Opfattelser og sin noble Indstilling i vigtige og afgørende Spørgsmaal.

Hofjægermester 1908. Kammerherre 1934. — K.² 1920. DM. 1930. — Maleri af Agnes Smidt 1935 paa Tønder Amtshus. Buste af G. Hammerich 1932.

Danmarks Adels Aarvog, XLIX, 1932, II, S. 54, 70.

Nicolai Svendsen.

Schack, Sophus Peter Lassenius, 1811—64, Maler, Officer. F. 21. Jan. 1811 i Kbh. (Holmens), d. 21. April 1864 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Højesteretsadvokat, senere Kammeradvokat Gregers S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 30. Maj 1846 i Kbh. (Frue) med Jenny Maria Margaretha Wijdbohm, f. 16. April 1829 i Stockholm, d. efter 1854, D. af Oberstløjtnant, senere Oberst Johan Reinhold Benedictus W. (1778—1854) og Jenny Hervàn (1803—tidligst 1854). Ægteskabet opløst 1851. 2° 28. Juni 1853 i Kbh. (Garn.) med Vilhelmine Bothilde Olsen, f. 31. Marts 1826 i Kbh. (Garn.), d. 7. April 1900 i Holbæk, D. af Premierløjtnant, senere Oberst O. N. O. (s. d.) og Hustru.

S. blev Landkadet 1821, Sekondløjtnant 1830, 1838 kar. og 1839 virkelig Premierløjtnant, men afskediget allerede 1842. Maj 1848 indtraadte han atter i Tjenesten, var først ved Espingolbatteriet, derefter Kaptajn ved 3. Reservebataillon og Trænkommandoen. Han deltog i Treaarskrigen og blev 1850 Kompagnichef ved 7. Bataillon. 1860 blev han Kaptajnvagtmester i Rendsborg, s. A. kar. Major, deltog som Major og Bataillonskommandør i Krigen 1864, blev haardt saaret 18. April og døde paa et Lazaret i Kbh. — S. havde fra Ungdommen vist Interesse for Kunsten, men kunde først efter at have været Officer i nogle Aar med større Ro ofre sig for sine Kunststudier. Samtidig med at han fik Adgang til C. W. Eckersbergs Malerskole, besøgte han Kunstakademiet 1835—40 og vandt begge dets Sølvmedailler. Hidtil havde han selv opfattet sig som Dilettant i Forhold til Kunsten, men regnede sig nu for Kunstner, uagtet han trods sin Flid og sin Dannelse ikke naaede nogen høj Plads. Han udstillede dels Portrætter og Genrebilleder, dels bibelske Billeder over Emner af det nye Testamente. Det synes, som om Christian VIII. har taget sig noget af ham, saaledes at han 1844—45 fik to Aars Rejseunderstøttelse af Akademiet; tillige havde han bestilt en Altertavle, »Christi Bjærgprædiken«, der først blev afleveret efter Kongens Død, og et stort Billede, »Christian VIII.s og Caroline Amalies Kroning«. Dette har mange Portrætter af god Lighed, men er uden malerisk Virkning. S. udgav senere et Par Bind »Physiognomiske Studier« (1858—59), hvortil Sibbern har skrevet et — noget forbeholdent — Forord, men som ellers maa regnes for en pseudovidenskabelig Kuriositet. Deres væsentlige Fortjeneste ligger i deres nette Udstyrelse og forskellige, ganske fornøjeligt fortalte, Minder fra Forfatterens Ophold i Paris. Det er dog især Bind II, »Portraitparallel eller mellem Mennesket og Dyret«, der har Interesse. S. har ogsaa efterladt sig nogle Raderinger, hvor han viser sig paavirket af tysk

romantisk Litteraturs fantastisk og grotesk betonedede Sider, og det samme gælder et enkelt af hans Malerier. — R. 1849. — Selvportræt 1859 (forhen hos Johan Hansen). Pennetegning af V. Rosenstand (»Lejrscene») 1863 (Fr.borg). Portrætteret paa Træsnittene »Faldne Officerer» 1864 og »Faldne ved Dybbøl«. Træsnit 1864 efter Tegning af H. Olrik. Litografi 1867 af E. Fortling.

Axel F. Hansen: Mindeskrift over de i 1864 faldne Officerer, 1909, S. 184 f. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—51, 1928 (se Registeret).

Ph. Weilbach (H. Bramsen).*

Schack-Rathlou, Joachim Otto, 1728—1800, Statsmand. F. 13. Juli 1728 paa Juellinge, Hellested Sogn, d. 7. Juni 1800 paa Rathlousdal, begr. i Gosmer K. Forældre: Generalmajor Niels Rosenkrantz Schack (1680—1731, gift 1° 1714 med Sophie Hedeveg Raben, 1694—1726) og Benedicte Gertrud v. Ingenhaef (Ingenhaven) (1705—28). Gift 5. Nov. 1756 i Randers med Øllegaard Charlotte Juul, f. 5. Okt. 1738 paa Ravnholt, d. 20. Maj 1798 paa Rathlousdal, D. af Oberst, senere Generalløjtnant Ove J. (1700—66) og Sophie Hedeveg Friis (1717—77).

Tidligt forældreløs fik Drengen sin første Opdragelse hos Mormoderen, Generalinde Øllegaard v. Ingenhaef, f. Rantzau. Hun tog Ophold paa Sneumgaard ved Ribe, hvor han til Huslærer fik den sachsiske Præstesøn A. G. Dathe. Tolv Aar gammel kom han i Huset hos en Moster, der var gift med Generalløjtnant Michael Numsen i Kbh. 1742—45 hørte han Forelæsninger over Jura og Historie ved Universitetet, hvorefter han 1746—48 foretog en Udenlandsrejse, der over Tyskland førte ham til Schweiz og Frankrig med længere Ophold i Lausanne og Paris. Som Led i Uddannelsen til en Embedskarriere blev han Jan. 1751 Auskultant i Højesteret og Marts s. A. Assessor i Hofretten. Aug. 1751—Maj 1752 fik han som Cavalier d'Ambassade i Stockholm Lejlighed til at sætte sig ind i Gesandtskabsforretningerne, og allerede n. A. var det paa Tale at gøre ham til dansk Udsending i Berlin, en Tanke, der dog igen blev opgivet. I Stedet knyttedes han, der Marts 1754 var blevet virkelig Assessor i Højesteret, April 1755 til Tronfølgerens Hofstat, hvor han vandt sin nærmeste foresatte, Hofmesteren Ditlev Reventlows Agtelse og skaffede sig en Velynder i Overhofmarskallen A. G. Moltke. Vist paa Foranledning af denne udpegedes han i Slutningen af 1759 til dansk Gesandt i Stockholm, en Stilling, han beklædte fra Marts 1760 til Marts 1767. Hans Hovedopgave som saadan blev efter J. H. E. Bernstorffs nøje Direktiver at assistere først den franske og siden den russiske Gesandt i Bestræbelserne for

at opretholde Regeringsformen af 1720 og modarbejde Hoffets Planer om en Magtudvidelse, der kunde true Freden i Norden. S.-R.s Medvirken i denne Politik, der bl. a. betjente sig af rigelige Bestikkelser, maatte selvsagt gøre hans Stilling vanskelig og ubehagelig. Og navnlig blev dette Tilfældet, da han 1766 maatte drive det tidligere aftalte Ægteskab mellem den danske Prinsesse Sophie Magdalene og Kronprins Gustaf igennem mod Hoffets Villie og med Bistand fra dets Modstandere. Paa samme Tid pintes han af økonomiske og huslige Sorger. Hans første Stillinger havde været ulønnede, og han havde 1758 maattet sælge Sneumgaard. Den i og for sig anselige Gage, han oppebar som Gesandt, forsløg kun slet til de Krav, som stillede til ham. Hustruens Helbred var daarligt, og hun aborterede flere Gange. En Søn døde som spæd, og det eneste Barn, en Datter, som naaede den voksne Alder, døde barnløs 1778.

S.-R.s Brevveksling fra disse Aar med Onkelen Overjægermester C. C. v. Gram, med Moltke, Bernstorff og Reventlow tegner Billedet af en udpræget Sortseer, en idelig bekymret Mand, der ikke følte sig paa Højde med sit Hverv. Gentagne Gange bad han om at blive kaldt hjem; men da han Febr. 1765 fik Meddelelse om, at han var udnævnt til 2. Deputeret for Finanserne (∴ i Rentekammeret) under Ditlev Reventlow, frabad han sig energisk Stillingen. Under et Besøg i Hjemlandet 1763 havde han hentet sig et Til-sagn om Amtmandsposten i Skanderborg ved første indtrædende Vakance, og det ser ud til, at han som mange af sine Fæller inden for den danske Adel har foretrukket en behagelig Amtmandstilværelse for en besværlig, om end mere udsigtsrig Post i Central-administrationen. I Kbh. var man dog ikke til Sinds at give Slip paa ham. Posten som 2. Deputeret holdtes stadig aaben, og Aug. 1766 udpegedes han til Medlem af Overskattedirektionen. Grundene til, at Opmærksomheden samlede sig om ham, var flere. Han havde gjort sig fordelagtigt bemærket ved sine gode Kundskaber og ved den Grundighed, hvormed han havde sat sig ind i og givet Besked om Forholdene i Sverige. Tillige var han dansk, et vigtigt Fortrin paa et Tidspunkt, hvor det maatte være ønskeligt at afbøde en begyndende Uvillie mod det tyske Elements Overvægt i den øverste Styrelse og sikre sig den danske Adels Medansvar ved Løsningen af Finansmisærens alvorlige Problemer. Endelig var han en Mand uden skarpe Standpunkter og uden nogen udtalt Ærgerrighed, hvorfor man fra forskellig Side gjorde Regning paa hans Støtte. Saaledes var Reventlow bekendt med, at S.-R. i mangt og meget delte hans Syn paa Finanspolitikken, medens

Moltke paa sin Side synes at have regnet ham blandt sine Tilhængere. Ejendommeligt er det at se den nylig afskedigede Moltke i Jan. 1767 stille S.-R., som endnu sad i Stockholm, i Udsigt, at han maaske snart kunde blive Reventlows Efterfølger som 1. Deputeret. Maaske var det dette, der overvandt S.-R.s Betæneligheder og fik ham til efter Hjemkomsten at acceptere Stillingen som 2. Deputeret. Febr. 1768 gik saa Moltkes Forudsigelse i Opfyldelse, og S.-R. overtog Stillingen som 1. Deputeret. Samtidig blev han Direktør for Fonden ad usus publicos og Medlem af Generallandvæsenkommissionen (fra Marts 1768 Generallandvæsenkollegiet). Reventlows Magtstilling arvede han dog ikke; han fik ikke som denne Sæde i Kommercekollegiet og Generaltoldkammeret, saa lidt som han blev Medlem af Konseillet. Han besad heller ikke Reventlows personlige Myndighed og ubøjelige Villie og stod temmelig hjælpeløs over for de skiftende Indflydelser, der gjorde sig gældende gennem den unge Konge. Han var ude af Stand til at dæmme op for den Forværring, Finanserne undergik som Følge af Kongens Udenlandsrejse, Hoffets tiltagende Ødselhed og uansvarlige Kredses Dispositioner. Samtidig kneb det for ham at opretholde sin Autoritet indadtil i Rentekammeret. I Generallandvæsenkollegiet spillede han næppe nogen større Rolle. Han interesserede sig for rent praktiske Landbrugsreformer, der kunde komme Godsejerne til gode, men var betænkelig ved Indgreb i deres Rettigheder (Arvefæstets Indførelse og Hoveriets Bestemmelse). Næppe uden Grund kritiserede han Tempoet i Reformlovgivningen, som ikke levnede Godsejerne tilstrækkelig Tid til Udførelsen af de indgribende Bestemmelser.

Da Bernstorffs Afskedigelse Sept. 1770 bragte det allerede stærkt undergravede gamle System i Skred, medførte det i første Omgang en Ophøjelse for S.-R., der nu blev Medlem af Konseillet. Det var imidlertid umuligt for ham at identificere sig med det nye Regime, og da han i Okt. s. A. stilledes over for en Kabinetsordre om Generaltoldkammer- og Kommercekollegiets Forening med Rentekammeret under hans Ledelse, benyttede han Lejligheden til at tage sin Afsked.

Denne første udprægede Stillingtagen fra hans Side hilstes med stor Tilfredshed blandt Modstanderne af det nye Styre og vandt ham saa megen mere Agtelse, som den var forbundet med et betydeligt økonomisk Offer. Han fik nemlig ingen Pension og var i Virkeligheden næsten helt uden Midler, da han efter Afskedigelsen slog sig ned i Aarhus. Til alt Held døde imidlertid Febr. 1771 hans Faster Dorothea Sophie Rathlou, Enke efter Gehejmraad Chri-

stian Rathlou, og efterlod ham i Henhold til en gammel Aftale Godserne Rathlousdal og Gersdorffslund, hvorved han blev en velstaaende Mand. Nu var det, han knyttede Rathlou'ernes Navn til sit eget.

Fra Jylland fulgte han opmærksomt og gennem livlig Brevveksling med det gamle Konseils Mænd Begivenhederne i Hovedstaden. Straks efter Struensees Fald kaldtes han tilbage til Kbh. og fik Sæde i det nyindrettede Gehejmestatsraad. Han tog Del i de Afgørelser, som bestemte Dronningens og de styrtede Magthaveres Skæbne, og blev Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af de af Struensee foretagne Forandringer. Hans Andel i de trufne Beslutninger er ikke fastslaaet, men det er sandsynligt, at han har øvet en betydelig Indflydelse. Baade Enkedronningen og Arveprins Frederik nærrede stor Respekt for hans Viden og administrative Erfaring og gjorde udstrakt Brug af hans Raad og Bistand i offentlige som i mere private Anliggender. Den nye Statsraadsordning, der — med en Undtagelse for det udenrigske Departements Vedkommende — udelukkede Kollegiechefer fra Sæde i Statsraadet, bevirkede, at S.-R. i dette fik Referatet af Rentekammerets og Finanskollegiets Sager uden samtidig at bebyrdes med disse Kollegiers besværlige Detailforretninger. I øvrigt var han virksom ved Nedsættelsen af den i Okt. 1772 udnævnte ekstraordinære Finanskommission og fik Sæde baade i den og, Marts 1773, i Overskattedirektionen, ligesom han Juni s. A. blev Direktør for Skatkammeret.

Paa samme Tid havde hans Ord en særlig Vægt i udenrigspolitiske Spørgsmaal. Her fastholdt han de Synspunkter, der havde været ledende for hans Virksomhed som Gesandt. Ud fra en rodfæstet Mistillid til Gustaf III. ansaa han en snæver Tilknytning til Rusland for nødvendig. Til Gengæld besad han fuldt ud den russiske Regerings Tillid, hvilket blev afgørende for den heldige Tilendebringelse af Mageskifteforhandlingerne 1773. Efter at det i Marts s. A. var lykkedes gennem et Intrigespil, hvori S.-R. spillede en ikke alt for tiltalende Rolle, at styrte Udenrigsministeren A. S. v. d. Osten, ledede han ad interim de udenrigske Affærer. Saavel Hoffet som den russiske Regering havde gerne set ham fortsætte paa denne Post, men han følte selv sine Evners Utilstrækkelighed, og i April overtog A. P. Bernstorff Stillingen. Det skyldtes for en stor Del S.-R., at denne Mand sammen med H. C. Schimmelmans i Efteraaret 1772 atter var blevet draget ind i Styrelsen, og Samarbejdet mellem dem paa Finanspolitikens som paa Udenrigspolitikens Omraade forløb i Begyndelsen godt. Men især mødtes de i Ønsket

om at værne Statsraadet og Kollegierne mod Indgreb fra Hoffets Side samt i Hævdelsen af det adelige Elements Fortrinsstilling i Statsstyrelsen. Sit skarpeste Udtryk fik denne Holdning i Striden om Oprettelsen af Direktørstillingen i Tyske Kancelli 1773, hvor Ministrene førte Sejren hjem, og Hoffets Kandidat Stemann maatte vige Pladsen for Bernstorff. Imidlertid spores der fra 1774 en Spænding i Forholdet mellem S.-R. og Bernstorff. Dennes overlegne Begavelse og kraftfulde Personlighed kunde ikke i Længden indordne sig under den reelle Førsteministerstilling, S.-R. mere ved Forholdenes Magt end i Kraft af særlige Evner var kommet til at indtage. Andre Momenter kom til. S.-R. mødtes med Arveprinsen, Eickstedt og Guldberg i Bestræbelserne for at fremme Anvendelsen af det danske Sprog og i Ønsket om at trænge Fremmedelementets Indflydelse tilbage. Det vigtigste Skridt i denne Henseende var Anordningen om Indfødsretten 1776, der byggede paa et af S.-R. i Okt. 1775 affattet Udkast. I sig selv var den en rimelig Foranstaltning, bundende i en forklarlig Trang til national Selvhævdelse over for navnlig det tyske Fremmedelements overlegne Betragtning af den danske Nation. Alligevel maatte den virke saarende paa Mænd som Bernstorff og Schimmelmänn, og det ganske særlig ved Maaden, hvorpaa Forhandlingerne var ført uden om Statsraadet og Bernstorff, samt ved Lovens Gennemførelse som en Kabinetsordre. Intet Under, at Bitterheden vendte sig mod S.-R. Styrket blev dennes Stilling ikke derved. Det var Guldberg, der høstede Fordelen af Spliden mellem Statsministrene, og det er fra dette Tidspunkt, hans Kabinetsregimente rigtig udfolder sig.

S.-R. og Guldberg havde den samme konservative Grundindstilling til mange af Tilværelsens Problemer og mødtes navnlig i Uvillie mod Tidens frisindede Rørelser. Men denne Overensstemmelse, som kunde føre dem sammen, naar det gjaldt Løsningen af bestemte Opgaver, formaaede ikke at dække over S.-R.s Bitterhed ved at se sig distanceret af den borgerlige Guldberg og ved at blive holdt ude fra vigtige Afgørelser. At det til Dels var hans egne Metoder, der vendte sig mod ham, gjorde ikke Sagen bedre. Ogsaa reelle politiske Modsætninger spillede ind. Som Godsejer kom S.-R. til mere og mere at føle sig som Varetager af de store Jordbesidderes Interesser. Det var paa deres Vegne, han fra 1776 krævede Mildnelse af Forbudet mod Brændevinsbrænden paa Landet og Lettelser i Ekstraskatten. Han prøvede at tvinge Kravene igennem ved Trusler om ellers at tage sin Afsked, men lod sig alligevel afspise med Veksler paa Fremtiden og nøjedes med at skumle. Guldbergs Interesser knyttede sig derimod mere

og mere til Industrien og navnlig Storhandelen. Efter H. C. Schimmelmans Død havde S.-R. April 1782 fulgt Guldberg ind i Overbankdirektionen; men da Krigskonjunkturerne i Løbet af Sommeren ebbede ud, veg hans nøgterne Natur tilbage for Guldbergs Ønske om en Støtteaktion fra Banken til de i Virkeligheden fallente Handelshuse. Okt. s. A. nedlagde han — uden aaben Protest — alle sine Hverv inden for Finansstyrelsen og beholdt alene Sædet i Statsraadet, hvor han indtog en skjult fronderende Holdning. Han delte den udbredte Misfornøjelse med den Slaphed og Vilkaarlighed, der gennem Hoffets og Guldbergs stadige Indgriben kom til at præge Retsshaandhævelsen, og med den alt for rigelige Uddeling af Æresbevisninger og Naadegaver, hvormed de søgte at bevare Magten. Med A. P. Bernstorffs Afskedigelse 1780 var den sidste Skranke mod Kabinettsregimet bortryddet. S.-R. havde følt det og trods al Uenighed stillet sig paa hans Side.

1783 inddrog S.-R. af Johan Bülow i de Planer, der forberedte Regeringsskiftet 1784, og fik derved Lejlighed til at udøve en modererende Indflydelse paa deres Gennemførelse som ogsaa paa Behandlingen af de faldne Storheder. I den nye Regering overtog han Ledelsen af Udenrigsdepartementet, indtil Bernstorff i Maj kom til Stede. Sept. 1785 modtog han Hvervene som Skoleherre for Herlufsholm og Patron for Universitetet. Han støttede den konservative Prokansler Hector Jansons Arbejde for en Nyordning af Styrelses- og Undervisningsforholdene ved dette. Sept. 1787 udnævntes han til Præsident for Danske Kancelli og fik Lejlighed til at gennemføre nogle mindre Reforme i Forretningsgangen, hvorved Slendrian og Misbrug af forskellig Slags bekæmpedes.

Først og fremmest prægedes dog disse Aar for S.-R.s Vedkommende af hans forgæves Kamp mod den tyskprægede Kreds af yngre Reformvenner, der støttede sig til Bernstorffs Autoritet. Uden større Held tog han til Orde for Besparelser og Forenkling inden for Finansstyrelsen, ligesom han forgæves bekæmpede Planen om Altonabanken, der, ogsaa fra et nationalt Synspunkt, syntes ham en Ulykke. Sin bitreste Skuffelse led han dog sikkert paa Landbopolitikens Omraade. Efter Statsraadets Vedtagelse af Stavnsbaandets Ophævelse indgav han sin Afskedsbegæring og fik den bevilget 6. Juni 1788, idet han dog efter Henstilling forblev i Statsraadet under Kronprinsens Norgesrejse. Tilbudet om en Pension af 4000 Rdl. aarlig afviste han.

S.-R. trak sig tilbage til Rathlousdal, hvorfra han opmærksomt og ofte med Kritik fulgte Begivenhederne hjemme og ude. Han vedligeholdte en venskabelig Brevveksling med Guldberg og A. P.

Bernstorff. Ikke mindst Forholdet til denne sidste var præget af gensidig Agtelse. Ved sin Død efterlod han sig en betydelig Bogsamling og et velordnet Arkiv, der i Henhold til hans Testamente nu opbevares paa Ravnholt.

Æresmedlem af Videnskabernes Selskab 1776. — Kammerjunker 1747. Kammerherre 1759 (med Anciennitet fra 1757). Gehejmerraad 1768. — Hv. R. og l'union parfaite 1766. Bl. R. 1774. — Malerier af C. A. Lorentzen (1783, Fr.borg; Herlufsholm, Ravnholt og Pederstrup). Portrætteret paa J. F. W. Haffners Tegning 1781 af Appartementssalen paa Christiansborg (Rosenborg). — Sarkofag af Wiedewelt.

Danmarks Adels Aarbog, XLIX, 1932, II, S. 27. Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III—VI, 1897—1909. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh-Guldberg, 1899. Samme: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds, I—X, 1895—1931. Th. Thaulow: En dansk Statsminister fra sidste Halvdel af det 18. Aarh., 1932. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800, 1936.

J. O. Bro Jørgensen.

Schade, Caspar, 1754—1828, Præst og Skribent. F. 30. Aug. 1754 paa Avernakø, d. 3. April 1828 i Nykøbing M., begr. sst. Forældre: Sognepræst Stephan Caspersen S. (1721—80) og Amalie Rosine Hansdatter Thanch (ca. 1720—80). Gift 1° 29. Juli 1788 i Roskilde med Rebekka Marie Otzen, døbt 8. Jan. 1767 i Roskilde, d. 8. Maj 1810 i Nykøbing M., D. af Postmester og Palæforvalter Frederik O. (1736—1816) og Karen Copmann (ca. 1745—1824). 2° 3. Okt. 1814 i Nykøbing M. med Elisabeth Christina Otzen, døbt 11. Okt. 1763 i Roskilde, d. 13. Juni 1840 i Nykøbing M., Søster til 1. Hustru.

S. blev Student 1780 fra Nakskov, 1783 cand. theol. og 1787 Sognepræst i Tæbring, Outrup og Rakkeby paa Mors, hvorfra han 1793 forflyttedes til Nykøbing M.; 1797—1803 var han Provst over Mors' Sønder Herred, og 1826 tog han sin Afsked. — S. var meget interesseret i Naturhistorie og i det, man nu kalder Hjemstavns-historie, og udgav 1806 en Beskrivelse af Mors med Bidrag til Øens Historie. Opmuntret bl. a. af Johan Bülow til Sanderumgaard, der ydede ham økonomisk Støtte til Foretagendet, udvidede S. Arbejdet til ogsaa at omfatte Øens Agerdyrkningsforhold, dens Næringsveje, Almuekultur, statistiske Oplysninger m. v., og 1811 udkom hans »Beskrivelse over Øen Mors«, der endnu værdsættes. Utrykt

efterlod S. sig en Del Folkemindestof og en Samling morslandske Ord (Det kgl. Bibliotek). — Silhouet i Privateje.

R. Nyerups Levnedsløb, beskrevet af ham selv, 1829, S. 56 ff. Breve til C. Schade i Saml. til jydsk Hist. og Top., 3. Rk., IV, 1904—05, S. 334—52. Familiebreve sst., 3. Rk., V, 1906—08, S. 117—34. Breve fra C. Schade i Historisk Aarvog for Mors, VI, 1924, S. 106—11; VII, 1925, S. 85—114; VIII, 1926, S. 3—38.

C. Klitgaard.

Schade, Hans, 1671—1703, Diplomat. F. 31. Maj 1671 i Roskilde, d. 11. Okt. 1703 i Kbh., begr. i Roskilde (Domk.). Forældre: Rektor Peder S. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 21. Jan. 1696 i Amsterdam med Catharina Meibom, D. af Professor Marcus M. (s. d.) og Hustru.

H. S. blev Student 1689 fra Roskilde, studerede nogle Aar i Kbh. og begav sig derefter paa en længere Udenlandsrejse. 1696 opholdt han sig i Amsterdam. Han synes da at have været en ganske velhavende Mand. 1698 blev han udnævnt til polsk Resident i Amsterdam og i Begyndelsen af 1700 til Resident i Danmark. Hans Ophold her blev imidlertid kun en lang Række Fortrædeligheder for ham. Han synes at have været en temmelig selvbevidst Mand og kom snart i et meget spændt Forhold til flere af de ledende danske Statsmænd, særlig C. S. v. Plessen; helt galt blev det, da der kort efter kom en Franskmand Moreau, der tidligere havde haft Forbindelser med det polske Hof, til Kbh. Han protegeredes stærkt af v. Plessen og Chr. v. Lente og fik ved deres Hjælp forskellige diplomatiske Kommissioner for det polske Hof med Forbigaaelse af H. S. Dette forbitrede denne i høj Grad, og da han desuden ikke fik nogen som helst Løn udbetalt, bad han fra Midten af 1701 atter og atter om sin Afsked, men først i Maj 1703 kaldtes han tilbage, da Moreau udnævntes til Envoyé i Kbh. Det trak imidlertid ud med hans Afrejse, men han stod i øvrigt lige i Begreb med at drage bort, da Moreau pludselig døde 9. Okt. Da Dødsbudskabet straks meldtes H. S., begav denne sig til Moreaus Bolig for paa Kongen af Polens Vegne at forsegle hans Brevskaber. Dette var imidlertid allerede besørget af v. Plessens Sekretær, og der opstod nu en Ordstrid, som endte med, at en af de tilstedeværende, Kammerraad Burchard v. Suhm, drog sin Kaarde og tilføjede S. et dødeligt Saar i Underlivet. Drabet vakte stor Opsigt i Kbh., og Suhm, der imidlertid var flygtet, blev n. A. af Højesteret dømt fra Livet som skyldig i forsættelig Drab.

C. G. Jöcher: Allg. Gelehrten-Lexicon, IV, 1751, Sp. 206 f. C. Giessing: Nye Saml. af Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 164—68. Nye Dsk. Mag., V,

1827, S. 153 ff. O. Wolff: Journal f. Politik, Natur- og Menneske-Kundskab, 1814, IV, S. 193—258; 1815, I, S. 24—58. [Anna Meibom:] Relation véritable de l'horrible et détestable assassinat commis en la personne de Mr. de Schade, 1713. [Samme:] Einige Perioden aus den brieffen des seel. Hr. Johan de Schade, 1725.

L. Laursen (C. O. Bøggild Andersen).*

Schade, Peder, 1641—1712, Rektor. F. 13. Nov. 1641 i Roskilde, d. 18. Febr. 1712 i Kbh., begr. i Roskilde (Domk.). Forældre: Rektor Hans Pedersen Kalundborg (s. d.) og Hustru. Gift 1° 29. Sept. 1669 i Roskilde med Margretha Bülche, d. 1676 (gift 1° 1660 med Sognepræst ved Roskilde Domkirke, Provst Jens Trojel, 1631—66), D. af Præsident i Kbh. Peter B. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 7. Maj 1678 i Kbh. med Karen Bartholin, f. 26. Jan. 1656 i Hillerød, d. 2. Marts 1698 i Roskilde, D. af Rektor ved Fr.borg Skole, Professor, Mag. Albert B. (s. d.) og Hustru.

Tidligt viste P. S. sig som et fortrinligt Lærehovede. Han gik først i Skole i Roskilde, siden paa Herlufsholm, derpaa atter i Roskilde, hvorfra han blev Student 1660. S. A. blev han Hører sst., men efter at have taget teologisk Attestats (i Sorø) 1663 drog han ud paa en Udenlandsrejse, der kom til at vare næsten fire Aar. Først studerede han i Leiden, siden i Paris, og senere igen især i Padova, hvorfra han rejste hjem over Schweiz og Tyskland, hvor han længe opholdt sig i Wittenberg. Udenlands havde han dyrket de filosofiske Videnskaber, men dog tillige med særlig Interesse lagt sig efter Medicin. Efter sin Hjemkomst havde han ønsket at gaa videre i det medicinske Fag, men under Paavirkning fra sin Fader besluttede han sig til at ofre sig for Skolevæsenet. 1666 blev han vikarierende Rektor i Roskilde, 1669 fik han efter s. A. at have taget Magistergraden kongeligt Løfte om Succession, og 1671 blev han virkelig sin Faders Efterfølger som Rektor og samtidig Kannik i Roskilde Kapitel. Ved dettes Ophævelse 1682 føjede han til Rektorembedet Stillingen som Lector theologiæ og Notar i Tamperretten. P. S. roses som en nidkær og for sine Disciples personlige Vel omsorgsfuld Skolemand, der ogsaa gjorde sig fortjent af Skolens Økonomi ved 1671 at faa udvirket en betydelig Refusion af Jordegods til Erstatning for et Tab af Indtægter, Skolen havde lidt. Selv var han en særdeles velstaaende Mand, der kunde efterlade sig en Formue paa ca. 25 000 Rdl., dertil en kostbar Kuriositets-samling og et ypperligt Bibliotek (paa 1550 Bind). Utvivlsomt sad P. S. inde med gode Kundskaber i flere Fag, men han var aabenbart en uproduktiv Natur og har kun udgivet en af sin Faders efterladte Lærebøger (i Hebraisk, 1674). Derimod stod han i Brev-

veksling med talrige af sin Samtids lærde. En udførlig og interessant »Journal«, som han havde ført paa sine Studierejser, synes desværre at være gaaet tabt allerede i det 18. Aarhundrede.

[Andreas Frølund:] *Schadæana metamorphosis*, 1712. Christopher Giessing: *Nye Samling af . . . Jubel-Lærere*, II, 1, 1781, S. 153—73. S. N. J. Bloch: *Bidrag til Roskilde Domscoles Historie*, I, 1842, S. 59—62. *Kirkehist. Saml.*, 3. Rk., V, 1884—86, S. 545. *Personalthist. Tidsskr.*, II, 1881, S. 205; 6. Rk., VI, 1915, S. 299; 9. Rk., I, 1928, S. 114; II, 1929, S. 168.

Bjørn Kornerup.

Schaffalitzky de Muckadell. Slægten S., hvis oprindelige Navn er Pšovlcký von Mukoděl, stammer formentlig fra den 1169 og 74 nævnte Tvrdiše, Kastellan paa Borgen Hodonin, og skal i hvert Fald kunne føres tilbage til Sudomir til Veseli, Borggreve paa Breclava, hvis Efterkommer Heinrich von Mukoděl (f. ca. 1420) ejede Mukoděl i Nærheden af Žatek (Saaz) i Bøhmen; hans Søn Peter Pšovlcký von Mukoděl til Pšovlcký ved Rakovnik var Oldefader til Sebastian S. (ca. 1561—1624) til Freudenthal, der var Obervogt i Zabergau og Fader til Conrad S. (1595—1649), Obervogt i Zabergau, senere i Besigheim, hvis Sønnesøn Heinrich Bernhard S. (1681—1751) i ung Alder kom til Danmark som Page hos Hertug Ferdinand Vilhelm af Württemberg; 1700 traadte han i Militærtjeneste som Fændrik og tjente sig op til Generalmajor; han var Fader til Generalmajor Jacob Frederik S. (1722—76) og til Gehejmerraad, Oberstløjtnant Albrecht Christopher S. (1720—97), der 1784 af sine Besiddelser Brobygaard, Ølstedgaard, Arreskov og Gelskov erigerede Grevskabet Muckadell og optoges i Grevstanden med Navnet S. de M. Af hans Børn skal nævnes Komtesse Frederikke Louise S. d. M. (1749—86), gift med Gehejmekonferensraad, Amtmand Heinrich v. Levetzow (1734—1820, s. d.), og Greve Erik S. de M. (1774—1833) til Grevskabet Muckadell, der var Fader til Kammerherre, Greve Albrecht Christopher S. de M. (1800—58) til Grevskabet Muckadell, til Komtesse Birgitte (Betzy) Susanne Sybille S. d. M. (1801—76), gift med Gehejmekonferensraad, Lensgreve Preben Bille-Brahe (1773—1857, s. d.), til Baron Vilhelm Joseph Henrik S. de M. (1811—76), hvis Hustru var Tegnersken Albinia Hagemann (1824—97), og til Baron Ludvig Ditlev S. de M. (1804—64), der var Fader til Baronesse Erika Josephine Eleonora S. de M. (1834—1926), gift med Kammerherre Sophus Frederik Erik Otto Skeel (1836—97, s. d.), og til Oberstløjtnant Baron Ludvig Bernhard Maximilian S. de M. (1843—1922), hvis Søn er nedenn. Søofficer, Forfatteren Baron Cai S. de M. (f. 1877). Ovenn.

Greve Albrecht Christopher S. de M. (1800—58) var Fader til Kammerherre Greve Erik Engelke S. de M. (1834—1905) til Grevskabet Muckadell, hvis Søn Kammerherre, Lensgreve Albrecht Christopher Carl Ludvig S. de M. (1859—1939) til Arreskov, Brobygaard og Gelskov er Fader til Lensgreve Erik S. de M. (f. 1888).

Danmarks Adels Aarbog, XLV, 1928, II, S. 103—117. C. A. Schaffalitzky de Muckadell: Slægten Schaffalitzky de Muckadell, 1933.

Albert Fabritius.

Schaffalitzky de Muckadell, Cai, Baron, f. 1877, Søofficer, Forfatter. F. 23. Okt. 1877 i Viborg. Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Baron Ludvig Bernhard Maximilian S. de M. (1843—1922) og Fanny Kirstine Laurine Nielsen, adopt. Holm (f. 1859, gift 2° 1891 med svensk Hofretsnotar Ernst Frederik Björkman, 1861—1925). Gift 15. Dec. 1900 i Kbh. (Holmens) med Ellen Ingeborg Seiersen, f. 14. Febr. 1879 i Malmø, D. af Fabrikant Anthon S. (1833—96) og Vilhelmine Fritsche (1836—1919).

S. de M. blev Kadet 1894, Sekondløjtnant 1898, Premierløjtnant 1902 og Kaptajn 1914, afgang 1920. 1907—14 var han Lærer i Søkrigshistorie og Taktik ved Kadetskolen, 1909—12 Skoleofficer stst., 1913—14 og 1918—19 Lærer ved Officersskolen. 1913 var han næstkommanderende i Kongeskibet »Dannebrog« og 1913—19 Chef for Undervandsbaade. Efter sin Afgang blev han 1920 Chef for Orlogsvæsenets Regnskabsvæsen, 1922 dets Direktør og 1926 Chef for Marineministeriets Kommissariatsafdeling, fra hvilken Stilling han 1930 tog sin Afsked. S. de M., der 1918—23 var Redaktør af »Tidsskrift for Søværnen«, har udfoldet et flersidigt Forfatterskab. Han var allerede før sin Afgang knyttet til »Berlingske Tidende«, blev 1932 Leder af Bladets Berlin-Redaktion, var 1938—41 dets nordiske Redaktør med Bolig i Stockholm og arbejder fra 1941 ved Hovedbladet i Kbh. Han udgav 1911 »Haandbog i Nordens Søkrigshistorie« og 1929 »Grønland i Forvandlingens Tegn«, Betragtninger over det danske Styre paa Øen og Landets Muligheder. Endelig har han fra 1931 skrevet en Række snildt opfundne og muntert og underholdende fortalte Drengebøger, bl. a. »Nyboderdrengen« (1931), »Søkadet Flink« (1934), »Pehr Septimus« (1937) og »Hurra for Willemoes!« (1940). — R. 1919. DM. 1925.

Danmarks Adels Aarbog, XLV, 1928, II, S. 114 f.

Povl Engelstoft.

Schaldemose, Frederik Julius (ved Daaben Fridericus Julianus), 1783—1853, Forfatter. F. 15. Febr. 1783 paa Adlerhus ved Wedellsborg, d. 22. Febr. 1853 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skovrider Niels S. (1743—89) og Cathrine Marie Smidt (1756—99, gift 2° med Forpagter paa Barritskov Niels Dahl, f. ca. 1749, gift 1° med N. N.). Gift 22. Juli 1814 i Kbh. (Garn.) med Ingeborg Dorothea Elizabeth Svendsen, døbt 8. Nov. 1789 i Kbh. (Frue), d. 20. Maj 1863 sst. (Frue), D. af Guldsmed Christen Hansen S. og Dorothea Jæger.

S. gik i Horsens lærde Skole, blev Student 1801, fik anden Eksamen 1802. Under Krigen med England var han Sekondløjtnant i Landeværnet og blev taget til Fange. Skibet strandede paa en Ø ved Vestfriesland, hvorefter han tiltraadte en Odysseé, hvis nærmere Indhold kun er bekendt af hans »Reiser og Eventyr i fremmede Lande« (I—IV, 1826—30). Han fortæller heri, at han har været hollandsk Soldat (to Gange), Sekretær hos en fransk Officer paa Efterretningsrejser i Tyskland, Schweiz og Italien, fransk Soldat i Spanien. Han kom hjem til Danmark 1812, beriget med Sprog- og Verdenskundskab. Indtil 1816 var han Sekondløjtnant i Hæren, derefter til 1825 Adjunkt ved Nykøbing Katedralskole. Senere var han Institutbestyrer i Køge, Konsumtionsbetjent i Kbh. og Materialskriver ved Kronborg. Fra 1839 træffes han som Pensionist og Polygraf i Kbh. S.s Forfatterskab begyndte med Digtsamlinger: »Smaadigte« (1815), »Digtinge« (1819); han sluttede sig til Romantikken og havde et vist Held som Romance-, senere især Fabeldigter (Samlinger fra 1832, 34, 42, 52). I Tidens Løb blev han en habil og korrekt Versifikator og en ganske øvet Prosaist. Bedst er han dog som Digter af Epigrammer og Smædevers. S. har udgivet talrige periodiske Blade: »Basunen« (1827), »Nemesis« (1828), »Helsingørsposten« (1831—34), »Den nye Helsingørspost« (1835), »Helsingørs Ugeblad« (1836—37), »Søndagsgjæsten« (1838—39), »Prikkelterne« (1851); disse til Dels ret ubeherskede Publikationer fra vor Journalistiks Ungdom paadrog ham forskellige Politisager. Han har udgivet udvalgte Skrifter af Tullin (1833), Tøger Reenberg (1834), Trojel'erne (1835) samt Kæmpeviser (1846). Mest kendt er han som utrolig frugtbar Oversætter. Han fulgte trofast med i Modelitteraturen, fra Walter Scott (»Marmion«, I—II, 1824 o. m. fl.) til Alexandre Dumas (»Grevnen af Monte Christo«, I—VIII, 1845—46 o. fl.). Men ogsaa uden for den populære Linie var han virksom; han indførte D. Fr. Strauss (»Jesu Levnet«, I—II, 1842—43), Gogol (»Kosakhøvdingen« 1847), Manzoni (»Brud og Brudgom«, 3: »I promessi sposi«, 1828—29). Af denne uhyre Mængde

Importvarer, som unægtelig gjorde ham til en af sin Tids mest læste Forfattere paa dansk Sprog, er det vistnok tilladt at fremhæve hans »Don Quixote« (I—IV, 1829—31), hans Apuleius (»Æslet« 1841), hans Bjovulf og Vidsid (1847, med angelsachsisk Tekst, en velorienteret Indledning og bidsk Polemik mod Grundtvig), endelig den overordentlig vellykkede og i mange Udgaver udbredte Gendigtning af den middelnedertyske Reinike Vos (»Mikkel Ræv« 1827). — Litografi 1852 fra F. Hoffensberg.

Slægt ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 6. Dec. 1933. N. Chr. Øst: Materialier til et dansk biographisk-literarisk Lexicon, 1835. J. L. Heibergs Prosaiske Skrifter, V, 1861, S. 65—92.

Paul V. Rubow.

Schaldemose, Vilhelm, 1866—1933, Kirurg. F. 18. Nov. 1866 i Kbh. (Holmens), d. 4. Dec. 1933 sst., begr. i Hellerup. Forældre: Varemægler Hannibal Jørgen S. (1835—87) og Trine Marie Szybrowski (1840—1920). Gift 16. Dec. 1898 i Søllerød med Karen Marie Eskesen, f. 2. Marts 1865 i Odense, D. af Forfatteren Morten E. (s. d.) og 1. Hustru.

S. blev Student 1884, privat dimitteret, og tog Lægeeksamen 1890, tidligt besluttet paa at blive Kirurg. Efter Kandidattjeneste ved Frederiks Hospital og Diakonissestiftelsen samt Turnustjeneste 1893—95 ved Frederiks Hospital var S. i et Aar ved Fødselsstiftelsen hos A. Stadfeldt og derpaa Reservelæge 1896—98 hos Gynækologen R. Paulli ved Diakonissestiftelsen. Sin Hoveduddannelse til Kirurg fik han som Reservekirurg 1898—1902 ved Frederiks Hospitals Afd. C. hos O. Bloch, hvis Personlighed og nærmest pessimistiske Syn paa sin Gerning kom til at præge ham for Livet. Efter et halvt Aars Studieophold i Tyskland, hvor han i Dresden studerede patologisk Anatomi hos Schmorl, var S. Assistent paa Frederiks Hospitals nyoprettede Röntgenklinik til 1904 og udarbejdede i disse Aar paa Universitetets patologisk-anatomiske Institut hos J. Fibiger sin Disputats »Studier over Blærepapillomernes Bygning og Natur«, som han 1904 forsvarede for Doktorgraden; Arbejdet, der var baseret paa Th. Røvsings store Samling af Blæresvulster, blev fra flere Sider meget kritiseret. 1903—06 var S. Prosector chirurgiæ hos O. Bloch og var da efter seksten Aars Uddannelse veludrustet til at ansøge om den ved O. Wanschers Død ledige Stilling; efter Konkurrence med P. N. Hansen, A. Lendorf o. fl. (Forelæsning: Om den operative Behandling af Defecter i Hud og Knogler) udnævntes S. 1906 til Overkirurg ved Frederiks Hospitals Afdeling D og Docent i klinisk Kirurgi; Professor extraordinarius blev han 1908. Ved Frederiks Hospitals Overflytning

til Rigshospitalet 1910 udvidedes den noget mindre Afdeling D, der hidtil ogsaa havde huset Øjenpatienterne og den kirurgiske Poliklinik, til samme Størrelse som Afdeling C., medens Poliklinikken blev selvstændig. Ved O. Blochs Afgang 1913 som Lærer i operativ Kirurgi blev S. Professor ordinarius, og efter hidtil at have forelæst over almindelig Kirurgi forelæste han nu over operativ Kirurgi, indtil han efter Th. Rovsings Afgang fra Afdeling C 1926 følte sig forpligtet til at overtage Undervisningen i klinisk Kirurgi, der hidtil havde været knyttet til Afdeling C. Som Universitetslærer gennem syvogtyve Aar søgte S. samvittighedsfuldt at videreføre de Bloch'ske Traditioner og stræbte efter at bibringe Studenterne den kirurgiske Viden, der vilde blive af Betydning for dem som praktiserende Læger, men med sit faamælte, noget sære og kantede Væsen kom han kun faa paa nærmere Hold. S.s Forelæsninger var, om end tørre og lidet inspirerende, klare og kundskabsfyldte, læggende Vægt paa den alsidige, grundige Undersøgelse som Basis for Diagnosen samt kritisk og forsigtigt overvejende de nødvendige kirurgiske Indgreb, deres Risiko og Følger. Som Operatør var S. udrustet med naturlige Anlæg, dertil teknisk dygtig, hurtig og sikker; men Ansvarret som Overkirurg hvilede knugende tungt paa ham, saa han følte sig forpligtet til selv at udføre alle Operationer af Betydning, ligesom han personlig overvaagede Efterbehandlingen i de mindste Enkeltheder, altid ængstelig for mulige Komplikationer.

S.s Hovedinteresse var, som Elev af O. Bloch, oprindelig Ekstremitetskirurgien, hvortil siden kom den operative Behandling af Morbus Basedowii og det kroniske Mavesaar, hvorom hans Elevers Arbejder vidner. I frugtbart Samarbejde med Neurologen Viggo Christiansen dyrkede S. Hjerne-Rygmarvskirurgien og indsaa efterhaanden, at Neurokirurgiens Udvikling ude omkring i Verden krævede en selvstændig Service for dette Speciale. S.s litterære Produktion var sparsom; ud over en Del kliniske Tidsskriftartikler har han, der nærede stor Interesse for Kirurgiens Historie, skrevet »De oblitererende Operationsmetoder anvendt til Extremitetsamputationer« (Univ. Progr. Nov. 1925). I den paa Th. Rovsings Initiativ udgivne »Nordisk Lærebog i Kirurgi« (1920—22) skrev S. to Afsnit, i 2. Udg. (1932—34), som han var Hovedredaktør af, skrev han flere Afsnit. S. var kirurgisk Konsulent for Retslægeraadet fra dets Oprettelse 1909, Medlem af forskellige Bestyrelser, Medredaktør af »Acta chir. scand.«, Formand i Dansk kirurgisk Selskab 1914—16, Æresmedlem af det finske og svenske Läkareällskap. — R. 1912. DM. 1922. K.² 1931. — Maleri af H. Vedel

1926 (Familieej). Bronzestue af Carl Martin-Hansen 1925 (Rigshospitalet). Stue af V. Gustafson 1923.

Slægt ved Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 6. Dec. 1933. Ugeskrift for Læger, LXVI, 1904, S. 723 ff.; XCV, 1933, S. 1347 f.; CI, 1939, S. 1321 ff. Hospitalstidende, XLVII, 1904, S. 744 ff.; LXXVI, 1933, S. 1209 ff. Københavns Universitets Aarboeg 1904—07, 1911, S. 754 ff. Univ. Progr. Nov. 1934, S. 109 ff. Gads dsk. Mag., XXV, 1931, S. 293—301.

Otto C. Aagaard.

Schall, Claus Nielsen, 1757—1835, Violinist og Komponist. F. 28. April 1757 i Kbh. (Frue), d. 9. Aug. 1835 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomagersvend, senere Dansemester Niels Pedersen S. (Skal, Schald, Schaltz) (ca. 1732—1818) og Christiane Pedersdatter (Salling) (ca. 1736—1803). Gift 27. Aug. 1779 i Lyngby med Skuespillerinden Cathrine Margrethe Salathé, f. 4. April 1755 i Kbh. (Nic.), d. 15. Dec. 1838 sst. (Helligg.), D. af Vinprøver Philip Jacob S. (d. 1761) og Cathrine Margrethe Niss (d. tidligst 1768).

S., der allerede som Barn begyndte at spille Violin ved Faderens primitive Dansekursus, blev ved Tyge Rothes Hjælp Rentekammerdreng. Den kunstnerisk anlagte S. fandt imidlertid ikke Behag i denne Stilling, og da en Kammerat fik ham stærkt interesseret i Teatret og dets brogede Verden, søgte han 1772 ind ved Balletten, hvor han blev Figurant. Han fik hurtigt tildelt smaa Soloer i Barchs Balletter, og i øvrigt forøgede han sine sparsomme Indkomster ved om Sommeren at give Danseundervisning i Roskilde og Holbæk og om Vinteren Musikundervisning i Kbh. Ganske særlig dyrkede han Violinspillet, hvor han havde faaet lidt Undervisning af en Musikantersvend. Han havde Udbytte af at lytte til de store Virtuoser, der gæstede Kbh., som Lolli og Müller, og gennem et flittigt Selvstudium uddannede han sig til en saa habil Violinspiller, at han allerede i Sæsonen 1775—76 blev benyttet i Kapellet som Ekstramusiker ved »Prøver og Komedier«. Ved et Tilfælde blev Teatrets nye Balletmester Vincenzo Galeotti opmærksom paa S.s betydelige musikalske Evner. Paa Opførelsesdagen for Galeottis Ballet »Kongen paa Jagt« (20. Okt. 1775) skulde der holdes Prøve, Repetitor Klopfer meldte sig imidlertid syg, og da det ikke var muligt at finde Nøglen til Nodeskabet, spillede S., der havde en fortrinlig musikalsk Hukommelse, hele Musikken fejlfrit udenad paa sin Violin, ligesom han ogsaa om Aftenen til alles Tilfredshed ledede Orkestret ved Forestillingen. Man var nu paa Teatret ganske klar over hans egentlige Anlæg;

ved Klopfers Afgang fik han (1. Maj 1776) Stillingen som Repetitor, og 1779 blev han endelig Hofviolon.

Galeotti, der selv havde bragt en Del Balletmusik med til Danmark, indsaa hurtigt, at S. netop var den Komponist, han kunde bruge. 1778 skrev S. Melodierne til Balletten »Bønderne og Herterne paa Lystgaarden«, som Scalabrini instrumenterede for ham. Komposition maatte S. lære væsentlig gennem Selvstudium; alt hvad han havde faaet af Vejledning i saa Henseende bestod i 24 Timers Undervisning af Koncertmester Johann Hartmann, som sammen med sin Elev komponerede en Violinkoncert, dateret Fredensborg 1780. S. A. optraadte S. for første Gang som selvstændig Komponist til et større Arbejde, Galeottis Ballet »Kærlighedens og Mistankens Magt«, der ikke mindst paa Grund af den iørefaldende Musik gjorde megen Lykke. Dette blev Indledningen til hans store Indsats som vor første betydelige Balletkomponist. Hans Karriere som Violinspiller var dog dermed paa ingen Maade afsluttet; han blev paa Grund af sine fremragende Musikeregenskaber en højt anset Orkesterspiller, og da J. G. Naumann 1785 kom hertil for at organisere Kapellet, satte han ganske særlig sin Lid til »den unge, meget lovende S.«. 1789 opnaaede han Rejseunderstøttelse. Sammen med Broderen, Violoncellisten *Peder S.* (1762—1820), drog han til Paris, hvor den franske Violinskole netop omkring Revolutionen stod i fuld Blomstring, og Mødet med Mestre som Viotti og Mestrino blev af indgribende Betydning for hans kunstneriske Udvikling. Han fik ogsaa i Paris Lejlighed til selv at vise sine Evner og vakte smigrende Opmærksomhed baade som Violinspiller og Dirigent. Paa Hjemrejsen, hvor han bl. a. besøgte Dresden og Berlin, havde han den store Oplevelse at møde Mozart i Prag.

Efter Hartmanns Fratræden udnævntes S. 1792 til Koncertmester i Det kgl. Kapel, varmt anbefalet af Kapelmester Schulz. I den fremragende danske Violinvirtuos Peder Lem havde han haft en meget farlig Konkurrent til Posten, men Konflikten blev løst paa den Maade, at den ogsaa pædagogisk begavede Lem blev sat i Spidsen for Kapellets nyoprettede Violinskole og fritaget for almindeligt Orkesterspil. Karakteristisk nok fremhæves det netop ved Koncertmester Hartmanns Afgang, at »Musikken faaer nyt Liv ved S.s Anførsel, og Lem konserveres som en duelig og sjelden Solospiller«. Som Koncertmester stod S. nu i en Aarrække i et frugtbart Samarbejde, først med J. A. P. Schulz og senere med dennes Efterfølger F. L. Ae. Kunzen. 1795 udnævntes han til »Hofdansekompositør«, et Hverv, der i hans Egenskab af Balletkomponist faldt ham ganske naturligt. Sit sidste og betydningsfuldeste

Avancement opnaaede han 1818 efter Kunzens Død, da han afløste denne som Musikdirektør (Kapelmeister), en Stilling, man først havde tilbudt Weyse, hvilket viser, at S.s Anseelse alt Talent til Trods ikke var helt rodfæstet. Det Punkt, man særligt angreb ham paa, var Autodidaktens noget svigtende teoretiske Ballast. S.s Virke som Orkesterleder blev af største Betydning for Kapellets kunstneriske Standard. Han var en myndig og meget inspirerende Dirigent, der med Fornylsens Styrke førte dette Ensemble frem ad nye Veje. Der lød da ogsaa baade fra Ind- og Udlandet mange smigrende Ord om Teatrets Orkester, der blev betragtet som et af Datidens bedste. Da Ouverturen til »Jægerbruden« havde faaet sin Uropførelse i Kbh. under S.s Ledelse, udtalte saaledes Weber, at Kapellet var fortræffeligt og endda i flere Henseender stod over det berlinske. Hvor det var muligt, søgte S. da ogsaa at bryde med mange af de hemmende Vedtægter og Bestemmelser, der knyttede sig til Kapellets indviklede Administration; bl. a. kæmpede han mod det gamle Anciennitetssystem og forlangte i Stedet for, at Dygtighed og Talent alene skulde berettigge til Fremrykning paa de mere udsatte Soloposter. S. blev dog til sidst selv et Offer for en anden, meget uheldig administrativ Ordning, idet Syngemester Siboni havde faaet den fuldkomne Myndighed over Sangerne; hele Indstuderingen af det vokale Ensemble laa i Syngemesterens Hænder, hvad der naturligvis maatte føre til en Konflikt, da Kapelmesterens og Syngemesterens musikalske Anskuelser paa ingen Maade altid dækkede hinanden. Det utaalelige i Forholdet kulminerede under en Opførelse af »Robert af Normandiet«, hvor S. ude af sig selv af Raseri vedblev at banke højlydt med Taktstokken i Nodepulten, indtil Publikum begyndte at hysse, en Demonstration, som Sangerne mente var møntet paa dem. Denne Skandaleopførelse, hvor S. kæmpede for et kunstnerisk rigtigt Princip, Kapelmesterens musikalske Suverænit, blev den direkte Anledning til, at han 1833 begærede sin Afsked, der blev bevilget 23. Sept. 1834. S. var ogsaa en virksom Mand uden for Teatret i Byens Musikliv, der dengang navnlig trivedes i Klubber og Akademier og for en stor Del hvilede paa musikbegejstrede Dilettanters Medvirken. Han var saaledes en Tid Koncertmester i Kongens Klub, i Enigheds-selskabet, en Aarrække Leder af Koncerterne i Det musikalske Akademi, Medlem af Selskab til Musikens Udbredelse og Anfører ved de saakaldte »Amatørkoncerter«. Ganske særlig Betydning fik S.s Indsats som Kwartetspiller, hvor han, glødende begejstret for Haydns og Mozarts Værker, var en af Kammermusikkens bedste Pionerer i Datidens Kbh. Paa sin Landejendom i Lyngby, det

saakaldte »Schallborg«, der laa i Nærheden af Sorgenfri Slot, indrettede han et særligt Musikhus, uden for hvilket han rejste Mindestene for sine Yndlingskomponister, deriblandt Gluck, Mozart og Haydn.

Som Komponist ydede S. sin største Indsats inden for Balletmusikken. Af den lange Række Værker, han skrev, væsentlig i Samarbejde med Galeotti, kan nævnes »Herman og Dolmon« (1782), »Den uventede Hjælp« (1782), »Heksemesteren og den velgørende Fe« (1783), »Amor og Psyche« (1784), »Laurette eller den forbedrede Forfører« (1785), »Generalen til de tre Stjerner« (1786), »Vaskepigerne og Keddelflikkeren« (1788), »Afguden paa Ceylon« (1785), »Hververen« (1788), »Anette og Lubin« (1797), »Lagertha« (1801), »Ines de Castro« (1804), »Rolf Blaaskæg« (1808), »Romeo og Giulietta« (1811) og »Macbeth« (1816). S.s Produktion spænder i Virkeligheden meget vidt, idet den strækker sig fra Dansedivertissementer helt op til den store handlingsbevægede tragiske Ballet. Hans hele Stil og Udtryksform maa forstaaes paa Baggrund af Galeottis Balletkunst, der her hjemme virkede epokegørende og banede Vejen for August Bournonville. Datiden interesserede sig i allerhøjeste Grad for Balletten som Kunst, store Personligheder som Noverre og Angiolini søgte at føre den ind i helt nye Baner, hvor det oprindelig kun underholdende Divertissement forvandles til et danset Drama, lige saa følgerigtigt i sin indre Opbygning som det talte, et Drama, i hvilket Dans, Mimik og Pantomime virker sammen i det dramatiske Udtryk Tjeneste. Allerede i de yngre Aar var S. blevet bekendt med hele den musikalske Aand og Udtryksform inden for denne nye Balletkunst, hvor Ensemble-Danse og Solodanse vekslede med handlingsprægede, mimiske Partier paa samme Maade som Ensemblesatser, Arier og Recitativer vekslede i Operaen. Det var navnlig en Række Værker af wienske Komponister, deriblandt Gluck, som gennem Galeotti blev S.s Forbilleder. S. er, som Galeotti rigtigt saa, den fødte Balletkomponist, hvis Toner har den Livfuldhed, strømmende Letthed og rytmiske Prægnans, der er al ægte Balletmusiks første Forudsætning. I de mimiske Partier giver han et malende, ofte storlaaet Udtryk for den sceniske Gestus, og i Dansene viser han en sikker Evne til at forme et musikalsk Karakterbillede, hvad enten det drejer sig om en Tyrkerdans, en Hyrdedans, en Bondedans, en Zigeunerdans, en Vaabendans eller Børnedans. Hans Musik har ikke saa lidt af det sene 18. Aarhundredes Charme over sig; i sin Ynde og Gratie og sin stærkt nyklassisk prægede Patos nærmer han sig ofte sine to store Forbilleder Mozart og Gluck, ligesom

han ogsaa er paavirket af Tidens franske Syngespiltone. En inden for dansk Balletkunst betydningsfuld Særstilling indtager S.s nordiske Balletter »Lagertha« af Galeotti og »Sigrid« af Laurent. Han søger her at give den nordiske Sagnverden musikalsk Liv, og selv om han er bundet af Balletmestrenes stærkt formelle, til Tider noget stive Opbygning og af sit wienerklassiske Ideal, lykkes det dog stundom S. at bryde sin egen Begrænsning og anslaa Toner, der i deres kraftige Holdning lader ane en Verden, som J. P. E. Hartmann i Samarbejde med August Bournonville skulde udløse i romantisk Aand. Ved Siden af sin Balletvirksomhed komponerede S. ogsaa en Række Syngespil som »Claudina af Villa bella« (1787), til Tekst af Goethe, »Kinafarerne« (1792), til Tekst af P. A. Heiberg, »Aftenen« (1795), »Domherren i Milano« (1802), »Niels Lembak« (1804), »Alma og Elfride« (1813) og »De tre Galninge« (1816). Paa dette Omraade, hvor det franske Syngespil, Schulz og Kunzen var hans nærmeste Forbilleder, ses hans Begrænsning langt klarere end i hans Balletter. Han manglede her Dansen som Inspirationskilde og forfaldt nærmest til Kliché. Friskest virker det muntre og hyggelige Københavnerbillede »Kinafarerne« med sine elskværdige og letflydende Melodier. Uden for Scenen komponerede S. en Række Kantater og desuden en Del Instrumentalmusik, deriblandt Koncerter for forskellige Instrumenter. — Tit. Professor 1816. — R. 1811. — Maleri af C. W. Eckersberg 1824 (Det kgl. Teater). Maleri af L. Aumont (Teatermuseet). Miniature af Winsløw (Det kgl. Teater). Portrætteret paa W. N. Marstrands Maleri af Musikselskabet hos Waagepetersen 1834 (Fr.borg); Radering derefter af C. C. Andersen 1878. Tegning af N. I. Bredal (Fr.borg) og af W. N. Marstrand (Familieeje). Litografi af de Langlumé efter Tegning af W. Heuer.

Th. Overskou i Dagen 7.—9. Sept. 1835. Ligtale af J. H. Paulli s. A. Oehlen-schlägers Erindringer, IV, 1851. Tidsskrift for Musik, II, 1858, Nr. 6, S. 1—5. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III—V, 1860—64. Skandinavisk Folke-magazin, XV, 1865, Sp. 565—69. A. Bournonville: Mit Theaterliv, III, 3, 1878, S. 220—28. Musikforeningens Festskrift, I, 1886. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. Sven Lunn i Berl. Tid. 9. Aug. 1935.

Torben Krogh.

Schall, Anna Margrethe, f. Schleuther, 1775—1852, Solodanserinde. Døbt 6. Okt. 1775 i Kbh. (Holmens), d. 24. Nov. 1852 paa Frbg. (Helligg.), begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Matros Rasmus Schleuther og Anna Kirstine Mortensdatter. Gift 16. Dec. 1795 i Kbh. (Nic.) med Violinist i Det kgl. Kapel Andreas S., døbt 13. April 1772 i Kbh. (Trin.), d. 29. Nov. 1810 sst.

(Trin.), Broder til Kapelmester Claus S. (s. d.). Ægteskabet opløst 1796.

Tolv Aar gammel kom M. S. ind paa Balletskolen paa Det kgl. Teater, som hun tjente i 40 Aar, fra 1798 som Solodanserinde. Hendes Udvikling var højst ualmindelig, idet hun begyndte som komisk Groteskdanserinde og endte i den seriøse Karakteristik. Paa begge Omraader blev hun beundret af sin Samtid, medens Ballettens kommende Mand, August Bournonville, dømte, at hun »af Dansekunstens Teknik næppe havde tilegnet sig saa meget, som der nuomstunder udkræves til at figurere i en Ballabile af Elever«. Han mindedes hende med Skepsis, men maatte indrømme, at hendes Mangler blev afbødet af Talentets Trolddom. For ham var hendes Figur »Wiedeweltsk«, og han tænkte vel dermed paa Skikkelserne omkring Frihedsstøtten og paa Moltkes Sarkofag; hun var buttet, snart med højtidelig Alvor, snart med Humør i sine store Øjne, der beherskede det meget uklassisk formede Ansigt; Benene var korte, næsten plumpe i deres Kraft, men der var Livsglæde og Lune i hendes Fremtræden, noget specifikt københavnsk, Dannelsen erstattet af Muttervits, hvormed Publikum let blev fortrolig, og som opvejede andre Danserinders Skønhed og større tekniske Kunnen. Lystige Bondepiger, skalkagtige Hyrdinder eller fiffige Zigeunersker dannede hendes Repertoire i Galeottis Balletter. Med ham stod hun i intim Forbindelse, et Forhold, som siden, fortæller E. C. Werlauff, blev overtaget af Statsminister Kaas, der var hendes velsete Gæst om Aftenen i Paaklædningsværelset paa Teatret — ligesom Frederik VI. besøgte en anden Sømandsdatter, Fru Dannemand paa Toldbodvejen. Men M. S. fik Tid til mere end at give Bidrag til Tidens chronique galante. Hun var en dramatisk Enepigetur, stærk og robust, og efter Madame Bjørns og Jfr. Laurwalds Afgang og Jfr. Biroustes Død overtog hun deres alvorlige, heroiske Partier og gennemførte dem med lidenskabelig Hengivelse i Stemningen. Hun kunde mimisk udtrykke Herthas harmfulde Sorg i »Lagertha« og Isauras Rædsel i »Rolf Blaaskæg«, men mest populær blev hun ved at vække rørende Deltagelse for Ninas Lidelser i Galeottis og Schalls Ballet »Nina eller den vanvittige af Kærlighed«, hvis Sujet senere blev optaget af Heiberg og Bournonville. Ved sine Beneficer optraadte hun et Par Gange i Skuespilroller, f. Eks. som Kammerpigens i »Aabenbar Krig«.

Efter Galeottis Død 1816 var hendes Glanstid forbi, og det skyldes uden Tvivl Forholdet til Statsminister Kaas, at hun, skønt sjældent anvendt, bevarede sin Stilling langt ud over Danserindens »farlige« Alder. Først ved hans Død 1827 pensioneredes hun uden Afskeds-

forestilling. I sit lange Otium stræbte hun, fortæller Bournonville, »ved udbredt Velgørenhed at afsone sine elskværdige Smaasynder. Fru Sødring skildrer hende da som en komisk Fremtoning, fed og snakkende, med megen Pynt i Haaret.

Pastel af C. Horneman. Stik af Flint saavel efter egen som efter C. Hornemans Tegning. Litografi som Nina fra Catos Etablissement.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, III—IV, 1860—62. E. C. Werlauff: Erindringer i Hist. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1873—74, S. 281 f. Aug. Bournonville: Mit Theaterliv, III, 1878, S. 243 ff. Julie Weber Sødring: Erindringer fra min Barndom og Ungdom, 1894, S. 38. Karl Wilhelm Tesdorpf: Johs. Wiedewelt, 1933. C. Behrend og H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, III, 1936, S. 251, 256; V, s. A., S. 341.

Robert Neiiendam.

Schandorph, Niels Poulsen, 1596—1645, Præst, Professor. F. 1. Aug. 1596 i Skanderup, d. 1. Nov. 1645 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Slotspræst, Provst Poul Colding (1551—1618, gift 1° med Karen Jespersdatter) og Karen Nielsdatter (d. 1618). Gift 1627 i Viborg med Hedvig Paludan, f. 23. Okt. 1604, d. 16. Okt. 1671 (gift 2° 1647 med Biskop i Aalborg Anders Andersen Ringkjøbing (1597—1668, gift 1° med N. N., d. 1645)), D. af Sognepræst ved Viborg Domkirke, Mag. Vilhelm P. (d. 1634) og Dorothea Thøgersdatter (d. 1658, gift 1° med Sognepræst i Durup og Stenild Mikkel Sørensen, d. ca. 1635).

N. P. S. blev Student 1616 fra Herlufsholm, kom i Huset hos sin tidligere Rektor, Professor Jesper Brochmand, der altid var ham en trofast Velynder, og ansattes 1619 som Hører i Sorø. Ogsaa Biskop H. P. Resen havde han formaaet at vinde for sig, og af denne skoleinteresserede Mand kaldtes han 1620 til Rektor i Slagelse. Et halvt Aar senere opgav han dog denne Stilling for som Hovmester for Niels Krabbe at rejse til Wittenberg. Samtidig fik han det kgl. Rejsestipendium paa Grund af sine »solide Studier«. Efter sin Hjemkomst blev han 1624 Rektor paa Herlufsholm og 1625 i Viborg. S. A. tog han Magistergraden. Trods sin utvivlsomme Dygtighed som Skolemand sagde han dog snart, træt af forskelligartet Modgang, Skolelivet Farvel og blev 1626 Sognepræst ved Budolfi Kirke i Aalborg. Her blev han inddraget i en fortrædelig Sag mod en uredelig og egenraadig Hospitalsforstander, Hr. Niels Christensen. Skønt N. P. S. med de øvrige »Hospitals Tilsynsmænd« var i deres gode Ret, kan hans Optræden ikke helt frikendes for en vis Egen nytte. 1635 forflyttedes N. P. S. til Kbh.

som Sognepræst ved Vor Frue Kirke, 1639 blev han Professor i Teologi, og 1640 kreeredes han til Dr. theol. Skønt Christian IV. mente, at N. P. S. »spisede underlig Latin for en Doktor at være«, synes han at have været en velstuderet Mand og roses stærkt af samtidige baade som Skolemand og Universitetslærer. En Række latinske Disputatser, han udgav 1641—45, udmærker sig ved klar og overskuelig Behandlingsmaade, samtidig med at de kendetegner ham som en habil, om end uoriginal, Bibelteolog af ortodoks-luthersk Type. Den sidstnævnte Ejendommelighed fremtræder ogsaa i hans Ligprædiken over H. P. Resen (1639), hvem han bl. a. i høj Grad berømmer som Forkæmper for den rene Lære i Danmark.

Kbh.s Universitets Programma funebre af 10. Nov. 1645. Erasmus Vinding: Regia Academia Hauniensis, 1665, S. 341—45. F. E. Hundrup: Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole, 1875, S. 20 f., 121—26. G. L. Wad: Meddelelser om Rektorerne paa Herlufsholm 1565—1878, 1878, S. 69—76. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, S. 383, 386 f. Bjørn Kornerup og Vilh. Lorenzen: Aalborg Stiftshospitals Historie, 1931—39, S. 134—43. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 478 f.; III, 1881—82, S. 316, 760; IV, 1882—84, S. 509 f., 552—54; 4. Rk., III, 1893—95, S. 195 f. Dsk. Mag., 5. Rk., I, 1887—89, S. 342; II, 1889—92, S. 21. Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udg. af C. F. Bricka og J. A. Fridericia, V, 1883—85, S. 190.

Bjørn Kornerup.

Schandorph, Sophus Christian Frederik, 1836—1901, Forfatter. F. 8. Maj 1836 i Ringsted (efter en Udtalelse af S. 1897 skal det virkelige Fødeaar være 1835, men herom foreligger intet dokumentarisk), d. 1. Jan. 1901 paa Frbg., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Exam. jur., Opsynsmand ved Befordringsvæsenet Johan Frederik S. (1790—1855) og Andrea Kirstine Møller (1804—73). Gift 7. Juni 1867 i Slagelse med Ida Sofie Branner, f. 24. Aug. 1840 i Nakskov, d. 23. Marts 1911 paa Frbg., D. af Kateket i Nakskov, senere Sognepræst i Slagelse Georg Christian Mechlenburg B. (1811—89, gift 2° 1860 med Louise Vilhelmine Hertel, 1836—1907) og Mariane Petrine Feilberg (1807—57).

S. voksede op i Ringsted og blev gennem Faderens daglige Dont fortrolig med det livlige Røre af Karle og Kuske og den jævne sjællandske Landbefolkning, der sammen med Købstadens Originaler og Spidsborgere, for hvilke han tidligt viste Sans, skulde blive hans Digtningens bedste Emne og Tilskyndelse. Et Indtryk af en anden Verden og af finere selskabelig Dannelse fik han gennem Marinekaptajn P. T. Grove, som en Tid lang boede hos hans Forældre og som udviklede hos ham de Anlæg for det æstetisk-sippede, der i hans aandelige Konstitution ligger

Side om Side med drøjere Elementer. Fem Aar gammel kom han i Pogeskole, siden i Byens Realskole og 1848 paa Sorø Akademi, hvor han først fandt sig til Rette i Gymnasiet. S. havde et hurtigt Nemme og dyrkede i sin Fritid litterære Interesser, ligesom han fik Afløb for en Skuespillertilbøjelighed ved sin ivrige Deltagen, baade nu og siden, i Dilettantforestillinger, hvorom der i hans Forfatterskab er flere Vidnesbyrd. Stærkt paavirket i det sidste Skoleaar af Sognepræsten i Pedersborg P. Chr. Kierkegaards grundtvigske Forkyndelse besluttede S. at studere Teologi og kom Efteraaret 1855 til Kbh. Studenternes Verden var han ikke begejstret for, men han vandt sig hurtigt et Par gode Venner i Kristian Mantzius og Kristian Arentzen, hvilken sidste en Aarrække var hans aandelige Mentor og vakte hans Interesse for flere humane Felter og hans Kritik af danske Forhold i 1850—60'erne: National-liberalismen, Skandinavismen, Studenterforgudelsen etc. Under Indtryk af Søren Kierkegaard og hans sidste Optræden og af nyere tysk Bibelforskning opgav S. snart at blive Præst; samtidig tog hans æstetiske og filologiske Interesser Overhaand, og det blev Studiet af romanske Sprog og Litteraturer, han samlede sig om efter 1862 at have taget teologisk Attestats; men han glemte aldrig sin Bibel-lærdom, og religiøse Emner er jævnlig Genstand for Debat i hans Skrifter, som oftest med Henviisning til Renan. For at faa et Levebrød søgte han ind ved Skolevæsenet, vikarierede ved Metropolitan-skolen 1863 og rejste s. A. for første Gang paa Studieophold til Paris. Han vikarierede atter ved Metropolitan skolen 1864—65, underviste samtidig i Efterslægtsselskabets Skole, fik siden Timer i Mariboers Skole og Det v. Westenske Institut foruden private Informationer. 1880 fik han 1000 Kr. paa Finansloven og opgav en Del af sin Undervisning; 1883 fordobledes hans Digtergæge.

Frugten af hans romanske Studier var først en Række mindre litteraturhistoriske Monogramer (i »Dansk Maanedsskrift«, »Historisk Archiv« og »Illustreret Tidende«); siden samlede han Materiale til en Afhandling om Chateaubriand, men opgav denne, da Brandes' »Emigrantlitteraturen« udkom, og valgte at disputere om de stridige italienske Dramatikere fra det 18. Aarhundrede »Goldoni og Gozzi« (1874).

Helst betragtede S. sin Viden som Grundlag for sin digteriske Virken. Han debuterede med en lidet original Samling, overvejende erotiske, »Digte« (1863). Blege, romantiske Klange dominerer baade »»Ude i Skoven«« (1867), en Række dramatiske Scener, »Nye Digtninger« (1868) og »Nogle Digte« (1875), men her er mere af hans gærende Ungdom, og i forskellige Scener og Vers røber

han et humoristisk Talent og en Sans for folkelige Figurer, som han ofte diverterede sine Venner med, og som de foreholdt ham, til hvis kæreste Læsning Holberg og Bellman hørte, at udnytte i større Stil. Denne Side af hans Begavelse bryder igennem i Novellsamlingen »Fra Provindsen« (1876), hvori bl. a. »En exileret Students Hændelser« og »En Enkestand«, der er typisk for S.s Stilling til den moderne Litteratur og dens Opgaver: en verdslig Prædiken, hvori han forfølger Frasehelten, det uægte og forlorne (i Tilslutning til H. E. Schack) og priser den ærlige og virksomme Jævnhed, idet han allerede her opstiller Modsætningen mellem de dannede og de ikke-dannede, mellem det »fine Rak« og de brave Smaafolk, som hans Tanker stadig kredser om. Hans sociale Indstilling ligger bag Humoresken »Et Oprør«, der driver Løjer med Autoriteterne, og som minder om »Hvordan han fik hende« i »Fem Fortællinger« (1879), hvis bedste Stykker er Genrebilledet »Fra Gjæstgivergaarden« og navnlig den kønne og troværdige »Et Levnedsløb fortalt paa Kirkegaarden«.

Bag S.s Udvikling fra Efterromantiker til Realist ligger hans Studium af moderne fransk Roman og Kritik, den Brandes'ske Bevægelse og Drachmanns Eksempel. Georg Brandes skylder han først og fremmest, at han fik Mod og Tro paa sig selv og Vished for, at der var Brug for hans kunstneriske Yden; thi Kontakt med den nye Tid og Opposition mod den gamle havde han allerede givet Udtryk for i sine anonyme Korrespondancer til »Lolland-Falsters Stiftstidende«, hvor han behandlede almindelige Livsspørgsmaal, Politik og litterære og kunstneriske Emner. Sikkert havde den unge S. ofte drømt om at komme til at »gøre noget som Balzac«, og den realistiske Kunstretning i Danmark gav den næsten 40-aarige en Chance og kom ham paa flere Maader saare tilpas, thi her kunde han faa Afløb for sin Drøjhed og opsparede Livslyst, for sit djærve Syn paa Livet og mange Haande Sans derfor, ligesom den gav ham Lejlighed til at tage under Behandling, hvad der var ham imod socialt og politisk. For sin nye Æstetik gav han smukt og kraftigt Udtryk i Versfejden med Kaalund 1879—80 (optr. i S.s »Samlede Digte« 1882 og i »Krydsede Klinger« 1918) og mattere i »Breve om Realismen« (»Dags-Avisen«, April 1880, se ogsaa S. s. Debat om moderne Litteratur i »Ny Jord«, 1888).

I sine første Romaner imødekommer han Georg Brandes' Opfordring til at behandle nyere danske Forhold og skildrer under Indtryk af Turgenjeps »Rudin« i »Uden Midtpunkt« (1878, skrevet i Rom, hvor han var paa det Ancker'ske Legat) Studenten, det lyse Hoved, men holdningsløse Menneske fra Nationalliberalismens

Dage. En Karakteristik med fortrinlige Momenter, men svækket ved en lavet Slutning. Videre Sigte har »Thomas Fris's Historie« (I—II, 1881), en Dannelsesroman i Smag med Goldschmidts »Hjemløs« og Spielhagens Romaner, om Degnesønnens Udvikling fra romantisk Lyriker til demokratisk Folketingsmand og Lærer i Fysik og et myndigt Samfundsbillede fra 60'ernes Danmark med Afsløring af den nationalliberale Livs- og Kunstanskuelse, Politik, Presse etc., der i Dag har betydelig kulturhistorisk Interesse, men rigtignok ikke er noget Kunstværk. Endelig behandler han i »Et Aar i Embede« (1883) Brandesianismens Sammenstød med Nationalliberalismen i en Provinsby. Disse Arbejder, hvortil hører et lyrisk Tillæg »Unge Dage« (1879), er til en vis Grad Stridsskrifter, men S. havde i Mellemtiden faaet skrevet sin første naturalistiske Roman »Smaafolk« (1880), med Forbilleder hos Brødrene Goncourt og Zola, om en Tjenestepige fra Landet, der gaar til Bunds i Storbyen, men reddes af behjertede Mennesker, et Emne, han gentager i »Skovfogedbørnene«, S.s populæreste Arbejde, med Ledemotiv i hans udtalte Forkærlighed for Landet (Kbh. var han aldrig rigtig glad for) ligesom i »Birgittes Skæbne« (1888), hvor Landbarnets Længsel efter Jorden og de Fristelser, Bondelandet og Købstaden byder hende, er fremstillet med Zola'sk Symbolik. En Købstadsroman fra bedre Kredse er »Det gamle Apothek« (1885), et Familie-Epos i Smag med Kiellands, men ikke saa vellykket. Bogen er S.s Indlæg i Kvindespørgsmaalet og hans Tilslutning til »Et Dukkehjem«. Bedst skildret er de unges Ægteskab, der er et af Henrik Pontoppidans Udgangspunkter, ligesom en lignende Episode i »Stillelivsfolk« (1889), hvori S. fortæller om Mennesker, Livet gaar forbi. Nye Bidrag til S.s Behandling af Modsætningen mellem de dannede og de ikke-dannede bringer flere af hans Romaner fra 90'erne: »Vilhelm Vangs Studenteraar« (1894), »Frigjort« (1896) og »Helga« (1900). Betydeligst er sikkert »Frigjort«, hvori Humanisten i ham siger Naturalisten nogle Sandheder, og hvor han udtaler sin Sympati med den humane Kristendom og angriber Indre Mission (se Politiken 6. og 18. Febr. 1897), medens han i »Frøken Gram« (1897) haaner Akkordens Aand. Bort fra sin egen Tid søger han i »Poet og Junker« (1892), Roman om Vittorio Alfieri, og i »Gamle Billeder« (1899), en Sædeskildring fra Slutningen af det 18. Aarhundrede.

Ofte er i S.s Romaner de handlendes Replikskifte kunstnerisk meget vellykket, og dog havde han ikke Held med sine sceniske Arbejder: »Uden Midtpunkt« (1886, opført paa Folketeatret 1887), »Valgkandidater« (1886, opført paa Det kgl. Teater s. A.) og

»Hjemkomst« (1893, opført paa Det kgl. Teater s. A.), foruden flere uopførte og utrykte Skuespil, bl. a. »Ungdommen har altid Ret«. Heller ikke indlagde han sig nævneværdig Fortjeneste som Teateranmelder i »Morgenbladet« (1881—84) og siden i »Tilskueren« med Teateroversigter fra Berlin og Paris. Derimod havde han og andre megen Fornøjelse af det Skuespillertalent, der var ham medfødt, og som han paa sine ældre Dage udnyttede som Oplæser af de Humoresker og jævne Livsbilleder i Novelleform, han vedblev at skrive ved Siden af sine Romaner. I »Novelletter« (1882) findes de kendte »Kærlighed paa Trommesalen« og »Stine bliver Gaardmandskone« samt noget helt for sig: »Victor Hugo i Newport«, en bittersød Satire, som Georg Brandes har givet ham Stoffet til. Maupassant-Paavirkning mærkes flere Steder her som senere, tydeligst i Samlingen »Sex Fortællinger« (1886, hvori »Et Glimt«). S.s romanske Studier gav sig ogsaa novellistiske Udslag. Et saadant er Pastichen »Carlo Gozzi i Sacchis Trup« (i »Fremmed og Hjemligt«, 1885) og »Den store Mademoiselle« (i »Fra Isle de France og fra Sorø Amt«, 1888), for hvis groteske Opfattelse af Ludvig XIV.s Hof han fik velvillige Bebrejdelser af Georg Brandes. S. gjorde Studier til den i Versailles under sit treaarige Udenlandsophold 1887—90, fra hvilket han ogsaa fik Stof til »Paa Rejse« (1891, heri den Daudet'ske »Marguerite«) og »Fra Udlandet og fra Hjemmet« (1890), hvori det livlige Parisbillede »Villaen«, en fin og meget personlig Ægteskabsnovelle »Agnes« og hans berømteste burleske Nummer »En behagelig Juleaften«. Hans senere Samlinger er »Alice og mindre Fortællinger« (1895, heri »Per Persen«), »Fortællinger« (1898, heri »Kirsten Kancelliraads Endeligt«) og »Sidste Fortællinger« (1901, heri »En Frokost«). En burlesk Novelle er den posthumt udgivne »Ursulas Uheld« (s. A.).

S. gik veludrustet til sin Digtning. Han kom med Lærdom og omfattende Kultur, han havde dertil været i Berøring med alskens Forhold, havde set og hørt meget, som man vil kunne læse i hans »Oplevelser« (I—II, 1889—98), hvortil slutter sig en Række smukke »Lyriske Portrætter« (1898) af Lærere og Venner, som har haft Betydning for ham, men først og sidst var der S. selv med hans Forstand og Humør og hans varme Forstaaelse af det menneskelige. Og dog lykkedes Forfatterskabet kun halvt. Thi han savnede som Kunstner Nerve og Smag og som Psykolog den stædige Fordybelse, der alene belønnes. Selv i Skildringer af sjælelige Forhold, han kender fra sig selv (som svingende Sindsstemning), kommer han ofte til kort, og værre er det, naar han vil lade fortrolig med f. Eks. Byron'ske Figurer. Hans Form er ofte ubehjælpelig og naiv, og

meget i hans Digtning synes paaklistret. Men skjulte Fejl har han ikke. Og stadig kan man glæde sig over det frodige Humør og barokke Lune i hans mange Noveller og Romaner, hvor som oftest Dyden belønnes og Lasten straffes. Thi S. havde en Svaghed for Idyllen. Derfor lykkedes ham ogsaa bedst enfoldige og usammen-satte Naturer, hvoraf han har skænket den danske Litteratur et Par, han har set som den første. — Fortællinger, I—II, 1901. Romaner. Folkeudgave, I—VI, 1904—05. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af Mich. Ancher 1889 (Fr.borg). Tegning 1899 (sst.). Portrætteret paa Erik Henningsens farvelagte Tegning: Bogstaveligheden (sst.). Tegning af P. S. Krøyer 1894 og 1897. Maleri 1895 af samme; Skitse dertil i Hirschsprungske Saml. Tegninger af samme 1894 og 95 sst. Buste af samme 1898 i Østre Anlæg i Kbh. og i Skagens Museum. Træsnit efter Fotografi 1876, af F. Hendriksen efter Tegning af Aug. Jerndorff 1879, fra H. C. Olsen og L. B. Hansen 1881, af F. Hendriksen s. A., af Carl Poulsen 1884, af H. P. Hansen 1886, af G. Pauli 1887 og af A. Bork 1901 efter Fotografi. Radering af Jul. Rosenbaum 1887.

Erindringer i ovenn. Værk. Studenterbladet, I, 1894—95, S. 381—84, 405—09. H. Bang: Realisme og Realister, 1879, S. 52—67. V. Wille i Nær og Fjern 1. og 8. Juni 1879. G. Brandes: Det moderne Gennembruds Mænd, 1883, S. 314—70. Samme: Samlede Skrifter, III, 1900, S. 141—82. Gust. af Geijerstam: Ur samtiden, 1883, S. 141—64. Kr. Arentzen: Fra yngre og ældre Dage, 1886, S. 136 ff. V. Møller i Nutiden, X, 1886, S. 233 f., 245, 255. Niels Møller i Ill. Tid. 15. Maj 1887. H. Bang sst. 6. Jan. 1901. E. Skram i Tilskueren, 1901, S. 97—106. E. Kraft: Brogede Blade, 1905, S. 253—61. Samme i Tilskueren, 1917, II, S. 62—69. O. Levertin: Samlede skrifter, XV, 1909, S. 132—37. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 1910, S. 144—47. K. Tiander: Turgenjev i dansk Aandsliv, 1913, passim. Soraner-Bladet, II, 1918, S. 52 f.; XII, 1927, S. 91—96. E. Lindström: Nordisk folk-livsskildring, 1932, S. 112 f. F. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937, S. 323—26. P. V. Rubow i Danske i Paris, II, 1938, S. 389—92. J. Bukdahl i Politiken 8. Maj 1936. Breve i Georg og Edv. Brandes' Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd, III, 1940, S. 163—256.

Daniel Preisz.

Schandrup, Jacob Knudsen, d. 1720, Digter. D. 1720 før 28. Juni. Gift før 1701 med Marie Kirstine Biering, D. af Landstingsskriver Peder Jensen B. i Viborg.

J. K. S. blev 1700 Herredsskriver, 1702 Herredsfoged i Sønderlyng og Middelsom Herreder mellem Viborg og Randers. Tøger Reenberg skoser ham for Hang til Drik, og hans Bindebrev til Præsten i Lem »Janus Bifrons«, et af de Digte, der er mest karak-

teristiske for ham, vidner om, at han har været en gæv og madglad Gildesbroder. Hans Milieu var jyske Herregaards- og Middestandsfolk, men han ynder at spække sine Digte med franske Gloser, mytologisk Apparat og anden Lærdom. Af hans Produktion er en væsentlig Del Lejlighedspoesi; desuden har han skrevet enkelte Salmer, paavirket af Kingo, og nogle smaa dramatiske Arbejder i versificeret Form. Af disse er »En Romansck Masquerade« en Moralitet om et intrigant og bagtalersk Kvindfolk, meget drastisk i Udtrykket, og »Hellig Tre-Kongers Comoedie« en Udløber af den gamle bibelske Skolekomedie, omsat i moderne Versemaal og indeholdende baade smukke og lavkomiske Partier. Endelig indeholder »Kaaber-Comoedie« en Skildring af en depraveret Herredsfoged, der virker som et saa nærgaaende Portræt af J. K. S. selv, at det kan formodes, vi staar over for et Værk, ikke af, men om ham, og at det enten af Uagtsomhed eller af Malice mod den afdøde Forfatter er kommet ind i den posthume Udgave af hans »Curieuse Poetiske Skrifter«, som Povel Phønixberg udsendte 1728, og hvoraf kun et Sørgevers (»Lacrymæ Crocodilinæ«) over Pave Innocentius XI. (1699) havde været trykt før. — J. K. S. hører til vore tidligste Hjemstavnsdigtere; hans Vers har jysk Lokalkolorit og er Findested for mange Smaatræk til Oplysning om Datidens Folkeliv. Han er en habil Versifikator med ikke ringe Fantasi; hans Opfindsomhed gaar særlig i Retning af det groteske. Stilistisk tilhører han Lavbarokken, men »der er hos denne grove Jyde Spirer baade til Holberg og Brorson« (Vilh. Andersen).

J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa den danske Nationallitteratur, I—II, 1887—1913 (se Registrene). Jydsk Maanedsskrift, 1912, I, S. 175—95. Samlinger til jydsk Hist. og Topografi, 4. Rk., V, 1925—27, S. 75—78. C. Klitgaard: Skagen Bys Historie, 1928, S. 390 ff. Oluf Friis: Jylland i dansk Litteratur, 1929, S. 95—99. Jeppe Aakjær: Gammel Brug og gammel Brøde, 1931 (se Registeret). Emil Frederiksen: Barokken i dansk Digtning, 1935, S. 148—55.

R. Paulli.

Scharff (ved Daaben Schärf), Anton **Harald**, 1836—1912, Solodanser, Skuespiller. F. 20. Febr. 1836 i Kbh. (Petri), d. 3. Jan. 1912 paa St. Hans Hospital, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Tøjfabrikant Christian Frederik Schärf (ca. 1788—1852) og Frederikke Eggert (1804—47). Gift 3. Okt. 1874 i Kbh. (Holmens) med Balletdanserinde Elvilda Antonia Victoria Møller, f. 16. Nov. 1846 i Kbh. (Garn.), d. 1. Aug. 1934 i Holte, D. af Bødker Johan Anthon M. (1815—74) og Marie Elisabeth Christiane Lütchen (1815—81).

S.s Kunstnerliv begyndte lykkeligt og endte i Lykkens Modsætning. Efter Uddannelse fra Barn paa Balletskolen debuterede den friske Knøs 24. Marts 1856 som Hans Mortensen i »Aprilsnarrene« uden derfor at opgive Dansen; tværtimod viste hans James i »Sylfiden« og Gregor i »I Karpatherne«, at hans egentlige Omraade var Balletten. Han blev dens unge sympatiske Mand, og 1861 udnævntes han til Solodanser. Bournonville spaaede ham en Fremtid som Mimiker, endog før S. havde kreeret Loke i »Thrymskviden« (1868), hvor Georg Brandes beundrede hans »mangetydige Udtryk af Finhed, Smidighed og dæmonisk Udholdenhed«. Men Forventningerne blev brudt, da han 9. Nov. 1871 sprængte sin Knæskal under Udførelsen af Zigeunerndansen i »Trubaduren«. Dermed var S. tabt for Balletten og en større Plads end hidtil ledig i Repertoiret dels for Daniel Krum, dels for Valdemar Price, der overgik S. i mandig Skønhed og romantisk Personlighedsudfoldelse (f. Eks. som Gennaro i »Napoli«), men ikke i livfuld Fantasi. S. forsøgte at spille Einar Tambeskjelver i »Hakon Jarl« og tog i tre Sæsoner Engagement ved Folketeatret, inden han 1876, kun 40 Aar gammel, gled over i Privatlivet. Sammen med Skuespiller Eckardt tilhørte han den unge Vennekreds omkring H. C. Andersen. Hans Aand formørkedes, og han døde paa Sindssygeanstalt. — Tegninger (Fr.borg).

Søndags-Posten 3. Dec. 1871. August Bournonville: Theaterliv og Erindringer, 1865, S. 67. Georg Brandes i Ill. Tid. 1. Marts 1868. C. Behrend og H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, II—V, 1934—36 (se Registeret i VI, 1937). *Robert Neiiendam.*

Scharff, Niels William, f. 1886, Maler. F. 30. Okt. 1886 i Kbh. (Frue). Forældre: Bagersvend, senere -mester Johannes S. (1859—1935) og Anna Margrethe Larsen (1858—1936). Gift 2. Dec. 1914 i Kbh. (Garn.) med Pianistinde Ingeborg Ussing, f. 6. Febr. 1889 i Kbh. (Jac.), D. af Maskinmester Valdemar U. (1859—1925) og Sophie Frederikke Poulsen (f. 1861).

S. stod fire Aar i Malerlære, blev Svend og arbejdede som saadan, samtidig med at han 1905—06 gik paa Teknisk Selskabs Skole, hvor han havde Grønvold til Lærer. Derfra gik han paa Kunstnernes Studieskole 1907—08 under Kristian Zahrtmanns Vejledning, 1909 under Johan Rohde. 1909 var han paa en kort Rejse til Berlin, Vinteren 1910—11 fire Maaneder i Paris. Fra Akademiet modtog han efterhaanden flere Legater, men først 1920 blev han i Stand til at foretage en ny fire Maaneders Rejse, denne Gang til Firenze, Rom og Paris, hvor han besøgte Meksikaneren

J. Araujos Skole. Fra Maj 1923 til Efteraaret 1924 var han igen i Italien og tog hjem over Spanien. 1927—28 var han Ny Carlsbergfondets Stipendiat i Rom og foretog derfra en Rejse til Grækenland. Berlin, Dresden og München besøgte han 1930, Holland, Belgien og Frankrig 1931. Endelig rejste han 1936 paa det Ancker-ske Legat paa ny i Belgien, Frankrig og Italien.

S. debuterede paa en Udstilling af De unge Kunstneres Forbund i Antiksalen paa Charlottenborg 1908 og paa en Juleudstilling i Den frie. Han deltog i De 13's Udstillinger 1909—11 og udstillede 1911 sammen med Olaf Rude, Axel P. Jensen, Carl Jensen og Ørnulf Salicath hos Kleis paa Vesterbrogade. Han har desuden udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1914, 15, 16, 18, 21 og paa Grønningen siden 1917 samt paa den danske Udstilling hos Liljevalch i Stockholm 1919, Göteborg-Udstillingen 1923, Moderne dansk Kunst, Charlottenborg 1925, Unionalen, Stockholm 1927 og Kbh. 1931, Vandreudstilling i U. S. A. 1928, Forumudstillingen 1929, Biennalen i Venezia 1936. 1917 havde han en Separatudstilling i Dansk Kunsthandel og en retrospektiv Udstilling i Aarhus 1936. 1924 modtog han Eckersbergmedaillen for Kompositionen »Drivende Skyer«.

S. er af Naturen Lyriker. Fra sin Barndom, da han i Perioder opholdt sig hos sine Bedsteforældre paa Haarlandsgaarden, har han været fortrolig med Eggen omkring Tisvilde og har haft eget Hus her siden 1918. Samlivet med primitive Mennesker og Ensomheden i de store Granskove har »skærpet hans Følelse for Mystiken, Angsten, Uhyggen, Storheden og Evighedsfønmelsen i Naturen og Menneskets Sind«. Det har været Maalet for hele hans kunstneriske Stræben at finde en gyldig malerisk Udtryksform for hans intense Oplevelse af Naturen og Menneskelivet, der paa een Gang tilfredsstiller hans Krav til »Farvens paapressende Kraft« og en »monumental og streng Opbygning«.

Til at begynde med kneb det med at finde Støtte for Idealerne. Paa Kunstnernes Studieskole var der ingen Sangbund for dem. S.s tidlige Billeder var da ogsaa ganske naturalistiske, f. Eks. »Dugget Rude« 1910 og »Sporvognsbillede« 1910, begge udstillet hos De 13 1910. Først da han i Vinteren 1910—11 i Paris sammen med Olaf Rude, Axel P. Jensen, Per Krohg o. a. oplevede Cézanne og Picassos »blaa Periode« og første kubistiske Abstraktioner, mødte han et bevidst Arbejde for at frigøre den kunstneriske Udtryksform fra det stedbundne Synsindtryk. Den følgende Sommer malede han sin første »Legendekomposition« »Figurstudie«, en Apoteose af Dyr og Mennesker med frontal Figurstilling og forenklede maleriske

Midler, ikke ulig Edvard Munch i Opfattelse (udst. hos Kleis 1911). Fra 1912 var S. indkaldt og laa med enkelte Afbrydelser inde lige til 1918. Fra 1913 er Portrættet af Søsteren (Kunstmuseet), der endnu uberørt af Kubismen viser en monumental Opfattelse af en frontalt stillet Enkeltfigur, som S. senere forfølger. Paa en Afstikker til Malmø 1914, hvor han paa den baltiske Udstilling lærte Russeren Kandinskys abstraherende Maleri at kende, fandt han igen Bekræftelse paa sine Ideer om artistisk Frigørelse fra Motivet. Resultatet af Studiet af Picasso og Kandinsky blev en i øvrigt ret selvstændig kubistisk Stil, i hvilken han maler Opstillinger, Figur-billeder, nye Legender — 1916 med Dyr og Granskov og 1920 tillige med Mennesker — og Kompositioner med Høns, Sporvogne etc. Navnlig de sidste byder med deres System af Linie- og Farveklange paa de samme Virkninger som de persiske Tæpper i den etnografiske Samling, der i de samme Aar henrykkede S.

1920 havde S. studeret Forholdet mellem Maleri og Arkitektur paa Meksikaneren J. Araujos Malerskole i Paris. Da Arkitekt Thorkild Henningsen paa Efteraarsudstillingen 1921 arrangerede et Samarbejde mellem Arkitekter og Malere, deltog S. sammen med Arkitekt Ivar Bentsen med en Rumudsmykning »Nocturne«, tænkt som Dekoration i et Musikværelse. I denne Komposition indgik bl. a. det klassisk strenge »Solrytteren«. Under et etaarigt Ophold i Firenze 1923—24 blev hans Fantasi over Paolo Uccellos »Battaglia« i Uffizierne til, malet paa Guldgrund med de stærke Farver, Kunstneren skønnede Originalen oprindelig havde haft (erhvervet af Kunstakademiet og Ny Carlsbergfondet til Ophængning i Forhallen til Akademiets Bibliotek). S. følte sig tiltrukket af denne geniale Kompositør og Kolorist, hvis Billeder han har studeret, hvor han har truffet dem paa sine mange Rejser, ligesom han i Louis de Nain's Fordybelse i Bøndernes Liv fandt noget beslægtet med sin egen Opfattelse.

Reminiscenser fra denne Rejse ligger til Grund for Udsmykningen af en Stue i Apoteker Reimers' Hjem i Løveapoteket i Aarhus (1925), til Dels ogsaa for en ny stor Legendekomposition »Mosekonen brygger« (1926—28, Kunstmuseet), hvor han har villet skabe et Monument over den danske Sommernats Kogleri og Landalmuens af Overtro gennemsyrede Forestillingskreds.

Aarene siden har været optaget af store dekorative Opgaver. 1930 »Dansen« og »Musiken« til den nye Talescene, 1931—33 Udsmykningen af Kuplen og Rotunden paa Hofjægermester G. A. Hagemanns Gods Bergsjöholm ved Ystad, der igen er bygget over Almuesagn og Overtro, 1934—38 Dekorationen af Funktionærer-

nes Opholds- og Spisestue paa Carlsberg. Siden 1939 arbejder han paa Udsmykningen af en Sal i Børnesanatoriet ved Vordingborg (Forarbejder udst. paa Grønningen 1941).

Jævnside med de store Kompositioner har S. skildret Granskoven i store Enkeltbilleder, hvor han er naaet frem til en stærkt abstraherende Form. Foruden talrige Studier i Akvarel og Olie, hvor en friere malerisk Form giver mere umiddelbart Udtryk for hans lyriske Sind, har han malet en Række monumentale Enkeltfigurer, blandt hvilke »Det daglige Brød« 1938 i fuldest Maal opfylder det Ideal, S. satte sig i sin Ungdom.

Skønt de kubistiske Principper stadig danner Grundlaget for hans Billedopbygning, er de dog i Aarenes Løb traadt i Baggrunden. Til Gengæld er hans Penselføring blevet underlagt en streng Systematik, der, hvor den tager Overhaand, kan virke hemmende paa det maleriske Udtryk.

Foruden Statens Museum for Kunst ejer Museerne i Aabenraa, Aarhus, Horsens, Randers, Malmø og Ystad Billeder af S. Han er Medlem af Bestyrelsen for Kunstforeningen fra 1937, af Akademi-raadet og Statens Arbejdsudvalg for Kunststudstillinger i Udlandet samt af Hovedbestyrelsen for Danmarks Naturfredningsforening og af Grønningens Bestyrelse. — Selvportrætter 1912 (Privateje) og 1919 (»En Maler«, Privateje). To Malerier af Olaf Rude, det ene paa Kunstmuseet. Maleri af Julius Paulsen. Tegninger af Carl Jensen (Fr.borg) og Ivan Opffer.

Slægtstavlesamlingen, 1933, S. 73. Carl V. Petersen i Tilskueren, XXXIV, 1917, I, S. 448 ff.; XXXV, 1918, II, S. 539—45; XLI, 1924, I, S. 182 ff. Ragnar Josephson stt., LV, 1938, I, S. 168—79. Sigurd Schultz: Ny Horisont, 1918. Leo Swane i Vor Tid, II, 1918, S. 917 f. Vore Herrer 28. Okt. 1920. Carl Petersen i Architekten, XXIII, 1921, S. 345. Jens Thiis: Nordisk kunst idag, 1923, S. 42 ff. Sigurd Schultz i Ill. Tid. 15. Juli 1923 og 10. Febr. 1924. Preben Wilmann i Samleren, V, 1928, S. 99 f. Carl V. Petersen: Samtida kunst i Danmark, 1929. Leo Swane i Kunstmus. Aarskrift, XVI—XVIII, 1929—31, S. 236. S. Danneskjold-Samsøe: William Scharff. Vor Tids Kunst, 4, 1931. Danmarks Malerkunst. Red. af Erik Zahle, 1937, S. 277—80. Danske i Paris. Red. af Franz v. Jessen, II, 1938. Carl V. Petersen: Afhandlinger og Artikler om Kunst, 1939. Berl. Tid. 29. Jan. 1924, 20. Jan. 1929. Dagens Nyheder 6. Dec. 1933. Ekstrabladet 25. Jan. 1929 og 12. Marts 1936 (af Erik Zahle). Nationaltidende 28. Jan. 1941. Politiken 18. Nov. 1917, 4. Marts 1924, 16. og 18. Jan. 1925, 15. Jan. 1926, 20. Jan. 1929, 1. Okt. 1934. Magasinet 20. Jan. 1929.

Else Kai Sass.

Scharffenberg, Paul Ulrich, 1810—82, Officer. F. 10. Maj 1810 i Viborg, døbt i Aalborg, d. 28. Jan. 1882 i Kbh. (Garn.), begr.

sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Major og Postmester i Kiel, Justitsraad Paul Ulrich S. (1766—1827) og Sara Anna Grundahl (1769—1849). Ugift.

S. blev 1825 Kadet, efter Officerseksamen 1827 Korporal i Korpsset med Sekondløjtnants Anciennitet og opvartende Page, til han 1829 som virkelig Sekondløjtnant kom til Jægerkorpsset i Kiel. 1835 blev han Premierløjtnant, 1847 Kaptajn II ved Andet Jægerkorps. I Krigen 1848—50 deltog han med megen Hæder i næsten alle større Kampe, viste særlig Konduite ved Slesvig 23. April 1848 og blev Kaptajn I, blev saaret ved Fredericia 1849 og s. A. kar., n. A. virkelig Major, 1852 kar., 1854 virkelig Oberstløjtnant. I 50'erne fremhævedes hans fortrinlige Kendskab til Tjenesten, Interesse og Iver, hans kavalmæssige Fremtræden samt at han besad »den videnskabelige Dannelse, hans Stilling som Bataillonschef krævede«; han skønnedes meget duelig til større Kommando. Da Regeringen 1860 slog ind paa en skarpere Kurs i Hertugdømmerne, blev han Kommandant i Altona, hvor han med Kraft haandhævede sin Myndighed og s. A. blev kar., 1862 virkelig Oberst. 1863 blev han Chef for 8. Brigade. Under Kampen 3. Febr. Syd for Danevirke kom han først til Stede, efter at Kongshøj og Vedelspang var faldet og vore Afdelinger trængt tilbage til Hovedstillingen. Ved Tilbagetoget fra Danevirke førte han Arrieregarden, indtil han afløstes af Max Müller; han foreslog, at hans Brigade standsede for at støtte Müller, men General Steinmann holdt med Rette paa, at en større Kamp ikke skulde føres ved Oversø, og beordrede S. til at fortsætte Tilbagegangen. Han deltog herefter i Forsvaret af Fredericia indtil 9. April, da hans Brigade overførtes til Als-Dybbøl. — Morgenen 18. April var hans Brigade Hovedreserve, bestemt til, naar Hovedangrebet kom, at rykke frem og besætte den tilbagetrukne Linie, hvis Beliggenhed dog var Befalingsmændene ubekendt, da Brigaden ikke havde efterkommet en Befaling om at gøre Adjudanterne bekendt dermed. Da Stormangrebet Kl. 10 Form. satte ind, var S. i Brohovedet og kan først omtrent Kl. 11 være kommet op til Reservens Plads, da hans Regimenter var i almindelig Fremrykning, men den tilbagetrukne Linie tabt og Fjenden i Fremrykning videre. Divisionsgeneralen, du Plat, der var tidligere fremme, havde skønnet, at Forudsætningen for Reservebrigadens Bestemmelse ikke mere var til Stede, søgte at standse den og beordre den tilbage i Brohovedet, men S. tog intet Hensyn hertil og befalede Angreb. Dette førtes vel med største Tapperhed, men under uhyre Tab og uden at Brigaden havde klar Forestilling om, hvad der egentlig var foregaaet. Briga-

dens Rester blev slaaet sammen med andre, og S. fik en Brigade paa Fyn. — Krigen 1864 fremkaldte i og uden for Hæren en ikke uberettiget Reaktion, en Erkendelse af, at Hæren trængte mindre til lærde Strateger end til Mænd med stærk Karakter, ægte Soldater, og S.s Navn var et af dem, der særlig var slaaet igennem. Allerede 1865 fik han Generalmajors Anciennitet, blev n. A. Generalinspektør og Medlem af den store Forsvarskommission, hvor hans praktiske Erfaringer, besindige og faste Karakter — ikke uden skarpe Sammenstød med Krigsminister Raasløff — kom til stor Nytte. Allerede 1867, under Raasløffs Styrelse, blev S. virkelig Generalmajor, General og kommanderende i 1. Generalkommandodistrikt. 1879 afskedigedes han og sattes à la suite. S. er rettelig blevet karakteriseret som »Soldat og slet ikke andet«. Han var næppe Fører af stort Format, besad end ikke sikkert taktisk Blik, kendte egentlig kun eet: Fremad! Gaa paa! Han havde et strengt, men ikke særlig imponerende Ydre, et varmt Hjerte og var yderst retsindig. — R. 1848. DM. 1850. K. 1862. S.K. 1868. — Træsnit fra C. Poulsen 1882 efter Fotografi, af H. P. Hansen s. A. og af samme 1889.

Danmarks Adels Aarvog, XXXII, 1915, S. 442. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1914, S. 182. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, 1867—87, I, S. 431 f., 436 og passim; II, S. 938; III, S. 506 f. og passim. Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. Hæren ved Danevirke 1864, udg. af Generalstaben ved J. Johansen, 1938, S. 85, 92, 211 ff., 260, 283 f., 308. Milit. Tidsskr., XLIII, 1914, Tillæg II, Sp. 13—16, 40 f., 47—52; III, Sp. 16 f.; VI, Sp. 17—24. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III—VII, 1921—25. Oberst N. P. Jensen: Livserindringer, I, 1915, S. 57 f., 65 f., 69 f., 78 og passim; II, 1916, S. 59 f., 74 ff. og passim. Vort Forsvar 28. April 1889. H. Holbøll: En Brigadeadjutants Erindringer fra Krigen 1864, 1911, S. 10—15, 52—58, 73—76, 90—95, 100 ff., 224—40 og passim. W. Dinesen: Fra Ottende Brigade, 1889, S. 58, 66 ff. og passim.

Rockstroh.

Scharling. Slægten S., der ikke med Urette kan karakteriseres som en af det 19. Aarhundredes lærde Slægter, har formentlig Navn efter Landsbyen Scharling nær Kreuth ved Grænsen mellem Bayern og Tyrol, men lader sig dog kun føre tilbage til Bogbinder i Helsingborg Birger S. (nævnt 1743 og 60), der havde Sønnerne Bogbindermester i Kbh. Erik S. (1745—1829), Herredsfoged i Løgstør, Kancelliraad Johannes S. (1748—1838), Sognepræst i Härslöf og Säby, Provst Carl S. (1753—1822) og Bogbinder i Helsingborg Jacob S. (1760—1838), af hvilke de to sidstnævnte forblev i Sverige. Kancelliraad Johannes S. (1748—1838) var Fader til Hans Birger S. (1789—1860), der som Bogbinder vendte tilbage til Helsingborg,

hvor hans Descendens forblev. Bogbindermester Erik S. (1745—1829) var Fader til Skolebestyrer Simon Peter S. (1776—1831), af hvis Sønner skal nævnes Bogtrykker Johan Christian S. (1809—62), Sognepræst i Asmindrup og Grandløse Peter S. (1811—98), Stifts- præst paa Vallø Rudolph Emil S. (1822—1901) samt de nedenn. Kemikeren, Professor Edvard August S. (1807—66) og Professor, Dr. theol. Carl Emil S. (1803—77), der var Fader til de tre nedenn. Sognepræst i Randers Peter Jørgen Christian S. (1832—1922), Forfatteren, Professor, Dr. theol. Carl Henrik S. (1836—1920) — Fader til nedenn. Biskop Carl Immanuel S. (f. 1879) — og Nationaløkonomen, Finansminister, Professor Hans William S. (1837—1911), hvis Søn er Landsdommer Johannes Abild S. (f. 1880).

William Scharling: Slægterne Scharling—Lund 1581—1893, 1894. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 957—62.

Albert Fabritius.

Scharling, Carl Emil, 1803—77, Teolog. F. 28. Juli 1803 i Kbh. (Holmens), d. 17. Juni 1877 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Lærer, senere Skolebestyrer Simon Peter S. (1776—1831) og Andrea Christiane Eberhardt (1781—1853). Gift 4. Jan. 1831 i Kbh. (Frue) med Anna Petrea Abild Lund, f. 26. Febr. 1802 i Kbh. (Helligg.), d. 5. Juni 1844 sst. (Helligg.), D. af Bogholder Jørgen Christensen L. (1765—1830) og Margrethe Lovise Augusta Mesch (1761—1842).

S. gik først i Faderens Skole, derefter i Borgerdydskolen i Kbh., hvorfra han 1820 blev Student. Han tog straks fat paa det teologiske Studium. 1821 blev den unge H. N. Clausen Medlem af Fakultetet og fik straks stor Indflydelse paa de unge studerende. S. blev stærkt paavirket af ham og blev besjælet af den samme ubestikkelige Sandhedskærlighed i Forskningen, som fyldte hans Lærer. For sin personlige Udvikling i Studenteraarene fik han dybere Impulser fra jævnaldrende Venner end fra Universitetslærerne. Samlivet paa Borchs Kollegium i Kandidataarene (han blev cand. theol. 1825) med de senere Biskopper J. H. Lautrup og G. P. Brammer blev af stor Betydning for ham. Hans Studier havde lige fra Begyndelsen en alsidig Karakter. En af de latinske Disputatser paa Kollegiet, som han mundtlig forsvarede 1825, og som udkom i Trykken, havde det Tema: »Utrum recordatio hujus vitæ post mortem servanda sit, necne«; den er et Vidnesbyrd om, at hans Tanker ogsaa syslede med dybt personlige Spørgsmaal, hvilket senere skulde komme til at give sig tydelige Udslag i hans Produktion. Dog var det umiskendeligt, at trods Alsidighed i Studiet

havde især Historien hans Kærlighed — ikke blot Kirkehistorien, men den almindelige Historie. 1826 udgav han »Udsigt over Historiens vigtigste Begivenheder«, hvori han lagde en i Datiden paa-faldende Forkærlighed for Dagen for det kulturhistoriske Stof og for de menneskelige Personligheder og Skæbner. I en lille historisk Monografi »de Stedingis« (1828) behandler han en lille frisisk Folkestammes indholdsrige Historie. Han fik 1829 et Rejsestipendium og tog først til Paris, hvor han studerede fransk Filologi (især den nyere), men ogsaa dyrkede sin Hovedinteresse: Historien. Han havde dog svært ved at finde sig til Rette i de franske Omgivelser. Langt bedre befandt han sig i Tübingen, hvortil han efter Opholdet i Paris begav sig, og hvor han dels kom i Forbindelse med unge jævnaldrende Videnskabsmænd, dels lærte Professor F. C. Baur at kende, hvis Virken dengang var banebrydende inden for den nytestamentlige Forskning. Han lærte at beundre det historiske Syn, som præger Baur's Arbejder, men han følte sig samtidig i et Modsætningsforhold til den berømte Kritikers skematiske Konstruktion af Historien. Dette dobbelte Forhold spores i S.s hele senere litterære Produktion paa det nytestamentlige Omraade. Han modtog ogsaa i Basel Paavirkning fra den fremragende Ekseget de Wette. Umiddelbart efter Hjemkomsten udnævntes han 1830 til Lektor ved Sorø Akademi, hvor han tilbragte tre lykkelige Studieaar. Her skrev han sit første større teologiske Arbejde: »Hvad er Hensigten, Betydningen og Resultaterne af Theologernes videnskabelige Undersøgelser om det nye Testamentes Skrifter?« (1833). I Efteraaret 1832 var et teologisk Professorat blevet ham tilbudt, men af Beskedenhed afslog han det; men da omtrent et Aar efter Professor Jens Møller døde, og man atter henvendte sig til ham, tog han imod det og udnævntes 1834 til Professor; han forblev i Stillingen, indtil han fratraadte 1876. I Begyndelsen læste han baade over Etik og nytestamentlig Eksegese (ved Siden af H. N. Clausen), men Martensen overtog allerede 1838 Etikken, og S.s Lærervirksomhed kom herefter til at omfatte nytestamentlig Eksegese og nytestamentlig Isagogik. For det sidstnævnte Fag havde han en særlig Forkærlighed paa Grund af dets rent historiske Karakter. Ved Universitetsjubilæet 1836 disputerede han for Doktorgraden over Emnet »De Paulo apostolo ejusque adversariis«. Han valgte her et Tema, som netop gennem den ovenfor nævnte F. C. Baur's Undersøgelser var blevet brændende; han tog Afstand fra Baur's overdrevne Betoning af Modsætningen mellem Paulus og de øvrige Apostle. Nu fulgte et langt og flittigt Forskerliv. Ved Siden af H. N. Clausen maatte S. uundgaaelig træde lidt i Baggrunden, men man saa op til ham

som Lærer og anerkendte hans Grundighed og Lærdom. Paa det nytestamentlige Omraade fremkom der ikke noget større Arbejde fra hans Haand, men han offentliggjorde en stor Række betydningsfulde Afhandlinger over isagogiske og oldkirkelige Emner samt to latinske Fortolkninger til 2. Kor. (1840) og til Jakobs- og Judasbrevene (1841). Blandt de isagogiske Undersøgelser maa især nævnes Behandlingen af »Muratoris Kanon« (Vid. Selsk. Forhandlinger, 1865), »Findes der Vidnesbyrd om Johannes-Evangeliet allerede i den første Menneskealder efter Apostelens Død?« (sst., 1868) og »Det saakaldte »Pauli femtende Brev«« (Ugeblad for den danske Folkekirke, Nr. 40, 1865). Blandt Afhandlingerne om oldkirkelige Emner maa i første Række nævnes »Clementinerne, den ældste christelige Roman« (Theol. Tidsskr., III, 1839), »De Sibyllinske Bøger« (Nyt theol. Tidsskr., II, 1851), »Paastanden om den christelige Kirkes Ebionitisme gennem de tvende første Aarhundreder« (Univ. Progr. Sept. 1843). Ogsaa rent eksegetiske Emner behandlede han i sine Afhandlinger, f. Eks. »Nogle Bemærkninger om Fortolkningen af 1 Cor. 7, 21« (Ugeskrift for den evang. Kirke i Danmark, IX, 1857). Betydningen af hans Lærervirksomhed paa det nytestamentlige Omraade kan i Korthed udtrykkes saaledes, at han bidrog til at hindre, at de yderliggaaende kritiske Anskuelser, som en Tid var fremherskende i Tyskland og Holland, fik Fodfæste inden for dansk Teologi, samtidig med at han aabnede danske Teologers Øjne for det værdifulde inden for de nye Undersøgelser. Det Arbejde, som har baaret hans Navn længst om i Verden, er ubetinget et rent kirkehistorisk Værk, »Mystikeren Michael Molinos' Lære og Skjæbne« (Vidensk. Selsk. Skrifter, 5. Rk., Hist. og philos. Afd., I, 1852). Det var sandsynligvis personlige Grunde, der medvirkede til at lede ham ind i disse Studier. Hans Hustrus Død og langvarig egen Sygdom førte ham til at fordybe sig i Studiet af den kristelige Mystik. Molinos fik i ham en forstaaende Biograf. Man kan næppe tænke sig en bedre Gengiver af Tankerne i Molinos' »Guida spirituale«, og dog lod han sig ikke uforbeholdent rive med, men lagde ogsaa her sin sunde kritiske Sans for Dagen. Beskæftigelsen med Molinos førte ham videre til Fénelon; han skrev et Par mindre Afhandlinger i »Nyt theol. Tidsskrift«, V, 1854 og VI, 1855, »Fenelons Breve til Grevinde Gramont« og »Bidrag til Kundskab om den religiøse Tænkemaade i Frankrig mod Slutningen af det 17. Aarhundrede«. I Anledning af Bogen om Molinos, som blev oversat paa Tysk, blev S. Æresmedlem af det historisk-teologiske Selskab i Leipzig. — Sammen med sin Kollega, den senere Biskop C. T.

Engelstoft udgav S. 1837—61 »Theologisk Tidsskrift«; det afløste Jens Møllers (s. d.) Tidsskrift, som var gaaet ind 1833, og betegnede i Forhold til dette et stort Fremskridt i videnskabelig Henseende; det fik stor Betydning for Præstestanden og Kirken. 1845 indvalgte S. i Videnskabernes Selskab. En Del af hans Afhandlinger samlede og udgaves efter hans Død af Sønnen Pastor P. J. Chr. S. (»Theolog. Afhandlinger af C. E. Scharling udg. af P. J. C. Scharling med et Omrids af Forfatterens Levnet ved Udgiveren«, 1880). 1845 udgav S. en Samling »Prædikener og Leilighedstaler«. Han var to Gange Universitetets Rektor (1842—43 og 1861—62). — R. 1845. DM. 1854. K.² 1874. — Miniature af J. Turretin 1828 (Familieje). Maleri af Just Holm 1844 (ligesaa). Silhouet (Fr.borg). Maleri af Overhofmesterinde Wormskiold, f. Rosenørn (Privateje). Træsnit af G. Pauli 1877.

Biografi af P. J. C. Scharling i ovenn. Værk. F. Torm: C. E. Scharling. Et Mindeord (Hundredaaret for hans Fødsel) i Theol. Tidsskrift, Ny Rk., IV, 1902—03, S. 353—62. Henrik Scharling: Teolog eller Digter, 1917. Samme: Livsminder, 1919.

Frederik Torm.

Scharling, Carl Immanuel, f. 1879, Teolog. F.. 3 Jan. 1879 paa Frbg. Forældre: Professor Henrik S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Slægtstraditionen fra Professorhjemmet med dets lutherske Fromhed, dets verdensaaabne Humanisme og dets fine Kultur har uudslettelig præget S. Efter Studentereksamen 1897 fra Metropolitan-skolen tog han straks med Iver fat paa det teologiske Studium, hvor ikke mindst de nyere gammeltestamentlige Undersøgelser, der stod i frodig Blomstring, fængslede ham, saa han besvarede en Prisopgave om de yngste Profetskrifter og opnaaede Universitetets Guldmedaille derfor (1901). Samtidig tog han levende Del i praktisk Kirkeliv, særlig i Søndagsskolearbejdet og den kristne Studenterbevægelse (Studenterhjemmet). Kort efter Embedseksamen drog han ud paa en lang Studierejse (1905—08) til Tyskland, Schweiz, Italien, Holland og England, hvor han ikke blot fortsatte sine teologiske Studier (i Tyskland hos saa forskellige Mænd som Walther, Köberle, Kirn, Ihmels, Schlatter, Haering og Karl Müller), men ogsaa satte sig ind i de forskellige Kirkesamfunds praktiske Udformning af deres Kirkeopfattelse. Efter Hjemkomsten blev han Lærer ved Det danske Missionsselskabs Skole og ved Frk. Zahles Faglærerindekursus, tog fortsat virksom Del i Studenterhjemmets Arbejde og samlede sig efterhaanden om de Studier over den ældste Kristendom og dens Forhold til Samtidens religiøse Bevægelser, der satte Frugt i den Bog om Kirketanken hos Paulus (»Ekkle-

siabegrebet hos Paulus og dets Forhold til jødisk Religion og helle-
 nistisk Mystik»), hvormed han 1917 vandt den filosofiske Doktor-
 grad. — S. A. gik S. over i praktisk Kirketjeneste som Sognepræst
 i Tostrup. Her forstod han at forene det fortsatte Studielivs Fred
 med den udadgaaende Aktivitet, der karakteriserer den moderne
 Tids Præstetype, og han blev, takket være sin varme Forkyndelse,
 hurtigt en Mand, mange havde Bud efter. Hovedlinien i hans
 akademiske Studier: den eksegetiske Indtrængen i det gamle og
 det nye Testamente og den særlige Koncentration om det nye
 Testaments Kirketanke blev fortsat og forlænget og nu indstillet
 i det praktiske Kirkelivs Tjeneste, idet efterhaanden Hovedvægten
 kom til at falde paa Kirkens nutidige Plads og Funktioner, og der-
 igennem særlig Grundtvigs, Martensens og Barths Tanker gjort til
 Genstand for Overvejelser og Spørgsmaalet om Kirken og dens
 Forhold til den humane Kultur taget op til Drøftelse. Litterære
 Frugter af dette fortsatte Studium, altid klædt i et letflydende og smukt
 Sprogs Dragt, har bl. a. været: »Apostlen Paulus' Brev til de Hellige i
 Kolossæ, oversat, indledet og fortolket for Lægfolk« (1922), »Kirketan-
 ken og vor Tid« (i Samarbejde med flere andre, 1925), »Den histori-
 ske Jesus« (s. A.), »Kirken og det humane Aandsliv« (1927), »H. L.
 Martensen, hans Tanker og Livssyn« (1928), »Apostlenes Gerninger«
 (i Bibelselskabets Fortolkning, 1932), »Barthianisme« (s. A.), »Kirken
 og dens Kritikere« (1934), »Henrik Scharling« (sammen med Søste-
 ren, 1936) og Fortolkning til Jesaja i Bibelselskabets Fortolkning til
 Profeterne (1940). Fra 1929 har S. været Redaktør af Tidsskriftet
 »Kirken«, fra 1935 Medredaktør af »Kirken og Tiden«, han har været
 Medlem af Kommissionen til en ny Oversættelse af det nye Te-
 stamente og er fra 1928 Censor ved teologisk Embedseksamen.
 Fra 1924 ejer han en Bondegaard i Tostrup. — I Kirkens Liv
 har det frugtbare Samarbejde mellem alle opbyggende Kræfter
 været S.s Ideal; derfor har det været ganske naturligt, at han 1927
 blev Formand for Menighedskonventet af 1891 og 1934 Formand
 i Præsteforeningens Bestyrelse, ligesom at han har været en ivrig
 Deltager i den moderne økumeniske Bevægelse (Medforfatter af
 »Nogle Blade af den økumeniske Bevægelses Historie«, 1939). Og
 som en saadan Samlingens Mand har han været vel rustet og egnet
 til de større kirkelige Opgaver, han efterhaanden er blevet kaldet
 til, som Stiftsprovst i Ribe (1930), som Domprovst i Roskilde (1937)
 og som Biskop over Ribe Stift (1939). — R. 1933. — Maleri af
 L. Tuxen.

Univ. Progr. Nov. 1917, S. 226 f. N. M. Plum i Berl. Tid. 11. Juni 1939.
 Landet 10. Juli 1941.

J. Nørregaard.

Scharling, Edvard August, 1807—66, Kemiker. F. 1. Marts 1807 i Kbh. (Holmens), d. 11. Sept. 1866 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til C. E. S. (s. d.). Gift 23. Nov. 1839 i Kbh. (Frue) med Karen Ørsted, f. 25. Juni 1815 i Kbh. (Frue), d. 13. April 1892 sst., D. af Professor H. C. Ø. (s. d.) og Hustru.

S. blev efter at have gaaet i Faderens Skole Discipel paa Vajsenhusapoteket og tog farmaceutisk Candidateksamen 1828. Han fik derefter Lejlighed til i sin Fritid at uddanne sig videre i Kemi i Det kongelige Øvelseslaboratorium, som var blevet oprettet 1819 paa Ørstedes Foranledning, og som bestyredes af W. C. Zeise. Laboratoriet var trods Navnet kun et lille tarveligt Rum, men S. var oftest den eneste studerende, og han arbejdede flittigt under Zeises Ledelse. Et Resultat heraf var, at Zeise anbefalede ham til Ørsted, da denne efter Oprettelsen af Polyteknisk Lærestanstalt 1829 skulde have en Amanuensis. S. fulgte nu Undervisningen paa Lærestanstalten og tog 1834 polyteknisk Eksamen i anvendt Naturvidenskab. Allerede 1832 havde han vundet den Thottske Præmie for Besvarelse af en Prisopgave fra Videnskabernes Selskab om Klinten og dens Indflydelse paa Gæringen. Han var nu i Besiddelse af en fyldig Uddannelse og tog 1834 paa Studierejse til Göttingen, Gies-sen, Paris, London og sluttelig Heidelberg. Her modtog han i Begyndelsen af 1836 Meddelelse om, at han var udnævnt til Lektor i Kemi ved Kirurgisk Akademi. Da han ikke var Student, vakte denne Udnævnelse stort Røre, og han erhvervede da 1839 akademisk Borgerret og disputerede s. A. for Magistergraden paa en Undersøgelse af Blæresten («De chemicis calculorum vesicariarum rationibus commentatio»). Han var straks efter sin Hjemkomst blevet konstitueret som Lærer i organisk teknisk Kemi ved Polyteknisk Lærestanstalt, og 1837—45 var han tillige Docent i Kemi ved Veterinærskolen. Efter at have taget Magistergraden blev han fast ansat ved Polyteknisk Lærestanstalt, og da Kirurgisk Akademi blev lagt ind under Universitetet, blev han 1840 Lektor og 1842 Professor extraordinarius i Kemi ved Universitetet; da Zeise 1847 døde, var S. hans selvskrevne Efterfølger som Professor i organisk Kemi. Han var 1843 blevet Medlem af Videnskabernes Selskab, blev 1848 Medlem af Polyteknisk Lærestalts Bestyrelse og 1856 af Konsistorium.

De Lokaler, der stod til Raadighed for Kemiundervisningen, var kun smaa og daarlige, da S. overtog Professoratet, og selv om der skabtes nogen Udvidelse, da Ørsted døde 1851, idet dennes Privatbolig blev inddraget under Laboratoriet, var denne Udvidelse slet ikke indrettet til Brug som Laboratorium eller Auditorium for en

kemisk Eksperimentalforelæsning, og S. blev ikke træt af over for de bevilgende Myndigheder at paapege Nødvendigheden af at faa bygget og indrettet et tidssvarende Undervisningslaboratorium. Hans Anstrengelser blev til sidst belønnet. Der oprettedes efter hans Planer et Universitetslaboratorium, som indviedes Jan. 1859. S.s Arbejdskraft var dog paa den Tid nedsat af Svagelighed, vistnok fremkaldt ved Arbejder i Laboratoriet, og han døde allerede 1866.

S.s Arbejde for at udvirke Oprettelsen af et nyt Laboratorium havde faaet ham til at undersøge det kemiske Studiums Udvikling i Danmark, og Resultatet af denne meget indgaaende Undersøgelse nedlagde han i en Afhandling i Universitetsprogrammet for 1857: »Bidrag til at oplyse de Forhold, under hvilke Chemien har været dyrket i Danmark«. Han bringer her mange interessante Oplysninger om ældre danske Kemikere og kemiske Laboratorier, og han paaviser, at Christian IV.s og Frederik II.s Interesse for Kemi ikke saa meget havde Alkemi til Genstand som Udnyttelsen af Guld- og Sølvforekomsterne i Norge.

S.s videnskabelige Arbejder er næsten alle inden for den organiske Kemis Omraade. De er offentliggjort i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter og i Uddrag i tyske Fagtidsskrifter. Foruden de rent videnskabelige Arbejder har han udgivet Lærebøger samt tekniske og populære Skrifter. De er alle udført med den Paalidelighed og Omhu, der ogsaa prægede hans Undervisningsvirksomhed og undertiden gjorde den tung, men som for den, der paabegyndte Studiet hos ham, betød levende Interesse og opmuntrende Velvillie. — R. 1853. — Maleri af E. Bærentzen (Familieeje). Træsnit 1866 efter Tegning af H. Olrik.

Univ. Progr. Okt. 1839, S. 145 ff. Ill. Tid. 23. Sept. 1866. H. C. Ørsted: Correspondance avec divers savants, I—II, 1920 (se Registeret).

S. M. Jørgensen (Stig Veibel).*

Scharling, Carl Henrik, 1836—1920, Teolog og Forfatter. F. 3. Maj 1836 i Kbh. (Frue), d. 6. Juni 1920 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Professor C. E. S. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Maj 1868 i Kbh. (Holmens) med Elisabeth Marie Tuxen, f. 9. Febr. 1842 i Kbh. (Holmens), d. 25. Aug. 1894 i Partenkirchen, D. af Premierløjtnant, senere Direktør for Orlogsværftet Nicolai Elias T. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1854 fra Metropolitanskolen og 1859 cand. theol. »Teolog eller Digter?« spurgte han 80 Aar gammel, allerede fra Ungdommen var hans Liv spundet af disse to Traade. Før Embeds-

eksamen havde han (1857) opnaaet Accessit for en teologisk Prøvegave og havde fuldendt en Tragedie paa Vers om Johan Huss (udgivet som Prosaarbejde 1871 og opført i Prag 1912) og Skuespillet »Moderne Christendom«, der dog, om end med adskillige rosende Bemærkninger, blev tilbagesendt fra Det kgl. Teater (Stykket blev udgivet pseudonymt 1859, og paa en voldsom Bladkritik svarede S. n. A. med den romantiske Digtning »Folkvars Drøm, Kamp og Seier«). 1860 tiltraadte S. en treaarig Udenlandsrejse (Strassburg, Grækenland, Ægypten, Palæstina, Schweiz, Erlangen, Rom, Holland, Frankrig og England) med Strejftog til alle Sider og aabent Blik for Kunst, Natur og Menneskeliv. Nogle ypperlige Rejsebeskrivelser (»Breve fra Holland«, 1864; »Grækenland«, 1866; »En Pilgrimsfærd i det Hellige Land«, 1876) var det umiddelbare Resultat; men dybest set forberedte S. sig ved denne tilsyneladende alt for omfattende Rejse til en Lærerpost i Etik, det Fag inden for Teologien, der strækker sine Grene videst ud. — Under Pseudonymet »Nicolai, 18 Aar gammel« udsendte han fra Rejsen »Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard« (1862), der med sin lune Humor og venlige Idealisme er S.s Kærlighedserklæring til Livet i Danmark og er blevet en af vore mest læste Bøger (oversat paa Tysk i flere Oversættelser, Svensk, Engelsk, Fransk og Hollandsk).

Som Redaktør (fra Maj 1864) af »Evangelisk Ugeskrift« (fra 1865 kaldet »Ugeblad for den danske Folkekirke«) polemiserede S. heftigt mod al »Subjektivisme«, som han fandt baade hos Filosofen Rasmus Nielsen, i Grundtvigianismen og Indre Mission. 1865 blev han Lic. theol. paa et Arbejde om »Den nyere hollandske Theologi«. Et Opgør med det danske Samfund foretog han i »Uffe Hjælms og Palle Løves Bedrifter, beskrevne af en Samtidig« (I—II, 1866), hvori han med megen Humor, men samtidig med bitter Alvor og med dyb Bekymring for Danmarks Fremtid fremstiller det danske Folk i dets Ideal og dets Karikatur. I en senere Udgave (1886) er Satiren noget afdæmpet og Slutningen malet i lysere Farver — en betydelig Foringelse af Bogen som Tidsbillede, hvilket S. ogsaa selv erkendte; men selv i denne ændrede Form er det et smukt og værdifuldt Arbejde, der den Dag i Dag kan læses med Glæde. »Uffe Hjælm og Palle Løve« vakte stærk Misstemning mod S. i ledende Kredse, og der var stor Misfornøjelse, da han 1867 efter Konkurrence (med bl. a. den senere Biskop Th. S. Rørdam) blev udnævnt til midlertidig Docent i Etik. 1870 udnævntes han til Professor ordinarius i Etik og Religionsfilosofi; i denne Stilling lykkedes det ham at faa Religionshistorien indoptaget i Religionsfilosofien som Fag ved teologisk Embedseksamen. 1872—74 udgav han et af sine Hoved-

skrifter: »Menneskehed og Christendom i deres historiske Udvikling, en Fremstilling af Historiens Philosophi« (I—II). Udviklingens forskellige Trin betegnes som »naturbestemt Menneskehed, selvbestemt Menneskehed, gudbestemt Menneskehed og kristelig Menneskehed« (oversat paa Tysk 1874—75, 1. Del bearbejdet paa Fransk 1883, 2. Udg. 1885). Fra samme Tid stammer to mindre, polemiske Skrifter, »Jesuiternes Lære om at elske Gud og holde sit Ord« (1873) og »Theologien og Universitetet« (1875) samt nogle nu næsten glemte dramatiske Arbejder, »Kong Valdemar og Bisp Absalon« (1874) og »Marsk Stig og Fru Ingeborg« (1878). Som en Sejr kan derimod noteres en Fortsættelse af »Nøddebo Præstegaard«, »Min Hustru og jeg. Fortælling af Nicolai, ung Ægtemand« (1875), en fin og yndefuld Bog, der har faaet vid Udbredelse, selv om den ikke har naaet »Nøddebo« i Popularitet. — 1879 erhvervede S. den teologiske Doktorgrad for »Jacob Böhmes Theosophi«, 1883 holdt han Mindetalen ved Universitetets Fest i Anledning af 400 Aarsdagen for Luthers Fødsel og skrev Universitetsprogrammet »Den lutherske Dogmatik overfor Nutidens kirkelige og videnskabelige Krav«. N. A. blev han Universitetets Rektor og udarbejdede nu indtil 1886 »Christelig Sædelære efter evangelisk-luthersk Opfattelse« (I—II, 2. Udg. 1896; tysk Overs. 1892). »Guds Rige« fastholdes som Hovedformaal; hen imod dette løber alle Stierne, og de skarpe, klare Begrebsbestemmelser, som S. lagde saa stor Vægt paa, viser hen mod det samme: at ville skildre de menneskelige Forhold saaledes, at de kan ses som Arbejdsomraader for Guds Aand. S.s ejendommelige Forfatterpersonlighed fornægter sig heller ikke her; en lun Humor, en gennemført Bonsens præger ogsaa dette Arbejde, og trods sin nu selvfølgelige Forældethed giver det Kundskaber og aabner Horisonter.

I »Sverre Præst, en gammel Kongesaga« (1888) søger S. at skildre den mærkelige Kongeskikkelse Sverre i dens religiøse Tro, ubændige Daadstrang og dog kritisk prøvende Aand. Den offentlige Kritik var ikke Bogen god; S. mente, ikke helt med Urette, at den Problematik, der prægede Bjørnsens og Ibsens Arbejder (»Sigurd Slembe«, »Kongsemnerne«) havde givet Publikum et ensidigt Syn paa Middelalderens Kongeskikkelser, saa at den egentlige historiske Roman blev forvist til Barnekammeret. Et heftigt Stridsskrift, »Romantik og Realisme. Med en Efterskrift fra de sovendes Leir, af Nicolai« (1878) satte et foreløbigt Punktum for de æstetiske Arbejder.

1889 var S. sammen med Professor Fr. Buhl for anden Gang i Palæstina, og i et Universitetsprogram Nov. 1890 hævdede han den

da stærkt bestridte og senere ganske forlødte Opfattelse, at Zion laa paa Sydvest-Højen i Jerusalem. 1892 kom en Række Rejsestudier fra Ægypten og Palæstina. Noget forinden havde S. genoptaget sit polemiske Arbejde; 1886 skrev han mod Georg Brandes »Martin Luther om Cølibat og Ægteskab«, og som Medlem af Det kirkelige Raad 1890—92 et Indlæg mod en paatænkt ny Salmebog, »De nye Psalmer« (1890). En større Pennefejde begyndte med Stridskriftet »Grundtvig eller Luther? Et Blik paa Nutidens danske Kirkeforhold« (1891, 2. Udg. 1898), hvori han frakendte Grundtvig sand Lutherdom. Professor Fredrik Nielsen svarede med: »Luther og Grundtvig« (1891), hvori han ikke med Urette paaviste Unøjagtigheder hos S.; denne svarede med »Halvgrundtvigianismen eller Bogstavdyrkelsen« (1893), og 1899 kom »Den lutherske Bekjendelse og de kirkelige Partier«. Den røde Traad i S.s kirkelige Polemik er Troskab mod det lutherske Livssyn; han optræder som Polemiker med stor Skarphed og Bitterhed mod alt, hvad der efter hans Opfattelse smager af Katolicisme og Metodisme, og saaledes bliver han ganske afvisende over for Grundtvigianismen og Indre Mission. Hans lutherske Grundsyn indeholder Muligheden for en humanistisk Indstilling; i Kraft af Troen paa Guds Forsyn og Syndernes Forladelse i Kristus er det ikke blot Ret, men ogsaa Pligt at have Øjet aabent for Guds Gerning i Kunst, Historie, Videnskab og Natur. — I sit andet Universitetsrektorat 1896—97 udgav han som Program »Religionens Stilling i det menneskelige Aands- og Sjæleliv« (April 1897), hvori han polemiserede mod Opvækkelsesretningernes ensidige Betoning af Følelse og Fantasi. Ogsaa som politisk Skribent optraadte S.; i Samlingsværket »Fredensborg« (1898) biografere han Kong Christian IX. og Dronning Louise og skildrede udførligt den politiske Kamp og Kongens Stilling dertil. Ved Aarhundredskiftet skrev han Betragtningerne »Det svundne og det vundne« (1901). Han genoptog nu sin æstetiske Virksomhed med Fortællingen »Jøvik« (s. A.). Humor og godmodig Satire er ikke forsvundet, men Bogen har et mere bestemt religiøst-etisk Sigte end Ungdomsarbejderne. Bogens mange og lange Samtaler giver Indtryk af en afklaret Livsanskuelse; den overbeviste Lutheraner viser her et dybtgaaende Frisind; karakteristisk nok rammer Satiren ikke blot Fremskridtmændene med deres Evolutionisme og Radikalisme, men i meget høj Grad de skildrede Præste- og Teologtyper, og S. viser en inderlig, sympatisk Forstaaelse for de søgende og anfægtede — han kendte godt selv til saadanne Sjælsbevægelser; allerede i »Uffe Hjælm« havde han tegnet Billeder, der havde Selvoplevelsens Præg.

1910—13 udgav S. sit tredie teologiske Hovedværk: »Evangelisk luthersk Dogmatik« (I—II), men da nærmede hans lange Universitetsbane sig sin Afslutning, og han kom ikke til at indarbejde dette Værk i de studerendes Kreds. 1916 tog han sin Afsked.

I S.s teologiske Produktion findes en stor Mængde Polemik. Han gjaldt for at være stridssyg; men man ser i hans Erindringer (»Theolog eller Digter«, 1917; »Livsminder«, 1919), at denne Anklage smertede ham. Han følte sig kaldet til Ansvar i luthersk Aand for den givne Aabenbaring, baade mod Subjektivisme, Materialisme og den bibelske Kritik, og fandt, at Angrebet var det bedste Forsvar. Faa har været udsat for saa grove Angreb som S.; men han forblev sin Overbevisning tro, og baade i hans teologiske Arbejder og de æstetiske Skrifter møder vi en positiv Stræben efter et ædelt Ideal: »Menneskehed og Kristendom« i harmonisk Enhed. Denne Stræben har utvivlsomt medført, at han spredte sig paa forskellige Omraader til nogen Skade for hans strengt teologiske Arbejde; men paa den anden Side har den frembragt et smukt Skud paa den kristne Humanismes Stamme, og i hans mest udbredte Bøger »Nøddebo Præstegaard« og »Uffe Hjælm« har han givet Billeder af dansk Sind og Karakter, der vil have blivende Betydning.

R. 1883. DM. 1890. K.² 1895. — Maleri af L. Tuxen 1875—81 (Familieje) og af samme 1916 (Universitetet). Tegning af Carl Bloch 1862 (Skandinavisk Forening i Rom). Træsnit 1887.

Ovenn. Erindringer. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1866, S. 73—77, og Levnedbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets 400 Aarsfest promoverede Doktorer og Licentiat, 1879, S. 148 ff. Ill. Tid. 29. April 1906, 7. Maj 1916 og 13. Juni 1920. Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling, I—II, 1915—16 (se Registeret). Taler ved Prof. Dr. theol. Carl Henrik Scharlings Jordefærd fra Frue Kirke, 1920. J. P. Bang i Univ. Progr. Nov. s. A, S. 107—10. Edv. Lehmann i Berl. Tid. 8. Juni s. A. Norsk teol. tidskr., 3. Rk., III, 1922, S. 48 ff. Povl Hansen: Højskoleforstander Ernst Trier, [I], 1928, S. 51, 67 f., 73—82, 146. C. I. Scharling og M. Scharling Dragsdahl: Henrik Scharling, 1936.

Niels Munk Plum.

Scharling, Peter Jørgen Christian, 1832—1922, Præst. F. 5. Febr. 1832 i Sorø, d. 10. Okt. 1922 paa Frbg., begr. sst. Broder til Henrik S. (s. d.). Gift 6. Aug. 1857 i Grinderslev med Vilhelmine Marie Møller, f. 16. Nov. 1827 i Breum, d. 6. Dec. 1900 i Randers, D. af Sognepræst, senere Provst Jens M. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1849 fra Metropolitanskolen og cand. theol. 1854. Derefter foretog han 1855—56 med offentlig Understøttelse en Studierejse til Heidelberg, Genève og Rom. En Del af sine Rejse-

indtryk fra Italien bearbejdede han siden i »Christelige Erindringer fra Rom« (1857), der tegner et smukt Billede af en interesseret og kundskabsrig Betragter. Efter sin Hjemkomst blev S. 1856 Adjunkt i Horsens og forflyttedes 1862 i samme Stilling til Roskilde. Tidligere Disciple mindedes S. som en elskværdig, human Lærer, der især lagde Vægt paa at fremme Kendskabet til Guldalderens æstetiske Litteratur. Oprindelig havde S. vistnok tænkt sig en Virksomhed som æstetisk eller teologisk Forfatter, men det blev i det praktiske Kirkelivs Tjeneste, at hans Manddomsgerning blev øvet. 1869 udnævntes S. til Sognepræst i Ærøskøbing, forflyttedes herfra 1871 til Hørsholm og 1879 til St. Mortens Kirke i Randers, hvor han blev, indtil han tog sin Afsked 1907. Biskop Brammer havde først tænkt sig S. som Stiftsprovst i Aarhus, men støttede siden varmt Tanken om at faa ham til Randers. Her vandt han sig gennem en Menneskealders Præstegering et godt Navn som trofast Sjælesørger, god Prædikant og nobel, gennemkultiveret Personlighed. I teologisk Henseende repræsenterede han som Broderen Henrik S. et konservativt evangelisk-luthersk »Normalstandpunkt« (jfr. bl. a. hans »Afskedsprædiken«, 1907). Litterært er han især optraadt som Forfatter af en Række Smaaskrifter og Lejlighedstaler, medens det eneste større Arbejde fra hans Haand er en Indledning til Udgaven af Carl Emil S.s udvalgte Afhandlinger (1880), hvori han har givet en fint forstaaende Skildring af sin Fader. I sit usædvanligt lange Otium vedblev S. med vaagen Interesse at følge Tidens teologiske og kirkelige Bevægelser, og op i sin høje Alder bevarede han i sjælden Grad sin Tankes Klarhed, som det f. Eks. viste sig ved den over 88 Aar gamle, halvblinde Mands sidste offentlige Fremtræden som Taler ved Henrik S.s Jordefærd 1920. — R. 1880. DM. 1894. K.² 1907. — Maleri af L. Tuxen 1921 (Familieejde).

William Scharling: Slægterne Scharling-Lund 1581—1893, 1894, S. 9 f. Kirken, 1922, S. 338 f. C. H. Rørdam: Svundne Dage, I, 1916, S. 119 f. Aarbog, udg. af Hist. Samfund for Kbh.s Amt, 1914, S. 31 ff. Kirkehist. Saml., 6. Rk., II, 1936—38, S. 600 f., 657, 661, 671, 673. Henrik Scharling: Theolog eller Digter, 1917, S. 144—47, 226. Samme: Livsminder, 1919, S. 52, 105 f., 247, 354, 437 ff., 448 f. C. I. Scharling og M. Scharling Dragsdahl: Henrik Scharling, 1936, S. 42, 113 f., 131.

Bjørn Kornerup.

Scharling, Hans William, 1837—1911, Nationaløkonom, Politiker. F. 22. Sept. 1837 i Kbh. (Frue), d. 29. April 1911 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Broder til Henrik og Peter S. (s. d.). Gift 31. Okt. 1871 i Kbh. (Holmens) med Julie Camilla Tuxen, f.

19. April 1851 i Kbh. (Holmens), d. 18. Nov. 1935 paa Frbg., D. af Premierløjtnant, senere Direktør for Orlogsværftet N. E. T. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1855 fra Metropolitanskolen og cand. jur. 1861. Samtidig studerede han Nationaløkonomi og vandt 1862 Universitetets Guldmedaille for en Besvarelse af en statsvidenskabelig Prisopgave, »Hvad forstaaes ved Proletariat, og hvad kan fra Statens Side gøres for at forhindre dets Opkomst og Udbredelse?«. Allerede n. A. deltog han, dog uden at sejre, i Konkurrencen om et Professorat i Statsøkonomi og foretog senere, 1865—66, med offentlig Understøttelse en længere Udenlandsrejse. 1867 fik han Ansættelse i Indenrigsministeriet, og 1869 deltog han paa ny i en Konkurrence med Afhandlingen »Pengeens synkende Værdi, belyst ved danske Aktstykker«. Denne Gang sejrede han og udnævntes til Professor i Statsøkonomi og Statistik, en Stilling, han herefter beklædte i over 40 Aar indtil sin Død, kun med et enkelt Aars Afbrydelse, 1900—01, da han var Finansminister i Ministeriet Sehested. 1887—88 var han Universitetets Rektor og holdt som saadan Talerne ved Festerne i Anledning af Kongens 70 Aars Fødselsdag og Regeringsjubilæum. 1877 holdt han efter Indbydelse Forelæsninger ved Uppsala Universitet og blev samtidig ved dets 400 Aars Fest udnævnt til Dr. juris. Han repræsenterede Danmark ved to statistiske Kongresser, 1872 og 1876, og som Medlem af det 1885 stiftede Institut international de statistique deltog han senere i flere af dette Selskabs Kongresser. Han var ogsaa korresponderende Medlem af Kgl. svenska Vetenskapsakademien, af Cobden-Club, af Commission Centrale de Statistique de Belgique og af Société d'Economie Politique. 1872 var han Medstifter af Nationaløkonomisk Forening og havde Sæde i Foreningens Bestyrelse i en lang Aarrække, ligesom han var Medudgiver af »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 1873—1900. 1909 blev han Æresdoktor i Statsvidenskab ved Kbh.s Universitet.

I Tidens Løb fik S. overdraget en Række betydelige Hverv. 1873 fik han Sæde i Nationalbankens Repræsentantskab, valgtes 1891 til kontrollerende Direktør for Det octroierede almindelige Brandassurancekompagni og 1894 til Medlem af Bestyrelsen for Statsanstalten for Livsforsikring. Han var ogsaa Formand for Nordisk Forening til økonomisk Samarbejde, Formand i Bestyrelsen for De Danske Spritfabrikker, Formand i Repræsentantskabet for Laane- og Spareforeningen for Embeds- og Bestillingsmænd samt i Bestyrelsen for Foreningen for Alderdoms Friboliger. Tillige var han Medlem af flere Kommissioner, saaledes Møntkommissionen

1872, og blev tilkaldt af den saakaldte »store« Arbejderkommission 1875—78.

S. udfoldede tillige et meget omfattende statsvidenskabeligt Forfatterskab. 1868 udgav han en »Indledning til den politiske Økonomi«, 1870 »Grundrids af den rene Arbejds lære« og 1888 I. Del af en Værdilære. 1878—87 udsendte han i Forening med V. Falbe-Hansen det omfangsrige Værk »Danmarks Statistik« (I—V; Supplementbind 1891), hvoraf en stor Del hidrørte fra hans Pen. 1900 udkom »Bankpolitik«, samtidig paa Dansk og Tysk, 1903 »Værdilærens Udvikling 1871—1900«, 1905 »Handels- og Toldpolitik« og 1903 »Grundrids af Nationaløkonomiens Theori«. Endelig paabegyndte han 1907 sit store Systemværk »Samfundsøkonomiens Theori«, hvoraf han dog kun naaede at faa fuldført de første halvandet Bind: »Samfundsproduktionen« (I—II, 1907—08), og »Handel, Værdi og Penge« (1909). Jævnside med denne lange Række selvstændige Arbejder fremkom der fra hans Haand en stor Mængde Afhandlinger af meget forskellig Art i danske, engelske og tyske Tidsskrifter. En særlig Interesse viste han Tarifspørgsmaalet i Jernbanevæsenet, hvor han gjorde sig til Talsmand for væsentlige Nedsættelser, saaledes i »Jahrbücher für Nationalökonomie« 1886. Navnlig skrev han dog om Handel og Omsætning. 1886 behandlede han i »Jahrbücher für Nationalökonomie« Spørgsmaalet om Detailhandelen og Varepriser og 1892 i »Schriften des Vereins für Sozialpolitik« Danmarks Handelspolitik. Sine Studier over Mønthistorie og Møntpolitik fra Konkurrencen 1869 fortsatte han senere, bl. a. med Hensyn til den østrigske Møntreform og dens økonomiske Følger i »Preussische Jahrbücher« 1892. Hele denne store Produktion blev S.s væsentligste Indsats som Professor. Han var i sine Arbejder mere gengivende end skabende, men alle bar de Vidnesbyrd om hans store Omhu ved Samlingen af Stoffet og hans betydelige Iagttagelsesevne. Som Lærer var han venlig og forekommende, men der kom kun sjældent noget nærmere personligt Forhold mellem ham og hans Elever. — R. 1878. DM. 1888. K.² 1892. K.¹ 1901. — Malerier af L. Tuxen 1894 (Familieeje) og 1909 (Fr.borg). Tegninger af Jul. Lange 1854 (Familieeje) og Knud Gamborg 1886 og 1890. Træsnit 1878, 1886 og af H. C. Olsen 1905.

Michael Koefoed i Ill. Tid. 6. Okt. 1907. L. V. Birck sst. 7. Maj 1911. M. Rubin i Nationaløkonomisk Tidsskrift, 3. Rk., XIX, s. A., S. 225—29. H. Westergaard i Univ. Progr. Nov. s. A., S. 58—61.

H. Westergaard (P. Grønvold*).

S.s Deltagelse i *det offentlige Liv* strækker sig over ca. 30 Aar. 1873—81 var han Borgerrepræsentant i Kbh. og i flere Aar Formand og Ordfører for Budgetudvalget. Ved Folketingsvalgene 1872 og 1873 stillede han sig som Højres Kandidat i Grenaa uden at opnaa Valg, men 1876 valgtes han i Kbh.s 4. Kreds, som han repræsenterede til 1898. Hurtigt blev han valgt ind i Finansudvalget, hvor han havde Sæde til 1895. I en Aarrække var han Partiets Finanslovdorfer. — Oprindeligt udgaaet fra det national-liberale Milieu hyldede han i den økonomiske Politik liberalt prægede Grundsætninger, hvilket en Overgang, navnlig paa Toldpolitikens Omraade, bragte ham i et vist Modsætningsforhold til Estrup. Det var i det hele det saglige Arbejde, der tiltrak ham, og han mødte her med sit rige Fond af Kundskaber og en usædvanlig Arbejdsevne. Dels i Medfør af den hele politiske Situation, dels ogsaa som Følge af en vis personlig Tilknappethed og en tør, lidet fængende Fremstillingsform lykkedes det ham ikke at skaffe sig synderlig Indflydelse paa Lovgivningsarbejdet, og hans Virksomhed i Folketinget tilfredsstillede ham derfor kun i ringe Grad. — I den storpolitiske Kamp stod han paa Estrups Side, og i Venstrekredse regnedes han for »ivrig Provisorist«. Det var dog hans Ønske, at der atter blev tilvejebragt ordinære Tilstande, da fortsatte Finanslovsprovisorer efter hans Opfattelse vilde drage en Forfatningsforandring efter sig. Han tog derfor, om end noget tilbageholdende, Del i Forligspolitikken 1891—94. I Debatten 1. April 1894, hvorved Forliget besegledes, var han sit Partis Ordfører. Hans Anbefaling af Beslutningen var meget kølig, og han beklagede stærkt de Ofre, Højre havde maattet bringe. Konsekvensen af Forliget skulde dog efter hans Mening have været et Koalitionsministerium af Højre og Moderate. — 1895 valgtes han til Formand for Højres Repræsentantskab. Han erklærede ved Valget dette Aar, at det var sidste Gang, han stillede sig, idet han ønskede at hellige sig sit videnskabelige Arbejde. — Ministerierne Reedtz-Thotts og Hørrings Forsøg paa at bringe Skattereformen i Land fulgte han med Skepsis, mødte det til Dels ogsaa med Modstand. Han afslog 1897 en Portefeuille i Ministeriet Hørring, men lod sig bevæge til 27. April 1900 at gaa ind i Ministeriet Sehested som Finansminister. Hans Forsøg paa at tilvejebringe en skattepolitisk modus vivendi mellem Land- og Byinteresserne strandede imidlertid paa, at Dele af Højre under Jacob Scavenius og Lars Dinesen var enedes med Venstrereformpartiet om en agrarisk betonet Reform. Med Ministeriets Afgang 1901 traadte ogsaa S. ud af aktiv politisk Tjeneste.

V. C. S. Topsøe: Politiske Portræstudier, 1878, S. 173 ff. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 284—87. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger, udg. af Hans Lund, II, 1925, S. 200, 270, 305. N. Neergaard: Erindringer fra Ungdomsaarene og fra mit offentlige Liv 1854—94, 1935, S. 272, 315.

P. Stavnstrup.

Schat Petersen, Louis Walrondt, 1851—1903, Teolog. F. 27. Febr. 1851 i Kbh. (Trin.), d. 30. Juli 1903 i Hellerup, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Vinhandler Thomas S. P. (1821—98) og Wilhelmine Caroline Behrend (1824—64). Gift 14. Nov. 1874 i Fredericia med Anine Jacobine Lovise Jørgensen, f. 10. Aug. 1850 i Kbh. (Frue), d. 28. Maj 1936 sst., D. af Borgmester Julius Christian J. (1816—84) og Sophie Lovise Jacobine Svane (1818—59).

S. P. blev Student 1868 fra Mariboës Skole og cand. theol. 1874. Han studerede derefter nogen Tid i Udlandet, især i Schweiz og Italien. Et langt Ophold i Genève fik stor Betydning for ham; han blev fortrolig med reformert Teologi og modtog især Paavirkning fra den bekendte Ekseget Godet. Efter sin Hjemkomst virkede han som Manuduktør og var som saadan højt skattet. Hans Studier var i Begyndelsen overvejende af religionsfilosofisk Art. Derom vidner bl. a. en Oversættelse, som han besørgede af den tyske Botaniker A. Wigands Arbejde om Darwinismen (1880) og især hans overordentlig grundige Disputats om »Ludwig Feuerbach og Kristendommen« (1883). At han ogsaa havde praktisk-teologiske Interesser, viste han ved sin Oversættelse af F. Schaarschmidts Bog »Den oprindelige Ordning af Gudstjænesten i den evangelisk-lutherske Kirke« (1880). Som Privatdocent læste han ogsaa over nytestamentlig Eksegese, der snart blev hans Hovedfag, idet han 1887 blev udnævnt til Professor i nytestamentlig Eksegese. Hans Ungdomsstudier i Religionsfilosofi og Systematik blev imidlertid aldrig lagt paa Hylden; de befrugtede hans Eksegese. Han fik ad den Vej Forudsætninger for dyb Indtrængen i de nytestamentlige Skrifers religiøse Grundtanker. En blot filologisk Udredning var ham ikke nok. Paa den anden Side erhvervede han sig ved sine grundige Studier en stor filologisk Viden, og han var urokkelig tro mod den filologiske Erkendelse, som man dengang, 3: i Tiden før de mange Papyrusfund, kunde naa frem til. Hans mange eksegetiske Arbejder, der først udkom paa et fremskredet Tidspunkt i hans Liv, bærer alle Præget af virkelig selvstændig videnskabelig Forskning. Deres høje Værd bevises bedst ved, at de endnu den Dag i Dag, altsaa efter en Menneskealders Forløb, bruges meget af de teologiske Studenter. Først udkom »Matthæus' evangelium« (1895), og nu fulgte

med kort Tids Mellemrum »Hebræer-brevet« (1896), »Paulus' brev til Romerne« (1900) og »Johannes' evangelium« (1902). Naar undtages »Hebræer-brevet«, er alle disse Fortolkninger efter hans Død udkommet i 2. Oplag. Han udgav ogsaa en »Indledning til det ny Testamente« (1899), der prægedes af samme Grundighed som hans eksegetiske Arbejder. Sin Interesse for Kirkelivet lagde han for Dagen, da han 1885 sammen med Pastor Jul. Steen overtog Redaktionen af Ugebladet »Fra Bethesda«, som Bestyrelsen for Kbh.s Indre Mission udgav 1885—97. Han gav heri mange værdifulde Indlæg i Dagens Debat; hans Stil var stærkt akademisk præget, hvilket maaske var Grunden til, at Tidsskriftet ikke trængte ind i videre Kredse, ud over de akademiske. Dog blev hans indgaaende Artikelserie i »Nationaltidende« (1892), som var rettet mod en Dominikanerpater, Père Lange, der ved sin Veltalenhed vakte en Del Opsigt, fulgt med stor Opmærksomhed ogsaa i bredere Lag. I sine sidste Aar prædikede han hyppigere og hyppigere. Men efterhaanden svækkedes hans Kraft af en snigende Sygdom, der førte til en tidlig Død. — R. 1894.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1883, S. 106 f. Ill. Tid. 9. Aug. 1903.

Frederik Torm.

Schaten, Hubert, d. 1697, Kobberstikker. D. 19. el. 20. Febr. 1697 i Kbh. Gift 1° med N. N., begr. 4. Nov. 1691 i Kbh. (Petri). 2° med N. N., begr. 20. Jan. 1711 i Kbh. (Petri).

Der vides intet om H. S.s Herkomst eller Uddannelse og mærkeligt nok heller ikke om hans Liv her i Landet, hvor han har arbejdet i over tyve Aar. Fra hans Haand kendes henved 75 Portrætstik — det tidligst daterede bærer Aarstallet 1675 — samt nogle Titelblade o. l. til Bøger. Stilistiske Grunde taler imidlertid for, at Abr. Wuchters efter Brudet med Alb. Haelwegh 1670 har benyttet H. S. ved Udførelsen af de store, dygtige Portrætstik af Elisabeth Høegh, Ove Juel (1671), Hans Schack (1673), Fr. Ahlefeldt og Griffenfeld. De tre første er signeret med Wuchters' Navn som Maler og Udgiver, men at han ogsaa skulde have stukket dem, som hidtil antaget, er urimeligt. De staar alle fem i Udførelse og Stil nær ved H. S.s holdningsfulde, kraftige Portrætter af Christian V. og hans Dronning, Blade, der alle er præget af Ludvig XIV.-Tidens Kobberstikkere som f. Eks. Masson og P. Simon. Om Haelwegh, men uden dennes Sikkerhed og Følsomhed over for Tonerne, minder Portrættet fra 1675 af Borgmester Jørgen Fogh; et dette Blad nærstaaende, usigneret Stik fra s. A. af Historikeren Vitus Bering bør ogsaa tilskrives H. S. Yderligere kan

fremhæves Gertrud Iserbergs lyse Portræt og et enkelt pompøst Ligprædikenstik af Niels Rosenkrantz (1680). Stikkene efter Wuchters har en ganske anden Kvalitet end Størsteparten af H. S.s Arbejder, udført efter Tidens andre Malere (d'Agar, L. v. Haven, Quant etc.). Disse Stik, oftest mindre i Format, kan være tørre indtil det karikerede. H. S.s Portrætstik anvendtes hyppigt i trykte Ligprædikener.

Lauritz Nielsen i Bogvennen, 1925, S. 26. J. Sthyr i Kunstmuseets Aarskrift, 1938, S. 16 f.

Jørgen Sthyr.

Schattenberg, Thomas, — 1600 —, Organist. F. ca. 1580 i Flensborg. Forældre: Rektor, senere Provst Thomas S. (d. 1604) og Karstine Uke.

T. S. opholdt sig, vel sagtens for at afslutte sine Musikstudier, 1601—02 i Hamburg og rejste 1604 fra sin Fødeby til Kbh., hvor han s. A. ansattes som Organist ved Nikolaj Kirke. Om hans Liv er ellers lidet kendt, men han har dog sat sig Spor i dansk Musiks Historie gennem nogle Kompositioner, der, selv om de ikke hæver sig til nogen betagende kompositorisk Flugt, viser T. S. som en dygtig og smagfuld Musiker, der behersker Tidens Tonesprog og som ikke er ukendt med dens nyeste Strømninger. I 1620 kom en firstemmig Motetsamling »Jubilus S. Bernardi de Nomine Jesu Christi« med Undertitlen »Cantiones sacrae«, og 1622 fik han trykt en Samling trestemmige Madrigaler »Flores amoris«. 1623 skal i Stettin være kommet endnu en Samling firstemmige »Cantiones sacrae«, hvorom dog intet nærmere er oplyst.

Johs. Bolte: Deutsche Lieder in Dänemark (Sitzungsberichte der preussischen Akademie der Wissenschaften phil.-hist. Kl.), 1927, S. 187 f. A. Pirro: Dietrich Buxtehude, 1913, S. 10, 41. Fr. Gundlach: Des Johs. Reinhusen Annales Flensburgenses 1558—1604 (Quellen und Forschungen zur Familiengeschichte Schleswig-Holsteins, I), 1926 (se Registeret).

Nils Schiørring.

Schau, Ernst Frederik (Friederich), 1826—64, Officer. F. 27. Juli 1826 i Odense, d. 24. April 1864 paa Johannitterlazarettet ved Flensborg, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Sekondritmester, senere Oberstløjtnant Hans S. (1772—1842) og Dorothea Catharina Bojesen (1795—1878). Gift 7. Okt. 1856 paa Juelsberg med Frederikke (Friede) Louise v. Krogh, f. 23. Aug. 1834 i Svendborg, d. 29. Nov. 1899 paa Frbg., D. af Toldkasserer, Major, Kammerherre Christian Gregers Frederik (Friderich) v. K. (1791—1851) og Isidora Severine Maria Magdalene v. Heinen (1798—1849).

Fra Odense Realskole blev S. Kadet 1841, efter fortrinlig Eksa-

men 1844 (Anc. 1843) Sekondløjtnant i Jægerne og indtraadte 1846 i Højskolen. Han blev Premierløjtnant 1848, deltog i næsten alle Kampe i Trearskrigen, var derefter atter Elev i Højskolens Generalstabsafdeling til 1853, da han afgik med fortrinligt Vidnesbyrd, blev 1855 Adjoint i Generalstaben, Kaptajn II og I og var til 1859 Adjutant hos Krigsminister Lundbye. 1862 blev han Stabschef ved 2. Generalkommando (Flensborg), Dec. 1863, som Major, ved 2. Division (du Plat). Han var et Mønster paa en Generalstabsofficer, og hans Flid, Arbejdsdygtighed, Punktlighed og Livlighed erhvervede ham du Plats fulde Tillid og Hengivenhed. De arbejdede fortræffeligt sammen saavel ved Danevirke som i Dybbøllstillingen og skiftedes til ved Nat som ved Dag, i Staben som ude i Stillingen, at gennemføre højeste Tjenesteydelse. Under Kampen 17. Marts fik han et let Saar, som ikke hindrede ham i Tjenestens Udførelse. Han ansaa Danevirkestillingens Opgivelse for en Nødvendighed og virkede ivrigt for at beholde de Meza ved Overkommandoen, men var ret kritisk over for de fleste af Generalerne. — Morgenen 18. April under en Inspicering af Forposterne ved Titiden skønnede han af den pludselig opsvulmende Geværild, at Stormangrebet var sat ind, lod Reservebrigaden beordre til Fremrykning og skyndte sig tilbage i Brohovedet til Divisionsgeneralen, hvorefter han ledsagede denne fremefter. Da Brigadens Modangreb var strandet, assisterede han Generalen med at ordne de tilbagestrømmende Afdelinger og blev herunder omtrent ved Middagstid paa Chausseen haardt saaret i det ene Ben og fangen. Benet blev amputeret oven for Knæet, men der var gaaet Koldbrand i Saaret. — Bautasten over du Plat, Rosen og S. ved Dybbøl. — R. 1850. DM. 1863. — Træsnit 1864 efter Tegning af H. Orlík og 1889 af H. P. Hansen paa et Mindeblad.

Slægtstavlesamlingen, 1933, S. 74. H. V. Christensen: Stamtavle over Slægten Ryge, 1915, S. 20. Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—II, 1890—91. Hæren ved Danevirke 1864, udg. af Generalstaben ved J. Johansen, 1938, S. 13, 147, 289. En Generalstabsofficer i 1864. (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XLVI), 1925. A. F. Hansen: Minde-skrift over de i 1864 faldne Officerer, 1909. Oberst Emil Madsens Livserindringer, 1923. H. Holbøll: En Brigadeadjutants Erindringer fra Krigen 1864, 1911, S. 225, 242. Vort Forsvar 14. April 1889. N. P. Jensen: Livserindringer, I, 1915.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Schau, Gustav (siamesisk Navn og Titel: Phya Vasu dep), 1859—1919, siamesisk (thajansk) Generalmajor. F. 28. Okt. 1859 i Kbh. (Garn.), d. 31. Aug. 1919 sst., Urne paa Garn. Kgd. Forældre: Kaptajn, senere Major Ernst S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Efter Præliminæreksamen gik S. Militærvejen og blev 1881 Sekondløjtnant ved 1. Bataillon. Af Lyst til at se Verden rejste han 1884 til Siam (Thailand), hvor han straks opnaede en Stilling i Hæren som Instruktør og Lærer ved Kongens Livgarde. Hans mandige Skikkelse og sikre Optræden samt hans Evne til at omgaas Siamesere henledte naturligt Opmærksomheden paa ham, og da Kong Chulalongkorns Broder, Prins Damrong — i mange Aar Siams Indenrigsminister — 1897 besluttede at oprette det siamesiske Gendarmeri, først i enkelte Provinser, senere i hele Landet, faldt hans Valg paa S., som viste sig at være den fødte Leder og Organisator og løste den ham betroede Opgave med fremragende Dygtighed. S. tjente som Gendarmerikorpsets Chef og Generalinspektør til sin Afgang 1915, da han vendte tilbage til Danmark efter over 30 Aars Ophold i Siam. For at kunne organisere og indøve Gendarmeriet samt overvaage Tjenesten i sin Helhed fik han indkaldt en Del danske Officerer, ialt tyve. Hver Provins fik en dansk Officer som Instruktør, Lærer m. m., og i de Traktater, som dengang sluttedes mellem Siam og Frankrig, var indsat en Bestemmelse om, at kun danske Officerer foruden Siamesere kunde gøre Tjeneste i Korpset i de til Fransk Indokina grænsende Provinser. Gendarmeriet omfattede under S. 10.000 Mand, militært organiserede i 450 Afdelinger; det var et Mønsterkorps, som i en Aarrække var Provinsens eneste Ordenshaandhæver, idet kun selve Bangkok havde et Politikorps. Gendarmeriofficererne maatte kunne mange Ting, nemlig foruden det militære og politimæssige bygge Stationer og Blokhuse, inspicere Fængsler og rapportere om hele Befolkningens Ve og Vel. S. var absolut uegennyttig; han var en streng, men forstaaende og til det yderste pligtopfyldende Officer og opnaede under Betingelser, som ikke altid var lige gode, at skabe et Elitekorps, som i enhver Henseende var i Stand til at løse sine mange forskelligartede Opgaver. De danske Officerer i Korpset nærede den største Agtelse for deres Chef, om hvem en højtstaaende engelsk Embedsmand har udtalt: »General S. besad de højest mulige Æresbegreber, han var loyal til det yderste, frygtløs og utrolig energisk, havde stort organisatorisk Talent, var Soldat til Fingerspidsen og en Meneskekender af Rang. Hvis han havde været født paa den franske Revolutions Tid som Franskmand, var han uden Tvivl endt som Marskal af Frankrig«. — Efter sin Hjemkomst til Danmark indvalgte S. i Bestyrelsen for Det Østasiatiske Kompagni, i hvilken han havde Sæde til sin Død. — R. 1901. K.² 1910. DM. 1912.

C. F. v. Rosen: 1881—1906. Smaa Biografier af Secondlieutenanterne fra 1881, 1906.

A. Kamp.

Schauenburg. Om Oprindelsen til den holstenske Greveslægt — Schauenburgerne — har der været ført resultatløse Diskussioner; sikkert synes kun, at den første Greve af S. — Adolph af Santerleben — 1030 blev indsat i dette Embede af Kejser Konrad II.; det er formodet, men formentlig ganske usikkert, at han skulde være Bedstefader til Adolf I. (d. 1129 el. 30) — hvem Helmold kalder »nobilis vir de Schowenborg« — som efter Grev Godtfred af Stormarns Død (1110) af Kejser Lothar indsattes som Greve af Holsten og Stormarn; hans Søn Greve Adolf II. (d. 1164) var Fader til Greve Adolf III. (d. 1225), der 1202 blev fordrevet fra Holsten af Valdemar (II.) Sejr, efter hvis Tilfangetagelse paa Lyø (1223) og Nederlag ved Bornhøved (1227) S.erne fik fast Fod i Landet med Adolf III.s Søn Grev Adolf IV. (d. 1261), som dog 1239 gik i Kloster; han var Fader til Mechtilde (d. 1288, s. d.), gift først med Kong Abel, siden med Birger Jarl, samt til Grev Johan I. (d. 1263) og Grev Gerhard I. (d. 1290), som regerede Holsten i Fællesskab. 1273 delte Gerhard I., der selv beholdt Itzehoe, Grevskabet med Broderens Sønner Grev Adolf (V.) (d. 1308), der fik Segeberg, og Grev Johan II. (d. ca. 1319), der fik Kiel, og hvis Søn med Christoffer I.s Datter Margrete, Grev Adolf (VI.) 1315 blev dræbt af Hartvig Reventlow. Grev Gerhard I. (d. 1290) var Fader til Heilvig (d. ca. 1325), gift med Kong Magnus Ladulås (d. 1290), til Grev Gerhard II. den Blinde (d. 1312), til Grev Adolf V. (d. 1315) og til Grev Henrik I. (d. 1304); af disse var den sidstnævnte Fader til Adelheid (Agnes), gift med Hertug Erik II. Valdemarsen (d. 1325, s. d.), til Elisabeth, der ægtede den udvalgte Kong Erik (d. 1332, s. d.) og til Grev Gerhard III. (ca. 1292—1340, s. d.), der 1326 forlenedes med Hertugdømmet Sønderjylland, og af hvis Børn maa nævnes Greverne Claus (Nicolaus) (d. 1397) og Henrik II., den Jernhaarde (»Jern-Henrik«) (d. 1385), hvis Søn Grev Gerhard VI. (d. 1404, s. d., som Hertug af Sønderjylland Gerhard II.), var Fader til Grev Henrik IV. (1397—1427, s. d.), til Hertug af Slesvig, Grev Adolf VIII. (1401—59, s. d.), med hvem de holstenske S. uddøde, til Grev Gerhard VII. (1404—33, s. d.), og til Hedevig (d. 1436), som i sit Ægteskab med Grev Diderik den Lykkelige af Oldenburg og Delmenhorst (d. 1440) var Moder til Kong Christian I. (1426—81, s. d.). — Ovenn. Grev Adolf V. (d. 1315), der blev Stamfader til de S.-Pinnebergske Grever, var Fader til Grev

Adolf (VII.) (d. 1353), hvis Søn Grev Otto I. (d. 1404) af S.-Pinneberg var Bedstefader til Grev Otto II. (1400—64), der efter Christian I.s Tronbestigelse fik en Affindelsessum for sine Rettigheder til Holsten; hans Sønesøn Grev Jobst (Jodochus) I. af S. (1483—1533) var Fader til Grev Otto IV. (1517—76) — hvis Søn Grev Ernst III. (1569—1622) 1619 optoges i rigsfyrstelig Stand — og til Grev Jobst II. (d. 1581) af Gehmen, hvis Søn Grev Georg Herman af S.-Gehmen var Fader til Grev Otto V. (1616—40), med hvem Slægtens Mandslinie uddøde.

Efter Grev Otto V.s Død satte hans Moder Elisabeth af Lippe (d. 1646) sig i Besiddelse af Grevskabet S., som Arving til hvilket hun indsatte sin Broder Grev Philip af Lippe (1601—81); en Del af Grevskabet gik dog til Braunschweig-Lüneburg, andre Dele til Hessen-Cassel, saaledes at Fyrstedømmet Schaumburg-Lippe kun omfattede den vestligste Del af det oprindelige Grevskab S. — Af Huset *Schaumburg-Lippe*, der 1807 ophøjedes i Fyrstestand og regerede indtil 1918, var Prins Friedrich Georg Wilhelm Bruno af S.-L. (f. 1868), gift med Prinsesse Louise til Danmark (1875—1906, s. d.) og Fader til Prins Christian af S.-L. (f. 1898), der 1937 ægtede Prinsesse Feodora til Danmark (f. 1910).

(Præs.:) Frid. Wilh. Bierling, (Resp.:) Carolus Lucæ: *Dissertatio historica de familia comitum Holsato-Schaumburgicorum*, 1699. Joh. Ludw. Lev. Gebhard: *Historisch-genealogische Abhandlungen*, II, 1762, S. 172 ff. Franz Carl Theodor Piderit: *Geschichte der Graffschaft Schaumburg*, 1831. F. A. v. Aspern: *Codex diplomaticus historiæ comitum Schauenburgensium*, II, 1850. J. Erichsen: *Die erste Landesteilung der Schauenburger in Holstein*, 1909. J. P. F. Königsfeldt: *Genealogiske Tabeller til Oversigt over Hertugdømmerne Slesvigs og Holsteens Historie og Forhold til Danmark*, 1847. Louis Bobé: *Slægten Ahlefeldts Historie*, I, 1897—1912, S. XXXIX. *Nordalbingische Studien*, III, 1846—47, S. 153—225; V, 1850, S. 153—214. *Zeitschr. der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte*, III, 1873, S. 125—30; IV, s. A., S. 223—50, 420; X, 1881, S. 97—142; XII, 1882, S. 401—11; LV, 1926, S. 288—401; LXI, 1933, S. 1—15.

Albert Fabritius.

Scheel. Slægten S., af hvilken en Gren er anerkendt som dansk Adel, føres tilbage til Heinrich S. eller Scheele (d. 1634), som var Oberst under Tilly og efter sin Afskedigelse bosatte sig i Svavsted. Han var Fader til Inspektør over Kbh.s Volde og Citadellet Joachim S. (1632—85) og til Kaptajn, Forst- og Jægermester Hans S. (1631—tidligst 90), der i en Alder af kun sytten Aar blev Fader til Henning S. (1648—1717) til Tidselholt, hvis Søn Byfoged i Stubbekøbing Jørgen S. (1713—93) var Bedstefader til Købmandsst. Jørgen Nicolai S. (1802—61); dennes Sønesønner er nedenn. Læge Victor Alexander S. (1869—1923) og hans Broder Apoteker

Paul S. (f. 1870). Ovenn. Voldinspektør Joachim S. (1632—85) var Fader til nedenn. Generalmajor Hans Heinrich S. (1668—1738), hvis Descendenter 1890 fik Anerkendelse som dansk Adel; han var Fader til Edele Dorothea S. (1718—82), der ægtede Statsminister Hans Henrik Rømeling (1707—75, s. d.), til Generalmajor Hans Jacob S. (1714—74) til Frogner og til Oberst Giord (Georg) Heinrich S. (1706—57), af hvis Sønner skal nævnes nedenn. Generalmajor Heinrich Otto S. (1745—1808) — hvis Descendens lever i Tyskland — Oberstløjtnant, Kammerherre Benedictus (Bendix) Ferdinand S. (1749—1827) — Fader til nedenn. Gehejmekonferensraad, Landdrost, Minister Ludvig Nicolaus Scheele (1796—1874) — og nedenn. Generalmajor Hans Ulrich Moritz S. (1753—1832). Ovenn. Generalmajor Hans Jacob S. (1714—74), af hvis Efterkommere en Del lever i Norge, var Fader til Byfoged i Frederiksstad Anton Wilhelm S. (1763—1810) — hvis Søn var nedenn. Justitsminister, Gehejmekonferensraad Anton Wilhelm S. (1799—1879) — og til Justitsraad, Sørenskriver Hans Heinrich S. (1746—1813), hvis Søn Major, Klasselotteriinspektør Hans Jacob S. (1779—1851) var Fader til Hanne Jacobine S. (1821—96) — gift med Bogtrykker Johan Rudolf Just Felix Thiele (1823—76, s. d.) — og til Godsforvalter Jacob Georg S. (1813—78), hvis Søn er Kontreadmiral Axel Vilhelm S. (f. 1864). — En i Itzehoe hjemmehørende Familie S. føres tilbage til Præst sst. Martin S. (d. 1729), der var Fader til Regeringsadvokat og Stadsfiskal sst. Johann Georg S. (1703—45) og til Regerings- og Overrettsadvokat sst. Poul S. (1706—91), hvis Sønnesøn var nedenn. Hofmedicus Poul S. (1773—1811). — De grevelige Linier af Slægten Skeel (s. d.) fører Navnet i Formen S. — S.-Plessen'erne (se Slægtartiklerne v. Plessen og Skeel) fik Navnet ved Opkaldelse efter Stiftamtmand Mogens Skeel (1650—94, s. d.).

Anton Wilhelm Scheel: Stamtavle over en Familie Scheel, 1870. Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 423—40; XIV, 1897, S. 505; XVIII, 1901, S. 555. Personalthist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1913, S. 89 f.; 7. Rk., I, 1916, S. 196.

Albert Fabritius.

Scheel, Anton Wilhelm, 1799—1879, Retslærd, Justitsminister. F. 28. Dec. 1799 i Stavanger, d. 30. April 1879 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kaptajn af Infanteriet, senere Byfoged i Frederiksstad Anton Wilhelm S. (1763—1810, gift 2° 1805 med Axeliene Christine Arentz, 1785—1869) og Engel Arentz Kielland (1768—1804). Ugift.

S. var oprindelig bestemt for den militære Løbebane og bestod 1814 Afgangseksamen fra Landkadetakademiet med Udmærkelse

og Kongens Æressabel. 1815 blev han Sekondløjtnant og kgl. Page, og 1818—19 gjorde han Tjeneste som Løjtnant ved det danske Armékontingent i Frankrig, blev 1826 kar. Premierløjtnant. Efter sin Tilbagekomst ansattes han som Lærer ved Undervisningsanstalten for Underofficerer og Spillemand, samtidig med at han forberedte sig til Artium. Efter at have bestaaet saavel denne Eksamen som den filosofiske og filologiske Prøve begyndte han at studere Jura, og efter halvtredie Aars flittigt Studium bestod han 1825 den juridiske Embedseksamen som den første, der opnaaede den 1821 indførte Karakter *laudabilis et quidem egregie*. N. A. ansattes han som Garnisonsauditør i Kbh., og 1828 erhvervede han den juridiske Licentiatgrad paa en Afhandling om Grænserne mellem den civile og den militære Jurisdiktion. 1829 udnævntes han til surnummerær Assessor i Lands-over- samt Hof- og Stadsretten og 1831 til virkelig Assessor sst. Samtidig hermed virkede han som en øjensynlig meget søgt juridisk Manuduktør. Efter 1834 at have foretaget en Udenlandsrejse paa henvend et Aar modtog han i Anledning af Reformationsjubilæet 1836 Opfordring til at disputere for den juridiske Doktorgrad, i hvilken Anledning han udarbejdede en Afhandling om et straffeprocessuelt Emne. S. A. efterkom han en Opfordring til at indtræde i det juridiske Fakultet, hvor der ved J. F. W. Schlegels Død var blevet et ordinært Professorat ledigt, som for øvrigt søgtes af baade T. Algreen-Ussing og F. C. Bornemann. Samtidig hermed fik han Sæde i Konsistorium som Referendar. I Universitetsaaret 1843—44 var han Universitetets Rektor. En ærefuld Opfordring fra Universitetet i Kristiania til at overtage et ledigt Professorat havde han afslaaet 1843; derimod forlod han 1846 til sine Kollegers store Beklagelse Universitetet for at modtage Udnævnelse som Generalauditør for Landetaterne og som Deputeret i Generalkommissariatskollegiet, efter at han i de nærmest foregaaende Aar et Par Gange havde været konstitueret som Generalauditør. N. A. var han i fire Maaneder konstitueret Medlem af Universitetsdirektionen.

1849—50 deltog S. i Fredsforhandlingerne i Berlin som den ene af de tre danske Udsendinge, og 1851 var han Medlem af Notabelforsamlingen. Paa denne Maade blev S. draget ind i den aktive Politik, som han hidtil havde holdt sig udenfor, og s. A. overtog han Justitsministeriet i A. W. Moltkes Ministerium og beholdt denne Stilling i de to følgende Ministerier (Bluhme, Ørsted), indtil han i Maj 1854 fritoges indtil videre for sine Embedsforretninger, da hans gennem mange Aar vaklende Helbred paa ny gjorde en

Udenlandsrejse nødvendig. 15. Jan. 1855 afskedigedes han som Minister med Ret til inden et Aar at vende tilbage til Generalauditørstillingen. Under Rigsretssagen mod ham og andre Medlemmer af Ministeriet s. A. var han den eneste, som blev enstemmigt frifundet. S. forlod hermed det politiske Liv. 1864 var der Tale om at gøre ham til Justitsminister i Ministeriet Bluhme, men af helbredsmæssige Grunde ønskede han ikke at modtage Hvervet. Af samme Aarsag havde han 1861 maattet give Afkald paa at lade sig udnævne til Justitiarius i Højesteret, efter at han i nogle Maaneder havde været konstitueret som saadan.

Som Minister var S. i første Linie det praktiske Arbejdes Mand og gjorde sig kun i ringe Grad gældende som Politiker. Sin største Indsats har han øvet som juridisk Skribent og som Lovforfatter. Inden for hans Forfatterskab kan bl. a. nævnes et Universitetsprogram fra 1839 om Tilbageholdelsesretten. Førstepladsen indtages dog af de to store Værker, han udarbejdede i en forholdsvis sen Alder, »Person- og Familie-Ret, fremstillet efter dansk Lovgivning« (I—II, 1859—60; 2. Udg. af Personretten 1876, af Familieretten 1877) og »Privatrettens almindelige Deel« (1. og 2. Afdeling, 1865—66). Disse Værker viser klart S.s Fortrin og Begrænsning som juridisk Forfatter. S. var Dogmatiker af første Rang, og hans Arbejder præges af en enestaaende Beherskelse af den gældende Ret. Derimod manglede han historisk Interesse, og til Belysningen af mere almindelige teoretiske Problemer ydede han ikke større Bidrag. Retsvidenskaben var for ham først og fremmest en praktisk Videnskab. Karakteristisk nok havde han i sin Tid ansøgt om speciel kgl. Tilladelse til at affatte sin Afhandling om Tilbageholdelsesretten paa Dansk, da det var ham magtpaaliggende, at Afhandlingen blev saa benyttet og stiftede saa meget Gavn som muligt. Derfor øvede ogsaa Lovgivningsarbejdet en særlig Tiltrækning paa ham. Af de Love og Udkast til Love, han i Tidens Løb udarbejdede, kan bl. a. nævnes Udkast til militære Straffelove og Retsplejelove. Særlig Fremhævelse fortjener Tyendeloven af 1854, der var et efter sin Tid fortrinligt Lovarbejde, og hvis Forelæggelse til Underskrift i Statsraadet var hans sidste Embedshandling som Minister. 1868 forfattede han et Udkast til den i Junigrundloven forudsatte Huslov for Kongehuset, som dog aldrig blev udstedt, og efter sin Afgang som Generalauditør 1871 tilbød han Justitsministeriet at udarbejde et Udkast til en Sølov, hvilket Tilbud modtoges af Ministeriet »med særdeles Paaskønnelse« (udg. 1873). 1870 udgav han »Stamtavle over en Familie Scheel«.

S.s praktiske Sans gjorde sig i ikke ringe Grad gældende i økono-

miske Spørgsmaal, og dels paa Grund deraf, dels fordi hans svage Helbred nødvendiggjorde en nøjsom Levevis, lykkedes det ham, som i sin Ungdom havde levet i smaa Kaar, at samle sig en betydelig Formue. Ved sit Testamente bestemte han, at hvad han maatte efterlade sig, efter Udredelsen af visse Legater skulde anvendes til Oprettelse af to lige store Stiftelser, knyttet henholdsvis til Universitetet i Kbh. og i Kristiania, hvis Midler delvis skulde gaa til Støtte af Studenter samt Enker og ugifte Døtre efter Embedsmænd. Allerede tidligere havde han oprettet Legater for afdøde Officerers og juridiske Embedsmænds og Bestillingsmænds Enker og ugifte Døtre.

I Aarenes Løb faldt talrige Æresbevisninger i den højt ansete Embedsmands Lod. 1839 var han blevet udnævnt til ekstraordinær Assessor i Højesteret, og 1863 fik han som den første danske Videnskabsmand tildelt den Ørsted'ske Prisedaille i Guld. 1869 blev han Direktør for den Hielmstjerne-Rosencrone'ske Stiftelse.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek. — Rang i 2. Kl. Nr. 5 1850. Kammerherre 1853. Gehejmekonferensraad 1869. — R. 1842. DM. 1848. K. 1850. S.K. 1865. — Maleri af Benedicte Scheel 1877 i Norge. Litografi 1860 fra Tegner & Kittendorff efter Fotografi og 1862 af W. Obermann efter Tegning af A. Dorph. Træsnit 1879. Formentlig portrætteret paa Litografiet »Krakilernes store cabalistiske Pyramide 28. Jan. 1852« og paa P. Skovgaards Satire »Statsskibet«. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg.

Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 438 f. Acta solennia ved Universitetets Jubelfest for Reformationen, Okt. 1836, S. 55 f. Ill. Tid. 2. Nov. 1862. J. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 323 f. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 2, 1916, S. 1404. Oberst Jacob Thode Ræders Barndoms- og Ungdomserindringer (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XVI), 1912, S. 116 f., 205 f. o. fl. St. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—VII, 1920—25. Frantz Dahl: Hovedpunkter af den danske Retsvidenskabs Historie, 1937, S. 65 ff. Troels G. Jørgensen: Bidrag til Højesterets Historie, 1939, S. 59 f., 112 f., 161 f. Samme i Juristen, XIII, 1941, S. 124.

Stig Juul.

Scheel, Hans Heinrich, 1668—1738, Officer, Kartograf. F. 6. Aug. 1668 i Kolding, d. 13. Okt. 1738 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Ingeniør og Voldmester ved Kbh.s Befæstning Joachim S. (1632—85) og Margrethe Cathrine Fölchersahm (1641—83). Gift 18. Sept. 1704 i Kristiania med Benedicte Dorothea Gjordsdatter, f. 28. Okt. 1684 i Kristiania, d. 22. Dec. 1752 i Rendsborg, D. af Handelsmand, senere Stadskaptajn, Overretsassessor, Justitsraad Gjord Andersen (1651—1720) og Elisabeth Thrane (1650—1713).

H. H. S. var først kongelig Page, blev 1684 Volontør ved Ingeniørerne, 1688 Underkonduktør, n. A. Konduktør, 1694 Overkonduktør, 1697 karakt., 1699 virkelig Ingeniørkaptajn. 1690—96 havde han i Auxiliærkorpset deltaget i Krigen i Irland og Flandern, og 1696—1701 var han Lærer i Fortifikation ved det ridderlige Akademi i Kbh.; 1701 fik han Kompagni i Landeværnet, men fulgte en kort Tid med Korpset i kejserlig Tjeneste i Italien, blev 1702 Major, 1707 Oberstløjtnant, 1710 Oberst i Infanteriet. Han deltog med Udmærkelse i hele den store nordiske Krig som Generalkvartermester, Generalstabschef ved Felthæren; han anvendtes jævnlig som Avantgardefører, ledede Belejringen og Indtagelsen af Tønning 1713—14, Stralsund 1715, Wismar 1716 og planlagde den ikke udførte Overgang til Skaane 1716. Efter General E. Wedels Ønske sendte v. Scholten H. H. S. op til Norge 1717, og det lykkedes ham nogenlunde at tilvejebringe Samarbejde mellem de indbyrdes uenige og intrigerende Generaler. Hans Ophold i Norge satte sig blivende Spor i Landets Befæstningsvæsen. Rentekammeret benyttede ham meget ved Opmaalinger og Kortlægning, og det var ham, der 1706, efter indgaaende Undersøgelser paa Stedet, planlagde Gravningen af den store Kanal ved Frederiksværk. Han var tilsynsførende ved Opførelsen af »Palæet« i Roskilde og raadgivende ved Opførelsen af det nye Christiansborg, navnlig ved alle Fundamenteringsarbejderne. 1720 blev han Generalmajor, 1728 karakt., 1733 virkelig Generalløjtnant og Chef for Fortifikationsstaten i Danmark og Hertugdømmerne. Fra 1728 til sin Død var han Kommandant i Kastellet. Hans meget betydelige Kortsamling gik i Arv til Slægten (se under H. O. S.). Han blev Stamfader til en talrig Efterslægt, der 1890 fik kgl. Anerkendelse som henhørende til den danske Adel. — Hv. R. 1727. — Maleri i Norge.

Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 424; XIV, 1897, S. 505. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II—V, VII—X, 1903—34. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893. H. O. Scheel: Krigens Skueplads, Indledning til Kong Frederik i V. Krigshistorie, 1785. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, s. 224 f. K. C. Rockstroh: Et dansk Korps' Historie (1701—1709), 1895, S. 26, 52 f. Fra Frederiksborg Amt, 1911, S. 39—107; 1913, S. 1—43.

Rockstroh.

Scheel, Heinrich Otto, 1745—1808, Officer, Militærforfatter. F. 1. Nov. 1745 i Rendsborg, d. 1. Maj 1808 i Berlin. Forældre: Major, senere Oberst Giord (Georg) Heinrich S. (1706—57) og Elsabe Dorothea Lützow (1716—90). Gift 1° 4. Aug. 1775 i Kbh. (Petri) med Anna Cathrine Fortling, f. 28. Sept. 1758 i Kbh. (Petri), D. af Fabrikant Jacob F. (s. d.) og 2. Hustru. Ægte-

skabet ophævet. 2° med Albertine Sophie Dorothea Necker, f. 23. Juni 1770, d. 29. Dec. 1831 i Potsdam. Ægteskabet opløst 1804.

H. O. S. blev 1753 indskrevet som Volontør ved Artilleriet, blev 1758 Fyrværker, 1760 Stykjunker, 1762 kar. og virkelig Løjtnant, 1764 Premierløjtnant, 1772 kar., n. A. virkelig Kaptajn, 1776 Generaladjutant hos Kongen. Paa Grundlag af Studier i Strassburg 1767—68 udgav han 1777 »Memoires d'artillerie« (2. Udg. 1795); n. A. deltog han i et Felttog med den preussiske Hær, blev uden for Tur 1781 kar. Major paa Grund af sine »fortrinlige Fortjenester« og særdeles varmt anbefalet af General v. Huth, og s. A. fik han kgl. Tilladelse til i Arkiver og Biblioteker i Kbh. at gøre Studier til Frederik IV.s Krigshistorie. 1781 udsendte han et »Prospectus og Subscriptions Plan til Kong Friedrichs den Fierdes Kriegs-Historie den 1. Nov. 1781«. Han benyttede meget flittigt Tilladelsen og pressede samtidig paa at blive Chef for holstenske eller norske Artilleri, men saaledes, at han forblev i Kbh. med Orlov for at drive sine Studier. Man føjede ham og ansatte ham 1785 i Rendsborg som virkelig Major og med Orlov til Kbh., hvorfra han foretog en Række Rejser til Krigsskuepladserne fra den store nordiske Krig. Han var imidlertid ikke tilfreds endnu, han vilde være Premiermajor i Kbh. og have Løfte om ogsaa fremtidig at forblive her, og da dette blev afslaaet, søgte han Tilladelse til »nogle Aar« at tjene i en »udenlandsk, berømt Armee« samt om et betydeligt kontant Tilskud til Trykningen af første Bind af sit Værk. Ogsaa dette blev afslaaet, han fik en begrænset Rejsetilladelse til Berlin, hvorfra han 1787 søgte og fik Tilladelse til at træde i preussisk Tjeneste, dog at han kunde kaldes tilbage, hvis man fik Brug for ham, og han skulde aflevere alle Kort, Planer og Dokumenter, som han dels selv havde samlet, dels arvet fra Bedstefaderen H. H. S. (s. d.). — I preussisk Tjeneste blev han s. A. Major, n. A. første Direktør for Ingeniørakademiet i Potsdam, senere Oberstløjtnant, Oberst og Generalmajor. — Han var en meget begavet, ærgerrig, meget virksom, men ogsaa meget vanskelig Mand. Det 1785 udkomne Bind »Krigens Skueplads« er et stort og dygtigt topografisk-historisk, strategisk-taktisk Arbejde, der har meget af blivende Interesse. Hans Kort og Planer er spredt i vore Arkiver og Biblioteker, en Del af hans Forarbejder findes i Hærarkivet. — Kammerherre 1784.

Danmarks Adels Aarvog, X, 1893, S. 424 f; XIV, 1897, S. 505. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, IX, 1932. C. J. Anker: Biografiske data om norske generalspersoner, 1885.

Rockstroh.

6*

v. Scheel, Ludvig Nicolaus, se v. Scheele.

Scheel, Hans Ulrich Moritz, 1753—1832, Officer. F. 17. Juni 1753 i Rendsborg, d. 3. Jan. 1832 i Helsingør, begr. sst. Broder til Heinrich Otto S. (s. d.). Ugift.

M. S. blev 1761 Kornet reformé i Rytteriet, 1763 Sekondløjtnant reformé, kom 1768 til Tjeneste og blev virkelig Sekondløjtnant i Infanteriet, 1777 Premierløjtnant, 1787 Stabskaptajn, n. A. virkelig Kaptajn, 1799 5. Stabsofficer med Majors Anciennitet (fra 1798), 1803 4. Stabsofficer. Han deltog i Kbh.s Forsvar 1807 og blev s. A. Oberstløjtnant, var fra 1809 midlertidig Kommandant paa Kronborg, blev 1810 Oberst uden Anciennitet og var fra 1811 fast Kommandant paa Kronborg som à la suite i Hæren. De i Krigstiden jævnlig forefaldende Vanskeligheder af militær-diplomatisk Natur klarede han forstandigt og til Kongens Tilfredshed. Ligesom ved Hæren paa Sydgrænsen fremkaldte det ganske utilstrækkelige Underhold af den menige Soldat paa Kronborg betænkelig Gæring, delvis Mytteri, som M. S. imødegik med rolig Bestemthed parret med Humanitet, der vandt ham Kongens Anerkendelse samt et stort Springavancement 1812 til Generalmajor uden Anciennitet; denne fik han 1817. 1812 var han Formand i en blandet militær-civil Kommission til Forslag om eventuel Omdannelse af Kronborg til nogenlunde tidssvarende Fæstning, var stærkt interesseret i at rejse Modstand mod den paatænkte Sløjfning af Taarnene og Tagene og fik gennemført praktiske Anstalter mod større Ildsvaader. En kort Tid var han midlertidig Kommandant i Kbh., men vendte atter tilbage som Kommandant paa Kronborg, hvorfra han afgik 1829 efter Ansøgning og udnævntes til Generalløjtnant. Den gamle Kommandant »med det venlige Gubbeansigt« var almindelig agtet og afholdt. — K. 1826.

Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 429 f; XIV, 1897, S. 505. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I—IX, 1883—1902.

Rockstroh (A. Tuxen).

Scheel, Poul, 1773—1811, Læge. F. 28. Febr. 1773 i Itzehoe, d. 17. Juni 1811 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Advokat Poul S. (1744—1831, gift 2° 1788 med Sophie Marianne Martens, 1753—1827, gift 1° 1777 med Advokat Dr. Johann Behrmann, 1743—77) og Cecilie Margrethe Evers (1748—87). Gift 25. Aug. 1804 i Hamburg med Amalie (Malchen) Sophie Augusta Zagel, døbt 22. Juni 1777 i Altona, d. 20. Juni 1821, D. af General-administrator og Direktør for Lotteriet, senere Justitsraad Lucas

Friedrich Z. (1729—85) og Christiana Sophia Ulrika Hennings (1748—84).

S. blev Student 1791 i Göttingen og studerede Medicin, men kom 1794 til Kbh., hvor han allerede n. A. blev Reservelæge ved Fødselsstiftelsen under Sylvester Saxtorphs Udenlandsrejse. 1796 tog han medicinsk Eksamen, og han fik derpaa Rejsestipendium, var borte i to Aar, bl. a. i Wien og Italien, og studerede særlig Fødselsvidenskab hos Osiander i Göttingen. Da han kom hjem, tog han Doktorgraden 1798. 1801 blev han Reservelæge ved Plejestiftelsen og Underakkuchør ved Fødselsstiftelsen, Hjælpelærer ved Veterinærskolen og Hofmedicus. 1802 blev han Medlem af Kommissionen til Sundhedspolitiets bedre Ordning og Stadsfysicus i Kbh., Medlem af Direktionen for Kbh.s Fattigvæsen, af Jordemoderkommissionen og af Videnskaberne Selskab. Ved Sundhedskollegiets Oprettelse 1803 blev han Medlem af dette og 1804 af Landhusholdningsselskabet. Som Stadsfysicus blev han desuden Medlem af flere vigtige Kommissioner, saaledes for Kbh.s Vandvæsen og for Bekæmpelse af Syfilis. S.s Helbred havde altid været daarligt, men hans Energi var utrættelig. Skønt hans Embedspligter særlig som Stadsfysicus stillede enorme Krav til ham, fik han Tid til adskillige litterære Arbejder. Han oversatte en Del danske Arbejder til Tysk, var Medudgiver af »Nordisches Archiv für Naturkunde, Arzneywissenschaft und Chirurgie« (1799—1801) og af »Neues Nordisches Archiv« (1807). Desuden skrev han en Del Afhandlinger om Fødselsemner og om Transfusion, og 1804 udgav han paa Tysk M. Saxtorphs »Gesammelte Schriften«. Hans Anseelse som Fødselshjælper fremgaar bl. a. af, at der 1803 tilbødes ham et Professorat i Fødselsvidenskab i Kiel, hvad han afslog. Han var Medstifter af og 1809—11 Medudgiver af »Bibliothek for Læger« og ivrigt Medlem af Skandinavisk Literaturselskab. Kun 38 Aar gammel døde han af den Tuberkulose, han havde kæmpet med hele sit Liv. Han efterlod sig store Samlinger af Ekscerpter og Manuskripter, der erhvervedes af Det gl. Bibliotek.

Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1913, S. 89 f.; 7. Rk., I, 1916, S. 196. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 563 ff. Bibliothek for Læger, IV, 1813, S. 315—21. Penia, VI, 1811, S. 219—24. E. Ingerslev i Festskrift til Jul. Petersen, 1910, S. 13—30. Samme: Matthias Saxtorph og hans Samtid, 1913, S. 338 ff. K. Carøe i Hist. Medd. om Kbh., I, 1907—08, S. 210 ff.

Gordon Norrie.

Scheel, Victor Alexander, 1869—1923, Læge. F. 1. April 1869 i Kbh. (Frbg.), d. 17. Dec. 1923 sst., Urne paa Taarbæk Kgd. Forældre: Grosserer Wilhelm August S. (1842—1923) og Antoinette Jensine

Kramer (1842—1921). Gift 18. Maj 1899 paa Frbg. med Ingeborg Smith, f. 27. Nov. 1869 paa Frbg., D. af Adjunkt, senere Overlærer, Professor Henrik Sofus S. (1831—1900) og Emilie Marie Jensen (1831—1907).

S. blev Student 1887 fra Efterslægtsselskabets Skole og 1893 medicinsk Kandidat. Han nærede den største Interesse for patologisk Anatomi og almindelig Patologi, studerede disse Fag i Heidelberg 1894—95 og gjorde derefter Kandidattjeneste paa Frbg. Hospital 1895—97 og paa Kommunehospitalet 1897—99. Sin Doktordisputats »Levercirrosernes patologiske Anatomi og Ætiologi« forsvarede han 1899, mens han var Assistent hos Prosektor paa Kommunehospitalet. 1900—01 var han Reserve-læge paa Blegdamshospitalet. Dec. 1900 konkurrerede han med J. A. G. Fibiger om Professoratet i patologisk Anatomi. Efter at have været Reserve-læge paa Kommunehospitalet 1901—03 blev han Prosektor ved samme Hospital og virkede tillige som Privatdocent. 1913 udnævntes han til Overlæge ved Bispebjerg Hospital, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. S., der var et ualmindelig hurtigt Hovede, var i Besiddelse af en næsten ubegrænset Arbejdsevne og Arbejds-trang. Som Prosektor var han en meget søgt Manuduktør i patologisk Anatomi, og som Hospitalslæge udmærkede han sig ved den lynsnare Sikkerhed, hvormed han sammenfattede Enkelthederne i et Sygdomsbillede til en klar Helhed. Interesseret i alt nyt inden for Medicinen gjorde han med sine friske Meninger og sit gode Humør Stuegangen til en Fest.

Hans videnskabelige Arbejder bevægede sig væsentligst paa den patologiske Anatomis og den interne Medicins Omraader. Foruden hans Disputats om Levercirroserne er hans Studier over Nephriterne af Betydning, og 1900 udgav han en Monografi over dette Emne. Studiet af Nephriterne førte ham ind paa forskellige diætetiske Spørgsmaal, som optog ham stærkt i de senere Aar og gav sig Udslag i hans Arbejde for Reformering af Hospitalskosten. 1914 skrev han i »Ugeskrift for Læger« (LXXVI) om Diæt-behandling paa Hospitaler, og 1917 udgav han Bogen »Diæterne paa Bispebjerg Hospital«. 1905 udgav han sammen med V. Ellermann og J. P. Chrom »Klinisk Mikroskopi, Bakteriologi og Kemi« (5. Udg. 1929), og i »Ugeskrift for Læger«, LXXIII, 1911 findes Artiklen »Lægekunsten og Lægen i Nutiden«. 1908 blev han videnskabelig Redaktør af »Ugeskrift for Læger« og viede derefter Lægeforeningen et meget stort Arbejde. Han var Formand i Kbh.s Lægeforening 1910—13 og i Alm. dansk Lægeforening 1913—22. Han udgav Lægeforeningens Aarbog, organiserede Fort-

sættelseskurserne under Lægeforeningen og medvirkede ved Specialistordningen. 1923 blev han Formand for Medicinsk Selskab og præsiderede ved Selskabets 150 Aars Jubilæum, men var allerede da syg og døde faa Maaneder efter. Han vilde dog ikke give op, men virkede til det sidste. Han har udført et stort Arbejde baade for Lægevidenskabens Udvikling og for Lægernes hele sociale Stilling her i Landet. Hans litterære Produktion er meget stor, hans Tidsskriftartikler talrige og lødige. — R. 1922. — Maleri af Peter Hansen 1920 (Familieej).

Univ. Progr. Nov. 1899, S. 101. Ugeskrift for Læger, LXXXV, 1923, S. 953—56. Hospitalstidende, LXVI, s. A., S. 963—67. *Axel Borgbjærg.*

Scheel-Plessen, Carl Theodor August, Baron, senere Greve, 1811—92, Politiker, Overpræsident. F. 18. Marts 1811 paa Sierhagen, d. 7. Juli 1892 i Varese, Italien, begr. paa Nehmten. Broder til Baron Otto Plessen (s. d.). Bevilling til at føre Navnet S.-P. 12. Nov. 1853. Gift 26. Nov. 1844 paa Nehmten med Henriette Sophie Charlotte Elisabeth Schreiber v. Cronstern, f. 30. Jan. 1826 paa Nehmten, d. 12. April 1874 i Napoli, D. af Hofjægmester Gabriel Friedrich August S. v. C. (1783—1869) og Charlotte Louise Christine v. Varendorff (1802—85).

Efter Skoleundervisning i Lübeck studerede S.-P. Jura i Berlin, München og Kiel og tog juridisk Eksamen sidstnævnte Sted. Rent tysk af Optragelse, Dannelse og Aandspræg indtraadte han i den højere danske Statstjeneste. Han valgte ikke som sine Brødre Wulff og Otto den diplomatiske Løbebane, men ønskede en fremtrædende Stilling i Hertugdømmernes Styrelse. Han blev Auskultant i Finansdeputationen og Sekretær hos Finansministeren, foretog fra 1838 en længere, meget lærerig Rejse i Tyskland, Sydeuropa og Vesteuropa og blev 1841 Referendar under C. L. Tillisch i Christian VIII.s Kabinetssekretariat; ligesom Brødrene stod han i nært Forhold til Kongefamilien, særlig til den senere Kong Christian IX. og Prinsesse Louise. 1843 udnævntes S.-P. til Amtmand over Sønderborg og Nordborg Amter, hvor han blev afholdt af den danske Befolkning, men ikke traadte i nærmere Forhold til Augustenborgerne, med hvis politiske Formaal han ikke sympatiserede. 1845 blev han Kammerherre, 20. Okt. 1846 Deputeret i Rentekammeret og Chef for dettes 3. Sektion, hvor han næsten udelukkende arbejdede med Sager vedrørende Hertugdømmerne, hvis Forhold mest interesserede ham.

I 40'ernes Brydningsaar fremtraadte S.-P.s politiske Hovedsynspunkter klart, og han bevarede dem med naturlige Modifikationer

under de nationalpolitiske Kriser. Han var konservativ, Aristokrat og Royalist; det slesvigholstenske Ridderskabs Interesser laa ham især paa Hjerte; han fandt disse bedst betrygget inden for Helstaten, men kun for saa vidt denne vedblivende gav det tyske Element Overvægten i Hertugdømmerne. Han var lidet berørt af tyske nationale Rørelser, ligesom han, der talte og skrev godt Dansk, var uden Forstaaelse for den nordslesvigske Danskheds berettigede Krav. Han stillede sig afvisende saavel over for den augustenburgske og den demokratiske slesvigholstenske Separatisme som over for de ejderdanske Bestræbelser. Medens hans Brødre Wulff og Otto som danske Diplomater trods deres tyske Præg fjernt fra Offentligheden blev fuldt loyale Tjenere af de vekslende danske Regeringer, og den yngste Broder Hugo Plessen (1818—1904) fik en lidet fremtrædende Stilling i den slesvigske Lokalstyrelse, bragte S.-P.s aktive politiske Interesse og rige Evner ham frem i første Række af den slesvigholstenske Opposition, der til sidst sprængte Helstaten. Han var kundskabsrig, arbejdsom, meget myndig og ærgerrig, havde en statelig Fremtræden og ypperlige Talegaver. Han kunde være meget stejl, men havde ogsaa Evne til smidig Forhandling og vilde gerne lempe sig frem. Hans Ønske om at bevare den konservative Helstatsordning udsatte ham i Tidens Løb for voldsomme Angreb saavel fra dansk-national som fra slesvigholstensk Side. Trods den righoldige Litteratur om Brydningstiden 1848—66 er mange Punkter i S.-P.s meget omtvistede, betydningsfulde politiske Indsats endnu ikke klaret; han synes selv at have ladet sine Privatpapirer tilintetgøre, vigtige tyske Arkivalier til Belysning af hans Holdning som Overpræsident er stadig utilgængelige.

I Martsdagene 1848 tilbød P. G. Bang S.-P. Posten som Minister for Holsten og Lauenburg; S.-P. stillede som Betingelse, at et Par liberale slesvigholstenske Ledere skulde med som Modvægt mod danske Nationalliberale. 22. Marts indtraadte han i A. W. Moltkes Ministerium som provisorisk Minister for Hertugdømmerne, men trak sig 24. Marts tilbage, før Bestallingen var udfærdiget, da han ikke vilde paatage sig Ansvaret for det Svar, Frederik VII. vilde give den slesvigholstenske Deputation. Han fulgte ikke de mange tyske Embedsmænd, der nu forlod Danmark, men tog ud til sin Faders Gods Lindholm. 24. Nov. 1848 fik han Afsked som Rentekammerdeputeret, men bistod i de følgende Aar de danske Regeringer. Efter Vaabenstilstanden i Malmø Aug. 1848 blev han ud paa Efteraaret dansk Kommissær for at ordne Forholdene i Lauenburg. Ved Nytaarstid 1849 forhandlede han i Berlin med den

preussiske Regering, i Aug.—Sept. s. A. ledsagede han Tillisch til Flensborg for at gøre Tjeneste i Bestyrelseskommissionen og havde i dette Aar gentagne Gange Sammenstød med preussiske Embedsmænd. I Dec. 1850 tilkendegav han sit Standpunkt som Helstatsmand ved at deltage i Dannelsen af Grundejnerforeningen sammen med Blixen Finecke, C. E. Frijs og L. Holstein. Da Holsten i Febr. 1852 kom tilbage under dansk Styre, sendte H. A. Reventlow-Criminil S.-P. til Kiel for at overtage den midlertidige Bestyrelse af Landet, og 1853 blev han Overpræsident og 1. Borgmester i Altona. Efter Faderens Død s. A. blev han Indehaver af et af Familiens Fideikommiser og fik 12. Nov. s. A. Tilladelse til at føre Navnet Baron S.-P. Hans danske Fideikommissgodser var derefter Selsø med Lindholm og Bognæs samt Saltø og Harrested, alle paa Sjælland. 1869 kom han ved sin Svigerfaders Død i Besiddelse af de store holstenske Godser Nehnten, Marutendorf og Hohenschulen og ejede desuden i Holsten Gross-Nordsee. 1853 modtog han sin sidste danske Udmærkelse, Kommandørkorset.

Efteraaet 1855 valgtes S.-P. ind i den holstenske Stænderforsamling, 31. Dec. til dens Præsident; 1. Marts 1856 mødte han som stændervalgt Medlem i Rigsraadet. I de følgende Aar blev han Hovedlederen af den holstenske Opposition mod de danske Regeringers Politik over for Hertugdømmerne, og støttet paa Folketstemningen i Tyskland og til sidst paa Bismarcks maalbevidste Planer om Preussens Magtudvidelse medvirkede han i høj Grad til Tilspidsningen til Krisen 1864 og Hertugdømmernes Løsrivelse fra Danmark, selv om den voldsomme Løsning og Enderesultatet ingenlunde svarede til hans Ønsker. I Stændersal og i Rigsraad optraadte S.-P. med stor Dygtighed og Veltalenhed; han udnyttede behændigt og hensynsløst de Muligheder, som Danmarks vanskelige internationale Stilling frembød. 15. Juni 1856 afskedigede Scheele ham fra Overpræsidentembedet. Efterhaanden skærpedes Formen for hans Opposition, og meget Had fra dansk Side opsamledes om hans Person. Men ogsaa mange Slesvigholstenerne nærrede Mistillid til hans Hensigter; kun inden for Ridderskabet og tilsvarende Kredse parredes den store Autoritet, han efterhaanden vandt, med Sympati. Lige til Krigens Udbrud 1864 fastholdt S.-P. sit Ønske om en Personalunion, der kunde sikre baade Dynastiets Ret og Helstatens Integritet; hans principielle Synspunkter forbandt sig med Venskabet og Fællesskabet i helstatlige Idealer mellem ham og Tronfølgeren Prins Christian og dennes Hustru. Efter Novemberforfatningen og Tronskiftet 1863 maatte S.-P., bl. a. fordi danske Helstatsmænd svigtede, afslaa Christian IX.s Anmodning om at

overtage et Ministerium for Holsten ved en Afløsning af Halls Regering. I Dec. gik han imod holstenske Deputeredes Adresse til Forbundsdagen om at hævde Augustenborgernes Arveret til Slesvig og Holsten og talte for en Personalunion under Christian IX. I Maj 1864 under Londonkonferencen forhandlede Kongen med S.-P. gennem en Mellemand om en personalunionel Løsning. S.-P. ønskede vel stadig en saadan, endda eventuelt med en national Deling af Slesvig, men var nu klar over, at Tidspunktet var forpasset; Monarkiets Integritet lod sig ikke opretholde. 13. Juni meddelte han sin Broder Otto Plessen (s. d.) dette. Før Skiftet i Juli afslog han Kongens fornyede Henstilling om at overtage en Ministerstilling. Utvivlsomt med Beklagelse, men som den Realpolitiker, han først og fremmest var, tog han nu sit Parti, utvivlsomt ogsaa paavirket af det stærke Indtryk, han i Aarenes Løb gennem mange Forhandlinger med Bismarck, medens denne var Forbundsdagsgesandt, havde faaet af den overlegne Personlighed.

I Juli—Aug. 1864 indledes det sidste Afsnit af S.-P.s Løbebane, idet han utvetydigt knyttede sig til Preussen. Efter Fredspræliminærernes Undertegnelse i Aug. 1864 modtog han Bismarcks Kaldelse til som Sagkyndig at bistaa de tysk-østrigske Forhandlere ved Freden i Wien om Ordningen af Hertugdømmernes finansielle Forhold, men først efter loyalt at have bedt om Christian IX.s Billigelse, der gaves efter Ministeriet Bluhmes Raad. Resultatet af disse Forhandlinger blev meget ugunstigt for Danmark, hvorfor Skylden, i nogen Grad med Urette, tillagdes S.-P. Fra nu af optraadte han som Bismarcks særlige Tillidsmand som bestemt Modstander af et selvstændigt Slesvig-Holsten under Augustenborgerne, for Hertugdømmernes Tilknytning til Preussen, og blev voldsomt angrebet derfor af Slesvigholstenerne. Ved Krigsudbrudet 1866 blev S.-P. gjort til Overpræsident for Schleswig-Holstein, med formel Udnævnelse fra 19. Juni, og denne Stilling beholdt han efter Anneksionen; 7. Aug. 1868 udnævntes han til Kurator for Universitetet i Kiel, 28. Sept. s. A. til preussisk virkelig Gehejmerraad. I tretten Aar, indtil han tog sin Afsked fra 1. Sept. 1879, virkede S.-P. som Overpræsident, og hans kraftfulde Styrelse foregik i god Forstaaelse med Bismarck og bragte ham trods visse Brydninger mellem Lokalstyrelsen og Centralregeringen i Berlin stor Anerkendelse, selv om de gamle Slesvigholstenerne bevarede deres Nag. Han havde en Tid været Medlem af den preussiske Landdag og den nordtyske Rigsdag, fik efter sin Afgang paa Livstid Sæde i Landdagens Herrehus og blev 16. April 1888 af Kejser Frederik III. udnævnt til preussisk Greve.

Som Overpræsident fik S.-P. Berøring med den danske Befolkning i Slesvig og med Spørgsmaalet om en national Deling af Slesvig. Først efter hans Tid begyndte Forsøgene paa den preussiske Tvangsfortyskning for Alvor. S.-P. var en afgjort Modstander af en Deling, og da Muligheden frembød sig ved Forbeholdet i Pragfredens Art. 5, gjorde han alt, hvad han formaaede, for at hindre, at Tilsagnet opfyldtes, henholdsvis for administrativt at tilrettelægge en eventuel Afstemning saaledes, at det mindst mulige af Nordslesvig kom til Danmark. Af historiske Grunde vilde han fastholde Slesvigs Udelelighed, men tillige mente han som adskillige samtidige, at en Tilknytning af Nordslesvig til Danmark vilde foranledige nye Komplikationer, der, hvad han for sin Del ingenlunde ønskede, før eller senere kunde fremkalde Farer for Danmarks selvstændige og udelte Bestaaen. Under sin Styrelse af Hertugdømmerne, der i øvrigt endnu ikke er nærmere skildret, fremmede han den organiske Indføjelse i Preussen, dog med Hensyn tagen til deres Egenart, saa vidt politisk Separatisme ikke fremmedes. Han var en afgjort Fjende af »den danske Agitation« i Nordslesvig, men den ikke uforstaaelige Mening i Danmark, at han med Forkærlighed behandlede de danske Nordslesvigere chikanøst og haardt, er ikke dokumenteret, og en saadan Opræden stemmer ikke med S.-P.s Grandseigneur-Personlighed, saa lidt som den svarer til hans Ønske om fortsat venskabeligt Forhold til den danske Kongefamilie eller til hans Interesser som dansk Storgodsbesidder. Han kom sjældent til Danmark, hvor der ved enhver Lejlighed, offentlig som i danske Statsmænds Korrespondancer, i de allerstærkeste Ord udtaltes Uvillie imod ham. Dette fremkaldte hos ham Ønsker, der dog ikke blev realiseret, om at afhænde de danske Slægtgodser. Naar danske samtidige karakteriserede denne fremragende dygtige, farlige Modstander med Ordet Renegat og tillagde ham de utiltalende Egenskaber, der stundom kan findes hos den, der ændrer sin Overbevisning, kan en historisk Betragtning ikke godkende en saadan Bedømmelse af en Mand, der vel blev en uforsonlig Modstander af den danske nationale Udvikling bort fra Helstaten, men var Holstener og som stedse aabent forfægtede en ærlig og fra hans Standpunkt vel begrundet Overbevisning. — Dr. phil. h. c. i Kiel 1879. — Kammerherre 1845. Preussisk Gehejmerraad 1864. — R. 1841. K. 1853. — Maleri paa Sierhagen. Maleri paa Saltø og af F. v. Lenbach sst. Tegning af Carl Hartmann (»Thé dansant«, 1846, Fr.borg). Stik af Weger i Leipzig. Litografi af C. Steckmest. Portrætteret paa Bladet af den holstenske Stænderforsamling.

Danmarks Adels Aarvog, LI, 1934, II, S. 149. M. Naumann: Die Plessen, 1940, S. 124. Carl Boysen: Carl Baron von Scheel-Plessen, 1938. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I—II, 1921—39 (særlig II, S. 131—47). Samme: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879, I—IV, 1921—38. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—VII, 1920—25.

Aage Friis.

Scheel-Plessen, Wulff Heinrich Bernhard, Lensgreve, 1809—76, Diplomat. F. 16. Febr. 1809 i Hannover, d. 7. Juli 1876 paa Sierhagen, begr. i Altenkrempe K. Broder til Baron Otto Plessen (s. d.) og til Baron, senere Greve Carl S.-P. (s. d.). Gift 27. Aug. 1855 paa Stockholm Slot med Grevinde Augusta Aurora Cecilia Lewenhaupt, f. 1. Jan. 1830 i Stockholm, d. 3. Marts 1902 i Kiel, D. af Overkammerjunker Greve Claes Casimir L. (1784—1848) og Baronesse Wilhelmina Christina Beck-Friis (1794—1876).

Efter Studier i Tyskland ansattes S.-P. 1835 som Attaché ved Gesandtskabet i London og udnævntes n. A. til Legationssekretær i Stockholm, hvor han forblev ti Aar, med den Afbrydelse, at han i nogle Maaneder 1842 fungerede som midlertidig Chargé d'affaires i St. Petersborg. Da Gesandten i Berlin Grev E. Reventlow paa Grund af det aabne Brev af 8. Juli 1846 tog sin Afsked, var det af Interesse for Regeringen at faa denne vigtige Post besat med en loyal holstensk Adelsmand. S.-P. ansøgte da om Posten og udnævntes 25. Nov. 1847 til Gesandt ved det preussiske Hof. Som Følge af Krigen maatte han 28. April 1848 forlade Berlin og anvendtes derefter i overordentlige Missioner. Juni 1848 sendtes han til Malmø for at lykønske Kong Oscar i Anledning af dennes Sølvbryllup og Foraaret 1849 til Haag for at lykønske til Kong Vilhelm III.s Tronbestigelse. Da Gesandten i Stockholm C. H. Bille tog congé og derpaa midlertidig gjorde Tjeneste som Direktør i Udenrigsministeriet i Kbh., vikarierede S.-P. for ham Juni 1849 til Sept. 1850. I Okt. s. A. ledsagede S.-P. Prins Christian af Danmark paa dennes Mission til Tsar Nikolaus i Warschau og vikarierede derpaa i Wien for Grev H. Bille-Brahe, da denne i April 1851 kaldtes hjem for at præsidere ved Notabelforsamlingen i Flensborg. S.-P. deltog saaledes i Forhandlingerne med Fyrst Schwarzenberg om den Rekonstruktion af det danske Monarki, der førte til Reskriptet af 28. Jan. 1852. 3. Dec. 1851 udnævntes han til fast Gesandt i Stockholm, men først i det følgende Efteraar tiltraadte han denne Post, til hvilken han udmærket egnede sig.

S.-P. var i alle Henseender en Grandseigneur, smuk og elegant, livsglad og elskværdig, desuden saa økonomisk velstillet, at han

kunde føre et stort og gæstfrit Hus. I de tyve Aar, han tilbragte i Stockholm, indtog han den første Plads i det diplomatiske Korps; det svenske Selskab, i hvilket han havde tilbragt ti Aar af sin Ungdom, og med hvilket han 1855 var blevet yderligere forbundet ved sit Ægteskab, adopterede ham som en af sine egne; han var netop en Mand, der maatte behage Kong Karl XV., og han var gammel Ven og Dusbroder med Udenrigsministeren Grev Manderström, med hvem han tilbragte mangen glad Aften. Lige over for sin Regering var han i høj Grad loyal, udførte samvittighedsfuldt dens Ordre, og skønt tysk-holstensk Aristokrat ved Fødsel og Tradition havde han ingen Betænkelighed eller, som sin Broder Otto Plessen, nogen Vanskelighed ved at tjene en dansk nationalliberal Regering. Da Ministeriet P. G. Bang af 12. Dec. 1854 dannedes, udnævntes han endog til Udenrigsminister, men frabad sig Posten. I Virkeligheden gik hans Tilbøjelighed og Evner mere i selskabelig end i politisk Retning. Manderström har engang sagt om ham, at han havde kunnet blive en virkelig Statsmand, men manglede grundigere Kundskaber og alvorlig Interesse for Politikken. Han virkede i Frederik VII.s Tid ivrigt for en skandinavisk Alliance, men hvor tilbøjelig han end i øvrigt kunde være til at haabe, hvad han ønskede, nærede han dog sine Tvivl, om Tanken lod sig gennemføre.

Efter Freden 1864 forblev han i dansk Tjeneste, og hans Nærvarrelse i Stockholm tjente til at vedligeholde den gode Forstaaelse mellem de to Regeringer. Han havde den Glæde at medvirke til Kronprins Frederiks Formæling med Prinsesse Louise 28. Juli 1869. Hans Sundhed var imidlertid blevet utilfredsstillende, og efterhaanden mistede han ganske Synet. Derfor søgte han sin Afsked, som tilstodes ham 19. Juni 1872. Efter Faderens Død 1853 havde han som den ældste Søn overtaget Stamhuset Fusingø samt Sierhagen, Familiens holstenske Hovedsæde, hvor han tog Ophold og døde. Da var han blevet preussisk Undersaat, men han bevarede til sin Død den trofaste Hengivenhed for den danske Konge, der altid havde været Kernen i hans politiske Overbevisning og havde faaet en særlig Karakter ved, at han, ligesom sine Brødre, Otto Plessen og Carl S.-P., tidligt var traadt i nært Forhold til Christian IX. og Dronning Louise, med hvem han til det sidste stod i venlig Forbindelse. Af de tre dygtige Brødre var S.-P. den mindst kraftige Personlighed, men den mildeste og elskværdigste, og stod, skønt han intet nærmere Forhold havde til den dansk-nationale Udvikling, vel noget paavirket af sit Ophold i Sverige og sin Sympati for visse Sider af Skandinavismen, mindst uforstaaende

over for denne. — Kammerherre 1845. Gehejmekonferensraad 1856. — R. 1839. K. 1849. S.K. 1852. DM. 1859. R.E. 1860. — Maleri paa Sierhagen. Maleri paa Saltø. Maleri af G. W. Troili. Tegning af J. V. Gertner (Fr.borg). Buste af H. Hansen 1850. Litografi af J. Cardon.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, II, S. 148. M. Naumann: Die Plessen, 1940, S. 122 f. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—V, 1920—25. Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I—II, 1921—39. Samme: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879, I—IV, 1921—38. Samme: Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik 1863—1879, 1936. Aage Friis og Povl Bagge: Europa, Danmark og Nordslesvig 1864—1879, 1939.

P. Vedel (Aage Friis).*

Scheele (ved Daaben Scheel), Ludvig Nicolaus, 1796—1874, Embedsmand. F. 14. Okt. 1796 i Itzehoe, d. 1. Jan. 1874 i Kbh. (Holmens), begr. i Pinneberg. Forældre: Toldforvalter i Itzehoe, Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant, Kammerherre Benedictus (Bendix) Ferdinand Scheel (1749—1827) og Martha Charlotte Elisabeth Wiebel (1760—1837). Gift 22. Juni 1827 med Sarah Margarethe Markoe, f. 22. Okt. 1806 paa St. Croix, d. 22. Febr. 1876 i Slesvig, D. af Plantageejer Peter Abraham M. (1755—1824, gift 1° med Mary Markoe), og Fatera.

S. blev opdraget i Itzehoe, Uetersen og Rendsborg og gik 1813—15 i Gymnasium i Hamburg, blev 1816 Student i Kiel, studerede 1817 i Göttingen og 1818 i Heidelberg og blev 1821 juridisk Kandidat i Glückstadt. 1822 ansattes han som Volontær i Rentekammeret og blev 1824 Auskultant sst. 1827 blev han Amtmand i Hütten og 1831 i Gottorp, fra 1841 tillige i Hütten. Han havde i Heidelberg gjort Bekendtskab med den senere Hertug af Augustenborg og bevarede Forbindelsen med ham, indtil Hertugen sidst i 30'erne tog stærkere og stærkere Stilling mod Danmark. S. var tysk opdraget, men han var uden nationale Fordomme; han var udpræget Helstatsmand og kongetro. Han vilde en stærk konservativ Stat og med Baggrund i den gøre Ret og Skel mod Nationaliteterne. Det var ikke uden Grund, at Christian VIII. 1846 udnævnte ham til Præsident i Regeringen paa Gottorp og Prinsen af Nørs Efterfølger som Statholder. Han var den Embedsmand, der i Aarene før Rejsningen optraadte kraftigst mod Slesvigholstenerne, ogsaa som kgl. Kommissær i Stænderforsamlingen, men han fik ikke tilstrækkelig Støtte fra Regeringen i Kbh., og han hørte som sin Ven Carl Moltke til de Mænd, Tyskerne ha-

dede mest. Hertil virkede ikke alene hans antiliberala Politik og hans skarpe Tunge; han delte ogsaa i nogen Grad den Lod, der altid bliver Mellemstandpunktets, at mistros fra begge Sider. Hans Personlighed var frygtet, men ikke anset, og om hans Privatliv gik der med Rette eller Urette uheldige Rygter. Hans Afskedigelse var et af Hovedkravene fra Slesvigholstenernes Side Marts 1848, og Frederik VII., der i øvrigt var hans personlige Ven, lod ham falde. Han boede derefter et Par Aar i Kbh. Febr. 1849 afgav han i Lighed med Carl Moltke og Politimester F. L. G. Schrader i Altona paa Opfordring af A. W. Moltke en Betænkning om de Principper, der burde følges med Hensyn til Slesvigs Styre efter Rejsningens Nedkæmpelse. 1850—51 udgav han i Tilslutning til denne Betænkning »Fragmente in zwanglosen Heften«, hvori han rettede et kraftigt, vel begrundet Angreb paa Sprogskripterne og krævede en konstitutionel Helstat. Flere af de liberale Partiers Førere saa tidligt hen til S. som en Forbundsfælle mod de absolutistiske Helstatsmænd; navnlig sluttede A. F. Tscherning sig efterhaanden nær til ham. Efter Krigens Afslutning bosatte S. sig i Slesvig, og da ogsaa Holsten paa ny var tilknyttet den danske Stat, blev han 1852 Landdrost i Pinneberg og n. A. kgl. Kommissær ved de holstenske Stænder. Under de følgende Aars tiltagende Konflikt mellem Regering og Rigsdag kom S. mere og mere i Forgrunden som Kongens og Grevinde Danners Ven og som Modstander af den ukonstitutionelle Helstat af 26. Juli 1854, der mødte voldsom Modstand i Folket. Paa en Rejse i Hertugdømmerne i Efteraaret 1854 konfererede Kongen med S., og de blev enige om en fælles Aktion mod Ministeriet Ørsted. S. sendtes til Berlin for at sondere den preussiske Regerings Stilling til et Ministerskifte, og da Udtalelserne var gunstige, gav Kongen efter Aftale med S. Ministeriet Valget mellem at ændre Politik eller afgaa. Det valgte det sidste, og S. søgte derefter at danne en Regering. Det lykkedes ham dog ikke at samle de Personer, han vilde have med under sit Førerskab, og efter forgæves at have opfordret A. W. Moltke til at overtage Præsidiet bevægede han P. G. Bang dertil. Selv blev S. Udenrigsminister og Minister for Holsten og Lauenburg. Andræ var Finansminister, Hall Kultusminister.

Ministeriet af 12. Dec. 1854 var indbyrdes meget uensartet. P. G. Bang manglede den faste Haand, der skulde holde det sammen, og S. paadrog sig hurtigt de Nationalliberales Uvillie. Det lykkedes 2. Okt. 1855 at gennemføre den konstitutionelle Fællesforfatning, der væsentlig var udarbejdet af Andræ, men hermed var ogsaa S.s egentlige Opgave løst, og det havde været naturligt,

om han var traadt tilbage. Han havde i og for sig udmærkede Betingelser som Politiker; han var en øvet og kyndig Embedsmand, en sleben Verdensmand og en begavet Taler, men han manglede Takt og Hjertets Dannelselse, og om man end langt fra kan lægge de nationalliberale Politikeres Dom over ham til Grund for en Karakteristik, maa det vistnok erkendes, at hans Paalidelighed ikke var stærkt befæstet. Hans nære Forhold til Grevinde Danner virkede som en rød Klud paa Mænd som Krieger og Andræ. I sin Politik over for Holstenerne var han tvetunget; han vilde ramme det danskfjendtlige Aristokrati ved at vinde Middelstanden og de lavere Klasser for Helstaten, men i Virkeligheden var han, om nogen, konservativ Aristokrat, og hertil kom yderligere hans nationale Løsgængernatur. Febr. 1856 rejste de holstenske Stænder Tiltale mod ham for Myndighedsmisbrug ved Overappellationsretten i Kiel, der dog Sept. s. A. erklærede sig for inkompetent i Sagen. I Rigsraadet bekæmpede S. med Rette Scheel-Plessens Paastand om, at Fællesforfatningen var ugyldig, fordi den var gennemført uden Medvirkning af Hertugdømmernes Stænder. Da de tyske Magter i Noter støttede Holstenerne, begyndte S. det langvarige dansk-tyske Noteskifte. Han viste ogsaa her logisk og sproglig Begavelse, saaledes i Noten af 23. Febr. 1857, men hans personlige Optræden stødte de udenlandske Diplomater, og en behersket, vidtskuende Politik var ikke hans Sag.

Det indre Forhold i Ministeriet, der fra Begyndelsen var vanskeligt, forværredes stadig. Da S. Sept. 1856 foreslog at tilstaa Grevinde Danner Apanage, truede de nationalliberale Ministre med at udtræde, og da S. ikke, paa Kongens Opfordring, formaaede at danne et nyt Ministerium, rekonstrueredes Kabinettet under Ledelse af Andræ 18. Okt. 1856. Faa Maaneder efter førte S.s Optræden i det skandinaviske Spørgsmaal til Sprængning. S. ansaa — ud fra sine Erfaringer og Synspunkter ikke uden Grund — den skandinaviske Bevægelse for faretruende for Helstatens Bestaaen, og han sendte da 20. Febr. 1857 Landets Gesandter en Rundskrivelse, hvori han protesterede mod Skandinavismen og betegnede den svensk-norske Regerings Holdning over for denne som mindre korrekt, hvilket fremkaldte en Protest fra Stockholm. Noter var afsendt uden de øvrige Ministres Indvilligelse, og da S. samtidig ved Forelæggelsen for Rigsraadet af Aktstykker angaaende Øresundstoldens Afløsning var gaet videre, end Kollegerne ønskede, indgav disse deres Demission. Kongen ønskede at bevare S., men det viste sig umuligt for ham at rekonstruere Ministeriet, og 17. April 1857 traadte han tilbage. S. A. udnævntes han igen til Landdrost

i Pinneberg, blev 1861 Overpræsident i Altona, men afskedigedes af Preusserne Dec. 1863. Han var 1856—57 og 1858 Medlem af Rigsraadet. Han vedblev, saa længe Frederik VII. levede, at tage Del i Politik bag Kulisserne og havde bl. a. en Haand med i Spillet ved Halls Fald 1859. Sine sidste Aar levede han i Kbh. — Kammerjunker 1822. Kammerherre 1829. Gehejmekonferensraad 1848. Ordensvicekansler 1857. Rang med Gehejmestatsministre s. A. — R. 1831. DM. 1840. K. 1845. S.K. 1847. R.E. 1854. — Maleri af C. R. Fiebig (Fr.borg, Jægerspris). Træsnit af C. L. Sandberg 1874 og af H. P. Hansen. Portrætteret paa Træsnittet: Ministeriet Bang 1854.

Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 428 f. A. F. Tscherning i Nørrejylland Tidende 7. Jan. 1874. Ill. Tid. 18. Jan. s. A. R. Schleiden: Erinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, Neue Folge (1841—48), 1890 (se Registeret). N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. Johs. Fibiger: Mit Liv og Levned, 1898, S. 224 f. Hist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1905—06. Af E. C. Tschernings efterladte Papirer (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, VIII), 1908. Joh. H. Gebauer: Christian August, 1910. Fr. Bajer: Nordens, særlig Danmarks Neutralitet under Krimkrigen, 1914. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—III, V, 1920—23. H. Hjelholt: Den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre i Slesvig mellem Krigene, 1923. Dsk. Mag., 6. Rk., IV, 1928. Festskrift til Kr. Erslev, 1927, S. 485, 491 f. Zeitschr. der Gesellschaft für schlesw.-holst. Gesch., LVIII, 1929, S. 517 ff. Tormod Jørgensen: A. F. Tscherning, 1938.

Pool Engelstoft.

Scheibe, Johan Adolph, 1708—76, Komponist. Døbt 3. Maj 1708 i Leipzig, d. 22. April 1776 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Kgd.). Forældre: Orgelbygger Johann S. og Anna Rosina Hess. Gift 25. Juli 1741 i Hamburg med Ilsabe Müller, døbt 24. Sept. 1720 i Hamburg, d. 24. Aug. 1781 i Kbh. (Petri), D. af Vinhandler Clemens M. (d. senest 1741) og Mette Pappé.

S. blev 1725 indskrevet som Student ved Universitetet i sin Fødeby for at studere Jura. Da det imidlertid gik stærkt tilbage for Faderen, maatte han opgive Studierne, hvorefter han kastede sig over Musikken som Levebrød. Fortrolig med Musik, som han var fra Barnsben, gav han sig især til at dyrke Klaver- og Orgelspil og søgte gentagne Gange uden Held Organistembeder. Efter hans Mening skyldtes Forbigaaelsen først og fremmest Thomas-kantoren Joh. Seb. Bach, og hans Vrede herover voksede yderligere, da Bach fremførte sin Kantate, »Der Streit zwischen Phöbus und Pan«, hvor man antog, at S. var Model til Midas. Senere søgte S. paa meget ubehersket Maade at tage Hævn over Bach i sit Tidsskrift »Der critische Musicus«, der udkom 1738—40 i Ham-

burg, hvor S. havde slaaet sig ned. Dette Tidsskrift er særlig betydningsfuldt ved sit Forsøg paa at rejse en national tysk Musikstrømning mod den overhaandtagende Italianisme. S., der var stærkt paavirket af Wolfs Filosofi, vilde her optræde som en musikalsk Reformator i Gottscheds Aand. Foruden ved sin Polemik vakte han Opmærksomhed ved en lang Række Kompositioner af vidt forskellig Art, spændende fra Koncerter til Kantater og Oratorier. Sine antiitalienske Operaidealere søgte han at levendegøre i et Værk, der dog ikke kom frem, fordi Operaforetagendet gik Fallit under Indstuderingen. S., der i høj Grad beundrede den dengang lidet kendte Shakespeare, interesserede sig i det hele taget levende for Teatret og ikke mindst for Skuespilmusikken, hvis Æstetik han behandler indgaaende i »Der critische Musicus«; Resultatet kom bl. a. til at foreligge praktisk i hans meget anerkendte Musik til Tragedierne »Mithridat« og »Polyeukt«.

1739 lykkedes det S. ved formaaende Venners Hjælp at ombytte den usikre Eksistens som Musiklærer i Hamburg med Kapelmesterposten hos Christian VI.s Svoger, Markgreve Frederik Ernst af Brandenburg-Kulmbach, der dengang var Statholder i Holsten. Dermed var saa at sige Overflytningen til den danske Residensstad forberedt. Den ydre Anledning blev den højtidelige Indvielse af den nye Slotskirke 27. Nov. 1740, til hvilken Lejlighed S. komponerede en Indvielseskantate til dansk Tekst. Faa Dage efter fulgte de af ham selv forfattede tyske Kantater til Kongens og Dronningens Fødselsdage 28. og 30. samme Maaned. Disse to sidste Kompositioner resulterede 1. Dec. s. A. i S.s kgl. Udnævnelse til »Kapelmester ved Musiken«. Sin Interesse for Teatret maatte han give Afkald paa i Christian VI.s pietistiske Kbh.; til Gengæld aabnede der sig et rigt Arbejdsfelt inden for Kirkemusikken og det stærkt florerende Koncertliv. Inden for Kirkemusikken kom i denne Pietismens Tidsalder Passionsmusikken til at spille en ganske særlig betydningsfuld Rolle. Langfredag 1742 opførtes saaledes i Christiansborg Slotskirke Passionsratoriet »Gottselige Gedanken bei dem Kreuze unsers Erlösers« til Tekst af Doktor i Lægekunsten Gerlach og »paa allernaadigst Befaling« sat i Musik af S. Fra 1744 indførtes Passionsmusikken tilmed ogsaa i Koncertsalen, hvor ganske særlig det af Holberg saa yndede Musikalske Societet brillerede med aarlige Passionskoncerter i Fasten. Hertil skrev ogsaa S. forskellige Værker, bl. a. det af ham selv digtede og komponerede Oratorium med den typisk pietistiske Titel »Thränen der Sünder bei dem Kreuze ihres Erlösers« (1746). Gennem Holberg faar vi et glimrende Indtryk af, hvor populære disse Passionskoncerter var

i Datidens Kbh.; den øvrige Del af Aaret, hvor der kun spilledes »lystige Symfonier«, kommer der kun faa Tilhørere, »men udi Fasten, naar den gejstlige Koncert forestilles, vrimler Salen af Mennesker, selv af Fruentimmer. Dette haver jeg ikke mærket paa andre Steder, end ikke udi den hellige Stad Rom«.

I sin Egenskab af Hofkapelmester kom S. til at skrive flere Kantater til det danske Kongehus. 1743 digtede og komponerede han den store operalignende Kantate i Anledning af Kronprins Frederiks Bryllup med Prinsesse Louise. Kantaten opførtes 11. Dec. ved Bryllupstaflet om Aftenen i Christiansborg Slots Riddersal, Koret bestod af Elever fra Vor Frue Latinskole, og Hovedpartierne udførtes af Kantor J. E. Iversen, Kapelsanger Riemschneider og Falsettisten Schneider fra Braunschweig, der udførte Kærlighedsgudindens Parti. Ved Christian VI.s Død Aug. 1746 blev der i høj Grad Brug for S.s musikalske Assistance. Han skrev en »Klagesang« til Ligbegængelsen i Slotskirken og ligeledes Kantater til Sørgefesten paa Universitetet og »ved Graven udi Roskilde«. Prøverne paa »Klagesangen«, der opførtes med et anseligt Personale paa over 80 Personer, afholdtes i Trinitatis Kirke, hvor man blandt Tilhørerne hver Gang kunde finde Holberg.

Med den nye Konge brød en ny Tid frem, selv om de gamle Idealer endnu en Periode blev holdt i Live, især i Det musikalske Societet, hvor de righoldige Passionskoncerter i Fasten 1747 bl. a. bragte et dansk Passionsværk af S., »Gudelige Tanker« til Tekst af Gerhard Treschow. En Forgrundfigur i det københavnske Musikliv, C. A. Thielo, der stod Det musikalske Societet nær, karakteriserer et Sted i sit pædagogiske Skrift »Tanker og Regler Fra Grunden af om Musiken« (1746) S. som »en Kunstner, der formedelst sin grundlærde Musik har ikke alene her, men endog udenlands neppe sin Lige«. Det har for øvrigt uden Tvivl været gennem Societetet, S. kom i saa nær venskabelig Berøring med den stærkt musikinteresserede Holberg. De mødtes i deres fælles, ret konservative Syn paa Tidens Musik, Uvillien mod det moderne Italieneri og Kærligheden til den italienske Klassicisme omkring Corelli-Perioden. S.s indgroede Had til den italienske Tidsstil giver sig bl. a. Udtryk i hans voldsomme Angreb paa Kapelmester Leonhard Pescatori, der 1743 koncerterede paa Bryggernes Lavshus med enorm Succes. Han kalder ham en forløben Italiener, en Fusker og en Vindbeutel, ja beskylder ham endog for Navneforfalskning, idet han paastaar, han oprindelig hed Fischer, og udtrykker sin Harmе over, at det nu er blevet Mode »at hæve alle Italienernes musikalske Daar-

skaber til Skyerne og at beundre dem saa at sige med foldede Hænder og bøjede Knæ«.

Under Frederik V. fik S. rig Lejlighed til at nære sit Had og sin Foragt for den italienske Opera. I Dec. 1747 begyndte under stor Begejstring Mingottis italienske Operaselskab med Scalabrini som Kapelmester at give Forestillinger paa Charlottenborg, hvor netop Det musikalske Societet i den senere Tid havde haft til Huse. S.s voldsomme Reaktion mod den af Hoffet saa stærkt protegerede Modeopera førte direkte til hans Fald. Han fik sin Afsked, der skulde regnes fra 1. Juli 1748; allerede 11. Febr. s. A. havde man nemlig ansat Scalabrini i Hofkapelmesterembedet. For at føre et positivt Bevis for sine Anskuelser skrev S. en Operatekst »Thusnelda« og gjorde i Fortalen Rede for sit Syn paa italiensk Opera. Det var ham om at gøre at vise, at der kunde skrives en Libretto uden om det italienske Sprog; man maatte først og fremmest give de ikke-italienske Komponister et inspirerende Arbejdsmateriale. Opbrudet blev bittert for den afskedigede Kapelmester, der sad i økonomisk meget vanskelige Forhold. Han anraabte Kongen om en Hjælp paa 200 Rdl., men der blev kun tilstaaet ham 30 til Hjælp til Rejsen. 1749 tog han Bolig i Sønderborg, hvor han oprettede en Musikskole for Ungdommen og syslede med forskellige litterære og musikalske Arbejder. Vigtigst er vel hans tyske Oversættelse af Holbergs »Peder Paars«, som han gjorde færdig i Løbet af fem Maaneder og udgav i Efteraaret 1750. 1764 omarbejdede han den og udstyrede den nye Udgave med en værdifuld Holbergbiografi, der bygger paa et mangeaarigt Bekendtskab med den store Komediendigter. I disse Aar skrev han ogsaa »Abhandlung vom Ursprunge und Alter der Musik« (1754) og en stort gennemført dramatisk Oratoriedigtning »Der wundervolle Tod des Welterlösers«, i hvis polemiske Fortale han kritiserer den ældre, bl. a. af Bach benyttede Passionsform med dens Blanding af Prosafortælling og Arier; han er i denne Digtning paa visse Punkter paavirket af Klopstocks »Messias«. Digtet udkom 1754, hvorimod Musikken først blev komponeret ca. 1761, da Oratoriet opførtes. Trods den afbrudte Forbindelse med Hoffet mistede S. dog langtfra Følingen med det københavnske Musikliv. 1751 blev saaledes Koncertsalen i Brygger Fughls Gaard i Raadhusstræde indviet med en Kantate, til hvilken han havde skrevet baade Teksten og Musikken. 1752 skrev han endvidere Musikken til G. Schaffs »Sørge- og Klagesange« over Dronning Louise. Foruden en Passionsang, »Den døende Jesus« fra 1762 kan endvidere nævnes hans tyske, af ham selv digtede Kantate til Fredsfesten 1763, der blev opført i Frederiks tyske Kirke paa

selve Festdagen 28. Juni og derefter gentaget paa de to følgende Onsdage i Raadhusstræde. Imidlertid indtraadte der en kendelig Bedring i S.s Forhold til det danske Hof. Koncerterne i Raadhusstræde gjorde deres Virkning; fra Begyndelsen af 1760 hændte det jævnlige, at Selskabet musicerede ved Hoffet. Paa Christian VII.s tolvaarige Fødselsdag afholdtes der saaledes ved »Membra af det store musikalske Selskab« en »prægtig Koncert«, der bestod i et af S. digtet og komponeret »Singgedicht« med allegoriske Personer. Da Kapelmester Sarti noget senere med Permission forlod Landet paa ubestemt Tid, steg S.s Stjerne. Han tog atter fast Bopæl i Kbh. og varetog paa ny de musikalske Interesser ved Hoffet. 1764 komponerede han saaledes Prahls Sørgekantate over Sophie Magdalenes Søster, Fyrstinden af Ostfriesland, og dirigerede ved Bisættelsen i Roskilde. Der fulgte nu flere lignende officielle musikalske Hverv for S., der paa dette Tidspunkt benævnedes sig »Kongen af Danmarks Kapelmester«.

Sin største Opgave fik S. ved Frederik V.s Død 1766. Han havde her det store Held at komme til at samarbejde med det unge Digtergeni Johannes Ewald, der kaldte ham sin faderlige Ven og fuldt ud anerkendte den Betydning, hans Raad og Vejledning havde faaet for hans egen musikalske Forstaaelse. Sørgekantaten over Frederik V., der bl. a. indeholder den berømte pietistisk farvede Klagesang »Hold, Taare, op at trille«, viser S.s gedigne musikalske Kunnen i det smukkeste Lys. Det er et paa mange Punkter vægtigt og betydningsfuldt Arbejde, der udmærker sig ved melodisk Skønhed i Tidens Stil og fortræffeligt kontrapunktisk opbyggede Korsatser. Denne storslaaede Sørgeomusik blev en Begivenhed inden for Datidens danske Musikliv. Samme Efteraar skrev S. en dramatisk Kantate, »Il giudizio Paride«, til Aftentaflet i Anledning af Christian VII.s Bryllup med Caroline Mathilde, ligesom han atter sammen med Ewald kom til at skrive Taffelkantaten ved Salvingsfesten. 1769 komponerede han endnu en Gang en Ewald-Tekst, »Sørgecantata ved Christi Grav«, der synes at have vundet meget Bifald. S. A. opførtes hans Musik til Pietro Metastasios »Giuseppe riconosciuto eller Joseph, som giver sig til kiende for sine Brødre«. Det sidste større Arbejde, som S. komponerede, var et Passionsatorium af N. K. Bredal. Paa dette Tidspunkt var S. imidlertid for anden og sidste Gang forsvundet fra det danske Hof. 1768, kort efter Salvingsfesten, blev Scalabrini hjemkaldt, da hans Pension ellers vilde »cessere«; den italienske Hofsmag havde saaledes endelig fældet S. Med Rod i den pietistiske Kunst og rustet med sit Hjemlands store Musikkultur kom S. som Tidens

officielle danske Hofkomponist til at øve en betydningsfuld Musikergering i vort Land. Kan han end undertiden savne den virkelig frigjorte kunstneriske Fantasi, saa ejer hans Musik til Gengæld en Alvor, en kunstnerisk Redelighed og en smagfuld Dygtighed, som i Forbindelse med hans høje moralsk-pædagogiske Syn paa Musikens Kunst har været af største Værdi for dansk Musikkultur i det 18. Aarhundrede.

Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 66, 128, 452. J. Mattheson: Grundlage einer Ehren-Pforte, 1740, S. 310—15. Fortgesetzte Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste in den königl. Dänischen Reichen und Ländern, I, 4. Stk., 1758, S. 365—72. Nationaltidende 8.—13. Jan. 1883. Musikforeningens Festskrift, I, 1886. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. Hugo Goldschmidt: Die Musikästhetik des 18. Jahrh., 1915. A. Hammerich i Vor Fortid, I, 1917. K. Bokkenheuser: Klubliv, 1923, S. 48 f. T. Krogh: Zur Geschichte des dänischen Singspiels im 18. Jahrh., 1924. Breve i Dsk. Mag., 6. Rk., III, 1923, S. 82—96.

Torben Krogh.

Scheidt, Christian Ludwig, 1709—61, Jurist og Historiker. F. 26. Sept. 1709 i Waldenburg, Württemberg, d. 25. Okt. 1761 i Hannover, begr. sst. Forældre: Hohenlohe-Pfedelbach'sk Raad og Amtmand Johann S. (d. 1723) og Dorothea Elisabeth Oxten (ca. 1676—tidligst 1756). Gift 1° 26. Dec. 1738 i Göttingen med Johanne Dorothea Schmauss, f. ca. 1722, d. efter 1761, D. af Juristen og Historikeren, Professor Johann Jacob S. (1690—1757). Ægteskabet opløst 1758. 2° 1758 med Beata v. Maydel, f. ca. 1713 i Estland, d. 6. Febr. 1762 i Hannover, D. af russisk Generalmajor v. M.

S. var Aaret forud blevet juridisk Professor i Göttingen, da han 1739 kaldtes til Kbh. som ordinær Professor i borgerlig og dansk-norsk Ret samt til Lærer for Kronprins Frederik (V.). Efter Andreas Hojers Død faa Maaneder senere overtog han dennes Professorat i Natur-, Folke- og Statsret tillige med Moralfilosofi og udgav i de følgende Aar flere latinske Arbejder inden for disse Discipliner. S. skrev Korrespondancer fra Kbh. til »Göttingische Zeitungen von gelehrten Sachen« og formodes bl. a. at være Forfatter til den Anmeldelse af »Niels Klim«, hvorover Holberg følte sig krænket, til en Anmeldelse af »Moralske Tanker« og til den meget udførlige Nekrolog over Hans Gram. Bemærkelsesværdigt er det, at han i Modsætning til sine to nævnte Kolleger var stemt for at give slesvigske (men ikke holstenske) Studenter Adgang til Universitetsstipendierne paa lige Fod med Danske og Norske. S., der 1743 var blevet Medlem af Videnskabernes Selskab, offentliggjorde 1745—46 i dets Skrifter de to Afhandlinger »Beviis, at

Danmark ikke nogensinde har været et Lehn af det Tydske Rige« og »Det Kongerige Norges ældgamle Frihed, . . . med hosføyet Beviis, at dette Rige aldrig har været Danmarks Crone incorporeret«, ved hvilke han kvalificerede sig til Posten som kgl. Historiograf efter Gram (1748). Derimod blev Langebek ham foretrukket ved Besættelsen af Grams Gehejmearkivar-Embede, og Skuffelsen herover var medvirkende til, at han s. A. modtog Kaldelsen til Hannover som Historiograf, Bibliotekar og Arkivar; her vandt han sig et Navn især ved sin historiske Udgivervirksomhed. Danmark bevarede han i venlig Erindring; »die gesegeten dänischen Lande bleiben mir noch immer lieb«, skrev han 1754 til A. F. Büsching. — Breve til J. L. Holstein i Det kgl. Bibliotek. Efterladte Manuskripter (hvoriblandt Bidrag til Danmarks Historie) i fhv. kgl. Bibliotek, Hannover. — Justitsraad 1745. — Maleri paa Ledreborg.

Allgemeine deutsche Biographie, XXX, 1890, S. 710 ff. (med Litteraturhensivninger). Nyt hist. Tidsskr., VI, 1856, S. 330—35 (do.). Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 305f. H. F. Rørdam: Hist. Samlinger og Studier, II, 1896, S. 423 f., 434 f. Eduard Bodemann: Die Handschriften der kgl. öffentl. Bibliothek zu Hannover, 1867 (se Registeret).

R. Paulli.

Scheller, Christian Frederik, 1849—1917, Søofficer. F. 16. April 1849 i Bloustrød, d. 1. Marts 1917 i Kbh., begr. i Birkerød. Forældre: Sognepræst Georg Christian S. (1814—68) og Henriette Elisabeth Christine Bruhn (1822—93). Gift 6. Nov. 1882 i Rønninge med Inga Frederikke Christiane Sigismunda Mylius, f. 9. Nov. 1853 paa Estruplund, d. 21. Marts 1915 i Kbh., D. af Kammerherre Sigismund Wolf Veit M., senere til Rønningesøgaard (1823—85) og Anna Marie Elisabeth Benzon (1829—1901).

S. blev Kadet 1864, Sekondløjtnant 1870, Premierløjtnant 1872, Kaptajn 1885, Kommandør 1898 og Kontreadmiral 1905. Som Kadet var han 1869—70 med Fregatten »Sjælland« i Middelhavet og var med til Suez-Kanalens Aabning. Han var derefter jævnlig til Søs, baade i Orlogs- og Koffardifart, bl. a. 1876—77 med Fregatten »Jylland« til Vestindien og 1877—78 med Korvetten »Dagmar« til Middelhavet. 1879—82 var S. i fransk Tjeneste. Efter sin Hjemkomst var han 1884—86 Chef for Mærkevæsenets Opmaalingsskib og førte 1887—91 Postdampskib mellem Korsør og Kiel. 1892 blev S. Adjudant hos Kong Christian IX., der satte saa megen Pris paa ham, at han forblev i denne Stilling til 1905. S. var dog i dette Tidsrum jævnlig udkommanderet, saaledes 1894 og 97 Chef for Kongeskibet »Dannebrog«, 1898 for Skonnerten

»Ingolf«, Skoleskib for Underofficers elever, 1901 for Panserskibet »Tordenskiold« og 1902 for »Herluf Trolle«, begge i Eskadre. 1906, 08 og 09 var han Chef for Øvelseseskadren. Han fik sin Afsked ved opnaaet Aldersgrænse 1911, men stillede sig til Raadighed under Verdenskrigen og fungerede som Chef for Kadetskolen 1915. S. var en dygtig Sømand og Officer, særlig fremragende som Skibschef, mindre som Eskadrechef, et elskværdigt Menneske med en sjælden Evne til at omgaas alle, lige fra de højeste til den jævne Sømand. Han var en virksom Mand, gjorde sig bemærket i Sø-Lieutenant-Selskabet og udgav 1913 en udmærket dansk-fransk og fransk-dansk Marineordbog. Efter sin Afsked overtog han Stillingen som Bibliotekar ved Kadetskolen. 1901—07 var han Formand for Søofficersforeningens Bestyrelse, 1906—15 Formand for Alliance française, 1907 Danmarks Delegerede paa Fredskongressen i Haag og n. A. paa Londonkonferencen. — R. 1888. DM. 1898. K.² 1904. K.¹ 1908. — Træsnit.

Berl. Tid. 2. Marts 1917. Tidsskr. f. Søv., LXXXIX, 1918, S. 365 f. Sø-Lieutenant-Selskabet 1784—1934, 1934 (se Registeret).

Th. Topsøe-Jensen.

Schepelern. Militær- og Præsteslægten S., der antages at være en Gren af en i Westphalen hjemmehørende adelig Slægt, føres tilbage til Johann Gottfried Schepler eller S. (ca. 1671—1759), der var Generalmajor og Kommandant paa Bornholm og Fader til Kaptajn, Tolder Frederik Anton Adolph S. (1723—97), hvis Søn var Kaptajn Ancher Anthoni Schor S. (1762—1822); af dennes Børn skal nævnes nedenn. Generalløjtnant Christian August S. (1794—1870), Oberstløjtnant Jens Bergendahl S. (1801—64) og Justitsraad, Toldforvalter Frederik Anton Adolph S. (1796—1883), der var Fader til de nedenn. Overlæge Vilhelm Emil S. (1844—1924) og Sognepræst, Holmens Provst Georg Sophus Frederik S. (1839—1900); af sidstnævntes Sønner skal nævnes Sognepræst i Gentofte, Provst Johannes Emil S. (f. 1872) og nedenn. Skoleinspektør, Dr. phil. Vilhelm Ernst S. (f. 1880).

Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed fra Koefoedgaard, 1887, S. 15, 64 f. S. Otto Brenner: Slægten Laub, 1929, S. 18—22.

Albert Fabritius.

Schepelern, Christian August, 1794—1870, Officer. Døbt 22. Dec. 1794 i Fredericia, d. 19. Maj 1870 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Sekondløjtnant, senere Kaptajn Ancher Anthoni Schor S. (1762—1822) og Mariane Friderica Levin (kaldet Bergendahl)

(1773—1850). Gift 31. Maj 1834 i Kbh. (Cit.) med Alexandrine Charlotte Flensborg, f. 5. Aug. 1806 i Kbh. (Holmens), d. 9. Juli 1889 sst. (Garn.), D. af Kaptajnløjtnant, senere Kontreadmiral Christian Peter F. (1772—1838) og Marie Cathrine Alexandrine d'Origny (1776—1855).

S. blev Landkadet 1805, 1812 Sekondløjtnant i Jægerne, men forrettede endnu dette Aar som »Korporal« Pagetjeneste, blev 1820 kar., n. A. virkelig Premierløjtnant, 1828 Stabs-, 1833 virkelig Kaptajn, 1845 Major. 1848 gav han allerede i de første Fægtninger Bevis for roligt Mod ved til Hest lige bag Skyttelinien at ryge sin Cigar, men i Slaget ved Slesvig 23. April blev han saa haardt saaret, at han først næste Efteraar (1849), nogenlunde helbredet, kunde overtage Kommandoen over den ham tildelte Brigade. 1848 blev han Oberstløjtnant, n. A. Oberst. I Slaget ved Isted 1850 skulde han med sin forstærkede Brigade foretage en langt udgaaende Bevægelse, endende med at omgaa den fjendtlige venstre Fløj, og ved Middagstid 25. Juli, efter en særdeles vel gennemført Fremrykning under Kamp, stod han ved Schuby (Skovby) i Ryggen paa den fjendtlige Hær; men inden hans Angreb ret var kommet i Gang, modtog han Overkommandoens kategoriske Ordre til at gaa tilbage. Ordren var udstedt Kl. 8½, og da den kom S. i Hænde, var Artillerikampen i fuld Gang over det hele, langt Nord for ham. Hvorledes ellers Situationen var, kunde han ikke vide — kun at Kampen var stillestaaende. Nogle af hans Underførere skal have opfordret ham til ikke at efterkomme Ordren, men S. marcherede tilbage den Vej, han var kommet. Hen paa Eftermiddagen har han kunnet skønne, at Kampen trak mod Syd, thi han standsede Tilbagegangen en Stund og afventede Kontraordre, som dog ikke kom. Manøvren havde dog gjort betydelig Nytte. — Baade da og senere er S. blevet kritiseret for sit Forhold, hvad der voldte ham mange bitre Timer. Han var en dygtig Fører og en selvstændig Personlighed, men han var opdraget i Frederik VI.s strenge Skole: en klar Ordre fra en foresat Myndighed skulde ubetinget efterkommes. Da hans Saar atter brød op, kom han ikke til at deltage i Krigens sidste Akt. Han blev Medlem af Kommissionen 1851 om den fremtidige Hærordning, tog sin Afsked 1854 som Generalmajor paa Grund af Svagelighed, men fungerede som Kommandant i Kbh. til 1865, da han endelig gik af med Generalløjtnants Karakter. Han var en ualmindelig tiltalende Karakter, religiøst paavirket, ikke uden Humor. — R. 1836. DM. 1848. K. 1850. — To Malerier af Sophus Schack (Familieeje). Medaillon af H. F. Funch (ligesaa). Portrætteret paa Em. Barentzens

Litografi efter S. Schacks Tegning af de højstkommanderende 1850. Litografi fra Em. Bærentzen 1853.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Thor Pedersen (Palsdorff): 20. Bataillons Hist., 1892. N. P. Jensen: Den første slesvigske Krig 1848—50, 1898. Samme: Oberst Frederik Læssøe, 1912. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. K. C. Rockstroh: General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—51, 1928. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III, 1921. A. G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie, 1931. Søndags-Posten 29. Maj 1870.

Rockstroh.

Schepelern, Georg Sophus Frederik, 1839—1900, Præst. F. 26. Febr. 1839 i Kbh. (Garn.), d. 16. April 1900 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Lærer ved Landkadetakademiet, Overkrigskommissær, senere Toldforvalter i Nykøbing S., Justitsraad Frederik Anton Adolph S. (1796—1883, gift 1° 1818 med Anne Kirstine Svane, 1800—33, 3° 1852 med Theodora Charlotte Gottlieb, 1820—1900) og Julie Frederikke Christiane Elisabeth Heilmann (1813—49). Gift 28. Juni 1867 i Viborg med Louise Magdalene Laub, f. 15. Aug. 1842 i Ryslinge, d. 25. April 1915 paa Frbg., D. af Sognepræst, senere Biskop Otto L. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1857 fra v. Westens Institut og studerede først Jura. 1859 forlovede han sig med Biskop Laubs Datter og tog nu under sin Svigerfaders elskværdige, men patriarkalske Indflydelse fat paa at læse til Præst. Efter teologisk Embedseksamen 1864 var han personel Kapellan et Par Steder i Vestsjælland (Kirke Helsinge og Alsted), hvor han kom i nært Samarbejde med de Præster og Lægfolk, der dannede Kernen i den endnu ganske unge Indre Missions Bevægelse. S., der Livet igennem besad en stor Arbejds-kraft og en klar Fremstillingsevne, var i disse Aar sammen med Vilhelm Beck og Joh. Clausen med Mund og Pen ivrig for at kalde aandeligt Liv frem i sjællandske Sogne. 1869 var han Feltpræst ved Lejren i Hald, hvor han havde skaffet Missionens Udsendinge, »Kolportørerne«, Adgang til at drive Soldatermission, og s. A. fik han en Præstegerning i Kbh. som residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke med det store Fattigkvarter i den ældste Bydel som sin Arbejdsmark. I de 26 Aar, han virkede ved Kirken, fra 1878 som dens Sognepræst, fik S. sat et omfattende Menighedsarbejde i Gang, hvorigennem man ved en organiseret Syge- og Fattigpleje, udgaaende fra et Menighedshjem, søgte at lade den kristne Tro vise sig virksom i Kærlighed; ikke mindst ad denne Vej kom S. til at styrke Kirkens Stilling over for 70'ernes og 80'ernes

store antikirkelige Strømninger, selv om hans Stilling til Indre Mission paa Landet, ledet af Vilhelm Beck, der heller ikke sov sin Tid bort, ofte vanskeliggjordes af trættende Murrerier om Arbejdsmaadens Lødighed. 1895 blev S. Holmens Provst og fik i de faa Aar, han endnu kom til at virke, indført daglig Morgenandagt i Kirken og genoptaget Orlogsgudstjenester paa Marinens Fartøjer. Der blev draget stor Nytte af S.s Lederevner. Han valgtes 1891 (med bevidst Forbigaaelse af Skat Rørdam) til at forestaa de kateketiske Øvelser paa Pastorseminariet, og dertil kom 1895 Stillingen som Overdirektør for de Massmann'ske Søndagsskoler. Han beklædte ogsaa udsatte Poster som Medlem af Bestyrelserne for Kbh.s Indre Mission og Kbh.s Kirkefond; den ene bragte ham i Strid med Beck, den anden med Rørdam, saaledes at S. paa Grund af sine konsekvente Standpunkter, der forsvaredes med svært Skyts, tit ikke fandt den Forstaaelse, hans daglige Arbejdsindsats berettigede ham til at vente. — S.s litterære Virksomhed blev affødt af Præstegerningen. Et Par mindre Prædikensamlinger og nogle Ligtaler bevarer Mindet om en fast og nøgtern Personlighed, hvis Forkyndelse har Slægtskab med Martensens og Frimodts. Flere Gange paatog S. sig at søge at trænge den romerske Kirke tilbage under dens Fremstød i Danmark omkring 1890. I en Række større og mindre Skrifter, bl. a. »Romerkirkens Hovedvildfarelser« (1892), paaviste han Romerkirkens Brist og dens Fare for dansk Kirkeliv; enkelte Dele af denne Polemik er endnu læseværdige. Han var sammen med F. L. Mynster Medudgiver af 2. Bd. af »Biskop Otto Laubs Levnet. En Livsskildring i Breve« (I—II, 1—2, 1885—87), hvor der er samlet værdifulde (om end stærkt censurerede) Bidrag til Forstaaelse af Mynsters og Martensens Dage i Kirken. — R. 1883. DM. 1892. — Maleri af A. Jerndorff 1894 i Trinitatis K. Litografi af I. W. Tegner 1888 og fra F. E. Bording. Træsnit 1872 og af C. Hammer 1882.

Teol. Tidsskr., Ny Rk., II, 1900—01, S. 420. L. Blauenfeldt: Den indre Missions Historie, 1912 (se Registeret). F. L. Mynster og G. Schepelern: Biskop Otto Laubs Levnet, I—II, 1—2, 1885—87 (især II, 2, S. 189—206). R. Volf: En gammel Præsts Livserindringer, 1926 (se Registeret). H. Skat Rørdam: Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling, I—II, 1915—16 (se Registeret). Københavns Kirkesag 1890—1915, 1915 (se Registeret).

Carl Weltzer.

Schepelern, Vilhelm Emil, 1844—1924, Læge. F. 17. Marts 1844 Nykøbing S., d. 3. Nov. 1924 i Kalundborg, begr. paa Refsnæs

Kysthospitals Kgd. Broder til G. S. (s. d.). Gift 1° 9. Sept. 1891 i Vordingborg med Meta Magdalene Hammerich, f. 7. Aug. 1847 i Kbh. (Frels.), d. 20. Jan. 1895 paa Kysthospitalet paa Refsnæs, D. af Skolebestyrer, senere Professor Martin H. (s. d.) og Hustru. 2° 6. Juni 1903 i Raklev med Johanne Louise Stahlschmidt, f. 22. Jan. 1862 i Fredericia, D. af Præst ved den reformerte Kirke Georg Carl Vilhelm S. (1818—70) og Else Cathrine Marie Herholdt (1823—1914).

S. blev Student 1862 fra Roskilde og medicinsk Kandidat 1869 og var 1871—74 ansat paa Kommnehospitalet i Kbh., den sidste Tid som konst. Overlæge. Efter at have været udenlands 1874—75 for at gøre sig bekendt med Kysthospitalet for skrofuløse Børn blev han 1875 ansat som Overlæge ved det nybyggede Kysthospital paa Refsnæs, hvor han fungerede til 1909. Under hans kyndige og nidkære Ledelse udviklede Hospitalet sig paa den heldigste og mest velsignelsesrige Maade, saa at det kom til at staa som et Mønsterhospital paa sit specielle Omraade. Som Anerkendelse for sine Fortjenester i denne Stilling blev han 1894 Dr. med. h. c. ved Kbh.s Universitet. Særlig gjorde S. sig fortjent ved tidligt at indføre en gennemført konservativ, i stor Udstrækning ambulant Behandling af de tuberkuløse Ledlidelser. I Hospitalets Jubilæumsskrift 1900 findes en Afhandling af S. om Skrofulose og Tuberkulose samt en statistisk Redegørelse for de i det hele Tidsrum behandlede Sygdomme. — S. var 1889—1900 Formand for Nordvestsjællands Lægekredsförening, korresponderende Medlem af Gesellschaft für Natur- und Heilkunde i Dresden og af den internationale Forening til Tuberkulosens Bekæmpelse samt Medlem af Bestyrelsen for Refsnæs Kystsankatorium fra 1911. — Efter at have trukket sig tilbage fra Lægegerningen dyrkede S. sin Ungdoms Kærlighed Maleriet og udførte navnlig smukke Blomsterbilleder. — Tit. Professor 1900. — R. 1891. DM. 1917. — Maleri af Otto Haslund 1873 i Familieeje og af Magdalene Hammerich i Kalundborg Museum. Basrelief i Kysthospitalets Bibliotek af sidstnævnte. Portrætteret paa to Malerier af V. Irminger. — Mindsten i Kysthospitalets Anlæg samt paa Graven 1925, sidstnævnte med Bronze-Basrelief af Ingeborg Plockross Irminger.

Univ. Progr. Nov. 1894, S. 112 f. Medd. fra Kysthospitalet paa Refsnæs 1875—1900, 1900. Ugeskrift for Læger, LXXXVI, 1924, S. 890 f. Hospitals-tidende, LXVII, s. A., S. 736 f. Nyt Tidsskr. f. Abnormvæsenet, XXVII, 1925, S. 33 ff. F. Hendriksen: En dansk Kunstnerkreds, 1928.

Jul. Petersen (Axel Borghjærg).*

Schepelern, Vilhelm Ernst, f. 1880, Skolemand, Teolog. F. 9. Nov. 1880 i Kbh. (Trin.). Forældre: Sognepræst, senere Holmens Provst G. S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

S. blev Student 1898 fra Gammelholms Latin- og Realskole og tog 1906 teologisk Embedseksamen. Han hørte til den Kreds af unge Teologer, som gennem Edv. Lehmann kom i Forbindelse med den nyere, liberale Teologi, der netop i S.s første Kandidataar, særlig gennem den af Edv. Lehmann stiftede Ny teologisk Forening, traadte stærkere frem her hjemme. Det var særlig den nye religionshistoriske Forskning, der interesserede S. I Tyskland havde den saakaldte »religionshistoriske Skole« gjort Spørgsmaalet om den ældste Kristendoms Forhold til de samtidige hellenistiske Religionsformer aktuelt; ogsaa her hjemme vakte disse Problemer en levende Interesse, hvad der bl. a. gav sig Udtryk i Serien »Religionshistoriske Smaaskrifter« (1910 ff.). For denne Serie skrev S. »Daab og Dæmon« (1914), en Behandling af Daaben i den ældste kristne Menighed i religionshistorisk Belysning. Studier af denne Art førte til hans Afhandling om »Montanismen og de phrygiske Kulter«, som han 1920 forsvarede for den filosofiske Doktorgrad (tysk Udgave 1929). — S. gik efter sin Eksamen i den københavnske Kommuneskoles Tjeneste (1908). 1920 blev han Skoleinspektør ved Prinsessegades Skole, 1922 ved Drengeskolen i Ravnsborggade; da denne, som n. A. flyttede til Fredericiagade, en Aarrække var Øvelseskole for Blaagaards Seminarium (indtil 1933), blev S. Leder af Seminarieelevernes praktiske Skoleuddannelse. For S., der fra sin Ungdom var musikalsk interesseret, havde det megen Betydning, at denne Skole fra 1929 blev Kommunens Sangskole under musikalsk Ledelse af Organist M. Wöldike (1938 blev Skolen slaaet sammen med De forenede Kirkeskoler). S.s pædagogiske Interesser har, foruden i Artikler i »Vor Ungdom«, fundet litterært Udtryk i to Skrifter, »Vejledning ved Undervisningen i Geografi« (1925) og »Rousseau og hans kulturfilosofiske og pædagogiske Ideer« (1930), der er fremgaaet af en Række Forelæsninger, som han holdt paa Kbh.s Universitet i 150-Aaret for Rousseaus Død.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1920, S. 130.

C. I. Scharling.

Schibler, Jørgen Frederik, f. 1875, Direktør. F. 12. Sept. 1875 i Viborg. Forældre: Glarmester Jørgen S. (1839—1902) og Josephine Høislev (1840—1925). Gift 1. Juni 1915 i Kbh. (Garn.) med Martha Marie Thomberg, f. 13. April 1885 i Kbh. (Garn.), D. af

Skibsfører Peter Emil T. (1845—1917) og Thora Nielsine Nielsen (1856—1921).

S. begyndte femten Aar gammel sin Uddannelse som Lærling i Vett & Wessels Manufakturudsalg i Hillerød og fik efter udstaaet Læretid Ansættelse først i Vordingborg og siden hos Carl Lauritzen og M. Bendix i Kbh.; navnlig den sidste Forretning nød paa det Tidspunkt Anseelse inden for Damekonfektionsbranchen. 1901 fik S. Besøg af den svenske Stormagasinindehaver K. M. Lundberg fra Stockholm, og da denne hurtigt fik et godt Indtryk af ham, tilbød han ham en Stilling i sit Firma som Afdelingschef i Stockholm, et Tilbud, som S. omgaaende accepterede. Allerede n. A. dannedes Nordiska Kompaniet i Stockholm ved en Sammenslutning af Lundbergs og Joseph Lejas Forretninger, og her blev S. ligeledes Afdelingsleder, med Speciale i Metervarer og Besætningsartikler. I de følgende Aar begyndte S. paa sine mange Indkøbsrejser til de europæiske Tekstilcentre og erhvervede sig herved den Uddannelse og Indsigt, som han paa dette Felt hidtil havde savnet. Samtidig vandt han sig gode Venner i Stockholm mellem baade svenske og danske Forretningsfolk. Dels i hans, dels i andre Afdelinger i Nordiska Kompaniet fik den dengang unge Vilhelm Vett fra Akts. Th. Wessel & Vett i Kbh. sin første Købmandsuddannelse, og det Tillidsforhold, der i disse Aar knyttedes mellem Familien Vett og S., skulde siden faa den største Betydning for S. Men selv om han efter sin Alder havde en udmærket Stilling i Nordiska Kompaniet, stod hans Hu dog først og fremmest til at blive selvstændig, og Chancen hertil fik han ved Aarsskiftet 1906—07, da Grosserer Fromm, Indehaver af det 1818 i Stockholm grundlagte Firma A. B. John V. Löfgren & Co., tilbød ham Stillingen som administrerende Direktør i nævnte Aktieselskab. Denne gamle og paa sit specielle Felt — Kjolestoffer, Silkestoffer og Bomuldsstoffer — meget betydelige Forretning var paa det Tidspunkt i rask Tilbagegang, men i de faa Aar (til Aug. 1913), S. stod for Styret her, genvandt Forretningen mere end sin gamle Position, støttet af den stærke Udvikling, der efter Udstillingsaaret 1909 foregik i Stockholm bort fra det provinsielle til det mere storstadsmæssige. Men ogsaa siden har Forretningen hævdet sig som Nordens største paa sit særlige Omraade, og endnu i Dag sidder S. som Bestyrelsesmedlem i John V. Löfgren & Co. I Sommeren 1913 tilbød Bestyrelsen for Akts. Th. Wessel & Vett gennem daværende Direktør Vilhelm Vett og i Overensstemmelse med hans afdøde Faders, Gehejmeetatsraad Emil Vetts Ønske S. Posten som Direktør i Akts. Th. Wessel & Vett, Magasin du Nord, i Kbh., og siden da har S.

haft sin Virksomhed i dette Stormagasin først med nævnte Vilhelm Vett og Vilh. R. Madsen som Meddirektører og efter sidstnævnte Direktørs Død 1918 med Victor S. C. Hjort som Meddirektør i Aarene 1919—36. 1933 blev S. administrerende Direktør og indtraadte samtidig i Bestyrelsen for Aktieselskabet og 1939 desuden i Bestyrelsen for Akts. Th. Wessel & Vett's Fabriker. Med stor Dygtighed har S. gennem alle disse Aar videreført den allerede ved hans Tiltræden meget betydelige Virksomhed, og navnlig har han lagt stor Vægt paa at konsolidere Forretningen i finansiel Henseende. Inden for Manufakturbranchen hører S. utvivlsomt til sin Samtids fremstaaende Skikkelser, ikke blot ved sin fagmæssige Indsigt, men navnlig ved den Ro, Besindighed og Klogskab, hvormed han altid har formaaet at tage Stilling til de skiftende Situationer og Problemer. Siden 1924 har S. været Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af danske Manufaktur-Grossister og siden Marts 1931 Medlem af Grosserer-Societetets Repræsentantskab og har inden for disse Kredse været sin Stand en indsigtfuld og værdifuld Repræsentant. Siden 1927 har S. været Medlem af Bestyrelsen for Akts. A. M. Hirschsprung & Sønner. — R. 1908.

A/S Th. Wessel & Vett, Magasin du Nord, 1868—1918, 1918.

Jens Vestberg.

Schilderup, Søren (Severin), 1698—1736, Guvernør. F. 1698, d. 14. Juni 1736 i Guinea, begr. sst. Forældre: Sognepræst i Skogn, Trondhjem Stift, senere Provst, Magister Johannes S. (d. 1721, gift 2° 1705 med Karen Collin, 1689—1763) og Gesken Lund (d. senest 1705, gift 1° med Kapellan i Skogn Morten Melchiorson Thune, d. 1695). Gift 24. Marts 1727 i Ringkøbing med Else Jensdatter Augsburg, døbt 28. Marts 1697 i Svostrup, d. 24. Marts 1743 i Ringkøbing, D. af Løjtnant Jens Jensen A. (d. 1706, gift 1° med Lisbet Nielsdatter (gift 1° med Skovrider Henrik Andersen Wendelboe til Gravballegaard), 3° senest 1702 med Johanne Lauridsdatter Kruse, ca. 1664—1706) og Elisabeth Mikkelsdatter (d. 1700).

S. S. blev 1718 Sekondløjtnant i 1. bergenhussiske Regiment. For tapper Adfærd under Marstrands Erobring 23. Juli 1719, da han gjorde Tjeneste paa Stykprammen »Cronprintsen«, hædredes han med en Medaille. Han afskedigedes ved Reduktionen 1722, men genansattes som Løjtnant ved Dronningens Livregiment s. A. 1724 tog han sin Afsked fra Militærtjenesten, giftede sig Velstand til og købte sig en Kancelliraadstitel. Han ansøgte fra Ringkøbing om Ansættelse i en af Kolonierne og opnaaede 1734

Udnævnelse til Guvernør over de danske Besiddelser paa Guinea-kysten. Han rejste ud i Begyndelsen af 1735, tiltraadte Embedet 12. Aug. s. A. og viste sig snart at være en fortræffelig Administrator, myndig, retlinet og forstaaende. Han hemmede efter Evne Usædeligheden og Drikfældigheden i Kolonien, stræbte med Held efter Bedring af Haandværkernes og Soldaternes Kaar, lod en Del indfødte oplære og oprettede en Skole for Soldaternes hidtil aldeles forsømte Mulatbørn. Den ødelagte Loge paa Ada-Øen i Rio Volta lod han 1735 genopføre, og 1736 købte han Distriktet om Ningo og genopførte Fortet, som fik Navnet Fredensborg. Kolonien fik i hans Tid adskillige Tilflyttere, Handelen udvidedes, Beholdningerne forøgedes, og der blev god Trivsel paa alle Omraader. Desværre bukkede S. under for »Landsens Sygdom« efter kun to Aars Virke. — Kancelliraad 1724.

Ove Malling: Store og gode Handlinger, 1777, S. 45 f. Kay Larsen: De Danske i Guinea, 1918, S. 54—57. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1895, S. 292—311. H. Erlandsen: Gejstligheden i Trondhjems Stift, 1844—55, S. 300.

Kay Larsen (G. L. Grove).

Schiemann, Christian Ludvig Adolph, 1823—1915, Musiker. F. 10. Nov. 1823 i Kbh. (Helligg.), d. 22. April 1915 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomagermester Philip Christopher S. (ca. 1780—1851) og Sophie Christiane Birch (ca. 1782—1850). Gift 1° 16. April 1851 i Kbh. (Slotsk.) med Skuespillerinde Louise Augusta Petersen, f. 25. Maj 1824 i Kbh. (Holmens), d. 22. Juli 1902 sst., D. af Urtekræmmer, senere Agent Sally Trier (1798—1853) og Maria Kirstine Pedersen (1799—1874, gift med Kommissionær Frederich Petersen). Ægteskabet opløst. 2° 13. Dec. 1877 i Hillerød med Christiane Nielsen, f. 15. Febr. 1847 i Odense, d. 16. Marts 1939 i Kbh., D. af Daglejer Niels Christensen og Kirstine Christensen.

S. blev tidligt bestemt for Musikken. Som Dreng spillede han godt Violin og Klaver og begyndte tillige at faa Undervisning paa Obo af den udmærkede Kapelmusicus Ph. L. Keck. Som tolv-aarig blev han Elev af den berømte Chr. F. Barth og tilegnede sig den karakteristiske Barth'ske Obotone, der i henvend halvandet Hundrede Aar har været Tradition i Det kgl. Kapel. Som ung var S. ansat ved 1. Infanteribrigades Musikkorps og spillede tillige Violin i Lumbyes Orkester. 1845 blev han optaget i Det kgl. Kapel og var Solooboist fra 1850 til et Par Aar før sin Afgang 1895. Ved sine fornemme Musikeregenskaber, navnlig ved Tonens Skønhed, hørte han hele sin Tid til Kapellets Elite; ogsaa paa flere

Koncerttrejser til Udlandet vandt hans Obospil den højeste Anerkendelse. Ganske naturligt blev S. Læreren for hele det følgende Slægtled af Oboister. I tekniske Forbedringer af sit Instrument var han meget interesseret; 1883 konstruerede han sammen med Tyskeren Heckel en ny Obotype. 1874 havde han til Studiebrug udgivet »Sieben charakteristische Studien«. Det københavnske Musikliv nød i høj Grad godt af de Kapelsoireer, han stiftede med Fr. Neruda og A. W. Lanzky. — Tit. Professor 1912. — R. 1890. DM. 1906. — Maleri af F. Rüdinger 1867 (Det kgl. Teater).

Fritz Bendix: Af en Kapelmusikers Erindringer, 1913, S. 30—38. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). Nationaltidende 9. Nov. 1913.

Nils Schiørring.

S.s første Hustru, *Augusta S., f. Petersen*, havde 29. Okt. 1843 en heldig Debut paa Det kgl. Teater som Trine i »Aprilsnarrene« og blev ved sin fikse Skikkelse, sin kvikke Replik og sin Sangstemme Teatret til Nytte i muntre Elskerinderoller og som Soubrette; Christine i »Et Eventyr i Rosenborg Have«, Barberina i »Figaros Bryllup« og Kammerpigen i »Tilfældet har Ret« var blandt hendes Opgaver; 1856 blev hun kgl. ansat. Nogen kunstnerisk Udvikling var der ikke i A. S.s Evne, men hun fik alligevel en længere Virketid, end det ellers er Skuespillerinder paa hendes Omraade beskaaret; først 1877 blev hun afskediget. Hendes Afskedsforestilling fandt Sted paa Folketeatret.

Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—II, 1921—22.

Robert Neiiendam.

Schierbeck. En fra Hammerum Herred stammende Bonde-slægt S. føres tilbage til Gaardejer i Øster Høgild, Rind Sogn, Ib Pedersen S. (ca. 1710—94), hvis Søn Købmand i Helsingør Peter Christian S. (1778—1846) var Fader til Overtoldinspektør, Etatsraad Niels Peter S. (1803—60) — dennes Sønner var nedenn. Billedhugger Peter Christian S. (1835—65) og dansk Konsul i Barcelona, Bank- og Jernbanedirektør Herman Gerhard S. (1833—1912) — Kommandør Hans S. (1806—89) — hvis Datter Ragnhilde Louise S. (1837—86) var gift med Kabinettssekretær Frantz Vilhelm Ferdinand Rosenstand (1836—1910) — Købmand i Helsingør Peter Christian S. (1807—71) og Købmand sst. Julius Frederik S. (1809—89), der var Fader til Lægen Hans Peter S. (1856—1939); dennes Søn nedenn. Komponist Poul

Julius Ouscher S. (f. 1888) er gift med Operasangerinden Sylvia Augusta Ida S., f. Larsen (f. 1896).

Carl J. Schierbeck: Slægtsbog over den helsingørske Slægt Schierbeck, 1921.

Albert Fabritius.

Schierbeck, Peter Christian, 1835—65, Billedhugger. F. 31. Marts 1835 i Nykøbing F., d. 8. Okt. 1865 i Rom, begr. sst. (Protestantisk Kgd.). Forældre: Agent og Toldinspektør i Nykøbing F., senere Overtoldinspektør i Sjællands og Fyns Stifter, Etatsraad Niels Peter S. (1803—60) og Helene Marie (Mimi) Petronelle Treschow (1808—83). Ugift.

S. modtog alsidig Paavirkning baade fra sit kultiverede, stærkt religiøst prægede Hjem og fra Undervisningen i Latinskolerne i Nykøbing F. og Aarhus samt Borgerdydskolen paa Christianshavn, fra hvilken han blev Student 1854. Allerede i Skoletiden havde han givet sig af med at modellere og havde bl. a. udført en vel-lignende Statuette af sin Matematiklærer Cleophas Svenningens (s. d.). Skønt Faderen ønskede, at han skulde studere, bestemte han sig for at gaa Kunstnervejen, og efter en kort Rejse til Paris efter overstaaet Artium gav han sig i Lære først hos Medaillør P. Petersen, siden i H. V. Bissens Atelier. Paa Bissens Anbefaling blev han tillige optaget i Kunstakademiets Skoler. 1859 vandt han baade den lille og den store Sølvmedaille, derimod ikke den Neuhausen'ske Præmie, for hvilken han konkurrerede med en Springvandsfigur »En Dreng med en Hyldeprøjte«. Til Gengæld debuterede han s. A. paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg med dette Arbejde samt en Modelfigur. N. A. udstillede han her Gruppen »Badende Dreng« (et Eksemplar i Marmor i Kunstmuseet, fra 1917 deponeret i Kirkeministeriet) og 1861 »Patroklos, som hjælper den saarede Eurypylos«, der Vinteren forud var blevet belønnet med Akademiets mindre Guldmedaille, foruden endnu en Statue »Vale, som vender tilbage til Asgaard efter at have dræbt Hødur og lagt ham paa Baal« (Originalmodellen i Aalborg Museum). 1863 udstillede han for sidste Gang paa Charlottenborg — denne Gang en Model til en Medaille for en musikalsk Komposition. Et af hans Arbejder »Christophorus, der bærer Kristusbarnet paa sine Skuldre«, der var afsendt til hans Broder i Spanien, sank med Skibet undervejs. Endnu en lang Række mindre Arbejder — Portrætter af Slægtninge og Venner, Relieffer bygget over Emner af Bibelen og den nordiske Mytologi o.s.v. — er fra Akademiaarene.

S.s om Fantasi og Dygtighed vidnende Ungdomsarbejder skaffede ham omsider et Rejsestipendium fra Akademiet. I Sept. 1863 rejste han over Frankrig og Spanien til Rom. Fra hans toaarige Ophold her er Gruppen »En Fisker, som trækker sit Net i Land, faar Hjælp af sin lille Søn«. I Rom blev han voldsomt angrebet af Lungetuberkulose. Skønt han tilsyneladende var i Bedring og endnu i Foraaret 1865 kunde gøre en lille Rejse til Firenze, bortrev Sygdommen ham samme Efteraar. Vennerne Carl Hartmann, Carl og Emil Bloch vaagede ved hans Dødsleje. Foruden i ovennævnte Museer er S. repræsenteret i Den Hirschsprungske Samling med en Skitse i ubrændt Ler forestillende en Munk. — Blyantstegning af F. C. Lund 1856 (Fr.borg). Træsnit 1865.

Carl J. Schierbeck: Slægtsbog over den helsingørske Slægt Schierbeck, 1921, S. 17. Carl Andersen i Ill. Tid. 29. Okt. 1865. Povl Hansen: Ernst Trier, 1928, S. 82—87.

Else Kai Sass.

Schierbeck, Hans Jacob George, 1847—1911, Læge. F. 24. Febr. 1847 i Odense, d. 7. Sept. 1911 i Charlottenlund, begr. i Gentofte. Forældre: Metalstøber Hans George Augustinus S. (1814—1902) og Nicoline Magdalene Høilich (1818—92). Gift 10. Sept. 1870 i Kbh. (Johs.) med Ina Ragnhilda Petersen, f. 16. Juli 1850 i Odense, d. 26. Juni 1920 i Charlottenlund, D. af Grosserer Johannes Christian P. (1814—99) og Camilla Adelaide Jensen (1823—97).

S. var først i Gartnerlære og bevarede hele Livet sin Interesse for Havevæsen. 1870 blev han Student, privat dimitteret, og cand. med. 1876. Efter at have været Kandidat paa Frederiks Hospital rejste han 1876 til Paris for at studere Kirurgi og opholdt sig der til 1879. Efter Hjemkomsten var han 1880—82 Reservekirurg hos Professor M. H. Saxtorph, der paa sin Afdeling paa Frederiks Hospital nylig havde indført den Lister'ske Antiseptik, som revolutionerede Kirurgien og gjorde store kirurgiske Indgreb mulige. Da S. 1883 var blevet Landfysicus i Island og Forstander for Lægeskolen i Reykjavik, indførte han Antiseptikken i Island, hvor han i det hele fik en Del Betydning for Lægevæsenets Udvikling. Selv vedblev han at drive praktisk Kirurgi, ofte under primitive Forhold, og viste sin gamle Kærlighed til Havebrug ved at sætte Forsøg over Plantekulturer i Gang og ved 1885 at stifte Det islandske Haveselskab. 1895 udnævntes S. til Landfysicus for Sjællands nordre Landfysikat med Bopæl paa Frbg., fra 1901 i Charlottenlund. S. nød megen Anseelse i Embedslægestanden og valgtes 1903 til Formand for Foreningen af Fysici. 1908 udpegedes han

af Fysici til Medlem af den Kommission til Omordning af Statens civile Sundhedsvæsen, som fik afgørende Betydning for Reformeringsen af det danske Medicinalvæsen; han døde, inden Kommissionens Forslag til Omordning af Embedslægevæsenet fremkom. Han oprettede et Legat for medicinske Studenter. — R. 1890. DM. 1895. K.² 1908. — Maleri af Fanny Petersen 1898 (Familie-eje). Buste (ligesaa).

Johan Lemche i Ugeskrift for Læger, LXXIII, 1911, S. 1384 f.

L. S. Fridericia.

Schierbeck, Niels Peter, 1864—1909, Læge, Hygiejniker. F. 20. April 1864 i Odense, d. 20. Nov. 1909 i Hellerup, begr. paa Frbg. Forældre: Civilingeniør Wilhelm S. (1837—78, gift 2° 1871 med Cecilia Paluda Smith, 1845—76) og Johanne Elisabeth (Betsy) Giødesen (1839—65). Gift 9. April 1890 i Kbh. (Frue) med Christine (Kirsten) Høffding, f. 25. Maj 1864 i Kbh. (Frue), d. 3. Nov. 1918 i Hellerup, D. af Grosserer Victor H. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1882 fra Sorø, cand. med. 1888. Efter Kandidat-tjeneste paa forskellige københavnske Hospitaler var han 1890—92 Assistent hos Professor Chr. Bohr paa Universitetets fysiologiske Laboratorium, hvor han udarbejdede sin Disputats («Om Kulsyrens Indflydelse paa diastatiske og peptondannende Fermenter»), som han forsvarede for Doktorgraden 1891. S. havde fra sin Ungdom sat sig det Maal at blive Universitetslærer i Hygiejne, og 1893—94 opholdt han sig i Udlandet for at studere dette Fag, først hos Professor Rubner i Berlin, senere andre Steder i Tyskland og i Paris og London. I de følgende Aar skrev han en Del Artikler om hygiejniske Emner i medicinske Tidsskrifter, og 1897 kom han ind i praktisk hygiejnisk Virksomhed, idet han udnævntes til Kredslæge i Kbh. Universitetet havde paa daværende Tidspunkt ingen særlig Lærer i Hygiejne, men Faget var forenet med Retsmedicin under en Professor (C. G. Gædeken), der tillige var Overlæge paa Kommunehospitalets psykiatriske Afdeling og kun sjældent holdt Forelæsninger over Hygiejne. Noget hygiejnisk Universitetslaboratorium fandtes ikke. Den alm. danske Lægeforening havde allerede 1887 diskuteret den forsømte Stilling, som Hygiejnen indtog ved Universitetet, og S. skrev 1894 om det uheldige i, at danske Læger forlod Universitetet uden Kendskab til dette Fag. 1898 oprettedes et meget beskedent hygiejnisk Universitetslaboratorium (paa Nørregade), og S. udnævntes til Assistent ved det. Da Professor Gædeken ikke interesserede sig for Laboratoriarbejde, kom Indretningen og Driften af Laboratoriet helt til at hvile paa S.,

og dette vedblev at være Tilfældet efter Gædekens Død (1900), da hans Efterfølger Knud Pontoppidan fritoges for Undervisningen i Hygiejne. Under disse vanskelige Forhold lykkedes det S. at faa nogle frivillige Undervisningskursus over Hygiejne i Gang og at fuldende flere Undersøgelser over praktisk-hygiejniske Spørgsmaal, baade Ernærings- og Fabrikhygiejne m. m. 1905 oprettedes en Docentstilling i Hygiejne ved Universitetet, og efter en Konkurrence, i hvilken S. var eneste Deltager, ansattes han som Docent og Leder af det hygiejniske Universitetslaboratorium. Han fortsatte herefter sine Forsøg paa at faa en Hygiejneundervisning i Gang og udsendte stadig Arbejder fra Laboratoriet, men efter faa Aar blev han angrebet af en Kræftlidelse og døde. S.s vedholdende og flittige Anstrengelser bidrog meget til den Stilling, Hygiejnen kom til at indtage ved Universitetet under hans Efterfølgere. — Uden for Universitetsvirksomheden blev der fra mange Sider lagt Beslag paa S.s hygiejniske Kyndighed. Han var Sekretær i Tuberkulosekommissionen (1902), der udarbejdede de Love, som Tuberkulosebekæmpelsen i Danmark kom til at hvile paa, og skrev Afsnittet om Tuberkulosens Udbredelse i Kommissionens Betænkning. Desuden var han Medredaktør af »Maanedsskrift for Sundhedspleje« (fra 1904), Lærer i Sundhedspleje ved Statens Lærerhøjskole (fra 1904) og Bestyrelsesmedlem i Selskabet for Sundhedspleje i Danmark. Kort før sin Død udnævntes han (1909) til Konsulent i Hygiejne i den nyoprettede Sundhedsstyrelse.

Alfr. Erlandsen: Hygiejnens Stilling som Undervisningsfag ved Københavns Universitet, i Hospitalstidende, LVI, 1913, S. 773—90. L. S. Fridericia: Universitetets hygiejniske Institut og Dr. med. Vilh. Budde og Hustrus Laboratorium, i Nordisk hygiejnisk Tidsskrift, XIII, 1932, S. 201—18. J. P. Chrom i Ugeskrift for Læger, LXXI, 1909, S. 1296. Maanedsskrift for Sundhedspleje, 1908, S. 267—71.

L. S. Fridericia.

Schierbeck, Poul Julius Ouscher, f. 1888, Komponist. F. 8. Juni 1888 i Kbh. (Garn.). Forældre: Læge Hans Peter S. (1856—1939) og Clara Juliette Petersen (f. 1863). Gift 21. Juni 1919 i Skovshoved med Operasangerinde Sylvia Augusta Ida Larsen, f. 30. Marts 1896 i Kbh., D. af Skibsfører Eduard L. (1871—1940) og Betty Camilla Margrethe Nuppenau (1876—1941).

S. blev Student 1906 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. phil. n. A. og begyndte derefter paa det juridiske Studium, men det viste sig hurtigt, at Musikken maatte have ham helt. Han blev Elev af Carl Nielsen og Thomas Laub just i den for disse to Førerskikkelser mest afgørende Periode, og det fik stor Betydning for

hans Kunst, at de skabte Holdning og Koncentration over hans Udvikling. Hans Kunst var i sin Oprindelse netop ikke indstillet paa den nye Linie i folkelig Sang, der i disse Aar brød frem hos Carl Nielsen og Laub, men var fra første Færd præget af den danske Højromantik og en direkte Fortsættelse af Lange-Müller. Foruden Carl Nielsen og Laub bidrog ogsaa Korkkomponisten Poul Hellmuth, Pianisten Henrik Knudsen og Dirigenten Fr. v. d. Stucken til S.s alsidige og grundige Uddannelse. Under Krigen 1914—18 tjente han som Løjtnant i Artilleriet, men allerede 1916 fik han Ansættelse som Organist ved Skovshoved Kirke. Ved Siden af denne praktiske Virksomhed i Musikkens Tjeneste er S. siden 1931 Lærer ved Musikkonservatoriet i Komposition og Instrumentation. Det er dog som skabende Kunstner, at han er kommet til at øve sin Hovedindsats i dansk Musikliv. 1912 udgav han sine første Sange »Fjerne Melodier« med Tekst af Thor Lange, og i det næste Tiaar fulgte en Sanghøst, som maa betragtes som en af dette Slægtleds rigeste baade kvalitativt og kvantitativt, og som tillige er vidtomspændende i Emnevalg — fra Thor Langes russiske Folkevisetone til Op. 10, »Den kinesiske Fløjte«, men dybest i den danske Naturlyrik, hvor S. i denne Periode kulminerede med Sangcyklen »Nakjælen«, Op. 14. Herimellem komponerede S. enkelte Instrumentalværker, bl. a. en Klaversonate og nogle virtuose Klaverstykker og sin hidtil eneste Symfoni, der blev opført første Gang i Göteborg 1922. Samtidig begyndte han med Kantaten til Universitetets Immatrikulationsfest, Op. 16 (1921) sin efterhaanden meget betydelige Virksomhed som Kantatekomponist, hvortil hans klare Form og baade karakteriserende og letfattelige Melodiføring prædestinerer ham. Universitetskantaten fulgtes umiddelbart af Kantaten ved Medicinsk Selskabs 150-Aarsfest (1922); senere sluttede sig hertil bl. a. Kantaten ved Aabningen af det danske Musikstævne i Forum 1937, Mindekantaten for A. C. Illum (1939), Ruskantaten til Aarhus Studenteforening (1940) og fra 1941 Statsradiofoniens Grundlovskantate og Kantaten til Aarhus' 700 Aars Byjubilæum. — 1931 opførtes paa Det kgl. Teater S.s eneste Opera »Fête galante«, som trods stor Melodiøsitet, fremragende Instrumentation og festlige Scenebilleder ikke formaaede at holde sig paa Repertoiret. Siden er S. igen vendt tilbage til Kompositionerne for Sangstemme og Klaver, maaske med noget mere Vægt paa den enkelt formede Folkesang i Modsætning til Ungdommens Romancer med deres fornemme og krævende Akkompagnementer. 50-Aaret fejrede S. saaledes med sit Op. 42 »Alverden gaar omkring —«, der omfatter ikke mindre end 33 Sange. For Scenen

har S. i øvrigt kun skrevet lidt Marionetmusik. Derimod foreligger der et Par store Orkesterarbejder: Op. 35, »Natten«, symfonisk Balletfragment med obligat Klaver, og Op. 48, »Häxa« med Sopran og Orgel — begge har haft Førsteopførelse i Göteborg, ligesom S. i det hele taget paa de nordiske Musikfester har vundet megen Forstaaelse som Repræsentant for en særlig og lettilgængelig Form for dansk Musik. — S. fik 1919 det Ancker'ske Legat og 1926 det Lange-Müller'ske Hædersstipendium; 1922 blev han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Koncertforening, 1924 for Dansk Tonekunstnerforening og Østerbros Kammermusikforening; endvidere har han 1926—32 været Bestyrelsesmedlem i Solistforeningen af 1921 og 1929—38 i Musikpædagogisk Forening. — M.f.D.R. 1917. — Maleri af C. Wentorf. Tegning af H. C. Bärenholdt.

Studenterne MCMVI, 1931, S. 33. Erik Abrahamsen i Dansk Musik-Tidskrift, III, 1928, S. 130—37, 155—59, 177—80. Fritz Crome i Musik, IX, 1925, S. 36—40. Richard Hove i Tidsskrift for dansk Folkeoplysning, IV, 1930—31, S. 76 ff. Aarhus Stiftstidende 28. Jan. 1940.

Richard Hove.

Schiern. Præsteslægten S. føres tilbage til Provst, Sognepræst i Hemmet og Vium Gregers Enevoldsen (d. 1637), der maaske var Søn af den 1557 i Sevel forekommende Sognepræst Enevold. Gregers Enevoldsens Søn Sognepræst i Skern — hvoraf Slægtsnavnet — Provst Iver Gregersen Hemmet (d. ca. 1671) var Fader til Sognepræst sst. Hans Iversen S. (d. 1693), hvis Sønnesøn var Sognepræst i Halsted og Aunede Hans Christian Nielsen S. (1705—64); denne var Fader til Amtsprovst, Sognepræst i Halsted og Aunede Niels S. (1742—1819) og til Oberstløjtnant Johan Frederik Bardenfleth S. (1749—1808), hvis Søn var nedenn. Etatsraad, Overfinansbogholder Niels Frederik Bernhard S. (1789—1853); denne var gift med Susanne Margrethe Oxholm (1786—1845), af hvis Børn af første Ægteskab med Historikeren Jens Kragh Høst (1772—1844, s. d.) flere antog Stiffaderens Navn; af disse skal nævnes Kaptajn Eigil Valdemar S. (1818—65) og de nedenn. Departementschef Einar Theodor Emmanuel S. (1814—76) og Historikeren Frederik Eginhard Amadeus S. (1816—82). — Ovenn. Amtsprovst Niels S. (1742—1819) var Bedstefader til Proprietær, Teglværksejer Niels Carl S. (1810—96), der var Fader til nedenn. Telegrafingeniør Hans Christian S. (1853—1917) og til Maskinmester Niels Carl S. (f. 1863), hvis Datter Ebba Caroline S. (f. 1893) er gift med Direktør i Landmandsbanken Poul Bjørn Ingholt (f. 1894).

Albert Fabritius.

Schiern, Einar Theodor Emmanuel, 1814—76, Departementschef. F. 24. Dec. 1814 i Kbh. (Helligg.), d. 21. Sept. 1876 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Historikeren Jens Kragh Høst (s. d.) og Susanne Margrethe Oxholm (1786—1845, gift 2° 1825 med Bogholder, senere Overfinansbogholder, Etatsraad Niels Frederik Bernhard S., s. d.). Antog Stiffaderens Familienavn. Gift 29. Nov. 1851 i Kbh. (Garn.) med Petermine Florentine Petersen, f. 24. Jan. 1822 i Kbh. (Trin.), d. 7. Juli 1863 sst. (Frue), D. af Melhandler Christian P. og Ellen Kirstine Lundgren.

S. blev Student 1832, privat dimitteret, cand. jur. 1838 og indtraadte s. A. som Volontør i Kontoret for de udenlandske Betalinger under Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond. 1842 blev han Kancellist og 1845 Fuldmægtig i nævnte Kontor, som han dog allerede forlod i Begyndelsen af 1849 for efter Stiffaderens Ønske at overtage Stillingen som Bogholder i Statsbogholderikontoret, af hvis nærmere Ordning han indlagde sig ikke ringe Fortjeneste. 1853 udnævntes han efter Stiffaderens Død til Overfinansbogholder — han havde allerede da i længere Tid under Stiffaderens Sygdom med megen Dygtighed varetaget dennes Forretninger — og blev 1864 Chef for Finansministeriets Departement for Anvisningsvæsenet og Statsbogholderiet (fra 1872 benævnt 2. Departement), hvormed han fra 1873 forbandt Stillingen som Statsgældsdirektør; s. A. blev han tillige udnævnt til Chef for Koloniernes Centralbestyrelse og fik kort efter overdraget Hvervet som Medlem af Bestyrelsen for Tontinen af 1800. Han var en elskværdig, meget begavet Mand og anerkendt for at være en af sin Tids dygtigste administrative Embedsmænd. — Virkelig Kammerraad 1851. Virkelig Justitsraad 1853. Virkelig Etatsraad 1856. — R. 1854. DM. 1860. K.² 1875.

Dagens Nyheder 23. Sept. 1876. *G. Kringelbach (A. Falk-Jensen*)*.

Schiern, Frederik Eginhard Amadeus Høst, 1816—82, Historiker. F. 22. Nov. 1816 i Kbh. (Frue), d. 16. Dec. 1882 paa Frbg, begr. i Kbh. (Ass.). Broder til Einar Th. E. S. (s. d.). Gift 10. Jan. 1852 i Kbh. (Slotsk.) med Fanny Maria Ophelia Beutner, f. 16. Sept. 1827 i Springforbi, d. 5. Febr. 1879 i Kbh. (Holmens), D. af Kaptajn, Oliemøller Simon Nicolai B. (1794—1880) og Nanna Drewsen (1807—81). Ægteskabet opløst 1859.

Seksten Aar gammel kom S. i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han 1834 dimitteredes til Universitetet. Som Student viste han Interesse og Evne for historiske Studier, idet han vandt Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Gallernes

Indvandring til Lilleasien. Imidlertid fortsatte han sine juridiske Studier og tog 1839 juridisk Embedseksamen. Skønt han begyndte paa praktisk juridisk Virksomhed, gik hans Hovedinteresse dog mod Historien, og efter at han havde disputeret for Magistergraden (fra 1854 lig med Doktorgraden) om Cimbrenne (»Origines et migrationes Cimbrorum«, 1842), rejste han, delvis med offentlig Understøttelse, til Udlandet. Efter sin Hjemkomst 1844 holdt han Forelæsninger og udnævntes 1847 til Lektor i Historie ved Universitetet; 1851 blev han efter L. Engelstofts Død ordentlig Professor, hvilken Stilling han beklædte til sin Død.

Der var i S.s historiske Syn og Arbejdsmaade meget beslægtet med Engelstofts. Han havde som denne vide Felter for sig og saa ud over hele Verdenshistorien; der var ikke Tidsrum, som han studerede med Forkærlighed, hvorimod der var Emner og Bevægelser i Historien, til hvilke hans Interesse idelig vendte sig. Det er Udviklingen og Brydningerne, han har for Øje, idet han stræber efter at se de forskellige virkende Kræfters Herkomst og Værd, eller han vil skildre selve de Øjeblikke, da Kampen er brændende. Derfor var fra hans allerførste Studietid hans Blik vendt imod Folkenes etnografiske Forhold og Vandringer og imod Nationaliteternes Liv. Hans første — og egentlig hans eneste — større Arbejde var »Europas Folkestammer. Historiske Undersøgelser og Omrids«, I (1851), hvori han gav en omhyggelig og livfuldt skrevet Fremstilling af mange Oldtidsfolk i Europa og de Nationaliteter, som senere udgik fra dem. I en lang Række Afhandlinger har S. vist, med hvor vaagent et Øje han fulgte alle nationale Bevægelser. Der gik sjælden et Aar, uden at han besøgte saadanne Lande i Europa, hvor disse Spørgsmaal var brændende, og her opsamlede han meget Stof til de Studier, som han efterhaanden offentliggjorde, og som paa Grund af deres smukke og livlige Form og Emnernes netop for Danske saa aktuelle Karakter blev stærkt læst. Herhen hører saaledes Afhandlingerne »Nationalitet og Sprogkamp i Belgien« (1843), »Den nyere Nationalitetsbevægelse« (1849), »Skaanes politiske og nationale Forening med Sverrig« (1852), »Breve fra Prag« (1857), »Ved Nedre-Donau« (1857), »Nationalitetsstriden i Tyrol« (1862), »Det polsk-russiske Spørgsmaal« (1863), »Tydsk Kultur og Rusland« (1867). S. havde ogsaa gjort sig bekendt med Kilder i de slaviske Sprog, hvad der affødte hans Studier »Om Dronning Dagmar« (1854), »Om den slaviske Oprindelse til nogle Stedsnavne paa de danske Smaaøer« (1855).

S. forfølger gerne Ideers og Folkeslags Vandringer, saaledes i Afhandlingerne »Et nordisk Sagns Vandringer, fornemmelig med

Hensyn til Sagnet om Vilhelm Tell« (1839), »Udvandringerne fra Normandiet til Italien og Normannernes første Erobringer i Neapel og Sicilien« (1845). I det hele var det Kombinationerne, det atter genkommende, som især satte S.s Tanker i Bevægelse. Derfor søgte han ved mange Lejligheder at belyse foreliggende politiske Spørgsmaal ved Paralleller fra andre Tidspunkter og Folk og studerede flittigt Rejsebeskrivelser, fordi han her vilde finde Bidrag til Fortolkningen af Oldtidsforhold. Blandt hans smukke Undersøgelser i denne Retning kan nævnes hans Paavisning af, hvorledes Kendskabet til Nilens Kildesøer allerede forelaa hos en græsk Geograf fra Oldtiden, eller hvorledes Efterretningerne om de guldgravende Bjergboer i Thibet kan forklare Herodots Fortælling om de guldgravende Myrer.

I øvrigt lod hans flittige Læsning i fremmed Litteratur ham jævnlig finde nye Oplysninger til Danmarks Historie. Om S.s Sans for Brydningstider saavel som for sammensatte eller tvivlsomme Karakterer vidner flere Afhandlinger om Struensees Historie og Revolutionen 1772 og om James Hepburn, Jarl af Bothwell (1863). — De vigtigste af disse og mange andre Afhandlinger samlede S. i sine »Historiske Studier« (I—II, 1856—57) og »Nyere historiske Studier« (I—II, 1875—79).

Det er saaledes vidtspredte Emner og Forhold, S. behandler i sine Studier, men de maa dog siges mærkede af Tanker, som stadig kommer igen. S. var stærkt paavirket af den Hegel'ske Forestilling om Verdenshistorien som en Ideens Udviklingsgang gennem Tiderne, om han end vægrer sig mod enhver rent apriorisk Opbygning, saaledes som den ofte kom frem i den Hegel'ske Skole; han har en afgjort Tendens til at se Ideen afspejlet i Tiden, og selv hvor han undersøger ret ubetydelige Ting, stræber han at se dem i Verdenshistoriens Lys. Han gav allerede som ung sine Ideer om Historieskrivningens Art og Væsen Udtryk i en Afhandling om »Historieskrivningens Udvikling« (1842), som med Grund blev beundret. I øvrigt blev det snart den franske Historieskrivning, som især paavirkede ham. Saaledes har Aug. Thierry ved at drage Nationalitetsprincippet frem i første Linie under Betragtningen af Folkenes Historie haft megen Indflydelse paa ham, og S. havde i sin Fremstillingsmaade, den klare, pointerede Stil uden Bredde, ret ofte med tilspidsede Pointer, væsentlig franske Forbilleder.

Det springende, der var over S.s Studier, og det rastløse i hans Tilværelse, den Utilfredshed, han undertiden kunde give stærkt Udtryk, er vel for en Del at regne for Arv efter Faderen, Historikeren Jens Kragh Høst (s. d.) og har Sammenhæng med Uro i

Barndomshjemmet, der opløstes ved Skilsmisse, og hans eget ulykkelige Ægteskab. Han færdedes daglig i Athenæum og paa Kafeer, hvor han imidlertid indsamlede mange af de Notitser, som han fik Anvendelse for i sine Afhandlinger; for øvrigt var han en flittig Læser i sin Studerestue og paa Biblioteker, og han besad en betydelig Litteraturkundskab.

Som Universitetslærer tilkommer der S. den Fortjeneste, at han holdt Interessen for Verdenshistorien levende og hævdede de store historiske Tankers Betydning, han henledte Opmærksomheden paa den moderne Historieskrivning i Udlandet, og han formaaede at sammenknytte det forgangne med Nutiden. Han havde gerne et godt besat Auditorium baade af akademiske Borgere og andre, idet hans Foredrag var levende og ofte aandfuldt, hans Emner heldig valgt; derimod havde han kun anvendt ringe Omhu paa Udarbejdelsen. S. var i øvrigt alt andet end ivrig i Varetagelsen af sine Embedspligter. Han viste ingen Interesse for at vejlede de studerende og egnede sig vel heller ikke hertil. Ogsaa over for Kollegerne stod han noget fremmed og kølig, om han end bevarede en ubetinget Højagtelse og Trofasthed over for enkelte ældre, saaledes Werlauff, hvis Biografi han skrev (Ill. Tid. 14. April 1861, optrykt i Nyere hist. Studier, I, 1875, S. 74—92). Han var i det hele ret ensom, kalder ved Lejlighed J. C. Schiødte sin eneste Ven.

S. tog ogsaa Del i det politiske Liv og valgtes i Nyborg til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, anbefalet baade af Herremænd og Bønder. Han stemte for Grundloven, men indrykkede nogle Dage efter en Erklæring i »Berlingske Tidende« om, at han misbilligede Repræsentationsmaaden, særlig Landstingets Valgbarhedscensus. Senere valgtes han til Medlem af Rigsdagen som Repræsentant for forskellige Valgkredse 1853, 1855, 1858; han hørte ikke hjemme i noget Parti, men stod de Liberale nærmest; hans Holdning var ofte uberegnelig.

S. var 1859 blevet Medlem af Videnskabernes Selskab, 1860 af Danske Selskab; han var 1842—43 og 1845—82 Medlem af Historisk Forenings Bestyrelse (fra 1870 dens Formand). — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1858. DM. 1879.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1843, S. 22 ff. Joh. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarhundrede, 1889, S. 278—89. Vidar, 1889, S. 547 ff. Af Orla Lehmanns Papirer, 1903, S. 94—97. Historiske Skrifter, tilegnede Ludvig Daae, 1904, S. 22 f. Breve fra Riksarkivar M. Birke-land, 1920, S. 134, 216 f. Alexander Thorsøe: Erindringer, 1929, S. 88—92. Niels Neergaard: Erindringer, 1935, S. 35.

Johannes Steenstrup (Ellen Jørgensen).*

Schiern, Hans Christian, 1853—1917, Telegrafingeniør. F. 30. Sept. 1853 paa Kronborg Teglgård, Tikøb Sogn, d. 4. Sept. 1917 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Proprietær Niels Carl S. (1810—96) og Anna Sophie Tolstrup (1831—84). Ugift.

Efter i nogle Aar at have været beskæftiget ved Landvæsenet blev S. Sekondløjtnant ved Ingeniørkorpset og var i Tjeneste som saadan i ni Aar. 1883 indtraadte han i Det Store Nordiske Telegraf Selskabs Tjeneste som Prøvetelegrafist paa Newcastle Station. Efter et Elektrikerkursus fik han fast Ansættelse 1884 og forflyttedes til Østasien, hvor han kom til at gøre Tjeneste dels i Shanghai, dels i Woosung og om Bord paa Kabeldamperen »Store Nordiske«. Efter ni Maaneders Forløb overgik han — i god Forstaaelse med Store Nordiske — til Tjeneste i det kinesiske Statstelegrafvæsen, hvor han straks fik en stor og vigtig Opgave: at etablere Telegrafforbindelse mellem Korea og Omverdenen. Han løste denne Opgave med en Dygtighed og Hurtighed, som forbløffede de kinesiske Myndigheder. S. viste sig i Besiddelse af en sjælden Udholdenhed og Villiestykke, som satte ham i Stand til at overvinde alle Vanskeligheder. Disse Egenskaber udfoldede han yderligere i de følgende tyve Aar, hvor han som Overingeniør forestod Anlæg af en Række Telegrafledninger i Manchuriet og Mongoliet af i alt 800 danske Mils Længde; ikke alene klarede han alle de Strabadser, han kom ud for til Fods og paa Kamelryg under lange Rejser gennem udstrakte Ørkener og under de barske klimatiske Forhold, men tillige viste han et overordentligt personligt Mod, baade over for Røvere og vilde Dyr, han mødte paa sin Vej. Han har bygget nogle af de vigtigste Telegraflinier, som bringer Kina i Forbindelse med Europa, saaledes Linien Mukden-Kirin og den længste af dem alle, den 250 Mil lange Peking-Kiachta Linie gennem Gobi-Ørkenen over Kalgan; S. fuldførte denne Bedrift i Aarene 1897—99 paa Trods af store Vanskeligheder som Følge af Tørke (300 Heste og 1500 Okser døde af Foder- og Vandmangel). Denne Linie kom til at tage hele Landtrafikken fra Østen under den russisk-japanske Krig 1904—05. Efter Krigens Slutning tog S. sin Afsked og bosatte sig i Danmark. Han vandt sig i Kina Respekt og Hengivenhed saavel hos højstaaende Kinesere som hos Europæere, baade paa Grund af sin Dygtighed og sin Trofasthed, sin Finfølelse, Mandighed og aldrig svigtende Loyalitet. Under sit mangeaarige Ophold i Kina og sine vidtstrakte Rejser, ofte gennem Egne, der ikke tidligere havde været besøgt af Europæere, erhvervede han sig et meget indgaaende Kendskab til de nordkinesiske Egne og Befolkninger. Hans mange Optegnelser herom blev desværre ødelagt af

europæiske Soldater under Boxer-Oprøret, mens han var paa Besøg i Danmark.

Daniel Bruun: Fra de sidste tredive Aar, 1927, S. 137—53. *A. Kamp.*

Schiern, Niels Frederik Bernhard, 1789—1853, Overfinansbogholder. F. 27. Nov. 1789 i Næstved, d. 18. Febr. 1853 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Premierløjtnant i Rytteriet, senere Oberstløjtnant Johan Frederik Bardenfleth S. (1749—1808) og Ingeborg Cecilie Jensen (1761—1830). Gift 8. Okt. 1825 i Kbh. (Holmens) med Susanne Margrethe Oxholm, f. 4. Febr. 1786 i Kbh. (Holmens), d. 17. April 1845 sst. (Trin.) (gift 1° 1802 med Historikeren, Dr. jur. Jens Kragh Høst, s. d.), D. af Premierløjtnant, senere Kaptajnløjtnant i Søetaten Jørgen O. (1758—1805) og Ane Margrethe Abildgaard (1768—1830).

S. blev Student 1806 fra Odense, hengav sig i de følgende Aar med Iver til Studiet af Matematik og Astronomi og vandt 1811 og 1812 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af to matematiske Prisopgaver; 1813 blev han uden at have taget nogen Embedseksamen Adjunkt ved Metropolitanskolen og virkede her, indtil han 1819 overtog Stillingen som Bogholder i Bureauet for de udenlandske Betalinger. 1826 blev han Amtsforsvalter for Nyborg Amtstuedistrikt, fik 1840 det tilsvarende Embede i Kbh.s Amt og blev i Slutningen af 1848, da Spønneck som Finansminister besluttede sig til at iværksætte en gennemgribende Reform af Statens Bogholderivæsen, kaldet til som Overfinansbogholder at gennemføre denne Ordning, saaledes at Statens hidtil i høj Grad splittede Regnskabsvæsen blev afløst af et samtlige Indtægter og Udgifter omfattende Bogholderi. Denne Opgave løste han med stor Dygtighed. 1835 udgav han »Grundtræk af det dobbelte Bogholderies Methode«; 1846—51 var han Repræsentant i Nationalbanken. — Virkelig Kammerraad 1823. Virkelig Justitsraad 1836. Virkelig Etatsraad 1852. — R. 1840. DM. 1850. — Litografi 1854 af I. W. Tegner efter Tegning af J. V. Gertner.

F. E. Hundrup: Lærerstanden ved Metropolitanskolen, II, 1873, S. 145 f. R. Schleiden: Jugenderinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, 1886, S. 262, 265 ff., 272, 292, 295 f. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., VI, 1934, S. 70.

G. Kringelbach (A. Falk-Jensen).*

Schifter, Andreas, 1779—1852, Søofficer. F. 25. Aug. 1779 i Kbh. (Frels.), d. 31. Okt. 1852 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Overstyrmand i Asiatick Kompagni Christian S. (1741—85) og Karen Jørgensen (1740—96). Gift 24. Nov. 1803 i Kbh. (Hol-

mens) med Christiane Dorteia Bech, f. 13. Febr. 1780 i Kbh. (Nic.), d. 6. Dec. 1836 sst. (Holmens), D. af Justitsraad, Skattefoged Adam Christian B. (1742—1819) og Elisabeth Thestrup.

S. blev Kadet 1794, Sekondløjtnant med Gerners Medaille 1798, Premierløjtnant 1804, Kaptajnløjtnant 1812, Kaptajn 1814, Kommandørkaptajn 1829, Kommandør 1839, Kontreadmiral 1843 og Viceadmiral 1851. Han var 1799—1801 med Fregatten »Najaden« i Middelhavet under Krigen med Barbareskerne. Under denne Tjeneste blev han i Maj 1800 i Tunis overfaldet af Korsarer, blev haardt saaret af et Sabelhug i Hovedet og holdt i Fangenskab i tre Maaneder, hvorefter han atter kom om Bord i »Najaden«. Herfra afgik han, da han var udset til at uddannes i Skibsbygning. 1805 blev han Auskultant i Konstruktionskommissionen og sendtes 1807 paa Studierejse til Udlandet paa tre Aar. Han begyndte i Sverige og maatte, da Englænderne aabnede Angrebet paa Kbh., afbryde sin Rejse og, da Forbindelsen til Kbh. var afbrudt, gaa til Norge, hvor han blev ansat ved Frederiksværns Værft for at forestaa Arbejdet ved de i Bygning værende Skibe. Herfra sendtes han Okt. s. A. til Holsten for at forestaa Bygning af Kanonbaade. Dec. s. A. kaldtes han til Kbh. for at lede Skibsbygningen paa Orlogsværftet. 1808—og var han om Bord i Linieskibet »Pultusk« i Scheldeflaaden, en Tjeneste, der var ham i høj Grad utilfredsstillende; herfra blev han beordret til at fortsætte sin afbrudte Studierejse. Han besøgte Værfterne i Frankrig til 1813 og derefter italienske Værfter og kom til Kbh. 1814, hvor han udnævntes til Fabrikmester. S. kom til at beklæde denne Stilling i 32 Aar, i hvilket Tidsrum Genopbygningen af den danske Flaade blev gennemført. Han var ikke i Besiddelse af sine to Forgængeres, Gerners og Hohlenbergs Geni, men han var solid og forstod altid at vælge det bedste af det nye og føje det ind i eksisterende Konstruktioner, og han havde et sjældent Anlæg for at forme sine Skibe med smukke Linier. Han byggede seks Linieskibe, seks Fregatter og adskillige mindre Skibe, der alle udmærkede sig ved gode Sejl- og Kampegenskaber og ved Skønhed. 1846 overtog S. Stillingen som Deputeret i Admiralitetet. Ved dettes Nedlæggelse 1848 blev han Overekvipagemester paa Holmen og kom saaledes til ved Krigsudbrudet at klargøre den Flaade, som han selv havde været med til at skabe. Han blev 1829 Medlem af Videnskabernes Selskab. — R. 1822. DM. 1826. K. 1836. S.K. 1849. — Maleri af C. A. Jensen 1845, brændt paa Fr.borg 1859, gengivet i Lito-grafi fra Em. Bærentzen & Co. 1846. Stik fra Quenedey 1811. Silhouet.

Dansk Pantheon 1842—51, Nr. 38. St. A. Bille: Det danske Flag i Middelhavet, 1840, S. 380 ff. Selvbiografi i Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1903, S. 1—17. C. F. Wandel: Danmark og Barbareskerne, 1919, S. 96 ff. M. K. Zahrtmann: Admiral C. C. Zahrtmann, 1927 (se Registeret). J. H. Schultz: Den danske Marine 1814—48, I, 1930, S. 157—73.

Th. Topsøe-Jensen.

v. Schilden-Huitfeldt, Hans **Heinrich** Friccius, 1745—1816, Kammerdeputeret, Godsejer. F. 16. April 1745 i Hamburg, d. 31. Jan. 1816 paa Haseldorf, begr. sst. Forældre: Landkansler i Hertugdømmerne, Regeringsraad, Konferensraad Friedrich Carl v. Friccius (1706—61) og Anna Henriette v. Schilden (1725—52). Gift 1. Nov. 1782 paa Clausholm med Frederikke Juliane Huitfeldt, f. 18. April 1757 i Kbh. (Nic.), d. 23. Marts 1819 paa Haseldorf, D. af Gehejmeraad Matthias Vilhelm H. (s. d.) og 2. Hustru.

v. S.-H. fik sin Uddannelse i Sorø og i Göttingen og kom derefter til Hoffet. 1774 indtraadte han i Centraladministrationen, idet han udnævntes til Auskultant i Vestindisk-guineisk Rente- og Generaltoldkammer. 1776 blev han Deputeret sst., men forlod Kammeret for 1781 at overtage Stillingen som Deputeret i Finanskollegiet og Rentekammeret. Samtidig fik han Sæde i Statsbalance- og Over-skattedirektionen, og han droges i det hele taget stærkt ind i det Guldberg'ske Finansstyre. 4. Nov. 1783 rykkede han op til Stillingen som 1. Deputeret i Rentekammeret, og Dec. s. A. udnævntes han til Medlem af Generalvejkommissionen. Efter Regeringsskiftet 1784 var v. S.-H.s Stilling stærkt svækket, men det varede dog nogle Maaneder, inden de nye Magthavere skilte sig af med ham. 6. Aug. 1784 afskedigedes han fra alle sine Embeder, ogsaa fra Stillingen som Medlem af Overbankdirektionen, som han havde overtaget 1782, og fra Finanskassedirektionen, hvor han kun havde fungeret et Par Maaneder. Til Gengæld udnævntes han til Jægermester i 1. holstenske Distrikt og flyttede herefter til Haseldorf, som han ejede i Fællesskab med sin Brøder, Amtmand i Steinburg Christian Friedrich Friccius v. S. (1747—1804), og ved dennes Død blev han Eneejer af de rige Marskgodser Haseldorf, Haselau, Hetlingen, Heustaken og Idenburg. Af Svigerfaderen købte han 1800 Clausholm, og da han var barnløs, oprettedes der af disse Ejendomme henholdsvis et holstensk og et dansk Fideikommiss. 1805 arvede han det Huitfeldt'ske Pengefideikommiss efter Svigerfaderen og føjede Navnet Huitfeldt til sit eget og antog denne Families Vaaben. Efter hans Enkes Død gik det jyske Fideikommiss over til hans Broderdatter Rosalie Friccius v. S.,

gift v. Oppen (se v. Oppen-Schilden, Rudolph), 1859 til Baronesse Sophie Magdalene Berner-S.-Holsten (se X, S. 542). — Hofjunker 1763. Rejsekammerjunker 1769. Kammerherre 1774. Gehejme-raad 1784. Gehejmekonferensraad 1807. — Hv. R. 1782. — Ma-leri af Jens Juel paa Haseldorf.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 50. Karl v. Bothmer: Die niedersächsische Familie v. Schilden, 1930. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903, S. 618; IX—X, 1922—31 (se Registeret i X). Luxdorps Dagbøger, udg. ved E. Nyrstrøm, I—II, 1915—30. Personahist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1931, S. 220; 10. Rk., I, 1934, S. 151 f.

Harald Jørgensen.

Schildt, Melchior, ca. 1593—1667, Komponist. F. ca. 1593, d. 28. Maj 1667 i Hannover. Forældre: Organist Antonius S. (d. 1635) og Anna Sedeln (Sadeln) (d. 1635). Gift 1° 26. Nov. 1646 i Hannover med Margarethe Cassel, d. Febr. 1653 i Hannover (gift 1° med N. N., 2° med N. N.), D. af Pastor C. i Lenthe ved Hannover. 2° 12. Juli 1655 i Hannover med Ilse Margarethe Scheer (gift 2° med Dirikus Wedekindt), D. af Anton S.

M. S. hørte til den berømte nederlandske Komponist Jan Pieters Swelincks Elever og havde allerede selv Navn baade som Organist og Komponist, da han 1626 kaldtes til Danmark af Kong Christian IV., som ønskede en særlig fremragende Lærer for sine Børn med Kirsten Munk. M. S. tiltraadte sin Tjeneste paa Dalum Kloster nær Odense ved Sommertid og opholdt sig her i Landet til ud paa Foraaret 1629. Fra Danmark drog han til Hannover, hvor han virkede som Organist ved Marktkirche til sin Død. M. S. nærede Aversion mod at lade sine Kompositioner trykke, og af denne Grund er der kun bevaret ganske enkelte af hans Værker, fire mindre Orgelstykker og to Klaverkompositioner. Disse sidste findes indskrevet i Tabulaturskrift bag i et Eksemplar af Voigtländers »Allerhand Oden und Lieder« (1642), som findes i Det kgl. Bibliotek i Kbh. Det drejer sig om Variationer for Klaver over en Elskovsvisse »Gleich wie das feuwr« og over en Sats af John Dowland »Paduana lagrima«, der begge viser en let og flydende Klaversats befriet for meget af det stive, der ellers kan klæbe ved denne Tids Klavermusik. Den første af Melodierne benyttedes senere af Kingo til Salmen »I Jesu Navn skal al vor Gerning ske« og har derigennem været holdt i Hævd i vore Kirker til Nutiden. — Mindetavle i Nicolaikapellet i Hannover.

Karl v. Bothmer: Die niedersächsische Familie v. Schilden (Schild, Schildt), 1930. Monatshefte für Musik-Geschichte, II, 1888, S. 27—30, 35—41. Max Seiffert: Geschichte der Klaviermusik, I, 1899, S. 115 ff. Archiv für Musikwissen-

schaft, II, 1920, S. 356—67. Vierteljahrsschr. für Musikwissenschaft, VII, 1891, S. 220—26. Angul Hammerich: Musiken ved Christian den Fjerdes Hof, 1892, S. 81 ff., 191 f., 215. Samme: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 162 f. Kirkehist. Saml., 5. Rk., I, 1901—03, S. 133—45. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1931, S. 220; 10. Rk., I, 1934, S. 152. Fr. W. Werner i Theodor Kroyer-Festschrift, 1933.

Nils Schiørring.

Schimmelmann, mecklenburgsk Borgerslægt, hvis Navn tidligst forekommer med Joachim S., der 1510 blev Borger i Rostock. Stamrækken for den til Danmark indvandrede Familie begynder med Nicolaus S. (d. 1680) fra Bützow, der 1632 tog Borgerskab i Rostock, og hvis Søn, Medlem af Rostocks Byraad, Johan S. (d. 1702) var Fader til Senator i Demmin Diedrich Jacob S. (1683—1743); af dennes Sønner skal nævnes Konsistorialraad Jacob S. (1712—78) og nedenn. Skatmester Heinrich Carl S. (1724—82) til Ahrensburg og Grevskabet Lindenberg, der 1762 optoges i friherrelig, 1779 i grevelig Stand; han var Fader til nedenn. Gehejmestatsminister Greve Heinrich Ernst S. (1747—1831) til Grevskabet Lindenberg og til Gudumlund — gift med nedenn. Grevinde Magdalene Charlotte Hedevig S., f. Schubart (1757—1816) — til Gesandt i Frankfurt Greve Friedrich (Fritz) Joseph S. (1754—1800) til Ahrensburg, til Komtesse Adelaide Caroline Cornelia S. (1760—1826) — gift med Gesandten, Gehejmekonferensraad Rigsgreve Heinrich Friedrich v. Baudissin (1753—1818, s. d.), til Grevinde Friederike Juliane (Julie) Reventlow, f. Komtesse S. (1763—1816, s. d.) og til Gehejmekonferensraad Greve Christian Carl S. (1767—1842) til Wandsbeck. Greve Friedrich (Fritz) Joseph S. (1754—1800) var Fader til Komtesse Caroline Frederikke S. (1778—1858), der i sit Ægteskab med Oberst Greve François Valentin Le Merchier de Criminil (1753 el. 63—1823) blev Moder til Greve Heinrich Anna Reventlow-Criminil (1798—1869, s. d.) og til Greve Joseph Carl Reventlow-Criminil (1797—1850, s. d.), og til Kammerherre Greve Joseph Frederik Carl S. (1787—1833) til Grevskabet Lindenberg og Ahrensburg, hvis Søn preussisk Gehejmearaad Greve Ernst Conrad Detlev Carl Joseph S. (1820—85) til Grevskabet Lindenberg og Ahrensburg er Bedstefader til Lensgreve Heinrich Carl S. (f. 1890) til Lindenberg m. m. — Ovenn. Konsistorialraad Jacob S. (1712—78), der leverede en tysk Oversættelse af Edda-Digtene, var Fader til Generalguvernør paa St. Thomas Heinrich Ludvig Ernst S. (1743—93), der 1780 optoges i Adelstanden; hans Søn Ernst Carl Heinrich S. (1781—1866) ekspatrierede og blev preussisk Forstinspektør; Slægten optoges henholdsvis 1883 og 1904 i preussisk Friherrestand.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 203—16; LII, 1935, II, S. 150; LIII, 1936, II, S. 129; LIV, 1937, II, S. 178. Monatsblätter hrsg. von der Gesellschaft für Pommersche Geschichte, 1936, S. 1 ff., 6 ff.

Albert Fabricius.

Schimmelmänn, Magdalene Charlotte Hedevig, Grevinde, 1757—1816. F. 10. Aug. 1757 paa Fossum, d. 2. Dec. 1816 i Kbh. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Oberstløjtnant, senere Deputeret Carl Rudolph Schubart (1714—59, gift 1° 1744 med Marie Elisabeth v. der Maase, 1722—46) og Inger Løvenskiold (1732—1808). Gift 24. Maj 1782 i Hellebæk (Petri) med Greve Ernst S. (s. d.).

C. S. tilbragte sine egentlige Barndoms- og Ungdomsaar paa Løvenborg, hvor hendes Opdragelse blev ledet af franske Guvernanter under Opsyn af hendes moderlige Veninde Gehejmeraadinde Magdalene Løvenskiold. Hun fik en udmærket Uddannelse, og tidligt traadte hendes fremragende intellektuelle Evner for Dagen. Hun interesserede sig navnlig for Litteratur og Filosofi, men politiske Problemer var hende ikke fremmede, og hun var alle Dage grebet af en umættelig Kundskabstrang. Fransk var det Sprog, hun bedst udtrykte sig paa; derimod lærte hun aldrig ordentlig Tysk. 24 Aar gammel mødte hun Ernst S., og hermed indledtes en Forbindelse, som blev af største Betydning for dansk Aandsliv. Sammen med sin Mand skabte hun i Palæet i Bredgade og paa Familiens Sommerejendom Sølyst et Hjem, hvor ikke alene Diplomatiets og Centraladministrationens Spidser mødtes, men hvor ogsaa Kunstnere, Forfattere og Videnskabsmænd blev gæstfrit modtaget. Grevindens Ægteskab var barnløst, og al sin moderlige Omsorg viede hun Husets Venner. Mest kendt er hendes Velgerninger over for Digteren Jens Baggesen, som hun trak frem fra en trist Skyggetilværelse og gjorde til det beundrede Midtpunkt i de højjaristokratiske Kredse. Gennem Baggesen traadte hun i Forbindelse med Schiller og ydede sin Bistand til, at der skænkedes ham en aarlig Pengegave paa 1000 Rdl. i tre Aar. Senere interesserede hun sig for Oehlenschläger, Rahbek og Henrik Steffens og støttede ogsaa Thorvaldsen i en vanskelig Periode. Hun holdt ligeledes af at samle Diplomatiets Medlemmer i sin Salon, havde en fremragende Evne til at lokke politiske Nyheder ud af dem og forstod at bedømme en politisk Situation. Oprindeligt havde hun sværmet for den franske Revolutions Ideer, men Rædselsregimentet og senere Napoleons Voldsherredømme frastødte hende, og hun blev en lidenskabelig Modstander af Danmarks Tilslutning til det franske Kejserdømme. De franske Emigranter fandt en begejstret Modtagelse i hendes Hjem, og til Husets berømteste Gæster kan

endvidere henregnes den russiske Diplomattru Fru v. Krüdener og Ungdomsveninden Friederike Brun. Af Naturel var hun følsom og modtagelig, men samtidig fordomsfri og vidtskuende i sin Tankegang. Hendes Trang til at protegere var stærkt fremtrædende, men hermed var forbundet en Higen efter at gøre godt, og hun udfoldede i det stille en udstrakt Godgørenhed. — Maleri af E. Pauelsen 1789 (Ahrensburg, Brahetrolleborg, Kopi paa Fr.borg). Portrætteret paa H. J. Hammers Maleri til den Orla Lehmann'ske Digterserie: »Baggesen spadserer med den Schimmelmänn'ske Familie ved Emiliekilde« (Fr.borg); Marstrands Tegning til Billedet (sst.).

Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1897, S. 232 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiereks, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl. 1927. Medd. fra Hist. topografisk Selskab for Gjentofte Kommune, I, 1924—28, S. 25—80. J. M. Thiele: Thorvaldsens Biographi, I—IV, 1851—56 (se Registeret). Die Briefe B. G. Niebuhrs, hrsg. von D. Gerhard und W. Norvin, I, 1926. *Harald Jørgensen.*

Schimmelmänn, Heinrich Ernst, Greve, 1747—1831, Minister. F. 4. Dec. 1747 i Dresden, d. 9. Febr. 1831 i Kbh. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Grev Heinrich S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 18. Sept. 1775 paa Ahrensburg med Rigsgrevinde Amalie (Emilie) Caroline Christiane Rantzau, f. 2. Juni 1752 i Burg, d. 6. Febr. 1780 i Kbh. (Petri), D. af Kaptajn, senere Generalløjtnant og Kommandant i Glückstadt, Rigsgreve Ditlev Carl R. (1726—1803) og Gisele Christiane v. Stammer (1730—1802). 2° 24. Maj 1782 i Hellebæk (Petri) med Magdalene Charlotte Hedevig Schubart (se Schimmelmänn, Charlotte).

Om S.s Barndom vides ikke meget. Han blev undervist i Hjemmet og drog derefter med Hovmestre til Schweiz, hvor han opholdt sig to Aar i Genève og Lausanne. Han interesserede sig navnlig for litterære Studier, men beskæftigede sig ogsaa med Filosofi og med Naturvidenskaberne. Han fordybede sig endvidere i det franske Sprog, som han lærte at beherske til Fuldkommenhed. Fra Schweiz gik Rejsen videre til Paris, hvor han blev gæstfrit modtaget i de parisiske Saloner, og han stiftede Bekendtskab med Diderot og Necker. Rejsen afsluttedes med et Besøg i England, hvor han studerede de moderne Nationaløkonomers Skrifter. 1767 var han hjemme, og med Undtagelse af en Rejse til Stockholm i Midsommeren 1769 og til Norge 1771, hvor hans dybe Interesse for Land og Folk blev vakt, kom han ikke mere ud paa længere Ture til Udlandet.

S., der havde arvet Moderens varme Følelser og Hjertelighed, havde mest Lyst til videnskabelige og litterære Sysler, men Faderen ønskede, at han skulde betrede Embedsbanen og forberede sig til med Tiden at overtage de vidtstrakte Familieejendomme og industrielle Virksomheder. Til en Begyndelse overdrog han ham Ledelsen af Geværfabrikken i Hellebæk, men Forretningerne morede ham ikke, og han vilde hellere sværme i Naturen sammen med Ungdomsvennen August Hennings. I Fællesskab dyrkede de Rousseaus Værker og læste med Iver engelske Forfattere som Thomson og Young, ligesom de heftigt bevægedes ved Korsikanernes Frihedskamp mod de indtrængende Franskmænd. Men Faderens Villie var i Længden stærkere, og 1773 indtraadte S. i Stats-tjenesten, idet han baade blev Medlem af Overskattedirektionen og Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet. To Aar senere udnævntes han desuden til Assessor i Skatkammerdirektionen, og 1776 indtraadte han som Deputeret i Finanskollegiet. Under Faderens direkte Opsyn forberedte S. sig til at overtage en ledende Stilling inden for Finansadministrationen, og det varede ikke længe, før han med den for ham karakteristiske Pligtfølelse sad dybt begravet i Arbejdet for Udviklingen af Landets Hjælpekilder. Til sine tidligere Stillinger føjede han 1778 Hvervet som Direktør for det vestindiske Kompagni.

Ved Faderens Død traadte S. frem i første Linie, idet han udnævntes til Kommerceminister og Medlem af Bankdirektionen og Bankkontoret samt af den ekstraordinære Finanskommission. Sammen med Høegh-Guldberg kunde han medvirke til Handelens Fremme, men han var en Modstander af den direkte Hjælp til Handelshuse, der var kommet i Likviditetsvanskeligheder, og han fjernedes derfor 1783 fra sin Stilling i Bankdirektionen, Skatkammeret og Finanskommissionen. Denne Begivenhed skærpede hans kritiske Indstilling over for Kabinetsregeringen, og han var snart at finde blandt de høje Embedsmænd, som sammen med den unge Kronprins Frederik planlagde det berømte Statskup i April 1784.

Aarene 1784—97 blev de lykkeligste i S.s lange Embedsperiode. I nøjeste Samarbejde med A. P. Bernstorff og Chr. Ditlev Reventlow og støttet af Svogeren J. L. Reventlow og Vennen Hertug Christian Frederik af Augustenborg ydede han sin væsentlige Andel i det store Reformarbejde, som i flere Henseender fuldstændig ændrede det danske Monarkis sociale og økonomiske Struktur. Kort efter Statskuppet indtraadte S. paa ny i Finanskollegiet, hvoraf han var udtraadt 1781, og han blev samtidig Medlem af

Skatkammerdirektionen og Overbankdirektionen. Med Titel af Finansminister, og idet han bevarede Hvervet som 1. Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet, blev han den reelle Leder af Landets økonomiske Politik, og Muligheden for hans overvejende Indflydelse paa Sagernes Afgørelse øgedes ved hans Udnævnelse til Direktør for Fonden ad usus publicos og til Medlem af Direktionen for Postpensionskassen (1786).

Ved S.s Overtagelse af Finansstyret saa han sig stillet over for mange vanskelige Problemer. Paa Grund af et betydeligt Udbud af Sedler var disses Kurs blevet stærkt forringet, og den store cirkulerende Seddelmasse gav Anledning til ustandselige Svingninger i Sedlernes Værdi. Endvidere var Statsgælden betydelig, og da Udgifterne til militære Formaal paa Grund af den vanskelige internationale Stilling var stigende, kneb det med at opnaa Balance paa de aarlige Statsregnskaber. Med stor Energi kastede S. sig ud i Arbejdet for Løsningen af disse mange Spørgsmaal, og det kan ikke undre nogen, at han kun delvis naaede Resultater. Arbejdet var for omfattende for en enkelt Mand, og Tidens Tilbøjelighed til stadig at oprette Direktioner og Kommissioner, der fik anvist specielle Opgaver, gjorde hele Finansadministrationen uoverskuelig. Ingen kan benægte, at flere af S.s Forslag var sunde og rigtige, men han formaaede ikke at føre dem igennem, hvad enten det nu skyldtes Mangel paa den fornødne Udholdenhed hos ham selv og Kraft til at skære igennem eller Problemernes Vanskelighed. For en umiddelbar Betragtning skulde det synes umuligt for en enkelt Mand at overskue end sige lede Statens Finanspolitik, og de Resultater, som S. opnaaede paa dette Omraade, var rent midlertidige og kunde ikke til Slut hindre Statens almindelige Ruin.

Hvad Møntpolitikken angaar, var S. inde paa den rigtige Tanke, at man maatte afbetale Statens Gæld til Banken og gøre den til et selvstændigt Institut samt skaffe den Midler til Fastholdelse af en bestemt Kurs. Men da Planerne skulde føres ud i Livet, savnede man de fornødne Kapitaler, og Følgen blev, at man kun fik Hertugdømmernes Bankvæsen bragt paa Fode ved Forordningen om Speciesmøntens Indførelse 1788. Tre Aar senere oprettedes ligeledes en Speciesbank for Danmark-Norge, men da Statens Kræfter paa dette Tidspunkt var blevet særlig anspændt ved Deltagelsen i den svensk-russiske Krig, mente man ikke at kunne skaffe de nødvendige Metalforraad til Veje, som var en Betingelse for, at de værdiløse cirkulerende Sedler kunde blive ombyttet. Loven om Speciesbanken for Danmark-Norge af 1791 fik derfor ikke de gavnlige Virkninger, som Regeringen og S. havde haabet, og Planerne om den gradvise

Indløsning og Tilintetgørelse af cirkulerende Kurantsedler blev ikke gennemført. Snart kom ogsaa det Tidspunkt, da Statskassen i sin Trang til nye Midler atter satte Seddelpressen i Gang, og dette maatte naturligvis ende med den almindelige Statsbankerot. Over for denne Udvikling stod S. ganske magtesløs. Alle hans Kræfter toges i Brug for at skaffe de fornødne Midler fra Dag til Dag, og man kan ikke frakende ham, at han under dette Arbejde lagde stor Behændighed og Snarraadighed for Dagen. Ved alle mulige Vekselforretninger søgte han at holde Statsmaskineriet gaende, men lidt efter lidt gled Ledelsen ham af Hænde, og Udviklingens Strøm rev ham med. Samtidig med Møntens Forringelse voksede Statsgælden. De Planer til en successiv Nedbringelse af dens Størrelse, som fra Tid til anden blev udarbejdet af S., naaede blot til Papiret. De byggede for det første paa den Forudsætning, at der vilde finde en rolig og fremadskridende Bedring Sted, men disse Forhaabninger blev gjort til Skamme ved Landets Deltagelse i Napoleonskrigene og Erhvervslivets fuldstændige Ruin. Endvidere havde man aldrig de fornødne Midler til Rede til Henlæggelse til den synkende Fond eller de andre Institutioner, som var Resultatet af S.s store Opfindsomhed. Ogsaa paa dette Omraade maatte S. give blankt op. Naturligvis kan man ikke lægge Ansvar for den finansielle Ulykke alene paa ham. Landets Inddragelse i Krigen og Forhold inden for Statens øverste Ledelse stillede sig ofte hindrende i Vejen for hans Planer. Men dette kan kun formindske, ikke udlette S.s personlige Ansvar, og det kan endvidere med ikke ringe Berettigelse fremføres, at man ved en kraftigere Skatteudskrivning, navnlig under den sidste Opblussen af de fantastisk gode Handelskonjunkturer, kunde have skaffet Statskassen større Modstandskraft mod kommende Ulykker. Denne Mulighed blev imidlertid sørgelig forsømt.

Større personlig Tilfredsstillelse havde S. af sit Arbejde inden for Kommercekollegiet. Under hans Ledelse gennemførtes en Omlægning af Forretningsgangen, idet den gamle lokale Inddeling af Sekretariatet i en dansk, norsk og tysk Afdeling afløstes af en rent faglig Ordning. Man indrettede det saakaldte Produktionsfag, der forestod Sagerne vedrørende Fiskeri og Fremstilling af Raaprodukter, Industrifaget, der beskæftigede sig med Fabriks- og Manufakturvæsenet, og Handelsfaget, der besørgede Handels- og Konsulatsforretningerne. Endelig indrettedes det ostindiske Fag, der havde med alle ostindiske Sager at gøre. Samtidig forenkledes Forretningsgangen, og der ansattes en Række nye Folk med videnskabelig Interesse for økonomiske Forhold. Man lagde endvidere Vægt paa Fremskaffelse af nyttige Kundskaber om den internatio-

nale Handel, og en hel Del gavnlig Handelsstatistik offentliggjordes. Medens man i en tidligere Periode havde været ivrig for at lade Statskassen yde direkte Støtte til den internationale Handel, saa man det nu som Statsmagtens Hovedopgave gennem udsendte Konsuler at bane Vej for Monarkiets Handel. Man oprettede flere nye Konsulater, og Baron H. Schubart (s. d.) blev udsendt for i Middelhavslandene at skaffe danske Varer Indpas og erhverve nyttige Oplysninger. Som et Led i det samme Arbejde oprettedes den afrikanske Konsulatdirektion, af hvilken S. blev Medlem 1800. I Aarene omkring Aarhundredskiftet gav dette mangesidige Arbejde udmærkede Resultater. Andre Planer om oversøisk Kolonisation, hvormed den idérige S. ivrigt arbejdede, kunde imidlertid ikke gennemføres, og meget af det, som var bygget op ved Hjælp af de gunstige Handelskonjunkturer, brød atter sammen, da Danmark blev inddraget i Fastlandskrigen. Varig Betydning fik Gennemførelsen af den store Toldlov 1797, for hvilken S. har en væsentlig Del af Æren.

Allerede 1788 var S. blevet optaget som Medlem af Gehejme-statsraadet — fra 1789 som Statsminister —, og han fik her ved Lejlighed til at afgive sin Stemme i vigtige politiske Spørgsmaal. Det var kun naturligt, at han som Kommerce-minister ivrigt støttede Planerne om Konvojering af danske Handelsskibe, og Ideen om det væbnede Neutralitetsforbund havde i ham en trofast Tilhænger. Efter Slaget paa Reden tog S. til Orde for Fredslutning med England, og der kan ikke være Tvivl om, at det først og fremmest var Hensynet til Danmarks store Handelsinteresser, der dikterede ham denne Holdning. De stærke Brydninger inden for den øverste Statsmandskreds som Følge af Ridderskabets Krav maatte naturligvis ogsaa berøre S. pinligt, men han var for meget en Tronens Tjener til at ville stille sig solidarisk med Søsteren og Svogeren paa Emkendorf. Ogsaa Forhandlingerne om Holstens Indlemmelse i Monarkiet 1806 stillede ham i en vanskelig Situation. Arvespørgsmaalet ansaa han for meget usikkert, og efter lange Overvejelser frem og tilbage kom han til det Resultat, at han ikke ønskede at parafere Indlemmelsesdokumentet. Da Situationen tilspidsedes ved Udgangen af Aaret 1813, kaldtes S. sammen med andre til at udtale sig om Landets Politik i Anledning af den østrigske Gesandt Bombelles' Sendelse.

Endnu Loven af 5. Jan. 1813 om Pengevæsenets Forandring bar S.s Navn, men da de gunstige Virkninger af den store Omvæltning ikke indtraf, besluttede Frederik VI. sig til at befri S. for Hvervet som Kommerce- og Finansminister og lægge disse Forret-

ninger i helt nye Hænder. Allerede siden 1804 havde han været fritaget for de løbende Forretninger i Økonomi- og Kommercekollegiet. Hvor naadige end de Udtryk var, som Frederik VI. benyttede sig af i sit Afskedsbrev til S., kan disse dog ikke skjule den Kendsgerning, at den S.ske Finanspolitik havde spillet Fallit, og at Offentligheden ikke havde Tillid til Nyordningen, hvis den gamle Ledelse skulde fortsætte. S. bevarede sin Stilling som Medlem af Gehejmestatsraadet og kaldtes i denne Egenskab til at udtale sig om en Række vigtige Love, bl. a. om Nationalbankens Opretelse. Efter Niels Rosenkrantz' Død 1824 udnævntes han til Chef ad interim for det udenlandske Departement, og i denne Stilling døde han 1831. Han havde da i henved 60 Aar beklædt fremtrædende Stillinger i Centraladministrationen og siddet i Kongens Raad i mere end 40 Aar.

S.s Arbejde i det Offentliges Tjeneste var imidlertid ikke afsluttet hermed. Ved Siden af sin mangesidige Gerning som Finans- og Handelsminister drev han udstrakte private Forretninger, og han var endelig en central Skikkelse i Datidens Selskabsliv i dette Ords videste Betydning. Fra Faderen arvede han Lindenberg og drev det sammen med Godset Gudumlund, som han erhvervede 1800. Han oprettede paa dette Gods en Række industrielle Virksomheder, nemlig et Teglværk, et Saltværk, et Sæbesyderi og en Stentøjs- og Fajancefabrik. Endvidere ejede han Geværfabrikken ved Helsingør og købte 1800 Papirfabrikken Ørholm og Brede Kobberværk, paa hvilke Indretninger han anvendte betydelige Kapitaler. Ogsaa Familiens udstrakte Sukkerplantager paa de dansk-vestindiske Øer var i hans Besiddelse, og det var herigennem, han fattede Interesse for Spørgsmaalet om Negerlavernes Kaar. Dybt grebet af Tidens humane Strømninger fik han 1791 nedsat en Kommission, hvis Formaal det var at udarbejde Forslag til Negerhandelens Ophævelse. Skønt den vestindiske Regering fraaadede dette Skridt, gennemførte S. ikke desto mindre Loven af 16. Marts 1792, hvorved Danmark som den første Stat i Verden løste dette meget vanskelige Spørgsmaal. Ogsaa Negrenes Opdragelse og Undervisning laa ham meget paa Sinde, og han veg ikke tilbage for at ofre betydelige Beløb af sin egen Lomme til Løsning af den Slags kulturelle Opgaver. Paa samme Maade viste han sig som en yderst rundhaandet Godsejer over for sine undergivne Bønder og arbejdede ihærdigt for saavel Hoveriets Afløsning som Udskiftning af Bondejorden. Paa Grund af sine utallige Forretninger havde S. ikke den fornødne Tid til at ofre sig personlig for alle disse Spørgsmaals Løsning. Meget maatte overlades til

Funktionærer og Medarbejdere, hvorved flere Fejlgreb blev begaaet, og hans Velstand blev lidt efter lidt fuldstændig undergravet.

S. var to Gange gift. Første Gang ægtede han Rigsgrevinde Emilie Rantzau, en lys, nordisk Kvindeskikkelse, med hvem han levede et meget lykkeligt, men kort Samliv. Efter knap fem Aars Ægteskab døde hun af Brystsyege, og den dybt sørgende Ægtefælle lod rejse et offentligt Mindesmærke for hende ved Kildens Udløb i Stranden ved Sølysts Have (Emiliekilde). To Aar senere ægtede han Charlotte Schubart (se Schimmelmann, Charlotte), og sammen med hende skabte han det berømte S.ske Hjem, der blev et Hjemsted for Tidens mest kendte Digtere, Kunstnere og Videnskabsmænd. Om Vinteren førte Ægteparret stort Hus i Palæet i Bredgade, om Sommeren tog man Ophold paa Sølyst, som S. havde erhvervet 1776, og som hidtil havde været et ret tarveligt Sted, men nu blev istandsat. Da Husrummet ikke var særlig stort, tilkøbtes 1783 Christiansholm. Undertiden tilbragtes en Del af Sommeren i Hellebæk. Gæstfrit aabnede Ægteparret S. Dørene for Familien og Husets nære Venner. Oftest kom Familierne Bernstorff, Reventlow og Stolberg paa Besøg, men Omgangen var ikke indskrænket til disse højaristokratiske og tysk-orienterede Kredse. Digteren Jens Baggesen fik sit andet Hjem paa Sølyst og støttedes paa mangfoldige Maader af S., og det samme var Tilfældet med Oehenschläger og Henrik Steffens. Da den store tyske Digter Schiller var mest plaget af Sygdom og Fattigdom, traadte S. hjælpende til i Forening med Hertugen af Augustenborg, og der blev under de mest hensynsfulde Former tilbudt Schiller en Hædersgave paa 1000 Rdl. aarlig i tre Aar. Senere gav S. af sine egne Indtægter Enken en aarlig Understøttelse til hendes Død. Ogsaa Fysikeren H. C. Ørsted og Teologen J. P. Mynster fik i de senere Aar deres Gang i Hjemmet paa Sølyst, og i den Periode, hvor de franske Emigranter strømmede mod Skandinavien, fandt flere Vejen til Familien S. Det S.ske Hus fik herved et helt internationalt Tilsnit, og man dyrkede Humaniteten, Følelsen og Drømmen om Verdensborger-skabet. Efter Aar 1800 visnede Glæden i Hjemmet langsomt bort. De vanskelige Tider kastede deres Skygge, Grevinden blev med Aarene svagelig, og 1816 døde hun. S. overlevede hende i henved femten Aar. Af Fremtræden var S. lille og uanselig, men kom man ham paa nærmere Hold, udstømmede der fra hans Personlighed levende Varme og stor Hjertelighed. Efter Dagens Slid med utallige Forretninger kunde S. i Hjemmet fuldstændig frigøre sig for disse og med Oplagthed kaste sig ud i en litterær eller filosofisk Diskussion. Under denne, der kunde vare til langt ud

paa Natten, levede han atter op, thi denne travle Embedsmand var i Virkeligheden langt mere Skønaand og Æstetiker end Finansembedsmand, og det skyldtes kun hans dybtbundende Pligtfølelse, at han Dag efter Dag lod sig binde til Arbejdsbordet. Selv om han aldrig fik Tid til at offentliggøre noget selvstændigt, efterlod han sig dog adskillige litterære og filosofiske Udkast, og den Indflydelse, der udgik fra ham under personlig Omgang, var meget betydelig. Ved hans Død kappedes Digtere og Videnskabsmænd om at prise hans Eftermæle. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Æresmedlem af Videnskabernes Selskab 1796, Præsident 1797. Æresmedlem af Kunstakademiet 1800. — Konferensraad 1767. Kammerherre 1768. Gehejmestatsminister 1802. — Gehejmeraad 1779. — Hv. R. 1775. Bl. R. 1790. DM. 1808. — Maleri af C. A. Jensen 1827 (Maribo Museum), 1833 (Fr.borg), 1838 (Videnskabernes Selskab); Kopi af A. Thomsen paa Holsteinborg. Maleri af E. Pauelsen (Holsteinborg; Kopi paa Fr.borg). Miniature (Fr.borg). Maleri af C. C. A. Bøhndel 1813 (Charlottenborg), af J. Juel ca. 1780 (Oslo). Maleri (Frederiksstad). Portrætteret paa H. J. Hammers Maleri til den Orla Lehmann'ske Digterserie: »Bagesen spadserer med den Schimmelmänn'ske Familie ved Emiliekilde« (Fr.borg); Marstrands Tegning til Billedet (sst.). Portrætteret paa J. F. W. Haffners Tegning 1794 af Teleselskabet paa Amalienborg (Jægerspris). Stukket Silhouet. Litoграфи 1831 af Kaufmann, Hovedet efter C. A. Jensens Maleri 1827, Resten efter Bøhndels.

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 209 f. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1906—09. M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. Axel Nielsen: Dänische Wirtschaftsgeschichte, 1933. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl., 1927. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904; III, 1913. Museum, 1891, I, S. 129—54, 249—87, 346—80. Hist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1905—06, S. 86—93. Medd. fra Hist. topografisk Selskab for Gjentofte Kommune, I, 1924—28, S. 25—80. Regeringsskiftet 1784, 1888. Medd. fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I—IX, 1883—1902. Fra Frederiksborg Amt, 1929 (se Registeret). August Hennings' Dagbog under hans Ophold i København 1802, udg. af Louis Bobé, 1934 (se Registeret). Die Briefe B. G. Niebuhrs, hrsg. von D. Gerhard og W. Norvin, I, 1926.

Harald Jørgensen.

Schimmelmänn, Heinrich Carl, Greve, 1724—82, Handelsmand og Statsmand. F. 13. Juli 1724 i Demmin i Pommern, d. 15. Febr. 1782 i Kbh. (Petri), begr. i Wandsbeck. Forældre: Købmand, Sena-

tor Diedrich Jacob S. (1683—1743) og Esther Elisabeth Ludendorff (1684—1752). Gift 4. Marts 1747 i Dresden(?) med Caroline Tugendreich Friedeborn, f. 29. Sept. 1730, mulig i Görlitz el. Dresden, d. 30. Nov. 1795 i Hamburg, D. af Oberstløjtnant, Kommandant i Küstrin Alexander v. F. (1690—1752) og Maria Catharina v. Müllenheim (ca. 1699—1781) og efter Sigende adopteret af sachsisk Gehejmerraad og Generalintendant for Kommercen Heinrich Ernst v. Gersdorff (1704—55).

S. blev af Faderen sat i Handelslære i Stettin, men begyndte tidligt at drive selvstændige Forretninger. Knap tyve Aar gammel drog han med Frederik den Stores Hær til Bøhmen og tjente hurtigt en mindre Formue ved Leverancer til Hæren. Under en Forretningsrejse blev han fuldstændig udplyndret af sachsiske Ulaner, men han fik senere en Del af Pengene igen og oprettede derefter en Materialhandel i Dresden. Her stiftede han Bekendtskab med den sachsiske Generalintendant H. E. v. Gersdorff, i hvis Hus han traf sin fremtidige Hustru. Ogsaa paa anden Maade var dette Bekendtskab af Betydning. S. kom i Forbindelse med formaaende Mænd, og sammen med Grev J. Bolza overtog han 1755 Forpagtningen af en væsentlig Del af den sachsiske Accise. Da Preusserkongen 1756 rykkede ind i Sachsen, lykkedes det S. at vinde Kongens Bevaagenhed, og han overtog nu i vid Udstrækning Furageleveringerne til Hæren. S. A. blev S. preussisk Gehejmerraad, og han erhvervede desuden den verdenskendte Porcelænsfabrik i Meissen, som han snart efter atter afhændede mod Ret til at udtage et større Parti Porcelæn til billig Pris. Han tjente en betydelig Formue ved Afhændelsen af dette Porcelæn, og efter at have afviklet sine Interesser i Sachsen tog han 1758 fast Ophold i Hamburg. I det tidligere hertugelig-gottorpske Palæ i Mühlenstrasse indrettede han sin pragtfulde Privatbolig og sit Kontor, og 1759 erhvervede han Godset Ahrensburg, som han lod fuldstændig istandsætte. Det forfaldne Gods blev hurtigt bragt paa Fode, og i dets Nærhed anlagdes Flækken af samme Navn. S. var allerede paa dette Tidspunkt i Besiddelse af en betydelig Formue, som hastigt forøgedes ved heldige Pengetransaktioner. Hans Ry bredte sig over hele Nordeuropa, og med Beundring saa man, hvorledes alt, hvad han rørte ved, voksede og slog Rod.

Det var derfor ikke mærkeligt, at flere af Tidens Fyrster var ivrige efter at drage Nytte af hans fremragende finansielle Evner. Gennem sin Gesandt i Hamburg søgte Frederik II. paa ny at knytte Forbindelsen mellem S. og Preussen, men Forsøget mislykkedes. Allerede fra 1759 havde der været Forhandlinger mel-

lem den rige Hamburgkøbmand og Regeringen i Kbh., og 1761 drog S. til Danmarks Hovedstad, fast besluttet paa for Fremtiden at knytte sin Skæbne til dette Land.

Da S. holdt sit Indtog i Kbh., var det med det absolutte Formaal at gøre gode Forretninger og at opnaa Ære og Berømmelse. Begge Dele lykkedes til Fuldkommenhed. Lige fra den første Dag, da S. tog Ophold i Danmarks Hovedstad, var hans Navn omstraalet af Eventyrets Glans, og han formaaede at bevare denne Nimbus omkring sin Person i de kommende Aar. Ved J. H. E. Bernstorffs Formidling erhvervede han det Berckentin'ske Palæ i Bredgade, og støttet af sin Hustru førte han her en straalende Selskabelighed. Senere erhvervede han af A. G. Moltke Godset Lindensborg, der 1762 ophøjedes til et Baroni. Lige straks knyttedes han dog ikke til Centraladministrationen. Man udnævnte ham til adjungeret Gesandt i Hamburg med Ret til at overtage Gesandtskabsposten, naar den øjeblikkelige Besidder af dette Embede blev forflyttet, og han blev desuden dansk Generalkommerceintendant sst.

Hvad Regeringen især ventede af S. var, at han skulde komme Staten til Hjælp i dens store Trang til likvide Midler. De gennem flere Aar stærkt forøgede Udgifter til Militæretaten, navnlig som Følge af den truende udenrigspolitiske Situation ved Tsar Peter III.s Tronbestigelse 1762, havde bragt Staten til Bankerottens Rand, og forgæves spejdede man efter Muligheder for ny Kapitaltilførsel. Hvad ingen anden hidtil havde formaaet, lykkedes for S. Ved sin intime Tilknytning til det hamburgske Pengearistokrati opnaaede S. at laane betydelige Kapitaler til en billig Rente, og Statskassen blev herved bragt ud af sin øjeblikkelige Forlegenhed. Med Energi kastede S. sig derefter ud i Arbejdet for Tilvejebringelsen af nye Indtægter. Paa hans Forslag skred Regeringen til et omfattende Bortsalg af Krongods, og 23. Sept. 1762 udskev man den store Ekstraskat. Ved begge disse Foranstaltninger opnaaedes der flere øjeblikkelige Fordele, men set paa længere Sigt klæbede der visse Ubehageligheder ved de S.ske Forslag. Ekstraskatten, der var en Kopskat og navnlig tyngede den fattige Del af Befolkningen, vakte megen Uvillie mod Regeringen, og Salget af Krongodset fandt Sted paa et Tidspunkt, da Ejendomspriserne stod umiddelbart foran en stærk Stigning. De private Købere kunde saaledes indkassere en betydelig Gevinst, og da Salget fandt Sted i store samlede Godser, medførte dette endvidere en anelig Vækst i Hovedgaardenes Areal paa Bekostning af Bondegaardsbdriften. Men S., der betragtede Problemerne med en Købmands Øjne, var altid mere tilbøjelig til at tage en øjeblikkelig Gevinst hjem end at arbejde

for Fremtiden. Som Følge af hans Forslag strømmede der paa ny Midler til Statskassen, og det lykkedes i de følgende Aar at afbetale en betydelig Del af den store Statsgæld. For at administrere Ekstraskatten oprettedes ved kgl. Resolution 2. Dec. 1762 en særlig Overskattedirektion, hvor S. fik Sæde sammen med A. G. Moltke og Hans Ahlefeldt, og denne Direktion fik desuden overdraget Spørgsmaal vedrørende Statsgælden.

Dette var imidlertid kun en enkelt Side af S.s Virksomhed. Samtidig med at han fortsatte sine egne private Forretninger, var han ivrig efter at tilskynde den danske Stat til at tage aktiv Del i den internationale Handel. Efter hans Opfattelse burde man gøre Kbh. til en Stapelplads for den internationale Transithandel, og som et Middel til at opnaa dette udkastede han Planen om Oprettelsen af en Frihavn i Kbh., et Forslag, som dog ikke blev ført ud i Livet. Inden for General-Landets-Økonomi- og Kommercekollegiet, af hvilket han blev Medlem 1767, samarbejdede han udmærket med A. P. Bernstorff om alle handelspolitiske Spørgsmaal, og de mødtes begge i Troen paa, at en gunstig Handelsbalance var af største Betydning for den danske Stats Kredit i Udlandet. Ved Siden heraf drev han med stor Iver en omfattende privat Handelsvirksomhed. For 400 000 Rdl. havde han afkøbt Kronens store Sukkerplantager paa de dansk-vestindiske Øer og et Sukkerraffinaderi i Kbh., og han udvidede denne Virksomhed ganske betydeligt. 1768 erhvervede han ligeledes Statens Geværfabrik Hammermøllen i Hellebæk og arbejdede ogsaa her Produktionen i Vejret.

Christian VII.s Tronbestigelse 1766 medførte en yderligere Konsolidering af S.s Stilling. Langt mere end Bernstorff'erne formaaede S. at imponere den unge Konge og vinde hans Tillid, og det er ret betegnende, at det var S., der maatte træde til, da man skulde have den berygtede Støvlet-Cathrine fjernet fra Kongens Omgivelser. 1768 udnævntes S. til Skatmester og fik i denne Stilling Tilsyn med alle borgerlige Kasser, med Undtagelse af Rentekammerets, samtidig med at det paalagdes ham af yderste Evne at arbejde for Indtægternes Forøgelse og Udgifternes Nedsættelse. S. opnaaede herigennem Mulighed for Indflydelse paa alle finansielle Spørgsmaal af nogen Betydning. Under Forhandlingerne om Mageskifte-traktaten med Rusland hidkaldte man ham ved Overvejelserne om de økonomiske Spørgsmaal, og da Kongen drog af Sted paa sin store Udenlandsrejse, fulgte S. med som en Art Kassemester.

Ved J. H. E. Bernstorffs Afskedigelse i Efteraaret 1770 begyndte et nyt Kapitel i S.s bevægede Liv. Til Trods for, at S. havde virket

i intimt Samarbejde med det styrtede Partis Mænd, bevarede han sine Embeder og stillede sin store Erfaring til Raadighed for de nye Magthavere. Han fortsatte med at føre stort Hus i Kbh., og hans Hustru hørte til Dronningens intimeste Omgang. I den Bernstorffske Kreds — dette gælder navnlig A. P. Bernstorff — betragtedes hans Holdning nærmest som Forræderi, men den ældre Bernstorff saa dog mildere paa ham og søgte paa mange Maader at paavirke Nevøen i en gunstigere Retning. For S. vejede Hensynet til egne økonomiske Interesser tungere end Forholdet til de tidligere Venner, og han var ivrig efter at redde, hvad reddes kunde, af det, som han havde bygget op gennem flere Aars Arbejde. Det syntes ogsaa foreløbig muligt for S. at bevare en vis Indflydelse paa Statens Finanser. 28. Dec. 1770 indtraadte han i den af Struensee oprettede Gehejmekonferens, der formelt afløste Konseillet, men hovedsagelig kom til at beskæftige sig med finansielle Spørgsmaal. I Længden var Samarbejde mellem S. og Struensee dog umuligt. Denne ønskede at overdrage sin Broder den afgørende Indflydelse paa Statens Finanser, og langsomt løsnedes Forbindelsen. Ved Ophevelsen af Generallandvæsenskollegiet 19. Nov. 1770 og endnu mere ved Opløsningen af Skatkammeret og Generalkommercekollegiet i April 1771 gled S. stille ud af de Embeder, der havde grundlagt hans Indflydelse, og der betroedes ham ikke nye. I Løbet af Efteraaret 1771 nærmede S. sig atter den Bernstorff'ske Kreds, og selv om han stadig opholdt sig i Kbh., da han, forsigtig som han var, ikke havde Interesse i et aabenbart Brud med den almægtige Gehejmekabinetminister, hilste han dog med Glæde Hofrevolutionen i Jan. 1772.

Ved Guldbergs Overtagelse af Magten kom S. paa ny frem i første Række, og de følgende Aar betegner Kulminationen af hans Indflydelse. 3. Juni 1773 genoprettedes Skatkammeret, og S. blev atter dets Leder. Samtidig bevarede han sit Sæde i Overskattedirektionen (fra 1778 Statsbalance- og Overskattedirektionen), og han udnævntes 29. Okt. 1772 til Medlem af den ekstraordinære Finanskommission. Derimod fik han hverken Sæde i Generaltoldkammeret eller i Kommercekollegiet. Alligevel var hans Indflydelse paa de Sager, der forhandlede her, af overordentlig Betydning, og det var af stor Vigtighed, at baade han og Guldberg var lige ivrige efter at udvikle den internationale Handel, at drage Nytte af de gunstige Konjunkturer under den nordamerikanske Uafhængighedskrig og at lade Staten tage aktivt Del i denne. Det var navnlig Handelen paa de dansk-vestindiske Øer, der tog et mægtigt Opsving, og dette kom i særlig Grad Kbh. til Gode.

Ogsaa Hval- og Sælhundefangsten nød godt af Regeringens Bevaagenhed, og et af S. ledet Sildefangstkompani i Altona fik offentlig Understøttelse til Udrustning af nye Skibe. S. havde endvidere stor Indflydelse paa, at Staten kom til at overtage Banken, og dens Henlæggelse under Overskattedirektionen betød, at S. blev den egentlige Leder af dens Forretninger. Selv om S. ikke var Medlem af Finanskollegiet, greb han dog ved flere Lejligheder direkte ind i dets Forretninger, og gennem A. P. Bernstorffs Breve kan man i Detailler følge hans Indflydelse paa Udgifternes Fastsættelse og Udarbejdelsen af de enkelte Reglementer. »Han er,« udtalte Bernstorff, »Sjælen i alt, hvad der sker i Statens indre Sager. Selv hvor der er truffet Beslutninger uden ham, er det, som om det var ham, der fremskyndede Udførelsen deraf.« Endelig maa der tilskrives ham en stor Del af Æren for Gennemførelsen af den slesvig-holstenske Kanal fra Kielfjorden til Eiderens nedre Løb.

Til Forklaring af S.s Magtstilling tjener først og fremmest hans eminente, af alle Parter anerkendte finansielle Talenter, der navnlig lagde sig for Dagen ved Idérigdom, Kombinationsevne og Kendskab til alle finanstekniske Enkeltheder. Hans omskiftelige Liv og hans efter Tidens Maalestok betydelige Rigdomme kastede noget af Eventyrets Glans over ham, og hvor dette ikke var tilstrækkeligt til at bane ham Vejen fremad, hjalp hans fortrinlige Evner til at omgaas Mennesker, imponere og vinde dem for sig og sine Ideer. Til Forklaring af hans Held tjener endvidere, at hans Indsats blev ydet i Tider med opadgaaende Konjunkturer. Inden for Landbruget steg Priserne fra Aar til Aar, og den nordamerikanske Uafhængighedskrig skabte Formuer i neutrale Rederkredse. Baaret frem af denne Bølge af stigende Velstand overvandt han Statens øjeblikkelige Vanskeligheder, skaffede de fornødne likvide Midler og betalte af paa Gælden, men han forsøgte ikke en haardt tiltrængt almindelig Reform af hele Finansstyrelsen, og hans Forslag om Bankens Henlæggelse under Statskassens umiddelbare Ledelse skulde i Løbet af en Menneskealder føre til Pengevæsenets fuldstændige Ruin. Om Udviklingen havde formet sig anderledes, hvis han selv havde bevaret Haanden paa Roret, kan naturligvis ikke afgøres. Ligesom det i sin Tid var Familien Bernstorff, der havde formidlet Forbindelsen mellem ham og den danske Stat, saaledes var det stadig den ældre og den yngre Bernstorff, der støttede ham, og med hvem han havde det intimeste Samarbejde. Hvor betydningsfuldt dette Samarbejde end har været, forløb det dog ikke altid lige harmonisk. S. kunde i sin Gerning vise megen Haardhed og Hensynsløshed, og de Midler, han benyttede sig af,

var ikke altid fine, ligesom det maa siges at være ret uheldigt, at han ofte blandede sine egne og Statens Pengeforretninger uløseligt sammen, f. Eks. ved Anlæggelse af en Filial af det berygtede Tal-lotteri paa sit holstenske Gods Wandsbeck. Men bortset fra disse Vanskeligheder bevaredes det gode Forhold, og da Struensee var styrtet, var S. en af de ivrigste for at arbejde paa A. P. Bernstorffs Tilbagekaldelse. En Række Aar med nært Samarbejde saavel paa det finansielle som paa det politiske Omraade tog sin Begyndelse, og det afbrødes først ved Bernstorffs Tilbagetræden i Efteraaret 1780. Kort Tid efter denne Begivenhed begyndte S.s Helbred at vakle, og godt 57 Aar gammel døde han.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Rang med Kammerherrer 1761. Baron 1762. Gehejmemaal 1765. Optaget i den danske Lensgrevestand 1779. — Hv. R. 1762. L'union parfaite 1768. Bl. R. 1773. — Pastel af L. Lønberg (Fr.borg). Maleri af samme (Hellebækgaard) og af J. G. Ziesenis (Ahrensburg). Maleri i Altona. Miniature af Corn. Høyer (Fr.borg). Buste af Hartman Beeken (Ahrensburg). Buste og Statuette af L. Grossi 1782. Portrætteret paa J. F. W. Haffners Tegning af Appartementssalen 1781 (Rosenborg). Sortkunstblad af T. Kleve efter Miniature af Corn. Høyer. — Mindesmærke af Johs. Wiedewelt i Jægerspris (senere ødelagt og erstattet af en fri Efterligning af Freund). Tegning dertil (Kunstakademiet); Stik af J. Fr. Clemens; Akvarelskitse af S. L. Lange (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 208 f.; LII, 1935, II, S. 150. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 2—VI, 1, 1898—1907. Jul. Schouvelin: Fra den danske Handels Empire, I, 1899. Axel Nielsen: Dänische Wirtschaftsgeschichte, 1933. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Samme: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Regeringsskiftet 1784, 1888. Holger Hansen: Kabinetstyrelsen i Danmark, I—II, 1916—19. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved E. Nystrom, I—II, 1915—31. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv, 1936. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrhunderts, 2. Aufl., 1927. Nordelbingen, XI, 1935, S. 184—205. Fra Frederiksborg Amt, 1929 (se Registeret). Peter Hirschfeld i Nordelbingen, XV, 1939, S. 372—424. Wilh. Albers i Zeitschr. für niedersächsische Familienkunde, XV, 1933, S. 125; XVII, 1935, S. 46. Tilskueren, L, 1933, II, S. 175—218.

Harald Jørgensen.

v. Schindel. Af den uradelige Slægt v. S., som er hjemmehørende i Schlesien og Oberlausitz, og som tidligst nævnes med Elgenis S. ca. 1280, kom Wiglas v. S. (d. 1695) til Puditsch, Wabnitz og Nauke til Danmark, først som Page kort efter 1660, dernæst

omkring 1690, da han indrettede det ridderlige Akademi, for hvilket han s. A. blev Overhofmester; af hans Børn skal nævnes Admiral Wiglas v. S. (1684—1756), Etatsraad, Amtmand Henrik Leopold v. S. (1686—1723) og nedenn. Grevinde Charlotte Helene v. S. (ca. 1690—1752) — der ægtede Brigader Ernst Gottschalck Bülow (1672—1721, s. d.) — samt Generalmajor Frederik Wilhelm v. S. (1690—1755), hvis Søn nedenn. Admiral, Marinedeputeret Conrad v. S. (1715—94) var Fader til Major Frederik Jørgen v. S. (1767—1837).

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VII, 1906, S. 541 ff.

Albert Fabritius.

v. Schindel, Charlotte Helene, Grevinde, ca. 1690—1752, Kong Frederik IV.s Elskerinde. F. ca. 1690, d. 6. April 1752 i Flensborg. Forældre: Overhofmester Wiglas v. S. (d. 1695) og Baronesse Anna Helene Horn (d. 1709). Gift 9. Febr. 1716 i Antvorskov Slots K. med Amtmand, Brigader Ernst Gottschalck Bülow (s. d.).

C. H. v. S. var »Husfrøken« hos Frederik IV.s Elskerinde Grevinde Vieregg, da Kongen stiftede Bekendtskab med hende. Allerede under sin Italienrejse (Okt. 1708—Juli 1709) skal han have korresponderet med hende, og Maj 1710 fødte hun ham en Datter (d. Marts 1711). S. A. blev hun gjort til Grevinde og fik som Gave af sin kongelige Elsker Grevskabet Frederiksholm, oprettet af Godserne Bavelse og Næsbyholm (Tybjerg H.). Her indlod hun sig i Forhold til Amtmanden paa Antvorskov, Brigader E. G. Bülow, hvem hun fødte en Datter. Kongen, til hvem Forholdet allerede tidligere var kølnet, især efter at han 1711 havde lært Anna Sophie Reventlow at kende, beordrede nu Ægteskab mellem hende og Bülow og fratog hende Grevskabet, men benaadede hende med en Aarspension paa 1000 Rdl. Hun tog med Bülow Ophold i Hamburg til hans Død 1721, boede derefter hos en Søster i Schlesien, senere i Berlin og fra 1750 i Flensborg. Det kneb svært for hende at slaa sig igenem med Pensionen, bl. a. fordi hun var meget godgørende.

P. F. Suhms Nye Samlinger til den Danske Historie, I, 1792, S. 143—49; II, 1793, S. 11. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889.

C. O. Bøggild Andersen.

v. Schindel, Conrad, 1715—94, Søofficer. F. 24. Febr. 1715, d. 1. Dec. 1794 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Oberstløjtnant, senere Generalmajor Frederik Wilhelm v. S. (1690—1755, gift 2° 1748 med Anna Dorothea Wildenrath, 1712—84, gift 1° 1730 med Kaptajn Hans Friboe, d. 1747) og Anne Ulfeldt (d. 1744). Gift 1° 1747 med Hendrina Christina Decker,

døbt 10. Okt. 1727 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 29. Juli 1762 (Ty. Ref.), D. af Porcelænshandler Peter D. (ca. 1697—1727) og Cathrine Agathe Bredahl (ca. 1701—78). 2° 4. April 1764 i Kbh. (Holmens) med Kirstine Leegaard, døbt 6. Febr. 1732 i Kbh. (Holmens), d. 24. Marts 1771 sst. (Trin.) (gift 1° 1753 med Kammerraad, Møntinspektør, senere Justitsraad Peter Nicolai v. Hauen, 1689—1761), D. af Kommandørkaptajn Friderich Jørgen L. (1694—1763) og Kirstine Fogh (ca. 1693—1774).

v. S. var kgl. Page, blev 1732 Kadet, var 1734—36 i engelsk Tjeneste, blev Sekondløjtnant 1737, Premierløjtnant 1740, Kaptajnløjtnant 1746, Kaptajn 1755, Kommandørkaptajn 1759, Kommandør 1766, Kontreadmiral 1774 med Anciennitet fra 1770, Viceadmiral 1776 og Admiral 1790. Han var atter i engelsk Tjeneste 1738—39 og 1744—46 og var 1751—53 Chef for Fregatten »Docquen« i Eskadre til Middelhavet og Marokko, var til Stede paa Saffias Red ved Fregatten »Falster«s Brand og førte S. Hooglant (s. d.) og de reddede af »Falster«s Besætning til Kbh. Han var derefter flere Gange Chef for Orlogsskib og tre Gange Flagkaptajn i Eskadren. 1761—62 var v. S. Deputeret i Admiralitetskollegiet og 1762—66 Holmens Chef, et Embede, som han efter Grev F. Danneskiold-Samsøes Mening ikke var voksen paa Grund af manglende Erfaring paa dette specielle Felt. Danneskiold anerkender i øvrigt v. S.s Dygtighed og Fortjenester paa alle andre Omraader. v. S. blev 1767 Generaladjutant og Jagtkaptajn hos Kongen og fik i denne Egenskab 1772 det Hverv at overføre Dronning Caroline Mathilde fra Kronborg til Aalborg, hvilket dog blev opgivet. Han indtraadte atter i Kollegiet 1775 som 2. Deputeret og var 1788—94 1. Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet, hvor han var Præsident til 1792, da Kronprins Frederik overtog Præsidiet. 1780 og 89 var v. S. Chef for Flaaden, 1. Gang til Handelens Beskyttelse i Nordsøen, 2. Gang paa Grund af Krigsfare. 1776 var han Medlem af Kommissionen om Lægdsinddeling i Norge og 1778 Formand i Kommissionen om Søkadetakademiet. 1779 arvede han det v. S.ske Fideikommis' Godser, Kunzendorff, Wabnitz og Naucke i Schlesien. — Kammerherre 1767. — Hv. R. 1774. — Maleri. Portrætteret paa J. F. W. Haffners Tegning af Apartementssalen paa Christiansborg 1781 (Rosenborg) og hans Maleri af Teselskabet paa Amalienborg 1794 (Jægerspris).

Efterretninger om den Danske Søe-Etat fra forrige Tider, 1790, S. 147—52, 243—49. H. G. Garde: Efterretn. om den danske og norske Søemagt, III, 1833; IV, 1835. Personalthist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, S. 72 f. H. C. A. Lund: Søkadet-Korpssets Historie 1701—1901, 1901, S. 124 ff.

Th. Topsøe-Jensen.

Schindler, Peter, f. 1892, Præst, Forfatter. F. 16. Febr. 1892 paa Frbg. Forældre: Kommunalærer, senere Overlærer August Johan Klaus Frans S. (1850—1935) og Marie Kristine Schneekloth (f. 1855). Ugift.1

S. blev Student 1909 fra Schneekloths Skole. Et kaotisk gærende Studieliv ved Kbh.s Universitet (Teologi), afbrudt af et Aars Rejse som Messedreng til Østasien, førte ham gennem alle Afskygninger af dansk Protestantisme til Interesse for Katolicismen. 1913 besluttede han at blive katolsk Præst og tog foreløbig ud paa en tre Fjerdingaars Rejse rundt til katolske Lande. Med Stemninger og Erfaringer fra denne Rejse som Grundlag blev han i Febr. 1914 optaget i den katolske Kirke og rejste til Rom for at studere. Paa Grund af Verdenskrigen blev hans Studier usædvanlig kortvarige og urolige. 1917 aflagde han Eksamen i Siena, blev præsteviet og rejste hjem. 1918—19 var han Kapellan ved Sakramentskirken i Kbh. og kastede sig ud i et mangfoldigt Arbejde som Præst for Ungdommen, apologetisk Skribent og Lyriker. Digtsamlingen »Bag Kooje og Klausur« (1918) skildrer hans Rejser i Italien og hans indre Brydninger under Studierne i Rom, den vidner om Skrivefærdighed, men er gennemgaaende uselvstændig Efterklang af Johannes Jørgensens Poesi; i »Jomfru Mariæ Rosenkrans« (s. A.) efterligner han Paul Claudel. Efter en Krise og et nyt Ophold i Italien, især hos Benediktinerne i Subiaco og Monte Vergine 1919—21 skrev han stadig Digte (bl. a. i Tidsskriftet »Klinte«) samt en Roman »Trængselsaar« (1921) og nogle barnligt-religiøse Smaaskuespil (»Legende«, s. A.), begge under Pseudonymet Broder Ulv. Fra 1921 har han uden egentligt Embede virket som katolsk Præst rundt om i Danmark, siden 1928 i Kbh., men med talrige Afbrydelser af Rejser og 1931—33 et Ophold i Rom. Som Forfatter har han udgivet en lang Række større og mindre kirkelige Skrifter, to Rejseleksjoner fra Italien og Orienten (»Det rene Væld«, 1926, og »Kølvand og Skinnestribe«, 1940) og et Bind Digtning paa Vers og Prosa (»Det kimer i fjærne Riger«, 1941). Hans bedste Prosa er Rejsebrevene, livlig og haandfast; af hans Lyrik viser kun en lille Samling Salmer nogen Selvstændighed. Under sit Ophold i Subiaco og Monte Vergine blev han grebet af en Begejstring for Benedikt af Nurcia, som bærer hans Hovedværk »Vesterledens Munkevæsen« (I—III, 1931—39); fra Benedikt afleder han alle de Strømninger i katolsk Religiositet, der har faaet organiseret Form i Ordensliv. Værket er blevet skarpt angrebet fra katolsk Side for svigtende Videnskabelighed, men uden for katolske Kredse har man modtaget det som en brugbar Oversigt

og prist S. for hans friske Fremstillingsmaade. Dette Værk udtrykker tillige, hvad han kalder »klassisk Katolicisme« i Modsætning til »Vulgærkatolicismens« brogede Vrimmel af folkelige Andagter og individuelle Aabenbaringer, Interesse for Helgenmirakler og Mysticisme. Tydeligst kommer hans Standpunkter frem i en Biografi af Mogens Ballin 1936, og den spores i de Tanker om kirkelig Kunst, han har fremsat i en Bog om Billedhuggeren Chresten Skikkild 1934; i samme Retning peger hans nyttige Haandbog »Liturgi« (I—II, 1928). — Trods sit Præg af at være Epigon af Johannes Jørgensen er S. en interessant moderne Konvertit-Type; hans »klassiske Katolicisme« virker som et Overbud i Retning af romersk Højkirkelighed, der ret beset røber den gamle Menigheds-Protestant. — Tegning af Gerda Ploug Sarp.

Studenterne MCMIX, 1934, S. 150 f.

Emil Frederiksen.

Schiwe, Adam Wilhelm, 1827—1901, Søofficer. F. 25. Nov. 1827 i Kbh. (Helligg.), d. 25. Febr. 1901 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajn i Kongens Livkorps, Justitsraad, Grosserer Henrik Laurentius S. (1783—1839, gift 1808 med Johanne Birgitte Charlotte Frydendahl, f. 1790; Ægteskabet opløst) og Nicoline Petrine Hjelte (1785—1851). Gift 29. Dec. 1858 i Kbh. (Holmens) med Regitze Caroline Christine Frederikke (Fritze) Hohlenberg, f. 20. April 1837 i Kbh. (Garn.), d. 25. Dec. 1911 sst., D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn i Fodfolket Carl Johan Christian H. (1802—49) og Christiane Frederikke Elisabeth Schou (1810—84).

S. blev Kadet 1841, Sekondløjtnant 1847, Premierløjtnant 1855, Kaptajn 1868, Kommandør 1878 og Kontreadmiral 1886. Under den første slesvigske Krig var han 1848 med Briggen »Mercurius«, 1849 med Korvetten »Galathea« og derefter med Linieskibet »Skjold« og 1850 Adjudant hos Chefen for Militærstyrken paa Femern. 1851—53 var han i Koffardifart, først som Styrmand, derefter som Skibsfører. 1853 sendtes han til Vestindien for at tiltræde Tjeneste i »Mercurius«, hvor tre af Løjtnanterne var døde af Klimatfeber, og 1854—57 var han næstkommanderende ved Krydstoldvæsenet. 1858 stilledes han à la suite for at overtage Stillingen som Eksaminator ved Navigationsskolerne i Slesvig og Holsten. 1864 meldte han sig atter til Tjeneste ved Søværnet og blev ansat som Stationsofficer ved Søtransportvæsenet ved Hørup Hav. I Slutningen af Juli sendtes han til Fanø med to Dampskibe for at hente Resterne af Kaptajnløjtnant Hammers Personel og Materiel. Efter forskel-

lige Togter var S. 1872 Chef for Panserbatteriet »Gorm« i Eskadre, 1875 for Korvetten »Hejmdal«, Kadetskib, 1877 for Torpedoskibet »Esbern Snare« og 1882 for Fregatten »Sjælland«. 1869 blev S. beordret til Tjeneste ved Ingeniørbataillonens Mineafdeling, der blev Begyndelsen til vort senere Søminevæsen. 1872 blev han Leder af Flaadens Søminevæsen, 1878 Chef for Søminevæsenet og 1880 Chef for Søminekorpset. 1886 overtog han Stillingen som Chef for den flydende Defension paa Kbh.s Red, 1889 og 92 var han Chef for Øvelseseskadren, og sidstnævnte Aar blev han afskediget paa Grund af Alder. 1888—92 var S. Formand for Søofficersforeningens Bestyrelse. Han var en dygtig og praktisk Sømand, et velbegavet, elskværdigt og jovialt Menneske, men ikke tynget af tekniske eller teoretiske Kundskaber. — R. 1864. DM. 1877. K.² 1885. K.¹ 1888.

Ill. Tid. 10. Marts 1901. Tidsskr. f. Søv., LXXIII, 1902, S. 17 f.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Schiødte. Slægten S. føres tilbage til Jørgen Skytte paa Holckenhavn (d. ca. 1750), hvis Søn Bedemand og Snedker i Assens Lars Jørgensen S. (1714—86) var Fader til Sognepræst i Snøde og Stoense Mathias S. (1750—1803) — hvis Sønner var Stiftsprovst i Viborg Laurids S. (1792—1843) og Sognepræst i Husby Mogens S. (1798—1880) — og til Postmester i Stege Jørgen S. (1741—1811), af hvis Sønner skal nævnes Styrmand Mons (Magnus) Laurids S. (1775—1840) — hvis Søn nedenn. Zoolog Jørgen Matthias Christian S. (1815—84) var Fader til ligeledes nedenn. Arkitekt Erik S. (1849—1909) — Urtekræmmer i Kbh. Lars S. (1776—1848) og Præst ved Christiansborg Slotskirke, Hofprædikant Søren S. (1781—1836), der var Fader til Professor, Overlæge Immanuel S. (1818—73) og til Urtekræmmer og Frøhandler Jørgen Valdemar S. (1811—95), hvis Søn var Genremaleren Valdemar Harald Immanuel S. (1852—1924). Ovenn. Urtekræmmer Lars S. (1776—1848), der var Oberstløjtnant ved det borgerlige Artilleri, var Fader til Sognepræsterne Jørgen Carl S. (1806—85) i Store og Lille Fuglede og Jens Georg S. (1804—74) i Ørslev Kloster og Ørum, hvis Søn Varemægler Hans Fritz Henrik S. (1837—1916) var Fader til Overlæge, Dr. med. Nicolai Emil S. (f. 1869).

Axel Thorvald Schiødte: Ætten Schiødte 1680—1880, 1880.

Albert Fabritius.

Schiødte, Erik, 1849—1909, Arkitekt. F. 26. Aug. 1849 i Kbh. (Frels.), d. 6. Dec. 1909 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre:

Museumsinspektør, senere Professor J. C. S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Fra sit Barndomshjem medbragte S. en alsidig og levende humanistisk Indstilling. Hans Interesser gik i Retning af Arkitektur, Kunsthistorie og Arkæologi. Han blev Student 1867 fra Metro-politanskolen, tog Filosofikum 1868 og gennemgik Akademiets Arkitekturskole 1869—75. Som Arkitekt stod han nærmest ved Hans J. Holms Retning, om end ikke udpræget. Han yndede som oftest uregelmæssige Grundplaner, Taarne og Gavle; alligevel er hans Formsans kendetegnet af en vis Tørhed, tillige dog ogsaa af et vist Maadehold. Nævnes kan den fint gennemarbejdede Villa Filippavej 5 (1885), den livlige og fornøjelige Fiskeribygning paa Udstillingen 1888 samt en Række af Frihavnsselskabets første Bygninger: Toldbodbygningen ved Søndre Indgang (1894), Kontorbygningen (1893), de nydelige Proviantboder (1893), den tilstødende Funktionærbolig (1898) m. m. Hen imod 1900 gik han til Dels over til Palæstil. S. har tegnet en Mængde Møbler og meget Kunsthåndværk, bl. a. det ældre Inventar til Kunstindustrimuseet; betegnende for 90'ernes stilistiske Opløsning er et Bogskab fra 1892, hvis Underdel er holdt i ægyptisk Stil, derover følger klassisk, derover romansk og til Slut gotisk Stil (afb. i Kunst, I, 1899, V. Kochs Artikel: Ny dansk Møbelkunst). Han har ogsaa tegnet lidt grafisk Arbejde. Fra 1876 var han knyttet til Nationalmuseet (Under-søgelser, Opmaalinger, enkelte Istandsættelser). En ikke ringe Betydning havde S. endelig som Kritiker og Anmelder af Kunst, Arkitektur og Arkæologi i Dagblade, særlig »Dannebrog«, og i Tidsskrifter; desuden var han Medarbejder ved Salmonsens Konversationsleksikon og »Dansk biografisk Lexikon«. Navnlig gav han Bidrag til Forstaaelse af Tidens Arkitektur og den fremvoksende kunstindustrielle Bevægelse. Han førte en fortrinlig Pen. — Evner havde S. Men hans mange Interesser spredte ham, hvortil kom en noget urolig Livsførelse. I ingen Henseende naaede han ud over sin Tids Ramme. — Tit. Professor 1902. — Maleri af P. Mønsted. Tegning.

Gamle københavnske Huse og Gaarde, i Tegninger af Alfred Larsen, med Text af Erik Schjødte, 1894. Arkitekten, V, 1898—99, S. 56, 58; VIII, 1900—01, S. 40—44. Architekten, Medd. fra Akad. Architektforen., IV, 1902, Afd. A, S. 24—30; XII, 1910, S. 121—25. Ill. Tid. 21. Maj 1905 og 26. Dec. 1909. Tidsskr. f. Industri, V, 1904, S. 222 f. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 1910, S. 186, 249. En Del Opmaalinger i Ældre nordisk Architectur, Saml. 1—Saml. 3, R. 2, 1877—96.

Knud Millech.

Schjødte, Jørgen Matthias Christian, 1815—84, Zoolog. F. 20. April 1815 i Kbh. (Frels.), d. 22. April 1884 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Styrmand Mons (Magnus) Laurids S. (1775—1840) og Helene Maria Beck (1782—1833). Gift 11. Nov. 1848 i Kbh. (Frels.) med Fylla (Maria) Hellmann, f. 19. Maj 1821 i Kbh. (Mos.), d. 29. Juli 1905 i Kbh., D. af Grosserer, senere Bogholder Benjamin H. (1777—1860) og Vilhelmine (Mine) Meier (1782—1851).

De trange Kaar, hvorunder S. voksede op i Hjemmet paa Christianshavn, henviste ham tidligt til at klare sig selv og modnede ham derved tidligt til Bevidsthed om eget Værd. Entomologiske Interesser havde han allerede som Skoledreng, og de blev yderligere styrket ved Bekendtskabet med den seksten Aar ældre Chr. Drewsen, Bestyreren og senere Ejeren af Strandmøllens Papirfabrik, med hvem han, der da var femten Aar gammel, traf sammen paa en Samletur i Skodsborgs Omegn. Drewsen, der var en meget ivrig Amatør-Entomolog, kunde lære den unge S. Begyndelsesgrundene i Entomologien og dens Teknik; og det varme Ven-skab, der opstod mellem disse to og som varede Livet ud, blev af stor Betydning for Entomologiens Vækst i Danmark. Gennem Drewsen kom S. i Forbindelse med Tidens Entomologer, især Westermann, hvis smukt præparerede Insektsamling blev et Forbillede for S.s egen. Imidlertid forsømte han Skolearbejdet til Fordel for disse Interesser; og da han mente, at det tog for lang Tid, inden han økonomisk kunde staa paa egne Ben, hvad Familiens Kaar gjorde nødvendigt, hvis han først skulde blive Student og siden studere, forlod han Skolen 1832 og begyndte at læse Kirurgi. Heller ikke dette lod sig gennemføre, og for at opretholde Livet begyndte han 1834 at give Informationer paa den Skole, han lige havde forladt, Borgerdydskolen paa Christianshavn, samtidig med at han dyrkede sine entomologiske Interesser ved Ekskursioner (i Kbh.s Omegn) og Studier, bl. a. i den nyoprettede Naturhistorisk Forenings Samling. Samtidig gjorde han Bekendtskab med flere af Tidens fremragende Naturforskere, saaledes Botanikeren Professor Schouw, der ofte hjalp ham under de senere Stridigheder, og Zoologen Henrik Krøyer, hvilken sidste kom til at paa-virke ham meget i videnskabelig Henseende; den omhyggelige detaillerede Maade, paa hvilken Krøyer arbejdede med sine Krebsdyr, stemte godt overens med den Maade, det faldt S. naturligt at arbejde paa.

S.s Interesser gjaldt først og fremmest Kendskabet til den danske Insektauna, og han var klar over, at omfattende Indsamlinger var

nødvendige; alt for meget var endnu ukendt. Han søgte derfor 1837 gennem Det kgl. Landhusholdningsselskab om Støtte til Indsamlingsrejser til de danske Landsdele og fik ved Konferensraad Jonas Collins Indflydelse baade dette og de to følgende Aar 300—400 Rdl. af Fonden ad usus publicos. Resultatet af disse Rejser var det stort anlagte Værk »Genera og Species af Danmarks Eleutherata«, af hvilket 1. Bind kom 1841. Det var Jonas Collin, der skaffede S. Midlerne til Udarbejdelsen og Udgivelsen af dette Værk, ligesom han altid, saa vidt hans Magt rakte, stod S. og Krøyer bi, og det er derfor forstaaeligt, at S. dedicerede Værket til ham. Det er et af de bemærkelsesværdigste Arbejder inden for dansk Entomologi, i sin Tilrettelæggelse og Udførelse langt forud for sin Tid og med sine 600 Sider saa omhyggeligt og saa rigt paa Iagttagelser, at man undres over, at en Mand paa kun 25 Aar har kunnet frembringe det. Det er ledsaget af 24 Kobbertavler, som S., der var meget sikker paa Haanden og en ypperlig Tegner, ikke blot har tegnet, men ogsaa stukket selv. Han uddannede sig til en førsterangs Kobberstikker, der senere kunde oplære vel den ypperste naturhistoriske Kobberstikker, vi har haft, E. A. Løvendal, i Kunsten. Trods det danske Sprog, hvori det er skrevet, vandt Værket stor Anerkendelse i Udlandet, navnlig i Tyskland. — Nogle mindre Artikler fra samme Tid er ligeledes Resultatet af disse Indsamlingsrejser.

1842 blev S., der fra 1840 under Krøyers Fravær havde holdt zoologiske Forelæsninger ved Veterinærskolen, ansat ved Det kgl. naturhistoriske Museum som »Underinspecteur ved Insectsamlingen«. I dette Museum, hvor den ældre Reinhardt længe alene havde passet den zoologiske Del, idet hans Assistent H. Beck forsømte alt Arbejde, forberedte man dette Aar den Reform at underafdele den zoologiske Samling og lade hver Del bestyre af en Inspektør, med Reinhardt som Overinspektør. S. tilbød gratis sin Assistance og blev da ansat af Christian VIII., foreløbig uden Gage, hvilken han dog fik n. A. Han tog sig straks for at skaffe Orden til Veje i den meget stærkt forsømte Insektsamling og fik ved Kongens direkte Mellemløst anvist et Værelse til denne Samling, der hidtil havde staaet splittet i Museet; Reinhardt var ikke imødekommende over for disse nye Mænd, der kom paa »hans« Museum. Samtidig med Museumsarbejdet vilde S. fortsætte sine »Genera og Species«, men opdagede snart, at Kendskab til saavel de voksne Dyrs Anatomi som Larveformerne var en nødvendig Forudsætning og helligede sig saa helt disse Spørgsmaal; »Genera og Species« blev aldrig fortsat. For at faa Materiale ogsaa af frem-

mede Arter til disse mere almene coleopterologiske Studier og for tillige at øge Museets Samling af udenlandske Insekter søgte og fik han Understøttelse til en Rejse i Sydeuropa, som varede halvandet Aar, fra April 1845 til Nov. 1846, og paa hvilken han knyttede Bekendtskaber med alle Datidens entomologiske Navne i Tyskland, Østrig, Italien og Frankrig og indsamlede et kolossalt Materiale til Museet. Af særlig Interesse var nogle Former, han fandt i krainske Huler, og som han senere behandlede i »Specimen Faunæ Subterraneæ« (Vid. Selsk. Skr., Naturvid. og math. Afd., 5. Rk., II, 1851; særsk. Aftr. 1849). — 1844 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab.

Indtil 1848 havde S. saaledes haft gode Arbejdsvilkaar og naaet meget; men heri skete der nu en stor Forandring, idet Japetus Steenstrup, der 1845 havde efterfulgt den ældre Reinhardt som Professor ved Universitetet, sammen med Geologen Professor Forchhammer blev indvalgt i Det kgl. Museums Direktion, der var Museets Overledelse og hidindtil havde bestaaet af administrerende, ikke-naturhistoriske Embedsmænd. Dermed begyndte den berømte Strid mellem S. og Steenstrup, som optog Sindene i næsten trekvart Aarhundrede. At Forholdet blev, som det blev, skyldtes flere Ting, først og fremmest naturligvis de to Mænds Karakterer. Begge var meget stejle og meget sikre paa Rigtigheden og Retfærdigheden af deres Synspunkter og Handlinger, om end denne Sikkerhed synes erhvervet ad forskellig Vej, hos S. indefra i Erkendelsen af de Resultater, han som Autodidakt havde naaet, hos Steenstrup vel mere udefra som Følge af den Beundring, hans Omgivelser altid synes at have næret for ham, i Hjemmet Faderen, ved Studierne navnlig Forchhammer og Reinhardt, der forgudede deres unge Elev. Men dertil kom, at den Arbejdsmetode, S. og Steenstrup arbejdede efter, var vidt forskellig, Steenstrups med størst Interesse for de store Linier, det maatte være muligt at drage, men med liden Interesse for Detaillerne, S. med en bevidst Sans for Omhu i Enkelthederne som en nødvendig Forudsætning for Overigten. Allerede inden han fik noget at gøre med Steenstrup, havde S. en udpræget Despekt for ham og hans Arbejder; og da Steenstrup kom til Det kgl. Museum med det i og for sig berettigede Formaal at forene de to Museer, Det kgl. og Universitetsmuseet, ud fra det Synspunkt, at det i et lille Land var overflødigt at have to naturhistoriske Museer, maatte der straks opstaa en skarp Mod-sætning mellem ham og S., der ikke under noget Paaskud vilde underordne sig en Mand, for hvem han savnede Respekt. Bedre blev det ikke derved, at Madvig, der lige var blevet Kultusminister,

fik et meget uheldigt Indtryk af S. ved den første og eneste Samtale, de havde, i hvilken begge blev meget ivrige; S. havde ikke som Steenstrup det umiddelbart vindende og overbevisende i sin mundtlige Form. Følgen blev, at ved de første Forsøg fra Steenstrups Side paa at gøre sig gældende reagerede S. voldsomt; og at S. i Begyndelsen nødvendigvis maatte trække det korteste Straa og endog truedes med Afsked, gjorde ham ikke mindre kamplysten. En lang Række Sager blev ved dette personlige Forhold forkludrede, forhalede eller forhindrede; kun en enkelt skal her nævnes, nemlig det omtalte Spørgsmaal om Museernes Forening, som vel efter fjorten bitre Kampaar gennemførtes, men efter S.s Ønske med de enkelte Afdelingers Inspektorer som ligestillede i et Museumsraad, en Administrationsform, som endnu er gældende. — Denne Strid, der ofte gav sig grelle personlige Udslag, grellest maaske under Begivenhederne omkring Krøyers Død, varede ved til S.s Død og fortsattes siden mellem deres Elever.

Af største Betydning for S. blev det, at han 1860 ved Monrads Hjælp — Monrad var som Minister altid meget forstaaende over for S.s Ønsker — opnaaede fornyet Statsstøtte til Krøyers 1849 standsede »Naturhistorisk Tidsskrift«; heri kunde han og hans Elever publicere uhemmet af personlige Stridigheder, og heri publicerede han sit Hovedværk »De Metamorphosi Eleutheratorum Observationes«, der i elleve Parties findes i Bind I—XIII (1861—83) af Tidsskriftets 3. Række. Er »Genera og Species« et Hovedværk i dansk Entomologi, saa er »De Metamorphosi« det i Verdens; det er det ideligt citerede Grundlag for al Billelarveforskning siden da, ved sine smukke anskuelige Kobbertavler (stukket af Løvendal efter S.s Tegninger) og sine minutiøse latinske Beskrivelser et klassisk Arbejde, der bærer Vidne om S.s fremragende Evner som Iagttagger og Beskriver. Afsluttet blev det aldrig, S.s Død 1884 hindrede det, og der kom derfor aldrig det Afsnit, der skulde samle alle Iagttagelser til et Hele; men det Synspunkt, som er det bærende i Arbejdet, den morfologiske Bygnings Sammenhæng med Dyrets Levevis, kommer tydeligt til Orde. En Nyudgave af det udkomne, 900 Sider med 86 Tavler, er nylig planlagt. — Ogsaa de allerfleste af sine øvrige Afhandlinger siden 1860 publicerede S. i »Naturhistorisk Tidsskrift«, saaledes sine Fortegnelser over forskellige Grupper af danske Insekter, et Udtryk for den Interesse, han altid nærede for vort Lands Fauna og om hvilken Zoologisk Museums Samling er det righoldigste Vidnesbyrd, det store Arbejde over Krebsdyrenes Sugemund, den sammen med Meinert udgivne Monografi over snyltende Isopoder o. a.

1849 fik S. Ret til at holde Forelæsninger ved Universitetet, fra 1854 med Titel af Professor, fra 1863 med Sæde i Fakultetet. Ogsaa paa anden Maade udvidede S. sin Lærervirksomhed i disse Aar, idet han 1856 blev Lærer ved de Monrad'ske Kursus, 1858 Docent for Forsteleverne, 1863 Docent i Zoologi ved den 1858 oprettede Veterinær- og Landbohøjskole. Som Lærer var S. elsket og berømmet af sine Elever. Han var en ypperlig Forelæser, og paa Tomandshaand forstod han at inspirere til selvstændig Tænkning; som en af hans Elever har udtrykt det: han gav dem ikke Kundskaber, men Indsigt. Den Indsigt, han gav dem, byggede paa hans ofte fremhævede Grundsynspunkt: Detaillens Nøjagtighed, inden videre Slutninger drages, og fra den taalte han ingen Afvigelser; lærte han end Eleven at tænke selvstændigt, saa var det dog en Forudsætning, at Tendensen stemte overens med hans egen. Han blev paa den Maade ikke blot en Lærer og et Forbillede for sine Elever, men ogsaa deres Behersker; han maatte, som det er udtrykt, være Centrum i sin Verden. Med sin Sikkerhed i Fremtræden og sine alsidige Interesser — for Sprog, Litteratur, Kunst og Musik havde han lige stor Interesse, han var navnlig en ypperlig Sprogbeğavelse — havde han udmærkede Forudsætninger for saaledes at samle en Kreds om sig; og den Kreds af Videnskabsmænd, Forfattere og bildende Kunstnere, der altid var velkommen i hans gæstfrie Hjem, har stærkt fremhævet, hvilken Glæde de havde af Samtalerne med ham. At denne Trang til at beherske om end kun sin egen Verden var en bidragende Grund til Sammenstødet med Steenstrup, hvis tilsvarende Trang omfattede mere, derunder ogsaa S.s Verden, er indlysende. S. havde et Jernhelbred og en ukuelig Arbejdstrang og Arbejdsevne, hvad baade hans videnskabelige Produktion og Zoologisk Museums Leddyrsamling vidner om, hvori hans Indsamlinger, mest fra Danmark, men ogsaa fra Udenlandsrejsen 1845—46, endnu den Dag i Dag danner Grundstammen. For begge Dele var det derfor en Ulykke, at han blev angrebet af en uhelbredelig Tarmkræft, der i de senere Aar af hans Liv nedbrød hans Arbejdskraft, og hvoraf han døde endnu inden sit fyldte 70. Aar.

For Filosofi over Naturen havde S., som sagt, ingen Interesse og liden Respekt; dog havde han som Basis for sin Forskning en Opfattelse, for hvilken han gjorde Rede i det nu i Form og Indhold forunderligt antikverede Arbejde »Det vegetative og det animale i den dyriske og den menneskelige Form« (1878); de dyriske Former »fremholder for vor betragtning en steds mere gennemført realisation af det dyriske livs idé, idet denne Idés Udformning sker i

nøje Overensstemmelse med de Krav, Naturen stiller til de enkelte Organismer. En Udvikling i evolutionsteoretisk Forstand tænkte han sig ikke; og for de Tanker, Darwin paa den Tid førte frem, var han derfor ganske fremmed. Medens S. saaledes som Teoretiker hverken skabte eller indførte nogen Fornyelse, saa opnaaede han ved sit Emnevalg — den danske Fauna, Insekternes Udviklingshistorie og Leddyrenes deskriptive Morfologi —, ved sin sikre, omhyggelige, ansvarsbevidste Maade at behandle disse Emner paa og ved sin inspirerende Belæring at bidrage til at bringe den danske Zoologi op paa de Højder, hvorfra den siden det 18. Aarhundredes Slutning med Navne som O. F. Müller, J. C. Fabricius etc. i betydelig Grad var sunket.

R. 1860. DM. 1878. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af W. N. Marstrand 1846 (Zool. Museum). Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri fra Naturforsker mødet i Roskilde 1847 (Universitetet; Fr.borg 1896). Kultegning af P. S. Krøyer 1883 (Fr.borg), gengivet i Træsnit 1884. Buste af P. S. Krøyer 1883 (Fr.borg, Zool. Museum, Skagens Museum, Hirschsprung). Træsnit derefter af A. Bork 1884. Træsnit af H. P. Hansen 1884.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur, II, 2, 1875, S. 461—600. Samme: Jørgen Christian Schjødte, I—III, 1898—1905 (heri III, S. 293 Henvisning til Nekrologer). V. Pingel i Tilskueren, I, 1884, S. 761—74. V. Bergsøe: Studenterleben og Studieliv, 1903. H. Olrik: Danmarks Lærerhøjskole 1856—1906, 1906. Chr. Løfting i Den kgl. Veterinær og Landbohøjskole, 1908. Kai L. Henriksen i Entomol. Meddel., XV, 1921—37, S. 226—41. Samme i Prominent Danish Scientists, 1932, S. 124—27.

S. L. Tuxen.

Schiøler. Slægten S. føres tilbage til Brødrene Møller i Farringløse Søren Sørensen S. (1745—1828) og Ejler Sørensen S. (1738—1820), der var Møller i Tornemark, senere i Mogenstrup og Hammer og hvis Søn Møller i Stenmagle Lars Ejlersen S. (1764—1830) var Stamfader til en sjællandsk Møller- og Landmandsslægt; af hans Børn var Møller i Stenmagle Thomas Larsen S. (1802—60) Fader til Sognepræst i Herstedøster og -vester Gjerløv Christian Krog S. (1834—1913) og til Vekselmægler Laurids Eiler Theodor S. (1835—1908), af hvis Børn skal nævnes nedenn. Ornitolog, Vekselerer Eiler Theodor Lehn S. (1874—1929) og Margrethe Koch, f. S. (f. 1869, s. d.), gift med Provst Hans Winding Koch (f. 1867, s. d.). Pastor G. C. K. S. (1834—1913) var Fader til Biskop i Aarhus Thomas Larsen S. (1861—1939), til Kaptajn Rasmus Christian S. (1863—1927), til nedenn. Kapel-

mester Axel Theodor S. (1872—1930) — der var gift med Forfatterinden Anna Koch S. (f. 1867, s. d.) — og til Pianistinden Augusta Marie S. (f. 1868), hvis Søn er nedenn. Pianist Victor S. (f. 1899).

Albert Fabritius.

Schiøler, Axel Theodor, 1872—1930, Komponist, Kapelmester. F. 11. Dec. 1872 i Guldager, d. 28. Sept. 1930 i Skodsborg, begr. i Søllerød. Forældre: Sognepræst, sidst i Herstedøster og -vester, Gjerløv Christian Krog S. (1834—1913) og Elise Sophie Frederikke Lehn (1833—94). Gift 1° 16. Sept. 1899 i Glostrup med Anna Koch (se Koch Schjøler, Anna). Ægteskabet opløst 1921. 2° 5. Marts 1921 i Aalborg (b. v.) med Jeanne Marie Cornille Anna Lion, f. 31. Juli 1891 i Laigle, Frankrig, D. af Alfred L. og Angeline Cauory. Ægteskabet opløst. 3° med Elsa Betzén (gift 2° med H. Hvid-Hansen).

S. stammede fra et meget musikalsk Hjem. Hans Moder var uddannet paa Konservatoriet, og alle de ældre Søskende dyrkede Musikken med Evner ud over Gennemsnittet. Sytten Aar gammel kom han 1889 paa Konservatoriet og fik her Vald. Tofte som Lærer i Violin og Orla Rosenhoff og Niels W. Gade som Lærere i Teori og Komposition. 1891 kom han til Paris, hvor han, samtidig med at han spillede Primoviolin i Lamoureux' Orkester, fuldendte sine Violinstudier hos Henri Berthelier. Hernede skrev han sin første Symfoni (Programsymfoni over Napoleon), som med Bifald opførtes første Gang i Kbh. 1903. Paa den Tid var han en Overgang (1899—1901) Dirigent i Bergen, men 1903 vendte han tilbage til Kbh. og blev s. A. Dirigent i Folketeatret (til 1912). S. stiledede imidlertid mod større Opgaver, og 1906 fik han startet Filharmonisk Selskab, hvor han i nogle Sæsoner væsentlig fremførte nyere Musik. Samtidig var han virksom som Kammermusikspiller. Sammen med Pianistinden Agnes Adler og Cellisten Paulus Bache dannede han en Trio, der kom til at danne Grundlaget for den gennem en Menneskealder virkende Agnes Adler-Trio. Fra Tiden omkring 1905 stammer S.s anden Symfoni (Es-Dur). Foruden Symfonien skrev han i disse Aar en Strygekvarter, en Violinsonate og en Del mindre Ting. Desuden har han skrevet en Opera »Heloise« — med Tekst af Sophus Michaëlis —, som ikke naaede til Opførelse. Skuffelsen herover var sikkert medvirkende til, at S., der i Mellemtiden ogsaa var blevet Dirigent for Kbh.s Kommunes Koncerter i Rosenborg Have, 1913 atter rejste til Paris. Verdenskrigen kom imidlertid til at gribe stærkt ind i hans Skæbne, og efter at have virket som Violinist i Italien og Schweiz vendte

han mod Krigens Slutning hjem og levede sine sidste Aar som Violinist i Kbh. S. havde ualmindelige Evner som Orkesterleder; hans Direktion var præget af en gallisk Trang til Klarhed, som ogsaa karakteriserer hans sikkert formede Kompositioner, der navnlig ved instrumentalt Haandelag adskiller sig fra den øvrige danske Musik ved Aarhundredskiftet. Han var en charmerende Violinist, men naaede paa intet Punkt helt, hvad hans Evner betingede. Bortset fra Smaating for Violin og Klaver og enkelte Sange er hans Kompositioner utrykte.

Politiken 1. Okt. 1930. R. Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919, S. 88.

Richard Hove.

Schiøler, Eiler Theodor Lehn, 1874—1929, Ornitolog. F. 30. Okt. 1874 paa Frbg. (Frue), d. 13. Aug. 1929 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Vekselmægler Laurids Eiler Theodor S. (1835—1908) og Augusta Thalia Petrea Lehn (1836—1901). Gift 1° 3. Nov. 1898 i Kbh. (Cit.) med Ellen Dorothea (Dora) Plum, f. 21. Marts 1874 i Kbh. (Johs.), d. 30. Sept. 1921 sst., D. af Dr. phil. C. Rosenberg (s. d.) og 1. Hustru og adopteret af Professor, Dr. med. Peter P. (s. d.) og Hustru. 2° 16. Okt. 1924 i Hjørlande med Helga Elvira Marie Jørgensen, f. 19. Juli 1901 i Slagelse (gift 2° 1932 med Oberstløjtnant, senere Oberst Carl Raabye, 1886—1940, gift 1° 1912 med Ebba Mimi v. Lowzow, 1892—1931), D. af Købmand Rasmus J. (1858—1914) og Christiane Hendriksen (f. 1866).

S. fik allerede som Skoledreng paa Herlufsholm levende Interesse for Ornitologi, idet han blev stærkt paavirket af Skolens Naturhistorielærer M. Traustedt. Baade her og senere under Skolegang i Metropolitanskolen samlede han ivrigt Æg og udstoppede Fugle og planlagde det store Værk om den danske Fuglefauna, hvis Realisation han mange Aartier senere delvis gennemførte. Han blev klar over, at han for at gennemføre sine Planer maatte raade over store Samlinger, og han indsaa, at dette krævede betydelige Pengemidler. For at skaffe sig den økonomiske Basis opgav han den akademiske Bane, tog Handelseksamen fra de Brockske Skoler og rejste til Amerika for at faa yderligere Uddannelse i Bank- og Vekselererfaget. 1894 vendte han tilbage til Danmark, og efter at have faaet forskellig yderligere forretningsmæssig Uddannelse indtraadte han 1906 som Parthaver i sin Faders Vekselererfirma, hvor han virkede til Firmaets Likvidation 1922.

S. kom tidligt i Forbindelse med Herluf Winge, som paa væsentlige Punkter har præget hans Indstilling. Han blev i øvrigt stærkt

paavirket af den i Aarhundredets Begyndelse stigende Interesse for Studiet af Fuglenes geografiske Racer, og han maa nævnes som den, der her hjemme har indført denne Forskningsretning og paa vist dens betydningsfulde Opgaver inden for nordisk Ornitologi. Han indsaa Betydningen af store Samlinger for saadanne Studier og tilvejebragte gennem Aarene dels personlig, dels gennem Køb en meget omfattende Samling af palæarktiske Fugle, navnlig Andefugle, paa i alt omkring 20 000 Eksemplarer. 1905 offentliggjorde han sin første videnskabelige Afhandling om den grønlandske Stokand (Vid. Medd. Naturh. Foren.), og n. A. lykkedes det ham at faa stiftet Dansk Ornitologisk Forening og dermed samtidig lagt Grunden til »Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift«, i hvilket han har offentliggjort en lang Række Afhandlinger om nordiske Fugles, navnlig Ænders, Raceforhold samt en Del mindre faunistiske Meddelelser. De økonomiske Kriser, der fulgte efter Verdenskrigen 1914—18, ramte S. meget alvorligt, og hans Firma maatte 1922 træde i Likvidation. Det lykkedes dog hans Venner at sikre Samlingen og skaffe S. passende Arbejdsvilkaar, og 1925—26 saa 1. og 2. Bind af hans store Værk »Danmarks Fugle« Lyset. Disse to Bind, omhandlende Andefugle, er tilsammen paa 590 Foliosider med 184 Tavler, udført af Gerh. Heilmann, Johs. Larsen og Henning Scheel, og de repræsenterer en meget betydelig Arbejdsindsats, ligesom de indeholder et mægtigt Materiale til Belysning af de behandlede Fuglegrupperes Systematik og Biologi. Værket, af hvilket et 3. Bind omhandlende Rovfugle udkom efter S.s Død, er vel i nogen Grad præget af for mange Detailler og unødigt Bredde, men maa dog nævnes som et af de betydeligste i nyere nordisk Ornitologi og vil ligesom hans omfattende Samlinger stedse sikre S. en Plads inden for Ornitologien. I de allersidste Aar var S.s Arbejdsevne lammet af Sygdom. Efter hans Død erhvervede Statens, bl. a. ved Tilskud fra forskellige private, hans Samling, som nu udgør en væsentlig Del af Fuglesamlingen i Zoologisk Museum.

Finn Salomonsen i Videnskabelige Medd. fra Dansk naturhist. Foren., LXXXVIII, 1929—30, S. V—XIII. R. H. Stamm i Dansk ornith. Foren. Tidsskr., XXIV, 1930, S. 1—8 (med Bibliografi). Berl. Tid. 13.—14. Aug. 1929.

R. Spärck.

Schjøler, Victor, f. 1899, Pianist. F. 7. April 1899 i Kbh. Moder: Pianistinden Augusta Marie S. (f. 1868). Gift 22. Marts 1922 med Anna Bolette Bech, f. 14. Maj 1901 paa Frbg., D. af Grosserer Harald B. (f. 1869) og Thora Alvilda Wiibroe (f. 1871). Ægteskabet opløst.

S. begyndte tidligt at spille Klaver hos sin Moder, og hans Evner pegede snart mod Kunstnerbanen. Endnu medens han gik i Metropolitanskolen, begyndte han at studere hos Ignaz Friedmann og Arthur Schnabel, og ved sin Debut 1914 forbløffede han allerede ved sin tekniske Kunnen. Han fortsatte sin Skolegang, tog 1917 Studentereksamen og n. A. Filosofikum. I de følgende Aar udviklede S. sig til en af vore fornemste Pianister, der med Hensyn til Teknikkens Velejethed kunde konkurrere med de største Verdensnavne. Han høstede da ogsaa paa sine mange Koncertrejser megen Begejstring ved sit Spil, medens man var af den Anskuelse, at det i nogen Grad skortede paa det musikalske Udtryk. Ogsaa i hans modnere Alder er det den køligt klare Teknik, der fanger Tilhøreren mere end Spillet Varme. S. nærede tillige Ønske om at vise sig som Dirigent. Hans første Optræden fandt Sted 1923, men der skulde gaa endnu nogle Aar, før der for Alvor kaldtes paa hans Dirigentevner. Det skete 1930, idet Adam Poulsen knyttede ham til Dobbeltscenedriften som Operaleder. S. kom straks i en lige saa strid Modvind som de øvrige ledende i dette kortvarige Foretagende. Han opsagde allerede sin Stilling ved Udgangen af Sæsonen 1931—32 og havde knapt nogen betydeligere Opgave ud over Fremførelsen af »Mestersangerne« og Kreneks Jazzoperette »Johnny«, som han begge ledede med sikker Haand. Den største Respekt aftvang dog hans til mindste Detaille eftergaaede Ledelse af nogle moderne Balletter under den russiskfødte Balletmester Balanchines Gæstespil. Omtrent samtidig med sin Fratræden fra Det kgl. Teater saa S. paa Grund af de internationale Forhold sit Virkeomraade som Pianist stærkt indskrænket. Han foretrak derfor at give efter for et gammelt Ønske om at tage Lægeembedseksamen, og til Trods for det sene Tidspunkt for Paabegyndelsen af Studiet gennemførte han det i normal Tid og blev cand. med. 1940, hvorefter han fortsatte sin Hospitalsuddannelse jævnsides med Koncertvirksomhed her hjemme og en Del Undervisning. — Tegning af Harald Isenstein.

Nils Schjørring.

Schjøning, se Schøning.

Schjønning. Af Slægter med Navnet S., Schjøning, Schøning, Skjønning m. v. findes flere, hvoraf skal nævnes en formentlig fra Jylland stammende Slægt, der føres tilbage til Brødrene Kammeraad, Renteskriver Peter S. (d. 1745) og Prokurator Christian Pedersen S. (ca. 1700—36), hvis Søn Prokurator Peter S. (1723—81) var Fader til Kommandant i Guinea Christian S. (1764—

1816) og til Sognepræst i Randers, Provst Frederik S. (1778—1843). Kammerraad Peter S. var Fader til Helene Dorothea S. (1726—92), gift med Leksikografen Hans v. Aphelen (1719—79, s. d.), til Sognepræst i Kallehave Jørgen Leth S. (1730—1808), til nedenn. Kaptajn i Søetaten Peter S. (1732—1813) og til Justitsraad, Rentekammerkommitteret Christian S. (1734—1817), der var Fader til Højesteretsassessor, Konferensraad Claus Christian S. (1778—1858), til Søretsjustitiarius Peter S. (1781—1872) og til Overretsjustitiarius Niels Leth S. (1783—1862). — En fra Tyskland stammende Slægt Schønning føres tilbage til Johann Mathias Schønning (gift 1741) i Hamburg, hvis Søn Købmand og Lodsinspektør i Helsingør Johan Ulrik Schønning (1744—92) var Fader til Kommandant paa Bornholm, Oberst Peter Henrik Schønning (1787—1866); af dennes Sønner skal nævnes Oberst Vilhelm Erhard Theodor Schønning (1814—85), Oberst Carl Frederik Schønning (1816—77, s. d.), Oberst Valdemar Schønning (1824—89), Oberst Otto Albert Schønning (1826—1901) og Distriktslæge i Sorø Rudolf Schønning (1819—1901). — Endelig skal nævnes en formentlig fra Æbeltoft stammende norsk Slægt Schønning, hvis Stamfader Jacob Eliassen Schønning eller Ebeltoft (ca. 1641— ca. 1724) var Gaardejer paa Tjeldøen; han var Fader til Sognepræst i Vaagan Elias Schønning (d. 1738), til Handelsmand Andreas Schønning (ca. 1680—1740) og til Apollona Schønning (1694—1784), der ved sit Ægteskab med Købmand paa Grøtøy Oluf Hartvigsen (1656—1746) bragte Navnet over til den endnu i Norge blomstrende Grøtøy-Slægt Schønning. Andreas Schønning var Fader til Historikeren, Gehejmearkivar Gerhard Schønning (1722—80), til Sorenskriver Claus Ursin Schønning (1730—68) og til Anne S., der 1743 ægtede Møller Oluf Woll, hvis Søn Landinspektør Andreas Woll Schønning (1747—1813) videreførte Navnet; hans Deseendens drog til Danmark.

C. Giessing: Nye Saml. af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, III, 1, 1786, ad S. 377, Tavle 2. Lengnicks Stamtavler (Claus Olrog). — Lengnicks Stamtavler. F. E. Hundrup: Stamtavle over Slægten Borgen, 3. Udg., 1877. — J. Schønning: Nordlandsslegten Schønning i 360 aar, 1928. *Albert Fabritius.*

Schønning, Peter Christian, 1732—1813, Søofficer. F. 15. Aug. 1732 i Kbh. (Nic.), d. 7. Aug. 1813 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kammerraad, Renteskriver Peter S. (d. 1745) og Anna Leth (ca. 1696—1766). Gift 9. Okt. 1772 i Helsingør med Maria Christina v. Nägler, døbt 21. Febr. 1755 i Kbh. (Garn.), d. 23. Jan. 1827 sst. (Petri), D. af Oberstløjtnant

Jeremias v. N. (ca. 1723—1804) og Sophia Elisabeth Bruun (ca. 1733—99).

S. blev Kadet 1745 og var 1752—53 med Fregatten »Christiansborg« i Eskadren til Marokko (se A. F. Lützwow). Han blev Sekondløjtnant 1755, Premierløjtnant 1758, Kaptajnløjtnant 1763 og Kaptajn 1769. Han var jævnlig udkommanderet som subaltern Officer og velanbefalet fra sin Tjeneste. 1770 og 71 var han Chef for Fregatten »Hvide Ørn«, Vagtskib i Sundet, 1773 for Fregatten »Søeridderen« i Eskadre og 1779 for Fregatten »Christiansø« i Eskadre, for hvilket Togt han fik en glimrende Rekommandation af Eskadrechefen, Viceadmiral C. F. de Fontenay. 1780 blev han Chef for Fregatten »Bornholm«, gik først til Algier og derefter til Vestindien, hvor han udfoldede stor Virksomhed ved Handelens Beskyttelse under den nordamerikanske Frihedskrig. Han havde stadig Vanskeligheder med Englænderne, som han dog i Begyndelsen klarede ved bestemt Optræden, og han reddede Fregatten i Okt. s. A. under en særlig haard Orkan ved at kappe og staa til Sø. Paa en Rejse fra Guadeloupe til St. Thomas med ti danske Skibe i Konvoj blev han 28. Dec. s. A. standset af tre engelske Korvetter under Orlogsflag og Vimpel, der forlangte at visitere de danske Skibe. S. afslog Fordringen og fortsatte Rejsen. Englænderne fulgte med, og n. D., da det blev stille, gentog de Fordringen. »Bornholm« laa paa det Tidspunkt uden Skibsmagt, medens Englænderne havde en Position, der satte dem i Stand til at beskyde Fregatten langskibs agterfra, uden at nogen af dennes Kanoner kunde bære, da agterste Del af Batteriet var indrettet til Beboelse for Chefen som under Fredstid. Da S. atter afviste Fordringen om Visitation, aabnede Englænderne Ilden og beskadigede »Bornholm«s Rejsning, hvorefter S. tabte Hovedet og gav Ordre til at stryge Flag og Vimpel. Englænderne, der senere viste sig at være Kapere, tog derefter Handelsskibene og fjernede sig med disse, hvorefter S. atter hejste Flag og Vimpel. Ved Ankomsten til Kbh. i April n. A. blev S. straks arresteret, medens en Søkrigskommission undersøgte Sagen. Ved Generalkrigsrettens Dom Nov. s. A. blev han dømt til Kassation. Elleve af Rettens Medlemmer voterede herfor under Henvisning til S.s tidligere gode Tjeneste, medens Præsæs, en Kaptajn og Auditøren voterede for Dødsstraf. S. flyttede til Vordingborg og søgte 1786 forgæves at faa Sagen genoptaget. 1789 tillagdes der ham Pension. — Dagbøger og Papirer i Det kgl. Bibliotek (forhen i Universitetsbiblioteket). — Maleri af Johs. Hörner (Fr.borg).

Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 720 ff. Berl. Tid. 8. Aug. 1900.

Th. Topsøe-Jensen.

Schjørring (Schjørring). Musiker- og Præsteslægterne S., der paa Spindesiden har fælles Oprindelse, har Navn efter Skjørring, hvor Niels Christensen (d. ca. 1705) var Gaardmand; hans Søn Gaardejer i Ustrup Christen Nielsen S. (1703—tidligst 78) var Fader til nedenn. Kammermusicus Niels S. (1743—98) — hvis Søn var Kapelmusicus Johannes S. (1777—1805) — og til Skoleholder i Venge Christian Frederik S. (f. 1745), hvis Søn Musiker i Holme ved Aarhus Christen S. (1778—1835) var Bedstefader til nedenn. Kammermusicus Christen Christian Frederik S. (1837—93); dennes Søn nedenn. Koncertmester Johannes Christian Frederik S. (f. 1869) er Fader til Musikhistorikeren Nils S. (f. 1910). — Ovenn. Gaardmand Niels Christensen var gift med Maren Madsdatter Lett (1683—1730), der i andet Ægteskab med Gaardmand i Skjørring, senere i Ustrup Simon Sørensen Dyhr (1667—1752) var Moder til Forpagter Mads Simonsen S. (1721—tidligst 64); dennes Søn Sognepræst i Jebjerg og Lyby, Provst Jens Kjeldsen S. (1762—1845) var Fader til Kæmner i Skive Lauritz Hastrup S. (1799—1867) — hvis Søn Fuldmægtig i Justitsministeriet Jens Broder Theodor Schjørring (1836—71) var gift med nedenn. Forfatterinde Helene Johanne Caroline Schjørring, f. Krohn (1836—1910) — og til Sognepræst i Fruering og Vitved, Provst Mathias Jacob S. (1797—1858), blandt hvis Børn var nedenn. Sognepræst i Ørslev og Bjerge Jens Nicolai Ludvig Schjørring (1825—1900) — hvis Datter Dagmar Nicoline S. (f. 1859) er Enke efter Højskolelærer Poul Bjerge (1853—1931, s. d.) — nedenn. Politiker, Borgmester i Kolding Caspar Peter Charles Schjørring (1831—1913) og Manufakturhandler i Aalborg Jacob Bolle Sophus S. (1829—97), hvis Sønnesøn er Højesteretssagfører Georg (Geo) Koch S. (f. 1892).

Stamtavle over Familien Friis, 1865, S. 14 f. S. Otto Brenner: Stamtavle over Familien Schjørring, 1931 (duplikeret).

Albert Fabritius.

Schjørring, Christen Christian Frederik, 1837—93, Violinist. F. 10. Febr. 1837 i Aarhus, d. 20. Dec. 1893 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Musiker Christian Christiansen S. (1806—77) og Dorothea Cathrine Jensdatter Ustrup (1801—74). Gift 1° 30. Maj 1862 i Kbh. (Helligg.) med Amalie Johanne Erichsen, f. 21. Febr. 1838 i Holbæk, d. 24. Jan. 1869 i Kbh. (Slotsk.), D. af Skorstensfejermester Niels E. (1801—62) og Ane Bolette Sophie Mathiesen (ca. 1811—75). 2° 10. Okt. 1874 i Hamburg med Emma Maria Scholefield, f. 27. Maj 1851 i Hamburg, d. 25. Aug. 1929

i Kbh., D. af Købmand Michael Henry S. (1818—84) og Emma Maria Völchers (1825—1911).

S., der fik sin første Undervisning af Faderen, kom som fjortenaarig til Kbh., hvor han fik sin videre Uddannelse af den fortræffelige Kapelmusicus H. Koch, der tog sig faderligt af ham. 1858 blev den unge lovende Violinist ansat i Kapellet og fik hurtigt Lejlighed til at vise sine Evner som Orkesterspiller. Hans betydelige Violintalent førte ham 1870 frem til den krævende Plads som Solospiller, paa hvilken Post han afløste F. Schram. S. kom nu i en Aarrække til at sidde ved Siden af Valdemar Tofte, som han supplerede paa bedste Maade. Man betragtede ham som en fremragende Violinspiller, der »ved sin Hukommelse og Aandsnærværelse vilde have været en Pryd for et hvilket som helst Orkester«. Han stod dog ikke fuldt paa Højde med Vennen Tofte, og i Erkendelse heraf holdt han sig tilbage, naar det drejede sig om større Soloydelser. De to Kunstnere var i øvrigt ikke alene betydelige Violinister, de forstod ogsaa at præge Tonen i Kapellet med en kunstnerisk Fornemhed. Med sin grundfæstede Musikkultur, sit klare og rolige Foredrag blev S. et skattet Medlem af Datidens fornemste Kammermusikensemble, Neruda-Kvartetten, hvor han en Tid vekslede med Tofte som Primarius for senere helt at hellige sig Pladsen som 2. Violin, i hvilken Egenskab han udmærkede sig ved en sjælden Smag og Sikkerhed. I det hele taget var S. en søgt Kammermusikspiller, bl. a. deltog han og Neruda ofte i Trioer sammen med den meget musikalske Dronning Louise. 1884 blev han ansat som Violinlærer ved Blindeinstituttet, en Stilling, han varetog med stor Nidkærlighed. Han nærede varm Interesse for Blindesagen og foretog med offentlig Understøttelse 1889 og 1891 Studierejser for at lære Forholdene paa udenlandske Blindeinstitutter at kende. Som Lærer nød den elskværdige S., der selv udgav flere Kompositioner, berøgt for Elever, stor Anseelse. — Kgl. Kammermusicus 1869. — R. 1879. — Portrætteret paa Maleri af F. Rüdinger 1867 fra Det kgl. Teater (Det kgl. Teater). Træsnit 1883 efter Fotografi.

Søndags-Posten 6. Maj 1883. Frits Bendix: Af en Kapelmusikers Erindringer, 1913.

Torben Krogh.

Schjørring, Johannes Christian Frederik, f. 1869, Violinist. F. 10. Jan. 1869 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Kgl. Kammermusicus Chr. S. (s. d.) og 1° Hustru. Gift 2. April 1909 paa Frbg. (Solbjerg) med Karen Pullich, f. 6. Juni 1886 i Kbh. (Johs.), D. af Overlærer Anton P. (s. d.) og Hustru.

S. gennemgik 1886—88 Konservatoriet, hvor han bl. a. studerede Violin hos Vald. Tofte. Herefter assisterede han i Det kgl. Kapel og andre Orkestre. 1890—92 opholdt han sig i England, hvor han slog sig ned som Musiklærer i Bedford, samtidig med at han virkede som Koncertmester i Glasgow Symfoniorkester. Han foretog talrige Koncertrejser, bl. a. til Edinburgh. 1893 blev han ansat i Det kgl. Kapel. Senere søgte han videre Uddannelse hos Halir i Berlin og Berthelie i Paris og deltog i Arthur Nikisch's Turneer til Rusland. 1909 blev han Lærer ved Konservatoriet, og 1917 efterfulgte han Ludv. Holm som Koncertmester i Det kgl. Kapel, hvorfra han tog sin Afsked 1934. — S. var i mange Aar en af Kammermusikens ivrigste Forkæmpere i Kbh. Hans fornemt diskrete Violinbehandling og hans Evne til at assimilere sig med et Ensemble i Forbindelse med en sikker Stilfølelse gjorde ham til en af de mest skattede hjemlige Kammermusikspillere. Han var Medstifter af Privat Kammermusikforening og var en af de hyppigst optrædende i den. Ogsaa i Kammermusikforeningen har han optraadt meget foruden som Solist ved talrige andre Koncerter. Personlig Elskværdighed og sikre pædagogiske Evner har gjort ham søgt som Lærer. — R. 1922. — Malerier af Viggo Johansen og G. Seligmann. — En Søn af S. er *Nils S.* (f. 8. April 1910 i Kbh.), der blev Student 1928 fra Metropolitanskolen og mag. art. i Musikvidenskab 1933; han er fra 1933 ansat ved Musikhistorisk Museum, var 1938—39 Musikassistent ved Statsradiofonien og virker fra 1939 som Musik- og Teateranmelder ved »Nationaltidende«.

Sven Lunn.

Schjørring, Niels, 1743—98, Musiker. Døbt 8. Sept. 1743 i Sabro, d. 6. Febr. 1798 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Vajsenhusets Kgd.). Forældre: Gaardejer Christen Nielsen S. (1703—tidligst 78) og Gertrud Marie Christiane Gjørup (1712—70). Gift 1774 (Kop. Nic. 10. Jan.) med Skuespillerinden Mette Marie Rose (s. d.).

S. har muligvis faaet sin første musikalske Vejledning af Organist A. Lütken i Horsens, der nævnes som en Broder (Halvbroder?) til Moderen. Han har antagelig tidligt vist særlige Anlæg, siden han kom til Kbh. som Elev af Joh. Ad. Scheibe og senere drog til Hamburg for at studere hos C. Ph. E. Bach, som han Livet igennem kom til at staa i et nært og hjerteligt Forhold til. 1773 blev han ansat som Cembalist i Det kgl. Kapel og blev samtidig Lærer og Akkompagnatør for den nyoprettede danske Syngeskoles Elever. 1775 ved Sartis Afskedigelse udnævntes han til kgl. Kammermusicus med

den betydelige Gage af 1000 Rdl. I denne Stilling færdedes han til Stadighed ved Hoffet og hørte til den betroede Kreds, der havde det daglige Opsyn med Kongen. Hans Embedspligter, der saaledes ikke udelukkende var af musikalsk Art, lod ham dog Tid tilovers til forskellige Arbejder, blandt hvilke han navnlig omfattede Udgivelsen af Melodierne til den 1778 udkomne nye Salmebog med Interesse. Saa vidt det lod sig gøre, gik han til de originale Kilder — hans meget store Bibliotek af liturgiske Sangbøger ydede ham uvurderlig Hjælp —, og i Erkendelse af Harmoniseringens Betydning søgte han Medarbejderskab hos sin gamle Lærer C. Ph. E. Bach og hos den dygtige danske Musiker Chr. Ræhs. Resultatet af S.s Flid blev fire liturgiske Sangværker. En egentlig Salmebog med Melodierne trykt ved de enkelte Salmer (1783), to Koralbøger, den ene med becifret Bas (1783), den anden med udsatte Mellemstemmer (1781), og endelig en Udgave for firestemmig blandet Kor beregnet for de større Kirker (1783). Ud fra sit nøje Kendskab til Kirkesangen deltog S. anonymt i Striden om Chr. Bastholms Forslag til en ny Liturgi med en sagkyndig lille Afhandling »Forslag til Kirke-Sangens Forbedring saavel i Kiøbstæder som Landsbyer« (1785). Ogsaa den verdslige Musik tog S. sig interesseret af og udgav nogle Samlinger af blandet Indhold »Selskabs-Sange med Melodier« (I—II, 1785—89), »Arier og Sange, Divertissements, Mellemacter etc. af danske og oversatte Syngestykker« (I—II, 1786—89), et Hæfte »Blandinger for Sang og Claveer« (1787), der alle giver et udmærket Indblik i Musikdyrkelsen, som den under private Former fandt Sted i Slutningen af det 18. Aarh. Endvidere besørgede han Udgaver af Scalabrinis Ouverture til »Kjærlighed uden Strømper« og af Pergolesis »Stabat Mater« med Sporns Tekst. Som selvstændigt skabende Komponist var han næppe meget produktiv; kendt er kun et lille Hæfte »Sange ved Prints Christian Friderichs Vugge« (1787), der uden noget dybere Særpræg fortsætter den Schulz'ske Visetradition i smuk Form. Kendt viden om var S.s store Samling af Noder, af Skrifter om Musik og af Musikerbilleder. 1788 afhændede S. for 800 Rdl. sine Samlinger til Staten, og de blev overflyttet til Slottet, hvor de stadig stod til hans Raadighed. Ved Branden 1794 gik Størstedelen af de værdifulde Skatte tabt. Endnu eksisterer dog Kata-loget over Bogsamlingen.

J. Collin: For Historie og Statistik, især Fædrelandets, II, 1825, S. 191. Hist. Tidsskr., 3. Rk., V, 1866—67, S. 289. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). Torben Krogh: Zur Geschichte des dänischen Singspiels im 18. Jahrh., 1924, S. 44, 86, 134, 139. Th. Laub: Om kirkesangen, 1887,

S. 82—89. Samme: Musik og kirke, 1920, S. 126—29. C. F. Cramer: Magazin der Musik, II, 1784, S. 121. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III, 1860, S. 37 f., 42.

Nils Schjørring.

Schiøtt, Heinrich August Georg, 1823—95, Portrætmaler. F. 17. Dec. 1823 i Helsingør, d. 25. Juni 1895 i Hellebæk, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Furer, senere Toldforvalter i Sakskebøbing, Kammerraad Henrich Erpecum S. (1796—1870) og Anna Sophie Marie Fleron (ca. 1800—62). Gift 1° 25. Maj 1850 med Betty Augusta Ultima Søht, f. 12. Febr. 1820 i Kbh. (Holmens), d. 2. Jan. 1853 sst. (Helligg.) (gift 1° 1843 med Premierløjtnant Adolph Ludvig Gustav Philip Schultz, 1814—45), D. af Kirurg ved det borgerlige Artilleri Hans Heinrich S. (1764—1836) og Laurentse Euphrosyne Bernhardine Tietchen (ca. 1776—1867). 2° 8. Maj 1855 i Kbh. (Garn.) med Mariane Ogilvie, f. 13. April 1836 i Kbh. (Trin.), d. 26. Nov. 1857 sst. (Garn.), D. af Landmand Georg William O. (1794—1839) og Ane Marie Hovaldt (1804—36) og Adoptivdatter af Isenkræmmer, Grosserer Mathias Frederik Octavius Winther (1808—83) og Emilie Sophie Frederikke Søht (1810—78).

S. blev sat i Malerlære i Kbh. og kom nogle Aar efter ind paa Kunstakademiet, hvor han 1846 vandt den lille og s. A. den store Sølvmedaille; andre Prisbelønninger opnaaede han ikke. Sit første selvstændige Arbejde, et Barneportræt, udstillede han 1844, to Aar før han afgik fra Akademiet, og derpaa fulgte i næsten uafbrudt Rækkefølge en Mangfoldighed af Portrætter, de fleste Aar mindst seks eller otte; i alt har han paa Charlottenborg udstillet over 150 saadanne, deriblandt ikke faa af kongelige og andre kendte Personer. Paa et Portræt af Historiemaleren J. L. Lund blev han 1854 optaget som Medlem af Kunstakademiet. Sin første Udenlandsrejse tiltraadte S. i Sommeren 1850 med Understøttelse fra Akademiet; han blev borte i to Aar, studerede først en Tid lang i Paris og besøgte derpaa England og Italien. Senere var han i Norge og paa Island og endelig 1872—73 paa det Ancker'ske Legat i Sydeuropa, Ægypten og Palæstina; overalt, hvor han kom frem, malede han flittigt, ikke alene Studier efter levende Model, men ogsaa større og mindre Landskabsbilleder. S. var i saa godt som hele den lange Aarrække, hvori han virkede, en af Landets mest søgte Portrætmalere; siden Juels Dage har næppe nogen af hans Kaldsfæller været yndet som han, særlig af Aristokratiet og det velstaaende Bourgeoisi. Den Lykke, han gjorde, skyldte han, ved Siden af sin glatte, udpenslende Malemaade, sin Evne til at

fremhæve det tiltalende hos Modellen; udpræget psykologisk Sans hørte ikke til hans fremherskende Evner. Foruden Portrætter malede han ogsaa større Figurkompositioner med historiske Motiver o. l. — Tit. Professor 1866. — R. 1880. — Selvportræt 1849 (Fr.borg), 1879 (Kunstakademiet). Buste af O. Evens 1891. — S.s Datter *Sophie Marie Elisabeth S.* (f. 12. Febr. 1856, d. 19. April 1938) udstillede fra 1888 især Landskabsbilleder paa Charlottenborg.

Sigurd Müller (Henrik Bramsen)*.

Schjøtt, Julius Frederik, 1856—1910, Journalist, Direktør. F. 14. Dec. 1856 i Horsens, d. 16. Juli 1910 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Murersvend, senere -mester Peter Julius S. (1820—76, gift 2° 1858 med Juliane Marie Ritto, 1813—85) og Anna Cathrine Breyde (1836—56). Gift 26. Maj 1882 i Kbh. (Sundby) med Hansine Adolphine Wilhelmine Hansen, f. 5. Okt. 1859 i Kbh. (Trin.), D. af Handelsagent, senere Gros-serer, Sukkerraffinadør Wilhelm Christian H. (1817—73) og Ma-ren Hansen (1822—1903).

S. blev Student 1874 fra Horsens, studerede 1877—78 i Paris og tog 1880 Magisterkonferens i Fransk. Han var fra Ungdommen af levende socialt interesseret og nærede som sin Ven Alfred Christensen en glødende Tro paa Oplysningens og Demokratiets Ideer. 1880 var han Medstifter af Foreningen til Oplysningens Fremme blandt Kbh.s Arbejdere, og han tog ledende Del i den Bevægelse, der 1882 førte til Dannelsen af Studentersamfundet; han var her Hovedmanden for den s. A. paabegyndte Aftenundervisning for Arbejdere. Han var i øvrigt Lærer, bl. a. ved Slomanns Skole, og udfoldede samtidig en broget litterær-journalistisk Virksomhed. 1882—84 redigerede han »Theaterbladet«, og 1885 stiftede han med direkte Oplysningsformaal Ugebladet »Nordstjernen« som en mere litterær Konkurrent til »Illustreret Familie-Journal« og redigerede det til 1896. 1889 udgav han for »Dansk Folkebibliothek« det første billige danske Konversationsleksikon, og 1897—1910 redigerede han det ældste »Frem«, der bragte en Række lødige Værker. Han holdt Foredrag og udgav sammen med Thora Goldschmidt Lærebøger i Sprog. 1894—99 var han Sekretær i Industriforeningen og modtog 1899 Tilbudet om Pladsen som Direktør for Zoologisk Have. Han traadte til paa et Tidspunkt, da Haven var en Fallit nær, og han satte hele sin sjældne Idérigdom og sin stædige Energi ind paa at genrejse den i Publikums Bevidsthed. Det lykkedes til fulde, men S. benyttede Midler af mere reklamemæssig Karakter, end mange dengang

syntes om. Et Tegn paa hans Renommé var det, at han 1909 fik Tilbud om Stillingen som Direktør for Dresdens zoologiske Have. S.s Virkestrang førte ham ind paa mange forskellige Omraader; han arbejdede med Bogforlag (Danmark), Annonceforretning (Centralpavillon), Turistsagen, psykisk Forskning og tog Del i en Mængde filantropiske Foretagender, var saaledes Medstifter af Børnehjælpsdagen 1904. Politisk var han radikal; han opstilledes 1894 til Borgerrepræsentationen uden at blive valgt og var 1910 Partiets Folketingskandidat mod Jul. Schovelin i Kbh.s 4. Kreds. 1901 havde han stillet sig i Kalundborg som Kandidat for Christopher Krabbes (s. d., XIII, S. 167) Modstandere, men trak sig tilbage før Valget. Af Fredssagen var han en varm Tilhænger. Trods sit svage Helbred overkom S. det utrolige; han var altid rede til at sætte sit Arbejde ind, hvor det gjaldt de fattige og lidende, og han vidste altid Raad. — R. 1905. — Buste af Alexis Møller i Bronze i Kbh.s Kommunebibliotek, Nicolai Kirke. Tegning i »Gadens Figurer«.

Studenterbogen, 1896, S. 179—237. Ill. Tid. 24. Juli 1910. Politiken 17., 19., 20. og 23. Juli s. A. W. Dreyer: Aktieselskabet den zoologiske Have ved Kbh. Regnskab og Beretning om Aaret 1910, 1911, S. 7—10. Olfert Jespersen: Oplevelser, 1930, S. 138—45. J. Aarsbo: Bibliotekerne og Samfundet, 1935, S. 41 f. C. Dumreicher: Studenterforeningens Historie, II, 1936 (se Registeret).

Pool Engelstoft.

Schjøtt, Valdemar Johannes Ludvig, 1826—1915, Musiker, Filantrop. F. 8. Aug. 1826 i Kbh. (Holmens), d. 13. April 1915 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kobberstikker Søren S. (1795—1868) og Caroline Lindholm (ca. 1794—1872). Gift 18. Nov. 1854 i Kbh. (Slotsk.) med Laura Gottliebine Lovise Amanda Hans(s)en, f. 20. Nov. 1832 i Kbh. (Slotsk.), d. 11. Febr. 1908 sst., D. af kgl. Kammerfurér, Kammerraad Hans Peter H. (1799—1852) og Louise Augusta Florentine Thim (1808—88).

S. viste som Dreng udmærkede musikalske Anlæg og fik Ferd. Stockmarr, senere Niels Petersen til Lærere i Musik. Hos den sidste uddannedes han til en god Fløjtespiller, der allerede 1841 fik Plads som Elev i Det kgl. Kapel. Efter at have virket som Solofløjtenist ved den italienske Operas Forestillinger paa Hofteatret og 1847—49 at have ledet »Ny musikalsk Forening«s maanedlige Koncerter paa Hofteatret blev han 1852 Fløjtenist i Det kgl. Kapel og beklædte sin Stilling her til 1888. Selv om S. var en udmærket Musiker, er det dog paa et andet Felt — inden for Blindesagen og Velgørenheden — han især vil mindes. Under Løsenet »Noget maa der

gøres« var han lige til sin Død utrætteligt beskæftiget med at skaffe Hjælp til blinde og fattige. Fra 1853 underviste han i Musik i Blindeforeningen Kjæden, og da Statens Blindeinstitut oprettedes 1858, blev han dets Lærer i Musik, en Stilling, han først fratraadte 1903. 1857 havde han i Udlandet studeret Musikundervisning for blinde og indførte her hjemme det Braille'ske Nodesystem, konstruerede en bevægelig Nodetavle, en Nodeskrivemaskine for blinde m. m. og holdt sig ved Studierejser stadig orienteret inden for sit Fag. Hans Hovedindsats inden for Velgørenheden var den af ham stiftede Skoleforeningen af 1866, der med Rette bærer Navnet Vald. S.s Minde, og hertil knyttedes 1886 Fødselsdagskrone-Foreningen, der skaffede sine Midler, ved at S. paa Medlemmernes Fødselsdag personlig afhentede en Tokrone. Gennem disse Foreninger er der i Aarenes Løb skaffet Undervisning til Børn fra gode, men ubemidlede Hjem og ydet Understøttelse til videregaaende Studier for flittige og velbegavede unge Mennesker. Ogsaa inden for Frimurervæsenet fik S. i vid Udstrækning Udløsning for sin Trang til at hjælpe andre. Som Komponist traadte S. frem med Sange, Klaversager og Kantater, det meste beregnet paa Opførelse ved festlige Begivenheder paa Blindeinstituttet eller i Frimurerlogen. Endnu en Række andre filantropiske Selskaber nød godt af S.s utrættelige Hjælpsomhed. — Tit. Professor 1904. — R. 1888. F.M.G. 1858. — Tegning af N. A. Lützen 1854. Litografi 1859 fra Fortling & Lehmann efter Daguerreotypi og af J. Thorsø 1879. Træsnit 1876.

Ill. Folkeblad 29. Okt. 1876. Søndags-Posten 18. Nov. 1883. Ill. Tid. 27. Dec. 1903. Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet, XVII, 1915, S. 139 ff. Johs. Moldenhawer: Det kgl. Blindeinstituts Historie, 1905, S. 23, 63, 73 f., 100, 272. Berl. Tid. 13. April 1915. Politiken 14. April s. A.

Nils Schjørring.

Schiøttz-Christensen, Lauritz Alexander, f. 1863, Redaktør og Bladudgiver. F. 17. Febr. 1863 i Sorø. Forældre: Guldsmedemester Peter Christian Christensen (1815—95, gift 1° 1847 med Caroline Wilhelmine Madsen, 1822—57) og Hanne Vilhelmine Schjøttz (1833—1906). Navneforandring fra Christensen 3. Marts 1893. Gift 10. Juni 1893 i Kbh. (Matth.) med Thora Anna (kaldet Rous) Krabbe, f. 24. Jan. 1872 i Kbh. (Holmens), D. af Assistent, senere Ekspeditionssekretær i Marineministeriet Johan Ludvig Adolph Carl K. (1838—93) og Anna Kristine Herskind (1852—1918).

S.-C. kom 1874 i Sorø Akademis Skole og gik ud med Præli-

minæreksamen 1879, blev cand. pharm. fra Kbh.s Universitet 1885, aftjente sin Værnepligt og hjemsendtes som Løjtnant, og efter at have arbejdet paa Odense Løveapotek og Aalborg Svaneapotek fik han 1890 Ansættelse paa Blaagaards Apotek i Kbh. Allerede n. A. maatte han dog forlade denne Stilling for at fortsætte det Arbejde, som han sammen med nogle Kolleger inden for Dansk Farmaceutforening havde begyndt for at opnaa bedre Kaar for Farmaceuterne. Lønnen var meget beskeden og Arbejdstiden næsten ubegrænset, idet den ahang af hver enkelt Apotekers For-godtbefindende, og desuden rettedes Angrebet ikke mindst mod den gældende Praksis, hvorefter Farmaceuterne var Kostgængere hos Principalerne og ogsaa logerede hos dem. Som et Vaaben i denne Kamp havde man oprettet Bladet »Farmaceutisk Tidende«, og da S.-C. fik overdraget Redaktionen, stillede hans Principal ham over for Valget mellem Levebrødet og Redaktørhvervet. Det sidste Par Aars Forberedelse til Kampen havde imidlertid svejset Farmaceuterne fast sammen, og Resultatet blev, at S.-C. fulgte Kollegernes Opfordring til at opgive Stillingen og blive lønnet Redaktør af Bladet. Ogsaa efter at han senere paa Aaret var blevet valgt til Formand for Dansk Farmaceutforening, beholdt han Redaktionen, og i de følgende syv Aar førte han an i Striden, indtil Maalet var naaet. Da han 1898 trak sig tilbage, var Farmaceuternes Sejr fuldkommen. Kost- og Logi-Systemet blev afskaffet og Løn og Arbejdstid tilsvarende reguleret, og det var ligeledes i disse Aar, at S.-C. fremsatte den Idé, der var Grundlaget for den adskillige Aar senere oprettede Apotekerfond, som skulde faa saa stor Betydning for hele Apotekervæsenet. Da S.-C. forlod Formandsstillingen, skænkede Foreningens Medlemmer ham et af H. Siegumfeldt malet Portræt af ham selv med Inskriptionen »Fra taknemlige Fagfæller«; efter hans Død skal Maleriet afgives til Foreningen. 1906 udnævntes han til Æresmedlem.

Samtidig med Organisationsarbejdet var S.-C. optaget af videnskabelige kemiske Studier paa Polyteknisk Lærestalt og Universitetet og paa Alfr. Jørgensens gæringsfysiologiske Institut, og han gjorde flere betydningsfulde Opfindelser, bl. a. rendyrket Gær til Brød, hvorom han holdt Foredrag med Demonstrationer paa det 14. skandinaviske Naturforskermøde 1892, fosforfattig Strygeflade til Tændstikker, Blodmelasse til Kreaturfoder, Acetylcyklygter m. m. Flere af disse Opfindelser udnyttede han gennem Patenter, og takket være dem kunde han, da han trak sig tilbage fra For- eningsarbejdet, begive sig ud paa en fleraarig Udenlandsrejse.

Aarene 1898—1900 tilbragte han med sin Familie i Italien, og

han sluttede af med et halvt Aars Ophold i Paris. Her traf han »Aalborg Stiftstidende«s Ejerinde, Fru Marie Rée, og da hun opfordrede ham til at overtage Redaktørstillingen ved det gamle Aalborgblad, slog han til. 7. Sept. 1900 tiltraadte han, og efter ti Aars Forløb overtog han 1. Jan. 1911 for egen Regning Bladet med tilhørende Stiftsbogtrykkeri og to Ejendomme. Det var et Blad i begyndende Tilbagegang, han kom til, men forudseende og handlekraftig, som han var, lykkedes det ham hurtigt at faa Strømmen vendt; baade redaktionelt og teknisk sørgede han, ofte som en Foregangsmand inden for Provinspressen, for den Fornyelse, der i den følgende Menneskealder konsoliderede Bladets Stilling og gav stadig ny Fremgang, og i naturlig Konsekvens af den Indsats, han havde gjort for Farmaceuterne, viste han ogsaa, da han selv blev Arbejdsgiver, fuld Forstaaelse over for Medarbejderne ved Bladet, saa at han ogsaa paa dette Omraade ofte befandt sig et Hestehoved foran Kollegerne. I politisk Henseende har S.-C. altid været ret ubestemmelig, og i mange Tilfælde har Bladets Stilling til Døgnets Problemer været opportunistisk, bestemt af hver enkelt Situation, men trods tilsyneladende Inkonsekvenser, skabt af hans udprægede Selvstændighedstrang, har han i det store og hele holdt en støt liberal-konservativ Linie, der i stigende Grad har kunnet samle Bladets ret uensartede Læsekreds i Byen og paa Landet.

Offentlige Hverv har S.-C. altid afslaaet at modtage, men hans Interesse for Plantningssagen førte dog til, at han som Medstifter 1906 af Aktie-Plantageselskabet for Aalborg Amt overtog Kassererposten, som han siden har beholdt. I øvrigt har han kun en enkelt Gang gjort sin Indflydelse gældende ad anden Vej end gennem sit Blad. I Aarene efter Genforeningen voldte det ham Bekymring at se, hvor svag en Støtte Danskheden i Sønderjylland fik i Forhold til den rundelige Hjælp sydfra til Tyskerne i Grænsområdet, og han fremsatte da Tanken om at oprette Fadderskaber for de danske Grænsesogne; han sørgede for, at hans egen By gik i Spidsen ved at oprette det første Fadderskab for Uge Sogn, og hans energiske Agitation resulterede hurtigt i, at alle Sognene i den saakaldte »skæve Firkant« fik Fadderskaber.

Ovenn. Maleri af H. Siegumfeldt 1898. Buste af L. Brandstrup 1931.

Niels Hedin: Familien L. Schjøttz-Christensens Slægtbog, 1933. Samme: L. Schjøttz-Christensen Farmaceuten og Redaktøren 1863—17. Februar—1933, s. A. Erindringer i sidstnævnte Bog samt i L. Schjøttz-Christensen: Fra Singapore til Honolulu, 1923. Politiken 17. Febr. 1933. Farmaceutisk Tidende, XLIII, s. A., S. 89—92.

Ad. Worsøe-Andersen.

Schiötz, Ludvig Theodor, 1821—1900, Botaniker, Brygger. F. 4. Sept. 1821 paa Bognæsgaard ved Roskilde, d. 31. Aug. 1900 i Odense, begr. sst. Forældre: Exam. juris, Forvalter, senere Krigsraad Joseph Anton Ludvig S. (1791—1857) og Augusta Georgia Metzger (1790—1867). Ugift.

S. kom i Apotekerlære 1836 og blev cand. pharm. 1844. Efter forskellige Ansættelser, bl. a. som Bestyrer af Apotekerne i Roskilde og Gram, blev hans farmaceutiske Virksomhed afbrudt, da han 1849 meldte sig som frivillig i Krigen. I disse Ungdomsaar var S. en ivrig og kyndig Florist, og han blev tidligt Medlem af Det naturhistoriske Selskab (Forløberen for Botanisk Forening) og 1846 endog dets Formand. Han har leveret talrige Bidrag til Langes Flora og andre floristiske Værker. Selv skrev han Afhandlingen »Bidrag til Bornholms Flora« (Vid. Medd. Naturh. Forening 1850), Resultatet af en Rejse 1849. Det er en floristisk Vegetations-skildring, der giver os den ældste virkelige Forestilling om Øens Vegetation. Efter Krigen var S. 1851—56 Lærer i Naturhistorie ved Højskolen i Rødding, og 1858 foretog han for Botanisk Forening en Samlerrejse til Vesterhavsøerne Amrom, Før og Sild og til Dele af Slesvig; hans Beretning om denne Rejse er trykt sst. 1860. Han gik derpaa over i praktisk Virksomhed, idet han efter at være uddannet som Brygger paa Gamle Carlsberg sammen med to andre 1859 grundlagde Albani Bryggeriet i Odense, hvis Bestyrer han blev, og da det 1866 omdannedes til et Aktieselskab, blev han dets Direktør, fra hvilken Stilling han trak sig tilbage 1889. Sin Interesse for Botanik havde han stadig bevaret, og han tilbragte en Del af sit Oidium med botaniske Sysler; fra disse Aar stammer nogle af hans litterære Bidrag til »Botanisk Tidsskrift«. Af Odense By indlagde han sig Fortjeneste som Medlem af dets kommunale Forskønnelsesudvalg ved Plantningerne i Fruens Bøge og ved sammen med en Medborger at skænke Claus Bergs Altertavle til St. Knuds Kirke (1885). — Botaniske Breve i Botanisk Centralbibliotek. — R. 1884. — Relief af Aksel Hansen 1901 (Gravstenen, Fruens Bøges Anlæg, Albani Bryggeri).

Familien Schiötz, 1935, S. 8. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 442; II, S. 303 f. H. St. Holbeck: Odense Bys Historie, 1926, S. 410.

Carl Christensen.

Schjellerup (ved Daaben Schiellerup), Hans Carl Frederik Christian, 1827—87, Astronom. F. 8. Febr. 1827 i Odense, d. 13. Nov. 1887 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Guldsmed Hans Andreas Schiellerup (1802—77, gift 1833 med Valborg (Wold-

borg) Møller, 1801—75) og Andrea Christiane Møller. Gift 5. Maj 1855 i Kbh. (Holmens) med Thora Henriette Hassel, f. 8. Juli 1832 i Kbh. (Garn.), d. 31. Jan. 1898 paa Frbg., D. af Guvernements- og Hovedvagtsskriver Johan Henrich H. (1796—1834) og Kirstine Margrethe Møller (1807—58, gift 2° 1840 med Handlslærer Svénné Langkjer, s. d.).

Efter endt Skoletid kom S. i Urmagerlære. Han udvidede ved Selvstudium sine Skolekundskaber og grublede bl. a. over Perpetuummobileproblemet. H. C. Ørsted, hvem han 1845 opsøgte under hans Besøg i Odense, fik Interesse for ham, hjalp ham efter endt Svendeprov til Kbh., hvor han 1848 kom ind paa Polyteknisk Lærestanstalt. 1850 tog han Eksamen i Mekanik. N. A. blev han Observator paa Runde Taarn. Fra 1851 var han tillige Lærer i Tegning ved Polyteknisk Lærestanstalt, hvis Tegnestue han 1872 blev Bestyrer af, og fra 1854 var han Lærer i Matematik ved Søofficersskolen. Paa Runde Taarn gav han sig paa Grund af de daarlige Observationsforhold mest af med Beregninger af Planeter og Kometer. 1857 blev han Dr. phil. ved Universitetet i Jena paa Afhandlingen »Tycho Brahes Original-Observationer, benyttede til Banebestemmelse af Cometen 1580« (trykt i Vid. Selsk. Skr., Naturvid.-math. Afd., 5. Rk., IV, 1859). Efter Professor Olufsens Død blev han ikke dennes Efterfølger som Professor i Astronomi, men d'Arrest blev 1851 indkaldt fra Leipzig. En medvirkende Aarsag til denne Forbigaaelse var, at S. ikke var Student, og denne Omstændighed hvilede saa tungt paa ham, at han paa mange Punkter blev en Særling og bl. a. med stor Iver kastede sig over Studiet af saa vanskelige Sprog som Kinesisk og Persisk. Da Observatoriet var flyttet til Østervold, benyttede S. 1861—63 det nye Meridianinstrument til Fremstilling af sin »Stjernefortegnelse, indeholdende 10 000 Positioner af teleskopiske Fixstjerner imellem — 15 og + 15 Graders Deklination« (1864), et Kæmpeværk, som er skattet for sin store Nøjagtighed. 1865 deltog S. i Bestemmelsen af Længdeforskellen Kristiania—Kbh.—Stockholm. Hans »Catalog der rothen isolierten Sterne« (1866, Leipzig 1874) gav Secchi Materialet til hans fjerde Spektraltyp. 1867 udgav han »Genäherte Örter der Fixsterne von welchen in den Astronomischen Nachrichten Bd. 1 bis 66 selbständige Beobachtungen angeführt sind für die Epoche 1855«. Efterhaanden indskrænkede S. sine Observationer til dem, som var nødvendige for Tidstjenesten. Han fortsatte sine Studier af østerlandske Sprog og udgav Al-Sufis »Uranometri«. Ogsaa hans »Recherche sur l'Astronomie des Anciens« (Urania, 1881) var Frugt af disse Studier. For Det Store Nordiske Telegraf-

selskab udarbejdede han et kinesisk Haandleksikon og til Beroligelse for den overtroiske kinesiske Befolkning, som var opskræmt af Anbringelsen af Telegraflinier, en populær kinesisk Forklaring af den elektriske Strøms Virkninger. 1855 [3: 1854] skrev han »Populær Astronomie«, og han redigerede Almanakken 1858—88. 1859 grundede han (sammen med V. E. Tychsen) »Mathematisk Tidsskrift«, og til dette har han ydet flere Bidrag. 1873 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab i Kbh. og 1879 af Royal Society i London. — Tit. Professor 1865. — R. 1874. — Træsnit af G. Pauli 1887.

Ill. Tid. 27. Nov. 1887. Tidsskr. f. Matematik, 5. Rk., V, s. A., S. 148—53. Monthly Notices of the Royal Astron. Soc., XLVIII, 1888, S. 171—74. M. C. Harding: Selskabet for Naturlærens Udbredelse, 1924, S. 104 f.

C. F. Pechüle (Poul Heegaard).*

Schjerning, Niels Christian Henrik, 1862—1914, Kemiker. F. 22. Juli 1862 paa Norrgaard, Ønslev Sogn, Falster, d. 9. Nov. 1914 i Glostrup, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Proprietær Christian Frederik S. (1825—69) og Mathilde Elisabeth Overgaard (1827—1908, gift 2° 1873 med Godsforvalter paa Bygholm, exam. jur. Peder Elias Valdemar Lund, 1827—1908; Ægteskabet opløst). Gift 29. Sept. 1894 i Kbh. (Helligk.) med Marie Emilie Ida Broe, f. 12. Juli 1858 paa Islemark, Rødovre Sogn, d. 2. Marts 1939 i Glostrup, D. af Proprietær Carl Christian B., senere til Amdrupgaard (1815—74) og Anne Marie Nicoline Holbech (1816—96).

Efter at S.s Fader 1869 var død, indgik Moderen nyt Ægteskab, men dette blev ret hurtigt opløst, hvorefter hun flyttede til Viborg, hvor hun opretholdt Hjemmet for sig og sine to Børn ved at holde Pensionat. S. blev sat i Viborg Katedralskole, men da han af en ham utilregnelig Aarsag mistede den Friplads, han havde faaet, maatte han opgive at tage Studentereksamen og dermed det Maal, han havde sat sig: at blive Læge. Han tog Præliminæreksamen og blev Discipel paa Apoteket i Viborg. Efter Kandidat-eksamen 1884 var han et Aar Medhjælper paa Apoteket i Horsens, men tog derefter til Kbh., hvor han ernærede sig som Manuduktør i Kemi. Samtidig studerede han selv Naturvidenskaberne og tog 1886 en partiel Eksamen med Kemi som Hovedfag ved Polyteknisk Læreanstalt. 1887—90 var S. Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium. 1890 modtog han et Tilbud om Stillingen som Forstander for Ny Carlsberg Laboratorium og ledede dette, til Stillingen blev inddraget 1904 efter Sammenslutningen af Gamle og Ny Carlsberg. Han var derefter til sin Død 1914 knyttet til

Carlsberg Laboratoriet som ekstraordinær Forstander under den kemiske Afdeling. — S.s første Arbejder viste ham som Elev af S. M. Jørgensen og af Odin T. Christensen, der var hans Chef paa Landbohøjskolen, men efter at han havde overtaget Ledelsen af Ny Carlsberg Laboratoriet, arbejdede han næsten udelukkende med Problemer vedrørende Byggens Proteinstoffer. Gennem et tyveaarigt Arbejde naaede han til en for sin Tid fyldestgørende Klaring af det Problem, hvis Løsning han havde foresat sig: Aarsagen til »Glutinuklarhed«, der undertiden indtræder i i øvrigt fejlfrit Øl. Hovedresultaterne af dette mangeaarige Arbejde sammenfattede han i Afhandlingen »Om Byggets Proteinstoffer i Kornet selv og under Brygningsprocesserne« (Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet, XI, 1914—17). En Del af S.s Arbejder er offentliggjort i udenlandske Fagtidsskrifter, andre i »Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet«, men da som oftest oversat eller udførligt refereret i udenlandske bryggeritekniske Tidsskrifter.

Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet, XI, 1914—17, S. 351—58.

Stig Veibel.

Schjær, Johan Gottlieb Müller, 1861—1938, Købmand, Organisationsformand. F. 3. Maj 1861 i Troense, d. 1. Juli 1938 i Gentofte, begr. sst. Forældre: Lærer Morten S. (1815—72) og Henriette Nicoline Bonde (1820—1908). Gift 4. April 1887 i Odense med Elna Cecilie Christensen, f. 14. Okt. 1866 i Odense, d. 22. Nov. 1938 i Gentofte, D. af Kommunalærer Lars C. (1828—85) og Theodora Petersen (1839—1917).

Efter at S. havde taget Præliminæreksamen fra Realskolen i Faaborg, uddannedes han ved Kolonial- og Kornhandel i Odense, hvorefter han 1886 begyndte selvstændig Købmandsvirksomhed i Kbh., først en blandet Detailhandel, senere Handel med Slagterivarer indtil 1917, i hvilket Aar han ophørte med sin private Virksomhed, da Organisationsarbejdet og andre offentlige Hverv efterhaanden havde lagt fuldt Beslag paa hele hans Tid og Arbejdskraft. Allerede i en ung Alder var S. kommet ind i Organisationsarbejdet for Detailhandlerstanden, saaledes var han 1900—21 Formand for Vesterbros Handelsforening og 1903—28 Formand for Centralorganisationen af Købmandsforeninger Øst for Store Bælt. 1901—09 var han desuden Borgerrepræsentant i Kbh. og 1904—09 Medlem af Sø- og Handelsretten. 1914 valgtes han endelig til Formand for De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark og beklædte den krævende Post i de følgende 20 Aar, hvorefter han udnævntes til Æresmedlem af denne Forening. Som Organisa-

tionsformand blev han Medlem af adskillige Udvalg og Kommissioner, saaledes bl. a. af Kommissionen for lovbestemt Arbejdstid, af den overordentlige Kommissions Konsumudvalg, til det ophævedes 1921, af Erhvervenes raadgivende Udvalg og af andre af Krigstidens Nævn og Udvalg. I Efterkrigsperioden var han Medlem af Valutanævnet og Valutaafløsningsnævnet. April—Sept. 1920 var han desuden Folketingsmand (Erhvervspartiet), valgt i Kbh.s vestre Storkreds. — Som Organisationsmand inden for Detailhandelen naaede S. ved sin helstøbte Personlighed, ved sin dybe Kærlighed til sin Stand og ved et langt Livs stadige og trofaste Arbejde at skabe sig en enestaaende Position. Hans medfødte Elskværdighed og Lune og hans store Offervillighed til at hjælpe, hvor han kunde, gjorde ham i en usædvanlig Grad afholdt af sine Standsfæller. Hans Forhandlingsdygtighed, Udholdenhed og Venlighed sikrede ham samtidig adskillige Gange under hans Forhandlinger positiv Indflydelse for de Interesser, det var hans Opgave at være Talsmand for. — R. 1919. DM. 1924.

Dansk Handelsblad 8. Juli 1938.

Jens Vestberg.

Schjørring, Jens Nicolai Ludvig, 1825—1900, Præst. F. 16. Sept. 1825 i Vandborg, d. 14. Marts 1900 i Ørslev ved Skelskør, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Fruering og Vitved, Mathias Jacob S. (1797—1858, gift 2° 1842 med Christiane Mathilde Henriette Schönberg, 1820—93) og Noline Ring (1792—1839). Gift 1° 14. Okt. 1857 i Fruering med Mette Marie Larsdatter Olsen, f. 2. Febr. 1824 i Lund, Lyderslev Sogn, d. 22. Maj 1889 i Ørslev, D. af Lærer Lars O. (1797—1867) og Johanne Mathiesen (1799—1865). 2° 20. Dec. 1890 i Ulfborg med Caroline Mathilde Andersen, f. 5. Juli 1862 paa Snedinge, d. 1. Sept. 1937 i Hunseby, D. af Forpagter Carl Frederik August A. (1821—98) og Karen Marie Jensen (1835—1902).

S. levede sine Barndomsaar under Kaar, som minder om Adam Homos Hjem. Faderen var en rationalistisk Præst, der i alle Embedets praktiske Forhold nok kunde sige Besked, men som tit kom tilbage fra Kirke, fordi der ingen Tilhørere var, Moderen en impulsiv og varmhjertet Kvinde, der lærte sine Børn at bede, men som S. mistede tidligt. Efter en trist Skoletid i Aalborg blev han 1844 Student og deltog som Studentersanger, Skandinav og, som han senere selv siger det, »et Menneske uden Midtpunkt« i 40'ernes aandelige Røre; han deltog som frivillig med Løjtnantsdistinktioner i Krigen 1848 i det sælsomme Jagds Frikorps, som han endog en Tid kommanderede. Efter Felttoget genoptog han sit teologiske

Studium og blev nu af sin Regenskammerat, den 42-aarige P. K. Algreen taget med til Kirke hos Grundtvig i Vartov, hvor han oplevede et aandeligt Gennembrud. Efter teologisk Eksamen 1850 fulgte fire Kapellanaar, eet i Boeslunde og tre hos den gamle W. F. Engelbreth i Lyderslev, hvor S. vakte Skandale ved at forlove sig med Præstegaardens Stuepige. Han trodsede enhver Indblanding og skrev til sin Marie Sungen »Kærlighed fra Gud«, der senere skulde blive en yndet Bryllupssalme. Kort efter opgav han for en Tid Præstegerningen og blev Huslærer i Jylland for atter som Medhjælper for V. Birkedal i Ryslinge og dennes Nabopræst at komme i gejstlig Virksomhed, Haand i Haand med en omspændende Talergering i vakte, grundtvigske Kredse; nogle Aar holdt han ogsaa Friskole og Højskole paa Fyn; han var den første, der indbød unge Piger til Højskole. 1864 søgte han ind i mere ordnede Forhold og blev Sognepræst i de vestjyske Sogne Hodde og Tistrup, hvor han ved sin følelsesrige Personlighed og med Støtte fra sin Vennekare af kirkelige Meningsfæller skabte et grundtvigsk Menighedsliv, der endnu spores. Til et Møde, hvor Birkedal talte, skrev han Salmen »Herrens Venner ingensinde«, der nu bruges ved Begravelser. Hans øvrige trykte Digte findes i »Sange og Rim« (1898), men intet i denne Samling staar Maal med de to omtalte Salmer. Fra 1878 var S. Præst i Ørslev og Bjerge ved Skelskør og havde ogsaa der en hengiven Menighed, som han med sit hjertelige og glade Sindelag var Tjener for, til Døden pludselig rev ham bort. — R. 1895.

Aar bog for dansk Kulturhistorie, 1895, S. 156—91; 1896, S. 123—58; 1898, S. 116—30; 1900, S. 86—95. Højskolebladet, XXV, 1900, Sp. 1365—74, 1397—1406, 1437—44. Fra Ribe Amt, III, 1911—14, S. 1—24. Jens Schjørring: Pastorinde Marie Schjørring, 1889. Sorø Amtstidende 15. Marts 1900.

Carl Weltzer.

Schjørring, Helene Johanne Caroline, f. Krohn, 1836—1910, Forfatterinde. F. 4. Juni 1836 i Hem ved Skive, d. 9. Marts 1910 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Sognepræst Ludolph Johan K. (1801—72) og Hansine Jacobine Frederikke Hansen (1799—1853). Gift 4. Juni 1862 i Hem med cand. jur., senere Fuldmægtig i Justitsministeriet Jens Broder Theodor S., f. 21. Juli 1836 i Skive, d. 27. Juni 1871 i Kbh. (Holmens), Søn af Købmand, Farver og Kollektør, senere Kæmner Lauritz Hastrup Schjørring (1799—1867) og Gisette (Gesetta) Caroline Møller (1807—46).

I den jyske Præstegaard levede J. S. et lykkeligt Barndoms- og Ungdomsliv. Seksten Aar gammel overtog hun ved Moderens Død

Husførelsen i det gæstfrie, patriarkalske Hjem, men fik dog Tid til at læse Latin, stifte Bekendtskab med Litteraturen og skrive Vers. Hun færdedes meget i Naturen og deltog ofte sammen med Brødrene og en Huslærer i anstrengende Jagtture. Under sit kortvarige, lykkelige Ægteskab blev hun af sin Mand opfordret til at følge sin Lyst til at skrive, men kunde ikke overvinde en vis Skyhed for Offentligheden. Først efter Mandens og Faderens Død, da hun stod alene som Forsørger for tre smaa Børn, drev Nøden hende til at offentliggøre sine digteriske Forsøg. Hun debuterede i »Fædrelandet« med en lille Fortælling »Den tavse Mund«, og 1874 samlede hun sine første Penneprøver i Bogen »Fortællinger og Skizzer«, der efterfulgtes af en lang Række Romaner, Fortællinger og Skildringer, »Havets Datter, en Historie fra Vesterhavet« (1875), »Fra Vaar til Høst« (1876), »Rige Dage« (1877), »»Flyvende Sommer«« (n. A.), »Fem Fortællinger« (1880), »Den gamle Herregaard« (1881), »Skilles og mødes« (1882), »Esthers Historie« (1884), »For Vind og Vove« (1887), »Beslægtede Naturer« (1888), »Fra Jyllands Vestkyst og andre Historier« (1889), »Elisabeth af Rusland, historisk Skuespil i fem Akter« (1891), »En Krise« (1892), »Fra en Middelhavsrejse« (s. A.), »Skiftende Tider« (1893), »Familien paa Søgaard« (1894), »Svundne Drømme« (1895), »Slesvigske Kvinder i 1848—1864« (s. A.), »Et Hjem paa Heden« (1896), »Til Lykkens Land« (1898) og »Sirius« (1900). Mange af Bøgerne er kommet i flere Oplag; de fleste af dem er oversat til Tysk og enkelte til Hollandsk og Engelsk. J. S.s Emner er oftest Forholdet mellem Mand og Kvinde, og hendes Form er jævn og folkelig, underholdende og hyggelig, hvorfor hendes Bøger har været skattet Læsning i Hjemmene. — Udvalgte Fortællinger, I—VI, 1929. — Maleri af H. Vedel.

Anton Andersen: Danske Forfatterinder i det nittende Hundrebaar, 1896.

K. K. Nicolaisen.

Schjørring, Caspar Peter Charles, 1831—1913, Borgmester, Politiker. F. 1. Jan. 1831 i Vandborg, d. 2. April 1913 i Kolding, begr. sst. Broder til Jens S. (s. d.). Gift 31. Juli 1857 i Ormslev med Elvira Teilmann, f. 22. Sept. 1830 i Bøvling, d. 24. April 1880 i Kolding, D. af Sognepræst, sidst i Ormslev og Koldt, Andreas Peter Johan T. (1797—1883) og Anna Cathrine Høegh (1801—92).

S. blev Student 1848 fra Horsens og 1854 cand. jur., var nogle Aar Manuduktør i Kbh. og blev 1856 Volontær i Justitsministeriet, 1858 Kancellist sst. og 1860 Protokolsekretær i Højesteret. Sammen med Th. Lind og O. Algreen-Ussing udgav han 1862—65

»Samling af Rescripter, Resolutioner m. m. af mere almindelig Interesse fra 1660—1860« (I—II), redigerede 1863—66 sammen med C. V. Nyholm »Tidsskrift for Retsvæsen« og udgav sammen med H. Dahlerup 1866 »Lov og Ret i de almindelige borgerlige Forhold« (4. Udg. ved E. H. V. S. Bloch og H. C. N. Giørtz 1909). S. blev tidligt grundtvigsk og demokratisk paavirket, var Barndomsven af C. Rosenberg og Ungdomsven af Vilh. Rode, tog Del i Studenterforeningslivet og skrev Artikler i adskillige Blade. Han traadte aktivt ind i Politik, da han 1861 deltog i Stiftelsen af Dannevirkeforeningen og som Medlem af dens Bestyrelse gjorde et betydeligt Arbejde. Han afslog et Tilbud fra Bondevennerne om Kalundborgkredsen 1861, men valgtes Okt. 1866 til Folketinget paa Mors og genvalgtes, til han 1876 trak sig tilbage. Han sluttede sig til Det nationale Venstre, men gik ligesom Termansen 1870 imod Dannelsen af Det forenede Venstre og tilhørte siden »de nationale Løsgængere«, en lille broget Gruppe, der til Tider omfattede ogsaa Dinesen, Holstein-Ledreborg og Jac. Scavenius. S. havde vigtige Ordførerskaber og var 1867—73 Medlem af Finansudvalget, 1869—71 en af dets Ordførere og 1871—72 dets Formand. Han nød i det hele Anseelse og nævntes som Venstres Justitsminister-Emne. I 70'erne stod han især Holstein og Bojsen nær, og det var efter Tilskyndelse af den førstnævnte, at han Dec. 1873 foreslog og fik vedtaget en Adresse til Kongen, hvori Tinget uden direkte Krav om Ministerskifte henstillede at skabe nye Arbejdsforhold. Ministeriet Holstein stillede efter Vedtagelsen sine Portefeuilleer til Raadighed, men Kongen ønskede dets Forbliven, og Adressen fik intet andet Resultat end en Sprængning af S.s Gruppe. Justitsminister Klein paatænkte et Øjeblik at afskedige S. fra hans Embede. Han stod siden næsten ene i Tinget, tabte Terræn i sin Kreds og trak sig tilbage 1876; Høgsbro, der i øvrigt havde brudt politisk med ham efter 1870, søgte forgæves at bevare ham for Rigsdagen. Maj 1881 stillede han sig uden Held i sin gamle Kreds mod Chr. Ravn. Imidlertid var han 1869 blevet By- og Herredsfoged i Skelskør og 1877 Byfoged og Borgmester i Kolding. I den sidste Stilling, hvorfra han 1909 tog sin Afsked, vandt han almindelig Respekt og Yndest ved sit Retsind og sin økonomiske Styrelse af Kommunen i en Periode af hastig Opgang. — R. 1892. DM. 1900. — Maleri af H. Vedel 1909 (Kolding Raadhus).

Kolding Avis 23. og 26. Maj 1894, 15. Febr. 1902, 3. og 7. April 1913. Ill. Tid. 30. Dec. 1900. Kolding Social-Demokrat 14. Aug. 1909. Højskolebladet, XXXVIII, 1913, Sp. 473—78. Folkebladet, Vejen 4. Juli s. A. A. F.

Kriegers Dagbøger 1848—1880, II, IV—VI, 1921—25, passim. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger. Udg. af Hans Lund, I—II, 1924—25.

Poul Engelstoft.

Schlanbusch, Theodor Georg, 1756—1829, Amtmand. F. 29. Juni 1756 paa Ejdsvold, d. 13. Aug. 1829 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Jagtjunker Friedrich Leegaard S. til Ejdsvold (1717—81, gift 2° 1763 med Margaretha Sophie Sehested, 1719—83) og Margrethe Lovise Stuckenbroch (d. 1762). Gift 5. Febr. 1785 paa Løvenborg med Margaretha Sehested, f. 12. Juli 1758 i Nannestad, Norge, d. 20. Aug. 1838 i Glückstadt, D. af Oberstløjtnant, senere Generalmajor Frantz Vilhelm S. (1722—87, gift 2° 1776 med Christine (Stincken) Meincke, 1742—1828) og Anne Barbara Løvenskiold (1735—74).

S. besøgte først Sorø Akademi og studerede derefter ved Universitetet, hvor han 1779 tog juridisk Eksamen. Ved Guldbergs og Enkedronningens Hjælp blev han ansat som Kammerjunker hos Kronprins Frederik, og da denne mærkede, at han kunde stole paa S., indviede han ham i sine Planer om ved passende Lejlighed at overtage Regeringen og skyde Kabinetsregeringen til Side. S. blev stærkt grebet af de Muligheder, som denne Plans heldige Gennemførelse kunde betyde for ham selv, og han besluttede at forlade det Guldberg'ske Parti. Med stor Iver drev han i Aarene efter 1781 forberedende Forhandlinger med forskellige Personer. Under Foregivende af, at hans svage Helbred nødvendiggjorde en Baderejse til Pyrmont, fik han Pas til en Udenlandsrejse, og paa denne opsøgte han A. P. Bernstorff paa hans Gods Dreilützow og indviede ham i Kronprinsens Planer. Bernstorff, der med Glæde hørte om Prinsens Ønsker, tilraadede en forsigtig Fremfærd fra de sammensvornes Side, hvilket slet ikke passede for S.s fremfusende Karakter. Da S. var kommet tilbage til Kbh., kunde han glæde Kronprinsen med Tilsagnet om Bernstorffs Støtte, men samtidig arbejdede han videre med sine egne Planer om Fremskyndelsen af Kuppet. Kronprinsen lod sig dog ikke forlede til nogen overilet Handling, og da Planerne endelig blev ført igennem, var S. ikke til Stede i Kbh. 1783 modtog han Udnævnelse til Assessor i den norske Overhofret, en Stilling, han dog aldrig tiltraadte, og drog derefter til Frankrig. Selv om S. ikke spillede nogen personlig Rolle ved Begivenhederne omkring Statsraadmødet 14. April 1784, maa hans Betydning dog ikke undervurderes. For flere af de Personer, som havde deltaget i Forberedelsen af Regeringsskiftet, stod han som den egentlige Ophavsmand, og Johan Ludvig Reventlow

lagde sin Broder Chr. Ditlev alvorligt paa Sinde at gøre noget for S., thi »der Kronprintz hat ihm im Grunde doch Alles zu verdanken«. S. modtog da ogsaa sin Løn i Form af Udnævnelse 1784 til overordentlig Gesandt ved det sicilianske Hof, og 1789 blev han Amtmand i Rendsborg. I denne Stilling interesserede han sig navnlig for erhvervsøkonomiske Spørgsmaal, og han indgav Forslag om Oprettelsen af Udsalgssteder for indenlandske Varer langs den slesvig-holstenske Kanal. Forslaget stødte dog paa overvældende Modstand fra forskellig Side, men S. opnaaede 1804 en Udnævnelse til Kommerceintendant med en aarlig Løn af 400 Rdl. Ved Siden af sin Embedsgerning dyrkede S. sine litterære Interesser, og han efterlod sig ved sin Død et righoldigt Bibliotek. — Kammerherre 1784. Gehejmekonferensraad 1813. Rang i 1. Klasse Nr. 11 1826, Nr. 10 1828. — Hv. R. 1803. DM. 1815. — Silhouet.

Fred. T. Salicath: Familien von Schlanbusch, 1892, S. 27. Regeringsskiftet 1784, 1888. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923, S. 334 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds, II—IV, 1896—1900; VI, 1903 (se Registeret i X, 1931). Aage Friis: Bernstorffske Papirer, III, 1913, S. 687, 689, 694. Ill. Tid. 26. April 1868.

Harald Jørgensen.

Schlegel. Den lærde Slægt S. føres tilbage til Superintendent i Thüringen Mag. Martin S. (1581—1640) fra Dippoldwalde i Meissen, hvis Søn Superintendent i Meissen Mag. Christoph S. (1613—78) 1651 optoges i ungarsk Adelstand; han var Fader til kursachsisk Appellationsretsraad Johann Elias S. (1664—1718), hvis Søn kursachsisk Appellationsretsraad, Stiftssyndicus i Meissen Johann Friedrich S. (1689—1748) var Fader til de to nedenn. til Danmark indvandrede Brødre Forfatteren, Professor Johan Elias S. (1719—49) og Historikeren, Justitsraad, Professor Johan Heinrich S. (1726—80), samt til Konsistorialraad, Præst i Hannover Johann Adolph S. (1721—93), hvis Sønner var de berømte tyske Romantikere Professor i Bonn August Wilhelm S. (1767—1845) og østrigsk Legationsraad Friedrich v. S. (1772—1829). Professor Johan Elias S. (1719—49) var Fader til Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet, Meddirektør for de Fattiges Væsen, Justitsraad Henrik Frederich S. (1749—1822), af hvis Børn skal nævnes de nedenn. Generalløjtnant Carl Otto Emil S. (1794—1864) og Regimentskirurg Poul Elias Windtmil S. (1784—1849) samt Stads-konduktør i Kbh., Major Carl Frederik Adolph S. (1792—1853), hvis Sønner var Generalmajor Carl Theodor S. (1826—1909) og nedenn. Overretsjustitiarius Niels Frederik S. (1824—91); sidst-

nævnte var Fader til Anna Marie Dorothea (Thea) S. (1854—1930), gift med Højesteretsassessor Jacob Vitus Ingerslev (1838—1923), og til Fattiginspektør Carl Frederik Adolph S. (1855—1911), der var Fader til fhv. Statsadvokat, nu Sparekasse-direktør Carl Otto Emil S. (f. 1892) og til nedenn. Arkitekt Frits S. (f. 1896). — Ovenn. Professor Johan Heinrich S. (1726—80) var Fader til Ulrikke Antoinette S. (1766—1850), der først var gift med Filosoffen Christian Hornemann (1759—93, s. d.), dernæst med Konsistorialraad, Pastor Christian Johan Bredsdorff (1765—1853), og til nedenn. Konferensraad, Professor, Dr. jur. Johan Frederik (Friderich) Wilhelm S. (1765—1836), hvis Søn Skovrider ved Sorø Akademi Ulrich Anthon Adolph S. (1812—52) var Fader til Amtsvevinspektør Adolph Wilhelm Louis S. (1846—1923) og til Fabrikejer Ulrich Christian Emil S. (1850—1908), hvis Datter Rigmor S. (f. 1885) er Enke efter Bygmester Poul Immanuel Richardt (1866—1938). Amtsvevinspektør A. W. L. S. var Fader til Baneingeniør Harald Emil Sophus Louis S. (f. 1882) og til Dommer Jørgen Peter Vilhelm S. (f. 1887). — En anden Slægt S. føres tilbage til Skræddermester Johann Jacob S., der var født i Preussen og som 1784 tog Borgerskab i Kbh.; hans Søn Kontorchef i General-Toldkammeret Wilhelm August S. (1791—1871) var Fader til nedenn. Gehejmekonferensraad, Guvernør i Vestindien Johan Frederik S. (1817—96).

Fr. Thaarup i Genealogisk og biographisk Archiv, 1840—49, S. 257—91. Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Meissen, II, 1891, S. 145—55. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 968—76. Samme: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 2. Udg., 1933, S. 118—23.

Albert Fabritius.

Schlegel, Johan Frederik (Fritz), 1817—96, Embedsmand. F. 22. Jan. 1817 i Kbh. (Petri), d. 8. Juni 1896 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Kontorchef i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, Kammerraad Wilhelm August S. (1791—1871) og Dorothea Maria Frost (1791—1852). Gift 3. Nov. 1847 i Kbh. (Frels.) med Regine Olsen, f. 23. Jan. 1822 i Kbh. (Frue), d. 18. Marts 1904 paa Frbg., D. af Kammerraad, senere Etatsraad, Kontorchef Terkel O. (1784—1849) og Regine Frederikke Malling (1778—1856).

S. blev Student 1833 fra Metropolitanskolen, 1838 juridisk Kandidat, 1842 Volontær i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiets Handels- og Konsulatskontor, hvor han 1847 blev Fuldmægtig. Ved Omordningen 1848 udnævntes han til Chef for Kolonialkontoret. Ved H. D. F. Feddersens (s. d.) Fratræden som Guvernør

over de dansk-vestindiske Øer blev S., som havde skaffet sig indgaaende Kendskab til Forholdene i Kolonien og havde vist varm Interesse for den, udnævnt til hans Afløser 1854. Han gennemførte med Dygtighed, Retfærdighed og Hensynsfuldhed de Omordninger, som Slavernes Frigørelse havde givet Anledning til. Efter fem Aars Arbejde afgav han af Helbredshensyn Embedet 1860 og vendte hjem. Ogsaa her hjemme var der Brug for hans Dygtighed, og da han havde genvundet Helbredet, blev han (1866) Raadmand i Kbh.s Magistrats II. Afdeling, og Borgerrepræsentationen valgte ham 1873 til Borgmester for Afdelingen. Efter nogle Aars haardt Arbejde svigtede Helbredet atter; han opgav Borgmesterembedet, men vedblev som Borgerrepræsentant at deltage i Styrelsen af Kommunens Anliggender. 1878 var der igen Oprør paa de dansk-vestindiske Øer, og i Begyndelsen af 1879 modtog S. Hvervet som Formand for den Kommission, der skulde undersøge og afgive Beretning om Forholdene. Ogsaa denne Opgave løste han med Grundighed og Takt. Efter Hjemkomsten overtog han atter sit kommunale Arbejde, og fra 1884 konstitueredes han gentagne Gange som Overpræsident. Da Kysthospitalet paa Refsnæs oprettedes 1875, overtog S. Formandsskabet for Bestyrelsen og virkede for Sagen med vanlig Iver og Dygtighed. Fra 1887 var han tillige Formand for Universitetsjubilæets danske Samfund. S. var godgørende, elskværdig, litterært interesseret og kunstkyndig, og han efterlod et betydeligt Bibliotek og værdifulde udvalgte Samlinger af Raderinger og Kobberstik. Hans Hustru var Søren Kierkegaards tidligere forlovede (se XII, S. 425); S. viste ogsaa i det vanskelige Forhold til Kierkegaard Takt og Selvbeherskelse. — Kammerraad 1852. Gehejmeetatsraad 1860. Gehejmekonferensraad 1886. — R. 1855. DM. 1859. K. 1860. S.K. 1879. — Maleri af E. D. Bærentzen 1847 (Familieej).

Ill. Tid. 21. Juni 1896. Kay Larsen: Dansk-vestindiske og -guineiske Personalialia og Data, M.S. i Det kgl. Bibliotek. Raphael Meyer: Kierkegaardske Papirer. Forlovelsen, 1904, S. I—VIII, 140—47. Joh. Hohlenberg: Søren Kierkegaard, 1940, S. 261—68.

G. Kringelbach (Kay Larsen).*

Schlegel, Frits, f. 1896, Arkitekt. F. 4. Maj 1896 paa Frbg. Forældre: Fuldmægtig ved, senere Inspektør for Frbg. Fattigvæsen Carl Frederik Adolph S. (1855—1911) og Oline Alstrup (1857—1939). Gift 23. Sept. 1925 i Asminderød med Operasangerinde Marie Louise Møller, f. 26. Juli 1899 i Brønderslev, D. af Violinisten Peder M. (s. d.) og Hustru.

Efter at have gjort Svendestykke som Murer 1915 og gennemgaaet Teknisk Selskabs Skole besøgte S. Akademiets Arkitektur-skole 1916—23. 1924 vandt han Akademiets lille Guldmedaille og 1927 den store. S. begyndte med det malerisk romantiske, der var en Arv fra Herholdts Retning (Politikens Feriehuse, 1917, S. 2, 8). Derefter fulgte som hos Flertallet af hans samtidige Nyklassicismen. Efter denne har han sluttet sig til den konstruktive, saglig enkle Modernisme, for øvrigt uden at denne Modernisme i sin kunstneriske Indstilling betegner noget Brud med de tidligere Strømninger af Romantik og Nyklassicisme (sml. om denne Syntese sidste Afsnit i Steen Eiler Rasmussen: Nordische Baukunst, 1940). I særlig Grad har S. arbejdet med Jernbetonarkitektur. Eksempler er Mariebjerg Kapel og Krematorium Syd for Lyngby (1936, Kirkegaarden af G. N. Brandt), Ejendommene Godthaabsvej 229 (1936; med Grøndals Apotek) og sammen med Magnus Stephensen Gl. Kongevejsgaard, Nr. 76 i denne Gade (1939), Overformynderiet, Holmens Kanal 20 (1935—37; paavirket af Brødrene Perret's Marinebygning i Paris, se L'Architecture d'aujourd'hui, Okt. 1932, S. 86—92), Villaerne Bernstorffsvej 17 (1931) og Ellehøj 3 (1932), begge Forsøgshuse for Dansk Cementcentral, samt Hasserisvej 16 A i Aalborg (1939). Nævnes kan endvidere Rypark Apotek, Lyngbyvej 155 (1937), Ombygningen af Vestergade 2 (1937, præmieret) samt af Villaer hans egen, Søbakken 26 (1928), Ehlersvej 17 (1931), Sommerhuse, f. Eks. Direktør Holger Jensens i Munkerup (1938), i Zoologisk Have bl. a. Girafhus (1937) og Vandhave med Pergola (1939). Sammen med Edv. Thomsen har han opført bl. a. Søndermark Kapel og Krematorium (1927—29; af S. alene nyt Kolumbarium 1939 og Lille Kapelsal 1940) samt Kommuneskolen ved Karlslundevej i Husum (1928—30). Det byplanmæssige har S. beskæftiget sig med i Konkurrenceprojekterne til Rosenborg Have (1920) og Lyngby Torv (mærket »L«, 1923), Arbejder, der allerede rostes for deres klare, selvstændige Disposition og deres Følsomhed; desuden har han sammen med Niels Svendsen vundet 1. Præmie for Reguleringen af St. Bendts Kirkes Omgivelser i Ringsted (1933). Han har tillige taget Del i Arbejdet for moderne Kunstindustri (Fritzsches Universal- og Pendellamper, sammen med Vilh. Lauritzen; Byggemøbler for Fritz Hansen; Ryatæpper m. m.). Han er en fremragende Tegner og Akvarellist samt i Besiddelse af megen Natursans. Som Medredaktør af »Murværk og Jernbeton« (1938) har han skrevet Afsnittet om Bygningsformerne. 1941 fik han tildelt Eckersberg-Medaillen.

Arkitekten, Medd. fra Akad. Arkitektforen., XXII, 1920, S. 269—79, 312 f.; XXVI, 1924, S. 121, 126—29, 244, 252 f., 256; XXVIII, 1926, S. 425 ff., 432; XXXII, 1930, Maanedshæfte, S. 53—62; XXXIV, 1932, Maanedshæfte, S. 193—200; XXXV, 1933, Ugehæfte, S. 18 f., 105—08, Maanedshæfte, S. 17—20, 201, 203, 226 ff.; XXXVIII, 1936, Ugehæfte, S. 25, 65 f.; XL, 1938, Maanedshæfte, S. 1—7, 110 f., 141—56; XLI, 1939, Maanedshæfte, S. 29—32, 153—56. Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri, II, 1929, S. 16; V, 1932, S. 136 f.; VI, 1933, S. 128. Wasmuths Monatshefte, XIV, 1930, S. 273—76. Beton Teknik, I, 1935, Nr. 3, S. 14—19; II, 1936, Nr. 1, S. 1—8, Nr. 2, S. 29—32; III, 1937, Nr. 1, S. 12—19. Berl. Tid. 8. Okt. 1937 og 17. Okt. 1940. Politiken 27. Okt. 1938.

Knud Millech.

Schlegel, Johan Elias, 1719—49, Forfatter. F. 17. Jan. 1719 i Meissen, d. 13. Aug. 1749 i Sorø, begr. i Sorø K. Forældre: Appellationsretsraad og Stiftssyndicus Johann Friedrich S. (1689—1748) og Maria Rebecca Wilcke(ns) (1695—1736). Gift 19. April 1748 i Kbh. (Petri) med Johanna Sophia Nierdt, f. ca. 1730, d. 22. Maj 1784 i Sorø, antagelig fra Sachsen.

S. var en ung lovende Digter, da han efter at have taget juridisk Eksamen i Leipzig kom til Kbh. 1743 som Sekretær hos den sachsiske Gesandt. Han blev snart fortrolig med danske Forhold og kom i Forbindelse med Folk som Holberg, Anchersen og Gram. Et Vidnesbyrd om hans Evne til hurtig Tilpasning er det Ugeblad, han skrev og udgav 1745—46, »Der Fremde«, hvori han, idet han selv betegner sig som Gæst, skriver taktfuldt om danske Forhold; kritiserer han, er det i de urbaneste Former; vittigt tager han Parti for Langebek (s. d.) i Striden med Pontoppidan, vistnok tilskyndet af Holberg, i hvem »Der Fremde« havde en Beundrer. Udgiverens intime Indlevelse i dansk Aandsliv ses bl. a. af Bladets Behandling af en saa uopdyrket Disciplin som dansk Digttekunsts Historie. I øvrigt drøfter »Der Fremde« allehaande Emner og regnes i den tyske Litteraturs Historie blandt de bedste Tidsskrifter inden for Spectator-Genren.

Som Æstetiker er S. oprindelig Elev af den strenge Regelretheds Forkæmper Gottsched; efterhaanden frigør han sig fra Mesterens fransksprægede Formalisme, nærmer sig Schweizerskolen, Gottscheds Modstandere Bodmer og Breitinger med deres mere fantasi- og følelsesbetonede, engelsksprægede Kunstopfattelse, men hæver sig over de stridende Parter som Forkæmper for Kunstens Uafhængighed af Didaktik og Moraliseren ved at opstille den æstetiske Nydelse, »das Vergnügen« som Digtningens Hovedformaal. Navnlig som Dramaturg er S. forud for sin Tid; han er den første, som i Tyskland tager den af Gottsched forkætrede Shakespeare i Forsvar (1741), og han hævder, at for Dramatikeren er Evnen til levende

Personkarakteristik vigtigere end mekaniske Regler, ligesom Tilpasningen af Dramaet efter det nationale Gemyt er vigtigere end Kopiering af fremmede Forbilleder. I sin Dramaturgi er han en Forløber for Lessing, i sin nationale Kunstopfattelse for Herder.

Den kraftigste Impuls til dramatisk og dramaturgisk Forfatter-skab fik S. gennem Bestræbelserne for en Genoprettelse af den danske Skueplads efter Frederik V.s Tronbestigelse. I sine »Gedanken zur Aufnahme des dänischen Theaters« (1747), hans dramaturgiske Hovedværk, giver han gode Raad, hvordan den nationale Scene bør grundlægges for at opfylde sin Mission. Holbergs Komedier behandles med en vis Kølighed, og af samtidige Breve fra S. til Bodmer ses det, at han finder dem for vulgære. Til Gengæld virker S.s egne Lystspil i Sammenligning med Holbergs afblegede og kedelige; i de tidligere af dem spores endda Holberg'sk Paavirkning, f. Eks. i »Der gute Rath«, offentliggjort 1745 i »Der Fremde«, en Slags Proverbe, hvor Figurerne har danske Navne, og i »Der Geheimnisvolle« (1746—47), hvis Handling foregaar i Danmark. En saadan Indflydelse er derimod ikke paaviselig i hans to bedste Komedier, den versificerede Enakter »Die Stumme Schönheit« (1747) og den prosaiske Femakter »Der Triumph der Guten Frauen« (n. A.). Om førstnævnte, der ikke blot maa anses for hans bedste Komædie, men ogsaa for den bedste tyske Komædie før Lessing, siger denne, at »die Sitten« deri er mere danske end tyske, en Bemærkning, der dog ikke forekommer en dansk Læser træffende. Begge Stykker har været beregnet til Opførelse i dansk Oversættelse, men foreligger kun paa Tysk, i S.s »Beyträge zum Dänischen Theater« (1748), der ogsaa indeholder det allegoriske Forspil »Die Langweile«, som under Titlen »Kiedsommelighed« opførtes paa Interimsteatret i Læderstræde i Anledning af Frederik V.s Kroning. S.s Hovedværk inden for Tragedien er »Canut« (1746), hvortil Grams Afhandling om Knud den Store maaske har givet Stødet; Kilderne er Saxo og Torfæus, men nordisk Lokalkolorit findes ikke. Stykkets Hovedperson er ikke Titelfiguren, men Ulf Jarl (Ulfo), der er skildret som en Skurk besat af tøjlesløst »Ruhmbegier«; Ulfo regnes for den første kunstnerisk tegnede Karakterrolle i tysk Tragedie.

I sine egne Digterværker viser S. sig mere traditionsbunden, end man skulde vente efter hans fremskredne æstetiske Anskuelser. Naar disse ikke kom til at danne Epoke, skyldes det, at hans ovenn. dramaturgiske Hovedværk først blev trykt (1764) længe efter hans Død, i den af Broderen J. H. S. (s. d.) besørgede Udgave af hans »Werke« (I—V, 1761—70); da var Lessing kommet ham i For-

købet. — J. v. Antoniewicz udgav 1887 S.s »Aesthetische und Dramaturgische Schriften«.

1747 indstillede Holberg S. til et Professorat i Historie ved Sorø Akademi, men uden Held; n. A. blev han derimod Professor i Politik og offentlig Ret sst. og tog med frisk Initiativ fat paa sin nye Virksomhed, men ved hans hurtigt paafulgte Død kom hans Evner lige saa lidt til at sætte sig varige Spor her som paa den danske Skueplads.

Karl Goedeke: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung, 3. Aufl., IV, 1, 1916, S. 66 f. med udførlige Henvisninger til ældre tysk Litteratur. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882 (se Registeret). Museum, 1893, II, S. 35—38. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 65—70. Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte, VIII, 1908, S. 444—48. J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa den danske Nationallitteratur, II, 1913 (se Registeret). Gustav Paul: J. E. S.s »Canute«, 1915. Carl Roos: Det 18. Aarh.s tyske Oversættelser af Holbergs Komedier, 1922, S. 155 f., 161—70. Epochen der deutschen Literatur, III, 1924 (se Registeret). Modern language notes, XXXIX, 1924, S. 509 f. Das Deutsche Drama, hrsg. von Robert F. Arnold, 1925 (se Registeret). Form und Geist, III, 1928. Stoff- und Motivgeschichte der deutschen Literatur, IX, 1930, S. 47—56. Deutsche Literatur, Reihe Aufklärung, VI, 1933, S. 5—19, 33—82. Jens Kruuse: Det følsomme drama, 1934 (se Registeret). Betsy Aikin-Sneath: Comedy in Germany in the first half of the 18. century, 1936 (se Registeret). Alf Henriques: Shakespeare og Danmark, 1941 (se Registeret).

R. Paulli.

Schlegel, Johan Frederik (Friderich) Wilhelm, 1765—1836, Retslærd. F. 4. Okt. 1765 i Kbh. (Slotsk.), d. 19. Juli 1836 paa Søllerødgaard, begr. i Søllerød. Forældre: Professor J. H. S. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Maj 1793 i Kbh. (Nic.) med Marie Elisabeth Hellfried, f. 7. Maj 1773 i Kbh. (Petri), d. 20. Jan. 1851 paa Søllerødgaard, D. af Kammerraad, senere Stiftamtmand og Generalpostdirektør Johan Carl Frederik H. (s. d.) og Hustru.

Efter 1782 at være blevet privat dimitteret til Universitetet bestod S. n. A. den filosofiske Eksamen og 1784 den store filologiske Eksamen. 1785 absolverede han med fremragende Resultat den juridiske Eksamen og opnaaede 1786 en Understøttelse af Fonden ad usus publicos til en længere Udenlandsrejse. Hans Formaal med denne var at erhverve baade teoretisk og praktisk Indsigt i Statsvidenskaberne. Under sit Ophold ved forskellige tyske Universiteter var han en flittig Tilhører hos de mest kendte af Tidens Statsretslærere og opnaaede 1787 i Göttingen Accessit for Afhandlingen »De eo, quod justum est circa emigrationem civium«. Efter nogle Maaneders Ophold i England vendte han 1788 hjem for at deltage i Konkurrencen om et ledigt juridisk Professorat.

C. M. T. Cold (s. d.) sejrede i Konkurrencen, men i Foraaret 1789 opnaaede S. Ansættelse ved Universitetet som Adjunctus ved det juridiske Fakultet, og allerede s. A. forfremmedes han til Professor juris extraordinarius. N. A. erhvervede han den juridiske Doktorgrad paa en Afhandling om Forskellen mellem Besiddelse i god og i ond Tro efter romersk Ret, og 1791 beskikkedes han som ekstraordinær Assessor i Højesteret. 1800 blev han Professor ordinarius og Assessor i Konsistorium og udnævntes samtidig til at beklæde den nyoprettede Stilling som Referendarius consistorii. S.s Ønsker havde oprindeligt gaaet i Retning af en administrativ Løbebane, og n. A. syntes han at skulle komme til at forlade Universitetet, idet han udnævntes til Deputeret i Danske Kancelli og til Chef for sammes første Departement. Imidlertid kom han aldrig til at tiltræde disse Stillinger, idet navnlig Universitetspatronen ønskede at beholde ham ved Universitetet, og 1803 opgav han efter Kronprinsens Opfordring sin Stilling i Kollegiet. Han virkede herefter som Professor til sin Død, idet han dog fra 1833 som Universitetets Senior efter Ansøgning var fritaget for at holde Forelæsninger. Han var Universitetets Rektor 1803—04, 1812—13 og 1828—29. Fra 1812 ejede han Søllerødgaard.

Som Universitetslærer øvede S. navnlig i sine yngre Aar en meget værdifuld Indsats og samlede en betydelig Tilhørerskare. A. S. Ørsted fremhæver tillige, at hans Foredrag over Naturretten var præget af en Begejstring, som de, der ikke havde kendt ham fra denne Tid, næppe vilde have tiltroet ham. I sine senere Aar synes han derimod i høj Grad at have mistet Interessen for sit Arbejde, men da han ansøgte om Forelæsningsfrihed, kunde han henvise til, at han i hvert Semester i 45 Aar havde holdt de lovbefalede offentlige og private Forelæsninger og i samme Tidsrum efterhaanden havde læst over alle Dele af Statslæren. Fra 1793 indførte han skriftlige Øvelsesopgaver paa Latin og Dansk som Led i Undervisningen og fortsatte hermed i hvert Semester. En Overgang var han endog den eneste juridiske Professor, som holdt Forelæsninger, og han veg ikke tilbage for at læse over Fag, som henhørte under andre Fakulteter. Saaledes læste han efter Sneedorffs Død i to Aar over Statistikken.

Den Alsidighed, som prægede S.s Undervisning, fandt ogsaa Udtryk i hans Forfatterskab. Hans »Juridisk Encyclopædie« (1825) er et enkelt Vidnesbyrd om, hvor vidt han spændte, og har aldrig senere fundet sin Afløser. Kun inden for enkelte Discipliner lagde han dog virkelig videnskabelig Originalitet for Dagen. Hvad der især har bevaret hans Navn for Efterverdenen er hans Fremstilling

af »Danmarks og Hertugdømmenes Statsret med stadigt Hensyn til deres ældre Forfatning« (I, 1827), der er den første i sin Art, men af hvilken han kun naaede at fuldføre første Del, indeholdende Kongerigets Statsret. Som Retshistoriker har han bl. a. Æren af at have godtgjort, at den skaanske og de sjællandske Love ikke er kongegivne Love, men private Retsbøger (»Om de gamle Danskes Retssædvaner og Autonomie«, 1827). Som stats- og folkeretslærd nød han international Anseelse. Endog til Amerika naaede hans Ry, og hans »Frimodig Prøvelse af den Engelske Admiralitets-Rets Dom, afsagt den 11. Juni 1799 i den bekiendte Svenske Convoy-Sag« (1800) fremkaldte i England en Række Modskrifter, deriblandt et af Lord Granville. Derimod er hans »Natur-Rettens eller den almindelige Retslæres Grundsætninger« (I—II, 1798; 2. Udg. 1805) uden større videnskabelig Værdi og fremkaldte to ret skarpe Recensioner fra Ørsteds Side, der atter resulterede i en bitter Polemik mellem Forfatter og Anmelder. — Af S.s Udgiverarbejder fortjener at fremhæves Udgaven af Kofod Anchers Skrifter (I—III, 1807—11, sammen med Rasmus Nyerup) og hans Indledning og Kommentar til den Arnamagnæanske Kommissions Udgave af den islandske Lovbog »Grágás« (I—II, 1829) samt det af ham redigerede juridiske Tidsskrift »Astræa« (I—V, 1797—1805). — Medlem af Videnskabernes Selskab 1806, af Danske Selskab s. A. Formand i Skandinavisk Literatur-Selskab 1820—36, i Oldskriftselskabet 1831—36. — Virkelig Etatsraad 1803. Konferensraad 1812. — R. 1810. K. 1828. — Miniature (Fr.borg). Maleri i Familieeje. Litografi af D. Monies 1833.

Neuer Nekrolog der Deutschen, XIV (1836), II, 1838, S. 936—43. Yngvar Nielsen: Bidrag til Norges Historie i 1814, I, 1882, S. 231—38. Joh. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarhundrede, 1889, S. 381 f. Frantz Dahl: Hovedpunkter af den danske Retsvidenskabs Historie, 1937, S. 38—42. A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, I, 1851, S. 20 f., 48 o. fl. St. Orla Lehmanns efterladte Skrifter, I, 1872, S. 27 ff.

Stig Juul.

Schlegel, Johan Heinrich, 1726—80, Historiker, Biblioteksmand. F. 24. Nov. 1726 i Meissen, d. 18. Okt. 1780 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Kgd.). Broder til J. E. S. (s. d.). Gift 5. Okt. 1764 i Kbh. (Petri) med Augusta Amalia v. Jessen, f. 4. Sept. 1747 i Kbh. (Petri), d. 10. Sept. 1821 i St. Jørgens Præstegaard ved Svendborg, D. af Kancelliraad, senere Etatsraad og Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet Johan Frederik Vilhelm v. J. (1709—68) og Ulrica Antonetta Nissen, adopt. Böhne (1716—88).

S. kom 1745 til Universitetet i Leipzig, men fulgte Broderens Eksempel og rejste 1748 til Danmark, hvor han fandt Tjeneste hos Stiftamtmanden over Fyn, Grev Chr. Rantzau som Hovmester for dennes Sønner. De ti Aar, han tilbragte her, paa Brahesborg og i Odense, gav ham en naturlig Lejlighed, som han ikke lod unyttet, til at lægge sig efter det danske Sprog og stifte et første Bekendtskab med Danmarks Historie. Med de yngste Grever fulgte han 1758 til Sorø og ledede her deres Studeringer indtil 1760, da de forlod Akademiet, hvorefter han, der hørte til Kredsen om den ældre Bernstorff, s. A. ansattes som Professor ved Universitetet, ikke uden en vis Modstand fra dets Side; 1761 erhvervede han Magistergraden og holdt n. A. Talen ved Reformationsfesten. Som Professor læste han over Verdenshistorie med Holbergs »Synopsis« som Grundlag, privat over Poetik efter Batteux samt over dansk Historie og Romerret; Stillingen var ulønnet, og for at skaffe sig Indtægt tog han, ifølge den svenske lærde Lidén, der 1768 besøgte ham og priser hans Frues Skønhed, fornemme Folks Børn i Pension; desuden havde han forskellige Bierhverv: 1766 var han blevet Professor i Geometri ved Kunstakademiet efter Reverdil, og Generallandvæsenskolegiet overdrog ham Hvervet at gennemgaa og 1774 udgive en Samling af økonomiske Prisskrifter, derimellem Præsten Westenholtz' Undersøgelse om Folkemængden i Bondestanden. Professor ordinarius blev han 1776 og læste i denne Egenskab over Danmarks Historie og Geografi samtidig med, at han privat gav Vejledning i dansk og tysk Stil; 1778 disputerede han pro loco over Cornelius Nepos, blev s. A. Dekan i det filosofiske Fakultet og valgtes til Universitetets Rektor for 1780, men fik, skrøbelig af Helbred, som han altid havde været, i Sept. s. A. under et Møde i Konsistorium et Slagtilfælde og døde en Maaned efter.

Oprindelig følte S. sig draget til Skønlitteraturen, og under Opholdet paa Fyn oversatte han i tyske Vers forskellige engelske Skuespil, næsten alle Tragedier, der udkom 1756—64 i tre Bd. med særskilte Titler og gav den femfodede Jambe Borgerret i Tysklands dramatiske Digtning; de Timer, han anvendte paa dette Arbejde, stod senere for ham som de fornøjeligste i hans Liv: de fleste Vers var gjorte i Skoven, efter at han ved Studering hjemme vel var gennemtrængt af Originalens Skønheder. Haand i Haand hermed gik Studier og Arbejder i Tilknytning til hans nye Fædreland. Som en af de første henledte han i en Opsats paa Fransk i »Mercure Danois« for Juni—Juli 1755 Opmærksomheden paa Edda og den nordiske Mytologi, og at han havde erhvervet sig Kendskab til dansk Litteratur, ogsaa den ældre (Arrebo), lagde han for Dagen

i Noter til den Udgave af Broderens Værker, som han 1761—70 besørgede. Mest var det dog Danmarks nyere Historie, han beskæftigede sig med. 1757—71 udgav han i tre Bd. en tysk, bearbejdet og forkortet Oversættelse af Slanges lige udkomne Christian IV.s Historie, ledsaget af udførlige og værdifulde Anmærkninger, til hvilke Stoffet var hentet ikke blot fra trykte, men ogsaa fra utrykte Kilder; længere end til 1629 naaede han ikke, og ved s. A. standser Foliopragtværket »Geschichte der Könige von Dänemark aus dem Oldenburgischen Stamme«, der skrevet som Tekst til Lodes og Preislers kobberstukne Kongeportrætter udkom 1769—77 i to Bd., efter C. Paludan-Müllers Dom et højst agtværdigt Forsøg paa at fremstille Historien paa Grundlag af en kritisk Gennemarbejdelse af dens Kilder, et Foretagende, vor Historiografi just da trængte til. En Del af Materialet fremlagdes i »Samlung zur Dänischen Geschichte, Münzkenntniss, Oekonomie und Sprache«, to Bd., 1771—76, der indtager en smuk Plads ved Siden af Langebeks »Danske Magazin« og Suhms »Samlinger til den danske Historie« og stadig er eneste Publikationssted for danske Tekster som Christian IV.s Kalenderoptegnelser for Aarene 1607, 1608 og 1621, Jonas Charisius' Dagbog fra Rejsen 1599 til Nordkap og Ove Gieddes Beretning om Ekspeditionen til Ostindien 1618—22.

Paa Dansk, som han — forstaaeligt nok — skrev med en vis Stivhed, udgav S. 1763 en lille Bog om vort Sprogs Fordele og Mangler i Sammenligning med Tysk og Fransk; han ansaa ikke de formfattede Sprog for mindre fuldkomne end de formrige og fremhævede den Lethed, med hvilken Orddannelse finder Sted i Dansk ved Afledning og Sammensætning. S. A. blev han Sekretær i Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, der ved ham fik sin faste Indretning; en Mødeprotokol anlagdes, og Sammenkomsterne afholdtes i hans Hjem. Som Sekretær redigerede han Samlingen af de prisbelønnede Arbejder, i hvis 4. Stykke (1766) han gjorde Rede for de ved Bedømmelserne til Grund liggende Betragtninger; inden for Selskabet var han næst efter Carstens vistnok den, som havde mest Forstaaelse for Ewalds Digtning. 1772 var han Hovedmanden ved Stiftelsen af Det typographiske Selskab, der skulde fremme Udgivelse af gode Bøger i Danmark og Norge; paa dets Forlag udkom foruden Jens Worms Forfatterleksikon (I—III, 1771—84) bl. a. naturvidenskabelige Skrifter af O. F. Müller og C. F. Rottbøll. Administrationen af dette Anliggende bragte ham i Modsætning til Abraham Kall, med hvem han ogsaa ved Universitetet laa i Kompetencestridigheder, og 1778 skrev Kall anonymt en skarp Recension af Disputatsen om Cornelius Nepos, der efter-

fulgtes af andres Angreb paa hans litterære Virksomhed. Sikkert nok har national Animositet været med i Spillet, og S.s vidtløftige Genmæle, der udkom 1779 under Titlen »Betragtninger over Journaler og lærde Tidender«, viser, at han har følt det; Skriftet er et Selvforsvar af en i Bevidstheden om sine Hensigters Renhed dybt krænkede Mand, det er i Detailler ikke frit for Overdrivelser, men paa hans Sandhedskærlighed sætter det ingen Plet. Naar han her klager over manglende Tilslutning fra Studenternes Side til sine Forelæsninger, maa bemærkes, at Münter i flere Aar inden Artium var blandt hans Tilhørere, at Rahbek, der ellers som Student var saare forsømmelig, flittigt besøgte hans Kollokvier og Eksaminatorier, og at han for Werlauff, der ganske vist ikke selv har hørt ham, stod som en udmærket Universitetslærer.

Da Møllmann 1778 døde, blev S. hans Efterfølger som kgl. Historiograf og Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, paa hvilke Poster han 1770 havde faaet Ekspektance. Belært af Forgængerens Vanskeligheder ved at finde Bevillingsmyndighedernes Øre fik han straks sat igennem, at Bibliotekets øverste Chef blev en højtstaaende Embedsmand med umiddelbar Adgang til Kongen, en Ordning, der i de kommende Tider viste sig i høj Grad fordelagtig for Institutionen. Derefter rejste han 1779 med offentlig Understøttelse udenlands for til Gavns at sætte sig ind i Biblioteksvæsenets Teori og Praksis, og 1780 indgav han en udførlig Forestilling om en Række Reformers, hvoriblandt Bibliotekets Aabning for Publikum, Katalogisering af Bogbestanden, ogsaa Haandskriftsamlingen, og Udskillelse af de inden for det danske Monarkis Grænser trykte Bøger til en særlig national Afdeling, Planer, han ikke selv naaede at realisere, men som førtes ud i Livet af Efterfølgerne John Erichsen og D. G. Moldenhawer.

Efter S.s Død har Suhm udtalt, at han var »en meget driftig og virksom Mand, som har gjort sig vel fortjent af den nyere danske Historie, hvilket dog ej alle erkendte, skønt han og havde mange Venner«. Af samme Mening var Grundtvig, der 1812 i sin Verdenskrønike siger, at S. »har erhvervet sig et hæderligt Navn blandt Danmarks Historiekrivere«. Og saa kort Tid han end virkede ved Det kgl. Bibliotek, vil han ved sit Initiativ og sin Idérigdom altid regnes i første Række blandt dets Overbibliotekarer. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1776. — Kancellisekretær 1757. Justitsraad 1774.

Fr. Thaarup i Genealog. og biogr. Archiv 1840—49, S. 261—73. E. C. Werlauff: Hist. Efterretninger om det kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 198—205. C. Paludan-Müller i Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, S. 120—24. Fr. Zarncke:

Kleinere Skrifter, I, 1897, S. 342—45. Jennie Giehl: J. H. Schlegel. Tætighed als Uebersætter, 1911. L. Magon: Ein Jahrhundert geist. u. literar. Beziehungen zw. Deutschland u. Skandinavien, I, 1926, S. 268 ff. J. W. Eaton: German Influence in Danish Literature, 1929, S. 148—51. — P. F. Suhms saml. Skrifter, X, 1793, S. 35 f. J. H. Lidén i Dsk. Saml., II, 1866—67, S. 350. S. Birkeret Smith: Kjøbenhavns Universitets Matrikel, III, 1912, S. 219, 230, 362, 375. Friederike Brun: Ungdoms-Erindringer, 1917, S. 14. Luxdorffs Dagbøger, udg. ved E. Nystrom, II, 1925—30, S. 94, 98 f., 159 f., 169, 207.

Carl S. Petersen.

Schlegel, Niels Frederik (Friderich), 1824—91, Overretsjustitiarius. F. 9. Okt. 1824 i Kbh. (Holmens), d. 3. Marts 1891 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Major, Stadskonduktør i Kbh. Carl Frederik Adolph S. (1792—1853) og Anna Dorothea Olsen (1802—79, gift 1° 1821 med Sognepræst i Munkebjergby og Bromme Mathias Sørensen, 1792—1821). Gift 12. Maj 1853 i Kbh. (Holmens) med Regitze Sophie Skeel, f. 3. Sept. 1827 i Vordingborg, d. 2. Juli 1917 paa Frbg., D. af Kaptajn Christian S. (1789—1850) og Maren Dorthea Jacobsen (1795—1870).

S. blev Student 1842 fra v. Westens Institut, juridisk Kandidat 1848 og ansattes n. A. som Volontær i Justitsministeriet, hvor han 1852 blev Kancellist; s. A. tog han slesvigsk juridisk Eksamen. 1854 blev han Protokolsekretær i Højesteret og ansattes 1860 som Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten. Herfra gik han 1872 over til Sø- og Handelsretten som dennes Formand, men 1880 vendte han — uden at have modtaget Ministeriets Tilbud 1878 om Plads i Højesteret — tilbage til Overretten som Justitiarius og forblev her; han var desuden ekstraordinær Assessor i Højesteret. 1868 udgav S. »Skifteretten efter den danske Lovgivning«, en Fremstilling af stor praktisk Betydning paa det daværende Lovgrundlag. Hans andre litterære Arbejder gaar ud paa at oplyse ældre Domspraksis. Han udgav 1861—64 sin værdifulde Samling af stadfæstende Højesteretsdomme i civile Sager i tre Bind, omfattende de sidste 39 Aar før Indførelsen 1857 af Domspræmisser, og 1866 en systematisk Oversigt over civile Højesteretsdomme fra Aarhundredets Begyndelse. Hertil kom de fra Overrettens Arkiv fremdragne Udtog af Fyenbo Landstings Domprotokoller for 1687—1776 med dertil knyttede Bemærkninger («Ugeskrift for Retsvæsen» 1870 og 1872). Foruden denne juridiske Virksomhed, hvortil kan føjes Hvervene som juridisk Censor 1871—86 og Dispachørkommissionens Formand fra 1873, tillod S.s ualmindelige Arbejdsevne ham fra 1870 at virke som Formand for Frbg. Kommunalbestyrelse og fra 1874 som Medlem af Landstinget. Hertil kom talrige Besty-

relshverv af administrativ, filantropisk og forretningsmæssig Art (vedrørende det Skeelske Fideikommiss, Alderdomsfriboliger, Flakkebjerg og Landerupgaard Opdragelsesanstalter, Frederik VII.s Stiftelse, Husejerkreditkassen, Det kgl. oktr. alm. Brandassurancekompagni, Lodsvæsenkommissionen m. m.). Frbg. Kommune, hvis Befolkning i hans Tid tredobledes, gennemgik under hans Ledelse en stærk Udvikling; foruden som Formand virkede han i Fattigkommission og Skolekommission. Paa Rigsdagen sluttede han sig til Højre og ydede mangesidige saglige Bidrag til Forhandlingerne særlig i Spørgsmaal om Søfartens, Næringsvæsenets og Skolevæsenets Forhold. Under en Forhandling om Eftergivelse af Fattigunderstøttelse gav han 8. Jan. 1888 Udtryk for sine Ønsker om en mere omfattende Sociallovgivning. De daværende parlamentariske Forhold var ikke gunstige for en saadan. 1885 tog han Initiativ til Love om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel og Godtgørelse til Vidner, der gennemførtes 1888. Tingets Formand C. Liebe fremhævede ved hans ret pludselige Død hans menneskekærlige Sind, hans Arbejdsvillighed og Evne til Samarbejde og mindedes ham som »Almenvællets trofaste Tjener«. — R. 1874. DM. 1878. K.² 1884. K.¹ 1888. — Træsnit 1891 efter Fotografi.

Ill. Tid. 15. Marts 1891. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, VI, 1925, S. 296 f. o. fl. St.; VII, s. A., S. 15 o. fl. St.

Troels G. Jørgensen.

Schlegel, Carl Otto Emil, 1794—1864, Officer. F. 21. Okt. 1794 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 30. Juli 1864 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kammerraad, senere Justitsraad, Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet m. m. Henrik Frederich S. (1749—1822) og Carolina Sigfridia Hyllested (1761—1827). Gift 5. Juni 1841 i Randers med Sophia Maria Lorentz, f. 13. Maj 1820 i Kbh. (Cit.), d. 29. April 1890 sst. (Garn.), D. af Kammerjunker, senere Amtmand i Ringkøbing og paa Bornholm, Kammerherre Wilhelm Conrad L. (1787—1854) og Sophie Marie Herholdt (1794—1861).

S. var 1809—10 Elev i Frikorporalskolen, afgik med Præmiemedaille som Sekondløjtnant i Infanteriet, men forsattes kort efter til Ingeniørkorpset og arbejdede ved Kbh.s Fæstning, fra 1814 som Premierløjtnant. 1820—24 ledsagede han den senere Chef for Korpset, Prangen, til Militærkommissionen i Frankfurt om Forbunds fæstningen Luxemburg, blev 1827 kar. Kaptajn, var n. A. Volontær ved det franske Armékorps paa Morea, blev 1829 virkelig Kaptajn og ansattes 1833 ved Vejtjenesten i Kongeriget, fra 1838 som kar. Major og ledende Stabsofficer. 1841 fik han Majors

Anciennitet, blev 1844 virkelig Major, 1848 Oberstløjtnant, var s. A. Korpsets Repræsentant i det af Kongen 22. Marts sammenkaldte Krigsraad, Medlem af Kommissionen om Udvidelse af Kbh.s Befæstning, indtraadte i den raadvivende Komité under Krigsministeriet og blev kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. 1849 blev han Oberst uden Anciennitet og sendtes i Febr. i et halvdiplomatisk Hverv til Hamburg for at søge Forbindelse med Fællesregeringen i Hertugdømmerne, hvad dog mislykkedes, hvorefter han ledsagede den af Krigsministeriet indkaldte franske General Fabvier, som han kendte fra Morea, paa Inspektion omkring i Landet. S. A. fik han Obersts Anciennitet, var Kommandør for Felt-Ingeniørdepartementet og var i Krigsraadet før Udfaldet fra Fredericia blandt dem, der stemte mod Krigsministerens Forslag om Angreb fra to Sider. 1850 blev han Generalmajor og Chef for Ingeniørkorpset og sendtes i et militær-diplomatisk Hverv til Paris om Støtte af forskellig Art, men uden positivt Resultat. 1851 var han Medlem af Defensionskommissionen, blev Præsæs i Kommissionen om ændret Hærorganisation, blev 1860 Præsæs i den genoprettede raadvivende Komité, og da Prins Christian (IX.) 1858 sendtes til Paris for at komplimentere Napoleon, satte Kongen igennem, at det blev S., der ledsagede Prinsen. 1861 fik han Generalløjtnants Karakter og sendtes Nov. 1863 til Paris for at notificere Tronskiftet og søge Lejlighed til at paavirke Napoleon til at yde Danmark Støtte, men opnaede kun ubestemte Talemaader. Ved en Inspicering af Danevirkestillingen 1850—51 havde han vist meget godt Blik for taktiske Forhold, men ved Stillingens Indretning før 1864 overlod han for meget til sine underordnede. Han tilraadte Kongen at lade Fredericia rømme 1864. 1850—58 var han højstkommanderende for Kbh.s Brandkorps i Ildebrandstilfælde. — Et ikke ubetydeligt Arkiv efter ham findes i Hærarkivet, navnlig vedrørende hans Virksomhed ved Vejvæsenet, de første Jernbaneanlæg, Kbh.s Vand- og Gasforsyning, Kloakanlæg m. m. — R. 1826. DM. 1840. K. 1849. S.K. 1858. — Miniature af L. Fraenckel 1819 (Fr.borg). Maleri af C. A. Jensen 1828 (Ingeniørkorpset). Portrætteret paa Litografiet af Krigsraadet i Vejlbj 1849.

V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—III, 1920—21. Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik 1863—79, 1936. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. W. G. O. Bauditz: Livserindringer

ger, 1903. A. G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie, 1931. K. C. Rockstroh: General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—1851, 1928.

Rockstroh (V. E. Tychsen).

Schleiden, Christian, 1777—1833, Godsejer. F. 27. Juni 1777 paa Lillehorn (Lütgenhorn) ved Læk, d. 8. Nov. 1833 i San Simon de Angangueo, Mexico, begr. sst. Forældre: Godsejer Mathias Jacob S. (ca. 1724—1802, gift 1° med Enken N. N.) og Anna Maria Langheim (1744—1818). Gift 25. Jan. 1806 i Oldenburg med Elisabeth (Elise) Charlotte Wilhelmine v. Nuys, f. 9. Juli 1785 paa Julianenburg ved Aurich, Ostfriesland, d. 5. Marts 1874 i Freiburg, D. af Kommerceraad Rudolph Christoph v. N. (ca. 1738—1821) og Wilhelmine Traub (1770—tidligst 1835).

S. kom i Handelslære i Hamburg og begyndte derefter som Købmand i Malaga, men opgav Forretningen, da han blev gift, og drev siden fra Bremen en indbringende Smughandel paa Helgoland og købte for de indtjente Penge 1811 Godset Ascheberg ved Pløn. Under Hertugdømmernes militære Besættelse 1813—14 bidrog han paa forskellig Maade til at lette Befolkningens vanskelige Stilling, og 1815 udsendte han anonymt Skriftet »Das wahre Verhältnisz des Herzogthums Schleswig zum Königreiche Dännemark. Eine historische Skizze«, hvori han varmt tog til Orde for Hertugdømmet Slesvigs nære Tilhørsforhold til Danmark. Skriftet vakte stor Opsigt og fremkaldte en hel Litteratur. Efterkrigstiden var vanskelig for S., og 1824 gik han fallit. Han drog derefter som Befuldmagtiget for et tysk-amerikansk Bjergværksselskab til Mexico, overtog 1828 Stillingen som Direktør for Selskabet, som havde Sæde i Elberfeld, men vendte 1831 tilbage til Mexico, hvor han døde.

Rudolph Schleiden: Jugenderinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, 1886, (se Registeret). J. S. M. Ostenfeld: Studier over Stemninger og Tilstande i Holsten (1815—30), 1909, S. 99—105. Deutsches Geschlechterbuch, XXI, 1912, S. 398.

Harald Jørgensen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Schleiden, Rudolph Matthias, 1815—95, Politiker. F. 22. Juli 1815 paa Ascheberg, d. 25. Febr. 1895 i Freiburg i Baden, begr. sst. Forældre: Godsejer Christian S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Efter Skolegang i Bremen og Elberfeld, hvor han tog Eksamen 1834, studerede S. Jura i Kiel, Berlin, Jena og Göttingen. 1839 afsonede han en Fæstningsstraf i Nyborg, som han var idømt for en Pistolduel. Han benaadedes 1840 af Christian VIII. og tog s. A. juridisk Eksamen i Kiel. Kort efter blev han Amtsekretær i Reinbek og 1843 Auskultant i Rentekammeret, hvor Etatsraad

Francke var hans Chef. I Kraft af sin Dygtighed udsendtes han 1845 til Tyskland, Holland, Belgien og Frankrig for at sætte sig ind i Handels- og Jernbaneforhold. Efter Udstedelsen af det aabne Brev kom han i Modsætningsforhold til Regeringen, og han stillede sig 1848 straks til Raadighed for den provisoriske Regering. Allerede 27. Marts s. A. blev han sendt i diplomatisk Sendelse til Hannover og Frankfurt, og i Forparlamentet i Frankfurt stillede han Forslag om Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund. — I Dec. 1848 vendte han tilbage til Hertugdømmerne, hvor han deltog i Ledelsen af de udenlandske Anliggender og interimistisk forestod Departementet for indre Anliggender samt Kultusdepartementet. I Febr. 1850 rejste han til Bruxelles og Paris for at drive Propaganda. Derfra udsendte han en Række danskfjendtlige Artikler. — Efter Krigens Ophør forlod han 1851 Holsten og udgav s. A. »Denkschrift betreffend die schleswig-holsteinische Angelegenheit« og 1851—52 »Aktenstücke zur neuesten schleswig-holsteinischen Geschichte« (Hft. 1—3). 1853 udnævntes han til Bremens Ministerresident i De forenede Stater og 1862 til hanseatisk Ministerresident sst. 1865—66 var han hanseatisk Ministerresident i London. Han vendte derefter tilbage til Tyskland og var 1867—74 Deputeret i den nordtyske Rigsdag som Repræsentant for 8. slesvigske Valgkreds; han tilhørte den Gruppe af Slesvigholstenerne, der indtog en antipreussisk Holdning. — 1864 udgav S. en Materialesamling »Schleswig-Holstein succession, official documents«, og 1886—94 udkom hans »Erinnerungen eines Schleswig-Holsteiners« (I—IV), der er et Kildeskrift til Slesvigholstenismens Historie. — Dr. jur. hon. causa i Jena 1856. — Litografi af Schertle fra E. G. May i Frankfurt.

R. Schleiden: *Erinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, I—IV, 1886—94. Allgemeine Deutsche Biographie, LIV, 1908, S. 33—41.* Johann Gustav Droysen: *Briefwechsel, herausg. v. R. Hübner, II, 1929, S. 34, 856.*

Svend Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Schleisner, Christian Andreas, 1810—82, Genremaler. F. 2. Nov. 1810 i Lyngby, d. 13. Juli 1882 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kattunfabrikant Gottlieb Gabriel S. (1774—1870) og Christiane Grüner (1777—1854). Gift 9. Dec. 1842 i Kbh. (Helligg.) med Julie Jacobine Bastrup, f. 9. Febr. 1814 i Kbh. (Helligg.), d. 15. April 1898 sst., D. af Marskandiser Jens Jensen B. (1781—1846) og Margrethe Mogensen (1783—1853).

S. blev næppe tolv Aar gammel Elev af Kunstakademiet og kom noget senere til at male under Portrætmaleren C. A. Jensen og

Historiemaleren J. L. Lund. Akademiets lille Sølvmedaille vandt han 1831, den store 1833, men allerede Aaret i Forvejen havde han debuteret som Udstiller paa Charlottenborg med to mindre Genrestykker, som blev købt af Kunstforeningen, der ogsaa i de følgende Tider erhvervede adskillige af S.s Billeder. Skønt S.s gentagne Forsøg paa at vinde den lille Guldmedaille mislykkedes, fik han dog 1841 en større Rejseunderstøttelse, der satte ham i Stand til at studere to Aar i München, til hvis Kunstscole han i et og alt sluttede sig. Ikke des mindre blev han dog forholdsvis hurtigt en af de Malere, der paa Udstillingerne tildrog sig Opmærksomhed og vandt Yndest hos de mange, ligesom det heller ikke kom til at mangle ham paa Købere til de meget talrige, i Almindelighed ikke synderlig omfangsrige Billeder, han fuldførte. Til Akademiet stod han vel altid i et noget køligt Forhold, men han blev dog 1847 agreeret og 1852 optaget som Medlem paa »Scene af dansk Sømandsliv«. Sin sidste større Udenlandsrejse foretog han 1866 paa det Ancker'ske Legat. S.s Arbejder er saa godt som udelukkende Figurbilleder, mest Kompositioner over Emner fra Hverdagslivet; dog har han ogsaa virket som Portrætmaler og enkelte Gange uden Held forsøgt sig i, hvad man i hans unge Dage kaldte »den højere Stil«. Hans Portrætter udmærker sig ikke ved indgaaende Karakteristik; endnu mindre Interesse frembyder hans alvorlige Kompositioner. Hvad der bedst laa for ham og skaffede ham den betydelige Popularitet, som han bevarede indtil sin Alderdom, var de smaa Billeder, i hvilke han med Fremhævelse af enten det lavkomiske eller det sentimentale skildrede Situationer af det daglige Liv. — Tit. Professor 1858. — R. 1880. — Maleri af Lipke, Blyantstegninger af tysk Kunstner 1841 og af Just Holm s. A., alle i Familieej. Træsnit 1882.

Ill. Tid. 30. Juli 1882.

Sigurd Müller (Henrik Bramsen).*

Schleisner, Peter Anton, 1818—1900, Læge. F. 15. Juni 1818 i Lyngby, d. 26. Febr. 1900 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Broder til C. A. S. (s. d.). Ugift.

S. blev Student 1835 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog 1842 Lægeeksamen og fungerede de følgende Aar som Kandidat og Reservemedicus paa Almindelig Hospital. Efter at han i en Monografi over Barsel-feberen (1846) havde givet Vidnesbyrd om betydelig videnskabelig Evne, modtog han 1847 en offentlig Sendelse til Island, særlig for at opklare og finde Midler til at forebygge en paa Vestmanø stadig hærgende dødelig Sygdom hos de spæde Børn (»Ginklofi«, Mundklemme). Ikke blot løste han denne Op-

gave paa den mest tilfredsstillende Maade, idet Sygdommen ved de af ham truffne Foranstaltninger og de Anvisninger, han gav Jordemødrene, fuldt bragtes til Ophør, men han gjorde tillige flere andre meget betydningsfulde nosologiske Fund paa Island og konstaterede navnlig den hyppige islandske Leversyges Afhængighed af Hydatider. Hjemkommen 1848 benyttede han sine mange Observationer til Erhvervelse af den medicinske Doktorgrad ved den fortjenstfulde Afhandling »Forsøg til en Nosographie af Island« (1849), der tillige har Interesse ved at være den første paa Dansk forfattede medicinske Disputats, og udgav s. A. i videre monografisk Udførelse »Island undersøgt fra et lægevidenskabeligt Standpunkt« (delvis tysk Oversættelse 1855), et betydeligt Bidrag til den medicinske Geografi. Efter saaledes at være ført ind paa den offentlige Hygiejnes Problemer viede han i hele sit følgende Liv dette vigtige og ved Aarhundredets Midte stærkt fremblomstrende Fag alle sine videnskabelige Evner og Kræfter. 1849—51 fik han Lejlighed til i England og Frankrig at foretage videre Studier af Sundhedsvæsen og Medicinalstatistik, blev ved sin Hjemkomst 1851 Distriktslæge i Kbh., men kom allerede 1853 i en fremskudt hygiejnisk Autoritetsstilling ved at modtage Udnævnelse til Medicinalinspektør for Hertugdømmet Slesvig. Da hans energiske Embedsvirksomhed her afbrødes 1864, blev han 1865 Stadslæge i Kbh. og udfoldede i denne Stilling og i de forskellige hygiejniske og epidemiologiske Kommissioner, han i Kraft af sin Embedsstilling og sin Autoritet var selvskrevet Medlem af, en omfattende og nidkær Virksomhed, der yderligere støttedes ved hans Indtrædelse i Sundhedskollegiet (1872). I hans første kommunale Embedstid var det først og fremmest Foranstaltninger mod Koleraen, der optog Interessen, og her havde han betydelig Fortjeneste ved, i Strid med den endnu dengang herskende Opfattelse, bestemt at betone Sygdommens Smitsomhed, i hvilken Henseende han ogsaa som dansk delegeret ved den internationale Kolerakonference i Wien 1874 lagde et vægtigt Lod i Vægtskaalen; hans for Konferencen fremlagte Redegørelse for Koleræpidemiernes Forhold i Danmark (den tyske Afhandling udkom derpaa ogsaa paa Dansk) vakte megen Opmærksomhed og Anerkendelse baade dengang og endnu mere senere, da man rundt om begyndte at faa Øjet fuldt aabnet for Koleraens Smitsomhed. Ud fra det samme selvstændige Grundstandpunkt bekæmpede han 1869 med megen Dygtighed, men foreløbig forgæves, Fengers ekscentriske Plan om at forebygge Saarinfektionen paa Hospitalerne ved Indførelse af saakaldte »blandede Afdelinger« (VI, 1935, S. 630). I videre Konsekvens af sit kontagionistiske Standpunkt

betonede han Vigtigheden af isolerede Epidemihospitalers Opretelse, og efter hans Plan og Udkast byggedes i 70'erne Øresunds- og Blegdamshospitalet. En anden væsentlig Fortjeneste i epidemiologisk Henseende havde han ved at gennemføre en bedre Ordning af den københavnske Medicinalstatistik, idet Lægernes tidligere frivillige Anmeldelser af epidemiske Sygdomme blev obligatoriske og metodisk bearbejdede. De i hans tidlige Embedsaar hyppig grasserende Koppepidemier lagde ogsaa stærkt Beslag paa ham; han traf Foranstaltninger til Vaccinationens lettere Gennemførelse i Kbh. og overtog selv 1879 (uden Løn) Forstanderposten ved Vaccinationsanstalten.

Under den rivende Udvikling i Hovedstaden begyndte imidlertid hans Kræfter efterhaanden at svigte, og 1886 tog han sin Afsked som Stadslæge. I sit Otium udgav han »Til Belysning af Dagshistorien efter Frederik den Syvendes Død« (1889), indeholdende Optegnelser og Erindringer. — Justitsraad 1853. Etatsraad 1877. — R. 1853. DM. 1884. K.² 1897. — Maleri, forhen i Familieje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1849, S. 21 f. Ugeskrift for Læger, 1900, S. 217—20. Hospitalstidende, 4. Rk., VIII, s. A., S. 278 f.

Jul. Petersen (L. S. Fridericia).*

Schlepppegrell, Friderich (fra 1848 Frederik) Adolph, 1792—1850, Officer. F. 28. Juni 1792 paa Gaarden Brunlaug ved Larvik, d. 26. Juli 1850 paa Stadshospitalet i Flensborg, begr. sst. i Krigergraven paa Marie Kgd. Forældre: Oberstløjtnant, senere Generalmajor Otto Heinrich v. S. (1729—1808, gift 1° 1757 med Anne Sophie Krag, 1707—80) og Cathrine Abigael Zimmer (1750—1836). Gift 25. Juli 1828 i Bislev med Baronesse Johanne Jacobine Margrethe Juel af Rysensteen, f. 24. April 1808 paa Lundbæk, d. 17. Juli 1896 i Aalborg, D. af Kaptajn, senere Major i Landeværnet Baron Christian Frederik J. af R. (1779—1842) og Otilia Becher (1783—1843).

S. tilhørte en gammel lüneburgsk Adelsslægt, der med hans to Sønner 1880 fik Anerkendelse som dansk Adel, men uddøde paa Mandssiden 1916. S. blev 1804 Elev i Norske Landkadetkorps og tog 1806 Officerseksamen med saa smukt Resultat, at han for »usædvanlig Flid og Anstrengelse« fik Kongens Løfte om ved sin Afgang at faa Fændriks Anciennitet fra dette Aar; men da han var for ung til Tjeneste ved et Regiment, maatte han blive ved Skolen endnu et Aar som Hjælpelærer, hvorefter han blev Fændrik ved Faderens Regiment og endnu s. A. Sekondløjtnant. 1808, 16 Aar gammel, rykkede han i Felten med Regimentet, udmærkede

sig i flere Kampe og udnævntes til Premierløjtnant. Han havde meget gode Anlæg for Matematik og søgte de følgende Fredsaar at blive uddannet til Ingeniør, men opnaaede ikke Tilladelse dertil eller til at tage Landmaalereksamen, men anvendtes 1811—13 ved Opmaalingsarbejder for Rentekammeret. 1813 rykkede han atter i Felten og udmærkede sig, især ved Ingedal 1814. Ved Norges Forening med Sverige nægtede han, sammen med sine Klasse- og Regimentskammerater O. Rye og H. Helgesen, at aflægge Troskabsed til den svenske Konge, blev suspenderet fra Tjeneste og derpaa afskediget. Med Anbefaling til Fyrst Blücher meldte han sig hos denne i Lüttich April 1815 og naaede ligesom sine to Kammerater at deltage i nogle mindre Foretagender; men da der kun var ringe Haab om tilfredsstillende Fremtid i den preussiske Fredshær, søgte han Afsked fra denne, fik Ansættelse i den danske Hær og ansattes Sept. 1815 som Premierløjtnant à la suite ved 3. Jyske Regiment, først et Par Aar i Kbh., derefter i Aalborg. 1816 fik han forbeholdt Kaptajns Anciennitet, blev 1819 uden for Tur, som Anerkendelse for særlig Duelighed, Tjenstiver og Pligtopyldelse kar. Kaptajn, n. A. Stabskaptajn, 1828 virkelig Kaptajn og Chef for Regimentets Jægerkompagni, fik 1833 forbeholdt Majors Anciennitet, udnævntes 1839 til Major, 1842 ved Hærforandringen til Oberstløjtnant og Bataillons- resp. Korpschef i Kbh. og Helsingør efter mere end tyve Aars Ophold i Aalborg. — Langt Ophold i en afsides Garnison bevirkede sædvanlig, at Officererne, navnlig de ældre, forsumpede eller kun i ringe Grad tog sig af deres Mandskabs Uddannelse, men S. var ogsaa heri en iøjnefaldende Undtagelse. Lige fra ham selv til den yngste Overjæger var alle til enhver Tid i Aktivitet. Skydeøvelserne lededes af ham selv med største Iver, og til Vejledning skød han flere Skud ved hver Øvelse. Han var gavmild med Pengepræmier for god Skydning, skænkede selv de bedste Skytter et særligt Udmærkelsestegn, og da skarp Ammunition tjenstlig tildeltes meget knapt, fordoblede han den for sine egne Penge. Han begyndte sædvanlig Dagens Øvelse med raske Geværgreb paa hans skarpe, klare Kommando, derefter Eksercits i sluttet — og endelig den »lette Tjeneste« (Skyttetjeneste) i spredt Orden; det hele gik med Liv og Lyst. Det skal have været en Fryd for Øjet at se denne lange, magre Mand som en Mynde fare frem i hurtigste Løb efterfulgt af sine smaa, men stærke, udholdende og selvbevidste Karle. Han kunde lade alle Befalingsmændene træde ud og fortsætte med de menige alene, hvad der erhvervede ham en yderst anerkendende Udtalelse i den kongelige Parolbefaling 1830. Han hilste altid sin Afdeling med: »Godmorgen

Kammerater!« — antagelig et Minde fra hans Tjeneste i den preussiske Hær, hvilken han stedsse satte meget højt. Hans Folk elskede ham, han gengældte det og straffede kun yderst nødtigt og sjældent. Hans mangeaarige Regimentschef og senere Kollega som Divisionskommandør 1850 C. F. Moltke roste ham meget 1841 som en udmærket dygtig og aktiv Officer, dygtig Matematiker og Sprogmand.

2. Marts 1848 blev S. kar. Oberst. Det var ganske normalt, thi han var i Anciennitet Hærens ældste Oberstløjtnant. Om Krig var der endnu da ikke Tale. Da der mod Slutningen af denne Maaned anordnedes Mobilisering, et Armékorps opstilledes ved Jyllands Sydgrænse, og et Flankekorpssamledes ved Korsør, bestemtes General Krogh til at føre dette, men i sidste Øjeblik overdrog Tscherning (og Læssøe) Føringsledelsen deraf til S. Man saa da det mærkelige, at samtlige Hærens Generaler og samtlige Oberster undtagen de tre yngste: Hedemann, Bülow og S., blev forbigaaet i første Omgang til Anvendelse i Felthæren, medens Hedemann og S. blev Korpskommandører — S. underlagt Hedemann. I Kampene ved Bov 9. April, ved Slesvig 23. April førte S. godt, men navnlig i Kampene i Sundeved 28. Maj og 5. Juni viste han sikker Føringsledelse og fremragende personligt Mod, og Overkommandoen fremhævede ham som »Dagens Helt«, hvad der ogsaa gengav den almindelige Mening i Hæren. Allerede 24. Maj var han blevet Generalmajor; det blev hans sidste Avancement. 1849 førte han med megen Hæder Brigade i Sundeved, ved Kolding, Gudsø og Fredericia, var derefter Infanteriinspektør paa Sjælland, indtil han afløste de Meza som højstkommanderende paa Als Vinteren 1849—50. Naar Vejret var nogenlunde til det, benyttede han her Tiden til at indøve sine Afdelinger og var selv utrætteligt paa Benene fra den tidlige Morgen. Ved Felttogets Aabning 1850 førte han den ene af Hærens to Divisioner og skulde aabne Kampen 25. Juli ved efter en foreskreven, kompliceret Fremrykning at angribe Isted By, hvilket for hans Hovedkolonne medførte en Flankemarch langs og nær den fjendtlige Front. S. fulgte først efter Fordækningen, der uhindret kom igennem Øvre Stolk, hvor han lod en Del af Afdelingerne passere forbi sig, idet han henvendte nogle opildnende Ord til hver enkelt af dem og skyndte paa. Herefter drejede Læssøe med tre Batailloner af mod Sydvest, medens S. med den næste Afdeling gik direkte mod Rømmek-Isted. Men kort efter lød der stærk Skydning i Ryggen, fra Øvre Stolk, samt fra Læssøes Kolonne og fra Vedelspang i Sydøst: en stærk, fjendtlig Afdeling var fuldstændig overraskende fra Syd brudt ind i Øvre Stolk, i Marchkolonnen. S. standsede, sendte Ordonnanser og Adjutanter

tilbage for at skaffe Oplysning om Aarsagen til Skydningen i Ryggen og bemærkede, at fjendtligt Infanteri havde bemægtiget sig en af hans Kanoner; han lod gentagne Gange smaa Rytterstyrker søge at tage Kanonen tilbage, trak ogsaa selv Sablen en Gang og red med derhen imod, men efter forgæves at have ventet paa Oplysninger fra de udsendte Adjutanter m. fl., der var saarede eller fangne, begav han sig med Stabschefen, Oberstløjtnant C. E. J. Bülow, paa ny paa Vej mod Isted. Herunder passerede de to Herrer tæt forbi en Syd for Vejen liggende fjendtlig Afdeling Skytter og blev beskudt af denne, hvorved S. fik en Kugle i Panden og som død sank af Hesten, medens Bülow, der havde redet ved Siden af ham, umiddelbart efter blev haardt saaret og fangen. Bülow angiver, at Klokken da formentlig var halv syv.

S. var en kyndig Soldat, fremragende Feltofficer, en meget dygtig Fører. Hans Dispositioner var stedse klare og udtømmende, han var altid til Stede paa de afgørende Punkter og personlig hensynsløst modig. Han hadede Langsomhed; Energi og Fart skulde der være over det hele; men i de store Øjeblikke viste han Ro og Omsigt. Han var altid en Mand, hans undergivne »kunde tale med«. Skønt selv Geledofficer følte han sig ikke trykket over for Højskoleofficererne. I flere Retninger var han en Original, havde Soldater-tække; i det ydre noget kantet, men ridderligt, fornemt tænkende, en Blanding af Alvor, Lune og Vid. Han kunde være sprudlende livlig og havde til enhver Tid Ordet i sin Magt. Han var rundhaandet og gæstfri i videste Omfang og glemte aldrig at sørge for sine Soldater. Med alle sine Ejendommeligheder, sit frie, gemytlig Sprog over for alle, var han afholdt af de tre Konger, han havde staaet under.

R. 1840. K. 1848. — Medaillon paa H. V. Bissens Mindesmærke paa Graven. Mindestøtte 1880 i Anlægget ved Aalborg. Mindesten paa det formodede Dødssted. — Maleri paa Langeland. Maleri af P. Meidell (Krigsskolen i Oslo) og af Ragnhild Beichmann (Kristiania militære Samfund). Tegning af J. V. Gertner 1848 (Fr.-borg). Bronzestatuette af K. Hasselriis 1878 (sst.; Udkast i Aalborg Museum). Maleri af O. Bache 1896 (Fr.-borg). Buste af F. Stramboe 1851. Monumentudkast af A. Paulsen (Aalborg Museum). Portrætteret paa F. C. Lunds Maleri 1885: Danske Tropper rykker ind i Flensborg 1848. Stengraving 1850. Litografi af I. W. Tegner efter J. V. Gertners Tegning. Portrætteret paa Gruppebillede af de højstkommanderende Officerer 1850 efter Tegning af S. Schack. Litografi fra Em. Barentzen & Co. 1850, fra Tegner & Kittendorff 1862 efter Maleri af P. Meidell. Træ-

snit, bl. a. til Hest. Portrætteret paa O. Baches Maleri 1896: Det sidste Indhug (Træsnit derefter af H. P. Hansen 1897) og paa F. Jürgensens Tegning: Troppernes Indtog 1849 (Fr.borg).

Slægt i Goth. Geneal. Taschenbuch der uradeligen Häuser, XI, 1910, S. 675—79 og L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, IX, 1922, S. 430 f. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87, især III, S. 1485—91. Selvbiografi i Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1912, S. 154—57. F. Sinding-Larsen: Den norske Krigsskoles Hist., 1900, S. 193 f. Museum, I, 1892, S. 309, 313, 334—38, 344. Milit. Tidsskr., IX, 1880, S. 451—63. Vort Forsvar, Nr. 258, 261, 300, 301 og 433. Danebroge, 1881—82, S. 717 ff. G. Brammer: Den danske Hærs Intendanturtjeneste 1848—1918, 1919. K. C. Rockstroh: General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—1851, 1928. J. T. Ræder: Krigserindringer fra 1848—50, 1911. N. P. Jensen: Oberst Frederik Læssøe, 1912. Samme: Livserindringer, I, 1915. W. G. O. Bauditz: Livserindringer, 1903, S. 206, 222, 224 ff., 240. F. Hegermann-Lindencrone: Min Faders Erindringer, 1939. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, I, 1892. Ingeborg Simesen: N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt under Trearskrigen, 1933 (se Registeret).

Rockstroh.

Schlichting Carlsen, Carl Peter August, 1852—1903, Landskabsmaler. F. 16. Okt. 1852 i Flensborg, d. 27. Juli 1903 i Hellebæk, begr. i Hornbæk. Forældre: Handelsmand Lorentz Christian Carlsen (1820—68) og Ida Cathrine Schlichting (1818—tidligst 91). Ugift.

S. C. kom i Porcelænsmalerlære 1866 og dimitteredes af Teknisk Skole og J. T. Hansen til Kunstakademiet, som han søgte Okt. 1874 til Foraaret 1878. Senere malede han et Par Vintre i Kunstnernes Studieskole. Han debuterede paa Decemberudstillingen 1873 med et Stilleben, fik optaget et Blomsterbillede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1875 og udstillede her til sin Død. Sammen med Peder Mønsted rejste han 1884 over Paris og Schweiz til Syditalien, hvor han blev et halvt Aar. 1886 var han igen i Schweiz og malede et stort Billede fra Interlaken, »Im schönen Berner Oberland«, der skaffede ham Akademiets Rejsestipendium. For dette tog han Maj 1887 til Genève-søen, Rivieraen og Algier og blev borte et Aar. 1902 var han i Italien paa Anckers Legat. — S. C. begyndte som Blomstermaler, men gik efter faa Aars Forløb helt over til Landskabsmaleriet. Akademiet tildelte ham Sødrings Opmuntringspræmie 1883 for »Funkemor. Det største Bøgetræ i Funkevæng ved Frederiksborg«, og paa Verdensudstillingen i Paris 1900 opnaede han Mention honorable for »Sommeraften«. Han malede ikke saa lidt paa sine Rejser. I øvrigt søgte han mest sine Motiver i Nordsjælland, særlig i Hellebæk. — Selvportræt sammen med Peder Mønsted (forhen hos Johan Han-

sen). Maleri af Viggo Johansen 1876 (forhen hos Johan Hansen).

Sigurd Schultz.

Schlichtkrull, Johan Christopher, f. 1866, Maler. F. 28. Febr. 1866 paa Frbg. Forældre: Cand. jur., Assistent i Finansministeriet, senere Amtsforvalter i Roskilde Ole Christian S. (1828—99) og Christiane Dorothea Emilie Liunge (1834—1912). Gift 1° 29. Dec. 1898 i Sindal med Marie Augusta Glud, f. 17. April 1876 paa Nordfeld, Møen, d. 6. Aug. 1915 paa St. Hans Hospital, D. af Forpagter paa Nordfeld, senere Ejer af Baggessvogn Johan Christian Carl G. (1836—1912) og Julie Pouline Emma Cathinka Lillien-skiold (1848—1923). Ægteskabet opløst 1904. 2° 8. Maj 1908 i Nøddebo med Marie Kirstine Møller, f. 13. Nov. 1884 i Lemming, D. af Børnehjemsforstander Niels M. (1848—1900) og Maren Mad-sen (1851—1915).

Efter at have taget Præliminæreksamen kom S. ind paa Teknisk Skole i Kbh. Herfra dimitteredes han til Kunstakademiet, hvor han fandt Optagelse i Jan. 1885 og fik Fr. Vermehren, Jørgen Roed og Carl Bloch til Lærere. Allerede ved Aarsskiftet 1888 forlod han Akademiet til Fordel for Kunstnernes Studieskole, hvor hans Kunst-opfattelse gennem P. S. Krøyers Undervisning modtog varigt Præg af det naturalistiske Friluftsmaleri. Yderligere paavirkedes han i denne Retning paa et tre Maaneders Studieophold i Paris 1891. Italien besøgte han paa det Bjelke'ske Legat Vinteren 1896—97 og igen 1899. 1897 modtog han den Sødring'ske Opmuntringspræmie for »Landskab fra Vendsyssel«; Akademiets Aarsmedaille fik han første Gang 1902 for »Portræt af min Hustru« og anden Gang 1907 for »Mellem Bakkerne, Aftensol«, hvorved han blev Medlem af Akademiets Plenarforsamling. S. debuterede paa Foraarsudstil-lingen ved Charlottenborg 1889 og har siden udstillet aarligt her. Desuden har han deltaget i Kunstnernes Studieskoles Udstilling 1896, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1905, 1909 og 1910, Verdens-udstillingerne i Chicago 1893 (Medaille) og i Paris 1900 (Mention honorable), Grosse nord. Kunstausstellung in der St. Katharinen- kirche, Lübeck 1914 og har haft flere Separatudstillinger bl. a. i Kunstforeningen 1909. — S. har malet lyrisk opfattede Natur- skildringer, vederhæftige Portrætter og Interiører med Figurer — de sidste har med deres ofte stemningsvækkende fortællende Ind- hold lejlighedsvis vakt Opmærksomhed ogsaa uden for Landets Grænser. Typiske Arbejder af S. er »Morgensnuere« (udst. 1891), »Portræt af en lille Pige« (udst. 1898, Kunstmuseet), »Naar Hvilen falder paa« (udst. 1902, Kunstmuseet), »Aften ved en Skovsø«

(udst. 1898, Aarhus Museum), »Gamle Ane i sit Hjem« (udst. 1906, Maribo Museum). Blandt hans talrige Personskildringer kan nævnes Portrætterne af Dr. phil. Pingel (1904, Danmarks Geologiske Undersøgelse), Rektor V. Bloch (1906, Metropolitanskolen), Konferensraad H. N. Hansen (udst. 1910, Rigsdagen), Konferensraad Jacobi (1911, Kbh.s Raadhus), Professor Paul la Cour (1914, Askov Højskole), Stiftamtmand, Kammerherre Dons (udst. 1924, Skanderborg Raadhus), Driftsinspektør Glosimodt (udst. 1928, Carlsberg Museum). Foruden i ovenn. Samlinger er S. repræsenteret i Museerne i Aalborg, Horsens, Kolding, Ribe og Vejen. S. var 1899—1908 Lærer paa Akademiets Kunstscole for Kvinder. Sammen med Thøger Larsen skrev og udgav han »Maleren Jens Vige. 1864—1912. Et Minde-skrift« (1914). — Fem Selvportrætter i Familieej, bl. a. 1916 og 1922. Malerier af Marie Schlichtkrull 1908 og af A. Bjørn (forhen hos Johan Hansen).

A. Hellemann: Genealogiske og personalhistoriske Meddelelser, 2. Udg., 1925, S. 87 f. S. Michaëlis i Kunst, IV, 1902; VII, 1905. Carl V. Petersen i Kunstbladet 1909—10, S. 30. Ch. A. Been i Berl. Tid. 5. April 1911.

Else Kai Sass.

Schlick, Benjamin Gotthold, 1796—1872, Arkitekt og Mekaniker. F. 6. Aug. 1796 i Kbh. (Petri), d. Sept. 1872 i Paris, begr. sst. Forældre: Hofviolon Christian Traugott S. (1753—1808) og Arine Henriette Claussen (1766—1854). Ugift.

Fra Begyndelsen stod der en mystisk Glans om S. Han kom allerede som Barn ved Hoffet og nød Frederik VI.s Bevaagenhed; bl. a. tilstod denne ham indtil sin Død en ikke ubetydelig Aarspenge. Rygtet gik — formentlig dog med Urette — at han var en naturlig Søn af Kongen. Først besøgte S. Akademiets Bygningsscole, men naaede ikke længere end til den lille Sølvmedaille (1815). Som Følge af den Opsigt, han havde vakt med Modellen til et Teater, bevilgedes der ham 1818 kongelig Understøttelse til en Rejse, og 1820 fornyedes denne af Fonden ad usus publicos. Der medgaves ham ogsaa Anbefalinger til de danske Gesandter. Rej-sen gik til Paris og London. I Paris overdroges det ham 1819 efter en Konkurrence at forbedre Maskineriet i Théâtre de l'Odéon, og paa en Maskine for Raderere blev han Medlem af Akademiet i London og af det franske Institut. Hjemkommen lykkedes det ham ved Formidling af Præses for Akademiet, Prins Christian Frederik, at blive dette agreeret som »Machinist«. Men et følgende Forsøg paa at blive Medlem (1824) mislykkedes. S. udvandrede

derefter. Han bosatte sig først i Paris. I den herskende Moderetning, Perciers og Fontaines Empirestil, nyindrettede han det nævnte Théâtre de l'Odéon samt Théâtre des Variétés. Desuden udførte han for Karl X. et Album med farvelagte, arkitektoniske Tegninger af Teatre i Paris. Efter Revolutionen 1830 og Karl X.s Fald forlod S. Frankrig. For Storhertugen af Baden indrettede han 1830 Hofteatret i Karlsruhe (brændt 1847), for en Prins Torlonia dekorerede han et Teater i Rom. Af andre Arbejder nævnes Tegninger efter 42 Huse i Pompeji og Herculanium med deres Freskomalerier samt en Restaurering af fire antikke Sølvskar, der rostes af Arkæologen Champollion. »Sine sidste Aar levede han paa en elegant Fod i Paris« (Ph. Weilbach). En stor Samling Hædersgaver og mange Udnævnelser, bl. a. til Ridder af Æreslegionen 1828, vidnede om hans Anseelse. Et Forsøg 1833 paa at blive Medlem af S. Luca Akademiet i Rom strandede dog, sandsynligvis som Følge af Thorvaldsens Modstand. — Stik af Fred. C. Lewis efter Maleri af Stuart Newton.

Dagen 8. April 1823 og 7. Sept. 1825. Berl. Tid. 17. Juli 1856. T. Baden: Hr. Benjamin Schlick i Udlandet, 1828. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 113, 177 f. Museum, 1896, II, S. 252 f. André Michel: Histoire de l'art, VIII, 1, 1925, S. 248 f. Danske i Paris gennem Tiderne, red. af Franz v. Jessen, I, 1936, S. 312, 532; II, 1938, 1, S. 216 ff., 333.

Knud Millech.

Schlick, Rasmus William Traugott, 1839—1916, Entomolog. F. 3. Febr. 1839 i Kbh. (Frue), d. 19. Sept. 1916 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Handelsfuldmægtig, senere Materialist Carl Heinrich S. (1801—62) og Henriette Birgitte Cecilie Holmblad (1819—60). Gift 20. Aug. 1875 i Maribo med Catharina Margretha Schoppe, f. 19. April 1849 i Maribo, d. 12. Nov. 1933 i Kbh., D. af Slagtermester, senere Gæstgiver Johannes Zacharias S. (1811—94) og Bodil Haagine Hørup (1812—76).

S. tog 1861 Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestalt, men ved Faderens Død blev han økonomisk uafhængig og kunde helt hellige sig en Interesse for Insekter, der nogle Aar i Forvejen var opstaaet hos ham. Paa halvtredie Tusinde Ekskursioner, alle inden for Danmarks Grænser, skabte han sig en kolossal Samling af danske Insekter af alle Ordner; den talte ved hans Død op mod en halv Million Eksemplarer. Fra 1880 begyndte han specielt at lægge sig efter Indsamling og Klækning af Smaahevpe (Chalcidier, Proctotruper etc.), af hvilke han i Løbet af en halv Snes Aar skabte en Samling af største videnskabelige Værdi, smukt præpareret og

bestemt saa vidt gørligt. Den findes nu i Zoologisk Museum. Det samme gælder Størstedelen af den Samling, hvis Tilvejebringelse han derefter særlig lagde Vægt paa, nemlig af Billelarver, som han hovedsagelig klækkede og saaledes fik sikkert bestemt. Hans »Biologiske Bidrag« (I—II, 1894—95) handler netop om den biologiske Side af disse Klækninger (Larvernes Morfologi beskæftigede han sig ikke med); men i øvrigt evnede han ikke at give sin uhyre Viden skriftligt Udtryk, saa yderligere eksisterer kun to—tre, biologiske, Smaaafhandlinger fra hans Haand. — Ved Flytningen 1868 fra Stormgade til det nye Museum hjalp S. med; siden fik han forskelligt lønnet Arbejde paa Museet og blev 1906 fast ansat som Konservator. Han sympatiserede ikke med J. C. Schiødte, paa hvis Afdeling mange Amatorsamlere ikke følte sig hjemme, og som et Modtræk mod hans entomologiske Enehæderstiftede han 1868 sammen med fire andre Samlere Entomologisk Forening, det ældste af de nuværende entomologiske Selskaber i Norden, hvis Formand han var i næsten 40 Aar. I denne Tid voksede Foreningen meget i Medlemstal og Anseelse; og det er S.s Fortjeneste ved personlige Ofre at have baaret Foreningen over Begyndelsesvanskelighederne og ved sin smittende Begejstring for Entomologien og sine alsidige Interesser inden for denne at have tilført Foreningen stadig nye Medlemmer og nye Interesser.

C. Engelhart og J. P. Kryger i Entomol. Meddel., XI, 1916—17, S. 320—35.
C. Engelhart sst., XII, 1918—19, S. 1—44. Kai L. Henriksen sst., XV, 1921—37, S. 274—77, 395—99.

S. L. Tuxen.

Schlüter, Karl (ved Daaben Carl) Vilhelm Thaulow, f. 1883, Forfatter. F. 14. Nov. 1883 i Kbh. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kommandør Vilhelm Carl Ludvig S. (1852—1940) og Elisabeth Knutsen (1859—1938). Gift 27. Maj 1909 i Kbh. (Holmens) med Astrid Buck, f. 11. Jan. 1881 i Kbh. (Cit.), D. af Skræddermester, senere Oldemand Christian Heinrich B. (1845—1920) og Malvina Dorthea Boeck (1853—1929).

S. blev cand. polyt. 1907 og var 1907—08 Assistent ved Danmarks geologiske Undersøgelse. 1908 kom han som Ingeniør til Holmegaards Glasværk, hvor han 1909 udnævntes til Driftsleder. Han var 44 Aar gammel, da han debuterede som Forfatter, og har bortset fra enkelte Noveller kun skrevet Skuespil. Paa en Række Rejser rundt om i Europa med længere Ophold i Italien og Spanien stiftede han Bekendtskab med udenlandsk Teater. Hans Hovedinteresse er klassisk Historie, hvilket bl. a. har givet

sig Udslag i et Hørespil om Cæsar. — S. har bidraget væsentligt til den Fornyelse af dansk Teater, som fandt Sted omkring 1930. Ligesom Kaj Munk gav han Teatret Ideer og Handling. Han har et sikkert dramatisk Haandelag med Sans for Replik og Situation, hans Stykker rummer god Psykologi og digterisk Fantasi, men han overeksponerer undertiden den dramatiske Effekt i Brugen af krasse og makabre Virkemidler. Hans Dramer har en mærkelig primitiv Kraft, og de har givet en Række af vore Scenekunstnere (Poul Reumert, Else Skouboe, Eyvind Johan-Svendsen, Betty Nansen, Henrik Bentzon, Illona Wieselmann o. fl.) Lejlighed til at yde stor Kunst.

S.s første dramatiske Arbejde var et Lystspil i Jens Locher-Stil »Borgerkrig«, der gik paa Det ny Teater 1928. Det næste var »Under Jubelraabene« paa Betty Nansen-Teatret 1931 (senere spillet paa Carl Johan Teatret i Oslo, Den nationale Scene i Bergen og i Sverige paa Folkets Park Teaters Landsturné). »Afsporet« kom op paa Det kgl. Teater 1932 (siden spillet i de fleste større danske Provinsbyer og paa Blanche Teatret i Stockholm; oversat til Engelsk, Tysk, Fransk, Italiensk og Ungarsk). »Nu er det Morgen« blev opført paa Dagmar-teatret 1934 (senere i Aarhus, Oslo (Nationalteatret), Åbo og i Island (under Reumerts Gæstespil); oversat til Tysk). »Den sidste Time« spillede paa Aarhus Teater 1936, »Brudesengen« paa Det kgl. Teater 1937 (Landsturné) og »Polar-svindlere« paa Betty Nansen-Teatret 1941 (antaget til Det kgl. Teater 1937, trykt 1940). Hørespillet »15. Marts« blev opført i Radioen 1938.

Det Livssyn, der bærer S.s Dramer, er meget pessimistisk. Livet er Lidelse. »For mig og vel for alle er det i de lykkeligste Tilfælde ganske ligegyldigt, i alle andre kun en Tortur« (Interview). Mennesket er et mislykket Eksperiment »af en stor koldblodig Forsker«, siger Overlæge Ruhne (S.s Talerør i »Nu er det Morgen«), og saa meningsløs ubarmhertig er Gud, at han ikke tilintetgjorde Mennesket, da han saa, at Eksperimentet var mislykket. Dette Livssyn har sit Udspring i et Sind, der er overordentlig følsomt for Lidelse, og det, der griber i S.s Dramer, er Forfatterens stærke Medleven, hans dybe Medlidenhed med Menneskene. For S. er Menneskets (og ikke mindst Lægens) primære Pligt at gøre Livet saa lidt lidelsesfuldt som muligt. Dogmet om at bevare Livet for enhver Pris kan han ikke anerkende; der gives Tilfælde, hvor det er en Barmhertighedsgerning at bringe det til Ophør (jfr. »Nu er det Morgen«). Døden bør ikke betragtes som noget afskrækkende, men som »den store Glæde, den sidste Belønning«. I de fleste af

sine Dramer stiller S. sine Personer over for Døden og viser os deres Reaktionen. »Den sidste Time« er en Dialog mellem en Præst og en dødsdømt Fange. Baade i »Afsporet« og »Brudesengen« er Hovedpersonen en ung Kvinde, der snart skal dø, og som forinden vil opleve Livet intenst og ukonventionelt. Personerne hos S. er ikke Helte; der er saa faa Helte i Virkelighedens Verden, hævder han, de fleste saakaldte Heltebedrifter beror paa Svindel. »Polarsvindlere« er først og fremmest en Satire over den Svindel, der camouflerer sig som Videnskab, men har tillige et videre, et alment Sigte. Vi svindler alle paa den ene eller paa den anden Maade, siger S., vi foregiver alle at være lidt bedre, lidt kækkere, end vi er, vi vil alle gerne være Helte. — S.s Livsbetragtning udelukker ikke, som man maaske kunde tro, Sansen for Humor. Der findes rundt om i hans Dramer Glimt af en viril Humor, som i nogen Grad opvejer det dystre og makabre.

Frederik Schyberg: Ti Aars Teater, 1939, S. 37 ff., 98—101. Poul Reumert: Masker og Mennesker, 1940, S. 111—15. Jørgen Andersen i Ord och Bild, XLIX, 1940, S. 168—74.

Felix Nørgaard.

Schmedes, Erik Anton Julius, 1868—1931, Operasanger. F. 27. Aug. 1868 i Gentofte, d. 21. Marts 1931 i Wien, Urne paa Gentofte Kgd. Forældre: Grosserer Gotfred Vilhelm Julius S. (1837—91) og Fanny Carlotta Simonsen (1844—1928, gift 2° 1892 med Grosserer Olaf Hakon Schythe, 1845—1921). Gift 1° 20. Marts 1895 i Nürnberg med Marie Martinek, f. 11. Jan. 1875 i Wien, D. af Josef M. og Josefa Obonya. Ægteskabet opløst. 2° 1908 i Budapest med Tessa v. Pulszky, f. 5. Maj 1883 i Budapest, D. af Charly v. P. og Skuespillerinde Emilia Marcus. Ægteskabet opløst.

S., der stammede fra en gennemmusikalsk Slægt og var Søstersøn af Kammersanger N. J. Simonsen, blev oprindelig uddannet som Pianist. Det skulde dog ikke blive inden for dette Omraade, han fandt sit egentlige kunstneriske Felt; udstyret med en klangfuld Barytonstemme uddannedes han først hos Rothmühl i Berlin, Ress i Wien og senere hos Padilla i Paris, hvorefter han 1891 fik sin Debut som dramatisk Sanger paa Operaen i Wiesbaden som Valentin i »Faust«. Han vakte straks en vis Opmærksomhed i tyske Operakredse og kom efter at have sunget i Nürnberg og Hamburg 1896 til Dresden, hvor han, paa Foranledning af den tidligere Operasanger, Direktør for Hamburg Stadttheater Bernhard Pollini, hos den kendte Konservatorielærer, Sangpædagogen August Iffert fik lagt sin lyse Baryton om til Tenor. Fra 1898 virkede han i 25 Aar ved Hofoperaen i Wien, hvor der var rig

Lejlighed til gennem Personligheder som Gustav Mahler, Felix Weingartner og Franz Schalk at lære de ægte Wagner'ske Traditioner at kende. Med sin Stemmestyrke og maskuline Kraft, velegnet til de førende Wagnerpartier inden for Heltefaget fra Siegfried til Parsifal, vakte S. ikke alene Opsigt paa Wienoperaen, men ogsaa ved selve Festspillene i Bayreuth, hvor han optraadte første Gang 1894. S., der kun sjældent har ladet sig høre i Danmark, skulde 1911 have givet Gæstespil paa Det kgl. Teater. Engagementet var allerede i Orden, men da han kun vilde synge de Wagner'ske Partier paa Originalsproget, og dette fra forskellig Side vakte Modstand, opgav man Tanken, hvilket avlede en ikke ringe Bitterhed hos S. 1919 koncerterede han dog en enkelt Gang i Tivoli sammen med Datteren *Dagmar S.* — Østrigsk Kammersanger 1901. — Maleri af Huber-Wiesental 1918, Buste (som Tristan) af Herrmann 1914 og to Bronzerelieffer, alt i Familieje. — S.s Broder, *Paul S.* (f. 17. Sept. 1869, d. 23. Juli 1930), Tenor, Romance- og Liedersanger og Sanglærer, virkede ogsaa i adskillige Aar i Wien.

Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed, 1886, S. 82. Gerda Christophersen: Memoirer, 1919, S. 23 f. Masken 5. Febr. 1911. Teatret 1. Aug. 1924. Berl. Tid. og Politiken 23. Marts 1931. Social-Demokraten 13.—14. Juni 1941.

Torben Krogh.

Schmedes, Hakon, 1877—1938, Violinist, Komponist. F. 31. Okt. 1877 i Gentofte, d. 18. Aug. 1938 i Helsingør, Urne paa Gentofte Kgd. Broder til Erik S. (s. d.). Gift 1° 19. Febr. 1898 i Berlin med Ethel Marston Woodbury, f. 19. Febr. 1880 i Boston, d. 24. Marts 1907 i Kbh. 2° 6. Nov. 1909 i Ordrup med Alice Bech, f. 15. Juni 1874 paa Valdemarskilde, d. 27. Juli 1923 paa Valbygaard (gift 1° 1899 med Forpagter af Bjørkesåkra i Skaane Frederik Wilhelm Haffner, 1873—1904), D. af Forpagter, Proprietær, senere Ejer af Valbygaard og Brorupgaard Jørgen Peter B. (1843—1909) og Caroline Charlotte Suhr (1850—89). Ægteskabet opløst. 3° 31. Okt. 1921 i Kbh. (Jac.) med Else Witzke, f. 31. Aug. 1898 i Skodsborg, D. af Assurandør Carl Frederik Wilhelm W. (1864—1934, gift 2° 1919 med Kamma Flensted, f. 1887) og Ingeborg Nanny Julie Donner (1866—1914).

Blandt de musikalske Brødre S. valgte S. Violinen. Han blev Elev af Anton Svendsen og kom som nittenaarig til Karl Halir i Berlin, hos hvem han studerede i tre Aar. 1899 debuterede han i Kbh. og viste udmærkede violinistiske Evner, hvis særlige Styrke var en smuk Tone. I et Par Aar var han derefter Elev af Ysaye og blev Koncertmester ved Bruxelles' Symfoniorkester og Opera;

1902—04 levede han i Paris som Medlem af Jacques Thibauds Strygekvartet. Derefter drog han til Amerika, hvor han blev Medlem af Bostons Symfoniorkester, deltog i dets Koncertrejser i Staterne og jævnlig optraadte som Solist. 1905 slog han sig ned i Danmark og havde et Par Aar efter som Komponist Held med Operetten »Dronningen af Montmartre«, hvortil han ogsaa havde skrevet Teksten. Den letløbende Musik gjorde sig ikke mindst paa Grund af sit »pikante«, internationale Præg. Som Komponist traadte S. i disse Aar desuden frem med nogle Sange og Musikken til Walter Christmas' Eventyrspil »Peder Most« (1909). Økonomisk uafhængig kunde S. nøjes med at dyrke Musikken i det Omfang, han følte Trang til det. Hans Produktion blev ikke meget omfattende, og sit Violinspil opgav han at dyrke offentligt. Efter lang Tids Tavshed fik han 1923 Balletten »To i et Glashus« op paa Det kgl. Teater. Igen beundrede man her hans Lethed og Elegance, hans kvikke Anvendelse af moderne Danserytmer, men savnede Evnen til Uddybelse og Nyttiggørelse af det aktuelle Stof efter Kunstmusikkens og Ballettens Krav.

Nationaltidende 18. Aug. 1907 og 20. Aug. 1938. Th. Hauch-Fausbøll og H. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, II, 1911, S. 35. Gerda Christophersen: Memoirer, 1919, S. 24.

Nils Schiørring.

Schmeerfeldt, Baltzar Wilhelm, 1784 el. 85—1834, svensk Kornet. F. efter svenske Militærlistor 8. April 1784, efter egen Angivelse 14. Sept. 1785 i Stockholm, d. 3. Aug. 1834 i Kbh. (Cit.). Forældre (efter egen ubekræftet Opgivelse): Grosserer Johan Baltzar Schmée (f. 1730) og Anna Elisabeth Lundberg. Ugift.

S. studerede efter egen ubekræftet Opgivelse oprindelig i Uppsala, men valgte efter Forældrenes Død den militære Bane og købte sig 1808 en Plads som Kornet ved det skaanske Husarregiment; han tog sin Afsked 1811. I Vinteren 1810 kom han til Kbh. for at søge Lægehjælp for et Saar, han havde faaet ved et Ulykkestilfælde. Ved et senere Besøg fik han Lejlighed til at se Arveprins Frederiks Datter Juliane og blev stærkt betaget af hende. Da han forsøgte at trænge sig frem til hende, blev han udvist af Riget, og det forbødes ham fremtidigt at opholde sig paa dansk Omraade. Alligevel vendte han 1811 tilbage, blev paagrebet og sad nogen Tid fængslet paa Kronborg. I Juli kom han til Kbh., og 27. Juli forsøgte han at faa Audiens hos Frederik VI., der just var kommet tilbage til Byen. Med en uladt Pistol i Haanden nærmede han sig Kongen paa Amalienborgs Trappe. Frederik VI. gav Ordre til hans øjeblikkelige Arrestation, og ved en Visitation fandt man to

ladte Pistoler paa hans Person. Han førtes til Kastellet og blev stillet for en Kommissionsdomstol. Han nægtede at have haft til Hensigt at skyde Kongen; derimod vilde han have dræbt sig selv, da han siden sin Arrestation stod vanæret i sine Kammeraters og Slægtninges Øjne. Kommissionen dømte ham til livsvarigt Fængsel, men Højesteret forandrede Dommen til Livsstraf. Ved kgl. Resolution benaadedes S. til livsvarigt Fængsel paa Munkholm. Han forblev dog i Kastellet til sin Død; han blev til sidst sindssyg og hentæredes af forskellige Sygdomme.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VI, 1903, S. 165 f. Meddelelser fra Krigsarkiverne, V, 1892, S. 200 ff. Victor Krohn: Kastellet Frederikshavns Fængselshistorie gennem 250 Aar, 1926, S. 171—76, 184, 214.

Harald Jørgensen (A. Thorsøe).

Schmettau (Schmettow). Den schlesiske Slægt v. S. føres tilbage til Borger i Neisse Georg Smete (nævnt 1576—79, d. senest 1604), hvis Sønesøn Georg Smete (1585—1636), der var lichtensteinsk Forstmester, var Fader til Købmand i Breslau Georg v. S. (1615—72), til Købmand i Neustadt Gottfried v. S. (d. 1668) og til Købmand i Breslau Ernst v. S. (1622—87), der alle 1668 fik kejserlig Bekræftelse paa »deres gamle Adel«. Ernst v. S., der ejede Oberdrömling, var Fader til nedenn. Gesandt, Generalløjtnant, Gehejmeraad Frederik Vilhelm v. S. (1662—1735); denne var Fader til Regeringsraad i Oldenburg, dansk Kammerherre Leopold v. S. (1714—77), der blev Rigs greve, og hvis Søn var nedenn. Generalløjtnant Rigs greve Gottfried Wilhelm Christian v. S. (1752—1823). Af hans Børn skal nævnes Rigs grevinde Eleonore Dorothea Elisabeth v. S. (1802—74) — der var gift med Gehejmeraad, Ordenskansler Frederik Ferdinand Tillsch (1801—89, s. d.) — Rigs grevinde Sophie Amalie v. S. (1810—93) — der ægtede Gehejmekonferensraad Carl Emil Bardenfleth (1807—57, s. d.) — og Hofjægermester Rigs greve Alexander Vilhelm v. S. (1807—91), der 1885 anerkendtes som dansk Adel og med hvis Søn Jægermester Vilhelm Cornelius Reimert v. S. (1839—1906) den danske Mandslinie uddøde. Ovenn. Købmand i Neustadt Gottfried v. S. (d. 1668) var Oldefader til nedenn. General Rigs greve Waldemar Hermann v. S. (1719—85), hvis Sønner var nedenn. Gesandt Rigs greve Woldemar Frederik v. Schmettow (1749—94) og General Rigs greve Carl Jacob Waldemar v. S. (1744—1821). — Ovenn. Generalløjtnant Frederik Vilhelm v. S. (1662—1735) havde desuden Datteren Frederikke Vilhelmine v. S., der i Ægteskab med preussisk Gehejmeraad, Kam-

merdirektør Heinrich Wilhelm v. S. var Moder til Amtmand over Aabenraa og Løgumkloster Amter Samuel Leopold v. S. (1743—1830); han blev 1776 naturaliseret som dansk Adel, men fortsatte ikke Slægten.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 421—31. Lengnicks Stamtavler. F. Krogh: Dansk Adelskalender, 1878, S. 421 f. Familiengeschichtliche Blätter. Deutscher Herold, 1938, Sp. 81—88.

Albert Fabritius.

Schmettau, Frederik Vilhelm (Friedrich Wilhelm), 1662—1735, Officer, Diplomat. F. 6. Okt. 1662, d. 18. April 1735 i Kbh., begr. sst. (Ty. Ref.). Forældre: Købmand, Kejserlig Raad Ernst S. til Oberdrömling ved Breslau (1622—87) og Elisabeth v. Nüsser (d. 1672). Gift 24. Jan. 1708 i Kbh. (Slotsk.) med senere Hofmesterinde for Arveprins Frederik og Dekanesse paa Vallø Anna Margrethe Brandt, f. 27. Sept. 1685, d. 15. Nov. 1768 paa Vallø, D. af Rentemester, senere Overrentemester, Gehejmerraad Peter B. (s. d.) og Hustru.

F. V. S. blev 1700 Ritmester i dansk Tjeneste, s. A. kar. Oberstløjtnant og Generaladjutant hos Hertug Ferdinand Vilhelm af Württemberg, n. A. virkelig Oberstløjtnant, deltog 1701—14 ved Auxiliærkorpset i Arvefølgekrigen, fra 1702 som Oberst og Regimentschef i Rytteriet, og blev 1704 haardt saaret ved Höchstädt. 1709 blev han Brigader, 1711 Generalmajor og afskedigedes 1716. 1731 fik han Generalløjtnants Karakter. Da Christian VI. straks efter sin Tronbestigelse paa flere Maader søgte at fremkalde et venligere Forhold til Sverige, sendte han F. V. S., der var svenskvenlig, som Gesandt til Stockholm for at indlede dette. Til en Begyndelse mødte han kun Kølighed hos de ledende svenske Statsmænd, og da et Omslag begyndte at indtræde 1733, maatte han af Helbredshensyn søge Afsked. — Gehejmerraad 1731. — Hv. R. s. A.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 426 f. J. H. F. Jahn: De danske Auxiliærtropper, II, 1841. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II, 1894.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

Schmettau, Gottfried Wilhelm Christian, Rigs greve, 1752—1823, Officer. F. 12. Juni 1752 paa Trebbau i Mecklenburg, d. 25. April 1823 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Rigs greve, Kammerherre Leopold S. til Stäketz (1714—77) og Eleonore Friderica v. Bassowitz (1728—1830). Gift 1° 6. Jan. 1790 i Hørsholm med Elisabeth Alexandrine van Hemert, f. 31. Juli 1768 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 8. April 1793 i Horsens, D. af Premierløjtnant, senere Kommandør Gisbert van H. (1739—79) og Marie Elisabeth Ross (1745—1824, gift

2° 1782 med Kammerherre Ludvig v. Linstow, 1742—93). 2° 30. Jan. 1801 i Altona med Margrethe Wilhelmine Stemann, f. 5. Jan. 1780 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 12. Jan. 1865 paa Vallø, Dekanesse paa Vallø, D. af Deputeret i Tyske Kancelli, senere Statsminister Christian Ludvig S. (s. d.) og 2. Hustru.

S. fik 1760 Kornetpatent, blev 1767 overtallig Kornet i Livgarden til Hest, 1771 Sekondløjtnant (kar. Premierløjtnant) i Infanteriet, 1773 forsat til Rytteriet, n. A. efter Ansøgning kar. Kaptajn, men vedblivende kun Sekondløjtnant, 1776 Premierløjtnant, 1778 Generaladjutant hos Kongen, 1788 Sekondmajor (Anciennitet fra 1782), 1791 Premiermajor og kar. Oberstløjtnant, 1803 Oberst, 1806 Regimentschef og s. A. Kommandør for Garden til Hest. Under Kbh.s Belejring 1807 var han Kommandør for Kavaleribrigaden i Kbh., deltog i Peymanns Krigsraad, stemte for Kapitulationen og fik det Hverv derefter at overbringe Kronprinsen Peymanns Rapport og give yderligere Oplysninger om Belejringen. Ved Forberedelserne til Overgang til Skaane 1809 kommanderede han som Generalmajor en kombineret Brigade. Som Divisionskommandør i Norge 1813—14 førte han efter Prins Christian Frederiks Ønske hemmelige skriftlige og mundtlige Forhandlinger med den svenske Overgeneral v. Essen med det Formaal at faa Prinsen adopteret af Karl XIII. i Tilfælde af Karl Johans Død. 1814 blev han Generalløjtnant og var fra 1813 tillige Forstander for den militære Manege og Veterinærskolen og i Direktionen for Stutterivæsenet. — 1776 var han blevet optaget i den danske Adelstand. — K. 1817.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 427 f. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, II—IX, 1885—1902. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, Tilføjelser, S. 39. C. C. v. Krogh: Medd. om den kgl. Livgarde til Hest, 1886, S. 497, 521. Carl Th. Sørensen: Kampen om Norge 1813 og 1814, II, 1871, S. 154 ff., 204 ff. og passim. Samme: Bernadotte i Norden, III, 1904. Norske Videnskabernes Selskabs Skrifter, V, 1865, S. 59 ff. Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82, S. 431. Fr. Thaarup: Fædrelandsk Nekrolog for 1821—26, 1835—44, S. 235 ff.

Rockstroh (Lesser).

Schmettau, Waldemar (Woldemar) Hermann, Rigsgreve, 1719—85, Officer. F. 26. Maj 1719 i Dresden, d. 24. Okt. 1785 i Pløn, begr. sst. Forældre: Preussisk Kammerherre, Godsejer, Baron Carl Leopold Friedrich S. til Holdorf, Mecklenburg (1691—1728) og Baronesse Hedewig Løvendal (1695—1725). Gift 27. Nov. 1743 med Amalia Georgine de la Croix de Fréchapelle, f. 25. Febr. 1716, d. 1. Sept. 1796 i Slesvig, D. af hannoveransk

Overstaldmester Frantz de la C. de F. (d. ca. 1741). Ægteskabet opløst.

S. voksede op ved det »galante« sachsiske Hof og studerede en Tid ved Universitetet i Leipzig, hvorpaa han gik i bayersk og kejserlig, dernæst i fransk Tjeneste, men udnævntes 1746 til dansk Oberst i Rytteriet og Regimentschef. Med Dygtighed, paa Grundlag af betydelig Krigserfaring, samt stor Interesse gik han her op i sin Stilling og fremsatte 1750 Forslag om forbedrede Forhold for de hvervede Regimenter og udarbejdede 1752 en Operationsplan for et eventuelt Felttog ved Monarkiets Sydgrænse. 1753 blev han kar. Generalmajor, fulgte 1757—58 preussiske og franske Hære i Syvaarskrigen og udnævntes 1759 til Generalløjtnant. Et Forslag af ham s. A. om Nyorganisation af den i Hertugdømmerne samlede Hær blev imidlertid ilde optaget, og da han samtidig havde Stridigheder med sin nærmeste foresatte og med sit Regiments Officerskorps, søgte og fik han Afsked 1760. Fra sin udenlandske Tjeneste var han intim Ven med daværende Generalløjtnant Grev de Saint-Germain (s. d.), og 1759—60 arbejdede han som Mellemand mellem denne og Statsminister Bernstorff energisk paa at faa Venen engageret til dansk Tjeneste. Han naaede det tilsigtede Resultat — desværre ikke uden at have forudindtaget de Saint-Germain mod Forhold i Hæren og mod Personer, som han selv stod fjendtligt overfor. Ved Krigsberedskabet 1762 blev han genansat i Hæren med ekstraordinær høj Gage indtil videre og kommanderede Hærens Avantgarde under den korte Indrykning i Mecklenburg. Ved Hærens Afmobilisering udnævntes han til »virkelig Generalmajor« og tog Ophold i Slesvig, medens de Saint-Germain arbejdede paa at faa ham ansat som Chef for Artilleriet eller kommanderende General i Norge. Paa Anmodning om at komme til Kbh. til Drøftelser svarede han imidlertid undvigende, gjorde sig kostbar og lod forstaa at have Udsigt til at træde i venetiansk Tjeneste; men i Virkeligheden var han saadan paa Knæerne, at han end ikke havde Rejsepenge til Kbh. Jan. 1764 udnævntes han dog til General af Rytteriet og kommanderende General i Norge, og April s. A. anordnedes Oprettelsen af et kgl. norsk Krigsdirektorium, hvori S. skulde være 1. Deputeret. Det var altsaa ikke et General-Krigsdirektorium, og S. blev ikke Præsæs, som de Saint-Germain var det i Kbh. I yderligere Modsætning til Direktoratet i Kbh. skulde det norske, foruden at anordne det »militæriske«, »ventilere det wirtschaftliche«, efter Omstændighederne enten anordne Udførelsesbestemmelser herom eller fra Kbh. indhente Resolution. Medens de Saint-Germain i Kbh. som Præsæs kunde følge Flertallet eller lade være,

skulde Sagerne i Norge behandles »kollegialt« og afgøres efter Stemmefflerhed. Forud for Oprejsen til Norge havde S. med de Saint-Germain og v. Gähler løselig drøftet Hovedpunkterne i en Nyordning af den norske Hær. Ved hurtige Omrejser og Selvsyn i Landet, hvis Forhold han i Forvejen ikke var ukendt med, udarbejdede han et Udkast til en Hærordning, der synes at have tilfredsstillet de Saint-Germain, og endnu s. A. fremlagde han en af det samlede Direktorium fuldt udarbejdet Plan, der i Hovedsagen hvilede paa det hidtidige, nationale, udskrevne Grundlag, indførte betydelige Forbedringer, bl. a. i Officersuddannelsen, tillod en hurtigere Mobilisering og væsentlig lettede Værnepligtbyrden for den haardt trykkede norske Bonde. Det viste sig straks, at Planen var vidt forskellig fra, hvad de Saint-Germain tilsigtede: en hovedsagelig hvervet Hær, for hvilken han i en Haandevending forelagde en Plan. Denne stødte dog paa afgjort Modstand i Danske Kancelli, og ogsaa v. Gähler var Modstander af den, hvorfor en militær norsk-dansk Kommission blev nedsat i Kbh. til Sagens Behandling. Efter langvarige Forhandlinger foresloges en Plan, der ligesom den norske hvilede paa det historiske Grundlag og fik kongelig Stadfæstelse. Hverken S. eller de Saint-Germain var Medlem af Kommissionen, men S. fik Tilladelse til at afgive et Indlæg, hvori han udførligt, kraftigt og veltalende udviklede Norges ældre og nyere Krigshistorie, politiske, sociale og nationale Forhold — i lige Grad et Æreminde for det norske Folk og for S. — endende med den skarpeste Kritik af de Saint-Germains Forslag, som han dog nærmest tilskriver v. Gähler. Han havde forud skrevet til de Saint-Germain, at han meget beklagede at maatte træde i Opposition til denne, men hans Overbevisning om det Rette for det norske Folk tvang ham dertil. Over for S. hævdede de Saint-Germain, at hans Plan var hans eget, personlige Arbejde, og den fuldstændige Forkastelse deraf fremkaldte et dybt Nag hos ham mod den hidtil saa trofaste, virksomme og uegennyttige Ven. Da de Saint-Germain anden Gang, 1767, kom til Magten, havde S. ogsaa lagt sig ud med Danske Kancelli og vakt en Del Misstemning mod sig i Norge, og skønt Kongen satte megen Pris paa ham, fik de Saint-Germain ham fjernet fra Stillingen i Norge. Fuld af Bitterhed, der ogsaa prægede hans senere Liv, maatte han forlade en Gerning, som han havde viet sin fulde Kraft, og for hvilken han havde sjældent gode Betingelser. Han fik en betydelig Pension, og Kongen betalte hans meget betydelige Gæld, men han blev ikke senere anvendt i Hæren. Hans Forhold til de Saint-Germain var for stedse afbrudt. 1770 lod han forstaa, at Republik-

ken Venezia ønskede hans Tjeneste, men der kom intet ud deraf. 1768 og 1778 indfandt han sig pludselig ved Hoffet, men maatte hurtigt fortrække derfra. Han bosatte sig i Pløn, hvor han levede ret ensomt og stærkt lidende af Astma, optaget af militære Projekter og religiøse og filosofiske Spekulationer, bl. a. studerede han Biblen paa Grundsprogene. 1771 lod han i Eutin trykke det »ugudelige« anonyme Skrift »Blätter aus Liebe zur Wahrheit« og skulde for dette staa til Rette for Konsistorium i Glückstadt. Tyske Kancelli hævdede dog Sagen. Ogsaa senere udsendte han Pjecer af lignende Art. Han blev ivrig Tilhænger af Struensees økonomiske Reformers. 1764—67 havde han med Iver og Dygtighed virket som Direktør for Norske matematiske Skole i Kristiania og udgav 1765—66 »Militærisk Bibliothek«. Han var Medlem af Videnskabernes Selskab i Trondhjem, som han skaffede Prædikat af kongeligt. 1757 var han blevet Æresmedlem af Kunstakademiet i Kbh. Han interesserede sig meget for Teater og ofrede betydelige Pengesummer derpaa. — S. var fuldendt Verdensmand, smuk, vel begavet, aaben og ærekær. Navnlig i sine yngre Aar var han let paavirkelig af kvindelig Ynde, hvad han aabent vedkendte sig. Som Officer var han fortrinlig vel instrueret, krigserfaren, teoretisk og praktisk meget dygtig og fuld af Initiativ. »Han var en af vore stærke Aander« noterer Luxdorff ved Efterretningen om hans Død, og J. H. E. Bernstorff skriver, at han kun manglede Religion, men var meget dygtig og meget behagelig, og hans Synsmaader var ofte udmærkede. — Kammerherre 1748. — Hv. R. 1763. Bl. R. 1778. — Maleri 1763 (Trondhjem) og af P. Als 1766 (Charlottenborg). Pastel (Kindlid). Malerier bl. a. paa Krigsskolen i Oslo.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 423 f. C. J. Anker: Biogr. Data om 330 norske generalspersoner, 1885. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III—IV, 1897—1902. Norges Historie, V, 2, 1914. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 464—504. H. Hansen: Inkvisitions-kommissionen af 20. Jan. 1772, IV, 1936. Luxdorffs Dagbøger, udg. ved E. Nystrom, I—II, 1915—30. Dsk. Mag., 5. Rk., III, 1893—97. F. Sinding-Larsen: Den norske Krigsskoles Historie, 1900, S. 22—25. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926.

Rockstroh.

Schmettow (oprindelig Schmettau), **Waldemar Frederik**, Rigs greve, 1749—94, Diplomat, Litterat. F. 25. Febr. 1749 i Celle, d. 8. Juli 1794 i Pløn, begr. sst. Forældre: Rigs greve Waldemar Schmettau (s. d.) og Hustru. Ugift.

S.s Fader havde tænkt sig, at Sønnen skulde slaa ind paa den militære Bane, men hans Hu stod til Diplomatiets, og 1767 ansattes han som Legationssekretær i Madrid. 1769 forflyttedes han til

Warschau, blev Chargé d'affaires i Dresden 1771 og udnævntes n. A. til Envoyé sst. Da han 1768 gæstede England, udtalte den danske Afsending i et Brev til J. H. E. Bernstorff følgende Dom over ham: »il est extrêmement vif, un peu trop décisif et quelquefois étourdi«. Denne Doms Rigtighed viste sig under hans Ophold i Dresden. Paa Grund af et udsvævende Liv sank han dybt i Gæld, og 1773 fik han sin Afsked. For at gøre det muligt for ham at tilbagebetale, hvad han skyldte, lod man ham i tre Aar oppebære Gage. Han gik nu i fremmed Tjeneste og tog Ophold i Kurpfalz, men heller ikke her fik han blivende Sted. De følgende Aar tilbragte han paa Rejser, opholdt sig længe i Paris, hvor han omgikkes Kardinal Rohan, og vendte 1778 tilbage til Danmark. Ved Carl af Hessens Mellemkomst fik han 1781 tilstaaet en lille Pension, og 1790 udnævntes han til Medlem af Landretten og Konsistoriet i Pløn. I disse Aar beskæftigede han sig med forskelligt litterært Arbejde. 1792 udsendte han anonymt et Skrift »Patriotische Gedanken eines Dänen über stehende Heere, politisches Gleichgewicht und Staatsrevolutionen«. Skriftet indeholdt en skarp Kritik af dansk Militærvæsen, og Forfatteren tog til Orde for Oprettelsen af en lille, veludrustet hvervet Hær. Bogen vakte betydelig Opsigt og fremkaldte en hel litterær Fejde. General Fr. Mansbach tog saaledes i et anonymt Skrift stærkt til Gemæle. Han havde ikke vanskeligt ved at paavise forskellige Fejl og Misforstaaelser i S.s Arbejde, men hans Polemik var grov og ærekrænkende. Under sit eget Navn udgav S. derpaa et Modskrift, som satte Generalen i en vanskelig Stilling og tvang ham til at udfordre S. Regeringen udstedte Forbud mod Duellen, og kort efter døde S. Saa godt som hele den offentlige Mening stod paa S.s Side, men utvivlsomt bidrog den »S.ske Fejde« til at fremkalde Ønsker hos Kronprins Frederik om at indskrænke Trykkefriheden. — Generaladjutant 1769—73. — Maleri af J. G. Ziesenis (forhen hos Johan Hansen). Stik af H. Lips efter R. Ipsen.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 425. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, VI, 2, 1909, S. 194—205. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, II, 1896; IV, 1900; VII, 1906 (se Registeret i X, 1931). Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 202 f., 496 f.; III, 1913, S. 188, 420, 574. Zeitschr. der Gesellsch. für Schlesw.-Holst. Geschichte, XXXIX, 1909, S. 133—73.

Harald Jørgensen.

Schmid, Andreas Christian Johannes, 1815—93, Retslærd. F. 4. Jan. 1815 i Tønder, d. 25. Maj 1893 i Glücksborg, begr. sst. Forældre: Diakon i Tønder, senere Sognepræst i Husby Andreas

Christian Johannes S. (1770—1835, gift 1° 1797 med Anna Marina Christina Carstensen, 1776—1808, 3° 1822 med Helen Jessen, 1798—1855) og Laurette Müller (1788—1819). Gift 24. Sept. 1841 i Kiel med Auguste Lucie Elise Rentz, f. 23. Jan. 1824 i Kiel, d. 14. Sept. 1913 i Glücksborg, D. af Advokat Friedrich Heinrich Paul R. (1792—1839) og Anna Christine Wriedt (1795—1876).

S. studerede fra 1834 Jura i Kiel og tog 1838 juridisk Eksamen paa Gottorp. S. A. blev han Dr. jur. i Kiel og virkede 1839—48 som Privatdocent sst. 1849 udnævntes han til Herredsfoged i Uggel Herred i Flensborg Amt, 1850 til overordentlig Docent i slesvigsk Ret ved Kbh.s Universitet. 1851 blev han titulær Professor og tillige Medlem af Eksaminationskommissionen for den retsvidenskabelige Eksamen for Slesvig. Sammen med Christian Paulsen (s. d.), hvis Synspunkter med Hensyn til Slesvigs juridiske Forhold han delte, anbefalede han Ophævelsen af det kielske Biennium og ønskede det ombyttet med en Studietvang ved Kbh.s Universitet. — 1853 udnævntes han til ordentlig Professor i Lovkyndighed ved Kiels Universitet og blev s. A. kongevalgt Medlem af Provinsialstænderne for Sønderjylland. Han blev valgt til Forsamlingens Præsident og gjorde sig bl. a. til Talsmand for Ophævelse af Tillischs Sprogreskript for Angel og Egnene Vest derfor, nærmere bestemt Uggel Herred. 1855 udnævntes han til Dommer i den holsten-lauenburgske Overappellationsret og forblev i denne Stilling, indtil Domstolen blev ophævet 1867. — S. udgav nogle juridiske Haandbøger, »Handbuch des gemeinen Deutschen Civilprocesses« (I—III, 1843—45) og »Handbuch des gegenwärtig geltenden gemeinen Deutschen bürgerlichen Rechts« (I—II, 1847—48). Endvidere udsendte han til Brug ved Forelæsninger Oversigter over henholdsvis Kriminalretten og Civilprocessen i Slesvig.

H. Hjelholt: Den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre i Slesvig imellem Krigene (1850—1864), 1923, S. 225. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Geschichte, XLVII, 1917, S. 316 f., 324 ff., 329, 348 ff.

Svend Larsen (H. Munch-Petersen).

Schmidt, Albrecht Elvinus, f. 1870, Skuespiller, Maler. F. 9. April 1870 i Kbh. (Johs.). Forældre: Malermester Henry Tobias S. (1838—99) og Thoma Kathrine Schandorff (1850—1931). Gift 1° 22. Nov. 1896 i Kolding med Skuespillerinde Thora Ida Antoinette Frederikke Halberg, f. 23. Maj 1877 i Odense, d. 26. Dec. 1911 i Kbh. (gift 2° 1909 med Læge Henrik Caspar Meincke,

f. 1874, gift 2° 1919 med Elisabeth Maria Walter, f. 1885), D. af Skuespiller Johan Laurids Monigatti H. (1837—88) og Gina (Georgine) Hellevig (el. Helweg) (1851—1929). Ægteskabet opløst. 2° 29. Dec. 1934 i Kbh. (b. v.) med Skuespillerinde Else Marie Albeck, f. 28. Jan. 1900 paa Frbg. (gift 1° 1919 med Forfatteren Christen Hansen, f. 1893, 2° 1923 med Teaterdirektør Ivar S., s. d.), D. af Apoteker Ludvig A. (1869—1928) og Marie Sørensen (f. 1873).

S. søgte først Uddannelse som Maler, dels hos Zahrtmann, dels hos Teatermaler V. Gyllich; gennem sidstnævnte kom han ind bag Kulisserne paa Det kgl. Teater og fik Lyst til at blive Skuespiller. Han gennemgik den dramatiske Elevskole, debuterede 4. Okt. 1891 som den italienske Drømmer Célio i »Marianna« og spillede siden bl. a. Mortimer i »Maria Stuart«. Der var en Modsætning mellem S.s smukke sydlandske Ydre og hans Temperament; dette var ikke ildfuldt, men sensitivt — derfor blev han efter Herman Bangs Død den bedste Fortolker af hans Noveller. Bang paavirkede ogsaa hans Skuespilkunst. Det var hverken som elegisk Sværmer eller Schiller'sk Elsker, at han vandt sine Sporer; da han 1894 drog ud til en større Virksomhed paa Privatscenerne, ogsaa i Provinsen, men særlig paa Dagmar-teatret, udviklede han sig derimod til en elegant, elskværdig Ræsonnør og Bonvivant med en træfsikker Replik. Han blev ogsaa en udmærket halvkomisk Karakterfremstiller, helst af moderne Typer, f. Eks. den egoistiske Ægtemand i »Agnes Jordan« (1900), den baade servile og overlegne Kammer tjener i »Hans Højhed«, en Gentleman i Karikatur, og den smarte Stræber Kattrup i »Den bestøvlede Kat«, Gentleman'en i moderne Heltebelysning. Det blev ikke S.s Omraade at udtrykke monumentale Følelser (Grundtvig i »Willemoës«), men derimod den nuancerede Ironi, den karakteriserende Enkelthed, Detaillen og Stemningen i det sceniske Maleri; han støttedes her ofte af fortrinlige Masker, som røbede saavel Iagttagelses- som Malerevne. S.s Virkeplads blev efterhaanden alle Privatscenerne, Casino undtaget; han deltog i »De Otte« og Peter Fjelstrups Turné i Skandinavien og var 1915—17 Direktør for Alexandrateatret i Frbg. Allé, hvor han med Emmanuel Larsen som Instruktør gennem Forestillinger som »Forretning er Forretning« og »Eventyret« skabte en Scene for god Kunst, hvis sammenspillede Ensemble, hvortil hørte Henrik Malberg og Clara Pontoppidan, blev opløst, da Betty Nansen købte Teatret og gav det sit Præg. I de følgende Sæsoner optraadte S. som Gæst paa Provinsscenerne og i Stockholm, men 1920 vendte han tilbage til Kbh. og blev Instruktør og Skuespiller ved

Det lille Teater (Professor Tygesen i »Geografi og Kærlighed«, Adolph i »Min Mands Ven«), men da denne Boulevardscene i Scala-Bygningen omdannedes til Biografteater, vendte han 1922 tilbage til Dagmartheatret, stadig med sin skabende Evne i Behold (Digteren Nidberg i »Première«, Kroværten i »Korsikaneren«, Kopisten i »Korporal Bachelet«). Han virkede her til 1932 ogsaa som Instruktør og som Leder af Delingsspillet 1928—29 og har siden, senest 1941, spillet et Par Roller paa Frbg. Teater (Præsten i »Endnu en Nat«) og Nørrebro Scene.

S. er en intelligent Skuespiller med Fantasi, Smag og Kendskab til de smaa Midlers Rækkevidde. Hans Kunstinteresse, udviklet af Pietro Krohn og ualmindelig blandt Scenekunstnere, har præget og højnet hans Personlighed og givet sig Udtryk bl. a. i en fin Afhandling om Edouard Manet (Samleren, IX, 1932). Selv er han en dygtig Portrættegner (Tegninger i Teatret, XXVII, 1928; XXIX, 1930) og dyrker som Maler især Landskabet og Interiøret. Han har haft flere Separatudstillinger, og hans Kunstglæde har gjort ham til Samler, især af Fridolin Johansens Billeder, hvis maleriske Værdi han slog til Lyd for. 1940 solgte han sin Samling. 1937 udgav han sine Erindringer »I Liv og Kunst« med en førstehaands Skildring af Herman Bang. 1941 udgav han en Roman om Skuespilleren Kean. — R. 1933. — Selvportræt (eget Eje og Teatermuseum). Maleri af Asor Hansen ca. 1890 (eget Eje) og af Sally Philipsen 1911 (Teatermuseum). Litografi af Edv. Munch ca. 1908.

Ovenn. Erindringer. Herman Bang i Teatret, IV, 1904—05, S. 137 f. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919. Johs. Buchholtz i Politiken 9. April 1940.

Robert Neiiendam.

Schmidt, Alfred Michael Roedsted, 1858—1938, Maler, Tegner. F. 3. Maj 1858 i Horsens, d. 4. April 1938 i Hellerup, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Adjunkt Michael (Mikkel) Roedsted S. (1815—99) og Mathilde Thomasine Charlotte Borberg (1826—92). Gift 30. Dec. 1885 i Kbh. (Frue) med Henna Vibeke Faber, f. 19. Jan. 1861 i Kbh. (Frue), d. 10. Juni 1922 i Rungsted, D. af Apoteker Harald August F. (1833—73) og Vibeke Christine Ringsted (1838—62).

Allerede fra de tidligste Drengenaar tegnede S. ivrigt. Efter Konfirmationen kom han paa F. F. Helsted's Tegnekursus i Kbh., fik saa Undervisning i Horsens og tog 1874 igen til Kbh., hvor han dimitteredes fra C. V. Niensens Tegneskole til Akademiet Nov. s. A. Indtil Foraaret 1882 søgte han Akademiets Skoler, bl. a. under Jørgen Roed. Ved Siden af malede han privat hos Carl Thomsen.

Om Sommeren stod han i Malerlære og gennemførte Læretiden, saaledes at han gjorde Svendestykke. — S. debuterede 1883 paa Charlottenborg Foraarsudstilling med et Maleri, »En Arbejdsstue paa Almindeligt Hospital« (Kbh.s Bymuseum). I de følgende Aar (1884—86, 1888) udstillede han endnu et Par Billeder foruden nogle Illustrationer og Børnetegninger, men hans Malerier slog ikke an, og samtidig var han kommet i Vej som humoristisk Tegner. Allerede i Akademitiden begyndte han saa smaat at levere Tegninger til »Folkets Nisse«. Det første Skub fremad fik han, da Poul Marcussen antog ham ved sit Vittighedsblad »Falstaff« (1879), og n. A. blev han Hans Tegners Efterfølger ved »Punch«, da Tegner trak sig tilbage til Virksomhed af alvorligere Art. S. tog da sit Udgangspunkt i Tegners Stil og den bredt anlagte, snarest folkelige humoristiske Skildring, som paa det Tidspunkt fortrinsvis dyrkedes. Bidragene til »Punch« leveredes anonymt, men 1883 udgav S. et Hæfte Tegninger »Indfald med forskjelligt Udfald«, som hans tidligere Skolekammerat, Herman Bang, anmeldte saa højtideligt, at det fremkaldte Protest fra Karl Madsen. Dermed var Navnet fastslaaet. Friere Raaderum fik S. i »Puk« (begyndt 1893), men sin egentlige Position som den, der indførte og gav Form til den politiske Karikatur og til offentlig Karikering af kendte Privatpersoner, erhvervede han i »Blæksprutten«, der begyndte 1889, og »Klods Hans«, som han var med til at stifte 1899. Gennem mere end en Menneskealder blev han disse to Publikationers Hovedkraft; han skabte deres uhyre Popularitet.

I sit Udspring hviler S.s Karikaturkunst paa et Karakterstudium i nær Slægt med 80'ernes Genremaleri. Under hans Pen opstod folkelige Typer som 90'ernes københavnske Konfirmand, den menige Soldat (en Samling »Jenses Oplevelser i Tjenesten« udkom 1895), Bybudet, Droskekusken, og han viste i sine politiske Tegninger Evne til at forme prægnante Fortolkninger af aktuelle Situationer og Hændelser (Kejser Vilhelm II. som »Søn af Huset«, Borgbjerg meddeler Borgmester Jensens Valg, Johannes V. Jensens jyske Bevægelse, Th. Stauning som Flodhesten Jeppe, der ikke vil gaa i Kassen) og af offentlige Personligheder (J. C. Christensen med Ræven, C. Th. Zahle med stort Øje) med rammende Komik. Mange af hans kolorerede Helsider, navnlig fra »Blæksprutten«, er klassiske. De huskes ligefrem som Aktstykker i Epokens Historie, og S. hævdede med denne Evne sin Genre til at blive Indbegrebet af dansk Humor for sin Tid, den Aandsform, der ofte er blevet angrebet som »det danske Grin«, men som lige saa ofte har vist sig at være en aandelig Magt og et Vaaben i dansk Samfundsliv — en

Satire uden Brod, godlidende og alligevel ikke til at komme udenom.

S. har jævnlig udgivet Samlinger af sine Tegninger, mest i de tidligere Aar, deriblandt ogsaa Børnebøger (»Pjerrot«, Tekst af Edv. Søderberg, 1905; »Knuds Nordpolsrejse«, Tekst af Johannes Dam, 1906). Hans ret udstrakte Virksomhed som Bogillustrator følger hans øvrige Tegnerier, dels som Stregtegninger, ofte af Vignetens Karakter (Knud E. Valløe: »Emte-Jægerne«, 1886; Chr. Bredsdorff: »Paa Feltfod«, 1889; John Habberton: »Min Søsters Børn«, 2. Udg., 1893), dels som farvelagte Helsider i Lighed med »Blæksprutten«. Hovedværkerne er sikkert »Beretning om de vidtberømte Molboers vise Gjerninger og tapre Bedrifter« (3. Udg. ved V. Fausbøll, 1887), hvor det lykkedes ham at digte en folkelig Komik af klassisk Snit, »Mark Twain i Udvalg« (ved Vilh. Møller og Bering Liisberg, I—IV, 1904—05) med et kraftigere Indslag af barok Fantasi og den meget yndede Udgave af Chr. Winthers »Flugten til Amerika« (1900), der giver et stilsikkert, populært Billede af Christian VIII.s borgerlige Empiretid.

I sin høje Alder udstillede S. igen paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1930—38, udelukkende Bogillustrationer. Uden for Landets Grænser kom han kun med sine Bidrag til »Fliegende Blätter« i Ungdomsaarene. April 1928 arrangerede Kunstforeningen en retrospektiv Udstilling af hans Tegninger. Tegnerforbundet og Foreningen Danske Bladtegnere udnævnte ham til Æresmedlem. — R. 1928. — Selvportræt i Akvarel 1891 (Fr.borg). Maleri af Carl H. F. Schmidt 1886. Skitse i Olie af Vald. Andersen 1913. Tegning af samme 1908, af H. Jensenius 1918 (Fr.borg), af Gerda Ploug Sarp 1933 samt af Carl Jensen og Eigil Petersen. Adskillige humoristiske Selvportræt-Tegninger.

Herman Bang i Nationaltidende 16. Dec. 1883. Karl Madsen i Dagsavisen 24. Dec. s. A. F. Bauditz i Hver 8. Dag 1897—98, S. 194—98. Klods Hans' Billedbog. I. Populære Folk. Tegninger af Alfred Schmidt 1899—1900, 1900. Th. Munch i Gads dsk. Mag., I, 1906—07, S. 410—16. Erik Spur i Dansk Ungdom, VI, 1907—08, S. 113 ff. C. E. Jensen: Karikatur-Album, II, 1912, S. 440—50. Verden og Vi 27. Juli 1917. Alfred Schmidt i Berl. Tid. 20. Okt. 1926. Samme i Bogvennen 1929, S. 149—76. Alfred Schmidts Tegninger. Med Forord af Hans Brix, 1928. Th. Faaborg i Dagens Nyheder 15. April 1928. Berl. Tid. 2. Maj 1928 og 5. April 1938. Poul Sabroe i Politiken 5. April 1938. Per Barfoed i B.T. s. D.

Sigurd Schultz.

Schmidt, Christian Anton Martensen, 1861—1935, Forfatter, Bibliotekar. F. 18. Jan. 1861 i Tønder, d. 18. Marts 1935 i Kbh., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Toldkontrollør, Kammerassessor

Anton Christian Høxbroe (1799—1879, gift 1829 med Mette Marie Bülow, 1793—1874) og Marie Christina Martensen (1836—tidligst 86, gift 1862 med Bager, senere Værtshusholder i Odense Christian Julius Schmidt, 1832—86, hvis Navn S. antog). Gift 6. Sept. 1889 i Kbh. (b. v.) med Karen Kirstine Wilhelmine Thomsen, f. 26. Marts 1859 i Hjelmstrup, d. 24. Marts 1927 i Kbh., D. af Husmand Thomas Jensen (1815—81) og Karen Pedersdatter (1821—tidligst 81).

S. var Søn af en Halvbroder til Sofus Høgsbro. Han fulgte Moderen til Odense, hvor han oplærtes ved Handelen. Han virkede i sin tidligste Ungdom ved et Skuespillerselskab og var en ret habil Vaudevilleskuespiller; efter et kort Ophold i Amerika blev han derefter ansat paa C. Rafns Fabrikker i Aalborg. Bl. a. under Indtryk af Barndomsoplevelser blev han 1881 Afholdsmand, idet han indmeldte sig i den internationale Goodtemplar Orden, og 1882 var han Medstifter af Danmarks Storloge af I.O.G.T. (den malinske Gren); han blev senere Storlogens Sekretær og Redaktør af dens Organ »Reform«. 1888 var han — som Handelsmedhjælper i Tyrstrup ved Christiansfeld — i Aabenraa Medstifter af Tysklands Storloge I af I.O.G.T. (med dansk Forretningssprog). 1889 kom han til Kbh., hvor han, for at tjene Brødet, indtil 1922 maatte drive Detailhandel med Salg af stærke Drikke; han kunde af denne Grund ikke staa i Goodtemplarordenen, men indmeldte sig i Afholdssamfundet, hvis Forpligtelse er begrænset til personligt Afhold, og udførte i dette Selskab til sin Død et mægtigt Agitationsarbejde. Fra 1922 var han Handelsagent. 1894 valgtes han til Medlem af Afholdssamfundets Hovedbestyrelse (som Sekretær), og her havde han Sæde indtil 1903, var Medstifter af Nørrebros Afdeling og senere af Afdelingen Odin, som han tilhørte til sin Død. Han skrev Afholdssamfundets Aarsberetning fra 1895 til 1902, forfattede under Pseudonymet Sylvester to Festskrifter (ved Selskabets ti Aars og femten Aars Jubilæum), var Kasserer for Samfundets Begravelseskasse 1898—1904 og udgav 1924 Levnedsskildringer af Ole Syversen og af Fru Lene Silfverberg (s. d.). Han havde en poetisk Aare og skrev ikke faa Afholdsange, udgav ogsaa et Par smaa skønlitterære Arbejder. Han var virksom for Rejsningen af Mindestenen for Ole Syversen i Fælledparken 1914. Hans to største Indsatser i Ædruelighedsarbejdet var dog Oprettelsen af Danmarks Afholds Bibliotek og Udarbejdelsen af »Afholdsbevægelsens Verdenshistorie«. Ved den 2. danske Afholdskongres i Odense 1901 stillede S. paa Afholdssamfundets Vegne Forslag om Oprettelse af et Afholds-Bibliotek, og efter Be-

handling i et Udvalg oprettedes Biblioteket 1902. Det beroede i S.s Privatlejlighed indtil 1924, da det fik Lokaler i Peder Hvitfeldts Stræde 13, efter at det var naaet op til at tælle ca. 4000 Bind. Bibliotekets Leder blev S. 1903 og varetog dette Hverv med den største Interesse. Biblioteket er nu flyttet til Gothersgade 109 som et Led af Afholdsbevægelsens Studie- og Oplysningscentral. S. havde i Aarenes Løb samlet sig en ualmindelig stor Samling af Afholdslitteratur, som han efterhaanden indlemmede i Afholds-biblioteket, hvor han i øvrigt virkede uden at ville modtage nogen som helst Løn. — »Afholdsbevægelsens Verdenshistorie« (1911—21) er et Værk i syv Bind. Det har været et mægtigt Arbejde for en Mand, der hele Dagen besøgte Kunder i alle Dele af Storbyen Kbh., at udarbejde denne Verdenshistorie, skaffe Billeder og Kli-cheer o.s.v. Ingen har hidtil kunnet præstere den paakrævede Fortsættelse af Verdenshistorien. — S. var en meget ivrig Bekæmper af Tobaksrygning og Medstifter af og fra 1906 til sin Død Formand for Landsforeningen Bort med Tobakken og Redaktør af For-eningens Blad »Frisk Luft«, i en Aarrække Præsident for den inter-nationale Antitobaks-Liga. — Gennem Tale og Skrift udrettede S. med sit idealistiske Livssyn og sin flammende Begejstring for Af-holdssagen et stort, samfundsnyttigt Arbejde for Ædruelighedens Fremme paa et sagligt og kulturelt Grundlag. Ikke mindst Arbej-det blandt Børnene og de unge interesserede ham, og han var i en Aarrække Formand for Landsforbundet for Børneafholdsarbej-det i Danmark.

N. C. Nielsen: Afholdssamfundets Historie, 1914, S. 49 ff. Agitatoren 5. April 1935.

Adolph Hansen.

Schmidt, August Frederik, f. 1899, folkloristisk og lokalhistorisk Forfatter. F. 4. Aug. 1899 paa Mejeriet Kronborg i Gesten Sogn. Forældre: Mejeribestyrelse, senere Gaardejer, Jens Boisen S. (1854—1905) og Marie Helena Catharine Voigt (1860—1934). Gift 15. Okt. 1926 i Kbh. (Matth.) med Johanne Maria Hansen, f. 22. Aug. 1896 i Kbh. (Matth.), D. af Gaardejer, senere Gros-sist, Jens Peter Jensen H. (1854—1933) og Marie Helene Kri-stensen (f. 1864).

S. er opvokset ved Landbrugsarbejde. Han fik almindelig Landsbyskoleuddannelse og var Vinteren 1915—16 Elev paa Skanderup Efterskole. Hans Lyst stod da til at blive Højskole-lærer; han var derfor et Par Aar Elev paa Askov Højskole, hvor hans Interesse vakte for kulturhistorisk Forskning, og 1919 deltog han i et Højskolelærerkursus. Han gik derefter to Aar paa Døckers

Kursus i Kbh. og var 1921—26 Assistent i Dansk Folkemindesamling; i disse sidste Aar i Kbh. lærte han sig at arbejde med utrykt Haandskriftmateriale og med Arkivstof, mens han samtidig deltog ivrigt i Højskolearbejdet i Grundtvigs Hus. 1926 fik han en Lærerstilling ved Galtrup Højskole paa Mors og forblev der til 1930. Siden har han udelukkende ernæret sig ved Forfattervirksomhed med fast Bopæl i Brabrand ved Aarhus og har skrevet et overvældende Antal Artikler og Afhandlinger mest om Almuens Naturdyrkelse, Festsik, Folkeliv, ældre Tidens Landbrug, Folkemindelitteratur, danske Digteres Skildringer af Almuelivet, Lokalhistorikere m. m. Under sin rastløse Flid med at fremdrage et udmærket nyt folkloristisk og lokalhistorisk Stof paa Tryk levner S. vel ikke altid sig selv Tid nok til kritiske Enkeltundersøgelser og til selvstændige videnskabelige Kombinationer af Problemerne, men til Gengæld er han i Besiddelse af en frodig praktisk Alsidighed, sund Sans, og en medfødt Fortrolighed med Almuens Tænkemaade; desuden har han en omfattende Belæstning. Flere større og nyttige folkloristiske Arbejder foreligger fra hans Haand, bl. a. »Danmarks Helligkilder« (1926), »Danmarks Kæmpesten i Folkeoverleveringen« (1932), »Fra Julestue til Valborgblus. Gadebasse og Gadelam« (1940) samt Litteraturoversigter i »Fortid og Nutid« siden 1925. Gennem Askovlæreren Poul Bjerge kom han ind som Udgiver af »Danske Vider og Vedtægter« IV og V (1932—38), men mere selvstændig er han i sine Sammenstillinger af den danske Almues Sædvaner ud fra 18.—19. Aarhundredes Skik og Overlevering: »Hyrdedrenge og Hyrdeliv« (1926), »Byhyrder« (1928), »Bytyr og Byorne« (1934), »Landsbysmeden« (1932), »Møddinger og Gødskning« (1939), »Nogle Arbejdsgilder« (1938), »Landsbygilder« (1940) og »Studier i Vider og Vedtægter« (I, 1937). Af hans talrige topografiske Afhandlinger kan nævnes »Morsingboer i gamle Dage« (I—IV, 1930—38) samt »Brabrand og Aarslev Sognes Historie« (I—III, 1937—39). I »Sydslesvig« (I, 1933) har han skrevet om Bondekultur i Mellemslesvig.

Slægtstavlesamlingen, 1933, S. 76. Aug. F. Schmidt: Fra Røj og Ravnholt, 1931, S. 70—94. Utrykt Bibliografi og Selvbiografi i Dansk Folkemindesamling.

H. Grüner-Nielsen.

Schmidt, Christen, 1721—1810, Oversætter, Notarius publicus. F. 15. Sept. 1721 i Kelleklinte, Ubby Sogn ved Kalundborg, d. 10. April 1810 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Hus-

mand og Smed Jacob (ca. 1690—1759) og N. N. Gift ca. 1743 med Lovise Krog, f. ca. 1718, d. 3. Marts 1777 i Kbh. (Nic.).

S., der havde Navn efter Faderens Haandtering, dimitteredes 1739 fra Kalundborg, tog teologisk Eksamen 1741, var en Tid Lærer og ernærede sig derefter en Aarrække som Oversætter. Han oversatte bl. a. Lindners Uddrag af Luthers Postiller (1746) og sammes Levnedbeskrivelse af Luther med dennes Forklaring af Første Mosebog (1748), hvorved han kom i voldsom Polemik med F. C. Schönau (s. d.); desuden var han delagtig i Oversættelsen af det store Værk »Almindelig Historie over Reiser til Lands og Vands« (1748—62). Sammen med Wille Høyberg (s. d.) udgav han 1755 »Holbergiana« som første Bind af »Kiøbenhavnske Samlinger af rare trykte og utrykte Piecer«, men er uden Ansvar for den diffuse Fortale, som Høyberg lod trykke uden S.s Vidende. I Kraft af sin Sprogfærdighed blev S. 1756 Notarius publicus i Kbh., idet Indehaveren af Embedet afstod det, mod at S. svarede ham og senere hans Enke to Trediedele af Indtægten, og denne Byrde kom til at hvile paa ham lige til 1796. N. A. tog han sin Afsked; mod hans Ønske blev hans mangeaarige Medarbejder P. A. Heiberg ikke hans Efterfølger, og denne Forbigaaelse afstedkom den saakaldte Notarialfejde, som S. tog sig meget nær. Til Trods for den ringe Embedsindtægt var S., bl. a. ved Arv fra Forældrene af en i Datidens Bondestand usædvanlig Formue, saaledes stillet, at han kunde samle sig et fortrinligt Bibliotek, som regnedes for en af de bedste Privatsamlinger, navnlig med Hensyn til dansk Historie og Retsvidenskab samt danske Palæotyper. Paa Grund af Øjensvaghed solgte han 1803 hele Samlingen til J. B. Scavenius (s. d.), hos hvem den brændte under Bombardementet 1807. S. var stiftende Medlem af Det kgl. danske Landhusholdnings-Selskab. Det af J. S. Sneedorff stiftede Mandags-selskab, en Slags litterær Klub, samledes efter Sneedorffs Død i S.s Hjem, saa længe han levede. Til velgørende Formaal i Kelleklinge og Kalundborg havde han testamenteret 5000 Rdl. — Justitsraad 1777. — Stik af A. Flint efter sammes Tegning.

Nyeste Skilderie af Kbh. 28. April 1810. En kjøbenhavnsk Embedsmand. Jacob Gudes Optegnelser 1754—1810 (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVII), 1918 (se Registeret). P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882 (se Registeret). H. Schwanenflügel: P. A. Heiberg, 1891, S. 417—20. E. C. Werlauff: Det store kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 278. H. R. Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath: Repertorium over Legater, II, 1896, S. 183, 215. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 818.

R. Paulli (A. Jantzen).

Schmidt, Christian Peter Christensen, 1832—95, Filolog og Skolemand. F. 30 Maj 1832 i Sønderborg, d. 29. Marts 1895 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Skibskaptajn Michael Christensen S. (1801—tidligst 45) og Margrethe Holm (1798—1842). Ugift.

S. blev Student 1851 fra Odense og tog 1858 filologisk-historisk Embedseksamen. Allerede som Student underviste han i københavnske Privatskoler. Efter sin Eksamen blev han ansat som Kollaborator ved Flensborg Latin- og Realskole, hvor han underviste i Græsk, Latin og Tysk. Efter 1864 at være blevet afskediget flyttede han til Kbh., hvor han lige til sin Død virkede som Lærer, især i Græsk, ved Schneekloths Skole. Han har, dels i »Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed«, dels i »Nordisk tidsskrift for filologi« offentliggjort en Række Afhandlinger over græsk Syntaks, som ganske vist er noget brede og tunge, men vidner om en fin sproglig Iagttagelsesevne. Paa Grund af sit muntre Sind var han meget skattet af sine Fagfæller, hvortil ogsaa den poetiske Aare, han var i Besiddelse af, bidrog ikke lidet. Betydelig Fortjeneste indlagde han sig ved sine smagfulde Oversættelser af de Tragedier af Euripides, som ikke var blevet oversatte af Chr. Wilster (1875). Udvalgte Stykker af Hesiodos oversatte han i »Opuscula philologica ad J. N. Madvigium missa« (1876); endvidere oversatte han Heliodoros' græske Roman »Pigen fra Æthiopien« (1893). Hans Oversættelse af Apollonios' »Argonavtertoget« blev først udgivet efter hans Død (1897). — Tit. Professor 1892.

Nordisk tidsskrift for filologi, 3. Rk., IV, 1895—96, S. 94 ff. Mindeblade om Schneekloths Latin- og Realskole 1854—1904, 1904, S. 41—46. N. Lassen: Erindringer, I, 1918, S. 81 ff., 121.

Hans Ræder (M. Cl. Gertz).

Schmidt, Carl Christian, 1847—1932, Forfatter. F. 17. Jan. 1847 i Kbh. (Holmens), d. 5. Nov. 1932 sst., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Sejlmagersvend Carl Christian S. (1810—67) og Christiane Petersen. Gift 17. Okt. 1876 i Kbh. (Frels.) med Anna Johanne Henriette Truelsen, f. 10. April 1853 i Kbh. (Frels.), d. 15. Nov. 1916 sst., D. af Skibstømrer Johan Carl T. (ca. 1822—92) og Andrea Amalia Rosenfalck (ca. 1824—77).

S. var først i Drejerlære, tog derefter Skolelærereksamen 1872 i Kbh. og blev s. A. konst. Lærer ved Skolen i Nørre Allé. Han blev fast ansat der 1878 og virkede ved samme Skole, til han 1919 tog sin Afsked. S.s Forfatterskab spænder over en Del Almanakhistorier og Vers og Prosa bl. a. i »Avisen«; hvad der berettiger

ham til Omtale er hans mangeaarige anonyme Medarbejderskab ved »Punch« og dets Efterfølger under Angelo Haases (s. d.) Redaktion. I Tiden 1874—93 leverede han daglig en betydelig Del af Bladets politiske Satire i Poesi og Prosa, og han fortsatte dermed i »Puk« 1893—95 og 1897—99. Teksten var oftest ringere end Billederne, og Niveauet laa i det hele kunstnerisk ikke højt, men S. har dog i en politisk bevæget Tid støbt adskillige af de Kugler, der med agitatorisk Virkning affyredes mod Venstres Mænd.

Pool Engelstoft.

Schmidt, Christian Theodor, 1821—65, Skuespiller, Teaterdirektør. F. 20. Okt. 1821 i Kbh. (Fødsst.), d. 22. Nov. 1865 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Moderen var Anne Elisabeth Rickmer (Richmeyer, Rithmeyer) (1792—antagelig 1850), der angives senere at være gift med Malersvend (Billedskærer, Sadelmager) Johan S. Efter Tradition i Familien var Faderen Juveler Meyer Aron Eibeschutz (1782—1834). Gift 4. Aug. 1847 paa Frbg. med Skuespillerinde Thora Augusta Rebekka Sønderskou, f. 30. Dec. 1822 i Kbh. (Frue), d. 4. Juli 1909 sst., D. af Arbejdsmand August Sørensen S. (ca. 1779—1825) og Anne (Johanne) Dorothea Siegmann.

Der var tre Brødre S., som alle blev Skuespillere. De kom fra et fattigt Hjem. Den ældste, Christian S., kom i Tjeneste hos Phister, ikke alene som privat Rideknægt i Liberi, men som Paa-klæder under Forestillingerne, og derved vaagnede hos ham Lysten til at blive Skuespiller. Phister instruerede ham, inden han i Begyndelsen af Sæsonen 1841 debuterede i Aalborg ved J. P. Müllers Selskab. Ude ved Provinsscenerne gik det rask fremad; S. var kun tyve Aar, køn og charmerende; Phisters Replikinstruktion gav ham en Særstilling mellem Omgivelserne, og 1847 avancerede han til Medlem af Provinsens bedste Selskab, hvor H. W. Lange var Direktør, og da han 2. Juledag 1848 aabnede Casino med »Talismanen«, brød S. igennem som Titus Brandstok. Ved sin Lethed, Ynde og Elskværdighed blev han en af Kbh.s populære Skuespillere, Privatscenernes Hultmann, indtagende alle med sin Munterhed og Livsglæde, en Fugl Fønix for sit Teater. Han skabte Casinos Plads i Offentlighedens Bevidsthed trods al den Modstand, denne Hovedstadens første Privatscene mødte hos Aristokratiet og dets Penneførere Heiberg og Hertz. H. C. Andersen betroede ham sine Hovedroller, f. Eks. Henrik i »Mer end Perler og Guld« og Christian i »Ole Lukøje«, og Erik Bøgh tilrettelagde sine mange Vaudeville-Bearbejdelser

for S., hvis Sangforedrag ikke alene var vittigt pointeret, men ogsaa hjerteligt. Han kaldte ham Casinos »glade Sjæl« og beundrede hans indtagende Personlighed og det sprudlende Lune, der var i hans Replik. Foruden Bonvivant'erne og de zünftige Haandværkssvende (Peter Ravn i »En Spurv i Tranedans«) mestrede han den rørende Komik (Tanne i »Hun skal debutere«). Naturen havde rustet ham saa rigt, at Kunsten syntes en Leg for ham, og det var vel derfor, han higede mod patetiske Opgaver, som laa uden for hans Omraade. Han var, skrev Goldschmidt »som Kunstner et nøiagtigt Udtryk af den kjøbenhavnske . . . Middelstand . . . Uden at have et klogt, genialt Blik er han kløgtig; uden at have ideel Erfaring har han Erfarenhed, især om Livets smaa Anliggender og om Menneskenes smaa Svagheder; uden at have aandfuldt Vid og Lune har han hiin Borgerklasses særegne Ironi, der saa ofte er i Følge med en stille Triumph over i sin Lidenhed at være bedre end noget Større«. Men den kaade Lysbringer fik et tragisk Endeligt. Da han var 42 Aar gammel, tvang en da uhelbredelig Sygdom ham bort fra Casinos Scene, hans Virkeplads fra Aabningsforestillingen med Undtagelse af Sæsonen 1854—55, i hvilken han optraadte i Provinserne. Fra Jan. 1865 var han sammen med Regissør Theodor Rasmussen Casinos Direktør, men Fremstilleren af det sorgløse, godmodige Letsind savnede den koldblodige Ro og Overlegenhed, der kræves af en Teaterleder. Hans økonomiske Bekymringer var i ikke ringe Grad overdrevne, og den Nervøsitet, som Sygdommen medførte, kunde han ikke beherske. Til sidst opgav han Kampen og begik Selvmord. Halvandet Aar forud, 30. Maj 1864, optraadte han sidste Gang som Abel i »Et Uhyre«. Dødsfaldet vakte stor Deltagelse, og der dannedes en Komité, hvis Opgave var at hjælpe hans efterladte, og i den indtraadte H. C. Andersen som Anerkendelse af, hvad S. havde betydet baade for hans Komedier og som hjertelig og lunerig Fortæller af hans Eventyr. Tonen i dem var S. medfødt; han er knyttet til deres Historie, og de vil bevare hans Navn. — Litografi 1854 fra Hoffensberg efter Daguerreotypi og 1858 af I. W. Tegner efter Fotografi.

Hans Brødre var *Frederik Carl S.* (1830—85) og *Ferdinand Vilhelm S.* (f. 25. Marts 1833 i Kbh., d. 25. Nov. 1893 sst.). *Frederik S.* optraadte første Gang 1849 som Lars i »Genboerne« paa Casino og blev siden en dygtig Karakterskuespiller i Provinserne, medens *Ferdinand S.* debuterede 1853 paa Aarhus Teater som Rasmus i »En Søndag paa Amager«. 1856 gik hans Navn viden om Lande, da han var blevet udpebet paa Kristiania Teater under en natio-

nal Demonstration, som Bjørnstjerne Bjørnson arrangerede. Det var ikke S.s Fremstilling af Christen Madsen i »Genboerne«, Nordmændene vilde til Livs, men Anvendelsen af danske Skuespillere paa Landets Hovedscene. Da S. vendte tilbage, virkede han ved Casino under Broderens Direktorat og siden i Provinserne, ogsaa som Direktør. 1869 aabnede han Morskabsteatret i Frbg. Allé (nu Betty Nansen-Teatret), da en primitiv Sommerscene for smaa Lystpil og Vaudeviller, og 1886 grundlagde han Nørrebro Teater, hvor han dyrkede Farcer, Revuer og Parodier, f. Eks. »Svend, Knud og Valdemar« med sig selv som en storkomisk Absalon. I Perioden 1888—91 flyttedes Virksomheden til National, det senere Scala paa Vesterbrogade. Ferdinand S., hvis Ydre var jødisk, blev meget populær ved sin lune Komik og sin kaade Lystighed, men han mindedes altid med Vemod, at han i sine unge Aar havde spillet et stort Repertoire i Heibergs, Hertz' og Hostrups Komedier. Ved sit 40-Aars Jubilæum 1893, kort før han døde, viste han sig i en af sine gamle Glansroller, den forfjamskede Etatsraad i Goldschmidts »I den anden Verden«, og den Anerkendelse, han vandt, var ham en større Glæde end det Bifald, Revuviserne indbragte ham. Sammen med sin Meddirektør, Vilh. Petersen, placerede han i sine sidste Aar den kommende Tids Revukunstnere, Frederik Jensen og William Gerner. 1854 ægtede han Skuespillerinde Ida Sophie Nordaas (1834—1905). — Kostumbillede af Carsten Ravn i Teatermuseet. Medaillon af samme i Familieeje.

Om Christian S.: M. Goldschmidt i Nord og Syd, Ny Rk., VIII, 1856, S. 194—97. Karl Schmidt: Medd. om Skuespil og Theaterforhold i Odense, 1896. Otto Zinck: J. L. Phister, 1896, S. 68—72. Erik Bøgh: Min første Forfatterid, 1897, S. 199 f. Robert Neiiendam: Casinos Historie i Omrids, 1923. Chr. Behrend og Helge Topsøe-Jensen: H. C. Andersens Brevveksling med Edv. og Henriette Collin, III og V, 1936. — Om Ferdinand S.: T. Blanc: Christiania Theaters Historie, 1899. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1918. Samme i Teatret, XVIII, 1918—19, S. 135 f. Vilh. Petersen: Foran og bag Kulisserne, 1931.

Robert Neiiendam.

Schmidt, Eugen Stahl, 1862—1931, Ingeniør, Idrætsmand. F. 17. Febr. 1862 i Kbh. (Fødsst.), d. 7. Okt. 1931 i Aalborg, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Handelsfuldmægtig, senere Udvandringsagent og Dampskibsekspeditor Carl Gustav Thorvald S. (Smidt) (1822—84, gift 2° 1864 med Augusta Valentine Stahl, 1834—1910) og Nielsine Vilhelmine Stahl (1830—62). Gift 26. Juli 1901 i Kbh. (Frue) med Caroline Lindberg, f. 31. Maj 1874 i Kbh. (Holmens), D. af Kasserer og Bogholder ved Ordenskapi-

tulet, Justitsraad, senere Konferensraad Adolph Vilhelm L. (1833—1908) og Olivia Wulff (1841—1922).

S. blev polyteknisk Kandidat 1885 og blev kort efter ansat ved Carlsberg Bryggerier, hvor han otte Maaneder senere blev Inspektør; her forblev han i fjorten Aar, til han 1899 blev Direktør for Bryggeriet Trøjborg i Aarhus, en Virksomhed, som han ledede til 1905. 1907 indtraadte han i Aktieselskabet Dansk Svovlsyre- og Superfosfatfabrik som Leder af Aalborgfabrikken, hvor han forblev til sin Død. S. viste inden for sit Fag rigt Initiativ og vaagen Interesse; dette i Forbindelse med hans retlinede Karakter, hans rige Evner som Organisator og som Forhandler, hans varme Hjertelag for undergivne og hans store Interesse for sin Stand skaffede ham mange Venner og bragte ham ind i mange offentlige Hverv, i hvilke han høstede megen Anerkendelse. I Aalborg var han saaledes Næstformand for Ingeniørforeningen for Aalborg og Omegn i syv Aar og derefter Formand for samme i syv Aar til sin Død; han var i alle disse Aar Foreningens bærende Kraft. Endvidere var han 1923—29 Formand for Aalborg Havns Arbejdsgiverforening. — Inden for Idrætten ydede S. en meget betydelig Indsats. Som en af dansk Idræts Pionerer finder man hans Navn i saa at sige samtlige Skrifter, der behandler Tiden 1890—1900. 1893 udsendte han sammen med L. Friis et Opraab til danske Idrætsforeninger for at faa klaret Spørgsmaalet: Hvad forstaas ved en Professional? Spørgsmaalet Amatør — Professional var dermed rejst, og i Forbindelse dermed tog S. fat paa at skabe faste Konkurrenceregler. Resultatet deraf blev Oprettelsen af Dansk Idræts-Forbund, hvis Medstifter og hvis første Formand (1896—97) han var. Han var desuden Medstifter af Polyteknisk Gymnastikforening 1886, af Polyteknisk Roklub (Formand 1887—92), Dansk Forening for Rosport (Formand 1894—95) og Aalborg samvirkende Idrætsforeninger. Han var med til at organisere Tennis, Golf, Skøjteløb, Cykling, Svømning, Fægtning m. m., altsaa næsten al dansk Idræt, og han beklædte ud over de allerede nævnte talrige Formandsposter og andre Tillidserhverv. Som personlig Udøver viste S. en Alsidighed, som kun er naaet af meget faa. Han dyrkede bl. a. Gymnastik, Roning (startede 57 Gange til Kaproning og vandt de 32), Fri Idræt (hvor han var en af de betydeligste Pionerer), Tennis, Fodbold, Fægtning og Skøjteløb. 1896 var han Deltager ved de Olympiske Lege i Athen, 1900 Leder af det danske Hold ved Legene i Paris. I en lang Aarrække virkede han som Idrætsanmelder ved flere Blade og Tidsskrifter og var Forfatter til »Femkampen« (1907), »Ud-

spring« (s. A.) og »How to dive« (1909). — R. 1916. — Buste af Siegfred Wagner 1931 paa Aalborg Stadion.

Sport, 1892, Nr. 36. Dansk Idrætsblad, IV, 1901, S. 81 f., 90 ff. Idrætten, XII, 1916, S. 57 ff. Den danske Idræts-Bog, 1935, S. 1174 ff. Politiken 9. Okt. 1931. Berl. Tid. s. D. Ingeniøren 17. Okt. s. A. Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning 1931, 1932.

Otto Olsen.

Schmidt, Frederik Theodor, 1825—80, Anatom. F. 19. Sept. 1825 i Aalborg, d. 25. Okt. 1880 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Byfoged, senere Borgmester, Justitsraad Johan Ludvig S. (1784—1837) og Dorothea Lovise Kjerulf (1794—1856). Gift 27. Juli 1864 i Kbh. (Garn.) med Franziska Sophie Louise d'Auchamp, f. 20. Juni 1832 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 23. Juli 1865 sst. (Garn.), D. af cand. jur., Kammerjunker, Kaptajn, senere Magasinforvalter, Oberstløjtnant Frants Albert Heinrich d'A. (1804—83) og Marie Sophie Frederikke Stützer (1807—87).

S. blev Student 1842 fra Aalborg og begyndte af Interesse for Naturhistorie at studere Medicin; ved Udbrudet af Krigen 1848 meldte han sig til Hæren og gjorde det første Aar Tjeneste som Underofficer, n. A. som Underlæge ved forskellige Lazaretter, tog 1850 Lægeeksamen og var i tredje Krigsjaar atter Underlæge; 1851—53 var han Kandidat paa Frederiks Hospital, derefter Underlæge ved Garnisonssygehuset, 1853 en Tid Koleralæge i Aalborg og 1854—56 ved Søetaten og som Skibslæge paa forskellige Togter, 1856 Overskibslæge. I Studietiden havde fortrinsvis Anatomien og dernæst Kirurgien vakt S.s Interesse, og efter alle Afbrydelser vendte han stadig tilbage til Anatomien. Nogle paa-begyndte Undersøgelser over Hjernens Bygning og Udviklingshistorie førte hans Interesse ind paa Psykologi og Psykiatri, og 1856 studerede han en Tid paa Sindssygeasylet ved Aarhus, besluttet paa at blive Sindssygelæge, men da Lejlighed gaves, vendte han tilbage til Anatomien som Prosektor 1856—60 hos I. Ibsen; samtidig var han 1857—59 ansat som Reservekirurg paa Frederiks Hospital hos A. Buntzen og skrev herfra i »Hospitals-Tidende«, II, 1859, S. 173 f., en kasuistisk Meddelelse om »Adenoide Svulster i Brystkjertlen«. For at dyrke den mikroskopiske Anatomi, som A. Hannover her hjemme var Banebryderen for, tog S. 1860 paa en toaarig Studierejse, først til Anatomen R. H. Koelliker i Würzburg, hvor han s. A. fuldendte sit første histologiske Arbejde, »Beiträge zur Entwicklungsgeschichte des Gehirns« (trykt i Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie, XI, 1862, S. 43—61). Paa Koellikers Tilskyndelse paabegyndte S. i Würzburg sin Disputats,

som han i Hovedsagen fuldførte her; videre Studier dertil foretog han i Basel hos Anatomen W. His. Han afsluttede Rejsen i Paris, hvor han studerede Kirurgi og kirurgisk Anatomi. Kort før hans Hjemkomst døde I. Ibsen 1862, og S. blev nu midlertidigt konstitueret som Lektor i Anatomi; s. A. forsvarede han for Doktorgraden Afhandlingen »Om det follikulære Kjertelvæv i Mundhulens og Svælgets Slimhinde hos Mennesket og Pattedyrene«, et værdifuldt komparativ-anatomisk og histologisk Arbejde, ledsaget af smukke Tegninger (paa Tysk i Zeitschrift für wissenschaftliche Zoologie, XIII, 1863, S. 221—302). 1863 blev S. fast ansat som Lektor, 1865 tit. Professor og 1866 Professor ord. i Anatomi. Med sin sympatiske Personlighed, sin gennemfinede og aabne Karakter og begavet med en klar og skarp Forstand blev S. nu ikke alene en ypperlig Vejleder for Studenterne, men ogsaa en endnu bedre Lærer end Forøgængeren paa Grund af sin fortræffelige, klare og præcise Fremstilling af Lærestoffet; dette forstod han at vække og forøge Interessen for ved at vise dets Anvendelse i Lægekunstens praktiske Grene, særlig Kirurgien, og tillige forstod han at gøre Stoffet levende ved en vis kunstnerisk Sans for Fremstillingen, som han med stort Tegnentalent illustrerede paa Tavlen i Auditoriet med glimrende polykrome Tegninger. S.s klare og besindige Dømmekraft skabte ham ogsaa en ubegrænset Tillid hos Universitetskollegerne, ikke alene i det medicinske Fakultet, hvis ledende Aand han i en Aarrække var, men ogsaa i Konsistorium, som han 1868 blev Medlem af. I Sundhedskollegiet, hvor han indvalgtes 1865, udførte han paa fuldendt Maade Hvervet som Referent i Justitssager (jfr. Paternitetssagerne og Sundhedskollegiets Responsa, Ugeskrift for Læger, 3. Rk., III, 1867, S. 121—30); desuden var han gennem Aarene Medlem af forskellige Kommissioner, bl. a. angaaende en Reform af det medicinske Studium og angaaende en Omordning af Retslægevesenet. I Kbh.s medicinske Selskab var han Formand 1875—76. Alle de mange Hverv og Opgaver, som S. varetog med stor Grundighed og Samvittighedsfuldhed, gjorde imidlertid, i Forbindelse med en vis Mangel paa Initiativ, at hans lovende og lødige videnskabelige Produktion kun blev sparsomt fortsat; i »Nord. med. arkiv«, II, 1870, Nr. 23, S. 1—47 skrev han »Bidrag til Kundskaben om Hjertets Udviklingshistorie«, sst., III, 1871, Nr. 25, S. 1—7 et mindre Arbejde og i VI, 1874, Nr. 2, S. 1—18 »Om Fjäsringens Stik og Giftredskaber«. Desuden foretog S. 1874 en Undersøgelse af de omdebatterede Huller i Kong Hans' Kranium og konkluderede rigtigt, at ingen af Læsionerne hidrører fra Sygdom; de er alle frembragt ved ydre Vold, og

ingen af dem kan være opstaaet længere Tid før Døden. Om Arten af denne Vold er der til den tidligere Hypotese om, at de skyldtes Naglerne i Kistelaaget, senere føjet en ikke usandsynlig Hypotese om, at de skyldes Trepanationsoperationer. — 1875 blev S. Medlem af Videnskabernes Selskab. I de sidste Aar svækkedes S.s Arbejdskraft af en Hjertelidelse, der medførte hans pludselige Død. — R. 1864. — Træsnit af H. P. Hansen 1880.

Bibliotek for Læger, 5. Rk., V, 1862, S. 449—54; 6. Rk., XI, 1881, S. 309f. Univ. Progr. Nov. 1862, S. 43—47. Hospitals-Tidende, 2. Rk., VIII, 1881, S. 4—7. Ugeskrift for Læger, 4. Rk., III, 1881, S. 19. A. Lübbers: Kong Hans' Død i Ugeskrift for Læger, LXIII, 1901, S. 289—301. A. Heise i Danmarks Riges Historie, III, 1, 1899—1901, S. 64. N. Holm: Glade Aar, 1915, S. 129. H. Kaarsberg: Memoirer, 2. Opl., 1921, S. 161. G. Norrie: Hjemme og Ude, 1931, S. 69 ff. L. Kraft: Lægeportrætter fra det 19. Aarh., 1931, S. 121. A. Aggebo: Asklepios' Tjenere, II, 1937, S. 54. *Otto C. Aagaard.*

Schmidt, Ferdinand, se Schmidt, Christian.

Schmidt, Frederik, 1771—1840, Præst. F. 27. Maj 1771 i Asminderød, d. 17. Febr. 1840 i Himmelev, begr. sst. Forældre: Slotspræst, senere Biskop over Akershus Stift Christen S. (1727—1804, gift 2° 1803 med Ingeborg Cathrine Birchenbusch, 1778—1856, gift 2° 1806 med Fuldmægtig, senere Købmand Lars Steensgaard, ca. 1776—1847) og Petronelle Sørensdatter Lemmich (1734—98). Gift 10. Jan. 1799 i Kristiania med Maren Elisabeth Mathea Oppen, f. 2. April 1778 i Kristiania, d. 26. Dec. 1841 i Kbh. (Himmelev), D. af Generalkrigskommissær, senere Generalmajor Knud O. (1718—1803, gift 1° 1760 med Maren Todderud, 1734—61) og Mette Kirstine Colling (1751—1827).

To Aar gammel flyttede S. med sin Fader til Norge, og 1787 blev han Student fra Kristiania. Han valgte at studere Teologi og blev ved sin levende Interesse for Digtetekunst og Teatervæsen en karakteristisk Repræsentant for Oplysningstidens æstetiserende Teologtype. Efter 1791 at have taget Attestats blev han ved sin Faders Hjælp 1792, kun 21 Aar gammel, Præst ved Tugt- og Manufakturhuset i Kristiania. Forskellige Oprin viste dog, at han var vel ung til at bære Præsteembedets Byrde, og det var derfor gavnligt for hans Udvikling, at han 1794 fik Lejlighed til i Selskab med den senere Stiftamtmand Fr. Moltke at foretage en Udenlandsrejse. Især var et længere Ophold i Göttingen rigt paa forskelligartet Udbytte. 1797 udnævntes S. til Sognepræst i det meget store Kald Eker og Fiskum, og 1808 blev han tillige Provst i Kongsberg Provsti. Skønt i flere Henseender stærkt liberal,

bl. a. begejstret for den franske Revolutionsbevægelse, synes S. teologisk set at have hørt til den supranaturalistiske Retning. Formodentlig var han i saa Henseende blevet paavirket af sin ortodokse Fader, hvem han altid satte meget højt, og som det fremgaar af forskellige trykte Prædikener, hævdede han klart nok Kristendommens supranaturale Karakter og fastholdt f. Eks. bestemt baade Forsoningen og Opstandelsen. Fra 1810 blev han i nogen Grad paavirket af Mynster. Derimod stillede han sig afgjort uvenligt over for Haugianismen. Paa mange Maader bærer han dog den typiske Oplysningsmands Fremtoningspræg, bl. a. ved sin Moralforkyndelse og sin Iver for almennyttig Virksomhed. I Eker viste han sig saaledes varmt interesseret for Oprettelsen af Spindehuse og Søndagsskoler, for Forbedring af Skolelæreruddannelsen og af Fattigvæsenet o. l. Samtidig bevarede han sin Tilknytning til de æstetiske Kredse i Kbh., var især en Ven af Bakkehuset, og flere Rejser til Hovedstaden uddybede Forholdet. Et Bind »Samlede Digte« (1811) indeholder et stort Antal Prøver paa hans egen Beskæftigelse med Digtekunsten. Det er en Samling fordringsløs Lejlighedspoesi, ikke udmærket ved elegant Form eller dyb Følelse, men lærerig med Hensyn til Forfatterens Interesser og Tidens Stemninger.

1814 blev S. Medlem af Rigsforsamlingen paa Ejdsvold. Han optraadte som en afgjort Forkæmper for det norske »Selvstændighedsparti«, men spillede ikke nogen større Rolle ved Forhandlingerne. Desto mere virksom var han som Lejlighedspoet og Deltager i den politiske Selskabelighed. Han fik dog mange imod sig ved sine ondsksfulde anonyme Viser og ved sin noget hierarkiske Opræden. Da S. nærede en dyb Antipati mod Sverige, var Norges Forening med dette Rige ham en Torn i Øjet, og han besluttede at forlade det Land, som han dog med saa mange Baand var knyttet til. 1817 tog han Permission for to Aar, og 1818 drog han sammen med B. S. Ingemann, der blev hans gode Ven, ud paa en Udenlandsrejse især med langt Ophold i Italien. Et interessant Brev fra ham om katolsk Fromhedsliv i Italien og Spanien findes trykt i Jens Møllers Nyt theol. Bibliothek (IX, 1826, S. 255—65). Baade i Rom og Napoli holdt han — vistnok som den første i sin Art — Gudstjeneste for Protestanterne. Efter sin Tilbagekomst tog han 1819 Afsked fra Eker og blev 1820 Sognepræst i Himmelev og Præst ved Roskilde adelige Jomfrukloster. I dette lille Embede levede han til sin Død, støttet af sin betydelige tilgiftede Formue i gode økonomiske Omstændigheder og med Tid til litterær Beskæftigelse. 1822—32 var han tillige Bibliotekar

ved Sjællands Stifts Bibliotek. 1835 udsendte han et Bind »Ny samlede Digte« bl. a. indeholdende en Del Oversættelser fra Italiensk (Dante, Petrarca, Tasso), desuden arbejdede han med metriske Oversættelser af det gamle Testamente, og 1826 erhvervede han efter Indbydelse den teologiske Doktorgrad. Hans Disputats »Historia Paulicianorum orientalium« er et svagt Arbejde, en ukritisk, ikke synderligt dybtgaaende Kompilation af Kildesteder, der blev underkastet en skarp Behandling i en grundlærd Recension af A. G. Rudelbach. Hans Dagbøger 1807—18, udgivne efter hans Død i Udtog (1868), indeholder derimod mangfoldige interessante Træk til Belysning af Datidens indre Historie. — Personlig var S. Typen paa en djærv Nordmand, stolt af Natur og aaben af Væsen, der baade som Menneske og som offentlig Personlighed forstod at hævde sin Plads. Ogsaa i et muntert Vennelag fyldte hans karakterfulde, sværbyggede Skikkelse godt. — R. 1813. — Dagbøger i Det kgl. Bibliotek. — Mindetavle i Himmelev K. — Maleri af P. Meidell (Eidsvoldgaleriet). Portrætteret paa Maleri af O. A. Wergeland: Eidsvold 1814 (Stortinget, Oslo). Litografi af D. Monies 1835 efter Maleri fra 1811.

Selvbiografi i Kbh.s Univ.s Program i Anledning af Tusindaarsfesten for Kristendommens Indførelse, 1826, S. 27—30. Provst Fredrik Schmidts Dagbøger, udg. af N. Hancke, 1868 (jfr. Clemens Petersen i Fædrelandet 8.—9. Juni 1868). Genealogisk og biographisk Archiv, 1840—49, S. 119—24. D. Thrap: Bidrag til den norske Kirkes Historie i det 19. Aarhundrede, I, 1884, S. 249—75. L. Selmer: Oplysningsmenn i den norske kirke, 1923, S. 224. [P. H. Boye:] Om Karen Margrethe Rahbeks Brevvexling og hendes Correspondenter, 1881, S. 23—29. Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, udg. af V. Heise, 1879, S. 77, 83, 104, 110, 324 ff. Sofie Aubert Lindbæk: Fra det norske Selskabs kreds, 1913, S. 115, 116, 117. Conradine B. Dunker: Gamle Dage, ny Udg., 1909, S. 98, 191, 264, 292, 352 f.

Bjørn Kornerup.

Schmidt, Hakon Henrik Kriel, f. 1881, Købmand. F. 12. Nov. 1881 i Hjørring. Forældre: Sagfører, Kreditforeningsdirektør Hans Peter Henrik S. (1836—1913) og Marie Christiane Kriel (1846—1901). Gift 7. Marts 1908 i Aalborg med Sigrid Kriel, f. 24. Aug. 1883 i Aalborg, D. af Købmand Frederik Carl Christian K. (1848—1906) og Oline Larsine Marentine Løgtholt (1857—1930).

S. tog 1900 Handelseksamen i Aalborg efter at have staaet i Lære hos Frederik Kriel i Aalborg og Engelbrecht Nielsen i Frederikshavn. Han fortsatte endnu nogle Aar sidstnævnte Sted, men knyttedes 1904 til Firmaet A. C. Hansen jun. i Middelfart, hvor han 1907 blev Prokurist og 1916 Medindehaver af Firmaet. Nogle Aar forinden havde han været med til at stifte Middelfart Jern- og

Staalforretning samt Aktieselskabet Det danske Briketkompagni, der var den første danske Specialforretning for Briketter, og 1917 var han endvidere Medstifter af Firmaet J. Wiboltt. Han er Medlem af Bestyrelsen i Akts. J. S. Hess & Søn, Middelfart og for Akts. Hindsgavl. S. har taget meget aktiv Del i Middelfarts erhvervspolitiske og kommunalpolitiske Liv, har siden 1914 været Formand for Foreningen af Arbejdsgivere i Middelfart, siden 1917 Formand for Handelsforeningen og var 1925—29 Medlem af Byraadet. I øvrigt beklæder han en meget lang Række Tillidshverv ogsaa inden for Landsorganisationerne, idet han er Formand for Sammenslutningen af Havne- og Købmandsorganisationer i Danmark, Næstformand i Den fynske Handelsstands Centralforening og Medlem af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse og Forretningsudvalg. Lærlingspørgsmaal og Handelsskole-Uddannelsen har S. arbejdet for med varm Interesse, sidder i Eksamenskommissionen for de statskontrollerede Handelsskoler, har gennem mange Aar været Medlem af Handelsmedhjælpereksamens Censorudvalg for Fyns Stift, Vejle og Ribe Amter samt de sønderjyske Landsdele samt af Provinshandelstandens Skoleudvalg og var 1922—34 Medlem af Dansk Handelsskoleforenings Bestyrelse. — R. 1938. — Maleri af Sigrud Thomasen.

P. Koch Jensen.

Schmidt, Hans Tjellesen (ved Daaben Thielluften), 1829—64, Krigsfrivillig. F. 10. Aug. 1829 i Tiset, Gram Sogn, Frøs Herred, d. 5. April 1864 paa Feltlazarettet i Faaborg, begr. i Faaborg. Forældre: Gaardejer Mads Pedersen S. (1789—1867) og Maren Hansdatter Rosen (1801—91). Ugift.

S. blev 1849 Student fra Kolding, tog 1859 teologisk Embeds-eksamen for en Eksamenskommission i Flensborg, men virkede baade før og efter som Lærer. 1861 søgte han Optagelse i Reserveofficersskolen, men man ansaa ham for for gammel dertil. Dec. 1863 meldte han sig blandt de første krigsfrivillige og ansattes som Nr. 28 ved 7. Regiments 6. Kompagni under den senere Oberstløjtnant, Skyttesagsmanden Edv. Nielsen (s. d.). I Kampen ved Dybbøl 17. Marts fik han ved det andet Angreb et Skudskaar i venstre Fodled og blev den 20. s. M. indlagt paa Faaborg Feltlazaret, hvor Foden blev amputeret. — Breve og Optegnelser i Faaborg Museum. — Mindesmærke paa Graven. Mindesten i Plantagen ved Tiset 1936.

P. L. Skau: Hans Tjellesen Schmidt, 2. Opl., 1866. Danebrog, 1881—82, S. 561—65. H. T. Physant: Hans Tjellesen Schmidt, 1940.

Rockstroh.

Schmidt, Holger Christian, f. 1878, Ingeniør. F. 16. Febr. 1878 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Bogholder Christian August S. (1848—88) og Johanne Christiane Marie Bennedsen (1849—1925). Ugift.

Efter endt Skolegang kom S. i Lære i en teknisk en gros Forretning i Kbh., men gik n. A. i Boghandlerlære, som han fuldførte 1898. N. A. tog han alm. Forberedelseseksamen og 1900 polyteknisk Adgangseksamen. 1908 blev han cand. polyt. som Bygningsingeniør. I Studietiden havde han 1903—05 været Vikar ved københavnske Skoler og haft Ansættelse i et raadgivende Ingeniørfirma. Efter Eksamen fik han en kortere Tid Ansættelse hos Stadsingeniøren i Kbh., hvorefter han 1909—10 var Lærer i Matematik paa Herlufsholm. 1910—11 var han Konduktør ved forskellige Gas- og Vandværksanlæg paa Bornholm og rejste i Efteraaret 1911 til Rusland. Herfra kom han til Holland og endte i Tyskland, hvor han Nytaar 1913 blev Assistent hos Læreren i Bygningsstatik ved den tekniske Højskole i Breslau, Professor Mann, og s. A. blev immatrikuleret ved Breslaus Universitet. 1917 blev han Dr. ing. ved Højskolen i Breslau for Afhandlingen »Berechnung von Gislardträgern«. S. A. vendte han tilbage til Kbh. og blev ansat ved Gasværkernes Overingeniørkontor, hvor han bl. a. kom til at assistere Overingeniør Irminger (s. d.) ved nogle Undersøgelser af Vindpaavirkning og Bølgedannelse. Kort efter ansattes han tillige som Assistent i Bygningsstatik og Jernkonstruktioner ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1919 blev han teknisk Konsulent hos Stadslægen i Kbh., og da Kbh.s Boligtilsyn oprettedes fra Nytaar 1921, ansattes han som Chef for dette med Betegnelsen Overingeniør. Da der i Henhold til Saneringsloven af 31. Maj 1939 s. A. oprettedes en Boligkommission i Kbh., knyttedes S. til denne som Sekretær. Fra 1920 har han været Lærer i Jernkonstruktioner ved Kunstakademiet og Medredaktør af »Nordisk hygiejnisk Tidsskrift«. 1921 blev han Formand for Bestyrelsen for Arbejdernes Byggeforening, og s. A. deltog han sammen med to jævnaldrende Ingeniører, M. D. Salomonsen og C. O. Wanscher, i den internationale Konkurrence om en ny Limfjordsbro. Projektet købtes af Bedømmelseskomiteen. Som Leder af Boligtilsynet har S. jævnlig afgivet Beretninger, der har vakt Interesse i Dagspressen. — R. 1929. DM. 1935. *Poul Vinding.*

Schmidt, Ivar, 1869—1940, Teaterdirektør. F. 27. Jan. 1869 i Kbh. (Garn.), d. 29. Maj 1940 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Grosserer Anthon Valdemar S. (1837—71) og Othilia Heloise Rosamunde Kannevorff (1836—1905). Gift 1° 4. Sept. 1896 i

Kbh. (Garn.) med Laura de Nully Brown, f. 21. Marts 1870 i Kbh. (Vartov), d. 29. Juli 1921 paa Frbg., D. af Grosserer Peter de N. B. (1830—1904) og Laura Elisabeth Frederikke Clausen (1832—70). Ægteskabet opløst. 2° 19. Dec. 1923 i Kbh. (b. v.) med Skuespillerinde Else Marie Albeck, f. 28. Jan. 1900 paa Frbg. (gift 1° 1919 med Forfatteren Christen Hansen, f. 1893, 3° 1934 med Skuespiller Albrecht Schmidt, s. d.), D. af Apoteker Ludvig A. (1869—1928) og Marie Sørensen (f. 1873). Ægteskabet opløst.

S. var opfindsom og havde et Arrangementstalent, der burde have ført ham til en Direktørpost i Tivoli. Han oplærtes ved Handelen og Skrædderiet, inden han 1891 (samtidig med Fætterten Albrecht S.) debuterede ved August Rasmussens Selskab paa Aarhus Teater som Junker Claus i »Ambrosius«. 1892—95 var han knyttet til Casino, hvor han i hvert Fald skabte een virkningsfuld Figur, Levemanden Finck i Esmanns »Magdalene«, men 1896 vendte han tilbage til det praktiske Liv og overtog Morfaderens, L. Kannevorffs Skrædderfirma paa Kongens Nytorv, som han styrede, til han 1911 blev Direktør for Det ny Teater, hvis Ledelse Grundlæggeren V. Lindstrøm af økonomiske Aarsager havde maattet forlade. S. blev anbefalet til Privilegiet af Vilh. Andersen og P. A. Rosenberg, og paa Initiativ af Skuespiller Leo Tscherning stillede en Kreds af interesserede Størstedelen af den fornødne Kapital til Disposition. Forinden havde S. gjort sit Navn kendt i videre Kredse ved at arrangere nogle ikke helt vellykkede Ildfester og ved at rejse en lønnende Udstillingsbygning ved Rigsdagen i Bredgade. Med Flid og Mod tog han fat paa sin egentlige Livsopgave; han bragte Det ny Teater over det døde Punkt, og efter nogle vanskelige Sæsoner, i hvilke han bl. a. bragte de talentfulde Skuespillerinder Ella Ungermann og Ellen Gottschalch til Genembrud, kom de pengerigelige Aar under Verdenskrigen ham til Hjælp; store Sukcesser, særlig »Den grønne Elevator«, satte ham 1917 i Stand til at købe Teatret og de tilstødende Ejendomme mod Gl. Kongevej. I sit Repertoirevalg fulgte S. den folkelige Linie; Dramatiseringer af Selma Lagerlöfs Romaner vekslede med engelske eller amerikanske Kassestykker, f. Eks. »Boomerangen« og »Broadway«, men nu og da veg S. ikke tilbage for at opføre Skuespil, der betød en kunstnerisk Indsats, f. Eks. »Den Stundesløse« med Rasmus Christiansen i Hovedrollen. En sjælden Gang spillede S. selv med, f. Eks. Negerkongen i Soyas »Umba-Bamba«. Han interesserede sig mest for den ydre Iscenesættelse og var en dygtig Administrator med en baade naiv og beregnende Kærlig-

hed til Teatret og Sans for populær dramatisk Appel. Men i hans sidste Sæsoner, da Konkurrencen fra Biografteatrene satte stærkt ind, prægedes Ledelsen af Usikkerhed. 1934 solgte han Teatret. 1936 naaede han, ene af alle Privatdirektører, at fejre sit 25-Aars Jubilæum som Leder af samme Scene, men n. A. maatte han standse sine Betalinger og forlade Direktionen som en ubemidlet Mand. Historisk set stod han paa Linie med H. W. Lange, Th. Andersen og Vilh. Petersen og var ligesom den sidste i sine sceniske Dispositioner tæt knyttet til Dekorationsmaler Carl Lund. S. lærte Teatrets blændende Opgang at kende, men tabte under den bitre Nedgang ikke Interessen for og Kærligheden til sin Livsgerning. Han var Privatteaterdirektørforeningens Formand fra dens Stiftelse 1919 til 1923 og atter 1925—27, og uden for Teatret gjorde han et stort og paaskønnet Arbejde for Turistsagen. — R. 1922. DM. 1930. — Tegning af Ivan Opffer 1937 (Familieeje) og af H. Jensenius 1919. Buste af Harald Isenstein 1935 i Det ny Teater. Buste af ukendt (Familieeje). Mindebænk i Plantagen ved Nordstrand ved Nykøbing S.

Ivar Schmidt: Den Kannerwoffske Ejendom og Forretning, 1909. Ti Aar, Det ny Teater. 1908—1918, 1918. Politiken 17. Sept. 1933. Nationaltidende 30. Maj 1940.

Robert Neiiendam.

Schmidt, Jørgen Jørgensen, 1845—1923, Veterinær. F. 15. Juli 1845 i Sillerup ved Haderslev, d. 12. Nov. 1923 i Kolding, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Gaardejer Peder Jørgensen S. (1813—88) og Mette Kirstine Marie Hansen (1821—1914). Gift 12. Juni 1875 i Ribe med Emma Emilie Kohl, f. 26. Sept. 1852 i Kbh. (Garn.), d. 19. Sept. 1928 sst., D. af Sergent og Gymnastiklærer Edvard Julius August K. (1819—90) og Julie Claudine Christine Richter (1819—1900).

S. tog Dyr lægeeksamen 1872, nedsatte sig først i Brørup, hvor han tillige virkede som Husdyrbruglærer ved Højskolen; 1874 flyttede han til Smidstrup og 1885 til Kolding. Navnet S. Kolding er nu verdenskendt blandt Dyr læger og Landmænd. Den Berømmelse, den stille, beskedne Mand vandt, skyldtes hans epokegørende Behandlingsmetode af Kælvningsfeberen, første Gang meddelt i »Maanedsskrift for Dyr læger« IX (1897—98). Kælvningsfeberens Aarsagsforhold er stadig et dunkelt Spørgsmaal, og S.'s Betragtninger, der førte til hans Yverbehandling med Infundering af Jodkaliumopløsning og Indpumpning af atmosfærisk Luft var næppe rigtige, men den nye Behandlingsmetode viste straks en Helbredelsesprocent af 86.41, et Aars statistisk

Materiale indsamlet blandt danske Dyr læger bekræftede Forventningen, og Metoden gik sin Verdensgang. Kælvningsfeberbehandlingen, som S. ogsaa senere gjorde til Genstand for Omtale i »Maanedsskrift for Dyr læger« (XIV, 1902—03; XXIV, 1912—13; XXXI, 1919—20; XXXV, 1923—24), fordunklede fuldstændig hans øvrige Arbejder (ligeledes meddelte i »Maanedsskrift for Dyr læger«). Disse er alle praktiske Iagttagelser og meget forskelligartede, men de vidner om S.'s vaagne kritiske Sans og omfattende Viden. Allerede som ung Dyr læge havde han saaledes søgt at bekæmpe Lungetuberkulosen hos Kvæget, og han forstod, at der krævedes Lovbestemmelser til Støtte i denne Kamp. Fra alle Sider anerkendtes S.'s store Fortjenester, thi Kælvningsfeberbehandlingen var et landøkonomisk Spørgsmaal af den allerstørste Betydning. Af den danske Stat modtog han en livsvarig Hædersgave, han var Æresmedlem af Den danske Dyr lægeforening og en Række andre danske og udenlandske Dyr lægeforeninger, af De danske Landboforeninger, Landhusholdningsselskabet og Andelsmejerier fik han Hædersgaver og af Landbrugsorganisationer i Norge og Finland Guldmedailler. Ved Berlin-Veterinærhøjskolens 25-Aars Jubilæum udnævntes S. til Æresdoktor i Veterinærmedicin. Nordens Dyr læger rejste 1926 i Kolding et Monument for S. med Portrætmedaillon udført af N. Hansen Jacobsen, og 1928 satte amerikanske Dyr læger ham et Minde paa Veterinær- og Landbohøjskolen i Form af en Ærestavle med en Bronzebuste, modelleret af Windfeld-Schmidt. — R. 1899. DM. 1915.

C. O. Jensen i Maanedsskrift for Dyr læger, XXXV, 1923—24, S. 461 ff.; XXXVIII, 1926—27, S. 188 f., 231; XL, 1928—29, S. 214—19. *Hj. Friis.*

Schmidt, Jes Hansen, f. 1857, nordslesvigsk Politiker og Bonde. F. 22. Aug. 1857 i Bredevad, Bylderup Sogn i Tønder Amt. Forældre: Gaardejer Hans Jacob S. (1827—74) og Kjestine Andresen (1833—75). Gift 21. Okt. 1882 i Bylderup med Cathrine Hansine Matthiesen, f. 20. Febr. 1862 i Bylderup, d. 15. Jan. 1916 paa Vojensgaard, D. af Gaardejer Hans Peter M. (1826—70) og Marie Magdalene Matthiesen (1834—93).

S. voksede op i et nationalt delt Hjem, idet Faderen var Slesvigholstener, Moderen dansk. Under sit Ophold paa Tønder Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen 1878, blev han sig for Alvor sin Danskhed bevidst. Sin første Lærergerning fik han i Hagenbjerg paa Als (1878—82); derfra forflyttedes han til Sundevad, hvor han virkede i Skodsbøl i seks Aar og derefter fra 1888 i Snogbæk. Sin Danskhed lagde han ikke Skjul paa, og 1899 fik

han Valget mellem en Tvangsforflytning til Angel eller Afsked uden Pension. Han valgte det sidste. Det var paa denne Tid, Jordkampen haardt satte ind; i Kongeriget var just den saakaldte Oktoberforening dannet med det Formaal i det skjulte at støtte Bevarelsen af Nordslesvigs Jord paa danske Hænder. S., der var flyttet til Haderslev, blev denne Forenings nordslesvigske Tillidsmand og Forretningsfører, idet han officielt virkede som Ejendoms-kommissionær. Han fik dermed en central Plads i Jordkampen, og dens heldige Forløb skyldes ikke mindst, at han fyldte den, som han gjorde, ved sin økonomiske Realitetssans, sin Menneskekundskab og sin sejrssikre Handlekraft. Da Foreningens Arbejde 1909 gik over til Nordslesvigsk Kreditforening, blev han en af dens Direktører. 1920 blev han Formand for Repræsentantskabet i den nystiftede Sønderjyllands Kreditforening, og han har ved sin Ledelse af dette sin Andel af Æren for, at Foreningen er kommen vel gennem Kriseaarenes Storme. — 1910 købte han af en Tysker en af Nordslesvigs største Gaarde, Vojensgaard, som han fra stor Forsømthed drev op til en Mønstergaard blandt de store Brug. Først 1940 har han afstaaet Gaarden til en Dattersøn. — Fra Sundevedtiden stod han H. P. Hanssen nær og har gennem Aarene været en af dennes mest trofaste og stejle Kampfæller. Da H. P. Hanssens Tanke om et sønderjysk Venstre 1920 ikke kunde realiseres, sluttede S. sig til Det radikale Venstre, af hvis Ledelse han gennem en Aarrække har været Medlem. Selv om det er Jordspørgsmaalet, der stærkest har lagt Beslag paa S.s Kræfter, har han været virksom paa en Række andre Felter inden for det vidt forgrenede folkelige og kirkelige Arbejde baade før og efter Genforeningen. — R. 1920. DM. 1927. K.² 1937. — Maleri af Niels Bjerre 1927 i Sønderjyllands Kreditforening.

P. A. Callø i Hejmdal 23.—24. Aug. 1937. H. V. Clausen i Festskrift til H. P. Hanssen, 1932, S. 330—41.

Hans Lund.

Schmidt, Jes Nielsen, 1827—52, topografisk Forfatter. F. 10. Sept. 1827 i Karlum, d. 1. Sept. 1852 i Tinglev, begr. sst. Forældre: Skolelærer Johan Jacob Bonde S. (1789—1856) og Birgitta Maria Thullesen (1796—tidligst 1860). Ugift.

Efter at have gennemgaaet Seminariet i Tønder ansattes S. som Lærer i Todsbøl-Gaaskær i Bjolderup Sogn, men i Krigstiden 1848 fordreves han fra sin Stilling og opholdt sig i halvandet Aar som Flygtning i Kbh. Denne Tid benyttede han til et omfattende Studium af sit Hjemlands Topografi og Historie; trods sin Ungdom skrev han nogle antikvariske Afhandlinger, der udmærker sig ved

kritisk Evne og sund Opfattelse (bl. a. i Annaler f. nord. Oldkynd. og Hist., 1851), og ligeledes samlede han Stoffet til »Slesvigs Land og Folk«, en velskreven topografisk Haandbog, der udkom i Aabenraa 1852. I Sept. 1851 ansattes han som 8. Lærer ved Domskolen i Slesvig, og der næredes betydelige Forventninger til hans litterære Virksomhed, men omtrent samtidig angrebes han af en haabløs Brystlidelse; allerede i Marts 1852 maatte han fratræde sit Embede og døde s. A.

Sønderjydske Aarbøger, 1937, S. 203—12.

P. Lauridsen (Vilh. la Cour).*

Schmidt, Johannes Carl, f. 1869, Præst, nordslesvigsk Politiker. F. 9. Juni 1869 i Tønder. Forældre: Seminarieførstander i Tønder, senere Sognepræst i Svenstrup, Provst Niels S. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Juni 1897 i Haderslev med Johanna Magdalena Hasselmann, f. 27. Juli 1876 i Haderslev, D. af Dr. med., Fysicus, senere Sanitetsraad Johannes Lorenz Carl H. (1841—1900) og Johanne Louise Hasselmann.

S. levede sin Barndom i Svendstrup paa Als. Elleve Aar gammel kom han paa Gymnasiet i Haderslev, hvorfra han blev Student 1888. Han studerede derpaa Teologi i Leipzig, Greifswald og Kiel og blev i disse Aar paavirket af liberal Teologi. Efter teologisk Embedseksamen 1894 og efter at have aftjent sin Værnepligt ved Gardekyradsererne i Berlin blev han 1896 Præst i Vodder, hvor han fik sin Gerning i treogtyve Aar i et helt overvejende dansk Sogn. Han lærte her at se Værdien i det danske folkelige Arbejde, og han erkendte dets Overlegenhed over for den tyske Tvangspolitik. Da den forsonlige Kurs efter Optanttraktatens Afslutning 1907 blev Genstand for en voldsom Modstand fra Den tyske Forenings Side, blev dette Anledningen for S. til at træde offentligt frem. I en Artikel i det liberale »Schleswig-Holsteinisches Kirchenblatt« (Aug. 1907) hævdede han Danskernes Ret til at pleje egen folkelig Kultur og tog Afstand fra Tvang og Ophidselse, der i det lange Løb skulde vise sig som uvirksomme Midler i den nationale Kamp. Johannes Tiedjes (s. d.) Kritik af det tyske Styre 1909 foranledigede en Samling af Oppositionen, der gav sig Udslag i Dannelsen af en nordslesvigsk Præsteforening, hvor foruden S. H. S. Prahl i Haderslev og H. Tonnesen i Hoptrup var de ledende, og i Oprettelsen af Foreningen for tysk Fredsarbejde i Nordmarken, som S. blev Formand for. Man afviste i disse Kredse Tanken om Grænseflytning, men krævede »Frihed og Gensidighed i Udøvelsen af alle nationale Livsytringer«. I Den tyske Forenings Kredse raadede der dyb Forbitrelse mod Oppositionen — det førte under Verdens-

krigen bl. a. til, at S. blev stævnet for Landraaden i Haderslev for ved Ed at forpligte sig til at afholde sig fra alle tyskfyndtlige Bestræbelser. Efter Vaabenstilstanden 1918 gik S. trods stærk Modstand fra flere af sine nærmeste Meningsfæller i Samarbejde med sine gamle Modstandere i Det tyske Udvalg for Hertugdømmet i Slesvig, hvor det i Dec. efter megen Usikkerhed lykkedes ham at samle de forskellige politiske Afskygninger om et Program, der først principielt afviste enhver Afstaaelse af slesvigsk Omraade og derefter, hvis en Afstemning ikke kunde undgaas, og denne ikke kunde ske i Hertugdømmet som Helhed, krævede, at der til Afstaaelse skulde være to Trediedeles dansk Flertal i Kommunerne. Senere blev dette Standpunkt forladt til Gunst for en Stemme-strejke, men genoptoges paa ny i April 1919 i Hovedsagen i det saakaldte Neumünsterprogram. Den Rolle, S. i Overgangstiden havde haft i det tyske Samarbejde, forberedte naturligt hans Valg til det danske Folketing som det tyske Mindretals Repræsentant. Han var førende i Oprettelsen af Slesvigsk Vælgerforening Aug. 1920 og var denne Forenings Formand indtil 1934. Han har baade i denne Stilling og som Mindretallets politiske Repræsentant været i nøje Føling med, hvad der paa forskellige Felter er øvet af politisk, kulturel og økonomisk Indsats fra tysk Side. I den danske Rigsdag afholdt han sig i det væsentlige fra Indblanding i dansk indre Politik, men hævdede i Drøftelsen af nordslesvigske Anliggender med Særlighed og Dygtighed sine Synspunkter, der, hvad det kulturelle angaar, samlede sig om Fordringerne om Mindretallets kulturelle Selvforvaltning. De Ændringer i Loven om Folkeskolen i Nordslesvig, der gennemførtes 1939, og som indførte tyske Skolekommissioner og oprettede en tysk Skolekonsulentstilling, maa ses som en Imødekommen af de Ønsker, han Gang paa Gang har gjort sig til Talsmand for. 1935 var han ved at glide ud af Folketinget, idet mere yderliggaaende Elementer i Mindretallet samlede deres Stemmer om Deichgräber, og ved Valget 1939 trak han sig tilbage. 1937 redegjorde han i en lille Bog »Schicksal, Sendung und Glaube der Nordmark« for sin Hjemstavns Udvikling og Særpræg og for sit politiske Synspunkt. Fra først i 1920'erne har han arbejdet for Sammenslutning mellem alle tyske Minoriteter i Europa i Verband deutscher Volksgruppen in Europa med den kulturelle Autonomi som Program. Fra 1927 er han Medudgiver af det i Wien udkommende Tidsskrift »Nation und Staat«. 1921 blev han Æresdoktor ved Universitetet i Kiel ved 400-Aarsfesten for Rigsdagen i Worms. — Malerier af Weber 1937 og Wilbrich 1939. Tegninger af sidstnævnte og L. Hasselmann.

Ernst Schröder i Der Schleswig-Holsteiner, 1921, S. 77 ff. Karl Alnor: Johannes Schmidt-Wodder, 1929. Hejmdal 9.—10. Dec. s. A. Jydske Tidende 9. Juni 1939. Nordschleswigsche Zeitung 7. Juni s. A. P. Callesen i Der Schleswig-Holsteiner, 1939, S. 91 f. Der Volkswirthe 1. Juni s. A. Aage Friis i Tilskueren, LVI, s. A., S. 170 f., 180—86. Gunnar Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 179 ff.

Hans Lund.

Schmidt, Ernst Johannes, 1877—1933, Biolog. F. 2. Jan. 1877 i Jægerspris, d. 21. Febr. 1933 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Godsinspektør Ernst S. (1827—84) og Camilla Ellen Sophie Johanne Kjeldahl (1839—1907). Gift 17. Sept. 1903 i Kbh. (Jesusk.) med Ingeborg van der Aa Kühle, f. 3. April 1881 i Valby, D. af Driftsbestyrer, senere Overdirektør ved Gammel Carlsberg, Kaptajn S. A. v. d. Aa K. (s. d.) og Hustru.

Efter 1894 at være blevet Student fra Schneekloths Skole paa-begyndte S. det botaniske Studium. Han kom under dette i Forbindelse med Eug. Warming, som fattede megen Interesse for S., der i høj Grad følte sig som Warmings Elev. Paa kun godt fire Aar gennemførte han sit Studium og blev 1898 Magister i Botanik, og han paabegyndte nu med stor Energi sit videnskabelige Arbejde. Allerede Aaret efter sin Magisterkonferens offentliggjorde han foruden et mindre planteanatomiisk Arbejde en betydelig Monografi over Danmarks blaagrønne Alger, og i Fortsættelse af dette sidste Arbejde udgav han sammen med Fr. Weis en Bog: »Bakterierne. Naturhistorisk Grundlag for det bakteriologiske Studium«, der kom 1899—1901, og som senere er oversat baade til Tysk (1902) og Polsk (1905). 1899 — kun 22 Aar gammel — foretog han sit første Skridt paa den Forskningsbane, som senere optog saa stor en Del af hans Liv, idet han startede sin første Ekspedition. Sammen med Zoologen Dr. Th. Mortensen rejste han til Siam, hvor de to Forskere slog sig ned paa den lille Ø Koh Chang i Siambugten, som de gjorde til Genstand for en monografisk Undersøgelse i botanisk og zoologisk Henseende. Fra dette Ophold hjembragte S. et betydeligt Materiale, som dels danner Grundlag for det under S.s Redaktion udgivne Værk »Flora of Koh Chang« (I—X, 1900—16), dels tjente til Materiale for det Arbejde »Bidrag til Kundskab om Skuddene hos den gamle Verdens Mangrovetræer«, for hvilket han 1903 erhvervede den filosofiske Doktorgrad.

Da S. 1903 blev Doktor paa et botanisk Emne, var han imidlertid allerede i Færd med at forlade Botanikken og give sig i Kast med den fiskeribiologiske og havbiologiske Forskning, som skulde blive hans egentlige Forskningsomraade. Han var nemlig 1901

blevet ansat som Assistent ved Biologisk Station, og senere knyttedes han til de internationale Havundersøgelser, hvis danske Afdeling dengang lededes af C. G. Joh. Petersen. 1903 sendte Petersen ham med Havundersøgelsesskibet »Thor« til Færøerne og Island, og det lykkedes ham allerede denne første Sommer at paavise adskillige vigtige Forhold ved de islandske Nyttfisks, særlig Torskens, Biologi. I de følgende Somre fortsatte S., der om Vinteren virkede som Assistent ved den planteanatomiske Undervisning og ved Polyteknisk Lærestalts mikroskopiske Laboratorium, disse Undersøgelser, hvis Resultater navnlig er nedlagt i det grundlæggende Arbejde »The distribution of the pelagic fry and the spawning regions of the Gadoids in the North Atlantic from Iceland to Spain« (1909), i hvilket der gøres Rede for Hovedtrækkene af ikke mindre end sytten atlantiske Torskearters Forplantningsbiologi. Disse overordentlig omhyggeligt forberedte og gennemførte Undersøgelser maa anses for de maaske betydeligste blandt S.s Arbejder. Hans Navn er dog udadtil i særlig Grad knyttet til Aaleundersøgelserne. Under et af Togterne med »Thor« til Island blev der i Maj 1904 fundet en Leptocephal, en Aalelarve, i Havet Vest for Færøerne, og i de følgende Aar lykkedes det S. at fange et betydeligt Antal Aalelarver i Atlanterhavet mellem Island og Spanien; han fortsatte i Aarene 1908—10 Forskningerne i Middelhavet, idet man dengang tænkte sig, at Aalen maatte yngle der. Da dette mod Forventning viste sig ikke at være Tilfældet, fortsatte S. med stor Energi Forskningerne i Atlanterhavet, først ved at lade Skonnerten »Margrethe« gennemføre et Togt til Vestindien 1913, derefter med Togter med Skonnerten »Dana« 1920 og Havundersøgelsesskibet »Dana« 1921—22. S. var imidlertid 1910 blevet Emil Chr. Hansens Efterfølger som Direktør for Carlsberglaboratoriets fysiologiske Afdeling, og 1909 var han blevet Medlem af Kommissionen for Havundersøgelser. Gennem de ovennævnte Ekspeditioner lykkedes det S. at paavise, at den nordatlantiske Aals Ynglepladser ligger i Sargassohavet, og ved en af Carlsbergfondet bekostet Jordomsejlingsekspedition 1928—30 med »Dana« paaviste han analoge Forhold for de indopacifiske Aals Vedkommende.

Efter at S. var blevet knyttet til Carlsberglaboratoriet, gennemførte han en Række Undersøgelser over forskellige Fisks Raceforhold, hvorom han under Fællestitlen »Race-Undersøgelser« har offentliggjort en Række Afhandlinger (I—X) i Carlsberglaboratoriets Meddelelser (1917—30). Bekendt er navnlig hans Undersøgelser over Aalekvabbers og den nordatlantiske Torskens Racer; i Fortsættelse af

disse Undersøgelser kan nævnes hans vigtige Afhandling »Individets Værdi som Ophav bedømt efter den flersidige Krydsningsmetode«. Skønt S. fra 1909 i det store og hele opgav sit botaniske Forskningsarbejde, har han dog paa et enkelt Omraade fortsat dette, idet han udførte en Række Krydsningsforsøg og Arvelighedsundersøgelser over Humle.

S.s Indsats har været af stor Betydning ikke alene paa Grund af hans Arbejder over de nordatlantiske Fisks Biologi, Aaleundersøgelserne og hans Indsats som Arvelighedsforsker, men ogsaa fordi han gennem de store Ekspeditioner, som det lykkedes ham at gennemføre, fik tilvejebragt et uhyre Materiale, navnlig af pelagiske Dyr fra Alverdens Have, hvilket har dannet Grundlag for flere store Ekspeditionsværker som »Report on the Danish Oceanographical Expeditions 1908—10 to the Mediterranean and Adjacent Seas« (1912—29), »The Danish »Dana« Expeditions 1920—22« (1926—31), »Dana-Reports«, 1—18 (1934 ff.).

S. opnaaede overordentlig mange Tegn paa Anerkendelse. Gennem sine Rejser stiftede han Bekendtskaber med Videnskabsmænd Jordkloden over, og han blev Medlem af talrige udenlandske Selskaber og Akademier. Medlem af Videnskabernes Selskab blev han 1918, Æresdoktor ved Liverpools Universitet 1923.

S. er først og fremmest Elev af Warming og C. G. Joh. Petersen, og han mindede med sit betydelige Initiativ, sin sejge Energi og sin Sans for den rette Teknik meget om disse sine Lærere. Han er en af de betydeligste Medlemmer af den store Kreds af økologisk arbejdende Biologer, som voksede op her i Landet omkring Aarhundredskiftet. — R. 1908. DM. 1922. K² 1932. F.M.S. 1930. — Marmorrelief af Ida Thoresen 1934 (Fr.borg).

Ad. S. Jensen i Oversigt o. Vid. Selsk. Virksomhed 1933—34, 1934, S. 57—71. Vilh. Ege i Medd. fra Carlsberglab., XX, Nr. 1, 1934, S. I—IX. Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1913, S. 213 f. Samme: Den danske botaniske Litteratur 1912—1939, 1940, S. 86 f. Berl. Tid. 22.—23. Febr. 1933.

R. Spärck.

Schmidt, Karl Hendrik Posselt, 1844—1922, Lærer, fysisk og historisk Forfatter. F. 16. Jan. 1844 i Aalborg, d. 28. Nov. 1922 i Odense, begr. sst. Forældre: Købmand Hans Peter S. (1804—45) og Hedevig Marie Thorsine Green (1812—70, gift 2° 1848 med Købmand Peter Christian Terp, 1815—86). Gift 30. Maj 1871 i Aalborg med Frederikke Clausen, f. 12. Sept. 1849 i Aalborg, d. 6. Sept. 1912 i Odense, D. af Skibsfører Niels Peter C. (d. 1851)

og Poulina Fischer (1817—97, gift 1° 1838 med Skibsfører Niels Peter Møller, 1812—44).

S. blev Student 1862 fra Aalborg, tog 1866 Magisterkonferens i Fysik og vandt 1868 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om de galvaniske Teoriers Historie. 1867—71 var han Lærer i Kbh. og blev 1871 Adjunkt i Odense, 1888 Overlærer sst., tog sin Afsked 1918, men syslede stadig med Lærergerning. 1918 fungerede han som Rektor under en Vakance og fik Fællesundervisning indført ved Skolen. Han udgav en Del fysiske Lære- og Haandbøger, saaledes »Lærebog i Experimentalfysikken« (I—III, 1878—79), »Mindre Lærebog i Fysik« (1876; 9. Udg. 1910) og »Naturlærens Begyndelsesgrunde« (1891; 5. Udg. 1911; ogsaa paa Islandsk). Hans Hovedproduktion ligger dog paa andre Felter. Som Medlem af Odense Byraad (1881—97) var han Formand for Teaterudvalget og kom herved ind paa teaterhistoriske Studier, der satte Frugt i Bøgerne »Meddelelser om Skuespil og Theaterforhold i Odense« (1896) og »Odense Theater 1896—1914. En Række Meddelelser« (1914). Der fandtes og findes endnu kun en sparsom Litteratur om Provinsteatrene, og S.s flittige Samlerarbejde har derfor grundlæggende Betydning, især for den første Bogs Vedkommende. 1901 udgav S. det paa utrykte Kilder hvilende Værk »Meddelelser om de Begivenheder, som knyttede sig til de fremmede Troppers Ophold i Danmark i 1808« (suppleret med Aktstykker i Odense Katedralskoles Programmer 1902—07), og herigennem kom han ind paa et Studium af Napoleon, der affødte Bøgerne »Napoleon I. og det spanske Kongehus« (1905), »Napoleon paa Elba« (1909), »Napoleons Hjemkomst fra Elba 1.—20. Marts 1815« (1914), »De hundrede Dage — Waterloo« (1917), »Efter Waterloo. Fra Paris til St. Helena« (1919) og »Napoleon paa St. Helena« (1922), hvori han med Kyndighed gør Rede for Forskningens Resultater. Efter hans Død udkom »Napoleons Barndom og Ungdom« (1928). — R. 1896. DM. 1921. — Rødkridtstegning af Otto Neumann 1917 (Familieej).

Fyns Stiftstidende 31. Okt. 1921, 28. Nov. 1922. Tillæg til Stamtavle over Valentin Hermansen Beyers Efterkommere, 1904, S. 44. *Poul Engelstoft.*

Schmidt, Louis Harald Olaf Joachim, f. 1885, Redaktør og Bladudgiver. F. 2. Febr. 1885 i Holbæk. Forældre: Maskinist Harald Oluf Vilhelm S. (1864—1911) og Louise Christine Hansen (1867—1912). Gift 23. Dec. 1908 i Kbh. (b. v.) med Ingeborg Christine Petrea Lund, f. 17. Marts 1886 i Roskilde, D. af Amtsfuld­mægtig Vilhelm Joachim Christian L. (1854—91) og Petrea Char-

lotte Amalie Møller (1859—1928, gift 2° med Købmand Jens Christian August Dahl, 1856—1938, gift 1° 1896 med Dorothea Christiane Louise Olsen, f. 1854, 3° 1930 med Martha Kirstine Hededam, f. 1894).

S. begyndte efter endt Skolegang som Avisbud i Holbæk og kom derefter i Typograflære paa »Holbæk Amts Dagblad«, men begyndte samtidig at bruge Pennen, og da hans Læretid var forbi, varede det ikke længe, inden han flyttede fra Sætteritil Redaktion. Han begyndte i Kbh., hvor han i et Par Aar drev tilfældig Journalistik, men kom derefter til Provinsen, hvor han i kortere Perioder var ansat ved »Roskilde Tidende«, »Ringsted Folketidende« og »Aalborg Amtstidende«, og fra Aalborg kom han 1909 til »Aarhus Stiftstidende«, hvor han i den næste halve Snes Aar var en flittig og meget benyttet Causeur og Teaterkritiker. 1918 avancerede han til Medredaktør, og siden April 1920, da han købte Bladet, har han været Chefredaktør. I politisk Henseende har S. ledet Bladet efter dets traditionelle konservative, socialt forstaaende Linie, og samtidig med at han har sørget for, at den tekniske Standard til enhver Tid har været fuldt paa Højde med Udviklingen, har han især lagt Vægt paa at befæste »Aarhus Stiftstidende«s mangeaarige Position som Byens og Egnens førende lokale Blad. Offentlige Hverv har han af principielle Grunde aldrig villet modtage. — R. 1935.

Ad. Worsøe-Andersen.

Schmidt, Martin Thorsen, 1807—83, Politiker. F. 13. Marts 1807 i Flensborg, d. 31. Juli 1883 i Wandsbek, begr. sst. Forældre: Brændevinsbrænder Asmus Hansen S. (ca. 1774—1834) og Anna Cathrina Møller (ca. 1768—1841). Gift ca. 1834 med Maria Juliana Nootbaar, f. 3. Sept. 1811 i Frederiksstad, d. senest 1883, D. af Købmand Johann Hinrichsen N. (1784—1860) og Juliana Dorothea Tetens (1787—1866).

S. var Medindehaver af Kornfirmaet Schneekloth og S. i Kiel og blev i Kraft af sin Position Kaptajn for Borgervæbningen. I politisk Henseende stod han Olshausen nær uden dog at træde frem for Offentligheden som politisk Personlighed, før han i Martsdagene 1848 som Præsident for Raadhusforsamlingen i Kiel gjorde sig til Talsmand for Oprettelsen af en provisorisk Regering med demokratisk Tendens. Det Modsætningsforhold, der saaledes bestod imellem S. og Prinsen af Nør, blev udlignet ved Mægling af W. Ahlmann (s. d.), og S. blev Medlem af den provisoriske Regering. Han fik overdraget Finans- og Postvæsen, og paa Foranledning af S. og F. Reventlow foretog man socialpolitiske Reformforsøg i Kiels Bystyre, idet man 27. Marts 1848

oprettede en overordentlig Magistrat, som betød en Udvidelse af Magistraten med en Del Borgere. I Kraft af sin Indflydelse i Kiel formaaede han at paavirke Regeringens Retningslinier, men hans politiske Virksomhed ophørte med den provisoriske Regering. Efter Krigen bosatte han sig i Hamburg. — Portrætteret paa Litografierne af den provisoriske Regering efter Tegning af W. Heuer.

H. Hagenah: Wilhelm Ahlmann, 1930, S. 15 f., 106 f., 156. Samme: Revolution und Legitimität in der Geschichte der Erhebung Schleswig-Holsteins, 1916, S. 91 ff., 104 f., 120. Samme i Nordelbingen, II, 1923, S. 143 f. H. O. F. Fock: Schleswig-Holsteinische Erinnerungen besonders aus den Jahren 1848—1851, 1863, S. 72.

Svend Larsen.

Schmidt, Nicolai Outzen, 1844—1910, Billedhugger. F. 2. Marts 1844 i Ribe, d. 18. Marts 1910 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Smed Niels Sørensen Jepsen S. (1799—1850) og Esther Christine Outzen (1809—70; gift 2° 1850 med Sømsmed i Varde Otto Friedrich Christian Dobbert, 1812—80). Gift 1° 24. Sept. 1878 i Kbh. (Johs.) med Caroline Wilhelmine Augusta Søby, f. 2. Febr. 1849 i Kbh. (Garn.), d. 26. Maj 1882 sst. (Stef.), D. af Sergent Jørgen Christensen S. (1808—48) og Ane Marie Sophie Christine Lau (ca. 1812—74). 2° 19. Aug. 1882 i Kbh. (Stef.) med Karen Kirstine Agier, f. 12. Okt. 1857 i Kbh. (Trin.), d. 2. Dec. 1938 sst., D. af Arbejdsmand Jens Pedersen og Maren Hansdatter og adopteret af Eline Marie A., f. Heger (1808—1904), Enke efter Læge i Vemmetofte Marc Alexis A. (1797—1833).

S. stod i Kunstdrejlerlære i Varde, blev Svend og dimitteredes Juni 1868 af det tekniske Institut i Kbh. til Kunstakademiet, hvis Skoler han gennemgik og forlod med Afgang Marts 1872. For Statuen »Kyklopen Polyphemos kaster en Sten efter Odysseus' Skib« (Aarhus Museum) fik han den mindre Guldmedaille 1874. S. A. rejste han i Sept. paa Stoltenbergs Legat over Dresden og Bologna til Rom. Her blev han til Juli 1877 (da han vendte hjem over Archangelsk og London), og her udførte han bl. a. en Amurin, ridende paa en Skildpadde, og en Portrætstatuette af Maleren Alb. Küchler, begge i Marmor. Et Par Aar var han Modellør ved Ipsens Terrakottafabrik. Derefter forsøgte han sig selv som Terrakottafabrikant og fremstillede bl. a. nogle Amurin-Figurer, han havde modelleret, men dette opgav han igen 1884. — S. udstillede paa Charlottenborg fra 1870 til sin Død. Hans Produktion bestaar for en væsentlig Del af Portrætbuster (Maleren C. F. Sørensen, udført til Foreningen af 18. Nov., udst. 1887; Emil Chr. Hansen,

opsat 1900 ved dennes Mindetavle i Gaarden mellem Dipylon og Elefantporten paa Carlsberg) og Portrætmedailloner. Desuden har han udført Frederik VII.s Statue paa Torvet i Varde (rejst 1885), Statuen af Chr. Winther ved Kochsvej 13—15 (opstillet 1896—97) og et Relief, Christus vadsker Peters Fødder, til Johannes Kirken. — Malerier af V. Irminger, L. Tuxen og Frk. van Deurs, alle i Familieeje.

Sigurd Schultz.

Schmidt, Niels, 1826—1901, Præst og Seminarieforstander. F. 18. Nov. 1826 i Hoptrup, d. 5. Marts 1901 i Kiel, begr. i Svenstrup, Als. Forældre: Gaardmand Niels Hansen Smed (Smit, Schmidt) (1779—1836) og Cathrine Markusdatter (Marcorsdatter) Maag (1782—1854). Gift 24. Juli 1860 i Dänischenhagen med Margaretha Henriette Luise Hasselmann, f. 21. Aug. 1837 i Dänischenhagen, d. 2. Sept. 1875 i Svenstrup, D. af Sognepræst Friedrich Franz H. (1797—1870) og Anna Catharina Elisabeth Lampe (1801—86).

S. var udgaaet fra en »hjemmetysk« nordslesvigsk Bondeslægt. Efter at have besøgt Latinskolen i Haderslev tog han paa tyske Universiteter. I Kiel oplevede han den slesvigholstenske Rejsning og fandt dermed sit eget nationalpolitiske Standpunkt, det slesvigholstenske. I Bonn fik han under A. Ritschl sin videnskabelige Sans vakt og sit, frisindede, kirkelige Standpunkt fastlagt. 1853 blev han teologisk Kandidat i Flensborg og tog derefter Huslærerplads i Dänischenhagen (hos sin tilkommende Svigerfader). Fra 1860 var han Kapellan i Frederik VII.s Kog. — Efter Krigen 1864 blev han af de nye preussiske Myndigheder kaldet til Seminarieforstander i Tønder, hvor man for første Gang forsøgte sig med en tvesproget Ordning (tysk og dansk Afdeling). Paa en Studierejse forinden til tyske Seminarier blev han dog klar over, at hans egen kommende Uddannelse af Lærere i Grænselandet maatte formes langt friere og videregaaende end efter det preussiske Mønster. Dette hans pædagogiske Grundsyn, der var i Pagt med hans egen fribaarne Personlighed og med nordisk Tænkesæt i det hele, fremkaldte en Blomstring af Seminariet under hans Ledelse, men bragte ham ogsaa ret omgaaende i Konflikt med den preussiske Ensretning (»de Stiehlske Grundsætninger«). Efter en Revision fra Berlin nedlagde han derfor 1870 som Protest sit Embede og blev Præst i Svenstrup paa Als til 1900, Provst 1879—86 og teologisk Eksaminator i Kiel 1870—1900. — Som ægte »Hjemmetysker«, d. i. en Mand, i hvem det tyske beholdt sin nordiske Grobund, vendte han sig skarpt imod den preussiske Tvangsfortyskning af det erobrede Nordslesvig. Man burde, hævdede

han, føre en Frihedskurs og ad den Vej langsomt vinde Befolkningen (jfr. Sønnen Johannes S.'s (s. d.) senere politiske Virksomhed). Ud fra denne sin oppositionelle Indstilling sagde han Nej til Embedet som Generalsuperintendent i Slesvig efter B. Godt (1886) og optraadte paa Synoden (1891) som ivrig Talsmand for Kravet om danske Sprogtimer i Folkeskolen i Nordslesvig. I øvrigt skyede han offentlig Optræden og levede for sin Sognergerning og sine Studier. S. er en tiltalende Type paa de tyske Nordslesvigere, der følte sig skuffede over det preussiske Styre.

Tønder Statsseminariums Historie 1788—1938, 1938, S. 79 ff. H. Siemonsen: 123 Jahre Deutsches Lehrerseminar in Tondern, 1925, S. 84—90. K. Alnor: Johannes Schmidt-Wodder. Ein Beitrag zur Geschichte Nordschleswigs und zur Entwicklung des Verhältnisses von Volk und Staat, 1929, S. 9—13, 85.

Jens Holdt.

Schmidt (Smed), **Peter** (Peder) Poulsen, 1797—1885, Filantrop. F. 22. Nov 1797 i Stenderup, Toftlund Sogn, d. 18. Marts 1885 paa Bøgildgaard, begr. i Torning. Forældre: Gaardmand Poul Hansen (S.) (ca. 1761—1806, gift 1° med Maren Jensdatter, 1767—89) og Maren Jensdatter (ca. 1767—1828). Gift 1° 25. Juni 1830 i Bevtoft med Gyde Maria Toft, f. 3. Marts 1796 i Bevtoft, d. 25. Juni 1842 paa Bøgildgaard, D. af Fæstehusmand Peder Jensen T. (ca. 1750—1826) og Lena Sørensdatter (ca. 1753—1824). 2° 4. Juni 1843 i Torning med Rasmine Caroline Gade, f. 4. Juni 1802 i Grenaa, d. 10. Okt. 1859 paa Bøgildgaard, D. af Landeværnskaptajn og Konsumtionsinspektør Cæsar Læsar G. (1751—1807) og Elisabeth Krog (1759—1817).

S. var et Par Aar i Handelslære i Kbh., læste derefter til Landmaalereksamen og var i tre Aar Assistent ved Matrikulopmaalingen i Jylland, i et Par Aar Skriver paa et Herredskontor og kom 1823, 25 Aar gammel, paa Tønder Seminarium, hvor Undervisningsproget da var Tysk. 1825 blev han paa Foranledning af J. Collin efter kongelig Ordre sendt til Schweiz sammen med Seminarist P. A. Møller fra Jonstrup Seminarium, for at de skulde gøre sig bekendt med Arbejdet i den af Philipp Emanuel v. Fellenberg under Paavirkning af Heinrich Pestalozzi oprettede Opdragelsesanstalt paa Hofwyl ved Bern. Her var S. i fjorten Maaneder og satte sig grundigt ind i Fellenbergs Opdragelsesprincipper, der forbinder Skoleundervisning med praktisk Oplæring ved Landbruget. Efter Hjemkomsten oprettedes med Kongens Støtte 1827 et fellenbergsk Institut paa Gaarden Cathrinelyst ved Sorø (nedlagt 1848). S. længtes dog tilbage til Jylland, og 1830 fik han Tilladelse til at købe den forfaldne Hedegaard Bøgildgaard ved

Kellerup, som blev stillet gratis til Raadighed for ham tillige med et Beløb til nye Bygninger og disses Forsyning med Inventar m. m. I øvrigt skulde S. klare sig uden Tilskud til Driften af Bøgildgaard, der skulde ledes som »fellenbergsk Institut« for Drengene. S. blev gennem sit Opdragerarbejde Banebryder for nye Synspunkter i Forsorgen for vanskelige Børn. Han forstod at bibringe Medarbejdere og Elever Arbejdsglæde og Lykkefølelse ved de smaa Fremskridt, der naaedes, og ved sin Nøjsomhed og Arbejdsomhed lykkedes det ham at forbedre Forholdene. I en Del Aar maatte han for at skaffe Midler til Bøgildgaard paatage sig meget Arbejde som Landmaaler. Fra 1842 fik han et lille Statstilskud, der efterhaanden forøgedes. I hans sidste Leveaar blev Bøgildgaards gamle og daarlige Bygninger afløst af nye, og Virksomheden er senere ændret, saaledes at Hjemmet nu drives som Statsungdomshjem for ca. 50 vanskelige Drengene over Fjortenaarsalderen. S. virkede bl. a. ogsaa som Taler for Afholdssagen og nød stor Anseelse paa Egnen. — DM. 1840. R. 1877. — Mindesten med Portrætmedaillon i Bøgildgaards Have 1886. — Litografi fra Tegner & Kittendorff 1878 efter Fotografi. Træsnit 1877.

N. Bojsen: Meddelelser om Bøgildgaard, 2. Udg., 1894. Beretning fra Statsungdomshjemmet Bøgildgaard 1830—1930, 1930. Axel Petersen: Samfundet og Børnene, 1904, S. 110—15.

Oluf J. Skjerbæk.

Schmidt (ved Daaben Reimer), **Rasmus** Henrichsen, 1792—1845, Missionær. F. 23. Juni 1792 i Sønderby-Vilstrup ved Haderslev, d. 12. April 1845 i Ny Bamberg i Surinam, begr. sst. Forældre: Skrædder Henrich S. (ca. 1755—1810) og Anna Marie Rasmusdatter Reimer (1756—1840). Gift 7. Juni 1830 i Christiansfeld Brødremenighed med Augusta Wilhelmine Margaretha Lassen, f. 10. Okt. 1799 i Slesvig, d. 11. Okt. 1877 i Gnadenfeld (gift 2° 1846 med Missionær Johann Gottfried Meissner, d. 1882), D. af Kræmmer Hans L. (d. senest 1830) og Dorothea Margaretha Koeber (d. senest 1830).

S. blev 1812 optaget i Brødremenigheden i Christiansfeld og 1830 udsendt som Missionær til hollandsk Guyana (Surinam), hvor Brødremissionen havde virket i henved et Aarhundrede. Han arbejdede i Begyndelsen blandt Negerlaverne (først 1863 blev Slaveriet ophævet), senere blandt de saakaldte »Busknegre«, d. Efterkommere af Negerlaver, der var flygtet ud i Urskoven (»Busch«). Blandt denne lavtstaaende, omstrefjende Befolkning, som levede i stadig Frygt for onde Aander, havde Brødremenigheden begyndt et Missionsarbejde 1765, men opgivet det 1813,

da det drøbende Klima havde krævet mange Ofre af Menneskeliv. Busknegrene bad stadig om, at man vilde sende dem en Lærer, og 1840 blev Missionen genoptaget af S. og hans Hustru, der slog sig ned i Ny Bamberg ved Surinamflodens øvre Løb. Efter fem Aars trofast Arbejde bukkede han under for Klimaet, og Stationen maatte forlægges længere ud mod Kysten.

Schw. Meissner verw. gewes. R. Schmidt: Bericht von dem Entstehen der Brüder-Mission unter den Buschnegern zu Bamberg, 1850. C. F. Ledderhose: Die Mission unter den freien Buschnegern in Surinam, 3. Ausg., 1876. H. G. Schneider: Die Busch neger Surinames, 1893. Nachrichten aus der Brüdergemeine, LXV, 1883, S. 348—73.

Lorenz Bergmann.

Schmidt, Robert Henrik, f. 1882, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 27. April 1882 i Kbh. (Holmens), Broder til Albrecht S. (s. d.). Gift 17. Maj 1928 i Birkerød med Hedwig (Hee) Victoria Jensen, f. 28. Marts 1899 i Lammestrup, Borup Sogn, Voldborg Herred, (gift 1° 1917 med Læge Carl Hassager, f. 1870), D. af Gaardmand i Lammestrup, senere Restauratør i Kbh., endelig Kommissionsær sst. Carl Christian J. (ca. 1859—1910) og Hanne Marie Nielsen (1862—1920).

S. besøgte som Barn nogle Aar Balletskolen ved Det kgl. Teater, men kom senere i Handelslære, indtil han gav efter for Skuespillerlysten og blev Elev paa Dagmar-teatret, hvor hans Navn første Gang stod paa Plakaten ud for Reynaldos lille Rolle i »Hamlet« 28. Okt. 1902. Han spillede en Del Smaaroller i de følgende Sæsoner, og 1905—08 turnerede han med »De Otte« og Peter Fjellstrups Selskab i Skandinavien, kom derefter til Odense Teater, var 1910—14 (og 1927—29) atter ansat ved Dagmar-teatret og brød igennem i Aarene 1914—25, i hvilke han virkede ved Scenen i Frbg. Allé under dens skiftende Chefer, fra 1922 ogsaa som Instruktør. I denne Egenskab vandt han megen Anerkendelse for sin Opsætning af »Thérèse Raquin« (Dagmar-teatret 1927), hvor Zolas realistiske Stil var gennemført konsekvent. S. er en intelligent Karakterskuespiller med en fast Replik; han kan virke heftig og nervøs, naar Ordene farves af hans stærke Temperament; Replikken og Situationen er udarbejdet til den mindste Enkelthed, undertiden med for tydelig Understregning; Klarhed og Præcision karakteriserer ham, ikke Umiddelbarhed eller sjælelig Mystik. Blandt hans bedste Skikkelser er Advokaten i »En Fallit«, Assessoren i »Hedda Gabler«, Opvarteren i »Lad os skilles«, Stewarden i »Den sidste Rejse«, Teaterdirektøren i »Seks Personer søger en Forfatter« og den franske Tjener i »Vores lille Kone«. S. kender

sit Fag og dets Forudsætninger, og hans Flid og Initiativ har gjort ham til en søgt Instruktør paa et bredt Felt i free lancing; han har udført en stor Iscenesættergerning ved Skolescenen — hvor han bl. a. spillede Jøden i »Genboerne« som komisk Person — og ved Arbejdernes Teater, hvor en halv Snes Forestillinger, hovedsagelig med Amatører, skyldtes ham, deriblandt »I Folkets Navn«, Dramaet om Sacco og Vanzetti (1930). Ogsaa i Provinsen har han iscenesat, bl. a. Kaj Munks Skuespil »Sejren« og »Han sidder ved Smeltediglen«, der 1939—40 blev en meget stor Sukces, som 1941 efterfulgtes af »Egelykke«. De Indstuderinger, som bærer hans Navn, er gennemarbejdede, og hans dramaturgiske Indsigt har sat Frugt i Afhandlingen »Hvorfor bliver Ofelia sindssyg?« (Tilskueren, LII, 1935, II, S. 42—50), der røbede et Nysyn, og i mange Dagbladsartikler og Karakteristikker samt i et lille Skrift om Peter Fjelstrup (1918), der for Brødrene S. staar som Periodens største sceniske Begavelse. — Maleri og Tegning af Albrecht Schmidt ca. 1900.

Robert Neiiendam.

Schmidt, Peter Carl Rudolph, 1836—99, Forfatter. F. 25. Juli 1836 i Kbh. (Fødsst.), d. 5. April 1899 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Skomagermester Simon Peter S. (1800—85) og Anne Dorthea Corell (1797—1871). Gift 14. Maj 1876 i Kbh. (Pauls) med Emilie Amalia Jensen, f. 1. April 1846 i Kbh. (Trin.), d. 14. April 1904 sst., D. af Arbejdsmand Peter J. og Juliane Charlotte Ingeborg Lassen.

Baade paa fædrene og mødrene Side var S. af fremmed Afstamning. Farfaderen var en indvandret Mecklenburger, og Moderen tilhørte en fransk Emigrantfamilie. Under smaa Kaar voksede S. op i Barndomshjemmet i Klareboderne, hvor mange Folk, bl. a. Weyse, kom og gik i Skomagerbutikken. Det var Meningen, at han skulde forberedes til Optagelse i Metropolitanskolen, men efter Konfirmationen kom han i Boghandlerlære (1851) hos F. H. Eibe, hos hvem han efterhaanden som Medhjælper fik en betroet Stilling, indtil Eibe sagde ham op 1858. Paa egen Haand fortsatte han med Ihærdighed sine Studier, især i moderne Sprog og Litteratur. Af Samtidens danske Forfattere gjorde Goldschmidt stærkest Indtryk paa ham (se »M. Goldschmidt. Erindringer og Bidrag til en Karakteristik« i »Nytaarsgave udgivet af Foreningen »Fremtiden««, Ny Rk., VII, 1888). Han læste »Nord og Syd«, efterhaanden som Hæfterne kom til Boghandelen, og i alle Stridsspørgsmaal følte han sig som Goldschmidts »Allierede«. Selv begyndte han at skrive Digte og fik enkelte trykt. 1853 forfattede

han en lille Komædie »Natten før Slaget ved Torgau«, inspireret af Heltens, Frederik den Stores »Udholdenhed og heroiske Viljekraft« under Nederlag og Modgang. Den blev indsendt til Det kgl. Teater og straks antaget af Heiberg, men først i Sept. 1855 kom den til Opførelse under den ændrede Titel »Frits i sin Lejr«. Efter et Par Opførelser henlagdes den. Hos Eibe fik han udgivet nogle Oversættelser (bl. a. af Merimées »Colomba«), og denne udsendte ogsaa hans første Digtsamling »Et Ungdomsliv« (1858), der fremkom anonymt og blev vel modtaget af Kritikken. S. søgte 1858 ikke nogen ny Plads, men begyndte for sine opsparede Penge at læse til Studentereksamen, som han tog 1861. Fra Artiumsaarene stammer en lille Enaktstragedie i græsk Stil »Alsol« (1859). Efter Studentereksamen fortsatte han ikke med noget Embedsstudium, men foretrak en fri Litteratiltiværelse. I to Aar dyrkede han alene Filosofien, grebet af Rasmus Nielsen, hvis tro Vaabendrager han forblev Resten af sit Liv. En ny Digtsamling »Digtinger« (1863) tilegnede han Rasmus Nielsen med en Hilsen til denne, hvori han fremsætter sit Program: »en rig Formæling af det Virkelige — med Tanken (∴ Ideen), som sig over Jorden svang«. I det følgende Tiaar (1864—74) var han især virksom som Kritiker og Essayist. I Tidens Debat om Livsanskuelsen deltog han paa Rasmus Niensens Side med en Række Afhandlinger: »Om Tro og Viden som absolut uensartede Principer«, »Om Selvmodsigelsen i Prof. Rasmus Niensens Lære«, der var rettet mod Georg Brandes, og »Er Hr. Lic. Henrik Scharling en alvorlig Mand«, alle fra 1866. Med »R. Niensens Filosofi og Den Grundtvigske Anskuelse?« (under Mærket Gb.) (1867), hans interessanteste Indlæg, forsøgte han at bygge Bro mellem Grundtvigianismen og Rasmus Nielsen. I Fortsættelse af denne filosofiske Kampagne ligger Tidsskriftet »For Idé og Virkelighed« (fra April 1869 indtil Okt. 1873), som han udgav sammen med Rasmus Nielsen og Bjørnson, der dog traadte ud allerede 1871. S. var den egentlig drivende Kraft, Tidsskriftet maa derfor i egentligste Forstand betegnes som hans Værk. Ligesom »Revue des deux Mondes«, der nævnes som Forbillede, skulde Tidsskriftet indeholde belærende Afhandlinger fra »Virkelighedens store Hovedregioner, Naturens og Historiens og Samfundets«, vekslende med æstetiske Sager. Selv bidrog S. i stigende Grad til Tidsskriftet med store litterære Afhandlinger og en Række »Tidsbetragtninger«. Afhandlinger om Tennyson, Flauberts »Madame Bovary« og om Walt Whitman, hvem han indfører i Danmark og af hvem han 1874 oversætter »Demokratiske Fremblik«, vidner om hans vaagne europæiske Orientering, der gør hans kritiske Artikler til et værdi-

fuldt Supplement til Brandes'. Af de danske Afhandlinger kan fremhæves den vægtige »Grundtvig og den tyske Orthodoxy« og »Om Aladdin Typen«, hans ypperste Forsøg paa en filosofisk, aands-historisk Litteraturfortolkning. Vilkaarligheden i hans Metode og Begrænsningen i hans menneskelige Syn træder samtidig grelt frem i Afhandlingen om Jeppe paa Bjerget. Han er Patetiker, mangler Blik for Holbergs Komik. Hans »Tidsbetragtninger« følger den tysk-franske Krig i dens Udvikling og Afslutning og former sig i det væsentlige som et Opgør mellem Dansk og Tysk. Med alle sine dybeste Forudsætninger var han bundet til Goethes, Schillers, Fichtes, Idealismens Tyskland. I det nye Tysklands militære Sejre over Danmark og Frankrig og i dets politiske Samling ser han kun et Resultat af »Selvkærlighed« og »brutal Underkjendelse af enhver Hindring, selv om denne Hindring var en Ret«, et dybt Fald fra Virkeliggørelsen af Fichtes nationale Idé om »en Optugtelse af det tyske Folk under Frihedens Brug til national Enhed«. I den »paa Frændskabsfølelse begrundede Samfærd«, som han haaber, at Fremtiden vil genoprette, ser han Nordens verdenshistoriske Mission deri, at det »under Adskillelsen har bevaret den germanske Aands egentlige Sandhedskjerne« og saaledes kan vise Vej til Opbyggelsen af en germansk-folkelig Nationalkultur. Grundtvig, Rasmus Nielsen og Whitman er for ham Grundpillerne i denne moderne demokratiske Kultur, der skal bringe Fichtes nationale Idé til Virkeliggørelse. Efter Ophøret af Tidsskriftet rejste han kort efter Nytaar 1874 til Tyskland, men det synes ikke, som om han paa denne Rejse har knyttet litterære Forbindelser af Betydning. Hjemkommen til Danmark vendte han efter sit filosofisk-publicistiske Felttog tilbage til Digtningen. Han udsendte et Bind »Ældre og nyere Digte« (1874), hvori bl. a. »Hjerteblood« og »Smeden i Ruhla«, og et lille Hæfte med »Fem Tidsdigte« (1875), der viser hans Dobbeltfront mod Grundtvigianerne (»Den døde Kong Frode«) og Brandesianerne (»Kehrausen«). Skuespildigtningen fortsatte han med Idédramaet »Den forvandlede Konge« (1876), der paa Det kgl. Teater blev spillet med Held. I 90'erne gjorde det Lykke ved Opførelser i Weimar og Dresden og fremkom i to tyske Oversættelser. Til Grund for Handlingen ligger et vidtudbredt indisk Sagn, især som det er udformet i det engelske Digt »Robert of Sicily« fra det 14. Aarh. I Kong Rodger, hvis Skytsengel, hans ideale Jeg, indtager hans Kongeplads, medens han selv maa iføre sig Narrens Dragt, har S. skildret »det intuitive Geni«, der gennem Prøvelser lærer sig Ydmyghed og hærdes til en dybere Forstaaelse af sit Kald. Men Lykken, der en kort Tid havde tilsmilet ham,

vendte sig brat med hans næste Skuespil »En Opvækkelse« (1877), der paa Det kgl. Teater blev en Fiasko. Selv saa han heri kun et Udslag af Forfølgelse mod ham. — I haabløs Kamp mod svigtende Interesse hos Publikum og Kritik opretholdt han gennem 80'erne en mangesidig kritisk og digterisk Produktion. Kritikken omfatter: »Sex Foredrag« (1878), heri Afhandlingen om Aladdin, »Om det intuitive Geni med særligt Henblik paa N. F. S. Grundtvig« (1879), »Buster og Masker« (1882), »Ad egne Veje« (1884), hvori en ensidig polemisk Anmeldelse af første Bind af Brandes' »Hovedstrømninger«, der 1872 havde været trykt i »Fædrelandet«, og »Fra Liv og Literatur« (1887). Som Digter opdyrkede S. i denne Periode et helt nyt Omraade, Novellen. De første Prøver blev til paa en Rejse til Paris og Tyskland, som han 1880 foretog paa det Ancker'ske Legat, og allerede n. A. var et Bind færdigt: »Haandtegninger« (1881). Siden fulgte (med Fællestitlen »Haandtegninger«): »Forestillet og oplevet« (1883), »Skæbner og Skikkelser« (1884), heri »Den sidste paa Lazarettet«, »Murmesterens Døtre og andre Fortællinger« (1886) og »Nye Haandtegninger« (1891), bl. a. med den selvbiografiske »Den tyske Jomfru«; ind imellem disse kom et Par større Fortællinger: »»Der Himmel hängt voller Geigen«« (1882), hvori han har tegnet et Weyse-Portræt, og »Jochen Hinrichs. En Fortælling fra den første slesvigske Krig« (1885). Svagest er Skuespildigtningen, repræsenteret ved »Solopgang« (1884, opført paa Folketeatret), »Udløst« (1892, spillet paa Dagmar-teatret) og det uopførte Sørgespil »Torquato Tasso«. Efter en Samling »Fortællinger paa Vers« (1882) naaede han som Lyriker sit Højdepunkt med sin sidste Digtsamling »Tanker og Toner« (1892). Heri findes Mindedigtet om Rasmus Nielsen og Digte som »En Glorie«, »Regnefejl«, »Ugleæg i Vinen« og »Kulier«, det mest storladne Udtryk for S.s Isolation i Tiden, Følelsen af at være »en fremmed i et fremmed Land«. — Det ideale Tankeindhold giver S.s Digtning en egen fast Holdning, der aftvinger Respekt; men den mangler Anskuelighed, fører en Dødvægt af Guldalderpoesiens slidte Ord med sig, der viser, hvor nødvendigt det var for »det moderne Gennembrud«s Digttere at forny det poetiske Sprog fra Grunden gennem en mere energisk Forbindelse med Virkeligheden. Som Kritiker og Kulturforkynder gjorde S. sin Hovedindsats med »For Idé og Virkelighed«. Hans større Bidrag hertil udgør de betydeligste Afhandlinger i hans Essaysamlinger fra 80'erne. Han formaaede ikke imod Brandes at hævde en Stilling som Oppositionens førende aktuelle Kritiker. I den »Formæling« af Idé og Virkelighed, der var hans

Program, kom Hovedvægten til at ligge paa Ideerne, en svunden Tids Arvegodts, som det ikke lykkedes ham at bringe i levende Kontakt med Tidens Behov og den reale politiske og nationale Situation eller at optage organisk i sin Personlighed, der var splittet mellem Mindreværdsfølelser og en højt opdreven Kraft- og Personlighedsdyrkelse. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tegning af C. F. Bayer 1896 (Fr.borg). Stengraving af L. Touscher. Træsnit 1886 og af H. P. Hansen 1889.

Erindringer i Husvennen, 1892—93 og Forfatterbogen, 1898, S. 76—89. P. A. Rosenberg i Nutiden, X, 1886, S. 153 f. Samme i Literatur og Kritik, II, 1889, S. 412—74. Holger Jørgensen: Rudolf Schmidt, 1906. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—III, 1921—25 (se Registerne). Fr. Schyberg: Walt Whitman, 1933 (se Registeret). Carl Roos: Virkelighed, 1940, S. 169—83.

Oluf Friis.

Schmidt, Rudolph Johan Christian, f. 1886, Grosserer. F. 21. Juni 1886 i Nykøbing F. Forældre: Instrumentmager Ove Christian S. (1851—1914, gift 2° 1891 med Petrea Christiane Pingel, 1857—1913) og Ane Margrethe Mortensen (1854—90). Gift 5. Juni 1914 i Hellerup med Ellen Margrethe Pingel, f. 6. Febr. 1889 paa Frbg., D. af Handelsrejsende, senere Grosserer Hans Theobald P. (1857—1940) og Jacobine Marie Ramlau (1861—1917).

S. tog Præliminæreksamen 1902 fra Gregersens Skole paa Frbg. og den fuldstændige Afgangsprøve fra Købmandsskolen 1904; samtidig stod han i Lære hos C. Th. Rom & Co. (1902—06). Efter Aftjening af sin Værnepligt i Marinen rejste han 1907 til New York og havde under sit næsten femaarige Ophold her god Lejlighed til at faa Indsigt i, hvorledes Storhandel drives under moderne Former. Under Størstedelen af sit U. S. A.-Ophold var han ansat hos Melchior, Armstrong & Dessau, der som Eksporthus arbejdede paa en Række Lande med vidt forskellige Artikler, og hos Steinhardt Brothers, der drev en stor og mangesidig Forretning med baade Im- og Ekspport. 1912 kom S. tilbage til Kbh. for at overtage en Stilling i Bang & Pingel, og her virkede han i tre Aar, i den længste Tid som Rejsende for Firmaet. Hans Hu stod imidlertid til at blive selvstændig, og da Verdenskrigens Udbrud skrinlagde andre Planer, løste han 1915 Grossererborgerskab i Kbh. og startede Firmaet Rudolph S., som til at begynde med drev Import- og Engrosforretning i Motorcykler og Automobiltilbehør, senere ogsaa Handel med Automobiler. 1924 optog Firmaet Radioartikler som et nyt Omraade, og Handelen med disse tog efterhaanden et saa stort Opsving, at S. saa sin

Fordel i at afvikle Forretningen med de øvrige Artikler. 1933 satte han en Fabrikation af Radioapparater i Gang, 1937 byggede han egen Radiofabrik, og hans Engros- og Fabrikationsvirksomhed har i Forening gjort hans Firma til et af de anseligste i Radiobranchen. 1940 overtog S. desuden efter sin afdøde Svigerfader det store Rør- og Sanitetsfirma Bang & Pingel som eneste Indehaver. — Medens S. i sine unge Aar — ud over sin Forretning — fortrinsvis interesserede sig for Organisationsarbejdet inden for Rosporten, hvorom nedenfor, var det navnlig Spørgsmaalet om Overtrædelse af danske Patentrettigheder, erhvervet af amerikanske Interesser her paa Pladsen, som en Overgang førte ham ind i Radiobranchens Organisationsliv. Ved Siden heraf førte hans stigende Interesse for almene Spørgsmaal ham ogsaa ind i Engroshandelens Hovedstyre, idet han 1933 blev Medlem af Grosserer-Societetets Komite og n. A. af dettes Præsidium. S. A. blev han Medlem af Sø- og Handelsretten. Som Komitemedlem har S. tidligt forstaaet at gøre sig gældende i denne Organisations mangeartede Arbejde. Saaledes førte hans Interesse for Købmandstandens Ungdom ham ind i Handelsministeriets Eksamenskommission (1933—40) og gjorde ham til Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse (1934—37) og til Medlem af og senere Formand for Komiteens Skoleudvalg, der varetager Spørgsmaal vedrørende Niels Brocks Handelskole, som ejes af Komiteen. Ogsaa Importreguleringen og de dermed i Forbindelse staaende Spørgsmaal har S. vist særlig Opmærksomhed, og 1939—40 var han Medlem af Det erhvervsøkonomiske Raad. Siden 1937 har han desuden været Medlem af Kbh.s Havnebestyrelse. I Sept.—Okt. 1939 deltog S. som Komiteens Hovedrepræsentant i den Delegation, Industri og Handel sendte til England for at faa et Indblik i og søge at raade Bod paa de Leveringsvanskeligheder, Standsninger m. v., som Varetøilførlerne til Danmark fra England og de oversøiske Lande efter Krigens Udbrud var kommet ud i. Ved sin Indsats paa de hærnævnte og andre Omraader og ved sin Evne til at forbinde de enkelte Komitemedlemmers Indstillinger over for Tidens økonomiske Problemer erhvervede S. sig efterhaanden en saadan Placering, at hans Kolleger ved Formanden Grosserer Holger Laage-Petersens og ældste Næstformand Direktør Th. Adler Svanholms Tilbagetræden 1941 enstemmigt samlede om at vælge ham til Formand for Komiteen; dermed overtog han flere andre vigtige Poster, hvoriblandt Formandsposten i Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation og Det internationale Handelskammers danske nationale Komité. — Inden for dansk Rosports Organisationsliv

har S. allerede i en ung Alder indtaget en fremtrædende Stilling. Saaledes var han Næstformand i Kbh.s Roklub 1913—15 og Formand 1918—20. 1924—30 var han Formand i Dansk Forening for Rosport, og paa sidstnævnte Post lykkedes det ham at genskabe Forbindelsen mellem nævnte Forening og Dansk Idrætsforbund. Under de vanskelige Aar for de sønderjyske Roklubber efter Genforeningen udførte S. ogsaa for disse et betydningsfuldt økonomisk Konsolideringsarbejde. 1924 og 1927 var han Formand for Nordisk Roforbund og 1936—37 dets Præsident, og han er nu Præsident for Kbh.s Roklub. Paa disse forskellige Poster har S. energisk virket for Etableringen af Instruktionskursus, Fremskaffelsen af mere sødygtigt Baadmateriel, Deltagelse i internationale Stævner, ligesom han foranledigede, at dansk Rosport er blevet Medlem af det internationale Roforbund; herved er dansk Rosport i de senere Aar ikke blot blevet den førende i Norden, men det er ogsaa blevet muligt for Danmark paa Kaproningens Omraade at gøre sig gældende i den internationale Konkurrence. — R. 1927. DM. 1938. — Maleri af Axel Hou 1941.

P. H. J. Pedersen: Stamtavle med biografiske Optegnelser over Slægten Pingel, 1931 (Ms. i Det kgl. Bibliotek), S. 38.

Jens Vestberg.

Schmidt, Johan Henrik Gamst Valdemar, 1836—1925, Orientalist. F. 7. Jan. 1836 i Hammel, d. 26. Juni 1925 i Kbh., begr. i Tyrsted. Forældre: Sognepræst, sidst i Tyrsted og Ut, Jens Christian S. (1803—93) og Ane Cathrine Marie Alvilda Meyer (1810—86). Ugift.

S. blev Student 1854 fra Horsens, teologisk Kandidat 1859 og s. A. Alumne paa Borchs Kollegium. Ved Selvstudium havde han allerede da erhvervet sig noget Kendskab til de gamle ægyptiske og assyriske Skrifter, og under en længere Udenlandsrejse 1860—69, der udstraktes til Grækenland, Ægypten og Palæstina (»Rejse i Grækenland, Ægypten og det hellige Land«, 1863) og senere til de fleste europæiske Samlinger, søgte han at fuldstændiggøre sin Viden inden for disse dengang ganske unge Videnskaber. I Berlin kom han saaledes i Elevforhold til Datidens mest fremragende Ægyptolog Heinrich Brugsch. Under denne Rejse deltog han i Ordningen af den danske Afdeling ved Verdensudstillingen i Paris (»Le Danemark à l'exposition universelle de 1867«, 1867). Efter at være vendt hjem fungerede han 1869 som Generalsekretær ved den arkæologiske Kongres i Kbh. Resultaterne af sine mange Rejser samlede han i sit store Værk »Assyriens og Ægyptens gamle Historie« (I 1872, II 1877), og 1873 opnaede

han den filosofiske Doktorgrad paa sin Afhandling »Indledning til Syriens Historie i Oldtiden efter ikke-bibelske Kilder« (1872). Han virkede en Tid lang som Privatdocent og udnævntes 1883 til Docent i Ægyptologi og Assyriologi ved Universitetet, 1886 blev han Censor ved teologisk Embedseksamen. Indtil sin høje Alderdom foretog han endnu talrige Rejser, dels i Studiejemed og dels som Landets Repræsentant ved videnskabelige Kongresser, og han har saaledes uden Tvivl været en af de mest berejste lærde i sin Tid. — Arkæologien var det Felt, der især beskæftigede S. Han har publiceret Dele af de ægyptiske Samlinger paa Nationalmuseet (»Østerlandske Indskrifter fra den kgl. Antiksamling«, 1879; »Textes hiéroglyphiques inscrits sur pierre tirés du Musée de Copenhague«, s. A.; »Græsk-ægyptiske Statuetter og lignende i Nationalmuseets Antiksamling«, 1911) og de i Bispegaarden beroende Münter'ske Samlinger (»Museum Münterianum«, 1910). Som sagkyndig bistod han Brygger Carl Jacobsen ved Indkøbene af Ny Carlsberg Glyptoteks sjældne ægyptiske Samlinger og udgav de første Kataloger (1899 og 1908). Medens han fortsatte med Udgivelsen af Glyptotekets Skatte (»Choix de monuments égyptiens faisant partie de la Glyptothèque Ny Carlsberg«, 1906—10, »De græsk-ægyptiske Terrakotter i Ny Carlsberg Glyptothek«, 1911), forberedte han et Bidrag til Sarkofagens Historie (»Levende og døde i det gamle Ægypten« I—II, 1919, »Sarkofager, Mumiekister og Mumiehylstre i det gamle Ægypten«, Typologisk Atlas med Indledning, s. A.), men det maa siges, at Opgaven — ikke mindst paa Grund af det stadig voksende Materiale — oversteg hans Kræfter. Paa Glyptoteket ledede han endnu kort Tid før sin Død Omvisninger som en kendt og afholdt Foredragsholder. — Tit. Professor 1869. — R. 1868. DM. 1912. — Maleri af J. Aabye 1922 (Frimurerlogen). Buste af L. Brandstrup 1916 (Glyptoteket). Portrætteret af Aksel Jørgensen paa Maleri paa Studentergaarden 1929.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1874, S. 58—62. Valdemar Schmidt: Af et langt Livs Historie. Gennemset af Carl Dumreicher, 1925. Berl. Tid. 27. Juni s. A. Ekstrabladet 29. Juni s. A.

C. E. Sander-Hansen.

Schmidt, Valdemar, f. 1864, Arkitekt. F. 9. April 1864 i Øster Kondrup ved Mariager. Forældre: Proprietær Rasmus Johannes S. (1833—1917) og Petrine Christiane Schmidt (1835—72). Gift 1. Juni 1895 i Kbh. (Vartov) med Olga Marie Møller, f. 19. Sept. 1875 i Æbeltoft, D. af Købmand Arnold M. (1830—75) og Augusta Hansine Cathrine Marie Müller (1842—95).

S. var i Murerlære i tre Aar, arbejdede som Svend i seks Aar, gennemgik Teknisk Selskabs Skole og fra 1885 Akademiets Arkitekturskole med Afgangseksamen 1892. Samtidig med Akademiet og i Aarene derefter tegnede han hos de førende inden for Herholdts Retning: Hans J. Holm, Martin Borch og Martin Nyrop (Raadhuset). Gentagne Gange har han foretaget mindre Studierejser til Italien, desuden til andre europæiske Lande. S. fortsatte sine Læremestres hjemlige, dansk-italienske Retning med dens frie, personlige Tilknytning til Traditionen. Inden for denne Retning indtager de bedste af hans Arbejder en fremtrædende Plads. En kraftig Holdning, en venlig og festlig Hygge kendetegner dem. Gennem Form og Udsmykning er der paa en levende Maade gjort Rede for Materialernes stoffige Karakter og haandværksmæssige Brug. Navnlig har S. som sine Lærere dyrket den røde Mursten. En vis Konservatisme har bevaret ham for det Forfald, der hos andre af Hans J. Holms og Nyrops Elever viser sig i en ensidig Betoning af den morsomme Detaille og afvekslende Partier paa Helhedens Bekostning, i Overdrivelse af det plastiske indtil det bløde og i uheldigt virkende Forsøg paa nye Former. Som Eksempler paa hans Virksomhed kan nævnes: Kolding Elektricitetsværk (1898); Badeanstalten København, Studiestræde 63 (1903); De Gamles Hjem paa Kirkegaardervej i Aarhus (1904, udvidet 1925 med en fjerde Fløj af Stadsarkitekt Draiby); Kommuneskolen Duevej 63 (1905); Villaen Vangehusvej 15 (1906); Posthus i Odder (1908); Kerteminde Raadhus (1911); Kirker i Vendsyssel i Øster Hjermslev (1911), Rødhuse (1913), Brønderslev (1922, Taarn 1926) og Lønstrup (1926, Taarn 1928); Genopbyggelsen og Udvidelsen af St. Knuds Kloster i Odense (1915—19); for Kbh.s Elektricitetsværker bl. a. Kontorbygningen Bernstorffsgade 15-17 (1924); Beboelses- og Forretningsejendomme i Kbh., f. Eks. Brøndsteds Allé 4-6 (1903, præmieret), samt store Ombygningsarbejder som Vesterbrogade 5. Sammen med Hack Kampmann har han desuden opført Johanneskirken i Aarhus (1905) og Kreditforeningsbygningen i Viborg (1906). Inden for Akademisk Arkitektforening har S. navnlig gjort et stort Arbejde i Honorar- og Retsudvalget (1898—1921, de sidste tretten Aar som dettes Leder). 1917—21 var han Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse. — Portrætmaske af A. Bundgaard paa Raadhuset. Maleri af Carla Colsmann Mohr 1939 (Familieeje).

Architekten, Medd. fra Akad. Arkitektforen., I, 1899, S. 165—68; IV, 1902, Afd. B., S. 85—89; VII, 1905, S. 513 ff.; VIII, 1906, S. 486—93; IX, 1907,

S. 501—06; X, 1908, S. 117—22, 381—86; XI, 1909, S. 129 ff.; XIX, 1917, S. 189 ff.; XXXVI, 1934, Ugehæfte, S. 79. Francis Beckett: Kbh.s Raadhus, 1908, S. 51, 53. Kunstbladet, 1909—10, S. 272.

Knud Millech.

v. Schmidt-Phiselde(c)k (egtl. v. Schmidt genannt Phiseldeck), Conrad Georg Friedrich Elias, 1770—1832, Embedsmand, Forfatter. F. 3. Juli 1770 i Braunschweig, d. 16. Nov. 1832 i Kbh. (Petri), begr. st. (Ass.). Forældre: Professor ved Collegium Carolinum, senere Hofraad og Arkivar i Wolfenbüttel, Dr. jur. Johann Heinrich Christoph S. (genannt P.; adlet 1789 under Navnet v. S. gen. P.) (1740—1801, gift 2° 1785 med Christine Auguste Elisabeth Meyners, ca. 1744—89) og Maria Catharina Luise Crell (ca. 1743—85). Gift 20. Maj 1802 i Lübeck med Maria Wilhelmine Krohn, f. 18. Jan. 1777 i Lübeck, d. 2. Febr. 1844 i Kbh. (Petri), D. af Senator, senere første Borgmester, Dr. jur. Herman Dietrich K. (1734—1805) og Maria Elisabeth Möller (1752—1813).

v. S.-P. blev Student 1787 fra Wolfenbüttel og studerede Filosofi og Teologi ved Universitetet i Helmstedt, samtidig med at han plejede litterære Interesser og blev velbevandret i klassisk Litteratur; han bevarede altid Færdighed i at tale Latin. 1789 traf han Constantin Brun (s. d.), blev Lærer for hans Søn og foretog med den Brun'ske Familie en Rejse gennem Tyskland, Frankrig og Schweiz. 1791 tog han filosofisk Magister- og Doktorgrad ved Kbh.s Universitet, underkastede sig 1794 skriftlig teologisk Eksamen og homiletisk Prøve, forsvarede i Stedet for mundtlig Eksamen en teologisk Dissertation og fik s. A. dansk Indfødsret. I de følgende Aar holdt han Forelæsninger paa Universitetet. Paa Schimmelmans Opfordring lagde han sig med offentligt Stipendium til lige efter Statsvidenskab og traadte efter tre Aars Forberedelse ind i Centraladministrationen, var 1797—1801 Assessor i Generallandøkonomi- og Kommercekollegiet, 1801—12 Kommittet og 1812—13 Deputeret stt., 1813—18 var han Direktør ved Rigsbanken, havde 1818—23 fuld Gage som Vartpenge, var derefter 1823—28 surnummerær og fra 1828 til sin Død virkelig Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet. Desuden var han 1797—1802 Sekretær i Kommissionen for Almueskolernes bedre Indretning samt i Kommissionen for Blaagaards Seminarium, sad fra 1804 i Karantænedirektionen, 1811—16 i Kanal-, Havne- og Fyrdirektionen og fra 1813 i Direktionen for den almindelige Enkekasse. 1809 var han for at skaffe Forsyninger til Norge paa Embedsrejse til forskellige Østersøhavne, og 1826 blev han Medlem af den for Kbh. oprettede Providerings-Kommission.

Skønt født og opdraget i Tyskland blev v. S.-P. Dansk med Liv og Sjæl, talte og skrev Sproget med Lethed og aldeles korrekt, ligesom Dansk var Omgangssprog i hans Hjem. Universitetsforelæserne holdt han paa Dansk; en Del af hans Forfatterskab er ogsaa skrevet paa Dansk, f. Eks. Afhandlinger i »Skandinavisk Museum«, »Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter«, Videnskabernes Selskabs Skrifter (bl. a. om Jødernes Stilling i det kristne Samfund) og »Handels- og Industrie-Tidende« (hvoraf han var Medudgiver 1798—1810). Han var i øvrigt kosmopolitisk indstillet og i Besiddelse af stort Sprogtalent. Som Filhellener udgav han »Auswahl Neugriechischer Volkspoesieen, in deutsche Dichtungen umgebildet« (1827), og som Digter optraadte han desuden med et Bind »Gedichte« (1794). Hovedvægten ligger dog i hans filosofiske (se nedenfor) og politiske og økonomiske Forfatterskab. Hans mest bekendte Arbejde er »Europa und Amerika, oder die künftigen Verhältnisse der civilisirten Welt« (1820), hvortil slutter sig en »Zweite Skizze« (1832). Han forudsiger heri Amerikas kommende Selvstændighed: Nordamerika vil vokse i Befolkning og Magt, Sydamerika befris fra europæisk Herredømme, og efterhaanden vil hele Amerika blive politisk og økonomisk uafhængigt af den gamle Verden og faa en dominerende Stilling som Sø- og Kolonialmagt. Europa, der heller ikke kan beholde »Aandssuperioritetens Scepter« for stedse, maa for at overvinde Krisen søge ny Kraft i Sammenhold og Fordragelighed mellem Staterne, der bør styres i liberal Aand som Monarkier med fri Forfatning. Bogen vakte overordentlig Opsigt, kom i to Oplag og blev oversat til Dansk, Svensk, Hollandsk, Engelsk og Fransk. I to følgende Skrifter »Der Europäische Bund« (1821) og »Die Politik nach den Grundsätzen der Heiligen Allianz« (1822) udkastede v. S.-P. Planen til Europas forenede Stater efter amerikansk Mønster i Form af et Folkeforbund, der skulde vrage Krig som Middel til Løsning af Tvistigheder og ophæve alle Indskrænkninger i det frie Samkvem mellem Europas Folk.

1799 var v. S.-P. blevet Medlem af Det skandinaviske Litteraturselskab, 1806 af Videnskabernes Selskab, hvis Kasserer han var fra 1815. — Justitsraad 1804. Etatsraad 1812. Konferensraad 1829. — R. 1812. DM. 1828. — Posthumt Maleri af W. Marstrand 1832 (Familieejde).

Th. Hauch-Fausbøll: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 2. Udg., 1933, S. 124. Dansk Litteratur-Tidende, 1833, S. 261—70, 281—84. Allgemeine Deutsche Biographie, XXXII, 1891, S. 23 f. C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Hist., 1843 (se Registeret). J. S. Worm-Müller: Norge

gjennem nødsaarene, 1918 (se Registeret). L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familierekreds (Registeret i X, 1931). Das Weghaus, 1932, S. 75 f. Le Nord, III, 1940, S. 65—80. Det tredje Standpunkt, IV, 1941, S. 166—75.

R. Paulli.

Under Ungdomsaarenes *filosofiske* Studier blev v. S.-P. bekendt med Kants Filosofi, som fik afgørende Betydning for ham ved den deri indeholdte skarpe Adskillelse mellem teoretisk og praktisk Erkendelse, der syntes ham at aabne Muligheden for at forene et strengt videnskabeligt Standpunkt med Fastholdelsen af visse overleverede religiøse Forestillinger. 1791 udsendte han sit første filosofiske Skrift »Vertraute Briefe über Gegenstände aus der praktischen Moral«, I, der bl. a. indeholder en begejstret Lovtale over Lessing, hvis religiøse Opfattelse han dog ikke delte. I »Untersuchungen über die letzten Gründe des christlichen Moralsystems« (Der Genius der Zeit, I, 1794) er Kants Indflydelse kendelig. S. A. offentliggjorde han i Eggers' »Deutsches Magazin«, VIII, »Ueber die Wichtigkeit des Kantischen Systems ausserhalb den Grenzen der Schule«, og n. A. udgav han »Conspectus operis systematici, philosophiam criticam secundum Kantium exposituri«, der genfindes som Indledning til 1. Bd. af det Værk om Kants Filosofi, han paabegyndte, men ikke fik afsluttet: »Philosophiae criticae secundum Kantium expositio systematica« (I—II, 1796—98). Af andre Arbejder kan foruden den lille, anonyme Opsats »Ueber den Zustand der Philosophie in Dänemark« (Phil. Anzeiger, 1795; s. A. i Kjøbenhavnske lærde Efterretn.) nævnes »Ueber den Ursprung und die Bedeutung der Ideen in der Philosophie« (Deutsches Magazin, XVII, 1799; i lidt ændret Form paa Dansk i Det skand. Litt.selsk.s Skr., 1806, I), »Forslag til en Ordbog for Philosophien, som et Middel til at fremme giensidig Forstaaelse blandt Philosopherne« (Vidensk. Selsk. Skr. for 1805—07, særsk. Aftryk 1807), »Forsøg til at betragte Historien fra en filosofisk Synspunct med Hensyn til Menneskeslægtens Bestemmelse« (Det skand. Litt.selsk.s Skr., 1810) og hans filosofiske Hovedskrift, »Die Welt als Automat und das Reich Gottes. Ein Beitrag zur Religionsphilosophie« (1829), i hvilket han søger at komme ud over en dualistisk Anskuelse af Forholdet mellem Gud og Verden ved at betragte Gud som »Verdenssjælen«, Princippet for Sammenhængen og Livet i den lovbundne Tilværelse, uden at det dog lykkes ham at naa til en entydig Opfattelse.

Ch. Lütken i Maanedsskr. f. Litt., IV, 1830, S. 99—133.

S. V. Rasmussen.

v. Schmidt-Phiseldeck (egtl. v. Schmidt genannt Phiseldeck), **Carl** Anthon Ferdinand, 1853—1917, Landskabsmaler. F. 24. Nov. 1853 i Flensborg, d. 15. April 1917 i Sorø, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Brønshøj, Carl Otto v. Schmidt, genannt Phiseldeck (1812—79) og Frederikke Vilhelmine Antoinette Bournonville (1817—97). Gift 17. Juni 1887 i Herfølge med Anna Augusta Åhmann, f. 7. Juli 1862 i Kbh. (Cit.), d. 4. Dec. 1922 i Sorø, D. af Premierløjtnant, senere Forstander for Vallø Stifts Hospital i Herfølge Curt Alexander Å. (1828—1909) og Juliane Michaeline Hastrup (1836—98).

v. S.-P. gik 1861—64 i Latinskolen i Flensborg, men 1864 maatte hans Forældre forlade Flensborg og flytte til Sjælland, hvor Faderen kort efter fik Embede i Brønshøj. Drengen blev sat i Metropolitan-skolen, men et skrøbeligt Helbred forhindrede ham i at tage Studentereksamen. I Stedet lærte han at tegne hos Arkitekt Chr. V. Nielsen, der forberedte ham til Akademiet, hvor han blev optaget i Maj 1873 og forblev til Foraaret 1880. Tidligt kastede han sig over Landskabsmaleriet. Sine første Studier efter Naturen viste han til Godtfred Rump og Godfred Christensen. v. S.-P. debuterede ved Juletid 1878 med et Landskab »I det tidlige Foraar. En Hagelbyge trækker op« og deltog med det samme Billede paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg 1879, hvor det blev erhvervet af Kunstforeningen. Paa Charlottenborg udstillede han derefter jævnligt til og med 1903. Paa Salonen i Paris 1889 opnaaede han Mention honorable for et Aftenlandskab og Solskinsbilledet »Paa Ordrup Mose, Sommerdag«, der 1885 havde skaffet ham den Neuhausenske Præmie. Paa Verdensudstillingen i Chicago 1893 deltog han med »Den store Bøg i Vallø Dyrehave« (udst. 1886; tilhører Vallø Stift). v. S.-P. var repræsenteret paa Den sønderjyske Udstilling paa Charlottenborg 1937. Separatudstillinger havde han 1891 i Kunstforeningen og 1904 hos Winkel og Magnussen. Et af hans Hovedværker er »Hedebillede med opvoksende Bjærgfyv og Gran. Motiv fra Birkebæk«, der 1891 blev skænket Oberstløjtnant Enrico Dalgas i Anledning af Hedeselskabets Jubilæum. Skønt v. S.-P. ret tidligt havde skabt sig en Position som Landskabsmaler, maatte han dog hovedsagelig ernære sig ved Undervisning. 1886—92 var han Tegnelærer ved den lærde Skole og den tekniske Skole i Hillerød. 1892 blev han konst. Tegnelærer ved Sorø Akademi efter C. Dalsgaard og fast ansat 1893. Tiltagende Svagelighed hemmede ham efterhaanden i hans Kunstnervirksomhed. 1915 maatte han ogsaa opgive Lærergerningen. De sidste tre Aar af sit Liv var han lammet og syg og plaget af Tungvind, men bar sine Lidelser med

Taalmod. — Blyantstegning af Kr. Zahrtmann 1882 (Familieej). Kultegning af Malthe Engelsted ca. 1884 (ligesaa). Selvportræt i Olie og i Tegning (ligesaa). Karikaturtegning af Erik Henningsen 1874 (ligesaa).

Siegfred Neuhaus i Soraner-Bladet, II, 1918, S. 6. H. G. Olrik: Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822—1922, 1921—22, S. 92 f.

Else Kai Sass.

v. Schmidten, Henrik Gerner, 1799—1831, Matematiker. F. 11. Febr. 1799 paa Williamsborg ved Vejle, d. 16. Juli 1831 paa St. Croix, begr. sst. Forældre: Godsejer Johan Frederik v. S. (1762—1830) og Christiane Elisabeth Harboe (1761—1846). Ugift.

Sin første Undervisning fik v. S. paa sin Faders Gaard Williamsborg. Bekendtskabet med en Artilleriofficer havde givet ham saa stor Interesse for Matematik, at han for at komme ind i Studiet valgte at blive Artilleriofficer. Han kom ind paa Artillerikadetinstituttet, blev 1816 Sekondløjtnant, men ved Bekendtskab med Matematikerne C. F. Degen og A. Krejdal rettedes hans Interesse mere og mere paa en rent videnskabelig Uddannelse. Efter Degens Raad supplerede han sine matematiske Studier med at lære Latin og Græsk. Dette i Forbindelse med Garnisonstjeneste og Undervisning af Kadetter og Studenter i Matematik foranledigede en Overanstrengelse, som antagelig har været medvirkende til hans svage Helbred og tidlige Død. 1819 skrev han en Afhandling om Differentialligninger, som blev belønnet med Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille og af dette blev udgivet paa Fransk. Nu fik v. S. et Rejsestipendium, som satte ham i Stand til 1820—24 at studere i Udlandet. Først studerede han i Göttingen hos Gauss, dernæst i længere Tid i Paris, især hos Laplace. Ogsaa Statsvidenskaben fangede her hans Interesse. Efter sin Hjemkomst tog han 1825 Magistergraden ved et Arbejde om Rækker og bestemte Integraler og blev s. A. Lektor ved Universitetet og Medlem af Videnskabernes Selskab. 1827 blev han ekstraordinær Professor i Matematik sst., samtidig med at han fik Afsked i Naade fra Krigstjenesten. 1829 blev han tillige Lærer i Matematik ved Polyteknisk Lærestalt og ved et videregaaende Kursus for Søofficerer. Desuden var han Medstifter af og Medarbejder ved »Maanedsskrift for Litteratur«. Imidlertid fik han 1831 en Blodstyrtning, hvorpaa han søgte ved en Rekreatjonsrejse til Vestindien at genvinde sit Helbred. Han døde imidlertid kort efter sin Ankomst til St. Croix. Trods sin tidlige Død var

v. S. dog et betydningsfuldt Led i den Udviklingskæde, som begyndende med Degen højnede den danske Matematiks Niveau. Han var en aandfuld Matematiker med selvstændige Ideer, som han dog i sit korte Liv kun delvis fik antydet i sine Afhandlinger i »Videnskabernes Selskabs naturvid. og math. Afhandlinger«, »Crelles Journal« og »Annales de mathématiques«, Nîmes. Disse Arbejder beskæftiger sig med Rækketeori, Integralregning og Differentialligninger. Fra hans Lærervirksomhed foreligger en «Ledetraad ved Forelæsninger over Arithmetik og Algebra» (1829) med en meget selvstændig Behandling af Emnet. Hans »Kort Fremstilling af Matematikens Væsen og Forhold til andre Videnskaber« (1827) giver et Billede af hans alsidige Aand. Denne og hans stilfærdige, beskedne Væsen gjorde ham afholdt i de københavnske Kredse, der var præget af Mænd som H. C. Ørsted, J. L. Heiberg og F. C. Sibbern. Det gjorde ham ogsaa til en Universitetslærer, som havde stor Betydning for Studenternes Udvikling, f. Eks. for Chr. Ramus, Chr. Jürgensen og L. N. Fallesen.

H. C. Ørsted: Samlede og efterladte Skrifter, VI, 1851, S. 73—82. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, 1855, S. 82 f. C. M. Scholten: Dengang, 1921, S. 9 ff. Breve fra og til H. C. Ørsted, 2. Saml., 1870, S. 8—11, 22—28. Tidsskrift for Matematik, 3. Rk., III, 1873, S. 168 ff.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard).*

v. Schmidten, Ulrich Christian, 1815—86, Korpsintendant, Borgmester. F. 10. Febr. 1815 i Kbh. (Slotsk.), d. 6. Febr. 1886 i Aarhus, begr. sst. Forældre: cand. jur., Kammerjunker, senere Borgmester i Rudkøbing, Etatsraad Marcus Pauli Karenus Holst v. S. (1791—1849) og Lovisa Augusta Bjørn (1787—1858). Gift 3. Okt. 1848 i Kbh. (Garn.) med Hanne Cecilie Wilhelmine Barner, f. 6. Juni 1819 i Kbh. (Garn.), d. 22. Sept. 1892 i Aarhus, D. af Volontær i Rentekammeret, senere Kammerherre, Fideikommisbesidder Helm Gotthardt B. (fra 1846 B.-Charisius) (1791—1851) og Johanne (Hanna) Kirstine Johnsen (1793—1844).

v. S. blev 1834 Student fra Sorø, 1840 cand. jur., 1842 Volontær, n. A. Kancellist i Generalstabens Bureau, 1846 2. Fuldmægtig sst. Da Læssøe Marts 1848 sammensatte Armékorpsets Stab, overtog v. S. Stillingen som »Intendant« derved, og ved Engagering af alle Slags Folk skabte han fra bar Bund en Korpsintendantur og samarbejdede fortræffeligt med Læssøe og dennes Efterfølgere. Efter Krigen blev han som Kommitteret i Arméintendanturen, fra 1853 som Chef for denne, benyttet meget ved Hærorganisationsarbejder. Atter 1864 var han Korpsintendant ved Felthæren.

5. Febr. Morgen fik han Meddelelse om, at Danevirke skulde rømmes, rejste straks til Flensborg for at ordne Hærens Forplejning under Gennemmarschen samt Borttransporten af de store Oplag af alle Slags og Feltlazaretterne. Som Følge af Hastværket viste flere af Anstalterne sig utilstrækkelige, og Kbh.pressen, navnlig »Fædrelandet«, benyttede Lejligheden til at rette saadanne Angreb paa Intendanturen, at den straks efter nedsatte »Svækkelseskommission« foretog en Undersøgelse, der vel endte med at finde Angrebene i Hovedsagen ubegrundede, men dog medførte, at v. S. fik en Kommitteret ved Siden af sig, og i Maj vendte han tilbage til sin Stilling i Ministeriet. Efter Krigen enedes han mindre godt med Krigsminister Neergaard og søgte og fik 1866 Embedet som Borgmester i Aarhus. Forinden udarbejdede han Forslag om et Forplejningskorps, der blev lagt til Grund ved dettes Oprettelse. — v. S. var i høj Grad interesseret i sine Stillinger i Krig og Fred, var en energisk, arbejdsdygtig og hurtig Embedsmand. Nogen Smidighed og Forhandlingsevne hos ham vilde have gavnet baade hans Virksomhed og ham selv. 1885 tog han sin Afsked som Borgmester. Han var Formand i Bestyrelsen for Aarhus—Ryomgaard Banen. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Overkrigskommisær 1846. Generalkrigskommisær 1853. Kammerherre 1885. — R. 1848. DM. 1850. K. 1864. — Maleri af H. C. Jensen 1885 (Aarhus Raadhus).

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87, I, S. 106, 160, 167, 628; II, S. 10, 294, 316, 329, 333, 1082; III, S. 49, 301, 441. Den dansk-tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. Hæren ved Danevirke 1864, udg. af Generalstaben ved J. Johansen, 1938, S. 49, 59, 66, 161, 251, 257, 272. G. Brammer: Den danske Hærs Intendantur-tjeneste 1848—1918, 1919. Oberst Emil Madsens Livserindringer ved H. L. Møller, 1923. J. T. Ræder: Krigserindringer fra 1848—50, 1911. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916.

Rockstroh.

Schmiegelow, Christian Frederik Joachim, f. 1859, Direktør i Det Østasiatiske Kompagni. F. 4. Sept. 1859 i Rønne. Forældre: Apoteker Fritz Adolph S. (1819—62) og Johanne Barbara Arboe (1827—66). Brodersøn af Ernst S. (1826—88, s. d.). Gift 1° 25. Aug. 1893 i Kbh. (Garn.) med Thyra Ingeborg Viola Meyer, f. 18. Marts 1870 i Kbh. (Helligg.), d. 12. Okt. 1905 sst., D. af Grosserer Johan Philip Ferdinand M. (1828—87) og Skuespillerinde Anna Marie Benedictsens (1835—74). 2° 24. Maj 1911 i Kbh. (Holmens) med Skuespillerinde Olga Harriet Meyer, f. 7. Aug. 1863 i Hamburg-Eppendorf, Søster til 1. Hustru.

Femten Aar gammel gik S. til Søs og fik paa Sejlskibe af for-

skellig Nationalitet en streng, men solid praktisk Sømandsuddannelse⁴ og tog i Tilslutning hertil Styrmandseksamen. Sammen med Kaptajn Torm stiftede han 1889 Dampskibsselskabet Torm og blev samtidig Fører af dettes første Damper. 1898 modtog han H. N. Andersens Tilbud om Ansættelse i Det Østasiatiske Kompagnis Skibsfartsafdeling, men han har dog i Aarenes Løb forstaaet at bevare en meget indflydelsesrig Stilling inden for Dampskibsselskabet Torm, først som Bestyrelsesmedlem og siden som Formand i Bestyrelsen. Inden for Ø. K. gjorde S. sig hurtigt bemærket, og bl. a. var han under Boxeropstanden i Kina sammen med daværende Kaptajn Chr. Cold med til paa Ø. K.s Vegne at arrangere de store Troppetransporter til Østasien fra sydrussiske Havne. 1909 blev han optaget i Ø. K.s Direktion og beklædte denne Post til Udgangen af 1935. S.s Arbejdsindsats i Kompagniet har i ganske overvejende Grad været knyttet til Skibsfartsafdelingen, inden for hvilken han — i Kraft af den koncentrerede Energi, hvormed han gik løs paa sine Opgaver — har udfoldet en stor og betydningsfuld Virksomhed. Desuden har han i Aarenes Løb i Perioder siddet som Bestyrelsesmedlem i forskellige af de af Ø. K. startede eller til Ø. K. knyttede Selskaber, som f. Eks. i Dampskibsselskabet Orient, Soyakagefabrikken og siden i Det Østasiatiske Industri- og Plantagekompagni. Endelig indtraadte han 1927 i selve Hovedselskabets Bestyrelse og er vedblivende Medlem heraf. 1912 indtraadte han desuden i Bestyrelsen for Kbh.s Frihavns Aktieselskab og beklæder endnu denne Post. — R. 1908. DM. 1912. K.² 1922. K.¹ 1927. — Maleri af G. Achen 1905 og H. Vedel 1939.

Jul. Bidstrup: Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe, 1911, S. 56.

Jens Vestberg.

Schmiegelow, Ernst Carl August, 1826—88, Malermester. F. 27. Febr. 1826 paa Fuirendal, d. 4. Sept. 1888 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Godslæge paa Holsteinborg, Krigsassessor Joachim Friedrich David S. (1783—1830) og Anna Metta Edebohl Bøtcher (1792—1867). Gift 4. Juni 1858 i Kbh. (Frue) med Techla Saurbrey, f. 25. Nov. 1828 i Næstved, d. 25. Dec. 1906 paa Frbg., D. af Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Niels Godtfred S. (1795—1851, gift 2° 1840 med Marie Annine Elisabeth Zinck, 1816—91) og Waldeline Christine Elisabeth Sebbelow (1799—1839).

Efter Konfirmationen kom S. i Malerlære i Kbh. og var udlært 1846. Han rejste nu nogle Aar i Udlandet, men vendte 1848 hjem fra Wien og deltog som frivillig i Trearskrigen. 1853 etablerede

han sig som Malermester i Kbh. først i Kompagni med A. F. Dahl, men fra 1861 alene. Hans Forretning, der snart blev en af Hovedstadens største, lededes med megen kunstnerisk Sans, og samtidig tog S. levende Del i Organisationslivet. Han var Medlem af Malerlavets Repræsentantskab, hvor han fik oprettet en — dog kun kort Tid bestaaende — Alderdomsforsørgelses- og Hjælpefond for Lavets Svende. Endvidere sad han i Det tekniske Selskabs Bestyrelse, blev 1882 Borgerrepræsentant og 1883 Formand for Sønderjydske Samfund. Med stor Iver tog han sig af Forarbejderne til Den nordiske Udstilling i Kbh. 1888, hvor han var Formand for Byggeudvalget, men blev syg inden Udstillingens Aabning 18. Maj. For bedre at kunne røgte sine forskellige offentlige Hverv havde han 1884 overdraget sin Forretning til det af C. C. Møllmann 1879 grundlagte Malerfirma.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838—1888, 1888.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

Schmiegelow, Ernst Carl, f. 1856, Læge. F. 13. Okt. 1856 i Rønne. Forældre: Skibskaptajn, senere Direktør for De private Assurandører Christian Christoffer Ernst S. (1823—1907) og Marie Dorothea Skeel (1820—92). Brodersøn af Ernst S. (1826—88, s. d.). Gift 8. April 1884 i Hagenbjerg, Als, med Dagmar Marie Ohlsen, f. 7. Juli 1863 paa Llandaff Rise ved Cardiff, England, d. 4. Febr. 1938 i Kbh., D. af Konsul Lauritz Christian O. (1819—92) og Marie Helene Mahler (1838—1920).

S. blev Student 1873 fra v. Westens Institut, tog medicinsk Embedseksamen 1879 og blev derefter surnummerær Kandidat ved Kommunchospitalet. Som Manuduktør i Anatomi havde han faaet Interesse for dette Fag, og da Professoratet blev ledigt, besluttede han sig til at søge dette og rejste i Begyndelsen af 1881 til Leipzig for at studere Anatomi hos His; her traf han en Medansøger til Stillingen Johan Chievitz og forstod ret hurtigt, at dennes Chancer stod saa meget bedre, at hans Planer maatte opgives, men han benyttede Tiden til Forstudier til et Disputatsarbejde, »Studier over Testis og Epididymis Udviklingshistorie«, og kom hjem i Sommeren 1881; tog derefter atter Kandidattjeneste og gjorde Disputatsen færdig, saa den kunde forsvares 1882. S. havde nu besluttet at uddanne sig i Laryngologi og Otologi, for hvilke Fag han allerede som Student havde fattet Interesse, og to Dage efter Doktordisputatsen rejste han til Udlandet for i de følgende tretten Maaneder at søge Uddannelse ved Klinikker i London, Genève, Paris, Wien og Breslau. Efter Hjemkomsten Marts 1883 tog han sin Turnustjeneste, men

begyndte samtidig at virke for Oto-laryngologiens Fremgang, og det lykkedes allerede i Sommeren 1883 at faa oprettet en Poliklinik ved Kommunehospitalet under meget beskedne Forhold, og han ledede denne i fjorten Aar; i Nov. 1884 oprettedes der ogsaa en oto-laryngologisk Klinik ved Kbh.s Poliklinik, og ogsaa denne ledede han til 1897; ved begge disse Klinikker blev der givet Undervisning for Læger og studerende. 1884 blev han Overlæge ved St. Josephs Hospital, en Stilling, der kom til at betyde overordentligt meget for hans Virksomhed.

S. havde imidlertid større Planer, som han allerede 1883 forsøgte at bringe til Udførelse; overbevist som han var om Oto-laryngologiens store Betydning for de praktiserende Læger rettede han en Skrivelse til det lægevidenskabelige Fakultet og fremførte heri Betydningen af at faa oprettet en oto-laryngologisk Klinik ved Frederiks Hospital og at faa indført obligatorisk Undervisning af de studerende; fra Fakultetets Side mødte han en sejt Modstand, men det lykkedes endelig 1898 at faa Klinikken ved Frederiks Hospital oprettet, og S. blev dens Leder med Pligt til at undervise de Studenter, der ønskede denne Undervisning. Der begyndte nu en ny haard Kamp for ham, idet de store Planer for et nyt Undervisningshospital kom under Forberedelse, og her kæmpede han for en tidssvarende oto-laryngologisk Afdeling, men der var en stadig sejt Modstand fra Fakultetet mod hans Planer; det gik dog til sidst bedre, end han havde ventet, selv om den Afdeling paa det nye Rigshospital, S. blev Chef for i Efteraaret 1910, baade var for lille for Afdelingens og Poliklinikkens Vedkommende, og saavel det daglige kliniske Arbejde som det videnskabelige hemmedes stærkt herunder i Aarene, der kom.

1901 var S. blevet titulær Professor, 1916 blev han »fungerende« Professor; 1914—23 var han Medlem af Konsistorium som Repræsentant for Docenterne; først 1920 blev han Medlem af Fakultetet. Efter at være fyldt 70 Aar i Okt. 1926 fratraadte S. sin Stilling ved Universitetet. Han vedblev dog at passe sin Gerning som Overlæge ved St. Josephs Hospital indtil 1939, og han er stadig praktiserende Oto-laryngolog i Kbh.

1899 stiftedes Dansk oto-laryngologisk Selskab paa S.s Initiativ, og han var Selskabets Formand 1899—1904 og 1914—15; 1929 blev han udnævnt til Selskabets første Æresmedlem. 1916—18 var han Formand for Medicinsk Selskab i Kbh.; 1936 blev han Selskabets Æresmedlem. 1919 stiftede han Dansk medicinsk Selskab og var dets Formand til Maj 1922. 1928 var han Præsident ved 1. internationale oto-rhino-laryngologiske Kongres i Kbh.

1887—96 var han Medredaktør af »Medicinsk Aarsskrift«, 1905—18 af »Nordiskt medicinskt arkiv« og fra 1918 af »Acta otolaryngologica«.

Ved Siden af sin store Virksomhed som praktiserende Oto-laryngolog og som Overlæge ved to Hospitaler, en Virksomhed, der i Aarenes Løb gjorde hans Navn kendt som faa danske Lægers, har S. leveret en meget lang Række videnskabelige Arbejder, der omfatter saa godt som alle de forskellige Emner, der har været Genstand for videnskabelig Bearbejdelse inden for Oto-rhino-laryngologien. Mest kendt er sikkert hans Lærebog i Ørets Sygdomme, der udkom 1893. I det hele har S.s Arbejde for at hæve Oto-laryngologien til fuld Anerkendelse som Specialfag været præget af en utrættelig Energi, saaledes at han blev en fremragende Pioner for dette Fag og særlig for den kirurgiske Side deraf. Han udførte sit Arbejde gennem en nøje, planmæssig Inddeling af Dagens Timer, saa man næsten kunde stille sit Ur efter ham; hans væsentligste aarlige Rekreation var en Skitur til Norge, og han besøgte her gennem en lang Aarrække det samme Hotel paa den samme Tid af Aaret.

S. nyder stor Anseelse blandt udenlandske Kolleger, og hertil har sikkert foruden hans faglige Dygtighed ogsaa hans charmerende Personlighed, hans optimistiske Livssyn og hans store Gæstfrihed været medvirkende. Han er i Tidens Løb blevet Æresmedlem eller korresponderende Medlem af en stor Række udenlandske Selskaber, og 1927 blev han af Kolleger inviteret til at holde Foredrag i U. S. A., 1937 ved University of London. — R. 1900. DM. 1920. K.² 1926. K.¹ 1936. — Malerier af H. A. Brasen 1895, Erik Henningsen 1918, Hans Henningsen 1926 (Rigshospitalet), Johs. Nielsen 1932 (St. Josephs Hospital) og samme 1939. Bronzestue af A. Locher 1917. Bronzerelief af Gösta Carell (Rigshospitalet). Portrætteret paa Maleri af Aksel Jørgensen paa Studentergaarden 1929.

Erindringer i Anker Aggebo: Asklepios' Tjenere, 1936, S. 65—100. Samme: Danske Lægemoirer, 3. Saml., 1940.

A. Thornval.

Schmit, Inger Gautier, f. 1877, Politiker. F. 25. Okt. 1877 i Randers. Forældre: Reservedyrlæge, senere Dyrlæge ved den kgl. Staldetat D. Gautier (s. d.) og Hustru. Gift 7. April 1914 i Kbh. (Slotsk.) med Birkefuldmægtig paa Samsø, senere Politimester i Næstved William S., f. 26. Maj 1876 i Assens, Søn af Skibsreder, Skipper Nicolai Peter S. (1836—96) og Elise Marie Nielsen (1841—1921).

I. G. S. gennemgik det kgl. Musikkonservatorium 1897—99, fik videre musikalsk Uddannelse i Berlin 1903—04, var Bestyrerinde og Sekretær ved Magdalenehjemmet 1907—12 og havde et socialt Studieophold i London 1911. Efter sit Giftermaal 1914 vedblev hun ivrigt at pleje sociale og religiøse Interesser; hun har haft en stor Mængde Tillidshverv paa dette Grundlag, saaledes som Formand i Bestyrelsen for Opdragelseshjemmene Holsteinsminde og Skovgaarden, og herfra udspringer ogsaa hendes politiske Virksomhed, der er baaret frem af de særlig kirkeligt prægede Kredse inden for Partiet Venstre. Hun var Medlem af Landstinget 1918—29 og blev valgt til Folketinget 1929 i Vejle Amt, hvor hun siden har været genvalgt. Inden for sit Parti og paa Rigsdagen i det hele har hun indtaget en Særstilling ved mere at fremhæve moralske og kristelige Synspunkter end specielt politiske. Hun er helt igennem præget af sin kristelige Livsanskuelse og har valgt de Sager, hun særlig giver sig af med, og hvor hun øver Indflydelse, ud fra dermed stemmende filantropisk og etisk Interesse. Hendes Parti valgte hende til det kirkelige Udvalg af 1928, og af Svangerskabskommissionen var hun Medlem 1932—36. — Maleri af H. Vedel 1923. Tegning af Gerda Ploug Sarp.

Gunnar Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 181 ff.

Hans Jensen.

Schnabel, Bernhard, 1691—1754, Rektor. F. 17. Febr. (19. Febr.) 1691 i Vemmelev, d. 27. Maj 1754 i Roskilde, begr. sst. (Domk.). Forældre: Provst, Sognepræst Rasmus S. (d. 1727) og Ursula Hansdatter (d. 1739). Gift 17. Juli 1725 i Køge med Sophie Rasmusdatter, f. 2. Juni 1700 i Køge, begr. 15. Marts 1752 i Roskilde, D. af Postmester Rasmus Nielsen (Mule) (d. 1711) og Ingeborg (d. 1714).

S. blev Student 1707 fra Slagelse og tog 1710 teologisk Attestats. 1712 fik han Plads paa Elers Kollegium, fra hvilken Tid et Par smaa Disputater af eksegetisk Indhold skriver sig, og 1714 drog han ud paa en længere Udenlandsrejse, der førte ham til Tyskland, Holland, Frankrig og England. I Wittenberg boede han i Huset hos den bekendte ortodokse Professor Martin Chladenius, i Paris optraadte han gentagne Gange tilskyndet af Holberg med ikke ringe Frimodighed som Disputator mod den berømte Pater Casset. Efter at være vendt tilbage til Danmark besøgede han en ny revideret Udgave af Hans Svanes Oversættelse af det gamle Testamente (udgivet 1719). 1718 blev han Rektor i Køge. Skolen

her befandt sig ved hans Tiltrædelse i en ynkelig Tilstand og havde kun to Elever, men snart indtraadte en kendelig Forandring til det bedre, og efter at S. 1722 havde taget Magistergraden, fik han 1726 det større Embede som Rektor i Roskilde. Ogsaa her viste han sig som en fortræffelig Skolemand. Kunde end enkelte beklage sig over hans Strenghed, er der dog næppe Tvivl om, at han i høj Grad havde sine Disciples Vel for Øje. Da han 1752 havde faaet sin lærde Søn, Christian S., til »Adjunctus« i Rektorembedet, tog han sig for at tilrettelægge haandskrevne Hjælpemidler fra sin mangeaarige Undervisning til Udgivelse. Han naaede dog kun at faa udsendt en rigt kommenteret Udgave af Marcus Wøldikes dogmatiske Lærebog »Compendium theologiae theticae« (1753, 2. Udgave 1756).

Ludvig Holberg: *Epistola I ad virum perillustrem*, 1737, S. 67 ff. A. F. Büsching: *Fortgesetzte Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste*, I, 1759, S. 467—73. J. C. Saxtorph: *Memoria Schnabeliorum*, 1768, S. 1—13. *Nyt hist. Tidsskrift*, V, 1854, S. 467—81. *Kirkehist. Saml.*, 5. Rk., IV, 1907—09, S. 731. *Personalthist. Tidsskr.*, 10. Rk., II, 1935, S. 158. S. N. J. Bloch: *Bidrag til Roskilde Domskoles Historie*, I, 1842, S. 63 ff. Esaias Fleischers *Liv og Levnets-Beskrivelse*, 1785, S. 13—18. C. Molbech: *Historisk-biographiske Samlinger*, 1851, S. 187—91.

Bjørn Kornerup.

Schnack, Johan Gustav Frederik, 1839—1920, Officer, Krigsminister. F. 14. Dec. 1839 paa Mallingsminde ved Ringsted, d. 7. Juni 1920 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Proprietær Otto Diederich S. (1791—1861) og Sophie Elisabeth Hellmers (1811—97). Gift 1° 29. Maj 1867 i Oldenburg med Julie Louise Clara Tenge, f. 26. Nov. 1840 i Oldenburg, d. 5. April 1876 i Kbh. (Frbg.), D. af Præsident i den storhertugelig oldenburgske Appellationsret Georg Wilhelm Christian T. (1797—1868) og Wilhelmine Sophie Therese v. Harten (1806—88). 2° 30. Sept. 1880 i Brake med Mathilde Elise Henriette Groninger, f. 31. Okt. 1841 i Brake, d. 3. Dec. 1935 i Kbh., D. af Læge, Dr. med. Carl Gerhard G. (1804—93) og Bertha Juliane Friederike Meyer (1811—43).

S. blev Student 1858 fra Sorø og var Elev i Højskolen 1861—63 og 1864—66, blev 1863 Sekondløjtnant à la suite i Artilleriet (Anciennitet 1861), deltog 1864 i Forsvaret af Fredericia, blev 1866 (1861) virkelig Sekondløjtnant, 1867 Premierløjtnant. Indtil 1872 var han til Tjeneste ved Artilleristaben, dernæst en Aarrække til praktisk Tjeneste ved Kystartilleriet og Feltartilleriet — fra 1879 som Kaptajn og Batterichef. 1886—96 var han Chef for Krigsministeriets 2. Departement og tog meget virksomt Del i Planlæg-

gelsen og Gennemføringen af Kbh.s Befæstning samt i de Forhandlinger mellem Statsmyndighederne og Kbh.s Kommune om Anvendelsen af Stadens Fællede m. m., der gik forud for Opførelsen af det nye Frederiks Hospital, Kaserne for Gardehusarregimentet og Ingeniørregimentet. 1889 blev han Oberstløjtnant, 1895 Oberst. Samtidig med sin øvrige Virksomhed var han 1874—81 en meget dygtig og meget afholdt Lærer ved Officerskolens ældste Klasse i teknisk Mekanik (fra 1874) samt Teknologi og Maskinlære (fra 1876), var Medlem af flere vigtige Kommissioner om artilleristiske Spørgsmaal og var 1882—84 Forstander for Artilleriets Skydeskole. — April 1896 afløste han General Thomsen som Krigsminister i Ministeriet Reedtz-Thott indtil dettes Tilbagetræden Maj 1897 og fik gennemført en ny Lov om Hærens Forplejningskorps, var 1898—99 Chef for 1. Feltartilleriregiment og deltog 1899 som militærdelegeret i Fredskonferencen i Haag. 1899 indtraadte han som Krigsminister i Ministeriet Hørring, gik som saadan over i Ministeriet Sehested indtil Systemskiftet 1901 og fik 1900 gennemført Lov om Opførelse af det for Hær og Flaade fælles Epidemihospital i Kbh. 1900 var han blevet Generalmajor, afskedigedes efter Ansøgning 1901 og blev Repræsentant for de Krupp'ske Vaabenfabrikker, hvorved han blev Mellemand ved Leveringen af nyt Feltskyts. Han har oversat flere af Fritz Reuters Arbejder til Dansk. S. var en meget repræsentativ Personlighed, usnobbet, velset og afholdt for sit gode Humør; i Hæren almindelig kendt som en fremragende »rask« Artilleriofficer. Som Krigsminister gjorde han god Fyldest ved sine mangesidige Kundskaber, sin Indsigt i Administrationsforhold, sin Jovialitet, sin Slagfærdighed og sine Talegaver. — R. 1882. DM. 1887. K.² 1892. K.¹ 1897. — Portrætteret paa Træsnit af Christian IX.s Raadgivere.

Paul Hennings: Fortegnelse med vedføjede biografiske Notiser over de fra Sorø Akademis lærde Skole siden dens Genoprettelse d. 9. Marts 1821 dimitterede Studenter, 2. Udg., 1901, S. 100f. M. Roving: Tre Vonner, 2. Opl., 1892. III. Tid. 3. Maj 1896. Berl. Tid. 14. Dec. 1919 og 8. Juni 1920. Kristeligt Dagblad 9. og 16. Nov. 1899. F. Bajer: Livserindringer, 1909. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916. G. Brammer: Den danske Hærs Intendanturtjeneste 1848—1918, 1919. Dansk Artilleri-Tidsskrift, VII, 1920, S. 162 f.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Schnedler-Petersen, Frederik (ved Daaben Petersen, Friderich Snedler), 1867—1938, Dirigent. F. 16. Febr. 1867 i Rudkøbing, d. 6. April 1938 paa Frbg., Urne paa Hellerup Kgd. Forældre: Gæstgiver Johan Frederik Petersen (1826—76) og Rasmine Mor-

tine Løve (1829—1907). Gift 22. Nov. 1894 i Rudkøbing med Pianistinde Bergljot Sofie Sverdrup, f. 28. Juli 1871 i Reine, Lofoten, D. af Værejer Hartvig Kristian Brodtkorb S. (1840—1927, gift 2° 1874 med Hanna Lovise Nikoline Blix, 1855—1931) og Sofie Lund (1848—72).

S.-P. viste allerede som Dreng musikalske Evner og fik lidt Musikundervisning. 1881—84 var han Elev af Emil Jæhnigen i Slagelse, gennemgik derefter Kbh.s Musikkonservatorium 1885—88 med Vald. Tofte som Lærer paa sit Hovedinstrument Violinen og studerede yderligere 1888—92 ved Hochschule i Berlin under Joachim. Vinteren 1892 tilbragte han i Paris og vendte derefter tilbage til Kbh. for at søge ind i Det kgl. Kapel. Dette lykkedes ikke, og fremfor at afvente eventuel ny Vakance drog han igen til Berlin, hvor han 1894—95 var Koncertmester i Bilses Konzerthaus; samme Stilling indtog han 1897 i Tivolis Orkester, hvor han under Georg Lumbyes lange Sygdom med Held vikarierede som Kapelmester. En Række Aar ledede han Musikken paa Marienlyst Bad, derefter 1905—08 Åbos Musikaliska Sällskap og valgtes 1909 til Joachim Andersens Efterfølger som Dirigent i Tivolis Koncertsal; her virkede han til 1935 og havde ved Siden heraf Ledelsen af Palækoncerterne (Kbh.s filharmoniske Orkester) til deres Ophør 1931 samt 1912—31 af Kommunens Koncerter. — Som alle Tivolis Dirigenter blev S.-P. hurtigt meget populær blandt det brede Publikum. Men ved Siden heraf gjorde han en i højeste Grad paaskønnelsesværdig Indsats i dansk Musikliv. Ofte blev han angrebet for overfladisk Arbejde, men i Virkeligheden naaede han i Kraft af sin Smidighed og efterhaanden utrolige Rutine, trods sit Orkesters Begrænsning og Prøvetidens minimale Udstrækning, udmærkede Resultater. S.-P.s Koncerter — i Tivoli eller i Palæet — havde i hans Tid endnu den folkeopdragende Betydning, som senere Radiokoncerterne har overtaget, og han gik med Ildhu ind for Hævdelsen af deres Standard og var i Tivoli tillige meget ivrig for at skaffe nye Værker frem. Ved sit 25 Aars-Jubilæum kunde han med Stolthed udsende en Liste over den lange Række Førsteopførelser, han havde staaet for i Tivolis Koncertsal. — R. 1918. DM. 1934. — Maleri og Tegning af Axel Haartmann, Finland, ca. 1908. Bronzestue af Arvesen 1938 i Tivolis Koncertsal. Portrætteret paa Gruppebillede fra Tivolis Koncertsal af Paul Fischer og paa Gruppebillede fra Odd Fellow Palæet af Mogens Gad 1928. Studie af Ali Munsterhjelm, Finland, ca. 1908 (som Model til Kristus paa Korset). Tuschtegning af H. Jensenius.

Politiken 30. Juli 1911, 12.—13. Aug. 1912, 24. Juni og 3. Nov. 1922, 7. April 1938. Berl. Tid. 15. Febr. 1917, 7. April 1938. Masken 1. Juni 1913. C. A. Clemmensen: Tivoli gennem 75 Aar, 1918, S. 195 f. Verden og Vi, XII, 1922, S. 807 f. Nationaltidende 7. April 1938.

Nils Schiørring.

Schneekloth, Hans, 1812—82, Skolemand. F. 19. Juni 1812 i Mühbrook i Holsten, d. 11. Dec. 1882 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Husmand Claus S. (ca. 1788—1825) og Catharina Margrethe Ruser (ca. 1791—1853, gift 2° med Gendarm Hinrich Ewoldt). Gift 1° 20. Okt. 1837 i Kbh. (Petri) med Eleonore Charlotte Amalie Wenzel, f. 25. Juni 1808 i Kbh. (Garn.), d. 11. Maj 1839 paa Frbg. (Helligg.), D. af Løjtnant og Vejkonduktør Frederik Carl Wilhelm W. (1771—1823) og Mette Kirstine Balling (1782—1857). 2° 22. Maj 1840 i Kbh. (Petri) med Marie Emilie Hansen, f. 17. Aug. 1820 i Kbh. (Trin.), d. 27. Sept. 1858 paa Frbg., D. af Gartner Hans Christian H. (1786—1827) og Gertrud Christine Löchte (1792—1882). 3° 3. Marts 1860 paa Frbg. med Elisa Marie Nicoline Lund, f. 3. Marts 1842 paa Fodbygaard, d. 21. Jan. 1913 paa Frbg., D. af Godsejer Nicolay Rudolph L. (1798—1857) og Bolette Kirstine Kierulf (1799—1870).

Efter Forberedelse hos en Landsbylærer var S. i tre Aar Hjælpe- og Huslærer paa Godset Rantzau, inden han kom paa Tønder Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1835. S. A. blev han Lærer ved Petri Drengeskole i Kbh. Men under Paavirkning af de nationale Brydninger i 1840'erne gjorde han Springet fra tysk til dansk Sprog og Tænkemaade, og fra 1846 underviste han udelukkende ved Mariboës Skole. 1854 oprettede han sammen med F. A. Milo en Skole, som to Aar efter flyttede ind i sin egen Bygning paa Frbg. og 1857 udvidedes til en lærd Skole, Latin- og Realskolen paa Værnedamsvej, senere S.s Skole. Den fortsattes af S.s Søn *Karl Andreas S.* (1849—1912), kendt som Dansk lærer. Da Skolen 1918 overtoges af Staten, fik den Navnet Svanholm Gymnasium, men fra 1929 er dens officielle Navn Statsgymnasiet S.s Skole. S. var en af Lederne i Bevægelsen i dansk Skoleverden ved Midten af 19. Aarh., men i pædagogisk Talent overgik han sine Kampfæller. Hans Ideer repræsenterede paa alle Omraader de dristigste Fremskridt. Han var fyrig og sværmerisk, af et glødende Temperament, altid rede til at tage Kampen op, men overmaade doktrinær og temmelig skarp i Debat: Skolen skulde ikke give konfessionel Religionsundervisning; det gejstlige Tilsyn burde derfor afskaffes. Skolebestyrelsen burde overlades til Kommunalbestyrelserne, 3: til Forældrene, og disse maatte sætte deres Børn i Skole hvor og hos

hvem de vilde. 1850—56 udgav han Maanedsskriftet »Skolens Reform« (I—VII), det bedste pædagogiske Tidsskrift før »Vor Ungdom«. Fra Midten af 1850'erne trak han sig noget tilbage fra sine yderliggaaende Anskuelser, og i 60'erne var han en Modstander af de Kold'ske Friskoler. Som Lærer og Skolebestyrer havde han stor Indflydelse paa sine Elever. Han forstod at give Skolen et Særpræg og lagde særlig Vægt paa Samarbejde med Forældrene, hvortil sigtede hans Meddelelser, der fra 1859 udsendtes under Titel »Hjemmet og Skolen«. Som Medlem af Frbg. Skolekommission 1858—68 lagde han Grunden til Kommunens Skolevæsens Organisation. Skønt S.s Skole blomstrede, kunde han dog ved Lejlighed sige: »Jeg skulde ikke ha' været den Vej!« Han var Folkeskolens, Elementarskolens Mand og følte sig lidt fremmed i den eksamenskontrollerede Latinskole. — Tit. Professor 1879. — Buste paa S.s Skole. Portrætmedaillon paa Gravstenen. Litografi af I. W. Tegner 1869 efter Fotografi. Træsnit 1879 efter Fotografi.

Mindeblade om S.s Latin- og Realskole, 1854—1904, 1904. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—98, 1899. Ill. Tid. 8. Maj 1904. Meddelelser fra Schneekloths Skole 1912. Lærerne og Samfundet, I, 1913 (se Registeret i IV, 1914). Minder fra gamle Grundtvig'ske Hjem, VIII, 1928, S. 38 f., 51.

Chr. Buur (Joakim Larsen).

Schneider, August Wilhelm, 1831—1912, Bureauchef. F. 12. Aug. 1831 i Kbh. (Holmens), d. 27. Marts 1912 i Hellerup, Urne tilintetgjort. Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Kaptajn i Søetaten Johan Georg S. (1795—1848) og Louise Caroline Margrethe Liebe (1797—1874). Ugift.

S. blev Kadet 1845, var 1849 med Fregatten »Gefion« og deltog i Affæren ved Eckernførde 5. April og var derefter i tysk Fangenskab til Aug. s. A. Han blev Sekondløjtnant 1852, var 1856—57 med Korvetten »Najaden« i Sydamerika og Vestindien, men søgte 1858 sin Afsked fra Søetaten paa Grund af Øjensvaghed og udnævntes s. A. til kgl. Skibsmaaler i Kbh., 1867 til Chef for Hovedkontoret for Skibes Maaling og Registrering og 1894 til Chef for det ifølge Lov af 1. April 1892 oprettede Registrerings- og Skibsmaalingsbureau. Under hele sin Embedsvirksomhed arbejdede han med fremragende Dygtighed og Interesse paa alle Forhold, som kunde gavne den danske Skibsfart, og hans Arbejde var altid præget af Nøjagtighed og Omhu. Han var Medlem af alle Kommissioner, der i hans Embedstid nedsattes vedrørende Søfartsbestemmelser, særlig skal nævnes Kommissionen til Udarbejdelse af Udkast til Lov om Skibes Maaling og Registrering 1865 og til Lov om

internationale Søvejsregler 1890—91. Han har udarbejdet »International Signal-Bog« 1881, udgivet den officielle danske Skibsliste 1883—99 og »Dansk Søulykkestatistik« 1893—98 m. m. S. sendtes 1889 til Washington som Danmarks delegerede ved den internationale maritime Konference og forfattede n. A. en Redegørelse for dennes Forslag. Ved Udgangen af 1904 fratraadte han sin Stilling paa Grund af Alder. — Konferensraad 1904. — R. 1869. DM. 1879. K.² 1892. F.M.G. 1897.

Tidsskr. f. Toldvæsen, XXIII, 1905, S. 85—89, 109—12. Tidsskr. f. Søv., LXXXIV, 1913, S. 231.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Schneider, Andreas Gotfred, f. 1886, Civilingeniør, Geodæt. F. 10. April 1886 i Kbh. (Ty. Ref.). Forældre: Vekselmægler, Kontorchef Wilhelm Georg Charles S. (1856—1937) og Victorine Collstrop (1861—1937). Gift 15. Febr. 1919 i Kbh. (Frue) med Ingrid Kristine Salomon, f. 24. Aug. 1888 i Kbh. (Frue), D. af Forretningsfører, senere Grosserer Frederik Albert S. (1861—1917) og Anna Christine Larsen (f. 1866).

Efter 1905 at have taget Studentereksamen fra Slomanns Skole begyndte S. s. A. Studiet paa Polyteknisk Lærestalt, blev cand. phil. 1906 og tog 1910 polyteknisk Eksamen som Bygningsingeniør. Allerede paa dette Tidspunkt havde Landmaalingen hans særlige Interesse, og det var derfor naturligt, at han efter endt Eksamen fik Ansættelse som videnskabelig Assistent ved Lærestaltens Afdeling for Landmaaling. Samtidig med sin Virksomhed ved Lærestalten begyndte S. 1914 Landinspektørstudiet ved Landbohøjskolen, bestod Landinspektørexamen 1917 og modtog Bestalling som Landinspektør s. A. 1917—28 praktiserede han som Landinspektør og raadgivende Ingeniør i Kbh.s Omegn. 1924 indtraadte han som Elev paa Officerskolens Stabsafdelings geodætiske Kursus, hvor han studerede Geodæsi under Oberst N. P. Johansen og bestod Afgangseksamen 1925. Studietiden under N. P. Johansen blev af den største Betydning for S. 1928 ansattes han i det nyoprettede Geodætisk Institut, hvor han 1929 udnævntes til Statsgeodæt og Chef for Geodætisk Afdeling I, hvorunder de Arbejder blev henlagt, der tidligere udførtes af Den danske Gradmaaling. Under Professor N. E. Nørlunds Ledelse gennemgik Geodætisk Institut en overordentlig rig Udvikling, hvori S. tog meget virksom Del. Dette gælder saavel Instituttets rent videnskabelige Opgaver, f. Eks. Udarbejdelsen af Danmarks nye Kortprojektion, som de store geodætiske Arbejder, der i et hidtil ukendt Omfang blev bragt til Udførelse. S. har her planlagt den nye 1. Ordens Triangu-

lation over den sjællandske Øgruppe og ledet Maalingernes Udførelse samt forestaaet Basismaalingerne og de astronomiske Stedbestemmelser. Fra denne Periode foreligger Publikationen »Observations de l'intensité de la pesanteur avec le nouveau modèle de pendule Holweck-Lejay. Publiées par N. E. Nørlund avec la collaboration de A. Schneider« (»Institut géodésique de Danemark. Mémoires. Troisième série. Tome premier«, 1934). 1935 udnævntes S. til Professor i Landmaaling og Bestyrer af Laboratoriet for Geodæsi og Landmaaling ved Polyteknisk Lærestanstalt. Hans usædvanlig omfattende Uddannelse, saavel den videnskabelige som den mere praktiske, gjorde ham i fortrinlig Grad egnet til denne Stilling. Lærestanstalten har da ogsaa vidst at drage Nytte af S. som Lærer, idet Landmaaling kort efter hans Ansættelse blev gjort til et Hovedfag, saaledes at Bygningsingeniører nu ogsaa kunde aflægge Eksamen med Geodæsi som Speciale. 1937 valgtes S. til Formand for Fagraadet for den bygningstekniske Ingeniørvidenskab og dermed til Medlem af Lærestanstaltens Undervisningsraad. Ved Oprettelsen af Akademiet for de tekniske Videnskaber 1937 valgtes S. til Medlem og til Akademiets Kasserer. Som Geodætisk Instituts Repræsentant i Dansk Standardiseringsraad har S. udført et betydeligt Arbejde ved Standardiseringen af Signaturer paa Kortplaner. Siden 1935 har han været Censor i Landmaaling ved Landbohøjskolen. Af litterære Arbejder kan foruden Afhandlinger i Fagskrifter anføres »Landmaalingsspraktik« (1938) og »Landmaaling. Opmaalingslære«, I (1940), begge i Forening med N. Thorkil-Jensen. — R. 1934. — Maleri af Bengt Aurell 1934.

Landinspektørforeningen gennem 50 Aar, 1925. *N. Thorkil-Jensen.*

Schneider, Christopher, d. senest 1701, Medaillør. D. senest 5. Okt. 1701. Gift 1° med N. N., begr. 20. Aug. 1676 i Kbh. (Petri). 2° 29. Aug. 1677 i Stege med Kirsten Knag, begr. 19. Jan. 1680 i Kbh. (Petri). D. af Raadmand Rasmus Hansen K. og Mette Thøgersdatter. 3° formentlig med Else Nielsdatter, d. tidligst 5. Okt. 1701.

C. S. var rimeligvis tysk af Herkomst. Han fik Bestalling som Stempelskærer Okt. 1674 og nævnes fra Nytaars-tid 1675 til Dec. 1697 jævnlig i de kgl. Kammerregnskaber som Christopher Stempelsnider eller Stempelstikker. Der foreligger herved tyve af ham signerede Medailler, de ældste over de danske Sejre i den skaanske Krig (Gotlands, Vänersborgs, Helsingborgs og Rügens Erobring). Hans ypperste Arbejde er den store Medaille over Slaget i Køge Bugt (1. Juli 1677), der endnu den Dag i Dag

er et Særsyn i teknisk Henseende. Hertil slutter sig en udmærket Portrætmedaille af Niels Juel. Endvidere kan nævnes Medailler over Freden i Lund og Ulrika Eleonoras Bryllup samt de store Medailler over Christiansøs Befæstning (1684). Hans sidste Arbejde er nogle beskedne Kastepenge til Prins Christians Begravelse 1698.

Georg Galster: Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533—ca. 1788, 1936.

Georg Galster.

Schneider, Lovise Josephine, 1820—87, Filantrop. F. 8. Sept. 1820 paa Nivaagaard, d. 25. Juni 1887 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Forpagter Carl Frederik S. (ca. 1791—senest 1832) og Ane Christine Rasmussen (ca. 1798—1844). Ugift.

Efter Faderens Død kom J. S. til Hellebæk Gods, der tilhørte Greve H. E. Schimmelmänn, og hvor hendes Farfader Carl F. S. var Inspektør. Her blev hun kendt med Baronesse Adelaide v. Löwenstern, hvis Mand 1835 blev dansk Gesandt i Wien, og J. S. fulgte da med som Kammerjomfru, men var nærmest Selskabsdame for Baronessen. Hun blev i Wien til 1847 og tilbragte yderligere Aarene til 1860 i Udlandet, hvor hun færdedes i højstillede Kredse, studerede Litteratur og Kunst, men interesserede sig ogsaa for de Forhold, hvorunder fattige Børn levede, og den Maade, hvorpaa man hjalp de nødlidende. Hun besøgte mange Børnehjem og andre filantropiske Institutioner i Tyskland, Østrig og Ungarn.

Da hun ca. 40 Aar gammel bosatte sig i Kbh., var hun godt rustet til et filantropisk Arbejde blandt Børn. Hun havde samlet sig megen Kundskab og Erfaring, havde en betydelig Formue og var tillige i Besiddelse af en klar Forstand og et varmt Hjerte for alle lidende og fortrykte og en Villie, der søgte at overvinde de Hindringer, der opstod for hendes Arbejde. Hun var i det hele en virkelig fremragende Leder. I Begyndelsen færdedes hun særlig i de fattigste Kvarterer af Byen for at hjælpe nødstedte Mennesker, senere blev hun bl. a. Leder af Plejeforeningen for Frbg. og Vesterbro. Hun besøgte Børn i Plejhjem og fandt ofte Forholdene meget slette og saa da ikke anden Udvej end at tage Barnet med til sit eget Hjem. Paa samme Maade fik hun efterhaanden Omsorgen for en Del Børn, og 1874 fik hun Den kvindelige Plejeforening til at udsende Opfordring til at oprette et Børnehjem for Piger. Dette Børnehjem blev aabnet 1. Dec. 1874 i lejede Lokaler Vodrofsvej 20, men Tilstrømningen af Børn vedblev, og Hjemmet blev efterhaanden helt overfyldt. J. S. gennemførte da ved sin Energi og et stort personligt Arbejde Opførelsen af en ny Bygning paa Vodrofsvej, der blev taget i Brug 8. Dec. 1885 og efter den Tids

Krav var særdeles velindrettet. J. S. blev Forstanderinde for det nye Børnehjem, til hvilket der efterhaanden blev indsamlet over $\frac{1}{4}$ Mill. Kr. Til Sommerophold for Børnene erhvervede J. S. Ejendommen Gilbjerggaard ved Gilleleje, noget da helt ukendt, og efter hendes Død opførtes for hendes Bos Regning en særlig Sommerbolig for Børnene. Børnehjemmet, der nu er delt i fire Afdelinger med hver sin Bygning, benævnes stadig Frøken Josephine Schneiders Børnehjem og virker som filantropisk Institution. — Posthum Tegning af Charlotte Hall 1890 (Fr.borg).

Ill. Tid. 3. Juli 1887. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 115 f. Carl Christensen-Ordrup: Danske Børnehjem, 1900. Beretning om Børnehjemmet for 1889, 1899 og 1923.

Oluf J. Skjerbæk.

Schneider, Marinus Martin Sophus, 1884—1910, Forfatter. F. 2. Dec. 1884 paa Frbg. (Alm. Hosp.), d. 27. Febr. 1910 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Moder: Jensine Mathilde Lund (f. 1862). Adopteret 30. Dec. 1886 af Augusta Mathilde S. (ca. 1838—1902), f. Wolther, Enke efter Kuldrager Frederik Ferdinand S. (1821—67, gift 1° 1855 med Elisabeth Bøttger, 1826—64). Ugift.

S.s litterære Virksomhed begyndte 1905 ved den dengang helt moderniserede »Adresseavisen«, og hans første Bidrag var betegnende nok et Mindedigt over Viggo Stuckenberg, hvem han som Forfatter skyldte saa meget. Siden var han Medarbejder ved »Aarhus Stiftstidende« og ved »Klokken 12«, et Sensationsblad, hvor han ifølge sin Aandsart slet ikke hørte hjemme, men hvor han gennem flere Aar, næsten lige til sin Død, offentliggjorde en lang Række Artikler, der var meget store i Forhold til dette Middagsblads Omfang. S. viste i disse Artikler en ualmindelig journalistisk Begavelse; han drog en Mængde Forhold og sociale Problemer ind under sin Behandling, han viste sig navnlig som en betydelig Skildrer med en udpræget moderne Stil; litterært set var hans Forbilleder Johannes V. Jensen og Johannes Hansen, hvis udfordrende Amoralisme dog stod ham meget fjernt. S. var som Prosaist en af Forløberne for Ekspressionismen i dansk Prosa, som først skulde udfolde sig i Efterkrigstidens Litteratur og Journalistik. Der foreligger intet Udvalg af denne voluminøse Artikelrække i »Klokken 12«, men af S.s Bidrag til »Aarhus Stiftstidende« udkom 1908 Serien »Forskrevet« under Pseudonymet Mene Tekel — en Bog, væsentlig indeholdende politiske Artikler. — Som lyrisk Digter debuterede S. med Digtsamlingen »Forår mellem Mure« (1909). Paavirkningen af Viggo Stuckenberg var meget følelig, men Emnerne var hentet direkte ud af det, S. havde oplevet i sin trange

og fattige Barndom og Ungdom. Det var en af hin Tids mest personligt følte og mest lovende Bøger, og Jagten efter Originalitet var ikke tilnærmelsesvis saa udpræget som i S.s Prosa. Var denne forceret, saa var til Gengæld hans Vers snarere nøgne, nøgterne og af en overbevisende Inderlighed i Diktionen. Efter hans Død udkom et Bind »Efterladte Digte« (1917), og det er paa denne anden Samling, at hans Ry vil komme til at bero. Dens Digte stammer fra det Sygeleje, der blev hans sidste, og de er meget gribende, i deres Art enestaaende i hele den danske Litteratur, fordi en endnu ung Mand, der er klar over, at han ikke skal rejse sig mere, tager Afsked med det Liv, han har elsket saa brændende, og gør det uden Klagen eller Jamren, med en stoisk Ro, saa fuldkommen en Bøjen sig for Skæbnen, at man ikke engang kan tale om Resignation. Samlingen fortjener en Plads helt for sig i dansk Lyrik, thi dens Stoicisme med en Baggrund af en Smerte, som forbliver uudtalt, ligner intet som helst andet i vor Poesi. Paa Grænsen af Døden gav denne fem og tyveaarige Mand sit Sind et Udtryk af den sjældneste Ægthed.

København 11. Okt. 1909 og 1. Marts 1910. Journalisten 15. Marts og 1. April s. A. Fædrelandet, V, s. A., S. 5. Politiken 1. og 6. Marts s. A. Ugens Tilskuer, VII, 1916—17, S. 61 f. Spectator, II, s. A., S. 521—26.

Chr. Rimestad.

Schnell, Betty Mathilde, se Hennings, Betty.

Schnell, Johan, se Snell.

v. Schnitter, Michael (Michel) Christoph, 1662—1738, Officer. F. Nov. 1662, d. 1738 paa Kronborg, begr. 17. April i Helsingør (Marie). Forældre: Kurfyrstelig-brandenburgsk Oberhauptmann Onophrius v. S. (f. 1620) og Margaretha v. Tessin. Gift 26. Dec. 1703 paa Vindeby med Eleonore Christine v. Qualen, f. 11. Juni 1684, d. 8. Sept. 1756 i Kbh. (Petri), D. af Hofmarskal i Eutin, Gehejmerraad Otto v. Q. (1653—98) og Maria Friederica Wetzel v. Marsilien (1661—1719).

Efter en Række Krigstog i Flandern, Brabant, Ungarn o.s.v. blev M. C. v. S. 1695 Generalkvartermester i det danske Korps i engelsk Tjeneste, fulgte 1697 Hertug Ferdinand Vilhelm af Württemberg til Danmark og blev n. A. antaget som Generalkvartermesterløjtnant (Oberstløjtnant i Infanteriet) i Holstenske Fortifikation. Ved Karl XII.s Landgang paa Sjælland 1700 planlagde han en Forstærkning af Kbh.s Forsvar ved Feltværker, der straks iværksattes. N. A. blev han Oberst af Infanteriet og Kommandant

i Rendsborg, var 1709 midlertidig Kommandant paa Kronborg, blev n. A. Brigader af Infanteriet og var Underkommandant i Rendsborg, til han 1712 blev Kommandant paa Kronborg, fra 1713 som Generalmajor. Han var en erfaren Fæstningsingeniør, en utrætteligt pligtopfyldende Kommandant, der til Yderlighed hævdede sin Stilling — stejl som Haandskriften i hans mange og lange Indberetninger. 1715 erklærede han, sikkert med god Grund, at Fæstningens Forfatning var saa slet, at han ikke turde betro det til Papiret. Da Sundet lagde til den følgende Vinter, og man i Kbh. nærrede alvorlig Frygt for, at Karl XII. skulde gaa over Isen mod Sjælland, var han yderst virksom med paa alle Maader at styrke Fæstningens Forsvar og skaffe Efterretninger om Forholdene paa den anden Side. 1725 fik han Afsked med Pension.

Slægt i Th. Hauch-Fausbøll: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 2. Udg., 1933, S. 125 og ved samme i Berl. Tid. 19. Dec. 1931. Danmarks Adels Aarvog, XLII, 1925, S. 486. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstabten, I—VIII, 1899—1927. M. C. Arnholtz: Cronborg Slots og Fæstnings Historie, 1836, S. 19—27. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893.

Rockstroh.

Schobius, Christjern, 1872—1900, Maler. F. 5. Okt. 1872 i Aalborg, d. 7. Juni 1900 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Malermester Daniel Peter S. (1841—1922) og Ane Kirstine Holst (1838—1916). Ugift.

S. stod tre Aar i Malerlære hos Faderen, dimitteredes fra Aalborg tekniske Skole til Kunstakademiet og gik i dettes Forberedelsesklasse Okt. 1892 til Jan. 1894. Foraaret 1895 var han Zahrtmanns Elev en Maaned Tid. — S. naaede at udstille to Malerier paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1899—1900. Et af dem, hans Hovedværk »Det tabte Paradis«, vakte 1900 almindelig Opmærksomhed og Diskussion ved den Realisme, hvormed han havde skildret Nøgenhed, Fattigdom og Fortvivlelse. N. A. bragte Udstillingen et Maleri og tre Tegninger fra hans Haand, men efter hans tidlige Død, der skyldtes et ulykkeligt Fald fra en Sporvogn, gik hans Navn i Glemme, indtil det atter blev fremdraget af Leo Swane og hans Arbejder samlede til en Udstilling i Kunstforeningen Okt. 1933. S. var en Maler af samme Støbning som den faa Aar ældre Fridolin Johansen, med hvem han havde visse Lighedspunkter. Han dyrkede baade Landskab og Figurmaleri, med udprægede Anlæg for det sidste. Han var i samme Aandedræt Kolorist med Blik for Materialets stoffige Værdier og en Iagttager med en stærk Karaktersans. Malerisk set gik han sine egne Veje, og han havde

ligesom Fridolin Johansen sin egen personlige Kolorit. Nogle af hans bedste Arbejder findes i Kunstmuseet (bl. a. »Pige, der læser et Brev« 1898) og Aalborg Museum (bl. a. »Far kommer hjem« 1896). — To malede Selvportrætter, det ene forhen hos Johan Hansen, nu i Aalborg Museum, det andet i Privateje. Selvportræt i Pennetegning samt paa Gruppebillede (Tegning) i Kobberstiksamlingen.

Leo Swane i Tilskueren, L, 1933, II, S. 81—96.

Sigurd Schultz.

Schoch, Aage, f. 1898, Journalist. F. 24. Jan. 1898 i Horsens. Forældre: Isenkræmmer Rudolph Christian S. (1861—1916) og Anna Andrea Møller (f. 1875). Gift 6. Juni 1924 i Horsens med Harriet Buchwald Møller, f. 17. Juli 1900 i Horsens, D. af Købmand Carl M. (f. 1876) og Valborg Flora Eline Buchwald (f. 1874).

S. blev Student 1917 fra Horsens og cand. polit. 1923. Han var derefter 1923—25 Redaktionssekretær ved »The Baltic Scandinavian Trade Review«. 1926 knyttedes han til »Jyllandsposten« som Redaktionssekretær, idet han tillige skrev Bladets udenrigspolitiske Artikel. I denne Stilling forblev han, til han en kort Overgang 1934 var Redaktionssekretær ved »Berlingske Tidende« for s. A. at overtage Stillingen som Chefredaktør ved »Nationaltidende«. I sin Ledelse af dette Blad har han udfoldet et livligt politisk og journalistisk Initiativ, med Stade for de selvstændige Erhvervs Interesser, stærkt kritisk over for 30'ernes herskende social- og erhvervspolitiske Strømninger. I øvrigt har han fulgt en udpræget national Linie og vist sin Forstaaelse for de Følger, det europæiske Tidehverv vil drage efter sig ogsaa i vort Lands politiske og sociale Struktur. Han er Medlem af Den danske Presses Telegramudvalg og af Bestyrelsen for Foreningen af københavnske Dagblade.

Journalisten 15. Marts 1934.

P. Stavnstrup.

Scholl, Anna Regina, se Tychsen.

v. Scholten. Den adelige Slægt v. S. hører hjemme i Westfalen (Grevskabet Teklenburg) og føres tilbage til Burchard Schulten (f. 1459) til Schultenburg, hvis Sønesøn Michael Schulten omkr. 1600 var Raadsherre i Osnabrück. Han var Fader til Christian v. S. (1567—1657) — Stamfader til Slægtens hollandske Linie — og til Johann v. S. (nævnt 1660) i Osnabrück, hvis Søn Heinrich v. S. (f. 1618) var Over-Landbygmester i Amsterdam og Fader

til nedenn. General Jobst v. S. (ca. 1647—1721), med hvem Slægten kom til Danmark. Hans Søn General, Kommandant i Kbh. Henrik v. S. (1677—1750) var Fader til Adelgunde Sophie v. S. (1732—75), der ægtede General Levin Ludvig v. Hobe (1700—81, s. d.), og til Generalmajor Jobst Gerhard v. S. (1723—86), af hvis Børn skal nævnes Louise Henriette Elisabeth v. S. (1749—74) — gift med Kammerherre Greve Jørgen Ditlev Trampe (1749—93) til Urup m. m. — Toldinspektør, Kammerjunker Frederik Christian v. S. (1757—1840) — hvis Descendens endnu lever (hans Sønnesøn var Overlæge Emil v. S. (1837—1908)) — Oberst, Generalkrigskommissær Bendix Dionysius Augustus v. S. (1763—1824), hvis Efterkommere ligeledes lever, og Guvernør paa St. Thomas, Oberst Casimir Wilhelm v. S. (1752—1810); denne var Fader til Regeringsraad paa St. Croix Jost Gerhard v. S. (1783—1824) — hvis Søn Oberstløjtnant Jost Gerhard v. S. (1814—64) faldt ved Dybbøl — til Major Frederik Carl Emil v. S. (1786—1873) — hvis Sønnesøn østrigsk Oberst Friherre Erwin Maria Friedrich v. S. (1862—1922) 1918 optoges i østrigsk Friherrestand — og til nedenn. Generalguvernør i Vestindien, Generalmajor Peter Carl Frederik v. S. (1784—1854); af hans Børn skal nævnes Elisabeth Catharina v. S. (1811—59) — gift med Generalmajor Peter Henrik Glode du Plat (1809—64, s. d.) — Adelgunde Elisa Marie v. S. (1813—41), der blev gift med Diplomaten, Generalløjtnant Carl Ernst Johan Bülow (1814—90, s. d.), Francisca v. S. (1820—44) — der ægtede Lensgreve Frederik Vilhelm Dannemand (1813—88) — og Oberst Wilhelm Casimir v. S. (1816—76), hvis Søn Godsejer Peter Christian Frederik v. S. (1856—1900) var Fader til Udskrivningschef, Ritmester Jens Peter v. S. (f. 1882) og til Adelgunde v. S. (f. 1881), gift med Hofmarskal, Kammerherre Greve Christopher Sophus Fridericia Trampe (f. 1879).

F. Krogh: Dansk Adelskalender, 1878, S. 423 ff. H. K. Eggers: Die von Scholten, 1883.

Albert Fabritius.

v. Scholten, Jobst, ca. 1647—1721, Officer. F. ca. 1647 i Amsterdam, d. 7. Nov. 1721 i Kbh., begr. i Altona. Fader: Over-Landbygmester i Amsterdam Heinrich v. S. (f. 1618). Gift 1° 15. (7.) Maj 1673 i Herzhorn med Adelgunde Mechtilde (Mathilde) Rømeling, f. 3. Dec. 1654, d. 13. Febr. 1714 i Itzehoe, D. af Dr. med., senere Garnisonsmedicus i Kbh. og Glückstadt Conrad R. (1624—76) og Suana (Anna) Elisabeth Ruse (Rüse) (1630—78). 2° 25. Juli 1714 i Hamburg med Charlotte Amalie v. Plessen, f. 6. Okt. 1686, d. 23. Febr. 1740 i Kbh. (Petri) (gift 2° 1727 med Statsminister Johan

Georg v. Holstein, s. d.), D. af Amtmand, senere Generalløjtnant Samuel Christoph v. P. (s. d.) og Hustru.

J. v. S. var fra ca. 1670 i dansk Tjeneste som Officer i Infanteriet og Ingeniørerne, antagelig under General Ruse (Rüse), men først fra 1676, da han var Kaptajn i Livregiment til Fods, kan man sikkert følge ham. Han blev saaret 1677 ved Malmø, blev Major og Oberstløjtnant, deltog 1678 i Gyldenløves Felttog fra Norge, kommanderede Livregimentet til 1679, da han blev Oberst og midlertidig Kommandant i Rendsborg. 1685 blev han Chef for Fæstningsvæsenet i Hertugdømmerne og Grevskaberne og ledede her betydelige Arbejder, navnlig ved Rendsborg. 1693 ledede han Angrebet paa Ratzeburg, 1697 paa Gottorp, 1700 paa Tønningen og fik s. A. Inspektion over Infanteriet inden for sit Omraade. 1707 udnævntes han til Generalløjtnant og blev næstkommanderende ved det til Sømagterne afgivne Hjælpekorps, ved hvilket han deltog, til han 1708 søgte Afsked efter at have deltaget i en Række Slag, med stor Dygtighed ført betydelige Troppestykker og ledet flere Belejringsforetagender. Han tog fast Ophold i sit Hjemland.

Da man i Kbh. Foraar 1710 overvejede Krigens Fortsættelse, var den hidtidige Overgeneral C. D. Reventlow stadig utjenstdygtig, i April blev han forløvet fra sin Charge, og der skulde vælges en Afløser. Der blev nævnt flere betydelige, udenlandske Generaler, og sluttelig samledes man om J. v. S., der var almindelig kendt som erfaren Troppefører, overordentlig dygtig Administrator og dygtig Ingeniør, og han blev spurgt, om han vilde tage Overkommandoen. Han svarede omgaaende Ja; Maj s. A. kom han til Kbh., i Juni udnævntes han til General af Infanteriet og kommanderende General over Felthæren. Hans første betydelige Arbejde gjaldt Hærens Genrejsning efter Nederlaget ved Helsingborg. I et indgaaende Forslag herom hævdede han som Grundsatning, at Landmilitzen ikke burde indgaa i Felthæren og kunde nedskrives i Styrke, efter at en Del var afgivet til de geworbne; yderligere kunde et vist Antal Karle mod Betaling gives tilbage til Landbruget, Godsejerne, og de derfor indkomne Penge anvendes til Hvervning af Folk uden for Landbruget; dette skulde have Forsikring om, at Nyudskrivning ikke skulde ske, saa længe Krigen varede. Men han gik ganske vist ud fra, at Krigen vilde løbe ud med Aaret 1712. Hans Forslag var klogt og viser hans nøje Kendskab til Landets Forhold; det vandt almindeligt Bifald og blev omsat i Forordning. Det skaffede Landbruget en stærkt tiltrængt Arbejdskraft, stemte Godsejerne gunstigt og hjalp de geworbne

Regimenter. Dernæst indførte han nyt Reglement for Regimenternes Økonomi med skarp Kontrol over Pengenes Anvendelse, navnlig med det Formaal, at den menige Soldat fuldt ud fik, hvad der tilkom ham. Han udarbejdede et haardt tiltrængt Feltreglement for Tjenesten i Lejr, Kantonnement, paa March og over for Fjenden. — Resten af Aaret 1710 gik hen uden Kampe til Lands. For 1711 forelagde J. v. S. først en Plan for Overgang til Skaane, men af Hensyn til de allierede, Sachsen-Polen og Rusland, valgtes de svenske Landskaber Syd og Sydvest for Østersøen til Operationsomraade. Med Styrke hævdede han, at først og fremmest burde Fæstningen Wismar, der laa midt i dette Omraade, erobres af den danske Hær, hvad Kongen godkendte, og Aug. 1711 førte J. v. S. en statelig og fortrinlig Hær ind i Mecklenburg. Kongen lod sig imidlertid, meget mod J. v. S.s Raad, af Sachserne overtale til med de allierede at indeslutte det stærke Stralsund, hvor Hærene fastholdtes til Nytaar 1712 uden andet Resultat end en stærk Svækkelse. Medens Hæren Foraar 1712 laa i Vinterkvarter, lykkedes det J. v. S. i et Krigsraad i Kolding under Kongens Forsæde at faa sachsiske og russiske Udsendinge til at godkende en Felttogsplan, hvorefter de to allierede skulde angribe Stralsund og Rügen, medens Danskerne indesluttede Wismar og erobrede Bremen-Verden. Dette sidste gennemførtes heldigt under J. v. S.s Ledelse, medens de allierede ikke kunde forhindre Stenbock i at føre en Hær over til Stralsund. J. v. S.s Valg af Kampplads og Tropefordelingen ved Gadebusch (Wakenstädt) Dec. 1712 var ikke gode og forværredes ved, at han i sidste Øjeblik, meget mod sit Ønske, maatte ændre Opstillingen som Følge af den sachsiske Overgenerals m. fl.s Kritik, og Stenbock tilføjede vor Hær et afgjort Nederlag; men ved Angrebet paa Tønning, der førte til Stenbocks Kapitulation 1713, samt den paafølgende Belejring og Erobring af denne Fæstning 1713—14 tog J. v. S. med Dygtighed og Energi Ledelsen under fortræffeligt Samarbejde med de fremmede Overgeneraler og Hertug Carl Rudolph af Württemberg, med hvem han delte Overkommandoen. Under Operationspausen 1714—15 benyttede han Tiden til Indførelse af nyt Feltskyts og Opstillingen af et stærkt Belejringsartilleri, og den Hær, der Sommeren 1715 gennemførte et nyt Felttog Syd for Østersøen, var i fortrinlig Stand. Angrebet paa og Erobringen af Rügen og Stralsund skete efter hans Projekt og under hans Ledelse. 1716 blev han Præsæs i Landetatens Generalkommissariat, men var vedblivende Hærens Generalissimus. Efter at have sikret Sjælland, særlig Kbh., mod muligt Angreb 1716 udarbejdede han Plan for Norges Forsvar samt for Landgang

i Skaane sammen med Russerne. Tsaren godkendte vel denne sidste, men mente, at J. v. S. var for gammel til at lede Foretagendet. Som bekendt strandede dette paa Tsarens sluttelige Modstand, som Kong Frederik og J. v. S. ikke kunde overvinde. Ved Udsigten til Kong Karls Angreb paa Norge 1718 ønskede Kongen, at J. v. S. vilde rejse derop, uden dog at ville befale det. J. v. S. afslog det imidlertid baade da og 1719, da Kongen personlig vilde føre en Hær fra Norge ind i Sverige. Under de langvarige Overvejelser 1719 om denne sidste Operation holdt J. v. S. og General v. Dewitz (s. d.) bestemt paa, at Angrebet burde føres mod Skaane for at fremkalde en Afslutning paa Krigen, medens Konseillet støttede Kongens (og Gabels) Plan, der vel blev indledet, men nærmest løb ud i Sandet. J. v. S. var en Tid Generalguvernør i det erobrede Bremen-Verden, senere i Pommern. Afslutningen paa hans Virksomhed blev hans personlige Ledelse 1720 af de store Digearbejder i Hertugdømmerne og Oldenburg med storslaaet Anvendelse af militær Arbejdskraft. — J. v. S.s nære Samarbejde med Frederik IV. havde været mønsterværdigt, baseret paa gensidig ubegrænset Tillid, fra J. v. S.s Side paa Aabenhed, Loyalitet og gennemført Hensyntagen til, hvad der baadede Konge, Land og Hær. Ud over hvad der vedrørte hans tjenstlige Omraade holdt han sig uden for Politik, uden for, over alt Klikevæsen, var omgængelig, kølig og objektiv. Han underholdt en stadig og omfattende skriftlig Forbindelse med Personer af Betydning. I sin store administrative Stilling var han en ivrig Fremmer af dansk Arbejde. Trods sit mangeaarige Ophold i Monarkiet lærte han aldrig rigtig Dansk, talte og skrev Tysk. Hans efterladte Papirer (Rigsarkivet) er en Hovedkilde til Tidens danske Krigshistorie. — Hv. R. 1695. Bl. R. 1712. — Malerier paa Fr.borg, Gl. Estrup og Ledreborg. Portrætteret paa Tuschtegning af Kampen ved Stade 1712 (Fr.borg).

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—X, 1899—1934. Dsk. Mag., 5. Rk., III, 1893—97, S. 324—56. Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1877—78 (se Registeret); 5. Rk., III, 1881—82 (se Registeret); 10. Rk., V, 1939 ff., S. 468. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. J. H. F. Jahn: De danske Auxiliærtropper, II, 1841. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893. A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926. The letters and despatches of John Churchill, first Duke of Marlborough from 1702 to 1712, ed. by George Murray, 1845, III, S. 655. Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 251; LI, 1934, II, S. 173.

Rockstroh.

v. Scholten, Peter Carl Frederik, 1784—1854, Generalguvernør. F. 17. Maj 1784 i Viborg (el. Vestervig), d. 26. Jan. 1854 i Altona, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Kommandant paa St. Thomas og St. Jan, Oberst Casimir Wilhelm v. S. (1752—1810) og Catharina Elisabeth de Moldrup (1764—1804). Gift 31. Okt. 1810 i Kbh. (Helligg.) med Anne Elisabeth (Lise) Thortsen, f. 20. Maj 1786 i Kbh. (Frels.), d. 1. Marts 1849 sst. (Ty. Ref.), D. af Skibskaptajn Johan T. (1753—senest 1800) og Anne Marie Ancker.

Efter Afgang fra Landkadetakademiet ansattes v. S. som Fændrik ved de vestindiske Tropper. Da de vestindiske Øer 1807 blev besat af Englænderne, førtes han som Krigsfange til England, men blev udvekslet og kom til Danmark, hvor han 1808 blev Sekondløjtnant i Sjællandske Jægerkorps, 1811 Premierløjtnant, 1813 Stabskaptajn; en Tid var han Adjudant hos Kongens Generaladjutant F. C. Bülow. Da Øerne efter Fredslutningen igen blev dansk Besiddelse, fik han 1814 Ansættelse som Vejermester paa St. Thomas og udtraadte som Følge deraf af Hæren. Dansk Vestindien høstede store Fordele i Handelshenseende af Krigstilstanden efter de sydamerikanske Koloniers Opstand mod Spanien. St. Thomas blev en Stabelplads af Betydning, og v. S. opnaaede store Indtægter, særlig da han 1822 blev Toldintendant. 1816 var han blevet kar. Major, 1820 Oberstløjtnant. 1818—24 beklædte han samtidig Embedet som Stadshauptmand, og i flere Perioder fungerede han som Kommandant. 1823 blev han Guvernør paa St. Thomas og 1827 fungerende Generalguvernør, 1829 Generalmajor og 1835 virkelig Generalguvernør. Hans Embeders særdeles rigelige Indtægter tillod ham at leve paa en stor Fod og vise en fyrstelig Gæstfrihed, hvoraf der gik Ry i hele Vestindien, og han forstod at sætte sig i venskabeligt Forhold baade til de spanske Generalkaptajner og til de republikanske Præsidenter. v. S. interesserede sig levende for den »kulørte« Befolkning og søgte at mildne Slavernes Kaar og at skaffe de Frikulørte Muligheder for Opkomst; han oprettede Negerskoler og lod adskillige Negre oplære til Selverhverv. Regeringen hjemme støttede ham, men v. S. var en Modstander af Christian VIII.s Plan, at fremtidig ethvert nyfødt Slavebarn skulde betragtes som frit, medens Forældrene, for at mildne Tabene for Planterne, skulde vedblive at være Slaver, en Ordning, Negrene var meget imod. 2. Juli 1848 udbrød Slaveopstanden paa Vest-siden af St. Croix, og n. D. proklamerede v. S. »Emancipationen«, Ophævelsen af Slaveriet. Plantageejerne harmedes. v. S. rejste kort efter syg hjem. Regeringen rejste Tiltale imod ham ved en Kommissionsdomstol, der 1851 fradømte ham Embedet. Ved Højeste-

retsdømme n. A. blev han frikendt. S. A. meddeltes der ham efter Ansøgning Afsked med Pension. Sit sidste Leveaar tilbragte han i Altona. — Kammerjunker 1812. Kammerherre 1824. Ekscellence 1846. — R. 1822. DM. 1826. K. 1828. S.K. 1836. — Litografi af W. Heuer 1832. Kultegning af samme i Familieej. Malerier paa Gaunø og i Familieej. Marmorbuste paa Gaunø.

H. Lawaetz: Peter v. Scholten. Vestindiske Tidsbilleder fra den sidste Generalguvernørs Dage, 1940. Samme i Personalthist. Tidsskrift, 11. Rk., II, 1941, S. 29—35. C. van Dockums Livserindringer, 1893, S. 9, 61. Kay Larsen: Dansk Vestindien, 1928, S. 213 ff. H. B. Dahlerup: Mit Livs Begivenheder 1815—1848, 1909 (se Registeret). Kay Larsen: Dansk-vestindiske og -guineiske Personalier og Data, Ms. i Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek.

Lesser (Kay Larsen)*.

Schop, Johann, ca. 1595—1667, Musiker. F. ca. 1595 i Hamburg, d. »mellem Johannes og Michaelis« 1667.

J. S. var, efter Tidens Sædvane blandt Musikere, dygtig paa adskillige Instrumenter, men han lagde Hovedvægten paa Violin-spillet efter Undervisning af William Brade. 1614 blev han Medlem af Michael Prætorius' Kapel ved Hoffet i Wolfenbüttel, men allerede 1615 kom han til Kbh. og fik Ansættelse i Christian IV.s Hofkapel. Under Pesten 1619 foretrak han sammen med flere andre af Kongens Musikere at forlade Danmark og tog muligvis en Tid til Paris. 1621 fik han Ansættelse som Leder af Hamburgs offentlige Musik (Rathmusikdirektor). Denne Stilling beklædte han til 1665, to Aar før sin Død. Han slap dog ikke helt Forbindelsen med Danmark og var 1634 med Heinrich Schütz i Kbh. til den udvalgte Prins Christians Bryllup og drog rigeligt belønnet hjem. Christian IV. var ham ogsaa stedse bevaagen. Naar som helst Kongen rejste i den sydligste Del af sit Rige, lod han J. S. kalde til sig for at høre hans af Samtiden højt beundrede Violin-spil. J. S. var ogsaa en produktiv Komponist. Til Bryllupper, Begravelser og lignende Højtideligheder skrev han efter Tidens Skik utallige Kantater af det forskelligste Omfang, gejstlige Koncerter, endvidere Instrumentalkompositioner, hvoraf kun tre mindre Stykker for Violin er bevaret, og endelig talrige Sange, som placerede ham paa en fremskudt Plads i Kredsen om Johann Rist, Fornyreren af den nordtyske Visesang. J. S. blev Kredsens betydeligste Kraft; han traf, tilsyneladende dog under nogen Protest, der senere medførte et Brud, den af Rist tilsigtede, ganske enkle Melodiform og formaaede samtidig at give sine letfattelige Sange et fint musikalsk Præg og forhøjede deres Virkning ved en udsøgt Basbehandling. Mange af Melodierne til Rists og hans Fæller Ph.

v. Zesens og Jac. Schwiegers Visebøger fik en lang Levetid. En Del gik ind i den tyske Kirkesang, en enkelt, »Nu vel an vær frisk til Mode« (»Werde munter mein Gemüthe«) ogsaa i den danske, hvor den har holdt sig til vore Dage. Ogsaa hans verdslige Melodier blev meget afholdt i Danmark, i første Række gennem Søren Terkelsens »Astree Siunge-Choer«, der laante dem fra Rists »Des Daphnis aus Cimbrien Galathee«. Navnlig Melodien til »Daphnis gik for nogle Dage« mødes atter og atter som Melodi til Skillingsviser i de følgende hundrede Aar.

Wilh. Krabbe: Johann Rist und das deutsche Lied, 1910, S. 124—49. Hermann Kretzschmar: Geschichte des neuen deutschen Liedes, I, 1911, S. 50 ff. A. Moser: Geschichte des Violinspiels, 1923, S. 102—06. W. Vetter: Das frühdeutsche Lied, I—II, 1928 (se Registeret). Liselotte Krüger: Die hamburgische Musikorganisation im XVII. Jahrhundert, 1933, især S. 122—25, 213 ff. (cit. K. Stephenson: Johan Schop, maskinskrevet, 1924).

Nils Schiørring.

Schorn, Sophus Wilhelm (**Willy**) Maximilian, 1834—1912, Forfatter. F. 6. Dec. 1834 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 25. Marts 1912 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Litterat og Oversætter, cand. jur. Peter Theodor S. (1796—1879) og Sophie Ernestine Meiners (1801—34). Gift 17. Marts 1860 i Kbh. (Frue) med Victoria Angelique Haas, f. 8. Sept. 1840 i Kbh. (Helligg.), d. 4. Maj 1922 sst. (gift 2° 1872 med Premierløjtnant, senere Kaptajn, Klasselotterikollektør, Maler Frederik Peter Grünwaldt, 1840—1923), D. af Vekselmægler Peter Georg H. (1798—1857) og Henriette Lovise Wengel (1810—41). Ægteskabet opløst.

Bedstefaderen indvandrede fra Aachen og blev Voksdugsfabrikant, medens Faderen tidligt færdedes i Datidens litterære Kredse, lod sin juridiske Embedseksamen ubenyttet og siden levede som Timelærer (bl. a. ved Metropolitanskolen), som Overkorrektør ved Rigsdagen og som Oversætter fra og til Tysk, imellem ogsaa fra Svensk. Sønnen besad samme æstetiske Interesser, men tillige Anlæg for Tegning, gik 1850—53 samt 1870—72 paa Kunstakademiet og udstillede 1868—74 enkelte Genrebilleder, men virkede ellers som Lærer i Tegning og Tysk ved Borgerdydskolen paa Christianshavn (under Helms) og Tysk reformert Skole. Som gammel Mand syslede S. med sine Ungdomserindringer fra Hjemmet paa Nørrebro og Livet i 40'ernes og 50'ernes Kbh. og udgav herom sin første Bog »Da Voldene stod« (1905). De elskværdige og fordringsløse Karakteristikker af Digtere, Malere og Skuespillere — derimellem et helt Kapitel om Ludvig Bødtcher —

og de idylliske Kulturbilleder fra en svunden Tid modtoges med saa meget Bifald, at S. fortsatte med »Fra gamle Skuffer. Skitser og Pennetegninger« (1906), stundom i næsten novellistisk Form, men ogsaa spinklere af Indhold. Den tredje og sidste Bog »Hvad Grandmama oplevede. Silhouetter i Ramme« (1909) var et Forsøg paa i Romanform at levendegøre Minder og Mennesker fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede — Handlingen var bl. a. henlagt til Bakkehuset, Borups Selskab, Dreyers Klub og Sophienholm med Baggesen, J. L. Heiberg, Ingemann og Weyse mellem Bifigurerne —, men bar fra først til sidst Dilettantismens tydelige Mærke. — Tegnet Selvportræt (Fr.borg).

Nationaltidende 25. Marts 1912. Berlingske Tidende, Vort Land og Politiken 26. Marts s. A. Carl Reitzel: Fortegnelse over danske Kunstneres Arbejder paa de i Aarene 1807—1882 afholdte Charlottenborg-Udstillinger, 1883, S. 601. Vestre Borgerdydskole 1787—1937, 1937, S. 87.

Carl Dumreicher.

Schou. Af de ikke faa danske Slægter, som fører Navnet S., skal her nævnes en navnlig til Fabrik- og kunstnerisk Virksomhed knyttet Slægt, der føres tilbage til Møller ved Kalundborg, senere Skovfoged Michel Madsen (1694—1762), hvis Sønneson Møller, Brændevinsbrænder og Købmand i Slagelse Hans Abelin S. (1764—1833) var Fader til Købmand i Slagelse, Dyrmaler Frederik Ludvig S. (1800—51) — hvis Sønner var de nedenn. Malere Ludvig Abelin S. (1838—67) og Peter Alfred S. (1844—1914) — og til Købmand, kgl. Agent Hans Henrik S. (1797—1870) til Gl. Antvorskov og Herthalund, af hvis Sønner skal nævnes Købmand, Teglværksejer Hans Jacob S. (1831—99) og de nedenn. Oberstløjtnant Theodor Valentin S. (1834—1912) til Gl. Antvorskov og Konferensraad, Direktør Philip Julius S. (1838—1922), der var Fader til nedenn. Kunstmaler Sven Holger S. (f. 1877) og til Ingeborg Nanna S. (f. 1878), der er Enke efter Fabrikdirektør Frederik Dalgas (1866—1934, s. d.). Ovenn. Købmand, Teglværksejer Hans Jacob S. (1831—99) var Fader til Kommandør Carl Albert S. (f. 1868) og til Teglværksdirektør Hans Henrik S. (1860—1928), hvis Søn er nedenn. Overlæge Hans Jacob S. (f. 1886). Oberstløjtnant Theodor Valentin S. (1834—1912) var Fader til nedenn. Maskiningeniør Hans Henrik S. (1858—1932) — hvis Søn er Forsikringsdirektør Hans Henrik S. (f. 1884) — Industrimanden Kristjan Vilhelm S. (1861—1922) samt de nedenn. Landøkonomen, Etatsraad Rudolf Jacob S. (1862—1915), Godsejer Einar Viggo S. (1866—1925) til Palsgaard og Matematikeren Erik Emil Sparre S. (1873—1928).

— En anden Slægt S., der har taget Navn efter Solskov i Øster Snede Sogn, føres tilbage til Gaardmand Stephan Rasmussen (ca. 1675—1732), hvis Sønnesøn Gaardmand Jens Rasmussen (1751—1843) var Bedstefader til Fabrikant Jens Christian S. (1836—1900); dennes Sønner er Direktør Oluf S. (f. 1885) og nedenn. Fabrikant Lauritz Kiellerup Bøggild S. (1866—1938), der var Fader til Direktør Marcus Hoiriis S. (f. 1902) og Direktør Holger Hoiriis S. (f. 1903).

J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen, I, 1879—86, S. 208. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 977—82. Stamtavle over Efterkommerne af Hans Henrik Schou og Martine Hedevig, f. Hansen, 1932.

Albert Fabritius.

Schou, August Lauritz, f. 1863, Højesteretsdommer. F. 22. Aug. 1863 i Kbh. (Frue). Forældre: Assistent i Indenrigsministeriet, senere Departementschef, Generaldirektør Johan Lauritz S. (1833—83) og Camilla Augusta Serina Arentzen (1833—1908). Gift 28. Maj 1890 i Kbh. (Frue) med Elisa Goos, f. 8. Jan. 1868 i Kbh. (Johs.), D. af Professor, senere Gehejmekonferensraad C. G. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1880 fra Metropolitanskolen og juridisk Kandidat 1886, og efter at have arbejdet som Fuldmægtig ved Nordre Birk og fra 1888 ved Præstø Amt blev han 1889 Assistent i Justitsministeriet. Herfra udnævntes han 1897 til Assessor i Kriminal- og Politiretten. 1910 gik han over i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og 1915 i Højesteret, hvorfra han, der ved Højesteretspræsident Grams Afgang 1928 ikke havde ønsket at blive hans Efterfølger, fik Afsked 28. Febr. 1933. Under den første Del af sin langvarige Dommergerning optraadte S. med adskillige velskrevne Afhandlinger, særlig i »Ugeskrift for Retsvæsen« 1899, 1903—05, 1908 og 1912, hvori han behandlede aktuelle strafferetlige Emner, dels lovkommenterende, dels i legislative Udviklinger. I sidstnævnte Henseende kan nævnes en statistisk Undersøgelse om Alkohol og Forbrydelse, Kritik af de Lovforslag, der gik forud for Straffelovstillægget af 1905 (om dette ogsaa en Afhandling i »Tidsskrift for Retsvidenskab«, XVIII, 1905) og Indlæg i Drøftelsen af Tilregnelighedsreglerne, hvor han udviklede de moderne Synspunkter, hvorhos han deltog i Dansk Kriminalistforenings Forhandlinger. Som Førhørsdommer havde S. særlige Opgaver ved Behandlingen af Lersø-sagen 1900, en Sag mod den senere Storforbryder Nordentoft 1907 og den omfattende Sag mod fhv. Justitsminister Alberti 1908—10. I senere Aar har S. næst at vedligeholde Interessen for en udstrakt

Læsning haft Hvervet som Censor ved de juridiske Eksaminer 1913—15, som Formand for Overhuslejenævnet for Kbh. 1918—22, i Akkordretten 1925—37 og som Medlem af Landsoverskatteraadet 1912—36 (i Forbindelse hermed en Afhandling i »Ugeskrift for Retsvæsen« 1918 om Familiemedlemmers Beskatning). — R. 1911. DM. 1920. K.² 1923. K.¹ 1926. S.K. 1933. *Troels G. Jørgensen.*

Schou, Ferdinand Andreas Valdemar, 1829—89, Boghandler. F. 14. Juni 1829 i Kbh. (Slotsk.), d. 26. Okt. 1889 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Lotterikollektør Christian S. (1796—1867) og Skuespillerinde Sophie Amalie Clausen (ca. 1796—1864, gift 1° 1818 med Danser ved Det kgl. Teater Jørgen Christian Poulsen (ca. 1791—1822)). Gift 17. Maj 1861 i Kbh. (Frue) med Thora Nathalie Nissen, f. 26. Nov. 1839 i Kbh. (Frue), d. 12. Maj 1920 paa Frbg., D. af Urtekræmmer Niels Christopher N. (ca. 1798—1855) og Regine Lucine (Ludvine, Lütina) Jennerich (ca. 1803—68).

S. overtog 1857 den af Fr. Wøldike 1855 grundlagte Boghandel og gav den sit eget Navn, Andr. Schou; 1882 afstod han Sortimentshandelen til sin mangeaarige Medhjælper Alexander Brandt for udelukkende at arbejde med sit Forlag. Dette var efterhaanden blevet ret betydeligt, idet S. med klog Benyttelse af den stærkt voksende Interesse for udenlandsk Litteratur tidligt var slaet ind paa at udgive Oversættelser af moderne udenlandske Forfattere; det var jo før Berner-Konventionens Tid, og Tilladelserne til Oversættelse var ikke vanskelige at opnaa, Honorarerne ej heller store. Mange udmærkede Forfattere blev saaledes ført frem for det danske Publikum af S., af franske Hon. Balzac, Victor Cherbuliez, Alph. Daudet, Alex. Dumas fils, Brødrene Goncourt, Pierre Loti, Jules Verne og Emile Zola; af tyske Felix Dahn, Georg Ebers, Robert Hamerling, Fritz Reuter og Fr. Spielhagen, af svenske Viktor Rydberg i Otto Borchsenius' Oversættelse; derimod udgav han næsten ingen engelske Oversættelser. Ud over de mange Oversættelser søgte S. ogsaa at samle unge danske Forfattere paa sit Forlag: Herman Bang, Holger Drachmann, Carl Ewald, Karl Gjellerup, Zach. Nielsen og Henrik Pontoppidan; dog blev Konkurrencen med Frederik Hegel sen., hvis sikre Blik for alt værdifuldt nyt af blivende Betydning aldrig fornægtede sig, ham efterhaanden for stærk, og de fleste af de yngre Forfattere gik før eller senere over til Gyldendal. 1. Jan. 1889 overdrog S., træt af Forretningstilværelsen, Forlaget til Th. Kapel og Jacob H. Mansa, og endnu s. A. døde han.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 157 f. Arthur G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie, 1937, S. 246. Andr. Dolle-
ris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 303 ff. Nordisk Boghandlertidende
28. Juli 1882, 1. Nov. 1889. Dansk Boghandlertidende 10. Juni 1927.

Ove Tryde.

Schou, Charles Jacob, f. 1884, Arkitekt. F. 30. Okt. 1884 i Charlottenlund. Forældre: Malermester Jacob Theodor S. (1846—1919) og Christiane Lund (1852—1931). Gift 1° 2. Juli 1905 i Kbh. (Trin.) med Ella Kristine Erichsen, f. 25. Okt. 1880 i Kbh. (Johs.), d. 15. Okt. 1924 paa Frbg., D. af Guldsmed Greis Mathias E. (1849—91) og Hanne Sophie Christoffersen (1849—1919). 2° 4. Febr. 1928 paa Frbg. (b. v.) med Sangerinden Etelga Verona (Barkany-) Moritzon, f. 12. Juli 1887 i Kbh. (Mos.), D. af Veksel-
rer Ludvig M. (1850—1933) og Malvine Barkany (1855—1935).

S. gjorde Svendestykke som Tømrer, gennemgik Teknisk Selskabs Skole og besøgte Kunstakademiets Arkitekturskole 1904—05. Tidligt modtog han fra engelsk Arkitektur Indtryk af varig Betydning. Han var Medlem af Den fri Architektforening (stiftet 1909, opløst 1919). Fra 1910 har han haft selvstændig Praksis. — S. har først og fremmest været en Pioner. Det tunge Præg, der undertiden har kendetegnet hans Virksomhed, baade den arkitektoniske og litterære, staar sikkert i Forbindelse med denne Omstændighed. Paa en Tid, hvor det arkitektoniske dyrkedes ensidig konkret og individualistisk, først mere følelsesmæssigt, senere med en stærkere Betoning af den rumlige Fornemmelse, betragtede S. det skabende: den kunstneriske Følelse og Idé sammen med det teknisk-saglige, som de Elementer, der skulde ordnes ved metodisk Analyse til en kontrolleret, harmonisk Helhed. Denne Bestræbelse fremtraadte yderligere paa Baggrund af en moderne, humanistisk Livsanskuelse, knyttet til den nykantianske kritiske Idealisme. Ogsaa det sociale og historiske Stof samt Forstaaelsen af Naturens Betydning indgik i denne Indstilling. — Af S.s Byplanarbejde, der har beskæftiget sig med saavel inden- som udenlandske Opgaver, kan anføres Vigerslev Haveforstad (1913—15) og Bispebjerg Villaby med Grundtvigskirkens Placering, der skyldes et Forslag fra S. (1916—18). S. har paa Byplanlægningens Omraade været en Foregangsmand for »ordnede Forhold med Hensyn til Fremtidens Vej- og Bebyggelsesplaner« (Kommuneingeniør H. P. Dinesen). Desuden har han ved Studiekredse, Foredrag, et Par mindre Bøger samt ved Artikler i danske og udenlandske Tidsskrifter fremmet Kendskabet til Byplanlægning. Hans Arbejde som Arkitekt, der bl. a. er kendetegnet ved Hensyntagen til Placering, Bygningsklump, Inddeling og

Farvevirkning, bestaar først og fremmest af en Række store Beboelseskomplekser; nævnes kan: Karreen Haraldsgade 7—9 (1912); Karreen Haabet, Amagerbrogade 4—16, sammen med V. Dan (1913, præmieret); Sveahus, Sveasvej 5 (1925—27); Lille Tuborg og Rønbækhus, Strandvej 99—117 (1933, præmieret); Marielyst, Peder Bangsvej 99—101 (1933); Høeghsminde, Bernstorffsvej 142—48 og Høeghsmindepark 2—15 (1935, præmieret); tillige Villaer, Fabrikker, Forretningshuse. Hans Særstilling til Trods er hans Udvikling med Hensyn til arkitektonisk Udformning af Bygninger forløbet inden for en lignende Ramme som hans samtidiges: fra en begyndende, men endnu malerisk virkende Saglighed over en klassicistisk Paavirkning med Kulmination omkr. 1915 til en moderne enkel Saglighed. — S. har været Konsulent for Stadsingeniøren i Kbh. 1918—24, han er Medstifter af Byplanlaboratoriet 1921 og Medlem af dettes Plenarforsamling, Medlem af Akademiet fra 1931 og sidder desuden i Akademiraad og Skoleraad, er Medlem af Bestyrelsen for Thorvaldsens Museum fra 1937. — R. 1938. — To Tegninger og et Maleri 1922 af Otto Sievert. Tegning af Amalie Schou 1905 og af Otto Christensen.

Architekten, Medd. fra Akad. Arkitektforen., IX, 1907, S. 228; XV, 1913, S. 23 f., 38 ff.; XVI, 1914, S. 285 f.; XVII, 1915, S. 41—47; XX, 1918, S. 349—59; XXIII, 1921, S. 333—36; XXV, 1923, S. 141—53; XXVII, 1925, S. 97—108; XXVIII, 1926, S. 39, 57—62, 269—76, 301—04; XXXVI, 1934, Maanedshæfter, S. 121—24. Dansk Arkitektforens Tidskr., XII, 1919, S. 55—58, 133—38; XXI, 1928, S. 91—95; XXXI, 1938, S. 144. Havekunst, VII, 1926, S. 73—83. Kritisk Revy, 1926, Hæfte 3, S. 42 f.; 1928, Hæfte 1, S. 24, 26—30.

Knud Millech.

Schou, Einar Viggo, 1866—1925, Industridrivende, Godsejer. F. 15. Jan. 1866 i Kbh. (Garn.), d. 4. April 1925 paa Palsgaard, begr. i Juelsminde. Forældre: Oberstløjtnant Theodor Valentin S. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Jan. 1899 i Kbh. (Garn.) med Elisabeth Døcker, f. 27. Dec. 1872 i Kbh. (Frue), D. af Grosserer, senere Bankdirektør Gerhard Julius D. (1842—1912) og Ragna Mathilde Mariboe (1848—1928).

S. kom 1882 i Handelslære i Aarhus og fik 1884 Ansættelse paa Otto Mønstedts Kontor. Det fortælles, at han efter et Par Aars Forløb gik til sin Chef og anmodede om Gageforhøjelse fra 1000 til 1200 Kr. aarlig, men at denne afslog det med Bemærkningen: »De er ikke mere værd!« S. brød nu op fra Aarhus, fik Ansættelse hos Pontoppidan i Hamburg og siden hos Westenholz i London, hvor hans Vej atter krydsede Otto Mønsted, og denne Gang kom der noget ud af Samarbejdet mellem de to. S. blev 1889 Bog-

holder og tilsynsførende ved Opførelse af Margarinefabrikken i Godley, snart efter var han Fabrikkens Leder, og det lykkedes ham at arbejde Godley-Margarinen saaledes ind paa det engelske Marked, at en ny Fabrik blev nødvendig. Han forelagde nu Mønsted — og fik dennes Tilslutning til — Planer om et storstilet Fabrik anlæg i Southall Vest for London. Den nye Margarinefabrik, der toges i Brug 1895, blev under hans Ledelse Verdens største, forsynedes paa hans Initiativ med et fremragende videnskabeligt Laboratorium samt en — for Stedet og Tiden — usædvanlig social Institution, idet S. stillede en selvejende Rekreativebygning til Arbejdernes daglige Disposition med Bibliotek, Læseværelser, Teatersal til 1000 Tilskuere, Sportsplads m. m. 1912 trak S. sig tilbage fra Ledelsen, men allerede 1910 havde han taget fast Bopæl i Danmark paa Hovedgaarden Palsgaard ved Juelsminde, som han havde erhvervet 1908. Her installerede han Fabrikken Emulsion, der fabrikerede Margarineolie, Malerfarver og Sæber ved Udnyttelse af en Metode til forbedret Fremstilling af Emulsioner, som han havde opfundet i Samarbejde med Fabrikant Christian Holmboe (s. d.). S. var Direktør for Selskabet til sin Død, var endvidere Direktør for Akts. Flakes og sad i Bestyrelsen for Atlas og Akts. Bachs Cane Sugar Co. Energi og Ordenssans fremhæves som to af S.s dominerende Karaktertræk. Sjældent traadte han frem for Offentligheden, men Eggen — navnlig den lille Stations- og Fiskerby Juelsminde — nød ofte godt af en velbetænkt Rundhaandethed, og hans Pietet for vore nationale Minder gav sig et smukt Udslag, da han ved et energisk og uegennyttigt Initiativ hindrede, at Fregatten »Jylland« blev solgt til Ophugning. — R. 1907. DM. 1913. K.² 1919. — Mindesten i Mindepark i Juelsminde 1933. — Maleri af P. A. Schou. Posthumt Maleri af G. F. Clement (Palsgaard). Posthum Buste af Erik Rahr.

Vilh. Andersen i Berl. Tid. 5. April 1925 og i Nationaltidende 29. Juni 1933.
L. C. Nielsen i Tilskueren, XLIII, 1926, I, S. 345—55.

P. Koch Jensen.

Schou, Erik Emil Sparre, 1873—1928, Matematiker, Ingeniør. F. 17. Nov. 1873 paa Frbg. (Garn.), d. 8. Nov. 1928 i Gentofte, begr. sst. Broder til Einar S. (s. d.). Gift 22. Juni 1900 i Slagelse med Olga Malmberg, f. 12. Febr. 1876 i Kbh. (Johs.), D. af Murermester Jøns Peter M. (1847—1914) og Anna Christiane Hansen (1853—1916).

S. blev Student 1892 fra Sorø og tog 1895 1. Del af polyteknisk Eksamen. Efter denne fik hans matematiske Interesser saa stærkt Overhaand, at han forlod det polytekniske Studium og tog Magi-

sterkonferens i Matematik 1897. S. A. vandt han Universitetets Guldmedaille for en Besvarelse af den matematiske Prisopgave, og han fortsatte derefter sine Studier i Paris, hvor han ved Julius Petersens og H. G. Zeuthens Indflydelse kom ind paa École normale supérieure. 1898 vendte han tilbage og blev 1899 ansat i det s. A. stiftede Firma Akts. Atlas, hvor Broderen H. H. S. (s. d.) var Direktør. S. viste sig hurtigt at være en habil Tekniker, og navnlig var hans Evner som Beregner meget værdsat; paa forskellig Maade har de af Firmaet skabt Maskinkonstruktioner, særlig Dampmaskiner og Køleanlæg høstet godt af hans Indsigt. Jævnlig foretog han Rejser, bl. a. i Rusland, og selv om det i særlig Grad var hans store teoretiske Indsigt, der kom Firmaet til Nytte, har han ogsaa herved bidraget til at skaffe Firmaet nye Afsætningsmuligheder. Sine matematiske Studier fortsatte S. samtidig med sine tekniske Arbejder, og han offentliggjorde jævnlig funktionsteoretiske Afhandlinger. 1912 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad for Afhandlingen »Analytiske Studier over harmoniske Funktioner med 3 Variable«. 1915 kaldtes han til det nyoprettede Docentur i Maskinlære for Fabrikingeniører ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1917 omdannedes denne Stilling til et Professorat, idet samtidig en Del af Maskingeniørernes Undervisning lagdes ind under den. S., der udgav en Del af sine Forelæsninger i Bogform, var ogsaa optaget af praktisk Erhvervsliv. Han var fra 1927 til sin Død Formand for Bestyrelsen for De forenede Jernstøberier og for Akts. Anker Heegaard, hvilke Selskaber endelig sammensluttedes 1930. Fra Stiftelsen 1918 var han Næstformand i Dansk Brændsels- og Kontrolforening. Endvidere var han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Dansk-Islandsk Anlægselskab, Akts. Nyboe & Nissen, Dansk russisk Ingeniørkompagni og Samfundshjælpen, en paa Baggrund af den politiske Situation i Foraaret 1920 dannet Institution. S., der fra 1919 var blevet interesseret i nyere Bestræbelser for Udnyttelsen af Vindkraften og paa H. C. Ørsted Mødet 1920 holdt Foredrag om det da fra dansk Side paapegede nye rationelle Grundlag for Konstruktion af Vindmotorer, blev 1920 Formand for et af Indenrigsministeriet nedsat teknisk Udvalg, der skulde undersøge forskellige nye Energikilder, saaledes ogsaa Tørvenes Muligheder. Fra 1920 var S. Formand for Soransk Samfund. — R. 1922.

Aarbog for Kbh.s Universitet 1896—97, 1898, S. 519 f. N. Nielsen: Matematikken i Danmark 1801—1908, 1910. Soraner-Bladet, II, 1918, S. 35 f.; XIII, 1928, S. 81 ff. Ingeniøren, 1918, S. 272. Berl. Tid. 16. Nov. 1923. Th. E. Thomsen i Ingeniøren, XXXVII, 1928, S. 593.

Poul Vinding.

Schou, Hans Henrik, 1858—1932, Ingeniør, Industrimand. F. 19. Aug. 1858 i Kbh. (Garn.), d. 11. Juli 1932 i Charlottenlund, begr. i Gentofte. Broder til Einar og Erik S. (s. d.). Gift 31. Aug. 1883 i Kbh. (Matth.) med Christianna Georgia Marstrand, f. 19. Maj 1862 i Kbh. (Garn.), d. 30. Okt. 1936 i Hellerup, D. af Maleren, Direktør for Kunstakademiet, senere Etatsraad Wilhelm M. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1876 fra Metropolitanskolen og 1882 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Allerede 1880 var han begyndt at virke i Praksis, idet han fik en kortvarig Ansættelse ved Kbh.s Havnevæsen og der assisterede ved Bygningen af en Kajmur ved Slotsholmskanalen. 1881 projekterede og forestod han Indlægning af Dampkraft paa det af Faderen ejede Antvorskov Teglværk. Efter Eksamen fik han Ansættelse paa Schmith & Marstrands Jernstøberi og Maskinfabrik, hvor han blev, ogsaa efter at det 1886 gik over til at hedde Marstrand & Rubow. 1890 ansattes S. som Ingeniør i Firmaet Tuxen & Hammerichs Jernstøberi og Maskinfabrik Nakskov og Kbh. og blev her 1894 Formand for Driftsbestyrelsen. Under S.s Ledelse byggede Firmaet Dowson Gasmaskiner, og man optog Fabrikationen af Kølemaskiner. Paa Grund af Uenighed inden for Ledelsen angaaende Firmaets Udvidelser stiftede S. sammen med andre inden for Firmaet i Dec. 1897 Aktieselskabet Maskinfabrikken Atlas, for hvis Driftsbestyrelse han var Formand fra Virksomhedens Begyndelse Nytaar 1899, og som overtog Firmaet Tuxen & Hammerich. 1918 blev han Firmaets administrerende Direktør. Som Leder af Atlas viste S. sig baade i Besiddelse af udmærkede administrative Evner og i Stand til at føre Firmaets Specialer: Bygning af Kraftmaskiner og Køleanlæg frem til et førende Standpunkt. Som et Led i denne Udvikling har han udtaget en Række Patenter, særlig inden for Køleteknikken. Firmaets Indsats er især knyttet til Udførelsen af en økonomisk Dampmaskinetype til overhedet Damp, den saakaldte Schmidt Motor, og til Udviklingen af Ammoniak Kølemaskinen, og S. har ved forskellige Afhandlinger i tekniske Tidsskrifter om disse Emner ydet vigtige Bidrag til Litteraturen herom. Et fortjenstfuldt Arbejde er ligeledes ydet med Hensyn til Bygningen af Kompressorer og Dampmaskiner. Ogsaa andre Interesser beslaglagde S., han udgav 1926 en overordentlig nøjagtig og omhyggelig Beskrivelse af danske og norske Mønter 1448—1814 og danske Mønter 1815—1923 og blev i denne Anledning Æresmedlem af Numismatisk Forening. Akademisk Skytteforening, for hvis Bestyrelse S. var Formand 1895—1903, nærede han stærk Interesse for; i sine yngre Aar var han avanceret

til Halvkompanifører i Korpset. 1910 var S. Medlem af den danske Komité for den internationale Kølekongres i Wien. Efter sin Tilbagetræden fra praktisk Virksomhed 1920, paa Grund af stærk Tunghørighed, arbejdede S. med personalhistoriske Emner og udarbejdede Manuskript til et fuldstændigt Register til Kbh.s Universitetsmatrikel 1611—1740 (sammen med hans andre personalhistoriske Samlinger nu i Rigsarkivet). — R. 1901. DM. 1928. — Medaille 1935 af Harald Salomon, udgivet af Numismatisk Forening i Kbh.

V. Pürschel: Akademisk Skytteforening 1861—1911, 1911, S. 83, 85 og 98. Samme: Akademisk Skyttekorps 1866—1916, 1916, passim. Numismatisk For- enings Medlems-Blad, III, 1920, S. 90, 108; X, 1927, S. 199—210; XIII, 1933, S. 89 ff. Udvalgte danske og norske Mønter fra nyere Tid af H. H. Schous Samling, 1927. G. Garde i Ingeniøren, XXIX, 1920, S. 391. H. Martens: A/S Atlas Festskrift, 1923. Vilh. Voldmester i Ingeniøren, XXXIII, 1924, S. 3. Vilh. Marstrand sst., XLI, 1932, S. 365.

Poul Vinding.

Schou, Hans Jacob, f. 1886, Nervalæge. F. 20. Aug. 1886 i Mullerup. Forældre: Teglværksbestyrer, senere Direktør Hans Henrik S. (1860—1928) og Anna Marie Mercedita Krogh (f. 1862). Gift 12. Okt. 1915 i Søllerød med Margrethe Brodersen, f. 21. Sept. 1887 i Lyngby, D. af Læge Johannes Nikolaj B. (1845—1911) og Helena (Nelly) Mathilda Heikel (1849—1921).

Efter at have taget Præliminæreksamen 1902 fra Roskilde begyndte S. en praktisk Ingeniøruddannelse og studerede en kort Tid paa Polyteknisk Lærestalt. Han afbrød dog hurtigt denne Bane, tog Studentereksamen fra Universitetet 1906, studerede Medicin og absolverede medicinsk Embedseksamen 1913. De følgende Aar var viet Uddannelsen som Nervalæge; for Neurologiens Vedkommende paa Rigshospitalets neurologiske Poliklinik, hvor S. en Tid var fast Assistent (under Viggo Christiansen), og paa Kommunens da- værende Nervepoliklinik i Lønportens; for Psykiatriens Vedkom- mende paa 6. Afdeling, hvor S. var Assistent 1916—18. Samtidig var han Assistent paa V. Christiansens og P. D. Kochs pri- vate Nerveklinikker. 1919 fik han Ansættelse som Reservelæge ved St. Hans Hospital og avancerede her allerede s. A. til Afdelings- læge ved Mandshospitalet. 1922 udnævntes han efter Adolph Sells Død til dennes Efterfølger som Overlæge paa Epileptiker- og Sinds- sygehospitalet Filadelfia ved Dianalund i Vestsjælland, og her har han siden haft sin Virksomhed. Ved Sells Død havde Kolonien Filadelfia endnu ikke naaet den Form, som det havde været Stif-

terens Plan at give den. Endnu stod mange Udvidelser tilbage. Det blev S.s Fortjeneste at arbejde energisk for at realisere disse Planer, hvorved han samtidig stræbte efter at gøre det hidtil meget konservativt ledede Hospital tidssvarende baade i plejemæssig og i videnskabelig Henseende. Foruden talrige Ombygninger og Moderniseringer af de gamle Afdelinger og Opførelsen af enkelte helt nye Afdelinger maa her fremhæves dels Oprettelsen af en Lægebygning for Hospitalets videnskabelige Forskning, rummende flere Laboratorier samt Bibliotek, dels Opførelsen 1928 af Landets første Sanatorium for lettere Sindslidelser (hvilket i øvrigt ogsaa var indgaaet i Sells oprindelige Planer). Hele denne Udvikling under S.s Auspicier har ikke alene gjort Hospitalet meget stort (over 700 Patienter) og forøget Lægepersonalet betydeligt; den har ogsaa givet hele Institutionen en høj Rang som Forskningsanstalt. Til Gengæld har denne Udvikling nødvendigvis medført, at Institutionen har mistet noget af sin oprindelige ejendommelige Karakter (se Adolph Sell).

Ved Siden af denne praktiske Indsats har S. ydet et ikke ringe Antal litterære Bidrag til Faget. 1922 havde han taget Doktorgraden paa Afhandlingen »Studier over den tidlige syphilitiske Meningitis«. 1936 kom »Følelsernes Fysiologi«, en Række Undersøgelser over de legemlige Fænomener (Rødmen, Forandringer af Hudtemperaturen og Mavesaftsekretionen, Stofskifteændringer), der ledsager Følelsesytringerne, et Arbejde, der smukt slutter sig til tidligere danske Arbejder over dette Emne. — En Række Publikationer har haft til Formaal at sprede Kendskab til Psykopatologien blandt Lægfolk, navnlig Teologer og vordende Præster, saaledes »Religiøsitet og sygelige Sindstilstande« (1924) og »Sjælelige Konflikter« (1931), begge oprindelig holdt som Forelæsninger paa Pastoralseminariet efter dettes Anmodning. 1928 kom den lille Bog »Folkesanatorier for Nervøse«. Siden 1938 har S. været Hovedredaktør af det nye internationale Tidsskrift for Epilepsiforskning »Epilepsia« samt været Sekretær i Ligue internationale contre l'Epilepsie. 1928—31 var han Formand i Dansk neurologisk Selskab, 1935—38 for Dansk psykiatrisk Forening (nu Selskab). Siden Studieaarene har kristeligt Forenings- og Organisationsarbejde ligget S. stærkt paa Sinde, og han har i flere Aar beklædt Formandshvervet i Kristelig Lægeforening. — R. 1936.

Univ. Progr. Nov. 1922, S. 145 f. Esbern Lomholt: Course of Changes in the Spinal Fluid of Syphilitics, 1936, S. 29 ff.

Ib Ostfeld.

Schou, Jacob Henric, 1745—1840, Embedsmand og Legatstifter. F. 10. Juli 1745 i Kippinge, d. 12. Febr. 1840 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Jens Henriksen S. (1714—54) og Sara Jacobsdatter Lindberg (1707—64). Gift 6. Juni 1783 i Kbh. (Frue) med Susanne Beckmann, f. 11. Sept. 1756 i Kbh. (Frue), d. 27. April 1843 sst. (Frue), D. af Brygger, Raadmand Didric B. (1721—98) og Ellen Paulli (1728—1802).

Efter to Aars Skolegang i Vordingborg Skole dimitteredes S. 1762 til Universitetet og tog 1769 teologisk Attestats. 1770 blev han Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han efter Tidens Skik forfattede og forsvarede nogle Disputater («De probationibus theologicis», I—III, 1770—72). N. A. blev han beskikket til som Decanus at tage Del i Bestyrelsen af Kommunitetets Øvelser. 1773 blev han Hofmester for Enkedronning Juliane Maries Pager. Hans Stilling gjorde det nærliggende for ham at lægge sig efter Rets- og Statsvidenskaben, og 1778 bestod han den juridiske Eksamen. Allerede forinden dette Tidspunkt havde han paabegyndt Udgivelsen af »Chronologisk Register over de Kgl. Forordninger og aabne Breve, som fra 1670 af ere udkomne . . .«, af hvilket første Bind udkom 1777. 1778 blev han udnævnt til surnummerær Assessor i Hof- og Stadsretten, men allerede 1781 opnaaede han det indbringende Embede som Kæmmerer ved Øresunds Toldkammer. 1804 fritoges han paa Grund af Svagelighed for sine Embedsforretninger med Ret til desuagtet at oppebære næsten alle Indtægterne af Embedet. Han bosatte sig herefter i Kbh., hvor han tilbragte de sidste 36 Aar af sit Liv.

Ved sit Testamente oprettede S., der ogsaa i levende Live havde udøvet en udstrakt og alsidig Godgørenhed, Etatsraad Jacob Henric Schous og hans Hustru Susanne Beckmanns Stiftelse, der traadte i Kraft 1843 med en Formue paa over 135 000 Rdl., og hvis Renter anvendes til en Række forskellige Formaal. 1822 havde han desuden skænket en betydelig juridisk Bogsamling til Universitetsbiblioteket tillige med en Pengesum, for hvis Renter Samlingen skulde vedligeholdes.

S.s Navn er dog i første Linie knyttet til den ovenfor nævnte Samling af kgl. Forordninger, af hvilken han i Tidens Løb foranstaltede tre Udgaver, ført op til 1825 (fortsat af Kolderup-Rosenvinge). »Schous Forordninger«, der blev den i flere Menneskealdre almindeligt benyttede Lovsamling, fremtraadte vel som et Udtog af den i Forvejen eksisterende fejlfulde kronologiske Samling; men S. supplerede og korrigerede denne, til Dels ved selvstændige Arkivundersøgelser, et Arbejde, der ikke blot krævede

stor Flid og Nøjagtighed, men ogsaa forudsatte en betydelig juridisk Indsigt, ikke mindst ved Afgørelsen af, om ældre Forordninger stadig maatte anses for gældende. Hans Indsats i saa Henseende blev i høj Grad paaskønnet af hans Samtid. 1821 — 50 Aar efter hans Udnævnelse til Decanus — hyldedes han ved en Fest paa Skydebanen af en større Kreds af ansete Mænd med en Række Universitetsprofessorer og Justitiarierne i Højesteret og Landsoversamt Hof- og Stadsretten i Spidsen, og Algreen-Ussing dedicerede 1836 sit Værk om Servitutter til S. for hans Iver for at skabe Lys og Orden i et Kaos af Love. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Virkelig Etatsraad 1815. — R. 1810. DM. 1829. — Maleri af A. Müller 1834. Tegninger af N. I. Bredal 1823 (Fr.borg).

Genealogisk og biographisk Archiv, 1840—49, S. 389—403. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 693—701. Hesperus, IV, 1821, S. 401—17. Kjøbenhavnsposten 19. Juli 1836. Statsvennen 6. Maj 1821.

Stig Juul.

Schou, Jens, 1854—1935, Kirurg. F. 28. Sept. 1854 i Vejle, d. 24. April 1935 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Lærer, senere Skoleinspektør Hans S. (1821—92) og Kirstine Marie Therkilsen (1829—1907). Gift 12. Juni 1885 i Kbh. (Matth.) med Helga Kirstine Vilhelmine Ørbeck, f. 28. Jan. 1857 i Vejle, d. 17. Dec. 1930 paa Astrup, D. af Læge Christian Warming Ø. (1819—81) og Amalie Louise Marie Haste (1823—1905).

S. blev Student 1872 fra Horsens og tog Lægeeksamen 1879; bestemt paa at blive Kirurg erhvervede han sig først anatomisk Uddannelse. Efter Tjeneste som Kandidat ved Almindelig Hospital og Reservelæge ved Garnisons Sygehus var han 1881—82 Prosector anatomix hos J. Chievitz og 1882—84 Kandidat ved Kommunehospitalet. Hos Chievitz udarbejdede S. sin Disputats »Undersøgelser om den periphære marvholdige Nerveprimitivtraads Bygning«, et lille anatomisk-histologisk Arbejde, som han forsvarede for Doktorgraden 1884. Efter en Udenlandsrejse begyndte S. Praksis i Kbh. og forelæste som Privatdocent over anatomiske og kirurgiske Emner. 1885—87 var han Reservekirurg ved Frederiks Hospitals Afd. C. først hos M. Saxtorph og siden hos Efterfølgeren O. Bloch, derefter i to Aar Prosector chirurgix hos Saxtorph, der nu docerede den teoretiske Kirurgi. Fra 1888 var S. Konsulent ved Camillus Nyrops Etablissement, under J. Chievitz' Sygdom 1893—94 fungerede han som Professor i Anatomi; sin kirurgiske Praksis drev han paa Privatklinik i Gothersgade og var desuden 1886—1911 en flittig Foredragsholder i Medicinsk Selskab om aktuelle kirurgiske Emner belyst ved hans egne Erfaringer; 1893—

1903 var han Medredaktør af »Ugeskrift for Læger«. S., der med sin køligt klare Hjerne og sin utvivlsomme tekniske Dygtighed hurtigt havde vundet sig Navn som Kirurg, stiledede gennem mange Aars Arbejde mod Professoratet i operativ Kirurgi efter den aldrende Plum; men i Konkurrencen derom 1899, med den jævnaldrende Kr. Poulsen og den yngre Th. Roving, hvor S. forelæste over den moderne Ventrikelkirurgi, sejrede Roving. S. A. blev S. efter Sylvester Saxtorph, der overtog Kommunehospitalets Afd. V, Overkirurg ved St. Josephs Hospitals kirurgiske Afdeling, som han med stor kirurgisk og administrativ Dygtighed oparbejdede til en fuldt moderne kirurgisk Afdeling af megen Anseelse, paa Størrelse med de kommunale. For yderligere at skaffe Plads til sit voksende private Klientel aabnede S. 1910 en stor og meget søgt Privatklinik paa Martinsvej (siden anvendt som kommunal Fødeklinik); men 1918 opgav han, endnu paa Højdepunktet af sin Virken, pludselig sin Hospitalsvirksomhed, solgte sin Privatklinik og trak sig tilbage til Hovedgaarden Astrup ved Skarritsø, som han Aaret forud havde købt og nu drev til Aaret før sin Død. S. var i Besiddelse af stor Forretningskyndighed og samlede i Aarenes Løb en anselig Formue, hvoraf han testamentarisk efterlod Størsteparten (ca. ½ Mill. Kr.) til Lægernes Enkekasse. — Livkirurg hos Christian IX. 1899—1906. — Tit. Professor 1900. — R. 1900. DM. 1903. K.² 1906. K.¹ 1916. — Maleri af N. V. Dorph 1912 (Kommunehospitalet, tilhører Fr.borg). Træsnit 1903 af H. C. Olsen efter Fotografi.

Aar bog for Kjøbenhavns Universitet 1898—1901, 1902, S. 352 ff. Hospitalstidende, LXXVIII, 1935, S. 505 ff. Nordisk Medicinsk Tidsskrift, X, 1935, II, S. 1120 f. L. Kraft: Th. Roving i Anker Aggebo: Asklepios' Tjenere, II, 1937, S. 26.

Otto C. Aagaard.

Schou, Karl (ved Daaben Carl) Holger Jacob, 1870—1938, Maler. F. 9. Marts 1870 i Kbh. (Trin.), d. 8. Marts 1938 i Charlottenlund, Urne paa Mariebjerg Kgd. Forældre: Skomagervend, senere -mester Johan Karl Christian S. (1839—1915) og Henriette Inger Kristine Sørensen (1833—1919). Gift 1° 16. Maj 1894 i Flødstrup med Rigsdagsstenograf Marie Hansen, f. 21. Jan. 1865 i Faaborg, d. 21. Okt. 1934 i Gentofte (Ægteskabet opløst; gift 2° 1915 med Maleren Fritz Syberg, s. d.), D. af Dekorationsmaler Syrak H. (s. d.) og Hustru. 2° 12. Sept. 1913 i Kbh. (b. v.) med Malerinden Ingeborg Selma Margotta Bertelsen, f. 9. Juli 1880 i Kbh. (Frels.), D. af Læge Edvard Thomas Gottlob B. (1831—93) og Anna Louise Christensen (1854—1919).

Allerede som Barn var S. klar over, at han vilde være Maler; tolv Aar gammel kom han i Arbejde hos en saakaldt Glarmestermaler, som han forlod et Par Aar senere for at fortsætte sin Uddannelse hos Maleren Vald. Sichelkow, der, skønt selv kun en maadelig Kunstner, holdt Malerskole i Dannebrogsgade. Først hos Malthe Engelsted, af hvem han blev Elev 1886, lærte han at tegne Gips og Model og male efter Naturen, saa han ved Nytaarstid 1887 kunde slippe ind paa Kristian Zahrtmanns Skole, hvor han med enkelte større og mindre Afbrydelser blev til Aarhundredskiftet. Her traf han bl. a. Fynboerne; særlig knyttede han sig til Peter Hansen. S. førte et selv for en Kunstner meget rejsende Liv. Hans første Udenlandsrejse 1905 gik til Tyskland og Paris, 1907 besøgte han Holland, England og Tyskland, 1909 Firenze, Venezia og Verona, Marts 1912—April 1913 opholdt han sig i Paris og Moret-sur-Loing ved Fontainebleauskoven. S. havde som flere andre danske Kunstnere Kontrakt med Dansk Kunsthandel, hvilket tillod ham at bo med sin Familie i Udlandet i nogle Aar. Nov. 1919—Marts 1920 tilbragte han i Perpignan ved Pyrenæerne, Tiden fra Marts 1920 til Sommeren 1921 i Italien, Vinteren 1921—22 i Paris, den følgende Sommer i Annecy i Savoyen og Vinteren 1922—23 i St. Paul du Var ved Nice. Paa det Ancker'ske Legat rejste han 1926 atter i Frankrig og Italien med et langt Ophold i Rom, Januar 1928 var han i Oslo, 1929 i Czekoslovakiet, Forsommeren 1937 i Hardanger.

S. udstillede en eneste Gang paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg 1891. Derefter kom han til Den frie Udstilling, hvor han udstillede fra 1896, indtil han 1914 brød ud med de unge og var med til at starte Grønningen 1915 (Formand det første Aar). 1931 vendte han tilbage til Den frie og udstillede her til sin Død. Han har yderligere deltaget i Udstillingerne af Zahrtmann-Elever 1892 (hos Kleis) og Okt. 1893, Kunstnernes Studieskoles Udstilling 1896, den internationale Udstilling i Rom 1911, den skandinaviske i Amerika 1912—13, den danske hos Liljevalch i Stockholm 1919, Forumudstillingen 1929. Endelig har han haft Separatudstillinger i Kunstforeningen 1912 og 1925, Kristiania 1915, Dansk Kunsthandel 1919, Göteborg 1924, Kunstnerforbundet i Oslo 1928, Retrospektiv Udstilling i Den frie 1930. Fra Midten af 20'erne til sin Død havde han hyppige Udstillinger hos Winkel & Magnusen, Bach og Arnbak. Mindeudstillinger i Kunstforeningen Febr. 1939 og i Den frie April 1939.

Uden Tvivl har Arbejdet med Farven og det flittige Modelstudium paa Zahrtmanns Skole lagt det solide Grundlag for S.s

Kunst, men skønt han hørte til Fynboernes Kreds, stod han dem egentlig ret fjernt, endda han hævdede at have været under stærk Indflydelse af Johannes Larsen i sin Ungdom. Selv var han mere af en forfinet Artist, hvem f. Eks. en Poul S. Christiansens Sliderliv laa fjernt. »Havde jeg derimod Held til at male noget færdigt paa een Gang, fik jeg altid noget af et Billede ud af det og havde den Glæde, det er at faa formet sit Indtryk«, har han udtalt. Han har ogsaa indrømmet, hvilken Aabenbaring Impressionisternes Billeder paa den franske Udstilling i Kbh. 1888 var for ham. Mødet med dem var maaske Skyld i, at han ikke som de fleste Zahrtmann-Elever skyede Paris og gik den lige Vej til Italien, men netop befandt sig vel i den franske Atmosfære. Foruden Figurbilleder — i de unge Aar Enkeltpigurer, senere mest Hustruen og Børnene i Interiør — har han hovedsagelig malet Landskaber, men ogsaa en Del Blomsterbilleder. Med sin fine Fornemmelse for Lys og Atmosfære forbandt han Evnen til at anslaa en Stemning. Han søgte altid at give sine Billeder en Helhedstone af gyldent eller sølvgraat, som de enkelte Farver maatte underordne sig uden dog at give Afkald paa deres Egenverdi. Modsætningerne i hans Kunst er det blide danske konturløse Landskab i Soldis eller Graavejrsstemning, de franske Motiver i graat Tonemaleri og Arkitektur-billederne fra Syden, hvor den klare Luft faar Bygningerne til at træde stærkt plastisk frem som i Maleriet »Piazza del Popolo« (malet 1926; tilhører Vejen Museum). I de senere Aars Produktion gik han noget bort fra Helhedstonen og lod de enkelte Farver træde mere dominerende frem, især spillede en terrakottarød Farve en stor Rolle, maaske en Reminiscens fra Zahrtmannskolen, der nu tog Overhaand.

Ret sent i sit Liv fik han forskellige større dekorative Opgaver; 1929—31 malede han Udsmykningen af Trapper og Gange i Christianshavns Gymnasium (bekostet af Ny Carlsbergfondet) og 1933—34 Dekorationen af Fødselsstiftelsens Port paa Rigshospitalet. S., der med Intelligens forbandt Lune og Vid, afslørede sig som en fortræffelig Skribent, da han 1938 skrev en Bog om sin Ungdomsven Maleren Peter Hansen (s. d.) (udg. af Kunstforeningen) og samtidig i en Artikel i Kunstmuseets Aarsskrift (1938) meddelte »Nogle Ungdomsminder knyttet til Zahrtmanns Skole i Firserne«. Af S. findes talrige Billeder i Kunstmuseet og i Faaborg Museum. Desuden er han repræsenteret i Museerne i Aabenraa, Aarhus, Horsens, Odense, Randers, Ribe, Vejen og uden for Danmark i Museet i Malmø, Nationalgalleriet i Oslo, Nationalmuseum i Stockholm. — Selvportrætter 1889 (Faaborg Museum) og 1936

(Kunstmuseet). Maleri af Poul S. Christiansen af S. som Model paa Zahrtmanns Skole 1887, af Johs. Larsen ca. 1890, af Karl Isakson, Marie Henriques 1930 og af Michael Schou 1933. Portrætteret paa Johan Rohdes Gruppebillede fra Zahrtmanns Skole 1910 (Fr.borg) og paa Peter Hansens Maleri af Faaborg Museums Indvielse 1910 (Faaborg Museum). Tegning af Gerda Ploug Sarp 1930 og af Otto Christensen.

S. Michaëlis i Kunst, VI, 1904; VII, 1905—06. Carl V. Petersen i Kunstbladet, 1909—10, S. 40 f.; 1923—24, II, S. 81 ff. Samme i Ord och bild, 1914, S. 129—44 og i Tilskueren, XXXV, 1918, I, S. 52—58. Samme i Samtida konst i Danmark, 1929 og i Afhandlinger og Artikler om Kunst, udg. af H. Bramsen, J. Rubow og J. Sthyr, 1939. Faaborg Museum, Katalog over Kunstværkerne, 1. Udg., [1910,] S. 18. Exhibition of Contemporary Scandinavian Art, 1912. Kr. Zahrtmann. En Mindebog. Udg. af F. Hendriksen, 1919. Edvard Weie i Samleren, IV, 1927, S. 47. O. V. Borch sst., VII, 1930, S. 48. Leo Swane: Faaborg Museum. Kunst i Danmark, 1932. Danske i Paris gennem Tiderne. Red. af Franz v. Jessen, II, 1938. Erik Zahle: Karl Schou (Vor Tids Kunst, Nr. 27), 1938. Politiken 15. Dec. 1926, 9. og 14. Marts 1938 og 16. Febr. 1939. Berl. Tid. 9. Marts 1938 og 21. Febr. 1939. Nationaltidende 9. Marts 1938, 18. Febr. og 23. April 1939.

Else Kai Sass.

Schou, Ludvig Abelin, 1838—67, Maler. F. 11. Jan. 1838 i Slagelse, d. 30. Sept. 1867 i Firenze, begr. sst. Forældre: Købmand, Dyrmaler Frederik Ludvig S. (1800—51) og Arine Christine Werliin (1810—92). Ugift.

Fra sin Fødeby kom S. allerede som Dreng til Kbh., hvor han efter sin Konfirmation kom i Malerlære, da han tidligt havde vist kunstneriske Interesser. Samtidig søgte han Akademiets Undervisning, hvormed han fortsatte, efter at Svendepróven var aflagt. Han fik Akademiets Sølvmedailler 1860 og 1861 og udstillede 1861—64 nogle Portrætter og Genrebilleder. Da imidlertid et Forsøg paa at opnaa Guldmedaille mislykkedes, og da han ingen økonomisk Støtte kunde vente af Hjemmet i Fremtiden, tænkte han en Overgang paa at gaa over til praktisk Virksomhed som Tegnelerer e. l. Forhaabningerne om en Fremtid som Kunstner blev dog atter vakt ved en Pengegave fra en Onkel, som satte ham i Stand til at foretage en Rejse til Italien. Han opholdt sig i Rom og Omegn 1864—66 og udførte nogle Billeder, hvoraf de ret anselige »Italienske Bønder i Rom« og »Kludesamleren« udstilledes 1866 og »Chione dræbt paa Jagten af den krænkede Diana« 1867. Efter et Ophold i Hjemmet rejste han i Efteraaret 1866 atter til Rom og tog Vejen over Paris. Dette Opholds Hovedresultat blev »Romerske Arbejdsfolk transporterer en antik Kejserstatue fra Colosæum igennem Triumfbuen«, som udstilledes 1868. Fra Rom tog

han i Maj 1867 til Firenze, hvor han døde af Kolera. Han efterlod sig i det hele hen imod et Hundrede malede Billeder, Studier og Skitser, hvoraf ca. 70 hidrører fra Tiden før Rejsen og mest bestaar af Portrætter og landlige, hjemlige Motiver, medens Resten er fra Italien og er de Arbejder, hvor hans Egenart klarest viser sig. Blandt de tidlige Billeder kan fremhæves Portrættet af Bedstefaderen »Malermester A. F. Werliin« (1861, Statens Museum for Kunst) og blandt de italienske »Modellen Stella i Rom« (1866, Den Hirschsprungske Samling).

Gennem sit Elevforhold til Marstrand og N. Simonsen knyttede S. sig til den hjemlige, realistiske Tradition, saaledes som det ses i hans tidligere Billeder; men det er dog ogsaa gennem disse Malere og især Marstrand, at hans Sans for det frit fabulerende og romantiske Motiv blev vakt. Samtidig understøttedes denne Trang ved Tidens Tendens, der til Dels var en Følge af Krigen 1864, og som fik de unge Malere til at fjerne sig fra det ældre, nationalistiske Bonde- og Genremaleri, og søge et fyrgere og kraftigere Udtryk og Sujetter af en mere ideal Natur. S. tilhører en Generation af danske Kunstnere, der kastede Blikket ud over Landets Grænser. Med Rette er han af Hannover indført i Gruppen »Europæerne«. Hans nærmeste hjemlige Parallel er Carl Bloch, hvis populære fortællende Evne han savnede, men hvem han overgik i Temperament og energisk Formgivning. Der er visse Mindelser om fransk Kunst i hans Stil; Th. Couture kan tænkes at have haft nogen Betydning for ham, og Gustave Doré er nævnt i Sammenhæng med hans Tegninger fra den nordiske Mytologi, som allerede Samtiden opfattede som noget usædvanligt i dansk Kunst. I første Række ligger der dog omfattende Museumsstudier bag hans Kunst. Hans Farve kan være kølig, men domineres ofte af en varm, brun Tone, den saakaldte »Galleritone«, og »Modellen Stella« viser sig klart som Pastiche. Selv den tilsyneladende Virkelighedsindstilling i hans Kunst er for en stor Del andenhaands og inspireret af det 17. Aarhundredes »Realister«. Men med Rette er det hævdet, at S. inden for sin ret snævre Farveskala kunde give Udtryk for en ejendommeligt koloristisk Følelse af stor Udtrykskraft; den havde med Aarene kunnet udvikle sig til Selvstændighed i Sammenhæng med hans ikke almindelige Evne til energisk Formkarakteristik. Ligeledes kan det tænkes, at den ret stærke Variering i Stil mellem hans Billeder indbyrdes havde kunnet udjævnes til Fordel for et helt personligt Udtryk. — Maleri af Gyllich (forhen hos Johan Hansen). Tegninger af Vilh. Rosenstand og af O. Bache (Fr.borg), af sidstnævnte 1867 (Kobberstiksamlingen). Træsnit 1869 efter Tegning af O. Bache.

Ill. Tid. 10. Okt. 1869 og 21. Jan. 1906. Ch. A. Been og E. Hannover: Danmarks Malerkunst, 1902, S. 174 f. Kunstens Historie i Danmark, red. af Karl Madsen, 1901—07, S. 348—55 (af E. Hannover). Fortegnelse over L. A. Schous Arbejder udstillede i Kunstforeningen Januar 1906. Samleren, I, 1924, S. 97 ff. (af V. Neiiendam). P. Christiansen: Otto Bache, 1928, S. 35 f. J. Pedersen: Maleren P. A. Schou, 1929, S. 18 ff. Danmarks Malerkunst, red. af E. Zahle, 1937, S. 189 f. (af H. Rostrup).

Henrik Bramsen.

Schou, Lauritz Kiellerup Bøggild, 1866—1938, Fabrikant. F. 19. Okt. 1866 i Nørre Sundby, d. 26. Aug. 1938 paa Donse, begr. i Hellerup. Forældre: Købmand, senere Fabrikant Jens Christian S. (1836—1900) og Kaja Severine Bøggild (1847—1928). Gift 24. Sept. 1897 i Sporup med Christiane Thomasine Marie Høiriis, f. 27. Okt. 1873 paa Sporuplund, D. af Proprietær Thomas Bæhr H. (1839—1902) og Ane Marie Sørensen (1841—82).

S. var den ældste af fjorten Søskende, og allerede som Dreng arbejdede han med i Faderens Købmandsforretning, der oprindeligt havde hørt til Vendsyssels største, men som blev Offer for Nørre Sundby-Branden 1865 og derefter gik stærkt tilbage. Faderen søgte at forøge Indtægterne ved Fabrikation af Sukkervarer og Pakfarver, hvor de ældste Børn maatte hjælpe til, men efter Konfirmationen tog S. til Kbh., hvor han klarede sig paa egen Haand, medens han gik paa Handelsskole. Han var derefter atter nogen Tid i Faderens Forretning, indtil han 21 Aar gammel tog til Amerika, hvor han i seks Aar slog sig igennem ved tilfældigt Arbejde, men samtidig brugte sine Øjne og Øren godt, saaledes at han vendte hjem ladet med mange Ideer og Indtryk. Faderen var i Mellemtiden flyttet fra Nørre Sundby til Frbg. og havde her paabegyndt en lille Sæbefabrik sammen med den næstældste Søn Holger S. Efter hans Død overtog de to Brødre Virksomheden, som de førte videre under Firmanavnet C. Schous Fabriker.

Fabrikationen udvidedes nu meget betydelig. Den kom foruden alle Slags Sæber og Rengøringsartikler til at omfatte Parfumer, Haarvand, Børstevarer, Isenkram, Legetøj, Trikotagevarer, Lædervarer, Lervarer m. m., og Fabrikken flyttedes først til Ryesgade, derefter til Rentemestervej, hvor Virksomhedens mangeartede Fabrikationsafdelinger samledes. Under sit Ophold i Staterne havde S. bl. a. fæstet sig ved den udbredte amerikanske Metode at sælge direkte til Forbrugerne. Efter dette Princip aabnedes efterhaanden Udsalg over hele Landet, idet Firmaet — som 1916 omdannedes til et Aktieselskab med S. som Formand — optog Fabrikation af stedse flere almene Brugsartikler. Selskabet overtog Sæbefabrikken Blaagaard og Schreiber og Carl Petersen jr.s Fabriker

og oprettede en Række Datterselskaber, hvoriblandt maa nævnes Fabrikken Ilka med Salg til Købmænd og Brugsforeninger, Fabrikken Ira, Schous Trikotagefabrik og Ravnholm Strømpfabrik. Ved S.s Død beskæftigede Virksomhederne ca. 4000 Mennesker og de mange forskellige Produkter fordeltes gennem ca. 1200 Udsalg. Nægtes kan det vel ikke, at Selskabet i sin Fremvækst blev begunstiget af Næringslovens Bestemmelse om, at kun Industrivirksomheder, der sælger egne og Fagfællers Produkter, kan have flere Udsalg inden for samme Kommune, men de betydelige økonomiske Resultater, som er opnaaet, og som i overordentlig Grad har konsolideret Selskabet, maa dog i første Række ses som en Følge af, at S. havde et vaagent Blik for alle tekniske Forbedringer, samtidig med, at han dygtigt og konsekvent forstod at knytte de mange Handels- og Fabrikations-Virksomheder, Selskabet efterhaanden kom til at omfatte, sammen til een stærk Organisation. Er denne Udvikling end paa forskellig Maade gaaet ud over en Del af den selvstændige Butikshandel, maa det paa den anden Side indrømmes, at S. var varmt og menneskeligt interesseret i de Kaar, hvorunder hans mange Arbejdere og Funktionærer levede og virkede, og han stod da ogsaa i et — efter Tidens Muligheder — udmærket Forhold til disse. — Malerier af E. Saltoft 1922 (Familieeje) og H. Vedel 1936 (Schous Trikotagefabrik, Ravnholm).

Børsen 28. Aug. 1938. Tage Heft: 16 Stormænd i dansk Erhverv, 1939.

P. Koch Jensen.

Schou, Peter Alfred, 1844—1914, Maler. F. 8. Okt. 1844 i Kbh. (Helligg.), d. 21. Nov. 1914 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Broder til L. A. S. (s. d.). Ugift.

Der var Kunstnerblod paa begge Sider i S.s Herkomst. Baade Faderen, der havde gaaet paa Kunstakademiet og var uddannet som Dyr-maler hos C. D. Gebauer, og Morfaderen, som i sine unge Dage var Elev af Jens Juel, havde maattet resignere og søge praktisk Livsstilling i Stedet for Kunsten. S. ønskede fra sine Drengaar at blive Maler ligesom sin ældre Broder L. A. S. (s. d.), men Familiens økonomiske Kaar tillod det ikke. Efter Konfirmationen 1859 sattes han i Manufakturhandlerlære hos en Farbroder i Slagelse. Da de fem Aars Læretid var gaaet, kom han paa et Grossererkontor i Kbh. og skaffede sig 1865 en Bogholderplads i Hamburg. De følgende Aar førte S. en omflakkende Tilværelse som Agent i Tyskland og Skandinavien, undertiden i Selskab med Gøglere og omrejsende Artister — et Folkefærd, han forstod. I Stockholm forelskede han sig i en ung Pige af fransk Herkomst,

Felicia Griffé. Hendes Død 1869 af Brystsyge var et haardt Slag for ham. Det bestemte ham til at sætte alt ind paa at blive Kunstner. Paa en Rejse havde han i Stockholm lært sig at lave Staniol-Glasskilte. Fremstillingen af saadanne blev nu hans (ofte kummerlige) Hovedindtægt gennem næsten tredive Aar. For et sammenparet Overskud opholdt han sig Vinteren 1873—74 i Dresden og gik paa Akademiet der. 1875 tog han til Paris, blev Elev hos Th. Chartran, kopierede paa Louvre og omgikkes Karl Madsen og Holger Drachmann. Dette varede til 1877. Efter en Tid i Danmark vendte han muligvis allerede Eftersommeren s. A. tilbage til Paris, hvor han boede endnu Vinteren 1879—80. Denne Gang søgte han Bonnats Skole, og 1880 fik han et Selvportræt og et Nature morte antaget paa Salonen. Da Charlottenborg-udstillingen kasserede hans Billeder 1881, følte han sig paa ny slaaet ud. Han bosatte sig 1882 i Hamburg, levede af sine Skilte, holdt en lille Tegneskole, men Maleriet sygnede hen for ham. Drachmanns Eksil 1892 og følgende Aar bragte imidlertid en Forandring i dette. Kunsthalles Direktør Alfred Lichtwark fik Interesse for S., 1894—98 udstillede han paa Museets aarlige Foraarsudstilling og fattede saa meget Mod, at han 1898 fulgte Vennernes Opfordringer til at komme hjem til Danmark. Skuffelser blev han dog ikke sparet for. Han fik sin Debut paa Raadhusudstillingen 1901, deltog aarligt i Charlottenborg Foraarsudstilling 1902—14 og Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904—13. I Kunstnerkredse regnede man med ham. Man tog ham med paa de danske Udstillinger i Guildhall, London 1907, i Brighton 1912 og paa den baltiske Udstilling i Malmø 1914. Akademiet gav ham Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1. Gang 1908 for »Alvor« (Kunstmuseet), 2. Gang 1912 for »Et Møde«, hvorved han blev Medlem af dets Plenarforsamling. Men kun faa forstod hans Betydning som Maler, kun de nærmeste Venner og Slægtninge købte Billeder af ham. Først Mindeophængningen paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1915 efter hans Død gjorde ham almindelig anerkendt, og Auktionen over hans efterladte Arbejder indbragte 70 000 Kr. Alligevel styrkedes hans Arbejdsmod saa meget, at den sidste Periode af hans Liv blev særdeles produktiv og den, hvor han i Virkeligheden gjorde sit Livs Indsats. 1900 og flere Gange senere var S. paa Besøg hos Slægtninge i London. Andre Rejser gik til Paris sent paa Aaret 1910—Maj 1911, til Dresden og Paris nogle Maaneder 1912 (for Ancker'ske Legat). 1926 afholdt Kunstforeningen en Udstilling af hans Arbejder.

Denne Livsskæbne blev bestemmende for S.s Emnekreds og hans

Kunsts hele Karakter. Han kredser i sin Kunst om de Slag, Livet gav ham, om sin Resignation over for Livet og om den Selvkritik, der pinte ham i hans Arbejde. Det kommer symbolsk frem i hans Figurbilleder, der alle er Interiørscener og næsten alle foregaar i samme Interiør, som et til Grund liggende Ledemotiv. En Kreds af Billeder handler om Sygdom og Haabløshed, den brystsyge hvilende paa en Sofa med Vandglasset i sin Haand eller den syge Pige i sin Stol (»Alvor« 1908, Kunstmuseet; »Sorg«, 1894), en anden viser Maleren ved Staffeliet, pint under Tivvlens Kvaler (»Maleren« 1907, Kunstmuseet). Han skildrer helst gamle Mennesker og resignerede Eksistenser, de gamle Damer med Brevene (»Gamle Minder« 1901 og 1902) eller ved Gemmernes Indhold (»I Tanker« 1906), »Enken« (1908), den gamle Mand med sin Violin (»Violin-spilleren« 1902), de gamle Mænd stilfærdigt samlede til religiøs Opbyggelse (»Et Møde« 1912). Paa dette Omraade er han en Sjæleskildrer og psykologisk Iagttager som faa danske Malere. Sig selv studerede han med indtrængende Fordybelse i sine talrige Selvportrætter. Af Væsen var S. en gæstmild og munter Mand, men alene, med Penselen i Haanden borede han i sin egen Græmelse, som om han vilde tømme Resignationens Bitterhed til Bunds. Med sin sparsomme og nedstemte Skala af douce graat, brunt, mørkgrønt med nogle sølvhvide Lys og ofte stemt mod en distinkt rød Farve var S. imidlertid en følsom og eksklusiv Kolorist. Blandt hans Portrætstudier og Blomsterbilleder er der Ting af lysende malerisk Skønhed.

Af Aar var S. ældre end Gennembrudets Malere fra 80'erne. Kunsthistorisk kan der peges paa, at han i sin maleriske Behandling af Interiøret, i sit Clair-obscur og sit Valeurstudium, vel nærmest hører den Tid til. Andre Træk, hans Selvfordybelse og hans Pessimismes Karakter, synes derimod snarere i Slægt med Generationen fra 90'erne og Aarhundredskiftet. Som Helhed staar han paa en Plads for sig selv. Livet og Skæbnen skubbede ham ud af Udviklingen og Sammenhængen. Arbejder af S. findes i Kunstmuseet, Kunstakademiet (Modelstudier fra Bonnats Skole), Aalborg, Randers og Faaborg Museer, Nationalmuseum i Stockholm, Museet i Brighton. — Selvportrætter: Malerier 1880, 1894, 1898, mange i de følgende Aar (bl. a. i Faaborg Museum (1907), paa Fr.borg (1908) og i Odense Museum); Tegninger 1885 (Kobberstiksamlingen) og 1900, Pastel 1892. Maleri af N. Wivel 1877 og af V. Neiiendam (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Portrætteret paa L. A. Schous Maleri »En Fiskerstue« (1858). Radering af N. Wivel 1877 og af J. Wohlers.

Francis Beckett i *Kunstens Historie i Danmark*, red. af Karl Madsen, 1901—07, S. 415 f. Fortegnelse over Maleren P. A. Schous efterladte Arbejder, Auktion 31. Jan. 1916 (med Biografi af Karl Madsen). Rikard Magnusen i *Samleren*, III, 1926, S. 60—64. Jens Pedersen: *Maleren P. A. Schou*, 1929. Karl Madsen i *Tilskueren*, XLVIII, 1931, I, S. 51—60. Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, 2, 1938.

Sigurd Schultz.

Schou, Peter Christian, f. 1883, Diplomat. F. 10. April 1883 i Kbh. (Frels.). Forældre: Kasserer Peter Poul S. (1853—1918) og Nicoline Henriette Nielsen (1859—1921). Gift 4. April 1920 i Mounthisco, U. S. A., med Karen Eyber, f. 5. Maj 1887 i Kbh. (Frue), D. af Overretssagfører Theodor Leopold E. (1854—90) og Anna Helene Godesta v. d. Recke (1859—1902).

S. blev Student 1901 fra Gammelholm og tog 1907 juridisk, 1910 statsvidenskabelig Eksamen. Efter tre Aars Ansættelse i Generaltolddirektoratet traadte han 1910 ind i Udenrigsministeriets Tjeneste og var i den følgende Tid Stipendiat i London og Paris og derefter Assistent i Udenrigsministeriet, indtil han 1913 blev Ministeriets Pressekonsulent. Hans Karriere førte ham senere til Petrograd (Legationssekretær 1915, Legationsraad 1917—18), Washington (Legationssekretær 1918—21), Montreal (Generalkonsul 1921—23), Moskva (Danmarks Repræsentant 1923—24, Gesandt 1924—31), Ankara (Gesandt 1931—34, tillige i Athen) og Warszawa (1934—36 og 1937—39, 1934—36 tillige i Prag). Allerede paa et Tidspunkt, da Folkeforbundet endnu var i sin Vorden, interesserede S. sig for den nye Verdensorganisation og udgav 1921 »Folkenes Forbund«, den første Bog paa Dansk om dens Forudsætninger og Organisation. Paa Baggrund af sine personlige Iagttagelser i Amerika skildrede han i Rask-Ørsted Fondets internationale Samleværk »Les origines et l'oeuvre de la Société des Nations« Grundene til De Forenede Staters Holdning over for Folkeforbundet (»The United States' Refusal to join the League of Nations«). Nogle Aar efter fulgte Værket »Nationernes Samfund« (udg. i Martins Sociale Bibliotek 1926, 2. Udg. 1934), hvori S. paa fængslende Maade viser det internationale Fællesskab, saaledes som det har udviklet sig paa det tekniske, økonomiske og kulturelle Omraade, og paapeger, hvorledes det internationale juridiske, politiske og sociale Arbejde inden for Folkeforbundet danner en naturlig Fortsættelse heraf. Direkte, personlig Forbindelse med Folkeforbundsarbejdet fik S. som Medlem af den danske Delegation ved Nedrustningskonferencen og den ekstraordinære Delegeretforsamling 1932; senere blev han 1936 kaldet til Direktør i Folkeforbundssekretariatets Afdeling for Beskyttelse af nationale Mindre-

tal, en Stilling, han dog allerede 1937 ønskede at forlade for at vende tilbage til Gesandtposten i Warszawa. Efter Krigsbegivenhederne i Polen i Efteraaret 1939 blev han tjenstgørende i Udenrigsministeriet. Foruden de ovennævnte litterære Værker og en Del Tidsskriftartikler om politiske og økonomiske Emner har S. skrevet en stort anlagt Skildring af »Den moderne Stat« (1931), hvori han paa historisk og sociologisk Baggrund giver en kritisk Redegørelse for de nye politiske Ideer, som kæmper med de bestaaende om, hvem der skal præge Fremtidens Stat. — R. 1920. DM. 1923. K.² 1930. — Bronzestue af Max Meden 1924.

Finn T. B. Friis.

Schou, Philip Julius, 1838—1922, Industridrivende. F. 10. Juli 1838 i Slagelse, d. 19. Sept. 1922 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Købmand og Agent Hans Henrik S. (1797—1870) og Martine Hedevig Hansen (1798—1853). Gift 8. Aug. 1862 i Slagelse med Clara Olavia Maria Buch, f. 23. Marts 1839 i Stubbekøbing, d. 13. Juli 1926 paa Havnø, D. af Farver Ebbe Johansen B. og Sine Marie Jørgensen.

S. blev Student 1857 fra Sorø og tog polyteknisk Eksamen 1862, hvorefter han nogle Aar forsøgte sig med en Købmandsforretning i Bisserup ved Holsteinborg, hvor Faderen havde et Udskibningssted for det sydvestlige Sjælland. Imidlertid kunde denne Virksomhed hverken tilfredsstillende hans Evner eller Anlæg. Han afhændede den efter nogle Aars Forløb og var uden Beskæftigelse, da Tilfældet 1868 bragte ham i Forbindelse med Indehaverne af den 1863 paa-begyndte Fajancefabrik Alumina paa Christianshavn, der arbejdede under meget vanskelige Vilkaar. S. blev Medejer og Leder af Fajancefabrikken, og hermed var Begyndelsen gjort til en betydningsfuld og banebrydende Indsats for dansk keramisk Industri og for dansk Kunstindustri.

S., der med ungdommelig Optimisme og stor Energi forbandt Evne til ved sin personlige Fremtræden at vinde Folk, skaffede hurtigt forøget Kapital, og ved et fordelagtigt Mageskifte med Tobaksfabrikant E. Nobel fik han Virksomheden flyttet til Frbg., hvor den vel til en Begyndelse virkede under beskedne Forhold, men hvor den havde faaet storartede Udviklingsmuligheder, som hurtigt udnyttedes. Fabrikken, som toges i Brug 1869, fik snart vanskeligt ved at tilfredsstillende Efterspørgselen paa det indenlandske Marked, og da der samtidig viste sig gode Muligheder for Eksport — navnlig til Norge — omdannedes Interessentskabet 1872 med Støtte af Landmandsbanken til et Aktieselskab. I den meget ud-

førlige Indbydelse til Aktietegning, som S. udsendte, hedder det, at Efterspørgselen 1871 har været saa betydelig, at Fabrikken langtfra har kunnet effektuere de indkomne Ordre, hvorfor den har maattet indskrænke Antallet af sine Forbindelser betydeligt, ligesom den har maattet ophøre med at sende Rejsende til Provinserne. Indbydelsen kalkulerer med 15 pCt. aarligt Udnytte til Aktionærerne og udtaler i øvrigt, at man »nærer ingen Frygt for, at en delvis eller endog fuldstændig Ophævelse af Indførselstolden skal have nogen skadelig Betydning . . . fordi vi allerede ved flittig Benyttelse af danske Kunstnere og ved vor udmærkede Kvalitet have et Forspring for de meget simple engelske Varer, og fordi Alle erkjende den store Fordeel ved at arbeide med en indenlandsk Fabrik, hvorfra Kjøbmændene kunne forsyne sig hurtigt og i smaa Partier og altid kunne komplettere deres Indkjøb med de samme Former og Dekorationer«.

Selv om Toner af denne Art ikke var usædvanlige ved Dannelsen af hin Tids Aktieselskaber, tyder Indbydelsen paa, at S. kun i ringe Grad forudsaa de Vanskeligheder, som maatte melde sig for den nye Virksomhed; men det er hans Fortjeneste, at han med stor teknisk Dygtighed og ukuelig Optimisme forstod at overvinde ogsaa de uventede Vanskeligheder, samtidig med at han skabte en udmærket Salgsorganisation. Hans Bestræbelser for gennem en Forædling af Varen at forøge Produktionens Værdi fik ham til ogsaa at optage Fabrikation af Porcelæn, og da Fajancefabrikken i Begyndelsen af 80'erne fik nogle gode Aar, købte Alumina 1882 Den kgl. Porcelainsfabrik, der fra Købmagergade blev flyttet ud ved Siden af Fajancefabrikken og installeret efter Teknikkens nyeste Fordringer. S. overtog selv Ledelsen af Porcelænsfabrikken, konstruerede til denne helt nye Brændeovne og foretog sammen med Ingeniør Ad. Clément (s. d.), som var knyttet til Fabrikken 1883, en Række kostbare Forsøg, der sikrede Fabrikken en fortrinlig keramisk-teknisk Standard. Af særlig Betydning blev det imidlertid, at Arkitekt Arnold Krog (s. d.) 1884 knyttedes til Fabrikken og 1885 blev kunstnerisk Leder. Dette førte til en fuldstændig Fornyelse af den danske Porcelænsfabrikation, og saavel paa den nordiske Udstilling i Kbh. 1888 som paa Verdensudstillingen i Paris 1889 vakte Krogs Underglasurmaleri den største Opmærksomhed. Det blev i Paris betegnet som en »uventet Aabenbarelse« og belønnes med Udstillingens Grand Prix. Hermed havde det danske kongelige Porcelæn erhvervet Verdensry. Det befæstedes ved Udstillinger i Chicago 1893 og Paris 1900, og S. kunde oprette egne Udsalg i Paris, London og New York. Fajancefabrikken, som i de

første Aar i ikke ringe Grad havde bidraget til at holde Porcelænsfabrikken oppe, gik imidlertid ved Aarhundredets Slutning stærkt tilbage. S. havde sat hele sin Kraft og Energi ind paa at fastholde og udvikle Porcelænsfabrikkens Renommé, og da han efterhaanden følte, at Kræfterne ikke slog til, trak han sig 1902 tilbage.

S., der med betydelige repræsentative Evner forenede blomstrende Veltalenhed, var i flere Aar en Forgrundsfigur inden for Organisationslivet. 1873 var han som Suppleant kommet ind i Industriforeningens Repræsentantskab, men traadte straks efter ud tilfreds med de herskende Forhold. Han blev Fører for en stærk Opposition og var bl. a. varm Talsmand for en forbedret teknisk Undervisning. Dette førte til, at Indenrigsministeriet 1874 valgte ham til sin Delegerede i Teknisk Institut, hvis Formand han var, da dette 1876 gik op i Det tekniske Selskabs Skole, hvor han fik væsentlig Indflydelse paa Opførelsen af Skolens nye Bygning i Ahlefeldts-gade. Da C. C. Hall, som var Det tekniske Selskabs Formand, 1881 nedlagde sit Folketingsmandat, blev S. — som 1872—78 havde været Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse — hans Efterfølger i Tinget, men han følte Ubehag ved den bitre politiske Strid, og 1883 traadte han tilbage, idet han nu blev Formand for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og for Industriforeningen, Hverv, som han bevarede til henholdsvis 1889 og 1890. Hans Formandstid var meget glansfuld, ikke mindst for Industriforeningen, hvor han gennemførte Udgivelsen af et »Tidsskrift for Kunstindustri«, oprettede Kunstindustrimuseet og først og fremmest skabte Den store nordiske Udstilling i Kbh. 1888, der var til stor Ære for Industriforeningen og prægede Hovedstaden paa en Maade, som i flere Henseender blev skelsættende. Erhvervspolitisk var hans Horisont dog begrænset. En almindelig industriel Udvikling for Danmark troede han ikke paa; thi — som han sagde ved Industriforeningens Jubilæumsfest 1888 — »skønt vort Lands Beliggenhed snarest maa betegnes som gunstig for selv en stor industriel Udvikling, saa er vort Folk næppe egnet dertil med sin bløde Karakter og sit ret magelige Temperament, vant som det er til let at finde Føden paa vore frugtbare Sletter«. Denne hans ensidige Indstilling, der satte Spor ogsaa efter hans Formandstid, var vel medvirkende til at forhale en tilfredsstillende Ordning af Industriens Organisationsspørgsmaal, der først løstes tidssvarende ved Industriraadets Oprettelse 1910. Paa sit Omraade ydede S. imidlertid en værdifuld og blivende Indsats, og den industrielle Ekspansion, som fandt Udtryk ved det danske Porcelæns Fremtrængen paa Verdensmarkedet, har været en Løftestang og en Inspiration for andre danske

Eksportindustrier. — Etatsraad 1890. Konferensraad 1906. — R. 1880. K.² 1888. DM. 1897. — Maleri af Bertha Wegmann 1888 (Fr.borg). Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri 1904: Industriens Mænd (Hagemanns Kollegium). Buste af Conradsen ca. 1880 (Familieje) og af V. Bissen 1896 (Fr.borg). Tegning af Sven Schou 1888. Mindetavle af R. Harboe 1928. Litografi af I. W. Tegner 1888. Træsnit 1884 efter Fotografi, af H. P. Hansen 1883 og af G. Pauli 1888.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838—1888, 1888. Ill. Tid. 22. April 1888. Beretning om den nordiske Udstilling i Kbh., 1890. Arthur Hayden: Royal Copenhagen Porcelain, 1911. Frederik Dalgas: Fajancefabriken Alumina, Københavns Fajancefabrik 1863—1913, 1913. Bering Liisberg og Jul. Schovelin i De danske Byerhverv. København, 1904. Børsen 21. Sept. 1922. Soraner-Bladet, VII, 1923, S. 93. H. Bing i Tidsskrift for Industri, s. A., S. 173 f. C. A. Poulsen i Ingeniøren, XXXI, 1922, S. 451 f. C. Nyrop og Aage Sølvær: Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk 1879—1929, 1929. Johannes Hansen: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838—1938, 1938 (Jubilæumsnummer af Tidsskrift for Industri).

P. Koch Jensen.

Schou, Rudolf Jacob, 1862—1915, Landøkonom. F. 27. April 1862 i Kbh. (Garn.), d. 23. Jan. 1915 i London, begr. i Kbh. (Garn.). Broder til Einar, Erik og H. H. S. (s. d.). Gift 9. April 1895 i London med Marie Kirstine Meyer, f. 13. April 1872 i London, D. af Konsulatssekretær Emil Martin M. (1832—93) og Hedvig Christiane Henriette Gaarn (1843—1921).

S. tog Præliminæreksamen 1878, og efter at have været i Snedkerlære omtrent et Aar fulgte han sin Lyst til at komme til Landbruget, uddannedes paa Harsted og Krogerup, blev Forvalter paa Knabstrup og kom derefter til Landbohøjskolen, hvor han tog Landbrugseksamen 1885. S. A. forpagtede han Gl. Antvorskov Teglværk, som ejedes af Faderen, og som han drev til 1894 sammen med et tilhørende Landbrug. Tillige foretog han landøkonomiske Studierejser til Tyskland, Østrig og Sverige. 1894 blev han Sekretær for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, hvor han med sin Forretningssans og Arbejdsenergi blev en værdifuld Medarbejder for J. C. la Cour, der var Selskabets Præsident. S.s Tjeneste i Landhusholdningsselskabet blev dog ikke langvarig, men den førte ham ind i Arbejdet for Landbrugseksporten, der senere blev hans Hovedopgave. Endnu paa denne Tid var Landhusholdningsselskabet den Organisation, der varetog Landbrugets almindelige Eksportinteresser, og S. udfoldede paa dette Omraade et betydeligt Initiativ. Paa Rejser undersøgte han Markedsforholdene, arbejdede i Paris og London for Afsætningen af dansk Smør og studerede Kødindustri i Norge og Nordamerika. 1898 fratraadte

han Sekretærposten for efter J. C. la Cour at overtage Stillingen som Landbrugsministeriets tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold. Han udrettede ikke blot et stort og nyttigt Arbejde til Forbedring af Transportforhold og Varenes Behandling, men med sit indgaaende Kendskab til Afsætningsmarkederne virkede han ogsaa mere direkte til Eksportens Forøgelse. Repræsentativ, selvsikker og paagaende forstod han at gøre sig gældende og i Udlandet at skaffe sig Forbindelser blandt de ledende Mænd, men han havde tillige smidig Forhandlingsevne, der bl. a. kom til Nytte under Verdenskrigens Handelsforhandlinger. I Efteraaret 1914 lykkedes det ham i England at opnaa Frigivelse af store Forsyninger af Korn og Foderstoffer til Forbrug i Danmark, men da han senere paa Vinteren paa ny var rejst til England, indtraf Døden. S. var virksomt interesseret i Samarbejde mellem de skandinaviske Landes Landbrug og blev 1903 Medlem af Kungl. lantbruksakademien. 1899—1905 var han Redaktør af »Tidsskrift for Landøkonomi«, og 1900 forestod han Udgivelsen af det store og indholdsrige Værk »Om Landbruget i Danmark«, som udarbejdedes i Anledning af Verdensudstillingen i Paris s. A. 1901—09 var S. Formand for Dansk Eksportforening. — Etatsraad 1912. — R. 1900. DM. 1908. — To Tegninger af Ebba Schou 1913.

Tidsskr. for Landøkonomi, 1915, S. 113—18. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 43 f. Andelsbladet, XVI, s. A., S. 63 f. Fyns Stifts Landbrugstidende, IX, s. A., S. 49. Landmændene, XXVI, s. A., S. 52. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, II, 1919, S. 39 f.

Aksel Milthers.

Schou, Sven (ved Daaben Svend) Holger, f. 1877, Maler. F. 10. Juni 1877 paa Frbg. Forældre: Fajancefabrikant, senere Direktør for Den kgl. Porcelainsfabrik Philip Julius S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 5. Juli 1901 i Visborg med Margrethe Kristine Kjeldsen, f. 23. Sept. 1873 paa Havnø ved Hadsund, d. 9. Juni 1922 sst., D. af Proprietær Jens K. (1825—1903) og Nanny Fribert (1844—1905). 2° 8. Okt. 1923 i Taarbæk med Johanne Krebs, f. 23. Juli 1881 i Gudumholm, D. af Gaardejer Frants K. (1850—1937) og Kathrine Werner (1846—1925).

S. begyndte meget tidligt at tegne efter levende Dyr og havde allerede fra 1889 sin regelmæssige Gang i Frbg. Omnibusselskabs Stalde for at tegne Studier af Hestene der. I Skoletiden paa Frbg. Latin- og Realskole fik H. V. Clausen Betydning for hans Opfattelse af det danske Landskab og dets Linier. Clausen tog ham med paa Fodture i Sønderjylland, bl. a. Tønder-Eggen, hvor S. malede sine første Landskabsstudier med Dyr 1896, og bestilte Landskabs-

tegninger hos ham til forskellige Værker. Efter Forberedelse paa Teknisk Skole kom S. ind paa Kunstakademiet og gik her Okt. 1896—Foraaret 1901. I denne Tid ledsagede han Faderen paa dennes Udenlandsrejser. Den første gik 1896 til Holland og London, andre til Paris og Tyskland. De gav ham især Lejlighed til at se de gamle hollandske Dyrmalere. Senere har han foretaget Studierejser til Italien Nov. 1901—Maj 1902 (Verona, Firenze, Rom, Napoli), 1911 (Rom), Okt. 1923—Maj 1924 (Firenze, Rom, Napoli), 1928 (Orvieto, Rom), Vinteren 1931 (Orvieto) og til Paris 1909 (sammen med Sally Philipsen og Oluf Hartmann, modtog stærke Indtryk af Impressionisterne) og 1913 (sammen med Henrik Schouboe). S. debuterede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1902 med et Interiør og to Landskaber fra Havnø, udstillede her 1904—12 og 1914, paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1907—09, 1911 og som Gæst paa Den frie Udstilling 1916. Desuden har han haft egne Udstillinger hos Chr. Larsen, Højbroplads, Febr. 1920, hos Winkel & Magnussen Febr. 1926, i Kunsthallen Febr. 1935 og retrospektiv Udstilling i Aalborg Kunstforening Marts—April 1934. — S. maler fortrinsvis Landskaber med fremtrædende Dyrefigurer eller Grupper af Heste og Køer. Eksempler paa hans større og mere anselige Arbejder er »Trækkende Heste. En Dampkedel transporteres« (1905), »En jydsk Malkepige«, som giver en Kalv at drikke (1906), »Novembersne« med Stude, der drives til Vands, »Formiddagstræning i Cirkus« og »Følhopper og Føl ved Træer«. Mest kendt er han blevet ved sine Studier fra Cirkus-Manegen (især Cirkus Schumann 1916—19) og for sin sikre Gengivelse i malede Skitser, Akvareller og Sepiategninger af Ryttere og Hesteforspand i stærk Bevægelse. — Ved Svigerforældrenes Død blev S. 1905 Ejer af Herregaarden Havnø, hvor han siden har boet. I Begyndelsen bortforpagtede han den; derefter drev han den for egen Regning, til han 1927 solgte Hovedgaarden og senere Skovene. Han har dog beholdt Havnø Egholt med ca. 300 Tdr. Land Eng og stort Kreaturhold. — Arbejder af S. findes paa Fr.borg (Portræt af H. V. Clausen) og i Museerne i Aarhus og Sønderborg. — Brændtlers Buste af Jens Lund 1912.

Chr. Houmark i B.T. 18. Febr. 1926.

Sigurd Schultz.

Schou, Svend Aage, f. 1896, Kemiker, Farmaceut. F. 22. Sept. 1896 i Kbh. (Jac.). Forældre: Redaktør Aage Sølvér-S. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Juli 1922 i Kbh. (b. v.) med Ellen Fjerdingstad, f. 30. Nov. 1896 i Kbh., D. af Snedkermester Albert Julius F. (1865—1938, gift 2° 1897 med Annanine Julie Olsen, 1868—1900,

3° 1903 med Kristine Bengtsson, f. 1872) og Mariane Svendsen (1864—96).

S. tog Realeksamen 1913 og blev derefter Discipel paa Kgl. Hof-Apotek i Kbh. Han tog farmaceutisk Kandidateksamen 1918, var et halvt Aar Assistent ved Statens Seruminstitut og et halvt Aar ved et Handelslaboratorium. 1919—28 var han Assistent ved Farmaceutisk Læreanstalts kemiske Laboratorium, 1928—32 Lektor, 1932—36 Docent og er fra 1936 Professor i Farmaci ved Farmaceutisk Læreanstalt. Fra 1928 er han desuden Hospitalsapoteker ved Rigshospitalet. — S. blev Student 1920 fra Døckers Kursus og fik 1923 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den kemiske Prisopgave for 1922. 1925 rejste han paa det Cappelske Stipendium og med Støtte fra Universitetet og fra Fonden til det pharmaceutiske Studiums Fremme til Zürich for at studere hos Professor Victor Henri. 1926 vendte han hjem, men 1927 tog han paa ny til Zürich for at fortsætte Arbejdet, denne Gang paa et Stipendium fra Rockefeller-Foundation. Han var under dette sidste Ophold fem Maaneder Undervisningsassistent ved Zürichuniversitetets fysisk-kemiske Institut. Et Resultat af Studieopholdet var Disputatsen »Structure et activation des molécules des aldéhydes aliphatiques«, som han 1928 forsvarede paa Sorbonne i Paris for Graden Dr.-ès-sciences, og som af Kbh.s Universitet antoges som Grundlag for Erhvervelsen af den filosofiske Doktorgrad (uden mundtligt Forsvar) 1929. — S. har som Lærer i Farmaci ved Farmaceutisk Læreanstalt haft den Opgave at reorganisere og reformere Undervisningen i dette Fag, dels ved Indretningen af nye Laboratorier, dels gennem de Lærebøger i Faget, han har udarbejdet. Han har desuden offentliggjort en Række kemiske, biokemiske og farmaceutiske Arbejder i danske og udenlandske Fagtidsskrifter, bl. a. en lang Række »Studier over Injektionsmedicin« i »Dansk Tidsskrift for Farmaci«, i hvis Redaktion han har siddet fra 1932. Det er lykkedes ham herigennem at skaffe Faget Farmaci den med de øvrige Undervisningsfag ligeberettigede Plads, baade i undervisningsmæssig og videnskabelig Henseende, som det hidtil havde savnet ved Farmaceutisk Læreanstalt. S. er Medlem af Bestyrelsen for Universitetets medicinsk-historiske Museum fra 1930, Medlem af Farmakopékommisionen fra 1933 og af Statens Husholdningsraad fra 1939. — Tegning af Otto Christensen 1936.

Univ. Progr. Nov. 1929, S. 125 f.

Stig Veibel.

Schou, Theodor Valentin, 1834—1912, Officer. F. 25. Marts 1834 i Slagelse, d. 6. Jan. 1912 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Broder

til Philip S. (s. d.). Gift 4. Okt. 1857 i Ajstrup med Emilie Signe Johanne Mariboe, f. 10. Aug. 1833 paa Jerstrup ved Bogense, d. 15. Sept. 1912 paa Frbg., D. af Forpagter paa Jerstrup, senere Ejer af Sindholt, Kær Herred, Christian Vilhelm M. (1809—81) og Sophie Caroline Bolette Sabine Sparre (1809—1900).

S. blev 1851 Student fra Slagelse, indtraadte 1853 i Højskolen, blev 1855 Sekondløjtnant à la suite i Artilleriet, efter Afgangseksamen 1857 Sekondløjtnant (Anciennitet 1853), 1860 Premierløjtnant, 1861 blev han Suppleantlærer i Matematik ved Højskolen og udgav n. A. en »Elementær Statik«. I Krigen 1864 deltog han i Danevirkes Forsvar og i Jylland. 1867—72 var han til Tjeneste ved Artilleristaben, ansattes 1873 som Kaptajn ved 2. Artilleribataillon, var 1880—84 Adjudant ved Artilleristaben, derefter ved Trænafdelingen, til han 1886 afskedigedes paa Grund af Alder. N. A. udnævntes han til Oberstløjtnant i Forstærkningen, gik uden for Nummer og afskedigedes 1899. Han var en meget anset Artillerist, var Medlem af Skytskommissionen af 1881 samt af Befæstningskommissionen af 1883 og har skrevet et Antal Artikler i militære Tidsskrifter om artilleristiske Emner. — For at vække almindelig Interesse i Landet for Forsvarssagen, navnlig Kbh.s Befæstning, samlede S. 1878 om sig en Række Medarbejdere og gik selv med Kraft i Spidsen med Foredrag, Artikler i Dagspressen og Brochurer, hvoraf skal nævnes »Om Forsvarssagen, militære og politiske Betragtninger« (1880), »Et Indlæg i Diskussionen om Kbh.s Befæstning« (1883), og mere end tyve Aar igennem skrev han en lang Række militære, militær-politiske og polemiske Indlæg til »Vort Forsvar«. — S. ejede Gl. Antvorskov 1870—1910 og holdt der 1875—91 Pensionat og Kursus for unge Piger. 1887—93 foretoges Udgravning af Antvorskov Klosters Ruiner. — S. var en meget begavet og kundskabsrig Mand, med al sin Elskværdighed en noget stejl Karakter, en meget patriotisk, energisk og maaltbevidst Personlighed med stærkt udtalte Særmeninger. — R. 1879. DM. 1886.

N. Nielsen: Matematikken i Danmark 1801—1908, 1910. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916. Berl. Tid. 8. Jan. 1912. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, VII, 1925, S. 303. Fra Slægten Schous Bolig, Gl. Antvorskov ved Slagelse, I, 1933.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Schouboe. Den adlede Slægt de S. føres tilbage til Borgmester i Odense Jens Christensen S. (1642—1719) til Margaard, der var Fader til Landsdommer Etatsraad Christian S. (1686—1735) og til Stiftamtmand, Konferensraad Oluf Borch de S. (1689—1763),

der 1747 optoges i Adelstanden; hans Søn Stiftamtmand Christian de S. (1737—89) var Fader til norsk Statsraadssekretær Ulrik Frederik Anton de S. (1782—1863) og til norsk Statsraad Oluf Borch de S. (1777—1844), med hvis Søn norsk Undertoldbetjent Vilhelm Christian de S. (1811—92) den adlede Slægt uddøde. — Af borgerlige Familier findes flere, hvis genealogiske Forhold ikke er klarlagt; nævnes kan saaledes Kaptajn Christian Knudsen S. (ca. 1669—1742), hvis Søn Sognepræst Christian Christiansen S. (1736—87) var Fader til nedenn. Skolemand Frederik Christian S. (1766—1829). — En Præsteslægt S. føres tilbage til Borger i Viborg Jesper Nielsen S. (d. 1741), der var Fader til Sognepræst i Hove Urban Christian S. (1712—80) og til Sognepræst i Bøvling Jens Nicolai S. (1708—89), af hvis Sønner skal nævnes Hører ved Metropolitan-skolen Peder S. (1744—77), Sognepræst i Dybe og Ramme Jesper S. (1748—1802) og Sognepræst i Glostrup, Amtsprovst Niels S. (1757—1831); denne var Fader til Gaardejer, cand. phil. Frands August S. (1801—74), hvis Søn Boghandler Niels Theodor S. (1844—1916) var Fader til nedenn. Maler Henrik August S. (f. 1876).

Bernt Moe: Tidsskrift for den norske Personalhistorie, Ny Rk., Hft. 2, 1847, S. 130 ff. Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 434 ff. — Frantz Frederik Møller: Stamtavle over de til Brødrene Petersens Jomfrukloster adkomstberettede Familier, 1884, S. 20 f. J. Th. Sadolin: Slægten Sadolin gennem 300 aar, 1924, S. 77, 87.

Albert Fabritius.

Schouboe, Frederik (Friderich) Christian, 1766—1829, Skolemand. F. 2. April 1766 i Vildbjerg, d. 19. April 1829 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, sidst i Skuldelev og Selsø, Christian Christiansen S. (1736—87) og Ide Margrethe Schive (1742—1820). Gift 1° 11. Juni 1790 i Kbh. (Frue) med Bolette Sandrue, døbt 9. Jan. 1770 i Kbh. (Frue), d. 8. April 1846 paa Christiansdal ved Odense, D. af Stadsbedemand Erich Jørgen S. (ca. 1733—1802) og Barbara Maria Pfeiffer (ca. 1734—82). Ægteskabet opløst. 2° 1. Juni 1810 i Kbh. (Helligg.) med Johanne Victorine Friis, f. 13. Febr. 1788 i Kbh. (Trin.), d. 31. Aug. 1864 sst. (Trin.), D. af Fuldmægtig, senere Administrator ved Rigsbanken Frederik Christian Otto F. (1759—1837, gift 2° 1802 med Marie Lovise Schwartz, 1781—1854) og Johanne Lovise Mein (1762—98). Ægteskabet opløst. 3° 30. Sept. 1826 i Kbh. (Trin.) med Pianistinden Cathrine Riddervold Werniche, f. ca. 1788, d. 6. Maj 1862 i Kolding, D. af Kapelmester Israel Gott-hilf W. (1755—1836) og Charlotte Louise Breetz (1763—1853).

S. dimitteredes 1783 som Privatist fra Roskilde, underviste i Privatskoler og blev Kopist i Hof- og Stadsretten. 1794 oprettede han i Kbh. en Privatskole i to Afdelinger, den ene med klassiske Sprog, den anden med Bogholderi og levende Sprog som Hovedfag. Fra 1798 blev et Pensionat forenet med Skolen. Da S. forstod at gennemføre Filantropisternes pædagogiske Lære i sin Latin- og Handelsskole og indførte nye Fag som Gymnastik, Dans og Tegning, fik Det S.ske Institut stor Anseelse og stærk Søgning. Nachteggall var en Tid Gymnastiklærer ved Skolen, og L. Engelstoft gav Timer i Historie, hvor der blev læst og sunget fædrelandske Digte og Sange; hans Efterfølger som Historielærer var N. F. S. Grundtvig. »Her er vistnok Grundtvigs første historiske Sange og Digte foredraget« (Vilh. Andersen). Mange dygtige Mænd udgik fra Institutet, og S. fik Anerkendelse baade af Kancelliet og Undervisningsdirektionen. 1814 opgav han Skolen, som var gaaet noget tilbage, og blev By- og Herredsskriver i Kolding. Han følte sig dog ikke tilfreds i denne Stilling og tog sin Afsked 1824, hvorefter han atter oprettede et Kursus i Kbh. Under de forandrede Forhold trivedes dette dog ikke. — Kancellisekretær 1796. Kancelliraad 1814. — R. 1809.

F. C. Schouboe: Udsigt over det Schouboeske Opdragelses-Institut, 1799. L. Engelstoft: Universitets og Skole-Annaler, 1806, I, S. 271—78. Nyeste Skilderie af Kbh. 5. Maj 1829. Kbh.s-Posten 30. April 1829 (Mindedigt af Chr. Wilster). Carl S. Petersen og Vilh. Andersen: Ill. dansk Litteraturhistorie, III, 1924, S. 131, 152.

Chr. Buur (Joakim Larsen).

Schouboe, Henrik August, f. 1876, Maler. F. 16. Juni 1876 i Ringsted. Forældre: Boghandler Niels Theodor S. (1844—1916) og Vilhelmine Frederikke Jensen (1854—1936). Gift 1. Juni 1908 i Kbh. (Fred.) med Helene Dorothea Just, f. 19. Dec. 1877 i Kbh. (Trin), D. af Redaktør, senere Grosserer Otto Rasmus J. (1845—1908) og Birgitte Andrea Frederikke Knudsen (1845—1909).

Efter at have staaet tre Aar i Malerlære og suppleret sin Uddannelse paa Teknisk Skole blev S. optaget paa Akademiet Maj 1894 og blev her til April 1901. Mest Udbytte havde han af Peter Ilsteds Undervisning i Gipsskolen og Julius Langes og Valdemar Vedels kunsthistoriske og humanistiske Forelæsninger. Lige fra sin Ungdom har han foretaget hyppige Rejser til Italien og Paris og har desuden besøgt Tyskland, Østrig, Holland, Belgien, Finland og Sverige, dels paa Legater — bl. a. det Ancker'ske, som han modtog 1937 —, dels for egen Regning. S. debuterede 1898 paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg og har siden udstillet her. Han

har tillige deltaget i Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904, 07, 08, 09, 11 og 13, Ung dansk Kunst 1910, den internationale Udstilling i Rom 1911, den danske hos Liljevalch i Stockholm 1919, Vandreudstillingen i U.S.A. 1928, Forumudstillingen 1929, Udstillingen af dansk Maleri og Skulptur paa Kunstmuseet 1941 og har haft Separatudstillinger hos Winkel og Magnussen 1908, 15 og 22, i Kunstforeningen 1918 og 1934, hos Bach, Gl. Strand, 1936 og 39.

Uden at have staaet i noget egentligt Elevforhold til Zahrtmann har S. modtaget stærk Paavirkning fra hans Personlighed og hans Kunst. Zahrtmannskolens Farvesyn ligger til Grund for hans kunstneriske Opfattelse. En stor Opmuntring for ham var det ogsaa, at Zahrtmann købte et af hans første større Arbejder »Foraar« (udst. 1906). S. malede især i de unge Aar Figurkompositioner eller Enkeltfigurer i Landskab. Helst skildrede han det tidlige Foraar med dets Længsler og Drømme personificeret i unge Mennesker som i »April« (udst. 1908; tilh. Kunstmuseet) eller i lette yndefulde Kvindeskikkelser som »Dryade« (udst. 1911), »Narcissa« (udst. 1912) og »Gyldens Aa« (1934). Senere er han mere og mere gaaet over til at lade den Stemning, Figurerne skulde legemliggøre, ligge latent i Landskabet, være dets Undertone. I Landskaber fra Havnø og Ypnasted ved Østermarie paa Bornholm anslaar han med selve Lysbehandlingen Stemningen og skildrer lige virtuost det sprøde, kølige Lys en Vaardag og det intense Sensommerlys i August—September. Trods sit nære Venskab med Kunstnere som Oluf Hartmann og Karl Isakson har han fulgt sin Linie uden Skelen til den egentlige moderne Kunst. Dekorative Arbejder har han udført til det Erichsen'ske Palæ og til den nye Talescene (Stærkassen) — »Digtekunsten« og »Skuespilkunsten« — 1930. — I øvrigt har S. udført grafiske Arbejder og Gravstene, bl. a. Mindesmærket for Oluf Hartmann. Han har skildret Samværet med Vennerne Hartmann og Isakson i en Artikel i »Samleren«, XI, 1934, S. 167—70. — S. er repræsenteret med Malerier i Kunstmuseet og i Museerne i Ribe, Odense, Maribo, Aalborg og Aabenraa. Han var Medlem af Bestyrelsen for Oluf Hartmanns Legat 1910—34, Medlem af Kunstforeningens Bestyrelse 1931—34, Formand for Malende Kunstneres Sammenslutning 1925—29, er Medlem af Akademiraadet fra 1928. — R. 1933. — Selvportræt (forhen hos Johan Hansen). Genreportræt af Rostrup Bøyesen (Atheneum, Helsingfors). Radering af Oluf Hartmann 1907.

Carl V. Petersen i Tilskueren, XXVIII, 1911, II, S. 474 f. S. Michaëlis i Kunst, VII, 1905—06. Harald Giersing i Kunstbladet, 1909—10, S. 320 f. Vilh. Wanscher sst., S. 71 f. Gravminder fra Københavns og Frederiksbergs

Kirkegaard, 1912, T. 44. Kristian Zahrtmann. En Mindebog. Udg. af F. Hendriksen, 1919. Jens Thiis: Nordisk kunst, 1920, S. 154 ff. Chr. Engels- toft i Sort paa Hvidt 21. Febr. 1918. Ivar Rosenberg i Ill. Tid. 18. Marts 1923. Berl. Tid. 15. Juni 1926. Nationaltidende 5. Febr. 1939. Politi- ken 7. Febr. s. A. Danske i Paris. Red. af Franz v. Jessen, II, 2, 1938.

Else Kai Sass.

Schousboe, Peder Kofod Ancher, 1766—1832, Botaniker, Kon- sul. Døbt 17. Aug. 1766 i Rønne, d. 26. Febr. 1832 i Tanger, begr. sst. Forældre: Prokurator Hans Lerche S. (ca. 1735—91) og Elsebeth Margrethe Topp (1739—1820). Gift med Antonia, d. tid- ligst 1848.

S. blev privat dimitteret 1785 og studerede Naturhistorie, især Botanik, hos Rottbøll og M. Vahl. Med Understøttelse af Gehejme- raad Johan Bülow foretog han 1791—93 en videnskabelig Rejse til Spanien og Marokko, hvis Resultat blev det fremragende og grund- læggende Skrift: »Iagttagelser over Væxtriget i Marokko« (Vid. Selsk. Skr. 1800), der ogsaa udkom paa Tysk og saa sent som 1874 oversattes til Fransk. 1797 blev S. Assessor i Økonomi- og Kom- mercekollegiet og 1798 Medlem af Videnskabernes Selskab. 1797 —98 sendtes han af Regeringen til Spanien for at opkøbe Heste og Faar, og 1800 blev han dansk Konsul i Tanger, 1821 Generalkonsul for Marokko. Med Undtagelse af et Par Ophold i Marseille boede han i Tanger fra 1800 til sin Død, foruden med Embedsfor- retninger beskæftiget med naturhistoriske, økonomiske og sproglige Studier. I de senere Aar var det navnlig Havalgerne, der interes- serede ham. Han foretog store Indsamlinger af disse Planter, som han beskrev i et omfangsrigt Manuskript og lod afbilde paa 431 farvede Tegninger, men naaede ikke at faa det publiceret. Hans spanskfødte Enke søgte 1836 at faa hans Samlinger og Manuskripter solgt til den danske Regering, der imidlertid kun gik ind paa at købe Dubletter af Algerne (nu i Botanisk Museum). Det øvrige blev af Familien overladt til É. Cosson i Paris, hvor Algerne blev bearbejdet og publiceret, til Dels med S.s egne Beskrivelser, af Éd. Bornet 1892 (»Les algues de P. K. A. Schousboe«). — Tre for- skellige Planteslægter er kaldt Schousboea. — Breve i Botanisk Centralbibliothek, i Det kgl. Bibliothek og (til Johan Bülow) paa Sorø Akademi. — Legationsraad 1815. Rang i 3. Kl. Nr. 9 1828. — R. 1817. — Stik af Chretien.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 123; II, S. 140. Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed fra Koefoedgaard, 1887, S. 5.

Carl Christensen.

Schousboe, Vilhelm Carl, 1841—1900, Biskop. F. 7. Sept. 1841 i Faaborg, d. 26. Febr. 1900 i Aalborg, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kateket i Faaborg, senere Sognepræst i Ribe og Slangstrup, endelig i Høje Taastrup, Provst Vilhelm Carl S. (1810—91, gift 2° 1856 med Sophie Marie Rosa Cohn, 1830—1905) og Eline Regisse Cathinka Lassen (1821—54). Gift 12. Aug. 1869 i Dannemare med Agnes Johanne Tobiesen, f. 21. Okt. 1846 i Torstrup, Øster Horns Herred, d. 23. Nov. 1927 i Kbh., D. af Sognepræst i Torstrup og Horne, Provst, senere Sognepræst i Dannemare og Tilitze og Stiftsprovst Christoffer Leberecht T. (1807—93) og Bolette Elisabeth Lorentzen (1807—69).

S. blev Student 1858 fra Ribe, teologisk Kandidat 1864 og boede i de følgende Aar i Kbh. sysselsat med Manuduktion til teologisk Embedseksamen og med Undervisning i Hærens Elevskole. I Studenterlivet tog han i de Aar livligt Del, og en Tid lang var han ledende Senior. 1868 blev han kaldet til Kateket og Skoleinspektør i Viborg, og 1870—74 og 1877 var han Lejrpæst ved Hald. Hans Gerning blandt Soldaterne vandt almindelig Paa-skønnelse; han forstod at tale jævnt og naturligt til dem om de højeste Spørgsmaal, og hans djærve og kærnesunde Personlighed banede Vej for hans Ord. 1875 blev han residerende Kapellan ved Garnisons Kirke i Kbh., og efter N. G. Blædels Død (1879) blev han Kirkens Sognepræst. I Hovedstaden samlede han mange om sin Prædikestol, og han tog tillige flittigt Del i den indre Missions forskellige Arbejder. 1879 blev han Medlem af Bestyrelsen for Kirkelig Forening for indre Mission i Kbh., og Ynglingesagen var i adskillige Aar lagt i hans Haand. Ved et lille Skrift, »Om vore Dages kristelige Foreninger for unge Mænd« (1886) søgte han i videre Kredse at vække Interesse for de unges Sag, og Arbejdet blandt dem lykkedes godt; derfor var han selvskreven til at lægge Grundstenen til de unges Bygning (1898). Han var ogsaa Medlem af den Komité, der samlede de første Udgaver af Forslaget til »Salmebog for Kirke og Hjem«. 1888 blev S. Biskop over Aalborg Stift. Hans venlige og ægte danske Natur vandt ham straks mange Venner, og han stræbte med Held at gøre Ret og Skel til alle Sider i det aandelig bevægede Stift, hvor Bølgerne ikke sjælden kunde gaa højt. Som Visitator var han nidkær og omhyggelig, og han virkede med stor Dygtighed for at faa de store Sogne delt og nye Kirker opført. I Aalborg By fik han de rette Kræfter sat i Bevægelse til Opførelsen af en stor ny Sognekirke (Vor Frelzers Kirke), og Stiftelsen af et Menighedshjem skyldtes ogsaa for en væsentlig Del hans Energi. I Slutningen af 90'erne blev den kraftige Mand

mærket af en snigende Sygdom, der endte hans Dage. Som Medlem af det kirkelige Raad tog han Del i det liturgiske Revisionsarbejde og i den endelige Redaktion af »Salmebog for Kirke og Hjem«. Foruden »Syv Prædikener fra Lejren ved Hald« (1875) udgav han »Kristelige Foredrag fra »Bethesda«. De 10 Bud« (1885), en Postil (1887—88) og flere enkelte Taler og Biografier, og til de norske kirkelige Blade (»Luthersk Kirketidende« og »Luthersk Ugeskrift«) sendte han i flere Aar Korrespondancer om de danske Kirkeforhold. — R. 1881. DM. 1883. K.² 1890. — Maleri af M. Engelsted 1884 (Familieeje). Posthumt Maleri af Michael Ancher 1900 (Budolfi K.; Studie i Familieeje). Træsnit 1888 af C. Poulsen og 1890 samt paa Billedet: Gudstjeneste i Lejren ved Hald 1874 efter Tegning af G. Christensen. Litografi 1897 af Harald Jensen.

E. Blaumüller i Berl. Tid. 27. Febr. 1900. Aalborg Stiftstidende 26. Febr. s. A. Aalborg Amtstidende 26. og 28. Febr. og 2. Marts s. A. Ill. Tid. 11. Marts s. A.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Schouw, Joachim Frederik (Friderich), 1789—1852, Botaniker, Politiker. F. 7. Febr. 1789 i Kbh. (Helligg.), d. 28. April 1852 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Vinhandler Paul S. (1751—1800) og Sara Georgia Liebenberg (1761—1826). Gift 24. April 1827 i Kbh. (Slotsk.) med Susanne (Susette) Marie Augustine Peschier Dalgas, f. 14. Sept. 1798 i Fredericia, d. 5. Marts 1844 i Kbh. (Frue), Søster til C. Dalgas (s. d.).

Efter Faderens Død blev det Moderen, hvem S. i sin Selvbiografi omtaler med varme Følelser, der ledede hans Opdragelse, og han maatte hjælpe hende i Vinkælderen paa Østergade, men da det usunde Ophold der skadede hans Helbred, blev han ansat som Skriver hos en Prokurator. Han gik ikke i Skole, men fik en mangelfuld Privatundervisning, hvorpaa der dog blev hjulpet noget ved hans Omgang med et Næstsøskendebarn Johan Ditlev Hansen, en Stifsøn af Ole H. Mynster (s. d.). Denne og Broderen J. P. Mynster havde fulgt M. Vahls Forelæsninger ved Naturhistorie-selskabet og stod stadig i nær Forbindelse med de naturhistoriske Kredse i Kbh. Dette forklarer, at J. D. Hansen i Vinteren 1803—04 overværede Vahls botaniske Forelæsninger ved Universitetet, og han fik S. til at følge sig. Vahl viste den flittige S. stor Venlighed og vakte hos ham den dybe Interesse for Botanik, der skulde føre ham vidt. Han vilde studere, og ved ihærdig Flid lykkedes det ham at blive Student 1808. Han begyndte straks at følge de naturhistoriske, især Hornemanns botaniske Forelæsninger, men da disse Studier ikke gav nogen Udsigt til Levebrød, besluttede han at

studere Jura samtidig med at give Skoletimer i Naturhistorie. 1811 tog han juridisk Eksamen og fik straks efter Ansættelse som Volontør i Kancelliet, blev Underkancellist 1816, afgik 1852. Sommeren 1812 foretog han sammen med den norske Botaniker Chr. Smith en Rejse til norske Fjeldegne, og den blev af afgørende Betydning for hans Fremtid, idet Vegetationens iøjnefaldende Zonedeling i Fjeldene vakte hans Interesse for plantegeografiske Studier. Plantegeografien var en ganske ny Disciplin, hvis Betydning Humboldt, Wahlenberg og andre netop da havde paavist. I de følgende Aar anvendte S. en stor Del af sin Fritid til at studere denne Del af Plantelæren, og det første Resultat deraf blev hans Doktordisputats »Dissertatio de sedibus plantarum originariis« (1816). I dette mærkelige lille Skrift hævder han, at en Udvikling fra lavere til højere Former har fundet Sted gennem successiv »Transmutation«. Individuer af samme lavtstaaende Art kan tænkes opstaaet af uorganisk Stof paa flere Steder, hvor de »kosmiske Momenter« (omtrent hvad nu kaldes økologiske Faktorer) er ens, og fra dem kan højere Former af samme Arter opstaa ved parallel Evolution. S. er den første, der har paavist Betydningen af de »kosmiske Momenter«, men for ham forklarer de navnlig den floristiske, ikke den fysiognomiske Lighed mellem vidt adskilte Omraaders Vegetation, hvorimellem Plantevandringer eller tidligere Landforbindelser ikke kan tænkes at have eksisteret. En spontan Opstaaen af højere Planter (generatio æquivoca) ansaa han for udelukket, men, som han senere hævdede i en Polemik med N. Hofman (Bang) (1823), kan simpelt byggede Organismer utvivlsomt dannes af opløste organiske Stoffer, hvorimod de Kræfter, hvorved de første levende Væsener dannedes af uorganisk Stof, ikke mere eksisterer. Disse Antydninger maa være nok til at vise, at S. allerede da var en selvstændig Forsker, der havde gennemtænkt flere af Naturvidenskabens vanskeligste Problemer uden at forfalde til naturfilosofiske Spekulationer, som netop da stod i højeste Kurs. Selv om nogle af S.s Hypoteser, saaledes den om de levende Væseners polyfyletiske Oprindelse, endnu er under Diskussion, har andre vist sig uholdbare, men mærkeligt nok holdt han i det hele fast ved dem, og de præger flere af hans senere Skrifter, saaledes især hans Bidrag til det nordiske Naturforsker møde 1847, da Lyells »Principles of Geology« længst var kendt, et Værk, der paa flere Punkter afgørende brød med de Synspunkter, hvorpaa S. støttede sine Teorier. Han slutter sig endnu til Cuviers Katastrofeteori, og støttet paa sine klimatologiske Undersøgelser hævder han, at det ikke kan paavises, at der er indtraadt nogen afgørende

Klimaændring i den nuværende Jordperiode, hvad Jap. Steenstrup nogle Aar før havde ment at kunne bevise. I en Artikel i »Dansk Tidsskrift« 1847 søgte han at vise, at Steenstrups Beviser var utilstrækkelige. Hans Disputats og nogle senere Afhandlinger er Bidrag til, hvad han kalder Læren om Planternes Historie, der hovedsagelig maa bygge paa Spekulationer, og han skiller den skarpt fra Plantegeografien, Læren om Planternes Forekomst, Udbredelse og Fordeling i Nutiden, en eksakt Videnskab og den, der i første Række blev Genstand for hans Forskning.

Da Wahlenberg havde skildret den arktiske og den nordligtempererede og Humboldt den tropiske Zones Vegetation, saa S. en nærliggende Opgave i at skaffe et Mellemlid mellem disse Arbejder ved at undersøge et varmt tempereret Lands Plantevækst, og han valgte dertil Italien. Med Understøttelse af Fonden ad usus publicos, Universitetet og Johan Bülow foretog han sin første store Rejse 1816—20. Den første Vinter opholdt han sig i Göttingen, hvor han fulgte H. A. Schraders botaniske Forelæsninger. Han udarbejdede her en Kritik af et Arbejde af Humboldt, men da han var bange for at fornærme den mægtige Mand — som det senere viste sig uden Grund —, lod han det trykke anonymt som et Brev til Schrader (Jahrbücher der Gewächskunde, I, 1818). Han fremsatte her for første Gang sine Ideer om Plantegeografiens Begrænsning og Opgaver, som paa flere Punkter afveg fra Humboldts. Over Wien og Trieste kom han 1817 til Italien og berejste i de næste to Aar Landet fra Alperne til Sicilien. Vinteren 1818—19 tilbragte han i Rom, hvor han sluttede sig tæt til den danske Kunstnerkoloni og blev en nær Ven af Thorvaldsen. Over Livorno, hvor han traf sin senere Svoger, Stamherren til Nysø Henrik Stampe, og Medlemmer af Familien Dalgas, kom han til Genève, hvor han med stort Udbytte studerede i A. P. De Candolles store Bibliotek, og endelig til Paris, hvor han traf flere af de franske Naturforskere samt Humboldt, der var meget elskværdig, men deres »skrækkelige Arrogants« fandt han utiltalende.

S. kom hjem Jan. 1820 med store Samlinger og Optegnelser. Han havde ingen Lyst til igen at indtræde i Kancelliet og ansøgte derfor om en aarlig Understøttelse paa 800 Rdl. i tre Aar mod at holde Forelæsninger og for at faa Tid til at udarbejde Resultaterne fra sin Rejse og til at skrive en systematisk Fremstilling af Plantegeografien. Ikke mindst ved Hornemanns Hjælp blev Ansøgningen bevilget, og hvor store Forventninger man nærede til ham, fremgaar af hans ekceptionelle Udnævnelse til ekstra-

ordinær Professor i Botanik (April 1821). I Febr. 1823 (dateret 1822) udkom hans Hovedværk »Grundtræk til en almindelig Plantegeographie« og s. A. en tysk Udgave oversat af ham selv; et dertil hørende Atlas n. A. Det er ugørligt her at gøre Rede for Indholdet af dette i den botaniske Litteratur klassiske Værk; en kritisk Oversigt er forsøgt givet i »Botanisk Tidsskrift«, XXXVIII, 1923. Det er den første samlede Fremstilling af Plantegeografien, hvad der ikke betyder, at S. var Grundlæggeren af denne Disciplin, men dens Organisator, der sammenarbejdede andres og egne Iagttagelser i en systematisk Oversigt, som dog i høj Grad er præget af hans egne Ideer og hans Begrænsning af Faget. Han udelukkede saaledes ikke blot alt om Planteverdenens historiske Udvikling, hvis Betydning for Plantevækstens Fordeling i Nutiden han ikke vurderede højt nok, men ogsaa Formationslæren, som han udskilte som en geografisk Disciplin. Ved at indlede med et Afsnit om de ydre Faktors Betydning for Planternes Fordeling blev han Foregangsmand for mange senere Forfattere, men da han ved »Planter« forstaa Arter, Slægter og Familier, ikke Individuer, bliver hans Grundlag systematisk-floristisk, ikke økologisk eller sociologisk, og hans i sidste Afsnit ved statistisk Opgørelse karakteriserede 22 »Planteriger« er Floraomraader, ikke Plantesamfund, hvad der ikke kan undre, da Kendskabet til Planternes Fysiologi var yderst mangelfuldt.

I de følgende ti for S. rolige Aar, hvor hans Arbejdsevne dog var betydelig nedsat i lange Tider ved en alvorlig Nervesvækkelse, holdt han mest Forelæsninger over fysisk Geografi og beskæftigede sig med meteorologiske Studier. Meteorologien, Plantegeografiens vigtigste Hjælpevidenskab, kunde endnu ikke give ham saa mange og sikre Data, som han havde Brug for, og han søgte derfor selv at skaffe sig dem, bl. a. ved at lade foretage regelmæssige Observationer paa flere Steder i Danmark, og han udarbejdede en original, længe benyttet Metode til Udregning af Middelværdier for Temperaturen. 1826 udkom hans af Videnskabernes Selskab prisbelønnede Afhandling »Skildring af Veirigtets Tilstand i Danmark« og 1828 i Universitetets Reformations-Festskrift »Specimen geographiae physicae comparativae«, et af de første grundige Forsøg paa at anvende Naturvidenskabens Resultater i Geografien. Af samme Art er hans mere populære »Europa. En let fattelig Naturskildring« (1832), et banebrydende Mønsterarbejde, der oversattes til flere Sprog, og et Forbillede for senere fysisk-geografiske Fremstillinger, især fremragende ved S.s store Evne til at fremstille det kendte i Sammenhæng. Hans botaniske Publikationer fra disse Aar er faa og lidet

betydende, mest Referater og lign., hvori han ofte klager over, at Botanikerne i alt for ringe Grad beskæftiger sig med Planternes Fysiologi og Biologi. Hans Arbejde med Italiens Klima og Plantevækst gik kun smaat, og for at supplere sine Iagttagelser foretog han med Familie sin anden Rejse til Italien, hvorunder han bl. a. gennemvandrede Sicilien til Fods sammen med P. W. Lund (s. d.).

Da de liberale Rørelser 1830 begyndte at gøre sig gældende i Danmark, kom S. snart til at spille en Rolle deri, foreløbig dog mest ved sit Arbejde for at vække Folket gennem en bedre Opdragelse i Skolen og ved at give Almenheden et bedre Begreb om Naturvidenskabens Betydning. For at naa dette var han meget virksom. Han var Medstifter af Naturhistorisk Forening 1833 og Formand for Selskabet til Haveculturens Fremme (nu Det kgl. danske Haveselskab) 1834—39, og i begge holdt han en Række populære Forelæsninger, hvoraf en Del blev trykt i det af ham redigerede »Dansk Ugeskrift«, 1. Række, I—VIII, 1831—36. I dettes 2. Bind 1832 skrev han en Programartikel »Om naturhistorisk Underviisning i de lærde Skoler«, hvori han stærkt tog til Orde for Naturhistorien som opdragende Middel og opstillede saa vidtgaaende Krav, at de selv nu ikke alle er opfyldt. Den blev stærkt imødegaaet af de humanistiske Fags Tilhængere, især af Rektor S. Bloch, og den førte ikke til noget dengang. De omtalte populære Foredrag udgav S. 1837 sammen med andre som »Natur-Skildringer«. Han viser sig deri som en fremragende Popularisator med Evne til at skrive i et for alle let forstaaeligt og, set med Nutidsøjne, næsten helt moderne Sprog; flere af Afhandlingerne kan læses med Udbytte den Dag i Dag.

Selv om S.s politiske Virksomhed i Aarene 1835—40 hindrede ham i dybere gaaende videnskabelige Studier, passede han dog sine Embeder som Universitetsprofessor og (1833—44) som Lærer i Botanik ved Polyteknisk Lærestanstalt. Han holdt bl. a. Forelæsninger over de plantegeografiske Riger, hvortil han udgav »Erindringsord« (1833), der noget ændret blev oversat til Tysk og Fransk, og hvori han bedre begrænser og karakteriserer de nu til 25 forøgede Planteriger. Oftere læste han over de naturlige Plantefamilier, som han i alle sine Skrifter anvendte og foretrak for det almindeligt brugte Linnéiske Seksualsystem. Hans »Erindringsord til en Forelæsning over den almindelige Plantelære« (1837 og senere) er en gennemgribende Fornyelse af den botaniske Lærebogslitteratur. Ved meget stærkt at reducere den tørre Terminologi og Systematik og i Stedet behandle de enkelte Organers Morfologi, Anatomi og

Funktioner søgte han med Held at opfylde sit eget Krav til en Lærebog, at den skal være læselig. Under Hornemanns sidste Aar maatte han overtage hans Embedsforretninger, og efter hans Død 1841 blev han Direktør for Botanisk Have, hvori han, saavel som i Museet, indførte flere vigtige Forbedringer. Professor ordinarius blev han først 1845. Med hans italienske Studier gik det kun smaat, dog naaede han 1839 at faa udgivet første Del (om Klimaet) af »Tableau du climat et de la végétation de l'Italie«. Hans tredie Rejse til Italien 1839—40 var nærmest en Rekreatjonsrejse, dog benyttet til supplerende Iagttagelser.

S. var en af den vaagnende Skandinavismes varmeste Tilhængere og var Medindbyder til første skandinaviske Naturforsker møde i Göteborg 1839, og det var i første Række ham, der lagde Planen for og organiserede det næste Møde i Kbh. 1840, der af Hensyn til ham blev holdt fjorten Dage før end planlagt. Ved Thorvaldsens Hjemkomst 1838 spillede han en fremtrædende Rolle og er derfor en af Hovedfigurerne paa Sonnes Freskomaleri paa Thorvaldsens Museum, hvoraf han efter Thorvaldsens egen Bestemmelse blev en af Bestyrerne.

S.s litterære Produktion efter 1841 er ret anselig, dels populære Afhandlinger i anden Række af »Dansk Ugeskrift«, I—VIII, 1842—46 og i det af ham udgivne »Dansk Tidsskrift« 1847—51 samt i »Naturskildringer. Anden Samling« 1845, dels videnskabelige, nemlig en Række Monografier over nogle Plantefamiliers »geographiske og historiske Forhold« i Italien, Forarbejder til hans store Værk om Italiens Vegetation, som han ikke naaede at faa færdigt. I sit sidste Arbejde, »Prøver paa en Jordbeskrivelse« (1851) med geografiske Monografier af Sydhavsøerne, Nedre Ægypten og Italien viser han, at ogsaa geografisk Lærebogslitteratur kan gøres læselig, og han var deri desuden en Fornyer ved som den første i Danmark at bruge originale Tekstillustrationer tegnede af hans Svigersøn P. C. Skovgaard.

S. var som Videnskabsmand højt anset hjemme og ude, for de faa unge Naturhistorikere var han en virksom Støtte, men som Lærer synes hans Betydning mindre, da ingen af dem kan siges at være hans Elev i den Forstand, at han fortsatte hans Arbejder. Som Politiker vandt han i videste Kredse en ubegrænset Tillid og Autoritet, der var vel begrundet i hans Retlinethed, faste Optræden og Karakterstyrke, der gav ham Kraft til aldrig at gaa paa Akkord med sin Overbevisning. Hans Popularitet skyldtes ikke jovial Optræden eller Snobberi over for de brede Lag, og han kom vistnok ikke paa fortrolig Fod med mange, der stod under ham i Aands-

dannelse, men mellem Standsfæller og Aandsfrænder vandt han mange trofaste Venner.

En Slægt af Korsblomstrede er af De Candolle kaldt Schouwia.

Botanisk Korrespondance i Botanisk Centralbibliotek. Politiske Papirer i Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet. — Medlem af Videnskaberne Selskab 1823. — Etatsraad 1847. — R. 1836. DM. 1840. K. 1849. — Maleri af C. A. Jensen 1823, af samme 1828 (Fr.borg) og 1836 (Hirschsprung) samt paa Farmaceutisk Lærestanstalt. Maleri af W. Marstrand 1840 (Rigsdagen) og af D. Monies (forhen hos Johan Hansen). Portrætteret paa Const. Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (Fr.borg; Studie i Rigsdagen), paa Erik Henningsens Maleri 1896 af Naturforsker mødet i Roskilde 1847 (Universitetet, Fr.borg) samt paa J. V. Sonnes Frise paa Thorvaldsens Museum 1847—48 (litograferet af F. C. Lund). Tegning af C. Købke. Silhouet (Fr.borg). Buste af H. V. Bissen 1851 (Fr.borg), i Marmor 1852, kopieret i Biscuit fra Kgl. Porcelainsfabrik. Bronzebuste af H. V. Bissen foran Universitetet. Relief af Carl Mortensen ca. 1922 (Rigsdagen). Portrætmaske af A. Bundgaard (Christiansborg). Litografier af A. M. Petersen 1838 efter C. A. Jensen og af Em. Bærentzen efter W. Marstrand samt af D. Monies 1842. Træsnit 1853 og af H. C. Henneberg 1856 efter Tegning af P. C. Skovgaard.

Carl Christensen: Joachim Frederik Schouw i Anledning af Hundredeaaret for Udgivelsen af hans Plantegeografi, Botanisk Tidsskrift, XXXVIII, 1923 (heri S.s Selvbiografi). Samme: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 254—76; II, S. 165—79 (heri Henvisninger til ældre Litteratur).

Carl Christensen.

Ved Siden af sit videnskabelige Arbejde fik S. ogsaa Tid til at beskæftige sig med *offentlige Anliggender*, og han maa betegnes som en af det konstitutionelle Partis Foregangsmænd. Julirevolutionen i Frankrig var den Begivenhed, der kaldte ham frem, og gennem Tidsskriftet »Dansk Ugeskrift«, som han selv udgav, tog han til Orde for en Omdannelse af det danske Samfund i liberal Retning. Med særlig Iver arbejdede han for en udvidet Trykkefrihed, og med Glæde hilste han Stænderforordningernes Udstedelse. I den offentlige Debat, som denne Begivenhed gav Anledning til, understregede han Betydningen af, at de kommende Stænderforsamlinger hverken kom til at repræsentere et Rigmands- eller et Adelsaristokrati, og han udtalte sin Tilfredshed med, at Landbostanden var saa rigelig repræsenteret. Derimod frygtede han for,

at Reglerne om Grundejendom som Betingelse baade for Valgret og Valgbarhed skulde udelukke en Række duelige og kundskabsrige Mænd, men han haabede, at Almuen i hvert Fald foreløbig vilde undlade at vælge Mænd af deres egen Midte. Da Stændervalgene tog deres Begyndelse i Kbh., deltog S. ivrigt i Forberedelsen, og han var ligeledes Hovedmanden for den store Adresse, der i Febr. 1835 overleveredes Kongen for at anmode ham om at afstaa fra videre Indgreb i Trykkefriheden. Da Adressen blev meget unaadigt optaget, var S. ivrig efter at oprette Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, som blev et Samlingssted for den københavnske Liberalisme.

Da S. ikke selv var Grundejer, havde han ikke Mulighed for at blive valgt som Stænderdeputeret. Men to Dage før den første Forsamling skulde aabnes i Roskilde, modtog han Udnævnelse til kongevalgt Medlem som Repræsentant for Universitetet. Til at beklæde denne Post var oprindelig udpeget Professor J. F. W. Schlegel, men da han fik Sygdomsforfald, henledte A. S. Ørsted Kongens Opmærksomhed paa S., og efter at have raadført sig med sin mest betroede politiske Medarbejder, den gamle Gehejmeraad J. S. v. Møsting, gik Kongen ind paa Forslaget. Da Meddelelsen herom naaede Roskilde, vakte Udnævnelsen stor Begejstring hos de Deputerede, der allerede havde samlet sig, og hastigt enedes man om at udpege ham til Forsamlingens Præsident. Ved Valget fik S. 37 Stemmer, medens atten faldt paa L. N. Hvidt og elleve paa Biskop Mynster.

Det faldt i S.s Lod i Samarbejde med den kgl. Kommissarius A. S. Ørsted og med Udgangspunkt i selve Stænderlovene at tilrettelægge de ydre Former for det parlamentariske Liv i Danmark. Med fast Haand, men samtidig med stor Hensynsfuldhed gik han i Gang med det vanskelige Hverv, og alle Udtalelser vidner om, at Arbejdet lykkedes. Det havde naturligvis ogsaa sin store Betydning, at han ikke saa det som sin Opgave at diktere Forsamlingen sin Villie, men mere betragtede sig som den, der førte Forsædet blandt Kolleger. Naturligvis maatte S. ved flere Lejligheder gribe ind, naar Debatten blev for voldsom, men det underbyggede hans Stilling, at han, naar Lejligheden krævede det, fast og bestemt hævdede Forsamlingens Rettigheder over for Regeringen og den kgl. Kommissarius. Et saadant Tilfælde indtraadte ved Begyndelsen af Forhandlingerne i Roskilde. I Anledning af Forslaget om en Takadresse til Kongen havde Forsamlingen konstitueret sig som Komité, og da den kgl. Kommissarius ikke havde Adgang til at overvære Komiteernes Forhandlinger, hævdede S., at han heller ikke kunde

være til Stede ved Oplæsningen af Protokollen for dette Møde. S. genvalgte til Præsident i Stænderforsamlingerne 1838 og 1840, og da han ogsaa mødte i de nørrejske Stænder i de tre første Sessioner og ligeledes blev valgt til Præsident her, medførte dette en ensartet og fast Forretningsorden i begge de kongerigske Forsamlinger. Da de senere Stænderforsamlinger ikke blev saa langvarige som de første, blev det nødvendigt at spare paa de Deputeredes Arbejdskraft, og paa S.s Initiativ nedsattes derfor ved Begyndelsen af hver Session en saakaldt Petitionskomité, som fik til Opgave at foretage en foreløbig Gennemgang af privat indsendte Petitioner og sigte dem fra, som man ikke behøvede at foredrage i Salen, men kunde henvise direkte til allerede nedsatte Komiteer eller simpelt hen henlægge.

Til Trods for sin Udnævnelse til Præsident deltog S. med megen Iver i selve Forhandlingerne. Det var naturligvis først og fremmest de rent politiske Spørgsmaal, der kaldte ham frem, men Stændertidenden viser, at han aktivt deltog i Diskussionerne om forskellige økonomiske Spørgsmaal som Told- og Konsumtionssagen, Landbosagen, en Række specielle københavnske Andragender, Skole-spørgsmaal og Problemer vedrørende den offentlige Fattigpleje. En særlig Interesse lagde han for Dagen ved Behandlingen af Real-skolesagen, og han steg flere Gange ned fra Formandsædet for at udtale sin Mening om dette meget vigtige Spørgsmaal. Under Forhandlingerne om de politiske Problemer var han at finde blandt de maadeholdne Liberale. Han støttede ivrigt Forslagene om de kongerigske Stænders Forening og om Offentlighedens Ret til i fuld Udstrækning at følge Forhandlingerne. Han forsvarede det sidste Forslag med en Henvisning til, at Stænderne ikke altid kunde være sikre paa, at de vilde faa at gøre med en saa liberal kgl. Kommissarius som den nuværende, der faktisk tillod, at alt af Interesse blev trykt i den officielle Stændertidende. Ogsaa i Debatterne om Trykkefriheden deltog han med levende Interesse.

S. kom kun til at deltage i den første Valgperiodes Stænderforsamlinger. Da han ikke var Grundejer, kunde han ikke genvælges, og paa Grund af sin afvisende Holdning over for Minoriteternes Krav om at maatte afgive særskilt Betænkning havde han paadraget sig Kongens Mishag. Skønt han saaledes var dømt til den passive Tilskuers Rolle, laa han dog ingenlunde paa den lade Side. Gennem »Dansk Ugeskrift« udøvede han stadig en betydelig Indflydelse paa den offentlige Menings Stilling til Forfatningsspørgsmaalet, og Tidsskriftet blev lidt efter lidt Talerør for de national-liberale Opfattelser. Gennem det støttede han ivrigt Arbejdet for

det danske Sprogs Rettigheder i Sønderjylland, og han var endvidere Medstifter af Foreningen til Danskhedens Bevarelse i Slesvig (1843) og den slesvigske Hjælpeforening (1844). Ogsaa den vaagende skandinaviske Bevægelse fandt i S. en varm Beskytter, og fra 1839 deltog han aktivt i de nordiske Naturforsker møder. Endelig laa Trykkefrihedssagen ham stadig varmt paa Sinde, og da en Artikel bestemt for »Dansk Ugeskrift« blev beslagnet, tog han Anledning heraf til helt at standse Bladets Udsendelse.

Ved Tronskiftet 1848 traadte han paa ny frem i første Række, idet han sammen med sin gode Ven H. N. Clausen udsendte et stort Skrift, hvori han opridsede Grundtrækkene for en ny Statsforfatning. Efter hans Opfattelse burde Holsten helt udskilles, medens Slesvig foruden en særlig Forsamling, der skulde beskæftige sig med lokale Forhold, burde sende Medlemmer til en fælles Rigsdag med Kongeriget. Denne nye Forsamling skulde fremgaa af Klassevalg, og der skulde tages fornødent Hensyn til Embedsklasserne som Bærere af en højere Dannelse. Senere var han Medindbyder til Casinomødet, og under de bevægede Martsdage førtes Forhandlingerne mellem de liberale Ledere i hans Hjem.

Ved Efteraarets Stændervalg var S. blevet valgt saavel af fynske Landboere som af jyske Købstadboere, og han mødte i begge Forsamlinger og valgtes til Præsident baade i Roskilde og i Viborg. Med stor Iver deltog han i Forhandlingerne om Valgloven til den grundlovgivende Rigsforsamling, og han tog aabent til Orde for Forslaget om, at en Fjerdedel skulde bestaa af kongevalgte Repræsentanter. Selv valgtes han i Randers Amts 1. Kreds til at tage Sæde i den grundlovgivende Rigsforsamling, og ganske naturligt udpegede man ham til Forsamlingens Præsident. Hvad han havde begyndt i den første Stændersamling i Roskilde, fuldførte han her, og hans Indflydelse paa Grundlæggelsen af de parlamentariske Former kan ikke overvurderes. En Opfordring til at indtræde i Novemberministeriet afslog han, og selv om den nye Valgordning gik langt videre, end han selv oprindelig havde tænkt sig, gav han dog fuld Tilslutning til den nye Grundlov. Med Hensyn til Forholdene i Slesvig tog han tidligt Afstand fra Planerne om at indrømme denne Provins en selvstændig Stilling, og han udtalte allerede i Juli 1849 Tanker om en Deling efter Sproggrænsen.

Til Junigrundlovens første Landsting valgtes han i Kbh., men han afslog at lade sig vælge til Formand. Han deltog i Udarbejdelsen af den nye Forretningsorden og blev ligeledes valgt til Medlem af Tingets Forretningsudvalg. Desuden interesserede han sig for Arbejdet med den nye Presselov. Af Helbredshensyn nedlagde han

allerede i Sept. 1850 sit Mandat. S. forblev til sin Død et fremtrædende Medlem inden for det københavnske nationalliberale Parti, men han hørte stedse til Partiets højre Fløj og maatte under tiden tage Afstand fra det yngre Slægtleds voldsommere Sprog.

Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie, I—II, 1931—34. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. Skandinavisk Folke-Kalender, 1843, S. 162—89; 1844, S. 186—217. J. A. Hansen: Politiske Skildringer af afdøde danske Mænd, I, 1854, S. 79—157. Dansk Maanedsskrift, IV, 1856, S. 273—366.

Harald Jørgensen.

Schow, Laurids (Lars) Nielsen, 1733—89, Klokker, Holbergforsker. Døbt 26. Sept. 1733 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Okt. 1789 sst. (Helligg.), begr. sst. (Helligg. Kgd.). Forældre: Kældermand Niels Larsen (S.) og Karen Jørgensdatter (ca. 1703—82). Ugift.

S.s Moder, der tidligt blev Enke, var meget fattig, og som Discipel i Vor Frue Skole fik han fri Kost i forskellige Familier. Han blev Student 1753, Baccalaureus 1754, var Alumnus paa Borchs Kollegium 1759—64, Hører ved sin gamle Skole 1765—71. Han var en Tid Bibliotekar hos de store Bogsamlere Luxdorph og Suhm og hjalp dem ved sin uhyre Lærdom med deres Værker: Suhm med femte Bind af »Scriptores rerum Danicarum« og Luxdorph med Udgaven af Tøger Reenberges poetiske Skrifter 1769 samt med Metrikken i hans »Carmina« (1775). S.s Hovedarbejde er dog Besørgelsen af Teksten og den ypperlige Indledning til den store illustrerede Pragtudgave af Holbergs »Peder Paars«, som 1772 blev foretaget af et lille eksklusivt Selskab af Holbergelskere med Luxdorph i Spidsen. Den er en af de skønneste danske Bøger fra 18. Aarhundrede, og den indleder den videnskabelige Forskning af Holbergs Værker: Undersøgelse af Teksternes Kildeforhold, en god Tekst og en Redegørelse for Digtets Historie og æstetiske Værd. Det er et for sin Tid mønstergyldigt Arbejde. — Foruden videnskabelig Hjælper hos de fornemme Bogsamlere var han dem en kær og agtet Omgangsfælle paa Grund af sin retskafne og brave Karakter og sin enestaaende Kærlighed til sin Moder. Af Beskedenhed vilde han ikke have sit Navn paa noget af sine Arbejder, og Luxdorph gjaldt længe for Forfatter til Fortalen til »Peder Paars«, indtil A. E. Boye fandt S.s Manuskript til den. — Fra Halvtredsaarsalderen blev S. gradvis omtrent blind. Derved tilintetgjordes planlagte videnskabelige Arbejder, bl. a. som Sekretær ved Det kgl. danske Selskab, samt Ægteskabsplaner; i sit Testamente giver S. 300 Rdl. til »Jomfrue Elisabeth Cramer, som jeg havde kastet Øie paa og ønskede mig til Hielperinde; dog uden derom at tale et Ord

til hende, indtil det fatale Tilfælde med min Blindhed traf ind, som gjorde dette mit Haab til intet«. 1777 skaffede Luxdorph ham Embedet som Klokker ved Helliggejstes K. Da han døde, fandt man i hans Chatol og andre Gemmer over 5000 Rdl., hvoraf Helliggejstes Arbejdshus og tolv fattige fik 3000. Han efterlod ogsaa et stort all round Bibliotek med mange Sjældenheder. I hans store Samling af Stik fra fremmede Lande og Portrætter fandtes en, desværre tabt, Tegning forestillende Holberg.

P. F. Suhms saml. Skrifter, VI, 1790, S. 67 f.; X, 1793, S. 145 (med Karakteristik); XIV, 1798, S. 300. E. C. Werlauff: Det Kgl. Danske Selskab, 1847, S. 90, 96. Chr. Bruun: Peter Frederik Suhm, 1898, S. 381 f. Festskrift i Anledning af Borchs Kollegiums 200-Aars Jubilæum, 1889, S. 169. En københavnsk Embedsmand Jacob Gudes Optegnelser (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVII), 1918, S. 82. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I, 1915—30, S. 374. Peder Paars, udg. ved A. E. Boye, 2. Udg., 1832, S. 308 ff. R. Nyerup: Historisk statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge, III, 1804, S. 259 f. Auktionskatalog over S.s Bibliotek, 1790. *Th. A. Müller.*

Schow, Niels Iversen, 1754—1830, Filolog og Arkæolog. F. 16. Juni 1754 i Kbh. (Holmens), d. 18. Okt. 1830 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Betjent i de kgl. Stalde, senere Toldbetjent i Aarhus Iver Nielsen (S.) (ca. 1718—71) og Dorthe Cathrine Clemensdatter (d. tidligst 1771). Gift 21. Febr. 1794 i Kbh. (Nic.) med Anna Rosina Rothe, f. 12. Marts 1772 i Kbh. (Holmens), d. 20. Dec. 1815 sst. (Frue), D. af Borgmester, senere Amtmand og Etatsraad Tyge Jesper R. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1773 fra Aarhus, tog teologisk Attestats 1776 og Magistergraden 1778. Derefter foretog han en længere Udenlandsrejse. 1779—83 studerede han i Göttingen, hvor han navnlig blev paavirket af Heyne, og rejste derpaa til Wien, hvor han foretog Haandskriftstudier. 1784 blev han Lærer for den polske Fyrst Czartorskys Sønner og tilbragte i den Anledning nogle Aar i Polen. 1787—91 var han i Italien, først i Rom, hvor han omgikkes Zoega, senere i Venezia, hvor han undersøgte Haandskrifter af Septuaginta og den græske Leksikograf Hesychios. Den første Papyrusrulle, som blev fundet i Ægypten, og som tilhørte Kardinal Stefano Borgia, blev udgivet af S. i Rom 1788, og han indledte dermed den senere saa omfattende Papyrusforskning. Efter et Ophold i Leipzig vendte S. hjem 1792 og blev s. A. Leder af Prins Christian Frederiks (Christian VIII.s) Opdragelse. Efter 1803 at være fratraadt denne Stilling udnævntes han 1805 til ekstraordinær Professor i Arkæologi ved Universitetet og 1813 til ordinær Professor i græsk Filologi og Arkæologi. Herfra afskedigedes han 1827,

men 1815—29 var han tillige Professor i Kunsthistorie og Mytologi ved Kunstakademiet. Medlem af Videnskabernes Selskab blev han 1800 og sad i dets Ordbogskommission 1804—14.

S. havde i sine yngre Dage foretaget omfattende Studier og indsamlet et stort videnskabeligt Materiale, men det ventede Udbytte opnaaedes ikke. Skæbnesvangert for ham var det, at hans litterære Samlinger gik tabt ved Christianborg Slots Brand 1794, hvilket skal have virket stærkt deprimerende paa ham. Under Udenlandsrejsen skrev han nogle filologiske og arkæologiske Smaaafhandlinger, og i Videnskabernes Selskabs Skrifter offentliggjorde han en Del Afhandlinger af blandet Indhold (1800—10). Til planlagte Udgaver af Hesychios' og Fotios' Leksika lykkedes det ham kun at offentliggøre nogle Forarbejder (1792 og 1817). Han udgav 1815 en Lærebog i Arkæologi. De sidste Aar, han virkede ved Universitetet og Kunstakademiet, var han saa aandelig svækket, at han vakte baade Medynk og Spot hos de studerende. — Tit. Professor 1792. Justitsraad 1803. Etatsraad 1827. — Maleri af C. A. Lorentzen 1815 (Familieeje).

Dansk Litteratur-Tidende, 1830, S. 788—96. C. Molbech: Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 326 f., 331 ff., 369 ff., 403 f. J. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 81 f. K. Preisendanz: Papyrusfunde und Papyrusforschung, 1933, S. 69—73. Rom og Danmark, 1935 (se Registeret).

Hans Ræder (M. Cl. Gertz).

Schovelin, Axel Thorsen, 1827—93, Landskabsmaler. F. 22. Marts 1827 i Kbh. (Helligg.), d. 18. Dec. 1893 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Boghandler Peter Thorsen S. (1792—1871) og Anna Cathrine Elisabeth Larsen (1790—1860). Gift 31. Maj 1851 i Søllerød med Oline Hansine Petrine Moos, f. 23. Marts 1823 i Søllerød, d. 21. Dec. 1893 paa Frbg., D. af Kromand Peder Pedersen M. (ca. 1765—1848) og Ane Larsen (ca. 1785—1852).

S., hvis fædrene Slægt stammede fra Island, blev i en Alder af tolv Aar Elev af Kunstakademiet, til hvis Modelscole han opflyttedes 1846; 1848 debuterede han som Udstiller paa Charlottenborg med to Billeder, »Morgen ved Stranden« og »Skovparti«, og i de følgende Aar mødte han med en Række større og mindre sjællandske Landskaber. Med Understøttelse af Akademiet rejste han 1857 udenlands og opholdt sig i Tyskland og Frankrig ca. to Aar. Stort Udbytte ud over nogle Studier og en Del Tegninger bragte denne Rejse næppe for hans Kunst; mere Betydning fik hans anden Rejse, 1866, paa hvilken han efter Bestilling af Kong Christian IX. malede Studierne til et større Billede, »Slotsruinerne ved Heidel-

berg«. S. var utvivlsomt en ikke ganske ringe Begavelse og lagde ofte, især i sine Ungdomsarbejder, Natursans og sund Følelse baade for Farve og Form for Dagen; desuden sad han inde med Evne til smagfuldt Motivvalg og afrundet Komposition og førte oprindelig en let og kvik Pensel. Men efterhaanden vænnede han sig til en mindre solid Arbejdsmaade, og Hovedmassen af hans senere Værker tyder gennemgaaende paa en Tilbagegang, der skyldtes en noget forceret Produktion og en dermed sammenhængende Mangel paa Fordybelse i Naturstudierne. Sine Motiver søgte han — bortset fra de faa udenlandske Billeder og enkelte Ting fra Taasinge og Langeland — næsten udelukkende i faa Miles Afstand fra Kbh.

Sigurd Müller (Henrik Bramsen).*

Schovelin, Julius Thorwaldsen, 1821—70, Officer, Politiker og Statsgældsdirektør. F. 1. Okt. 1821 i Kbh. (Helligg.), d. 15. Okt. 1870 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til Axel S. (s. d.). Gift 15. April 1849 i Særløse med Susanne Josephine Klitwer, f. 9. Sept. 1828 i Klætorp ved Helsingør, d. 11. Jan. 1912 i Kbh., D. af Skovrider, senere Forstraad Christian August K. (1794—1872) og Nancy Wilson (1803—72).

S. blev Kadet 1835, Sekondløjtnant 1839, Elev paa den militære Højskole 1840 og Premierløjtnant i Ingeniørkorpset 1844. 1845—46 foretog han en Udenlandsrejse til Mellemeuropa og ansattes ved sin Tilbagekomst som Lærer i Vand-, Land- og Vejbygningskunst ved den militære Højskole. 1848 blev han Ingeniørkaptajn II og 1850 I. N. A. blev han Medlem af Kommissionen angaaende Polyteknisk Lærestalts Omordning og fremtidige Stilling. Fra nu af deltog han tillige med Iver i det politiske Liv, blev 1852 valgt til Folketingsmand for Odense og repræsenterede denne Kreds indtil 1861, da han undlod at stille sig. Han sluttede sig paa Rigsdagen til Oppositionen mod det Bluhme'ske og det Ørsted'ske Ministerium, og dette havde bl. a. til Følge, at Krigsministeriet, for at uskadeliggøre ham politisk, 1853 beordrede ham til at overtage Chausséeinspektoratet i Lauenburg, en Ordre, som han øjeblikkelig besvarede med at indgive en Ansøgning om Afsked fra sine Embedsstillinger, hvilket ogsaa bevilgedes ham. Han fik nu i politisk Henseende friere Hænder, blev 1854—55 valgt til Statsrevisor, udgav en antiministeriel Pjece »Rigsdagen og Hæren« til Forsvar for Rigsdagen og med Advarsel mod at krænke dens Autoritet og ernærede sig for øvrigt som Civilingeniør, indtil han efter det Ørsted'ske Ministeriums Fald udnævntes til Chef for Statsgældsdepartementet under Finansministeriet 1855. Denne Udnæv-

nelse skyldtes, i alt Fald delvis, det Indblik i den hele Finansstyrelse, han havde erhvervet sig ved sin Virksomhed som Statsrevisor og som Ordfører for Folketingets Finansudvalg. N. A. blev han tillige Medlem af Direktionen for Livrente- og Forsørgelsesanstalten og for Tontinen af 1800. 1859 overtog han desuden Ledelsen af de hidtil under Departementet for Statens udenlandske Betalinger sorterende Anliggender og blev endvidere i de nærmest følgende Aar Medlem af Kommissionerne angaaende Flytningen fra Gammelholm og Bebyggelsen af Kbh.s Fæstningsværkers Terræn. Endelig var han fra 1858 Medlem af Det sjællandske Jernbaneselskabs Plenarbestyrelse, ligesom han efter Krigen 1864 var Medlem af den da nedsatte internationale Finanskommission. Han var en flersidigt begavet Mand og besad ualmindelige Evner til let og hurtigt at sætte sig ind i nye Forretninger. — Etatsraad 1855. Konferensraad 1866. — R. 1856. DM. 1860. — Maleri af L. Grundtvig 1862. Træsnit 1892 fra F. Hendriksen.

V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893, 1893.

G. Kringelbach (Povl Engelstoft)*.

Schovelin, Julius Vilhelm, 1860—1933, historisk-økonomisk Forfatter og Politiker. F. 6. Jan. 1860 paa Frbg., d. 8. April 1933 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Maleren Axel S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 8. Juli 1887 i Kbh. (Matth.) med Jenny Camilla Sørensen, f. 9. Nov. 1860 i Kbh. (Slotsk.), D. af Garderobebetjent hos Kongen Christian S. og Vilhelmine Charlotte Lund. Ægteskabet opløst 1898. 2° 23. Juli 1898 paa Frbg. (Thomas) med Andree Emilie Libert, f. 1. Febr. 1861 i Kbh. (Frels.), d. 13. Juni 1930 paa Frbg., D. af Landskabsmaleren Georg Emil L. (s. d.) og Hustru. 3° 12. Sept. 1930 i Kbh. (Cit.) med Gerda Langvad, f. 19. Dec. 1896 i Kbh., D. af Lærer, senere Overlærer Peter Petersen (1858—1934) og Anna Marie Nielsine Hansen (1865—1916). Navneforandring 26. Aug. 1921.

S., der gennem Faderen var af islandsk Afstamning, blev Student 1877 fra Borgerdydskolen og statsvidenskabelig Kandidat 1882. 1883—88 var han Rigsdagsstenograf og arbejdede samtidig (indtil 1885) paa det nyoprettede kommunale statistiske Kontor. Han vandt 1884 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om de sidste tyve Aars Strejker i Danmark og deres Betydning for Arbejdslønnens Højde, hvor han foruden udpræget formel Evne dokumenterede baade historiske og teoretisk-økonomiske Anlæg. 1886—87 var han paa Udenlandsrejser for at studere Landbrugets Driftskredit, hvorom han i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 1886 skrev

en ogsaa i Dag læseværdig Afhandling. 1888 tildelte Grosserer-Societetet S. en udsat Pris for Besvarelsen af en Prisopgave om den tyske Toldforening og en nordisk Toldunion. Hermed indlededes det Arbejde, som blev hans egentlige Livsstilling. Han blev Sekretær i Grosserer-Societetets Komite (1888—1910) i C. F. Tietgens Formandsperiode. 1889—1910 var han tillige Chef for Børskontoret og 1888—1911 Sekretær for den danske Handelsstands Fællesrepræsentation. Under friere Former virkede han fra 1910 til 1918 som Konsulent for Komiteen (og ogsaa for Fællesrepræsentationen). Det daglige Kontorarbejde har sikkert kedet ham. Men han blev hurtigt en oprigtig Beundrer af Storhandelen og dens Mænd og præsterede inden for Komiteens Arbejdsramme og i dens Interesse et kvalificeret Arbejde ved afgørende Lejligheder (f. Eks. i Toldspørgsmaalet). Over for Offentligheden er hans største Indsats i denne Sammenhæng dog den aarlige Handelsberetning, som kom første Gang 1888, hvis Idé skyldes ham og hvis Indhold han i en Aarrække selv skrev. Det samme gælder den aarlige Redegørelse for det økonomiske Liv paa Verdensmarkedet og i Danmark, som under Titlen »Verdensmarkedet og Danmark« udkom første Gang 1907. 1917—20 blev han Direktør i den af de særlige Konjunkturer skabte Dansk Hypotekforsikrings Bank, men vendte derefter tilbage til Børsen som kgl. Børskommissær (1920—30) og som Formand for Bestyrelsen for Kbh.s Fondsbørs (1924—30). S. var Medlem af Valutakonferencen af 1923 og fra 1918 til sin Død Medlem af og Næstformand i Tilsynsraadet for Kongeriget Danmarks Hypotekbank.

S. var Medlem af Borgerrepræsentationen 1909—17, stillede sig 1901 som Højres Kandidat til Folketinget i Horsens og valgtes 1910 til Folketinget i Kbh. Han gik 1918 over i Landstinget, ligeledes valgt i Kbh. Han forblev en Ener inden for Partiet; det eksklusive og stridbare i hans Væsen førte det med sig. Han udfoldede ofte en glimrende Veltalenhed, hvis Sarkasme undertiden ogsaa gik ud over politiske Venner. Selv om han ved Behandlingen af adskillige Sager viste sin Begavelse og en betydelig økonomisk Indsigt, blev hans politiske Indsats derfor ringe. S. hørte i sine unge Dage til Studentersamfundets Kreds, men kom i politisk Henseende efterhaanden til at høre til yderste Højre; han beundrede Estrup (se hans »Blade af Højres Historie« i »Det nye Danmark«, IV, 1931) og var fanatisk Modstander af Systemskiftet 1901 (i Artikler i »Vort Land«). Han kom af disse — personlige og saglige — Grunde efterhaanden i Modsætning til sit Parti og blev ikke genopstillet ved Landstingsvalget 1932. Derimod beholdt han lige fra

sine unge Dage stærke nationale og nordiske Interesser (Spørgsmaalene i Forbindelse med Genforeningen, de nordiske Handelsmøder og de nordiske interparlamentariske Møder).

S.s naturlige Anlæg og alsidige Belæsthed gjorde ham til en vittig og fængslende Taler, men ogsaa til en særdeles alsidig Pennefører. Han udøvede gennem en Menneskealder en omfattende journalistisk Virksomhed over Dagens politiske og økonomiske Anliggender (i »Berlingske Tidende«, »Vort Land«, »Nationaltidende« og i de sidste Aar i »Jyllandsposten«). Men der var noget uensartet over hans Artikler og Pjecer, lødigt og ulødigt mellem hinanden. Lidenskaben og Interesserne tog undertiden Magten fra ham; det gjaldt saaledes hans Angreb paa den senere Højesteretsdommer V. Thorup (s. d.) for hans Virksomhed som Dommer i Vareaagersagerne under Verdenskrigen (»Inkquisitionens sidste Offer«, 1925), som medførte en Injurieproces mod ham, hvorunder han blev idømt fire Maaneders simpelt Fængsel.

Det værdifuldeste i S.s brogede Livsværk er hans økonomisk-historiske Forfatterskab. Det omfatter foruden en Del Afhandlinger og Festskrifter fire større Værker: »Fra den danske Handels Empire« (I—II, 1899—1900), »Fra Kongegunst til Selvstyre« (1917), »Fra den danske Handels Renaissance« (1924) og »Tidens Hjul og Tietgen« (1929). Det rent videnskabelige Resultat har S. sikkert ikke set som sit Formaal med disse fire Bøger. Der er ganske vist Afsnit, f. Eks. om Valutaforholdene i sidste Fjerdedel af det 18. Aarh., som viser hans klare økonomiske Forstaaelse og hans Evne til at anskueliggøre økonomiske Teorier og Problemer, og der er andre Afsnit, der viser hans Evner som Historiker, f. Eks. om Forhistorien til Toldreformen 1797, Afsnit, hvor han synes paavirket af den tyske historiske Skole. Men S. har igennem sin Behandling af Landets økonomiske Historie i 125 Aar villet noget bestemt: skrive Storhandelens og derunder Grosserer-Societetets Historie. Han har i særlig Grad — hvad der er karakteristisk for alt, hvad han beskæftigede sig med — gjort dette ved at skildre de store Skikkelser, hvis Virksomhed har præget Begivenhederne (den ældre og yngre Schimmelmann, Tietgen o.s.v.). S. kunde godt drive Kildestudier, men lagde ikke Vægt paa Fuldstændigheden i saa Henseende, brugte andre Forskeres Resultater og egne Studier, som det passede ham. Der kom derved noget tilfældigt over hans Materialebehandling, en Mangel paa Metode. Det samme gælder hans Sprog. Til Tider skrev han som en Ordets Kunstner, til andre Tider — og med Aarene hyppigere — virker hans mange Billeder og Citater kunstigt og søgt. Det gælder baade hans større

Bøger og hans Festskrifter, blandt hvilke det om Privatbanken (1907) er det bedste, det om Landmandsbanken (1921) med sin kritikløse Ros til Dynastiet Glückstadt det ringeste. Men hans Hovedværk »Fra den danske Handels Empire«, dansk Finanshistorie og dansk Storhandels Historie fra ca. 1770 til omkring 1807, vil trods sine Mangler bevare sin Plads i dansk økonomisk Historie. — R. 1901. DM. 1909. K.² 1924. — Tegninger af H. Jensenius 1928 og Otto Christensen 1930. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen). Kultegning som Skitse hertil 1922 i Familieeje.

Aarvog for Kbh.s Universitet 1883—84, 1886, S. 126. M. Rubin i Tilskueren, 1899, S. 591—95. Aage Friis i Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1900, 3. Rk., VIII, S. 521—51. Berl. Tid. 6. Jan. 1920. Henrich [P. Stavstrup] i Det nye Danmark, I, 1928, S. 483—92. L. V. Birck i Nationaltidende 5. Jan. 1930. Berl. Tid. 8.—9. April 1933.

Jens Toftegaard.

Schrader, Albert Julius Voss, se Voss Schrader.

Schrader, Johann Hermann, 1684—1737, Præst og Salmedigter. F. 9. Jan. 1684 i Hamburg, d. 21. Okt. 1737 i Tønder, begr. sst. Forældre: Klejnsmed Hans S. (d. 1685) og Gertrud Prangen. Gift 18. Sept. 1722 i Rostock med Johanna Dorothea Roloff, døbt 11. Sept. 1684 i Rostock, d. 19. Sept. 1746 i Tønder, D. af Pastor Peter R. ved Petri K. i Rostock (1635—95, gift 1° 1661 med N. N., 2° 1668 med Elisabeth Lüschoff, d. 1678) og Cathrine Gercke.

Da J. H. S. allerede i sit andet Leveaar mistede sin Fader, blev det Moderen, som varetog hans Opdragelse og sørgede for hans Uddannelse. Han besøgte den højere Skole i sin Hjemby, studerede derefter fra 1703 Teologi i Rostock, hvor han boede i Huset hos Superintendent Dr. Grünberg. 1709 blev han Huslærer i Kbh. hos daværende Finansdeputeret J. G. v. Holstein, senere hos Hofpræst Dr. F. J. Lützens. 1712 lod han sig immatrikulere ved Universitetet og tiltraadte n. A. Pladsen som Informator for Frederik IV.s Datter, Prinsesse Charlotte Amalie. 1722 udnævntes han til Sognepræst i Oldesloe og 1728 til Førstepræst og Provst i Tønder, hvor J. G. v. Holstein nu var Amtmand. J. H. S.s Navn er herefter uløseligt knyttet til Tønder. Han kom i denne Grænseby mellem Dansk og Tysk til at staa som Formidleren af den paa det Tidspunkt fra Tyskland fremtrængende pietistiske Vækkelsesbevægelse. Ikke blot samlede han store Skarer under sin kraftfulde og frygtløse Forkyndelse i Kirken, men han holdt ogsaa gudelige Forsamlinger i

sit Hjem og virkede paa sine Visitatser i det udstrakte Provsti tilskyndende i samme Retning. — J. H. S.s — ingenlunde snævre — Pietisme satte sin varigste Frugt i den omfangsrige tyske »Tønder-Salmebog« med 1157 Numre, som han samlede og udgav 1731 (»Vollständiges Gesangbuch«). Heri er foruden de gamle reformatorske Kernesalmer optaget et rigt Udvalg af den tyske Pietismes Salmeskat, deriblandt 23 forfattet af ham selv, med en vis Afhængighed af Freylinghausen. Samlingen kom til at danne Grundlaget for den senere »Allgemeines Gesangbuch für Schleswig-Holstein« af 1752, til hvilken J. H. S. efter Opfordring fra Synodemyndighederne leverede det foreløbige Udkast. Atten af hans egne Salmer fik Plads i den endelige Udgave. At Myndighederne, deriblandt ogsaa Christian VI., satte Pris paa J. H. S.s kirkelige Virksomhed, viser endvidere hans Udnævnelse til Medlem af Overkonsistoriet paa Gottorp og dettes Udgivelse af det kendte »Hyrdebrev« til Præsterne i Slesvig og Holsten fra hans Haand (1737, paa ny udsendt 1837 og 1855). — Ogsaa som Administrator ydede J. H. S. fortrinlige Ting. Han fremtvang saaledes imod Arvingernes Protest det store Struck'ske Legats Offentliggørelse og fik ved dets Hjælp opført et Vajsenhus i Tønder, der fik Bevilling til Trykkeri og bl. a. trykte hans egne ikke faa Skrifter, foruden en Del Lejlighedsskrifter ogsaa en større Prædikensamling i to Bind. — Det for den danske Kirke betydningsfuldeste ved J. H. S.s Virke er dog, at han 1729 fik oprettet et nyt, *dansk* Trediepræst-Embedet ved Tønder Kirke og til dette lod kalde Hans Adolph Brorson fra Randerup. Brorson blev J. H. S.s Medarbejder ved Salmesamlingen og har under dette Arbejde øjensynligt modtaget visse Impulser til selv at forsøge sig som Salmedigter. Da man 1732 fik opført et Bedehus i Tønder Landsogn, hvor Brorson ved Siden af Froprædiken inde i Tønder Kirke kunde holde danske Gudstjenester for den dansktalende Almue, var det, at Brorson skænkede den danske Menighed sine første udødelige Julesalmer. Hans senere »Troens rare Klenodie« er ordnet efter det S.ske Forbillede, ligesom Originalerne til hans Oversættelser i Regelen findes hos J. H. S. — Motivet til denne J. H. S.s Gunstbevisning over for det danske Sprog var uden Tvivl af rent sjælesørgerisk Art, idet man overhovedet først ad denne Vej kunde tænkes at faa Almuen paa Stedet kirkeligt i Tale. Men Resultatet blev en ualmindelig Vinding for dansk Sprog, Kultur og Kirke i Grænselandet, idet Brorsons rige danske Salmer siden hen har styrket den danske Front mod det tyske Sprogs Fremtrængen mod Nord. — Konsistorialraad 1735. — Maleri i Tønder Kirke. Stik af C. Fritzsck 1736.

J. J. Arends: Predigt bei der Beerdigung J. H. Schraders, 1737. C. E. Carstens: Die Stadt Tondern, 1861, S. 127 ff. Allgemeine Deutsche Biographie, XXXII, 1891, S. 431 f. E. Brederik: Geschichte der schlesw.-holsteinischen Gesangbücher, I, 1919. [E. Pontoppidan:] Menoza, III, 1743, S. 261 f. C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig, I, 1857, S. 173. L. J. Koch. Salmédigteren Brorson, 2. Udg., 1932, S. 53—69. Sønderjydske Maanedsskrift, VIII, 1931—32, S. 1—12. Ludvig Andresen: 200 Aar Vajsenhus i Tønder, 1735—1935, paa Dansk ved P. Toft, 1935, S. 30 ff., 45 ff.

Jens Holdt.

Schram, Johan Christian Gustav, se Skram.

Schram, Peter Ludvig Nicolai, 1819—95, Operasanger, Skuespiller. F. 5. Sept. 1819 i Kbh. (Helligg.), d. 1. Juli 1895 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Urtekræmmer Lauritz Fussing S. (1778—1830) og Marie Sophie Wexschall (1795—1866). Gift 8. Dec. 1846 i Kbh. (Slotsk.) med Johanne Marie Sachmann, f. 4. Maj 1816 paa Frbg., d. 4. April 1904 i Kbh., D. af Hofslagtermester Søren Diderik S. (ca. 1763—1821) og Anne Cathrine Frydenlund (Fredelund) (1776—1839, gift 1° 1796 med Hofslagter Friedrich Ernst Heckendorff, ca. 1758—1807).

S.s Biografer har bebrejdet Teaterdirektionen i hans unge Dage, at han, trods sin Begavelse, avancerede meget langsomt, men de har overset, at en Yngling med hans særprægede Ydre, der ikke var H. C. Andersens uligt, kun kan anvendes paa et snævert Omraade, inden den kunstneriske Modenhed indtræffer. Hvad der først tager sig ud som Karikatur, kan siden forædles til talentfuld Ejendommelighed. S. fik som lille Dreng Klaverundervisning af sin meget musikalske Moder, en Søster til Violinvirtuosen Fr. Wexschall, og endnu før sin Konfirmation spillede han fire Instrumenter. 1831 blev han Elev ved Sibonis Musikonservatorium, som var forbundet med Det kgl. Teater, og ikke længe efter benyttedes han paa Scenen, første Gang talende 20. April 1834, idet han ved en Elevopvisning, hvor ogsaa hans jævnaldrende Betty Smidth og Carl Hagen optraadte, fremsagde Ingemanns Digt »Marsk Stigs Døtre«, klædt i Elevernes grønne Uniform, der svarede til Søkadetternes blaa. Dermed var et mere end 60aarigt rigt og ejendommeligt Kunstnerliv indledet. Han havde fortrinlige Lærere: Carl Winsløw gav den fjortenaarige Dreng Begreb om naturlig Versfremsigelse modsat N. P. Nielsens Deklamation, J. P. E. Hartmann underviste ham i Musikteori, og Siboni arbejdede med hans Stemme, der voldte Eleven Kvaler i Overgangsalderen, men endte med at blive en pragtfuld Basbaryton, hvis Uddannelse Henrik

Rung og siden Manuel Garcia fuldendte. S.s besynderlige Ydre, hans ranglede, magre Skikkelse og markerede Træk henviste ham til fantastiske Roller; han havde ingen Ungdom paa Scenen, men blev brugt til Flagermus og Nissekonge eller til Skriveren, der kryber ind under Bordet, i »Hekseri eller blind Allarm«. Samhørigheden mellem hans groteske Fantasi og hans Ydre, der i Forbindelse med Stemmen og Lunet siden blev hans Styrke, førte ham (5. Dec. 1841) til en Debut som Bertram, Djævelens Repræsentant i »Robert af Normandiet«, og n. A. til Don Bartholo i »Figaros Bryllup«, oprindelig skabt i hidsig Konkurrence med Christian VIII.s italienske Operister, en af vor Scenes ypperste Buffoskikkelser, som S. udførte i 50 Aar, og hvis fantastiske Træk blev bevaret gennem H. Nic. Hansens Radering. Inden S. 1846, Aaret efter sin kgl. Ansættelse, paa et Stipendium drog til Paris for at studere hos Garcia, havde han skabt et andet af sine Mesterværker, Leporello i »Don Juan«, der senere blev uddybet, da han havde hørt Sangeren Lablache i London. Garcia beundrede S.s Foredrag og Evne til fra Nodebladet straks at synge Musik, han ikke tidligere kendte. Han forudsaa, at S. vilde blive en Kunstner i europæisk Format og tilbød at skaffe ham Ansættelse ved den store Opera. Men S. led af Hjemve og vilde ikke forlade sit Fædreland for stedse. Kun i Stockholm optraadte han siden som Gæst, anbefalet af Jenny Lind. I sin dramatiske Sangkunst var han international, men i sit Væsen meget af Smaaaborgeren fra Voldenes Kbh.

Som fuldt udviklet Kunstner blev S. en sjælden Forening af store sanglige og ejendommelige dramatiske Evner, en Mester i Behandling af Recitativet, som ved hans Overtagelse af Rollerne indførtes i »Don Juan«, »Figaros Bryllup« og »Barberen i Sevilla«, paa een Gang Improvisator og Tekniker. Der var over hans Personlighed en grotesk-fantastisk Kolorit: Hans Tale, Minespil og Bevægelser var større, stærkere i Form og Stil end andre Menneskers, og denne Ualmindelighed prægede hans kunstneriske Frembringelser. Alene hans dirrende Hænder med de lange, smalle Fingre kunde udtrykke baade Gru og Komik. De fejge Slyngler eller romantiske Jægere (Caspar i »Jægerbruden«, Mogens i »Elverhøj«), han fremstillede, og som vekslede med Pralere og rystende Oldinge, godmodige Brumbasser, værdige Fædre eller forsorne Gaudiebe, var altid farverige Skikkelser med overmenneskelige Linier, enten eventyrligt mægtige eller eventyrligt ynkelige. Fantasiaen i disse Figurer var i Slægt med middelalderlig Overtro; de kaade Indfald, Lunet og den ydre Personlighed mindede om Commedia dell'arte. Betydeligst virkede han, hvor han kunde blande

Galgenhumor med Rædsel (Mefisto i »Faust« 1864), og mellem disse Yderpunkter skabte han en Række originale Skikkelser, snart burlesk-komiske som begge Bartholo'erne, snart fantastisk-uhygge- lige, men dog lattervækkende som Malcolm i »Røverborgen«. Han kunde virke gammeltestamentlig ved Bassens Myndighed og gran- diose Alvor (Titelrollen i »Moses«; Jacob i »Joseph og hans Brødre«); han var Husherren af den gamle Skole med Variation af Karak- teren, f. Eks. Brause i »Sovedrikken«, Grøndal i »Ungdom og Gal- skab«, Geronte i »Skatten« og Mestersangeren Hans Sachs. Han kunde være ellevild og fuld af lazzi (Dr. Dulcamara i »Elskovs- drikken«), men ogsaa rørende-stilfærdig. Carl Thrane, som fulgte hans Kunst fra Ungdommens Dage, skrev: »Som Bertram lod han Stemmen i dens Fylde udvide sig til mægtig Kraft og kaste over Passager i Aandebesværgelsesscenen et Skær af sort Fortvivelse; som Mefistofeles lød hans Sang i Kirkescenen forfærdende og dog vemodsfuld, og som Leporello forenede han alle den mangefarvede Stemmes Straaler. Følgende Musikkens Intentioner afspejlede hans Leporello ikke blot Don Juans Væsen, men ogsaa Dommen over ham«. Vor Opera har hverken før eller siden raadet over en Kunst- ner af S.s Art og Format.

Men S. beherskede ogsaa det talte Ord. Ligesom Bournonville var hans Instruktør i Operaen, blev F. L. Høedt den, der forudsaa, at S. ogsaa i Skuespillet vilde kunne skabe Mesterværker paa et Omraade, hvor det dæmoniske forenede sig med det groteske. Den italienske Drivert Cola i Hertz' »Den Yngste« (1854) var en af de første Komedieroller, der passede til hans kunstneriske Individua- litet, og efterhaanden blev hans Skuespilrepertoire lige saa omfat- tende som hans Plads i Operaen. Meget forskellige komiske Roller vekslede med alvorlige, f. Eks. Ole Kaninstok i »Capriciosa«, Skjal- den i »Hagbarth og Signe«, Bjørn i »Elverhøj« og Karker i »Hakon Jarl«, men størst Virkning naaede han som Gavtyven Radelzier i »Pernilles korte Frøkenstand« (1874), en Type, som end ikke Jan Steen maalede med større burlesk Humor. Modsat var Aslaksen i »De Unges Forbund« et rørende Billede af en forfalden Begavelse: »Den slæbende Stemme, der i sin klagende Tone havde saa nær til Graaden, gjorde hver Replik til et Mesterværk« (E. Brandes). Men efter Adolph Rosenkildes Død 1882 begik Ledelsen den Fejl ikke at engagere den meget yngre Sophus Neumann, og Følgen blev, at S.s Repertoire forøgedes uforholdsmæssigt, ogsaa ud over Støvets Aar, særlig i Holbergs Komedier. Tidligere havde han spillet Per Degn, og nu gennemførte han Ulysses, Jeronimus i »Maskerade«, Herman v. Bremen, Jacob v. Tyboe, Corfitz i »Barsel-

stuen«, Den Stundesløse og Don Ranudo. Det var hæderlige Præstationer, men ikke betydelige Kunstværker paa Højde med Kravene; den tidligere ligestillede komiske Konstellation Rosenkilde—Phister søgtes fortsat af S.—Olaf Poulsen, hvis blændende Replik-kunst fik for let Spil over for S.s enkle Karakteristik. Hans Grundbillede af de berømte Skikkelser var i høj Grad malerisk — Don Ranudo var som skabt af Velasquez —, men Replikken besad ikke den fornødne Udpensling, og Alderen gjorde sig i stigende Grad gældende. Hvor Opgaven derimod krævede Enkelhed, som svarede til S.s lidet sammensatte Naturel, f. Eks. Kobbersmeden i »Genboerne«, Skaarup i »Sparekassen« og Trop i »Recensenten og Dyret«, naaede han langt bedre Resultater, og ligesom Kongen i »Der var engang —« blev det mest eventyrlige i Drachmanns Eventyrkomedie, var Borgvægteren i »Macbeth« i Fremtoning og Sang det mest Shakespeare'ske i hele Forestillingen. S. var da næsten 75 Aar; han optraadte sidste Gang 2. April 1895 som Rasmus Skytte i »Gulddaasen«.

Han er i dansk Teaterhistorie et fortrinligt Eksempel paa Samhørigheden mellem Kunstarterne. Hans Spil var ikke et Produkt af Refleksion, men havde sine Forudsætninger i et naivt Sind. »Lunets lystige Skalmeie, Orglets dybe, stærke Klang, Barnesindet blev Dit Eje, og det gav Du os i Sang«, skrev H. C. Andersen. Det var ikke Replikkens Logik, Dybde eller Nuancering, der udmærkede ham, men dens Stemning, Situationsfølelsen, Lunet og Bredden. Med S. forsvandt ikke alene en stor Kunstner, men en original Personlighed med Eventyrets Mystik over sin Fremtræden. Scenen var hans Liv — endnu paa sit Dødsleje lærte han en ny Holberg-Rolle — og altid kredsede han i sin Slængkappe omkring Teatret, som han tilhørte i 63 Sæsoner, fra 1832 til 1895 — et enestaaende Tilfælde. Han havde i Frederik VI.s Dage virket sammen med de store Skuespillere fra Teatrets »Guldalder«, Frydendahl, Lindgreen og Dr. Ryge, og fik i 90'erne (med Henblik paa Feufordelingen i Klasser under Kammerherre Fallesens Styre) denne Karakteristik af Tidens unge Dramatiker Gustav Esmann: »Du Yngling paa Halvfjers, Du Olding for Kommers, Du Lykkens Sparto og Spadille, der baade kan synge og spille, Du gamle, Du friske, Du fjeldhøje Knark, Du første Klasses A -sen i Kammerherrens Ark«. Mangfoldige Anekdoter med saftige Pointer knyttede sig til hans Person; de kaldtes »Schramiader« og skulde ikke tages højtideligt. Hele Byen kendte S., som boede i Peder Skramsgade og kaldte sig selv »Danmarks Riges Skraalehals«. Let tilgængelig var han for alle, der vilde høre paa hans harmløse Kritik

af Teatrets Styrelse, og uhyre modtagelig for Virak, forfængelig som H. C. Andersen og lige saa ømfindelig, naar et Stænk af Kritik naaede ham. — Efterladte Papirer i Teatermuseumet. — Kgl. Kammeranger 1866. — R. 1860. DM. 1892. F.M.G. 1884. — Maleri af H. Siegumfeldt 1874 paa Det kgl. Teater og af F. Storch 1850 sst. Marmorbuste af Th. Stein 1885. Maleri af N. V. Dorph 1891. Portrætrelief i brændt Ler af Chr. Aigens og i Gips af Glosimodt (Teatermuseumet). Buste af E. A. Bruhn (sst. og Fr.borg). Tegning af K. Søborg (Teatermuseumet). Rolletegninger (sst.). Radering som Don Bartholo af H. Nic. Hansen 1897. Litografier fra Tegner & Kittendorff 1851 og af Jul. Rosenbaum 1874. Træsnit 1867, fra H. P. Hansen 1869, af samme 1870 og 1879 samt 1884 og af A. Bork 1895 efter Fotografii.

Peder Schram: Stamtavle over den danske Gren af Slægten Schram, 1924, S. 84. Edv. Brandes: Dansk Skuespilkunst, 1880, S. 97—133. Samme: Holberg og hans Scene, 1898. Erindringer i Dannebrog 21. og 25. Sept. 1892 og i Skuespillerforeningens Julebog, 1893, S. 3—12. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30. Charles Kjerulf: Peter Schram 1834—84, 1884. Ill. Tid. 13. Nov. 1870, 14. Juli 1895 og 14. Sept. 1919.

Robert Neiiendam.

Schreiber, Eduard Valentin, 1822—92, Officer. F. 18. Maj 1822 i Kbh. (Petri), d. 27. April 1892 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Bogholder Johan Peter Christian Salto (antog Plejefaderen Hoboist S.s Navn) (1788—1846) og Maria Dorothea Spornleder (1791—1865). Gift 26. April 1871 i Kbh. (Cit.) med Rosaly Pauline Schiødte Philipsen, f. 24. Juni 1846 i Wien, d. 29. Juli 1903 paa St. Hans Hospital, D. af Grosserer Christian Arnold P. (1808—60) og Belle Hanne Sara Emma Schiødte (1814—54).

S. indtraadte 1838 som Sekondløjtnant uden Anciennitet i Høj-skolen, blev efter Afgangseksamen 1842 virkelig Sekondløjtnant i Artilleribrigaden (Anciennitet 1838), n. A. Premierløjtnant. Han deltog i alle større Kampe i Treaarskrigen og blev 1848 Kaptajn II, 1854 Kaptajn I, 1860 kar. Major. 1864 var han bl. a. Chef for Artillerikommandoen paa Als under Kampen 29. Juni. 1865 blev han virkelig Major, 1867 Oberst, n. A. Stabschef ved Artilleriet, 1876 Chef for 1. Artilleriregiment, 1879 General og Generalinspektør for Artilleriet m. m. 1889 afskedigedes han efter Ansøgning. Han var gentagne Gange udsendt paa Tjenesterejser til Udlandet og havde været Medarbejder ved flere Programmer for Artilleriets Uddannelse. Han havde udmærkede aandelige Evner, var en statelig Soldat, rolig og behersket under Kamp, en om-

gængelig, trofast Natur, stilfærdig, noget indesluttet. — R. 1848. DM. 1864. K.² 1875. K.¹ 1881. S.K. 1889.

Nationaltidende 21. Sept. 1888. Militær Tidende, II, 1892, Sp. 226 ff.

P. N. Nieuwenhuis (Rockstroh).*

Schroeder, se under Schrøder.

Schroll. Landmandsslægten S. indkom 1755 til Danmark med Johan Georg S. (1733—73), der var Søn af Gartner paa Dorn-dorph i Sachsen Johann Heinrich S.— J. G. S. var Gartner paa Frederiksgave og Fader til nedenn. Hørhegler Henning S. (ca. 1760—1833), hvis Sønner var Forpagter Johan Georg S. (1797—1835) — Fader til nedenn. General Johannes Zeuthen S. (1831—1916) — og Arvefæster, Landstingsmand Gustav Frederik S. (1803—63), der var Fader til de nedenn. Landmænd Henning Georg Nicolai S. (1838—1915) og Gustav Frederik Gottlieb S. (1849—1937) — hvis Datter Ragna Betty S. (f. 1889) er gift med Ingeniørofficer Knud Steenstrup Prytz (f. 1881, s. d.) — samt til Generalmajor Carl Adolf S. (1846—1919).

Mogens Seidelin: Stamtavle over Slægten Schroll, 1935. *Albert Fabritius.*

Schroll, Gustav Frederik Gottlieb, 1849—1937, Landmand. F. 23. Dec. 1849 paa Lykkenssæde i Salling Herred, d. 26. April 1937 paa Bækkelund, Salling Herred, begr. i Fraugde. Forældre: Arvefæster, Landstingsmand Gustav Frederik S. (1803—63) og Johanne Amalie Frederikke Bonde (1815—1902). Gift 1° 7. Marts 1882 i Kbh. (Matth.) med Andrea Bache, f. 19. Juli 1858 paa Fuirendal, d. 10. Febr. 1907 paa Hollufgaard, D. af Forpagter Carl Emil B. (1816—94) og Andrea de Fine Olivarius (1824—58). 2° 24. Okt. 1908 i Kbh. (Vartov) med Fanny Joëlsson, f. 31. Dec. 1860 i Helsingør, d. 1. Marts 1919 i Odense, D. af Købmand Frederik Julius J. (1815—83) og Frederikke Wilhelmine Claudine Marie Wismer (1827—86).

S. tog Præliminæreksamen fra Odense Latinskole 1867, fik derefter praktisk Landbrugsuddannelse paa større Gaarde paa Fyn og Lolland-Falster og lærte ogsaa en kortere Tid Mejerivæsen. 1872 blev han Landbrugskandidat, og efter nogle Aar som Forvalter bl. a. hos Edw. Tesdorpf paa Ourupgaard kom han 1875 til Holsteinborg som Avlsforvalter. Fra 1884 havde han tillige Gaardens Mejeri i Forpagtning og var Fællesmejerist for Egnens Gaardmænd. 1894 vendte S. tilbage til Fyn som Forpagter af Hollufgaard ved Odense med tilhørende Mølle, og her drev han

tillige Handelsgartneri fra 1902, indtil han 1913 frattraadte Forpagtningen og flyttede til Odense. Den sidste halve Snes Aar af sin Alderdom boede han i Højrup nær Barndomshjemmet Lykkenssæde. Som praktisk Landmand viste S. megen Foretagsomhed, gennemførte store Forbedringer paa Hollufgaard og vandt Anseelse som en af Fyns dygtigste Landmænd. Med sin gode teoretiske Indsigt forstod han at vurdere det nye, der kom frem, og skrev hyppigt især i »Ugeskrift for Landmænd« baade om Planteavl, Husdyrhold og Økonomi. Da Fyens Stifts patriotiske Selskab 1903 som en ny Foranstaltning iværksatte Konkurrencer mellem hele Markbrug, blev han Bedømmelsesudvalgets Formand, og fra 1905 var han Medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad. Af Væsen var han beskeden og tilbageholdende, men blev dog efterhaanden en af de fynske Landboforeningers ledende Mænd i det faglige Arbejde især inden for Planteavl, og hans aarlige Beretninger prægedes af den Flid og Indsigt, hvormed han tog sig af Opgaverne. 1911—26 var han Formand for Planteavlsudvalget i De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift, af hvis Bestyrelse han var Medlem 1916—23, samtidig med at han var Formand for Odense Omegns Landboforening. 1916—25 var han Medlem af Foreningen af danske Landbrugskandidaters Bestyrelse og blev Foreningens Æresmedlem 1932. — R. 1923.

Fyns Stifts Landbrugstidende, XIII, 1919, S. 554 f. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 705; LXXXII, 1937, S. 257 f. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 397 ff. Dansk Landbrug, LI, s. A., S. 285.

Aksel Milthers.

Schroll, Henning, ca. 1760—1833, Høravler. F. ca. 1760 paa Frederiksgave, d. 17. Jan. 1833 paa Lykkenssæde, Salling Herred, begr. i Hillerslev. Forældre: Gartner Johan Georg S. (1733—73) og Catharina Elisabeth. Gift 10. Okt. 1794 i Brahetrolleborg med Adolphine Frederikke Gustavsdatter Ehrenreich, f. 1771 i Brahetrolleborg, d. 1. Jan. 1842 paa Lykkenssæde, D. af Skovrider Hans Gustav E. (ca. 1726—1813) og Dorthea Christine Foss (ca. 1732—1808).

S. kom i Lære hos en Englænder Howden, der af Regeringen var indkaldt her til Landet for at opøve danske Arbejdere i Hørhegling, og paa dennes Anbefaling kom han i Forbindelse med den for Hørindustriens Udvikling meget virksomme Konferensraad Niels Ryberg, som gav ham Understøttelse til en Rejse til Europas mest fremskredne Hør dyrkningsegne. 1779 rejste S. over Westfalen til Holland og Flandern, hvor han med stor Grundighed satte sig ind i de anvendte Metoder ved Hørrens Dyrkning og Behand-

ling. Senere drog han til Skotland og var i Udlandet ikke mindre end elleve Aar. Han kom tilbage 1790 og opnaaede straks af Regeringen et Pengetilskud for at kunne aflægge en Prøve paa sin Duelighed. Da Prøven faldt heldigt ud, tilstodes der ham et betydeligt Laan og et Tilskud til Indkøb af en Gaard og Anlæg af et Institut til Fremme af Hørrens Dyrkning og Behandling. 1793 købte og sammenlagde han to Arvefæstegaarde i Højby i Hillerslev Sogn under Brahetrolleborg Gods. De gamle Bygninger nedreves, en ny Gaard, Lykkenssæde, opførtes, og her oprettedes n. A. »Høravlingsinstitutet«. Under S.s dygtige Ledelse udfoldede der sig nu her en ret betydelig Virksomhed, hvortil Staten ydede aarligt Tilskud. Fra hele Landet kom unge Bønderkarle til Lykkenssæde, hvor de som Regel opholdt sig fire—fem Aar. De modtog derefter som »udlærte Hørberedere« 100 Rdl. af Regeringen til Hjælp til Anskaffelse af Sædefrø og Redskaber og en Præmie paa 20—30 Rdl. aarlig, mod at de fortsatte Hørberedningen efter Institutets Metode paa mindst een Td. Land. For yderligere at opmuntre til Tilgang af Lærlinge blev de fritaget for Militærtjeneste, og i Aarene 1799—1832 udgik der fra Institutet 95 Lærlinge, der spredte Kendskab til og Færdighed i god Høravl over hele Landet, ligesom der med Lykkenssæde som Mønster oprettedes flere Hørberedningsanstalter. S. drev selv hvert Aar ti Tdr. Land med Hør paa Lykkenssæde og 20 Tdr. Land paa Brahetrolleborg. Virksomheden havde vist sig at bære god Frugt, og den bragte da ogsaa S. baade offentlig Anerkendelse og Velstand. — DM. 1809. — Silhouet. — Institutet fortsattes efter S.s Død af hans Søn, senere Stænderdeputeret og Landstingsmand *Gustav Frederik Schroll* (6. April 1803—7. Okt. 1863), men fra 1849, da Værnepligtsfritagelsen var bortfaldet, formindskedes Antallet af Lærlinge, og ved G. S.s Død blev Institutet ophævet.

Carl Gottlob Rafn: Om Høravlens Vigtighed for Danmark; dens Tilstand paa Høravlings Institutet Lykkenssæde i Fyen, 1803. Niels Rasmussen Søkilde: Gamle og nye Minder om Brahetrolleborg og Omegn, 1870, S. 140 f. Ludvig Schrøder: Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje, 1. Rk., 1894, S. 158 ff.

Aksel Milthers (H. Hertel).

Schroll, Henning Georg Nicolaj, 1838—1915, Landmand. F. 7. Marts 1838 paa Lykkenssæde, Salling Herred, d. 21. Okt. 1915 paa Bækkelund, Salling Herred, begr. i Hillerslev. Broder til G. F. S. (s. d.). Gift 16. Maj 1865 i Odense med Johanne (Hanne) Cathinka Jacobine Eriksine (Peja) Pingel, f. 7. Sept. 1837 i Odense, d. 3. Juni 1913 paa Bækkelund, D. af Urmager Erik Skeel P.

(1795—1875, gift 1° 1827 med Johanne Claudine Christiane Kühl, 1798—1828) og Cathrine Margrete Felsing (1808—56).

Fra Femtenaarsalderen lærte S. Landbrug hos Faderen paa Lykkenssæde, hvor det af Farfaderen Henning S. (s. d.) grundlagte Hørvælingsinstitut endnu opretholdtes, og derefter paa store Gaarde bl. a. i Sundeved. En Tid var han Fuldmægtig paa Brahetrolleborg Godskontor, blev 1860 Aspirant paa Officerskolen paa Kronborg, n. A. Sekondløjtnant, og efter igen at have været ved Landbruget nogle Aar deltog han i Krigen 1864. 1887 fik han Afskeds-patent som Kaptajn. Efter Faderens Død 1863 overtog S. Lykkenssæde som Forpagtning og var fra 1868 Gaardens Ejer, indtil han 1904 overdrog den til sin Søn. Landbruget drev han med Dygtighed, førte fra første Begyndelse et særdeles udførligt Regnskab og erhvervede et usædvanligt indgaaende Kendskab til Landbrugets Driftsøkonomi. Han tog meget selvstændigt Stilling til Problemerne og udnyttede sin Viden i Artikler særlig i »Ugeskrift for Landmænd« og i mange Foredrag især i Fyens Stifts patriotiske Selskab. Her ledede han sidst i 90'erne Kursus i Landbrugets Regnskabsføring, og gennem Udgivelsen af en Række Skrifter blev han en betydelig og særpræget Forkæmper for Regnskabssagen. »Anvisning til Førelsen af et mindre fuldstændigt Avlsregnskab« (1887) lagde Hovedvægten paa at supplere et enkelt Pengeregnskab med Oplysninger om Driftens indre Forhold, men først i det af Landhusholdnings-selskabet udgivne Skrift »Om Landbrugsregnskab« (1894) redegjorde han for det mere fuldstændige System, som er ejendommeligt ved, at det uden Anvendelse af det dobbelte Bogholderis Principper dog tilstræber at gennemføre adskilte Regnskaber over de enkelte Driftsgrenes Økonomi. S.s Regnskabsform vandt ikke almindelig Udbredelse i Praksis, men hans Arbejde bidrog meget til den følgende Tids voksende Interesse for driftsøkonomiske Beregninger. I nogle Smaaskrifter »Om Landbrugets Arbejderforhold« (1889) og »I hvor høj Grad kan Landbruget vedvarende bære en Stigning i Arbejdslønnen?« (1893) forfægtede han med grundig Argumentation de arbejdsgivende Landmænds Interesser, men ogsaa saa ensidigt, at han kunde protestere mod det Oplysningsarbejde gennem Ungdomsskoler og Landboforeninger, der drog Husmænds og Landarbejderes Sønner og Døtre bort fra de lavere tjenende Stillinger. Med streng Samvittighedsfuldhed varetog S. adskillige vigtige Hverv inden for det fynske Landbrug, 1867—93 var han Medlem af Svendborg Amts landøkonomiske Forenings Bestyrelse, nogle Aar Formand for Faaborg Andelsslakteri og for det stedlige Sogneraad. — R. 1892.

Ugeskrift for Landmænd, 1908, S. 152 f.; 1915, S. 593 f. Tidsskr. for Landøkonomi, s. A., S. 525 ff.

Aksel Milthers.

Schroll, Johannes Zeuthen, 1831—1916, Officer. F. 27. Marts 1831 paa Endrupholm, Vester Nykirke Sogn, d. 28. Jan. 1916 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Forpagter, senere Proprietær Johan Georg S. (1797—1835) og Christiane Frisenberg (1802—77). Gift 9. Maj 1859 i Odense med Else Betty Jacobine Svitzer, f. 5. Nov. 1832 i Koldby, Samsø, d. 26. Okt. 1918 i Kbh., D. af Sognepræst i Koldby, senere Stiftsprovst i Odense Hans Peter S. (1798—1871) og Elise Henriette Pløyen (1799—1865).

Efter Skolegang i Odense blev S. 1848, forholdsvis sent, Landkadet, men allerede n. A. Sekondløjtnant i Rytteriet (Anciennitet 1848) og deltog i Krigen 1850. 1853—57 var han Elev i Højskolen og derefter indtil 1863 — fra 1859 som Premierløjtnant, 1861 Ritmester — ansat ved Generalstabens topografiske Afdeling samt til praktisk Uddannelse ved Infanteriet og Artilleriet. Under Krigen 1864 var han indtil April Souschef ved 1. Division, derefter ved Overkommandoen, 1865—67 Souschef ved 2. Generalkommando, derefter som Kaptajn Kompagnichef i Fodfolket til 1870, ansat i Generalstabens taktiske Afdeling til 1873, som Oberst fra 1873 en dygtig, praktisk Bataillonschef til 1879, da han blev Chef for Generalstabens taktiske Afdeling. 1885 blev han Generalmajor og Generalinspektør for Rytteriet, 1887 Chef for Generalstaben, 1896 Generalløjtnant og kommanderende General i Jylland-Fyn, n. A. i Kbh. 1901 afskedigedes han paa Grund af Alder. — Allerede fra Løjtnantsaarene havde Studier over Strategi øvet Tiltrækning paa S., og 1871 blev han af Krigsministeriet udsendt til Frankrig for at studere Felttoget 1870—71, navnlig den strategiske Ledelse paa begge Sider, hvorom han derefter holdt Foredrag i Krigsvidenskabeligt Selskab — i udvidet Form trykt i »Militært Tidsskrift«, II, 1873, S. 335—443. Senere fulgte i samme Tidsskrift »Rytteriets Tretræningstaktik«, »Indre Operationslinier« og »Syvaarskrigens Strategi«. Som Chef for Generalstabens taktiske Afdeling og for Generalstaben øvede S. ved de daglige Arbejder og ved særlige Generalstabsrejser særdeles betydelig Indflydelse paa de højere Officerers Uddannelse ved sin overlegne, rolige Ledelse, sin Evne til kort og skarpt at fremdrage og paapege det væsentlige i Problemerne. Ogsaa som Deltager i eller Leder af betydningsfulde Kommissioner under Krigsministeriet samt gennem en Række Tilidshverv gjorde han sin Indflydelse gældende. Som meget interesseret Formand i den frivillige militære Komité til Forsvarssagens

Fremme gennem Foredrag og Artikler i »Vort Forsvar« o. a. St. skrev han selv i 80'erne en Række meget vægtige og virkningsfulde Indlæg, navnlig af polemisk Art. Det er blevet offentlig udtalt, at han skal have tilraadet Kongen (1905), meget mod dennes Tilbøjelighed, at udnævne J. C. Christensen til Forsvarsminister. — S. var administrerende Direktør for Bestyrelsen af de militære Underklassers Pensionering m. m. 1901—09 og Medlem af Bestyrelsen, sidst Vicepræsident i Det kgl. geografiske Selskab 1886—1909. Han var i alle Forhold en yderst retsindig og uafhængig Karakter, en elskværdig, ridderlig og indtagende Personlighed. — R. 1864. DM. 1878. K.² 1881. K.¹ 1886. S.K. 1894. R.E. 1911.

Generalstaben 1808—1908, 1908. Den dansk—tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. Militær Tidende, VIII, 1898, Sp. 350 f. Ill. Tid. 16. Sept. 1900 og 6. Febr. 1916. N. P. Jensen: Livserindringer, I—II, 1915—16. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, VII, 1925, S. 182, 206, 237.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Schrumpf, Augusta Caroline, f. Smith, 1813—1900, Skuespillerinde. F. 19. Nov. 1813 i Kbh. (Garn.), d. 7. Jan. 1900 i Bergen, begr. sst. Forældre: Korporal og Økonomiskriver ved Garden til Hest, senere Konsumtionskasserer Halvor Nicolai Smith (1770—1835, gift 1° ca. 1795 med Else Dorothea Bruun, ca. 1771—1808) og Ellen Margrethe Lundgreen (1792—1859). Gift 6. Juli 1832 i Kbh. (Garn.) med Musikdirektør ved Kristiania Teater Adam Friederich Peter August S., f. 4. April 1807 i Crumbek ved Oldesloe, d. 24. Okt. 1856 i Kristiania, Søn af Grænsekontrollør Johannes Georg S. og Charlotte Matthiesen.

Efter Fru Heibergs Debut vilde det blive vanskeligt for andre unge Talenter at bryde sig en Bane paa Kbh.s eneste Teater. Dette indsaa hendes jævnaldrende, A. S., som derfor purung lod sig knytte til Kristiania Teater, der da var en Art Filial af den danske Skueplads. Repertoiret i Norges Hovedstad var meget omfattende, og Skuespillerne maatte helst kunne optræde i alle Fag. Hun debuterede 21. Sept. 1829 som Rosina i Beaumarchais' »Barberen i Sevilla« og vandt ogsaa som Sangerinde, særlig hos Auber, en smuk Plads; hun spillede Fru Heibergs nye Roller i »Ser jer i Spejl«, »Aprilsnarrene« og »Den Stumme i Portici«, men hendes egentlige Omraade var det inderlige i Schillers Maria Stuart, Shakespeares Desdemona og Oehlschlägers Dina. Ogsaa Ibsen modtog hun ved hans sceniske Fremkomst som Margit i »Gildet paa Solhaug«. A. S. naaede aldrig frem paa Teatret i sin Fødeby, men blev i 30 Aar ved den dansk-norske Scene, hvor hun

udførte ca. 400 Roller. Hun var ingen Skønhed, men hun besad en slank Skikkelse og et udtryksfuldt Blik, og hun havde Indlevningsevne. Hendes Dansk bevarede en specifik københavnsk Tone, men da den norske Sprogstrid satte ind og vanskeliggjorde danske Skuespilleres Virken, trak hun sig tilbage til Privatlivet. Hun optraadte sidste Gang 16. Marts 1860 og bosatte sig i Bergen, hvor hun ud fra sin rige Erfaring vejledede ikke faa af de unge Kunstnere, som kom frem paa den nationale Scene. — Blyants-tegning fra Ungdommen.

Christianiaposten 27. Marts og 7. April 1860. T. Blanc: Christiania Theaters Historie 1827—1877, 1899 (se Registeret).

Robert Neiiendam.

Schrøder. Af de forskellige danske Slægter af Navnet S. stammer den bedst kendte fra Haderslev, hvor Stamfaderen Jes S. (d. 1593) var Raadmand; hans Søn Raadmand sst. Andreas S. (d. 1630) var Fader til Sognepræst i Fakse, Mag. Hans Andersen S. (1609—50), hvis Søn var Sognepræst ved Helsingør St. Olai K. Johannes Hansen S. (1650—1711); af hans Børn skal nævnes Kammerraad, Amtsforvalter Christopher S. (1697—1753), Sognepræst til Skudsnæs Peder S. (1700—57) — der har Efterslægt i Norge — og nedenn. Rektor Johannes S. (1696—1774), der var Fader til Skovrider i Ulfshus ved Haderslev Peter S. (1741—1825), Sognepræst i Ringsted Christopher S. (1743—1813) og Flyvesandsinspektør Carl Wilhelm S. (1736—96), hvis Sønneson nedenn. Oberst Christian Frederik (Friderich) Napoleon S. (1814—99) var Fader til nedenn. Departementschef, Nationalbankdirektør Frederik (Frits) Carl Gram S. (1866—1936); denne var Fader til Generalkonsul Hans Henning S. (f. 1892) og til Karen Margrete S. (f. 1904), gift med Arkitekten Steen Eiler Rasmussen (f. 1898, s. d.). — Ovenn. Skovrider Peter S. (1741—1825) var Fader til Skovrider i Ulfshus Nis Andkier S. (1780—1853) — af hvis Sønner skal nævnes Malermester Gotsche Hans Ernst S. (1815—85), nedenn. Forstraad Caspar Hermann S. (1821—1906) og Forstraad Wilhelm Frederik Georg S. (1824—1901) — og til Skovrider ved Christianssæde Jens Peter(sen) S. (1782—1860), der var Fader til Skovrider sst. Anders Anker S. (1810—83), til Forpagter Peter Jensen S. (1814—1900) — hvis Søn Maskiningeniør Johannes S. (f. 1861) er Fader til nedenn. Brandinspektør Einer S. (f. 1897) — og til de nedenn. Højskoleforstander Ludvig Peter S. (1836—1908) og Filantropen, Grosserer Johannes Elieser S. (1838—1920), hvis Sønner er de nedenn. Arkitekten Rolf Schroeder (f. 1872) og Overlæge, Dr. med. Knud Schroeder (f. 1877). Ludvig S. var Fader til

nedenn. Sognepræst Christian Ditlev Frederik S. (f. 1888), til Direktør Jens Peter S. (1864—1931) — hvis Datter Gudrun S. (f. 1892) er gift med Overlæge, Dr. med. Olaf Blegvad (f. 1888) — og til Ingeborg S. (f. 1868), der er Enke efter Politikeren, Højskoleforstander Jacob Christian Lindberg Appel (1866—1931, s. d.). — Den i Næstved bosiddende kendte Billedskærerfamilie S. føres tilbage til Billedskærer Abel S. d. Æ. (d. 1602), der var Fader til nedenn. Billedskærer Eiler Abelsen S. (—1602—25—) og til nedenn. Billedskærer og Organist i Ringsted Abel Abelsen S. (ca. 1600—76), hvis Søn var Kapellan ved Næstved St. Peders Kirke Eiler S. (d. 1691).

Frederik Schrøder: Schrøder-Slægten, 2. Udg., 1937. C. Giessing: Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, II, 1, 1781, ad S. 234. — Danmarks Kirker, VI, Præstø Amt, 1933—35, S. 112, 1078—82.

Albert Fabritius.

Schrøder, Abel Abelsen, ca. 1600—76, Billedskærer og Organist. F. ca. 1600, d. 5. Marts 1676 i Næstved. Forældre: Billedskærer Abel S. (d. 1602) og Maren Abels (d. tidligst 1611). Gift 1629 med Mette Pedersdatter, d. tidligst 1681.

Faderen, A. S. den Ældre, var en habil Billedskærer, der fra 1583 var bosat i Næstved; han udførte Arbejder til Omegnens Kirker og Herregaarde, deriblandt de fornøjelige Smaarelieffer paa Eiler Grubbes Lystrup, hvor han har afbildet sig selv i sit Værksted. Efter hans Død i Pestaaret 1602 fortsatte hans Enke Virksomheden og fik fuldført dels det paabegyndte Korgitter til St. Peders Kirke i Næstved, dels en Bestilling til Christian IV. Skønt A. S. den Yngre, efter Navnet at dømmes, synes at være født efter Faderens Død, tog han dog hans Færdigheder i Arv; han har sikkert lært hos sin ældre Broder Eiler (s. d.). Et Samarbejde mellem Brødrene spores i Værker fra 1620'erne, og efter Eilers Død fremtræder A. S. som selvstændig Kunsthaandværker, der hyppigt signerede sine Arbejder. Nogle Prædikestole fra 1632—33 viser hans Kendskab til Tidens nyeste Stilmode, Bruskarokken. Derefter følger i vrimplende Mængde andet Inventar i Næstvedegnens Kirker (f. Eks. i Gunderslev) og i de følgende Aartier en Række mægtige Snitværker, Altertavlerne i Vordingborg 1641, i Præstø 1657, i Holmens Kirke i Kbh. 1661, hvortil han ogsaa leverede Prædikestolen 1662, samt i Næstved St. Mortens Kirke 1664. Endnu ca. 1670 var han fuldt arbejdsdygtig, skar Inventar til Vejlø og Gaunø Slots Kapel og fik adskillige Kunder i Norge, hvor der findes fem af hans Værker fra denne Tid. Hans Produk-

tionsevne var stor; tyve Altertavler og et lignende Antal Prædikestole foruden Epitafier, Krucifikser m. m. er udgaaede fra hans Værksted. Og blandt sine samtidige danske Kaldsfæller var han sikkert den betydeligste. Hans lidt skrutryggede, livfuldt bevægede og barokt gestikulerende Figurer kan være godt karakteriserede, og hans dekorative Kompositionsevne staar Maal med hans Produktivitet. Værkerne viser os en Kunstner i stadig Udvikling; de ældre præges endnu af Senrenæssancens tunge Arkitektur, men fra Detaillerne breder de bruskarokke Motiver sig til Helheden, indtil det lykkes ham at sammensvejde Arkitekturled og Ornamentik til en barok Syntese, der betegner en Kulmination i den tyskdanske Bruskstil. Bedst er Værkerne fra ca. 1650—60; efter 1670 gør Alderen sig gældende, men forhindrer ham dog ikke i at skabe en saa fantasifuld Figur som Trolden under Vejlø Prædikestol. — Foruden at dyrke Billedsnideriet var A. S. ogsaa Organist ved St. Mortens Kirke i Næstved i 42 Aar. Om hans personlige Forhold oplyser et Indlæg i en Skattesag 1659, hvori han skriver om sine jævne Kaar, sit Ægteskab, der ikke var »med Rigdom eller Pragt begyndt«, og sit ærlige Haandværk. Ved sin Død efterlod han sig ikke stort andet end sin Købstadgaard. — Minde-
tavle i St. Peders K., Næstved.

Chr. Axel Jensen: Snedkere og Billedsnidere, 1911, S. 108—13. Samme i Danmarks Kirker, VI, Præstø Amt, II, 1933—35, S. 1081—84. C. Nyrop i Fra Arkiv og Museum, II, 1903—05, S. 183 ff. Harry Fett i Foreningen for Fortidsminderne Bevarings Aarsberetn., 1904, S. 92—106. C. A. Jensen i L. Bobé: Bremerholms Kirke, 1920, S. 81—90.

Chr. Axel Jensen.

Schrøder, Bernhard, 1832—88, Malermester. F. 11. Okt. 1832 i Kbh. (Petri), d. 21. Marts 1888 sst. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Bagermester Johan Georg S. (1791—1874) og Henriette Christine Bernsten (1803—89). Gift 1° 25. Jan. 1861 i Kbh. (Frels.) med Hansine Henriette Olsen, f. 6. Marts 1837 i Kbh. (Frels.), d. 5. Marts 1862 sst. (Frels.), D. af Brændevinsbrænder Christian Ludvig O. (1799—1860) og Karen Marie Haarløv (1801—84). 2° 1. Dec. 1864 i Kbh. (Trin.) med Emilie Augusta Olsen, f. 17. Dec. 1842 i Kbh. (Trin.), d. 3. Maj 1911 i Hellerup, D. af Brændevinsbrænder Jørgen Emil Eberhard O. (ca. 1809—75) og Birthe Kirstine Bentzen (ca. 1817—99).

Efter Konfirmationen kom S. i Malerlære og blev 1852 Elev paa Kunstakademiet. Som Svend arbejdede han dels her hjemme, dels i Tyskland og Østrig, hvorefter han 1858 etablerede sig i Kbh. Her fik han hurtigt en ret omfattende Forretning og blev bl. a.

benyttet ved Dekorationen af Fr.borg Slot, Det kgl. Teater, Herregaarden Hvedholm paa Fyn m. m. Særlig Betydning fik det, at han 1870 paa Foranledning af en Bestilling fra Fr.borg Slot under primitive Former begyndte Fremstillingen af imiteret Gyldenlæder, dels til Stolebetræk (Kongestolen i Fr.borg Slotskirke), dels til Tapeter («Rosen» i Slottets Stueetage). Paa Industriudstillingen i Kbh. 1872 fik S. Sølvmedaille for sit Gyldenlæder, og flere Privatmænd indgav Bestillinger paa lignende Arbejder. Efter at S. 1886 paa Grund af Svagelighed havde overdraget sin Forretning til Malermestrene Hans Christian Nielsen (1851—1928) og Vilhelm Hansen (1852—1910), udvikledes under Firmanavnet Bernh. S., Nielsen & Hansen en betydelig Virksomhed paa dette Omraade, hvor Firmaet bl. a. deltog i Udsmykningen af den russiske Pavillon og Badstuen ved Fr.borg, Koncertpalæet, Hotel Phønix samt en Række Herregaarde. 1923 sammensluttedes Firmaet med den af Malermester Robert Rasmussen (f. 1884) grundlagte Forretning. Sidstnævnte er fra 1931 Eneindehaver, og Firmaet driver foruden almindelig Bygningsmalervirksomhed tillige Fabrik for ægte og imiteret Gyldenlæder. — Maleri af F. Henningsen i Familieej.

Ill. Tid. 13. Sept. 1891. Tidsskrift for Kunstindustri, VIII, 1892, S. 15, 18 f., 62 f. »Bernh. Schröder, Nielsen og Hansen« 1858—1908, 1908. Krak: Danmarks ældste Forretninger, 1915, S. 247 f.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

Schröder (Schröder), Caspar Hermann, 1821—1906, Forstmand. F. 30. Okt. 1821 paa Ulfshus ved Haderslev, d. 7. Jan. 1906 paa Rørdam ved Wedellsborg, begr. i Husby. Forældre: Skovrider Nis Andkier S. (1780—1853) og Anneken Beeck (1780—1867). Gift 12. Maj 1846 i Feldum ved Haderslev med Elsa Maria Wildfang, f. 31. Juli 1824 i Feldum, d. 21. Febr. 1903 paa Rørdam, D. af Gaardejer Jep Christian W. (1790—1865) og Maren Jacobsdatter Schmidt (1797—1883).

Allerede fra Barneaarene fik S. en grundig praktisk Uddannelse i Jagt og Skovbrug, og dette Friluftsliv udviklede hans Iagttagelses-evne i høj Grad. En regelmæssig teoretisk Undervisning fik han derimod aldrig, men tilfredsstillede sin Videbegærlighed ved Læsning paa egen Haand, bl. a. medens han var Jæger hos Overforstmester F. F. v. Krogh, der støttede ham paa flere Maader. Fra 1845 var S. Skovrider paa Wedellsborg og fra 1854 tillige paa Frederiksgave og virkede paa begge Distrikter lige til sin Død. I en lang Aarrække var S. den mest indflydelsesrige Skovbruger paa Fyn, men ogsaa langt uden for denne Landsdel paavirkede han sin Samtid, og hans ejendommelige Behandling af Bøgeskoven

vakte endog Opmærksomhed ud over Landets Grænser. Under Ledelse af S. blev Wedellsborgs Skovareal mere end fordoblet ved Tilplantning af de saakaldte Banker i Aarene 1856—72, ligesom Skovene gav en betydelig Indtægt. S. var i en Aarrække Statens tilsynsførende ved de private Skove i Fyns Stift, beklædte forskellige offentlige Tillidshverv og fik dog Tid til privat at være en ivrig Landmand og drive en betydelig Forretning med Indvinding og Salg af Naaletræfrø. For Eftertiden er S.s Navn dog i første Række knyttet til hans særlige Udhugning i Bøgeskoven, som er Genstand for fortsatte Undersøgelser og Drøftelser, ligesom S. ogsaa i faglige Tidsskrifter har fremsat sine Anskuelser herom. — Forstraad 1869. — R. 1894. — Mindesten i Wedellsborg Banker 1907. — Skitse af Nils Gude 1888 og Kultegning af Julius Andersen 1890, begge i Familieje.

A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889. C. Weismann: Skove og Skovbrug paa Fyn i det nittende Aarhundrede, 1900, S. 89—101. K. Mørk-Hansen: C. H. Schröders Udhugning i Bøg, Det forstlige Forsøgsvæsen, I, 1908, S. 379—97. Samme: Forstraad C. H. Schröder og hans Skovbrug, Dansk Skovforenings Tidsskr., 1930, XV, S. 319—31.

A. Oppermann (C. Syrach Larsen).*

Schröder, Christian Frederik (Friderich) Napoleon, 1814—99, Officer. F. 15. Okt. 1814 i Slagelse, d. 21. Sept. 1899 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Afskediget Premierløjtnant, kar. Kap-tajn, Landinspektør, Kammerraad Frederik (Friderich) Carl Gram S. (1779—1853) og Anna Maria Margaretha Kihl (1780—1861). Gift 9. Aug. 1851 med Julie Frederikke Marie Lund, f. 6. Nov. 1828 i Kbh. (Frue), d. 29. Jan. 1913 sst., D. af Sadelmagerfri-mester Peter Andreas L. (ca. 1798—1840) og Cathrine Marie Günther (1801—49).

Efter Ansættelse paa et Herredskontor var S. 1831—35 Land-kadet, men endnu et Aar derefter Sekondløjtnant à la suite, Repe- tent og Page, siden til Tjeneste ved Infanteriet, til han 1838—42 gennemgik Højskolen. 1842 blev han Premierløjtnant i Ingeniør-korpset og forrettede indtil Krigsudbrudet 1848 dels Troppetjeneste i Rendsborg, dels Bygnings- og Vejtjeneste. Som ansat ved Felt-Ingeniørdetachementerne 1849—50 deltog han i en for vore Inge-niørofficerer usædvanlig Udstrækning i Krigsoperationerne, bl. a. Fredericias Forsvar 1849, Udfaldet 22. Maj og 6. Juli, ved Hellig-bæk og Frederiksstad 1850, hvor hans Virksomhed i nært Sam-arbejde med Helgesen medførte skarpe Stridigheder med hans fag-lige foresatte, men var af megen Betydning for Forsvaret. 1847

var han blevet Kaptajn II, 1849 Kaptajn I. 1852—63 — fra 1860 som kar. Major — var han dirigerende Ingeniørofficer i Slesvig, og ved Danevirkestillingens Befæstning 1861 fik han overdraget Anlæggene i Centrum, der dog ikke blev gennemført efter hans Forslag. Han deltog i Krigsraadet 4. Febr. og stemte for Stillingens Opgivelse. Som kommanderende Ingeniørofficer paa Als rekognoscerede han 1. April Betingelserne for at hævde Forsvaret af det nordlige Als mod fjendtligt Overgangsforsøg og afgav s. D. en Rapport, hvori han paaviste Muligheden af Overgang ganske i Lighed med, hvad der skete sydligere 29. Juni. 1865 blev han virkelig Major, 1867 Oberst og Chef for 2. Ingeniørbataillon. 1865—69 ledede han Nyanlæggene og Forstærkningerne af Kb.h.s Søbefæstning og 1867—70 med stor Dygtighed de omfattende Forsøg med Søminer, der førte til Loven af 1870 om Oprettelse af Søminetjenesten ved Hæren, var indtil 1878 Chef for denne Tjeneste og derefter Medlem af den under Marineministeriet oprettede Søminekommission. 1867—70 og atter 1877—80 var han Chef for en Ingeniørdirektion. 1880 afskedigedes han paa Grund af Alder, men beholdt endnu nogle Aar Bestyrelsen af Bygningsvæsenet under enkelte af Statens militære Virksomheder. — R. 1854. DM. 1860. K.² 1871. K.¹ 1878.

Den dansk—tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II—III, 1873—87. Den dansk—tydske Krig 1864, udg. af Generalstaben, I—III, 1890—92. V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpsset 1684—1893, 1893. Militær Tidende, V, 1895, Sp. 39. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III, 1921; VI, 1925. Rapport over Forsøg med Søminer, foretagne af Sverige, Norge og Danmark i Forening 1874—76, 1877.

Rockstroh (V. E. Tychsen).

Schrøder, Eiler Abelsen, —1602—25—, Billedskærer. Broder til Abel S. (s. d.).

Det har længe været erkendt, at en Række Arbejder i Næstvedegnens Kirker fra Begyndelsen af 1600'erne fortsætter og udvikler Traditionen fra Abel S. den Ældres Værksted. Dele af Prædikestolen i Næstved St. Mortens Kirke (1602) synes at være skaaret af samme Haand som tilsvarende Stole i Landsbykirker, f. Eks. i Lundby (1606), og Snitværker i Fakse (1612—15) og især i Kongsted (1619) viser, hvorledes den samme Billedskærer omskaber sin Stil fra stiv Højrenæssance til svulmende Senrenæssance. Efter at disse Arbejder hypotetisk er blevet tilskrevet E. S., der nævnes i Næstved 1607—20, har et heldigt Arkivfund med absolut Sikkerhed knyttet Mesterens Navn til hans Hovedværk, den ejendommelige Prædikestol i Herlufsholm (1623), hvis Stil genkendes i flere

Epitafier i Næstved St. Peders og Præstø Kirker. Dristige, usædvanligt elegante Kompositioner og slanke, bevægede Figurer, kunstnerisk beslægtede med den yngre Broder Abel S.s, kendetegner disse senere Arbejder af E. S., der maa være død i Aarene nærmest efter 1625.

C. A. Jensen i Danmarks Kirker, VI, Præstø Amt, II, 1933—35, S. 1080; V, Sorø Amt, 1938, II, S. 1246.

Chr. Axel Jensen.

Schrøder, Einer, f. 1897, Kemiker, Brandtekniker. F. 28. Juli 1897 paa Frbg. Forældre: Maskiningeniør i Fyrvæsenet, cand. polyt. Johannes S. (f. 1861, gift 2° 1908 med Fritze Camilla Josephine Jølver, f. 1879) og Mariane Sophie Elisabeth Treschow (1866—1903). Gift 12. Maj 1923 i Kbh. (Jac.) med Vera Alexandra Sigvardsen, f. 6. April 1899 i Gentofte, D. af Grosserer Martin Christian S. (1868—1928) og Dorothea Christine Knudsen (f. 1866).

S. blev Student 1915 fra Østersøgades Gymnasium og cand. polyt. som Fabrikningeniør 1920. Efter Eksamen havde han i nogle Maaneder Ansættelse paa Maskinfabrikken Vølund, hvorefter han paabegyndte Aftjening af Værnepligt. 1921 fik han Ansættelse ved Akts. Strandvejsgasværket og blev her, til han 1924 fik Ansættelse ved Frbg. Brandvæsen. 1931 ansattes han som Brandinspektør i Kbh.s Brandvæsen. I brandtekniske Kredse har S. gjort sit Navn kendt gennem den af ham i Forbindelse med Forstander, Lektor J. A. van Deurs paa Grundlag af Arbejder siden 1927 angivne Metode til Fremstilling af mekanisk Ekspansionsskum til Brandslukning i visse Objekter, f. Eks. brandfarlige Vædsker. Arbejdet resulterede i forskellige Patenter, f. Eks. Dansk Patent 41697, 44769, 47872. Man er ved denne Metode i Stand til, i Stedet for det af den russiske Ingeniør Laurent 1906 angivne kemiske Skum, som er meget dyrt og hvis Konsistens altid var utilfredsstillende, nu at fremstille tilstrækkelig billigt Skum og af en Konsistens, man altid er fuldt Herre over. De fleste moderne Motorsprøjter er nu forsynede med Skumaggregater af S. og van Deurs' System, der ligeledes installeres stationært i større Tankanlæg for brandfarlige Vædsker. I de nordiske Lande er Systemet en Del anvendt, men i de store Lande har det haft svært ved at vinde Indpas, fordi stærke forretningsmæssige Interesser i andre Systemer har staaet det imod. En dansk Retssag om Indgreb i de til Metoden knyttede Patenter vakte en vis Interesse i faglige Kredse ogsaa ud fra mere almene Synspunkter. — R. 1937.

J. A. van Deurs i *Ingeniøren*, XLI, 1932, Afd. III, S. 13; XLII, 1933, Afd. III, S. 8. Højesteretsdommen i Skumsagen, *Ingeniøren*, XLIV, 1935, Afd. III, S. 1 og Afd. V, S. 99, 182 f. Povl Vinding: *Brandværnsshaandbogen*, 2. Udg., 1940, S. 436 ff.

Povl Vinding.

Schrøder, Christian Ditlev Frederik, f. 1888, Præst. F. 18. Okt. 1888 i Askov. Forældre: Højskoleforstander Ludvig S. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Sept. 1918 paa Frbg. (Godth.) med Ingeborg Johanne Bindslev, f. 20. Juli 1891 paa Frbg., D. af Lærer, senere Skoleinspektør Carl Alfred Severin B. (1859—1923) og Elisabeth Louise Margrethe Hansine Tauber (1860—1940).

S. blev Student 1906 fra Herlufsholm og seks Aar senere cand. theol. Et Par Aar drev han frie Studier; Frugten heraf var bl. a. en Afhandling til Besvarelse af Prisspørgsmaalet »I hvilket Omfang naaede den Hallensiske Pietisme ud i de danske Menigheder, og hvilke Eftervirkninger spores efter den egentlige Vækkelsestid«, for hvilken han 1914 fik Universitetets Guldmedaille. Naturligt nok følte han Dragning mod Højskolen, blev 1914 Lærer ved Fr.borg Højskole, og i tolv Aar (1918—30) var han Lærer ved Askov udvidede Højskole. 1930 blev han Sognepræst i Aale og Linnerup, hvorfra han 1936 forflyttedes til Fjelstrup ved Haderslev. — S. har (ligesom sin Fader) flittigt brugt sin Pen. Han udgav 1921 et Mindeskrift om sin Farbroder, Johannes E. S. (s. d.), 1924 et lille Skrift om Askov Valgmenighed og 1929—31 (sammen med Ernst J. Borup) »Haandbog i N. F. S. Grundtvigs Skrifter«, I—III. 1935—36 udsendte han en fyldig Levnedstegning af sin Fader: »Ludvig Schrøders Liv og Gerning« i to Bind. Siden 1927 har han været Medredaktør af Askov-Tidsskriftet »Dansk Udsyn«. Han har hertil skrevet en lang Række Afhandlinger, bl. a.: »Indre Mission og Nordslesvig« (VIII, 1928), »Kirke og Skole blandt Danske i Argentina« (VII, 1927) og »Grundtvig som Politiker« (X, 1930). I »Sønderjydske Aarbøger« 1939 skrev han en Afhandling om »Brødremenighedens Indre Missions-Gerning i Nordslesvig 1745—73«. Hans Afhandlinger som hans Bøger vidner om indgaaende Studier. I »Højskolebladet« og i Dagblade (navnlig »Sorø Amtstidende« og »Vestkysten«) har han offentliggjort et stort Antal Artikler, dels af biografisk Art, dels om folkelige og kirkelige Emner, alle præget af hans frisindede grundtvigske Livssyn. S. har virksomt deltaget i Kirkeligt Samfunds Arbejde, som Medlem af dets Hovedbestyrelse siden 1930, er Medlem af dets Bogudvalg og Formand for dets Landudvalg. — Maleri af Karl Schrøder 1933.

Selvbiografi i *Studenterne MCMVI*, 1931, S. 160 f. Vestkysten 15. Okt. 1938. *Hejmdal* 13. og 17. Okt. s. A. *Sorø Amtstidende* og *Horsens Folkeblad* 18. Okt. s. A.

Fred. Nørgaard.

Schrøder, Frederik (**Frits**) Carl Gram, 1866—1936, Embedsmand. F. 19. Juli 1866 i Kbh. (Garn.), d. 13. Aug. 1936 i Aalsgaarde, begr. i Taarbæk. Forældre: Major, senere Oberst i Ingeniørkorpset Christian S. (s. d.) og Hustru. Gift 6. Nov. 1891 i Kbh. (Frue) med Astrid Koefoed, f. 8. Juni 1869 i Kbh. (Frue), D. af Premierløjtnant i Flaaden, senere kar. Kontreadmiral Vilhelm Ferdinand K. (1837—1930) og Emilie Bertelsen (1841—1914).

S. blev Student 1884 fra Metropolitanskolen, 1889 cand. jur. og s. A. ansat i Justitsministeriet. Samtidig var han Manuduktør og Fuldmægtig hos Straffedommeren i Frbg. Birk. 1905 blev han Fuldmægtig og 1906 Ekspeditionssekretær i Justitsministeriet og udnævntes 1907 til Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten. Allerede n. A. overdroges det ham som Kommissionsdommer at udrede og klarlægge Ansvar for Sammenbrudet s. A. af Kbh.s Grundejerbank og Detailhandlerbanken i Kbh., og han løste denne Opgave med megen Skarpsindighed. I disse Aar var han tillige Sekretær i Straffelovkommissionen af 1905 og Hovedforfatter til den 1912 afgivne Betænkning. Da Departementschefen i Justitsministeriet, M. P. Friis (s. d.), 1911 udnævntes til Overformynder, kaldtes S. tilbage fra Overretten som Departementschef i Justitsministeriet; her kom hans rige Evner, der rummede baade skarp juridisk Tænkning og et meget smidigt Administrationstalent, til fuld Udfoldelse, særlig ogsaa, da Verdenskrigen brød ud 1914, og talrige nye Opgaver henlagdes under Justitsministeriet, bl. a. Udførselslovgivningen. Med stor Sikkerhed og Myndighed ledede han Arbejdet med disse hidtil ukendte vanskelige Restriktioner; et betydeligt Arbejde nedlagde han ogsaa i Arbejdet for en mere tidssvarende Ordning af Statens Sindssygevæsen; han var endvidere 1917—25 Formand for Overfredningsnævnet, et Hverv, der havde hans særlige Interesse, som den Elsker han var af Naturen og Fritlivslivet; i 22 Aar til 1932 var han Formand for Dansk Cyklistforbund. April—Maj 1920 var han Justitsminister i Forretningsministeriet M. P. Friis; allerede 1913 udnævntes han til ekstraordinær Assessor i Højesteret. Ved Andelsbankens Sammenbrud 1925 blev han Formand for Likvidationskomiteen og 1931 Formand for Likvidationskomiteen for Kbh.s Diskontobank og Revisionsbank. 1925 forlod han Justitsministeriet for ved Dr. jur. Carl Ussings Afgang at tiltræde Stillingen som juridisk Direktør i Natio-

nalbanken; ogsaa her ventede der ham brydsomme Opgaver, saasom Kronefaldet, Konverteringen og Valutarestriktionerne, men ved sit arbejdsivrige Sind, sin Klogskab og Loyalitet ydede han Banken og dermed Danmark fortrinlige Tjenester. Hans Fordomsfrihed og urokkelige Elskværdighed kom ham som Forhandler til største Nytte. Kort før sin Død tog han sin Afsked. — Paa talrige andre Omraader kom S.s Dygtighed i øvrigt Samfundet til gode. Han blev saaledes 1909 Formand for Ekspropriationskommissionen angaaende Afstaaelse af Grunde til Vandafledningsanlæg, 1918 Formand for Fængselselskabet i Kbh. og for Fængselselskabernes Fællesbestyrelse (senere De danske Fængselselskabers Samvirke); 1919—33 var han Medlem af den skandinaviske Familieretskommission, 1933—35 af Gældsbre Kommissionen, hvor hans sunde og kloge Betragtninger ogsaa var til megen Gavn. 1921 blev han Medlem af den staaende Voldgiftsdomstol i Haag, genvalgtes 1927 og 1933. Til Formand i Bestyrelsen for Krisefonden udnævntes han 1933; fra 1924 var han Direktør for De Klarupske Stiftelser. — R. 1911. K.² 1917. DM. 1919. K.¹ 1924. S.K. 1936. F.M.G. 1925. — Malerier af Hans Henningsen 1908 og af Povl Schrøder 1911 og 1921 samt Buste af V. Gustafson 1926 i Familieje.

A. Falk-Jensen.

Schrøder, Georg, 1829—1914, Generalkonsul. Født 15. Sept. 1829 i Kbh. (Petri), d. 27. Okt. 1914 i Valparaiso, begr. sst. Broder til Bernhard S. (s. d.). Gift 1° med N. N. 2° med Guadalupe Pena.

S. gik i Frederiks tyske Skole paa Christianshavn, hvor der kun blev givet to Timers Undervisning i Dansk om Ugen. Han viste tidligt Lyst til Søen, og ved Faderens Hjælp blev han forhyret med Skonnerten »Meta«, med hvilken han gjorde flere Rejser til England. 1846 tog han Navigationseksamen, og 1847 lod han sig hyre paa det amerikanske Barkskib »Zephyr«, med hvilket han sejlede i to Aar. 1850 gik han med det danske Barkskib »Waban« til San Francisco, hvor han gik i Land. Han blev ansat som Lods paa Sacramentofloden og paatog sig samtidig Agerdyrkning og Kvægavl paa Øen Sluicen i Kompagniskab med en Landsmand. Paa Grund af Oversvømmelser og usundt Klima maatte de opgive Ejendommen 1854. S. paatog sig derefter at fungere som Læge paa Skibet »Lota« og sejlede til Valparaiso i Chile. Her blev han Fører af Briggen »Esperanza«, som tilhørte en Landsmand. Efter to Aars Forløb købte han en Andel i et af Chiles bedste Sejlskibe »E. T. L.«, med hvilket han i de følgende

ti Aar besejlede Europa, Kina, Australien, Kalifornien, Peru og Chile. Han ejede Skibet i Kompagniskab med Nicolas F. Tiedje, som tillige ejede Flydedokken »Valparaiso« med tilhørende Skibstømrerværft, Sejlskibe, Landgods osv. S. paatog sig i halvtredie Aar at bestyre disse Virksomheder, og det førte til, at han helt gik op i dette Arbejde. Sammen med Ejerne af Flydedokken »Santiago« dannede han 1870 et nyt Selskab »Valparaiso Flydedok«, som han oparbejdede til det bedste Dokanlæg paa Sydamerikas Vestkyst. Med stor Opfindsomhed foretog han en Række Forbedringer, som trods de store Omkostninger viste sig fordelagtige, og som medførte, at Bestyrelsen gav ham et Gratiale paa 20 000 Pesos og udnævnte ham til Chefdirektør. Han ledede med stor Dygtighed Selskabet, til hvilket han knyttede flere danske Teknikere, bl. a. Aage Krarup, som efter hans Død blev hans Efterfølger som Direktør (indtil 1935). Selskabets Navn forandrede 1921 til Sociedad Astilleros de los Habas; det er fremdeles et blomstrende Foretagende. S. var dansk Vicekonsul 1875—78 og dansk Generalkonsul 1881—1904. — R. 1888. — En Søn af andet Ægteskab, *Juan S.*, er Admiral i den chilenske Flaade.

A. Kamp.

Schröder, Hans, se v. Löwenhielm.

Schröder (Schröder), **Johan Wilhelm**, 1674—1741, Embedsmand. Døbt 6. Maj 1674 i Wilhelmsburg ved Hamburg, d. 27. Maj 1741 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Urtegaard). Forældre: Sognepræst Wilhelm S. og Anna Elisabeth Biester. Ugift.

J. W. S. blev 1690 immatrikuleret ved det akademiske Gymnasium i Hamburg og tog 1694 Præsteeksamen ligeledes i Hamburg. Senere kom han til Kbh., hvor han 1706, antagelig paa Hofpræst Fr. Lützens' Anbefaling, blev Lærer for Kronprins Christian (VI.). Han virkede som saadan indtil 1721, vandt i høj Grad sin Discipels Hengivenhed, og som han selv var en typisk Repræsentant for den Spener'ske Pietisme, bidrog han ogsaa til at paavirke Kronprinsen i samme Retning. Indtil 1711 var han tillige Lærer for den senere Oversekretær i Danske Kancelli, Grev J. L. Holstein (s. d.). 1721 blev J. W. S. Medlem af Missionskollegiet og Direktør for Vajsenhuset (som dog først 1727 paabegyndte sin Virksomhed). J. W. S. var levende interesseret i Missionsagen og førte Kollegiets Korrespondance med Halle. Som en af Christian VI. højt anset Personlighed blev han i dennes Regeringstid stærkt benyttet som Raadgiver i kirkelige Spørgsmaal og fik Sæde i en Række Kommissioner. Saaledes

blev han 1733 Medlem af Kommissionen til at paakende de ortodokse Præsters Klager over Pietisterne og 1736 af Kommissionen til Forbedring af Almueskolevæsenet, ligesom han ogsaa 1737 blev optaget i Generalkirkeinspektionskollegiet ved dettes Oprettelse. Her fik han dog ingen større Indflydelse, da han paa Grund af Sygelighed jævnlig maatte blive borte fra Møderne. Mest af alt er hans Navn knyttet til Indførelsen af Konfirmationen, hvortil han synes at have givet Kongen det afgørende Stød, ligesom Forordningen herom (af 13. Jan. 1736) for en væsentlig Del hviler paa en Betænkning af J. W. S. og Bluhme. J. W. S. var en stille, indadvendt Personlighed, svag af Legeme og trykket af et melankolsk, grublesygt Sind. Betegnende er det saaledes, at da han 1728 var blevet udnævnt til Etatsraad, pintes han af saa mange Skrupler af den Ed, han i den Anledning havde maattet aflægge, at han ansøgte om at blive løst fra den, hvad Kongen ogsaa bevilgede 1735. Kort Tid efter fik han til Gengæld Titlen som Konferensraad. Til sidst tog hans Tungsind helt Magten fra ham, han kunde ikke passe sine Forretninger, heller ikke i Kirkekollegiet, og 1739 blev han gjort umyndig. Under mange legemlige og sjælelige Lidelser henlevede han endnu tre Aar. Christian VI. omfattede stadig sin gamle Lærer med de varmeste Følelser. Ogsaa andre i Tiden satte ham højt. Zinzendorf ansaa ham for »en ivrig Befordrer af Guds Rige«, og Erik Pontoppidan har i en ofte citeret Skildring i »Menoza« omtalt J. W. S. som en Mand, der kunde henregnes blandt de fem retfærdige i Kbh., men unægtelig ogsaa blandt de mest aandeligt forpinte Mennesker i Hovedstaden. Selv en Mand som N. D. Riegels kan ikke tilbageholde en stærk Ros over J. W. S. som en ærlig og samvittighedsfuld Lærer for den unge Christian VI. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1717. Etatsraad 1728. Konferensraad 1735.

J. A. B. Janssen: Ausführliche Nachrichten über die sämmtlichen evangelisch-protestantischen Kirchen und Geistlichen der freyen und Hansestadt Hamburg, 1826, S. 298. Jens Møller: Mnemosyne, IV, 1833, S. 284—87. Kirkehist. Saml., 4. Rk., III, 1893—95, S. 46—49, 487—518; 5. Rk., III, 1905—07, S. 136—40, 181 f., 185—204, 334 ff., 462 f.; V, 1909—11, S. 369—78, 658—64, 760—70; VI, 1911—13, S. 249—53, 293, 303, 309. C. H. W. Sillem: Die Matrikel des akademischen Gymnasiums in Hamburg 1613—1883, 1891, S. 65. H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, I, 1891, S. 500—03; II, 1896, S. 218, 220—23, 230 f., 234 f., 239, 254, 260 f., 404, 456; III, 1898, S. 50 f., 78; IV, 1902, S. 222, 484—92. Cursus vitæ Holsteinianæ, 1763, S. 13. N. D. Riegels: Smaa hist. Skrifter, III: Skilderie af Siette Christian, 1798, S. 5, 14 f. [Erik Pontoppidan:] Menoza, III, 1743, S. 414—18.

Bjørn Kornerup.

Schrøder, Johannes, d. 1677, Organist. Begr. 25. Sept. 1677 i Kbh. (Petri). Fader: Muligvis Organist ved Petri K. Lorentz S. (d. senest 1647). Gift med Magdalena v. Damm, begr. 20. April 1716 i Kbh. (Petri), D. af kgl. Klokkestøber Claus v. D.

J. S. kom efter Lorentz S., der muligvis var hans Fader, 1647 til at beklæde Organistembedet ved Petri Kirke, blev takket være sine fremragende Musikeregenskaber kaldet til Hoforganist og fik 1664 tillige Bestalling som Vicekapelmester. Efter Kaspar Försters Afgang 1668 ledede han til sin Død Hofmusikken, der rigtignok efterhaanden kun havde en svag Afglans tilbage af sin fordums Herlighed under Christian IV. J. S. omtales meget rosende af sin Tid og drog Elever til sig langvejs fra. Joh. Ph. Krieger studerede saaledes hos ham 1663—65 og var hans Vikar ved Petri Kirke. En enkelt Komposition af J. S. er bevaret i Uppsala.

L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 345, 497. Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 201. J. G. Doppelmayr: Historische Nachricht von den Nürnbergischen Mathematicis und Künstlern, 1730, S. 278 f. A. Pirro: D. Buxtehude, 1913, S. 7, 80 f. M. H. Schacht: Musicus Danicus (ed. Godtfr. Skjerne), 1928, S. 51. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 22 f., 26, 31 f., 407. J. Mattheson: Grundlage einer Ehrenpforte, 1740, S. 147. S. A. E. Hagens Samlinger til dansk Musikhistorie i Det kgl. Bibliotek.

Nils Schiørring.

Schrøder, Johannes, 1696—1774, Rektor. F. 4. Febr. 1696 i Helsingør, d. 16. Maj 1774 i Slaglille, begr. sst. (Kirken). Forældre: Residerende Kapellan, senere Sognepræst ved St. Olai K. Johannes Hansen S. (1650—1711) og Sophie Rosenmejer (ca. 1662—1732), Gift 4. Okt. 1724 i Frederikshald med Gunild Bendeke (Benedike), f. ca. 1702, d. 9. Nov. 1747 i Hillerød, D. af Handelsmand Peder Pedersen (1666—1724, gift 2° 1720 med Birgitte Blix, gift 1° med Michel Lembach, d. 1719) og Anna Bendeke (d. 1719).

Efter at være blevet Student 1715 fra sin Fødebys Skole blev J. S. n. A. Hører sst. og læste samtidig til Attestats, som han tog 1717. Derefter tiltraadte han en Studierejse til tyske Universiteter, især Wittenberg, hvor han yderligere befæstedes i den Ortodoksi, som han allerede i Kbh. havde haft Lejlighed til at tilegne sig under sin Velynder Søren Lintrup (s. d.). 1720 blev han igen Hører i Helsingør, men allerede n. A. Huslærer og privat Sekretær hos sin Mosters Mand Biskop B. Deichman i Kristiania. Utilfreds med denne Plads lod han sig 1722 udnævne til Rektor i Frederikshald og fik i Løbet af nogle faa Aar Held til at genrejse denne Bys latinske Skole, som var aldeles i Forfald. 1726 tog han Magister-

graden, og 1730 lykkedes det ham, varmt støttet af Lintrup, efter en haard Kamp at blive Rektor ved Fr.borg Skole, ved hvilken han i mere end en Menneskealder kom til at øve en særdeles frugtbar Virksomhed. Dette skyldtes ikke hans administrative Indsats, men først og sidst hans usædvanlige Evner som Lærer. Faa har som han været Skolemand med Liv og Sjæl, Undervisningsarbejdet og Forholdet til Disciplene udfyldte næsten helt hans Tilværelse, uden nogen Sinde at trættes fandt han sin største Glæde i at uddanne det ene Kuld af unge efter det andet. Havde han end ikke sin Styrke i at gennemføre en streng Skoletugt, saa blev han desto mere elsket af sine talrige Disciple paa Grund af sit milde, faderlige Sind, for hvilket Riset altid var »modbydeligt«. Skolen oplevede da ogsaa i hans Rektoraar en rig Blomstringsperiode, og J. S. kunde i dette Tidsrum sende ikke mindre end ca. 390 Dimittender til Universitetet. For øvrigt var han i sin Embedstid ikke fri for Modgang: foruden store personlige Sorger og jævnlige Bekymringer for sine Disciple, hvoraf mange var vilde Krabater, havde han især under Christian VI. Vanskeligheder med den pietistiske Retning, der i Hillerød havde faaet et vigtigt Arnested. — J. S. var en Mand af solide Kundskaber baade i Historie og Teologi, i Græsk, Latin og flere østerlandske Sprog. Fraregnet et Par smaa Ungdomsskrifter, bl. a. om Frederikshald, er han ikke optraadt som Forfatter, men blev desto ivrigere raadspurgt af mange af Datidens Lærde, der gerne benyttede sig af hans Kundskabsfylde og Tjenstvillighed. Efter 1766 at have taget sin Afsked boede J. S. hos sine Børn, til det sidste ved privat Lærergerning optaget af det, han havde anset for Livets skønneste Maal, at føre unge ind i Aandens Verden. — Tit. Professor 1756.

C. Giessing: Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 220—53. Bjørn Kornerup: Frederiksborg Statsskoles Historie 1630—1830, 1933, S. 118—21, 133—64, 167, 262 f., 273—75. Kirkehist. Saml., 6. Rk., II, 1936—38, S. 101—59, passim.

Bjørn Kornerup.

Schröder, Johannes, 1793—1862, Officer, topografisk Forfatter. F. 14. Maj 1793 i Præstø, d. 8. Jan. 1862 i Hamburg, begr. sst. Forældre: Fabrikant, senere Økonom ved Vagthuset i Kiel Peter S. (1765—1807) og Else Caritha Frederikke Tanderup (ca. 1772—1841, gift 2° 1808 med Købmand August Friedrich Thöming, 1764—1835). Gift 19. Maj 1818 i Slesvig med Francisca Amalia Pauly, f. 16. Juni 1797 paa Bossee, d. 15. Juli 1870 i Kiel, D. af Godsejer, senere Gehejmedomæneraad Georg Friedrich P. (1751—1816) og Maria Catharina Ahlers (1769—1832).

Da S. som Dreng havde Lyst til Soldaterlivet, blev han optaget som Frikorporal i det militære Institut i Rendsborg, udnævntes i Dec. 1809 til Sekondløjtnant ved det slesvigske Infanteriregiments Jægerkompagni og forsattes 1813 til det Hjælpekorps, som Danmark stillede til Napoleons Raadighed. 1814—15 deltog han i Troppbevægelserne mod den franske Grænse. Efter Fredslutningen garnisonerede S. hen imod en Menneskealder i Byen Slesvig, og denne lange Tid benyttede han til historiske og topografiske Studier. 1827 udgav han »Geschichte und Beschreibung der Stadt Schleswig«, 1837 »Geschichte des Schleswiger Infanterieregiments« og »Topographie des Herzogthums Schleswig«, I—II (2. Aufl. 1854; dansk Oversættelse s. A.), 1841 »Topographie des Herzogthums Holstein«, I—II (2. Aufl. sammen med H. Biernatzski 1855—56), og desuden offentliggjorde han en Række Afhandlinger af beslægtet Indhold i holstenske Tidsskrifter. 1827 forfremmedes han til Kaptajn og ved Arméreduktionen 1842 til Major ved 15. Bataillon i Rendsborg. Her sluttede han sig 1848 til Slesvigholstenerne og deltog som Oberst paa deres Side i Trearskrigen, idet han en kort Tid var Kommandant i Flensborg, derefter i Altona. Efter Fredslutningen udelukkedes han (indtil 1856) fra Amnestien og henlevede sine sidste Aar som Bogholder ved et Gaskompagni i Hamburg. 1862 udkom hans »Darstellungen von Schlössern und Herrenhäusern der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg«. — R. 1840, udslettet 1850.

Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg, V, 1862, S. 358 ff.

P. Lauridsen (Vilh. la Cour).*

Schröder, Johannes Elieser, 1838—1920, Filantrop. F. 13. Jan. 1838 i Christianssæde Skovriderbolig, Skørringe Sogn, d. 23. Okt. 1920 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Skovrider Jens Peter(sen) S. (1782—1860, gift 1° 1808 med Johanne Elisabeth Waldner (Wagner), ca. 1775—1832) og Frederikke Lovise Hviid (1803—39). Gift 13. Okt. 1868 i Kbh. (Frels.) med Anna Pauline Wagner, f. 13. Okt. 1844 i Kbh. (Garn.), d. 20. Dec. 1900 paa Frbg., D. af Oberstløjtnant Moritz Carl Friedrich August W. (1798—1849) og Margrethe Sophie Charlotte Manthey (1811—97).

S. tog 1858 dansk juridisk Eksamen, boede i Ungdomsaarene sammen med Broderen Ludvig S. (s. d.) og blev kristeligt paa-virket bl. a. af Præsterne N. Blædel og P. A. Fenger; 1863 besøgte han Chr. Kold paa Hjallese Mark. Han blev indkaldt under Krigen 1864, kom til Als efter Dybbøls Fald og forlod Øen, da Preusserne indtog den. Oplevelserne under Felttoget gjorde et

dybt Indtryk paa S., der har udtrykt det saaledes, at han opdagede den danske Ungdoms Modtagelighed for Meddelelser og sin egen aandelige Armod, og han foresatte sig at søge at erhverve sig Oplysning og Evne til at meddele sig til andre. Han fandt den bedste Mulighed herfor i Folkehøjskolen. 1865 var han i Askov med til at forberede Højskolen der og var i de følgende Aar Medarbejder ved den; 1867 begyndte han selv en Højskole i lejede Lokaler i en Bondegaard i Ulse, og n. A. fik Højskolen egen Bygning i Brøderup i Sydsjælland. I de første Aar havde den livlig Tilgang af Elever, men dette ændrede sig, og 1873 opgav S. Højskolen og tog til Kbh. Her var han 1873—87 Bogholder og Forvalter ved Kunstflidslotteriet og 1880—1913 Vinhandler (Grosserer fra 1894). Han vedblev imidlertid at være interesseret i Ungdommen, fik saaledes oprettet et Soldaterhjem paa Christianshavn 1873, hvor han jævnlig talte til Soldaterne, og saa heri en Slags Fortsættelse af Højskolegerningen. Han var Medstifter af Kbh.s Højskoleforening og Kirkeligt Samfund af 1898, hvis Forretningsfører han var i femten Aar. Ogsaa den sønderjyske Sag og Hedningemissionen ofrede han meget Arbejde, var saaledes Formand for Sønderjydsk Samfund og 1896—1913 Redaktør af Santalmissionens Blad »Santalposten«. Dertil blev han brugt som Foredragsholder og var i mange Aar Referent og Boganmelder til »Højskolebladet«. Han udgav bl. a. »N. F. Larsen. Et Mindeskrift for Venner« (1885); han redigerede »Mindeblade fra Grundtvigs Hundredeaarsfest« (1883), Indbydelsesskrift til den 25. Missionsuge i Kbh. 1912 og Beretninger fra kirkelige Møder. — R. 1904. — To Malerier af Karl Schröder i Familieeje, af samme ca. 1922 i Grundtvigs Hus, Kbh. Maleri af Agnes Slott-Møller.

Fr. Schröder: Johannes E. Schröder, 1921. Samme i Dansk Udsyn, II, 1922, S. 92—99. Menighedsbladet, II, 1920, S. 357. Berl. Tid. 24. Okt. s. A. Højskolebladet, XLV, s. A., Sp. 1325—30. Kirkeligt Samfunds Aarvog 1920—21. Minder fra gamle Grundtvig'ske Hjem, V, 1925, S. 146—68, 173 f.

Oluf J. Skjerbæk.

Schröder, Julius Valdemar, f. 1879, Typograf, Politiker. F. 19. Juli 1879 i Kbh. (Matth.). Forældre: Artist Johan Frederik S. (1841—83) og Rosa Catharine Vilhelmine Birgitte Friis (1852—1925). Gift 24. Dec. 1905 paa Frbg. (Marcus) med Ane Marie Bjørklund, f. 6. Febr. 1882 i Kbh. (Johs.), D. af Sølvsmed Otto Jonas B. (1847—1911) og Ane Marie Sørensen (1849—1938).

S. kom som ganske ung ind i socialdemokratisk Foreningsarbejde, bl. a. i Diskussionsklubben Lassalle paa Vesterbro, blev senere Formand for Vælgerforeningerne i 13. Kreds (1906—08) og 15. Kreds

(1918—22) og var Medlem af Partiets Hovedbestyrelse 1920—23. Som Typograf, udlært 1899, deltog han ogsaa i det faglige Organisationsliv, blev 1906 Medlem af Fagets Voldgiftsret og af sin Fagforenings Bestyrelse. Han redigerede »Typograf-Tidende« 1909—15 og var Formand for Dansk Typograf-Forbund 1920—38. Af Kbh.s Borgerrepræsentation var S. Medlem fra 1912, sad en Aarrække i Budgetudvalget, men udtraadte 1937 for at blive Kommunalrevisor. 1920 blev han opstillet til Folketingsvalget i Kbh.s 6. Kreds og valgtes 1924. Han var 1925—26 Medlem af Finansudvalget og havde i Aarenes Løb Ordførerskaber ved Behandlingen af Love om Arbejdsforhold, bl. a. Fabriklov, Forlængelse af Overenskomster, Overarbejde, Erhvervs- og Arbejdsfrihed. Han gik ud af Rigsdagen 1939. S. var i de yngre Aar en stærkt benyttet Agitator, udrustet med et godt Hoved, en slagfærdig Replik, et vindende Københavnerhumør; han var altid vel hørt i Kraft af sin common sense, sin Evne til at gribe det væsentlige i en Sag og sige det rette i det rette Øjeblik.

Social-Demokraten 5. Marts 1909 og 18. Juli 1939. Typograf-Tidende 9. April 1915, 17. Sept. 1920, 6. Sept. 1938. Gunnar Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 294 f.

Oluf Bertolt.

Schroeder (ved Daaben Schröder), **Knud**, f. 1877, Læge. F. 20. Juli 1877 paa Frbg. (Vartov). Forældre: Forvalter, exam. juris, senere Grosserer Johannes E. Schröder (s. d.) og Hustru. Antog 1904 Stavemaaden S. Gift 23. Dec. 1910 i Kbh. (Simeons) med Constance Frederikke Salicath, f. 11. Marts 1885 i Kbh. (Matth.), D. af Translatør, senere Indehaver af Salicaths Express og Bogholder i The Baltic and International Maritime Conference Gerhard Guise S. (1859—1937) og Vibeke Ingeborg Frisch (se Salicath, Vibeke).

S. blev Student 1896 fra Østersøgades Skole og 1903 medicinsk Kandidat. Han interesserede sig fra sin tidligste Barndom stærkt for Naturfagene, særlig Zoologi, men valgte dog Lægevidenskaben som Fagstudium uden helt at opgive Zoologien. Efter Embeds-eksamen gjorde han Tjeneste paa forskellige københavnske Hospitaler samt paa Universitetets bakteriologiske Laboratorium, hvor hans Undersøgelser over Agglutininerne resulterede i en Doktor-disputats, »Om Aareladningens Indflydelse paa Blodets Agglutinholdighed«, som han forsvarede 1909. Han arbejdede en Del med klinisk Diagnostik, og efter at han 1912 var blevet Overlæge paa den nyoprettede medicinske Afdeling paa Odense Amts og Bys Sygehus, paaviste han 1913 den hyppige Forekomst af Tricoce-

phalus dispar (Piskeormen) i Danmark og forbedrede Telemanns Prøve til Paavisning af Tricocephalusæg. Som Overlæge koncentrerede S. sig mere og mere om terapeutiske Opgaver. Mest kendt er hans Sulfosinbehandling, som han paabegyndte 1924 hos en Patient med Tabes-Paralyse med lancinerende Smerter. S. havde tidligere indsprøjet Svovlolie ved Arthroiter og iagttaget en betydelig Feberreaktion, og da man paa det Tidspunkt i Danmark begyndte at behandle Dementia paralytica med Malariafeber, mente S., at Svovlfeber kunde have samme Virkning. Paa den 13. nordiske Kongres for indvortes Medicin i Kbh. 1927 kunde han fremlægge et Materiale paa syv tilstrækkelig længe observerede Tilfælde af Dementia paralytica, behandlet med Sulfosin (Svovlolie, steriliseret ved S.s Tørdestillation) og opfordre Kolleger til at prøve Behandlingen. Om Sulfosinbehandlingens videre Anvendelse og Udbredelse aflagde S. efter Indbydelse Rapport ved L'Union thérapeutique's Aarsmøde i Paris 1938, offentliggjort i »Bulletin de la Société de Thérapeutique« (»Le souffre pyretogène modificateur des maladies infectieuses«, 1939). Af S.s mange videnskabelige Arbejder handler Halvdelen om Sulfosinbehandlingens, der har gjort hans Navn internationalt kendt. — S. var Leder af Tuberkulosestationen i Odense 1914—32, er Medlem af Bestyrelsen i Dansk medicinsk Selskab fra 1931 (Formand 1932—34), af Centralbestyrelsen i Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse fra 1935, af Deutscher Verein für Psychiatrie fra 1932 og af l'Union Thérapeutique fra 1934. — S. var 1894 Medstifter af Bladet »Sønderjylland« og 1896 af Studenterforeningen Hejmdal. — R. 1936. — Maleri af Karl Schrøder 1921 i Familieeje, af Sv. Saa-bye 1939.

Univ. Progr. Nov. 1909, S. 155 ff.

Axel Borghjærg.

Schrøder, Lorentz, d. ca. 1647, Organist. Gift.

L. S. — ikke at forveksle med Organisten af samme Navn ved Petri Kirke — var Organist ved Helligaandskirken, desuden forstod han at bygge Klaverer og fik 1632 og 1636 som den første særlig kgl. Tilladelse til at forfærdige disse Instrumenter. 1639 udgav han »Ein nützliches Tractätlein vom Lobe Gottes, oder der hertzerfrewenden Musica«, der indeholder en Del Oplysninger om Musikken ved Christian IV.s Hof og navnlig dvæler ved de enorme musikalske Opbud, der 1634 gav den udvalgte Prins' Bryllup dets ganske særlige Glans. I øvrigt er Skriftet en noget naivt snakkesalig Hyldest til Musikken som Kunst. — A. Fr. Werners »Deutsche Poemata« (1647) indeholder et Mindedigt over L. S. — Hans Søn

Daniel S. (f. i Kbh., d. 9. Jan. 1682) blev Organist ved Mariekirken i Stralsund, hvor han vandt sig et anset Navn. Hans nu ikke længere eksisterende Kompositioner roses overordentligt af Samtiden, fornemmeligt for deres melodiske Velklang.

A. Bartholin: *De scriptis Danorum*, 1666, S. 97. Angul Hammerich: *Musiken ved Christian IV.s Hof*, 1892, S. 121 ff., 158. Samme: *Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700*, 1921, S. 166. Athene, I, 1813, S. 437 f. O. Nielsen: *Kjøbenhavns Diplomatarium*, III, 1877, S. 160; VI, 1884, S. 302. J. Mattheson: *Grundlage einer Ehrenpforte*, 1740, S. 319 ff. S. A. E. Hagens Samlinger til dansk Musikhistorie i Det kgl. Bibliotek.

Nils Schiørring.

Schröder, Ludvig Peter, 1836—1908, Højskoleforstander. F. 19. Jan. 1836 paa Christianssæde Skovridergaard, d. 8. Febr. 1908 i Askov, begr. sst. Broder til Johannes E. S. (s. d.). Gift 24. Sept. 1862 i Kbh. (Frels.) med Charlotte Caroline Elisa Johanne Wagner, f. 29. Sept. 1842 i Rendsborg, d. 11. Nov. 1904 i Askov, D. af Kaptajn, senere Oberstløjtnant Moritz Carl Friedrich August W. (1798—1849) og Margrethe Sophie Charlotte Manthey (1811—97).

S., der tidligt mistede sin Moder, blev 1848 sat i Herlufsholm Skole, hvorfra han blev Student 1854. Gennem sine Huslærere hjemme havde han faaet Øje for Oehlschlägers Poesi og Grundtvigs Salmer, og paa Herlufsholm kom han navnlig til at staa i Taknemmelighedsgæld til Rektor Chr. Listov. Herlufsholm blev for den moderløse Dreng et »andet Barndomshjem«. Hans Moder havde ytret Ønske om, at i det mindste en af hendes Dreng maatte blive Præst. S. valgte Teologi som Studiefag, ikke alene for at opfylde sin afdøde Moders Ønske, men fordi »alvorlige Timer i mine sidste Skoleaar havde modnet det Forsæt hos mig at studere Teologi«. Han kastede sig med Iver og Flid over Bøgerne, men lukkede sig ingenlunde ude fra frugtbart og muntert Samvær med jævnaldrende Venner, bl. a. i Studenterforeningen; han virkede her sammen med andre alvorlige Studenter for at bringe en bedre Aand over Sammenkomsterne og Samværet. Men rigest Udbytte for sit gærende Ungdomssind fik han i »Lille Theologicum«, der dannedes 1858. Her mødtes S. med Ernst Trier, Jens Nørregaard, C. Bågå, Jens Paludan-Müller, Ludvig Wagner o. fl., og han blev Leder for den lille Kreds af Venner. Søren Kierkegaards voldsomme Stormløb mod Statskirken virkede ikke saa stærkt paa S. som paa andre. Hans Natur modstod ensidig Subjektivisme, og han kunde med Rette hævde, at han ikke forberedte sig til en Stilling i Kirkens Tjeneste for Levebrødets Skyld. Senere i sin Virksomhed som Højskolemand nævnedes han saare sjældent

Søren Kierkegaards Navn. Han ængstedes for, at hans Elever ved at blive optaget af Kierkegaard skulde henfalde til tunge Grublerier.

S. deltog i de skandinaviske Kirkemøder i Kbh. 1857 og i Lund 1859. Ved det første hørte han Biskop Kierkegaards aandfulde Vidnesbyrd om det grundtvigske Kirkesyn, ved det sidste mødte han de to Nordmænd Ole Arvesen og Herman Anker, der afgjort havde sluttet sig til Grundtvigs Kreds. S. nærmede sig da, under Paavirkning fra flere Sider, i sine sidste Studieaar Grundtvig og sluttede sig siden helt til hans Følge. Og ofte var han nu Gæst i Grundtvigs Hjem. 1860 blev S. cand. theol. Foreløbig lod han Spørgsmaalet om at søge Præsteembede staa aabent. Han tog dog de pastorale Prøver, fordyber sig i fortsatte teologiske Studier, navnlig Kirkehistorie, og aabenbart er en teologisk Professorstol ikke uden for hans Tanke. Men brat aabnedes Vejen til Højskolen for ham. Rødding Højskoles Forstander, Folketingsmand Sofus Høgsbro anmodede ham om at vikariere for sig paa Skolen i Nov. og Dec. 1861. Dette førte til, at S. blev Skolens Forstander fra 1. Okt. 1862. I Rødding havde Kundskabsmeddelelse været Hovedsagen, men S. lærte dels gennem sin Medlærer i Rødding, J. L. Knudsen, dels ved Besøg i Dalum Kolds Højskolesyn at kende, og det blev siden hans historiske Gerning som Højskolemand at forene de to Højskolestrømme, Røddings og Kolds, den oplysende Tale med den oplivende, vækkende Tale til de unge. — 1864 tvang S. bort fra Rødding. Men 1865 begyndte han, støttet af C. Flor, under meget beskedne Forhold en Højskole i Askov sammen med sin Ungdomsven og Medlærer fra Rødding, Heinrich Nutzhorn (s. d.). Under S.s Førerskab, med dygtige Lærere som Medarbejdere, voksede Askov og blev efterhaanden den største og mest ansete Højskole i Norden. Efter Kolds og Grundtvigs Død stod S. som Højskolens Førstemand. Hans varmhjertede og milde Hustru styrede med Dygtighed det store Skolehjem og formaaede at give Skolens offentlige Møder en festlig Ramme. — S.s Hovedemne var Menneskeslægtens Levnedsløb. Hans Tolkning af de nordiske Gudesagn kastede Lys over Menneskelivet, blev en folkelig Sjælelære. Han fortalte Folkenes Historie og skildrede store Personligheder stadig med Henblik paa at vejlede de unge til Forstaaelse af deres Tid og hvad der rørte sig i deres eget Sind. S.s jævne, stille, men myndige Tale var ikke smykket med ydre Veltalenheds Gaver, den var bygget paa omhyggelige Studier og Selvfordybelse i Emnet, tung af Indhold, rig paa Livserfaring, ofte inderlig, altid troværdig. Han ejede kun i ringe Grad Samtalens Evne, men naar han talte til den store Elevflok, følte den enkelte, som blev der netop talt til

ham. Under sit Billede skrev S. »Dag og Daad er Kæmperim«. Han levede selv derefter. Hans Arbejdslyst og Arbejdskraft var enestaaende, og hans Tale sigtede ikke alene til at vække og nære aandeligt Liv, men var en stadig Tilskyndelse til dygtigt Arbejde i Haandens Verden. Gennem sin Gerning deltog S., ligesom Tietgen og Dalgas, til hvilke han stod i personligt Venskabsforhold, i Gjenrejsningsarbejdet efter 1864. S., der i høj Grad ejede igangsættende Evne, søgte stadig at føje nye Felter til Højskolens Arbejdsmark. Fra 1878 blev der i Askov givet udvidet Undervisning, spændende over to Halvaar, og S. virkeliggjorde hermed i nogen Grad Grundtvigs Tanke om »Højskolen i Soer«. Og især fra da af var Askov et stærkt Brændpunkt for Højskolebevægelsen. Ogsaa paa anden Maade blev Askov et Midtpunkt for Grundtvigs folkelige og kirkelige Tanker. I Askov holdtes store Efteraarsmøder, Lærermøder, kirkelige Sammenkomster (C. Appels Ordination 1874, Mødet om de kirkelige Frihedskrav 1881), her mødtes Folk fra Kongeriget med sønderjyske Landsmænd til Raadslagning, og i det nærliggende Skibelund Krat samledes store Skarer fra begge Sider Kongeaen til Stævner for at styrkes i fælles Haab. S. stod i levende Forbindelse med Højskolemænd i Nordens andre Lande, mange dansk-amerikanske Præster og Højskolemænd fik deres første Uddannelse i Askov. Han talte ved Møder Landet over, han tog sig varmt af Plejehjemssagen, arbejdede virksomt for Det danske Hedeselskab (var efter Dalgas' Død Medlem af dets snævre Bestyrelse), var Medstifter af Dansk Skoleforening og af Kirkeligt Samfund af 1898, deltog i nordiske Skolemøder, i Bethesdamøderne og i Menighedskonventets Sammenkomster. Han var Medlem af Landstinget 1886—90 og af Det kirkelige Udvalg 1904—07. — Hans omfattende ofte i Formen noget tunge Forfatterskab ligger paa Linie med hans Skolevirksomhed. Han var Medudgiver af »Nordisk Maanedsskrift« 1871—83, af »Historisk Maanedsskrift« 1883—88, af »Danskeren« 1888—94 og var en flittig Medarbejder ved »Højskolebladet« fra dets Oprettelse 1876 til sin Død. Han udsendte Bøger bl. a. om Ole Peter Holm Larsen (Skræppenborg) (1875), Mads Melbye (1879), Ludvig Helveg (1884), »Adam Oehlenschläger og den romantiske Skole« (1888) og Ernst Trier (1894). Især viede han Grundtvig mange af sine Studier, »Professor i Grundtvig«, som man skæmtsomt kaldte ham. Frugten heraf var bl. a. to større Skrifter, »N. F. S. Grundtvigs Barndom og første Ungdom« (1883) og »N. F. S. Grundtvigs Levned« (1901), hvortil kommer en lang Række Afhandlinger i forskellige Tidsskrifter. Han skrev et fyldigt Værk om »Den nordiske Folkehøjskole« (1905), og ogsaa praktisk-

økonomiske Spørgsmaal tog hans Interesse, hvorom hans Værk »Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje« (I—II, 1892—97) vidner. Men mest fyldte han i sit Skolearbejde. Han knyttede en Række betydelige Mænd til Askov, men alle bøjede sig for hans aandelige Førerskab. 1906 fratraadte han som Forstander, men fortsatte som Lærer til et Par Dage før sin Død.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1906. — R. 1892. — Maleri af Joakim Skovgaard 1906. Buster af Aksel Hansen 1894 og af Rs. Andersen 1901. Portrætteret paa Erik Henningsens Gruppebillede fra Askov 1902 (Fr.borg; Gentagelse i Ribe Stiftsmuseum) og paa C. Dirckinck-Holmfelds Tegning »Lille Theologicum« 1860. Litografi herefter s. A. Litografi af I. W. Tegner 1887 efter Fotografi og af Harald Jensen 1896. Træsnit 1884 og af H. C. Olsen 1907. — Mindesmærke i Skibelund 1910, tegnet af Joakim Skovgaard. Mindeplantage ved Flyndersø s. A.

L. Schrøder: Minder fra Kjøbenhavn, Rødding og Askov i Sæxtierne (Gads dsk. Mag., I, 1906—07, S. 417—30). Askov Folkehøjskole 1865—1915, 1915. J. Nissen: Ti Levnedsløb, 1919. E. Marstrand: Omkring Askov, 1924. L. Schrøder: Fru Charlotte Schrøder, 1905. Holger Begtrup: Ludvig Schrøder, 1913. Fr. Schrøder: Ludvig Schrøders Liv og Gerning, I—II, 1935—36. Højskolebladet, XXXI, 1906, Sp. 65—84, 115—42; XXXIII, 1908, Sp. 201—32, 255—68, 313—22, 335—44; XXXVII, 1912, Sp. 145—56 (af H. Nutzhorn); LXI, 1936, S. 41—45, 68 ff., 78 ff. (af L. Moltesen), 251—55, 273 f., 290 f. Hjem og Skole, I, 1908, S. 161 ff. Hedeselskabets Tidsskr., s. A., S. 25—31. Gads dsk. Mag., II, 1907—08, S. 417 ff. Nordisk tidsskr., 1908, S. 155—72 (af H. Begtrup). For Kirke og Kultur, XV, s. A., S. 129 ff. Sønderjydske Aarbøger, 1909, S. 1—22 (L. S. og Sønderjylland). Askov Lærlinge 1941.

Fred. Nørgaard.

Schroeder (ved Daaben Schrøder), **Rolf**, f. 1872, Arkitekt. F. 16. Nov. 1872 paa Brøderup Højskole, Snesere Sogn. Broder til Knud S. (s. d.). Antog 1904 Stavemaaden S. Gift 29. Maj 1900 i Kbh. (Matth.) med Alma Ellen Eickhoff, f. 29. Maj 1876 paa Frbg. (Frue), D. af Maskinfabrikant Frederik Gottfried Leonhard E. (1842—1925) og Alma Ida Hildagunda Wulff (1845—1911).

S. blev Tømrersvend 1891 (Haandværkerforeningens Sølvmedaille), gennemgik Teknisk Selskabs Skole og besøgte Akademiets Arkitekturskole fra 1893 med Afgangseksamen 1902. Selvstændig Virksomhed begyndte han 1898. — Inden for nyere dansk Arkitektur staar S. som en konservativ Skikkelse. Han tilhører samme Retning som Herholdt, Hans J. Holm, Nyrop og Vald. Koch, hos hvem han tegnede som ung. Han har som disse med Forkærlighed dyrket de hjemlige Materialer: Granit, den røde, haandstrøgne Mursten, Tagtegl, samt lagt Vægt paa at udforme sine Bygningers

Ydre efter Planen, Benyttelsens Art og Stedet og paa at fortsætte Traditionen paa en personlig, stemningsbetonet Maade. Nævnes kan: paa Askov Højskole Det hvide og Det røde Hus (1898—99), Ombygningen af den gamle Skolebygning (1913) samt Kirke og Præstebolig (1898—1900); Grundtvigs Hus, Studiestræde 38 (1908); Jens Schous Klinik, Martinsvej 8 (1909); Lillerød Skole (1910) og Brugsforening (1915); den fuldstændige Ombygning af Hovedbygningen paa Ny Allerødgaard ved Lillerød og Ombygningen til Villa af det gamle Toldsted i Snekkersten, Strandvej 112 (begge 1911); Klinikken Hunderupvej 61, Odense (1913); Belysningsvæsenets Administrationsbygning, Gothersgade 53, sammen med G. B. Hagen (1913); Hans Justs Magasiner, Aarhusgade 88 (1917); Johanneskirken i Brørup (1925); flere store Boligforeningshuse i Kbh., f. Eks. Strandboulevard 149, lig Kertemindegade 3—11 (1916) og S. Boulevard 99—103 (1919). Ikke mindst har S.s kunstneriske Syn fundet Udtryk i Enkeltheder, f. Eks. Kaminen i Røde Hus paa Askov, Lysekronen med Bispestavmotivet og Trappegangens Billedskærerarbejder i Grundtvigs Hus samt Brønden i Gaarden til Belysningsvæsenets ovennævnte Ejendom. Han har tillige taget Del i den frembrydende Byplanbevægelse og bl. a. vundet 1. Præmie sammen med Fr. Wagner i Konkurrencen om en Vej- og Bebyggelsesplan for Aalborg 1912. 1901—13 var S. Assistent ved Akademiets Perspektivskole. I det 1928 nedsatte Udvalg til Undersøgelse af Midler mod trædelæggende Organismer som Svamp og Husbukke, et delvis uopdyrket Omraade (Meddelelser 1932 og 1937), var han Formand. Fra 1920 er han Indenrigsministeriets Konsulent i Byggesager og har bl. a. for at organisere Boliglovens Administration udarbejdet Beregningsprincipper, Skemaer m. m. Fra 1923 er han Medlem af Byplanlaboratoriets Plenarfor-samling, fra 1934 Medlem af Akademiet og Akademiraadet m. m. Paa Udstilling i Leipzig 1913 tildeltes der ham Guldmedaille. — R. 1934. — Maleri af Broderen Karl Schrøder 1926. Portrætteret paa Gruppebillede af H. Dohm 1936.

Architekten, Medd. fra Akad. Architectforening, XI, 1909, S. 353—59, 397—403, 409—15; XII, 1910, S. 38; XV, 1913, S. 21 f.; XXV, 1923, S. 414 f., 418 ff., 427, 429 f. Forskønnelsen, XXVII, 1937, S. 13, 16—19.

Knud Millech.

Schrödersee, Johan Christian, 1754—1801, Søofficer. F. 5. Okt. 1754 i Kbh. (Frue), d. 2. April 1801 om Bord i »Indfødsretten« paa Kbh.s Red, begr. i Kbh. (Krigergraven paa Holmens Kgd.). Forældre: Toldinspektør, Justitsraad Werner Schrøder

(1720—58) og Johanne Fischer (1717—1802). Adlet 3. Nov. 1777 med Familienavnet S. Ugift.

S. blev Kadet 1769, Sekondløjtnant 1773, Premierløjtnant 1781 og Kaptajnløjtnant 1784. Efter forskellige Togter som subaltern Officer kom han 1778 i engelsk Tjeneste under den nordamerikanske Frihedskrig, deltog i Vestindien i adskillige Søslag mod den franske Flaade og modtog en meget anerkendende Anbefalingskrivelse fra Admiral Rodney. Han blev imidlertid syg 1782, laa længe i London og søgte derefter at genvinde sit Helbred ved et engelsk Badested. Først 1784 kunde han vende hjem og genoptage sin Tjeneste. 1788 var han Chef for Kavaleriprammen »Aggershus« under Krigsudrustning, n. A. blev han Generaladjutant hos Kongen med Anciennitet fra 1784, 1793 Chef for Briggen »Glommen«, der konvojerede danske Skibe til Kap Finisterre og tilbage, og n. A. næstkommanderende i Fregatten »Thetis«. Her blev S., hvis Helbred siden hans lange Sygdom i England ikke var godt, atter syg og maatte derfor 1796 søge sin Afsked, der meddeltes ham med Kaptajns Karakter. Under Slaget paa Reden 2. April 1801 opholdt han sig i Kronprinsens Følge paa Batteriet »Sextus«, da der kom Efterretning om, at Chefen for Blokskibet »Indfødsretten«, Kaptajn A. de Thurah, var faldet. S. tilbød straks at gaa om Bord for at overtage Kommandoen, og Kronprinsen modtog Tilbudet. S. faldt i det Øjeblik, han gik over Falderebet paa »Indfødsretten«. — Gravmonument, gengivet i Træsnit. Mindesøjle paa Batteriet Sextus. — Maleri. Stik af G. Haas efter Tegning af J. Juel.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 55 f. P. C. Bundesen: Slaget paa Reden, Tidsskr. f. Søv., LXXII, 1901, S. 228.

Th. Topsøe-Jensen.

Schrøter, Johan Henrik, 1771—1851, Præst, Oversætter og Folkemindesamler. F. 25. Febr. 1771 i Thorshavn, d. 14. Nov. 1851 sst., begr. sst. Forældre: Landkirurg Christian Gottlob Schröder (1724—81) og Anna Elisabeth Hammershaimb (1740—80). Gift 6. Okt. 1801 i Thorshavn med Mariane Sophie Hammershaimb, f. 13. Juni 1773 i Thorshavn, d. 14. Juli 1828 sst, D. af Landfoged Wenceslaus H. (1744—1828) og Armgard Maria Svabo (1737—1808).

S. gik i Thorshavns Latinskole 1784—90, hvorefter han sendtes til Slagelse lærde Skole. Herfra blev han Student 1791 og lagde sig ved Universitetet først efter Lægevidenskaben, men slog senere om og tog teologisk Attestats 1796. N. A. blev han Kapellan paa Suderø, hvor han senere (1804) beskikkedes til Sognepræst.

Fra dette Embede tog han sin Afsked 1826 og bosatte sig derpaa først i Vaag, men flyttede 1828 til Thorshavn, hvor han levede Resten af sit Liv, travlt beskæftiget med litterært Arbejde. — S., hvis Fader stammede fra Schlesien, var paa mødrene Side i Slægt med saavel J. C. Svabo (s. d.) som V. U. Hammershaimb (s. d.). I sit Virke for Færøernes Sprog og nationale Kultur danner han et Mellemed mellem disse to fremragende Mænd. Han var ganske vist ikke i Stand til som Sprogmand at fortsætte Svabos Arbejde, heller ikke havde han Hammershaimbs Kundskaber og æstetisk sikre Blik, men han blev med Hensyn til færøsk Prosa en Pioner, og som Visesamler indlagde han sig store Fortjenester. — Skønt S. var meget produktiv med sin Pen (han var vel Færøernes flittigste Brevskriver), har han kun udgivet faa Ting i Trykken. Vigtigst er hans to Oversætterarbejder: »Evangelium Sankta Matthæussa, aa Førisk o Dansk« (1823) og den færøske Tekst i Rafns »Færeyinga Saga« (1832). I øvrigt kan, foruden Artikler i Aviser og Tidsskrifter, nævnes hans »Samling af kongelige Anordninger og andre Documenter Færøerne vedkommende« (1836) samt (fra s. A.) »Efterretninger om Byen Thorshavn«. — S.s Optegnelser af Folkeviser skyldes nok H. C. Lyngbyes (og P. E. Müllers) Initiativ, men det maa ikke glemmes, at saa at sige hele Stoffet i Lyngbyes »Færøiske Qvæder« (1822) stammer fra S.s Haand, og alligevel er dette kun en Brøkdelen af hans Visesamlinger. S. var paa dette Omraade ikke alene en flittig, men ogsaa en dygtig Samler, som har gjort sig fortjent af i sidste Øjeblik at have optegnet sjældne Viser, ikke mindst Rester af Middelalderens religiøse Digtning paa Færøsk. — S.s Interesse for Færøernes Historie var gammel, men den fik først rigtig Næring, efter at han i 1820'erne var kommet i Forbindelse med Oldskriftselskabet. Paa dette Omraade fortjener han ikke samme Ros som for sine Visesamlinger. Her har hans livlige Fantasi vildledt ham, saa at de historiske Sagn, han optegner (nogle er trykte i »Antiquar. Tidsskr.« 1849—51, 1852), maa betragtes som Forfalskninger af folkelig Tradition.

C. F. Nielsen: Stamtavle over Familien Hammershaimb, 1876, S. 13 f. Aarb. f. nord. Oldk. og Hist., 1882, S. 363. Chr. Matras: Føroysk Bókmentasøga, 1935.

Chr. Matras.

Schubart, Herman, Baron, 1756—1832, Diplomat. F. 14. Jan. 1756 i Odense, d. 27. Jan. 1832 paa Sollerup, begr. i Øster Hæsing. Forældre: Oberstløjtnant, senere Deputeret Carl Rudolph S. (1714—59, gift 1° 1744 med Marie Elisabeth v. der Maase, 1722—46)

og Inger Løvenskiold (1732—1808). Gift 10. Aug. 1789 i Haag med Jacoba (Jacqueline) Elisabeth Wieling, f. 10. Sept. 1764 i Utrecht, d. 5. Febr. 1814 paa Montenero ved Livorno, D. af Raadsherre Carel Balthasar W. og Johanne Christina Martens.

S. var fra ung bestemt til den militære Karriere og gjorde 1772—80 Tjeneste i Fodgarden, fra 1773 som Premierløjtnant. Derfra slog han over i den diplomatiske Løbebane, idet han 1783 modtog Udnævnelse til Legationssekretær i Dresden. Herfra forflyttedes han 1784 til Haag og avancerede 1789 til Gesandt i Holland. I denne Stilling udførte han gennem ni vanskelige Revolutionsaar et ganske udmærket Arbejde. Han lærte at tale flydende Hollandsk, og han kom ved sit Ægteskab i Kontakt med en Række fremtrædende Personligheder i Holland. 1798—1800 virkede S. som Gesandt i Madrid, men det lykkedes ham ikke at opnaa Enighed med den spanske Regering om de Toldstridigheder, der var de to Lande imellem. Efter et fornyet kort Ophold i Holland, hvor han forhandlede om et Statslaan, og et Besøg i Kbh. drog S. 1802 til Italien, idet Regeringen paa hans eget Forslag havde udnævnt ham til »Generalintendant for de danske Handelsanliggender i Italien«. I denne Stilling var det hans Hverv at være Mellemed mellem de forskellige italienske Regeringer og dansk-norske Købmænd. Han skulde navnlig interessere sig for Levandhandelen, indberette om, hvilke Varer der med Fordel kunde afsættes i disse Egne, og føre nøje Tilsyn med de forskellige dansk-norske Konsuler. Med ufortrøden Flid gennemrejste S. de forskellige italienske Provinser og skaffede sig udmærkede Forbindelser, saaledes at dansk-norske Købmænd vandt Indpas, navnlig i Fragtfarten mellem Italien og de levantinske Havne. Ved hans Ankomst var dansk-norske Skibe saa godt som ukendte i det Ioniske Hav, men efter fem Aars Arbejde kunde han indberette, at nordiske Redere drev indbringende Forretninger i disse fjerne Egne. Ogsaa Adriaterhavskysten fik han aabnet for dansk-norsk Skibsfart.

Ved Norges Adskillelse fra Danmark ophørte S.s Virksomhed som Generalintendant, og hans Hustrus snart paafølgende Død medførte, at den hidtil saa virksomme Mand slappede fuldstændig af. I de følgende Aar førte han et noget omflakkende Liv uden alvorligt Arbejde. 1819—21 virkede han som Rejeleedsager for Prins Christian Frederik og Gemalinde, et Hverv, der hidførte hans fuldstændige økonomiske Ruin. Dette svækkede hans Stilling, og da han desuden som midlertidig Gesandt hos Kongen af Napoli indtog en mere liberal Holdning, end Regeringen fandt passende, var yderligere diplomatisk Avancement udelukket, og han blev

kaldt tilbage. Man lod ham beholde Gagen, men denne gik fortrinsvis til Afbetaling af Gæld.

S. hørte utvivlsomt til de dygtigste inden for det danske Diplomatkorps, og hans Indsigter navnlig i økonomiske Spørgsmaal var betydelige. Ved Siden heraf var han meget kunstnerisk interesseret, og han blev en udmærket Støtte for flere af Tidens danske Kunstnere, som da opholdt sig i Rom. Ved sine gode Forbindelser skaffede han Thorvaldsen Adgang til de bedste italienske Familier, og under Ophold i Kbh. talte han varmt hans Sag hos Kronprinsen og Akademiets Præsident Prins Christian Frederik. Det skyldtes ligeledes S., at Thorvaldsen kom til at yde sit Bidrag til det nye Christiansborg Slots kunstneriske Udsmykning. Ogsaa Oldforskeren Zoega havde en trofast Ven i S., og efter hans tidlige Død tog S. Sønnen Frederik i Huset hos sig.

Efter sin Hjemkomst tog S. Ophold paa Sollerup paa Fyn, nær Søsteren paa Brahetrolleborg og Slægtningene paa Arreskov. I sine sidste Aar var han travlt beskæftiget med at nedskrive en Beretning om sit Levned, der havde Form af en Række opdigtede Breve fra ham til Søsteren. Manuskriptet, der bærer Titlen »Biographie d'un diplomate de 50 ans avec des anecdotes historiques et politiques«, findes nu i Det kgl. Bibliotek. Inden for Vennekredsen gik S. under Navnet »den lille Ekscellence«, og naar han ved festlige Lejligheder optraadte i Gala, ødselt strøende omkring sig med vittige Anekdoter og ivrigt kurtiserende de unge Damer, følte Selskabet sig for et Øjeblik paa ny sat tilbage til det elegante Aarhundrede.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. Breve til og fra S. i Det kgl. Bibliotek. — Æresmedlem af Videnskabernes Selskab 1806, af Kunstakademiet 1815. — Kammerjunker 1776. Kammerherre 1789. Gehejmekonferensraad 1815. Friherrepotent 1811. — Hv. R. 1803. — Maleri af Pietro Benvenuto 1814 (Holsteinborg); Kopi af Knud Larsen (Fr.borg). Maleri (sst.). Maleri af J. L. Lund (sst.). Maleri af C. A. Jensen 1819. Pastel (Holsteinborg). Voksrelieffer af C. Lode og af G. A. Santarelli 1803 (Fr.borg). Buste af Thorvaldsen 1804 (Thorvaldsens Museum). Portrætteret paa sammes Relief 1814 over Baronesse Schubart.

Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1897, S. 231 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Museum, 1890, S. 257—90, 423—48. J. M. Thiele: Thorvaldsens Ungdomshistorie, 1851. Samme: Thorvaldsen i Rom 1805—19, 1852. A. D. Jørgensen: Georg Zoega, 1881, S. 121 f. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans

Regering 1797—1807, I, 1923, S. 317 ff. Rikard Magnussen: Thorvaldsens Livsankuelse, 1936, S. 113—60. Rom og Danmark gennem Tiderne, red. af L. Bobé, II, 1937.

Harald Jørgensen.

Schubothé, Johann Jürgen Heinrich, 1761—1828, Boghandler. F. 14. Maj 1761 i Kbh. (Petri), d. 4. Aug. 1828 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Tjener hos Dr. v. Berger Georg Christoph S. (ca. 1722—61) og Maria Elisabeth Amelung, gift 2° 1772 med Skrædder Johann Hendrich Bodenstern. Gift 23. Juli 1802 i Kbh. (Petri) med Anna Christina Petersen, f. ca. 1765, d. 15. Maj 1807 i Kbh. (Petri).

Blandt de gamle københavnske Boglader paa Børsen var den af Frantz Christian Mumme 1728 grundlagte en af de mest ansete; den lededes efter Mummens Død 1759 af Johann Friedrich Heineck (d. 1780) og Johan Jakob Faber (d. 1792); efter Heinecks Død indtraadte Andreas Nitschke som Fabers Kompagnon. Det var da af Nitschke, at S. 1. Jan. 1795 købte Bogladen for en aarlig Udbetaling af 400 Rdl., som Nitschke oppebar til sin Død 1814. S. var fjorten Aar gammel 1775 sat i Lære hos Heineck & Faber; han blev der ogsaa, efter at hans Læretid 1782 var udstaaet, og var saaledes velkendt baade med sit Fag og med den Forretning, som han overtog og derefter førte videre under eget Navn. Han drev den gamle Boglade fremad med Flid, rejste stadig til Messerne i Leipzig og forøgede Forlaget med Skrifter, væsentlig af videnskabeligt og pædagogisk Indhold. Blandt disse kan fremhæves Rasmus Rask: »Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog« (1811) og Jens Kragh Høst: »Geheimkabinetetsminister Grev J. F. Struensee og hans Ministerium« (I—III, 1824, ogsaa paa Tysk, I—II, 1826—27); om hans Forlags betydelige Udstrækning og Karakter vidner højt de mange kendte Forfattere i hans Forlagskataloger: Jacob Baden, Jens Baggesen, Andreas Birch, S. N. J. Bloch, P. O. Boisen, C. J. R. Christiani, L. Engelstoft, Anders Gamborg, J. D. Herholdt, J. W. Hornemann, H. J. Krebs, M. F. Liebenberg, P. E. Müller, Fr. Münster, R. Nyerup, J. Paludan, Fr. Plum, J. L. Rasmussen, N. D. Riegels, B. F. Rønne, M. Saxtorph, C. F. Schmidt-Phieseldeck, C. F. Schumacher, P. F. Suhm, F. Thaarup, J. C. Tode, M. Vahl og E. Viborg. Uden Vanskeligheder gik hans Liv i øvrigt ikke af. Allerede faa Aar efter sin Etablering maatte han 1799 lide den Tort ved en Højesteretsdom at blive idømt en Bøde paa 500 Rbdl., fordi et i Kommission hos ham udkommet anonymt Skrift »Repertorium for Fædrelandets Religionslærere« (I—V, 1795—97), hvis Forfatter Malthe Møller (s. d.) han ikke vilde navngive, havde fremført

drøje Beskyldninger for Eftertryk mod Søren Gyldendal, hvad denne ikke vilde lade sidde paa sig; saa sent som 1819 maatte han, tvungen af de trykkede økonomiske Forhold, bede sine Kreditorer om Hensstand. Dog kom han atter til Kræfter, og den almindelige Agtelse, som han nød — Hofboghandler var han blevet 1804 — fik et smukt Udslag ved den Fest, som »samtlige Bod-Lejere paa Børsen« gav for ham 10. Maj 1825, da han havde været 50 Aar ved Boghandelen og »næsten daglig vandret i Børsens Lokaler«, og hvor hans Pris lød baade i bunden og ubunden Stil. Ved hans Død tre Aar senere overtog hans Svigersøn B. S. Langhoff (s. d.) Forretningen og førte den videre under det gamle Firmanavn. — Akvarel; Litografi derefter fra Tegner & Kittendorff 1861.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870, S. 45 f., 94 f., 105 f. H. Weitemyer: Smaating om Boghandel og Boghandlere i 18. Aarhundrede, 1908, S. 34 f. Nordisk Boghandlertidende 27. Dec. 1878, 11. Dec. 1903, 28. Jan. 1909. J. Kragh Høst: Erindringer om mig og mine samtidige, 1835, S. 97, 172, 175, 180. Dagen 20. Maj 1825. Conversationsblad, I, 1825, S. 553 ff.

Ove Tryde.

Schule, Georg Christian, 1764—1816, Kobberstikker og Raderer. F. 7. Okt. 1764 i Kbh. (Petri), d. 9. Juli 1816 i Leipzig, begr. sst. Forældre: Klædefabrikant Johan Christoph S. (1741—1813) og Dorothea Elisabeth Wolf (1735—1801). Gift efter 1787 med Friderica Marianna Christiana Zirkenbach, f. 28. Juli 1765 i Dessau, d. 6. Jan. 1847 i Leipzig, D. af Parykmager Leopold Z. og Elisabeth Dorothea.

S. uddannedes til Kobberstikker af J. F. Clemens, hos hvem han boede i fire Aar (ca. 1779—82), og besøgte desuden Kunstakademiet, hvor han fik den lille Sølvmedaille 1782. Hans tidligst daterede Arbejde, Portræt af Otto Thott, er fra 1781. Formentlig har han været Clemens' Medhjælper under Udarbejdelsen af »Jægerspris-Mindesmærkerne« (1783) og i alt Fald ved Arbejdet paa »Ægyptiske og romerske Oldsager« (1782—86). Omkring 1787 bosatte S. sig i Leipzig og blev her til sin Død; han blev 1790 immatrikuleret ved Universitetet. Fra Kbh.-Tiden kan nævnes nogle Portrætstik, stærkt paavirket af Clemens' Kunst, Illustrationer og Vignetter i Chodowiecki-Manér til Bogudgaver af Wessel, Richardson, Smollet etc., satiriske Blade, der virker temmelig diletantiske, samt hans store og mest kendte Arbejder: Roskilde Domkirkes Indre, Kavalergangen i Rosenborg Have (1785) og Indgangen til Frbg. Have (1786); paa de to sidste, der er udført efter hans egne Tegninger, ses en Mængde let karikerede og i øvrigt

ret ubehjælpsomt udførte Portrætfigurer af kendte københavnske Typer i broget Blanding. At Abildgaard, som ofte antaget, trods S.s Signatur skal have leveret Tegninger hertil, er usandsynligt. Ganske fine som grafiske Arbejder er de to Raderinger fra 1783 efter Wiedewelts Mindestøtte for Bernstorff og Christian VI.s Sarkofag. — Efter Bosættelsen i Leipzig beskæftigede S. sig især med Bogillustrationer, Titelblade, Vignetter o. l.; nogle faa Portrætter kendes dog ogsaa. Bortset fra Stikket af Frihedsstøtten (1803) og Portrættet af Prins Christian (VIII.) fra 1815 havde S. vist ingen Forbindelse med Danmark efter 1787. I Kobberstiksamlingen findes 64 Stik og Raderinger af S.

F. C. Krohn: Samlinger til en beskrivende Fortegnelse over danske Kobberstik, Raderinger m. m., 1889. Leo Swane: J. F. Clemens, 1929. *Jørgen Stühr.*

v. d. Schulenburg. Den i Altmark hjemmehørende uradelige Slægt v. d. S., hvis Stamsæde S. laa nær Salzwedel, forekommer tidligst 1238 med Wernerus de Sculenborch, og føres med Sikkerhed tilbage til Ridderen Werner v. d. S. (nævnt 1271 og 1304), der havde Beetzendorf i Pant; med hans Sønner Ridderne Didrik (II.) v. d. S. (nævnt 1302 og 40) og Bernhard (I.) v. d. S. (nævnt 1292 og 1341) deles Slægten i to Hovedlinier, den sorte og den hvide, der begge endnu bestaar; Bernhard (I.) v. d. S. var Oldefader til Ridderen Fritz (II.) v. d. S. (nævnt 1398 og 1415), hvis Sønnesøns Søn brandenburgsk Raad Albrecht (III.) v. d. S. (d. 1540) til Osterwohle var Tipoldefader til braunschweig-lüneburgsk Gehejmerraad Friedrich Achaz v. d. S. (1647—1701) til Hehlen og Angern m. m.; dennes Sønnesøn brandenburgsk Oberst Rigs greve Christian Hieronymus Adolf v. d. S. (1717—73), der arvede Majoratet Gr. Krankow i Mecklenburg, var Fader til nedenn. Generalløjtnant Rigs greve Georg Ludvig v. d. S. (1755—1828), der blev naturaliseret 1776; hans Søn var dansk Ritmester Rigs greve Carl Otto Frederik v. d. S. (1801—47) til Gr. Krankow og Petersdorf. — Den sorte Linies Stamfader Didrik (II.) v. d. S. var Oldefader til Ridderen Werner (VIII.) v. d. S. (nævnt 1411 og 47) til Beetzendorf og Apenburg m. m., hvis Sønnesøns Søn Levin (I.) v. d. S. (1510—69) til Beetzendorf og Probstei Salzwedel m. m. var Fader til brandenburgsk Raad Albrecht (IV.) v. d. S. (1535—83) til Probstei Salzwedel og Trebsen m. m. og til Werner (XVII.) v. d. S. (1541—81) til Beetzendorf, hvis Sønnesøn Achaz (II.) v. d. S. (1610—80) til Apenburg og Lieberose m. m. var Fader til Amalie v. d. S. (1643—1713), gift med nedenn. Dietrich Hermann v. d. S., og til nedenn. General Hans Georg

v. d. S. (1645—1715) til Lieberose og Beetzendorf; i sit Ægteskab med sin Søsterdatter Renate Sophie v. d. S. (1674—1743) (Datter af den nævnte Dietrich Hermann v. d. S.) havde han Sønnen Georg Anton v. d. S. (1706—78) til Lieberose og Beetzendorf, der 1734 optoges i rigsgrevelig Stand. Ovenn. Albrecht (IV.) v. d. S. (1535—83) var Bedstefader til Albrecht (IX.) v. d. S. (1609—42) til Beetzendorf, Apenburg og Probstei Salzwedel, hvis Søn ovenn. brandenburgsk Krigskommissær Dietrich Hermann v. d. S. (1638—93) til Beetzendorf m. m. var Fader til preussisk Hof- og Legationsraad Levin Dietrich v. d. S. (1678—1743) til Tucheim og til nedenn. Feltmarskal Rigsgreve Werner v. d. S. (1679—1755) til Apenburg og Probstei Salzwedel, hvis Sønner var dansk Generalløjtnant Rigsgreve Wolf Didrik v. d. S. (1731—1803) til Beetzendorf og Apenburg og Diplomaten Rigsgreve Werner v. d. S. (1736—1810) til Probstei Salzwedel, Beetzendorf og Apenburg. Ovenn. Levin Dietrich v. d. S. (1678—1743) var Fader til den 1776 naturaliserede, 1788 i dansk og 1790 i rigsgrevelig Stand optagne Generalløjtnant, Kommandant i Nyborg Johan Henrik v. d. S. (1711—91) og brandenburgsk Generalmajor August Ferdinand v. d. S. (1729—87) til Primern m. m., hvis Søn Leopold Wilhelm v. d. S. (1772—1838) til Primern m. m. arvede Maslev og Søgaard og 1828 (Resol. 1818) naturaliseredes som Baron v. d. S.

Johann Friedrich Danneil: Das Geschlecht von der Schulenburg, I—II, 1847.
Georg Schmidt: Das Geschlecht von der Schulenburg, I—III, 1897—1908.

Albert Fabritius.

v. d. Schulenburg, Georg Ludvig (Ludewig), Rigsgreve, 1755—1828, Officer. F. 21. Maj 1755 i Blekede ved Lüneburg, d. 29. Marts 1828 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Oberstløjtnant, kar. Oberst i hannoveransk Tjeneste Rigsgreve Christian Hieronymus Adolf v. d. S. (1717—73) og Baronesse Sophie Charlotte v. Bülow (1734—78). Gift 17. Marts 1796 med Joachimine Francisca Wilhelmine v. Løwenstern, f. 28. Nov. 1760 i Kbh. (Garn.), d. 5. Febr. 1833 sst. (Garn.), D. af Kaptajn, senere Major Christian Friederich v. L. (1728—67) og Hofdame hos Hertuginde Louise Augusta af Augustenborg Anna Sophia Cornelia Octavia v. Steuben (1731—1821).

v. d. S. kom elleve Aar gammel til Danmark som Page hos Kongen og blev 1772, efter at have været Landkadet et Aar, Sekondløjtnant i Infanteriet, 1781 Premierløjtnant, n. A. Kaptajn, 1784 Generaladjutant hos Prinsen af Bevern og forblev

hos denne i Tyskland, til han 1788 formelt fik Afsked som Major for at følge den russiske Hær i Krigen mod Tyrkerne, n. A. mod Svenskerne i Finland, udmærkede sig særdeles og fik Guldkaarde og Georgskorset. 1790 blev han kar. og virkelig Major ved en norsk Afdeling (Anciennitet 1789), 1793 Tertsmajor ved Regiment paa Sjælland, fik 1801 reserveret Oberstløjtnants Anciennitet og blev 3. Stabsofficer, n. A. virkelig Oberstløjtnant, 1806 kar. Oberst, n. A. Regimentschef, 1809 Generalmajor. 1812 var han en Tid Kommandant i Kbh., blev 1813 Brigadekommandør i den bevægelige Armédivision i Holsten og s. A. under General Ewalds Sygdom Afløser for General Wegener som Kommandør for Divisionen, indtil Prins Frederik af Hessen overtog denne, hvorpaa han atter overtog en Brigade. Under Divisionens (Auxiliærkorpsets) Tilbage- tog fra Mecklenburg viste han mønsterværdig Omsigt og Tapperhed; det var navnlig ham, der kraftigt opfordrede Prinsen til, koste hvad det vilde, at slaa sig igennem de fjendtlige Korps, der spærrede Vejen til Rendsborg; sammen med den franske General Lallemand satte han sig i Spidsen for sine Stormkolonner og brød med uimod- staaelig Kraft gennem den fjendtlige Opstilling ved Sehested. Nytaarsdag 1814 overtog han Glückstadt fra Svenskerne og paa- begyndte Demoleringen af Fæstningsværkerne og deltog dernæst i 2. Auxiliærkorpsets Udrykning, hvorefter han blev Kommandant i Kbh. og Kommandør for Garden til Fods, hvilke Stillinger han beholdt til sin Død. Han var Generaladjutant hos Dronningen, medens Kongen deltog i Wienkongressen. — Han var en smuk Soldaterskikkelse, en sjældent ridderlig Personlighed, forstandig, lige- vægtig, ikke uden Humor. Som Fører pligtopfyldende, omsigtig og meget dygtig, personlig modig, kraftig, men tillige human i sin Kommandoføring. Dagspressens Dom ved hans Død lød, at han var »elsket af alle, der stod i Forbindelse med ham, formedelst hans med sit Kalds troeste Opfyldelse forbundne liberale Karakter«. — Taknemmelige samtidige rejste ham et Æreminde paa hans Grav. — R. 1813. K. 1814. S.K. 1815. DM. 1817. — Litografier af L. Fränckel og N. B. Krossing.

Georg Schmidt: Das Geschlecht von der Schulenburg, II, 1899, S. 623 ff. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstabens, I—IX, 1883—1902. Milit. Repert., 2. Rk., II, 1844, S. 123—66. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, V, 1902, S. 207 f. Oberst Nicolaj Tidemands Optegnelser om sit Liv og sin Samtid i Norge og Danmark 1766—1828, 1881, S. 71, 74, 76, 124. [E. Frisen- berg:] Fra Krigen 1807—14. En dansk Officeers Optegnelser, 1894, S. 73. Dagen 5. April 1828. Nationaltidende 17. Aug. 1881.

Rockstroh (A. Tuxen).

v. d. Schulenburg, Hans Georg, Baron, 1645—1715, Officer. F. 26. Jan. 1645 paa Beetzendorf, Provins Sachsen, d. 19. Maj 1715 paa Lieberose ved Kottbus, begr. sst. Forældre: Baron Achaz (II) v. d. S. til Beetzendorf (1610—80) og Hedwig Sophie v. Veltheim (1607—67). Gift 28. Marts 1697 med Renate Sophie v. d. S., f. 16. Sept. 1674 paa Apenburg, d. 22. Febr. 1743 paa Lieberose, D. af Landsdirektør i Altmark Dietrich Hermann v. d. S. til Apenburg m. m. (1638—93) og Amalia v. d. S. (1643—1713).

H. G. v. d. S. traadte 1676 i dansk Tjeneste som Oberstløjtnant i Infanteriet, blev fanget i Slaget ved Lund s. A., men flygtede fra Fangenskabet, skønt han havde givet Revers, hvad Svenskerne med Rette betragtede som ærestridigt. Han hævdede at være blevet daarligt behandlet, og efter nogen Betænkelighed og Tilbud om Frigivelse af en svensk Officer af tilsvarende Grad godkendte Kongen hans Forklaring og udnævnte ham til Oberst. Ved Stormen paa Malmø n. A. blev han haardt saaret, 1678 deltog han med tre Batailloner i Belejringen af Bahus, sendtes n. A. til Berlin i et militær-politisk Hverv og blev s. A. Brigader. 1681 blev han Generalmajor, fik 1682 Kommandoen i Oldenburg og blev derefter Guvernør i »Grevskaberne«. Skønt han havde gode Udsigter til yderligere Avancement og var velset af Feltmarskal Wedel, tvang Følgerne af hans Saar ham til at søge Afsked fra 1688, hvorpaa han tog Ophold paa sine Godser i Tyskland. — Hv. R. 1684.

Georg Schmidt: Das Geschlecht der von der Schulenburg, II, 1899, S. 431—34. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. Dsk. Mag., 5. Rk., V, 1904. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, II, 1916.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

v. d. Schulenburg, Werner, Rigs greve, 1679—1755, Officer, Diplomat, Overkrigssekretær. F. 3. Juni 1679 paa Apenburg, Provins Sachsen, d. 7. Sept. 1755 i Kbh. (Holmens), bisat paa Apenburg. Forældre: Landsdirektør i Altmark, Krigskommissær Dietrich Hermann v. d. S. til Apenburg m. m. (1638—93) og Amalie v. d. S. (1643—1713). Gift 5. Jan. 1723 med Catharine Margrethe Brockdorff, f. 1697, d. 24. Jan. 1775, bisat i Slesvig Domk. (gift 1° 1718 med Hieronymus v. Thienen til Maslev, 1685—1720), D. af Gehejmeraad Wulf B. til Nør (1651—1732, gift 1° 1678 med Ida Rumohr, 1662—93, 3° 1708 med Elisabeth Christine Reventlow, d. 1721 (gift 1° med Cai v. Thienen til Binebek og Borghorst, 1656—1701)) og Lucia Rantzau (1672—1707).

Efter Studier i Utrecht og lange Udenlandsrejser hvervede W. v. d. S. et Kompagni til Hertugen af Württemberg-Oels'

Dragonregiment i det danske Hjælpekorps i Flandern m. m. og deltog indtil 1713 i alle store Slag, blev 1705 Sekond-, n. A. Premiermajor, 1709 Oberstløjtnant, 1711 kar., 1713 virkelig Oberst og Regimentschef. Han deltog dernæst i Krigen i Nordtyskland, bl. a. Erobringen af Wismar, og blev 1719 Generalmajor, 1732 Generalløjtnant. 1731—39 var han Envoyé i Paris, men holdtes uden for de meget vigtige Forhandlinger mellem Danmark og Frankrig i disse Aar. Samtidig var han en Tid nominelt Kommandør for Garden til Hest og blev 1738 kar. General af Kavaleriet. 1741 fik han den meget indbringende Stilling som Kommandør for et Korps i engelsk Tjeneste i Hannover, men Korpset var kun et halvt Aar ude. Han var temmelig egenraadig i sin Kommandoføring og paadrog sig 1743 en skarp Irettesættelse af Christian VI. personlig, der ikke vilde godkende hans Undskyldninger, der var »næsten lige saa daarlige, som de altid har været«. Af Frederik V. var han særdeles velset. 1747—53 var han atter Kommandør for Garden til Hest, blev 1748 Feltmarskal og havde 1749 den militære Overkommando under Kongens Rejse til Norge. 1753 afløste han Grev Lerche som Overkrisseksretær for Landetaten og 1. Deputeret i General- og Kommissariatskollegiet, og trods sin fremskredne Alder gik han med Flid op i disse Embeder, bl. a. sørgede han for, at Landmilitzen i Hertugdømmerne i Manøvretiden blev indkommanderet i Fæstningerne og søgte at forbedre de geworbne Regiments Adgang til at skaffe sig gode Rekrutter. Han ejede betydelige Godser baade i Tyskland og i Holsten, var meget selvfølede, meget pengekær og først og fremmest Godsejer. 1741 blev han dansk Greve. — Gehejmerraad 1731. Rang med Gehejmerraader i Konseillet 1747. — Hv. R. 1722. Bl. R. 1739. L'union parfaite 1750. — Miniature (Fr.borg).

Georg Schmidt: Das Geschlecht von der Schulenburg, II, 1899, S. 500 ff. C. C. v. Krogh: Medd. om den kgl. Livgarde til Hest, 1886, S. 363—67, 393—98. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, VI—VIII, X, 1920—34. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, S. 254 ff. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916; V, 1930.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Schulin. Den i Ansbach i Bayern bosiddende Præsteslægt S. føres tilbage til Johannes S. (Schülein) (1561—1606), der var født i Crailsheim, Württemberg, og blev Præst i Gnodtstadt; hans Søn Diakon i Schwabach Johannes Nicolaus S. (1589—1658) var Bedstefader til Præst i Rossstall Ernst Georg S. (1658—1731), hvis Søn nedenn. Statsmand Johan Sigismund S. (1694—1750) til Frederiksdal kom til Danmark med Markgreve Frederik Ernst af Bran-

denburg-Bayreuth-Kulmbach; han blev adlet 1731 og optoges 1750 i lensgrevelig Stand. Hans Søn, Kammerherre Lensgreve Frederik Ludvig S. (1747—81) til Frederiksdal var Fader til Amtmand, Kammerherre Lensgreve Sigismund Ludvig S. (1777—1836) til Frederiksdal, af hvis Børn skal nævnes Komtesse Sophie Hedevig S. (1810—66), gift med Kammerherre, Lensbaron Christian Frederik Zeuthen (1794—1850) til Baroniet Zeuthen, Komtesse Marie Albertine Mathilde S. (1820—85) — der ægtede Kammerherre, Lensgreve Frederik Ludvig Vilhelm Ahlefeldt-Laurvig (1817—89) — Hofjægermester Greve Hans Sigismund Frederik Aleksander William S. (1811—56), Greve Christian Frederik S.-Zeuthen (1822—73) til Baroniet Zeuthen og Kammerherre, Amtmand, Lensgreve Johan Sigismund S. (1808—80) til Frederiksdal, hvis Sønner var Lensgreve Sigismund Ludvig S. (1846—1929) og Kammerherre, Amtmand Greve Vilhelm Peter S. (1849—1922); denne var Fader til den nuværende Besidder af Frederiksdal Lensgreve Sigismund S. (f. 1892) og til Byretsdommer Greve Oscar Erik Julius S. (f. 1897). — Greve H. S. F. A. William S. (1811—56) var Fader til Greve Christian Julius William S.-Zeuthen (1852—1919), der tiltraadte Baroniet Zeuthen efter Farbroderens Død.

Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 267—76. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1929, S. 187 f.

Albert Fabritius.

Schulin, Johan Sigismund, Lensgreve, 1694—1750, Statsmand. F. 18. Aug. 1694 i Prichsenstadt i Bayern, d. 13. April 1750 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri K.). Forældre: Præst i Prichsenstadt, senere i Rossstall, Senior Ernst Georg S. (1658—1731) og Susanne Euphrosyne Baumgärtner (1670—1738). Gift 1° ca. 1725 med Anna Susanne Euphrosyne v. der Venne, f. ca. 1700, d. ca. 1728, D. af markgrevelig brandenburg-bayreuth-kulmbachsk Raad Mauritius Hieronimus v. d. V. og Rosemunda Maria v. Händel til Poppenreuth og Rehau. 2° 19. Nov. 1732 i Kbh. (Nic.) med Catharina Maria v. Møsting, f. 23. Okt. 1714 i Kbh. (Nic.), d. 2. Juni 1770 paa Frederiksdal (Petri), D. af Hofchef, Oberst Alexander Frederik v. M. (1680—1737) og Christine Elisabeth Knuth (1675—1738, gift 1° 1695 med Amtmand, Etatsraad Knud Juel til Taasinge, s. d.).

Efter Universitetsstudier i Jena, Helmstedt og Leiden blev den begavede Præstesøn antaget som Hovmester for de unge Markgrever Frederik Ernst og Frederik Christian af Brandenburg-Bayreuth-Kulmbach, Brødre til den danske Kronprinsesse Sophie Magdalene. Efter sin Hustrus Død fulgte han den ældste af sine Lærlinge til

Danmark og fik her den Forbindelse med det vordende Kongepar, hvorved hans fremtidige Løbebane blev bestemt. Christian VI. havde ikke sin Faders stærke Frygt for den indfødte gamle Adel, men vilde dog gerne i sin Tjeneste have en Udlænding, der skyldte ham selv sin hele Ophøjelse. Kort efter i Okt. 1730 at have bestaget Tronen udnævnte han S. til Medlem af Direktionen for Generalpostamtet og til Etatsraad; 6. April 1731 optog han ham i den danske Adel. 1733 blev S. Sekretær i Tyske Kancelli, 1735 Oversekretær i dette Kollegium, hvilket vil sige, at han foruden at være øverste Embedsmand for Hertugdømmerne blev Udenrigsminister. Han blev desuden 1735 Medlem af General-Landets-Økonomi- og Kommercekollegiet, 1736 Overdirektør i Banken, 1737 Assessor i Konseillet, 1738 virkelig Gehejmerraad i Konseillet. Hans Stilling rokkedes ikke ved Frederik V.s Tronbestigelse 1746, og til sin Død virkede denne tyskfødte Mand som en af Danmarks ledende Ministre. Han kunde faa det Eftermæle, at han havde sluttet sig helt til det Land, han tjente, havde lært dets Sprog til Fuldkommenhed og ikke gjort det mindste for at trække sine Landsmænd, end ikke sine egne Brødre, ind i Landet.

S. var en Mand af stor Tilpasningsevne, og særdeles godt forstod han at omgaas ikke blot den noget prikne, skønt velmenende Christian VI., men ogsaa, hvad der var en Nødvendighed, dennes Damer, Dronning Sophie Magdalene og hendes Moder, den ærgerrige og magtlystne Markgrevinde af Bayreuth. S. ordnede ikke blot Statsager, men traadte ogsaa hjælpende til med gode Raad, naar Dronningen skulde antage nye Tjenestefolk, eller naar det var nødvendigt at skrive et Formaningsbrev til hendes yngste Broder, der jævnlig gjorde Skandale. S. stod altsaa i et meget personligt Forhold til Kongefamilien, og herpaa byggedes hans Indflydelse, som ikke i nogen Henseende blev misbrugt. Han var en meget forsigtig Mand, og efter hans Stilling som Udenrigsminister tjener det kun til hans Ros, naar fremmede Diplomater, der følte deres Planer krydsede af ham, fandt ham meget snu. S. forstod at anlægge den uigennemtrængelige diplomatiske Maske og manglede ikke den fornødne moralske Dristighed til at benægte ubehagelige Fakta; han var en Statsmand med de bedste Hensigter over for det Land, han tjente, og brugte de Midler, der kunde føre til Maalet. Hans Indsats i dansk Udenrigspolitik blev betydningsfuld og i nogen Maade banebrydende.

Da S. tiltraadte sin Ministerstilling, var Danmark i Forbund med England og Sverige, og Forholdet til Rusland maatte gælde.

for venskabeligt. Det var S.s som Christian VI.s Ønske, at Freden i Norden kunde blive bevaret, og S. var overbevist om Fordelen ved, at Danmark og Sverige holdt saa nær sammen som muligt. Da der fra 1738 opstod et Modsætningsforhold mellem Sverige og Rusland, fordi et nyt svensk Regeringsparti, »Hattene«, tænkte paa Hævntog mod Rusland til Oprejsning for Karl XII.s Nederlag, og da der desuden syntes at aabne sig Mulighed for, at den danske Kronprins ogsaa kunde blive svensk Tronfølger, blev Danmarks Holdning under S.s Ledelse bestemt heraf. Sverige byggede særlig sine Planer mod Rusland paa Haabet om Hjælp fra Frankrig, og til denne Magt, den stærkeste paa Europas Fastland, nærmede Danmark sig nu ogsaa. Endnu 1739 blev der sluttet et nyt Forbund med England, men da dette var udløbet 1742, blev der offentliggjort Forbundsftaler med Frankrig, i Hovedsagen trufne allerede 1740 og med det Indhold, at Danmark sikrede sig aarlige Subsudier mod til Gengæld at støtte franske Interesser uden dog at paatage sig nogen ganske bestemt Forpligtelse i denne Henseende. S. var personlig dette dansk-franske Forbunds Ophavsmand, og han trumfede det igennem paa Trods af Modstand fra andre af Christian VI.s Raadgivere.

Imidlertid led Sverige Nederlag i sin Krig 1741—42 mod Rusland, men i den følgende Tid blev Spørgsmaalet om den svenske Tronfølger aktuelt, og der syntes en Tid at være virkelige Udsigter for Kronprins Frederik. Under Arbejdet for denne Sag viste S. sig som en ivrig politisk Skandinav, dybt overbevist ikke blot om, at de nordiske Riger vilde vinde i Styrke ved Sammenslutning, men ogsaa om, at de ved naturligt Fællesskab maatte have de bedste Muligheder for at naa en saadan Samling. »Under den nuværende Stilling i Norden«, har han skrevet, »er Danmarks og Sveriges Interesser de samme med Hensyn til alle de europæiske Hoffer, og det er kun deres Adskillelse, som forhindrer dem fra altid at stemme overens. Ogsaa er der Enhed, hvad Nationalitet og Religion angaar, ikke mindre end med Hensyn til Handel og Kongerigernes indre saa vel som ydre Forhold.«

3. Juli 1743 valgte den svenske Rigsdag, under Hensyn til Rusland, den holsten-gottorpske Prins Adolf Frederik til Konge, og det kan skyldes bl. a. S.s Paavirkning, naar Christian VI., der følte sig skuffet og narret, undlod derefter at begynde en Angrebskrig mod Sverige. I Virkeligheden var ingen fremmed europæisk Magt, heller ikke Frankrig, stemt for en Forening af Danmark og Sverige og beredt til at yde den danske Konge nogen som helst Støtte til dette Formaal. I de følgende Aar blev det

S.s Opgave at klare de Vanskeligheder, der opstod ved den Situation, at et Medlem af det Danmark fjendtligt sindede gottorpske Hus var blevet svensk Tronfølger og et andet — den vordende Peter III. — russisk. I Christian VI.s allersidste Tid lykkedes det, 10. Juni 1746, med den regerende russiske Kejsersinde Elisabeth at faa sluttet en Traktat, hvorved hun ydede sin Garanti mod eventuelle Krav paa Slesvig fra den svenske Tronfølgers Side og lovede sin Bistand til et Forlig mellem Danmark og Storfyrsttronfølgeren om det hele gottorpske Spørgsmaal. Trods Iver for at faa gjort Ende paa russiske Misstemninger vilde S. dog først og fremmest opretholde Forbindelsen med Frankrig, og endnu inden nævnte Aftale med Rusland var den blevet bekræftet paa ny ved en for danske Interesser meget fordelagtig Traktat af 9. April 1746, ved hvis Afslutning J. H. E. Bernstorff som Danmarks Gesandt i Paris havde gjort en meget stor Indsats.

Efter Christian VI.s Død i Nov. 1746 kunde S. fortsætte Ledelsen af Udenrigspolitikken efter ganske de samme Linier som hidtil og vinde yderligere gode Resultater. 7. Aug. 1749 blev afsluttet en foreløbig Overenskomst med Adolf Frederik om fuldstændig Løsning af det gottorpske Spørgsmaal for det Tilfælde, at den nærmest arveberettigede Gottorper, Storfyrsttronfølgeren, skulde dø uden Arvinger, hvad man dengang regnede med; Overenskomsten fik kort efter S.s Død sin endelige Stadfæstelse. 14. Aug. 1749 fornyedes atter Forbundet med Frankrig, 5. Okt. s. A. Forbundet med Sverige. Frederik V.s og hans Raadgiver A. G. Moltkes Paaskønnelse af S.s Virksomhed fandt bl. a. Udtryk i hans Ophøjelse i Lensgrevestanden; Christian VI. havde 1739 skænket ham Godset Frederiksdal i Nordsjælland. — S.s Hovedfortjeneste er, at han sammen med Christian VI. indledede en dansk-norsk Udenrigspolitik, præget af systematisk Stræben efter Fred og Forstaaelse med andre Magter. Han er Forløberen for de to Bernstorffer. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet og paa Frederiksdal. — Etatsraad 1730. Gehejmeraad 1738. Lensgreve 1750. — Hv. R. 1736. L'union parfaite 1739. Bl. R. 1747. — Maleri af A. Møller 1741 (Juelsberg), af C. G. Pilo (Fr.borg, Frederiksdal, Hverringe) og af A. Brünniche (Valdemars Slot). Maleri i Oslo. Litografi fra Em. Bærentzen & Co. 1868.

Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 269. Suhms Nye Saml., I, 1792, S. 322—30. L. Koch: Kong Christian den Siettes Historie, 1886. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II—III, 1894—97. L. Bobé: Danske Herregaarde ved 1920, I, 1922, S. 476—79.

Hans Jensen.

Schulstad, Christian Viggo, 1848—1921, Bagermester, Fabrikant. F. 13. Marts 1848 i Holbæk, d. 6. Dec. 1921 i Klampenborg, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Cand. pharm., Gæstgiver i Holbæk, senere Apoteker i Horsens Johan Ludvig S. (1820—75) og Dorthea Marie Nyegaard (1818—57). Gift 27. Dec. 1874 i Kbh. (Helligg.) med Ida Poulina Elisabeth Holm, f. 15. Juli 1848 i Saksøbing, d. 28. Sept. 1929 i Kbh., D. af Bager Peder Nielsen H. (1812—1906) og Caroline Wilhelmine Sparre (1819—88).

S. blev uddannet ved Handelen og var 1873—80 Handelsrejsende, hvorpaa han med Vilhelm Irgens som Kompagnon overtog Bageriet og Melhandelen efter De forenede Dampmøller. Virksomheden, der først blev drevet under Navnet Store Kongensgades Brødfabrik, benævnedes en Overgang Viggo S.s Bagerier og tog 1902 Firmanavnet S. & Ludvigsen, efter at *E. H. Ludvigsen* (1859—1928) var optaget som Kompagnon. I en Periode, hvor Rugbrødsproduktionen omlagdes fra Haandværk til Industri, var S. førende og forstod paa en fremragende Maade at tage de nye tekniske Fremskridt i sin Tjeneste. Af Betydning blev det især, at Docent Chr. Ludvigsen knyttedes til Fabrikken. Med ham som Leder anvendte denne først af alle Malt ved Fremstilling af syrefrit Brød, medens Chr. Ludvigsens Søn, ovennævnte E. H. Ludvigsen optog Fremstillingen af det maltsyrnede Brød, ligesom der gennem »System Ludvigsen« udvikledes og videreførtes en anset og betydelig Rugbrødsfabrikation paa videnskabeligt Grundlag. Efterhaanden trak S. sig helt ud af den praktiske Ledelse, der efter Chr. Ludvigsens Død 1900 varetoges af E. H. Ludvigsen alene. 1917 gik S. & Ludvigsen sammen med otte andre københavnske Brødfabrikker op i Akts. Kbh.s Brødfabrikker, hvor det stadig danner Hovedvirksomheden.

Danmarks Haandværk og Industri, 1905. Politiken 13. Marts 1918. Berl. Tid. 7. Dec. 1921.

P. Koch Jensen.

Schult, Diderik, 1644—1704, Gehejmerraad. F. 1644, d. 30. Nov. 1704 paa Odensegaard, begr. i Diernisse K. Forældre: Jørgen S. til Finstrup (s. d.) og Hustru. Gift 24. Okt. 1669 med Armgaard Sophie Gabel, d. Marts 1719, D. af Statholder Christoffer G. (s. d.) og Hustru.

Med en aarlig Understøttelse af Kongen paa 500 Rdl. tiltraadte D. S. 1661 en Udenlandsrejse, paa hvilken han ved Universitetet i Franeker udgav en statsretlig Disputats (1662), og efter sin Hjemkomst blev han 1665 Hofjunker og 1667 Kammerherre. Kongens Gunst og Gabels Interesse for Svigersønnen førte til, at han uden

forudgaaende Statstjeneste blev udnævnt til Kammersekretær, og 1669 forfremmedes han, noget før han fejrede sit af Bording saftigt besungne Bryllup, til yngste Oversekretær i Danske Kancelli. Trods megen Flid regnedes han i Sammenligning med Schumacher snart kun for »secrétaire pour les noces et les funeraillles«, og selv efter dennes Fald var han for ubetydelig til at gøre sig gældende, da han »ej var fuldkommen Mester af sin Charge, var og meget forsømmelig«. I Febr. 1680 blev han afskediget, men i April s. A. fik han paa ny Sæde i Kancellikollegiet og udnævntes til Gehejmerraad, thi ogsaa Christian V. var ham naadig, om end hans Gunst kunde give sig Udslag i ret grove Løjer, som da han af Kongen og hans Kompagni en Nat blev trukken ud af Sengen og paa en Hest ført til Slottet, barfodet og kun hyllet i Slaabrok, mens hans Frue havde maattet skjule sig i et Skab.

Ved Besiddelsen af Finstrup (Holstenschus), som han ifølge Moderens Testamente ved hendes Død 1684 var blevet Eneejer af, var D. S. knyttet til Fyn, hvor han 1682 af Kongen havde faaet Skøde paa Dalum Kloster, der nu blev kaldet Christiansdal. Her blev han 1688 kst. Vicestiftsbefalingsmand og Amtmand over Odense, Dalum og St. Knuds Klosters Amt, 1694 Stiftsbefalingsmand, og 1702 fik han sit Embedsomraade øget med Rugaards Amt. Ligesom Moderen var han en ivrig Godssamler, og bortset fra, at han 1698 kaldtes til Deltagelse i Kommissionerne i Raadstuen for Slottet, virkede han nu kun som fynsk Amtmand og Godsejer. — Rang næst Elefantriddere 1695. — Hv. R. 1684.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 58. Danske Herregaarde ved 1920, II, 1923, S. 464. N. Rasmussen Søkilde: Holstenschus og Nakkebølle med tilliggende Sogne og Øer, 1875—78, S. 175 ff. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 187 f., 313, 472. Knud Fabricius: Griffenfeld, 1910, S. 109, 114, 128, 152 f. Den danske Centraladministration, 1921, S. 215, 219, 228, 231, 233, 236.

Hans Knudsen (G. L. Wad).

Schulte (Schult), **Jørgen**, 1593—1652, Hofraad. F. 2. April 1593 paa Horneburg, Bremen Stift, d. 20. Aug. 1652 paa Finstrup. Forældre: Dietrich S. til Erteburg og Kukmühlen (d. 1616) og Gertrud Marschalck (d. 1628). Gift 7. Nov. 1630 med Anna Margaretha v. Götzen, f. 1611, d. 6. Aug. 1684 paa Finstrup.

Efter at have fuldendt sine Studier i Wittenberg og set sig om i Bøhmen, Polen og Ungarn vendte J. S. 1616 hjem til Bremen, men kom allerede 1617 til Danmark efter Opfordring af Christian IV., der udnævnte ham til sin Raad og til Kammerjunker hos Sønnen Hertug Frederik, hvad der stod i Forbindelse med Pla-

nerne om dennes Erhvervelse af Bremen Stift. Han ledsagede ogsaa s. A. den otteaarige Kongesøn hertil og ligeledes 1621, da det lykkedes at sætte hans Koadjutorvalg igennem. For at muliggøre disse Planer havde J. S. afstaaet Hertugen sit Kanonikat i Bremen, og det var vel til Erstatning herfor, at han 1618 fik et Kannikendømme i Roskilde. Med Undtagelse af, at han 1622—23 foretog en Udenlandsrejse til England, Frankrig, Spanien og Holland, og at han 1625—26 var Hofmarskal hos Christian IV., var han i denne Tid mest knyttet til dennes yngre Sønner Frederik og Ulrik, 1624—28 som Hofmester. Den sidste ledsagede han 1623 paa en lille Udflugt i Nordtyskland, 1624 til Mecklenburg, hvor Hertugen udvalgte til Biskop i Schwerin, og 1627—28 til Nederlandene og Frankrig, og med Hertug Frederik rejste han 1629—30 til de samme to Lande og 1634 til Bremen, hvor Hertugen da overtog Stillingen som Ærkebisp; her forblev J. S. et Par Aar. Ved Siden af disse Hverv røgtede han dog ogsaa andre, var saaledes 1626 under Krigen Generalproviantmester og Krigskommissær og benyttedes oftere, som naturligt var, til Sendelser til Bremen. 1628 var han en kort Tid i Unaade og fik sin Afsked som Hofmester, men blev dog vistnok s. A. Hofraad. Efter 1630 at have faaet Udsten (Utstein) Kloster og Alle Helgens Gods i Norge i Forlening giftede han sig; hans Hustru havde hørt til Enkedronning Sophies Hofstat. 1631 fik han desuden Krongodset Beldringe ved Præstø i Forpagtning, som han beholdt i fire Aar, og 1636 købte han Finstrup (nu Holstenshus, Sallinge H.), hvor han opførte en Hovedbygning, og hvis Jordtilliggende han efterhaanden forøgede. 1642 naturaliseredes han som dansk Adelsmand. Medens han, som det synes, levede temmelig tilbagetrukket i Slutningen af Christian IV.s Regeringstid, betød Frederik III.s Tronbestigelse vistnok en Opgang for ham. 1650 udnævntes han paa ny til Hofraad, og s. A. ombyttede han sin norske Forlening, som han næppe havde set stort til, med Abrahamstrup.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 57 f. L. Jacobssøn: Ligprædiken over J. S., 1653. *Annaler for nordisk Oldkyndighed*, 1855, S. 181 ff. J. A. Fridericia: *Danmarks ydre politiske Historie 1629—60*, I, 1876, S. 93. N. Rasmussen *Søkilde: Holstenshus og Nakkebølle med tilliggende Sogne og Øer*, 1875—78, S. 161 ff.

C. F. Bricka (C. O. Bøggild Andersen)*.

Schultz. Navnet S. føres af flere forskellige Slægter, af hvilke en føres tilbage til Købmand i Hjørring Peder Isaksen (d. 1795), der var gift med en Datter af Snedker sst. Andreas Henriksen S. (ca. 1728—1810). Peder Isaksens Søn Andreas Pedersen S.

(1781—1840), der var Skomager i Aalborg, var Fader til Hofgravør Peter Carl S. (1812—81) — hvis Sønner var nedenn. Billedhugger Julius Vilhelm S. (1851—1924) og Maleren Vilhelm Martin S. (1853—1936) — og til Skomager i Aalborg Julius Christian S. (1809—94), hvis Søn Bog- og Papirhandler sst. Magnus Andreas S. (1839—1908) var Fader til Overlæge Thomas Christian S. (f. 1868). — Bogtrykkerslægten Hostrup S. føres tilbage til Daglejer i Mariager Mikkel Andersen Horn (d. 1743), hvis Søn Brygger Jens Mikkelsen Hostrup (1734—92), i Ægteskab med Dorothea Kirstine Holm (1755—1821, gift 2° med nedenn. Hofbogtrykker Johan Frederik S. (1756—1817)), havde Sønnen Bogtrykker Jens Nicolai Christian Hostrup S. (1782—1849), der antog Stiffaderens Navn; han var Fader til Bogtrykker Jens Niels Nicolai Hostrup S. (1812—88), der var Fader til nedenn. Bogtrykker Jens Johan Frederik Hostrup S. (1834—95); af dennes Børn skal nævnes Personalhistorikeren Kaptajn Jens Vincent Albert Eduard Hostrup S. (1865—1931), Edda Marie Elisabeth Hostrup S. (f. 1878), der først ægtede Grosserer Vilhelm Daniel Christian Foss (1862—1914), dernæst Ingeniør Alexander Foss (1858—1925, s. d.), og Frieda Ingeborg Hostrup S. (f. 1881), der er gift med Direktør, Kammerjunker Holger Carl Christian le Sage de Fontenay (f. 1879). — Endnu skal nævnes en til Søetaten knyttet Slægt S., hvis Stamfader var Købmand i Kiel Michael Peter S. (d. 1746), der var Farfader til Kommandørkaptajn, Toldinspektør i Vejle August Diederik S. (1788—1862); dennes Søn Departementsdirektør, Kontreadmiral Johan Philip S. (1820—87) var Fader til Kommandør Christian August Philip S. (1848—1904) og til Frederikke Margrethe S. (1861—1922), der var gift med Ingeniør Alexander Foss (1858—1925, s. d.). En anden Søn af A. D. S. var Postinspektør, Justitsraad Theodor S. (1822—83), der var Fader til nedenn. Kommandør Johannes Herman S. (1861—1934) og til Sygeplejesagens Forkæmperske Henny Tscherning (s. d.).

Thomas Schultz: Stamtavle over Slægten Schultz (fra Aalborg), 1935. — V. Hostrup-Schultz: Familien Hostrup fra Mariager, 1929. — A. Teilmann: Stamtavle over Familien Neergaard, 1845, S. 6.

Albert Fabritius.

Schultz, Børge Johan, 1764—1826, Inspektør i Grønland. Døbt 24. Juli 1764 i Ringsaker, d. 18. Aug. 1826 paa Breili, Toten, begr. i Østre Toten. Forældre: Major Christopher Jørgen S. (1725—73) og Johanne Crantz Eeg (d. 1824). Gift 12. Juli 1790 i Eidsvold med Martinette Christine Schultz Eeg, døbt

2. Juli 1753 i Veøy, d. 18. Dec. 1836 paa Breili, D. af Foged i Romsdal Jacob Andreas E. (ca. 1715—87) og Elisabeth Leganger (1720—79).

Efter Uddannelse paa Embedskontorer i Norge tog S. 1788 dansk juridisk Eksamen og udnævntes 1790 til Inspektør for Nordgrønland. Dette meget krævende Embede bestred han med stor Dygtighed, berejste aarlig samtlige Kolonidistrikter og var til stor Gavn for saavel Europæerne i Landet som de indfødte. Den kort forinden paa Grund af de haarde klimatiske Forhold nedlagte Koloni Upernavik inddrog han paa ny under Inspektoratets Omraade ved aarligt at sende et Fartøj derop fra Godhavn til Handel med Befolkningen, hvilket blev Anledning til Koloniens Genoprettelse. Størst Fortjeneste af Grønland indlagde han sig dog ved sin energiske Bekæmpelse af den Snighandel, som fremmede Hvalfangere gennem lang Tid havde drevet, og de Overgreb, de stadig gjorde sig skyldige i, bl. a. over for de indfødte, hvem de endog undertiden, naar de traf dem paa Hvaljagt, frarøvede deres Bytte, ligesom de lokkede mange af dem bort fra deres Erhverv og gennem lang Tid beholdt dem om Bord paa deres Skibe for at benytte dem som Hjælpere under Hvalfangsten. Det lykkedes virkelig S. ved energiske Foranstaltninger og myndig Optræden at sætte Bom herfor og derved tillige op hjælpe Koloniernes og Grønlændernes Hvalfangst. — Efter syv Aars anstrengende Tjenestetid maatte S. tage Afsked med Grønland paa Grund af svækket Helbred og blev 1800 udnævnt til Foged for Toten, Valdres og Biri, fra hvilket Embede han — atter paa Grund af svækket Helbred — tog sin Afsked 1825.

H. Ostermann: Nordmænd paa Grønland 1721—1814, II, 1940, S. 709—23.

H. Ostermann.

Schultz, Jens Johan Frederik Hostrup, 1834—95, Bogtrykker. F. 29. Jan. 1834 paa Benzonseje ved Køge, d. 28. Juni 1895 i Kbh., begr. paa sin Ejendom Lille Odinshøj i Aalsgaarde. Forældre: Bogtrykker Jens Niels Nicolai Hostrup S. (1812—88) og Vincensine Urbine Cathrine Prom (1809—49). Gift 18. Dec. 1864 i Braunschweig med Marie Charlotte Elisabeth Lilla Rönckendorff, f. 15. Juli 1842 i Braunschweig, d. 28. Juni 1915 i Aalsgaarde, D. af Vinhandler Franz R. (1808—ca. 50) og Bertha Vieweg (1813—64).

S. var oprindelig uddannet som Maler og havde i nogen Tid været Elev paa Kunstakademiet, før han efter sin Faders Ønske gik i Bogtrykkerlære. Han blev Svend 1858, og efter at have

arbejdet i Faderens Trykkeri rejste han 1862 til Tyskland for at uddanne sig videre og havde her bl. a. Arbejde hos det store Firma Fr. Vieweg & Sohn i Braunschweig. Han lagde sig navnlig efter Illustrationstryk, til hvilket hans kunstneriske Foruddannelse gjorde ham særlig egnet. Efter sin Hjemkomst gik han ind i Slægtens gamle, ansete Forretning, som han 1875 overtog efter sin Fader. Han moderniserede Trykkeriet, der allerede under Faderens Ledelse var blevet stærkt udvidet, og indførte de nyeste tekniske Hjælpe midler, bl. a. Sættemaskiner og moderne Hurtigpresser. Allerede i en længere Aarrække havde Trykkeriet virket som officielt Regerings-, Rigsdags- og Universitetsbogtrykkeri og var som saadant næsten gledet helt bort fra det egentlige Bogarbejde. Herpaa søgte S. at raade Bod bl. a. ved at genoplive Firmaets tidligere Forlagsvirksomhed. Hans vigtigste Indsats paa dette Omraade er Deltagelsen i Udgivelsen af »Salmonsens store, illustrerede Konversationsleksikon for Norden«, som efter længere Tids Forberedelse begyndte at udkomme 1893; til hans Forlagsartikler hører desuden Kleins bekendte Lovsamling, ligesom han i det hele var Forlægger i stor Stil af Love og ministerielle Bekendtgørelser. Blandt sine Fagfæller nød S. stor Anseelse, men havde med sin jævne og noget stejle Karakter en indgroet Aversion mod offentlig Fremtræden, hvorfor han gentagne Gange afslog Tilbud om Tillidshverv. I nogle Aar var han dog Formand for den 1872 stiftede Forening af danske Bogtrykkere og deltog i denne Egenskab i Oprettelsen af en Fagskole for Typografer. Til sit Personale, der ved hans Død talte over 150 Personer, stod han i det bedste Forhold og bidrog ved flere Lejligheder med store Pengesummer til dets Understøttelsesfonds. Efter hans Død overtog hans dygtige Hustru Ledelsen af Forretningen, og efter at denne 1908 var blevet omdannet til et Aktieselskab, fungerede hun som Bestyrelsens Formand lige til sin Død. — Kancelliraad 1883. — R. 1886. — Maleri af G. Achen 1895 (Familieeje). Træsnit 1883.

Mindeblade om Hundredaarsfesten i det Schultziske Bogtrykkeri, 1883. O. C. Olsen i Bogvennen, 1895, S. 38 f. I. Salmonsens i Nordisk Boghandlertidende, XXIX, 1895, S. 169. V. Hostrup-Schultz: Familien Hostrup fra Mariager, 1929, S. 79—90.

Lauritz Nielsen.

Schultz, Johan Frederik, 1756—1817, Bogtrykker. F. 1. Marts 1756 i Odense, d. 28. Nov. 1817 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Tjener Frederik Walther S. (ca. 1722—1805, gift 2° 1774 med Charlotte Andersdatter, ca. 1731—tidligst

1801, gift 1° med Handskemagersvend Lars Jørgensen, d. 1774) og Anna Cathrine Jensdatter (ca. 1734—71). Gift 30. Nov. 1792 i Kbh. (Helligg.) med Dorothea Kirstine Holm, f. 21. Okt. 1755 paa Frbg., d. 6. Febr. 1821 i Kbh. (Helligg.) (gift 1° 1780 med Brygger Jens Mikkelsen Hostrup, 1734—92, gift 1° 1775 med Gertrud Rasmusdatter, 1735—76, gift 1° 1768 med Brændevinsbrænder Lars Madsen Basløff, gift 1° med Mette Cathrine Frantzdatter, 2° 1760 med Ane Cathrine Pedersdatter), D. af Studiosus, senere Gæstgiver Niels H. (1720—77) og Anna Marie Bjerregaard (1725—1812).

S. stod i Lære i Adressekontorets Bogtrykkeri i Odense, drog efter endt Læretid 1777 til Kbh. og fik her Arbejde i det Berlingske Bogtrykkeri, hvor han blev, indtil han 1783 efter Købet af et mindre Trykkeri selv etablerede sig i Hovedstaden. Han begyndte smaat med nogle faa Svende og et Par Lærlinge, men arbejdede sig hurtigt frem og kunde allerede 1787 flytte Forretningen til sin egen Ejendom paa Højbroplads. Aaret i Forvejen var han blevet anden Bogtrykker ved Universitetet, og 1789 fik han Titel af Hofbogtrykker. Han trykte flere Bøger paa eget Forlag og nød herved godt af det nære personlige Forhold, han stod i til flere af Datidens betydeligste Forfattere som Rahbek, Pram, Thaarup, Nyerup og Baggesen. Nyerup var en Tid knyttet til Trykkeriet som Korrektør, og navnlig Rahbek bistod paa flere Maader S. i hans Virksomhed. Takket være disse Forbindelser kom S. til at trykke en betydelig Del af den samtidige danske Skønlitteratur og flere vigtige Tidsskrifter, deriblandt »Minerva« og »Den danske Tilskuere«. Trykkeriets mest bekendte Arbejde fra dets ældre Periode er Kvart-Udgaven af Holbergs »Niels Klim« i Baggestens Oversættelse, som udkom 1789 med Illustrationer af Nic. Abildgaard. Under Kbh.s Ildebrand 1795 nedbrændte hans Ejendom med Bogtrykkeri og Boglade, men han købte straks efter af P. M. Høpfner, som paa det Tidspunkt var første Universitetsbogtrykker og Direktør for det kgl. Bogtrykkeri, dennes store Ejendom i Skindergade med tilhørende Trykkeri og Bogforlag. Med Købet fulgte Almanakprivilegiet, og kort efter erhvervede S. ved Ansøgning begge Høpfners Bestallinger. Hans Forretning gik nu paa ny hurtigt frem, og Bogtrykkeriet var snart det største i Kbh. Efter at have genopbygget Ejendommen paa Højbroplads og her ladet indrette en Række efter Datidens Forhold yderst moderne Trykkerilokaler flyttede han Forretningen tilbage dertil, hvor den derefter havde til Huse i 75 Aar. Til hans største Arbejder fra denne Tid hører Rahbeks Udgave af

Holbergs Værker, som udkom i 21 Bind 1804—14. S. blev efterhaanden en rig og anset Mand, han ejede flere Ejendomme i eller uden for Kbh. og havde adskillige offentlige Tillidshverv. Efter hans Død fik Enken Tilladelse til at beholde hans Privilegier og fortsatte Virksomheden, som ved hendes Død overgik til hendes Søn af første Ægteskab *Jens Nicolai Christian Hostrup S.* (1782—1849) og senere til dennes Efterkommere. — Af J. F. S. Maleri paa Skydeskive 1782 i Det kgl. københavnske Skydeselskab. Af J. N. H. S. Maleri i Familieejje.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870. Mindeblade om Hundredeaarsfesten i det Schultziske Bogtrykkeri, 1883. V. Hostrup-Schultz: Familien Hostrup fra Mariager, 1929, S. 17—48.

Lauritz Nielsen (C. Nyrop).

Schultz, Johann Mathias (ved Daaben kun Johann), 1771—1849, Filolog. F. 25. Marts 1771 i Skodborg, d. 10. Dec. 1849 i Quickborn, begr. sst. Forældre: Tobakspinder og Handelsmand Mathias S. (1729—1806) og Agnete Jensdatter (Schmidt) (ca. 1742—1803). Gift 1° 8. Okt. 1796 i Haderslev med Lucie Charlotte Daue, døbt 1. Jan. 1775 i Hygum, d. 2. Aug. 1829 i Kiel, D. af Herredsfoged i Frøs og Kalslund Herreder, senere i Tyrstrup Herred, Kancelliraad Heinrich D. (ca. 1718—90, gift 1° 1757 med Catharina Garben, 1722—66) og Anna Cathrine Lindberg (f. 1747). 2° 17. Marts 1837 i Hamburg med Antonia Sophie Friderica Albers, f. 18. Maj 1795 i Wandsbek, d. tidligst 1849, D. af Kirurg Lic. med. Friedrich Bernhard A. (ca. 1742—1821) og Margaretha Elisabeth Mau (ca. 1756—1811).

S. blev dimitteret 1789 fra Haderslev og studerede Teologi og Filologi i Jena og Kiel. 1793 blev han ansat som Konrektor ved Domskolen i Slesvig. Her bestod han 1795 teologisk Eksamen, men opgav derefter Teologien for Filologien. 1802 blev han ansat som ekstraordinær Professor i Filosofi og Filologi ved Universitetet i Kiel, hvor han virkede til 1846; han læste her over græsk og latinsk Filologi, Filosofi og Videnskabernes Historie. Medens han var i Slesvig, blev der fundet to Runestene, Hedebystenen og den første Vedelspangsten, i hvilken Anledning han sammen med Mekanikus J. C. Jürgensen anonymt udgav »Beschreibung und Erläuterung zweyer in der Nähe von Schleswig aufgefundenen Runensteine« (1799), et for den Tid meget fortjenstfuldt Arbejde. Endvidere udgav han tyske Oversættelser af Marcus Aurelius' Selvbetrægtninger og af Epiktets Værker med Noter (1799 og 1801—03) samt leverede en Udgave med latinsk Oversættelse og Kommentar af det førstnævnte Værk (1802). Et Arbejde om græsk Kronologi,

»Apparatus ad annales criticos rerum Graecarum collecti«, skaffede ham Æresdoktorgraden ved Kbh.s Universitet (1836).

Selvbiografi i Acta sollennia ved Universitetets Reformationsfest 1836, S. 75. H. P. Selmer: Nekrologiske Samlinger, II, 1852, S. 565 ff. L. F. A. Wimmer: Sønderjyllands historiske Runemindesmærker, Univ. Progr. Maj 1892, S. 5 f.

Hans Ræder (M. Cl. Gertz).

Schultz, Johannes Herman, 1861—1934, Søofficer. F. 9. Febr. 1861 i Kbh. (Trin.), d. 25. April 1934 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Postinspektør, Justitsraad Theodor S. (1822—83) og Anna Margrethe Ipsen (1833—1903). Gift 20. Juni 1898 i Kbh. (b. v.) med Clara Arsenath Petit, f. 8. Juli 1862 paa St. Thomas, D. af Konsul Samuel Eugène P. (1815—82) og Julia Eve Simmonds (1833—66).

S. blev Kadet 1877, Sekondløjtnant 1881, Premierløjtnant 1883, Kaptajn 1899 og Kommandør 1909. Efter forskellige Togter med Flaadens Skibe gennemgik han 1884—87 Hærens Officerskoles ældste Klasse, Artilleriafdelingen, og var 1888—90 i italiensk Tjeneste. Han var derefter ansat ved Søartilleriet og samtidig jævnlig udkommanderet særlig som Artilleriofficer. 1901—04 var han Undertøjmester og Lærer ved Officerskolen 1903—05. 1905—07 var han Chef for Fiskeriinspektionen inden for Skagen, 1907 næstkommanderende i Panserskibet »Ivar Hvitfeldt« og 1908—09 Chef for Krydseren »Heimdal« til Middelhavet og Konstantinopel, paa hvilket Togt han fik Lejlighed til at bringe hurtig Hjælp til de nødlidende efter Jordskælvet ved Messina 28. Dec. 1908. N. A. var han Chef for Krydseren »Geiser«, der eskorterede Kongen om Bord i Dampskibet »Dannebrog« til Rusland og tilbage og derefter i Eskadre, 1910—15 Stabschef ved den flydende Defension og 1912—13 Chef for Panserbatteriet »Skjold«. 1914—17 var han Medlem af Overkrisretten, 1915—18 Chef for Søværnets Kaserne og 1919—20 for Søtransportvæsenet. Han blev afskediget 1921 paa Grund af Alder og var 1922—29 Medlem af Sø- og Handelsretten. S. var 1898—1909 Redaktør af »Tidsskrift for Søvæsen« og gjorde et stort Arbejde for at gøre det saa moderne og lærerigt som muligt, særlig opmuntrede han de unge til at fremsætte deres Anskuelser. Efter sin Afsked skrev han »Den danske Marine 1814—1848«, en delvis Fortsættelse af H. G. Gardes Efterretninger. Det lykkedes ham at faa udsendt to Bind (1930, 1932), og han arbejdede paa det tredie, da han døde. Alle, der har Interesse for Marinens Historie, skylder ham Tak for det store Arbejde, der er nedlagt i dette Værk. Ogsaa hos den danske Sømandsstand har S. sat sig et smukt Minde. Han var fra 1902 Formand for Sømandsfor-

eningen af 1856 og Fonden for Oprettelse af Sømandsboliger, herunder fra 1911 Prinsesse Mariæ Hjem for gamle Sømænd og Sømænds Enker og fra 1929 Hjem for Styrmandselever. Han omfattede disse Virksomheder med stor Interesse og havde den Glæde at se det store nye Sømandshjem bygget paa Christianshavn. S. var et flittigt, pligtopfyldende og varmhjertet Menneske. — R. 1903 DM. 1910. K.² 1917. F.M.G. 1921. — Maleri af Johs. Grenness 1931 i Sømandsforeningen af 1856.

Tidsskr. f. Søvn., CV, 1934, S. 260—63.

Th. Topsøe-Jensen.

Schultz, Julius Vilhelm, 1851—1924, Billedhugger. F. 21. Maj 1851 i Kbh. (Hellig.), d. 3. Maj 1924 sst., Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Hofgravør Peter Carl S. (1812—81) og Ane Marie Andreassen (1812—80). Ugift.

S. lærte Gravering hos Faderen, dimitteredes fra Teknisk Institut til Kunstakademiet og gennemgik dettes Skoler fra Okt. 1866, til han erhvervede Afgang som Modellerer Marts 1870. Han var Jerichaus Elev og vedblev at søge hans Vejledning efter Akademitiden. De to Arbejder, hvormed han debuterede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1873, »Philoktetes«, der vandt ham Akademiets mindre Guldmedaille, og Gruppen »En sovende Hyrdedreng med sin Hund« skal have baaret tydeligt Præg af Jerichaus Indflydelse. De roses for den gode Modellering og den smukke Holdning. Lignende Dyder synes Statuen af Ivar Huitfeldt, der fik Neuhausens Præmie 1875 og n. A. støbtes i Bronze til Grev Moltke-Hvitfeldt paa Glorup, at have besiddet. 1877 erhvervede S. Akademiets store Guldmedaille for Relieffet »Jesus toer Disciplenes Fødder« og dermed dets store Rejsestipendium. Juni s. A. rejste han til Paris i den Hensigt at uddanne sig til Medaillør og arbejdede en Tid hos Emile Soldi. Verdensudstillingen 1878 tog imidlertid hans Interesse. Den gav ham »en god Forestilling om hele den moderne Kunstretning og dens Stilling i de forskjellige Lande«. Resultatet blev, at han fortsatte Rejsen til Rom, hvortil han kom Sept. 1878, for at arbejde. Under Opholdet her, der varede til ind i 1881, modellerede han Gruppen »Adam og Eva« (i Marmor i Kunstmuseet), for hvilken han modtog Halvdelen af Eibeschutz' Præmie paa Foraarsudstillingen 1881 og senere Sølvmedaille paa Verdensudstillingen i Paris 1889. Denne Gruppe var helt paa Højde med de nye Strømninger ude i Europa. Med den viste S. som en af de allerførste Billedhuggere her i Landet den franske Naturalisme i dens fuldt udviklede Form. — For Anckers Legat foretog S. paa ny en større Udenlandsrejse 1885. Hans mest kendte senere Arbej-

der er Bronzestatuerner af den unge Oehlenschläger (Modellen udst. 1897; et Eksp. købt af Kunstmuseet, et andet opstillet i Anlægget ved Allégade paa Frbg.) og Jens Baggesen (Modellen udst. 1901; et Eksp. købt til Kunstmuseet, nu opstillet i Anlægget ved Eng-havevej-Haderslevgade; et andet Eksp. opstillet paa Havnepladsen i Korsør). Desuden har han udført Merkur-Statuen over Varehuset Messen paa Købmagergade og en Kvindestatue, City, der stod paa Crome & Goldschmidts Østergade-Hjørne i Kbh., en Del Buster (Theophilus Hansen, 1886, Glyptoteket og paa Theophilus Hansens Vej, Frbg.; Kultusminister Jacob Scavenius, udst. 1886; Niels W. Gade, udst. 1891) og en Række Medailler (den Madvigske Æresmedaille, Dansk Jagtforenings Medaille, J. C. Jacobsens Jubilæums-Medaille). — S. valgtes til Medlem af Akademiraadet 1899, blev Lærer ved Akademiets Kvindeskole 1904 og var Professor sst. 1908—18. Han tog virksomt Del i det faglige Liv og havde mange Tillidshverv, medvirkede bl. a. ved Stiftelsen af Dansk Skulpturforening 1907 og Dansk Billedhuggersamfund 1905 (Æresmedlem 1917), sad i Bestyrelsen for Kunstnerhjemmet, Kunstnerforeningen af 18. Nov.'s Understøttelsesfond og Det tekniske Selskabs Skole, var Kommissær ved Kunstudstillingen i Rom 1911 og Medlem af det danske Kommissariat ved den baltiske Udstilling i Malmø 1914. — Arbejder af S. findes foruden nævnte Steder i Museerne i Aarhus, Aalborg, Randers og Ribe (Gruppen »En Moder med sit Barn«, udst. 1890). — R. 1915. — Maleri af G. Blom. Portrætteret paa Viggo Johansens Maleri 1904: Et Akademiraadmøde (Kunstmuseet). Sortkunstblad af G. Blom 1918.

Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, 2, 1938.

Sigurd Schultz.

Schultz, Sigurd, f. 1894, Kunsthistoriker. F. 23. Jan. 1894 i Roskilde. Forældre: Politifuldmægtig Christian Rudolf S. (1866—1923) og Maria Petrea Glasius (f. 1867). Gift 21. Dec. 1921 i Kbh. (b. v.) med Malerinden Asta Ring, f. 24. Sept. 1895 i Vejle, D. af Redaktør, senere Papirhandler Carl Vilhelm R. (1856—1932) og Julie Vilhelmine Nielsen (f. 1869).

S. blev Student 1911 fra Roskilde, tog Filosofikum 1912 og studerede i nogle Aar Kunsthistorie ved Universitetet hos Francis Beckett og Chr. Blinkenberg. Hans Uddannelse blev imidlertid overvejende af museums-mæssig Art, idet han 1913—18 gjorde Tjeneste ved Nationalmuseets 1. Afdeling under Sophus Müller; men da han paa et vist Tidspunkt indsaa, at han maatte vælge mellem Kunsthistorien og den forhistoriske Arkæologi, bestemte han sig for

den førstnævnte, tog sin Afsked fra Museet og blev 1919 ansat ved Kunstakademiets Administration, til hvilken han var knyttet til 1922. I de følgende Aar virkede S. dels som Kunstkritiker, dels (fra 1927) som Sekretær ved Foreningen for Kunsthåndværk og Redaktør af dennes Organ »Nyt Tidsskrift for Kunstindustri«, som han tilrettelagde med Dygtighed og redigerede indtil 1931. S. tjente i denne Periode det danske Kunsthåndværk med Nidkærlighed og Talent og bidrog meget til at popularisere det i vide Kredse; han forestod og organiserede en Række Kunstindustriudstillinger baade her hjemme og i Udlandet (Leipzig 1927). — Siden 1918 har S. til Stadighed leveret kunstkritiske Bidrag, væsentlig om moderne Kunst og Kunstindustri, til Tidsskrifter og Blade, fra 1927 som fast Medarbejder ved »Dagens Nyheder« (»Nationaltidende«), og har endvidere været flittig Bidragsyder til »Dansk biografisk Haandleksikon« og »Dansk biografisk Leksikon«. Af selvstændige Publikationer har S. udgivet Brochuren »Ny Horisont« (1918), et friskt og lovende Debutarbejde, »Dansk Genremaleri« (1928), »Nyere dansk Billedhuggerkunst fra Niels Skovgaard til Jais Nielsen« (1929) og endelig den grundlæggende Monografi »C. A. Jensen« (I—II, 1932), et kunsthistorisk Arbejde af stor Vægtfylde. I Serien »Vor Tids Kunst« har han udsendt Smaa-bøger om Utzon Frank (1932), Erik Stæhr-Nielsen (1934) og Ernst Zeuthen (1935), i Rækken »Danske Kunstnere« Tekster om Harald Hansen (1937), Brødrene Otto og Erik Sievert (s. A.), Victor Isbrand (s. A.), Godtfredsen (s. A.) og Rostrup Bøyesen (s. A.). En god populær Orientering i moderne Kunst har han givet i »Malerkunstens Ismer« (1938), en Samling Radioforedrag. Blandt S.s betydeligste Arbejder maa regnes hans kundskabsrige og livligt skrevne Afhandlinger i »Danske i Paris« (I—II, 1936—38). Ved denne sin omfattende Produktion, hvis Tyngdepunkt ligger i Værd-sættelsen af den nye Kunst og i Undersøgelser over dens teoretiske Problemer, har S. fastslaaet sit Navn som maaske sin Generations mest originale Kritiker; altid selvstændig i sit Syn, ofte omstridt, indtager han en fremskudt Plads i Nutidens danske Kunstliv. — 1932 blev S. Direktør for Thorvaldsens Museum. Ved en maalbevidst tilrettelagt Propaganda lykkedes det ham, der altid har været en varm Talsmand for Museernes folkeopdragende Virksomhed, i Løbet af faa Aar at skaffe sit Museum en Renæssance i det store Publikums Bevidsthed og dermed at genopvække Interessen for Danmarks største Billedhugger. 1938 udgav han det lille Jubilæumsskrift »Da Thorvaldsen kom hjem«. — R. 1938. — Malerier af Asta Ring Schultz 1921 og 1923. Tegninger af H. Jensenius.

Studenterne 1911, 1936, S. 38. Alfred Elmquist og N. P. Bjerregaard: Slægten Ring fra Aabosyssel, 1933, S. 86. Aage Marcus i Dagens Nyheder 3. Febr. 1930 og 24. Sept. 1932. Berl. Tid. og Politiken 24. Sept. s. A. Poul Welblund i Fyens Venstreblad 25. Sept. s. A. Chr. Houmark i B.T. 8. Okt. s. A.

Christian Elling.

Schultz, Sven, 1886—1932, Ingeniør, Entreprenør. F. 22. Juli 1886 i Kbh. (Johs.), d. 19. Maj 1932 sst., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Handelsfuldmægtig, senere Grosserer Hans Bonde S. (1860—1935) og Johanne Louise Platou (f. 1856). Gift 17. April 1916 i Kbh. (Cit.) med Karen Marie Bertelsen, f. 24. Maj 1886 i Gentofte, D. af Grosserer Guido B. (1839—95) og Marie Cathrine Klentz (1856—1938).

S. tog polyteknisk Adgangseksamen 1903 og blev 1908 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen havde han i nogle Maaneder Ansættelse ved Aarhus Gasværk og aftjente derefter sin Værnepligt ved Søværnet. 1908 fik han Ansættelse ved Christiani & Niensens Afdeling i Hamburg og forblev her, til han 1911 forflyttedes til dette Firmas Afdeling i Rusland. Han traf her den lidt ældre Ingeniør i samme Firma Knud Højgaard (s. d.), der Aaret før var blevet Afdelingens Leder. Efter at have deltaget i Udførelsen af en Række større Havne- og Broarbejder o. l., f. Eks. i Petrograd og Reval, maatte S., efter at Revolutionen 1918 havde ødelagt alt, rejse tilbage til Danmark, hvor han sammen med K. Højgaard s. A. stiftede Ingeniørfirmaet Højgaard & S., der efter S.s Død er ført videre af Højgaard alene. Allerede i S.s Tid udførte Firmaet store Arbejder i Ind- og Udland; det byggede Broer for Statsbanerne og Kbh.s Kommune, bl. a. den interimistiske Langebro, Havneanlæg og Bro (Ny Halskov Bro) for Korsør og større Jernbetonarbejder for Carlsberg og Tuborg Bryggerier. Af udenlandske Arbejder udførtes f. Eks. Vandkraftanlæg i Zur i Polen, et Par store Gadebroer i Kowno, Jernbanelinierne Telšai—Kretinga og Dorpat—Petšur samt Havnearbejder i Memel for den litauiske Regering og i Setubal for den portugisiske Regering. I særlig Grad er dog S.s Navn knyttet til de store Havnearbejder i Gdynia for den polske Regering, fordi han ved sindrige tekniske Metoder, bl. a. den geniale Fremgangsmaade til Vandsætning af Jernbetonsænkekasser, og sikker Ledelse af Arbejderne bidrog til at skaffe sit Firma en betydelig Anseelse og en betrygget økonomisk Stilling. Hans alt for tidlige Død vakte almindelig Beklagelse. Efter hans Død har hans efterladte Hustru 1933 skænket Dansk Ingeniørforening et efter ham opkaldt Mindelegat.

K. Højgaard i Ingeniøren, XLI, 1932, S. 289.

Poul Vinding.

Schultz-Lorentzen (ved Daaben uden Bindestreg), Christian Wilhelm, f. 1873, Provst, Lektor i Grønlandsk. F. 14. Nov. 1873 i Tyrstrup ved Christiansfeld. Forældre: Malermester Frederik Otto Lorentzen (1845—1904) og Hedvig Cathrine Schultz (1853—1909). Gift 12. Maj 1898 i Kbh. (Helligg.) med Sophie Nicoline Christensen, f. 12. Marts 1872 i Aarhus, D. af Snedker Mads C. (1834—79) og Elsiné Mogensen (1833—1900).

S.-L. blev Student 1891 fra Maribo's Skole og tog 1897 teologisk Embedseksamen. Allerede tidligt vakte hans Interesse for Grønland, 1894 blev han Alumnus paa Det grønlandske Seminarium og udsendtes 1898 til Godthaab som ordineret Medhjælper og Seminarielærer. 1899 blev han Missionær i Egedesminde, hvorfra han 1901 forflyttedes til Godthaab som Missionær og Seminarieforsøger. Efter den ved Lov af 1. April 1905 indførte Nyordning af Kirke- og Skoleforholdene udnævntes han 1906 til Provst for Grønland, et Hverv, som han røgtede med stor Dygtighed og fremragende Administrationsevne, ligesom han fik opført tidssvarende Lokaler for Seminariet, indførte en ny Ordning af dette og moderniserede saavel Seminarie- som Skoleundervisningen. 1912 blev han Sognepræst ved Frelser's Kirke i Kbh. og efter Chr. Rasmussen's (s. d.) Død 1918 Lektor i Grønlandsk og Ministeriets Konsulent i Sager vedrørende den grønlandske Kirke og Skole. — Baade under og efter sit Grønlandsophold har S.-L. udfoldet en betydelig litterær Virksomhed Grønland vedrørende. Saaledes udgav han 1904 en moderniseret grønlandsk Grammatik, 1926 en ny grønlandsk-dansk Ordbog, 1927 »Dictionary of the West Greenland Eskimo language« og 1930 »Det vestgrønlandske Sprog i grammatisk Fremstilling«; han har desforuden udgivet forskellige Lærebøger for Seminariet og Skolerne, ligesom han 1906—07 sammen med H. Ostermann foretog en gennemgribende Revision af det grønlandske Kirkeritual og 1912 sammen med Chr. Rasmussen foranstaltede en gennemrevideret Udgave af det nye Testamente. Endvidere har han skrevet »Missionen i Vestgrønland« (1902), »Eskimoernes Indvandring i Grønland« (1904), »Biskop, Dr. theol. Otto Fabricius« (sammen med Bjørn Kornerup og Ad. S. Jensen, 1923) samt »The intellectual Culture of the Greenlanders« (1928). — S.-L. har 1910—12 og 1914—15 været Formand for Studenterhjemmet og er Formand for Direktionen for Christianshavns Døtreskole, Næstformand for Almindelig dansk Præstekonvent og Udvalget for den grønlandske Kirkesag samt Bestyrelsesmedlem af Kbh.s Præstekonvent. Fra 1933 er han Provst for Kbh.s søndre Provsti. — R. 1921. DM. 1932. — Maleri af Oscar Matthiesen 1937 i Frelser's K.

H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, S. 246 ff. Studenterne fra 1891, 1916, S. 91 f.

H. Ostermann.

Schultze, Hieronymus Johann, 1717—1803, militær Forvaltningsembudsmand. Døbt 6. Aug. 1717 i Rostock, d. 27. Sept. 1803 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Brygger, Notarius, Senior i Borgerskabets Delegation Johann Wilhelm S. (d. 1755) og Margaretha Ilsabe Schmiegerow (1686—1724). Gift 1° 18. April 1755 i Kbh. (Helligg.) med Christine (Stinchen) Sophie Collett, f. 24. Febr. 1726 i Kristiania, d. 6. Febr. 1756 i Kbh. (Hellig), D. af Købmand i Kristiania Peter C. (1694—1740) og Anna Cathrine Rosenberg (1699—1747). 2° antagelig 21. Sept. 1757 paa Christiansholm med Anna Susanne Fabritius, f. 20. Aug. 1737 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 11. Juli 1792 sst. (Holmens), D. af Bankkommissær, senere Direktør for Asiatisk Kompagni, Etatsraad Just F. (s. d.) og Hustru.

S. blev 1742 Auditor ved et Rytterregiment og maa forud have studeret Jura. N. A. blev han Krigskancellist og Auditor ved Landkadetkorpset, fra 1754 tillige Regimentskvartermester (Intendant) derved, 1746 3., 1750 2. Krigskancellist, 1757 fra Sekretær 4. Deputeret i General- og Kommissariatskollegiet. Fra 1759 var han tillige Chef for Feltintendanturen ved Hæren i Holsten. Ved de Saint-Germains Overtagelse af Overkommandoen 1762 opstod straks de sædvanlige Vanskeligheder mellem Overkommando og Intendantur, navnlig fordi de Saint-Germain var ukendt med Administrationen og ved egenmægtige Anordninger bragte Forvirring i denne. Ved Generalkrigsdirektoriets Oprettelse 1763 under de Saint-Germain var S. dog nogle Maaneder Deputeret i dette, men afskedigedes Jan. 1764, og først ved Oprettelsen af det »Høje Krigsraad« 1766 kom han atter, som 5. (yngste) Deputeret, ind i Kommissariatet og forblev i dette over 30 Aar. Ved Oprettelsen af Militært Varemagasin 1774 blev han tillige 1. Direktør ved dette. Han var Medlem af Kommission om de store Vejanlæg ved militær Arbejdskraft, om Ændring af Lægdsvæsenet i Norge, om forbedret Indkvartering i Provinsgarnisonerne, om Nyordning (1780) af »de fattiges Væsen« m. m. 1767 var han Medunderskriver af Generalitetets Godkendelse af Lettelser i Landmilitatsforordningerne, og sammen med Niels de Hofman den egentlig ledende i Kommissionen 1774, hvor Spidserne af de to Kancellier og Rentekamret enedes med det militære Kollegium om en ny Landmilitatsforordning, ved hvilken Lejlighed Luxdorph skriver: »vi andre er omtrent [kun] Stokkemænd« (Bisiddere). 1787—88 var

han som 2. Deputeret i Generalitetet den ledende i dettes dygtigt førte Modstand af militære Grunde mod Stavnsbaandets Ophævelse, men alligevel valgtes han til Sekretær i den store civil-militære Kommission, der 1789 i Kronprinsens og Arveprinsens Overværelse fastslog den nye Hærordning paa Grundlag af Forordningen 20. Juni 1788. 1796 afskedigedes han efter Ansøgning. — Krigsraad 1747. Justitsraad 1754. Generalkrigskommissær 1759. Etatsraad 1761. Virkelig Etatsraad 1767. Konferensraad 1768. Gehejmeraad 1781. — Hv. R. 1774. — Maleri hos Familien Collett i Norge.

A. Collett: Familien Collett og Christianialiv i gamle dage, 1915, S. 91 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VI, 1903, S. 53. Luxdorfs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. H. Hansen: Inkvissionskommissionen af 20. Jan. 1772, IV, 1936. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926.

Rockstroh.

Schultzer, Hans Poul, f. 1895, Læge. F. 2. Sept. 1895 i Kbh. Forældre: Postekspedient i Kbh., senere Postmester i Klampenborg Magnus S. (1867—1925) og Anna Marie Nielsen (f. 1870). Gift 2. Maj 1922 i Kbh. (Helligg.) med Else Ryge-Jensen, f. 31. Dec. 1893 i Kbh., D. af Varemægler Peter R.-J. (1863—1923) og Charlotte Josepha Marie Lemvig-Müller (f. 1872).

S. blev Student 1914 fra Metropolitanskolen og 1922 medicinsk Kandidat. Sommeren 1922 var han Reservelæge ved Silkeborg Bad og derefter 1922—25 Assistent ved Finseninstitutets Laboratorium. Efter at have gjort Turnustjeneste paa Rigshospitalet var han Kandidat paa forskellige københavnske Hospitaler og derefter 2. Reservelæge ved Bispebjerg Hospital 1928—30. Efter Assistentplads ved Statens Vitaminlaboratorium og Rigshospitalets medicinske Poliklinik blev han 1. Reservelæge ved Kommunehospitalet 1931. Han foretog gentagne Studierejser til Tyskland og England. Fra 1934 har han praktiseret i Kbh. som Speciallæge i intern Medicin, særlig Stofskifte- og Fordøjelsessygdomme. 1927 disputerede han for Doktorgraden med Afhandlingen »Lysen og experimental Rachitis«. 1939 blev han Overlæge ved Kommunehospitalets medicinske Poliklinik og Lektor i intern Medicin ved Kbh.s Universitet. Som Student var S. Formand for det medicinske Studenterraad og Formand for Medicinsk Forening. Senere har han væsentlig viet sig Videnskaben og Klinikken. 1929—30 var han Formand i Selskabet for teoretisk og anvendt Terapi. — S. har publiceret en stor Mængde videnskabelige Arbejder i danske og udenlandske Tidsskrifter, dels eksperimentelle, dels kliniske, som han har formaaet at kæde sammen. Der har været en vis Kontinuitet i hans

Arbejder fra det første om Lysets Indvirkning paa Rotterachitis til hans senere om Vitaminer og Hormoner. Han har givet sig af med alle Vitaminerne, mest dog med C-Vitaminet og Ascorbinsyre (han var den første, der helbredte menneskelig Scorbut med ren Ascorbinsyre), men ogsaa med A og D. Han har saaledes gennemarbejdet en Metode til D-Vitaminbestemmelse og har opbygget en Metode til kvantitativ Bestemmelse af Binyrebarkhormoner, offentliggjort i »Journal of Physiology« 1936, derfra optaget i J. H. Burn: »Biological Standardization« (1937; paa Tysk »Biologische Auswertungsmethoden«, s. A.).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1927, S. 154.

Axel Borgbjærg.

Schulz (ved Daaben Schultz), **Johann Abraham Peter**, 1747—1800, Komponist, Kapelmester. F. 31. Marts 1747 i Lüneburg, d. 10. Juni 1800 i Schwedt ved Oder, begr. sst. Forældre: Bager Nicolaus S. (d. tidligst 1794), gift 1° 1739 med Anna Magdalena Brunnen) og Catharina Maria Gerckens (d. tidligst 1789). Gift 1° 11. Maj 1781 i Rheinsberg med Wilhelmine Friedrike Caroline Flügel, f. 1765 i Berlin, d. 12. Juni 1784 i Rheinsberg, D. af Kammermusicus F. (d. senest 1781) og Hustru f. Sievert (d. senest 1781). 2° 2. Jan. 1786 med Louise Charlotte Philippine Flügel, f. 2. Jan. 1770 i Berlin, d. 8. Nov. 1797, Søster til 1. Hustru.

S.s jævne, hjertensfromme Forældre ønskede, at Sønnen skulde studere til Præst, hvorfor han blev sat i Byens Gymnasium, Johanneum. Som saa mange andre musikbegavede Drengene vakte han allerede Opmærksomhed ved Kortjenesten i Kirken og fik derfor fra sit tolvte Aar Undervisning af Organist Schmügel, en Elev af Komponisten G. Ph. Telemann. Sine Studieaar tilbragte han i Berlin, hvor han fik Undervisning hos den berømte og grundlærde Teoretiker J. Ph. Kirnberger, der var ham en streng, men dygtig Lærer i Kontrapunktets vanskelige Kunst. Berlin-aarene blev i det hele taget af den allerstørste Betydning for den unge S., hvis hele musikalske Anlæg imidlertid laa langt fra den meget konservative Kirnbergers Skrivemaade og Interessesfære, hvad der efter hans eget Sigende i høj Grad hemmede hans Kompositionstrang i denne Periode. Efter den treaarige Læretid blev han ansat som Akkompagnatør og Klaverlærer hos den polske Fyrstinde Sapieha, med hvem han i fire Aar rejste rundt i Europa. Han besøgte saaledes Frankrig, Italien og Østrig og lærte i Eisenstadt Joseph Haydn personlig at kende. 1773 tog han atter Ophold i Berlin, hvor han begyndte en paa mange Maader betyd-

ningsfuld Virksomhed dels af musiklitterær, dels af praktisk Art. Hans Hovedindsats som Musikskribent var først og fremmest hans Medarbejderskab ved J. G. Sulzers Værk »Allgemeine Theorie der schönen Künste« (I—II, 1771—74 og senere), et Værk, der i høj Grad nød godt af hans æstetisk fintfølende Betragtninger.

Af stor Vigtighed for S.s senere Udvikling blev den Ansættelse, som Kapelmester Reichardt skaffede ham 1775 som Maître de Musique ved det kgl. franske Teater i Berlin, en Stilling, i hvilken han virkede indtil dette Teaters Nedlæggelse 1778, hvorefter han et Aar bestred Stillingen som Kapelmester ved Kronprinsessens lige saa franskprægede Privatteater. Her fik han rig Lejlighed til at leve sig sammen med den, ikke mindst i tyske Hofkredse saa beundrede franske Syngespilkunst, saaledes som den blev dyrket af Monsigny og ganske særlig af Grétry, Komponister, han selv kom til at staa i en ikke ringe Gæld til. 1780 tiltraadte han den ærefulde Stilling som Kapelmester ved Prins Heinrichs Hof i Rheinsberg, hvor man navnlig interesserede sig for alt det nye, der i saa rigt Maal var kommet frem i Paris i de senere Aar. S. havde her Lejlighed til, foruden de franske Syngespilkomponister, at beskæftige sig med musikdramatiske Værker af Sacchini og Piccini foruden et saa epokegørende Arbejde som Glucks »Iphigénie en Tauride«, som han fremførte 1783. I Rheinsberg begyndte han for Alvor at virke som dramatisk Komponist; fra denne Periode foreligger tre saa forskelligartede Værker som Syngespillet »La Fée Urgèle ou ce qui plaît aux dames« til Tekst af Favart, Ouverture og Kor til Racines Drama »Athalie« og Operaen »Aline, reine de Golconde«. Ikke mindst Musikken til »Athalie« viser, hvor stærkt et Indtryk Glucks patetiske Nyklassicisme havde gjort paa S. Jævnside med det dramatiske var der imidlertid et andet Omraade, hvor hans musikalske Evne fandt Udtryk, og det paa en endnu mere oprindelig og personlig Maade, nemlig Visen, »Lied«en til Klaver. Allerede 1779 havde han udgivet sine »Gesänge am Klavier«, der vakte den største Opsigt og skabte ham et Navn som Komponist ved Siden af de fra Goethekredsen kendte Musikere Reichardt og André. Hans Fysiognomi inden for »Lied«en ligger allerede forbavsende fast her; vi møder en udpræget, næsten primitiv Enkelhed i den musikalske Sats, en stor Respekt for den naturlige Deklamations Krav og megen Kræsenhed i Valget af Digte, kort sagt, et bevidst folkeligt Ideal. Sine stærkeste Impulser fik dog S. først gennem det snart efter indledede Venskab og Samarbejde med Digteren J. H. Voss,

Føreren for den folkeligt indstillede Göttinger Digterkreds («Göttinger Hainbund»), der frem for noget lagde Vægt paa det ukunstlede og naturlige Udtryk, uplettet af Modesmag og Virtuoseri. De første Frugter af deres fælles Bestræbelser fremkom betegnende nok 1781 i den af Voss aarligt udgivne »Musenalmanach«. Allerede her møder vi forskellige af de Sange, der blev Grundlaget for S.s Hovedværk som tysk Komponist, de berømte »Lieder im Volkston«, hvis første Del udkom 1782, og som fortsattes med to nye Dele 1785 og 1790. Med denne Samling havde han fastslaaet sit Ry som den højt begavede Hovedrepræsentant for den saakaldte »Berliner Liederschule«.

Forholdene i Rheinsberg tilfredsstillede paa ingen Maade S., navnlig efter at Prinsens Søster, Prinsesse Amalie, aabenlyst paa en meget stødende og utvetydig Maade havde haanet ham og beskyldt ham for at skrive en daarlig Sats; hun forbød ham saaledes direkte at dedicere hende Musikken til »Athalie« og veg ikke tilbage for i et Brev at kalde ham en Stymper og Fusker. Værket, der blev udgivet i Klaverudtog af Professor C. F. Cramer i Kiel, blev i Jan. 1787 spillet under Kunzens Ledelse ved en Privatopførelse hos Grev Schimmelmänn. S. var i øvrigt paa dette Tidspunkt et kendt Navn inden for danske Musikkredse; 1785 havde N. Schjørring udgivet hans Aaret før udkomne religiøse Sange, oversat paa Dansk af Edvard Storm, og 1786 havde Kunzen i Fortalen til sine »Viser og lyriske Sange« erkendt S.s »Lieder im Volkston« som sit store uopnaaelige Forbillede. Ogsaa inden for Adelen interesserede man sig for S., ikke mindst gennem Grev Stolberg, som havde lært ham personligt at kende i Eutin. Intet Under derfor, at Opmærksomheden ganske naturligt samlede sig om Kapelmesteren fra Rheinsberg, da man ved den danske Skueplads stod over for Valget af en ny Kapelmester. Teaterchef Numsen havde oprindeligt været stærkt interesseret i den kurfyrstelige sachsiske Kapelmester J. G. Naumann, som det dog ikke lykkedes at faa frigjort fra sin Tjeneste i Dresden, hvorefter han i Maj 1787 udfærdigede Konditionerne for S. Ifølge disse skulde han for en aarlig Gage af 2 000 Rdl. indrette Kirkemusik ved Hoffet og skrive en ny Opera hvert Aar til Kongens Fødselsdag. Med denne Ansættelse skete der i øvrigt en Reform med Hensyn til Kapelmesterstillingen, idet S. samtidig blev Medlem af Teaterdirektionen. S.s fremragende Kapelmesterevner viste sig straks i Nov. 1787 ved Indstuderingen af Grétrys Syngespil »De falske Formodninger«, hvor han imponerede Personalet ved sine træffende Bemærkninger om Foredraget og sin Bestræbelse efter kun

at opnaa Virkning ved »naturlig Optræden, Karakter og Varme«. Da Tiden til at skrive en Fødselsdagsopera var for knap, faldt hans første store Opgave som Komponist inden for Kirkemusikken; det var Passionsratoriet »Maria og Johannes« til Johannes Ewalds Tekst, der opførtes ved Hoffets Passionskoncerter 1788 og gjorde stor Lykke.

Med det jævne og elskelige Gemyt, der prægede S., fik han hurtigt Føling med dansk Natur, Sprog og Folkekarakter, og det ikke mindst under Opholdene hos Grev Schimmelmann paa Christiansholm, hvor de danske Skove og det venlige Sund gjorde stærkt Indtryk paa ham, paa Brahetrolleborg hos den Reventlow'ske Familie, der ivrigt diskuterede Landboreformer, Skolevæsenets Forbedring og Musikkens Betydning som Opdragelsesmiddel, og endelig paa Bernstorff Slot. Forpligtelsen til aarligt at skrive en stor Opera pinte ham fra første Færd. Da han fik udleveret Teksten til Baggens »Erik Ejegod«, som senere Kunzen satte i Musik, blev han saa fortvivlet over, at Inspirationen ikke vilde komme, at han troede hele sin Skaberevne fuldkommen lammet. I sin stærkt deprimerede Tilstand ansøgte han i en Skrivelse til Numsen om at blive fritaget for det byrdefulde Hverv mod aarligt at afstaa 600 Rdl. af sin Gage. Den venligt indstillede Numsen tog overordentlig forstaaende paa Sagen og ordnede det saaledes, at han kun maatte afstaa 500 Rdl. mod aarlig at skrive et Stykke Kirkemusik. S. aandede lettet op, han følte sig som en fri Kunstner, der ikke behøvede at komponere for Teatret, medmindre han følte sig inspireret til det. 1790 udgav han paa Grundlag af en Udtalelse, som det nye Skoleholderseminariums Direktion havde anmodet ham om, Skriftet »Gedanken über den Einflusz der Musik auf die Bildung eines Volkes und über deren Einführung in den Schulen der königlich dänischen Staaten«, der s. A. fremkom i dansk Oversættelse i »Minerva«. Dette Skrift, hvori han skarpt kritiserer forskellige Musikforhold, bl. a. Sangen i Landsbykirkerne, fik en ikke ringe Betydning som Led i Datidens Bestræbelser for Kirke- og Skolesangens Forbedring, for Musikopdragelsen i det hele taget.

S.s største Indsats i dansk Musiks Historie kom ikke desto mindre netop til at ligge inden for Teatrets Verden. 16. Dec. 1790 opførtes i Anledning af Kronprinsens og Kronprinsessens Indtog den lille patriotiske Idyl, Syngespillet »Høstgildet« til Thomas Thaarups Tekst som Efterstykke til Prams Drama »Frode og Fingal«. Værket, der blev spillet i Teatermaler Thomas Bruuns smukke Dekoration med venlige Bøndergaarde, Marker og Gen-

tofte Kirke i Baggrunden, altsaa paa Bernstorffs Jorder, er formet som en Hyldest til Bondefrigørelsen. De Melodier, som S. lader de glade, pyntelige Bønder synge, er direkte beslægtede med hans Visetone fra »Lieder im Volkston«, selv om de, paavirkede af dansk Natur og dansk Sprog, har faaet et vist nationalt Præg over sig. Vi møder her den samme Enkelthed og Hjertelighed, det samme »Schein des Bekannten«, som han allerede i Fortalen til sine »Lieder im Volkston« opstillede som Hovedfordringen til den folkelige Melodi. Mange af de yndefulde Viser fra Høstgildet, som f. Eks. »Nys fyldte skøn Sigrid sit attende Aar«, »Førstkommende Majdag vort Bryllup skal staa« og »Frugtbare Marker«, blev derfor ogsaa meget hurtigt Folkeejendom og det helt op til vor Tid. »Høstgildet«, der ved sin nye nationalt folkelige Tone danner Skel i det danske Syngespils Historie, fik sin Fortsættelse i »Peters Bryllup« ligeledes til Tekst af Thaarup, opført 12. Dec. 1793 i Anledning af Kronprinsessens første Besøg i Teatret efter sin Nedkomst. Vi træffer den samme Tone, samme Milieu og Persongalleri, ligesom ogsaa her den enkle Vise danner det musikalske Grundlag. Blandt de mere lyrisk farvede Sange opnaaede ganske særlig »I Østen sølvblaa Dagen smiler« og »I Dalens Skød en Hytte laa« stor Yndest. Af andre Melodier, der viser S.s Mesterskab inden for Syngespilvisen, kan nævnes den stolte og markante »Ung Adelsteen paa Tinge stod« med dens patriotiske Klang og den vemodige folkeviseprægede Sang »Hrr. Thorvald, skøn Signe« med dens balladeagtige Tone. S. A. opførtes Syngespillet »Indtoget« til Tekst af P. A. Heiberg, hvis hele Idé J. L. Heiberg senere overtog i »Kong Salomon og Jørgen Hattemager«. Her fik S. Lejlighed til at vise sin Evne til at skabe en komisk Karakteristik i en Vise, ikke mindst i saadanne Figurer som Jøden Salomon Joseph og Degnen Bræger.

Det var ikke alene i sin Egenskab af fremragende og meget autoritativ Kapelmester, S. fik Betydning for det kgl. Kapel. Da Hofviolon Schreiber 1788 afgik ved Døden og efterlod sig Enke og otte umyndige Børn i stor Nød, besluttede den altid humanfølelse og tænkende S. sig til at foranstalte en Koncert til Fordel for de efterladte. Ved denne Lejlighed slog den Tanke ned i ham at oprette en Enkekasse for Kapellet og bl. a. lade den financiære ved aarlige Koncerter, ligesom han ogsaa lod afholde Kirkekoncerter til Fordel for Hellig Gejstes Plejekommission, Arbejdshusene og Det forenede Understøttelses-Selskab. Den største Betydning fik dog Kapellets Enkekassekoncerter, der indledtes 17. Dec. 1791 med en Koncert paa Det kgl. Teater. Der afholdtes

nu som Regel to Gange aarlig Koncert skiftevis paa Teatret og i Slotskirken, senere Helliggejsts Kirke. Ved disse og lignende Lejligheder, bl. a. ved Hoffets Passionskoncerter i den stille Uge, fremførte S. en Række egne kantateligende Korværker som Thaarups »Hymne« (1791), Passionsoratoriet »Christi Død« til Baggenses Tekst (1792), Storms »Hymne« (1792), en Paaske- og Nytaarskantate (1792), Baggenses »Lovsang« (1793), »Freiserens sidste Stund« til Tekst af V. K. Hjort (1794), Cl. Frimanns »Hymne« (1794) og Passionskantaten »Jesu Minde« (1795). Hans sidste større Værk var Thaarups Sørgesange ved Arveprinsesse Sophie Frederikkes Bisættelse. Tonen i disse kirkelige Værker, der viser den sikre musikalske Skole, S. havde faaet i Ungdomsaarene i Tyskland, peger nærmest hen paa den Passions- og Oratoriestil, der havde udviklet sig omkring C. Ph. E. Bach og C. H. Grum. Der spores ogsaa ofte en Gluck-Paavirkning, der, som f. Eks. i »Christi Død«, kan føre til et udtrykmæssigt Slægtskab med J. E. Hartmann. Samtiden beundrede i højeste Grad disse Værker, hvor ædel og renliniet Skønhed staar Side om Side med en stærk tidspræget sentimental religiøs eksalteret Tone. Smukkest og vægtigst viser S.s kirkelige Stil sig vel nok i E. Storms »Hymne«, der i øvrigt fandt Optagelse i A. P. Berggreens »Sange til Skolebrug« og herigennem blev kendt af senere Slægter.

S., der i længere Tid havde lidt under et skrøbeligt Helbred, paadrog sig under Forsøget paa at redde saa meget som muligt af det uerstattelige Musikarkiv ved Christiansborg Slots Brand 1794 en livsfarlig Lungebetændelse. Han saa sig nødsaget til at søge sin Afsked til stor Sorg for Kapellets Personale, der i en Adresse, aftrykt i »Minerva«, tilbød at afholde Prøverne i hans eget Hjem og indtrængende bad ham ikke at forlade dem, bl. a. for den gode Musiksmags Skyld. Afsked med Pension blev bevilget 1795, hvorefter han tog til Kiel. Det var nu Meningen, at han skulde tilbringe den næste Vinter i Lissabon, hvorfor han rejste til Hamburg og derfra indskibede sig sammen med sin gode Ven, den forhenværende Teaterdirektør H. V. von Warnstedt. Paa Grund af Storm havnede Skibet imidlertid i Arendal i Norge. Herfra drog han i Stedet for paa en norsk Læges Raad tilbage til Tyskland, og efter en Række vekslende Ophold i Lüneburg, Berlin, Rheinsberg og Stettin døde han i Schwedt a. d. Oder. Med sine gedigne Kirkeværker og ganske særlig sine Synge-spil og Viser havde S. skabt en ny grundlæggende Tone i dansk Musik, der med sin Varme, Sanddruhed og intime Nuancering fik den allerstørste Betydning for C. E. F. Weyse, som netop

var søgt herop fra Altona for at blive Elev hos S., i hvem han fik en faderlig Ven og Beskytter. Ogsaa for vor Tids Musikudvikling skulde S. komme til at spille en vigtig Rolle; hans folkelige Visepprincipper blev Ledestjernen, da Thomas Laub og Carl Nielsen 1915 udgav deres betydningsfulde Sangsamling »En Snes danske Viser«. — Maleri paa Det kgl. Teater. Stik af F. Jügel 1794.

Reichardt i Allg. mus. Zeit., III, 1800. H. G. Nägeli sst., XIV, 1811. Briefe von J. H. Voss, 1829—33. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III, 1860. Skandinavisk Folkemag., XV, 1865, Sp. 561—65. E. O. Lindner: Geschichte des deutschen Liedes im 18. Jahrh., 1871. V. C. Ravns Fortale til Klaverudtog af Christi Død, 1879. Tidsskr. for Kirke-, Skole- og Folkesang, I, 1880, S. 82, 95. Allg. deutsche Biographie, XXXIV, 1892, S. 744—49. Vierteljahrsschrift f. Musikwissenschaft, X, 1894. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, I—X, 1895—1931 (se Registeret i X). Ill. Tid. 21. Maj 1899. Personallist. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1901, S. 57—62, 65. M. Friedlaender: Das deutsche Lied im 18. Jahrh., 1903. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. C. Klunger: J. A. P. Schulz in seinen volkstümlichen Liedern, 1909. O. K. Riess: J. A. P. S. S. Leben, 1913. Th. Laub: Musik og Kirke, 1921. T. Krogh: Zur Geschichte des dänischen Singspiels im 18. Jahrh., 1924. Breve i Echo, 1857, S. 74, Berliner Musikzeit., 1884, S. 50, 58 og Wilh. Hosäus: Friedrich Wilhelm Rust und das Dessauer Musikleben 1766—1796, 1882. Jens Baggesen Labyrinten, udg. af L. Bobé, 1909, S. 91 f.

Torben Krogh.

Schumacher. Som Professionsnavn føres Navnet S. naturligt af flere Slægter uden Forbindelse med hinanden. Griffenfelds Slægt føres tilbage til Brygger »auf der Hude« i Bergedorf ved Hamburg Arp Schomaker, hvis Søn Vinhandler i Kbh. Joachim S. (1604—50) var Fader til Peder S., Greve af Griffenfeld (1635—99, s. d.), til Albert Gyldensparre (1642—96, s. d.), til Maria S. (1643—1706) — der først var gift med Slotspræst paa Fr.borg, Provst Hans Madsen Huusvig (1619—70), dernæst med Slotspræst sst. Professor Oluf Torm (1641—92) — til Karen S. (ca. 1644—1700) — gift med Borgmester Jørgen Fogh (ca. 1631—85, s. d.) — og til Margrethe S. (1648—90), der først ægtede Sognepræst ved Frue K. Mag. Jacob Faber (1622—74) og dernæst Biskop Hans Bagger (1646—93, s. d.). Albert Gyldensparres Slægt uddøde med hans Søn Fændrik Christian Gyldensparre (d. 1702), af hvis Søstre Charlotte Amalie Gyldensparre (ca. 1678—1757) var gift med Justitsraad Hans Lange (1653—1711) til Asmild Kloster, og Edel Elisabeth Gyldensparre (d. 1717) ægtede Konferensraad, Højesteretsjustitiarius Christian Braem (1683—1752, s. d.). Griffenfeld efterlod kun en Datter Komtesse Charlotte Amalie Griffenfeld (1672—1703), der ægtede Vicesatholder Baron Frederik Krag (1655—1728, s. d.) til Stensballegaard og Værholm. — Den haderslevske Patricierslægt S.

stammer fra Coesfeld i Westfalen, hvorfra Borgmester og Vinhandler Vilhelm S. d. Æ. (ca. 1505—83) omkring 1542 kom til Haderslev; hans Søn Borgmester og Vinhandler sst. Vilhelm S. d. Y. (1563—1626) var Fader til Borgmester i Tønning Vilhelm S. (1589—1646) og til Raadmand i Haderslev Oluf S. (1595—1649), hvis Søn Borgmester og Postmester sst. Gottfried S. (1624—75) var Fader til Raadmand sst. Andreas S. (1660—1732); dennes Sønnesøn nedenn. Diplomat, Konferensraad Andreas S. (1726—90) var Fader til nedenn. Astronom, Konferensraad Heinrich Christian S. (1780—1850) og til Kaptajn Andreas Anton Frederik S. (1782—1823), hvis nedenn. Søn Ritmester og Skovrider Christian Andreas S. (1810—54) var Fader til nedenn. Forfatter Johannes Andreas Alexander Julius de Meza S. (1853—1932). — En maaske fra Nederlandene stammende Slægt S. kom til Kbh. med Silkevæver, senere Taksatør Cornelius S. (d. 1726), der var Fader til Catharina Margarethe S. (ca. 1703—98) — gift med Hoforganisten Frederik Christian Breitendich (1702—75, s. d.) — til Agnetha S., der ægtede Oberst Peter Johan Wleugel (1693—1752), og til Konferensraad, Kommitteret i Generaltoldkammeret Cornelius S. (1703—77), der var Fader til de nedenn. Regeringsraad paa St. Croix Jens Reimert S. (1742—74) og Konferensraad, Ministerresident Peter Christian S. (1743—1817), samt til Marie Sophie S. (1744—90) — der ægtede Admiral Johan Peter Wleugel (1736—1825, s. d.) — og til Cathrine Elisabeth S. (1745—92), gift med Etatsraad, Admiralitetssekretær Lauritz Klingberg (1728—95). — Endnu skal nævnes en Slægt, der føres tilbage til Oberst Christian Frederik S. (d. 1736), hvis Søn Major Carl Christian S. (ca. 1695—1754) til Benzonseje var Fader til Kancelliraad, Herredsfoged Jens Leegaard S. (1770—1822) og til Administrator ved Manufakturhandelen Christian Frederik S. (1759—1803), hvis Søn var Over-toldinspektør Andreas Christian S. (1793—1874). — Det er uvist, om der er nogen Forbindelse mellem en af de her nævnte Slægter og Købmand i Altona Georg Bernhard S. (d. 1774), hvis Søn Professor, Rektor Georg Friedrich S. (1771—1852) var Fader til nedenn. Præst Gustav Heinrich Ludwig S. (1802—63).

C. Giessing: Nye Saml. af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, III, 1, 1786, ad S. 344. Otto Vaupell: Rigskansler Grev Griffenfeld, II, 1882, S. 192—216. Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1897, S. 73. Danmarks Adels Aarbog, XXXIX, 1922, S. 467 ff., 474 f. — Vaupell: anf. St. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1932, S. 131 f., 133, 136. — Den Reiersenske Families Stam-tavle, 1877, S. 29—35. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., IV, 1937, S. 142—45.

Albert Fabritius.

Schumacher, Albert, se Gyldensparre.

Schumacher, Johannes Andreas Alexander Julius de Meza, 1853—1932, Forfatter. F. 17. Sept. 1853 i Nørre Stenderup ved Kolding, d. 18. Marts 1932 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skovrider, Ritmester C. A. S. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Juni 1886 i Kbh. (Johs.) med Victoria Eleonora Wick, f. 2. Okt. 1859 i Kbh. (Fødsst.), D. af Arbejdsmand, senere Høker Peder Jørgensen W. (ca. 1808—72) og Karen Kirstine Sonne (1825—1905).

S. gik i Haderslev Latinskole, kom i Apotekerlære og studerede Farmaci og Kemi, senere levende Sprog, bl. a. Tysk og Engelsk. Efterhaanden blev Ungarsk hans Hovedinteresse, og paa en Række Rejser til Ungarn fra 1894 til 1911 studerede han Landet og Folket. Han levede som Forfatter og Redaktør og udsendte en lang Række litterære Værker, dels originale som »Ludvig Bødtcher, et Digterliv« (1875), »To paa Flagen og andre Digte« (1880, under Pseudonymet Leo Ritter), de historiske Skitser »Kulturbilleder« (1892), den historiske Roman »Agnete Budde« (1894), dels en Mængde Oversættelser, bl. a. af ungarske Forfattere. 1917 og 1919 udgav han Oversættelser af Katharina II.s og Grevinde Potockas Memoirer, forsynede med Fortaler og historiske Anmærkninger. 1901 behandlede han ungarsk Litteratur i Jul. Clausens »Illustreret Verdens-Litteraturhistorie«, III. Han redigerede til forskellige Tider Blade som »Illustreret Ugeblad« (1881), »Illustreret Folkeblad«, »Hver 14. Dag« (1895—96), »Hver 8. Dag« (1896—97) og »Papir-Tidende« (1921—32), udgav en Del Leksika o. l. Arbejder (det lille »Dansk Konversations-Lexikon«, 1910; 4. Udg. 1924, Fremmedordbog, »Aarets Bog« for 1916—17) og redigerede Romanserier o. l. 1894 var han Medstifter af Dansk Forfatterforening og var dens Sekretær til 1901, 1910—18 var han Sekretær i National Forfatterforening og fra 1913 i Boghandlerforeningens litterære Tilsynsudvalg. S. var en flersidigt dannet, retlinet og beskeden Mand.

Dansk Forfatterforening 1894—1919, 1919, S. 284f. Papir-Tidende Marts 1932.

Poul Engelstoft.

Schumacher, Andreas, 1726—90, Diplomat, Kabinetssekretær, Amtmand. F. 26. Aug. 1726 i Kbh., d. 2. Jan. 1790 i Segeberg, begr. sst. Forældre: Bogholder ved Assurancekompagniet Poul Gerhard S. (1692—1729) og Abel Sophie Köppern. Gift 13. Okt. 1779 i Bramstedt med Sophia Hedevig Rebecca Weddi, f. 30. Juni 1752 i Wardenburg, Oldenburg, d. 30. Okt. 1822 i Altona (gift 1° 1773 med Hofraad Johann Wilhelm Büsching i Va-

rel, ca. 1722—76, gift 1° med Maria Sabina Sunolandten, 1730—62, 2° 1763 med Christina Hedevig Sunolandten, 1741—71), D. af Sognepræst Johann Arnold W. (1722—54) og Dorothea Elisabeth Wildbergen.

S. fik en udmærket Uddannelse, og hans litterære Interesser traadte tidligt frem. Hans Debut som Forfatter var imidlertid ikke heldig. 1757 udgav han nogle Aktstykker, der fortalte om utrolig urenlige Tilstande, der skulde være forefundet ved en Politiundersøgelse i Snøde Præstegaard paa Langeland 1711. Skriftet blev kasseret paa Grund af »dets Usandfærdighed og Familiens Fornærmelse«. Større Fortjeneste indlagde S. sig ved en Samling »Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dänemark vom Jahr 1522 bis 1663« (I—III, 1758—59). Omtrent samtidig med deres Udgivelse var han indtraadt som Sekretær i Tyske Kancelli, og J. H. E. Bernstorff fattede megen Interesse for ham. Paa hans Indstilling blev S. sendt som Legationssekretær til St. Petersborg, hvor Grev A. S. v. der Osten (s. d.) var Statsafsending. Samarbejdet mellem de to Mænd udviklede sig snart i uheldig Retning, hvortil maaske v. der Ostens Mistænksomhed bidrog, og Forholdet blev yderligere spændt, da v. der Osten kom under Vejr med, at hans Chef korresponderede bag hans Ryg med S. Allerede tidligere havde han haft Mistanke herom, men Bernstorff havde 1760 højtideligt erklæret, at han straks vilde tilbagekalde en Gesandt, hvis han ikke længere havde Tillid til ham, og ikke anvende den Slags Omveje. I absolut Modstrid med dette Løfte indledte Bernstorff 1763—64 direkte Korrespondance med S., og det var denne Korrespondance, der fik mest at sige ved Afslutningen af Forbundet af 11. Marts 1765 med Rusland. Episoden er ret enestaaende i dansk Diplomatis Historie og førte til S.s Tilbagekaldelse 1765.

Efter sin Hjemkomst udnævntes S. til Gehejmekabinetetssekretær og blev af Regeringen anvendt under de første Forhandlinger med den russiske Specialafsending v. Saldern, og 1767 efterfulgte han Reverdil i den betydningsfulde Stilling som Kongens Kabinetetssekretær. Denne Post bevarede han i fire politisk vanskelige og meget urolige Aar. Det faldt i hans Lod at følge Kongen paa hans store Udenlandsrejse, og det er sandsynligt, at han har haft en ikke ringe Indflydelse i den Periode, hvor Struensee endnu ikke havde sat sig fuldstændig i Besiddelse af den kongelige Magt. Flere vigtige Kabinettsordrer er konciperet af S., bl. a. den betydningsfulde om Trykkefrihedens Indførelse. Ved Siden af sin egentlige Embedsgerning fik S. Sæde i den nylig oprettede Landvæsenskommission, og herfra gik han 1768 over i Generallandvæsenskollegiet. Han

hørte til den Gruppe, der ønskede Hoveriet indskrænket, Landgilden fastsat i Penge og Tienden afløst, medens han modsatte sig mere radikale Ændringer. Senere synes han dog at have udviklet sig i mere fremskridtsvenlig Retning, og han blev optaget i Landvæsenskommissionen af 1770.

Ved Struensees Omordning af Kancelliets Forhold udnævntes S. til Deputeret i dette Kollegium, og han fik fra 1. Maj 1771 Ledelsen af det Departement, der beskæftigede sig med Sager vedrørende Jylland, Lolland-Falster og Langeland. Skønt han lod sig bruge af Struensee, bevarede han dog Forbindelsen med de gamle Magthavere, bl. a. den ældre Bernstorff, som stedse synes at have næret Tillid til ham. Efter Struensees Fald vendte han tilbage til sin gamle Stilling som Kongens Kabinetssekretær samtidig med, at han bevarede sin Plads i Kancelliet. I Begyndelsen af 1773 sendtes han imidlertid i hæderlig Forvisning som Amtmand til Segeberg, og i denne Stilling døde han. Om Aarsagen til denne Forflyttelse vides intet med Sikkerhed, men man har gættet paa, at den var en Følge af Indgriben fra A. P. Bernstorff eller Schack-Rathlou, som frygtede, at S.s Nærværelse i Kancelliet skulde have en betydelig Forøgelse af det borgerlige Element til Følge. — Dr. jur. h. c. i England 1768. Æresmedlem af Kunstakademiet 1772. — Etatsraad 1765. Konferensraad 1768. — Hv. R. 1783. — Sortkunstblad af J. Stenglin efter Vig. Erichsen 1763.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 1, 1897; IV, 1—2, 1902. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh-Guldberg, 1899. Samme: Bernstorfferne og Danmark, II, 1919, S. 111, 146. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Hans Jensen: Dansk Jordpolitik 1757—1919, I, 1936. Kabinetsstyrelsen i Danmark 1768—72, udg. af Holger Hansen, I—III, 1916—23. Luxdorfs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv, 1936.

Harald Jørgensen.

Schumacher, Christian Andreas, 1810—54, Officer. Efter Angivelse f. 6. Sept. 1810 i Tjørnelunde, Finderup Sogn, Sjælland, d. 4. Aug. 1854 i Kolding, begr. sst. Fader: Premierløjtnant, senere Kaptajn, Kammerjunker Andreas Anton Frederik S. (1782—1823, gift 1° 1811 med Elisabeth Cathrine Svendsen, 1781—1838, Ægteskabet opløst, 2° 1817 med Karen Marie Tscherning, 1794—1858). Gift 12. Jan. 1849 i Kbh. (Garn.) med Louise Maria Jørgensen, f. 14. Marts 1823 i Kbh. (Trin.), d. 14. April 1905 sst., D. af Postbud Jens Lykke J. (ca. 1793—1831) og Margrethe Stab (1786—tidligst 1855).

Efter Faderens Død tog Farbroderen Professor H. C. S. sig af

S. og satte ham i Pension hos Mekaniker og Astronom Repsold i Hamburg, hvor han blev i tre Aar indtil sin Konfirmation og fik sin Interesse for Naturvidenskab vakt. Han kom paa Landkadetakademiet, tog 1829 Officerseksamen, blev 1831 Sekondløjtnant à la suite ved det slesvigske Kyradseregiment, hvor han 1834 indtraadte i Nummer. 1833—38 assisterede han som Officer sin Farbroder ved Gradmaalingen. 1839 blev han sendt til Tyskland for at studere Jernbanevæsen og Naturvidenskab. 1840 blev han kar. Premierløjtnant, men efter Ansøgning sat paa Vartpenge. S. A. fik han Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for en Afhandling om tonende Streng. Efter i Anledning af Jernbanespørgsmaal at være kommet til St. Petersborg kom han i Forbindelse med Observatoriet i Pulkova, hvor han arbejdede 1844—45, og hvor han bl. a. anstillede Undersøgelser over Termometre og Isens Varmeledningsevne. 1845 kom han hjem til Kbh. og fik af Videnskabernes Selskab Understøttelse til at arbejde videre med disse Undersøgelser, hvis Resultater blev offentliggjort i Selskabets Oversigter. 1848 meldte han sig til Tjeneste og deltog som Ordonnansofficer og General de Mezas Adjutant i Krigen, under hvilken han 1849 fik Ritmesters Karakter. 1851 ansattes han som Skovrider i Aabenraa Skovdistrikt, men blev allerede 1853 pensioneret paa Grund af Svagelighed. Foruden ovennævnte videnskabelige Arbejder udgav han 1846 en fircifret Logaritmetabel. Desuden virkede han i stor Udstrækning for Popularisering af Naturvidenskaberne gennem Foredrag og Skrifter, f. Eks. »De vigtigste af Astronomiens Hovedlærdomme, populært fremsatte« (1844) og Oversættelsen af de tre første Bind af Humboldts »Kosmos« (1847—53). — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1848.

General de Mezas Krigs-Dagbøger fra Aarene 1849—1851, ved K. C. Rockstroh, 1928 (se Registeret).

C. F. Pechüle (Poul Heegaard).*

Schumacher, Gustav Heinrich Ludwig, 1802—63, Præst. F. 20. Jan. 1802 i Husum, d. 26. Jan. 1863 i Barmen, begr. sst. Forældre: Konrektor i Husum, senere Rektor i Slesvig Georg Friedrich S. (1771—1852) og Johanna Margaretha Bong (1775—1826). Gift 12. April 1829 i Kiel med Elisabeth Christopherine Lovise Lassenia v. Brockes, f. 7. Maj 1805 i Skanderup, Hjelmlev Herred, d. 26. Sept. 1875 i Barmen, D. af Major, senere Oberstløjtnant Christian Wilhelm v. B. (1756—1836) og Agathe Hede-vig Brockdorff (1768—1835).

S. gik i Domskolen i Slesvig og studerede derefter Teologi i Halle og Kiel. 1827 tog han Eksamen paa Gottorp, og 1829 ud-

nævntes han til Rektor i Itzehoe. 1838 kaldedes han til Hovedpræst i Tønning og virkede her til 1850. 1848 sluttede han sig til Slesvigholstenerne og vakte en vis Opmærksomhed ved sin fjendske Holdning over for Danmark. Han protesterede imod Bestyrelseskommissionen og vægrede sig, ligesom de fleste slesvigske Præster, ved at bekendtgøre Regeringens Anordninger og fremsige den lovbealede Bøn for Kongen og fastholdt sit Standpunkt med en saadan Stejlhed, at Tillisch afskedigede ham 1850. Man anviste ham først Odense, senere Flensborg som tvungent Opholdssted, og da den danske Regering nægtede at efterkomme hans Andragender om Genindsættelse i sit Embede, forlod han 1851 Hertugdømmerne og blev 1854 Sognepræst i Geisweiler ved Saarbrück. Han glemte ikke sit Had til Danmark. Da han 1860 opgav sit Embede, skrev han en Redegørelse for de Forurettelser, som han mente man havde tilføjet ham. Skriftet »Leiden und Erquickungen eines von den Dänen in Gefangenschaft gehaltenen und aus der Heimath vertriebenen Schleswigschen Geistlichen« (1861) er formet som et ganske ubehersket Angreb paa de danske Myndigheder. Det fremkaldte et Modskrift, som han besvarede med »Der gerechtfertigte Schleswig-Holsteinismus« (1862).

Ovenn. Leiden und Erquickungen, 1861. Anti-Schumacher; neue actenmäßige Beiträge zur Geschichte der Leiden des G. Schumachers, 2. Aufl., 1862.

P. Lauridsen (Svend Larsen)*.

Schumacher, Heinrich Christian, 1780—1850, Astronom. F. 3. Sept. 1780 i Bramstedt, d. 28. Dec. 1850 i Altona, begr. sst. Forældre: Amtmand Andreas S. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Aug. 1813 i Altona med Christine Magdalena v. Schoon, f. 18. Okt. 1789 i Altona, d. 2. Maj 1856 sst., D. af Senator i Altona Jens Georg Eggert v. S. (1750—1813, gift 2° 1804 med Sophia Dorothea Thiel, 1748—1838) og Dina Magdalena Beets (ca. 1753—95).

Efter Faderens Død 1790 flyttede Moderen til Altona, hvor S. kom ind paa Gymnasiet. 1799—1804 studerede han Jura i Kiel og Göttingen, 1804 blev han Huslærer i Lifland, 1805 juridisk Docent i Dorpat og 1806 Dr. jur. in absentia ved Universitetet i Göttingen. Allerede som Dreng havde han faaet Interesse for Astronomi og Matematik gennem Bekendtskab med Pastor J. F. A. Dörfer, som var Forfatter af en Topografi over Slesvig og Holsten, og med Rektor Struve ved Gymnasiet i Altona (Fader til den senere berømte Astronom F. G. M. Struve). I Dorpat blev denne Interesse øget

ved Bekendtskabet med Professor J. W. A. Pfaff. 1807 tog S. til Kbh., da han havde faaet Udsigt til en Ansættelse i Rentekammeret, men paa Grund af de forvirrede Forhold, som opstod efter Englændernes Bombardement af Byen, blev der ikke noget af denne Ansættelse. Snart efter fik han et Rejsestipendium til videre Uddannelse i Astronomi og tog 1808 til Göttingen, hvor han sluttede sig varmt til Gauss. 1809 drog han til Altona. Han virkede dels som Lærer, dels som Observator i Hamburg. 1810 udnævntes han til ekstraordinær Professor i Kbh., men da hans Forhold til Professor Bugge ikke var godt, fik han efter Ansøgning Tilladelse til foreløbig at fortsætte sin Virksomhed ved Observatoriet i Hamburg. 1813 blev han Direktør for Observatoriet i Mannheim, men efter Bugges Død 1815 blev han kaldet til ordinær Professor i Astronomi ved Kbh.s Universitet. 1816 blev ogsaa den danske Gradmaaling overtaget af ham. Han fik i den Anledning Frederik VI. til at oprette et Observatorium i Altona, og dette blev snart hans stadige Opholdssted indtil hans Død. Allerede 1821 fritoges han for sine Professorpligter.

Med rigelig Støtte fra den danske Regerings Side gjorde S. Observatoriet i Altona til et Centralsted for geodætiske Maalinger. Det blev kendt i vide Kredse og blev besøgt af Berømheder som Gauss, Olbers, Bessel og Struve. Fra dette Sted udgav han ogsaa mange for Astronomer nyttige Tabeller og Efemerider og tilvejebragte en righoldig Samling Instrumenter. 1823 grundlagde han med særlig Understøttelse af Frederik VI. Tidsskriftet »Astronomische Nachrichten« (I—XXXI, 1823—50), som han redigerede til sin Død og som snart blev Centralorgan for hele den astronomiske Verden. Selve den danske Gradmaaling fremmede S. med stor Kraft. 1817—21 naaede man fra Elben op til Als, og 1820—21 udmaaltes den sydlige Basis ved Braack i Holsten med Benyttelse af et særligt af S. konstrueret Apparat. Imidlertid blev S.s Opmærksomhed fanget af den geografiske Landmaaling i Holsten, som 1820 var blevet ham overdraget af Videnskabernes Selskab. Først 1837 blev der igen for Alvor taget fat paa den egentlige Gradmaaling, dog med noget nedsat Budget. 1819 var S. paa en videnskabelig Rejse til Frankrig og England, 1824 var han sammen med det engelske Board of longitudes beskæftiget med den vigtige Bestemmelse af Længdeforskellen mellem Greenwich og Altona, 1826 var han i München i Anledning af et Instrument, man havde bestilt der, 1830 bestemte han Sekundpendulets Længde paa Slottet Guldstein i Holsten af Hensyn til Planer om Ændringer i dansk Maal og Vægt, 1840 besøgte han det nyoprettede Observatorium i Pulkovo,

1842 var han i Wien for at iagttage en total Solformørkelse. Alt dette viser, hvilken ledende Stilling S. havde faaet inden for den internationale Geodæsi. Trearskrigen 1848—50 fik imidlertid en skæbnesvanger Indflydelse paa hans Arbejdsforhold. Hvor stor Pris end den danske Regering satte paa S., blev den dog afskaaret fra at opretholde Observatoriet i Altona, og Oprørsregeringen gjorde intet for dette. Den Svagelighed, som havde tynget ham i Barneaarene, havde ikke gjort sig gældende i de lykkelige Arbejdsaar, men de Genvordigheder, som nu brød ind over ham, knækkede ham og bidrog til at kaste ham paa Sygelejet.

S. har udgivet et overordentlig stort Antal Tabeller og Almanakker. Til stor Nytte var f. Eks. hans »Astronomische Hülftafeln« for hvert af Aarene 1820—29, en Forløber for »Berliner Astronomisches Jahrbuch«. De nautiske Tabeller, han udgav, dels paa Dansk, dels paa Engelsk, havde Indflydelse paa den engelske »Nautical Almanac«. En mere populær astronomisk Publikation var hans »Astronomisches Jahrbuch« for 1836—41 og 1843—44. Som særlige Skrifter kan nævnes »De latitudine speculae Manhemiensis« (Program til Universitetets Reformationensfest 1816), »De latitudine speculae Hauniensis« (1827, Festskrift til Statsminister Ove Malling 50 Aars-Jubilæum), »Observationes cometæ anni 1585 Uraniburgi habitæ a Tycho Brahe« (1845). Carnots »Géometrie de position« har han oversat til Tysk (I—II, 1808—10). Dels i v. Zachs »Monatliche Correspondenz«, dels i »Astronomische Nachrichten« har han offentliggjort en Mængde Artikler om de forskelligste Emner. Ved Siden af »Astronomische Nachrichten« paabegyndte han en Række »Astronomische Abhandlungen«, som dog kun oplevede tre Aargange (1823—25).

Den ledende Stilling, som S. indtog i den astronomiske Verden, skyldtes ikke alene hans store Kundskaber og Arbejdskraft og store Evne til at virke samlende. Hans fine Dannelse gjorde hans Bekendtskab skattet ikke alene blandt Datidens ledende Astronomer, men ogsaa hos den danske Konge og dennes Regering. Dette førte til en i Forhold til Landets daarlige Finanser betydelig økonomisk Støtte. Hans Brevveksling med C. F. Gauss er blevet udgivet af C. A. F. Peters (I—VI, 1860—65). Denne viser, at vel tyede S. ofte til Gauss om matematisk Hjælp, men Gauss høstede ogsaa stor Nytte af S.s Erfaring ved Planlæggelsen af den hannoveranske Gradmaaling. 1815 blev han Medlem af det danske Videnskabernes Selskab og siden af en Mængde udenlandske Akademier. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Etatsraad 1828. Konferensraad 1840. — R. 1819. DM. 1824. K. 1836. S.K. 1847. — Tegning (Fr.borg).

Malerier af C. A. Jensen 1839 (Pulkovo-Observatoriet, Rusland), ca. 1834 og 1840 (brændt paa Fr.borg 1859). Litografier bl. a. af Llanta efter Maleri af Giraud, af Ausborn efter C. A. Jensen og af H. Baugniet (i England, efter et Maleri hos The Royal Society).

Astronomische Nachrichten, XXXVI, 1853, S. 393—404. Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1851, S. 226—36. Allgemeine deutsche Biographie, XXXIII, 1891, S. 32 f. Briefwechsel zwischen C. F. Gauss und H. C. Schumacher, herausg. von C. A. F. Peters, I—VI, 1860—65. H. C. Ørsted. Correspondance avec divers savants, I—II, 1920 (se Registeret). C. Luplau Janssen i Prominent Danish Scientists, 1932, S. 94 f.

C. F. Pechüle (Poul Heegaard)*.

Schumacher, Heinrich Christian Friedrich, 1757—1830, Læge og Botaniker. F. 15. Nov. 1757 i Glückstadt, d. 9. Dec. 1830 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri K.). Forældre: Underofficer Joachim Christian S. (ca. 1733—tidligst 85) og Magdalene Caroline Loften. Gift 1° 24. Aug. 1792 i Kbh. (Petri) med Anna Sophia Willatz, døbt 26. Nov. 1754 i Kbh. (Petri), d. 2. Jan. 1794 sst. (Petri) (gift 1° 1780 med Kirurg Johan Daniel Bracke, ca. 1742—80, 2° 1781 med Bedemand Niels Møller, ca. 1724—ca. 91 (gift 1° 1765 med Anne Marie Møller)), D. af Graver ved Petri K., senere Voksfabrikant Caspar W. (ca. 1715—97) og Johanna Knudsen (ca. 1712—92). 2° 3. Okt. 1804 i Kbh. (Trin.) med Margrethe Willatz, døbt 10. Juni 1748 i Kbh. (Petri), d. 9. April 1808 sst. (Petri) (gift 1° 1766 med Agent, Tobakspinder, senere Stadskaptajn Peter Søegaard, ca. 1728—1803, gift 1° 1757 med N. N.), Søster til 1. Hustru. 3° 19. Febr. 1813 i Kbh. (Garn.) med Cicilia Maria Elisabeth Bagge, f. 27. Maj 1765 i Kbh. (Helligg.), d. 5. Maj 1848 sst. (Helligg.) (gift 1° med Faktor i Frederiksnagor Poul Johan Schow, 1747—1808), D. af Brygger, senere Assistent i Hof- og Stadsretten Christian B. (ca. 1729—92) og Anna Maria Eegholm (ca. 1731—1813, gift 1° 1748 med Stadskirurg Johan Vilhelm Saur, 1723—59).

S. kom allerede 1770 i Lære hos den kendte Regimentskirurg Daniel Mehl i Rendsborg og blev tre Aar efter Kompagnikirurg under sin Lærer. 1777 kom han til Kbh. for at studere paa den kirurgiske Lærestalt og traadte samtidig i Forbindelse med Professor Rottbøll ved Universitetet, der lærte hans Tegnetalent at kende. 1778 vendte han hjem til Rendsborg, men allerede s. A. kaldte Rottbøll ham til Prosektor ved Universitetet. Han lærte her Anatomi og Botanik og kunde 1779 tage sin kirurgiske Eksamen. Fra 1781 holdt han private anatomiske Forelæsninger, blev Overskibs-

kirurg 1784 og derpaa Reservekirurg ved Theatrum anatomico-chirurgicum 1784—86, de sidste to Aar som Reservekirurg ved Frederiks Hospital.

Da Kirurgisk Akademi oprettedes 1785, overgik han som Reservekirurg dertil, men udnævntes straks til Adjunkt ved Akademiet forud for to ældre. 1786 tog han Eksamen ved Akademiet og tillige medicinsk Eksamen ved Universitetet, fik det Cappel'ske Rejsestipendium og var i Udlandet 1786—89, idet han navnlig i Paris og London studerede Anatomi, Kemi og Botanik. Da han kom hjem, blev han konstitueret som Lektor i Kemi ved Akademiet og blev fast ansat 1790 og desuden Lærer i Mineralogi ved Naturhistorieselskabet. 1792 blev han Regimentskirurg og var 1795—1813 Professor ved Kirurgisk Akademi og som saadan Overkirurg ved Frederiks Hospital 1795—1811, Direktør for Fødselsstiftelsen 1811—13.

S. skal ikke have været nogen god Taler, men han var en god Lærer og gjorde god Fyldest ved Kirurgisk Akademi. Naar det er blevet sagt, at han ikke følte sig tilfreds med Forholdene ved Akademiet, og at han ikke samstemmede med sine Kolleger, beror dette paa en Misforstaaelse, thi der findes ikke noget som helst Tegn dertil i hans Voteringer i Akademiet. — I Tidernes Løb fik han flere Hverv. Han blev saaledes Medlem af Sundhedskollegiet ved dets Oprettelse 1803, af Direktionen for Feltmedicinalvæsenet 1808, af Videnskabernes Selskab 1808 og senere af mange udenlandske videnskabelige Selskaber. — 1811 blev han ældste Professor og forlod derfor Frederiks Hospital og blev Hofkirurg. Han flyttede ind i Professorboligen i Kirurgisk Akademis Bygning, men allerede to Aar efter søgte han pludselig Afsked fra alle sine Stillinger. Han havde netop giftet sig for tredje Gang, og denne Gang med en meget rig Enke. Han købte Landejendomme, deriblandt Frydenlund ved Vedbæk, og trak sig tilbage hertil. Han søgte om Pension, men det blev ikke bevilget, da han ikke fejlede noget og ikke var ubemidlet.

Paa Frydenlund fortsatte han sine Studier, navnlig over Botanik, men det tilfredsstillende ham aabenbart ikke i Længden, hvortil maaske bidrog, at han blev inddraget i en kedelig Historie angaaende et Dyr fra Kongens Dyrehave, som han fangede paa sin Ejendom. Nok er det, at han 1816 flyttede tilbage til Kbh. og begyndte at praktisere. 1817 søgte han Genansættelse ved Kirurgisk Akademi, og da det ikke lykkedes, søgte han igen 1819, da der blev en Vakance ved Akademiet. Dette protesterede, og der blev ikke taget Hensyn til hans Ansøgning. Imidlertid var han blevet

Æresdoktor ved Universitetet 1817 ved dettes 300 Aars Reformationstest, og da Docenten i Anatomi ved Universitetet, Bruun, døde, søgte S. om at blive Professor i Anatomi ved Fakultetet. Efter en Del Forhandlinger om Rangspørgsmaal udnævntes han 9. Okt. 1819 til Professor i Anatomi med Fritagelse for andre akademiske Hverv end Forelæsninger og Eksamen, og idet han gav Afkald paa at indtræde i Konsistorium.

Undervisningen i Anatomi ved Universitetet var meget forsømt, efter at Skjelderup var blevet Professor i Norge. Undervisningen var blevet besørget af et Par andre Professorer ved Siden af deres egentlige Fag, og da man endelig fik en Docent, R. E. Bruun, døde han efter et halvt Aars Forløb. S. tog straks fat med stor Energi og fik hele Undervisningen lagt om. De medicinske Studenter havde aldrig selv dissekeret, men det blev de nu nødt til. S.s Fordringer var alt for store, saa han maatte slaa af paa dem efter nogen Tids Forløb. Foruden for Undervisningen interesserede han sig særlig for Indrettelse af et anatomisk Museum, som man hidtil trods flere Forsøg havde manglet. Det lykkedes ham at gennemføre sine Planer navnlig ved Hjælp af det store Meyer'ske Legat, der var stiftet kort før. Det lykkedes ham ogsaa at faa et brugeligt Lokale til Museet, og han udgav derpaa 1828 en Beskrivelse af Museets Indhold paa Latin. Dette Værk blev stærkt angrebet af den unge Eschricht, som lige var kommet hjem fra Udlandet, og som mente, at S. ikke var fulgt med Tiden.

Foruden det nævnte Katalog er af S.s Værker særlig hans Lærebog i Anatomien kendt. Der udkom kun et Bind omhandlende Osteologien (1807), i hvilket han søger at gennemføre en dansk Terminologi. Sammen med Herholdt udgav han 1808 en Bog om de officielle Lægemidler af Planteriget, som vokser vildt eller kan dyrkes i Danmark. For øvrigt er hans bekendteste Værker af botanisk eller zoologisk Indhold, saaledes »Essai d'un nouveau système des habitations des vers testacés« (1818) og flere Afhandlinger i Videnskabernes Selskabs Skrifter, deriblandt om Abernes Hjerner.

S. havde selv forskaffet sig betydelige naturhistoriske, anatomiske og botaniske Samlinger og en Mængde Bøger, men da han havde faaet et stort Laan af Kongen, besluttede han allerede 1810 at sælge disse Ting til Kirurgisk Akademi og Botanisk Have som Afdrag paa Gælden. Forhandlingerne herom trak i øvrigt meget i Langdrag, og først 1830 kunde Akademiet kvittere for Modtagelsen.

Medlem af Frederiks Hospitals Direktion 1819. Æresmedlem af Det kgl. medicinske Selskab 1821. — Etatsraad 1828. — R. 1811.

— Maleri paa Kirurgisk Akademi. Litografi af M. Mendel efter 1830).

Maanedskrift for Literatur, 1829, I, S. 209—25. Nyeste Skilderie af Kbh., 1829, Nr. 54, Sp. 849—61. A. v. Schönberg: Zur Biographie des Etatsrathes C. F. Schumacher, 1837. Vilh. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevesen, I—II, 1873. C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Literatur, II, 1, 1873, S. 530 ff.; III, 1878, S. 216—19. G. Norrie: Kirurgisk Akademis Historie, II—III, 1923. Samme: Af Medicinsk Facultets Historie, III, 1939.

Gordon Norrie.

S. holdt ved Kirurgisk Akademi Forelæsninger over *Botanik*, et Fag, hans Ven M. Vahl havde faaet ham interesseret i, og det blev til det sidste hans Yndlingsbeskæftigelse og optog ham ikke mindst under hans Rejse i Udlandet 1786—89, da han studerede i de store Herbarier, hvorfra han hjembragte en stor Mængde Optegnelser. Han blev en kyndig Florist, og hans »Enumeratio plantarum in partibus Sællandiae septentrionalis et orientalis. Pars prior« (1801), oversat 1804 af F. C. Kielsen som »Den kjøbenhavnske Flora«, er vor ældste videnskabeligt og kritisk udarbejdede Lokalflora; langt større Betydning har dog dens »Pars posterior« (1803), der behandler Kryptogamerne. Navnlig det store Afsnit om Svampene indtager en fremragende Plads i den ældre mykologiske Literatur, idet det ikke blot giver en Oversigt over de kendte danske Arter, men ogsaa Beskrivelser af talrige nye, af hvilke mange har kunnet identificeres af E. Rostrup ved Hjælp af S.s opbevarede Svampeherbarium. De større Kødsvampe afmaalede han i tre store Foliobind »Floræ Hafniensis Fungi delineati«, hvorfra ca. 400 Tavler er kopierede i »Flora Danica«. Hans næste store Værk, »Medicinsk Plantelære for studerende Læger og Pharmaceutiker« (I—II, 1825—26) er en overordentlig grundig og original Behandling af de medicinske Planter, men langt vigtigere er dog hans klassiske Skrift »Beskrivelse af Guineiske Planter« (Vid. Selsk. naturvid. og math. Afhdl., III, 1827), hvori han beskriver en Række nye Arter fra et botanisk hidtil ukendt Omraade, samlede af Isert og Thonning. Hans Originaleksemplarer i Botanisk Museum hører til de af udenlandske Botanikere mest efterspurgte. — To Planteslægter er kaldt Schumacheria. — Botaniske Optegnelser og Akvareller i Botanisk Centralbibliothek.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 89, 221—25; II, S. 115 ff.

Carl Christensen.

Schumacher, Jens Reimert, 1742—74, Regeringsraad. Døbt 9. April 1742 i Kbh. (Petri), d. 15. Nov. 1774 i Christianssted, begr. sst. Forældre: Taksator, senere Toldinspektør i Kbh., Etats-

raad Cornelius S. (1703—77) og Elisabeth Reiersen (1718—55). Ugift(?).

Efter at være blevet Student 1756, privat dimitteret, udnævntes S. 1765 til Sekretær i den Kommission, der blev sendt til Bergen for at dæmpe den Uro, der var opstaaet blandt Almuen i Anledning af Inddrivningen af Ekstraskatten. Da dette Hverv var endt, udnævntes han 1767 til Bogholder ved Ekstraskatten i Kbh. Ved Siden af sin Embedsgerning udfoldede S. en stor Virksomhed som Forfatter af økonomiske Afhandlinger til forskellige Tidsskrifter. Emnerne var talrige og højt forskellige. Han skrev saaledes om Anlæg af Køkken- og Frugthaver, Udsæd af Korn, Herregaardes Inddeling til Bøndergaarde. Mest Opsigt vakte et af ham anonymt udgivet Skrift: »Betænkning hvorvidt en Efterkommere i Regieringen er forbunden at betale sin Formands Gield« (1771). Som et Resultat af sine Overvejelser fastslog han, at en Fyrste kun var forpligtet til at betale den Gæld, der var indstiftet til Statens Bedste. Endvidere hævdede han, at Fyrsten kun var den Person, hvem det vigtigste Embede i Staten var betroet, og styrede Fyrsten mod Statens Undergang, var Folket ikke pligtigt at yde ham Lydighed. Til disse almindelige Betragtninger knyttede sig nogle hvasse Bemærkninger om Hoffets Embedsmænd og den Rolle, Højadelen spillede. S.s frimodige Udtalelser vakte betydelig Opsigt, men diskvalificerede ham ingenlunde i Regeringens Øjne. Da Forvaltningen i Vestindien trængte til at reformeres, udpegede man 1773 S. til Medlem af det nye Regeringsraad. Han tiltraadte Rejsen til Vestindien, men døde kort efter Ankomsten.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, IV, 2, 1902, S. 289 f.

Harald Jørgensen.

Schumacher, Peder, se Griffenfeld.

Schumacher, Peter Christian, 1743—1817, Diplomat, Amtmand. F. 26. Jan. 1743 i Kbh. (Petri), d. 8. Maj 1817 paa Beyerholm, Ollerup Sogn, begr. i Vester Skerninge. Broder til Jens Reimert S. (s. d.). Ugift.

Kun tretten Aar gammel blev S. Student 1756, privat dimitteret, og 1760 tog han den latinske juridiske Eksamen. Han indtraadte derefter 1766 som Sekretær i Tyske Kancelli og gik 1770 over i det nye udenrigske Departement. Med den nye Udenrigsminister Grev v. der Osten stod han paa en meget fortrolig Fod, og denne sendte ham 1771 som Konsul til Marokko. 1777 udnævnte A. P. Bernstorff ham til Legationssekretær i St. Petersborg, og da Ge-

sandtens Grev H. A. Ahlefeldt rejste hjem, fik han med Titel af Chargé d'affaires Ledelsen af det danske Gesandtskab. S. var en dygtig og selvstændig Diplomat, hvis Indberetninger gav god Besked om Stemninger og Opfattelser ved det Hof, han var akkrediteret. Bernstorff forstod udmærket at vurdere disse Egenskaber, men der opstod ikke desto mindre et daarligt Forhold mellem dem, der maa føres tilbage til en hos S. herskende Opfattelse af, at Bernstorff ikke vilde lade ham avancere paa Grund af hans borgerlige Herkomst. S. saa desuden med stærk Kritik paa det fremmede tyske Element inden for Regeringskredsen og sluttede sig af ganske Hjerter til den Guldberg'ske Kreds. Hertil kom Divergenser med Hensyn til den Politik, som S. mente, at Danmark burde følge. Han var en udpræget Tilhænger af, at man skulde gøre Front mod England og i Stedet for vende sig til Rusland og Preussen. Alt dette forklarer, hvorledes han kunde lade sig bruge af Hoffet mod Bernstorff. Medens denne instruerede ham om at føre en Politik, der ikke ledte til et afgørende Brud med England, traadte han bag Bernstorffs Ryg i Forbindelse med Guldberg og Arveprins Frederik og begyndte en hemmelig Korrespondance med disse, der til Formaal havde at modarbejde Ministeren. Samtidig førte han Forhandlinger med den udpræget engelskfjendtlige preussiske Gesandt Goertz og med Ruslands Førsteminister Panin. Han forsynede disse med Oplysninger om Bernstorffs engelskvenlige Opfattelse og underminerede paa denne Maade hans Stilling. Efter Bernstorffs Afskedigelse i Nov. 1780 modtog han Lønnen for sit Arbejde, udnævntes 1781 til Ministerresident og n. A. til Gesandt, idet han samtidig optoges i den danske Adelstand. Men med Bernstorffs Tilbagevenden 1784 kom Straffen. Han blev straks rappelleret fra sin Post, blev sat paa Ventepenge og fik ikke mere nogen Stilling inden for det diplomatiske Korps. — I de nærmeste Aar efter Afskedigelsen drog S. paa en fleraarig Rejse til Udlandet, og 1787 købte han en lille Ejendom Osterholt ved Itzehoe, hvor han levede stille og roligt, optaget af forskellige litterære Sysler. Stadig længtes han dog efter at indtræde i Statens Tjeneste, og gennem Kronprinsens nære Ven Johan Bülow opnaaede han Stillingen som Amtmand over Nyborg og Tranekær Amter. Han boede først i Faaborg, men købte senere Ejendommen Beyerholm i Ollerup Sogn. Med stor Iver gik han op i sit nye Embede og interesserede sig levende for alle økonomiske Spørgsmaal og for en Reform af det kommunale Fattigvæsen. Gennem hans bevarede Korrespondance med Bülow kan man se, at han stedse nærrede stærk Mistillid til den tyske Regeringskreds, og han fandt den

Politik, som denne fulgte, skadelig for Landets Fremtid. Derimod var han en varm Tilhænger af Frederik VI.s Kandidatur til den svenske Trone. — Etatsraad 1781. Konferensraad 1782. Kammerherre 1783. Gehejmekonferensraad 1817.

Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1906—09. Svendborg Amt, 1917, S. 123—70. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, II, 1896; IX, 1922. Kabinetstyrelsen i Danmark 1768—72, udg. af Holger Hansen, I—III, 1916—23. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., I, 1934 (se Registeret).

Harald Jørgensen.

Schurmann, Jens Christopher, 1812—91, Seminarieførstander. F. 16. Juni 1812 paa Sollerup ved Faaborg, d. 10. Dec. 1891 i Skaarup, begr. sst. Forældre: Forpagter, Godsbestyrer ved Stamhuset Sandholt, senere Ejer af Rynkebygaard Johannes Nicolai S. (1759—1834) og Jacobine Caroline Hasnau (ca. 1776—1834). Gift 28. April 1847 i Kirke Saaby med Cathrine Marie Jensen, f. 2. Sept. 1819 i Tornby, d. 23. Febr. 1889 i Skaarup, D. af Sognepræst i Tornby og Vidstrup, senere i Kirke Saaby og Kidserup, Christian J. (1782—1846) og Cathrine Marie Schurmann (1795—1878).

S. dimitteredes 1830 fra Nyborg. Trods trange Kaar tog han fem Aar efter teologisk Eksamen med Udmærkelse, hvorefter han fik Borchs Kollegium, blev Notar ved det teologiske Fakultet og en skattet Manuduktør. Han tog Del i den akademiske Ungdoms politiske og nationale Liv og blev 1840 sammen med Monrad og Ploug Medlem af det s. A. stiftede og ophævede Studentersamfund. 1846 blev han Sognepræst for Sønder Tranders og residerende Kapellan ved Frue Kirke i Aalborg, for hvilken By han valgtes til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, hvor han indtog en fremskudt Plads og var Medlem af det snævrere seks Mands Grundlovsudvalg. Efter Opfordring fra Kultusminister Madvig søgte og fik han 1851 Embedet som Sognepræst og Seminarieførstander i Skaarup og gjorde i denne Stilling fortrinlig Fyldest. Han øvede ved sin fornemme, harmonisk kølige Personlighed og ved sin klare stringente Form den største Indflydelse paa Seminariets Elever. Ikke uden Grund var Seminarister fra Skaarup bekendte for deres gode Form, og S.s gamle Elever mindedes ham med Ærbødighed. S. elskede sin Seminariegerning, og hverken Ribe Bispestol, der blev ham tilbudt 1867, eller Udsigten til at blive Landstingsmand eller Kultusminister fristede ham. Han var

Medlem af Kirkekommissionen af 1868, og Ministeriet spurgte ham ofte til Raads i Seminariesager. S. udgav »Historiske Efterretninger om det kgl. Skolelærer-Seminarium i Skaarup i Fyen 1803—53« (1853) og har desuden skrevet Pjecer og Afhandlinger i Tidsskrifter, deriblandt »Valckendorferne paa Klingstrup, deres Donationer og Stiftelser«, i »Saml. til Fyens Historie og Topographie«, IX (1884). — Dr. theol. h. c. 1879. Tit. Professor 1859. — R. 1862. DM. 1869. K.² 1891. — Mindesten i Haven ved Skaarup Seminarium 1895 med Portrætmedaillon af Aksel Hansen.

Lærerne og Samfundet, I, 1913; IV, 1914. F. Skouboe: Til Minde om J. C. Schurmann, 1892. Fyns Stiftstidende 11. Dec. 1891. Ill. Tid. 10. Jan. 1892. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I, 1920, S. 107; IV, 1921, S. 54. Skaarup Seminariums Elevskrift 1922—23.

Chr. Buur (Joakim Larsen).

Schwabe, Johan Friderich, 1749—1821, Inspektør i Grønland. F. 13. Febr. 1749 i Stange paa Hedemarken, d. 2. Sept. 1821 i Ringsaker, begr. sst. Forældre: Sorenskriver Hans Henrich S. (1713—76) og Rebecca Hoff (d. tidligst 1777). Gift 29. Okt. 1781 i Bragernes (Drammen) med Birgitha Henrichsdatter Larsen, f. 1754 i Hof i Solør, d. 3. Okt. 1827 i Furnes paa Hedemarken, D. af Gaardbruger Henrich Larsen Haagenstad og Pernille Andersdatter. Ægteskabet opløst 1800.

S. blev Student 1766 fra Odense og tog, efter at have været Kontorist og Fuldmægtig paa Sorenskriverkontorer i Norge, 1776 dansk juridisk Eksamen, hvorefter han blev »adjungeret« sin Fader og efter dennes Død konstitueret i hans Embede. 1779 udsendtes han til Grønland »for at undersøge Aarsagerne til Handelens og Hvalfangstens mindre fordelagtige Drift, samt den øvrige Forfatning der i Landet, og gjøre Forslag til sammes Forbedring og Opkomst«. Han tilbragte to Aar væsentligst i Nordgrønland, hvor han bl. a. undersøgte Kulforekomsterne i Umanaksbugten og paa Diskoøen, og indgav efter sin Tilbagekomst »en udførlig Rapport om Handelens og Hvalfangstens da værende Tilstand, Mangler, og de efter min Formeening, tienligste Midler til begges Opkomst«. Denne lagdes til Grund saavel for en ny Plan til Handelens og Hvalfangstens Drift som for en ny Instruks for Handelsfunktionærerne, og 1782 udnævntes S. til det nyoprettede Inspektørembede for Nordgrønland med Sæde i Godhavn paa Disko. Det viste sig snart, hvilket godt Valg man her havde gjort i Modsætning til i Sydgrønland, hvor den nyansatte Inspektør afstedkom en Forvirring, der satte Spor længe, idet det virkelig lykkedes S., der foruden at være et administrativt Talent tillige var i Besiddelse af en ene-

staaende Evne til Mægling og Forhandling, ved indtrængende Henvendelser og Forestillinger og ikke mindst ved sin intelligente og overlegne Personlighed ikke blot at faa Misbrug afskaffet, men tillige at virke inciterende paa sine Omgivelser og faa dem til at anspænde alle Evner og al Energi i »det nyes« Tjeneste — i den Grad, at der ved hans kun fireaarige Virksomhed etableredes de bedst mulige Tilstande i Inspektoratsomraadet baade for Grønlandere og Europæere. Da Hvalfangsten under hans Overledelse tiltog stærkt, oprettede S. af dens Overskud Hjælpekassen for trængende Grønlandere, som 1785 fik kgl. Approbation og ved hans Hjæmgang allerede disponerede over en Kapital paa over 3000 Rdl. — Efter sin Tilbagekomst var S. Medlem af den 1788 nedsatte grønlandske Kommission og udnævntes s. A. til Lagmand for Hedemarken og Oplandene. Efter Lagmandseembedernes Op-hævelse 1797 købte han Embedsgaarden Rør i Ringsaker, som han derefter drev til sin Død. — I Det kgl. Bibliotek findes af S. i Manuskrift: »Om at overlade den grønlandske Handel til Private«. — Maleri af Fr. Petersen 1795 i Familieje.

H. Ostermann: Nordmænd paa Grønland, II, 1940, S. 725—40.

H. Ostermann.

Schwänenflügel (ved Daaben v. S.-Kühné), Herman Heinrich Louis, 1844—1921, Litteraturhistoriker. F. 17. Maj 1844 i Kbh. (Frels.), d. 5. Febr. 1921 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Fuldmægtig ved Sjællands Stiftamt, senere Klosterforstander i Slagelse, Kancelliraad Herman Ditlev Othello v. S.-K. (1809—65; Navneforandring fra S. 23. Marts 1844) og Kirstine Sophie Frederikke Wamberg (1809—97). Gift 17. Sept. 1879 i Kbh. (Johs.) med Anna Elisabeth Bentzon, f. 26. April 1839 i Kbh. (Garn.), d. 12. Febr. 1929 sst., D. af cand. theol, senere Skoleinspektør Edvard William August B. (1802—69) og Ida Hedevig Arntzen (ca. 1807—79).

S. blev Student 1864 fra Sorø. Et paabegyndt teologisk Studium opgav han efter Læsningen af Søren Kierkegaard, af hvis Skrifter »Indøvelse i Christendom« i særlig Grad gjorde Indtryk paa ham; han valgte i Stedet Historie og tog 1874 Magisterkonferens i dette Fag, hvorefter han virkede som Lærer, 1897—1915 ved Officer-skolen. Æstetisk interesseret stillede han sig sympatisk over for 70'ernes litterære Gennembrud, saa en Tid lang beundrende op til Georg Brandes som Fører, men frastødtes efterhaanden og førtes i 90'erne under Beskæftigelsen med J. P. Mynsters Forfatterskab tilbage til sin Barnetro; han brød da offentligt Staven over Afsnit-

tene om Kristendommen i den populære »Oldtidens Kulturhistorie«, han 1879—83 havde udgivet, og udtalte samtidigt, at Kierkegaard nu næsten forekom ham uudholdelig. Som Litteraturhistoriker har S., der 1876 oversatte Hettners Skildring af Frankrigs Litteratur i det 18. Aarh., og som 1891 blev Dr. phil. paa en Biografi af P. A. Heiberg, udgivet: 1877 »Henrik Wergeland. En literærhistorisk Skitse«, 1886 »Ingemanns Liv og Digtning«, 1895 »Carl Bernhard (Andreas de Saint-Aubain), hans Liv og Forfattervirksomhed«, 1900—01 i to Bd. »Jakob Peter Mynster, hans Personlighed og Forfatterskab«, 1905 »Hans Christian Andersen. Et Digterliv« og 1907 »Carl Bagger. Skitse af et Digterliv«. Det er livligt skrevne og underholdende Bøger, men uden dybere Kildestudier; et besynderligt Hang til paa løst Grundlag at fremsætte Beskyldninger er Gang efter Gang og fra forskellige Sider paataalt. For Foreningen Fremtiden udgav han Digte af Jens Baggesen (1890), udvalgte Stykker af Wessel og Ewald (1892) og udvalgte »Digtninger« af Carl Bagger (1898), alle med litteraturhistoriske Indledninger; i Striden mellem Oehlenschläger og Baggesen stillede han sig ligesom sin Ven Kr. Arentzen paa Baggesens Side. — Autobiografiske Optegnelser i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1908. — R. 1911.

Alfred Ipsen: Litterære Portrætter, 1906, S. 56—76. Johs. Steenstrup: Den danske Kvindes Historie, II, 1917, S. 187 (med Henvisninger). Otto Borchsenius i Soraner-Bladet, V, 1921, S. 100 f.

Carl S. Petersen.

v. Schwanevede (Svanevedel), **Herman Frantz**, 1637—97, Officer, Godsejer. F. Marts 1637, d. 26. Jan. 1697 paa Nørre Vosborg, begr. i Ulfborg K. Forældre: Arent v. S. til Schwanevede, Stift Bremen, og Mette v. Brobergen. Gift med Christence Dyre, d. 24. Marts 1705 paa Nørre Vosborg, D. af Kaptajn, senere Oberst Claus D. til Sindinggaard (1610—93) og Edel Rodsteen (1617—77).

Efter kort Tids Tjeneste i den svenske Hær blev H. F. S. fanget i Slaget ved Nyborg 1659 og traadte n. A. i dansk Tjeneste, hvor han 1670 som Ritmester blev ansat i det jyske nationale Rytteri. I Skaanske Krig 1675—79 deltog han i flere af de større Kampe og erhvervede sig yderligere Navn som Hærens dristigste og snildeste »Partigænger« i den »lille Krig«, blev 1676 Major og allerede n. A. Oberstløjtnant, Oberst og Regimentschef. Med Kommandoer af udvalgte Ryttere, støttet af Friskytter til Fods og den stedlige Befolkning overfaldt han Transporter, isolerede Kommandoer og Poster, indhentede Efterretninger og foruroligede Fjenden paa alle Maader. Om hans Eventyr og Bedrifter dannede der sig en hel

Sagnkreds, og baade under og efter Krigen tilskrev man ham Kendskab til den sorte Kunst, Aandemanen o.s.v. Da han havde Krav paa Halvdelen af Løsepengene for tagne Fanger og af Værdien af Byttegenstande, havde han betydelige Ekstraindtægter, men samtidig var han rundhaandet med Belønninger og med frivillig at betale Løsepenge for sine egne Folk. 1683—89 var han gentagne Gange med sit Regiment i Holsten i Anledning af Stridigheder med Gottorp, blev Generalmajor 1692, fratraadte Regimentet og deltog n. A. i Belejringen af Ratzeburg. Fra 1694 havde han Inspektion over Rytteriet i Jylland. 1687 købte han Nørre Vosborg med over 700 Tdr. Hartk. Bøndergods og ejede i Forvejen Sønder Vosborg. Sagnene fortæller, at han var en barsk og streng Godsejer, men ogsaa kunde være godmodig og velvillig. Samtidige Vidnesbyrd viser, at han vel holdt paa sine Rettigheder som Godsejer, men over for sine Ryttere og Rytterbønder var han brav og retsindig, opadtil djærv og frimodig. — Mindestøtte ved Jægerspris af Johs. Wiedewelt 1784; Tegning deraf af samme (Kunstakademiets Bibliotek); uudgivet Stik derefter af J. F. Clemens.

Goth. Geneal. Taschenbuch der adeligen Häuser. Uradel, II, 1901, S. 792 ff. Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 595 f. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. C. F. Wegener: Historiske Efterretninger om Abrahamstrup Gaard, II, 1856, S. 216. Samlinger til jysk Hist. og Topogr., [1. Rk.], II, 1868—69, S. 310 f.; 2. Rk., I, 1886—88, S. 448. Danmarks Adels Aarvog, VIII, 1891, S. 154. P. Storgaard Pedersen: Ulfborg Herred, 1900 (se Registeret).

Rockstroh (H. W. Harbou).

Schwartz. Kunstdrejerfamilien S. stammer fra Büdingen i Nærheden af Hanau, hvor Stamfaderen Johann Georg S. var Landbruger og Fragtmand; han var Fader til Kunstdrejer Johan Adam S. (1751—1835), der 1778 kom til Kbh., hvor han 1801 tog Borgerkab, og til Fragtmand og Landbruger i Büdingen Nicolaus S. (1756—1825), hvis Søn nedenn. Hofkunstdrejer Johan Georg S. (1789—1864) var Fader til Boghandler Otto Frederik S. (1822—1902) — hvis Søn Borgmester i Skagen Otto Georg S. (1852—1915) var gift med nedenn. Sofie Albertine (Alba) S., f. Larsen (f. 1857) — og til nedenn. Kunstdrejer Johan Adam S. (1820—74); dennes Søn var nedenn. Maler Johan Georg Frans S. (1850—1917). — De øvrige nedenn. synes alle at tilhøre forskellige Familier, saaledes var Forfatterinden Athalia S.s (1821—71) Bedstefader Hans S. Kaadner i Grube i Holsten; Præst i Lupow Jacob S. (ca. 1604—90) var Fader til nedenn. Generalsuperintendent Josua S. (1632—1709), hvis Søn var Orientalisten Niels S. (1670—1753).

C. Nyrop: Johan Adam Schwartz, 1875.

Albert Fabritius.

Schwartz, Sofie Albertine (Alba), f. Larsen, f. 1857, Forfatterinde. F. 9. Dec. 1857 i Kbh. (Alm. Hosp.). Forældre: Overkirurg, Professor, Dr. med., senere Etatsraad S. E. L. (s. d.) og Hustru. Gift 23. Dec. 1882 i Kbh. (Trin) med cand. jur., senere Borgmester i Skagen Otto Georg S., f. 5. Juli 1852 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 13. Maj 1915 i Vestervig, Søn af Forlagsboghandler Otto Frederik S. (1822—1902) og Marianna Cathrine Louise Wilhelmine Rosing (1824—96).

Allerede som ung nærrede A. S. kunstneriske Interesser, var en Tid Elev paa Det kgl. Teater, men opgav at blive Skuespillerinde. Hendes første offentliggjorte litterære Forsøg var en lille Novelle »Den døde Mand« i »Det ny Aarhundrede« (1907). Som Borgmesterfrue i Skagen kom hun i nær Berøring med den berømte Kunstnerkoloni der og skrev, opfordret af Karl Larsen og Ernst Bojesen, et stateligt to Bindes Værk om »Skagen før og nu« med friske Billeder af Livet blandt Fiskere og Kunstnere: »Den svundne Tid i Sagn og Billeder« (1912) og »Den nye Tid i Oplevelser og Indtryk« (n. A.). Efter Udsendelsen af denne fornøjelige Bog om en betydningsfuld Epoke i dansk Kunsts Historie lod A. S. ikke høre fra sig i mange Aar. Først 1932 udsendte hun — som 75 aarig — en stor Roman »Overlæggen«, der senere efterfulgtes af »Barnet« (1935), »Skilsmisens Børn« (1936, senere filmatiseret) og »Edith søger en Far« (1938). I en gammeldags bred og omhyggelig Fortælleform beretter Forfatterinden om moderne Familieliv med ægteskabelige Forviklinger og Børnenes vanskelige Stilling. Redeligt og sagligt med levende Sans for Hverdagens mange betydningsfulde Smaating skildrer hun Personer og Situationer ud fra en klog Menneskeforstaaelse og en sand og ægte Medfølelse. Bøgerne er psykologisk godt underbyggede og kaster især et skarpt Lys over Barnesindet med dets Ængstelse og Spørgen, dets Anelser og Drømme. — Malerier af V. Irminger 1900, af M. Ancher 1901 og af Walter Schwartz.

Skagens Avis 11. Okt. 1932. Politiken 22. Okt. s. A. Jyllandsposten 23. Dec. s. A. Politiken 8. Dec. 1937.

K. K. Nicolaisen.

Schwartz, Athalia Theophilia, 1821—71, Pædagog og Forfatter. F. 22. Febr. 1821 i Kbh. (Garn.), d. 2. Nov. 1871 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Exam. jur., Sekondløjtnant, senere Major og Branddirektør Claus Conrad S. (1796—1879) og Karen Rasmine Baggesen (1796—1863). Ugift.

A. S. gik i Kbh.s bedste Pigeskole, Frk. Lindes Institut. Da Faderen blev Branddirektør i Hjørring 1836 og 1838 i Aalborg,

fulgte hun hertil med sine Forældre, men tog 1848 Institutbestyrerindeeksamen i Kbh. og oprettede her 1849 en Skole, som bestod til 1853. Resten af hendes Liv var delt imellem Forfattervirksomhed og Privatundervisning, især Manuduktion, til Lærerinde- og (indtil 1862) Institutbestyrerindeeksamen. A. S. var begavet og alsidigt, især litterært, dannet, selvstændig og uforfærdet. Paa det pædagogiske Omraade er det ikke »Haandbog i Underviisningskunsten for unge Lærere og Lærerinder« (1850) eller »Vandring med Danmarks Digttere« (1851), korte Livsskildringer med Litteraturprøver, der har bevaret hendes Navn, men en Række Pjecer og Dagbladsartikler om Pigeskolen og kvindelig Opdragelse (»Hr. Professor Bocks Angreb paa Pigeskolerne, nøiere betragtet« (1852), »Skal jeg sætte min Datter i Skole?« (1859), »Nogle Ord om Adkomstexamen til at forestaae private Skoler i Kjøbenhavn« (1862), »Endnu nogle Ord om Skolevæsenet i Kjøbenhavn« (s. A.), »Den nationale Pigeskole« (1867)). Hun forsvarede i det hele de bestaaende private Pigeskoler og foretrak dem for den ukontrollerede Hjemmeundervisning, men beklager, at de maa rette sig efter Forældrenes Fordomme, saa de for meget stiler efter at uddanne de unge Piger til »Guvernanter« ligesom Hjemmene efter at opdrage dem til »Damer«. Hendes Anker over Slapheden i Fordringerne til Institutbestyrerindeeksamen og over den alt for lemfældige Kontrol med Privatskolerne paadrog hende en Injurieproces for en vel skarp Replik til Kbh.s Skoledirektør.

A. S.s litterære Arbejder spænder fra en Oversættelse af Byron (»Bruden fra Abydos«, 1855) over Skitser og Fortællinger, Romaner og Dramer til Digte (»Frie Phantasier« 1857) og religiøse Betragtninger (»Livets Alvor« 1858). Af »Livsbilleder« (I—III, 1852—61) og »Danske Landsbyhistorier« (1860) gjorde især den første Samling Lykke (oversat til Tysk). De er varmt og inderligt følt, men virkelighedsfjerne. Mere naturalistiske er hendes Romaner: »Livets Konflikter« (1853, oversat til Svensk n. A.), »Cornelia« (1862), »Prøvetider« (1863), »Stedmoder og Steddatter« (1865) og »Enhver sin Mission« (1870), men Kompositionen er løs og Psykologien ikke dyb. De har mest Interesse ved den Frimodighed, hvormed de drøfter sociale og religiøse Spørgsmaal. Heldigere var hun i sine Dramer: »Ruth« (1854), »Alexei« (1856) og »Charlotte Corday« (1862), der alle opførtes paa Det kgl. Teater. I »Nord og Syd«, »Berlingske Tidende« og i de syv Numre, der udkom af Tidsskrifterne »Theater og Litteratur« og »Hesperus« (1858) viser hun sig som en skarp Litteraturkritiker og Teateranmelder. Gennem hele hendes Virksomhed gaar der en Bestræbelse for at højne Kvindens

Stilling, og derved har hun Betydning for Kvindesagens Udvikling. I Begyndelsen var hun en Modstander af »Kvindens Emancipation« og optraadte i Clara Raphael-Fejden med to Indlæg mod »den grasserende Emancipationsfeber«. Frigørelsen burde udgaa indefra og bringe Kvinderne til at finde sig til rette i de Forhold, de levede under. Senere indsaa hun, at den politiske og økonomiske Udvikling ogsaa maatte faa Indflydelse paa Kvindernes Stilling og skaffe dem større Uafhængighed og en mere formaalstjenlig Dannelse, ikke blot af Hensyn til alle de Kvinder, som forbliver ugifte, men ogsaa fordi Ægteskabet vilde vinde derved. Naar en bornert Opinion lukkede mange lovlige Veje til Erhverv for Kvinderne, bragte man dem ind paa de ulovlige. Dette udviklede hun nærmere i det varmhjertede, af kristelig Alvor baarne Skrift »Om Stiftelserne til Sædeligheds Fremme« (1867), hvor hun indtrængende slog til Lyd for Nødvendigheden af at skaffe Kvinden samme Adgang som Manden til selvstændigt Erhverv og Ligeberettigelse med ham til ethvert for hende passende Arbejde. — Miniature fra Barndommen. Maleri af A. H. Hunæus ca. 1845. Træsnit 1871.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, VI—VII, 1876. Vor Ungdom, 1884, S. 218 ff. Joseph Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893, S. 58 f. F. Bajer: Klara-Rafael-Fejden, 1879. A. Andersen: Danske Forfatterinder i det 19. Hundrebaar, 1896. E. Tauber og A. H. Nielsen: Personal-historiske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, 1879—80, S. 218 f.

Joakim Larsen (Aagot Lading).*

Schwartz, Carl Georg Ferdinand, 1825—1915, Navigationslærer. F. 27. Febr. 1825 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 30. Juli 1915 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Kunstdrejer Carl August S. (1792—1858) og Metta Maria Matthiesen (1802—86). Gift 1° 7. Aug. 1852 paa Frbg. med Charlotte Amalia Schmidt, f. 4. Sept. 1825 i Kbh. (Holmens), d. 17. Jan. 1864 paa Frbg. (Holmens), D. af Knapmagermester Johannes Jensen S. (ca. 1795—1876) og Jana Petrina Weidemann (1786—1868). 2° 17. Dec. 1864 i Kbh. (Holmens) med Margarethe Agnes Wilhelmine Pauline Nagel, f. 18. Febr. 1838 i Slesvig, d. 16. Sept. 1915 paa Frbg., D. af senere Kalligraf i Udenrigsministeriet Carl Frederik Ludwig N. (1813—1900) og Wilhelmine Margrethe Frederikke Klee (1812—91).

S. gik tidligt til Koffardis og sejlede, de sidste Aar som Styrmand, indtil han 1845 blev Lærer ved Statens Navigationsskole i Kbh. Da Skolen 1852 blev overtaget af Foreningen til Søfartens Fremme, fulgte han med, blev 1856 Bestyrer og virkede i denne Stilling, til han 1896 trak sig tilbage, men vedblev stadig at være Lærer ved

Skolen til 1905. I Krigsaaret 1849 gjorde han Tjeneste som Styrmand i Linieskibet »Skjold«. I Forbindelse med sit Arbejde paa Skolen udfoldede S. en betydelig Virksomhed som nautisk Forfatter. Han udgav nogle udmærkede Opgavesamlinger, hvoraf den første udkom 1860 og blev suppleret med nye Rækker lige til 1901. I Aarenes Løb skrev han adskillige Lærebøger og Haandbøger til Brug ved Navigationsundervisningen, saaledes »Forklaring over de til Navigationen henhørende astronomiske Observationer« (1877), »Grundtræk af Læren om Kompassnaalens Deviation« (1872), »Haandbog til Brug ved Undervisningen i Navigation« (1883) og »Navtiske og astronomiske Tabeller« (s. A.) m. fl. 1886 var han Medlem af Kommissionen om Navigationsundervisningen, hvor han gjorde et stort Arbejde. Han var en udmærket Lærer, agtet og afholdt af sine Elever; ved denne Virksomhed og ved sit Forfatterskab sikrede han sig et smukt Eftermæle hos den danske Navigatørstand. — Tit. Professor 1905. — R. 1865. DM. 1895. — Maleri af Marie Sandholt (Navigationsskolen).

Dansk Søfartstidende 5. Aug. 1915.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Schwartz, Johan Georg Frans, 1850—1917, Maler, Raderer. F. 19. Juli 1850 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 13. Febr. 1917 i Valby, Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Kunstdrejer Johan Adam S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

S. skulde overtage Faderens Virksomhed og stod en Tid i Lære her efter Konfirmationen. Han fik imidlertid snart Lov til at følge sine kunstneriske Interesser. Den første Undervisning havde han modtaget i C. V. Niensens Tegneskole, og allerede umiddelbart efter sin Konfirmation optoges han Okt. 1866 paa Kunstakademiet, hvorfra han opnaaede Afgang Dec. 1872. Hans Kunstnerbane begyndte i og for sig lykkeligt. I de første Aar udstillede han paa Charlottenborg Foraarsudstilling en Række Arbejder, som alle blev vel modtaget eller endog vakte almindelig Interesse. Han debuterede 1874 med en Karton »Hjob og hans Venner«, for hvilken han vandt Akademiets mindre Guldmedaille. Derefter kom 1875 »I Stuen hos en Syg«, 1876 »Syge og Skrøbelige søge Helbredelse hos Jesus«, hvor Samtiden fandt »Vidnesbyrd om dyb psykologisk Evne og inderlig Følelse«, og 1878 »Jacobs Drøm«, som ifølge Sigurd Müller hører til hans betydeligste Frembringelser i koloristisk Henseende. Ved Faderens Død var han blevet en økonomisk velstillet Mand. Han overtog Forretningen, som han delvis selv bestyrede, og blev i Stand til at rejse meget. Bl. a.

gjorde han 1878 en længere Rejse til Spanien, til Dels i Selskab med Jul. Lange og P. S. Krøyer. Ligeledes tog han interesseret Del i Datidens kunstneriske Røre. Han og Laur. Tuxen stiftede 1880 en Modelskole i Søkvesthuset for yngre viderekomne Malere, han var med i Oppositionen mod Akademiet 1882—83, og han havde betydelig Andel i Stiftelsen af Kunstnernes Studieskole, der begyndte Nytaar 1883, ledede bl. a. Undervisningen i de første Maaneder, til Tuxen kom hjem fra Paris.

Efter 1878 viste S. sig imidlertid ikke mere paa Charlottenborg (bortset fra et enkelt Portræt, som han indsendte til Foraarsudstillingen 1890), og efterhaanden som Aarene gik, trak han sig mere og mere tilbage. Det tilfaldt ham at løse en Række anselige Opgaver — Loftsmaleriet af Frederik III. paa Fr.borg (1883), Udsmykningen af Festsalen i Soldenfeldts Stiftelse i Kbh. (1894), hvis Hovedfelt »De gode og de daarlige Jomfruer« er hans Hovedværk, Alterbilleder til Kirkerne i Nørre Sundby (1898, Kristus i Gethsemane) og Hvorup (Englen forkynder Kristi Opstandelse), til Frue Kirke i Aalborg (1903—08, Hovedfelt Den tornekrøede Kristus), til Nathanaels Kirken (1900), Elias Kirken (Forklarelsen paa Bjerget), St. Lukas Kirken (Jesus aabenbarer sig for Disciplene) og Solbjerg Kirke (Kristus og den samaritanske Kvinde), alle fire i Kbh. Endvidere udførte han fire Vægmalier (1897, efter Kompositioner af A. J. Carstens) og fire Loftsmalier (1904—05) i Ny Carlsberg Glyptotek, og han har malet adskillige Portrætter. Disse Værker blev aldrig udstillede. Derfor blev hans Virksomhed i det store og hele ukendt for Offentligheden, og han »endte med at dø som en ensom, bitter, til Tider vanskelig omgængelig Særling«.

Ligesaa dyrkede S. Raderingen i det væsentlig som en Privatsag. En Del Blade lod han vel udgive ved Radérforeningen og paa anden Maade, men som Helhed blev hans grafiske Værk først ret kendt gennem hans Dødsbo-Auktion og ved en Udstilling hos Hans Frandsen i Kunstsalen Sept. 1921, og for en stor Del eksisterer hans Blade kun i faa Tryk. Hans Værk omfatter 168 Opus-Numre, det ældste fra 1871.

S. var næsten udelukkende Figurmaler og i denne Egenskab Psykolog og Sjæleskildrer. Allerede Guldmedaillearbejdet viser ham som en udmærket Tegner med fin Fornemmelse for en Figurs indre Struktur. Udviklingen førte ham ind i den yderliggaaende Naturalismes Studium af Valøren og Lyset, særlig smukt fremtrædende i Selvportrættet paa Kunstmuseet (1880). Lyset er hos ham et hvidt Lys, som han forfølger i dets stigende eller faldende

Styrke og i dets Brydning med mørkladne Skyggemasser, et diffust Lys, der slører og opløser Formen og Stofkarakteren i Tingene. Farven, dens Forhold til Lyset og dens særegne koloristiske Værdi, forstod han derimod aldrig, og med den Retning, han hurtigt slog ind paa i sin kunstneriske Udvikling, baade som psykologisk Skildrer og i koloristisk Henseende, kom han i Virkeligheden til at staa det ældre samtidige Slægtled (Carl Bloch, Jul. Lange) nærmere end sine jævnaldrende, dem, han i Kraft af sin Stilling i Samtidens Maleri og Kunstliv burde tilhøre (Tuxen, Krøyer).

Maaske er dette Aarsagen til, at S. trak sig tilbage som den eksklusive og idealistisk søgende Kunstnernatur, han var. I hvert Fald førte hans særlige Anlæg naturligt til, at han fandt finest Udtryk for sin Søgen i Raderingen i Rembrandt'sk Forstand, hvor netop det psykologiske Stemningsbillede og Valøren er de bærende Betingelser ved Siden af den grafiske Stofkarakter. I en Række Blade, der staa som Mesterværker af hin Tids Raderkunst, har han dyrket Sjæleskildringen i Form af Portræstudium («Hoved af en gammel Kone, Madam Rasmussen» 1880, Portræt af J. Th. Lundbye 1900), af religiøs Oplevelse («Maria, Kristusbarnet og Joseph; Julemorgen», «Christus i Gethsemane», begge 1901), af psykologisk Stemningsbillede i moderne Opfattelse («Ung Pige ved sin Lampe, støttende Hovedet i begge Hænder» 1903) eller blot som aandfuld Virkelighedsgengivelse, der viser hans følsomme Indlevelsessevne («En knælende, anraabende Dreng» 1901, «To blinde Tiggere» 1902). Enkelte Blade antyder et videre spændende sjæleligt Stemningsgrundlag hos ham («Tre Kongers Kapellet» 1901 efter Heines Digt «Ein Wintermärchen»), atter andre er overvejende Studier over Lyset og grafiske Virkninger («Kniplerske ved Vinduet»), men disse Momenter er for øvrigt stedse afgørende og bærende Led i alle hans Blade. Ved Siden af Carl Bloch staa han som den betydeligste danske Raderer fra Aarhundredets sidste Halvdel.

S. testamenterede sin Formue og sine Efterladenskaber til et Legat med en Grundkapital af ca. 550.000 Kr. og under hans Navn. Dets Midler gaar til Udsmykning af offentlige Bygninger i Kbh. med Malerkunst eller Bohave af kunstindustriell Værdi. Malerier af ham findes i Museerne paa Nivaagaard, i Aarhus, Odense, Kolding og Rønne. Raderinger i Den kgl. Kobberstiksamling. — Selvportrætter bl. a. paa Fr.borg og i Kunstmuseet (1880). Selvportrættegning fra Ungdommen; raderet Selvportræt 1876. Maleri af Jul. Paulsen (forhen hos Johan Hansen). Tegning

1868. Maleri af P. S. Krøyer 1869 (forhen hos Johan Hansen) og 1871 (Hirschsprung) og af V. Irminger 1869 og 1879. Portrætteret paa Jul. Paulsens Gruppebillede af fem Personer (1902), paa Billedet fra sammes Hjem 1903 og paa en Skitse med fem Portrætter fra Concarneau 1879 af Krøyer (Skagens Museum). Radering af Jul. Rosenbaum 1899 efter Tegning af samme fra 1869. Træsnit fra C. Poulsen 1884.

Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. Samme i Kunst, VI, 1904. Breve fra Julius Lange, udg. af P. Købke, 1902. Nationaltidende 13. og 14. Febr. 1917. Th. Oppermann i Berl. Tid. 14. Febr. s. A. Politiken s. D. H. F. R. i Ill. Tid. 25. Febr. 1917. Georg Nygaard sst. 23. Dec. s. A. Hans Frandsen: Fortegnelse over Fr. Schwartz' Raderinger, s. A. [G. Falck:] Fortegnelse over en fuldstændig Samling af Frans Schwartz's Raderinger, Auktion 25. Sept. s. A. Fortegnelse over Frans Schwartz's Pasteller og Tegninger, Auktion 3. Dec. s. A. Fortegnelse over Tegninger og Malerier af Frans Schwartz, Auktion 6. Maj 1918. Kristian Zahrtmann. En Mindebog udg. af F. Hendriksen, 1919.

Sigurd Schultz.

Schwartz, Johan Adam, 1820—74, Kunstdrejer. F. 26. Nov. 1820 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 11. Dec. 1874 sst. (Ty. Ref.), begr. sst. (Ass.) Forældre: Kunstdrejer J. G. S. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 23. Febr. 1847 (Kop. Garn.) med Thora Lovise Kühl, f. 16. Febr. 1816 i Kbh. (Garn.), d. 8. Marts 1875 sst. (Ty. Ref.), D. af Revisor og Kaptajn ved Livjægerne Casper Joachim K. (1790—1853) og Louise Dorothea Frels (1793—1880).

S. var tidligt bestemt til at indtræde i Faderens Virksomhed. Efter Skolegang i St. Petri tyske Realskole og i Borgerdydskolen i Kbh. blev han straks efter Konfirmationen sat i Lære i Faderens Etablissement. Allerede i Syttenaarsalderen sendtes han paa en Udenlandsrejse til Paris og London under Ledsagelse af J. B. Dalhoff (s. d.). Efter Hjemkomsten blev han Faderens Medarbejder, fortrinsvis som den, der havde Kundskaber, især boglige, i andre Retninger end Faderen. Denne havde altid savnet Færdigheden i at omgaas Pen og Blæk. Efter at S. 1846 havde gjort Mesterstykke og løst Borgerskab, blev han 1847 optaget som Medinteressent i Faderens Forretning, der samtidig antog Firma-navnet J. G. S. & Søn. Allerede tidligt havde S. vist Interesse for en forbedret Haandværkerundervisning. 1839 havde han foranlediget Diskussion herom i Industriforeningen, og væsentlig paa hans Initiativ satte Foreningen 1841 en saadan Skole i Gang. Fra s. A. blev S. et virksomt Medlem af Industriforeningens Bestyrelse. 1847—49 havde S. Sæde i Komiteen, der holdt Søndagsmøder for unge Haandværkere. 1857—61 var han Foreningens

Formand og virkede bl. a. for, at Kunstnere fik større Indflydelse paa Haandværkernes Arbejde. Selv var S. en varm Tilhænger af G. F. Hetschs Bestræbelser for at bringe Kunst og Haandværk i nærmere Berøring med hinanden. Inden for sin egen Virksomhed gik han i Spidsen med et godt Eksempel og arbejdede ofte sammen med Kunstnere, bl. a. med Billedhuggeren C. Peters. Trods sit svage Helbred var S. en virksom Mand. 1859—65 var han Borgerrepræsentant og virkede bl. a. for Gennemførelsen af Indkomstskatteloven 1861. Han var Medlem af Kunstflidlotteriet, der oprettedes 1860 til Fordel for Fr.borg Slots Genopførelse, og forberedte sammen med Arkitekt V. Klein (s. d.) Oprettelsen af Den nye Haandværkerskole 1868. S. A. indvalgte han i Bestyrelsen af den 1865 stiftede Arbejdernes Byggeforening. En af de første af de af Foreningen anlagte Gader ved Farimagsvæjen, nu Øster Farimagsgade, kom til at bære hans Navn. Blandt de Arbejder, der udgik fra S.s Etablissement, kan nævnes en Elfenbensvifte, som var en af Landets Brudegaver til Prinsesse Alexandra 1863. Særlig berømte er de drejede og udskaarne Elfenbensrosetter og Søjlekapitæler i Bedestolen paa Fr.borg Slot. De nævnte, som flere andre Arbejder, var udførte af Kunstdrejer Griessing, der kom til Kbh. som Tyrolersanger omkring 1850 og hos S. fik Anvendelse for sin glimrende faglige Dygtighed. I Kunstindustrimuseet opbevares flere Prøver paa Etablissementets Kunstdrejer-Virksomhed. Som Tak for, hvad S. havde udrettet for dansk Haandværk og Industri, overrakte der ham 1872 et Legat, der bar hans Navn; han skænkede det til Haandværkerskolen. — R. 1862. — Maleri af Aug. Schiøtt 1870. Træsnit 1875 af H. P. Hansen.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. Samme: Bidrag til dansk Haandværker-Undervisnings Historie, 1893. L. Just-Nielsen: Drejerlauget i Kbh. 1652—1902, 1902, S. 13 ff.

Georg Nygaard.

Schwartz (ved Daaben Schwarz), Johan Georg, 1789—1864, Kunstdrejer. F. 23. Febr. 1789 i Büdingen ved Hanau, d. 20. Aug. 1864 i Kbh. (Ty. Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Fragtmand og Landbruger Nicolaus S. (1756—1825) og Henriette Hölzinger. Gift 1° 28. Juni 1813 i Kbh. (Holmens) med Dorothea Benedicta Spendrup, f. 15. Nov. 1783 i Kbh. (Nic.), d. 26. Juli 1814 i Valby, D. af Student, Destillatør Peter Matthias S. (1747—1828, gift 2° 1788 med Anne Cathrine Woldum, ca. 1765—1827) og Bodil Cathrine Lange (ca. 1752—88). 2° 29. Okt. 1815 i Kbh. (Fred. Ty.) med Augusta Margrethe Frels, f. 28. Dec. 1791 i Kbh. (Fred. Ty.),

d. 8. Febr. 1885 sst. (Trin.), D. af Fyrbøder og Bud ved Udenrigsdepartementet Friedrich Gerhard F. (1756—1840) og Louise Hansen (1756—1834).

S. kom som ung Drejerlærling til Kbh. 1805 og udlærtes hos sin Farbroder, Kunstdrejer *Johan Adam S.* (f. 6. Jan. 1751, d. 16. Okt. 1835). 1808 fik han Borgerskab som Kunstdrejer; Indfødsret fik han 1812 og udnævntes s. A. til Hof-Kunstdrejer. Ved Farbroderens Død overtog han dennes Virksomhed, som han alt i flere Aar havde været Leder af. Samtidig fik han Prædikat af det kirurgiske Akademis Kunstdrejer og Bevilling som Fiskebensfabrikant. Som Drejer virkede han væsentlig ved fabrikmæssig Tilvirkning af Paraplyer, Kamme, Elfenbens-Tangenter o. l., en Virksomhed, der voksede til den største paa sit Omraade her hjemme. S. var 1838 en af Medstifterne af Industriforeningen, i hvis Udstillinger han fra 1840 var en ivrig Deltager. 1847 optog han sin ældste Søn J. A. S. (s. d.) som Medinteressent. S. var 1845—47 Formand for Industriforeningen. Fra 1838 til sin Død var han Forstander for den tysk-reformerte Menighed i Kbh. — R. 1860. — Litografier af C. Simonsen 1860.

C. Nyrop i Maanedsskrift udg. af Industriforeningen, 1875, S. 63 ff. Samme: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. Ill. Tid. 21. Febr. 1875.

Georg Nygaard.

Schwartz (Czernetsky), **Josua**, 1632—1709, Generalsuperintendent. F. 5. Febr. 1632 i Waldau i Pommern, d. 6. Jan. 1709 i Rendsborg, begr. sst. Forældre: Sognepræst, senere i Lupow Jacob S. (ca. 1604—90) og Elisabeth Zelack. Gift 1669 i Malmø med Cathrine (Karine) Severiana, d. efter 27. Nov. 1700 (gift 1° 1664 med Borgmester i Malmø Jacob Wildschjøtt, d. 1667, gift 1° med N. N., 2° med N. N.), D. af Provst, Sognepræst i Malmø Niels Sørensen (ca. 1607—77, gift 2° med Anne Jacobsdatter Wildschjøtt, d. 1687) og N. N. (d. 1662).

Efter at have gaaet i Skole i Stolp studerede J. S. fra 1651 i syv Aar i Wittenberg, hvor han for Livet blev vundet for den lutherske Ortodoksi i dens strengeste Skikkelse særlig gennem sit Discipelforhold til den berømte J. A. Quenstedt. Senere opholdt han sig i tre Aar ved hollandske, engelske og franske Universiteter samt i Strassburg. Da han 1661 var kommet tilbage til sit Fædreland, mishagede det ham at se, hvorledes den store Kurfyrste (Frederik Vilhelm III.) viste de Reformerte vidtgaaende Hensyn, hvorfor han i en Prædiken skarpt vendte sig mod alle kalviniserende Tendenser. For at undgaa kirkelig Fordømmelse og andre Genvor-

digheder flygtede han til Danzig, senere til Stettin, og udgav to hvasse antikalvinske Stridsskrifter »Abgesagte Tolerantz« (1661) og »Gründlicher Beweis« (1664). Derpaa drog han til Stockholm, hvor han en Tid, beskyttet af Enkedronning Hedevig Eleonora, virkede som Hofpræst, indtil han 1668 blev Professor i Teologi i Lund og tysk Præst ved Domkirken sst. 1672 fik han som den første af alle den teologiske Doktorgrad ved Lunds Universitet, og 1673 blev han Rector magnificus. Heller ikke i Lund faldt han dog til Ro. Først kom han paa Kant med Biskop Peder Winstrup den Yngre, hvem han beskyldte for Forsømmelse af sit Embede og for synkretistiske Sympatier, men til sidst maatte han gøre Biskoppen Afbigt; dernæst førtes han ind i heftige Stridigheder med sin berømte Kollega ved Universitetet, Statsretslæreren Samuel Pufendorf. Da denne havde udgivet sit store Værk »De jure naturæ et gentium«, gennemgik J. S. det og sammenstillede i »Index novitatum« en Liste over alle de Kætterier, det indeholdt. Maaske kunde Sagen være blevet jævnet i Stilhed, da »Index« foreløbig kun udbredtes i Af-skrifter, men uheldigvis udgav en Tilhænger af J. S. uden dennes Vidende hans Indlæg i Trykken (i Giessen 1673). Herved blev den tyske teologiske Verden opmærksom paa Kontroversen, og der udsendtes en Række Fejdeskrifter fra forskellige Sider. J. S. kom dog til at trække det korteste Straa. Efter kongelig Befaling blev hans »Index« brændt af Bødlen paa Torvet i Lund, og Pufendorf svang i flere satiriske Indlæg Svøben over sin Modstander, som til sidst maatte forstumme.

Kun faa Aar efter kom J. S. paa ny i en pinlig Situation. Da Lund 1676 var blevet besat af danske Tropper, holdt han en Prædiken (senere udgivet i hans »Drey Auszgesonderte Krieges-Predigten«, 1678), hvori han opfordrede Skaaningerne til at vise den danske Konge al Troskab og Lydighed, men ikke af den Grund gribe til Vaaben mod den svenske Konge. Efter at Svenskerne havde generobret Lund, blev J. S. straffet med haard Indkvartering og senere stævnet til at møde for en Kommission i Malmø for at gøre Rede for sin politiske Holdning. Han forstod aabenbart nu, at det gjaldt hans Hals, og ansaa det for raadeligst at forlade Sverige. Under dramatiske Omstændigheder flygtede han til Kbh., hvor han fandt Tilhold hos Christian V., der 1681 gjorde ham til tysk Hofpræst og titulær Professor i Teologien. I denne Stilling viste han sig dog temmelig besværlig ved sin Tilbøjelighed til overalt at vejre Kætterier og ved sine Angreb paa de Reformerte, hvad der ikke faldt i god Jord, især ikke hos Dronning Charlotte Amalie, der gerne vilde beskytte sine Trosfæller. Det følte derfor som en Befrielse, at man 1684 kunde udnævne J. S. til kgl. (og for en Tid

fyrstelig) Generalsuperintendent over Slesvig (fra 1689 dog blot i den kongelige Del af Hertugdømmerne og fra 1693 med Bolig i Rendsborg). Som kirkelig Tilsynsmand viste han sig som en nidkær og myndig Forkæmper for Ortodoksiens Idealer, ivrig for Orden og ren Lære. Saaledes fik han ved Forordningen af 15. Aug. 1691 fornyet den gamle Institution, at Provsterne skulde samles til en aarlig Synode i Rendsborg under Generalsuperintendentens Forsæde. En Række vigtige Bestemmelser om Kirkeret og Kirkeskik blev Frugten af disse Synoder, deriblandt den fornyede Indskærpelse af Konfirmationen 1692. For at værne Kirkens Lærepræg indførte J. S. straks Konkordieformlen i den fyrstelige Del af Slesvig, og til sin Død stod han som en af Tidens mest aarvaagne Zionsvægttere, altid paa sin Post for at modstaa Angreb paa den ortodokse Lære. Da hans Embedstid faldt sammen med det stærke Frembrud af Pietismen i Hertugdømmerne, maatte han med indre Nødvendighed komme til at staa i et fjendtligt Forhold til denne Retnings Repræsentanter. Dette gav sig Udslag i en Række Stridigheder og affødte fra J. S.s Side en Del bitre litterære Indlæg mod Mænd som hans Kollega C. H. Sandhagen (s. d.), H. Muhlius, N. Sibbern og F. J. Lützens. — Eftertiden har gennemgaaende følt sig frastødt af J. S.s ubændige Stridbarhed og utrættelige Kættermageri. Glemmes maa det dog ikke, at denne ukuelige Kamphane ud fra sine Forudsætninger søgte at gøre Fyldest med stor Nidkærlighed, Pligtbevidsthed og aldrig svigtende Troskab. Betegnende er det saaledes, at den 77aarige Mand paa sit sidste lange Sygeleje dikterede sin Amanuensis et Skrift »Erweiterte Wiederlegung« (1709), der udgør ca. 460 tættrykte Kvartsider, for endnu en Gang at bryde en Lanse for de Idealer, der fra hans Ungdom havde lyst over hans Vej. — Stik.

Kbh.s Univ.s Programma funebre over J. S., 1709. J. Moller: Cimbria literata, II, 1744, S. 819—28. D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1754, S. 675—96. P. G. Ahnfelt: Lunds universitets historia, I, 1859, S. 133—40, 332—52. Historische Zeitschrift, LXX, 1893, passim. Emil Gigas: Briefe Samuel Pufendorfs an Christian Thomasius, 1897, især S. 9—14, 17, 25. Bibliotheca Danica, I, 1877, Sp. 238 f. Emil Hansen: Geschichte der Konfirmation in Schleswig-Holstein, 1911, S. 156, 162, 165, 180, 345. Wilhelm Rahe: Johannes Lassenius, 1933, S. 32 f. Ernst Feddersen: Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins, II, 1938, S. 208—12, 354, 356—78. A. U. Isberg: Bidrag till Malmö stadshistoria, I, 1895, S. 77—82. Samme: Malmö stads kyrkor, I, 1914, S. 157.

Bjørn Kornerup.

Schwartz Nielsen, Thora Marie Christine, f. Schwartz, 1854—94, Skuespillerinde. F. 19. Juli 1854 i Kbh. (Frue), d. 14. Maj 1894 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Bogbinder Wilhelm Ferdinand

S. (ca. 1826—78) og Anine Caroline Emilie Olsen (ca. 1826—94). Gift 16. Nov. 1877 i Kbh. (Holmens) med Bagermester, senere Teaterdirektør Carl Christian Edvard N., f. 19. Juni 1854 i Kbh. (Cit.), d. 19. Marts 1895 sst., Søn af Bagermester og Bestyrer ved de militære Bagerier i Citadellet Jonathan Emilius N. (ca. 1819—79) og Jacobine Josephine Conradine Løvgreen.

T. S. N. havde faaet Instruktion af J. L. Phister, der saa et Pernille-Emne i hende, men hun foretrak den hurtigere og mere letkøbte Karriere paa Casino, hvor hun sytten Aar gammel debuterede som Batli i »Fandens Overmand« (22. Sept. 1871). Hun var af samme Type, om end paa et jævner Plan, som den da nylig bortdragne Oda Larssen (Nielsen), hvem hun remplacerede friskt og muntert med fortrolige Udtryk i de store, hvælvede Øjne og skrev Phister, »en ikke ubetydelig Portion Lune og Skælmeri«. Hendes lystige Viseforedrag og udpræget københavnske Humør skaffede hende stor Popularitet i Operetter og Farcer, og der knyttes mange Anekdoter til hendes fikse Person. Men ved Nytaar 1879 forlod hun pludselig Casino efter et Brud med Direktør Th. Andersen og tog næste Sæson Engagement ved Mindra Teatern i Stockholm. Hendes Komik, der ikke blev finere med Aarene, var dog for lokal i sin Art til, at hun kunde erobre en tilsvarende Stilling i Sveriges Hovedstad, og fra Marts 1883 virkede hun atter ved de københavnske Privatscener, først uden Held paa det nye Dagmar-teater, dernæst paa ny ved Casino, hvor hendes Mand fra Jan. 1888 til Juni 1890 var Direktør, hovedsagelig med Folkekomedierne »Pigernes Jens« og »Gutter om Bord« paa Repertoiret; i begge Stykker bidrog hendes slagfærdige Repliktone som Bondepigen Gine og Sømandskonen Kathinka til den pekuniære Succes. Skønt hun kun var 36 Aar, blev den sidstnævnte Rolle 28. Maj 1890 Afslutningen paa hendes Teaterliv. Hun døde efter et langt Sygeleje. — Træsnit 1872, 1873, 1878 og af R. Neergaard 1879 efter Fotografi.

Charles Kjerulf: Grøn Ungdom, 1915, S. 21, 212 ff. Robert Neiiendam: »Casino«s Oprindelse og Historie i Omrids, 1923.

Robert Neiiendam.

Schwartzten, Julius, 1802—75, Operasanger. F. 11. Dec. 1802 i Kbh. (Cit.), d. 25. Juli 1875 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Sekretær i Danske Kancelli, senere Herredsfoged i Lejre Herred Ludvig Holberg S. (1774—1836) og Skuespillerinde Amalie Frederikke Wilhelmine Barth (1776—1861). Gift 27. Okt. 1832 i Kbh. (Helligg.) med Jacobine Marie Jensine Stolpe, f. 17. Sept. 1805 i Kbh. (Garn.), d. 28. Aug. 1889 paa Frbg., D. af Forval-

ter ved Manufakturhandelen, senere Kancelliraad Bertel Matthias Kurrelbaum S. (1773—1840) og Anne Barbara Damkier (1776—1862).

S. var paa fædrene Side af Ludvig Holbergs Slægt. 1821 blev han Student fra Roskilde, men opgav en Embedseksamen for at faa sin smukke Sangstemme — en Arv fra Moderen, der i nogle Aar havde tilhørt Teatret — uddannet hos Siboni, og 16. Sept. 1826 debuterede han som Louis i »Slottet Montenero« paa Det kgl. Teater, hvor han n. A. blev kgl. ansat. I hen ved 30 Sæsoner var S. en yndet Tenorist, der med Flid udnyttede Stemmens Muligheder; dens Timbre var indsmigrende, og allerbedst lød den, naar han skulde udtrykke vemodsfuld Inderlighed. Stilfuld og nydelig var han som den unge Fru Heibergs Partner i Vaudevillerne »Køge Huskors« og »De Danske i Paris«, da de var nye; han udførte lyriske Partier som Max i »Jægerbruden«, Guillaume i »Elskovsdrikken«, Raimbaud i »Robert af Normandiet«, Conrad i »Hans Heiling« og havde tilstrækkelig Stemmebøjelighed til Koloraturer (»Slottet ved Etna«). Oehlenschläger vidnede, at Titelrollen i »Joseph og hans Brødre« var en af S.s mest klædelige Opgaver, og som Eleazer i »Jødinden« omsatte han sin musikalske Følsomhed til patriarkalsk Højhed. Men en lyrisk Tenorstemme slides let, og hen imod Slutningen af sin Bane ombyttede han en stor Del af sit Operarepertoire med mindre Gammelmandsroller i Skuespillet. Født dramatisk var S. ikke; han hjalp sig igennem med Smag og Korrekthed. 5. Jan. 1857 optraadte han sidste Gang som Dan i »Joseph og hans Brødre«, og inden han gled over til sit Otium, varetog han Regissør-embedet til Juli 1859. — Maleri af A. Schleisner 1840 (Det kgl. Teater). Litografi fra Tegner & Kittendorff 1851. Kostumbillede som Joseph i »Joseph og hans Brødre« 1829 af C. V. Bruun.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV, 1862.

Robert Neiiendam.

Schwartzkopf, Edvard Ottosen, 1700—53, Litterat. F. 1700 i Manger, Bergens Stift, begr. 12. Okt. 1753 i Kbh. (Trin. Kgd.). Forældre: Sognepræst Otto Edvardsen (1670—1713) og Apollone S. (1683—1758). Ugift.

S. gik i Bergens Skole, men blev Student som Privatist 1721. 1727 blev han Lærer ved Det kgl. Vajsenhus i Kbh., 1732 tillige Korrektør sst., men afskedigedes n. A. for Delagtighed i Udgivelsen af et herrnhutisk Skrift og levede siden i Kbh. som »studiosus emeritus«. 1740 begyndte han efter Grams Eksempel »Et lille Erindrings-Lexicon over adskillige Personer; saa vel i ældre som yngre Tider; hvad Deres Studier og Konster angaaer«. Det fort-

sattes til ca. 1748 og indeholder adskillige interessante Oplysninger om Mænd fra Samtiden og den nærmere Fortid. 1743 blev han af Langebek foreslaaet Rostgaard som Medarbejder ved den danske Ordbog. I Danske Selskabs første Aar har han skænket dette en Del Manuskripter og trykte Pjecer og »ellers forskaffet adskillige smukke Ting til Selskabets Tieneste«. Han regnedes for pietistisk Separatist og beskæftigede sig med Samling og Oversættelse af (især tyske pietistiske) Salmer, hvoraf »Kom, lad os trøstigt vandre« endnu findes i »Salmebog for Kirke og Hjem«.

[J. Langebek:] Det Kgl. Danske Selskab, 1748, S. 89. Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 73—116, 384. Kirkehist. Saml., 4. Rk., III, 1893—95; 5. Rk., III—V, 1905—11 (se Registrene). Breve fra Jacob Langebek, 1895, S. 83 f. Chr. Ottesen: Det kgl. Vajsenhus, 1927 (se Registeret). Bibliotheca Norvegiæ sacræ, VIII, 1935, S. 222.

R. Paulli (*A. Jantzen*).

Schwarz (ved Daaben Schwartz), **Frederik** (Friederich), 1753—1838, Skuespiller, scenisk Pædagog. F. 15. Juni 1753 i Kbh. (Petri), d. 13. Juli 1838 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skomager Gottfried S. (ca. 1722—58) og Cecilia Sørensen (ca. 1725—1802). Gift 13. Nov. 1779 i Kbh. (Trin.) med Anna Sophia Mayes, f. 15. Juli 1750 i Kbh. (Trin.), d. 24. Okt. 1824 sst. (Helligg.), D. af engelsk Baandvæver, senere Baandfabrikør George M. (ca. 1712—1801, gift 1° 1739 med Marie Becket, ca. 1714—44, gift 1° med Samuel Wilkens) og Else Marie Johansdatter (d. senest 1787).

Det blev af Betydning for S.s Udvikling, at han, hvis fattige Forældre tilhørte den tyske Menighed, efter Faderens tidlige Død blev opdraget i Huset hos Præsten ved Petri Kirke, den lærde E. D. Hauber, et Midtpunkt i den tyske Kulturkreds, hvor S. traf Digteren Klopstock, som han siden besøgte i Hamburg. Men da Dr. Hauber døde før hans Konfirmation, naaede han ikke at blive Student. For hurtigt at faa et Erhverv gik han 1766 ind paa Det kgl. Teaters Danseskole, hvor Laurent père blev hans Lærer, og endnu pur ung begyndte han selv at undervise. I denne Egenskab traf han Løjtnant H. W. v. Warnstedt, den senere Kammerherre og Teaterdirektør, og dette Møde udviklede sig til et Venskab, der blev bestemmende for S.s Fremtid. C. D. Biehl har i Novellen »Don Varino eller den falske Ven« skildret dets Art og intime Karakter, som S.s Biografer indtil vore Dage er gaet udenom. Intellektuelt og socialt betød Venskabet Opgang for S., der endog som den første fra Teatret blev Medlem af Frimurerordenen. Paa Scenen gjorde han sig bemærket i komiske Partier og avancerede

til Balletdanser, især paa Hofteatret (nu Teatermuseet) i dets franske Periode, og da Gert Londemann var død, opfordrede Direktionen S. til at forsøge sig i hans Tjenerroller. S.s velskabte Skikkelse var adræt, og han havde et regelmæssigt Ansigt med smukke Øjne, der ikke som Londemanns lyste af skalkagtigt Lune, men af velovervejet Forstand. Henrik i »Den uformodentlige Hjemkomst« af Reynard blev 19. Marts 1773 Indvielsen til hans fortjenstfulde Livsgjerning. Han gjorde Lykke, men Rosenstand-Goiske bebrejdede ham, at hans »hele Aktion var en Kopi af Hr. Belleroches, en slet Aktør ved Hofteatret« og raadede ham til hellere at kopiere Naturen. S. var den af de danske Scenekunstnere, som mest samlevede med Christian VII.s franske Hoftrup, og da den blev afskediget, drog han (1775) paa Studierejse til Paris. Hjemkommen derfra høstede han megen Ros for sin Figaro i Beaumarchais' »Barberen i Sevilla«, som han selv oversatte. Hans Spil var formentlig en Kopi af Prévilles Fremstilling, som han beundrede paa »Théâtre Français«. I den følgende Tid udførte S. et stort Repertoire af Crispin'er og Holberg'ske Tjenere foruden Jean de France og Jacob v. Tyboe. Fliden og Studiet i hans Kunst overgik Naturbegavelsen; han stod, især efter Clementins Død, som Teatrets mest akademiske Skuespiller med Beherskelse af alle sine Virkemidler. Ogsaa paa anden Maade fik Rejsen Betydning. S., som talte de tre Hovedsprog, holdt efter Hjemkomsten Læseøvelser af fremmed dramatisk Litteratur med sine jævnaldrende paa Teatret, en Forberedelse til hans Oprettelse af Det dramatiske Selskab (1777), hvis Formaal var at være sine Medlemmer en paa gensidig Belæring hvilende Skole og ved Mønsterforestillinger at blive et Forbillede for Teatrets Ledelse. Inden dette idealistiske, men kortvarige Foretagende blev undergravet af indre Rivninger, gav Førsteopførelsen af »Balders Død« (Hofteatret, 1778) i Overværelse af Digteren Johs. Ewald Selskabet en vis Navnkundighed, og for S. betød det, at han i en meget ung Alder blev Teatrets Instruktør med den særlige Opgave at vejlede de yngre Skuespillere. S.s Talent til at udnytte en Situation politisk kom især til Udtryk, da han gav Ideen til Teatrets Overtilsynskommission af 9. Marts 1778 og henledte dens Præsæs, General Eickstedts Opmærksomhed paa sin Ven, Kammerherre Warnstedts Kvalifikationer til Direktørstillingen. Ved denne Ordning fik hver sine Interesser tilfredsstillet: Generalen kunde nu bedre beskytte sin intime Veninde, »den lille Møller« (Madame Frydendahl), Warnstedt fik et længe næret Ønske opfyldt, og S.s Stilling som en af Teatrets Førstemænd blev sikret. Men i sin Kunst var han ikke, som flere

af sine jævnaldrende, et Udtryk for noget væsentligt af den Nation, de tilhørte: Gielstrup gennem sit danske Lune og Rosing gennem sit norske Temperament. S.s teoretiske Kundskaber var større, men hans Originalitet ringere; han mestrede Kunstens Teknik, saaledes at Clemens Tode med en vis Ret kunde kalde ham »vor største dramatiske Proteus«, og han evnede paa glimrende Maade at imitere, hvad han saa paa Udlandets Scener, med hvilke han var vort Teaters vigtigste Bindeled. Efter sin franske Periode blev han, da Legemets Fylde tog til, gennem Studieophold i Hamburg en Skolar af Fr. Schröder, saaledes at den tyske Digter v. Matthisson 1794 kunde skrive »Er hat sich nach Schröder gebildet und ermüdet nicht seinem Vorbilde näher zu streben«. Aaret før studerede han i England, hidtil et ukendt Land for danske Scenekunstnere; Garrick var død, men han besøgte Enken og maa have optraadt for Forfatteren George Keate, der i hans Stambog kaldte ham »Master in all!«. Da stod S. paa sin kunstneriske Højde som en meget benyttet Skuespiller, der med Intelligens og Smag udførte de mest heterogene Opgaver »fra de mest komiske til de mest tragiske Roller, fra den unge Mands til Oldingens« (P. H. Haste). Fransk forlorent Føleri og udvendig Komik havde han for længst ombyttet med solid Naturlighed, som passede til dansk Mentalitet. Foruden Figaro'erne hørte den dæmoniske Loke i »Balders Død« og den fine, godmodige Sir Peter i »Bagtalelsens Skole« til hans ypperste Skikkelser, og han kunde baade virke snedig (Pater Johan i »Dyveke«) og aaben-brav (Sanders Niels Ebbesen). 1802 skabte han sit Holberg'ske Mesterstykke, Herman v. Bremen, og man kan af J. L. Lunds Portræt fra S.s senere Aar gøre sig et Begreb om, at hans Ydre var som skabt til Kandestøberen; derimod maatte hans 234. og sidste nye Rolle, Oehlschlägers Palnatoke (1809), mislykkes, fordi S. i udpræget Grad var bundet til det 18. Aarh.s Skuespildigtning og stod fremmed over for den nye dramatiske Poesi. Oehlschläger beundrede ham ikke desto mindre som værdig Fader, men de nordiske Helte kunde han ikke spille. S.s Evne til at lære Roller blev tidligt svækket, og allerede 1810 tog han, kun 58 Aar gammel, Afsked i Sir Peters Rolle, men vedblev at virke som Instruktør, i hvilken Egenskab han 1812 (sammen med M. Rosing) udnævntes til Ridder, en Anerkendelse, ingen Skuespiller tidligere havde modtaget. Efter 50 Aars Tjeneste forlod han 1816 Teatret med sin Gage i Pension. Ved den Lejlighed optraadte han sidste Gang 2. Juledag i en af sine tidligere Glansroller, v. Rosenau i »Hververne«, og sagde Farvel i en Epilog. Den kommende Tids sceniske Storheder, Fru Heiberg, Phister og Bournonville, der evnede

at give klare Erindringsbilleder af deres Ungdoms Koryfæer, var for spæde til at kunne have noget Indtryk af S., mens Th. Overskou især beundrede hans Evne til at individualisere »sine Oldinge af alle Stænder og under alle Forhold«. Han var S. meget taknemmelig, fordi han livfuldt fortalte ham sine mange Oplevelser, og paa disse Minder, understøttet af S.s Papirer og Optegnelser, byggede Overskou hovedsagelig sin Skildring af den danske Skueplads i det 18. Aarh. Sine historiske Interesser havde S. længe forud godtgjort, da han (1784—86) udgav tre Aargange af »Lommebog for Skuespilyndere«, hvori han selv skrev den første Beretning om den danske Skueplads' Oprindelse. For øvrigt udnyttede han flittigt sine Sprogkundskaber til Oversættelser, hvoraf ikke færre end 34 blev opført.

Der var et pædagogisk Element i S.s Sind, ud fra hvilket han nærrede Trang til at højne sin Stand og forbedre dens Kaar. Den navnkundigste af hans Elever var Ferdinand Lindgreen. Hans Ideer gav sig ikke moderne Organisationsudtryk, men han vilde, at Forbedringen skulde ske gennem Oplysning og Dygtiggørelse ved Foredrag og »dramatiske Planteskoler«. Selv om ikke alle hans Ideer naaede at sætte Frugt, bidrog de til Tjenestebeneficernes Gennemførelse hvert femte Aar (fra 1797), og 1802 fik han Bevilning til at oprette en ambulans Scene under Navn af Kgl. privilegeret Provinsialteater. Der kunde være en afgørende Afstand mellem S.s Hensigt og hans praktiske Haandelag; uden at følges af økonomisk Held gav hans Selskab en Del Forestillinger paa Helsingørs Teater, og en Rejse til de jyske Byer i Sommeren 1804 kan betegnes som den første Turné, der udgik fra Det kgl. Teater. I sine Bestræbelser for den faglige Højnelse og drevet frem af sin Ærgerrighed forsøgte S. ogsaa at bevæge Teaterdirektionen til at lade Valget af Repertoiret, Rollebesætningen og den daglige kunstneriske Ledelse overgaa til Rosing og ham selv, men dette Forslag, der fremsattes 1794 og formentlig var en lokal Udløber af den franske Revolution, mødte et skarpt Afslag. Derimod indsaa Direktionen det berettigede i hans og Rosings Forslag (fra 1800) om »ikke for ofte« at opføre de Kotzebue'ske Modeskuespil, da de havde »en meget skadelig Virkning paa Aktionens Sandhed og rette Aand«. Men da disse Komedier gav Penge i Kassen, vedblev de alligevel i mange Aar at beherske vor Scene. Mæt af Dage og aandssløv døde S., 85 Aar gammel.

S. var paa Teatrets Omraade en typisk Repræsentant for Oplysningstiden. »Jeg har virket til den sande Dramaturgis Udbredelse i mit Fædreland«, skrev han engang til Kongen, og det var sande

Ord. Han var i mangt og meget en Foregangsmand med store Forbilleder ude i det fremmede. Hans Liv begyndte i en Degenerationsperiode, men han tvang det ind i Sundhed og ordnede Forhold, og den samme villiefaste Styrke genfindes i hans kunstneriske Udvikling, lige fra Danserens feminine Stemmeklang til Skuespillerorganets mandige Velklang, fra forlorent Føleri og udvendig Komik til bred Naturlighed. En stor Kunstner var han næppe, men han beherskede sit Fag i alle dets Afskygninger og var en kundskabsrig Mand, der fornyede sin Dannelse.

R. 1812. — Maleri af E. Pauelsen 1779 (Det kgl. Teater) og af J. L. Lund (sst.; Kopi i Teatermuseet). Malerier af E. Pauelsen (Fr.borg) og Jens Juel (Kunstmuseet; Kopi i Teatermuseet). Buste af A. Saabye 1901 (Det kgl. Teater og Teatermuseet). Tegninger af Bredal og C. C. Andersen (Teatermuseet). Karikatur af Wiedewelt. Stik af Madame Clemens efter Jens Juel. Profilverbilledet af Flint 1811. Træsnit af J. F. Rosenstand, skaaret af H. Tegner 1880. Stik af J. F. Clemens 1794 efter Tegning (efter Hukommelsen) af G. I. Keate, London. Litografi af Friedländer efter J. L. Lund.

Fr. Schwarz' Stambog (Privateje). Nytaarsgave for Skuespilyndere, udg. af P. Foersom, 1805. Theone, udg. af Rahbek og Foersom, 1811, II. Rosenstand-Goiskes Krit. Efterretninger, udg. af C. Molbech, 1839. Th. Overskou: Den danske Skueplads, II—IV, 1856—62. Samme: Af mit Liv og min Tid, udg. af Robert Neiiendam, II, 1916. Jubeludg. af Holbergs Komedier, III, 1888. K. L. Rahbeks Ungdomskærlighed (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XV), 1911. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, 1911. Oehlenschlägers Ungdomserindringer ved L. Bobé, 1915. Danmark i Fest og Glæde, IV, 1935, S. 399 f. W. Ørbæk: Hans Wilh. Warnstedt, 1936.

Robert Neiiendam.

Schwarz-Nielsen, Julius Christian August, 1847—1922, Statskonsulent i Hesteavl. F. 27. Maj 1847 i Frederikshaab i Grønland, d. 7. Sept. 1922 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Sognepræst, sidst i Vesterborg og Birket, Johan Georg Rasmus Nielsen (1816—81) og Justine Cathrine Elisabeth Schwarz (1815—98). Navneforandring 15. Febr. 1900. Gift 18. Juli 1882 i Randers med Ellen Marie Mathilde Jensen, f. 1. Marts 1855 i Randers, d. 12. Sept. 1936 paa Frbg., D. af Købmand Jens Peter J. (1828—86) og Aurelia Clementine Siemsen (1830—1919).

Faderen forflyttedes fra Grønland til Lolland, og S.-N. kom i Nykøbing Latinskole, hvor han blev Student 1867. Han gik Officersvejen, blev Løjtnant i Rytteriet 1869, Premierløjtnant 1874, gennemgik Ride- og Beslagskolen 1877—79, samtidig med at han

begyndte Studiet ved Veterinær- og Landbohøjskolen, og tog Dyr-lægeeksamen 1882. 1884 blev han Ritmester og Medlem af Remontekommissionen, 1892 Eskadronchef ved 4. Dragonregiment, senere Skoleofficer og Lærer ved Officerskolen. — Fra sin Ungdom var han levende interesseret i Hesteavl, foretog Studierejser til England, Frankrig og Tyskland og redigerede 1899—1908 »Tidsskrift for Hesteavl«. 1904 blev han Medhjælper hos L. Oppermann, der var Konsulent i den lettere Hesteavl for De samvirkende sjællandske Landboforeninger og De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift, og efter Oppermanns Død 1908 blev S.-N. hans Efterfølger, indtil han 1909 overtog den nyoprettede Stilling som Statskonsulent i lettere Hesteavl. Som afgjort Tilhænger af Renavlsprincipperne fulgte han helt sin Lærer F. V. A. Prosch, og han havde en væsentlig Andel i, at Fasthed og Plan kom til at præge Avlen med de lette Racer. Særlig Forkærlighed havde han vel for Fr.borg-Racen, men ogsaa for Oldenburg-Racen var han en varm Talsmand. Avlsarbejdet støttede han i Skrift og Tale, og han udrattede et betydeligt Arbejde ved Stambogsføring, Kaaringer og Dyrskuer, indtil han trak sig tilbage fra Statskonsulentstillingen et halvt Aar før sin Død. Foruden Artikler i Landbrugspressen udgav han et lille Skrift »Husmands-Hesten« (1911) og »De samvirkende danske Landboforeningers Stambog over Heste af lettere Race«, VI—XIV (1906—22). Under de mange hede Diskussioner blandt Hippologer stod han fast paa sine Standpunkter, men altid ridderlig i sin Adfærd og afholdt for sit aabne, venlige Væsen. — R. 1894.

Fyns Stifts Landbrugstidende, XI, 1917, S. 217; XVI, 1922, S. 395. Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 433 ff. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 111, 441. Hippologisk Tidsskrift, XXXIV, s. A., S. 90 f., 264.

Aksel Milthers.

Schwarzburg, Günther af, se Günther.

Schyberg, Frederik Leth, f. 1905, Litteraturhistoriker. F. 4. Dec. 1905 i Kbh. Forældre: Skuespiller Robert S. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1. Juni 1934 paa Frbg. (b. v.) med Skuespillerinde Nina Kalckar, f. 7. Juli 1907 paa Frbg., D. af cand. polit., Sekretær hos Kommunaldirektøren paa Frbg., senere Begravelsesdirektør sst. Marcus Nathan K. (f. 1881, gift 2° 1925 med Inger Cathrine Vilhelmine Nissen, f. 1878) og Alma Schack Schou (1882—1923).

S., hvis Forældre blev skilt, da han kun var fem Aar gammel, blev fra Barndommen vænnet til Teaterforhold gennem et intimt Samliv med sin Fader og dennes Plejefader, Fr. Leth Hansen (s. d.), som begge i en sjælden Grad var Kendere af Scenen og

dens Kunst og dens Traditioner. Han kom tidligt i Teatret og vilde være Skuespiller, optraadte ogsaa i Barndommen og den første Ungdom som Skuespiller og Deklamator, især i det klassiske Repertoire, for Skole- og Studenterkammerater og lignende Kredse, skrev selv dramatiske Arbejder og Digte. 1923 blev han Student fra Metropolitanskolen og begyndte at følge Vald. Vedels Forelæsninger. Faget fangede ham, og med sin overordentlige Læselyst og rige personlige Opfattelsesevne kom han snart til at udmærke sig deri. Hans Hovedinteresser var den klassiske Oldtid (1926 debuterede han med en Artikel om Horats i »Tilskueren«), den tyske Romantik (hans Specialopgave handlede om E. T. A. Hoffmann) og Walt Whitman. Efter at have bestaaet Magisterkonferens i alm. Litteraturhistorie 1928 disputerede han for Doktorgraden med en Afhandling om denne Digter 1933. Allerede forinden havde han udgivet en kortfattet, særdeles klar Haandbog i moderne amerikansk Litteratur (1930) og begyndt at skrive Teaterkritikker. Som et Appendiks til Doktordisputatsen udsendte han 1933 en Oversættelse af Whitmans »Leaves of Grass«.

S. havde oprindelig ikke tænkt paa at blive Kritiker. Men et Par Kronikker i »Dagens Nyheder« havde bragt ham i Berøring med Pressen, og Kaj Munks Uheld med Dramaet »En Idealist« i Foraaret 1928 og Anmeldelserne heraf gav det første Stød til, at den professionelle Teaterkritik aabnede sig for ham som en Mulighed. Hans første Forsøg, en Anmeldelse af Operetten »Liselotte« paa Det ny Teater (Febr. 1929), forblev ubemærket, men en Anmeldelse af Sv. Langes Dramatisering af »Marie Grubbe« paa Folke-teatret (Marts s. A.) vakte Interesse. Fra da af udfoldede han en frodig Virksomhed og fandt Efterlignere blandt de samtidige. Man ankede først over hans Anmeldelsers Længde, men snart fulgte hele Pressen i hans Fodspor. Hvad han bragte, var den udførlige Redegørelse for selve Spillet og den positive Holdning over for Teater-skribenten. Hans Løsen er, at Teaterkritikeren skal fremme sin Tids Repertoire. Det er en udpræget faglig Anmeldelse, han præsterer, næsten en Regissør-Kritik; stundom er det, som om han ser Opførelserne fra Kulissen. Medens hans ældre Kritikker endnu tit var affattet i en lidt tung og unaturlig Prosa, har han i Tidens Løb erhvervet sig en ikke ringe stilistisk Rutine, grænsende til Elegance. Et Udvalg af hans Recensioner foreligger under Titlen »Ti Aars Teater« (1939), en uvurderlig Krønike over Tidens dramatiske Liv. Sit indgaaende Kendskab til Fagets Historie har han dokumenteret i den store og morsomme Bog »Dansk Teaterkritik indtil 1914« (1937), der giver fyldige Karakteristikker af Dramatur-

ger og Skuespilkritikere fra det 18. Aarhundrede til vore Dage. Ved Siden af dette sit egentlige Kerneomraade har han med Held dyrket Filmkritikken og forfattet en Mængde større og mindre Artikler om moderne Litteratur, navnlig udenlandske Romaner.

S. forlod »Dagens Nyheder« 1934 og skrev indtil 1937 i »Berlingske Tidende«, derefter i »Politiken«. Han var 1934 Ansøger til det ledige Professorat i nordisk Litteratur og blev af den nedsatte Bedømmelseskomité enstemmig indstillet til Posten; men da Indstillingen ikke opnaede det nødvendige Antal Stemmer i det filosofiske Fakultet, blev Sagen ikke fremmet. Da Embedet n. A. paa ny blev opslaaet ledigt, var S. ikke blandt Ansøgerne og afslog Fakultetets Opfordring til igen at søge for at deltage i en Konkurrence.

Univ. Progr. Nov. 1933, S. 122 f. B.T. 31. Marts 1937. H. Stangerup i Edda, XXXIX, 1939, S. 66. Samme i Gads dsk. Mag., XXXIII, 1939, S. 570—74. Robert Neiiendam i Ord och bild, XLVI, 1937, S. 566 f. Niels Beyer sst., XLIX, 1940, S. 69—75.

Paul V. Rubow.

Schyberg, Johannes Robert, f. 1872, Skuespiller. F. 8. Juli 1872 i Kbh. (Fødsst.). Forældre: Korporal, Kontorist Johan Sophus S. (1852—ca. 1900) og Julie Charlotte Amalia Elmgreen (1850—98). Plejesøn af Forfatteren, Skoleinspektør Fr. Leth Hansen (s. d.). Gift 1° 2. Juni 1905 i Kbh. (Slotsk.) med Balletdanserinde, senere Skuespillerinde Dagny Lange, f. 22. Aug. 1885 i Horsens, d. 22. April 1917 i Kbh. (gift 2° 1913 med Direktør Wilhelm Vett, f. 1879), D. af Købmand, senere Direktør John Arthur L. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 20. Aug. 1919 i Ordrup med Ingrid Jacobsen, f. 21. Jan. 1880 i Ordrup, D. af Tømremester Niels J. (1840—1920) og Ane Christine Thomsen (1849—1924).

Som Elev paa Balletskolen ved Det kgl. Teater medvirkede S. 1884 som et af Børnene i »Et Dukkehjem«; 1888 blev han Balletdanser, hvilken Stilling han forlod for at frekventere den dramatiske Elevskole. 11. Maj 1891 debuterede han som Ejler Steen i »Gregers«, virkede en Sæson ved Folketeatret og kom 1892 til Dagmar-teatret, hvor Ingild i »Stærkodder« og Nils Stenssøn i »Fru Inger til Østraat« henledte Opmærksomheden paa hans Evne til at udtrykke fin, lyrisk Ungdommelighed, og hvor Herman i »Ungdomsleg«, som hans Plejefader skrev for ham, blev hans Gennembrud (1896). S. lignede ingen anden af Datidens unge Skuespillere; han burde have spillet Musset's Celio, for der var en egen sjælelig Veghed i hans Kunst, en skøn Svaghed, som harmonerede med hans spinkle Skikkelse og kønne, alvorsprægede Ansigt. Denne Finhed kom ogsaa til Udtryk, da han fra 1899 atter tilhørte Det kgl. Teater, i

Roller som Grib i »Hakon Jarl«, den naive Billedhugger Lyngstrand i »Fruen fra Havet« og Student Basalt i »Genboerne«, hvor hans Knælen for Rikke var et yndefuldt Billede. S.s svage Fysik kæmpede undertiden forgæves med Teatrets store Rumforhold, men som Osvald i »Gengangere« (1904) var Svagheden kongenial med Rol-lens Krav, og Resultatet blev en ukunstlet Raceskikkelse, Slægtens sidste, mærkede Skud, der er bestemt til at dø. S.s intense Spil var her, jævnsides Fru Hennings' villiestærke Fru Alving og Fru Sin-dings frodige Regine, af stor Virkning. Lysere Sider af sit Talent viste han navnlig som »Drengen« i »Da vi var enogtyve —«, hvor han, ligesom da han spillede de unge Levemænd i »Forretning er Forretning« og »Taget med Storm«, røbede et eget koldt Lune, en Udløsning af bittert Vid.

Trods Kamp med megen Sygdom naaede S. at spille hundrede Roller. Mange smaa følsomme Skikkelser var derimellem, f. Eks. den gamle Kunstner i »Det levende Lig« og den fattige Næste i »Det gamle Spil«. Hans kunstneriske Tone var altid personlig, hans Skjold blankt. Det vakte uhyre Opsigt, at netop han, hvis Væsen var sky Tilbageholdenhed, blev den, gennem hvem Uvillien mod Edv. Brandes' stærkt politisk betonede teaterkritiske Virksomhed skulde faa Udløsning, i sidste Instans foranlediget af en fornærmende Anmeldelse. 5. Febr. 1900 gav han paa Østergade Kritikerens en Lussing, der førte til en ublodig Duel i Ermelunden og paafølgende Fængselstraf, men ogsaa bidrog til at belyse det uholdbare i Dr. Brandes' Sammenblanding af Politik og Æstetik. S. vovede sit Skind og vanskeliggjorde sin Stilling, men tjente en Sag. Juli 1919 afgik han med Pension fra Teatret og blev Fotograf i den Goodwin'ske Genre, men optraadte s. A. som Dr. Rank i »Et Dukkehjem« paa Betty Nansen-Teatret og var paa ny Osvald nogle Gange i 1921 paa Det kgl. Teater. 1922 fik han Bevilling til at drive Biografteatret i Jægersborg Allé. Han har i »Bil-leder paa Væggen« (1941) interessant skildret sine Oplevelser, og 1933 udgav han Fr. Leth Hansens Skuespil. — Maleri og Ra-dering af Juel Madsen 1917. Rolletegning fra »Det levende Lig« af samme 1918.

Robert Schyberg: Fra Skuespiller til Fotograf, Amatørfotografen Juni 1919.
Frederik Schyberg: Dansk Teaterkritik indtil 1914, 1937. Adolf Langsted i Ill. Tid. 16. Juni 1918.

Robert Neiiendam.

Schythe, Jørgen Christian, 1814—77, Geolog, chilensk Guvernør. F. 6. Febr. 1814 i Kbh. (Frue), d. 30. Jan. 1877 i Valparaiso, begr. sst. Forældre: Købmand, tidligere Handelsassistent i Julianehaab

Eilert Schytte (1780—1817) og Annette Christine Been (1779—1847). Gift med N. N.

S. blev Student 1830, privat dimitteret, cand. polyt. 1834 og holdt derefter i Vintrene 1835—39 og 1841—42 paa Foranstaltning af Selskabet for Naturlærens Udbredelse offentlige naturvidenskabelige Forelæsninger rundt i forskellige Provinsbyer. Sommeren 1836 holdt han private Forelæsninger for Prins Frederik (VII.) og foretog 1838, ifølge kgl. Resolution, en Rejse til Disko og Vaigattet i Vestgrønland for der at undersøge Mulighederne for en lønnende Kulbrydning; herom foreligger Indberetning til Rentekammeret (Manuskript). 1839—40 berejste han sammen med Japetus Steenstrup en Del af Island (Afhandlinger herom i Krøyers »Naturhist. Tidsskr.«, III, 1840—41) og besøgte atter 1846 dette Land for, ifølge kgl. Befaling, at studere Heklas Udbrud (»Hekla og dens sidste Udbrud 2. Sept. 1845«, 1847). For Landhusholdningsselskabet berejste han 1842 Skanderborg Amt og udgav 1843 Beskrivelsen over dette Amt. Hans Virksomhed i de nærmest følgende Aar var hovedsagelig af skønlitterær Art: saaledes var han 1843—44 Redaktør af Georg Carstensens »Ny Portefeuille« (hvor han 1839 havde offentliggjort »Blade af min Dagbog paa en Rejse i Nord-Grønland i Sommeren 1838«), og 1845—49 udgav han under Mærket »Asmodi« eller »A*****« forskellige Novelletter og Skitser, hvoraf kan nævnes »Ungdoms-Minder« (1845, 2. Udg. 1848) og »Den politiske Skomager, et Genrebillede fra Aaret 1848« (1849). I Maj 1850 forlod han Danmark for stedse, drog til Chile, hvor han 1852 udnævntes til Professor i Fysik og Naturvidenskab ved det litterære Kollegium i Concepcion, men kun for snart efter, 1853, at blive chilensk Guvernør over Territoriet Magellanes (Ildlandet), hvad han ansaas for særlig egnet til paa Grund af sit Kendskab til arktiske Egne. Med en kort Afbrydelse 1857—58 forblev han i Ro i denne Stilling, til han 1865 tog sin Afsked, hvorefter han levede i Santiago, til han 1870 blev Bestyrer af den chilensiske Nationalbanks Filial i Chillan. Af Helbredshensyn opgav han denne Stilling 1874 og levede derefter til sin Død i Valparaiso. — Virkelig Kammer-assessor 1846.

Geogr. Tidsskr., I, 1877, S. 202. Albert Schüthe und Albert Fabritius: Geschlechterbuch der Familie Schüthe (Schytte—Schythe), I, 1935, S. 43 f.

V. Hintze (S. A. Andersen*).

Schytte. Af Slægter med det ikke sjældent forekommende Professionsnavn S. skal nævnes en jysk Præsteslægt, som føres tilbage til Jacob S. (ca. 1490) i Løgstør, hvis Søn Sognepræst i Brorstrup,

Ravnkilde og Haverslev, Provst Mads Jacobsen S. (d. ca. 1550—51) var Fader til Sognepræst sst., Provst Christen Madsen S. (d. ca. 1592); dennes Søn og Kapellan Niels Christensen S. (d. 1607) var Fader til Hofmedicus hos Enkedronning Sophie Anders Nielsen S. (d. 1631) og til Provinsialmedicus, Dr. med. Christen Nielsen S. (1587—1650), af hvis Børn skal nævnes Sognepræst i Karby m. m., Provst Mads Christensen S. (1632—1708) og Sognepræst i Tødsø og Erslev, Provst Didrik Christensen S. (1645—1718), hvis Datter Else S. (1684—1726) var Moder til Historikeren Jacob Langebek (1710—75, s. d.). Provst Mads S. var Fader til Jørgen Madsen S. (1668—1730), hvis Søn Toldbetjent i Aalborg Eiler Christian S. (1706—50) var Fader til Gæstgiver, Lotterikollektør i Kbh. Jørgen S. (1739—1809), af hvis Børn skal nævnes Postmester i Oldesloe Peter Schütthe (1769—1838) — hvis Efterkommere lever i Tyskland — Amtsforvalter, Justitsraad Johan Jacob Gottfried S. (1786—1868) og Assistent i Grønlands Handel Eilert S. (1780—1817), der var Fader til Geologen Jørgen Christian Schythe (1814—77, s. d.) og til Grosserer Frederik Benjamin Schythe (1810—76), med hvis Søn Spejl- og Glashandler Olaf Hakon Schythe (1845—1921) Slægten uddøde i Danmark. — En anden Slægt udspringer fra Sognepræst i Uggerslev og Bederslev, Provst Anders Rasmussen S. (d. 1698), hvis Søn Sognepræst sst. Rasmus Andersen S. (1678—1740) var Fader til nedenn. statsvidenskabelige Forfatter Andreas (Anders) S. (1726—77) og til Prokurator, Regimentskvartermester Carolus Gustavus Schiøtt (1732—1809), hvis Søn nedenn. Politiker Frederik Vilhelm S. (1800—73) var Fader til Overretsprokurator Carl Frederik Vilhelm S. (1832—99); dennes Datter er nedenn. Violinistinde Frida S. (f. 1871). — Klokker i Aarhus Henrich Wissing S. (1757—1814) var Fader til Alterdegn sst. Knud S. (1800—66), hvis Sønner var de nedenn. Musikkritikeren, Forfatteren Henrik Wissing S. (1827—1903) og Komponisten Ludvig Theodor S. (1848—1909). — Endelig skal nævnes en brandenburgsk Slægt Schütthe, som føres tilbage til Skolelærer i Schönebeck Poul Christopher Schütthe; hans Søn Købmand i Perleberg Johann Matthias Ludwig Schütthe (1762—1839) var Fader til nedenn. Godsejer, Kammerherre August Theodor Schütthe (1804—89), hvis Søn Godsejer, cand. jur. Ludvig Theodor Schütthe (1835—1915) var Fader til nedenn. Filolog Gudmund Schütthe (f. 1872).

Albert Schütthe und Albert Fabritius: *Geschlechterbuch der Familie Schütthe* (Schytte—Schythe), 1935. — Julius Clausen: *Den danske Tartuffe*, 1916. — J. P. T. Thonning: *Peter Thygesens Stamtavle*, 1859. — *Slægtstavlesamlingen*,

1931, S. 159 f. I. Ammitzbøll: Meddelelser 'om familien Ammitzbøll og descendenter, 1902.

Albert Fabritius.

Schyttte, Andreas (ved Daaben Anders), 1726—77, politisk-historisk Forfatter. F. 16. Aug. 1726 i Uggerslev, Fyn, d. 27. Aug. 1777 i Sorø, begr. sst. Forældre: Sognepræst Rasmus Andersen S. (1678—1740) og Johanne Cathrine Faber (ca. 1687—1736). Gift 15. Juni 1763 i Sorø med Karen Stæhr, f. 20. Jan. 1732, d. 21. Jan. 1793 i Sorø (gift 1° med Forvalter paa Marselisborg, senere paa Sorø Hans Kruusberg, d. 1762), D. af Raadmand i Aarhus, senere Forvalter paa Marselisborg Andreas S. (ca. 1693—1780, gift 1° med Dorthe Marie Schaarup) og Mette Marie Jensdatter (1697—1741, gift 1° med Farver Niels Jensen Krogsgaard).

S. blev Student 1744 fra Nyborg, cand. theol. 1750 og var derefter Huslærer for Hofjunker Claus Caspergaard til Tølløse, med hvem han opholdt sig nogen Tid ved Sorø Akademi og siden gjorde en treaarig Udenlandsrejse. Efter Hjemkomsten fra Udlandet 1759 blev han Professor juris publici et politicae ved Sorø Akademi. Han skulde som Lærer undervise i Statsstyrelse og Statsforhold, blev paa dette Felt Sneedorffs Afløser, og i samme Retning udfoldede han et meget bredt og noget løst anlagt, omfattende Forfatter-skab. Han udgav 1773—76 i fem Bind et stort, dog ikke fuldendt Værk: »Staternes indvortes Regiering«. Han gennemgaar her, med Inddragelse af meget historisk Stof, en Række administrative, rets- lige og økonomiske Forhold, og skønt ikke nogen Formens Mester udfolder han i sin Fremstilling betydelig Livfuldhed, der fængsler, skønt den ikke sjældent bliver til en vis Snakkesalighed. I sit almindelige Syn paa Stats- og Samfundsforhold er han paavirket af Montesquieu, men som naturligt for en dansk Skribent dengang var han selv en overbevist Tilhænger af Enevælden, som den formede sig her i Landet. Mere ejendommelig er hans Konservatisme i almindelige sociale Spørgsmaal, som dog ikke hindrer, at han gør sig til Talsmand for adskillige Fremskridt i Tidens Aand, saaledes for en mere praktisk Uddannelse af Ungdommen og for en mere human Strafferet med mindre grusom saavel som mindre udstrakt Anvendelse af Henrettelse (»det er Grumhed med mange Pine-Instrumenter at martre den, der skal dø«). Som økonomisk Teoretiker er S. i sine Interesser væsentlig kun »Kameralist«, bestemt af Hensynet til Statskassen.

Foruden sit nævnte Hovedværk udgav S. to andre større Arbejder: »Staternes udvortes Regiering« (I—II, 1774—75) og »Danmarks og Norges naturlige og politiske Forfatning« (I, 1777). Det

førstnævnte af disse er en meget velskreven Skildring af den internationale Historie fra den westfalske Fred 1648 til den preussiske Syvaarskrigs Afslutning 1763. Skriftet om Danmark og Norge, der er tilegnet Arveprinsen, flyder over af patriotisk Begejstring for den herlige Tilstand i Fædrelandet. Heller ikke i Landboforholdenes Udvikling kan S. se noget forkert. Efter at have talt om alt, hvad Kongerne i Danmark har gjort for Agerdyrkingen, udbryder han: »Og hvor stor er ikke den Frihed, de har skænket Bonden i dette Aarhundrede!« Den stavnsbundne danske Bonde har efter S.s Opfattelse saa megen Frihed, »som Regeringsformen, hans Stands Forretninger udfordrer«.

S. udsendte sine Skrifter under det Guldberg'ske Styre; de harmonerede ved deres Tendens væsentlig med Aanden i dette og vendte sig for saa vidt mod de Bestræbelser, der skulde skabe den følgende Tids store Reformværk. — Justitsraad 1774. — Pastel (Fr.borg). Stik af J. F. Clemens ca. 1780 efter Maleri af T. Petersen.

E. Holm: Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedens Historie, 1885, S. 99—108.
H. L. Bisgaard: Den danske nationaløkonomi i det 18. årh., 1902, S. 75 ff.
L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familierekreds, VI, 1903, S. 508, 511 ff.; IX, 1922, S. 377. Sorø. Klostret-Skolen-Akademiet gennem Tiderne, II, 1931, S. 206 ff.

Hans Jensen.

Schütte, August Theodor, 1804—89, Godsejer. F. 2. Marts 1804 i Perleberg i Brandenburg, d. 15. Jan. 1889 paa Bygholm, begr. i Hatting. Forældre: Købmand Johann Matthias Ludwig S. (1762—1839) og Charlotte Friederike Wilhelmine Silber (1779—1850). Gift 12. Maj 1832 i Vejle med Hansine Charlotte Ammitzbøll, f. 16. Jan. 1805 paa Keldkær ved Vejle, d. 18. Nov. 1880 paa Bygholm, D. af Godsejer Laurids (Lars) A. til Rask (1760—1837) og Gjedske Steenstrup (1768—1840).

S. lærte i sin Ungdom Handelen og blev Købmand, men da han var blevet Ejer af nogen Kapital, købte han 1829 for 40 000 Rbd. Hovedgaarden Haraldskær ved Vejle, hvilken han atter solgte 1838 for 56 000 Rbd. efter 1835 af Staten for 308 000 Rbd. Sølvs at have købt det store Gods Bygholm (og Aarupgaard i Nim Herred). Det var et betydeligt Jordegods, S. herved kom i Besiddelse af, saaledes ca. 1000 Tdr. Htk. Fæstegods, og han var en interesseret Landmand og dygtig Administrator, som efterhaanden høstede stor Fordel af de stigende Priser paa Landejendomme, idet han lidt efter lidt afhændede det meste af Fæstegodset. 1840 købte S. for 168 000 Rbd. Hovedgaardene Torstedlund og Nørlund i Aalborg Amt (med Glasværket Conradsminde) med ca. 350 Tdr. Htk.

Bøndergods samt udstrakte Skove, ni Kirker m. m. Ogsaa disse Ejendomme administrerede S. med stor Dygtighed og gjorde meget for deres Opkomst, bl. a. anlagde han Kalkværk og oprettede 1853 et Glasværk i Aalborg baseret paa Brændsel fra sine store Skove. 1857 solgte han disse nordlige Besiddelser for 625 000 Rdl., men maatte 1861 paa ny overtage dem, og efter at en stor Del af Bøndergodset var frasolgt, skødede S. dem 1868 til sin Svigersøn H. E. Bluhme. S. købte ogsaa Godset St. Andrä i Kärnten. S. var bekendt som en meget human Godsejer, og paa Bygholm stod han i det bedste nabovenlige Forhold til Horsens By, hvor han 1872 udnævntes til Æresborger. Han stiftede betydelige Legater i velgørende Øjemed. — Jægermester 1845. Hofjægermester 1857. Kammerherre 1877. — R. 1872. K.² 1885. — Maleri af W. Thornøe (Familieeje). Blyantstegning (ligesaa). Træsnit 1880.

I. Ammitzbøll: Meddelelser om familien Ammitzbøll og descendenter, 1902, S. 18 f. [J. K. Jensen:] Æresborgere af Horsens Købstad, [1935]. *C. Klitgaard.*

Schytte, Frederik Vilhelm (Friedrich Wilhelm), 1800—73, Politiker. F. 26. Juni 1800 i Odense, d. 30. Jan. 1873 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Prokurator, Regimentskvartermester, Justitsraad Carolus Gustavus Schjøtt (1732—1809, gift 1° 1762 med Johanne Elisabeth Kyhl, 1737—96) og Wilhelmine Maria Cathrina Wiencke (Weinicke) (f. 1780). Gift 3. Dec. 1831 paa Broløkke, Hindsholm, med Henriette Utke, f. 9. Dec. 1802 paa Broløkke, d. 22. Jan. 1888 i Kbh. (Frue), D. af Landinspektør, Proprietær, senere Krigsraad Johan Frederik U. (1761—1824) og Sophie Hedvig Heilmann (1775—1851, gift 1° 1792 med Hans Jørgensen til Broløkke, 1766—93).

S. voksede op i smaa Kaar, var 1816—18 Skriver hos G. L. Baden, som da var Byskriver i Odense, og fulgte med ham, da han 1818 blev Birkedommer i Hørsholm. 1824 tog han dansk juridisk Eksamen og var 1827—29 Fuldmægtig hos Borgmester Ditlev Ræder i Horsens. 1829 købte han her en Oliemølle, som han ejede og drev til 1851; en Tid var den flyttet til Lundum. Under de tyske Troppers Indfald 1849 var han Formand for Forplejningskommissionen og viste i denne vanskelige Stilling stor Takt og Dygtighed. I 50'erne ejede han forskellige Gaarde, saaledes Matrup i Jylland, Grøftbjerg paa Fyn og Vedbygaard paa Sjælland, men han solgte dem alle efter faa Aars Forløb. 1860 købte han selvanden Bryggeriet Rabeshave i Hovedstaden. Ved sin Død ejede han Sindshvile paa Frbg. S. var en begavet og aandslivlig Mand med selskabelige Talenter, afholdt, hvor han kom. Han tog i mange Aar Del i det

politiske Liv. 1838—48 var han Medlem af Viborg Stænder, hvor han tilhørte den liberale og nationale Retning og især deltog i Drøftelsen af forfatningsmæssige og finansielle Spørgsmaal. 1838 stillede han samtidig med Funder Forslag om en forbedret Finanstyrelse og fik nedsat en Kommission, der førte til et Andragende fra Forsamlingen. 1840 fremlagde han en Adresse fra Borgere i Horsens med Krav om Del i Lovgivning og Finansstyre, og 1842 foreslog han, at Delegerede fra alle fire Stænderforsamlinger skulde drøfte Forfatningsspørgsmaalet. 1844 talte han varmt det danske Sprogs Sag i Slesvig. Han var Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848—49, foretrak et enkelt Ting, men stemte dog for det Bruun-Jespersen'ske Forslag. 1849—53 var han Landstingsmand for 10. Kreds og 1858—64 Folketingsmand for Kerteminde; han tilhørte de Nationalliberale, men fik ingen fremskudt Plads, deltog bl. a. i Debatten om Fæsteloven 1858. Han var en idealistisk Natur med et vist lyrisk Sving og minder i meget om J. P. With. — R. 1864. — Maleri af J. N. F. Vermehren. Portrætteret paa Const. Hansens Maleri 1860—64 af den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 (Fr.borg); Studie i Rigsdagen. Portrætteret paa Litografi fra Em. Bærentzen & Co.: Danske Folkerepræsentanter i Viborg 1844 efter Tegning af L. A. Smith. Træsnit 1873.

Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875, S. 35—42. Ill. Tid. 23. Febr. 1873. Saml. t. jydsk Topografi og Historie, 3. Rk., V, 1906—08.

Poul Engelstoft (Emil Elberling).

Schyte, Frida, f. 1871, Violinistinde. F. 31. Marts 1871 i Kbh. (Trin.). Forældre: Overrettsagfører Carl Frederik Vilhelm S. (1832—99) og Ausa Høhling (1837—1916). Gift 15. Maj 1897 i Kbh. (Frue) med Maleren Friedrich (Fritz) August Christian Sigmund v. Kaulbach, f. 2. Juni 1850 i München, d. 26. Jan. 1920 i Ohlstadt ved Murnau (gift 1° 1872 med Anna Johanne Wilhelmine (Mina) Lahmeyer, 1849—1925), Søn af Maleren Friedrich Wilhelm Christian Theodor K. (1822—1903, gift 2° 1856 med Marie Elisabeth Bornemann, f. 1834, 3° 1861 med Marie Auguste Wellhausen, f. 1840) og Mathilde Knosp (d. 1854).

F. S. røbede tidligt musikalske Anlæg ud over det sædvanlige og fik gennem sin Opvækst Violinundervisning af kgl. Kapelmusicus Ferdinand Stockmarr og Valdemar Tofte. For at sætte Kronen paa sin Uddannelse søgte hun derefter Optagelse paa Pariskonservatoriet, og under Massart og Berthelier førtes hun 1890 frem til en succesombrust Afgangseksamen, hvor hun sejrede over 32 Konkurrenter. Verden laa hende nu aaben, og i Løbet af faa Aar besejrede

hun Europas Musikelskere paa samme Maade, som hun 1889 ved sin Debutkoncert i Kbh. havde lagt Landsmændene for sine Fødder. Under Kunstnernavnet Frida Scotta henrev hun ved sit teknisk fuldendte, følsomme Violinspil utalte Skarer. Efter sit Giftermaal trak hun sig tilbage og optraadte sidste Gang offentligt 1903. — Malerier af F. A. v. Kaulbach.

C. F. Hansen: *Tournée-Minder*, 1895, S. 55—70. Berl. Tid. 6. Juni 1890. København 5. April s. A. Dannebrog 7. Sept. 1895. Svensk musiktidning 1897.

Nils Schiørring (S. A. E. Hagen).

Schütte, Gudmund, f. 1872, Filolog, Godsejer. F. 17. Jan. 1872 paa Eskær i Salling. Forældre: Godsejer Ludvig Theodor S. (1835—1915) og Thilia Augusta Marie Cathrine Petersen (1837—96). Gift 21. Jan. 1909 i Prag med Elsa Pichler, f. 22. Sept. 1880 i Prag, D. af Arkitekt Hans P. (1830—1908) og Sidonia Moritsch (1854—1936).

S. blev Student 1889 fra Horsens, blev Magister i tysk Filologi 1898 efter Aaret før at have vundet Universitetets Guldmedaille for en Afhandling inden for engelsk Filologi og 1907 Dr. phil. (»Oldsagn om Godtjod«), har holdt Forelæsninger ved Universiteterne i Kbh. (1909—13), Aarhus og Berlin. 1915 arvede han Eskær og St. Andrä i Kärnten. S. gjorde sig først kendt ved Stiftelsen af Selskab for germansk Filologi (1897) og det hertil knyttede Arbejde for Privatlærernes Organisation, men senere har hans Virksomhed særlig samlet sig om oldgermansk Digtning og Etnografi og om Forholdet mellem Dansk og Tysk. Til den første Række hører Disputatsen om de ældgamle Navneremser, hvor han bl. a. fandt de første af de »episke Love« (senere ført videre af Axel Olrik), en Række Værker (mest paa Tysk) om Heltesagn og Oldhistorie, det store etnografiske Værk »Our Forefathers, the Gothonic Nations« (I—II, Cambridge, 1929—33), Stednavneundersøgelser, »Ptolemy's Maps of Northern Europe« (1917), den »danske« Mytologi »Hjemligt Hedenskab« (1919) og mange flere større og mindre Bøger og Afhandlinger. Medens disse Værker væsentlig har rent videnskabelige Formaal, har den anden Række været polemisk rettet mod de »altyske Annexionslærdomme« (Titlen paa en Bog fra 1909), og med beundringsværdig Udholdenhed trods en gennemgaaende kølig Modtagelse har han gennem Aarene ikke blot opnaaet at faa de tyske Videnskabsmænd til at indrømme, at det danske Folkemaal i Sønderjylland er dansk, men ogsaa, at man intet ved om en tysk eller ikke nordisk Befolkning i Oldtiden Nord for Eideren. Ogsaa populære Fremstillinger som »Salling Sysseles Oldsaga« (1915)

og den danske materielle Kulturs Historie »Fra Flinteflækken til Lurmærket« (1922) har han skrevet; i det hele har han været en meget flittig Skribent, som især med Hensyn til Nordeuropas Ethnografi og Folkekampe sidder inde med en meget stor Viden, støttet paa omfattende Sprogkundskaber. — R. 1928. — Maleri af Sidonia Pichler 1912 (Familieej). Buste af Agnete Claudius 1937.

Univ. Progr. Nov. 1907, S. 86 ff. Axel Olrik i Folk-Lore, XIX, 1908, S. 353—59. Sofus Larsen i Geografisk Tidsskr., XXIV, 1917—18, S. 236 ff. H. Brix i Ill. Tid. 5. Okt. 1919. Berl. Tid. 27. Dec. s. A., 10. April 1934 (af Vald. Rørdam) og 22. Nov. 1935 (af H. Kehler). Nationaltidende 22. Okt. 1926 og 17. Juli 1936. Flensborg Avis 29. Juni 1938.

Marius Kristensen.

Schytte, Henrik Wissing, 1827—1903, Musikkritiker. F. 4. Maj 1827 i Aarhus, d. 22. Febr. 1903 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Alterdegn Knud S. (1800—66) og Ane Thomsen (1804—81). Gift 12. Juni 1857 i Lyngby med Jørgine Hansine Emilie Lund, f. 4. Juli 1830 i Lyngby, d. 2. April 1861 i Kbh. (?), D. af Møller Johan Jørgen L. (1798—1872) og Hansine Christiane Hansen (ca. 1799—1843).

S. dyrkede som Dreng flere Instrumenter, fra sit fjortende Aar dog især Celloen. Efter at være blevet Student 1846 fra Aarhus begyndte han i Kbh. at studere Filologi, men opgav snart Studierne og ernærede sig dels ved Undervisning, dels ved Journalistik. Desuden var han i Byens fornemste musikalske Kredse en søgt Kvartet-spiller. 1855 fik han Ansættelse i Krigsministeriet, hvor han 1863 blev Fuldmægtig. 1868 tog han Afsked med Pension og overtog 1870 Plenges Musikhandel, som han drev til 1883. Samtidig var han begyndt den Virksomhed som Musikkritiker ved Hovedstadsbladene, der skulde erhverve ham en betydelig faglig Anseelse. Han begyndte 1868 ved »Dagens Nyheder« og kom efter at have virket ved »Dagbladet« og »Børstidende« 1891 til »Berlingske Tidende«. S. kunde især i sin Ungdom være overordentlig skarp; noget snæver var vel ogsaa hans Horisont, der vanskeligt lod sig udstrække ud over den Musik, han var vokset op med, men man anerkendte Konsekvensen i hans Synspunkter og bøjede sig for hans store Kundskaber. 1884—93 redigerede han »Musikbladet«, hvis Indhold han for en stor Del selv skrev. Med Bladet fulgte 1888—92 et tobinds Musikleksikon, der 1906 afsluttedes med et Supplementsbind. Det byggede for en Del paa Hugo Riemanns tyske Musikleksikon, hvilket bragte S. en Del Ubehageligheder med Riemann, men Eftertiden har fuldt ud forstaaet at vurdere det omhyggelige, selvstændige Arbejde, der er nedlagt specielt i

Biografierne af danske Musikfolk fra 19. Aarh. I et halvt Aarhundrede var S.s Leksikon da ogsaa den eneste forsvarlige musikleksikalske Kilde her hjemme. — Kancelliraad 1868.

Berl. Tid. 24. Febr. 1903. Ill. Tid. 1. Marts s. A. Ch. Kjerulf: Gift og hjemfaren, 1917, S. 70—74. Carl Behrens: Erindringer, 1937, S. 129 ff.

Nils Schiørring.

Schyte, Ludvig Theodor, 1848—1909, Komponist og Pianist. F. 28. April 1848 i Aarhus, d. 10. Nov. 1909 i Berlin, Urne paa Bispebjerg. Broder til H. W. S. (s. d.). Gift 9. Dec. 1873 i Kbh. (Holmens) med Jutta Octavia Lippert, f. 29. Juli 1850 i Kbh. (Holmens), d. 10. Sept. 1924 sst., D. af Skræddermester Johan Heinrich L. (1806—82) og Anine Louise Christiane Sommerfeldt (1812—60).

S. voksede op i et musikalsk Hjem, hvor han fik en yderst nødtørfigt Undervisning i Klaver. 1865 ansattes han paa Apoteket i Faaborg, 1868 tog han farmaceutisk Medhjælpereksamen og havde derefter et Aars Ansættelse paa Apoteket i Helsingør. 1870 tog han rationelt fat paa sin musikalske Uddannelse, fik Gade, A. Réé og Neupert til Lærere og gjorde navnlig under den sidstes Vejledning hurtigt store Fremskridt. I Kbh. levede han beskæftiget med Undervisning og Komposition, indtil han 1884 modtog det Ancker'ske Legat, paa hvilket han rejste til Tyskland, hvor han studerede hos Liszt i Weimar og senere i Berlin. Foraaret 1885 var han i Karlsruhe, hvor hans første større Komposition, Klaverkoncerten Op. 28, blev opført. 1886 rejste han til Wien, hvor han 1887 blev Klaverlærer ved Horaks Musikskole, 1888 ved Urbans Konservatorium. 1907 ansattes han som Lærer ved det Stern'ske Konservatorium i Berlin. S. var en fremragende Pianist, og som Komponist gjorde han sig ogsaa særlig bemærket med sine Klaverværker. Han dyrkede med Forkærlighed de smaa Former; hans Albumblade, Valse, Karakterstykker, Fantasiestykker og andre Værker i Salonstilen var umaadeligt yndede. Han skrev en elegant formet, musikalsk sikkert pointeret Sats, der mere udmærker sig ved sin brillante Klaverbehandling end ved sin oprindelige Dybde. I større Format — ogsaa indholdsmæssigt — er Klaversonaten Op. 53 og hans betydeligste Værk, Klaverkoncerten Op. 28, der viser Indflydelse fra Schumann. For Scenen skrev han Musikken til »Hero« (Det kgl. Teater 1898) og Operetterne »Mameluk« (Wien 1903) og »Der Student von Salamanka« (Wien 1909). Endvidere foreligger enkelte Sange og »Tre Albumblade for Violoncel og Klaver«. — S.s største Be-

tydning ligger utvivlsomt paa det pædagogiske Omraade. Hans Etuder Op. 75, 95, 106 («Die moderne Kunst des Vortrags»), 174 («Schule des modernen Klavierspiels») og 161 («Studien zur Ornamentik und Dynamik») er stadig højt skattede. Hans Udgave af Hornemans Børneklaverskole (1892), hans Etuder for Begyndere, hans Samling »45 Sonatinen« etc. har været benyttede helt op til vor Tid. Fra Udlandet skrev S. adskillige Korrespondanceartikler til københavnske Blade. — En Datter af S. er Pianistinden *Anna Johanne S.* (f. 20. Nov. 1877).

Berl. Tid. 11. Nov. 1909.

Sven Lunn.

Schütz, Christian Ludvig, 1736—1812, Kancellideputeret. F. 14. Maj 1736 i Kbh. (Petri), d. 8. April 1812 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Proviantkommissær Christian S. (f. 1689) og Johanna Catharina Brøndlund. Gift 15. Nov. 1769 (Kop. Nic.) med Anne Johanne Lowson, døbt 31. Dec. 1747 i Hillerød, d. 29. Sept. 1809 i Kbh. (Petri), D. af Rytterdistriktsforvalter, senere Amtsforsvalter og Rentekammerkommitteret, Etatsraad Jacob L. (1708—77) og Charlotte Amalie Riis (1720—98).

S. blev Student 1752 fra Kbh. og studerede i de følgende Aar Filosofi og Lovkyndighed uden dog at tage nogen Embedseksamen. 1756 indtraadte han som Volontør i Tyske Kancelli, og i omtrent 50 Aar virkede han inden for dette Kollegiums Vægge. Han udnævntes 1760 til Sekretær, men ved Kollegiets Omdannelse under Struensee blev han 1771 2. Deputeret og ved Udgangen af 1776 1. Deputeret. Da Cai Reventlow trak sig tilbage 1802, virkede han som Præsident samtidig med, at han refererede Sagerne i Statsraadet. Som andre fremstaaende Embedsmænd betroedes der ham gennem Aarene en lang Række Tillidshverv. 1778—1804 var han saaledes Medlem af den bestandige Kvægsygekommission, 1786—1812 af Postkaspensionsdirektionen, 1795—1810 af Direktionen for Den almindelige Enkekasse og fra 1788 af Kommissionen for en ny Ligning af Indkvarteringshjælpekatten. Han var en flittig og paapasselig Embedsmand, men synes ikke at have været nogen selvstændig eller fremragende Dygtighed. Ved sit Ægteskab var han kommet i Besiddelse af en ikke ringe Formue, og sammen med sin Svigermoder købte han 1783 Basnæs, som han var Eneejer af 1791—1805. Senere erhvervede han Gaarden Lille Antvorskov ved Slagelse og opholdt sig for det meste her efter sin Afskedigelse 1804. Som Godsejer vandt han sig et ikke ubetydeligt Navn, og han interesserede sig levende for Udskiftning og Udflytning. Da han ingen Børn havde, oprettede han af en

Del af sin Formue det S.ske Fideicommiss til Hjælp for trængende Embedsmænds Enker og Børn.

Kancelliraad 1766. Justitsraad 1769. Etatsraad 1776. Konferensraad 1779. Gehejmekonferensraad 1810. — Hv. R. 1803. — Maleri af C. C. A. Bøhndel 1812.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, IV, 1900, S. 314. Luxdorps Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. Kabinetstyrelsen i Danmark, udg. af Holger Hansen, I, 1916, S. 297 f., 300—03. Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv, udg. af Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen, 1936, S. 429, 432. Personalhist. Tidsskr., 11. Rk., I, 1940, S. 148.

Harald Jørgensen (L. Laursen).

Schütz, Heinrich, 1585—1672, Komponist. F. 8. el. 14. Okt. 1585 i Köstritz (Reuss) ved Gera, d. 6. Nov. 1672 i Dresden, begr. sst. (Frue K.). Forældre: Gæstgiver, senere Borgmester Christof S. (d. 1631, gift 1° 1575 med Margarethe Weidemann) og Euphrosyne Bieger (d. 1635). Gift 1. Juni 1619 i Dresden med Magdalene Wildeck, f. 20. Febr. 1601, d. 6. Sept. 1625 i Dresden, D. af senere kurfyrstelig sachsisk Bogholder Christian W. (d. 1631) og Anna Hanitzsch.

H. S. stod paa sin Skaberkræfts Højde og var som Hofkapelmester i Dresden en Forgrundsskikkelse i tysk Musik, da Christian IV. 1633 overdrog ham Ledelsen af de store musikalske Opbud, der forberedtes til den udvalgte Prins Christians Bryllup med Prinsesse Magdalena Sibylla, Datteren af H. S.s Herre, Kurfyrst Johan Georg I. af Sachsen. En Del resultatløse Forhandlinger, der var gaaet forud, viser, at H. S. var interesseret i at komme her til Landet. Trediveaarskrigens Følger gjorde ham Opholdet i Dresden uudholdeligt, og i flere Perioder søgte han Orlov fra Kapelmestertjenesten hos Kurfyrsten for at drage til roligere Egne. Til Danmark kom han tre Gange; første Gang 1633—35, anden Gang en kortere Periode 1637 og sidste Gang i Aarene 1642—44. Kun om hans første Ophold ved man nærmere Besked. Han udnævntes straks ved Ankomsten i Dec. 1633 til kgl. dansk Kapelmester med 800 Rdl. Løn, og nogle Maaneder senere begyndte Forberedelserne til Brylluppet i Okt. 1634. H. S. fik til Opgave at forsyne to Skuespil af Joh. Lauremberg, en Ballet og en Maskerade med Musik. Efter Bilageret blev H. S. endnu nogen Tid i Landet og rejste først hjem i Maj 1635 rigeligt belønnet og i høj Gunst. Af Festmusikken er alene bevaret og kun i defekt Tilstand en i Kbh. 1634 hos Henr. Kruse trykt »Canconetta« for fire Sopraner med Akkompagnement »O, der grossen Wunderthaten«. H. S.s andet Ophold

i Danmark 1637 lader sig knap dokumentere, og hans tredje Ophold, der dog strakte sig over et Par Aar, har heller ikke sat mange Spor. Rimeligvis er dog nogle af hans »kleine geistliche Konzerte« blevet til her i Landet; anden Del blev i hvert Fald 1639 tilegnet Prins Frederik (III.), medens anden Del af »Symphoniae sacrae«, der først tryktes 1647, dediceredes den udvalgte Prins Christian. Den ydre Anledning til H. S.s sidste Ophold i Danmark var Tvillingprinsesserne Hedevids og Christianes Giftermaal med Ebbe Ulfeldt og Hannibal Sehested. 30. April 1644 ses H. S. for sidste Gang at have faaet Løn udbetalt, og da Tiderne ogsaa her hjemme stadig blev strengere, hvormed fulgte Hofkappellets Indskrænkning, blev der ikke mere Udvej for at knytte ham til dansk Musikliv. — Maleri af ukendt ca. 1670 i Statsbiblioteket, Berlin. Maleri i Universitetsbiblioteket, Leipzig ca. 1672; Stik herefter af Romstet. Portrætteret paa Stik af Christoph Bernhard 1676.

Hans Joachim Moser: Heinrich Schütz, 1936, især S. 125—57. A. Pirro: Schütz, 1913, S. 87—120. Ang. Hammerich: Musikken ved Christian den Fjerdes Hof, 1892, især S. 102—12, 125—31, 194—97. Samme: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 168. Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94, S. 435 f. Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft, I, 1899—1900, S. 213—18. Acta musicologica, VII, 1935, S. 151.

Nils Schiørring.

Schütze, Theodor Reinhold, 1827—97, Retslærd. F. 12. Jan. 1827 i Uetersen, d. 16. Dec. 1897 i Graz, begr. sst. Forældre: Diakon Karl Johann Friedrich S. (1787—1849) og Ida Hargens (1800—59). Gift 17. Aug. 1860 i Kiel med Emma Margaretha Katharina Schröder, f. 17. Sept. 1831 i Kbh. (Petri), d. 5. Juni 1886 i Graz, D. af Renteskriver i Generaltoldkamret, senere Overtoldinspektør, Etatsraad Thomas S. (1797—1876) og Johanne Charlotte Hasse (1808—93).

Efter at være blevet Student fra Haderslev studerede S. 1846—48 Jura og Sprogvidenskab i Kiel og München. 1848—50 deltog han som Løjtnant i Feltoget paa slesvigholstensk Side. Efter Krigens Ophør bestemte han sig definitivt for det juridiske Studium. Han bestod den juridiske Embedseksamen for Slesvig og Holsten og erhvervede 1853 den juridiske Doktorgrad i Kiel, og efter at han havde habiliteret sig sst., virkede han der som Privatdocent et Par Aar, indtil han 1855 udnævntes til ekstraordinær Professor i slesvigsk og romersk Ret ved Kbh.s Universitet. Denne Stilling beklædte han indtil dens Nedlæggelse 1866, hvorefter han vendte tilbage til Kiel. 1866—76 var han Privatdocent i Strafferet og Civil- og Straffeprocess og fra 1871 tillige Syndicus ved

Handelskammeret. 1876 kaldtes han til Graz som Professor i Strafferet, Retsfilosofi og Folkeret. Da han 1897 faldt for Aldersgrænsen, indrømmedes der ham det saakaldte Æresaar, men inden dettes Udløb afgik han ved Døden. — S.s juridiske Produktion indskrænkede sig i det Tiaar, han var knyttet til Universitetet i Kbh., til en Række mindre Tidsskriftafhandlinger samt en større kommenteret Udgave af de slesvigske Straffelove (1856). Fra en senere Tid stammer bl. a. hans »Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen« (1869), der fik Indflydelse paa Udarbejdelsen af Udkastet til den tyske Straffelov, og »Lehrbuch des deutschen Strafrechts« (1871, 2. Udg. 1874). Begge disse Arbejder er præget af S.s Bestræbelser for at befri Strafferetsvidenskaben for den filosofiske Islæt, som den havde beholdt længere end nogen af de øvrige juridiske Discipliner.

Meddelelser ang. Kjøbenhavns Universitet m. m. for Aarene 1849—56, 1860—64, I, S. 253 ff. Aarvog for Kjøbenhavns Universitet 1864—71, II, 1884, S. 18 ff. Der Gerichtssaal, LV, 1898, S. 455—58.

Stig Juul.

Schæbel, Oluf Conradus, 1862—1918, Kunstsmedemester. F. 6. Juli 1862 i Kbh. (Frue), d. 18. Jan. 1918 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Smedemester Peter Ferdinand S. (1823—74) og Albertine Elisabeth Bölchau (1841—1910). Gift 18. Sept. 1894 i Kbh. (Johs.) med Louise Johanne Alfride Rasmussen, f. 4. Aug. 1867 i Kbh. (Johs.), d. 28. Nov. 1932 paa Frbg., D. af Hof Zink- og Metalstøber Lauritz R. (s. d.) og Hustru.

Smedeslægten S. kan i lige Linie føres tilbage til Hans S. (d. 1708), og det fulgte af sig selv, at S. oplærtes i Faderens Værksted, hvorfra han blev Svend 1881. Han uddannede sig yderligere 1883—87 paa Rejser i Tyskland, Schweiz, Italien og England. 1892 etablerede han sig selvstændigt, mens Faderens Forretning førtes videre af Broderen *Albert Diderik S.* (1861—1916). Ved Broderens Død overtog S. ogsaa denne Forretning, og ved S.s Død førtes begge Forretninger videre af Enken og Sønnen, *Henning Ferdinand S.* (f. 1896). Denne fortsatte efter Moderens Død begge Firmaer videre til 1937, da de blev sammen-sluttet under Firmanavnet *Oluf og Ferd. S.* S. vandt ved sin faglige Dygtighed voksende Anseelse og benyttedes i stort Omfang ved Arbejder til offentlige og private Bygninger. Samtidig lagdes der stærkt Beslag paa hans repræsentative Personlighed inden for hans Fagfællers Kred. Han fik efterhaanden Sæde i de betydende Organisationer, der stod hans Fag nær. Med et jovialt, af gammel Haandværkerkultur præget Væsen, der let fik

Forhandlingerne til at glide, forbandt han et sundt Blik og en fast Haand. Han var Bisidder i Smedelavet, Næstformand i Haandværkerforeningen og sad bl. a. i Bestyrelserne for Forening for Kunsthåndværk (1907—13), Teknologisk Institut (1913—18) og Historisk-Teknisk Samling (1911—18), ligesom han var Repræsentant i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening. — R. 1915. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1916 (Familieej).

Berl. Tid. 18. Jan. 1918. Nationaltidende 19. Jan. s. A. *Georg Nygaard.*

Schäffer, Dietrich, d. tidligst 1778, Hofsnedker. F. i Keyla, Thüringen, d. tidligst 1778. Gift 12. Aug. 1733 i Kbh. (Petri) med Wolber (Valborg) Catharina Bertram, f. ca. 1712, begr. 28. Jan. 1775 i Gentoft.

S. kom til Kbh. ca. 1730 og blev optaget i Snedkerlavet 1732. Allerede paa dette Tidspunkt havde han skaffet sig en privilegeret Stilling som Leverandør til Hoffet; et pragtfuldt senbarokt Skrivechatol, udført 1731—32 for Christian VI., findes paa Rosenborg. Det viser stilmæssig Tilknytning til Møbelkunsten i Rhinfranken (Kurmainz, Bamberg). 1732—34 forfærdigede han den store Model til Häussers Christiansborg. Da Interiørarbejdet i dette Slot paa-begyndtes ca. 1735, blev en meget betydelig Part overdraget S.; Kongerigets mest fordringsfulde Snedkerarbejde paa det Tidspunkt har været ham betroet. Ogsaa i andre Slotte og Palæer har han arbejdet, f. Eks. paa Frbg. Slot (»Prinsessernes Pandekagekøkken«, 1736, efter Thurahs Tegninger) og i det württembergske, senere Lerche'ske Palæ (1742 ff.), det nuværende Krigsministerium. — S.s Samarbejde paa Christiansborg med Eigtvedt og Le Clerc gav ham en Førsteplads blandt Datidens Bygningsssnedkere og gjorde ham til en Banebryder for den franske Rokokos Interiørstil og Ornamentik i København. Mellem ca. 1738 og 1741 udstyrede han Førstesalslejligheden i sin Gaard Magstræde 6 med fortrinligt Panelværk i den mest moderne franske Manér (efter Forlæg i J.-F. Blondels »De la Distribution des Maisons de Plaisance«, 1737—38). Disse Interiører (nu i Nationalmuseet) giver en Afglans af det brændte Christiansborgs Dekorationsstil og er at regne blandt de mest repræsentative Arbejder i københavnsk Rokoko. S.s Betydning for vor Rokokos Møbelkunst er endnu ikke helt klarlagt. Der er paavist enkelte Arbejder af ham, saaledes tre rigt udskaarne, forgyldte Skabe, udført 1743—44 til legemsstore Voksfigurer (Rosenborg, Fr.borg). — S. besad 1755—72 en Ejendom i Jægersborg, Schäffergaarden, nu kaldet Jægersborghus; en Ombygning af den,

som han lod foretage i det Haab, at Frederik V., efter at Jægersborg Slot var nedrevet, skulde erhverve den, bragte den driftige og dygtige Mand til Ruinens Rand.

Christian Elling i Tilskueren, LIII, 1936, II, S. 81—103. Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, S. 150 f.

Christian Elling.

Schäffer, Fri(e)derich Christian, 1773—1843, Borgmester. F. 24. Marts 1773 i Kbh. (Slotsk.), d. 6. Dec. 1843 sst. (Fred. Ty.), begr. sst. (Fred. Ty. Kapel). Forældre: Kgl. Overberider Friedrich Christian S. (1748—1813) og Frederikke (Frideriche) Marie Christiane Wienken (Wiencke, Wienneke) (1749—85). Gift 14. Maj 1820 i Kbh. (Frels.) med Petrine (Petrea) Sophie Nyeland, hjemmedøbt 31. Okt. 1788 (formentlig f. s. D.) i Ribe, d. 29. Dec. 1870 paa Nedergaard i Nørre Bjært (Eltang), D. af Told- og Konsumtionsinspektør Laurids N. (1745—94) og Anna Catharina Ussing (1760—1835).

I en meget ung Alder blev S. 1784 Volontær under Finanskassedirektionen og 1786 Kopist i Finanskollegiets Sekretariat, 1793 Kopist under Finanskassedirektionen, fungerede fra n. A. som Fuldmægtig sst. og fik fast Udnævnelse 1797; fra 1801 beklædte han tillige en Stilling som Registrator i det nyoprettede Transportkontor for Stats- og Bankfonds under Finanskollegiet. I Mellemtiden var han blevet Student 1789, privat dimitteret, og havde 1791 bestaaet dansk-juridisk Eksamen; men først efter, at han 1804 havde søgt og faaet Afsked som Fuldmægtig med Bibeholdelse af Gagen som Ventepenge, naaede han, travlt optaget af praktisk Kontorarbejde, at indstille sig til latinsk-juridisk Embedseksamen 1805. 1813 udnævntes han til Inspektør ved Transportkontoret for Stats- og Bankfonds. 1815 og 1818 forelaa to mindre juridiske Afhandlinger fra hans Haand.

Som Praktiker ryddede S. selvanden April 1815—Aug. 1816 op til Grunden i en Række Misligheder inden for Kbh.s Overformynderi og udarbejdede derpaa en gennemgribende Reorganisationsplan for denne Institution. Kort efter blev den imidlertid undergivet ham selv, idet han 1818 ved kgl. Resolution kaldtes til at beklæde det nyoprettede 3. Borgmesterembede i Kbh., medens Magistraten enstemmigt overdrog ham Ledelsen af 3. Sekretariat, Overformynderiet, der fra 1. Jan. 1818 var lagt direkte under Kommunens Styrelse. I April s. A. udvidedes hans Ressort ved Ophævelsen af den særlige Brolægningskommission med Brolægningsvæsenet, som han 20 Aar senere efter eget Ønske afgav til Borgmester J. H. Mundt, medens han bevarede Overformynderiet

til sin Død 1843. Han styrede dette med stor Dygtighed, hvorimod han hverken teknisk eller administrativt synes at have kunnet magte Brolægningsvæsenet. Hans Plan til Stadens Brolægning vilde have krævet to Menneskealdre, og hans Strid med Statsmyndighederne om Omkostningerne ved Brolægningen af Kongens Nytorv førte til, at den 1833 paabegyndte Omlægning heraf standsede, saa Pladsen i Aarevis laa hen i et Vildnis af Sten og Fyld. Arbejdet afsluttedes først 1841. N. A. fastslog den kommunale Revision, at Embedsmænd inden for Brolægningsvæsenet gennem adskillige Aar havde begaaet omfattende Bedragerier. Borgerrepræsentationen fordrede de paagældende sat under Tiltale, men to af disse begik Selvmord, og man krævede da Undersøgelse indledet mod S. og Mundt. De angrebne Borgmestre værgede sig med Næb og Klør, S. endog med en trykt »Erklæring til Kbh.s Magistrat« (1843), og en kgl. Resolution i Sagen s. A. gav dem begge fuld Oprensning, men Brolægningsvæsenet blev 1844 paa ny underlagt en særskilt Forvaltning. 1841 fik S. Sæde i Kommissionen ang. Stadens Belysning med Gas. Endvidere var han siden 1819 Justitsdirektør i Asiatick Kompagni, fra 1817 Medlem af Styrelsen for Undervisningsanstalten for Embedsmænds Døtre.

I Samtid og Eftertid har S. vundet Ry som en negativt indstillet, nærmest uforbederlig Kværlulant, en summarisk Bedømmelse, der ikke holder Stik. Han var en flittig og grundig Arbejder, som gik til Bunds i enhver Sag, men stod til Gengæld stædigt fast paa det lovmæssige eller praktiske Grundlag, han fandt var det rette, og formulerede sine Synsmaader i digre Betænkninger. Imod gængs Tankegang forsvarede han bestaaende Monopoler, men fortolkede dem til Tider med Skønsomhed og økonomisk Forstaaelse; hans personlige Uven Overpræsident A. C. Kierulff tillagde alene ham inden for Magistraten »særdeles Indsigt og Færdighed i Regnskabsvæsen og Bogføring«. 1842 modsatte S. sig forgæves, at Orla Lehmann efter udstaaet Fængselsstraf atter tog Sæde i Borgerraadet, og s. A. indbragte hans hyppige Særvota og noget ufordragelige Tone ham en Røffel fra Kancelliets Side; men Gang paa Gang førte han selv som Mindretal sine Synspunkter til Sejr, f. Eks. sin Modstand mod Nedlæggelsen af Stadsmusikantembedet 1830. I Strid mod Datidens, men i Pagt med Nutidens Tankegang var hans Kamp for Bevarelsen af Kbh.s gamle Gadenavne.

I mangt og meget kan S. minde om Statsminister Stemmann, med hvem han brød en Lanse i »De oplyste Mænds« Forsamling, der i Juli 1832 drøftede Udkastet til Stænderforordningen. Ikke uden Kløgt og Mod, men forgæves protesterede han her mod Regerings-

forslagets Valgretsregler, idet han hævdede, at Forfordelingen af Ikke-Grundejere dels var i Strid med Kbh.s Privilegier af 24. Juni 1661, dels betegnede en særlig Uretfærdighed mod Hovedstaden, hvor »Lejetagerne« Antal var fire à fem Gange saa stort som Grundejernes. Ogsaa det ømtaalige Spørgsmaal om Stændernes Forening bragte han paa Bane, men uden Resultat, og fremtraadte i det hele som Talsmand for mere liberale Anskuelse, end han forfægtede inden for Bystyret. I Kbh.s Forfatningshistorie er hans Særudtalelse af 30. Juli 1838 af Interesse; bl. a. hævder han her, at Privilegierne stadig var i Kraft. En Anordning var følgelig overflødig; man kunde nøjes med et Regulativ, udstedt ved kgl. Resolution. Inden for Danske Kancelli strandede hans Separatvotum imidlertid paa H. G. Bentzens Afvisning, og forgæves søgte S. ved en direkte skriftlig Henvendelse til Frederik VI. 21. April 1839 at vinde Ørenlyd for sine Anskuelse.

Efterladte Papirer i Kbh.s Stadsarkiv. — Kammerraad 1813. Virkelig Justitsraad 1818. Virkelig Etatsraad 1819. Konferensraad 1840. — R. 1824. DM. 1828. K. 1843. — Maleri (Fotografi paa Raadhuset). Stik af A. Flint.

Stamtavle over Familien Schäffer, 1876, S. 5 f. Villads Christensen: København 1840—57, 1912, S. 31, 172, 176, 198—202, 204—07, 236. Flemming Dahl: Københavns Kommunalforfatning af 1840, 1940, S. 20, 41, 50—53, 82, 142. Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, 1882, S. 265. Hist. Medd. om Kbh., 1. Rk., III, 1911—12, S. 9, 16 f., 31, 33 f.; V, 1915—16, S. 377; VIII, 1921—22, S. 38; 2. Rk., I, 1923—24, S. 328 ff. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Histor. 1830—1848, I, 1931, S. 222 ff., 226, 231, 234, 236, 244. M. Rubin: 1807—14, 1892, S. 597. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895, S. 18, 479 f., 483, 595. Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog for 1843, 1844, S. 49—56. Selskabet for uformuende Embedsmænds Døtres frie Undervisning 1804—1904, 1904, S. 10.

Flemming Dahl.

Schäffer, Martin Gottlieb, 1746—1830, Forstmand. F. 22. Dec. 1746 i Kbh. (Petri), d. 25. Juli 1830 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Snedkermester Dietrich S. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Maj 1789 i Kirke Værløse med Marie Kirstine Olsen, døbt 26. Nov. 1748 i Værløse, d. 14. Maj 1813 i Hørsholm, D. af Skovrider, senere Overførster, Forst- og Vildtmester Anders O. (ca. 1711—88) og Boel Lesberg (ca. 1718—82).

S. blev 1763 Elev ved det nyindrettede Forstvæsen og ved v. Langens »Forstseminarium« paa Jægersborg. 1769 blev han ansat som Holzførster, 1801 som Forstplantageinspektør i Hørsholm, hvor han virkede til sin Afgang 1822. S. var en ualmindelig

dygtig og kundskabsrig Embedsmand, hvem Regeringen jævnlig benyttede uden for hans egentlige Virkefelt, saaledes til i Forening med Erik Viborg at anstille omfattende Forsøg med Dyrkningen af fremmede Træarter. I Hørsholm Slotspark, den nærliggende Folehave Skov og i Charlottenlund Skovs nordøstlige Del er endnu bevaret værdifulde Rester af S.s Plantningsforsøg med fremmede, særlig nordøstamerikanske Træarter. 1799 udgav han en »Anviisning til Skovdyrkingen og Plantagevæsenet i Danmark« og 1811 en »Afhandling om Skoves Opelskning med Hensyn til den danske Flaades Skibsbyggerie«, hvori han viser sig som en ypperlig Iagttager og erfaren Skovdyrker, hvis Anvisninger endnu har Værdi for vor Tids Praksis. Ogsaa i forskellige Tidsskriftafhandlinger og i en dansk Bearbejdelse af et tysk Skovbrugsskrift har S. nedlagt mange værdifulde Iagttagelser. — Rang med virkelige Kammer-raader 1811.

A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889. Søfren Ingemann i Fra Fr.borg Amt, 1927, S. 88. C. Syrach Larsen i Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarskrift, 1938, S. 33 ff.

C. Syrach Larsen (A. Oppermann).

Schøler, Nicolay (Peter), 1772—1851, Landøkonom, Lærer. F. 9. Marts 1772 i Flovt i Øsby, d. 30. April 1851 i Hammel, begr. sst. Forældre: Husmand og Smed Peter Christian Steffensen (ca. 1749—1827, gift 2° 1782 med Lene Maria Lauritzdatter, 1764—1831) og Johanna Friderica Nicolaysdatter (1744—81). Navnet S. skal stamme fra Moderens Slægt. Gift 16. Nov. 1798 i Hammel med Margrethe Sommer, f. 26. Okt. 1774 i Præstholm, d. 24. Marts 1853 i Stenderup, D. af Sognepræst Laurits Nielsen S. (1738—92) og Margrethe Caspersdatter Hartmann (1745—92).

Efter sin Konfirmation kom S. til Kbh. og var nogle Aar ansat ved et Kontor under Tyske Kancelli. 1794 kom han paa Blaa-gaard Seminarium, hvor han tog Lærereksamen 1797, og s. A. blev han Skolelærer og Kirkesanger i Hammel, hvor han med Flid og Samvittighedsfuldhed røgtede sit Embede i 54 Aar. Samtidig tog han meget virksomt og selvstændigt Del i det landøkonomiske Fremskridtsarbejde og var en varm Talsmand for den jævne Almues Sag. 1805 modtog han en Belønning af Landhusholdningsselskabet for en Afhandling om Forholdet mellem Godsejerne og de hoverigørende Fæstebønder, og med stigende Skarphed tog han Sagen op igen, saaledes i en Afhandling i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« 1825, hvor han ikke blot henviste til Sagens landbrugs-mæssige Side, men ogsaa angreb Godsejerne og stærkt understregede

Bondealmuens Følelse af eget Værd. Som Landsbylærer var han ogsaa selv Landmand, og gennem flittig Læsning tilegnede han sig Tidens landøkonomiske Viden. Samtidig besad han en ualmindelig Sans for selvstændig Undersøgelse, og i de landøkonomiske Tidsskrifter skrev han om sine Erfaringer vedrørende Planteavl. For sin Indsats paa dette Omraade modtog han 1807 Landhusholdningsselskabets store Guldmedaille. I omtrent et halvt Aarhundrede gennemførte han regelmæssige meteorologiske Optegnelser og meddelte sine Iagttagelser i en Bog »Veirpropheten« (1839). — Internationalt kendt er hans Navn senere blevet ved hans Forsøg angaaende Kornsorternes Svampesygdomme. 1805 udsendte han et lille Skrift »Om Misvæxt paa Rugen«, hvori han udtalte den Formodning, at Næringsmangel var Aarsag til Skaden, men snart efter sluttede han sig til den Opfattelse, der gav Berberisbusken Skylden for Rustangrebene, og som her i Landet først fremsattes af Pastor T. S. Heiberg. 1813 udgav S. en Pjece »Berberisernes skadelige Indflydelse især paa Rugen«, som blev Indledningen til »Berberisfejden«, der ikke blot blev en videnskabelig Strid, men ogsaa skabte Røre blandt Landmændene, der flere Steder, bl. a. paa Hammelegnen, krævede den ellers yndede og nyttige Busk udryddet. S. havde Videnskaben og de landøkonomiske Autoriteter imod sig, men han indsamlede et stort Materiale til Støtte for sin Opfattelse, og i Foraaret 1816 foretog han de epokegørende, om end primitivt udførte Forsøg, hvor han fremkaldte Sortrust paa Rugen ved Overføring af Skaalrustsporer fra Berberissen. Forsøgene, som var de første Infektionsforsøg med Snyltesvampe, der overhovedet er foretaget, beskrev S. i »En Afhandling om Berberisens skadelige Virkning paa Sæden« i »Landoeconomiske Tidender« (VIII, 1818, S. 289—336). Den højeste Sagkundskab vilde dog stadig ikke anerkende S.s Opfattelse, heller ikke efter at han i en ny Afhandling i »Tidsskrift for Landoeconomien« (II, 1833, S. 345—68) havde givet en samlet Oversigt over sine Erfaringer og Forsøg, som ogsaa havde givet værdifulde Bidrag til Studiet af Brandsvampe og andre Snyltesvampe. Først nogle Aar efter hans Død naaede Videnskaben til i det store og hele at give ham Ret.

A. Ravnholt: N. P. Schøler. Skolelærer og Kirkesanger i Hammel fra 1797 til 1851, i Aarbøger udg. af Historisk Samfund for Aarhus Stift, XII, 1919, S. 80—122. P. Nielsen i Ugeskrift for Landmænd, 1874, II, S. 161—68, 183—91, 239—48, 343—48, 361—69, 375—83. Andreas Madsen sst., 1904, S. 151—53, 169—72, 182—85. J. Lind i Tidsskr. for Planteavl, XXII, 1915, særlig S. 740 f. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 290—93; II, S. 152.

Aksel Milthers.

Schøler, Peter Christian, 1803—67, Kobberstikker. F. 13. Juli 1803 i Hammel, d. 16. Nov. 1867 i Vester Hassing, begr. sst. Forældre: Skolelærer Nicolay (Peter) S. (s. d.) og Hustru. Gift 1. Juli 1843 i Kbh. (Holmens) med Henriette Florentine Schouw, f. 4. Okt. 1801 i Kbh. (Nic.), d. 6. Febr. 1865 paa Frbg., D. af Klasselotterikollektør Alexander S. (ca. 1773—1809) og Christine Marie de Hemmert (1780—1857, gift 2° 1812 med svensk Portrætmaler Per Lindhberg, 1785—1868, der 1851 indgik nyt Ægteskab med Emilia Emerentia Sunnercrantz, 1812—ca. 85, skønt Ægteskabet med den 1. Hustru ikke var opløst).

Først som 24-aarig søgte S., der indtil da havde arbejdet som Huslærer, en kunstnerisk Uddannelse. Han fik Plads i Henckels Stentrykkeri og blev Elev af Akademiet, hvor han 1835—36 fik den lille og den store Sølvmedaille. Samtidig lagde han sig efter Kobberstikkunsten og skal have arbejdet med ved J. M. Thieles Thorvaldsen-Værk (1831—50). Paa Charlottenborg udstillede han Stik efter hollandske og danske Landskabsmalerier. 1841 opfandt han Stylografien, en Metode, hvorved han ad galvanoplastisk Vej haabede at lette Kobberstikarbejdets møjsommelige Slid. Opfindelsen vakte Opmærksomhed, og Christian VIII. støttede ham paa forskellig Maade, bl. a. ved 1846 at sende ham til Berlin, hvor han anlagde et Etablissement for Stylografi, men ved Krigen 1848 vendte han hjem. I den nye Metode udførte han nogle Portrætter, f. Eks. af H. C. Ørsted (efter C. A. Jensen) og Thorvaldsen (efter H. Vernet) samt Stik efter Landskabsmalerier. Overdrevne Forestillinger om hans Opfindelses Betydning bragte ham Skuffelser, og hans lidet fremragende kunstneriske Evner hæver ikke hans Produktion op over Reproduktionsstikkets Kvalitet. Paa Charlottenborg udstillede han 1833—57 ti Tegninger og Stik. I Kobberstiksamlingen findes femten Stik og Stylografier samt to Litografier. — Litografi af A. H.

P. C. Schøler: Anvisning til den praktiske Udøvelse af Stylographien, 1845.
J. M. Thiele: Af mit Livs Aarbøger, II, 1917, S. 105, 119. *Jørgen Sthyr.*

Schøller. Militær- og Embedsmandslægten S. føres tilbage til Ivar S. (eller Schoell), der levede i Kiel i Begyndelsen af 16. Aarhundrede, og som efter Familietraditionen skal stamme fra Mähren; hans Søn Slotsskriver paa Riberhus Christopher S. (1534—94) var Fader til Slotsskriver paa Dragsholm Iver S. (1568—1620), til Caspar S. (1582—1661) til Gjølmø og Lade og til Ombudsmand ved Bakke Kloster Eiler S. (1584—1628), af hvis Sønner Købmand Christopher S. (d. senest 1681) var Morfader til Peter Wessel

(Tordenskiold, s. d.), og Lektor i Roskilde Mag. Iver S. (1610—54) Fader til Anna S., gift med Forstander paa Herlufsholm Peter Als (1659—1711). Ovenn. Caspar S. (1582—1661) var Fader til Borgmester paa Christianshavn Iver S. (1611—95), Borgmester i Køge, Højesteretsassessor Christen S. (1609—77) og Vicelagmand Christopher S. (1630—89) til Gjølmø, hvis Sønner var Kommerceraad Anders S. (1664—1724) — Fader til Konferensraad, Kammerherre Stig Tonsberg S. (1700—69), hvis Datter Elisabeth S. (1744—63) ægtede General Georg Frederik v. Krogh (1732—1818, s. d.) — og Oberst, Generalkvartermester Caspar S. (d. 1716), der var Fader til Konferensraad, Oberberghauptmand Christopher S. (1707—74) og til Generalmajor Christian S. (1706—78) til Margaard; af dennes Sønner skal nævnes Generalmajor Gustav Grüner S. (1754—1810) til Margaard, Oberst Caspar S. (1756—1808) og Ritmester Christian S. (1761—1832), hvis Søn Oberst Christian S. (1804—88) var Fader til nedenn. Ingeniør Knud S. (1860—1933) og Mette Margrethe S. (1850—1929), gift med Socialstatistiker Theodor Sørensen (1839—1914, s. d.). Oberst Caspar S. (1756—1808) var Fader til Oberstløjtnant Christian S. (1791—1858) til Margaard — hvis Søn var nedenn. Genealog Christian Emil August S. (1843—1932) til Margaard — og til nedenn. Generalløjtnant Thomas Georg S. (1793—1863), der var Fader til Direktør for Frederiks Hospital og Fødselsstiftelsen, Oberst Frederik Carl Gustav S. (1825—1911). — Ovenn. Borgmester i Køge Christen S. (1609—77) var Fader til Kancelliraad, Landsdommer Rasmus S. (1639—90) og til nedenn. Gehejmeraad Caspar S. (1644—1719) til Lellinge, der begge 1679 fik Vaabenbrev. Rasmus S.s Linie uddøde med hans Søn Justitsraad Herman S. (1669—1705) til Bavelse. Caspar S. var Fader til Konferensraad, Amtmand Caspar Martin S. (1681—1756), med hvis Sønnesøn Underofficer i Vestindien Caspar S. (f. 1749) denne Linie udsluktes.

Lengnicks Stamtavler. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 217—50. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 982—87.

Albert Fabritius.

Schøller, Christian Emil August, 1843—1932, Genealog. F. 2. Nov. 1843 paa Margaard, d. 20. Febr. 1932 sst., begr. i Sønderød. Forældre: Kammerherre, Oberstløjtnant, Stænderdeputeret Christian S. til Margaard (1791—1858) og Emma Juliane Reimers (1812—89). Gift 9. Marts 1870 i Kbh. (Holmens) med Henriette Elisabeth Christine Mechlenburg, f. 12. April 1847 i Fredericia, d. 18. Dec. 1911 i Kbh. (gift 2° 1889 med Sparekasse-

assistent Per Grib Jørgensen, 1862—1906), D. af Kaptajn Carl Emil M. (1802—48) og Marie Charlotte Magdalene Undall (1818—96). Ægteskabet opløst 1877.

S. blev Student 1863 fra Odense, cand. polit. 1867 og overtog 1884 Margaard, som han drev i en Aarrække, men senere bortforpagtede. Han var Medlem af Bestyrelsen for Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie og Redaktør af »Personalhistorisk Tidsskrift« 1898—99. Ved Undersøgelser af sin egen Slægts Historie blev han ledet ind paa genealogiske Studier, og han erhvervede sig i Aarenes Løb grundige Kundskaber navnlig vedrørende Officers- og Adelslægter, der satte Frugt i en Række Artikler i »Personalhistorisk Tidsskrift« særlig om fremmed Adel i Danmark. Særskilt har han udgivet Arbejder om Familien Schøller (Særtr. 1891), Familien Leschly (1893) og Familien Mygind (1901), og han var Medarbejder ved »Dansk biografisk Lexikon«. S. var en elskværdig, rettænkende Personlighed og viste stor Imødekommenhed over for Studiefæller. — Efterladte Papirer i Arkivet paa Margaard. — Jægermester 1870. Hofjægermester 1907. — Pastel af Vantore ca. 1905 (Familieeje).

Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 77, 174. Fyens Stiftstidende og Fyns Tid. 21. Febr. 1932.

Th. Hauch-Fausbøll.

Schøller, Caspar, 1644—1719, Gehejmerraad. F. 6. Juli 1644 i Køge, d. 29. Dec. 1719 i Kbh., begr. i Lellinge. Forældre: Borgmester i Køge, senere Assessor i Højesteret Christen S. (1609—77) og Anne Rasmusdatter (1604—69). Gift 18. Dec. 1672 i Kbh. (Frue) med Johanne Thune, f. 1. Aug. 1652 i Kbh., d. 6. Febr. 1736, begr. i Lellinge, D. af Raadmand Morten Mikkelsen (T.) (1602—65) og Kirstine Jensdatter.

1662 blev C. S. fra Roskilde Skole indskrevet ved Universitetet, hvor han begyndte at studere Jura og 1664 tog Bakkalaaurgraden. 1666—70 studerede han i Leiden (1667), Tyskland og Paris (1669—70). 1674 udnævntes han til Sekretær i Danske Kancelli, muligvis paa Foranledning af Griffenfeld, som synes at have protegeret Familien. Efter Storkanslerens Fald blev han 1676 Sekretær og Gehejmebogholder o: Protokolfører i Gehejmerraadet, og 1678 Sekretær i Kongens eget Kammer (Kabinettssekretær), i hvilke Stillinger han fulgte Kongen i Krigen i Skaane. Hans Indflydelse var i Krigsaarene, da Kancelliets Sager til Dels afgjordes i Felten, meget stor, men ogsaa efter Freden bevarede han Kongens Tillid; derpaa tyder ogsaa hans hurtige Avancement, jævnlige Rangforhøjelser og hyppige Naadesbevisninger af ikke ringe

materiel Værdi; saaledes fik han 1679 sammen med Broderen Landsdommer Rasmus S. et Vaabenbrev, blev n. A. ved Siden af sin Stilling som Sekretær Kancelliraad og Medlem af Kancellikollegiet, 1684 virkelig Etatsraad og 1697 Justitsraad med Ordre til efter Tilsigelse at møde i Højesteret.

Jævnside med sin egentlige Embedsvirksomhed blev C. S. brugt som Medlem af en betydelig Række særlige Regeringskommissioner; saaledes udnævntes han 1681 sammen med P. L. Scavenius, Mich. Vibe og Er. Vinding til Medlem af 4. og sidste Kommission til Revision af Danske Lov, paa hvis Trykning og Udgivelse han s. A. for sig og Arvinger fik 30 Aars Eneret; dette Privilegium gjaldt tillige Norske Lov og Politianordningerne. Hans Fordel ved denne Eneret synes imidlertid ikke at have været stor, thi to Aar efter fik han paa Grund af den store Bekostning, som Udgivelsen af Danske Lov havde foraarsaget ham, af Kongen skænket fire Kirker med Tiender paa Sjælland, ligesom han samtidig fik tilstaaet toldfri Indførsel af Papir til Trykningen. 1683 blev han Medlem af Kommissionen til Revision af Norske Lov, 1690 af Kommissionen for Paaligningen af en ny Grundskat paa alle Ejendomme i Kbh. og 1693 af en lignende for Paaligningen af en Havneskat sst., 1714 Deputeret og en af Hoveddirektørerne for Vand- og Brandvæsenet i Kbh. og Direktør for Fechtels Stiftelse.

Efter sin Fader havde C. S. arvet en ret anselig Formue, som han efterhaanden anbragte i Jordegods; saaledes købte han 1680 Hovedgaardene Lellinge (nu Gl. Lellingegaard, Bjæverskov H.) og Spanager (Ramsø H.) og 1689 Taagerød (Bjæverskov H.), til hvilke Gaarde han lidt efter lidt samlede et betydeligt Bøndergods, dels ved heldige Mageskifter og Køb, dels ved direkte Gaver fra Kongen eller som Betaling for resterende Gage. Han kom derved i Besiddelse af et samlet Godskompleks paa over 1400 Tdr. Htk. og tretten Kirker; desuden ejede han et betydeligt Strøgods baade paa Sjælland og i Jylland, som han købte og samlede til større Komplexer for atter at sælge eller mageskifte det til Kronen, der da indrettede Rytterdistrikterne. S., der 1690 var fratraadt som Kammersekretær og 1699 udtraadt af Kancellikollegiet, udnævntes 1704 til Gehejmerraad og 1705 til Justitiarius i Højesteret. Aaret efter hans Død solgte Enken alle hans Ejendomme. — Hv. R. 1695. — Maleri i Familieeje. Portrætteret paa Familieepitafier i Køge K.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 229 ff. A. Petersen: Vallø og Omegn, en historisk Skildring, 1877, S. 266—70. V. A. Secher og C. Stöchel: For-

arbejderne til Kong Kristian V.s Danske Lov, II, 1893—94, S. 560 f. A. D. Jørgensen: Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie, 1884. F. J. West: Kronens Skøder, II, 1908.

C. E. A. Schøller (C. O. Bøggild Andersen)*.

Schøller, Thomas Georg, 1793—1863, Officer. F. 24. Nov. 1793 i Aalborg, d. 17. Juni 1863 i Kiel, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kaptajn, kar. Major, senere Oberst i Landeværnet, Kammerjunker Caspar S. (1756—1808) og Mette Henrica Münster (1773—1855). Gift 15. Dec. 1820 i Fredericia med Magdalene Dorothea Staal, f. 26. Sept. 1798 i Fredericia, d. 16. Juli 1882 i Taarbæk, D. af Tolder, senere Toldkasserer, Justitsraad Niels S. (1751—1819) og Anne Marie Bruun (1766—1843).

S. blev Landkadet 1805, afgik som Sekondløjtnant i Infanteriet 1810 (Ancienn. 1809) og deltog i Felttoget ved Sydgrænsen 1813, hvorefter han var med i de udsendte »Auxiliærkorps« indtil 1818 — fra 1813 som Premierløjtnant. 1826 blev han Stabskaptajn, n. A. Adjutant ved Jyske Generalkommando i Fredericia, General Castonier, hvorved han blev Mellemmand mellem den fortræffelige, men strenge General og Prins Frederik (VII.), der 1834 til Straf var forsat til Fredericia, og ved sin Godhed, Munterhed og sine forstandige Raad erhvervede han sig Prinsens Tillid og Hengivenhed og Faderens Prins Christians (VIII.s) fulde Paaskønnelse. Efter nogle Aars praktisk Tjeneste ved Prinsens Regiment blev han 1840 kar., n. A. virkelig Major, og ved Hærens Omorganisation 1842 forsattes han til Generalstaben som Stabschef hos Prinsen ved Jysk-Fynske Generalkommando og fik 1844 reserveret Oberstløjtnants Anciennitet. Ved sin betydelige Indflydelse paa Prinsen blev han en virksom Støtte for Stiftamtmand Bardenfleth og Kabinetssekretær Lunding i Fremkaldelsen af Prinsens Forestilling til Faderen 1847 om at give en fri Forfatning. Kort efter Tronskiftet 1848 valgte Kongen S., der havde faaet Obersts Karakter, til Generaladjutant m. m., en Stilling, som endnu da svarede til en Krigsministers. Som flere andre høje Officerer og andre i høje Stillinger dengang havde S. beklageligvis kun ringe Kendskab til Forholdene i Hertugdømmerne, og de indtrængende Advarsler fra Stabschefen i Kiel, Rømeling, gjorde først tilstrækkeligt Indtryk paa ham, da det var for sent. Dagene før 20. Marts traf han vel Anordninger til Overføringen af et lille Korps fra Kbh. til Eckernførde, men det var ikke kommet af Sted 22. Marts, da Tscherning blev Krigsminister, og denne erklærede, at nu var det for sent. Under de forudgaaende Forhandlinger om Regeringsforandringen var S. subsidiært blevet udpeget til Krigsminister-

posten, og Kongen var stemt derfor. S. gik efter nogen Vægning ind paa midlertidig at overtage Stillingen for at lette Dannelsen af et Ministerium, men ved den slesvigholstenske Deputations Ankomst tog Udviklingen pludselig en saadan Fart, at Kongen, om end nødtigt, akcepterede Tscherning, og S. fortsatte som Generaladjutant. De to Mænd gav straks hinanden Løfte: S. om af yderste Evne at vaage over, at Krigsministerens Myndighed og Virksomhed ikke blev »lammet« af den kongelige Autoritet — Tscherning om nøje at iagttage ethvert Hensyn over for Kongen, og da Tscherning allerede efter Kampen ved Bov yderst taktløst overtraadte sit Tilsagn, paatalte S. det i en lige saa energisk som klog og værdig Skrivelse. 1848 fik S. Obersts Anciennitet, 1850 blev han Generalmajor, 1856, ved General v. Kroghs Sygdomsforfald, blev han kar. Generalløjtnant og midlertidig, n. A. virkelig Chef for Generalkommandoen i Holsten m. m. og virkelig Generalløjtnant, men fratraadte som Generaladjutant. I den nye Stilling optraadte han med Venlighed, Forstaaelse, Værdighed og fuldendt Takt. Ved Udsigterne til Krig 1861 nævntes han blandt dem, der burde føre Hæren, hvad dog næppe har været tilstrækkelig nøje overvejet. — Kammerherre 1845. — R. 1829. DM. 1838. K. 1848. S.K. 1857. — Tegning af J. V. Gertner 1851 (Fr.borg). Træsnit af W. Obermann 1863 efter Tegning af A. Dorph. Portrætteret paa Træsnit af Kongerevuen ved Flensborg 1859.

Den dansk—tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. Tidsskr. for Krigsvæsen, 1863, S. 159—65. Ill. Tid. 19. Juli s. A. Hist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1867—69. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—II, 1920—21. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. N. P. Jensen: Oberst Fr. Læssøe, 1912. J. T. Ræder: Krigserindringer fra 1848—50, 1911. General de Meza's Krigs-Dagbøger 1849—51, udg. af K. C. Rockstroh, 1928.

Rockstroh.

Schøller, Knud, 1860—1933, Ingeniør, Entreprenør. F. 28. Nov. 1860 i Kbh. (Garn.), d. 8. Sept. 1933 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Major, senere Oberst, Inspektør ved Garnisons Sygehus og Overintendant Christian S. (1804—88) og Mette Margrethe Poulsen (1824—80). Gift 19. Dec. 1894 i Kbh. (Holmens) med Sigrd Wolf, f. 26. Juni 1863 i Kristiania, d. 23. Juli 1927 i Kbh., D. af Skuespiller Jacob Wilhelm Nicolai W. (1824—75) og Lucie Johannesen (1833—1902).

S. tog polyteknisk Adgangseksamen 1880 og blev 1886 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter s. A. at have aftjent sin Værnepligt fik han Ansættelse ved Statsbanernes Anlægsvirksomhed. 1887 fik

han Ansættelse hos Frbg. Kommunes Ingeniør, der fra T. C. Jochimsens Tiltræden 1888 efter E. Hersoms Død fik Betegnelsen Stadsingeniør. 1889 kom S. tilbage til Statsbanerne og blev beskæftiget ved større Udvidelsesanlæg. 1892 stiftede han sammen med Svogeren Murermester E. Rothe Entreprenørfirmaet S. & Rothe. Firmaet fik adskillige Arbejder i Entreprise, saavel Jernbaneanlæg som en Række Arbejder i Frihavnen, der paa dette Tidspunkt var under Bygning. Det er saaledes S., der har bygget den første Jernbetonbro her i Landet, nemlig Gangbroen over Frihavnessporene i Nærheden af Gefionspringvandet. Endvidere har S., der fra 1907 blev Eneindehaver af Firmaet, deltaget i Bygning af Høfder paa Vestkysten, men udviklede efterhaanden som sit Speciale at udføre Husbygning i større og mindre Stil af Jernbeton. Dels alene og dels sammen med Rothe har S. udtaget en Række Patenter vedrørende Udførelse af Jernbetonarbejder. Et stort Arbejde udførte han i Entreprenørforeningen, af hvis Bestyrelse han var Medlem 1908—13, og hvis Formand han blev 1919 efter William Werners Død. S. var utrættelig i sine Bestræbelser for med Overbevisningens Varme og ikke uden en vis Stejlhed at hævde Entreprenørernes Rettigheder til alle Sider. Et meget betydeligt Arbejde udførte han som Dommer i den faste Voldgiftsret, hvor han 1908—12 var Suppleant og 1921 blev fast Dommer. 1914—16 var han Medlem af den af Trafikminister Hassing Jørgensen nedsatte Vestkysthavnekommission, hvis Betænkning førte til Loven af 31. Marts 1917 om Anlæg af Havne ved Hirtshals og Hanstholm. 1917 blev han Medlem af Cementnævnet, og 1918—21 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse. 1920 blev S., der 1900—13 havde været Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s kommunale Arbejdsanvisningskontor, Medlem af Arbejderforsikringsraadet, og 1922 blev han Medlem af Udvalget for Arbejderbeskyttelse. 1924 indtraadte han i Akts. De forenede Bryggeriers Bestyrelsesraad. — R. 1923. DM. 1930. — Gruppebillede af Johan Rohde 1904 (Familieej).

Johs. Saabye i Ingeniøren, XLII, 1933, S. 273. J. Munch-Petersen: Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, i Tekn. Forenings Tidsskr., LI, 1927, S. 109—69.

Poul Vinding.

Schönauf, Frederik Christian, 1728—72, Forfatter. F. 9. Marts 1728 i Kbh., begr. 21. Dec. 1772 i Kregome. Forældre: Parykmager i Kbh., senere Tolder i Aarhus Johan Frederiksen S. og Cathrine Elisabeth Buus (d. ca. 1745). Gift med Johanne Marie Møller, begr. 26. Juli 1768 i Kregome.

S.s Moder havde været Amme for Prins Frederik (V.), og S. fik derfor kgl. Understøttelse baade til sine Studeringer og til flere af sine Skrifers Udgivelse. 1743 blev han Student, privat dimitteret, og tog n. A. Baccalaureus-Graden. 1749—50 var han en kort Tid Kateket ved Guldhushets Fattigskole, men i øvrigt levede han i disse Aar som Skribent, samtidig med at han drev vidtstrakte Studier i Teologi, Jura, Filosofi, Filologi og Skønlitteratur, men især dansk Historie og Antikviteter. Meget flittig har han været, i en ung Alder erhvervet stor Belæsthed og udgivet talrige Bøger: Udgaver til Skolebrug af Phædrus (1750 med en udførlig Indledning om hjemlige litterære Forhold) og Cornelius Nepos (1752), hvilke det dog ikke lykkedes ham at faa indført i Skolerne, Oversættelser af Persius (1746) og Virgil (I, 1753), af »Anti-Pamela« (I—II, 1749), af Luthers Levned (1750) og Huspostil (1751), originale historiske Skrifter, f. Eks. om Holger Danske (1751) og om Luther (1751), litterære Kritikker m. m., medens talrige forblev utrykte. I Polemik, f. Eks. med Christen Schmidt (s. d.), udmærkede han sig kun ved personlig Grovhed. En ubetydelig Pjece af ham, »Forsøg paa en Historie om Naturens Rett« (1751), er blevet udødelig, ved at Censor P. Kofod Ancher, i den Tro, at Grev O. M. Rantzau var Forfatteren, approberede den rosende paa Vers og Prosa, men da han siden saa S.s Navn paa det trykte Titelblad, offentlig erklærede, at hans Ros var faldet paa den urette. S.s sidste og betydeligste Arbejde, »Samling af Danske Lærde Fruentimer« (I—II, 1753) er et flittigt, men ukritisk Samlerarbejde, som præges dels af uendelige Optryk af Lejlighedsdigte, dels af sit uhyrlige Noteapparat, som indeholder Ekskurser baade af historisk (navnlig familiehistorisk) Art og om Emner, der kun har løs Tilknytning til Teksten, f. Eks. en Samling Bogtrykker-Anekdoter og hele smaa Afhandlinger om Musik, Poesi og Romaner (den sidste udg. særskilt af Carl Dumreicher, 1941); paa Romanlitteraturen anlægger S. som den første her hjemme »Følelsesæstetikken« Synspunkt: Fortællingerne skal sætte Sindet i Bevægelse og Forundring. For nogle ubesindige Udtalelser i en af de historiske Fodnoter, hvor han harcellerer over Tildelingen af akademiske Grader, maatte han gøre offentlig Afbigt. Bogen viser S. som en Ordgyder, hos hvem der øjensynlig bestaar en Konflikt mellem Lysten til at virke lærd og Ønsket om at være populær Oplysningskribent.

Takket være Kongens Bevaagenhed blev S., skønt endnu kun Student, 1755 residerende Kapellan ved Frue Kirke i Aarhus samt Præst ved Hospitalet og i Aaby; først da han havde opnaet

dette Embede, tog han (s. A.) teologisk Eksamen og opgav nu al Skribentvirksomhed. 1764 blev han Sognepræst til Kregome-Vinderød og døde i dette Embede.

Conradine Bruhn, f. S.: Erindringer og Optegnelser, 1916, S. 47. Lærde Tiden-der 1754, S. 92. Bibliothecæ Sevelianæ, II, 1779, S. 350 f. P. F. Suhms samlede Skrifter, XV, 1798, S. 194, 217 f., 225. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882 (se Registeret). Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 223. J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa den danske Nationallitteratur, II, 1913 (se Registeret). Holberg Aarbog 1923, S. 95—99. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1934 (se Registeret). Hakon Stangerup: Romanen i Danmark i det 18. Aarh., 1936 (se Registeret). Danske Folkebøger, XIII, s. A., S. 263 f.

R. Paulli (P. Stolpe).

Schönau (Skønau), **Frederik Christian**, 1773—1829, Byfoged, Godsejer. Døbt 12. Jan. 1773 i Kbh. (Garn.), d. 28. Febr. 1829 i Lemvig, begr. sst. Forældre: Skriver, senere Postmester i Hobro Johan Frederik S. (ca. 1737—99) og Mette Christine Obenhausen (f. ca. 1752). Gift 26. Maj 1800 i Viborg med Sofie Christiane Petrine Schaumburg, døbt 23. Nov. 1784 i Rendsborg, d. 12. Sept. 1831 i Lemvig, D. af Generalkrigskommissær Leopold Heinrich S. (1743—1816, gift 2° 1802 med Elisabeth Dorothea Werner, 1772—1860) og Dorothea Christiane Louise Frieboe (1763—92).

S. blev 1791 Student fra Viborg, var derefter i fem Aar Lærer ved Viborg Latinskole og blev 1797 cand. jur. samt 1798 Prokurator for alle Over- og Underretter i Viborg Stift. 1802 blev han Byfoged og Byskriver i Lemvig samt Herredsfoged og Skriver i Vandfuld og Skodborg Herreder og var tillige Overbefalingsmand ved Kystmilitsen under Krigen 1807—14 samt tit. Kaptajn. Som saa mange af sine samtidige Standsfæller var S. en stor Godsspekulant i Aarene 1806—18 og ejede fra Tid til anden dels alene og dels sammen med andre »Herregaardsslagtere« Hovedgaardene Kølbygaard i Thy, Rammegaard, Nørre Holmgaard, Herpinggaard, Pallesbjerg og en Del af Rysenstein m. v., alt i Ringkøbing Amt. Det var dog ikke alene Handel med Jordegods, der interesserede S., men han lod i stor Udstrækning foretage Opdyrkning af Heder m. v. og foretage Udstykning af Hovedgaardsjord, og flere af de af ham oprettede nye Landbrug gav han Navn efter sine Døtre: Emilielyst, Nicolinesgaard, Sofielyst o. s. v. Endvidere var han Foregangsmand med Hensyn til Dræning, Hedeplantning og Havebrug, og som Herredsfoged arbejdede han for Vejvæsenets Forbedring. — Tit. Justitsraad 1809.

J. C. Hald: Ringkøbing Amt, 1833, S. 143. H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660—1869, 1935, S. 301.

C. Klitgaard.

v. Schönberg, Jørgen Johan Albrecht, 1782—1841, Læge. F. 27. Sept. 1782 i Lyderslev ved Store Hedinge, d. 16. Okt. 1841 i Kbh. (Slotsk.), begr. paa Frbg. Forældre: Lærer, cand. theol., Kantor i Vemmetofte Bent S. (1748—89) og Frederikke Vincentine Ratenburg (1755—1826, gift 2° 1798 med Bogtrykker K. H. Seidelin, s. d.). Gift med Francisca Victoria Caroline Schöpf, f. 8. Juli 1806 i Würzburg (?), d. 30. Nov. 1847 i Kbh. (Holmens) (gift 2° 1842 med Højesteretsadvokat C. Liebenberg, s. d.).

Efter at være blevet Student 1800, privat dimitteret, gav S. sig af med journalistisk Virksomhed i Forbindelse med Stiffaderen, men da denne blev dømt, studerede han Medicin og blev Kandidat paa Almindelig Hospital, men 1807 rejste han til Udlandet. Her blev han Dr. med. i Göttingen 1808 og rejste saa rundt i Europa, indtil han 1811 kom til Napoli, hvor han forblev i mange Aar. Han blev Cheflæge for Hospitalet St. Sacramento 1816, tog Doktorgraden 1818, blev Cheflæge for Hospitalet della Paccella 1819 og blev optaget i den napolitanske Adel. 1826 blev han første konsulterende Læge ved Fattighospitalet Albergo di Poveri og alle andre Fattiganstalter i Napoli. 1827 blev han Cheflæge for alle den østrigske Hærs syge i Kongeriget Neapel. For sin Virksomhed fik han talrige Hædersbevisninger fra mange forskellige Lande, ogsaa fra Danmark, og under et Besøg her i Landet 1828 fik han Titel af Arkiater (Hoflæge). N. A. blev han Æresdoktor i Filosofi i Würzburg, derefter fransk Cheflæge paa et Togt til Algier 1830, og endelig vendte han s. A. tilbage til Kbh., hvor han blev Resten af sit Liv. Her blev han Hofmedicus 1832 og Livlæge hos Dronning Caroline Amalie 1840; i Mellemtiden havde han 1834—38 været Redaktør af »Berlingske Tidende«, hvorved han dog ikke høstede Laurbær. Han havde den Fortjeneste, at han ved sine talrige Skrifter, for en stor Del Oversættelser, gjorde den danske medicinske Litteratur kendt i Udlandet. — Justitsraad 1824. Etatsraad 1837. — R. 1817. — Radering af Agostino Gallo 1820. Maleri paa Fr.borg.

Gordon Norrie (Jul. Petersen).

Schönberg, Karl Kristian Stefan Kaspar Alexander Henrik (ved Daaben kun Carl Christian), 1832—1908, Boghandler. F. 3. Aug. 1832 i Kbh. (Slotsk.), d. 23. Sept. 1908 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Hofmedicus, senere Etatsraad J. J. A. v. S. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Maj 1866 i Kbh. (Garn.) med Lovise Johanne Schütz, f. 4. Febr. 1837 i Kbh. (Helligg.), d. 16. Okt. 1908 sst., D. af Kontorist Adolph Ludvig S. og Emilie Marie Becher

og Plejedatter af Kommerceraad Svénné Langkjer (s. d.) og Hustru.

Fra Barndommen var det S.s kæreste Beskæftigelse at læse; tidligt var han fortrølig med dansk og fremmed Litteraturs Hovedværker og især med Danmarks og hele Nordens Historie. Særlig Grundtvigs historiske og digteriske Virksomhed udøvede en mægtig Indflydelse paa hans Sind — som syttenaarig hørte han Grundtvig tale i den grundlovgivende Rigsforsamling —, og det Forlag, som han grundlagde 1857, blev da ogsaa helt igennem præget af hans nøje Tilknytning til den grundtvigske Livs- og Oplysningsbevægelse; det Maal, han fra Begyndelsen af sin Virksomhed satte sig: at ville gavne sit Fædreland og den kristne Menighed, fraveg han aldrig. Af Grundtvig samlede han derfor efterhaanden de fleste Udgaver paa sit Forlag, og han udgav Svend Grundtvigs store Udgave af N. F. S. Grundtvigs »Poetiske Skrifter« (I—VII, 1880—89; de afsluttende Bind VIII—IX kom først 1929—30 efter S.s Død hos Gyldendal). Saa godt som alle de førende Aander inden for de grundtvigske Kredse udsendte deres Bøger paa S.s Forlag: J. P. Bang, Fr. Barfod (»Danmarks Historie 1319—1670«, I—VI, 1885—93), Vilhelm Birkedal, Leopold Budde, Fr. Lange Grundtvig, V. J. Hoff (»Fra Kirken og fra Lønkamret«, I—II, 1889), Fr. Jungersen, Carl Koch (»Jesu Lignelser« I—II, 1905—08), Otto Møller (»Gjenløsningen«, 1884, »Fra Gylling Kirke«, 1899), J. H. Monrad, Fredrik Nielsen (»Haandbog i Kirkens Historie«, I—II, 1885—92, »Smaaskrifter til Oplysning for Kristne«, I—X, 1886—95), Richard Petersen, Morten Pontoppidan, Otto Rosenstand (»Livsmod«, 1899), P. A. Rosenberg, Fr. Rønning (Biografi af N. F. S. Grundtvig, I—IV, 1907—14, »Rationalismens tidsalder«, I—III, 1—2, 1886—99), H. F. Rørdam (»Peter Rørdam«, I—III, 1891—95) og Ludvig Schrøder. Til de fleste af disse Mænd var S. knyttet med Venskabs Baand, han havde saaledes ingen skriftlige Kontrakter med nogen af dem, blot mundtlige Aftaler, og han nød stor Anseelse i deres Kreds; det samme var Tilfældet blandt hans Kolleger, hvor den alvorlige, stille og uegenlyttige Mand var afholdt som faa; naar hans tætte Skikkelse med det store Tænkerhoved og de lysende Øjne rejste sig for at tage Ordet, lyttede man opmærksomt til hans kloge og velovervejede Indlæg. Allerede 1857 blev han Medlem af Den danske Boghandlerforening, han var Næstformand 1899—1904 og udnævntes 1905 til dens Æresmedlem. 1905 optog han som Kompagnoner Ernst Bierberg og Mich. H. Jensen (s. d.); de videreførte Forlaget efter S.s Død under Firmanavn Det S.ske Forlag. — R. 1908.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 160 f. A. G. Hassø: Den Danske Boghandlerforenings Historie, 1937, S. 328 f. A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 187; III, 1906, S. 311 f. Nordisk Boghandlertidende 21. Juli 1882, 8. Aug. 1902, 9. Marts 1905, 18. Juli 1907, 24. Sept. og 1. Okt. 1908. Højskolebladet 28. Juli 1882. Vort Samfund 1. Marts 1905 (af V. J. Hoff). Folkelæsning 5. Marts 1905 (af P. Severinsen). Søndagsbladet 21. Maj 1905 (af Johs. Schrøder). Bogormen Okt. 1908.

Ove Tryde.

v. Schönfeldt, Hans Christoph, 1651—1727, Officer. F. 24. Aug. 1651, d. 13. Aug. 1727 i eller ved Kiel, begr. i Kiel (Nicolai). Forældre: Siegfried v. S. til Tennicht i Sachsen og Regina v. Jagemann. Gift før 1694 med Adelheid v. Buchwald, begr. 17. April 1730 i Kiel, D. af Claus v. B. til Skovbølgaard (1635—tidligst 1694) og Dorothea Rumohr (d. 1663).

H. C. v. S. var Febr. 1676 Kaptajn i et af hans Farbroder Gregor Allard v. S. til dansk Tjeneste oprettet Regiment, deltog som Major i Slaget ved Lund s. A., n. A. i Rügens Erobring, var 1678—79 Kommandant i Landskrona, 1682 Major i Livregiment til Fods. 1684 blev han Oberstløjtnant, 1700 Brigader og kommanderede en Brigade i Feltoget s. A., var fra 1704 ved Auxiliærkorpset i Flandern, men hjemkaldtes 1706 for at overtage Inspektionen over Infanteriet i Holsten. Under Krigen i Skaane 1709 indstillede C. D. Reventlow, at H. C. v. S., der var kendt som en meget dygtig Officer, maatte beordres til Skaane for at kommandere Hærens Fodfolk; men Kongen mente, at han var mere nødvendig i den selvstændige Stilling i Holsten, hvor han med kraftig Haand reorganiserede det fra Ungarn hjemvendte Korps og traf virksomme Anstalter til at imødegaa et muligt Angreb sydfra. Da Reventlow paa Grund af Sygdom maatte forlade Hæren, udvirkede han dog Ordre om, at H. C. v. S. tilkaldtes; men denne protesterede energisk, han vilde ikke staa under Jørgen Rantzau — han meldte sig syg og bad om Orlov til Hamburg for at søge Læge. Kongen resolverede saa: »dasz er bleibe« og udnævnte ham 1710 til Generalløjtnant. 1711 kommanderede han et Indeslutningskorps ved Wismar, medens Hovedhæren gik mod Stralsund, hvorhen ogsaa H. C. v. S. senere beordredes. Da Jørgen Rantzau efter det store Kup ved Wismar s. A. blev General af Kavaleriet, trængte H. C. v. S. paa for ogsaa at blive General, men Kongen afslog det med den Bemærkning, at han ikke, som Rantzau, havde udført en Daad, der berettigede til det. Fra 1712 var han Kommandant i Kbh. m. m. og havde 1713 en Slags Overkommando paa Sjælland. 1714—15 ledede han Undersøgelsen mod Sten-

bock, hvem han i øvrigt viste megen Venlighed. Ved Hærens Reduktion 1720 afskedigedes han. — Hv. R. 1709.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstabem, I—X, 1899—1934. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. Museum, 1895, II. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VIII, 1917.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Schönheyder. Læge- og Embedsmandslægten S. kom til Danmark 1728 med nedenn. Kirurg Johan Franciscus Gottlieb S. (1701—77), der var født i Thüringen; hans Sønner var de nedenn. Hofmedicus, Professor Johan Heinrich S. (1744—1831), Biskop Johan Christian S. (1742—1803) og Kammeradvokat Johan Martin S. (1752—1831), der var Fader til Etatsraad, Borgmester Morten Smith S. (1782—1835), til Kancelliraad, Byfoged i Odense Gottlieb Christian S. (1784—1828) og til Justitssekretær i Højesteret, Justitsraad Johan Martin S. (1793—1866). Biskop J. C. S. var Fader til de nedenn. Gehejmekonferensraad, Rentekammerdirektør Johan Franciscus Gottlieb S. (1773—1850) og Admiral Ulrich Anton S. (1775—1858) samt til Sognepræst i Lexviken Carl Reinhold S. (1776—1820) og til residerende Kapellan ved Randers St. Mortens Kirke Christian Frederik S. (1782—1841), af hvis Børn skal nævnes Sognepræst og Fyrinspektør paa Tunø Theodor Amandus S. (1814—55) — hvis Adoptivsøn Ritmester Carl Emil S. (1850—1909) var Fader til Professor, Dr. med. Fritz S. (f. 1905) — Landstingssekretær, cand. jur. Johan Christian Jens Frederik S. van Deurs (1832—76, adopteret af Hofjægermester Herman Edvard van Deurs (1807—68) til Bødstrup) — hvis Datter Jeanette S. van Deurs (1864—98) var gift med Forfatteren Åge Meyer Benedictsen (1866—1927, s. d.) — og nedenn. Justitsraad, Vandinspektør Jan Carl Emil Herman S. (1837—94), hvis Søn er Civilingeniør Christian S. (f. 1874). — Ovenn. Rentekammerdirektør J. F. G. S.s Søn By- og Raadstueskriver i Odense, Etatsraad Frederik August S. (1801—72) var Fader til Marie Angelica S. (1829—75), der var gift med Etatsraad, Departementschef Carl Mettus Weis (1809—72, s. d.), og til Reinholdine Christiane S. (1835—1904), der i sit Ægteskab med Prokurator, Hospitalsforstander Carl Johan Ferdinand Møller (1815—73) var Moder til Landskabsmaleren Valdemar Christian S. Møller (1864—1905, s. d.).

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, 1891, S. 287—307. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 987—94.

Albert Fabritius.

Schønheyder, Jan Carl Emil Herman, 1837—94, Ingeniør. F. 23. Okt. 1837 i Randers, d. 18. Dec. 1894 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: resid. Kapellan Christian Frederik (Friderich) S. (1782—1841, gift 1° 1812 med Barbara Cathrine Køneman, 1780—1823) og Henriette Dorothea van Deurs (1797—1850). Gift 22. Dec. 1868 i Kbh. (Trin.) med Marie Frederikke Jacobsen, f. 4. Juli 1845 i Kbh. (Frels.), d. 2. Marts 1918 paa Frbg., D. af islandsk Købmand Johan Christian J. (1814—90) og Dorothea Fridericha Winding (ca. 1821—75).

S. blev Student 1856 fra Randers, cand. phil. n. A. 1858 tog han polyteknisk Adgangseksamen, og 1863 blev han cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen kom han til Vandbygningsvæsenet, hvor han assisterede den dengang kendte Ingeniør H. Reimers ved Ombygningen af Frederikshavns Havn og Projektering af en Limfjordsbro. 1864 blev han ansat ved Kbh.s Vandværk. Da Kbh.s Brandvæsen var blevet omordnet ved Loven af 15. Maj 1868 og fra 1. Aug. 1870 skulde overgaa fra Staten til Kommunen, blev S. ansat som Leder af dette under Betegnelsen Brandinspektør, idet den hidtidige Leder, Brandmajor, Etatsraad Blom ligesom de øvrige Officerer i Korpsen havde trukket sig tilbage, skønt man havde bestræbt sig for at faa ham til at blive under de nye Forhold. Det var ikke lette Vilkaar, S. gik ind til, og nogen helt god Presse fik det nye Korps ikke i Aarevis. En Brand paa Frederiks Hospital Juleaften 1870 vakte Kritikken, og den fortsatte ved flere senere Lejligheder. 1883 fik S. ved en Øvelse det ene Øje læderet af en Vandstraale, og dette bevirkede, at han, da Vandinspektør V. E. Poulsen blev pensioneret samme Efteraar, søgte denne Stilling; han ansattes fra Febr. 1884 og efterfulgtes som Leder af Brandvæsenet af Sextus Meyer (s. d.). Som Vandinspektør iværksatte S. fra 1886 generelle Undersøgelingsboringer i Kbh.s Omegn lige til Furesø, der resulterede i, at først Vandindvindingsanlæggene ved Søndersø og derefter alle Kbh.s Vandindvindingsanlæg gik over til udelukkende at benytte Grundvand. 1889—91 byggede han Pumpestationen ved St. Jørgens Sø, de sidste aabne Ledninger forsvandt, og fra 1893 ophørte al Anvendelse af Overfladevand til Drikkevand i Kbh. Fra 1884 var S. tillige tilsynsførende ved Vandforsyningsanlæggene hørende til Bernstorff, Fr.borg og Fredensborg Slotte. — Justitsraad 1888.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 302. Ingeniøren, III, 1894, S. 263. Arthur G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie, 1931, S. 586.

Poul Vinding.

Schønheyder, Christian Wilhelm, 1820—97, Søofficer. F. 15. Nov. 1820 i Kbh. (Holmens), d. 8. Febr. 1897 paa Frbg., begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Kommandørkaptajn, senere Admiral Ulrich A. S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

S. blev Kadet 1834, Sekondløjtnant 1840, Premierløjtnant 1849, Kaptajnløjtnant 1861, Kaptajn 1868, Kommandør s. A. og Kontreadmiral 1881. Han var med Fregatten »Bellona« 1840—41 paa Togt til Sydamerika og derefter jævnlig udkommanderet med Flaadens Skibe. Under den første slesvigske Krig var S. 1848—49 med Briggen »Mercurius«, 1849 næstkommanderende i Fregatten »Freja« og 1850 næstkommanderende i Dampskibet »Hekla«. Mellem de to Krige var han jævnlig udkommanderet og førte 1855—58 Postdampskib. I Krigsaaret 1864 var han militær Sekretær hos Marineministeren. S. var 1866 Chef for Korvetten »Heimdal«, Kadetskib, 1869 for Panserfregatten »Danmark«, 1874—75 for Fregatten »Jylland« til Vestindien og 1880 Eskadrechef. Han var i Aarenes Løb Medlem af flere Kommissioner, 1862 sendtes han paa Tjenesterejse til England og Amerika for at indhente Oplysninger om pansrede Skibe og 1874 til Østrig, Frankrig og England. Han afgik fra Søværnet 1885 ved opnaaet Aldersgrænse. S. var 1869—73 Folketingsmand for Kbh.s 8. Kreds, var oprindelig valgt som Højremand, men nærmede sig efterhaanden saa meget til Venstre, at hans Kandidatur blev opgivet 1873. S. var en dygtig, velbegavet og kundskabsrig Officer, et lyst og klart Hoved; ved sin satiriske og ironiske Tone stødte han mange fra sig, og han savnede den for en Chef saa vigtige Egenskab at gøre sig afholdt af sine underordnede. Han havde imidlertid et varmt Hjerte for de smaa i Samfundet og var i mange Aar en virksom Direktør for Foreningen af 8. April 1873 for Tilvejebringelse af en Alderdomsbolig for Søværnets Underklasser. — R. 1849. DM. 1865. K.² 1878. K.¹ 1881. — Mindetavle paa Søværnets Underklassers Alderdomsbolig i Faxegade.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 294. Tidsskr. f. Sø., Ny Rk., XXXIII, 1898, S. 4 ff. C. Klitgaard i Vendsyssel Tidende 11. Juni 1935.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Schønheyder, Johan Christian, 1742—1803, Biskop. F. 9. Aug. 1742 i Kbh. (Petri), d. 14. April 1803 i Trondhjem, begr. sst. Forældre: Kirurgen Johan Franciscus Gottlieb S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 21. Febr. 1772 i Kbh. (Petri) med Charlotta Reinholdina v. Jessen, f. 15. Sept. 1750 i Kbh. (Petri), d. 28. April 1784 sst. (Frue), D. af Kancelliraad, senere Etatsraad og

Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet Johan Frederik Vilhelm v. J. (1709—68) og Ulrica Antonetta Nissen, adopt. Böhne (1716—88). 2° 9. Maj 1785 (Kop. Nic.) med Joachime Cathrine Bentzon, f. 3. Juni 1757 i Hvidbjerg, d. 9. Febr. 1836 i Trondhjem, D. af Sognepræst til Hvidbjerg og Lyngs, Mag. Laurits Kjerulf B. (1720—59) og Johanne Marie de Poulson (1725—93).

S. blev privat dimitteret til Universitetet 1756 og tog 1760 teologisk Attestats. 1763—65 virkede han som Dekan ved Kommunitetet. Med Jernflid og en usædvanlig Tilegnelsesevne fortsatte han i disse Aar sine Studier og lagde sig især efter Teologi, Sprog og Musik — til sidst skal han have mestret elleve Sprog og kunnet tale seks foruden sit Modersmaal. Sine Kundskaber udvidede han yderligere paa en treaarig Studierejse til Leipzig og Göttingen. Han førtes nu ind i Tidens store filologisk-kritiske Arbejde med Bibelteksterne, og med sin Drift mod Polyhistori kastede han sig over saa forskellige Fag som Arabisk og Matematik. 1768 blev S. Rejsepræst hos Christian VII., 1769 Kompastor ved Christkirken i Rendsborg, s. A. Slotspræst ved Christiansborg, 1771 Sognepræst ved Trinitatis Kirke i Kbh. og 1782 Stiftsprovst og Sognepræst ved Vor Frue Kirke sst. 1774 havde han vundet den teologiske Doktorgrad paa en lærd eksegetisk Undersøgelse »Analecta ad theologiam propheticam«. 1788 forflyttedes han som Biskop til Trondhjem, og Resten af hans Liv tilhører Norge. Her indlagde han sig især Fortjenester af Videnskabsselskabet i Trondhjem, hvis Vicepræs han var fra 1791, men som Biskop var han trods al Arbejdsomhed og velment Iver næppe sin Stilling fuldt voksen. Navnlig formaaede han aldrig at vinde Forstaaelse for Stiftets egenartede lokale Forhold, især med Hensyn til de finske Nomader. I Danmark vandt han sig et Navn fortrinsvis som teologisk Forfatter, mindre ved sin Indsats som Prædikant, idet hans ydre Fremtræden paa Prædikestolen var uheldig, hans Foredrag tørt og hans Sprog knudret, udansk og alt for tynget af Lærdom. Som Teolog er S. en af Tidens mest typiske Repræsentanter for den yngre Supranaturalisme. I alt væsentligt fastholder han den overleverede Kreds af Dogmer, særlig Forsoningen, bygger paa Skriften som absolut Norm for Troslivet, men identificerer ikke Bibel og Aabenbaring og er i høj Grad optaget af at godtgøre Aabenbaringens indre Overensstemmelse med Fornuftens Vidnesbyrd. Desuden er han — som sin Lærer Gellert i Leipzig — levende interesseret i Udviklingen af den kristne Etik, ogsaa hans Forkyndelse var for en stor Del af direkte moraliserende Art.

Af hans talrige litterære Arbejder kan fra hans danske Tid fremhæves »Underviisninger i Christendommen« (I—II, 1774—78) og »Indhold af Høimesse-Prækener holdne i Aaret 1775—81« (I—VII, 1775—81), egentlig Dispositioner til Prædikener uddelt ved Guds-tjenesten. Vigtig er ogsaa hans skarpe Recension (i Alm. Dansk Litteratur-Journal, I, 1779, S. 466—74) af et Skrift af den radikale A. Hennings, hvorved han indledede den saakaldte »Olavidesfejde« om Tænkefrihedens Berettigelse og Udstrækning. I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes, at S. var den Præst, der 1783 paatog sig at give Forfatteren af »Mine Fritimer«, T. C. Bruun, fornyet Undervisning i Kristendommen. — Menneskeligt set var S. af en human, retskaffen Karakter. Han er ofte senere blevet skarpt dadlet for sin Optræden over for Johannes Ewald, som han var en Art Formynder for. De strenge Domme over S. er dog næppe retfærdige. Han synes i Forholdet til Ewald efter Evne at have stræbt efter at være denne til Hjælp og Støtte, men har i sin karakterfaste, fantasiløse og ikke meget smidige Personlighed ikke ejet tilstrækkelige Forudsætninger for at lodde Dybderne i en ildfuld Digtersjæl. — Kobberstukket Silhouet af Lahde efter B. J. Greves Tegning. Angives portrætteret paa G. C. Schules Stik fra 1785: Promenade i Rosenborg Have og paa de satiriske Blade: Verbesserung der Sitten fra 1784 og Zweykampf zwischen die Herren H. und S. 1787. Maleri i Trondhjems Domkirke. Maleri af V. Neiiendam 1907: S. besøger Johs. Ewald paa hans Sygeleje.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 288. Selvbiografi i Acta academica ved Prins Frederiks Bryllup, 1774, S. 13—17. Theologisk Maanedsskrift, udg. af L. N. Fallesen, 1803, I, S. 704—08. H. J. Wille: Samling af Minde-Taler, 1805, S. 321—60. L. Daae: Thronhjems Stifts geistlige Historie, 1863, S. 201—06. Udvalg af Breve . . . til Professor R. Nyerup, udg. af L. Daae, 1861, S. 11—17. F. C. Olsen: Digteren Johannes Ewalds Liv og Forholde i Aarene 1774—77, 1835. Ludvig Selmer: Oplysningsmenn i den Norske Kirke, 1923, S. 93—149. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 306—09, 410. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved Eiler Nystrom, I—II, 1915—30, passim. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 186; 9. Rk., II, 1929, S. 122 f.

Bjørn Kornerup.

Schønheyder, Johan Franciscus Gottlieb, 1701—77, Kirurg. F. 20. Febr. 1701 antagelig i Frauenwald i Thüringen, d. 28. Juni 1777 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Urtegaard). Fader: senere Skolelærer i Ilmenau Martin S. Gift 7. Nov. 1736 i Kbh. (Kop. Nic.) med Mette Mossin, f. 19. April 1713 i Skuldelev, begr. 25. Aug. 1766 i Kbh. (Petri), D. af Sognepræst Hans M. (s. d.) og Hustru.

S. kom i Lære hos en Kirurg i Ilmenau 1717 og blev Svend 1720. Han studerede derefter Medicin i Berlin og Halle og kom 1728 til Kbh., hvor han blev Elev af den bekendte Operatør Henning Ditlev Clausen. Efter dennes Død rejste han til Hamburg, men kom snart tilbage, og 13. Maj 1735 fik han Løfte om efter Eksamination af Fakultetet at blive privilegeret Operatør. Han underkastede sig Prøven og fik Privilegiet. Han skaffede sig snart en betydelig Praksis, men kom i Strid med Barberlavet, fordi han holdt Svend, hvad Lavet mente at have Eneret paa. Som Operatør kunde han ikke undvære en Assistent, og han fik da ogsaa Medhold, men da han ikke var Medlem af Lavet, holdt han naturligvis ikke Barberstue. Som Operatør og ganske særlig som Fødselshjælper opnaaede han snart et stort Navn og blev en meget anset Mand. Det tilbødes ham at blive Livkirurg og Kammer-tjener hos Frederik V., men han bad sig fritaget. Da Frederiks Hospital oprettedes, var han mellem de Kirurger, som Overkirurgen kunde henvende sig til i vanskelige Tilfælde. 1771 op-toges han i Todes medicinsk-kirurgiske Disputereselskab sammen med Landets bekendteste Læger. Han har ikke skrevet noget. — Mindesten i Petri Urtegaard.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 287. J. D. Herholdt og F. V. Mansa: Samlinger til den danske Medicinal-Historie, 1833—35, S. 124—30. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 349. Jul. Petersen: Den danske Lægevidenskab 1700—1750, 1893, S. 233.

Gordon Norrie (Jul. Petersen).

Schönheyder, Johan Franciscus Gottlieb, 1773—1850, Rente-kammerdirektør. F. 11. Jan. 1773 i Kbh. (Trin.), d. 11. April 1850 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst ved Trinitatis K. i Kbh., senere Biskop i Trondhjem Johan Christian S. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 11. Maj 1799 i Ringsted med Engelke Marie Smith, f. 23. Febr. 1770 i Hillerød, d. 12. Maj 1847 i Kbh. (Holmens), D. af Slotspræst i Hillerød, senere Sognepræst i Ringsted, Stiftsprovst, Dr. theol. Morten S. (1722—1800) og Mette Kirstine Petersen (1737—86).

S. blev Student 1789 fra Trondhjem og tog juridisk Eksamen i Kbh. 1792. N. A. blev han Læsesekretær i Højesteret og 1798 Protokolsekretær sst. Ved Siden af sin Embedsgerning ernærede han sig ved juridisk Manuduktion. Han omgikkes Filosoffen Chr. Hornemann og blev en udpræget Tilhænger af den Kant'ske Filosofi. 1801 udnævntes S. til Justitiarius i Sørretten, og under Krigen med England blev han tillige Justitiarius i Priseretten.

Om hans Virksomhed her fortæller et lille Skrift fra hans Haand, »Archiv for Prisesager«. 1813 modtog han Udnævnelse til Direktør i Rigsbanken samtidig med, at han denomineredes som Assessor i Højesteret. Som Direktør for Banken arbejdede han i nær Kontakt med Finansminister v. Møsting paa Pengevæsenets Stabilisering, og han havde den Glæde at se sine Anstrengelser kronet med Held. Ved Rigsbankens Omdannelse 1818 gled han ud af Bankens Ledelse og blev 1820 udnævnt til Assessor i Højesteret. Han kom kun til at virke ganske faa Maaneder i denne Stilling, idet Finansminister v. Møsting, der ligeledes var Chef for Rentekammeret, energisk opfordrede ham til at modtage Udnævnelse til Stiftamtmand i Viborg. S. lod sig overtale og drog 1820 til Viborg, hvor han virkede i elleve Aar. Han skaffede Byen sin egen Borgervæbning og arbejdede energisk paa Samfærdselsmidlernes Forbedring. Ved sin jævne Optræden kom han i det bedste Forhold til Amtets Befolkning. Ved v. Møstings Afgang 1831 fik S. Stillingen som Direktør for Rentekammeret. En vid Arbejdsmark ventede ham, og i hans Direktørtid udkom en Række betydningsfulde Love, bl. a. om den nye Matrikels Indførelse af 24. Juni 1840. S. var desuden 1831—40 2. Deputeret i Finansdeputationen og Medlem af Direktionen for Stutterivæsenet og Veterinærskolen indtil 1843. I sine sidste Aar var den travle og indsigtfulde Embedsmand betydelig svækket, og 1845 søgte han og fik sin Afsked fra alle sine Embeder. — Justitsraad 1809. Etatsraad 1813. Gehejmekonferensraad 1845. — R. 1824. DM. 1826. K. 1828. S.K. 1836. — Maleri af Const. Hansen 1831. Buste af H. V. Bissen (Kunstmuseet).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 288 f. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1930, S. 122—39.

Harald Jørgensen.

Schönheyder, Johan Henrich, 1744—1831, Læge. F. 7. Juni 1744 i Kbh. (Petri), d. 25. Maj 1831 sst. (Petri), begr. sst. (Petri). Broder til Johan Christian S. (s. d.). Gift 1° 19. Aug. 1774 i Kbh. (Petri) med Elisabeth Magdalene Esmarch, f. 28. Dec. 1755 i Kbh. (Petri), d. 13. Marts 1777 sst. (Petri), D. af Købmand Jens E. (1714—58, gift 1° med Anne Cathrine Sass, d. 1750) og Marie Gjertrud Colsmann (1737—61). 2° 17. Dec. 1777 i Kbh. (Kop. Nic.) med Pauline Charlotte Hyllested, døbt 10. Nov. 1757 i Kbh. (Nic.), d. 25. Juli 1834 sst. (Petri), D. af Overvisitør ved Toldboden Poul H. (ca. 1715—73) og Charlotte Amalia Wintmühl.

· Allerede 1757 blev S., da han kun var tretten Aar gammel, Student og gav sig efter nogle Aars filosofiske Studier til at studere Medicin. 1763 var han den eneste, der besvarede Universitetets Prisopgave, og han fik Prisen, hvorefter han fik det Fincke'ske Legat. Han studerede i Udlandet 1765—68, og efter sin Hjemkomst underkastede han sig den medicinske Eksamen og tog Doktorgraden 1768. Han prøvede n. A. at faa Tilhørere til nogle medicinske Forelæsninger, men det mislykkedes for ham, og ikke bedre gik det ham, da han 1774 søgte om at blive Professor medicinæ. Imidlertid havde han faaet forskellige Lægestillinger. 1770—98 var han Læge ved Plejestiftelsen, 1771—72 var han under Aaskows Fraværelse Læge for Søkadetterne, og han kaldes da en »erfaren, forsigtig og paalidelig Mand«, 1773 blev han Læge ved Vajsenhuset og var Læge ved St. Hans Hospital 1773—98. Ved Fattigvæsenets Omdannelse blev han Distriktslæge i Kbh. i to Distrikter 1799, var tillige Læge ved Vartov 1799—1806 og blev endelig Hofmedicus 1811. S. blev snart en meget anset Mand. Han var 1772 med til at stifte Det kgl. medicinske Selskab, blev 1802 Medlem af Collegium medicum, 1803 af Sundhedskollegiet, s. A. Æresmedlem af Medicinsk Selskab og endelig fejredes hans 50 Aars Doktorjubilæum 1818 ved en stor Fest. Han har skrevet mange smaa medicinske Afhandlinger, men han var ogsaa paa anden Maade Forfatter. Sammen med Teologen L. Smith redigerede han 1779—84 »Almindelig Dansk Litteratur-Journal«, og desuden oversatte han flere Værker af Milton, Racines Athalia, Virgils Æneide og skrev Digte og Kantater. — Tit. Professor 1782. — Litografi 1820.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 303. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 545. Nyt Bibliothek for Læger, IV, 1820, S. III—XIV. G. Norrie: Af medicinsk Facultets Historie 1750—1779, 1934, S. 143—48.

Gordon Norrie.

Schønheyder, Johan Martin, 1752—1831, Højesteretsadvokat. F. 4. Febr. 1752 i Kbh. (Petri), d. 9. Juli 1831 sst. (Petri), begr. sst. (Petri Urtegaard). Broder til Johan Christian og Johan Henrich S. (s. d.). Gift 8. Aug. 1781 i Kristianssand med Johanne Margrethe Smith, f. 10. Dec. 1758 i Søborg, Holbo Herred, d. 25. Okt. 1822 i Kbh. (Petri), D. af Sognepræst, sidst i Ringsted, Stiftsprovst, Dr. theol. Morten S. (1722—1800) og Mette Kirstine Petersen (1737—86).

S. blev Student 1765, privat dimitteret, cand. jur. 1772, Overretsprokurator s. A., Højesteretsadvokat 1774, Kammeradvokat

1785. Allerede 1799 blev der forundt ham Designation til ved Embedsledighed at blive Assessor i Højesteret; 1809 afslog han en Henvendelse om at indtræde i Retten, men efter at han 1828 efter Ansøgning havde erholdt sin Afsked som Højesterets- og Kammeradvokat, udnævntes han s. A. til ekstraordinær Assessor i Højesteret. S. var en ualmindelig dygtig og skarpsindig Jurist og i Besiddelse af fremragende retoriske Evner. Han blev derfor og som Følge af sin retlinede Karakter og sit vindende Væsen en meget søgt Advokat og var i en Aarrække et af Højesteretsskrankens mest fremtrædende Medlemmer, hvem mange betydelige Sager blev betroet saavel af Regeringen som af private; 1791 førte han for Chr. Colbiørnsen (s. d.) dennes Sag mod Godsejer C. T. F. Lüttichau (s. d.). 1813 udnævntes han til Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af forskellige Finansanliggender og 1818 til Medlem af Kommissionen til Udarbejdelse af en Oktroj for Rigs- og Nationalbanken. S. har udgivet nogle Højesteretsprocedurer og Taler holdt ved Højesterets Aabning. — Justitsraad 1803. Etatsraad 1805. Konferensraad 1822. — R. 1809. DM. 1813. — Maleri af C. A. Lorentzen (Fr.borg). Portrætteret paa N. F. Habbes Maleri 1846 af fem Højesteretsadvokater og paa det satiriske Stik »Kromanden« fra 1799 af Lahde. Litografi af C. Horneman 1823 efter eget Maleri.

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 305. H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660—1869, 1935, S. 301 f. Palle Rosenkrantz: Prokuratorerne i Danmark i det 17. og 18. Aarhundrede, 1927, S. 238. Samme: Prokuratorerne i Danmark i det 19. Aarhundrede, 1928, S. 32 f., 54, 72. Troels G. Jørgensen: Bidrag til Højesterets Historie, 1939, S. 48 f. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., II, 1905, S. 243. Dagen 6. Okt. 1831.

Erik Reitzel-Nielsen.

Schønheyder, Ulrich Anton, 1775—1858, Søofficer. F. 22. Juni 1775 i Kbh. (Trin.), d. 21. April 1858 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Broder til J. F. G. S. (s. d.). Gift 10. April 1814 i Kristianssand med Christiane Clausine Hansen, f. 15. Aug. 1792 i Kbh. (Helligg.), d. 6. Marts 1859 paa Frbg. (Holmens), D. af Sognepræst ved Helliggejst K. i Kbh., senere Biskop i Kristianssand Peder H. (s. d.) og 2. Hustru.

S. blev Kadet 1785, Sekondløjtnant 1793, Premierløjtnant 1798, Kaptajnløjtnant 1808, Kaptajn 1812, Kommandørkaptajn 1817, Kommandør 1834, Kontreadmiral 1836 og Viceadmiral 1848. Af hans Togter som ung Officer skal nævnes, at han 1798 var med Orlogsskibet »Oldenborg« til St. Helena og 1800—01 med Fre-

gatten »Freja« paa det mindeværdige Togt under Kaptajn P. G. Krabbe (s. d.). 1802—07 var han ved Søopmaaling i Lille Bælt og Østersøen. Ved Krigsudbrudet 1807 var han Chef for Kongebaaden »Søormen« og fik Ordre til at gaa til Nyborg Fjord, hvorefter han ledede Transportvæsenet fra Svendborg. 1808—10 var han ved Kanonbaadsflotillen i Store Bælt, hvor han ved flere Lejligheder udmærkede sig, saaledes ved Erobringen af Briggen »Tigress« 2. Aug. 1808 ved Agersø og af en Kanonbaad 3. Sept. s. A. ved Sprogø. Han ledede Ekspeditionen til Romsø 18. Maj 1809, var i Kamp med den engelske Fregat »Melpomene« ved Omø 24. Maj s. A. og deltog i heldige Angreb mod engelske Konvojer. 1811 var han Kommandant paa Christiansø og 1812—14 Chef for Briggen »Allart« ved Norge. Da den provisoriske Regering i Norge i Marts 1814 forlangte de danske Orlogsskibe ved Norge overleverede, nægtede S. ligesom de øvrige Skibschefer at adlyde Ordren og søgte at slippe bort med Briggen, hvilket mislykkedes. Han blev derefter arresteret, men efter kort Tids Forløb sendt til Danmark, hvor Kongen tilkendegav sin Tilfredshed med hans Konduite. 1815—17 var S. Chef for Briggen »Bornholm« til Middelhavet, hvor han sammen med Legationsraad, Konsul Nissen sluttede Fred med Tripolis i Dec. 1815, hvorefter han fortsatte Rejsen til Vestindien. 1822—24 var han Interimguvernør i Trankebar, 1829 blev han tredie, 1834 anden Deputeret i Admiralitetskollegiet og s. A. Chef for Linieskibet »Dronning Maria«, det første danske Linieskib, der var paa Togt siden 1808. Han udtraadte af Kollegiet 1846 og blev afskediget 1851 med Admirals Karakter. De Forhaabninger, man med god Grund nærede til S. for hans gode Tjeneste som yngre, blev, da han blev ældre, ikke opfyldt. Som Deputeret i Admiralitetet viste han hverken Dygtighed eller Energi. — R. 1809. K. 1824. DM. 1826. S.K. 1841. — Maleri af C. W. Eckersberg 1822 (Familie-eje).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Danske patriciske Slægter, I, 1891, S. 292 f. J. P. With: Danske og Norske Sø-Heltes Bedrifter, 1819, S. 70, 71, 95. H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, 1852 (se Registeret). H. B. Dahlerup: Mit Livs Begivenheder, II, 1909 (se Registeret). M. K. Zahrtmann: Admiral C. C. Zahrtmann, 1927 (se Registeret). C. F. Wandel: Søkrigen i de dansk-norske Farvande 1807—14, 1915, S. 124—25, 133—35, 194—97, 199. Samme: Danmark og Barbareskerne, 1919, S. 116—19.

Th. Topsøe-Jensen.

Schønheyder Møller, Valdemar Christian, se Møller, Valdemar Schønheyder.

Schøning, Carl Frederik, 1816—77, Officer. F. 10. Jan. 1816 i Frederiksværk, d. 26. April 1877 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberst og Kommandant paa Bornholm Peter Henrich S. (1787—1866) og Anna Cathrina Borgen (1792—1858). Gift 8. Marts 1851 i Kbh. (Garn.) med Emma Heloise Victorine Kofoed, f. 23. Okt. 1823 i Kbh. (Helligg.), d. 17. Aug. 1908 sst., D. af Sekretær ved Kbh.s Gæsteret og Gældskommission, senere Kontorchef i Hof- og Stadsretten, Justitsraad Johannes Michael K. (1785—1867) og Jochumine Frederikke Rosen (1786—1871).

S. blev 1834 Elev i Højskolen og Sekondløjtnant i Artilleriet, men afgik allerede 1836 til Infanteriet, blev Premierløjtnant 1842 og deltog med Udmærkelse i Krigen 1848—50. Efter Sejren ved Fredericia 1849 fremhævede hans Brigadechef, de Meza, der ellers var maadeholden med Ros, ham overordentlig, og ogsaa Overgeneralen, Bülow, roste ham meget. Ogsaa ved Isted 1850 førte han sit Kompagni dygtigt under meget vanskelige Forhold. 1849 blev han Kaptajn II, 1852 Kaptajn I, og ved de store Manøvrer 1861 kommanderede han Bataillon. 1864 blev han Major og havde en Bataillon Sydslesvigere, der holdtes indelukket i Fredericia, senere et af de paa Dybbøl 18. April ødelagte Regimenter, der ikke mere kom i Fægtning. 1867 blev han Oberst, var 1873 midlertidig Brigadekommandør og førte gentagne Gange Brigade ved Lejrøvelserne. Hans praktiske og teoretiske Dygtighed var almindelig anerkendt, og 1861 blev han Medlem af Kommissionen om den fremtidige Uddannelse af Hærens faste Officerer, deltog 1866 i Udarbejdelsen af vort første egentlige, kortfattede, men særdeles praktiske Felttjenestereglement. N. A. overdroges det ham at udarbejde et nyt Eksercerreglement for Fodfolket, og 1870 var han Medarbejder ved Forslag om en ny Straffelov for Hæren. 1873 var han Medlem af vor første officielle Officersdelegation efter 1864 til de store tyske Manøvrer. Sit omfattende, yderst grundige Kendskab til Tjenesten og Administrationen i Krig og Fred nedlagde han i »Bataillons- og Compagnitjenesten ved den danske Armee« (»S.s Haandbog«), en fortrinlig Vejledning paa alle tjenstlige Omraader, hvoraf 1. Udg. udkom 1861 (anmeldt i »Tidsskrift for Krigsvæsen« 1862, S. 243—46). 5. Udg. (1875) blev autoriseret af Krigsministeriet. — R. 1848. DM. 1849. K.² 1873. — Træsnit bl. a. af G. Pauli 1877.

F. E. Hundrup: Stamtavle over Slægten Borgen, 3. forøgede Udg. ved Oscar Borgen, 1877, S. 21. Den dansk—tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstabten, I—III, 1867—87. Den dansk—tydske Krig 1864, udg. af Generalstabten,

I—III, 1890—92. K. C. Rockstroh: Fortællinger af 2. Bataillons Historie, 1907, S. 69 ff., 78. N. P. Jensen: Livserindringer, II, 1916. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—51, udg. af K. C. Rockstroh, 1928. Ill. Tid. 20. Maj 1877.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Schönweller, Georg Lorenz, f. 1876, Ingeniør. F. 12. Juli 1876 i Kbh. (Frue). Gift 2. April 1901 paa Frbg. med Elna Anna Emilie Hansen, f. 5. April 1879 i Kbh. (Johs.), D. af Handelsagent Hans Anton Rasmus H. (1850—86) og Henriette Vilhelmine Augusta Jensen (f. 1857).

S. tog polyteknisk Adgangseksamen 1893 og blev 1899 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen fik han Ansættelse hos Entreprenør, cand. polyt. Eduard Andersen og blev her beskæftiget ved Havne- og Jernbaneanlæg ved Klagstorp Kalkbrott ved Klagshamn i Sverige. 1900 kom han som Ingeniørassistent til Kbh.s Havnevæsen; n. A. ansattes han tillige som Assistent ved Undervisningen i Vandbygningsfagene paa Polyteknisk Lærestanstalt. 1904 deltog han sammen med den senere Havnebygmester G. Lorenz i en Konkurrence om Göteborgs nye Havn og fik 3. Præmie for Projektet. 1910 blev S., der 1909 havde deltaget i Konkurrencen om Besættelsen af det ved C. Ph. Tellers Død ledigblevne Professorat i Vandbygning, Hjelpeprofessor i dette Fag, og 1911 efterfulgte han Palle Bruun som Professor. I denne Egenskab har S. udgivet en Række ansete Lærebøger i Vandbygningsfagene, 1912 kom »Forelæsninger over Fundering« (2. Udg. 1922, 3. Udg. 1935), 1914 »Vandløbsregulering, Kanaler. Sluser« (2. Udg. 1920), 1919 »Havnebygning« (2. Udg. 1931), 1924 »Vands Bevægelse m. m.« og 1925 »Farvandes Afmærkning. Uddybning«. Desuden har S. skrevet en Række Tidsskriftartikler og planlagt og ledet Indretningen af det i Polyteknisk Lærestalts nye Bygningskompleks i Øster Voldgade indrettede Laboratorium for Havnebygning og Fundering, der toges i Brug 1939 og hvori han allerede har udført forskellige havnetekniske Forsøg, særlig Undersøgelser vedrørende Bølgebevægelse, Bølgetryk og Materialvandring. Jævnside med sin Undervisningsvirksomhed har S. udført en Række betydelige Ingeniørarbejder, f. Eks. Teglværkshavnen og Dokanlæg for Kbh.s Flydedok og Skibsværft i Sydhavnen 1915—18, Havne- og Beddingsanlæg for Køge Værftet 1918—20, Havneanlæg i flere danske Provinsbyer og Havneanlæg til Isefjordsværket i Horns Herred, der toges i Brug 1939. Af S.s andre Arbejder maa særlig fremhæves de sindrige og elegant gennemførte Funderingsarbejder, der udførtes ved Restaureringen af Jens

Bangs Stenhus i Aalborg 1917—20, af St. Catharina Kirke i Ribe 1918—21 og af Domkirken sst. 1930. En meget betydningsfuld Virksomhed har S. desuden udfoldet i Kommissionsarbejder. 1914 blev han Formand for den af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Kommission, der skulde anvise en endelig Løsning paa det gennem en lang Aarrække omstridte Problem om Ordning af Udløbet fra Ringkøbing Fjord til Vesterhavet. Kommissionens i dens Betænkning af 1915 fremsatte Forslag om et Udløb med Sluseanlæg ved Hvide Sande vedtoges i Rigsdags-samlingen 1923—24, og efter en Afstemning mellem de i Udløbsforholdenes Ordning interesserede Ejere af Landbrugsejendomme bragtes det af Kommissionen foreslaaede Anlæg til Udførelse 1928—31. Til Vejledning ved Detailprojekteringen af Sluseanlægget udførte S. en Række Modelforsøg over Udstrømnings- og Materialvandringsforhold i et paa Statens Vandbygningsvæsens Foranledning indrettet midlertidigt Vandbygningslaboratorium, og her udførte han senere forskellige andre havnetekniske Modelforsøg, bl. a. nogle Forsøg vedrørende den af Højgaard & Schultz 1936—37 byggede Havnemole i Funchal paa Madeira. 1918 blev S. Formand for den af Landbrugsministeriet nedsatte Kommission angaaende Nissum Fjord, efter hvis Forslag Fjordudløbet med Sluseanlæg ved Thorsminde udførtes 1930—32. 1926—28 var S. Medlem af Bedømmelseskomiteen vedrørende Projekter til Lillebæltsbroen. 1934 blev S. Formand for den af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Kommission angaaende et af Ingeniør Ulrik Pedersen fremsat Projekt til Inddæmning af Kalvebod Strand, der gik ind for Projektets Udførelse. 1936 blev S. Formand for et af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsat Udvalg angaaende Sikring af Limfjordstangerne og Thyborøn Kanal. Desuden har S. i en Række Tilfælde været sagkyndigt Medlem af Landvæsenskommissioner i Vandløbs- og Kystsikringsager. Ogsaa i Foreningslivet har S. været virksom. 1910—14 var han Formand for Polyteknisk Forening, 1912—21 var han Medlem af Bestyrelsen for Den tekniske Forening, 1923—27 Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforening og 1928—35 Formand for Dansk-Polsk Forening. Fra 1934 er han Medlem af Bestyrelsen for Rask Ørsted Fondet. — R. 1921. DM. 1929. K.² 1937.

Berl. Tid. 2. Marts 1911. Ringkøbing Fjord Kommissionens Betænkning 1915. Nissum Fjord Kommissionens Betænkninger 1923 og 28. J. Munch-Petersen: Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, Den tekniske Forenings Tidsskrift, LI, 1927, S. 109—69. Hedeselskabets Tidsskrift, 1931, S. 489—522. G. Schönweller: On Some Hydraulic Model Tests. Performed in 1929—31

for The Board of Maritime Works of the State of Denmark, Ingeniørvidenskabelige Skrifter, B, Nr. 9, 1933. *Poul Vinding.*

Schött, Else Marie, f. 1895, Operasangerinde. F. 24. Marts 1895 i Middelfart. Forældre: Hotelejer i Middelfart, senere Krojer i Indslev Jacob Peter S. (1864—1917) og Johanne Henriette Lund (f. 1869). Ugift.

E. S. tog Realeksamen 1912 i Nørre Aaby. Hun begyndte allerede tidligt en grundig Uddannelse i Sang hos Albert Høeberg og Baronesse Lona Gyldenkrone, senere hos Operasanger E. Burian i Prag og Kammersangerinde Louise Reuss-Belce i Berlin; i dramatisk Henseende studerede hun hos Anna Pettersson-Norrie. Sin Debutkoncert havde hun 1919, men selv om hun med sin varme, smukke Stemme med dens gyldne Timbre gjorde sig fordelagtig bemærket, følte hun sig dog først og fremmest draget mod Operalitteraturens store lyriske Kvindeskikkelser. 1921—23 gik hun derfor paa Det kgl. Teaters Operaskole og debuterede sidstnævnte Aar som Elsa i »Lohengrin«. Med dette Parti stod egentlig hendes Kunstnerfysiognomi som dramatisk Sangerinde klart. Hun sejrede ikke alene paa Stemmens smukke og personlige Klangfarve, sin sikre Musikalitet og fornemme Kultur, men i høj Grad ogsaa paa sit stærkt følende Sind, sin Evne til at leve sig ind i Partiets lyriske-tragiske Karakter. De Kvindeskikkelser, E. S. har fremstillet, staar alle med et mærkeligt rent Poesiens Skær over sig, de er forlenede med Varme og Inderlighed, ofte med en egen vemodig Grundtone. Overensstemmende med dette Anlæg kom hun til at yde ægte og sanddru Kunst i Partier som Pamina i »Tryllefløjten«, Grevinden i »Figaros Bryllup«, Donna Anna i »Don Juan«, Elisabeth i »Tannhäuser«, Eva i »Mestersangerne i Nürnberg«, Sieglinde i »Valkyrien«, Leonora i »Fidelio«, Agathe i »Jægerbruden«, Elisabeth i »Don Carlos«, Amelia i »Maskeballet«, Leonora i »Skæbnens Magt« og Marie i »Den solgte Brud«. Det danske i hendes Sind kom ganske særlig frem i hendes ypperlige Fortolkning af Fru Ingeborg i »Drot og Marsk« og Mikal i »Saul og David«. Sine Evners Rækkevidde i dramatisk Henseende fik hun Lejlighed til at vise i Titelrollen i Paul von Klenaus Opera »Dronningen«, en Karakteristik af betydeligt Format. Uden for Scenen har E. S. Gang paa Gang vist sin musikalske Finsans, dels inden for Romancen, dels inden for Oratoriet. Hun har flere Gange optraadt i Udlandet, bl. a. paa Nationalteatret i Prag og Stadttheater i Lübeck. — Kammersangerinde 1934. — Maleri af W. Meinhardt 1930 og af samme som Fru Ingeborg i »Drot og Marsk« 1941. Tegning bl. a. af Gerda Ploug Sarp.

Torben Krogh.

Sebbelov (Sebbelow), **Holger**, f. 1866, Fabrikant. F. 26. Febr. 1866 paa Saltø. Forældre: Godsforvalter Ferdinand Nicolai S. (1833—1900, gift 2° 1877 med Julie Augusta Nielsen, 1856—1928) og Golla Emilie Vilhelmine Bodenhoff (1838—76). Ugift.

Efter Konfirmationen kom S. 1880 i Lære hos Firmaet Carl Flensburg & S., der var grundlagt Aaret i Forvejen af Fabrikant Carl Carsten Flensburg og S.s Farbroder Grosserer Jørgen Valdemar S. Her avancerede han 1892 til Prokurist og blev 1897 Medindehaver. Tidligt erhvervede S. Ry som en dygtig Tekstilfabrikant, men samtidig tog han sig flittigt af almene faglige Spørgsmaal, navnlig efter at han 1910 var valgt ind i Tekstilfabrikantforeningens Bestyrelse, hvor han 1918 afløste K. C. Bloch som Formand. Allerede i dennes sidste Tid havde S. i sin Egenskab af Næstformand haft den daglige Ledelse af Foreningen, og i de følgende Aar blev han i stedse højere Grad draget ind i Efterkrigstidens omfattende Organisationsarbejde. Han var bl. a. Medlem af Industriraadets staaende Udvalg, af Industriforeningens Repræsentantskab, af Bestyrelsen for Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk, af Erhvervenes raadgivende Udvalg, af Bestyrelsen for Teknologisk Institut, af Toldraadet, af Industriefagenes Forretningsudvalg, af Erhvervsministeriets Industriudvalg og af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse. Han gik op i disse Hverv med stor Iver og Samvittighedsfuldhed og deltog jævnlgt i den offentlige Drøftelse af handelspolitiske og socialpolitiske Problemer, hvor han ikke alene talte Tekstilindustriens Sag, men i det hele lagde an paa en bredere industripolitisk Linie. Han var en baade vaagen og myndig Organisationsleder, men de store Krav, som stilledes til hans Arbejdskraft, og som han beredvilligt gik ind paa, undergravede hans Helbred, og i Aarene 1926 og 27 afviklede han de fleste af sine Tillidshverv. Han udnævntes ved denne Lejlighed til Æresmedlem af Tekstilfabrikantforeningen. Det lykkedes S. at genvinde sit Helbred, og selv om han siden kun i ringe Grad tog Del i Organisationslivet, bevarede han dog Tilknytningen til de unge inden for Tekstilbranchen gennem sit mangeaarige Formandskab — siden 1919 — for den danske Væveskole.

Dette sidste er ingen Tilfældighed. S. har alle Dage med stor Interesse fulgt Ungdomsarbejdet og har navnlig ydet en betydelig Indsats inden for Dansk Idræt. 1894—1902 var han Formand for Roklubben Skjold og senere for denne Forenings Byggeudvalg. Han har været Medlem af Kbh.s Idrætsparkes Repræsentantskab, af Dansk Idrætsforbunds Amatør- og Ordensudvalg og Formand for Dansk Forening for Rosport. Dansk Idrætsforbund og Dansk

Forening for Rosport har tildelt ham deres Ærestegn i Guld. Han er Æresmedlem af sidstnævnte Forening samt af Roklubben Skjold. — R. 1920.

Arbejdsgiveren Febr. 1936. Politiken 26. Febr. 1936. Børsen 26. Febr. 1936 og 24. Febr. 1941.

P. Koch Jensen.

Sebelien, John Robert Francis, 1858—1932, Kemiker. F. 28. April 1858 i Kbh. (Petri), d. 26. Juli 1932 i Kingston, England, Urne paa Vestre Gravlund, Oslo. Forældre: Tømrmester Johann Louis S. (1829—98) og Dorothea Catharina Johanna (kaldet Margarethe Sophie) Grude (1826—1915). Gift 30. Juni 1887 i Kbh. (Holmens) med Johanne Prosch, f. 4. Nov. 1857 i Kbh. (Frue), d. 9. Febr. 1936 i Oslo, D. af Fuldmægtig ved Kbh.s Søassuranceforening Peter Carl Jessen P. (1819—1905) og Augusta Henriette Hagen (1820—91).

S. blev Student 1875 fra Schneekloths Skole og cand. polyt. (anvendt Naturvidenskab) 1881. Han var 1881—83 Assistent hos C. T. Barfoed paa Landbohøjskolens kemiske Laboratorium og arbejdede i disse Aar med ren Kemi; han fik 1883 Universitetets Guldmedaille for et Arbejde om Grundstoffernes Atomtal, der n. A. udgaves paa Tysk. Allerede i Skolen og i Studenteraarene havde han imidlertid vaklet mellem den rene Kemi og de biologiske Anvendelser af Naturvidenskaberne, og 1883 søgte han fra Landbohøjskolens kemiske Laboratorium over til det af Fjord ledede Forsøgslaboratorium, hvor han blev som Assistent til 1885 og studerede Agrikultur- og Mejerikemi. Han studerede 1885 Fysiologi og fysiologisk Kemi hos Hammarsten i Uppsala, vendte hjem og gennemgik et Kursus i Mejerilære hos Segelcke og blev s. A. Docent i Mejerikemi ved Ultuna Lantbruksinstitut i Sverige. Efter en Rejse til Paris og London skiftede han 1889 over til Landbrugsskolen i Ås i Norge, hvor han blev Lærer i Fysik og Kemi og Bestyrer af det kemiske Laboratorium. 1898—1914 var han Overlærer og fra 1914 til 1928, da han faldt for Aldersgrænsen, Professor ved denne Skole. — S.s hovedsagelige Arbejde kom til at ligge i Norge, hvor han tog aktiv Del i de Overvejelser, der førte til Omdannelsen af Landbrugsskolen i Ås til den til Landbohøjskolen svarende Norges landbrukshøjskole. Han har efter de norske Landbrugskemikers Udtalelser haft meget stor Betydning for Agrikulturkemiens Udvikling i Norge. Medens han i Tiden, inden han kom til Ås, hovedsagelig havde givet sig af med Mejerikemi, blev det i Ås særlig Gødningskemi, der optog ham. Han udgav 1916 en stor to Binds Bog »Læren om gjødsel«, der bruges ved flere

Landbrugsskoler i Norden. Det var dog ikke alene Agrikulturkemi, der optog ham. Han har publiceret flere analytiske Arbejder, og fra de senere Aar stammer Arbejder om S sammensætningen af Vokset i Osebergskibet og om S sammensætningen af de antikke Bronzer. — S. blev efter at være kommet til Ås mere og mere norsk. Ikke alene blev han 1909 norsk Statsborger, men han følte sig som Nordmand, og i Spørgsmaal, hvor der kunde være Modsætning mellem Norge og Danmark, tog han oftest det norske Standpunkt, som han, der var en ivrig Dagbladsdebattør, forfægtede offentlig. Han saa med Sympati paa Selvstændiggørelsen af det norske Skriftsprog og talte og skrev ivrigt f. Eks. for Erstatningen af »c« med »s« i norsk Skriftsprog. Allerede 1892 blev han Medlem af Videnskabs-selskapet i Kristiania. — R. 1922. — Maleri af Harald Brun ca. 1925 paa Norges landbrukshøjskole; Kopi af H. L. Mohr i Familieeje. Maleri af Harald Brun ca. 1925 i Familieeje.

Tidsskrift for kjemi og bergvæsen, VIII, 1928, S. 73 f.; XII, 1932, S. 101 f. Tidsskrift for det norske landbruk, XXXIX, 1932, S. 260 f. Ugeskrift for Landmænd, LXXVII, 1932, S. 511. Vort Landbrug, LI, 1932, S. 483.

Stig Veibel (S. M. Jørgensen).

Seber (Sever), Peder Hansen, ca. 1500—58, Prælat. F. ca. 1500, d. 9. Okt. 1558 i Lund, begr. i Domkirken. Fader: Formentlig Møntmester i Malmø Hans S. (Sever).

Om P. S. vides intet sikkert før 1523; da var han Magister og Kannik i Lund, vel med Burløf som Præbende; Kirken her har han skænket en Alterkalk mærket med samme (adelige?) Vaaben som hans Segl. I Sept. 1523 ledsagede han Ærkedegnen Niels Cortsen til Rom for at skaffe Aage Sparre Pavens Bekræftelse som Ærkebiskop. Af en her bevilget Supplik om et »evigt Vikariat« ved Domkirken ses, at han havde Subdiakonvielse. Jan. 1525 sendte Niels Cortsen ham hjem, vel med Meddelelse om, at Jørgen Skodborg var udnævnt til Ærkebiskop. Alligevel overdrog Frederik I. og det verdslige Rigsraad i Aug. 1526 Aage Sparre Embedet, og hvis dennes Opgør over de store Udgifter, han havde haft i Rom og hjemme, virkelig er fra 1526, maa han paa ny have sendt P. S. til Kurien, nu forsynet i Augsburg med 5000 Dukater, der var deponeret hos Fugger'ne. Muligvis er dog Opgøret fra 1532. Da var P. S. i alt Fald Sparres »Prokurator« i Rom. Da han nu opnaaede en Overenskomst med Kardinal de Ceci, der stadig opretholdt sit Krav paa »Pension« af Lunds Ærkestol, mente han, at Sparres Udnævnelse var sikret. Efter hans forhastede Meddelelse herom »oplod« Sparre med Kapitlets Samtykke Embedet til Tor-

bern Bille, som nu paalagde P. S. at udvirke Pavens Stadfæstelse heraf; men heller ikke dette lykkedes. — Efter Reformationen hørte P. S. til de katolsksindede Kanniker, som voldte Superintendenten Fr. Wormordsen og den evangeliske Læsemester Peder Laurentsen saa megen Bryderi, og da han 1540 fik Kantorprælaturen, stod han som Oppositionens Leder. Som Kantor maatte han imidlertid 1540 stadfæste det Forlig med Malmø, der gav Byen Raaderet over Kapitlets Ejendomme der; og i V.-Skävlinge, som han var »Kirkeherre« til, sad Malmøreformatoren Klavs Tøndebinder som Sognepræst. 1541 forlangte Christian III., at Lunds Kapitel skulde kræve de 5000 Dukater tilbage, som P. S. igen havde deponeret hos Fugger'ne, da han forlod Rom. Han sendtes saa til Augsburg og fik virkelig Pengene udleveret, men Kapitlet maatte derefter »forære« Kongen dem. — Antagelig er P. S. Forfatter eller i hvert Fald Medforfatter til det i høj Grad tidsinteressante, store Indlæg til Kongen, hvori Kapitlet 1543 nægtede at deltage i en »Religionsdisputation« med Universitetets Teologer og underskrive deres Teser om Messen, Nadveren og Præsteembedet. Men 1544 maatte P. S. og to Kanniker møde frem i Kbh. og deltage i en otte Dages »Disputation« i Kongens og Rigsraadets Nærværelse. Trods sin Lærdom og trods Kravet om Tolerance maatte han vel nu godkende luthersk Lære; men endnu 1545 indbød Wormordsen Kapitlet til »Disputats« om Nadveren, og Lutheraner af Hjerter blev vel P. S. aldrig. — 1546 fik han kgl. Brev paa tre Vikarier i »Kraftkirken« i Lunds Domkirke, og 1550 blev han Forstander (Provst) for »det store Præstegilde« i Lund, som han gav nye Statutter, hvorved bl. a. Forpligtelserne til Messelæsning bortfaldt. Aaret før sin Død bekræftede P. S. som Eksekutor i Boet efter Borgmester J. Kock og hans Enke Sidse Cortsdatter (P. S.s Frænde) deres store Donationer til fattige og Skolen i Malmø.

Acta pontificum Danica, VI, 1915. Ny kirkehist. Saml., II, 1860—62, S. 222 f. H. F. Rørdam: Monumenta hist. Dan., II, 1887. Dsk. Mag., V, 1751, S. 260—73; VI, 1752, S. 39 f.

J. Oskar Andersen.

Secher. Landmandsslægten S. føres tilbage til Niels Michelsen S. (d. 1704), der 1692 tog Borgerskab i Aarhus og formentlig var Sønesøn af en 1617 forekommende Borger Niels S. i Æbeltoft. N. M. S.s Søn Sognepræst i Udbyneder og Kastberg Niels Nielsen S. (1704—68) til Sødringholm var Fader til Justitsraad Peder Nikolaj S. (1735—1819) til Skaarupgaard, til Ancher Jørgen S. (1742—1803) til Kærbygaard, til Mathias Poulsen S. (1743—94) til Sødringholm — hvis Sønesøn var nedenn. historiske Forfatter

Carl Emil S. (1824—88) — og til Thomas S. (1744—1811) til Hjortshøjlund, hvis Søn Peder Mørch S. (1783—1831) til Trudsholm var Farfader til nedenn. Redaktør William S. (1854—1907). Justitsraad Peder Nikolaj S. (1735—1819) var Fader til Kammerraad Jørgen Mørch S. (1772—1852) til Skaføgård, af hvis Børn skal nævnes Edel Kirstine Margrethe S. (1812—79), gift med Orientalisten Professor Christen Hermansen (1806—82, s. d.), Peder Nikolaj S. (1798—1872) til Bjørnholm, Kommandør i Søetaten Mathias Poulsen S. (1799—1864) og Sognepræst til Ølsted Napoleon S. (1809—84), der var Fader til Overlærer i Ribe Jørgen Mørch S. (1848—1917) og til Forpagter af Hofgård ved Vadstena Alfred Halfdan S. (1853—1932), hvis Datter Edel Dorothea S. (f. 1893) er gift med Professor i Havebrug Hother Kirketerp Paludan (f. 1889, s. d.). — Ovenn. Ancher Jørgen S. (1742—1803) til Kærbygaard var Fader til Sognepræst til Søften og Foldby, Stiftsprovst i Aarhus Ole Ankersen S. (1775—1820), til Niels Ancher S. (1777—1829) til Kærbygaard og til nedenn. Landøkonom Jacob Bergh S. (1786—1861) til Katholm, af hvis Børn skal nævnes Anker Jørgen S. (1808—78) til Vedø — Farfader til Købmand i Grenaa, svensk Vicekonsul Christian Momme S. (f. 1879) og til Direktør i Kalifornien Ancher Jørgen S. (f. 1884) — og Sognepræst i Ingstrup, Hjermslev og Alstrup Adolf Jeremias Müller S. (1813—68), hvis Søn nedenn. Rigsarkivar, Dr. jur. Vilhelm Adolf S. (1851—1918) var Fader til ligeledes nedenn. Dr. med. Knud Iver Assens S. (f. 1883). Ovenn. Niels Ancher S. (1777—1829) til Kærbygaard var Fader til Manufakturhandler i Aarhus Carl Emil S. (1818—90) — hvis Søn er Overretssagfører i Aarhus Edvard Emil S. (f. 1862) — og til Købmand i Aarhus Hans Weinholt S. (1816—90), af hvis Børn skal nævnes Stadskonduktør i Kbh. Niels Anker S. (1845—1926) og Kommunalæge sst. Frederik Oscar S. (1848—1935). — Om Slægtens — lidet sandsynlige — Forbindelse med en i Slutningen af 14. og Begyndelse af 15. Aarhundrede forekommende Væbner-slægt Siker foreligger intet oplyst.

V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher (Siker), 2. Udg. ved Knud Secher, 1939.

Albert Fabritius.

Secher, Carl Emil, 1824—88, historisk Forfatter. F. 3. Maj 1824 paa Williamsborg, d. 29. Juni 1888 i Kbh. (Matth.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Regimentskvartermester, Godsejer, senere Told- og Konsumtionsunderbetjent i Helsingør Jeremias Müller S. (1776—1836) og Margrethe Agnete Grotum Secher (1785—1871). Gift

24. Dec. 1858 i Kbh. (Trin.) med Bøye Line Kirstine Rasch, f. 10. Marts 1825 i Kbh. (Trin.), d. 5. Dec. 1908 paa Frbg., D. af Kopist i Rentekammeret Bøye R. (ca. 1775—1825) og Sophie Frederikke Lundstrøm.

S. tog Skolelærereksamen 1843 og blev 1846 Student privat, studerede Filologi og tog 1858 Magisterkonferens i nordiske Sprog. Han var stærkt paavirket af N. M. Petersen og delte hans skandinaviske Sympatier; han var 1865 Medstifter af Nordisk Samfund, i sin Retskrivning ivrig Purist. I mange Aar virkede han som Lærer i Svensk og Oldnordisk ved Kursus for Almuelærere. Imidlertid var han 1850 blevet Stipendiarius i Gehejmearkivet og blev siddende i denne underordnede og slet lønnede Stilling, til han efter C. F. Wegeners Afgang som Gehejmearkivar blev Assistent i Kongerigets Arkiv 1883. Han var en usædvanlig flittig Mand, og hans Stilling gav ham Adgang til Kilder, der dengang var vanskeligere tilgængelige for Ikke-Arkivfolk end nu. Han samlede et stort og broget Materiale til dansk Historie og udnyttede det i en Mængde Artikler og Afhandlinger i Aviser, Tidsskrifter og leksikalske Værker samt i adskillige selvstændige Bøger. Hovedarbejderne er Teksten til F. Richardts »Prospecter af danske Herregaarde«, IX—XX (1857—68; Teksten til de første otte Bind af Tyge Becker) og det tre Binds Værk »Danmark i ældre og nyere Tid« (1874—76), der behandler Kbh.s og en Række Købstæders og Herregaardes Historie og giver en Oversigt over Samfundslivet og Sæderne i Danmark. Et stort Stof er samlet her, men uoverskueligt og ujævnt behandlet, og Arbejdet skæmmes af S.s rent monomane Aversion mod Enevældens Konger. Noget mindre skarpt træder disse Ulemper frem i S.s Bidrag til den af J. T. A. Tang ledede Fortsættelse af L. C. Müllers Danmarkshistorie, hvori han skrev det meste af 6. Bind, »Danmark-Norge under Enevælden« (1884). S. paabegyndte 1852 en Udgave af Paulus Helies »Samlede Skrifter«, men den strandede med 1. Bind (1855); derimod besørgede han 1867—72 2. Udg. af N. M. Petersens »Bidrag til den danske Literaturs Historie« (I—V).

Selvbiografi i V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher (Siker), 2. Udg., 1939, S. 324—27. Fra Arkiv og Museum, Serie 2, I, 1925, S. 58 f.

Poul Engelstoft (G. L. Wad).

Secher, Jacob Bergh, 1786—1861, Landøkonom. F. 12. Okt. 1786 paa Kærbygaard, Kasted Sogn, d. 16. Juli 1861 paa Vedø, begr. i Koed. Forældre: Proprietær Ancher Jørgen S. (1742—1803) og Anne Marie Mørch (1750—99). Gift 11. Dec. 1807 i Aalsø med Inger Kirstine Jørgensen, f. 1. Nov. 1788 paa Rosenholm,

d. 3. Juni 1826 paa Vedø, D. af Forpagter paa Rosenholm, senere Ejer af Katholm Jens J. (1754—1830) og Karen Kirstine Sørensdatter Møller (1765—1822).

Efter at være blevet Student 1803, privat dimitteret, kastede S. sig først over Studeringer, vistnok Jura, men opgav disse for Landbruget, hvortil Lysten drev ham, og fra Tid til anden ejede han flere Ejendomme, saaledes Marienborg ved Horsens og Katholm i Randers Amt. Han skildres som en særdeles dygtig Landmand, men under 20'ernes Landbrugskrise kom han som saa mange af sine Standsfæller i Vanskeligheder og maatte opgive sin Ejendom, Katholm, der overtoges af Statsgældsdirektionen. 1825 forpagtede og 1835 købte han Gaarden Vedø ved Kolindsund, hvor han levede Resten af sine Dage. S. valgtes 1841 til Stænderdeputeret og mødte ved Stænderforsamlingerne i Viborg 1842, 1844 og 1846. Fra 1828 var han Tiendekommissær og fra 1844 Medlem af Randers Amsraad. — 1818 og 1819 skrev han i »Landoeconomiske Tidender« (VIII og IX) Artikler om Gødningens Anvendelse og om Staldfodring, og 1820 skrev han i »Nye landoeconomiske Tidender« (II) en Afhandling imod Rentefodens Frigivelse. 1821 udgav han »Noget om Aarsagerne til Landmandens nærværende Forfatning«, et ved sin Kritik af Regeringsforanstaltninger frimodigt lille Skrift, i hvilket han hævder, at Aarsagen til Landbrugskrisen for en væsentlig Del maa søges i Skatternes Højde, Tolden paa Landbrugets Nødvendighedsartikler, den stigende Arbejds løn, de voksende Udgifter til Fattig- og Skolevæsen i Forbindelse med uheldige Bestemmelser vedrørende Ordning af Landmændenes Gældsforhold. — Krigsassessor 1814. — Silhouet. Træsnit fra F. Hendriksen 1885.

V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher (Siker), 2. Udg., 1939, S. 233—50. Otto Jørgensen: Jens Jørgensen og Karen Kirstine Møller, 1918, S. 66—70.

H. Hertel (Aksel Milthers).*

Secher, Julie, se Secher, William.

Secher, Knud Iver Assens, f. 1883, Læge. F. 2. Aug. 1883 paa Frbg. Forældre: Arkivassistent, senere Rigsarkivar, Dr. jur. V. A. S. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Maj 1915 i Kolding med Yrsa Laur sen, f. 9. Nov. 1891 i Kbh. (Johs.), D. af Bankkasserer i Kbh., senere Bankdirektør i Kolding Vilhelm Herman L. (1861—1934) og Ingeborg Drewsen (f. 1865).

S. blev 1902 Student fra Nykøbing F. og 1909 medicinsk Kandidat. Efter at have været Reservelæge ved Aalborg Amts og Bys Sygehus, ved Moabitenkrankenhaus i Berlin samt haft Tjeneste ved St. Johannesstiftelsen var han 1912—14 Assistent ved Univer-

sitetets farmakologiske Institut, hvor han udarbejdede sin Disputats, »Coffeins og beslægtede Stoffers Indflydelse paa den tværstribede Muskulatur«, som han forsvarede 1913. 1915—17 var han Prosektor ved Patologisk-anatomisk Institut og 1917—21 Reserve-læge ved Kommunehospitalet. Fra 1921 har han været Overlæge ved Bispebjerg Hospital og fra 1938 Professor ved den kliniske Praktikantundervisning. 1923 indførte han som den første Sanocrysinet i Klinikken paa Basis af Professor Möllgaards eksperimentelle Undersøgelser, behandlede i Dec. 1924 de første Patienter i London og foretog i Febr.—Marts 1925 en Foredragsrejse i U.S.A. angaaende denne Behandling. Han har senere i Aarenes Løb gjort en Række Studierejser og har talt ved forskellige udenlandske Kongresser. Han har publiceret talrige Artikler i medicinske Tidsskrifter samt udgivet en Del Bøger, saaledes »Treatment of Tuberculosis by Sanocrysin and Serum (Möllgaard)« (1926), »Traitement de la Tuberculose par la Sanocrysin« (1932) og »Traitement des Maladies rhumatismales par la Sanocrysin« (1933, 2. Udg. 1934). Ved Siden af Tuberkulosebehandlingen har han ydet en stor Indsats i Behandlingen af de reumatiske Lidelser med Sanocrysin og har i de senere Aar med Held anvendt en Sanocrysin-Vitaminbehandling ved Ledlidelser (Nordisk Medicin, VI, Nr. 17). Foruden for den kliniske Medicin har S. vist stor Interesse for Gymnastik og Idræt. 1912—16 var han Formand for Akademisk Roklub og 1927—39 for Danske Studenters Roklub og stiftede 1917 Danske Studenters Idrætsraad, hvis Formand han var til 1922. Han har arbejdet for sund Idræt, Kontrol med de unge under Træning og ved Konkurrencer, har holdt talrige Foredrag og skrevet meget om disse Emner. 1918 blev han Medlem af Dansk Idræts-Forbunds Hovedbestyrelse og har her arbejdet for obligatorisk Lægeundersøgelse af Idrætsdyrkere. Han var Medredaktør af »Gymnastisk Tidsskrift« 1918—19. Han udgav »Idrættens Hygieine« (1919; svensk, islandsk og hollandsk Udgave), »Idrættens interne Medicin« (1923) og »Kvinde og Mand« (sammen med P. Bahnsen, 1927), endvidere 1931 »Ligbrændingens Historie i Danmark«, 1937 (sammen med Bj. Drachmann) »Haandbog i Livsforsikringsmedicin« og 1934 »Medicinske Tal«. 1921 var han Redaktør og Medudgiver af »Klinisk Ordbog« (2. Udg. 1937). 1920 blev han anden, 1926 første Læge ved Statsanstalten for Livsforsikring, 1932 Medlem af den permanente internationale Komité for Studiet af Livsforsikringsmedicin. Fra 1922 har han været Medlem af Bestyrelsen i Dansk Ligbrændingsforening og Formand fra 1923. Han har skrevet Forslaget til Loven om Ligbrænding 1931. 1917 blev han Æresmedlem

af Danske Studenters Roklub, 1927 af Chicago Tuberculosis Society, 1930 af Svenska Eldbegængelsesforeningen, 1931 af The Cremation Society of England, 1934 korresponderende Medlem af Grossdeutscher Verband der Feuerbestattungsvereine. 1936 stiftede han Foreningen for Familien Secher og har siden da fungeret som Formand. 1939 udgav han 2. Udg. af »Meddelelser om Slægten Secher (Siker), samlede af Dr. juris V. A. Secher«. — R. 1931. — Maleri af K. O. Hilkie 1931.

Univ. Progr. Nov. 1914, S. 135 ff. Otto Andrup: Studenterne MCMII, 1927, S. 77f. V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher (Siker), 2. Udg., 1939, S. 303 f.

Axel Borghjærg.

Secher, Vilhelm Adolf, 1851—1918, Arkivmand, Retshistoriker. F. 17. Aug. 1851 i Store Brøndum, Helligum Herred, d. 8. Sept. 1918 i Hellerup, Urne paa Græsted Kgd. Forældre: Sognepræst, sidst i Ingstrup, Hjermslev og Alstrup, Adolf Jeremias Müller S. (1813—68) og Marianne Vilhelmine Elisabet Avgusta Luise Rettmeyer (1824—93). Gift 21. Sept. 1880 i Græsted med Juliane (Julie) Marie Assens, f. 8. April 1853 i Sorø, d. 24. Okt. 1927 i Hellerup, D. af Adjunkt i Sorø, senere Sognepræst i Græsted og Maarum Rasmus Winther A. (1821—96) og Margrethe Krag (1820—1912).

S.s Fader var en ejendommelig og stridbar, i mange Henseender dygtig Mand, interesseret i Præstegaardens Landbrug og i Sognets kommunale Forhold, hørte som Præst til den gamle Skole og var en ivrig Modstander af Grundtvigianere og bekæmpede Tidens sekteriske Bevægelser. Da Moderen var tysk af Fødsel, blev Tysk det første Sprog, som S. lærte, og han havde i Barndomsaarene en tysk Lærerinde. Forholdet er vel en Del af Forklaringen paa hans senere saa nære Forhold til tysk Videnskab og tysk Arkivvæsen. Skoleaarene i Aalborg Latinskole fik Betydning for S. senere i Livet; en af Kammeraterne bragte ham i Forbindelse med hans senere Hustru, og mellem de andre var J. L. Heiberg, senere Professor i klassisk Filologi, K. Prytz, som blev Professor i Fysik og flere, sammen med hvem S. i Kandidataarene dannede »Krebsens Vennekreds«, og med hvem han Livet igennem var forbundet i nært Ven-skab. S. blev Student 1869, tænkte en Tid paa at tage Magisterkonferens i Historie, men foretrak et juridisk Eksamensstudium. Samtidig hermed drev han retshistoriske og nordisk filologiske Studier og fik sin Gang paa Biblioteker og Arkiver. 1876 tog han juridisk Embedseksamen. Aaret forinden var han blevet ansat som Medhjælper i Kongeriget's Arkiv, blev 1882 Arkivassistent, over-

førtes ved Arkivvæsenets Omordning til Tjeneste i Gehejmearkivafdelingen, hvor han 1889 udnævntes til Arkivsekretær.

S. bevarede stadig sine retshistoriske Interesser, foretog 1878—79 og 1880 forskellige Studierejser, bl. a. til Italien og Stockholm, men opholdt sig den længste Tid i München, hvor han blev stærkt paa-virket af Konrad Maurers Forelæsninger over islandsk Proces og i det hele taget af Datidens tyske retshistoriske Metode. Allerede 1876 havde Universitetets juridiske Fakultet opfordret ham til at indsamle Materiale til en Nyudgave af Christian V.s Danske Lov (som udkom 1878 og i kommenterede Udgaver 1891 og 1911; i Tilslutning hertil ved S. og C. Støchel »Forarbejderne til Kong Kristian V.s danske Lov«, I—II, 1891—94). 1881—86 udgav S. »Samling af Kongens Rettertings Domme 1595—1614«, I—II, og fra 1887 den store Samling »Forordninger, Recesser og andre Kongelige Breve« (»Corpus constitutionum Daniæ«, I—VI, 1887—1918), som efter hans Død afsluttedes af Vil-lads Christensen. Gennem disse Udgaver og som Medlem af Sel-skabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie har S. i Samarbejde med Kr. Erslev bidraget væsentlig til at udforme og højne dansk historisk Udgiverteknik. Fra filologisk Side har hans Principper været udsat for en Del Kritik, men er i det store og hele blevet normgivende. I flere Afhandlinger har S. gennem en bidsk, men saglig Kritik af forskellige Arbejder bidraget yderligere til at skærpe de videnskabelige Krav. 1885 erhvervede han den juridiske Doktorgrad med et Arbejde »Om vitterlighed og vidnebevis i den ældre danske proces«, I. S. stiledede mod en Universitetsgerning, anbefalede ogsaa til en saadan af Universitetet 1886, men fik ikke sit Ønske opfyldt.

Arkivgerningen blev S.s væsentligste Livsindsats. Efter at A. D. Jørgensen havde gennemført en samlet Organisation og centraliseret Ledelsen af Statens Arkivvæsen, blev S. 1892 udnævnt til Arkivar ved det nyoprettede Provinsarkiv i Kbh. og ledede dette Arkiv indtil 1897, da han paa Grund af en Række Konflikter med A. D. Jørgensen midlertidig forlod Arkivvæsenet og overtog Stillingen som Herredsfoged og Skriver i Lollands Nørre Herred. Han var i dette Embede en nidkær Rettens Haandhæver, barsk, men retsindig uden Persons Anseelse, en Rædsel for Vagabonder og Krybskytter. Det var en Skuffelse for S., at han ikke blev A. D. Jørgensens Efterfølger 1897, men først 1903 efter C. F. Brickas Død og efter Overvindelse af adskillig Modstand inden for Arkiv-etaten — en Modstand, som kastede Skygger over hans senere Gerning — fik betroet Stillingen som Rigsarkivar. Han varetog

dette Embede indtil 1915, i sine sidste Aar plaget og mærket af Sygdom.

S. har paa mange Maader betydelig Fortjeneste af dansk Arkivvæsen. Medens A. D. Jørgensen som den store Organisator i Kraft af sin geniale Intuition trak Hovedlinierne op, var S. i Besiddelse af den større praktiske og teoretiske Viden, som satte ham i Stand til maalbevidst og konsekvent at gennemføre Tidsalderens, navnlig tysk Arkivvidenskabs Principper i Arkivarbejdet. Allerede som A. D. Jørgensens underordnede har S. øvet en betydelig Indsats, ved Ordningen og Registreringen af det store Kancelliarkiv og Udgivelsen af »Vejledende Arkivregistraturer« (I, 1886), desuden (1886) som Sekretær for Kommissionen om Statens Papirforbrug og endelig som Organisator af det nyoprettede Provinsarkiv. Som Chef for det samlede Arkivvæsen er det hans væsentligste Fortjeneste at have skaffet Rigsarkivet en ny Bygning, som i den Udstrækning, Tidens Forudsætninger gjorde det muligt, yder Sikkerhed for vort Folks historiske Overlevering, og som i det hele og store er praktisk indrettet og med forskellige Finesser, som skyldes hans Omtanke og utrættelige Iver. Ligeledes er det S.s ubestridelige Fortjeneste at have bragt større Plan og Metode i alle Ordningsarbejder (Proveniensprincippet) og gennemført en mere alsidig Uddannelse af Personalet. Paa talrige Omraader har hans Initiativ vist sig nyttigt og frugtbart. Naar dets Resultater ikke blev saa store som ventet, hang det sammen med, at S. var tilbøjelig til samtidig at sætte for mange og omfattende Foretagender i Gang, stillede for store Krav til alle Enkeltheds Gennemarbejdelse og i stort og smaat vilde i den Grad være personlig med i Arbejdet, at det maatte overstige Enkeltmands Kræfter.

S. var en stor Arbejdskraft og havde megen Viden. Om hans Retsindighed og Uafhængighed af Mennesker og Meninger var der heller ingen Tvivl. Samtidig var han en stridbar Natur og skaffede sig derigennem mange Vanskeligheder. Konflikten med A. D. Jørgensen var sikkert uundgaelig. Gensidig Magtlyst og Selvstændighedsfølelse skabte en Modsætning — paa begge Sider præget af Smaalighed — som maatte føre til et Brud. Lige saa uheldigt var det, at S.s i og for sig større Indsigt og naturlige Krav om at bestemme Retningslinierne for hans underordnedes Arbejde førte til en ofte nærgaaende Kontrol og undertiden saarende Kritik, som i det daglige Samarbejde voldte Friktion og Bitterhed. Med sine Fortrin og Mangler har han haft blivende Betydning for dansk Arkivvæsen og for lange Tider sat sit Præg paa praktisk dansk Arkivarbejde.

S. havde betydelige Slægts- og lokalhistoriske Interesser, har skrevet sin egen Families Historie («Meddelelser om Slægten Secher (Siker)», 1885, 2. Udg. ved Knud Secher 1939) og var Medstifter af Dansk historisk Fællesforening.

R. 1896. DM. 1908. K.² 1910. — Marmorrelief af R. Bøgebjerg i Rigsarkivet.

Univ. Progr. Nov. 1885, S. 171—76. Meddelelser om Rigsarkivet med Provinsarkiverne for Aarene 1901—05, 1906, og 1906—15, 1920, med Biografi af S. ved Kr. Erslev, S. 75 ff. — Meddelelser om Slægten Secher (Siker), 2. Udg. ved Knud Secher, 1939, S. 264—90, samt, ved Axel Linvald: V. A. Secher som Arkivmand (med Bibliografi), S. 291—301.

Axel Linvald.

Secher, William, 1854—1907, Redaktør. F. 17. Jan. 1854 i Kbh. (Trin.), d. 18. Febr. 1907 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Læge Matthias Povlsen S. (1806—78) og Juliane Marie Timm (1818—91, gift 1° 1845 med senere Inspektør ved Viborg Strafanstalt Anthon Wilhelm Rosenfalch, 1809—95). I Kirkebogen anføres som Forældre Student J. Smidt og Maria Hansen; S. blev 1857 adopteret af Læge M. P. S., der senere anerkendte ham som Søn født uden for Ægteskab. Gift 1. Juni 1882 i Kbh. (Jac.) med Skuespillerinde Julie Wilhelmine Lund, f. 6. Maj 1860 i Kbh. (Helligg.), d. 2. Dec. 1892 sst. (Frue), D. af Faktor, senere Bogtrykker Carl Hansen L. (1820—81) og Johanne Florentine Jensen (1820—97).

S. blev Student 1872 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog Filosofikum n. A., var en Vinter paa Askov, tog 1878 statsvidenskabelig Eksamen og blev s. A. Sekretær hos Kbh.s Overpostmester. »Her hjemme, fire Skitser fra Hverdagslivet« (1877) og Romanen »Ægteskab« (1878) viser hans livfulde Interesse for Tidens sociale og moralske Problemer og en vis Selvtænken, men liden original Forfatterevne. Den kønne og statelige, selvbevidste unge Mand fandt snart sin Plads som Journalist paa venstre Side. 1878 blev han Redaktør af det nye Blad »Dagsavisen«, der som det tidligste Organ for københavnsk Radikalisme vakte megen Opmærksomhed og fik en Del Indflydelse, men blev lagt stærkt for Had, udraabt som fripostigt og ansvarsløst og haanet for sin overvejende jødiske Stab. S.s Arbejdsomhed og Omhu, hans Forening af Elskværdighed og Bestemthed bidrog til at holde Bladet i Gang, men sit Indhold og Særpræg fik det navnlig af andre Medarbejdere, Axel Henriques, A. Cantor, Karl Madsen, Ch. Kjerulf o. fl. S.s oppositionelle Virken skaffede ham Afskedigelse fra Postvæsenet 1881. For Venstres praktiske Organisation udrettede han en Del, var en Hovedmand ved Oprettelsen af Den liberale Vælgerforening

1883, Medlem af dens Bestyrelse til 1891. »Dagsavisen«s Held fristede dens Ledelse til at forsøge et større Aftenblad »Den nye Tid« 1884—85, der dog kun gav Tab, og da samtidig »Politiken« stiftedes som Organ for lignende Anskuelser og med Støtte i førende radikale Kredse, var »Dagsavisen«s Eksistensberettigelse forbi. Juli 1884 forenedes det med »Morgenbladet«, og S. blev Medredaktør. Aug. 1887, lidt før Bladets Brud med det Berg'ske Venstre, blev han dets politiske Redaktør, og han ledede det siden som Organ for Det forhandlende Venstre. Han kom herved i Forbindelse med A. Alberti, hvis Valg i Køge April 1892 han forberedte ved en stedlig, ret »amerikansk« journalistisk Kampagne. Sept. 1892 gik »Morgenbladet« op i det nye, af Alberti udgivne »Dannebrog«, der fik S. til Chefredaktør. Han fulgte nu Udgiverens personlige Politik; om idémæssig, eller bare jævnt partimæssig politisk Indstilling var der ikke længere Tale. Sin særlige Opgave saa han i at skabe et Blad for den ikke udpræget meningsbestemte Del af det Publikum, som de ældre konservative Blade ikke tilfredsstillede, en »moderne« moderat Konkurrent til det »moderne« radikale Organ, alsidigt, underholdende, initiativrigt. Dette var vel i sig selv ugørligt paa et Alberti'sk Grundlag, og det lykkedes i hvert Fald ikke. »Dannebrog« blev journalistisk præsentabelt, men heller ikke mere og fik aldrig synderlig Anseelse og Myndighed. Døden sparede S. for at erfare, at hans Blad for en Del var blevet oprettholdt ved uredeligt erhvervede Midler. Om hans Humanitet og Loyalitet som Arbejdsleder og hans utrættelige Flid har hans Medarbejdere vidnet. — R. 1901. — Tegninger af Knud Gamborg 1887 og 1889 og af Alfr. Schmidt 1904 (»Drømmebilleder«). Træsnit 1893 efter Fotografi.

Søndags-Posten 14. Maj 1893. Ill. Tid. 15. Nov. 1903 og 24. Febr. 1907 (A. Maaløe). Dannebrog 16. Nov. 1903 (Vilh. Møller), 19. Febr. 1907 (Otto Borchsenius) og 24. Febr. s. A. Berl. Tid. 19. Febr. s. A. Nationaltidende 19. Febr. s. A. Politiken 19. Febr. s. A. Journalisten 5. Marts s. A. (E. Schiødt). Ch. Kjerulf: Grøn Ungdom, 1915, S. 349 ff. N. J. Berendsen: Af en gammel Journalists Erindringer, 1918, S. 135 ff., 150, 152 f., 157, 206, 227. Sorø Amtstidende 23. Juni 1924. Axel Henriques: Svundne Aar, 1929, S. 255—61.

Paul Læssøe Müller.

— S.s Hustru, *Julie S.*, f. Lund, havde under et Ferieophold i Rønne deltaget i en Dilettantforestilling, som Bornholms Kommandant, Oberst M. E. Fallesen, satte i Scene, og da hun var meget smuk og velbegavet, raadede han hende til at blive Skuespillerinde. De Forventninger, han havde vakt, kom han selv til at indfri, da han var blevet Chef for Det kgl. Teater; 22. Marts

1878 lod han hende debutere som Antonie i »Sparekassen«, en Appel til hendes københavnske Borgerlighed, og en Tid protegerede han hende, bl. a. ved at lade hende spille Titania i »En Skørsommernatsdrøm«. Men sine Mangler, et uslebent Københavneri i Diktionen, en vis forkælet Nonchalance, besejrede hun ikke, heller ikke, da hun fra 1880 til sin Død tilhørte Folketeatret og Casino, hvor hun hovedsagelig spillede paa sit skønne Ydre og sine smukke Øjne, bl. a. Kameliadamen og Thérèse Raquin, som begge paa dansk Scene blev kreeret af hende, men uden Beherskelse af Skuespilkunstens finere Midler. J. S. optraadte sidste Gang 4. Nov. 1892 paa Casino som Fru Latour i »Kalifen paa Eventyr«. Kun 32 Aar gammel døde hun af Tuberkulose. *Robert Neiiendam.*

Seckman (Seckmann, Sechmann), **Didrik** (Diderich), 1684—1743, Justitiarius i Højesteret. F. 1684, formentlig i Kbh., d. 1. Jan. 1743 sst., begr. sst. (Nic. Kgd.). Forældre: Raadmand Jørgen S. (d. 1696) og Sophie Didriksdatter. Gift 1° 10. Nov. 1712 i Kbh. (Helligg.) med Mechtele Dorothea Seckman, begr. 8. Febr. 1716 i Kbh., D. af senere Deputeret i Generalkommissariatet, Etatsraad Balthasar S. (1645—1722) og Magdalene Cathrine v. Platou (1661—93). 2° 28. Aug. 1722 i Kbh. (Frels.) med Thale Magdalene Braem, begr. 2. Nov. 1726 i Kbh. (Nic. Kgd.), D. af Stempelpapirforvalter Christian B. (d. 1716, gift 2° med Elisabeth Seckman, d. 1727) og Thale Lange (d. 1691). 3° 1728 (Vielsebrev 18. Juli) med Hedvig Susanne Bornemann, f. 13. Febr. 1686 i Kbh. (Frue), begr. 19. Jan. 1758 sst. (Frue) (gift 1° 1707 med Tøjhusskriver Jacob Nielsen, ca. 1642—1718, gift 1° med Maria Holst, d. 1705), D. af Professor Cosmus B. (s. d.) og Hustru.

D. S. blev 1709 Kancellisekretær og to Aar efter Justitssekretær i Højesteret, et Embede, han beholdt ogsaa efter sin Udnævnelse til Assessor 1726, dog uden Pligt til at læse i Retten. Fra 1737 til sin Død virkede han derpaa som Justitiarius, og denne korte Tid af knap seks Aar blev betydningsfuld for Retten. 1737 gaves der et Forbud mod Votering af et lige Antal Assessorer; den yngste skulde i fornødent Fald udtræde. Herved undgik man Ulempen ved det lige Stemmetal, der krævede Sagens Forelæggelse for Kongen. 1738 indførtes auskulterende Assessorer, der skulde uddannes ved at overvære Retsmøder og Voteringer. 1742 nedsattes en af D. S. og to Assessorer bestaaende Kommission, der udtog et Antal Sager og ledede skriftlig Behandling af dem til Aflastning af Arbejdet i Retssalen. Denne Fremgangsmaade, der stadig gen-

toges, blev til sidst en blivende Ordning. Da Christian VI. 1740 greb ind over for Domfældelsen af Stiftamtmand Niels Gersdorff for hans Afgørelse om Prokurator Withs Praktiseren, søgte D. S. i en veltalende Erklæring at opretholde den efter Rettens Flertals Opfattelse korrekte Højesteretsdom, der dog af Kongen i Tilslutning til Mindretallet regnedes for en Indtrængen paa Øvrighedsomraadet og derfor gjordes ugyldig. D. S.s juridiske Dygtighed skaffede ham 1737 det Hverv sammen med Andreas Hojer at paa-begynde en Revision af Danske og Norske Lov. Da Kofod Ancher 1741 blev Professor, havde D. S. været Censor ved Prøveforelæsningerne. D. S., som i øvrigt stod Ludvig Holberg nær, besørgede anonymt en Del Oversættelser af Molière og Regnard. — Justitsraad 1728. Etatsraad 1740.

S. Vedel: Den dansk-norske Højesterets Historie, 1888, S. 228—47. Troels G. Jørgensen: Bidrag til Højesterets Historie, 1939, S. 29 f.

Troels G. Jørgensen.

v. d. See, Henrik (H. van dem Zee), —1394—1429—, Biskop i Slesvig.

H. v. d. S. var af holstensk Adel. Han omtales første Gang 1394 som Domprovst i Slesvig. Mens Biskoppen Hans Skondelev var dansksindet, synes Domkapitlet, efter Navnene at dømme, langt overvejende at have været af tysk Herkomst, og Provsten ses i Tidens Akter i stadig Forbindelse med Hertug Gerhard og hans Slægt. Paa Danehoffet i Nyborg var han en af de seks Raader, man fra hertugelig Side ønskede som Voldgiftsdommere. Da Hans Skondelev døde, valgte Kapitlet ham til Biskop, Paven bekræftede Valget 1421, men Ærkebisen protesterede. Under Processen om Sønderjylland, der førtes for Kejser Sigismunds Domstol, gik H. v. d. S. Hertug Gerhards Sønner til Haande, idet han lod optage Vidnesbyrd til Gunst for dem og bekræftede Genparter af de Breve, de skulde støtte sig til. I øvrigt hindrede Alder, Sygdom og Blindhed ham i aktiv Optræden. Han magtede heller ikke Administrationen af sit Stift, hvorfor Paven 1424 paa Foranledning af Kong Erik (VII.) beskikkede ham en Koadjutor. 1425 kunde han ikke personlig møde paa Provinssynoden i Kbh., men sendte Stedfortrædere, og sidst i 1428 eller i Begyndelsen af 1429 nedlagde han sit Embede. Hans Efterfølger udnævntes 31. Jan. 1429.

Acta pontificum Danica, II, 1907, Nr. 1385, 1431, 1555 m. fl. Scriptores rerum Danicarum, VII, 1792, S. 349—71. Schleswig-holsteinische Siegel des Mittelalters, Abt. II: Die geistlichen Siegel, 1933, Tafel II, 4; IV, 1. K. Harms: Das Domkapitel zu Schleswig, 1914.

Ellen Jørgensen (Kr. Erslev).

Seeblad, Otte Knudsen, 1575—1631, Købmand og Borgmester. F. 22. Maj 1575 i Odense, d. 13. Sept. 1631 sst., begr. sst. (St. Knuds K.). Forældre: Borgmester Knud Jørgensen S. (d. 1580) og Karen Richardsdatter (d. 1579). Gift 1° med Birgitte Lauridsdatter. 2° 16. Okt. 1613 med Abigael Hasebard, f. 5. Jan. 1596 i Kbh., d. 27. Dec. 1667, D. af Livlæge, Dr. Jacob H. (1552—1607) og Kirstine Paaske (d. 1648).

O. K. S. var udgaaet fra en af Odenses Adel- og Handelslægter. Han fik sin videregaaende Uddannelse hos en Købmand i Hamburg og gik derefter i halvandet Aar i Militærtjeneste i Nederlandene. Herfra tog han til Norge, hvor han fik Ansættelse som Skriver hos Lensmanden i Trondhjem Len, Ludvig Munk. Efter dennes Afsættelse herfra 1596 fulgte O. K. S. med ned til Danmark og nedsatte sig snart efter som selvstændig Købmand i sin Fødeby Odense. — En Familietradition, hvis Paalidelighed ikke kan afgøres, sætter i øvrigt hans Navn i nøje Forbindelse med Ludvig Munks Hustru, Ellen Marsvin. — O. K. S. blev med Aarene en af de mest velansete Odenseborgere, blev Raadmand 1612 og Borgmester 1622. Han drev Handel i stort Format. Han var baade Stude- og Korneksportør og aftog betydelige Kornmængder fra Kronens Len paa Fyn. Han drev antagelig ogsaa Rederivirksomhed. Det vides i hvert Fald, at han 1624 sammen med et Par andre Odensekøbmænd købte Skib i Holland, som betaltes med Kornleverancer. Ogsaa med Polen maa han have haft udstrakt Handelsforbindelse, da hans Søn efter hans Død rejste dertil for at faa hans Forretninger ordnede. Det kan ogsaa bemærkes, at han skønt Provinskøbmand var Participant i Det ostindiske Kompagni. Han førte stort Hus i Odense og efterlod sig et kostbart Indbo. En Søn fortsatte hans Handelsvirksomhed.

Kallske Saml., Fol. Nr. 130, S. 79—91. H. P. Mumme: St. Knuds Kirke i Odense, 1844, S. 164 ff., 169. Vedel Simonsen: Rugaards Hist., II, 1, 1844, S. 85. C. T. Engelstoft: Odense Byes Hist., 2. Udg., 1880, S. 212—15, 238. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 21 f.; 8. Rk., VI, 1927, S. 66; 9. Rk., I, 1929, S. 133.

Astrid Friis (C. F. Bricka).

Seedorff Pedersen, Hans Hartvig Otto, f. 1892, Forfatter. F. 12. Aug. 1892 i Aarhus. Forældre: Kommunalærer, senere Overlærer Hans Carl Pedersen (f. 1854) og Ingeborg Margrethe Seedorff (f. 1869). Skrev sig til 1920 Seedorff, Hans Hartvig. Gift 8. Nov. 1919 i Aarhus med Karen Else Gøthe Voeler, f. 18. April 1898 i Aarslev, Hasle Herred, D. af Mejeriforpagter, senere Fabrikant

i Aarhus Jens Peter Jensen (1859—1922) og Christine Gøthea Pedersen (1862—1935). Navneforandring 2. Juni 1916.

S. P. blev Student 1911 fra Marselisborg Skole og cand. phil. 1912, var derefter Journalist ved »Aarhus Amtstidende« 1912—14 og skrev i de følgende to Aar Korrespondancer fra Sverige, Norge, Tyskland og Rusland. Han var Journalist ved »Berlingske Tidende« 1916—17 og en kortere Tid 1917 Delegeret ved det danske Gesandtskab i Petrograd, hvor han var knyttet til det Kontor, der varetog Østrig-Ungarns Interesser i Rusland. 1919—20 foretog han en Rejse Jordan rundt og har siden gjort talrige Rejser. Han har været Medarbejder ved flere Dagblade, længst ved »Politiken«. 1918 fik han Carl Møllers Legat, 1925 Drachmann Legatet, 1931 Otto Benzons Forfatterlegat og 1935 Anckers Legat. Hans Digtning indlededes 1916 med Samlingen »Vinløv og Vedbend«; den efterfulgtes af Digtsamlingerne »Hyben« (1917), »Fra Danmark til Dvina« (1918), »Mod fremmede Stjærner« (1919), »De syngende Palmer«, »De hundrede Veje« og Universitetskantaten (alle 1921), »Sorgenfris Viser« (1928), »De hængende Haver« (1931) og »Genskær af Stjærnerne« (1937); endvidere har han skrevet Kantate ved Indvielse af Aarhus Universitet (1933) og Studenterforeningens Ruskantate (1934). Af dramatiske Arbejder har han skrevet »Hyldest til Holberg« (1922), der blev opført paa Det kgl. Teater i Anledning af dets 200 Aars Jubilæum. Han har udgivet de to Rejsebøger paa Prosa »To i en Kuffert« (1928) og »»To tredje, Eldorado«« (1929). S. P. viste sig allerede i sin Debutbog som en sikker Kunstner af en smittende Stemningsrigdom. Til Grund for denne Bog som for hele hans senere Produktion ligger en dionysisk Livsfølelse, der faar Rytmerne til at spænde sig og svulme. Han har haft Forbilleder, Bellman, Drachmann, Wildenwey, af yngre Danske Holstein og Rørdam, men han har lige fra Begyndelsen forstaaet at anslaa sine egne Toner og fylde sine Digte med sine indre og ydre Oplevelser. Han har naaet en i Danmark ret enestaaende Popularitet ved sine burlleske og drastiske Viser, af hvilke flere er blevet foredraget paa københavnske Kabaretter Aar og atter Aar igen. Selv om hans egentlige lyriske Digte ikke har vundet en lignende Folkeyndest, er han dog en af de Digttere i Samtiden, der har faaet et stort Publikum. Han har faaet det i Kraft af den Festivitas, der fylder hans Sind, og som han har formaaet at overføre direkte i Ord og Rytmer. Han er for saa vidt Drachmanns nærmeste Arvtager, men der er dog den ikke ubetydelige Forskel, at mens Drachmann vanligt benyttede de generelle, ret farveløse Udtryk, søger S. P. de udsøgte, de farverige og klangskønne. Mens

Drachmann i sine talrige Lejlighedsdigte som oftest nøjedes med en Prosa omsat til Vers, har S. P. altid anstrengt sig for at gøre ogsaa et Lejlighedsdigt til en skøn Ting, og visse af hans mest vellykkede Lejlighedsdigte indtager da ogsaa en Plads Side om Side med hans mest personlige Følelses-, Stemnings- og Drømmedigte. — S. P. staar ikke sjældent i Fare for, at Ordene tager Magten fra ham, at de tvinger sig for voldsomt, for enevældigt paa, at de kommer til at overdøve den Følelse, som dog er Digtets Udgangspunkt. Dette sker især i hans egentlige Stemningsdigte, som ikke har faste Holdpunkter i den ydre Virkelighed. Det har derfor været et stort Held for ham, at han har set saa meget, at han har fyldt sine Øjne og sit Sind med Landskaber og Mennesker i fremmede Lande. De har været udmærkede Støttestrukturer for en lang Række af hans Digte i saa at sige alle hans Samlinger. Betydeligst er han som Landskabsmaler, thi han har forstaaet at tilegne sig Landskaberne med alle sine Sanser, men selv om han ikke i sin Lyrik er en Karakter-skildrer af Mennesker, har han dog fanget mange fremmede Fysiognomier og gengivet dem i hastige og skarpe Rids, saa at Billeder lever videre i vort Syn og vort Gemyt. — Visse Digte i S. P.s senere Samlinger har mørkere og mere bekymrede Toner end dem, vi mødte i hans første Bog; han bekender sig ikke aabenlyst, thi sjælelig Ublufærdighed ligger ham fjernt, men ingen opmærksom Læser kan undgaa at mærke, at han i de vanskelige Overgangsaaer fra Ungdommen til Manddommen har haft sine alvorlige Tvivl og Depressioner at kæmpe med. For øvrigt var heller ikke i hans første Bøger alt idel Lyst og Rus og Lykke. Nogle af hans smukkeste Digte var netop de drømmeindspundne elegiske, hvor den dominerende Følelse var et intimt Vemod. Dette forhindrer imidlertid ikke, at S. P. vil blive staaende i Litteraturen som en Opstemthedens, en Livsglædens Repræsentant, der midt i en mørk og vanskelig Tid gav Skønhedsglæden og en epikuræisk Nydelseslyst Udtryk, der var lige saa friske, som de var fulde af Sødme, og hvor den Grovhed, der klæber ved al jordisk Lyst, var rensat og adlet af Aand. — *Ingenio et arti* 1933.

Studenterne 1911, 1936, S. 286. Chr. Rimestad: Fra Stuckenbergs til Seedorff, II, 1923, S. 128—35.

Chr. Rimestad.

Seefeld. Den jyske Lavadelslægt S., som i 16. Aarhundrede tog Navn efter sit Vaaben — en med tre Søblade belagt Bjælke — føres tilbage til to Brødre Ridderen Thomes Mogensen (nævnt 1400 og 23) til Dalsgaard og Jep Mogensen (nævnt 1400 og 06) til Refsnæs, hvis Sønesøns Søn Niels Jensen (d. tidl. 1537) til

Refsnæs var Bedstefader til Christoffer Lauridsen S. (1543—1612) til Refsnæs; dennes Sønner var Viffert S. (1588—1662) til Viffertsholm og Tustrup og nedenn. Bogsamler Rigsraaden Jørgen S. (1594—1662) til Næs og Tustrup. — Ridderen Thomes Mogenssen (nævnt 1400 og 23) var Oldefader til Jens Tygesen (d. mellem 1532 og 38) til Dalsgaard, hvis Sønesøn var nedenn. Hofmester Jacob S. (1545—99) til Visborg og Sostrup; af hans Børn skal nævnes Sophie S. (d. 1601), der ægtede Rigsraaden »rige« Hans Johansen Lindenov (1573—1642), og Enevold S. (d. tidl. 1655) til Dalsgaard og Visborg m. m., hvis Søn Jørgen S. (1606—66) til Visborggaard, Stenalt, Vaar og Øland var Bedstefader til Major Jørgen Ulrik S. (1676—1745), med hvem Slægten udsluktes.

Danmarks Adels Aarvog, XXXI, 1914, S. 452—64; XL, 1923, S. 557.

Albert Fabritius.

Seefeld, Jacob, 1545—99, til Visborg, Rigsraad. F. 1. Sept. 1545 paa Visborg, d. 15. Nov. 1599 paa Gaunø, begr. i Visborg K. Forældre: Enevold Jensen S. (d. 1557) og Agathe Johansdatter Pogwisch (d. 1568). Gift 1° 1570 paa Dronningborg med Sophie Rosenkrantz, f. ca. 1551, d. Okt. 1571 paa Visborg, D. af Otte R. til Næsbyholm (d. 1557) og Ide Mogensdatter Gjøe (d. 1563). 2° 13. Sept. 1573 paa Kalundborg Slot med Sophie Bille, f. 8. Dec. 1549 paa Aarhusgaard, d. 31. Marts 1608 paa Visborg, D. af Peder B. (s. d.) og Hustru.

J. S. opdroges efter Faderens Død hos en Moster i Itzehoe og (fra 1561) hos en tysk Adelsmand. 1564 kom han hjem; 1566—68 gjorde han Tjeneste som Hofjunker og deltog som saadan i Syvaarskrigen. Ved Moderens Død forlod han Hoftjenesten og levede nu i en Aarrække som Privatmand paa Visborg, som han 1575—76 ombyggede efter sin Tids Mode og med usædvanlig mange Taarne. Hjemegnens geologiske Forhold tillod ham at producere store Mængder af Bygningskalk, som han solgte Kronen til Brug bl. a. ved Kronborgs Opførelse; Indtægten heraf synes at have dannet Grundlaget for hans Rigdom, der i Forening med hans to fordelagtige Giftermaal banede ham Vej ind i Højadelens Kred. Med sin første Hustru fik han Skærvad i Djursland, og i samme Landsdel erhvervede han ved Skøde 1586 Sostrup, det nuværende Benzon, hvis anselige Hovedbygning paabegyndtes i hans Dødsaar og fuldførtes af Enken. Desuden ejede han flere mindre himmerlandske Herregaarde, nemlig Mølgaard (afhændet 1581), Dalsgaard, Vraagaard og Randrup.

Ved den store Udvidelse af Rigsraadet 1581 optoges J. S. deri,

og samtidig blev han Stiftslensmand i Aarhus Stift med Sæde paa Aarhusgaard. Denne betydelige Forlening beholdt han dog kun til 1583, da han ombyttede den med Mariager Kloster, der laa bekvemmere for ham, og som han beholdt til sin Død. 1585 sendtes han til Norge for at holde Retterting. 1590 ledsagede han Frederik II.s Datter Elisabeth til hendes fremtidige Hjem i Braunschweig, som han n. A. i Enkedronningens Følge atter gæstede. 1590 og 1598 forhandlede han med gottorpske Kommissærer, 1593 fulgte han den unge Christian IV. til Hyldingen i Flensborg, 1595 paa en Rejse i Nordtyskland. 1593—94 var han en af Rigsraadets Repræsentanter under dets heftige Strid med Enkedronning Sophie. Fra Maj 1595 til Aug. n. A. var han endog Medlem af Formynderstyrelsen, hvis Indflydelse dog i dette Tidsrum allerede var noget reduceret. Efter Christian IV.s Giftermaal udnævntes han 1598 til Dronning Anna Cathrines Hofmester og bar som saadan Kronen ved hendes Kroning. — J. S. synes at have været en self-made Mand af betydelig praktisk og økonomisk Dygtighed, men en noget haardhændet Stræbernatur; trods hans Hengivenhed for Birgitte Gjõe, hvis Kreds han i sine yngre Aar tilhørte, savnes hos ham det Præg af høj aandelig Kultur, der udmærkede adskillige af hans samtidige Standsfæller. Mere end om Jørgen Rosenkrantz, hvem han politisk stod nær, minder han ved sin Karakter om sin Genbo og Uven Jørgen Lykke til Overgaard. Han efterlod sig en talrig Børneflokk. — Ligsten og Epitafium med Portræt i Visborg K. Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 454. N. L. Arcander: Ligprædiken over J. S., 1602. A. Heise i Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 593—603. Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjõe, udg. ved G. L. Wad, II, 1893.

Henry Bruun.

Seefeld, Jørgen, 1594—1662, Rigsraad, Bogsamler. F. 7. Marts 1594 paa Refsnæs, d. 28. Febr. 1662 i Kbh., begr. i Blenstrup K. Forældre: Christoffer Lauridsen S. til Refsnæs (1543—1612) og Else Nielsdatter Benderup til Kvotrup (d. senest 1642). Ugift.

J. S. gik først i Viborg Skole, blev derpaa af sin Fader sendt til Udlandet og studerede 1610—13 i Leipzig og 1613—15 i Wittenberg, hvorefter han besøgte Strassburg, Frankrig, England og Holland (1615—18). 1619—21 gjorde han Tjeneste i den kursachsiske Hær. 1622—27 var han Sekretær i Danske Kancelli; som saadan overdroges det ham 1624 at fængsle i Malmø Hovedmanden for den katolske Propaganda i Danmark, Jesuiten Arnold Wyswyller, der tilmed var beskyldt for forskellige For-

brydelser, og 1626 blev der betroet ham en Sendelse til Gustaf Adolf i Preussen. 1627 gjorde han en Tid Tjeneste ved Christian IV.s Hær i Tyskland og var derefter 1627—29 Krigskommissarius paa Samsø. 1630 opnaaede han den Stilling, han hele sit senere Liv var knyttet til, nemlig Landsdommerembedet i Sjælland, hvortil var lagt Ringsted Kloster som Embedslen. Men tillige blev han i Maj 1640 Medlem af Rigsraadet. I denne Egenskab var han en af Kommissærerne ved Forhandlingerne med de nederlandske Gesandter i Stade 1641, var n. A. Medlem af en Kommission i Kolding til Afgørelse af Digestridigheder med Hertugen af Gottorp og 1645 en af Fredskommissærerne ved Mødet i Brömsebro. Under Frederik III.s Regering hørte han til Corfitz Ulfeldts Modstandere og var Medlem af Undersøgelseskommissionen angaaende Leverancerne til Bremerholm 1652, men spillede i det hele ikke nogen større politisk Rolle. Under Kbh.s Belejring opholdt han sig i Staden og var med til at aabne Ulfeldts Brevskabe 1659; n. A. under det store Stændermøde var han svagelig. Det hedder sig, at Embedet som Rigskansler, som han midlertidig havde overtaget en Del af 1646, blev ham tilbudt i Nov. 1660; men hans Deltagelse i den nye Regering kom dog til at indskrænke sig til, at han blev Medlem af Højesteret og af den første Lovkommission 1661.

J. S. var i mange Henseender en ejendommelig Mand. Hans humoristiske Sans omtales i Beretninger og fremgaar ret levende af hans Breve; ved Siden deraf var han en Kvindehader, der kun vilde have Mandfolk til sin Opvartning i sit store Hus og altid forblev ugift. Han var som Dommer en Mand af udpræget Retsindighed og den største Upartiskhed og tillige i sine politiske og sociale Anskuelser frisindet og med et aabent Blik for Adelens Svagheder. Vel opsatte han sammen med sine adelige Fæller i Lovkommissionen en Klage over, at de var i Mindretal, men samtidig afgav han, vistnok i Anledning af Overvejelsen om Adels Privilegier, en Erklæring over forskellige Spørgsmaal vedrørende Standens Stilling, i hvilken han drog stærkt til Felts mod dens slette Opdragelse og Uddannelse og mod dens Misbrug af sine Særrettigheder og anbefalede saavel Ægteskaber mellem adelige og borgerlige og Ret for ikke-adelige til at pante og købe adeligt Gods, Frigivelse af Øksnehandelen som ogsaa større Friheder i visse Henseender for Bønderne — thi »naar Nærestanden er ødelagt, saa er baade Lære- og Værgestanden ogsaa ruineret«.

Mest karakteristisk for ham var dog hans litterære og bibliofile Interesse. Hans store Bogsamling (vistnok over 26 000 Bind)

havde sin Plads paa Ringsted Kloster. Alle Videnskaber var repræsenterede, og en stor Mængde Sjældenheder fandtes baade af Bøger og Haandskrifter af Pergament og Papir. J. S. havde forskellige Bibliotekarere til at styre Samlingen og aabnede inden- og udenlandske lærde Adgang til dens Benyttelse. Umiddelbart før Roskildefreden fik Corfitz Ulfeldt, J. S.s gamle Fjende, Karl X. Gustaf, der stod som Sejrrherre i Sjælland, til at skænke sig Biblioteket, og medens J. S. paa sin Konges Ordre havde begivet sig til Kbh., lod Ulfeldt den største Del af det føre til sin Gaard Bavelse og derfra senere til Malmø. Forgæves gjorde den danske Regering Forestillinger, og forgæves søgte J. S. senere en mindelig Ordning af Sagen. Biblioteket var og blev, for den allerstørste Dels Vedkommende, tabt, ikke alene for J. S., men ogsaa for Danmark, thi den svenske Regering lod det senere konfiskere fra Ulfeldt og føre til Stockholm, hvor det meste af det vistnok brændte ved Slotsbranden 1697. Enkelte Haandskrifter fra Samlingen er dog endnu i svensk Eje, bl. a. en Del islandske og oldnorske og Haandskrifter af danske Landskabslove. I Det kgl. Bibliotek i Kbh. findes nogle Samlinger af Afskrifter af Stadsretter, Privilegier o. a. Aktstykker, en Skildring paa Dansk af Frederik II.s Historie, nogle Optegnelser til Christian IV.s og Frederik III.s Historie m. m., som stammer fra J. S.s Bibliotek og delvis er skrevet med hans egen Haand — alt Vidnesbyrd om hans stærke fædrelandshistoriske Interesse.

Biblioteket havde kostet J. S. mange Penge (han angav selv: over 50 000 Rdl.), og hans Godser — bl. a. Næsholm (Hellum H.), Lykkegaard (sst.) og Helminggaard (Aars H.) — led ved Krigen. Saaledes gik det efterhaanden i høj Grad økonomisk tilbage for ham; han maatte sælge en Del af sit Arvegods og stifte stor Gæld. Ved sin Død skyldte han sin Husvært i Kbh. betydelige Summer for Leje og Underhold.

Malerier paa Gaunø og Clausholm. Portrætteret paa Heinr. Hansens Maleri 1879—80 af Arvehyldingen 1660 (Fr.borg). Stik bl. a. af Alb. Haelwegh efter Maleri af Abr. Wuchters.

Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 458. E. C. Werlauff: J. S. og hans Bibliothek, *Nyt Hist. Tidsskr.*, VI, 1856, S. 204—45. H. F. Rørdam: Klavs Christoffersen Lyskanders Levned samt hans Bog om Danske Skribenter, 1868. O. Walde: Storhetstidens litterära krigsbyten, II, 1920. W. Christensen i *Festskrift til Kr. Erslev fra danske Historikere*, 1927, S. 329 ff. A. Krarup: *Katalog over Universitetsbibliotekets Haandskrifter*, II, 1935. *Personalhist. Tidsskr.*, 6. Rk., IV, 1913, S. 232—43; 7. Rk., III, 1919, S. 56 f.; 9. Rk., II, 1930, S. 20—25. J. V. Christensen i *Aarbog for Hist. Samfund for Sorø Amt*, II, 1913, S. 17—20.

J. A. Fridericia (C. O. Bøggild Andersen)*.

v. Seelen, Johann Heinrich, 1687—1762, Rektor, Litterærhistoriker. F. 8. Aug. 1687 i Asel, Hannover, d. 22. Okt. 1762 i Lübeck, begr. sst. (St. Katharina K.). Forældre: Sognepræst Erich Zacharias v. S. (ca. 1647—98) og Margrethe Elisabeth Hoffmann (d. 1712). Gift 1° 21. Sept. 1716 i Flensborg med Ursula Koch, d. 28. Juni 1742 i Lübeck, D. af Købmand Simon K. i Flensborg. 2° 25. April 1746 i Lübeck med Margaretha Dorothea zum Felde, d. Maj 1771 i Lübeck, D. af Pastor, Mag. Heinrich z. F. i Padingbüttel ved Bremen.

v. S. blev 1704 optaget i Gymnasiet i Stade og havde her det Held i høj Grad at vinde sin Rektor, den lærde Michael Richey, for sig. Han var i flere Aar Husfælle i Rektorens Hjem og fik fri Adgang til hans ypperlige Bibliotek, og her lagdes Grunden til v. S.s udbredte Kundskaber og Interesse for Lærdomshistorie. Tidligt udviklet som han var, kunde han allerede 1709, 21 Aar gammel, optræde som Forfatter af en latinsk Tale, og 1711 udgav han et lovende Arbejde »Stada literata«, der med sine talrige biografiske og litterærhistoriske Efterretninger om lærde, knyttet til en bestemt Lokalitet, blev typisk for en stor Del af hans senere Forfatterskab. S. A. drog han som Student til Wittenberg, blev dog allerede 1713 Konrektor i Flensborg, forflyttedes 1715 i samme Stilling til Stade og fik endelig 1718 Rektoratet i Lübeck. 1725 blev han Lic. theol. i Rostock. v. S. har udfoldet en usædvanlig frugtbar Forfattervirksomhed af filologisk, teologisk og historisk Art. En ikke ringe Del af hans Skrifter, hvis Antal er blevet gjort op til 354, er nu aldeles forældet. Dette gælder bl. a. hans teologiske, hvori han viser sig som stiv ortodoks, ivrig for at forsvare Luthers Minde og den augsburgske Trosbekendelse. Derimod er hans talrige Bidrag til Kirke- og Lærdomshistorien endnu af Betydning. Saaledes kan nævnes de især kirkehistorisk vigtige Skrifter »Philocalia epistolica« (1728) og »Deliciae epistolicae« (1729), der indeholder mange Breve fra berømte Teologer, og navnlig hans Hovedværk »Athenae Lubecenses« (I—IV, 1719—22), der bringer i Snesevis af Biografier af Embedsmænd i Lübeck. Fra sin Konrektortid i Flensborg nærrede v. S. en stærk Kærlighed til denne By, til hvis Historie han sammen med sin Ven, Borgmester G. Clæden, har givet gode Bidrag i »Memorabilium Flensburgensium . . . Sylloge« (1752). Ved sin utrættelige Virksomhed som Samler og Forfatter har v. S. i høj Grad gjort sig fortjent af Lærdomshistorien. — Epitafium med Portræt i St. Katharina K. i Lübeck. Stik af C. Fritsch i Hamburg 1726. Sortkunstblad af J. J. Haid efter Maleri af v. d. Hude.

Selvbiografi i J. H. v. Seelen: Athenae Lubecenses, IV, 1722, S. 544—82. J. Klefeker: Bibliotheca eruditorum praecocium, 1717, S. 345 ff. Johs. Moller: Cimbria literata, II, 1744, S. 828—31. E. F. Schmersahl: Geschichte jetztlebender Gottesgelehrten, I, 1751, S. 930—67. H. Doering: Die gelehrten Theologen Deutschlands im 18. und 19. Jahrhundert, IV, 1835, S. 147—67.

Bjørn Kornerup.

Seerup, Jens Jørgensen, ca. 1670—1739, Amtmand. F. ca. 1670, d. mellem 6. April og 31. Aug. 1739 paa Hald, mulig begr. i Funder K. Forældre formentlig: Medejer af Restrup i Rinds Herred Jørgen Jensen (d. senest 1686) og Ellen Jensdatter. Gift 1° 16. Sept. 1695 i Skive med Else Fursman, f. ca. 1634, d. 21. Maj 1706 i Skive (gift 1° med Niels Falchen), Søster til Christian Fursman (s. d.). 2° med Marie (Marine) Kruse.

J. J. S. var fra 1700 Birkedommer og Inspektør ved Baroniet Rysenstein og fik 1702 fra dette Gaarden Herpinggaard, som han beholdt til 1717. 1712 blev han Kongens Forvalter over Dronningborg Gods og fik kort efter tillige Bestyrelsen af Mariager Klosters Gods, der ved hans ivrige Medarbejde var blevet sekvestreret 1713 og derpaa mod en ringe Erstatning dømt tilbage til Kronen. Ved Nytaar 1715 forelagde han mundtlig og skriftlig Kongen Plan om at bortsælge det daarligste, mest spredte Ryttergods i Landet, men samtidig ved Køb af Proprietærgods og Benyttelse af Tilbagekøbs- (Relutions-)retten til det i tidligere Tid til Kronens Kreditorer bortsolgte Gods at danne nye, samlede Omraader. Sammen med Etatsraad Ole Krabbe (s. d.), under stadigt, yderst virksomt Medarbejde af Kongen personlig, var J. J. S. fra 1716 den drivende Kraft ved Salg, Køb og Tilbagekøb af Gods for vældige Summer og gav yderligere Stødet til Oprettelsen paa stærkt ændret Grundlag af nye Rytterdistrikter, omfattende omtrent en Femtedel af Landets Hartkorn, men betraadte ikke sjælden Krogveje for at drive sine Planer igennem. Personlig Fordel havde han ikke søgt. Flere Aar igennem stod han højt i Kongens Gunst, blev 1716 Amtmand over Dronningborg, Silkeborg og Mariager Amter, men ved sin hensynsløse Iver for Kongens, Kronens Fordel skabte han sig mange Fjender blandt Godsejerne, og Kongen unddrog sig efterhaanden hans Indflydelse. 1725 fik han Lejlighed til at udtale sig om de selvejende Bønders Rettigheder og Pligter og viste atter sit enestaaende Kendskab til Landboforhold og sin Iver for at skaffe Kronen Indtægter. Ved Tronskiftet 1730 mistede han sine Embeder. 1717—36 ejede han Hald Gaard og Gods, som han overlod til sin Svigersøn, Landsdommer, Justitsraad Enevold Heug. Han ejede ogsaa en Tid Gaarden Boller i Romlund Sogn samt

Hovedgaarden Sejlgaard i Funder Sogn, i hvis Kirke han indrettede sig Begravelse. Han udgav 1728 »Morgen- og Aftenandagter« (optrykt 1734). — Justitsraad 1717. Etatsraad 1728.

J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660—1848, 1895, S. 120 f. Hist. Tidsskr., 9. Rk., III, 1925, S. 1—92. Dsk. Mag., 6. Rk., V, 1930, S. 357—69. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926 (se Registeret).

Rockstroh.

Seest, Knud Tanggaard, f. 1879, Arkitekt. F. 16. Dec. 1879 i Mølby ved Haderslev. Forældre: Maler Jeppe Nielsen S. (1850—1921) og Mariane Dahl (1842—1908). Gift 1° 3. Juli 1908 i Kbh. (Frels.) med Karen Marie Zoega Boesen, f. 2. Aug. 1884 i Kbh. (Jac.), d. 10. Okt. 1913 i Hellerup, D. af Landskabsmaler Johannes B. (s. d.) og Hustru. 2° 24. Juli 1915 i Hellerup med Ellen Zoega Boesen, f. 20. Dec. 1885 paa Frbg. (Vartov), Søster til 1. Hustru.

S. tog Præliminæreksamen 1896 i Aarhus og var derefter fire Aar i Handelslære i samme By, men traadte 1900 ud af Læren for at blive Arkitekt. Han gjorde Svendestykke som Tømrer 1902 og gennemgik Aarhus tekniske Skole. 1904 kom han ind paa Kunstakademiets Arkitekturskole; 1909 tog han Afgangseksamen fra denne. S.s Navn som ung er særlig knyttet til de Smaahuse, han opførte som Arkitekt for Søborg Forskønnelsesforening, f. Eks. Runebergs Allé 7, 12, 15, 41 (1916) og Søborg Hovedgade 78. I deres hjemlige, plastisk følsomme, borgerlig enkle Form er de Udtryk for den Retning, der var indledet med Ulrik Plesner, Schultze-Naumburg (Kulturarbeiten) og ved engelsk Paavirkning, og som paa det Tidspunkt yderligere var styrket ved Foreningen 3. Dec.s Studieture til Sønderjylland (Tønder og Landbygninger). En lignende Karakter har Frbg. kommunale Funktionærers Haveby, Finsensvej 102—30 samt ved Buen og Ved Grænsen, af S. og H. H. Koch i Forening (1913). S. har desuden bygget enkelte andre Villaer og større Beboelsesejendomme. Fra 1906 var han knyttet til Statsbanerne, 1919 blev han Banearkitekt, 1922 Overarkitekt. En lang Række Nybygninger og Ombygninger af Stationer, i hvilke de mange tekniske Krav er forenet med en stilfuld og i Reglen hjemlig præget Udformning, repræsenterer hans Embedsvirksomhed. Hans kunstneriske Udvikling har for øvrigt gennemløbet de samme Afsnit som hos Flertallet af hans samtidige: fra den begyndende, endnu udpræget stemningsbetonede Saglighed (sml. ovenfor) over Nyklassicisme til Modernisme. Til Nyklassicismen hører bl. a. Stationsbygningerne i Ringsted (1925), Padborg (1928), Aar-

hus og Horsens (begge 1929). En Overgang til Modernismen danner Stationerne i Fredericia (1935) og Vordingborg (1937; Posthus sst. s. A.). Helt præget af Modernismens Opfattelse er Stationerne ved Kbh.s Nærtrafik. En forfinet, rationel Smag kendetegner ogsaa S.s Indretning af Statsbanernes Færger og Skibe paa Korsør—Nyborg og Kalundborg—Aarhus Ruterne (1931—39, Medarbejder Sigurd Christensen). For Ingeniørfirmaet Kampsax har han projekteret Hovedbygningen paa Teherans Banegaard (1935). Ogsaa Monumentet paa Fredericia Vold for Jernbanemænd, der forulykker under Tjenesten, skyldes S. (1939); det er anlagt terrasseformet om en Midterstele, saaledes at nye Indskrifttavler kan føjes til. — R. 1927. DM. 1929.

Architekten, Medd. fra Akad. Arkitektforen., X, 1908, S. 482; XIX, 1917, S. 41 f.; XXIX, 1927, Maanedshæfte, S. 250 f.; XXXVI, 1934, Maanedshæfte, S. 165—92. Gamle Bygninger paa Landet, udg. af Foren. af 3. Dec. 1892, I, 1911, T. 14, 17 f. Dansk Arkitektforenings Tidsskr., IX, 1916, S. 254 ff., 264 ff. Villaaen, II, 1916—17, S. 27 ff. Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri, VI, 1933, S. 36 ff., 90 ff.

Knud Millech.

Sefeldt, se Seefeld.

Segelcke, Thomas Riise, 1831—1902, Landøkonom, Mejeritekniker. F. 2. Maj 1831 paa Kærsgaard ved Hjørring, d. 12. Nov. 1902 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Proprietær Eiler Hagerup Bornemann S. (1792—1856) og Ane Kirstine Bønnelycke (1796—1855). Ugift.

S.s Fader, der var Søn af den norskfødte Sognepræst Axel Rosenkrantz S. i Vrensted, begyndte som Handelsmand, men købte 1821 under Landbrugskrisen Hovedgaarden Kærsgaard Nordvest for Hjørring. Han var en dygtig Landmand, som fulgte med i Tidens Faglitteratur, og som ogsaa ønskede sine Sønner uddannet til Landmænd. S. blev derfor tidligt fortrolig med Gaardens Arbejde, men fik tillige sin Lyst til Studier vakt. Elleve Aar gammel kom han i Aarhus Realskole og begyndte derefter at forberede sig til Universitetet, men Faderen holdt fast ved, at Uddannelsen skulde tage Sigte paa Landmandsgerningen. Resultatet blev da, at S. drog til Kbh. 1848, tog Præliminæreksamen og derefter Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestanstalt, hvor han 1853 blev Amanuensis hos Professor Forchhammer og n. A. tog den afsluttende Eksamen i anvendt Naturvidenskab. Hans Flid og Begavelse havde vakt Lærernes, navnlig Forchhammers, Interesse for ham, og som Amanuensis fik han Lejlighed til at fortsætte sin Uddannelse i Kemi. Han opgav nu Tanken om at blive praktisk Landmand, men fast-

holdt sin Tilknytning til Landøkonomien ved at vælge Agrikulturkemien til Speciale. De banebrydende Resultater, denne Videnskab netop da havde naaet, viste, at der her laa store Muligheder for et Arbejde til Landbrugets Fremme. Professor B. S. Jørgensen, der havde givet S. forskelligt landøkonomisk Oversættelsesarbejde, tilskyndede ham til at dyrke Agrikulturkemien og hjalp sammen med Forchhammer til at skaffe ham Understøttelse til et længere Studieophold i Udlandet. 1855 fratraadte han Amanuensisstillingen, men paa Grund af Faderens Død 1856 begyndte Udenlandsrejsen først 1857. I Tyskland studerede han hos J. A. Stöckhardt i Tharandt ved Dresden, men størst Udbytte fik han af Opholdet i England, hvortil han kom efter at have gennemrejst Schweiz og Holland, og hvor han blev Elev hos J. B. Lawes og J. H. Gilbert paa Rothamsted Forsøgsanstalt. S. begejstredes for det Forskningsarbejde, han her kom til at tage Del i, og som Medarbejder forblev han paa Rothamsted to Aar ud over den planlagte Studietid. Han stiftede Bekendtskab med Englands førende Kemikere og lærte samtidig engelsk Landbrug grundigt at kende. 1859 rejste han til Frankrig, og efter endnu et Ophold i Tyskland vendte han hjem. Baade i Tyskland og England var der blevet tilbudt ham Stillinger, men han ønskede en Virksomhed hjemme. Her ventede ham imidlertid ingen Stilling som Agrikulturkemiker. Den nyoprettede Landbohøjskole havde endnu ingen særlig Lærerpøst i Faget og han fandt ikke Tilslutning til Tanken om Oprettelse af en Forsøgsstation.

Det blev et Forslag fra B. S. Jørgensen, som gav Stødet til, at S. valgte at begynde det Arbejde for dansk Mejeribrug, der blev hans Livs Hovedopgave. Mejeribrugets Teknik var baade her og i Udlandet et endnu uudforsket Omraade, og der arbejdedes alene paa Grundlag af Sædvane og praktiske Erfaringer, for en stor Del ført her til Landet fra Hollands og Holstens Mejeribrug. Metoderne var primitive og Resultaterne usikre, ikke mindst med Henblik paa Produkternes Kvalitet. Forsknings-, Forsøgs- og Oplysningsarbejde var saaledes i høj Grad tiltrængt, og 1860 besluttede Landhusholdningsselskabet paa Forslag af den ene af Præsidenterne, B. S. Jørgensen, at tage Opgaven op. Med en foreløbig Understøttelse fra Selskabet tog S. Ophold paa Voergaard Mejeri i Vendsyssel og lærte her Mejeribrugets almindelige Praksis fra Grunden. 1861 indtraadte han officielt i Landhusholdningsselskabets Tjeneste, men først efterhaanden fik Stillingen en mere fast Karakter, og S. betegnedes som Selskabets Konsulent. Som det danske Landbrugs første Konsulent virkede han i denne Stilling til 1880 og var der-

efter Indenrigsministeriets Konsulent i Mejeribrug. S. gik frem med stor Grundighed og tog straks fat ude i det praktiske Mejeribrug, hvor han lærte Mejerskerne at arbejde nøjagtigt og at kontrollere deres Fremgangsmaader ved omhyggelig Maaling af Temperatur og Vægt. Han viste Betydningen af regelmæssige Optegnelser og Regnskab over Produktionen, og selv indsamlede han ved sine Iagttagelser fra Praksis et stort Materiale, der satte ham i Stand til at udvælge de bedste blandt de anvendte Metoder. Videnskabelig trænet, som han var, formaaede han at skabe et virkeligt Kendskab til Processerne ved Produkternes Behandling og, som den første, at udarbejde Mejeribrugets Teori. Det blev hans store Fortjeneste at grundlægge en rationel Mejeriteknik. S. var klar over, at det var ved Smørfremstilling, at dansk Mejeribrug havde sine største Muligheder, og de første Resultater af sine Undersøgelser offentliggjorde han i en Afhandling »Meddelelser vedrørende Mejerivæsenet« i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1862, som fortsattes i senere Aargange, men nogen almindelig Anerkendelse opnaaede han endnu ikke. I Landhusholdningsselskabet rejstes der endda kort efter Tvivl om Arbejdets praktiske Betydning, men det viste sig snart, at netop Praktikerne lærte at skønne paa hans Vejledning. Større Landmænd, som var Ejere af Herregaardsmejerier, traadte i Samarbejde med ham og fulgte hans Metoder, men S. arbejdede tillige for at skaffe Forbedringerne Indpas i det mindre Landbrug, som hidtil havde været særlig langt tilbage med Hensyn til Mejeriprodukternes Behandling. 1865 udgav han »Veiledning i Smørtilberedning for mindre Jordbrugere«, og han fik Bønderpigerne til i stort Tal at gaa i Lære paa Herregaardsmejerierne. Ogsaa Landmændene selv opfordrede S. til at lære Mejeriteknikken. Til at begynde med fulgtes Opfordringen mest af Forpagter- og Godsejersønner, men snart kom Bønder- sønnerne med. Antallet af Mejerielever, der uddannedes efter S.s Vejledning, gik op til henvend 1000, og efterhaanden afløstes Mejerskerne af veluddannede Mejerister. En Del unge Landmænd uddannede S. til Mejeriassistenter, som blev ansat under Landboforeningerne, den første under Maribo Amts økonomiske Selskab 1869, og som navnlig virkede inden for Bondelandbruget. Selv holdt S. talrige Foredrag og skrev især i »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Ugeskrift for Landmænd«. Sammen med andre udgav han Mejeridagbøger og Lommebøger til Brug ved Arbejdet i Mejeriet. Hans Foredrag blev holdt med en vis Bredde, men de var ligesom hans populære Vejledninger klare og letfattelige. Af megen Værdi for dansk Mejeribrugets senere Udvikling blev S.s

energiske Indsats for først og fremmest at højne Smørrets Kvalitet, og hertil bidrog bl. a. de lærerige Smørudstillinger, som han fik iværksat fra 1860'erne. Smørforfalskninger bekæmpede han virksomhedsfuldt og bidrog meget til at sikre det danske Smørs Omdømme i Udlandet bl. a. ved Arbejdet for Margarine-loven af 1885 og særlig dennes Bestemmelser om Farve og Emballage. Ogsaa Transportforholdenes Forbedring virkede han for, saaledes at det gode Smør kunde komme uskadt frem til Markedet. I Udlandet repræsenterede han ved mange Lejligheder dansk Mejeribrug og var ofte Dommer ved Udstillinger, saaledes i Philadelphia 1876, Paris 1878 og London 1879.

1874 blev S. ansat i den nyoprettede Stilling som Docent i Mejerilære og Landbrugsbogholderi ved Landbohøjskolen til Afslutning for B. S. Jørgensen, 1880 blev han fast Lærer og 1892 Professor. Som Lærer arbejdede han utrætteligt for vedblivende at indsamle al Viden om Mejerifagets nu stærkt fremadskridende Udvikling, og han gennemførte Undervisningen med den største Omhu, men med større Bredde end passende for Studietiden. Et stort Antal Hverv blev i Tidens Løb paalagt S., og alle Sager behandlede han med sin sædvanlige Grundighed. Han arbejdede med stor Flid, men ikke hurtigt, og han var meget kritisk over for sit eget Arbejde. En samlet omfattende Fremstilling af sit Fag naaede han aldrig at faa gennemført, men hans Forelæsninger er opbevaret i udførlige Referater.

S. modtog mange Hædersbevisninger ikke mindst fra Udlandet og udnævntes til Æresmedlem af baade inden- og udenlandske Mejeriorganisationer. I en Periode i 1880'erne følte han sig maaske noget tilsidesat i Hjemlandet. Med Centrifugens Indførelse fra 1878 og Andelsmejerierne fra 1882 blev Vilkaarene for Mejeribrugets Teknik saa helt anderledes, end de havde været i den forudgaaende Tid, hvor S. udførte sit banebrydende Arbejde med beskedne Hjælpe midler. Udviklingen i Faget tog en overordentlig Fart, og noget skeptisk var S. i Begyndelsen over for en Del af det nye. Men han bevarede Samarbejdet med Mejeribrugets, og Anerkendelsen vendte i fuldt Maal tilbage. Den økonomiske Udvikling havde bidraget til, at Landbruget lagde Hovedvægten paa Mejeribrugets, og den høje tekniske Udvikling var derfor en overordentlig Fordel. S. betragtedes som det danske Mejeribrugs Fader, og man bøjede sig for hans store Autoritet. 1900 udnævntes han til Præsident i Landhusholdningsselskabet, og ved hans 70 Aars Fødselsdag n. A. lod Mejeriorganisationerne præge en Guldmedaille af V. Bissen og S. Lindahl til hans Ære. — Tit. Professor 1872. — R. 1876.

DM. 1883. K.² 1892. — Relief af Th. Thielemann 1883. Ovens. Medaille. Litografi af Harald Jensen 1903. Træsnit 1876 efter Fotografi, af H. P. Hansen efter dennes Tegning, af A. Bork 1901 efter Fotografi af F. Riise. — Buste af Aksel Hansen i Landbohøjskolens Have 1907.

V. A. Secher: Den Grotumske Legatstamtavle, 1875. C. Segelcke: Slægten Segelcke, 1928. Ugeskrift for Landmænd, 7. Rk., 1892, II, S. 97—100; 8. Rk., V, 1901, S. 177—80; VI, 1902, S. 519 f.; LVI, 1931, S. 273 ff. R. J. Petersen-Børup og H. Dorph Petersen: De danske Landmandsforsamlinger i det 19. Aarhundrede, 1900, S. 111 ff. Landbobladet 6. Jan. s. A. III. Tid. 4. Febr. s. A. og 23. Nov. 1902. Nationaltidende 1. Maj 1901. Landmands Blade, XXXIV, s. A., S. 213—16; XXXV, 1902, S. 587. Berl. Tid. 12. Nov. s. A. Politiken 13. Nov. s. A. Nyt Tidsskrift, 1903, S. 18—21. A. Svendsen og Rudolf Schou i Tidsskrift for Landøkonomi, s. A., S. 628—64. Mælkeritidende, XIV, 1901, S. 271—97; XV, 1902, S. 761, 805—10, 906—09. N. Kjærgaard-Jensen sst., XXXIV, 1931, S. 315—25. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, særlig S. 313—16. B. Bøggild: Mælkeribruget i Danmark, 4. Udg., 1916, S. 13—18. G. v. Ellbrecht: Danske Mejerier, IV, 1918, S. 311 f. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, II, 1919, S. 145—52. A. Axelsen Drejer: Mejeribrugets Historie, i Det danske Landbrugs Historie, IV, 1931, særlig S. 264—69. K. Raunkjær i Vort Landbrug, L, 1931, S. 263 ff.

Aksel Milthers.

Sehested. Den i Vendsyssel hjemmehørende Uradelsslægt S., som først i 17. Aarhundrede optog Navnet efter den nedenn. holstenske Slægt, til hvilken den paa Grund af tilfældig Lighed i Vaabenmærket regnede sig, fremtræder tidligst i 14. Aarhundrede med Brødrene Thorbern Thrugilsen (nævnt 1337 og 50) og Thomas Thrugilsen (nævnt 1343 og 53), af hvilke den sidste var Oldefader til Thomas Jensen (nævnt 1471 og 1511) i Vellinghøj, hvis Sønnesøn var nedenn. Landsdommer Jens Thomesen (d. 1555) til Vellinghøj og Højris; hans Søn Malte Jensen (1529—92) til Holmgaard, Boller og Højris var Fader til nedenn. Rigsmarsk Steen Maltesen (S.) (1553—1611) til Holmgaard, til Claus Maltesen (1558—1612) til Højris og til Thomes Maltesen (1555—1609) til Bækmark, hvis Søn nedenn. Kansler Christian (Christen) Thomesen (S.) (1590—1657) til Stovgaard og Tanderup var Fader til Sophie S. (1635—71), gift med Kansleren Peder Reedtz (1614—74, s. d.), og til Ritmester Axel S. (d. 1676) til Stovgaard, hvis Søn var nedenn. Admiral, Overlanddrost Christian (Christen) Thomesen S. (1664—1736). Ovens. Claus Maltesen (1558—1645) var Fader til de nedenn. Hofmesterinden Karen S. (1606—72) til Stenalt m. m. — gift 1° med Tyge Kruse (1604—29) til Stenalt og Aastrup, 2° med Jørgen Seefeld (1606—66) til Visborg — Malte S. (1596—1661)

til Rydhave og Boller, Mogens S. (1598—1657) til Holmgaard, Mullerup og Nørager og Statholderen Hannibal S. (1609—66), der 1663 optoges i fransk Grevestand; hans Datter Komtesse Christiane Sophie S. (1644—93) til Iversnæs og Tybrind ægtede Greve Wilhelm Frederik Wedell (1640—1706) til Grevskabet Wedellsborg; uden for Ægteskabet havde Hannibal S. en legitimeret Søn, nedenn. Digter Jens Steen S. (ca. 1640—98). — Ovenn. Malte S. (1596—1661) var Fader til Generalløjtnant Jens S. (1649—1730) til Rydhave, hvis Sønner var Generalløjtnant Knud Gyldenstjerne S. (1690—1758) til Tose og Næs — fra hvem Linien Gyldenstjerne-S. (uddød 1887) udspringer — og Generalløjtnant Ove Ramel (Rammel) S. (1687—1774); dennes Søn Generalmajor Frantz Vilhelm S. (1722—87) var Fader til nedenn. Gehejmestatsminister Ove Ramel (Rammel) S. (1757—1838). — Mogens S. (1598—1657) til Holmgaard m. m. var Fader til Oberst Jens S. (d. 1685) til Holmgaard, hvis Søn Oberstløjtnant Niels S. (1685—1745) til Tim og Karsholm var Fader til Kammerherre Holger S. (1735—1811) til Bjerre — Stamfader til den 1937 uddøde Bjerre-Linie — og til Oberstløjtnant Anders S. (1720—99) til Stamhuset Broholm, hvis Sønnesøn Anders S. (1784—1819) til Stamhuset Broholm var Fader til nedenn. Arkæolog Niels Frederik Bernhard S. (1813—82) til Stamhuset Broholm; af hans Børn skal nævnes de nedenn. Forfatterinden Thyra S. (1840—1923), Komponisten Hilda S. (1858—1936), Konsejlspræsident Hannibal S. (1842—1924) til Stamhuset Broholm, og Landbrugsminister Knud S. (1850—1909) til Addithus og Tøstrupgaard — Fader til Hofjægermester Jørgen S. (f. 1885) til Broholm, til Gesandten Ove Flemming S. (f. 1888) og til Hofdame Charlotte Christine S. (f. 1891) — samt Einar S. (1849—1908) til Farumgaard, hvis Datter er nedenn. Helga S. (f. 1877).

Den til den holstenske Uradel hørende Slægt S. (Sested), har taget Navn efter sin Besiddelse S. i Sognet af samme Navn Syd for Eckernførde; Slægten, hvis ældst kendte Mand er den 1282 nævnte Reymarus de Sestede, er delt i flere Linier, hvis genealogiske Samhørsforhold nu ikke kan udredes med Sikkerhed. Linien til Sehested og Hütten (og de herfra udspringende Linier Klüvensiek og Krummendiek) begynder med Ridderen Otto S. (nævnt 1396 og 1416), hvis Sønner var Ridderen Siverd S. (nævnt 1410 og 60) — Oldefader til Claus S. (d. 1567) til Spandet — Ridderen Otto S. (nævnt 1419 og 59) og Henneke S. (nævnt 1460), hvis Sønnesøn Henneke S. (d. 1542 el. 43) til Olpenæs, Sehested og Krummendiek var Oldefader til Oberst Henrik S.

(d. 1676), til Krummendiek, Bekhof og Bekmünde, der blev dødeligt saaret ved Lund; med hans Sønnedatter uddøde Navnet 1767 i Holsten. Ridderen Otto S. (nævnt 1419 og 59) var Fader til Benedikt S. (d. 1500) til Kluvensiek, hvis Sønner var Ewald S. (d. senest 1554) til Kluvensiek — Fader til Benedict S. (d. 1548) og til Amtmand i Aabenraa Bertram S. (d. 1562) — og Cai S. (d. 1563) til Gross Nordsee og Cronsburg, hvis Sønner var Mikkel S. (d. 1583) — forlenet med Svendstrup — og Jørgen S. (d. tidl. 1618) til Kluvensiek og Gùldenstein m. m., som havde Hvolgaard i Pant; hans Søn Alexander S. (d. 1617) til Gùldenstein var Fader til Claus S. (1612—49) til Højgaard og til Cai S. (1601—44) til Mönchneverstorf, af hvis Børn skal nævnes Catharine S. (1625—70), der først var gift med Rigsstaldmesteren Sigvard Urne (1603—61), dernæst med Generalløjtnant Hans Ahlefeldt (1624—94, s. d.), Eleonore Marie S. (1630—96), der ægtede Overhofmester, Landdrost Baron Frederik Vietinghof genannt Scheel (1624—91) til Eskebjerg m. m., og nedenn. Gehejmeraad Christoffer S. (1628—99) til Nislevgaard, hvis Søn var nedenn. Statsmand Christian S. (1666—1740) til Ravnholt; hans Enke Charlotte Amalie S., f. Gersdorff (1685—1754) oprettede 1752 Stamhuset Ravnholt, som gennem hendes Søsterdatter Komtesse Sophie Hedevig Frijs (1717—77), gift med Generalløjtnant Ove Juul (1700—66), overgik til Slægten Juul (s. d.). — Flere borgerlige Familier fører Navnet S.

Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889, S. 142 f. Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 445—79; XXXII, 1915, S. 615 f.; XL, 1923, S. 555; XLVIII, 1931, II, S. 160; LI, 1934, S. 279; LII, 1935, II, S. 146; LIII, 1936, II, S. 125; LVIII, 1941, II, S. 117. — Personalhist. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 289—98. Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 469—511; LVII, 1940, II, S. 101—54; LVIII, 1941, II, S. 120. Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw.-Holst.-Lauenb. Geschichte, I, 1870, S. 54—109; II, 1872, S. 391—95. — Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1935, S. 272—77.

Albert Fabritius.

Sehested, Christian, 1666—1740, Statsmand. F. 22. Febr. 1666, d. 19. Juli 1740 paa Ravnholt, begr. i Otterup K. Forældre: Gehejmeraad Christoffer S. (s. d.) og Hustru. Gift 26. Maj 1701 i Kbh. (Slotsk.) med Charlotte Amalie Gersdorff, f. 5. April 1685, d. 13. Febr. 1754 paa Ravnholt, D. af Overceremonimester Frederik G. (s. d.) og Hustru.

C. S. blev Hofjunker 1687, studerede i Udlandet (imm. i Leiden 1689), udnævntes til Kammerjunker 1690 og til Etatsraad 1698. 1694 blev han Deputeret i Land- og Søetatens Kommissariat, ledsagede 1695 Christian V.s Søn U. C. Gyldenløve paa en Uden-

landsrejse og sendtes i Efteraaret 1698 til Stockholm som Gesandt for at afløse Jens Juel, efter hvis Afrejse Jan. 1699 han fungerede til Krigsudbrudet 1700. 1. Okt. s. A. udnævntes han til Oversekretær i Tyske Kancelli, afskedigedes, uvist hvorfor, fra dette Embede 29. Juli 1707, men overtog det atter 6. Juli 1708 og fik samtidig Sæde i Konseillet. Han var nu i en Aarrække Rigets Udenrigsminister og Leder af den kongelige Forvaltning i Hertugdømmerne. Under Frederik IV.s Udenlandsrejse Okt. 1708—Juli 1709 var Regeringens Førelse overdraget ham og hans Kollega i Konseillet Otto Krabbe.

I ydrepolitisk Opfattelse som i andre Henseender sluttede C. S. sig nøje til Regeringens indflydelsesrigeste Personlighed, Oversekretæren i Danske Kancelli Ditlev Wibe. I Vinteren 1708—09 søgte baade Tsar Peter og Karl XII. gennem deres Sendemænd i Kbh. Dolgorukij og Leijoncloo Forbund med Danmark. Svenskerne fremhævede, at det ogsaa for Danmark betød en stor Fare, hvis Tsaren fik en Havn og en Flaade i Østersøen. S. indrømmede dette, men erklærede et dansk-svensk Forbund for en Umulighed, saa længe Sverige støttede Gottorp mod den danske Konge. Da Forhandlingerne med Rusland fortsattes efter Kongens Hjemkomst, talte C. S. og Wibe — i Modsætning til bl. a. Chr. Lente og J. G. Holstein — for at erklære Sverige Krig, selv om Tsaren afslog at yde Subsidier; Tidspunktet var nu gunstigt for et Opgør med den troløse Nabo og maatte ikke forpasses. Frederik IV. traf sin Afgørelse efter deres Raad, og i Okt. sluttedes det dansk-russiske Forsvars- og Angrebsforbund. I den paafølgende elleveaarige Krig fastholdt C. S. Ønskeligheden af nøje Samvirken med Tsaren, hvad der især traadte frem 1716, da der forhandlede om et fælles Angreb paa Skaane, og i Sept. 1718, da statskyndige Mænd i og uden for Konseillet kaldtes til Votering om den udenrigspolitiske Situation. Han tog i Spliden mellem Kongens allierede, Georg I. af England-Hannover og Tsaren, den sidstes Parti og talte bestemt mod Særfred med Sverige, uanset at Peter paa Ålandsøerne havde indledet Underhandlinger med dette Rige. Der var en vis Konsekvens i hans Politik, men næppe det mest overlegne Statsmandsblik. I øvrigt synes baade hans og Wibes Indflydelse i de sidste Krigsjaar at være traadt tilbage for den nye Overkrigssekretær C. Gabels.

Efter Freden i Fr.borg (3. Juli 1720) tog C. S. virksom Del i de Overvejelser og Foranstaltninger, som knyttede sig til Inkorporationen af den gottorpske Del af Slesvig. Det var ham, som, i Overensstemmelse med Kongens Ønske om en Indlemmelse i

Kronen Danmark, i det af Kancelliraad J. M. Esmarch udarbejdede Udkast til Stændernes Edsformular indføjede Ordene »und Dero Crone als ein altes injuria temporum abgerissenes Stück auf ewig wieder zu incorporiren« og »secundum tenorem Legis Regiæ«, ligesom han gav den samme Tendens Udtryk i Indledningen til det udstedte Patent. Har han troet, at Forholdet derved ordnedes eller kunde ordnes paa en statsretlig utvetydig Maade, tog han imidlertid fejl.

Edsaflæggelsen paa Gottorp 4. Sept. 1721 og de derpaa følgende Hyldinger og Edsaflæggelser var de sidste betydningsfulde Stats-handlinger, hvori C. S. tog Del, før han fjernedes fra Regeringskredsen. 31. Dec. 1721 afskedigedes han baade som Oversekretær og som Medlem af Konseillet. Det var utvivlsomt Modsætningsforholdet til den nye Dronning Anna Sophie Reventlow og hendes Kreds med den nye Storkansler U. A. Holstein i Spidsen, som var Hovedaarsagen til, at baade Wibe og han maatte gaa. Fra Marts 1713 havde han været Amtmand i Husum og Svavsted og Overstaller i Ejdersted. Mod sit Ønske ombyttede han nu disse Amter med Stillingen som Stiftamtmand over Fyn og Langeland og Amtmand over Odense, Dalum o. fl. Amter. Livet i Odense stod for ham som meget lidt tillokkende, men han fandt sig dog efterhaanden til Rette og varetog sine nye Embedsforretninger med Energi og Dygtighed. En god Støtte havde han i sin højt-begavede og fintdannede Hustru.

At Kongen ikke havde tabt sin Godhed for ham, fik han paa forskellig Maade at mærke. Af hans diplomatiske Erfaring gjorde Regeringen Brug ved at sende ham som overordentlig Ambassadør til Paris (Juni 1728—April 1731) for under og efter Kongressen i Soissons at modarbejde Hertug Carl Frederik af Gottorps Krav om Vederlag for det gottorpske Slesvig og udvirke Betaling af de Subsidiestancer, som Frankrig skyldte Danmark. Trods Sygdom og diplomatiske Modintriger, især fra den gottorpske Statsmand Bassewitz' Side, opnaaede han tilfredsstillende Resultater paa begge Punkter, især takket være den storpolitiske Situations for Danmark gunstige Udvikling, men ogsaa i Kraft af sin Forhandlingsevne og det gode Indtryk, han gjorde i franske Hofkredse.

Frederik IV.s Død (Okt. 1730) og Christian VI.s Tronbestigelse medførte Regeringen Holstein-Holsteinborgs Fald. C. S. havde hørt til dens Modstandere og stod blandt den nye Regerings Mænd Iver Rosenkrantz meget nær. Den nye ydrepolitiske Kurs sigtede mod et godt Forhold til Sverige, og den ledende svenske

Statsmand Arvid Horn fik trods stærk Modstand fra det holstenske Parti efterhaanden Flertal i Sekreta Utskottet for den Opfattelse, at Sveriges bedste Sikkerhed laa i en Alliance med Danmark. Det blev C. S., engang en af de ivrigste Forkæmpere for Krigen mod Naboriget, hvem Rosenkrantz udsaa til at føre Allianceforhandlingerne. Marts 1734—Maj 1735 var han i Stockholm som ekstraordinær Ambassadør. Han samarbejdede godt med Horn, og 5. Okt. 1734 underskrev han en Forbundstraktat paa 15 Aar, hvori de to Stater garanterede hinandens Besiddelser og forpligtede sig til indbyrdes Forsvarshjælp. »Og er saa hermed«, skrev han til Kong Christian, »dette af Eders kgl. Majestæt selv saa kristelig og vel overlagte, ja Gud selv behagelige Foreningsværk udi Jesu velsignede Navn fuldbyrdet og tilendebragt«.

Den nu snart 70-aarige Mand vedblev at beklæde sit Stiftamtmandsembede i Odense, indtil han 1740, faa Maaneder før sin Død, entledigedes under alle Vidnesbyrd om kongelig Naade.

Den franske Gesandt Camilly skrev i April 1728 om C. S.: »Han gælder for at være en fuldstændig hæderlig Karakter, paa hvis Ord man helt kan stole, og for at have et varmt Fædrelands-sind. For øvrigt skal han ikke være en Mand med noget stort Syn . . .«. Dette Skudsmaal, som stemmer godt med hans ydre Apparition: de smukke og regelmæssige Ansigtstræk, præget af Velvillie, men ikke af Styrke, synes at være rammende. En god og forstandig Statstjener, men ikke en Statsmand af Format og med selvstændige Vuer. Trods sin nationalt blandede Herkomst følte han sig som dansk Adelsmand, anvendte med Forkærlighed det danske Sprog og fremhævede flere Gange det ønskelige i, at der uddannedes et diplomatisk Korps blandt »Kongens Under-saatter og Landets egne Sønner«. Som Stiftamtmand viste han ved flere Lejligheder sit Blik for Bondens trykkede Kaar.

C. S. var bl. a. Ejer af Fædrenegaarden Nislevgård samt af Ravnholt, som han fik med sin Hustru, der 1752 oprettede Stamhuset Ravnholt. — Hv. R. 1701. Bl. R. 1722. — Malerier paa Fr.borg, Ravnholt, Rathlousdal og Egeskov.

Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 132. A. C. Gaspari: Urkunden und Materialien zur nähern Kenntniss der Geschichte und Staatsverwaltung nordischer Reiche, I, 1789, S. 3—7. E. Holm i Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82; 6. Rk., V, 1894—95. Samme: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I—II, 1891—94. A. D. Jørgensen i Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885. Kr. Erslev: Hist. Afhandlinger, udg. af Den danske historiske Forening, II, 1937, S. 54—168. H. Hjelholt i Hist. Tidsskr., 10. Rk., IV, 1937. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—X, 1899—1934. Fra Arkiv og Museum, II, 1903—05, S. 233—42. C. O. Bøggild Andersen.

Sehested, Christian (Christen) Thomesen, 1590—1657, Kongens Kansler. F. 17. Febr. 1590 paa Bækmark, d. 5. Aug. 1657 i Kbh., begr. i Aarhus Domk. Forældre: Thomes Maltesen til Bækmark og Tanderup (1555—1609) og Anne Christoffersdatter Lunge (1550—1607, gift 1° med Christen Juel til Udstrup og Bækmark, d. 1585). Gift 13. Aug. 1620 i Odense med Mette Rosenkrantz, f. 27. Febr. 1600 paa Rosenholm, d. 21. Dec. 1644 i Kbh., D. af Rigsraad Holger R. til Rosenholm (s. d.) og Hustru.

C. T. — der aldrig selv anvendte det S.navn, som optoges af hans Fætre — opdroges 1600—03 hos sin senere Svigerfader paa Rosenholm. Tidligt moden prægedes han for Livet af det religiøse Livssyn, han her mødte, samtidig med, at han med stort Lærnemme erhvervede en Række grundige Kundskaber. Endnu kun en Dreng drog han efter H. Rosenkrantz' Raad til Rostock (1603) og Wittenberg, hvor han studerede 1603—07, især Teologi og Filosofi; Studierne fortsattes senere 1608—12 ved andre fremmede Universiteter, bl. a. Giessen, Orléans og Firenze, hvor han navnlig dyrkede Statsretten; ogsaa Historie og Matematik havde hans store Interesse, og han forsømte ikke de nyere Litteraturer og Sprog; Fransk lærte han at beherske som en indfødt, og ogsaa i Italiensk var han hjemme. 1613 blev han Sekretær i Kancelliet, deltog i Udvekslingen af Knærødfredens Ratifikationer, fulgte s. A. Jacob Ulfeldt paa hans Sendefærd til Spanien og førte 1614 Breve til Gustaf Adolf i Livland. 1615 udnævntes han til Hofjunker og blev Kammerjunker hos Prins Christian; 1617—27 var han dennes Hofmester med Bakke Kloster i Forlening. 1616 fungerede han som Aktor i Retssagen mod Biskop Hans Knudsen Vejle, der var anklaget for Kryptokalvinisme. 1623 var han Medlem af det Udvalg, som udarbejdede Fundatsen for Sorø Akademi. I diplomatiske Hverv brugtes han flittigt af Christian IV., især efter at han Maj 1625 var blevet Medlem af Rigsraadet (1627 forlenet med Sejlstrup, 1629 med Helsingborg, s. A. ombyttet med Kalø). Bl. a. var han 1624 i de spanske Nederlande og Spanien, forhandlede i Foraaret 1625 med Gustaf Adolf om de nordiske Staters Deltagelse i Trediveaarskrigen og sluttede Nov. s. A. i Haag Forbundstraktat med England og Generalstaterne. 1626 var han i Brandenburg, Sachsen og Haag, og 1627—28 arbejdede han i England og Frankrig for Fred mellem de to Stater og Bistandydelse til Danmark. Febr. 1629 fulgte han Christian IV. til Mødet med den svenske Konge i Ulfsbæk, hvorom han nedskrev en Beretning.

Længe havde han ønsket Krigens Afslutning; varmt hilste han

efter Lübecktraktaten »den glædelig Fred, som Gud i Himlen fast har nødt os paa«; stærkt fraraadede han i den følgende Tid Skridt, som paa ny kunde bringe den i Fare. Han var ogsaa træt af det diplomatiske Rejseliv, der ikke havde undt ham »den Ro, at jeg har vidst, hvad Hjemmet har været«. Han undgik vel ikke nye Gesandtopdrag — bl. a. 1630 og 1631 til Gottorp, 1632 til Gustaf Adolf, 1636 til det paatænkte Fredsmøde i Lübeck — men hans Hovedvirksomhed kom nu til at gælde Rigernes indre Forhold. Efter Jacob Ulfeldts Død blev han Okt. 1630 hans Efterfølger som Rigens Kansler, og Maj 1640 efterfulgte han Chr. Friis som Kongens Kansler. Som saadan fik han St. Hans Kloster i Odense som Len i Stedet for Kalø.

C. T. var ved sin grundmurede Lærdom, sin Samvittighedsfuldhed og sit Retsind vel egnet til Kanslerstillingerne. Hans Ydre — det for hans Slægt ejendommelige brede Overansigt, det tidligt hvidnede Haar og Skæg, det eftertænsomme Ansigt udtryk, den ranke Holdning — var præget af stilfærdig Værdighed, hans Tale af »den sagtmødige Maade, der er ham egen« (Rebolledo). Som sine nærmeste Forgængere i Kanslerembedet Niels Kaas og de to Chr. Friis'er tilhørte han en Aandstype, som var ved at forsvinde: den i humanistisk og teologisk Lærdom skolede, i luthersk Livsholdning rodfæstede danske Adelsmand. Kærnen i hans Personlighed var den inderlige Gudstro, som finder sit mest umiddelbare Udtryk i de af ham forfattede Salmer og aandelige Sange; i Lyset af den saa og vurderede han de Tilskikkelser, som ramte hans Fædreland og ham selv. »Den rette Hovedaarsag til vores Ulykke«, skrev han kort før Brömsebrofreden til Prins Christian, »er, at Vor Herre er vred paa os, og vi gør os derpaa den ringeste Tanke«. For adskillige gejstlige og Standsfæller af tilsvarende Indstilling stod han som en aandelig Støtte og Vejleder, omfattet med stor Hengivenhed, og han vandt de fleste, som kom i Berøring med ham, ved sit kærlige Sind, sin kristelige Ydmyghed, sin Uegennytte og det skælmske Lune, han i muntre Øjeblikke kunde lægge for Dagen. At hans strengt ortodokse Stade maatte give hans Syn en Del Snæverhed, var dog uundgaaeligt. Hans Stats- og Samfundsopfattelse var Adelsmandens af Niels Kaas' og Holger Rosenkrantz' Skole. Han var Christian IV. en trofast Tjener og bevarede stedse hans Gunst, men han følte sig samtidig som Værner af den Raadsforfatning og det Stændersamfund, hvortil hans Stands og hans Slægts Traditioner knyttede sig. Det traadte bl. a. frem, da han 1631 modsatte sig Kongens Forslag om Raadernes Særvotering. »Udi Privi-

legiers Observation bestaar mellem Herre og Undersaatter al Respekt«, skrev han 1647 til Christian IV. Baade i indre og ydre Politik veg han tilbage for nye Veje. Over for de stærke Modsætninger, som efter Lübeckfreden mere og mere gjorde sig gældende i Raadet og Regeringskredsen, blev hans Rolle den forsigtige Mæglers, og han kunde her udfolde ikke ringe diplomatisk Evne.

I sit Arbejde var C. T. utrættelig. I Kancelliet synes han at have gennemført bedre Orden end før, og i Lovgivningen gjorde han sig allerede som Rigskansler og endnu mere som kgl. Kansler stærkt gældende. Den store Reces af 1643 er i væsentlige Henseender hans Værk. Men han var her som ellers Konservatismens Mand. Paa det 1636—37 udarbejdede Udkast til en almindelig Stadsret, der kunde være »en saare nyttig Arbed for store Købstæder«, saa han med stor Skepsis, »efterdi de fleste af vore Købstæder ere saaledes beskaffet, at der er ringe Borgerkab, snarer Fattigdom end Formue til Købmandskab og flere Avlsfolk eller Bønder derudi end Købmænd og Haandværksfolk«. Paa kirkeligt Omraade var han Ortodoksiens Mand, selv om han efter Evne værnede H. Rosenkrantz mod de hjemlige Teologers Angreb. Voldsomt flammede hans Harme op, da den 20 Aar yngre Fætter Hannibal Sehested, hvis Opdragelse han faderligt havde taget sig af, og hvis Karriere han havde fremmet, som norsk Statholder vandt Kongen for lokale Gudstjenestefriheder til ikke-lutherske Indvandrere i Nordriget. Hans Nidkærhed i Universitets- og Skolepørgsmaal er præget af den gamle Skole, men han kan dog udkaste en saa ny Tanke som den om Oprettelsen af »et Seminarium for Haandværksfolk« i hver Provins. Om hans Iver for flere og bedre Almueskoler vidner Skoleforordningen af 1650. Stor var den Støtte, han ydede sin Tids danske lærde. Hans varme fædrelandshistoriske Interesse fandt Udtryk i baade Ansporing og Støtte til Mænd som Meursius, Ole Worm, Stephanus, Vitus Bering o. a.

I Ydrepolitikken var han som de fleste af sine Standsfæller for en forsigtigt tilbageholdende Kurs, ikke mindst over for Sverige og Hamburg, som lod den dyrebare Fred blive bevaret. Som Forhandler ved Brömsebro 1645 virkede han energisk dels for Fredens Genoprettelse, dels for at skille Generalstaterne fra Sverige. Under de følgende Aars indrepolitiske Modsætninger var hans Stilling ikke let. Skønt meget i Hannibal Sehesteds norske Politik og politiske Samarbejde med Christian IV., som i høj Grad satte ondt Blod hos Adelen, bød ham imod, kunde Fætrene dog paa flere Punkter samvirke, saaledes i Kirsten Munk-Kon-

flikterne og over for Rigshofmester Corfitz Ulfeldt. Til dennes Personlighed og Politik — bl. a. i Sundtoldafløsningspørgsmaal — nærrede C. T. aabenbart en dyb Mistillid. Paa Valgrigsdagen 1648 synes hans Bestræbelser at være gaaet ud paa at styrke Raadets Myndighed baade over for den forsøgte Samvirken mellem Lavadel og andre Stænder og over for den nye Konge, og Frederik III.s Haandfæstning, som — paa Papiret — betegner Raadsvældets Kulmination i Danmark, er vist nok saa meget hans som Ulfeldts Værk. Vel i nogen Grad drevet frem af Stemningerne inden for Adelens Flertal var han med til at beskære Hannibal Sehesteds norske Statholdermagt. At Fætterens Fald blev saa dybt og fik den Form, det fik, har dog uden Tvivl voldt ham Sorg; han skal senere have virket for at bringe den faldne Statsmand paa Fode igen. Til Rigshofmesteren bandt ingen Baand ham, men de Midler, som Hoffet anvendte mod Ulfeldt, og den Magtforøgelse, som det til Skade for Raadsforfatningen vandt ved dennes Fald, kunde umuligt være efter hans Hjerte. For-gæves søgte han at modvirke den Spalte mellem Kongemagt og Raad, som blev stedse større, bl. a. ved paa Raadsmødet i Ribe 1655 at sætte sig i Spidsen for en Opfordring til Frederik III. om at forlade Flensborghus og tage Bolig i Kongeriget.

S. A. ledsagede han Prins Christian paa hans Hyldingsrejse i Danmark og 1656 til Norge. Febr. 1657 holdt han med dyb Bekymring — »det skulde«, sagde han, »være H. K. M. og vores Fædreneland til ubodelig Skade og evig Spot, om noget skulde begyndes, som ikke med Gavn og Ære kunde udføres« — Aabningstalen ved det Stændermøde i Odense, som bevilgede Midler til Krigsrustning mod Sverige. Det blev en af hans sidste Kansler-handlinger. Han paadrog sig paa den vinterlige Rejse en stærk Forkølelse, som faa Maaneder efter bidrog til at lægge ham i Graven. »Jeg haver længe begyndt at dø fra Verden«, skrev han under sin Sygdom. — »Kansleren, hos hvem Sokrates' og Catos Sindighed og Maadehold bekender sig til Luthers Lære« (Rebollo), »den første blandt Stoikere« (Birgitte Thott) var ikke en Statsmand med vide Syner og overlegen Kraft. Men han staar i Rækken af Danmarks høje Embedsmænd som et af de reneste Sind, en »miles Christianus«.

C. T. skrev sig til Stovgaard (Vrads H.) og Tanderup (Hammerum H., afhændet før 1646), arvet efter Forældrene; han var desuden Ejer af Bækmark (Skodborg H., afhændet før 1622), Lykkesholm (Vindinge H., fra 1640) og Mindstrup (Nørvang H.). Med sine Midler var han meget godgørende. Saaledes forsørgede han paa

Stovgaard altid to, og overalt, hvor han var Lensmand, tolv fattige; til Horsens Hospital gav han 500 Rdl., til Odense Hospital Renten af 1000 Rdl. Gravkapel og Epitafium i Aarhus Domkirke. — R. 1634. — Maleri af Abr. Wuchters 1650 (Fr.borg). Miniature, formentlig af K. van Mander (sst.). Malerier paa Holsteinborg, Gaunø, Løvenborg, Broholm, Ledreborg. Maleri fra 1635. Kopi efter Holsteinborg-Billedet, udført 1835 af C. A. Jensen, brændte 1859 paa Fr.borg; Kopi af Frants Henningsen (Rosenholm); Tegning 1858 af Heinr. Hansen efter et ligeledes 1859 brændt Maleri. Stik af A. Haelwegh efter Abr. Wuchters og af samme med Digt af Vitus Bering. — Marmortavle i Aarhus Domk.

Danmarks Adels Aarvog, XXVIII, 1911, S. 450. J. D. Bartsker: Ligprædiken over C. T. S., 1658. Universitetsprogram, 1657. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian IV.s egenhændige Breve, I—VII, 1887—91. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, I—III, 1883—90. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. T. Sehested: Cantsler C. T. S., 1894. E. Gigas: Grev Bernardino de Rebolledo, 1883. J. O. Andersen: Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896. O. A. Johnsen: Hannibal Sehesteds statholderskab 1642—1651, 1909. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III—V, 1916—20. C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936.

C. O. Bøggild Andersen.

Sehested, Christian (Christen) **Thomesen**, 1664—1736, Søofficer, Overlanddrost. F. 24. Aug. 1664 i Kbh., d. 13. Sept. 1736 i Oldenburg, bisat i Aarhus Domkirke. Forældre: Lensmand, Oberstløjtnant og Ritmester Axel S. til Stovgaard (d. 1676) og Øllegaard Ottesdatter Thott (1638—91). Ugift.

C. T. S. blev Lærling 1680, Løjtnant 1687, Kaptajn 1691, Kommandørkaptajn 1697, Kommandør 1701, Schoutbynacht 1704, Viceadmiral 1711 og Admiral 1715. Efter forskellige Togter med danske Orlogsskibe gik han 1686 i hollandsk Tjeneste med Pas som Løjtnant. N. A. overgik han til fransk Tjeneste, hvor han kæmpede med Tyrkerne og deltog i Bombardementet af Algier 1688 om Bord i Orlogsskibet »Le Capable«, hvor han var sammen med Ivar Huitfeldt. N. A. kom han hjem over Amsterdam efter, særlig i Toulon, at have benyttet Lejligheden til Studiet af Skibskonstruktion. Han kom straks i Aktivitet, idet han blev udkommanderet med Orlogsskibet »Mercurius« i Flaaden under Niels Juel, der var udrustet paa Grund af den truende Krigsfare, og derefter med »Christianus Quartus« i v. Støckens Eskadre, der under meget vanskelige Forhold overførte ca. 7000 Mand Hjælpetropper til England til Kong

Vilhelm III. 1690—91 var C. T. S. atter i hollandsk og fransk Tjeneste og 1692 Chef for Fregatten »Svenske Falk« med »Hvide Falk« og Snauen »Maagen« sig underlagt for at konvojere danske Handelsskibe. Trods mange Genvordigheder, særlig fra engelsk Side, og trods haarde Storme lykkedes det ham at føre de danske Handelsskibe frelst ud og hjem, medens »Maagen« blev taget af en stor spansk Kaper. N. A. var han Chef for Fregatten »Heyren«, Vagtskib ved Helsingør, hvor han optraadte med stor Bestemthed mod forskellige Misbrug, som fremmede Skibsførere gjorde sig skyldige i. I de følgende Aar var han Chef for forskellige Fregatter, med hvilke han overførte danske og fremmede Gesandter, og han ledsagede Ulrik Christian Gyldenløve paa en Rejse, hvorved han lagde Grunden til et varmt Venskab med denne. Ved Krigsudbrudet 1700 blev C. T. S. Chef for Orlogsskibet »Prinds Carl« i Flaaden under Gyldenløve. N. A. oprettedes efter Gyldenløves Forslag et Søkadetkompagni, for hvilket C. T. S., ligeledes efter Gyldenløves Forslag, blev Chef. Hans Begavelse, Energi og Kundskaber satte ham i Stand til at give det nye Søkadetakademi en god Start, selv om han ofte paa Grund af andre Hverv, en Studierejse til Frankrig og England, Rejser med U. C. Gyldenløve og endelig Krigstjeneste, for længere Tidsrum maatte overlade Styrelsen af Korpset til sin næstkommanderende, Kaptajn Jørgen Bille og senere O. J. Thambsen.

Ved Udbrudet af den store nordiske Krig Okt. 1709 blev C. T. S. Stabschef hos U. C. Gyldenløve ved Troppeoverførslerne til Skaane. N. A. var han Chef for Orlogsskibet »Havfruen« og deltog som Divisionschef i Gyldenløves Flaade i Slaget i Køge Bugt 10. Okt., hvor han med flere, deriblandt Iver Huitfeldt paa »Dannebrog«, optog Kampen med den svenske Flaade for at give den danske Flaade Lejlighed til at ordne sig. 1711 blev C. T. S. Chef for en Eskadre, der først sendtes til Nordsøen og derefter fra Aug. indgik i Østersøflaaden, hvorfra han detacheredes til Stralsund, der belejredes af en kombineret dansk-russisk-sachsisk Hær. Det lykkedes imidlertid ikke den danske Østersøflaade at forhindre Overførelse af Forstærkninger og Forsyninger fra Sverige til den belejrede By, og en dansk Transport med Belejringsskyts naaede ikke frem. N. A. sendtes C. T. S. atter til Stralsund med en Eskadre lavtgaende Skibe, der var egnede til at trænge ind i Farvandet Syd for Rügen. Det lykkedes C. T. S. efter haarde Kampe at sætte sig fast i dette Farvand, men da de allierede hen mod Vinteren opgav de vundne Fordele, blev C. T. S.s Fremtrængen uden Betydning. 1713 sendtes han, der dog stadig beholdt Overkommandoen over Eskadren ved

Rügen, som midlertidig kommanderedes af Kommandør C. T. Carl til dennes Død og derefter af Kommandørkaptajn Rosenpalm til Nov. s. A., til Hertugdømmerne, hvor han ledede Blokaden fra Søsiden af Fæstningen Tønning. Efter Stenbocks Kapitulation i Maj s. A. kaldtes C. T. S. til Kbh., hvor man frygtede et svensk Angreb. 1714 forløb uden større Krigsbegivenheder, men da Karl XII. i Nov. s. A. kom til Stralsund, ændredes Situationen helt. Preussen sluttede sig til de allierede 1715, og Stralsunds Belejring blev genoptaget af danske, sachsiske og preussiske Tropper. Efter at den svenske Göteborgeskadre, der gennem Store Bælt søgte at forene sig med den svenske Hovedflaade, af Gabel var ødelagt ved Femern 24.—25. April, sendtes C. T. S. atter til Pommerns Kyst, dækket af den danske Flaade under P. Raben, der imidlertid paa Grund af den overlegne svenske Flaades Ankomst maatte trække sig tilbage til Fakse Bugt, hvorved C. T. S. kom i en meget farlig Stilling. Karl XII. sendte fem Orlogsskibe til Forstærkning af den svenske Styrke Syd for Rügen for at ødelægge C. T. S.s Eskadre. Men C. T. S. trak sine Skibe ind i det grundede Farvand Nord for Usedom, hvor de svenske Skibe paa Grund af deres Dybgaende ikke kunde følge ham. 31. Juli indtog Preusserne Usedom, hvorved den overhængende Fare for C. T. S., hvis Skibe led Mangel paa alt, særlig Vand, var lettet. 8. Aug. kom Raben efter at have modtaget Forstærkninger tilbage til Rügen, og den svenske Flaade trak sig efter en haard Kamp tilbage til Karlskrona. C. T. S. kunde nu efter at have faaet Forsyninger atter gaa angrebsvis til Værks. Under stadige Kampe lykkedes det ham 25. Sept. at rense Nydyb for svenske Orlogsskibe, i Nov. overførtes de allieredes Tropper til Rügen, og Stralsund var nu fuldstændig indesluttet. Karl XII. forlod Byen 22. Dec. for at sejle til Sverige, og to Dage senere maatte den overgive sig. For Kampen ved Nydyb, en af de smukkeste Kampe i den danske Marines Historie, prægedes en Medaille, til Skibscheferne i Guld, til de andre Officerer i Sølv. Dec. s. A. afgik C. T. S. som Chef for Søkadetkompagniet. 1716 var han Chef for en Eskadre i Østersøflaaden under Gyldenløve med sit Flag i Orlogsskibet »Nordstiernen«, men beholdt samtidig Overkommandoen over Søstridskræfterne ved Pommerns Kyst, hvor Wismar, efter at C. T. S. havde ladet Indløbet spærre, maatte overgive sig i April s. A. 1718, altsaa inden Krigen var endt, fik C. T. S., utvivlsomt vor dygtigste Admiral, sin Afsked og udnævntes til Overlanddrost i Oldenburg. Ogsaa i denne Virksomhed lagde han fremragende Evner for Dagen og indlagde sig Fortjeneste ved Opførelsen af Diger til Beskyttelse mod Havet, et

Arbejde, der blev tilendebragt 1725. Endnu en Gang fik man dog i Søetaten Brug for hans Dygtighed og Erfaring, da han 1726 blev beskikket til Formand for Kommissionen til at undersøge Søetatens og Holmens Forhold og til at stille Forslag om at sætte disses Anliggender i bedre Form. Kommissionen afgav sin Betænkning n. A. og foreslog vigtige Reformers vedrørende Personel, Materiel, Indrulleringsvæsen, Jurisdiktionsmyndighed, Oprettelse af Søetatens kombinerede Ret m. m. 1729 blev han Formand i en Kommission angaaende Søetatens Skibsbygning, og 1734 sendtes han til Stockholm som Ambassadør.

C. T. S. var en ualmindelig dygtig, kundskabsrig og energisk Officer, for hvis fremragende Egenskaber allerede Niels Juel og H. Span havde haft Øjet aabent. Vanskelige Opgaver, der stilledes ham under de forskelligste Forhold i Fred og Krig, løste han paa enestaaende Maade. At Frederik IV. 1718 afskedigede ham fra Søetaten og sendte ham til Oldenburg, forklarer Kongen selv 1723 i sit politiske Testamente for sin Søn og Efterfølger. Han udtaler her sin store Mistillid til den gamle danske Adel, nævner en Række vigtige Stillinger, hvor Medlemmer af denne ikke bør ansættes, og skriver, at han ikke har villet beholde C. T. S. som Kadetchef, »weil er ein raffinirter, malicieuser und intriganter Mensch ist, der die Jugend nichts als böse Princippen beibringt«. Frederik IV. har ved denne uretfærdige og haarde Dom mere sat en Plet paa sit eget end paa C. T. S.s Minde; til Skade for Landet har han fjernet en af dettes bedste Sønner fra den Stilling, hvor han som ingen anden paa den Tid gjorde Fyldest. — Gehejmerraad 1718. Gehejmekonferensraad 1731. — Hv. R. 1715. — Malerier paa Fr.borg, Gaunø og Sæbygaard. — Mindesmærke ved Jægerspris af J. Wiedewelt; Tegning derefter af samme (Kunstakademiet), stukket af J. F. Clemens.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 451. G. A. v. Halem: Geschichte des Herzogthums Oldenburg, III, 1796. H. G. Garde: Efterretninger om den danske og norske Søemagt, II, 1833. Samme: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, 1852. Tidsskr. f. Søv., VI, 1861, S. 256f.; Ny Rk., XXXV, 1900, S. 241 ff. Dansk Maanedsskrift, II, 1, 1865, S. 55. Dsk. Saml., III, 1867—68, S. 272 ff. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, 1891. A. Larsen [Liljefalk]: Dansk-norske Heltehistorier 1700—1814, 1895, S. 7—18. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, I—X, 1899—1934. H. C. A. Lund: Søkadetkorpsets Historie, 1901, S. 8—38. Thyra Sehested: Admiral C. T. Sehesteds Saga, 1904. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1911 (se Registeret). A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924 (se Registeret).

Th. Topsøe-Jensen.

Sehested, Christoffer, 1628—99, Gehejmeraad. F. 1628 paa Aarsmarke, d. 31. Maj 1699 paa Nislevgaard, begr. i Otterup K. Forældre: Senere mecklenborgsk Gehejmeraad, Verbitter for det adelige Kloster i Itzehoe Cai S. til Mönchneverstorf og Petersdorf (1601—44) og Anna Ahlefeldt (1592—1645, gift 1° 1612 med Didrik Blome til Mönchneverstorf, d. 1617). Gift 1658 med Merete Urne, f. 10. April 1631 paa Malmøhus, d. 28. April 1706 paa Nislevgaard. D. af Rigsstaldmester Sigvard U. til Raarup (1603—61) og Helvig Hansdatter Lindenov (d. 1646).

C. S. har formodentlig faaet en omhyggelig Uddannelse, bl. a. ved Rejser i fremmede Lande (imm. 1648 i Orléans, 1650 i Padova). 1653 traadte han som Hofjunker i Frederik III.s Tjeneste og vandt dennes Tillid, saaledes at det betroedes ham at føre de hemmelige Forhandlinger med Kejserhoffet i Wien i Begyndelsen af 1657 angaaende et eventuelt Forbund med Kejseren under den kommende Krig med Sverige. C. S. udnævntes 1656 til Overskænk, 1662 til Hofmarskal hos Kongen, efter hvis Død 1670 han blev Amtmand over Skanderborg Amt, fra 1671 tillige over Aakær Amt, en Forflyttelse, der var ledsaget af en kongelig Gave paa 300 Tdr. Htk. Jordegods, deriblandt Øen Endelave. Desuden fik han 1672 Skanderborg Amt i Forpagtning paa seks Aar fra 1671 at regne, hvilket Forhold 1677 fornyedes for et lignende Tidsrum. Paa Skanderborg sad C. S. til Slutningen af 1679 med et Par Afbrydelser, først 1674, da han, der ansaa sig selv for næsten »afdød fra Verden og dens Anliggender«, pludselig kaldtes til Kbh. for som den danske Regerings befuldmægtigede at gaa til Warschau med den Opgave at sætte Valget af Prins Jørgen, hvem han 1669 havde ledsaget paa en Udenlandsrejse, til Polens Konge igennem. Foruden at han talte godt Latin, havde han, efter den svenske Gesandts Beretning, det Fortrin, at han havde været Resident i Wien og kendte de polske Forhold. Han gjorde da heller ikke sin Ven Griffenfelds Tillid til Skamme, og det var ikke hans Skyld, at Resultatet ikke blev det ønskede. 1679 sendtes C. S. til Lund, hvor han som dansk Kommissær førte de indledende Fredsforhandlinger. 1677—94 var C. S. tilforordnet i Søetatens Kommissariat, hvor han efterhaanden blev den ledende Kraft; 1677—79 og 1683—85 deltog han som Medlem af det saakaldte Generalkommissariat i baade Sø- og Landetatens Forvaltning og var ogsaa 1685—90 Deputeret ved begge Etater. 1690—92 sad han i Kommissionen angaaende Handelens Fremme. 1679 udnævntes han til Etats- og Admiralitetsraad, 1680 til Ge-

hejmeraad. Ved hans Afgang 1694 skænkede Kongen ham en Obligation paa 10 000 Rdl. som Belønning for lang og tro Tjeneste. Foruden sin Gaard paa Amagertorv ejede C. S. Nislevgaard (Lunde H.), som han fik ved sit Giftermaal. Sit Jordegods forøgede C. S. meget betydeligt, dels ved Køb og Mageskifter, dels ved kongelige Gaver af Kirketiender m. v. Hovedgaarden Gjerskov erhvervede han 1686 med Tilladelse til at lægge den under Nislevgaards Takst. Den samme solide Dygtighed, han viste som Embedsmand, lagde han ogsaa for Dagen i sine private Forhold. — Hv. R. 1684. — Portrætteret paa Heinr. Hansens Maleri 1879—80 af Arvehyldingen 1660 (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, LVII, 1940, II, S. 131. C. H. Brasch: Det polske Kongevalg 1674. Med Hensyn til Prins Georg af Danmark, 1882. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 238 ff. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908—22.

G. L. Wad (C. O. Bøggild Andersen).*

Sehested, Niels Frederik Bernhard, 1813—82, Stamhusbesidder, Arkæolog. F. 20. Febr. 1813 paa Broholm, d. 15. Jan. 1882 sst., begr. i Gudme. Forældre: Løjtnant Anders S. til Broholm (1784—1819) og Edel Marie Kjær (1789—1839). Gift 29. Juni 1839 i Kbh. (Garn.) med Charlotte Christine Linde, f. 5. Juli 1819 i Kbh. (Garn.), d. 19. Jan. 1894 paa Broholm, D. af Kaptajn, senere Oberst, Kammerherre Georg L. (1787—1847) og Karen Rothe (1792—1876).

S. var et Aars Tid (1827—28) Elev paa Sorø Akademi, men opdroges bortset herfra paa Broholm af sin Moder, en forstandig og energisk Kvinde, der administrerede Godset udmærket; her uddannedes han til en dygtig Landmand. 20 Aar gammel opdyrkede han et ryddet, stenet Skovareal til en fortrinlig Gaard, Brændeskov, som han selv lod bygge, og her havde han sit Hjem i de første Maaneder af sit Ægteskab. Ved Moderens Død 1839 arvede han Broholm, hvor han udfoldede en storslaaet Virksomhed som Administrator, samtidig med at han røgtede flere offentlige Tillidshverv; saaledes valgtes han 1847 til Suppleant i Stænderforsamlingen, og i nogle Aar var han Medlem af Rigsraadets Landsting; men han opgav snart Politikken, hvorimod han beholdt en Del Tillidsposter paa Egnen. 1848 meldte han sig frivillig i Krigen og gjorde Tjeneste ved Herregaardsskytternes Korps, som han selv havde været med til at oprette, og han belønnedes for sin Indsats og sit Mod med Ridderkorset.

Efter Krigen fortsatte S. sin praktiske Virksomhed og deltog af

og til i Debatten om Tidens vigtige Spørgsmaal; saaledes viser hans Afhandlinger »Om Livsfæstes Overgang til Selveiendom« (1849), »Om Fæstetvangen« (1850) og »Om Tvangsloven« (1852) ham som en human og forstaaende Godsejer, og disse Smaaskrifter fik betydelig Indflydelse paa Affattelsen af Fæsteloven 1861. Ogsaa hans Artikler i »Dagbladet« om Skovene og hans Pjece »I Anledning af Spørgsmaalet om Skovtvangens Afskaffelse« (1866—67) var af Betydning i den Diskussion, der rejstes i Anledning af Projektet om Skovenes Overflyttelse til Jylland. Ved Siden af sine mange praktiske Opgaver syslede S. ogsaa med videnskabelige Problemer og studerede saaledes Matematik og Astronomi; men det Felt, paa hvilket han gjorde sin største Indsats, var dog Arkæologien. Som Lokalforsker og eksperimenterende Arkæolog har han udført et Arbejde, der stedse vil sikre ham en fremtrædende Plads i denne Videnskabs Historie. Maaske var det Fremdragelsen af den store Guldskat fra Jernalderen (1833), »Broholmfundet«, der vakte hans Sans for Oldfundene; i hvert Fald samlede han omhyggeligt de Oldsager, der fremdroges paa hans Gods, og fra 1854 korresponderede han jævnligt med J. J. A. Worsaae om et Fænomen, han havde iagttaget, Fremkomsten af sorte, kulfyldte Gruber, »Ildsteder«, under flad Mark; og ved Naturforsker mødet 1860 forelagde han sine Iagttagelser herover. 1871 kom han i Forbindelse med Japetus Steenstrup og Ludvig Zinck og fra 1875 (gennem C. F. Herbst) med daværende Museumsassistent Henry Petersen (s. d.), som fra nu af lige til S.s Død bistod ham ved hans Undersøgelser i Marken.

Henry Petersen raadede S. til at foretage en systematisk Indsamling af de Oldsager, der fremdroges paa Broholmegnen, til at supplere Fundene ved Udgravninger og til at publicere saavel Fund som jordfaste Mindesmærker i et stort Værk. 1878 udkom dette, en statelig Kvartpublikation med smukke Illustrationer af A. P. Madsen, R. F. S. Mejborg og Magnus Petersen, under Titlen »Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm«, som blev meget paaskønnet af Fagfolkene. S. A. aabnede S. i en særlig Museumsbygning i Broholms Have sin meget anselige Oldsagssamling for Publikum. 1938 erhvervede Fyns Stiftsmuseum Fundene fra Bronze- og Jernalder.

I de følgende Aar fortsatte S. sine Udgravninger baade paa Broholm og paa sine jyske Besiddelser ved Addit og foretog samtidig omfattende, nøjagtigt kontrollerede Eksperimenter over Stenredskabernes Anvendelighed, som han bl. a. godtgjorde ved udelukkende ved Hjælp af Stenredskaber at bygge et Bjælkehus i

Gaardens Have. Desuden udgav han et Bidrag til Belysning af Jydepottefremstillingen (1881), hvorimod en Plan om at publicere samtlige kendte Stenalderfund blev opgivet efter Henry Petersens Raad.

I sine sidste Leveaar syslede S. med en Fortsættelse af sin store Bog, der ogsaa skulde medtage hans Udgravninger i Jylland og en Beskrivelse af hans Forsøg paa at arbejde med Stenværktøj. Døden afbrød ham i Arbejdet; men det var dog ført saa vidt frem, at det 1884 kunde udsendes af hans Sønner med Henry Petersens Bistand. Dette Værk, »Archæologiske Undersøgelser 1878—1881«, danner baade med Hensyn til Indhold og Udstyr et værdigt Sidestykke til det første; det er Kildeskrifter, som man ikke kan gaa uden om, og det maa beklages, at de ikke, som Henry Petersen ønskede, blev Begyndelsen til et »arkæologisk Diplomatarium«. S. viste heri, hvor vigtigt det er, at hver Egn af Landet undersøges systematisk baade med Hensyn til Mindesmærker og Fund, og hans Arbejder skabte ham med Rette Ry som en af sit Slægtleds betydeligste Arkæologer.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Jægermester 1839. Hofjægermester 1860. Kammerherre 1882. — R. 1848. DM. 1874. — Maleri af D. Monies 1839 og 1846, H. C. Jensen (posthumt; Broholm) og A. Jerndorff 1889 og 1890. Træsnit 1882. Portrætteret paa Magnus Petersens Stik 1882 (Urneudgravning). — Mindesmærker i Broholm Have og 1898 ved Brudager Kirke.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 467. Ill. Tid. 22. Jan. 1882. C. Neergaard: Kammerherre N. F. B. Sehested og hans arkæologiske Virksomhed, Svendborg Amt, XXV, Aarskrift for 1933, S. 3—42. Poul Møller: N. F. B. Sehested til Broholm som Arkæolog, Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., I, 1934, S. 106—24.

H. C. Broholm.

Sehested, Hannibal, 1609—66, Statsmand. F. 1609 paa Arensborg, Øsel, d. 13. (23.) Sept. 1666 i Passy. Forældre: Statholder paa Øsel Claus Maltesen til Højris (1558—1612) og Anne Nielsdatter Lykke (1568—1645). Gift 6. Nov. 1642 paa Kbh.s Slot med Christiane (s. d.), D. af Kong Christian IV. (s. d.) og Kirsten Munk (s. d.).

Faderen døde, da H. S., en af de yngste i en stor Børneflokk, kun var treaarig. I de første Barneaar opfostredes han — uden megen Tugt og Lærdom, klager han senere — hjemme hos Moderen paa Højris og Nøragergaard (til hvilken Gaard han siden skrev sig, skønt han 1640 solgte Broderen Mogens sin Part i den). I Elleveaarsalderen anbragtes han imidlertid, sikkert paa Foranledning af den 20 Aar ældre Fætter Chr. Thomesen (s. d.), i Huset hos Magister Christen Jensen (Vejele), som tilhørte Rosenholm-

kredsen, først i Odense, hvor Chr. Jensen var Konrektor, senere Rektor ved Latinskolen og Professor ved Gymnasiet, derpaa i Vejle, hvor han Jan. 1624 blev Sognepræst. H. S. har i en latinsk Afskeds- og Takketale fra 1626, da han forlod Vejle for at studere ved Akademiet i Sorø, vidnet om, hvor meget han skyldte sin Mentor, »min aandelige Fader«, og hans sjældne pædagogiske Evner. Forstaaende, men bestemt stræbte Chr. Jensen at neddæmpe »min Naturfejl: Sindets Opbrusen og min alt for store Tilbøjelighed til at blive gal i Hovedet — en Fejl, som dog plejer at være til Stede ogsaa hos store Aander«, og at opøve sin Elev i Selvtænkning. »Dig var det, som aabnede mine Øjne for adskillige gængse Meningers mørke Taage«. I det sidste Vejleaar sluttede han Venskab med en lidt ældre Medelev og Husfælle, Chr. Jensens Konebroder Hans Svane, den senere Ærkebiskop.

H. S. var grundigt forberedt til de tre Studieaar 1626—29, han tilbragte i Sorø, og hans skarpe og modtagelige Aand har utvivlsomt høstet gode Frugter af Akademiets mangesidige Undervisning. Kort efter at have forladt det rejste han udenlands, til England, Frankrig, Holland og Tyskland. Ved Hjemkomsten 1632 blev han Hofjunker hos Christian IV., sikkert støttet af Chr. Thomesen, som nu var Rigsraad og Rigens Kansler, og som vel ogsaa var medvirkende til, at han med kongelig Understøttelse kunde tiltræde en ny Studierejse med Italien og Spanien som Maal. Da han 1635 satte Kursen hjemefter, besøgte han et solidt Kendskab til vest- og sydeuropæiske Stats- og Samfundsforhold og udstrakte Sprogkundskaber. Kongen benyttede ham da ogsaa i Begyndelsen af 1636 som Sendemand til den svenske Rigskansler Axel Oxenstierna i Wismar, hvor han gjorde det bedste Indtryk paa den store Statsmand. I Kongens Gunst stod han nu saa højt, at Christian IV. s. A. trolovede ham med sin ti Aar gamle Datter Christiane og udnævnte ham til Hofmester for hendes Broder Grev Valdemar Christian. 1637—39 ledede han den unge Mands »grande tour« til Nederlandene, Frankrig — hvor han bl. a. gjorde Kardinal Richelieu sin Opvartning — Italien og England. Efter Hjemkomsten forlenedes han 1639 med Tranekær, 1640 med Bahus. Maj 1640 optoges han i Rigsraadet.

Han var nu 31 Aar gammel og drømte om en større Virksomhed. Han følte Evnerne og Kræfterne bruse i sig, hans medfødte Ærgerighed stiledede mod store Maal. Kongens ældre Svigersønner var allerede naaet langt i Ære og Indflydelse, takket være Kongens Gunst. H. S. stræbte for sit Vedkommende ivrigt at fastholde denne. I et Indlæg til Christian IV. fremhæver han stærkt, at en Fyrste-

tjener alene betyder noget i Kraft af »den Credit og Autoritet«, som hans Herre skænker ham. Der laa heri en Paamindelse om, at den fattige Adelsmand, hvis lille Fædrearv var opbrugt paa Studierejserne, kunde trænge til et godt Embede. Men hans Erfaringer fra baade Ud- og Indland havde tillige gjort ham til Tilhænger af en stærk Stats- og Kongemagt. Han var, ikke uden Sammenhæng med Herskertrangen i sin Natur, mere »Monarkist«, end det var almindeligt inden for hans Stand.

Sin Fremtid saa han, efter sit eget Udsagn, paa dette Tidspunkt fortrinsvis som Diplomaten. Han opnaaede da ogsaa, at Kongen sendte ham ud som Leder af en stor og prægtig Ambassade til Spanien 1640—41 for at kræve Erstatning for Overgreb mod dansk-norske Handelsskibe og skaffe Kongens Undersaatter bedre Handelsvilkaar i den spanske Krones Lande. Han naaede paa begge Omraader efter langvarige og besværlige Forhandlinger ved den 1641 sluttede Traktat betydelige Resultater, vel ikke alt, hvad der i Kbh. var drømt om, men utvivlsomt alt, hvad der laa inden for den politiske Muligheds Grænser. Hans Depecher og den store Slutrelation viser vaagen handelspolitisk Interesse, Sans for kommercielle Realiteter og et skarpt Blik for Svaghederne ved den spanske Regeringsordning. Et tilsvarende Skarpblik viste han, da han under et Besøg i Glückstadt Sept. 1641 tilraadte Kongen at vise Eftergivenhed ved Forhandlingerne med de nederlandske Gesandter i Stade. Ikke længe efter udsaa Christian IV. ham til sin Forhandler ved den westfalske Fredskongres. Naar han ikke gik derved, har det formodentlig spillet en Rolle, at han næppe ønskede at blive Redskab for Kongens af Rigsraadet ildesete tyske Politik. Hans ydrepolitiske Tænkning var nu som senere frem for alt dikteret af merkantile Hensyn og Synet paa Danmark-Norge som Sømagt. Men Hovedaarsagen var, at det April 1642 ved hans Fætter Kanslerens Hjælp lykkedes ham at faa Embedet som Statholder i Norge og Lensmand paa Akershus. Han indsaa sikkert allerede nu, at Nordriget kunde afgive et egnet Virkefelt for hans vældige Arbejdstrang, Ærgerrighed og Rigdomsattraa.

Halvandet Aars Tid senere brød Torstenssonkrigen ud (Dec. 1643). H. S. udfoldede en rastløs Energi for at faa samlet Tropper og Midler til den dobbelte Opgave at forsvare de norske Grænser og svække Sverige ved Indfald. April 1644 gav Kongen ham Generaldirektion over Militzen i Norge og Ratifikation paa de Forholdsregler, han havde truffet eller maatte træffe. Hans forskellige Togter ind i Värmland og Västergötland gav dog ingen større Resultater, selv om de havde Betydning ved at binde svenske Styrker. De norske Tropper

var endnu for uøvede og usammenhængende, og de udskrevne Bondesoldater viste ofte liden Krigslyst. Fra Danmark ydedes, trods H. S.s indtrængende Forestillinger, kun ringe Hjælp, og Statholderen, der maatte varetage Dobbeltstillingen som Administrationens og Krigsoperationernes Overleder, hemmedes baade ved Mangelen paa duelige Hjælpere og sin egen Mangel paa militær Uddannelse, den, han villigt erkendte. April 1645 fik han under et Ophold i Kbh. mod Raadsflertallets Ønske Flaaden sendt til Norge, men den hindredes ved Storm i at udrette noget, og et nyt Togt til Västergötland afbrødes, da han maatte rykke Bahus til Undsætning. Saa standsede Brömsebrofreden (Aug. 1645) Operationerne.

De vanskelige Krigsaar uddybede H. S.s Kendskab til Norges Forvaltning og Erhvervsliv, til Mangler og Muligheder. Med Udgangspunkt i sine Indtægter af Akershus, som han 1647 fik »kvit og frit«, og sine tidligere Forleninger samt Udbyttet af nogle Skibsladninger Salt, som Kongen af Spanien havde skænket ham i Ambassadørgratiale, udfoldede han en meget omfattende selvstændig Erhvervsvirksomhed, og da han under Krigen ved Forstrækninger til Kronen fik store Fordringer paa denne, lod han sig betale ved Udlæg af norsk Krongods, som afrundedes ved Mageskifter, og blev ad denne Vej Landets største Jordegods- og Savværksejer, ligesom han fik Andel i flere Bjergværker. Med denne Rigdomsamling forbandt han imidlertid vidtgaaende Planer om Ophjælpning af det norske Erhvervsliv. Der fremgaar af Indlæg fra hans Haand et økonomisk System, hvis Hovedidé kan udtrykkes i Nødvendigheden af at skabe »Kapital, Videnskab og Aftræk«, 3: Kapital, praktisk-økonomisk Erfaring og Afsætningsmuligheder. Skulde Landets Erhvervsilder udnyttes effektivt, maatte store Kapitaler samles eller inddrages i det. Han anbragte sine egne Midler i norske Foretagender, men søgte tillige at knytte pengestærke Mænd som Selio Marselis til Landet ved Privilegier og Gudstjenestefriheder, samlede de mest velstaaende norske Borgere i Kompagnier til Udredning af privilegerede »Defensionssskibe«, egnede til Handel paa Spanien, Portugal og Frankrig, virkede for Udvidelse og Forbedring af Bjergværksdriften og Vejvæsenet og organiserede et norsk Postvæsen.

Naar den norske Statholderstilling og den norske Forvaltning i H. S.s Tid fik en langt større Selvstændighed i Forhold til de danske Rigsembedsmænd og Raadet end før, kan dette ikke skilles fra hans store personlige Magtlyst og Ærgerrighed. Men han fremhævede med Rette, at skulde Norge bevares for Kronen og dets økonomiske

Fremgang sikres, var en saadan Udvikling nødvendig. Torstenssonkrigen nødvendiggjorde en fuldstændig Omdannelse af det norske Skattesystem og Indtægternes Forvaltning, og det lykkedes efter Freden H. S. 1646 at faa sin kongelige Svigerfaders Samtykke til, at denne Omdannelse blev varig, saaledes at først Halvdelen af, derpaa, fra 1647, alle de norske Skattemidler, som hidtil var gaaet til Rentekammeret i Kbh., forblev i Norge til Underhold af den af ham organiserede norske Militz, over hvilken han vedblev at føre Generalkommandoen, og til Betaling af Landets Gæld, og forvaltedes der af et af ham oprettet »Generalkommissariat« paa Akershus, det første kollegialt indrettede Embedsværk i det danske Monarki, hvor ogsaa de norske Told- og Lensindtægter samledes, før de nedsendtes til Danmark.

Den af H. S.s skabte større finansielle og administrative Selvstændighed for Nordriget var Hovedaarsagen til det Modsætningsforhold, som udviklede sig mellem ham og hans Raadsfæller, især Rigshofmester Corfitz Ulfeldt og Rigmarsk Anders Bille, og den danske Adels Flertal. H. S. søgte sin Støtte dels hos Kongen, dels hos de norske Stænder, som han indkaldte til hyppige Møder og med stor parlamentarisk-taktisk Evne formaaede at vinde for sine Reformideer. Med Christian IV.s Opfattelse af Norge som Slægtens Arverige faldt H. S.s Stræben godt i Traad. Ogsaa i dansk Politik samvirkede han med sin kongelige Svigerfader, saaledes ved de samtidige dansk-norske Forsøg paa en Forøgelse af Lensindtægterne og Forsøgene paa at faa den danske Adel til at bevilge en Hoved- og en Konsumtionsskat. Hans Virken for en Afløsning af de norske Bønders Skydsfærdspligt danner en Parallel til Kongens Forsøg paa at gennemføre en Afløsning af de danske Kronbønders Ægtbyrder.

Allerede fra 1645 rettede den danske Adel Angreb paa H. S.s norske Styre. Hovedmotivet var det nævnte, men man begyndte efterhaanden ogsaa at sætte Rygter i Gang om, at han havde beriget sig af Midler, som tilkom Staten. Ved den af en Raadskommission 1650—51 foretagne Undersøgelse af de norske Krigsregnskaber befandtes de mangelfulde med Hensyn til Bilag og andet, hvad H. S. erkendte, idet han henviste til, at de var blevet til under meget vanskelige Forhold, samt at hans Opgivelser om de Beløb, han havde faaet til gode hos Kronen, var godkendt baade af et Raadsudvalg og af Kongen. Noget Bevis for bevidst Svigagtighed førtes ikke, og Statholderen erklærede sig haardnakket for uskyldig i noget saadant. Den Kendsgerning bestaar imidlertid, at han blev en meget rig Mand i sin Statholderstilling i en Tid,

da det danske Statsbudget viste et voksende Deficit — som Svogeren Ulfeldt blev det i Danmark. Hans Forsvar var, at han udnyttede sine Midler til Norges Gavn.

Da Christian IV.s Stilling efter Prins Christians Død 1647 blev stærkt svækket, og Ulfeldt, skinsyg over Svogerens voksende Indflydelse hos den gamle, forenede sig med de andre Raader, kom »Carthago« — H. S.s Øgenavn i Svogerkredsen — til at dele det Kongen tilføjede politiske Nederlag; fremtidig skulde norske Told- og Lensindtægter sendes direkte til Rentekammeret. Ved Valgrigsdagen i Kbh. efter Christian IV.s Død 1648 stod Svigersønnerne imidlertid sammen i Bestræbelserne for at faa Kirsten Munks Ægteskab anerkendt som retsgyldigt og mod Angrebene fra den øvrige Adels Side, og H. S. slap med en Nedskæring af det norske Militærbudget og Ophævelse af den Gudstjenestefrihed, som i Norge var tilstaaet fremmede Indvandrere. Samtidig fik han gennemført Krongodsudlæg til Statskreditorer i begge Riger, en Forholdsregel, som tillod ham og andre norske Kreditorer at udvide deres Jordegods, og som han forsvarede med, at Jorden udnyttedes mere effektivt ved Privat- end ved Statsdrift. Skulde han hævde sin Stilling, maatte han imidlertid vinde den nye Konge Frederik III. Han stod uden Tvivl bag ved de Tilkendegivelser til Fordel for Norges Karakter af Arverige, som fremkom paa Hyldingsrigsdagen i Kristiania 1648, og var Ophavsmand til et Kongen overgivet Skrift »En Anonymi Consilium«, der udkastede en Plan om at søge Arveregeringen i Norge gennemført ved en Stænderbeslutning og derpaa en dansk-norsk Union oprettet, hvis Bestaaen vilde afhænge af Arverigetets Indførelse ogsaa i Danmark. I dette Øjemed skulde Kongen vinde den danske Gejstlighed og Borgerstand, især Københavnerne, for sig. Frederik III. var næppe upaavirket af disse vidt-rækkende Planer. Han stadfæstede H. S. i hans Statholdermagt og viste ham stor Naade, bl. a. under fortroligt Samvær paa Fr.borg i Vinteren 1648—49. 1650 tog H. S. i Raadet Ordet for det af Kongen fremsatte Forslag om Udvidelse af Kbh.s Privilegier og manede til »Fortrolighed mellem Stænderne« og Forholdsregler til Handelens Fremme. Skønt han næppe var fuldt enig i Rigshofmesterens nederlandske Politik, søgte han samtidig at forsones Ulfeldt med Kongen. Inden for Raad og Adel voksede imidlertid den gamle Modstand mod Statholderen, næret først og fremmest ved Rygter om, at han sigtede mod en Ændring i Forholdet mellem de to Riger. Man fik en norsk Straffefange paa Bremerholm til at fremsætte grundløse Beskyldninger mod ham, der indsattes en norsk Generaltoldforvalter, det norske Hærbudget nedskares meget stærkt,

og endelig rejstes Sept. 1649 med Rigsmarsken som Leder Krav om Revision af de norske Generalkommissariatsregnskaber.

H. S.s Stilling var meget vanskelig. Kongen og Hoffet forberedte en Aktion mod Rigshofmesteren og en anden »Svigersøn« Ebbe Ulfeldt og berøvede Kirsten Munks Døtre deres Titler og Æresrettigheder. Skønt Frederik III. maatte give sit Samtykke til den norske Regnskabsrevision, og denne bragte de før nævnte Mangler for Dagen, som Statholderen søgte at forklare i et omfattende Skrift til Forsvar, for sin norske Administration (1650), nølede han imidlertid med at lade H. S. falde. Et i Akershus Len iværksat Forhør af Officerer, Fogeder, Præster og Bønder gav ikke det ventede Grundlag for en Anklage for Underslæb, og H. S. vedblev at fastholde sin Uskyldighed. En besluttet Tiltale mod ham paa Herredagen Maj 1651 standsedes, og Kongen opfordrede Raadet til en Afgørelse i Mindelighed. En saadan afvistes dog, saa længe H. S. nægtede sig skyldig og senere kunde hævde at være forurettet. Under et meget stærkt Pres sendte da H. S. 18. Juni Raadet en Skrivelse, hvori han tilstod at have begaaet »Misligheder og Forseelser« i sin Administration og bad om, at de maatte efterlades ham, hvad enten de skyldtes »Misforstand eller Uforfarenhed«, samt tilbød at opgive Statholderstilling og Len og det til ham udlagte Krongods. Hermed var Raadet tilfredsstillet og anmodede endog Kongen om at tilstaa ham et nyt Len. Frederik III. var imidlertid nu besluttet paa helt at nedslaa den Mand, som ikke længere kunde virke i Kongemagtens Tjeneste i Nordriget, men muligvis kunde slaa sig sammen med dens Fjender i Danmark, samt tillige paa at skaffe Kronen den størst mulige pekuniære Gevinst af Sagen. Han tvang H. S. til 24. Juni at underskrive en Revers, hvori han ud over de tidligere Tilbud opgav sin Stilling som Rigsraad, afstod ikke alene Krongodset, men ogsaa sit private Gods i Norge og forpligtede sig til betydelige Erstatningsbetalinger. Han stod herefter paa det nærmeste uden Eksistensmidler. Har Kongen frygtet en Samvirken mellem H. S. og Ulfeldt, var der imidlertid intet i den førstes Adfærd, som kunde begrunde en saadan Mistanke. Nov. 1651 tilstod Frederik III. ham da en Aarspension paa 4000 Rdl. og gav ham Tilladelse til at søge fremmed Tjeneste, naar dette skete med hans Samtykke, og han straks indfandt sig hos ham, naar han fik Befaling dertil.

Paa disse Vilkaar — thi Raadets gentagne Anmodninger om at tildele Statholderen et Len afviste Kongen — henlevede H. S. syv Aar (1651—58), i hvilke han vedblev at klamre sig til Haabet om atter at kunne bo og virke med Ære i Danmark-Norge. Han søgte

Kongens Naade gennem Raadet, gennem Dronningens Brødre, de braunschweig-lüneburgske Hertuger og paa anden Maade. En Tid havde han med Hustru og Datter Ophold i Hamburg; 1654—55 var han i England og forhandlede med Cromwell; n. A. omgikkes han i Köln, Antwerpen og Malines fortroligt med Karl II. og hans Kreds og rejste derpaa til Spanien, hvor han opnaaede en Bestalling som Artillerigeneral, der gav ham en Aarspension uden at paalægge ham bestemte Forpligtelser. Da Danmark Juni 1657 erklærede Sverige Krig, ilede han, efter i Holland at have virket for Ydelse af Hjælp, hjem for at tilbyde sin Tjeneste. Hans Tilbud afvistes, men trods den dybe Bitterhed herover gav han, da han paa Tilbagevejen gennem Hertugdømmerne modtoges venligt af Karl Gustaf, ogsaa nu Afkald paa at følge Ulfeldts Eksempel og søge svensk Protektion og Tjeneste. Efter Roskildefreden befandt han sig Maj 1658 paa Fyn, aabenbart i Anledning af Svigermoderen Kirsten Munks Død og Arveskiftet efter hende. Juli s. A. lod Frederik III. ham for første Gang siden hans Fald kalde til sig; efter hans senere Fremstilling skal visse da af ham fremsatte Forordringer have vakt Modstand, vistnok i Raadet. Han havde under sit Ophold i Hovedstaden nogle ikke nærmere oplyste Forhandlinger med københavnske Borgere. Da Budskabet om Karl Gustafs Landing i Korsør 8. Aug. naaede Kbh., red han ud af Vesterport mod Roskilde, hvor han tilfangetoges af de Svenske. Hans Hensigt var efter hans Opgivelse at bringe sin Hustru og sin lille Datter i Sikkerhed. Han fik nu mod Løfte om at vende tilbage den svenske Konges Tilladelse til i Kbh. at sondere Kongen om Mulighederne for en Fredsforhandling. Han fandt ingen og tog saa Ophold i det svenske Hovedkvarter, hvor han tilbød Karl Gustaf sin Tjeneste i Tilfælde af Danmark-Norges Erobring. Kongen lovede ham som »neutral Person« sin Protektion og Bistand til hans og hans Hustrus og Datters »Retablisement« ved Krigens Slutning. Naar man har bebredet H. S. dette Skridt, der maa ses paa Baggrund af hans Overbevisning om, at Svenskekongen sandsynligvis inden længe vilde blive Danmarks Herre, maa de forgangne syv Lidelsens og den gentagne Afvisnings Aar dog vel lægges paa Vægtskaalen til hans Undskyldning. At han, trods Beskyldninger for det modsatte fra hans danske Fjenders Side, strengt overholdt sin »Neutralitet«, derom vidner baade den franske Gesandt Terlon og overensstemmende Erklæringer fra Karl Gustaf og den senere svenske Formynderregering. Da Kbh.s Modstand og Hjælpen udefra bragte den svenske Konges Plan om Danmarks Erobring til at strande, genoptog H. S. sine Fredsbestræbelser, og han søgte nu at opnaa

sit »Retablisement« gennem den danske Konges Naade, hvortil Karl Gustaf lovede sin Bistand. Febr. 1660, kort før den svenske Konges Død, sendte han Frederik III. et udførligt Forsvarsskrift. Han tog nu virksomt Del i Fredsforhandlingerne. I April modtoges han af Kongen i Kbh. og havde en længere Samtale med ham, og i Maj fik han Instruks og Fuldmagt som dansk Forhandler med Tilsagn om kongelig Gunst, Naade og Belønning.

Kbh.freden 27. Maj 1660 er ikke H. S.s Værk i den Forstand, at han fik afgørende Indflydelse paa dens Grænsedragning og andre Bestemmelser. Men det er hans Fortjeneste at have faaet direkte dansk-svenske Forhandlinger i Stand og have ført Fredsværket i Havn trods de fra hollandsk Side rejste Vanskeligheder. Juli s. A. sluttede han derpaa i Stockholm en Tillægstraktat, hvorved Bornholm reddedes for Danmark mod Vederlag i skaansk Adels-gods.

Fredslutningen gjorde H. S. til en meget populær Mand i det belejringstrætte Kbh. Men hans Fremtid var usikker. Han havde mange Fjender i Raadet og inden for sin Stand, og bitre Fortidsminder satte en Skranke mellem ham og Kongen trods den indledede Forsoning. I Stockholm var det lykkedes ham at udvirke en Regeringsbeslutning om Svogeren Ulfeldts Løsladelse fra Fængslet i Malmø, og han haabede nu at kunne bringe en Udsoning mellem ham og Frederik III. i Stand; Ulfeldts Flugt til Kbh. og hans Fængsling og Fangenskab paa Bornholm bragte denne Plan til at strande. Aug. 1661 forhøjede vel Kongen hans Pension til 6000 Rdl. for hans tro Tjeneste, indtil »vi udi Fremtiden med noget andet og bedre merbemeldte Hr. H. S. kunde betænke og aflægge«. Men Adgangen for ham til Sæde i Regeringen var spærret, saa længe den gamle Raadsforfatning bestod. Han omgikkes med Planer om at rejse til Brabant og England, indtil hans Hustrus efter Moderen arvede Godser Tybrind (Vends H.), Iversnæs (sst.), Vejlegaard (Salling H.) og Lundegaard (sst.) kunde komme paa Fode igen efter Krigen. Men hans Attraa stod sikkert til atter at vinde Position og Indflydelse i Danmark-Norge og aftvætte den gamle Vanære ved Virken i sit Lands Tjeneste.

Da det store Stændermøde i Sept. 1660 samledes i Kbh., var han endnu i Byen. Da en fynsk Deputeret ved Mødets Begyndelse spurgte en Kollega, »hvad monne denne vor Sammenkomst skulde betyde«, hviskede H. S. ham halvhøjt i Øret: »Det betyder, at vil du ikke, saa skal du.« Har han med Kongen drøftet Mulighederne for at gennemføre den Lensreform, der var en finansiel Nødvendighed, og udkastet Tanker om, at Spændingen mellem Adel og

Understænder og den Privilegiestrid, som Regeringsforslaget om en almindelig Konsumtionsskat maatte rejse, kunde benyttes til at hidføre en Regeringsforandring, som gav Kongen øget Magt? Sikkert vides intet. Men hans Statssyn var monarkisk præget, han havde 1648—49 udkastet Planer om Indførelse af Arveregering i Norge og raadet Frederik III. til at vinde Gejstlighedens og Hovedstadens Borgerskab for sig, og hans Fremtid i Danmark ahang af en Omvæltning. Han nød Hengivenhed og Anseelse blandt Kbh.s Borgere, og Gejstlighedens kraftige Leder Biskop Hans Svane var hans Ungdomsven. Det store Reformprojekt af 17. Sept., som er forfattet under københavnsk-borgerlig Medvirkning, og som først fremsatte det betydningsfulde Krav om en Lensreform, indeholder flere Tanker, som H. S. baade før og efter 1660 gjorde til sine. — En af de adelige Stændermænd, Diplomaten Martin Tancke, skrev faa Aar efter, at H. S. var »Director omnium consiliorum, som bragte Kongen til Arveretten«; den samtidige svenske Resident Duwall og den senere af Molesworth optegnede københavnske Tradition tildeler ham en tilsvarende Rolle med Svane og Borgmester Hans Nansen som Hovedhjælpere og Kongens Kammerskriver Chrf. Gabel som Kongens Talerør over for Understændernes Førere; den kejserlige Gesandt Goës vidner, at han er blevet »meget brugt« ved Statsforandringen, og den svenske Diplomat Dureel erfarede kort efter denne, »att på honom beror altsammans«. — At følge hans Indsats i Enkeltheder tillader det fragmentariske Kildemateriale dog ikke. Endnu 18. Sept. havde han talt om at rejse til de spanske Nederlande. Men 1. Okt. fik han kgl. Brev paa 8000 Rdl. af Trondhjems Told, aabenbart fordi Kongen vilde fastholde ham i Landet. Kort efter fremkom Forslaget om at tilbyde Kongen Arveretten, oprindeligt forbundet med det om Udnævnelse af en »Rigens Bogholder«. Og da Understænderne in pleno 10. Okt. gik til Kongen med Arveregeringsforslaget, var det H. S., som modtog dem paa Slottet, hentede Kongen ud fra hans Gemak og optraadte som hans fortrolige Raadgiver under Sammenkomsten. Senere var han Mellemand mellem Konge, Raad og »de konjungerede« ved de Forhandlinger, hvorved Raadets Modstand brødes, og førte Ordet til samtlige Stænder paa Kongens Vegne. Efter Arvehyldingen 18. Okt. blev han ved Stændertaflet »sat øverst til Bords over alle Rigens Raad« og havde siden en fortrolig Konference med Kongen og Nansen; 20. Okt. var han med til at beslaglægge Raadets Arkiv, kort efter betegnes han som »Vice-Roi«, »dass Factotum beyrn Könige«, Kongens »intimus consiliarius«, og 26. Okt. udnævntes han til Rigens Skat-

mester, Rigets næsthøjeste Embedsmand efter den gamle Rigsdrost J. Gersdorff.

De fasteste Støtter for H. S.s nyvundne Magt var Ærkebiskop Svane og Kbh.s Borgere, hvortil kom Kredse inden for den yngre Adel. Den tidligere norske Stænderleder var blevet de danske Stænders Tillidsmand i Regeringen og viste nu som dengang en blandt hans Standsfæller enestaaende Evne til at forhandle med Borgere og Præster. Denne Evne hang sammen med hans økonomisk-socialt Forstaaelse og med hans Overbevisning om, at skulde Rigets Reorganisation efter de svære Storme, efter den langvarige politiske Splittelse, gennemføres, var »god og oprigtig Fortroenhed blandt alle Stænder« (som han kort før Stændermødet skrev til en svensk Ven) en Nødvendighed. Det var i Overensstemmelse hermed, naar borgerlige i stort Tal optoges i de nyoprettede Kollegier, fremfor alle Skatkammeret. Det var uden Tvivl ogsaa H. S.s Ønske, som det var de københavnske Stænderføreres, at Raadsforfatningen burde afløses af en Stænderforfatning, om end med øget Myndighed for Kongemagten, vel nærmest med Mønster i den svenske — ligesom han tog den svenske Forvaltningsordning til Forbillede. Kongens og Hoffets Maal var imidlertid den Enevælde, som gennemførtes med Støtte af den staaende hvervede Hær. Og skønt Frederik III. ikke kunde undvære H. S.s Initiativrigdom og hans administrative og diplomatiske Evner og Erfaring, og skønt Rigsskatmesterens Parti ogsaa kom til at omfatte Dronning Sophie Amalie og den tyske Kansler Th. Lente, trængtes han derfor gradvis tilbage i Indflydelse til Fordel for Kongens militære og holstenske fødte Raadgivere: Hans Schack, den nye Rigsfeltmarskal, Grev Chr. Rantzau, fra Aug. 1661 Gersdorffs Efterfølger som »Premierminister«, og Rentemester Chrf. Gabel, Kongens Favorit. De nævnte var desuden alle Mænd, hvis aandelige Dimensioner og Bevægelser den mistænksomme Frederik III. kunde overskue. Over for Rigsskatmesteren, som tillige havde sin Fødsel og sin Fortid imod sig, følte han sig aldrig fuldstændig tryk. Det fik bl. a. Udtryk i, at han — til Ærkebiskop Svanes Harmen — betænkte ham meget karrigt med pekuniære Naadesbevisninger.

Det var da ikke under gunstige Kaar, at H. S. udførte sit sidste Livsafsnits Statsmandsgerning.

Den mest paatrængende Opgave var Sanering af Statshusholdningen og en grundig Reorganisation af Forvaltningen, ikke mindst Finansadministrationen. Centret for denne blev det af H. S. allerede Nov. 1660 oprettede Kammerkollegium, det første fuldt udformede danske Kollegium, med fast Regnskabs- og Bogholderi-

ordning og med Amtsskrivere (fra 1662), underordnede de nye Amtmænd, som lokale Oppebørselsbetjente. Skatkammeret toges i flere Henseender til Mønster for de andre Kollegiers Indretning, saaledes at det med Rette er sagt om H. S., at han staaer som Grundlægger af det danske Kollegiestyre, som herskede lige til 1848 (K. Fabricius). For at afvikle den vældige Statsgæld, ca. fem Mill. Rdl., greb H. S., i Overensstemmelse med sin tidligere Praksis og Synsmaade, til omfattende Udlæg af Krongodset til Statskreditorer, hvorved store Mængder af Godset kom paa borgerlige Hænder, baade udenlandske og dansk-norske. Det var en Slags Blanding af en Statsbankerot og en social Revolution. I Norge købtes en Del af det udlagte Gods af Bønderne, men herfor savnedes Forudsætninger i Danmark, og Sept.-Projektets, af Skatkammeret støttede Tanke om de kongelige Ladegaardes Bortforpagtning eller Udstykning til Bønderne lod sig heller ikke gennemføre. Domæneindtægternes Svind nødvendiggjorde nye Skatter, hvoraf de vigtigste var Grund- eller Matrikelskatterne, baserede paa det Matrikuleringsarbejde, som førte til »Amtsstuematriklen« af 1664. Statsindtægterne steg, takket være bl. a. de voksende Toldintrader, under H. S.s Administration til næsten det dobbelte af Provenuet 1656.

Haardt kæmpede Rigsskatmesteren for at faa Udgifterne ned, først og fremmest for den radikale Reduktion af den hvervede Hær, som 1660 alle Stænder havde ønsket. Trods Modstand fra Krigskollegiets Flertal lykkedes det ham ogsaa, støttet bl. a. af Svane og Stadshauptmand Thuresen, at gennemføre en saadan, om end ikke i det ønskede Omfang. H. S. ønskede i første Linie Forsvaret baseret dels paa den nationale Militærmagt, som fornyedes 1661, men med ringere Styrke end den hvervede Hær, dels paa Flaaden, hvis Udvikling til hans Sorg forsømtes. Det lykkedes ham at nedskære Militæruddgifterne til 50 pCt. af Rigets samlede Indtægter og ved sin samlede Finanspolitik at skabe Balance mellem den dansk-norske Stats Indtægter og Udgifter, et beundringsværdigt og betydningsfuldt Resultat.

Ogsaa i Ydrepolitikken var det inden for den nye Regering H. S., der ejede Initiativet og Ideerne. Naar Hoffet ansaa det for nødvendigt at opretholde en betydelig staaende Hær, spillede ved Siden af Frygten for Bevægelser mod den nye Enevælde Frygten for det sejrige Sverige og endnu mere Forhaabningerne om med Tiden at vinde militær Styrke til at genvinde de 1657—60 tabte Landomraader en væsentlig Rolle. Naar H. S. kæmpede for en Hærreduktion, var det bl. a. ud fra den Overbevisning, at Dan-

mark næppe nogen Sinde ved egen Kraft eller Stormagtstøtte vilde blive i Stand til at fravriste Sverige dets Erobringer, og at den for Danmark mest rationelle Politik derfor var i Samvirken med Nabo-staten at sikre de nordiske Riger de maritim-strategiske og kommer-cielle Fordele af deres Belliggenhed ved Østersøen og Beherskelse af Indgangene til dette Hav. Allerede efter Brömsebrofreden spores der Tanker hos ham i denne Retning; de styrkedes ved hans Erfaringer 1657—60 og ved hans fortrolige Samtaler med Karl Gustaf. Juni 1660 udtalte han i en Skrivelse til den svenske Rege-ring, at det burde tilstræbes »fornemligen, at alting derhen lempes, at begge disse nordiske Riger samt deres gode og tro Indbyggere af alle Stænder maa troligen række hverandre Haand og med ind-byrdes Enighed flittigen anvende alle deres Middel at vinde saadan Styrke igen, udimidlertid de have Fred, hvorved de med unerede Forcer bedre kunde imodstaa alle dennem, som deres fælles Vel-stand herefter ville hindre og forstyrre.« Dette Synspunkt blev han aldrig træt af at fremhæve over for svenske Statsmænd og Diplo-mater; han lagde det til Grund for sin Virken i England og Frankrig, og han gav det endelig i sit »politiske Testamente« en udførlig politisk, finansiell og økonomisk Begrundelse. At det var Udtryk for hans Overbevisning, ændres ikke ved den Kendsgerning, at han i Breve til sin Konge var nødt til at tage Hensyn til de Revan-cheforhaabninger, som Kongen og hans nærmeste Kreds aldrig slap.

Den dansk-svenske Fællesinteresse, som H. S. stærkest betonedede, var den økonomiske, politiske og finansielle Emancipation fra Hol-land, som besad det kommercielle »Dominium Maris Baltici«, som havde aftvunget begge Stater Traktater, der hemmede deres han-delspolitiske Bevægelsesfrihed, og som mødte op med store Gælds-fordringer paa den danske Statskasse, samtidig med at det vægrede sig ved at anerkende danske Modfordringer, bl. a. for Toldsvig, begaaet i Ly af trufne Skibsmaalingsbestemmelser. Maalet for ham var at skabe en politisk Konstellation, som tvang General-staterne til større Eftergivenhed, og han stræbte, efter indledende Forhandlinger under et Londonophold i Efteraaret 1661, paa sin store Ambassade til Holland, Frankrig og England 1662—64 at lægge Grunden til et dansk-svensk-engelsk Treforbund, støttet af Frankrig og med Front mod Holland. Med Colbert sluttede han Febr. 1663 en Handelstraktat, som skulde danne Basis for en ud-videt dansk-fransk Samhandel. Den Aug. s. A. med Frankrig slut-tede Alliancetraktat gav ikke de Subsidier i Fredstid, som man i Kbh. havde haabet paa, men styrkede Danmarks europæiske Posi-tion og bidrog til at skabe et køligere Forhold mellem Frankrig og

Sverige og gøre dette Land mere tilbøjeligt til en engelsk Orientering.

H. S.s Plan var, at han selv og den engelske Diplomat Sir George Downing først i Kbh. og derpaa i Stockholm skulde bringe Treforbundet i Stand. Den engelske Regering valgte imidlertid at føre Forhandlingerne ved særlige Gesandter i de to nordiske Hovedstæder, hvad der vanskeliggjorde Fjernelsen af den indbyrdes Mistillid mellem Nordens Regeringer. Samtidig modarbejdedes Planen af hollandsk-orienterede Kredse i Kbh. Og H. S.s Position svækkedes ved, at han ikke, som hans og Dronningens Parti arbejdede for, blev den Nov. 1663 afdøde Chr. Rantzaus Efterfølger som Premierminister. Det uheldige Udfald af det, efter Udbrudet af den engelsk-hollandske Krig, med England aftalte Angreb paa en hollandsk Handelsflaade i Bergens Havn (Aug. 1665) skabte nye Vanskeligheder, som H. S. forgæves søgte at overvinde, hemmet af engelsk Klodsethed, fransk Pression til Fordel for Holland, voksende hollandsk Indflydelse i Kbh., hvor Chrf. Gabel, fra Aug. 1664 Statholder, mere og mere blev den faktiske Førsteminister, og Hoffets Mistillid til Sverige. Febr. 1666 sluttedes en Traktat med Holland, der gav Danmark visse Indrømmelser, men adskilligt mindre end en Politik efter H. S.s Linier kunde have skaffet det, og til stor Skade for dansk-norsk Skibsfart indviklede det i Krig med England.

H. S. forlod, halvt i Unaade, Nov. 1665 Kbh. med Instruks om at støtte den franske Fredsmægling i England, men fastholdtes i Haag af de der førte Forhandlinger. Efter den definitive Udsoning med Holland sendtes han til Paris for at virke for Subsidier og en fransk-hollandsk Garanti mod Sverige. Den gamle Statsmand skjulte ikke sin Kritik af den kongelig-Gabel'ske Politik, men stræbte samtidig med vanlig Energi at vise de franske Ministre Værdien af en nøjere Alliance med Danmark. Han længtes dog hjem og pintes af pekuniære Vanskeligheder, og hans Helbred var svækket af Skuffelser og Overanstrengelse. April 1666 ramtes han af et apoplektisk Slag og var i den følgende Tid ofte sengeliggende. Under Sygdommen meddelte han sin Ven, Frederik III.s franske Korrespondent i Paris Abbé Jean Paulmyer, en Række Tanker om danske politiske Problemer, som efter hans Død skulde forelægges den danske Konge, og som Paulmyer efter H. S.s Død af et nyt Slag i Sept. sammenfattede i to Breve til denne. Det er H. S.s »politiske Testamente«. Hvad han her lægger sin Konge paa Hjerte, da Mistanke om, at Hensyn til hans egne Interesser skulde diktere hans Udtalelser, ikke mere kunde ramme ham, er især: Nødvendig-

heden af en omfattende Reduktion af den hvervede Hær — Nedsættelse af Skatterne, som knugede navnlig Bonden til Jorden — Udvidelse af den nationale Militis — Styrkelse af Flaademagten som Danmark-Norges naturlige Værn — Udsoning med Gottorp og Ophævelse af Fællesregeringen i Hertugdømmerne — Udsoning og politisk Samvirken med Sverige, støttet paa en europæisk Stormagt — Udarbejdelse af aarlige Finansoverslag — Oprettelse af et snævert Ministerkonseil — Ophævelse af Bøndernes Vornedskab og Indskrænkning og Fastsættelse af deres Hoveri og Afgifter efter vesteuropæisk Forbillede — Udarbejdelse af en Forfatning, »som det var ventet og fordret« af Stænderne i 1660, bygget paa Studier af de europæiske Hovedlandes Grundlove. —

H. S. er vistnok den idérigeste og videst skuende Statsmand, som Danmark i nyere Tid har fostret. I en Tidsalder, som i en Række af Europas Lande er særlig rig paa skabende og skelsættende Stats-tjenere, er han paa dansk Grund den eneste, som taaler en Sammenligning. Hans Bane blev uregelmæssig og tornefuld. Danmarks politiske og sociale Splittelse og hans Tilhørsforhold til den gamle Herrestand, hvis Samfundsstilling var rokket, og til den angrebne og angribelige Svigersønnegruppe havde sin store Andel heri. Ogsaa personlige Mangler spillede dog ind: i Ungdommen overdreven Selvhævdelse, et satirisk Vid, som skabte ham Fjender blandt de ramte, og Trang til Magt og Rigdom, tilfredsstillt ved Midler, i Valget af hvilke han ikke altid var tilstrækkelig kræsen, i de ældre Aar Bitterhed og Mistænksomhed, gennem hele Livet det hidsigte Sind, som allerede Ungersvenden erkendte som sin Naturfejl. Hans Venner kunde lejlighedsvis finde hans politiske Fantasi »bigearre« og »visionaire«; Eftertiden maa paa en Række Omraader erkende hans sjældne Klarsyn og Realitetssans, parret med en aandelig Frigjorthed, som dog ikke, saa meget Verdensborger han end var, udelukkede ægte Samhørsfølelse med Danmark-Norges Lande og Folk og Norden som Helhed, om hvis politiske, økonomiske og sociale Problemer hans Aand stedse kredsede, med dybere Indblik og videre Udsyn, efterhaanden som han ældedes. I Kraft heraf, af ualmindelig politisk-taktisk Evne og en Arbejdsenergi, som ingen Skuffelser fik Bugt med, kom han i baade dansk og norsk Udvikling til at yde Indsatser af overordentlig Rækkevidde, selv om flere af hans Tanker ikke eller først længe efter hans Tid realiseredes. — Baade i Ind- og Udland forstod man ved hans Død, at en Personlighed af usædvanlige Dimensioner var gaet bort.

H. S. optoges April 1663 i fransk Grevestand, uden Tvivl for ikke at staa tilbage for sin Rival Grev Rantzau, men anvendte ikke

Titelen i Danmark. — R. 1648. — Maleri af K. van Mander paa Fr.borg, i hel Figur paa Gaunø. Portrætteret paa Heinr. Hansens Maleri 1879—80 af Arvehyldingen 1660 (Fr.borg). Malerier af større og mindre Autoritet paa Løvenborg, Steensgaard, Sophiendal, Broholm (Kopi af C. A. Lorentzen) og Wedellsborg samt i Nationalgalleriet i Oslo. Mindesmærke af Johs. Wiedewelt 1779 ved Jægerspris; Tegning deraf paa Kunstakademiet; Stik af J. F. Clemens ca. 1781; Akvarelskitse af S. L. Lange ca. 1800 (Fr.borg). Stik 1650 af A. Haelwegh efter K. van Mander. Litografi fra Em. Børentzen & Co. 1867 efter Fr.borg-Maleriet.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 463 f. Samlinger til Det Norske Folks Sprog og Historie, II—V, 1834—38. J. L. Rohmann i For Literatur og Kritik, I, 1843. P. W. Becker: Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I—II, 1847—57. M. Weibull: Samlingar till Skånes historia, I, 1869. Aarsberetninger fra Det kgl. Geheimearchiv, VI, 1876—82, S. 1—67. S. Birket Smith: Leonora Christina, Grevinde Ulfeldts Historie, I—II, 1879—81. T. Sehested: H. S., I—II, 1886. K. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid, II—III, 1887—90. J. A. Fridericia i Hist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1887—88. Samme: Adelsvældens sidste Dage, 1894. Statholderskabets Extraktprotokol af Supplikationer og Resolutioner 1642—1650, I—II, 1906. C. O. Munthe: Hannibalsfejden 1644—45, 1901. O. A. Johnsen: H. S.s statholderskab 1642—1651, 1909. Samme: Aktstykker til de norske stændermødernes historie 1548—1661, I, 1929. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I, 1908. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, IV—VI, 1917—23. K. Fabricius i Den danske Centraladministration, 1921. E. Bull: Kristianias historie, II, 1927. N. Japikse: De Verwickelingen tusschen de Republick en Engeland van 1660—65, 1900. K. Feiling: British Foreign Policy 1660—1672, 1930. B. Fahlborg: Sveriges yttre politik 1660—1664, 1932. G. Landberg: Johan Gyllenstiernas nordiska förbundspolitik, 1935 (Uppsala univ. årsskr. 1935: 10). C. O. Bøggild Andersen: Statsomvæltningen i 1660, 1936. Samme i Hist. Tidsskr., 10. Rk., V, 1939. Samme i Smaaskrifter tilegnede Aage Friis, 1940, S. 97—120.

C. O. Bøggild Andersen.

Sehested, Hannibal, 1842—1924, Politiker. F. 16. Nov. 1842 paa Broholm, d. 19. Sept. 1924 sst., begr. i Gudme. Forældre: Stamhusbesidder, senere Kammerherre Frederik S. (s. d.) og Hustru. Gift 10. Juli 1877 i Kbh. (Frue) med Alexandra Elisabeth Augusta Emilie de Serène d'Acqueria, f. 21. Aug. 1848 i Kbh. (Frue), d. 16. Juli 1903 paa Broholm, D. af Fuldmægtig og Arkivar i Udenrigsministeriet, Kammerjunker Prosper Léon de S. d'A. (1812—70) og Marie Sophie Utke (1820—1900).

S. blev Student 1860 fra Herlufsholm og cand. jur. 1869. Han overtog derefter i Fæste Tangegaard under Broholm. Efter Fade-

rens Død 1882 deltog han i Driften af Broholm, men først ved Moderens Død 1894 tiltraadte han Besiddelsen af dette Stamhus. Han havde allerede da paa fremtrædende Vis taget Del i det offentlige Liv. Fra 1882 var han Medlem af Det kgl. Landhusholdningsselskabs Bestyrelse. 1887—1916 var han Medlem af Privatbankens Bankraad og fra 1889 Tilsynsmand ved Landbohøjskolen. — 1886 fik han Sæde i Landstinget, valgt af Højre i 6. Kreds. Han hørte fra første Færd til paa den udpræget Estrup'ske Fløj, men han gjorde sig i øvrigt ikke videre gældende i den egentlige politiske Debat. Derimod lagde han i Udvalgene et solidt og nyttigt Arbejde. 1891 var han Ordfører for Ølskatloven, der var et Led i det socialpolitiske Forligskompleks. 1894 blev han Medlem af Landbokommissionen og var her med til at forberede Loven af 11. Maj 1897 om Jords Udstykning og Sammenlægning. Ogsaa under Behandlingen af denne Lov var han sit Partis Ordfører. 1892—1900 og 1901—02 var han Viceformand i Landstinget. Fra 1891 var han Medlem af Rigsretten. — Allerede ved Ministeriet Reedtz-Thotts Afgang 1897 var han paa Tale som Ministerchef, men først efter Ministeriet Hørrings Tilbagetræden indvilgede han i — stærkt opfordret dertil af Kongen og Estrup — at danne et Ministerium. Det udnævntes 27. April 1900. Selv overtog han Udenrigsministerens Portefeuille. Han samlede i sit Ministerium en Række betydelige Kræfter, bl. a. Scharling, Goos og Bramsen, men saa svagt som Ministeriet stod over for Folketinget, opnaaede det ingen Lovgivningsresultater af større Betydning. Disse Aars altoverskyggende politiske Spørgsmaal var Skattereformen, hvor Interesserne var skarpt modstridende. Det lykkedes heller ikke S.s Ministerium at tilvejebringe en Overenskomst. S. troede at have bag sig et enigt Landstingshøjre — indbefattet den senere frikonservative Gruppe, med hvis Fører Grev Frijs han ved Ministeriets Dannelse havde haft en Forhandling. Dette viste sig at være en Fejltagelse. Dele af Højre, anført af Jacob Scavenius og Lars Dinesen, enedes med Venstrereformpartiet om Skattekommissionens Forslag, og til denne Politik sluttede sig ogsaa Grev Frijs og hans Meningsfæller. Under Landstingets Behandling af Regeringens Forslag kom det som Følge heraf til et voldsomt Sammenstød 22. Nov. 1900 mellem S. og Grev Frijs. Med den Noblesse, der kendetegnede S., erklærede han Dagen efter, at han vel maatte have misforstaaet Frijs; men Situationen var da i det hele saa spændt, at Højres Sprængning ikke lod sig afværge. De Frikonservatives Udtræden som særlig Gruppe svækkede yderligere

Ministeriets Stilling. Under Landmandsforsamlingen i Odense 3. Juli 1900 havde Kronprins Frederik holdt en Tale, hvori han tog meget varmt til Orde for Ministeriet, der, som han sagde, bestod af »dygtige og patriotiske Mænd«. Dette forbitrede Venstre, og endnu mere skærpedes Modsætningsforholdet, da S. 18. Marts 1901 nægtede at fraskrive sig Provisoriet som politisk Midde. Ved Folketingsvalget 3. April 1901 halveredes Højregruppen, saa den kom tilbage med kun otte Mand. Kongen bad derefter S. indgive sin Afskedsbegæring, og Forhandlingerne i de følgende Maaneder førte til Systemskiftet 24. Juli 1901. — S. beholdt sit Landstingsmandat til 1910. Han var 1906 Ordfører under Udstykningslovens Behandling, men indtog i øvrigt i sine sidste politiske Aar en tilbagetrukket Holdning. — Kammerjunker 1874. Hofjægermester 1883. Kammerherre 1897. — R. 1891. D.M. 1898. K.¹ 1901. S.K. 1901. — Maleri af H. C. Jensen 1900 og af Niels Hansen 1924. — Mindesmærke af R. Bøgebjerg ved Broholm.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 467 f. N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag 1901—03, S. 651—54. Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, II, 1938, S. 97 ff., 113 ff. Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger. Udg. af Hans Lund, II, 192, S. 255, 304, 306 f., 309, 314, 317, 329. Berl. Tid. 19. Sept. 1924. Politiken 20. Sept. s. A. Svendborg Avis 19. Sept. s. A.

P. Stavnstrup.

Sehested, Helga, f. 1877, Landmand. F. 10. Maj 1877 paa Gramgaard ved Gram. Forældre: Forpagter paa Gramgaard, senere Ejer af Farumgaard, Jægermester Einar S. (1849—1908) og Bertha Mathilde Fenger (1854—1919). Ugift.

Af Hensyn til Skolegangen kom H. S. tretten Aar gammel i Huset hos sin Morbroder Provst H. M. Fenger i Kbh., men hun fik Lyst til at vende tilbage til Landbruget, og 1901—04 var hun Elev hos Fru Teisen paa Rygaard paa Østfyn. Efter at have gennemgaaet den praktiske Landbrugsuddannelse kom hun til Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1906. Hun foretog derefter en Studierejse til Tyskland og drog s. A. atter til Østfyn som Forpagter af Tangegaard ved Gudme og Fæster af Bjergeskovgaard sst. 1911—27 var hun tillige Forpagter af den nærliggende Broholm Hovedgaard og 1916—24 af Gudme Præstegaard. Desuden er hun Ejer af Tange Mølle Kartoffeltørreri, som byggedes 1913. H. S. vandt tidligt Navn som en dygtig Landmand, der forstod at udnytte Tidens bedste tekniske Hjælpemidler. Initiativ viste hun

ved at søge nye Veje for Lønningsmetoderne, saaledes at Arbejderne knyttedes fastere til Bedriften, og ogsaa Uddannelsen, særlig af de unge kvindelige Elever, har hun vist megen Interesse, og hun er Formand for Foreningen af kvindelige Landbrugere, som blev stiftet paa hendes Initiativ.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 468.

Aksel Milthers.

Sehested, Hilda, 1858—1936, Komponist. F. 27. April 1858 paa Broholm, d. 15. April 1936 i Kbh., Urne i Gudme. Søster til Hannibal S. (1842—1924, s. d.). Ugift.

H. S. fik sin musikalske Uddannelse af C. F. E. Horneman i Klaver og Orla Rosenhoff i Teori; senere søgte hun videre Uddannelse i Klaverspil hos Mme. L. A. Massart i Paris. Hun var en udmærket Pianistinde, men optraadte kun offentlig ved Koncerter, naar hun skulde akkompagnere til egne Værker. Efter endt Uddannelse bosatte hun sig i Kbh., hvor hun tog livligt Del i det musikalske Liv. Nogen fast Ansættelse havde hun ikke. I korte Overgange var hun Medlem af Bestyrelsen for Østerbros Kammermusikforening og Musikpædagogisk Forening. Som Komponist begyndte hun at træde frem ca. 1885 og var navnlig i Tidsrummet indtil ca. 1915 meget produktiv. Hendes Kompositioner omfatter Sange, Klaverstykker, Kammermusik — herimellem »Morceau pathétique« for Basun og Klaver —, Orkesterstykker og Operaen »Agnete og Havmanden« til Tekst af Sophus Michaëlis, som blev antaget af Det kgl. Teater, men ikke kom til Opførelse. Ved Dansk Kvinde-samfunds Fællesmøde 1916 i Aarhus blev der opført en Kantate af H. S. til Tekst af Olaf Hansen. — H. S. havde kun sjældent direkte Berøring med Offentligheden. 1907 foranstaltede hun en Kompositionsaften med egne Kammermusikværker. 1915 afholdt hun en Orkesteraften med Peder Gram som Dirigent, hvor hun bl. a. lod fremføre »Suite for Orkester med obligat Klarinet« og Orkesterværkerne »Miniaturer« og »Rhapsodi«. H. S. følte sig inden for Musikken stærkt aandelig knyttet til Bach, Beethoven og Brahms, og navnlig fra den sidste kan man spore en afgørende Paavirkning i hendes Musik. H. S. skildres som et meget begavet og levende Menneske, der i høj Grad interesserede sig for sin Tid og de Mennesker, hun kom i Berøring med, saavel inden for som uden for Musikkens Verden. 1887 blev hun overordentlig Stiftsdame i Vallø. Hendes utrykte Værker findes i Privateje, skal senere deponeres paa Broholm.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 469.

Sven Lunn.

Sehested, Jens Steen, ca. 1640—98, Digter. F. ca. 1640, d. 1698, antagelig paa Rugaard, Veflinge Sogn. Fader: Hannibal S. (1609—66, s. d.). Gift 20. Marts 1679 i Odense med Mette Sophie Parsberg, døbt 27. Jan. 1655 paa Eskilstrup, d. tidligst 1709, D. af Niels P. til Eskilstrup og Sellebjerg (1620—senest 74) og Kirsten Kaas (1616—84).

J. S. S.s Moder skal have været en københavnsk Borgerdatter. Han blev legitimeret og 1676 adlet med Familien S.s Vaaben. I sine unge Dage har han vistnok været i udenlandsk Krigstjeneste; om hans hjemlige militære Karriere vides, at han 1669 var Kvartermester og n. A. Løjtnant i den fynske (1675 i den sjællandskfynske) Rostjeneste. 1676 blev han Generaladjutantløjtnant, n. A. Generaladjutant, 1679 Oberstløjtnant i Andet sjællandske nationale Rytterregiment og nævnes 1683 som pensioneret Oberst. 1687 var han Ejer af Lundsgaard (dengang en adelig Sædegaard) ved Espe paa Fyn, og 1687—96 ejede han Hustruens Fædrenegaard Sellebjerg mellem Odense og Kerteminde. Økonomisk var han daarlig situeret, men kunde dog give en Haandsrækning til sin endnu ringere stillede Digterbroder Poul Pedersen (s. d.), der til Gengæld har hyldet ham som »vores danske Pindarus«. J. S. S. var Verdensmand; han har skrevet Digte baade paa Dansk, Tysk og Hollandsk. I sit tidligst trykte Digt »Der Untadeliche States-Welt-Man« (1669) er han den første Talsmand her hjemme for en verdslig præget Livsanskuelse. »Dydernis Prøvesteen«, trykt 1671 under det af ham oftere benyttede Pseudonym »Siennest« (Omstilling af Bogstaverne i Jens Sten), er en abstrakt Satire, hvor personificerede Dyder indføres talende, og kan betragtes som en udramatisk Udløber af de gamle Moraliteter. Langt interessantere er »Pigernes Dyd- og Laster-Speyl« (maaske trykt første Gang s. A.), en satirisk-moraliserende Skildring af Kvinden fra Vuggen til Trediveaarsalderen; den er fuld af realistisk opfattede Smaatræk og Situationer og giver et levende Billede af Tidens Dagligliv, dets huslige Sysler, Folketro og Skik, Familieliv o.s.v. Af J. S. S.s egen kummerlige Kbh.s-Tilværelse i 1670'ernes Begyndelse med Lediggang og Værtshusliv faar man et Indtryk gennem en rimet Supplik til Kongen »Kiøbenhavnfs Fangers ynkelige Klagemaal« (først trykt i nyere Tid), som minder om Bordings »Forhaabnings og Forhalings Griller«. Modstykket hertil er »Det herlige og priisværdige Landskabs Fyens billige Berømmelse« (1671, ny Udg. ved Rasmus Nyerup 1784), der gør Øens Frugtbarhed og navnlig dens kulinariske Herligheder til Genstand for en Panegyrik, der saa sent som 1856 af den fynske Bondesøn N. M. Petersen faar det Skudsmaal, at den endnu kan

gotte en Fynbo. J. S. S.s Produktion bestaar desuden af Salmer og Lejlighedspoesi, f. Eks. Digte til Niels Juel og Karen Brahe; adskil­ ligt henligger utrykt. Hans Stil spiller mellem tyskpræget Barok og folkelig Tone, og ligesom Bording anvender han baade Aleksan­ drinere og korte Metra. Han selv har været en Blanding af en Kavalier og en sørgmunter Boheme.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 477; LVII, 1940, II, S. 91. Saml. til Fyens Hist. og Top., V, 1871, S. 320. C. J. Brandt og L. Helweg: Den Danske Psalmedigtning, I, 1846, S. 361 ff., Tillæg S. 48 f. J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa den danske Nationalliteratur, I—II, 1887—1913 (se Registrene). V. J. v. Holstein-Rathlou: Deliciarum manipulus Danica­ rum, 1914, S. 33—58, 161 ff. Vilh. Andersen: Sommer, 1926, S. 83—86. Emil Frederiksen: Barokken i dansk Digtning, 1935, S. 128—34. Ejnar Thomsen: Barokken i dansk Digtning, 1935, S. 170, 176 ff., 217 f.

R. Paulli.

Sehested, Jens Thomesen, d. 1555, til Vellinghøj og Højris paa Mors, Landsdommer. D. 15. Nov. 1555 paa Holmgaard, begr. i Møborg K. Forældre: Thomes Thomesen (d. tidligst 1552) og Anne Jonsdatter Viffert. Gift senest 1517 med Anne Juel til Holmgaard, d. 1579, begr. i Møborg K., D. af Malte J. (d. 1508) og Marine Bomøve (Munk) (d. tidligst 1515).

J. T. S. var af en gammel, men hidtil lidet fremtrædende vend­ ssselsk Adelsæt. 1504 var han »Dreng« hos sin Morbroder Mads Jonsen og 1512 Køgemester hos Bispen af Viborg Erik Kaas. Formodentlig har han beholdt denne Stilling ogsaa hos den føl­ gende Bisp, Jørgen Friis, der var en af Anstifterne af Oprøret 1523; i alt Fald sluttede J. T. S. sig straks til Oprørspartiet og fik for saa vidt en betroet Stilling, som de oprørske Rigsraader i deres Opfordring til Almuen om at rejse sig henviste den til at samle sig under en gejstlig og to verdslige Førere, af hvilke J. T. S. var den ene. For øvrigt tyder intet paa, at han har spillet en fremragende Rolle ved denne Lejlighed. 1534 blev J. T. S. be­ skikket til Meddommer paa Viborg Landsting, og 1537 blev han selv Landsdommer og fik Gudum Kloster i Forlening. Dermed var Grunden lagt til Slægtens senere Anseelse. J. T. S., der per­ sonlig havde overværet den store Herredag 1536 i Kbh., var en af de seks Adelsmænd, hvem Kongen 1539 under en forestaaende Udenlandsrejse betroede Regeringens Førelse i Jylland. 1550 gav han Afkald paa sin Forlening til Fordel for sin nedennævnte Søn Malte, og et Aars Tid efter frasagde han sig Landsdommerbestil­ lingen.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 448 f. *Thiset (Poul Bagge*)*.

Sehested, Karen, 1606—72, Hofmesterinde. F. 1606 paa Arensborg, Øsel, d. 1672, begr. i Viborg Domkirke. Søster til Hannibal S. (s. d.). Gift 1° 29. Juni 1628 i Kbh. med Tyge Kruse til Stenalt, f. 2. April 1604 i Kbh., d. 2. Febr. 1629 paa Aastrup, S. af Rigsraad Enevold K. til Hjermitslevgaard m. m. (1554—1621) og Else Jørgensdatter Marsvin til Aastrup (1575—1632). 2° 1641 med Jørgen Seefeld til Visborg m. m., f. 17. Dec. 1606, d. 1666 (gift 1° 1637 med Barbara Friis, 1622—38), S. af Enevold S. til Dalsgaard m. m. og Hilleborg Olufsdatter Daa til Fravdegaard (1580—tidligst 1654).

Den unge Enke antoges 1631 af Christian IV. som Hofmesterinde for hans yngre Børn, en under de daværende Forhold ved Hove vanskelig Post, som hun næppe heller var voksen. I hvert Fald bebrejdede Kongen hende snart Mangel paa Tilsyn med Børnene, medens paa den anden Side et af disse, Leonora Christina, endnu som ældre bevarede bitre Minder om hendes strenge Tugt; derimod synes Forholdet mellem hende og den ældre Kongesøn Frederik (III.) at have været godt. Efter noget over tre Aars Forløb bevirkede Klagerne over hendes Strengthed, at hun fik sin Afsked (1634). Hendes Hverv som Opdragerinde for fremmede Børn var dog ikke dermed til Ende, thi hendes Søstersøn, den senere Generaladmiral Niels Juel, opdroges i hendes Hus, fra han var seks Aar gammel (1635). Da hendes Søn af 1. Ægteskab døde 1649, arvede hun Stenalt (Rougsø H.) og Aastrup (Voldborg H.; til 1664); 1630 havde hun købt Gaarden Øland ved Thisted (Hassing H.); 1666—68 besad hun Vaar (Slet H.).

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 463. Dsk. Saml., 2. Rk., I, 1871—72. S. Birket Smith: Leonora Christina, Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879.

C. F. Bricka (C. O. Bøggild Andersen)*.

Sehested, Knud, 1850—1909, Godsejer, Landbrugsminister. F. 4. Dec. 1850 paa Broholm, d. 28. Aug. 1909 paa Addithus, begr. i Gudme. Broder til Hannibal S. (1842—1924, s. d.). Gift 26. Jan. 1883 i Kbh. (Cit.) med Ellen Sophie Magdalene Bech, f. 11. Sept. 1859 paa Valbygaard, D. af Godsejer, senere Hofjægermester August B. (s. d.) og Hustru.

S. blev Student 1869 fra Herlufsholm, juridisk Kandidat 1874, Volontær i Indenrigsministeriet 1876, Assistent 1878, Fuldmægtig 1886, Kontorchef 1893 og Departementschef 1894 for det da oprettede Landbrugsdepartement. Han ejede fra 1884 den store Skovejendom Addithus Syd for Salten Langsø, hvortil ogsaa hørte mindre Arealer Landbrugsjord, og fra 1893 Tøstrupgaard (tidligere

Christinebjerg) ved Kolind. Fra Landbrugets Side havde man længe næret Ønske om et selvstændigt Ministerium, og da dette endelig oprettedes 1896 under Ministeriet Reedtz-Thott, hilste man med Glæde Valget af S. til Danmarks første Landbrugsminister. Baade gennem sin Embedsvirksomhed og som Godsejer havde han direkte Føling med Landbruget, og med stor Energi og Dygtighed tog han Opgaverne op. Det lykkedes ham at gennemføre vigtige Love om Jords Udstykning og Sammenlægning, om Tilsyn med Udførsel af fersk Kød, om Fabrikation og Forhandling af Margarine og om Vands Afledning. Paa andre Omraader forberedte han en Lovgivning, der først gennemførtes af hans Efterfølgere, saaledes om Handel med Gødnings- og Foderstoffer, der standsedes af Højres Handelsrepræsentanter, om Jordlodder til Landarbejdere, der vedtoges i Folketinget, men standsedes af Godsejerne i Landstinget, og endvidere om landøkonomiske Forskudsforeninger, om Kvægtuberkulosens Bekæmpelse, om Statskonsulenter og om forskellige Fiskeriforhold. S. opnaaede Samarbejde med Bønderne, men blev mødt med stærk Modstand fra den ikke agrarprægede Fløj af Højre, der allerede kort efter hans Tiltræden som Minister skarpt angreb en Tale, han havde holdt ved Agrarforeningens Generalforsamling i Odense, hvor han bebudede en mere aktiv Landbrugspolitik og til Støtte derfor krævede et politisk Program for Foreningen. Kun et Aar varede S.s Ministertid, og da Ministeriet efter den foreløbige Standsning af dets Landbopolitik traadte tilbage 1897, fulgte han ikke med over i den nye Regering. Fra Landbruget modtog han varm Anerkendelse, og allerede 1898 valgte man ham til Præsident i Landhusholdningsselskabet, hvor han i de følgende Aar øvede en betydelig Indflydelse paa Selskabets Virksomhed. 1905 deltog han i Oprettelsen af Det internationale Landbrugsinstitut i Rom og var fra n. A. Danmarks Repræsentant ved Institutet. Da Dansk Landbrugsmuseum 1906 overgik til Staten, blev S. Formand for dets Bestyrelse. Han var fra 1902 Formand for Det kgl. danske Haveselskab og deltog i Ledelsen af flere andre Organisationer, hvor han overalt gjorde sig stærkt gældende baade i Kraft af sin sociale Stilling og i Kraft af sin Begavelse og overordentlige Arbejdsenergi. Man agtede hans Retsindighed højt og bøjede sig for hans Overlegenhed, selv om hans myndige Optræden undertiden kunde virke haardere, end godt var. I Politik var S. ikke længere i Forgrunden; han sluttede sig til »de otte« og var 1901 opstillet i Skelskør som Modstander af Broderens Regering og 1903 som frikonservativ. — Kammerherre 1898. — R. 1894. DM. 1905. — Maleri af J. C. Schlichtkrull 1916 og af Gudmundsen

Holmgren 1891. Skitse af Kr. Zahrtmann 1872 (Model til Struensee-billedet). Træsnit bl. a. af H. P. Hansen 1896.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 468. Th. Graae i København 10. Juni 1896. Nationaltidende 8., 11., 12. og 30. Juni s. A., 20. Jan. 1899, 29. Aug. 1909. Slagelseposten 25. Marts 1901, 9., 12. og 13. Jan. 1903. Horsens Dagblad 30. Aug. 1909. Berl. Tid. 31. Aug. s. A. Sorø Amtstidende 31. Aug. s. A. Ugeskrift for Landmænd, 7. Rk., X, 1896, S. 283; 8. Rk., I, 1897, S. 296; 1909, S. 497 f. J. C. la Cour i Tidsskrift for Landøkonomi, 1897, S. 28 f. H. Hertel sst., 1909, S. 601—07. Samme: Det kgl. danske Landhus-holdningsselskabs Historie, II, 1919, S. 27 ff.

Aksel Milthers.

Sehested, Malte, 1596—1661, Officer, Lensmand. F. 13. Nov. 1596 paa Arensborg, Øsel, d. 20. Juli 1661 paa Rydhave, begr. i Viborg Domkirke. Broder til Hannibal og Karen S. (s. d.). Gift 1° 22. April 1627 i Aalborg med Sophie Brahe, f. 1. Juni 1580 paa Krogholm, d. 1. April 1638 paa Sæbygaard (gift 1° 1604 med Rigsmarsk Peder Munk, d. 1623, s. d.). 2° 25. Sept. 1640 i Viborg med Margrethe Reedtz, d. 1697, begr. i Viborg Domkirke, D. af Rigsraad Frederik R. (s. d.) og 1. Hustru.

Femten Aar gammel kom M. S. i Tjeneste hos en polsk Feltmarskal, Fyrst Jan Karol Chodkiewicz, først som Liv- og Kammerpage, siden som Kammerjunker og Ritmester ved sin Herres Livkompagni, og deltog i en Række Felttog mod Svenske, Russere, Ungarere og Tyrker. 1621 kom han hjem, men kun for snart efter sammen med sin Broder Mogens at rejse til Frankrig og derfra 1624 til Spanien. Da hans Fædreland imidlertid blev indviklet i Trediveaarskrigen, ilede han til den danske Hær og deltog i Slaget ved Lutter am Barenberge (1626). 1627 maatte han med sin Hustru paa Grund af de kejserliges Indfald rømme Hus og Hjem og flygte til Halland. 1643 blev M. S. beskikket til Løjtnant ved Ritmester Mogens Arenfeldts Kompagni af den jyske Rostjeneste, og under den paafølgende Krig førte han som Ritmester den ene Halvdel af de sjællandske Ryttere. Uvist af hvilken Aarsag opnaede M. S. først i en ældre Alder at faa et Len betroet. Han var 1648—53 Lensmand i Stavanger Len og fra 1653 til sin Død Lensmand paa Aastrup. Foruden Hovedgaardene Rydhave (Ginding H.), arvet efter Moderen, og Boller (Børglum H.; fra 1637) ejede M. S. en Fjerdepart i Højris, men den solgte han 1637 til sin Svoger Erik Juel. Til 1636 var han Ejer af Ussinggaard (Hatting H.), med sin 1. Hustru fik han Sæbygaard (Dronninglund H.; 1627—38) og Hørbygaard (sst., 1627—38). — Maleri paa Rosenholm. Stik 1662. Kopi af Gudmundsen Holmgren paa Broholm efter Maleri i Viborg Domkirke.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 453 f. K. P. Colding: Ligprædiken over M. S., 1662. T. Sehested i Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 54—70.

Thiset (C. O. Bøggild Andersen).*

Sehested, Mogens, 1598—1657, Lensmand. F. 13. Sept. 1598 paa Højris, d. 15. Febr. 1657 paa Holmgaard, begr. i Viborg Domkirke. Broder til Hannibal, Karen og Malte S. (s. d.). Gift 30. Maj 1630 i Kbh. med Lisbet Gyldenstjerne, f. 3. Jan. 1608 paa Ljungbygaard, d. 30. Marts 1650, begr. i Viborg Domkirke, D. af Knud G. til Timgaard (1573—1636) og Øllegaard Huitfeldt (1582—1619).

Da Forældrene kort efter M. S.s Fødsel maatte rejse til Øsel, kom han kun tre Uger gammel i Huset hos sin Mormoder, Fru Karen Gyldenstjerne, hos hvem han forblev i tolv Aar. Derefter var han 1610—12 i Huset hos Professor Knud Bjeske i Kbh., siden paa Rosenholm hos den lærde Holger Rosenkrantz og studerede saa ved fremmede Universiteter, Wittenberg, Rostock, Giessen og Strassburg (1617—20). Fra Paris, hvor han under en ny Rejse opholdt sig 1622—24, ledsagede han 1624 sin Frænde Christian Thomesen S. paa en Sendefærd til Spanien og berejste saa Italien, hvor han 1625 blev immatrikuleret ved Universitetet i Padova. Efter at være hjemkommen gjorde han 1627—29 Tjeneste ved Hove, dels som Hofjunker — som saadan ledsagede han Kongen til Wismar 1629 og mistede ved denne Lejlighed sin højre Arm, som en fjendtlig Kugle afrev —, dels som Kammerjunker hos Prins Ulrik. Denne sidste ledsagede han 1627 til Frankrig, men blev her ladet syg tilbage, og efter at være helbredet fulgte han 1628 med de danske Gesandter Christian Thomesen S. og Jørgen Urne over England hjem. Her blev han straks forlenet med Kbh.s Slot, som han havde 1629—32, saa med Skive 1632—46, Bøvling 1646—51, Riberhus 1651—55 og til sidst atter med Bøvling fra 1655 til sin Død. Som Lensmand paa Kbh. førte han 1630 Tiltalen mod den for Trolddom berygtede Lamme Heine. Under Troppe-samlingen i Holsten 1638 fungerede han som Krigskommissær, og 1640 blev han Løjtnant ved Mogens Arenfeldts Kompagni af jyske Rostjeneste. Under Krigen fik han Dec. 1643 Befaling at være en af de fire Landkommissærer, der skulde lede Forsvarsforanstaltningerne; men han maatte allerede en Maaned Tid efter paa Grund af Svagelighed frasige sig denne Bestilling. 1647, 1651 og 1653 bragtes han i Forslag til Optagelse i Rigens Raad, uden at han dog naaede Sæde her.

Han var Ejer af Fædrenegaardene Holmgaard (Skodborg H.,

fra 1630) og Nøragergaard (Gislum H., fra 1640), samt af Mullerup (Gudme H.), Næstrup (Hundborg H.) og Staby Kærgaard (Ulfborg H.); med sin Hustru fik han Timgaard (Hing H.). — R. 1648. — Kopi paa Broholm efter Maleri paa Ryegaard. Stik af Seb. Lehlin ca. 1657. Portrætteret paa Greys Stik: Mindeblad for Lisbet Gyldenstjerne.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 458 f. P. J. Kragelund: Ligprædiken over M. S., 1661. T. Sehested i Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1919, S. 129—45.

Thiset (C. O. Bøggild Andersen).*

Sehested, Ove Ramel (Rammel), 1757—1838, Statsminister. F. 13. Marts 1757 i Nannestad, Norge, d. 21. Okt. 1838 i Kbh. (Trin.), begr. i Sorø. Forældre: Oberstløjtnant, senere Generalmajor Frantz Vilhelm S. (1722—87, gift 2° 1776 med Christine (Stincken) Meincke, 1742—1828) og Anne Barbara Løvenskiold (1735—74). Ugift.

S. studerede baade i Sorø og i Kiel og blev juridisk Kandidat i Kbh. 1775. Han tiltraadte derefter en længere Udenlandsrejse, og ved sin Hjemkomst knyttedes han 1778 som Auskultant til Økonomi- og Kommercekollegiet. I mere end 50 Aar arbejdede han i dette Departement og fik en betydelig Indflydelse paa Landets Handels- og Industripolitik. I de første Aar var han Ernst Schimmelmans en uvurderlig Støtte, men da dennes Embedsforretninger øgedes, kom Ansaret og det daglige Arbejde mere og mere til at hvile paa S. 1781 var han blevet udnævnt til Kommitteret, 1784 blev han Deputeret og 1804 i. Deputeret. Ved Schimmelmans Afgang 1813 modtog S. Udnævnelse til Præsident for Økonomi- og Kommercekollegiet, og n. A. overtog han midlertidigt Præsidiat for det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer, og da der 1816 oprettedes et nyt Generaltoldkammer- og Kommercekollegium, blev han Chef for dette. Dog maatte dette Kollegium i alle Sager, der medførte en Formindskelse eller Forøgelse af Statens Indtægter, korrespondere med Finansdeputationen, der paa ret egenmægtig Maade blev ledet af Finansminister v. Møsting. Ved Siden af sin egentlige Embedsgering havde S. mange andre Hverv. Fra 1789 og i en lang Aarrække var han Medlem af Kommissionen for Hovedstadens Forsyning med Levnedsmidler, fra 1792 sad han i den ekstraordinære Finanskommission, 1814—31 i den afrikanske Konsulatsdirektion og 1822—31 i Kvæsygekommissionen. Desuden udnævntes han 1808 til Ordensceremonimester ved Elefant- og Danebrogsordenen, 1826 til Ordensskatmester og 1828 til Vicekansler ved Ordenskapitlet. Ogsaa paa

Landets almindelige Politik fik S. Indflydelse. Han deltog saaledes i Overvejelserne i Anledning af den østrigske Udsending Bombelles' Sendelse i Dec. 1813 og sad fra 1824 som Medlem af Gehejmestatsraadet. Endelig var han 1789 Medstifter af Selskabet for Naturhistorien og sammen med Niels Tønder Lund (s. d.) Ejer af en overordentlig betydelig Insektsamling, som 1810 købtes af Staten, og som blev det vigtigste Grundlag for J. C. Fabricius' Studier. Frederik VI. satte megen Pris paa S. paa Grund af hans jævne og ligefremme Optræden. Han afgik fra alle sine Stillinger 1831. — Hof- og Kammerjunker 1776. Kammerherre 1790. Gehejmekonferensraad 1811. — Hv. R. 1803. DM. 1808. R.E. 1826. — Maleri (forhen paa Løvenborg), af P. Coopmann 1832 (Fr.borg), formentlig af J. S. du Wahl (Privateje). Silhouet (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarvog, XXVIII, 1911, S. 456f. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, se Registeret i X, 1931. Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstabens, IX, 1902. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915, S. 75—78. Kai L. Henriksen i Entomol. Medd., XV, 1921—27 (se Registeret).

Harald Jørgensen.

Sehested, Steen Maltesen til Holmgaard, 1553—1611, Rigmarsk. F. 12. Jan. 1553 paa Gudumkloster, d. 22. Aug. 1611 paa Kalmar Slot, begr. i Gaardstange K. Forældre: Malte Jensen S. til Holmgaard m. m. (1529—92) og Sophie Clausdatter Bille (1529—87). Gift 8. Okt. 1592 paa Vidskøfle med Anna Henriksdatter Brahe til Løberød, f. 19. Febr. 1576 paa Vidskøfle, d. 28. Juli 1635 paa Løberød, D. af Rigsraad Henrik B. (s. d.) og Hustru.

S. M. S. sendtes 1568 til Udlandet for at uddannes til Kriger og tjente 1572—85 Prins Vilhelm af Oranien, under hvem han avancerede til Oberstløjtnant. 1586 faldt han i spansk Fangenskab, og udløst herfra drog han hjem med glimrende anbefalinger fra Prinsen, udnævntes straks til Hofmarskal og »Rigets Oberst« med Forpligtelse til at hverve et Regiment, naar det ønskedes. 1590 opgav han Hofstillingen og var Lensmand paa Kronborg til 1595, paa Bahu til 1606, 1608—10 paa Varberg og endelig paa Vestervig. Som Lensmand og Kommandant i de befæstede Pladser viste han megen Interesse for og Dygtighed ved Forbedringer i disse. — Fra 1607 var han Medlem af Rigsraadet. Ved Kalmarkrigens Udbrud 1611 førte Kongen personlig en Afdeling af Hæren fra Blekinge op langs den svenske Østkyst mod Kalmar, medens S. M. S. samtidig Maj—Juni med en anden Afdeling skulde støde mod Nordøst over Jönköping og videre, ligesom Daniel Rantzau i Syvaars-

krigen, for derved at støtte Kongens Angreb paa Kalmar. Transport- og Forplejningsvanskeligheder bevirkede imidlertid, at S. M. S. førte sin Hærafdeling op langs Vestkysten, gennem Halland, hvor han kunde have Forbindelse til Søen, mod de befæstede svenske Pladser ved Götaelven; men da han manglede Kanoner, kunde han intet væsentligt udrette og lagde sig foreløbig foran Elfsborg. Da den svenske Konge, Karl IX., uden at tage videre Hensyn til den mulige Fare i Vest, samlede betydelige Kræfter i og ved Kalmar, var ogsaa Christian IV.s Tog gaaet i Staa. I en yderst skarp og unaadig Skrivelse beordrede Kong Christian derfor S. M. S. til at hæve Indeslutningen af Elfsborg og gennem Småland føre sin Hærafdeling til Hjælp ved Kalmar. Denne Ordre efterfulgtes hurtigt af Kontraordrer, men efter en bestemt, endelig Ordre førte S. M. S. 1. Juli sin Afdeling mod Sydøst. Inden han naaede Tilslutning med hele sin Styrke, havde Kongen efter en heldig Kamp med den svenske Hær erobret Kalmar By, og kort efter overgav Kalmar Slot sig. S. M. S., der de sidste Aar havde været svagelig og daarligt kunde gaa, blev syg i Lejren uden for Kalmar og flyttet op paa Slottet, hvor han døde. — Epitafium i Gaardstange K.

Danmarks Adels Aarbog, XXVIII, 1911, S. 449. C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den danske Adel i det 16. og 17. Aarh., I, 1874—75, S. 1—21. A. Larsen [Liljefalk]: Kalmarkrigen, 1889. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1909, S. 208—28. Thyra Sehested: Rigsmarsk Steen Maltesen Sehested, 1911.

Rockstroh (C. F. Bricka).

Sehested, Thyra, 1840—1923, historisk Forfatterinde. F. 28. Marts 1840 paa Broholm, d. 13. Jan. 1923 i Kbh., begr. i Gudme. Søster til Hannibal S. (1842—1924, s. d.) og Hilda S. (s. d.). Ugift.

T. S., der fra Barneaarene var stærkt interesseret i litterære og historiske Studier, syslede en Tid, som det 16. og 17. Aarh.s Adelsdamer, med Folkeviserne. Senere hjalp hun Faderen med hans arkæologiske Arbejder og havde en væsentlig Del i Udgivelsen af de »Archæologiske Undersøgelser 1878—1881«, der udkom efter hans Død (1884). Hun kastede sig derpaa over Studier af sin gamle Slægts fremtrædende Mænd og bosatte sig i Kbh. for at kunne benytte Rigsarkivets Samlinger. Resultatet foreligger i Bøgerne »Hannibal Sehested« (I—II, 1886), »Cantsler Christen Thomesen Sehested« (1894), »Admiral C. T. Sehesteds Saga« (1904) og »Rigsmarsk Steen Maltesen Sehested« (1911), hvortil kommer de mindre Afhandlinger »Malthe Sehested« og »Mogens Sehested« (Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1915; 7. Rk., III, 1919). Disse Arbejder, af hvilke de to første fremkom paa et Tidspunkt, da

den paagældende Periode af dansk-norsk Historie endnu var meget ufuldkomment behandlet af Forskningen, har en Del Værdi som Stofsamlinger, selv om hverken Arkivmateriale eller Litteratur er udnyttet i det nødvendige Omfang. Men de staar i Henseende til dybere historisk Indsigt og Skoling ikke højt. Forfatterinden har tilstræbt, men ikke evnet at skildre sine fire betydeligste Ætmænd og deres Indsatser paa Baggrund af deres Tids almindelige danske Historie. Hendes psykologiske Sans er ikke stor, hendes Fremstillingsform prunkløs og tør. Paa Kredit-siden bør nævnes en vis Soberhed i Vurderingen, saa meget end T. S.s Pietetsfølelse over for Slægtens store Navne præger Fremstillingen. — Fra 1886 var T. S. Stiftsdame i Vallø. — Maleri af Johs. Kragh.

Berl. Tid. 28. Marts 1920.

C. O. Bøggild Andersen.

Sehestedt Juul, se Juul.

Seidelin. Præste- og Embedsmandslægten S. føres tilbage til Handelsmand i Helsingør Hans Jørgensen (d. 1639), der var gift med en Datter af Raadmand og Byfoged sst. Michel Seidel (d. 1616), der stammede fra Werder i Preussen; Hans Jørgensen var Fader til Provst, Slots- og Sognepræst i Skanderborg Jørgen Hansen S. (ca. 1633—88) og til nedenn. Hofprædikant Hans Hansen S. (1632—68), der var Fader til Apoteker i Nykøbing F. Frederik S. (1667—1729) og til nedenn. Konferensraad, Generalpostdirektør Hans S. (1665—1740) til Hagedstedgaard, der 1731 blev adlet, og af hvis Børn skal nævnes Konferensraad Hans S. (1695—1752), der oprettede Stamhuset Hagedsted, og Sophie S. (1693—1741), der var gift anden Gang med Biskop Christian Ramus (1687(8)—1762, s. d.); i sit første Ægteskab med Konfessionarius, Provst Iver Brinck (1665—1728, s. d.) var hun Moder til Sophia Elisabeth Brinck (1719—76) — gift med Sognepræst til Gamtofte, Provst David S. (1711—91) — og til Konferensraad Hans Didrik de Brinck-S. (1720—78) til Stamhuset Hagedsted, der 1752 optoges i Adelstanden; hans Søn Konferensraad, Landsdommer Hans de Brinck-S. (1750—1831) til Eriks-holm var Fader til Landøkonomen, Departementschef Ludvig Christian de Brinck-S. (1787—1865, s. d.). Ovens. Apoteker Frederik S. (1667—1729) var Fader til Sognepræst til Gloslunde og Grøshave Hans S. (1701—90) — hvis Søn var nedenn. Bogtrykker Klaus Henrik S. (1761—1811) — til nedenn. Apoteker i Nykøbing F. Claus S. (1702—82) og til ovenn. Sognepræst til Gamtofte, Provst David S. (1711—91), af hvis Børn skal nævnes Eleonore

Hedevig S. (1756—1834) — i Ægteskab med Provst, Dr. theol. Carl Christian Laurentius Birch (1753—1808) Moder til Provst David Seidelin Birch (1780—1854, s. d.) og til Antoinette Thomasine Birch (1783—1855), der ægtede Konfessionarius Michael Frederik Liebenberg (1767—1828, s. d.) — Sognepræst til Odense Vor Frue Kirke Christian S. (1740—99), Sognepræst til Køng Iver S. (1747—1837) og Bogtrykker og Avisudgiver i Odense Friderich S. (1750—1822), hvis Søn Apoteker David S. (1784—1858) var Fader til de nedenn. Historikeren Hans Christian Paulus Seidelin (1813—72) og Grosserer Sabinus Theodor William Halvor S. (1819—1904). Ovenn. Pastor Christian S. (1740—99) var Fader til Viceadmiral Hans Diderik Brinck S. (1779—1859) og til Hof- og Universitetsbogtrykker, Oberstløjtnant Andreas S. (1777—1840), hvis Døtre var Jacobine Margrethe Cathrine S. (1817—1901) — gift med General Christian Ferdinand Bauditz (1815—1909, s. d.) — Christiane Marie S. (1815—91) — der først ægtede Statistikeren Adolph Frederik Bergsøe (1806—54, s. d.), dernæst Overlærer Ludvig Ferdinand Olesen (1816—71) — og Charlotte Marie S. (1825—86), der i Ægteskab med Pastor Frederik Christjan Ditlev Olesen (1824—88) var Moder til Grosserer Carl Ludvig Ivar Olesen (1863—1927, s. d.). Ovenn. Pastor Iver S. (1747—1837) var Fader til Sognepræst i Dreslette, Provst Valentin Peter S. (1781—1863), hvis Datter Marie Margrethe Vilhelmine S. (1814—91) var gift med Pastor Christian Ernst Krag (1804—96) og Moder til Pastor Christian Peter S. Krag (1839—1912, s. d.). — Ovenn. Provst Jørgen Hansen S. (ca. 1633—88) var Fader til Sognepræst i Skanderborg, Provst Nichel (Nicolai) S. (1666—1737) — hvis Datter Ide S. (1690—1739) var gift med Industrimanden Palle Møller (ca. 1677—1757; s. d.) — og til Else Jørgensdatter S. (1670—1737), hvis Søn (der kaldte sig S.) med Sognepræst i Aarslev og Tilst Anders Knudsen Thoustrup (1664—1750) var Sognepræst i Vonsild og Dalby Jørgen S. (d. 1729); han var Bedstefader til Fattiglæge i Kbh. Peder Steinfeldt S. (1747—1817), af hvis Børn skal nævnes Distriktslæge i Roskilde, Overlæge ved St. Hans Hospital Johannes Henrik S. (1786—1855) — der var Fader til Overlæge i Søetaten, Etatsraad Peter Lauritz S. (1806—79) og til Arkitekten Johannes Henrik Bernhard S. (1820—63) — og Viceadmiral Jens S. (1790—1863), der var Fader til Slægtens Genealog, Sognepræst til Aarhus Vor Frue Kirke Ferdinand Emil S. (1822—1908) — hvis Søn er Pastor Christian Herman Kalkar S. (f. 1874) — og til nedenn. Matematiker Carl Julius Ludvig S. (1833—1909), af hvis Døtre Johanne S. (1869—1901) var gift med Biskop

Harald Ostenfeld (1864—1934, s. d.) og Anna Elisabeth S. (1867—1903) i Ægteskab med Missionær Lars Peter Larsen (1862—1940, s. d.) var Moder til Dommer i Ægypten Carl S.-Larsen (f. 1891) og til Ellen S. Larsen (f. 1893), der er gift med Tuberkuloselæggen Johannes Gravesen (f. 1889, s. d.).

F. E. Seidelin: Stamtavle over Familien Seidelin, 1877. *Albert Fabritius.*

Seidelin, Carl Julius Ludvig, 1833—1909, Matematiker. F. 8. Aug. 1833 i Kbh. (Holmens), d. 20. Okt. 1909 paa Oringe, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Kaptajn, senere Viceadmiral Jens S. (1790—1863) og Anna Elisabeth Bonnevie (1794—1880). Gift 24. Maj 1865 i Kbh. (Frue) med Bolette Juliane Skovgaard, f. 16. Febr. 1842 i Vonsild, d. 11. Maj 1900 paa Frbg., D. af Gaardejer i Vonsild, senere Ejer af Seest Møllegaard, endelig af Bjerregaard i Valby Jes Hansen S. (1805—73) og Hansine Cathrine Jørgensen (1811—90).

Efter at have gaaet i Mariboets Realskole kom S. 1853 ind paa Polyteknisk Lærestalt og tog 1859 dennes Eksamen for Mekanikere. Han manudcerede nogle Aar i Matematik og blev 1862 Docent i Deskriptiv Geometri ved Lærestalten. Denne Stilling blev 1894 ændret til et Professorat, og her virkede S. til 1903. Desuden blev han 1865 Eksaminator og Censor ved Skolelærer-eksamen, var 1869—90 Lærer i Matematik ved det Monrad'ske udvidede Skolelærerkursus og 1876—95 Lærer i Matematik ved Landbohøjskolen. Hans Forelæsninger ved Polyteknisk Lærestalt blev først autograferede, udkom senere trykt (tre Udgaver 1873—96). En »Elementær Lære i Projektionstegning« (1. Udg. 1879) var i mange Aar den eneste, som benyttedes ved de lærde Skolers matematiske Afdeling. Han gav i sine yngre Dage Bidrag til »Tidsskrift for Matematik« hentede fra forskellige Dele af Matematikken, men senere koncentrerede han hele sin Produktion om Undervisningen i Deskriptiv Geometri. Hans Bøger og Undervisning bærer Præg af stor Omhu og Grundighed, men samtidig af nogen Tørhed og Ensidighed. — R. 1887. DM. 1903. — Tegning af ukendt paa Polyteknisk Lærestalt.

Slægterne Tinglev og Wiuff med Kvindelinier, 1917, S. 14, 50 f. Kristine Bonnevie og Poul Bonnevie: Familien Bonnevie i Danmark og Norge 1714—1930, 1931, S. 151.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard).*

Seidelin, Claus, 1702—82, Apoteker. F. 26. Jan. 1702 i Nykøbing F., d. 16. Maj 1782 sst., begr. sst. Forældre: Apoteker Frederik S. (1667—1729, gift 2° 1714 med Maren Jensdatter

Hov, 1683—1738) og Karen Clausdatter (ca. 1675—1712). Gift 18. Juli 1730 i Nykøbing F. med Elisabeth Catharina Wichmand, døbt 21. Aug. 1713 i Nykøbing F., d. 6. Maj 1800 sst., D. af Købmand og Ejer af Engestofte Bertel W. (1677—1732) og Bodil Catharina From (d. 1760, gift 2° 1735 med Assessor i Højesteret, Konferensraad Rasmus Rasmussen, ca. 1680—1753).

S. fik sin Skoleundervisning i Nykøbing F., først i Skolen og senere af Privatlærer. Han lærte Apotekervæsenet 1715—17 paa Faderens Apotek sst. og 1717—21 paa Det kgl. Hofapotek i Kbh.; herfra begav han sig 1722 til Udlandet og havde Pladser paa Apoteker i Nordhausen, Berlin, Strassburg og Bern. Paa Hjemrejsen besøgte han Frankrig, hvor han i Paris hørte Forelæsninger over Botanik og Kemi, og derefter England og Holland. Efter Hjemkomsten 1728 tilbragte han atter et Aar paa Hofapoteket i Kbh., hvor han hjalp med ved Indrettelsen af et midlertidigt Apotek, da det gamle brændte ved Kbh.s Brand s. A. Ved Faderens Død 1729 overtog han dennes Apotek, men forinden var han blevet eksamineret i Kbh. og modtog et berømmeligt Testimonium samt Privilegium paa Apoteket. — S. var en dygtig Apoteker, der stadig forbedrede den forfaldne Apoteksejendom. Han beholdt Apoteket til 1764, da han overdrog det til en Søn, og forblev selv i Byen, hvor han ejede flere Ejendomme; to Gange blev Borgmesterembedet sst. tilbudt ham, men han afslog det. Fra hans Haand foreligger en Levnedbeskrivelse i Manuskript (Ny kgl. Samling 497, 4° i Det kgl. Bibliotek), der paa Grund af dens mange interessante Iagttagelser og livfulde Skildringer senere er optrykt delvis i »Historisk Tidsskrift« (3. Rk., II, 1860—63, S. 261—412) og i J. Clausen og P. Fr. Rist: »Memoirer og Breve«, XXII (1915). Han skænkede flere Pengegaver til sin Fødeby.

E. Dam og A. Schæffer: De danske Apotekers Historie, I, 1925, S. 489—93.

Poul Hauberg.

Seidelin, Hans, 1665—1740, Kancelliembedsmand. F. 14. Maj 1665 i Helsingør, d. 19. Jan. 1740 i Kbh., begr. i Hagedsted. Forældre: Magister, Sognepræst Hans Hansen S. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 19. Maj 1692 i Kbh. med Drude Margrethe Clausdatter, d. 5. April 1711, D. af Raadmand i Kbh. Claus Iversen (d. 1688, gift 1° med N. N., 3° med Sophie Davidsdatter, 1643—1716 (gift 1° 1661 med Præsten Hans Hansen Seidelin, s. d.)) og Mechtel Fuires (d. 1677). 2° 19. Juli 1713 i Kbh. (Helligg.) med Helene Margrethe Munk, d. 26. Juli 1725 i Kbh. (gift 1° 1694 med Hofapoteker Johann Gottfried Becker, s. d.), D. af Brygger og

islandsk Købmand i Kbh. Erik M. (1616—73, gift 1° 1646 med Elisabeth Wurt, d. 1655) og Maren Hagensen (d. tidligst 1689).

H. S. blev 1677 Skriverdreng og senere Kopist hos Kancelliforvalteren i Danske Kancelli, som han fulgte under Skaanske Krig. 1689 udnævntes han til Kommissariatsskriver og 1699 til Krigsbogholder ved Rytteriet. 1708 blev han Generalkommissariatsskriver og 1709 tillige Krigskommissær, 1710 Kancelliraad og Overkrigskommissær ved Hæren, som han s. A. fulgte i Felten. Fra 1713 var han Justitsraad og Land- og Krigskommissær paa Sjælland, Møen, Lolland og Falster. 1724 gik han over i den civile Administration, idet han udnævntes til Etatsraad og Amtmand over Kbh.s Amt (1724—30); fra 1724 var han tillige Assessor i Højesteret. 1730 fik han Embedet som Direktør for Generalpostamtet og købte s. A. Hagedstgaard ved Holbæk. 1731 optoges han i Adelen og udnævntes til Kommitteret i Missionskollegiet og Assessor i Hofretten. N. A. blev han Konferensraad. — Maleri i Privateje.

N. C. Øst: Materialier til et dansk biographisk-literarisk Lexicon, 1835, Sp. 1157. J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660—1848, 1895, S. 8.

C. E. A. Schøller (Albert Thomsen).*

Seidelin, Hans Hansen, 1632—68, Præst. F. 14. Marts 1632 i Helsingør, d. 20. Juni 1668 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens K.). Forældre: Handelsmand Hans Jørgensen (d. 1639) og Elisabeth Michelsdatter Seidel (d. 1662, gift 2° ca. 1640 med Christopher Holstein, d. senest 1655). Gift 19. Maj 1661 i Helsingør med Sophie Davidsdatter, f. 10. April 1643 i Helsingør, d. 11. April 1716 (gift 2° 1678 med Raadmand i Kbh. Claus Iversen, d. 1688, gift 1° med N. N., 2° med Mechtel Fuiren, d. 1677), D. af Sognepræst ved St. Olai K. i Helsingør, Mag. David Christensen (1607—58) og Gedske Frederiksdatter (1623—96).

Tillige med sin nedenn. Broder Jørgen Hansen S. blev H. H. S. Student 1653 og studerede siden ved udenlandske Universiteter, bl. a. efter Sigende i Uppsala, hvor Brødrene dog ikke er indført i Matriklen. Efter en næppe helt paalidelig Tradition skal de paa det sidstnævnte Sted have faaet Nys om Genoptagelsen af Karl X. Gustafs Krigsplaner 1658 og givet Frederik III. Underretning herom. Mere sikkert synes det at være, at de under Kbh.s Belejring viste sig i høj Grad nyttige ved at modarbejde Fjendens Angrebsforsøg. Takket være deres gode Kundskaber i Matematik og Ingeniørvidenskab samt deres Evne til at tale Svensk var de gentagne Gange i Stand til paa Forhaand at udforske, hvad der var i Gære,

og at imødegaa Anslagene. Ved deres ihærdige, modige Færd lykkedes det dem at gøre deres Fædreland vigtige Tjenester og at vinde Kongens Velvillie, der gav sig Udslag i Løfter om god Befordring. H. H. S. blev da ogsaa 1660 residerende Kapellan ved St. Olai Kirke i Helsingør og allerede 1665 Provst og Sognepræst ved Holmens Kirke i Kbh. 1667 tog han Magistergraden, men døde allerede n. A. — Broderen *Jørgen Hansen S.* (ca. 1633—88) blev 1662 Sognepræst i Sjelle, Skørring og Laasby, hvorfra han 1679 forflyttedes til Skanderborg som Slotspræst. Han var tilige Provst i Framlev og Hjelmslev Herreder.

C. Giessing: Nye Samling af Jubel-Lærere, II, 2, 1783, S. 273—77. H. F. Rørdam: De danske og norske Studenters Deltagelse i Kbh.s Forsvar mod Karl Gustav, 1855, S. 98 f., 143 f. V. Hostrup Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd, 1906, S. 67, 79 f. Louis Bobé: Bremerholms Kirke og Holmens Menighed 1619—1919, 1920, S. 180, 219 f., 257, 258. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1927, S. 56, 69.

Bjørn Kornerup.

Seidelin, Klaus Henrik, 1761—1811, Bogtrykker og Bladudgiver. F. 6. Maj 1761 i Gloslunde, d. 5. April 1811 i Kbh. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Sognepræst Hans S. (1701—90, gift 1° med Dorothea Sophie Ahlefeld, d. 1752 (gift 1° 1715 med Sognepræst i Sønder Kirkeby Claus Nielsen Forbus, 1683—1724, 2° med Sognepræst i Gloslunde Anders Simonsen Aarhuus, 1694—1727)) og Magdalene Christine Sidelmann (ca. 1733—99). Gift 27. Febr. 1798 i Kbh. (Nic.) med Frederikke Vincentine Ratenburg, f. 6. Marts 1755 i Lyderslev, d. 28. Sept. 1826 i Kbh. (Frbg.) (gift 1° 1782 med Lærer, cand. theol., Kantor i Vemmetofte Bent Schønberg, 1748—89), D. af Sognepræst Jørgen Albrecht R. (1716—87, gift 2° 1764 med Anna Margrethe Horrebow, 1730—1804) og Edel Margrethe Bagger (1726—63).

Som Dreng gik S. til Søs og tog senere Styrmandseksamen, men da han snart blev ked af Sømandslivet, gik han sytten Aar gammel ind i Latinskolen i Nakskov og blev 1780 Student derfra. Hans Eventyrlyst vaagnede dog paa ny, og 1787 drog han som Huslærer til St. Thomas, hvor han blev til 1791, den meste Tid ansat som Lærer ved det derværende kgl. Institut. Efter sin Hjemkomst levede han nogle Aar som Litterat i Maribo, hvor han 1795 tog Initiativet til Oprettelsen af Stiftsbiblioteket, det ældste af denne Art Biblioteker her i Landet og Grundstammen i Byens nuværende Centralbibliotek. Hans boglige Interesser vakte Lysten i ham til at blive Bogtrykker, og efter et kortere Læreophold i Hamburg slog han sig 1797 ned i Kbh.,

hvor han aabnede et Bogtrykkeri. 1799 foretog han en Rejse til Tyskland, Holland og Frankrig for at indkøbe Materiel og oprettede efter sin Hjemkomst derfra et Skriftstøberi, som kunde levere ikke blot den dengang almindelige Frakturskrift, men ogsaa Antikva, for hvis Anvendelse i danske Bøger han var en ivrig Forkæmper. Han har trykt ikke saa faa større Publikationer, deriblandt Chr. Olufsens »Oeconomiske Annaler«, »Skandinavisk Museum« og en Del af Videnskabernes Selskabs Skrifter. Foruden som Bogtrykker virkede S. ogsaa i ret stor Stil som Forlægger og havde i denne Egenskab navnlig Forbindelse med Tidens førende Oppositionsskribenter som P. A. Heiberg, Malthe Conrad Bruun og Otto Horrebow. Han var ogsaa selv en virksom Forfatter og har skrevet et Utal af Artikler om alle mulige Emner i forskellige Tidsskrifter og (1801) en Pjece om Krigen mellem Danmark og England 1801, som vakte saa stor Opsigt, at den udkom i flere Oplag og blev oversat paa en Række fremmede Sprog. Desuden har han oversat og udgivet flere Bøger; blivende Værd har den af ham udgivne »Læsendes Aarvog«, en Slags Aarvog for Bogvenner, som udkom for Aarene 1799—1801 og indeholdt Oplysninger om nyudkomne Bøger, om Boghandlere og Bogtrykkere samt en aarlig »Litterærkrønike«. — Sin betydningsfuldeste Virksomhed udøvede S. dog som Bladudgiver. Han var den fødte Journalist, interesseret i Politik og i alle aktuelle Begivenheder og med Evne til at skrive om dem netop saaledes, som Datidens Publikum ønskede det. Fra 1798 og lige til sin Død udgav han det kendte Ugeblad »Politivennen«, som i korte Artikler omhandlede alle Slags Spørgsmaal af Interesse for Hovedstadens Indbyggere. Stor Udbredelse fik ogsaa hans Blad »Dagen«, som fra 1803 udkom fire Gange om Ugen og kort før hans Død gik over til at blive Dagblad. Det indeholdt væsentlig Uddrag af udenlandske Aviser og var i længere Tid den vigtigste Kilde her hjemme til Oplysning om udenrigspolitiske Begivenheder. Gentagne Gange fik han Bødestraffe for Presseforseelser, og 1805 blev han endog af Højesteret fradømt sin Bogtrykkerbevilling, men kunde dog fortsætte Bladudgivelsen. Med sin Reformiver og Oppositionslyst og sine udefra importerede Frihedsidealer har S. Interesse som en typisk Repræsentant for Oplysningstidens hjemlige, naive Radikalisme, og han har gennem Udgivelsen af de nævnte Blade skabt sig en varig Plads i den danske Presses Historie. — Stik af A. Flint 1806.

Læsendes Aarvog, 1800, S. 101 f. C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie, II, 1870. Samme i Skandinavisk Bogtrykker-Tidende, III,

1872, Sp. 10 ff. L. Schrøder i Højskolebladet, XI, 1886, Sp. 2491—95. A. Linvald i Historiske Meddelelser om Kbh., 2. Rk., I, 1923—24, S. 1—50.

Lauritz Nielsen (C. Nyrop).

Seidelin, Sabinus Theodor William Halvor, 1819—1904, Grosrerer. F. 29. April 1819 i Skanderborg, d. 29. Okt. 1904 paa Lönstorp i Skaane, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Apoteker David S. (1784—1858) og Cecilie Ulrikke Sidemann (1788—1866). Gift 27. Juni 1845 i Holbæk med Christiane Nicoline Nehammer, f. 27. Juni 1826 i Holbæk, d. 4. Juni 1893 i Kbh., D. af Farver Carl (Carolus) Borromæus N. (ca. 1777—1854) og Sophie Frederikke Klein (ca. 1785—1834).

S. kom 1834 i Lære hos Vitus Ingerslev i Aarhus og fik derefter Ansættelse hos Hamburgfirmaet Heuss & Menke, og noget senere blev han Rejsende for dette Firma i Danmark. 10. Okt. 1843 etablerede han sig selvstændig med en Manufakturhandel i Holbæk og begyndte straks med direkte Import fra England. Hans Maal var at frigøre sig for Afhængighed af Hamburg, og dette lykkedes i meget kort Tid ved hans usædvanlige Dygtighed. Hans Forretning udviklede sig til en anselig Virksomhed omfattende baade Butiks- og Engros-Handel. 1856 solgte han Forretningen i Holbæk for at komme til større Forhold i Kbh., hvor han købte den Moses & Søn G. Melchior tilhørende Ejendom Amagertorv 11 og etablerede sig udelukkende som Engroshandlende. 1867 var hans Forretning saa omfattende, at han saa sin Fordel ved at starte eget Indkøbshus i England, hvorfor han etablerede Firmaet S. S. i Manchester. Hans Forretning blev efterhaanden en af Hovedstadens betydeligste, navnlig inden for Hvidevarer, Kjøletøjer, Klædevarer og Tæpper. Personlig var S. en overordentlig flittig og energisk Mand, og da han 1884 trak sig tilbage fra sin Købmandsvirksomhed, efterlod han en stor og anset Forretning til sin Søn David, sin Svigersøn Emil Hjort og sin mangeaarige Prokurist P. C. Thamsen. Fra da af helligede S., der i adskillige Aar havde været interesseret i Landbrug, sig udelukkende dette Erhverv, idet han havde købt Eskildsgaard paa Bornholm, Nyrupgaard i Nordsjælland og senere den store Gaard Lönstorp i Skaane. Skønt han allerede 1856 var flyttet fra Holbæk, bevarede han sin Interesse for Byen og skænkede bl. a. et større Beløb til Kirkens Ombygning. Holbæk Byraad viste ham da ogsaa sin Paaskønnelse ved 1873 at udnævne ham til Æresborger. S. var i øvrigt en ivrig Forkæmper for Meter-systemets Indførelse. — Etatsraad 1889. — R. 1872. — Maleri af Carl Bloch 1881 hos Firmaet. Portrætteret paa P. S. Krøyers

Børsbillede 1895. Litografi af I. W. Tegner 1889 efter Fotografi.

Børsen 30. Okt. 1904. Stephan Sinding: En Billedhuggers Liv, 1921, S. 15, 18, 40.

Jens Vestberg.

Sejdelin (ved Daaben Seidelin), Hans Christian Paulus, 1813—72, Historiker. F. 4. Okt. 1813 i Skanderborg, d. 1. April 1872 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Broder til S. Seidelin (s. d.). Gift 1. Maj 1855 i Kbh. (Helligg.) med Bona Cecilia Julia Maria Lund, f. 25. Dec. 1819 i Kbh. (Frue), d. 9. Dec. 1891 sst. (Johs.), D. af Gæstgiver Bone Tørning L. (1786—1860) og Sidsel (Cecilie) Christensen (1787—1846).

Efter ni Aars Skolegang i Ribe blev S. Student 1833; først 1848 tog han filologisk Embedseksamen. 1849 vandt han Universitetets Guldmedaille ved en Afhandling om Forholdet mellem Russerne og Grækerne i det 9. og 10. Aarhundrede (trykt i »Annaler for nordisk Oldkyndighed« 1853), og 1853 antoges han til Redaktør af det af Videnskabernes Selskab udgivne Værk »Regesta diplomatica historiæ Danicæ«, hvis 2. Bind, omfattende Perioden 1536—1660, han besørgede (1856—70). Trods hans umiskendelige Omhyggelighed lider det, navnlig i de første Hæfter, af ikke faa Mangler, men for en stor Del var de ikke hans Skyld, og det var overhovedet en meget vanskelig Opgave, der her var stillet ham. Imidlertid ordnede han 1857—61 Byen Flensborgs Arkiv og førtes derved til Udgivelsen af »Diplomatarium Flensborgense« (I—II, 1865—73), hans Livs Bedrift, et af de vigtigste Kildeskrifter til Sønderjyllands Historie i Middelalderen, udgivet med mønsterværdig Nøjagtighed; han skulde dog ikke opleve at se det afsluttet (Slutningshæftet udgav J. A. Fridericia). 1867 overdroges det ham at udarbejde den Fortegnelse over dansk Litteratur indtil 1830, som paatænkte udgivet fra Det store kgl. Bibliotek, og med vanlig Samvittighedsfuldhed tog han fat herpaa samtidig med, at han (1867—68) forberedte en Samling af Aktstykker vedrørende Hertugdømmet Slesvigs Historie 1397—1450. Men hans Helbred var nedbrudt, og Døden indhentede ham, inden 1. Hæfte af Litteraturfortegnelsen var færdigtrykt og Aktstykkesamlingen var bragt ud over sit allerførste Stadium. S., en stille, fordringsløs Mand, der i sine yngre Dage havde haft en Del Interesse for politiske Spørgsmaal, som han behandlede i Bladartikler, var i mange Aar knyttet til Professor C. F. Allen, hvem han gik til Haande ved hans litterære Arbejder.

C. F. Bricka (Vilh. la Cour).*

Seidenfaden, Erik, f. 1881, Officer, Arkæolog. F. 25. Marts 1881 i Kbh. (Matth.). Forældre: Civilingeniør, cand. polyt. Frederik Julius S. (1839—99) og Emmy Margrethe Jacobine Philipsen (1852—1920). Gift 6. Okt. 1908 i Bangkok med Malé Maria, f. 15. Sept. 1892 i Bangkok.

S. tog Præliminæreksamen 1898, uddannede sig i Landvæsen 1901—02, gennemgik Sekondløjtnantskolen og blev Sekondløjtnant 1903, tjente som saadan ved Fodfolket 1903—06 og gennemgik Officerskolens yngste Klasse 1903—04. Han rejste derefter til Siam, blev 1906 Premierløjtnant i det siamesiske Provinsgendarmeri, forfremmedes til Kaptajn 1907 og til Major 1914, var 1914—15 Chef for Gendarmeriets Officerskole. 1920 tog han sin Afsked fra det siamesiske Gendarmeri og fik Ansættelse som Bogholder i Thai Electric Corp. Ltd., Bangkok. I April 1941 trak han sig tilbage fra denne Stilling og bor nu som Privatmand i Bangkok. — S. hører til den talrige Skare af Europæere, der rejste til Siam paa den Tid, da dette Land var inde i Udviklingen fra orientalsk Kongerige til et moderne Statssamfund og havde Brug for europæisk Arbejdskraft og Kapital, der paa sin Side ogsaa høstede stort Udbytte. Inden for denne Kreds af Europæere i Siam indtager S. imidlertid en enestaaende Stilling derved, at han af egen Tilskyndelse paa Grund af sine videnskabelige Interesser blev en ivrig Medskaber af det moderne Siams Kulturliv. Denne Virksomhed, som S. fandt Tid til ved Siden af sin Embedsgerning, omfatter arkæologiske, antropologiske og historiske Studier, der vidner om solid Viden, stor Arbejdskraft og Begejstring, og som er saa meget mere prisværdige, som Udgangspunktet derfor er Selvstudium og ikke nogen fagmæssig Uddannelse. Specielt inden for Siams Arkæologi maa S. kaldes en Foregangsmand. Paa Inspektionsrejser til Landets Indre, som han foretog gennem den Aarrække, han var ansat i Gendarmeriet, har han besøgt og til Dels opdaget en Række arkæologisk og historisk set interessante Steder, Templer, Helligdomme og gamle Bytomter, ofte i Junglen paa utilgængelige og usunde Steder. Disse har han beskrevet og derunder ydet Bidrag til at belyse deres Historie. Ogsaa antropologiske Undersøgelser er foretaget af S., støttet af hans fortrolige Kendskab til den indfødte Befolkning og ikke mindst til dens Sprog. For dette Arbejde har S. vundet den siamesiske Stats højeste Paaskønnelse, bl. a. sjældne Ordensdekorationer, og har erhvervet sig et Navn inden for den videnskabelige Verden, bl. a. udtrykt ved Medlemsskab af en Række videnskabelige Institutioner: The Royal Asiatic Society, Société Asia-

tique, Orientalisk Samfund (Kbh.); han er desuden Fellow of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland og Correspondent de l'École Française d'Extrême-Orient. De fleste af S.s videnskabelige Arbejder er fremkommet i »The Journal of the Siam Society«, og de vigtigste er følgende: »Notes about the Chaubun« (Vol. 12, 1919, fortsat i Vol. 13), »An excursion to Lophburi« (Vol. 15, 1922), »An excursion to Phimai« (Vol. 17, 1923), »The White Meo« (sst.), »The Kha Tong L'uang« (Vol. 20, 1926), »A Siamese account of the construction of the temple on Khao Phanom Rung« (Vol. 25, 1932), »Notes on Khu Mu'ang« (Vol. 27, 1935) og (i Samarbejde med E. W. Hutchinson) »The Lawa in Northern Siam« (sst.). S.s Hovedværk er »Complément à l'Inventaire descriptif des Monuments du Cambodge«, fremkommet i »Bulletin de l'École Française d'Extrême-Orient« Tome 22 (1922). Desuden har han forfattet praktiske Rejsebøger: »Guide to Bangkok« (1927), »Guide to Nakon Patom« (1928) og »Guide to Petchaburi« (1931), og været Medarbejder ved Værket »Siam« (1930), udgivet paa den siamesiske Stats Foranledning. — R. 1932.

Leo Buschardt.

Seidlitz, se Seydlitz.

Sejr, Emanuel Jensen, f. 1891, Biblioteksmand. F. 29. Sept. 1891 i Nølev ved Odder. Forældre: Skolelærer Jens Sejr Jensen (1861—1935) og Julie Andersen (f. 1864). Gift 31. Aug. 1920 i Kbh. (b. v.) med Harriet Johanne Varfeldt, f. 5. Okt. 1896 i Varde, D. af Gartner, Planteskoleejer Niels Jensen (f. 1869) og Klara Johanne Olesen (1872—1934). Navneforandring 7. Maj 1919.

S. blev Student 1910 fra Aarhus, cand. phil. 1911 og ansattes 1913 som Assistent ved Statsbiblioteket i Aarhus; 1917 blev han Underbibliotekar (Bibliotekar II) sst. Han udførte et omfattende og meget paaskønnet Arbejde, ikke mindst som Leder af Bibliotekets store Udlaansvirksomhed, og deltog ivrigt i den mangeaarige Diskussion om dets Retningslinier (bl. a. med Pjecen »Statsbiblioteket i Aarhus. Et Indlæg til Orientering«, 1924). 1924—26 var han Medlem af Udvalget vedrørende Statens Biblioteksvæsen og var her sammen med Overbibliotekar V. Grundtvig (s. d.) Talsmand for Statsbibliotekets særlige Opfattelse. 1936 blev han Grundtvigs Efterfølger som Bibliotekets Chef og medvirkede 1938 til den endelige Fastlæggelse af dets Opgaver og Reglement, hvorved dets dobbelte Funktion som Bibliotek for Aarhus Universitet og som Overcentral for Folkebibliotekerne blev fastslaaet; han har

siden da med smidig Haand ført denne Ordning ud i Livet og opnaaet betydelige Forbedringer af Bibliotekets økonomiske Vilkaar. I et 1940 udsendt Skrift skildrede han Statsbibliotekets Udvikling i Perioden 1927—39. Fra 1938 er han Medlem af Bestyrelsen for Universitets-Samvirket. — S. har i mange Aar dyrket historiske Interesser og har med Forkærlighed valgt Emner fra Aarhus Bys Historie; af hans større Bidrag til denne kan nævnes »Aarhus Stiftsbogtrykkerie« (1937), »Træk af Aarhus Havns Historie« (s. A.) og hans Andel i det store Værk »Aarhus gennem Tiderne« (1939—41), af hvilket han er Medudgiver, og hvori han bl. a. har behandlet Biblioteker og Læsning, Presse, Musikliv, Teater og Forlystelser. Af den gamle Aarhus-Skolemand Morten Børup har han givet en værdifuld Monografi (Aarb. udg. af Hist. Samf. f. Aarhus Stift, 1926—27). Han har i sine Arbejder vist megen Evne til at samle et broget og detailleret Arkiv- og Avisstof til en levende kulturhistorisk Helhed. S. er meget musikinteresseret og har siden 1924 været Musikanmelder ved »Aarhus Stiftstidende«. — R. 1939. — Maleri af Carl Hansen 1915 i Privateje.

Studenterne fra 1910, 1935, S. 103 f. Rich. Gandrup i Aarhus Stiftstidende 31. Juli 1936. V. Koppel i Politiken 28. Jan. 1937. R. Paulli i Nord. tidskr. f. bok- och bibl.väsen, XXV, 1938, S. 121—25.

Svend Dahl.

Selby, Charles Borre, Baron, 1778—1849, Diplomat. F. 31. Aug. 1778 i Kbh. (Frels.), d. 30. Juli 1849 paa Bonne Espérance i Hellerup, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Agent, senere Baron C. A. S. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1. Juli 1806 i Dreslette med Christiane Georgine Louise Falbe, f. 15. April 1786 i Helsingør, d. 11. Nov. 1843 i Kbh. (Garn.), D. af kar. Kaptajn i Søetaten og Inspektør ved Øresunds Toldkammer Ulrik Anton F. (1746—95) og Ide Marie Seidelin Møller (1763—1842).

S. opholdt sig 1786—91 i en Klosterskole i Douai og 1792—93 i London. Han var derefter et Par Aar paa Faderens Kontor, men foretrak at gaa den diplomatiske Vej, var 1799 Legationssekretær i Dresden og Stockholm, 1800 i St. Petersborg og fungerede derefter nogle Aar som midlertidig Chargé d'affaires i Berlin og St. Petersborg. 1805 blev han Volontør i Udenrigsdepartementet, var 1809 Niels Rosenkrantz' Sekretær ved Fredsforhandlingerne i Jönköping, havde 1810 en hemmelig Mission i Sverige og var 1810—13 Gesandt i Kassel hos Kong Jérôme af Westfalen, og endelig repræsenterede han Danmark i Haag 1820—42. Efter Faderen arvede han 1823 Ourupgaard og Kringelborg, men solgte

dem 1840 til Edw. Tesdorpf. 1843 oprettede han det friherrelige S.ske Forlods med en Kapital svarende til 148 000 Rdl. rede Sølv; det overgik 1873 til S.s Dattersøn Grev Preben Charles Bille-Brahe til Grevs-kabet Brahesminde, der samtidig fik Bevilling til at føre Navnet B.-B.-S.; 1921 overgik det til fri Eje. S. var litterært interesseret, samlede et ret betydeligt Bibliotek og udgav 1807 under Pseudonymet F. H. Biørnsen en Pjece mod den engelske Regering. — Efterladte Papirer i Grevs-kabet Brahesmindes Arkiv i Landsarkivet, Odense. — Kammerherre 1809. Hofjægermester 1833. Gehejmekonferensraad 1836. — R. 1812. K. 1824. S.K. 1826. DM. 1828. — Maleri af G. Raedel 1839 (forhen Hvedholm og Steensgaard) og af v. d. Hulst (Bruxelles). Flere Kopier i Familieeje. Maleri forhen paa Egeskov. Miniature af Darbes 1842; Kopi af H. Møller i Familieeje. Stik af W. Heuer.

H. Berner Schilden Holsten og Alb. Fabritius: Baron Charles Joseph Selby's Descendens, 1935, S. 54—59, 70.

Pool Engelstoft.

Selby, Charles Joseph, Baron, 1755—1823, Handelsmand, Godsejer. F. 24. Okt. 1755 i London (Lincoln's Inn Fields), d. 15. Marts 1823 paa Gùldenstein, begr. sst. (Hansùhn Sogn). Forældre: Thomas S. til Biddleston (1711—87, gift 1° med Mary Meynell, d. 1745) og Eleanor Tuite (1732—1809). Gift 1° 26. Nov. 1777 i Kbh. (Frels.) med Birgitte Kirstine Borre, f. 22. Febr. 1757 i Kbh. (Frels.), d. 1. Juni 1809 sst. (Garn.), D. af Grosrerer, senere Etatsraad Peter B. (s. d.) og Hustru. 2° 11. Sept. 1811 paa Gùldenstein med Baronesse Anna Ernestine (Nancy) Brockdorff, f. 22. Marts 1767 paa Klein Nordsee (Flemhude Sogn), d. 4. Sept. 1818 paa Gùldenstein (gift 1° 1790 med Gehejmekonferensraad, Klosterprovst Cai Rantzau (1726—92, gift 1° 1761 med Dorothea v. Ahlefeldt (1744—75) til Gaarz og Gùldenstein), D. af Amtmand i Rendsborg, Baron Hans Schack B. (1729—76) til Klein Nordsee og Marutendorf og Baronesse Anna Sophie Schack (1741—87).

Efter Sædvane i de katolske Gentry-Kredse, som S. ved sin Fødsel tilhørte, fik han sin Opdragelse hos engelske Benediktinere i Douai (Flandern), men var i øvrigt som yngre Søn fra et Majorat bestemt for Handelslivet. Allerede 1765 blev der mellem Englønderen William Chippendale, som 1760 havde nedsat sig i Kbh., og S.s Morfader Nicolas Tuite, som ejede store Plantager paa Mountserratt og St. Croix, truffet Aftale om S.s Optagelse i Chippendales Firma mod et Indskud fra Tuite, og i Efteraaret 1773 kom S. selv til Kbh. for at indtræde i Firmaet,

der fra 1771 havde Part i et Sukkerraffinaderi. Han ledsagedes hertil af Morbroderen, dansk Kammerherre Robert Tuite, der 1777 udløste sine Medinteressenter af Sukkerraffinaderiet, som han vistnok derefter drev med S. som Kompagnon; S. købte 1795 den anden Halvpart af Virksomheden, som i Mellemtiden var overgaaet til John Good. Efter sin Naturalisation løste S. 1777 Borgerskab som Grosserer i Kbh. og drev derpaa, til forskellig Tid i Kompagni med Landsmænd som John Duncan, Samuel Thompson og Christopher Mac Evoy, en — navnlig paa Vestindien samt paa engelsk-russisk Transithandel baseret — Forretning, hvis Muligheder han under de heldige Konjunkturer forstod at udnytte med fortrinlig Dygtighed. Under Krisen efter H. C. Schimmelmans Død forblev Firmaet vel ikke urokket; S. fik sin Part af de store Banklaan, men var dog saa solidt funderet, at han red Stormen af, og de Tab, de talrige Krak baade her og i Vestindien paaførte ham, blev rigeligt indvundet under den paafølgende Højkonjunktur, hvor Firmaets Handelsflaade naaede sit Maksimum, og hvor Kornforretninger med den franske Republik øgede Fortjenstmulighederne. I disse Aar havde S. optaget Thomas ter Borch som Kompagnon, og 1795 trak han sig tilbage fra Forretningslivet; selv om han, af Hensyn til sine Sønner, vedblev at have ikke ubetydelige Midler bundet i Virksomheden, havde han dog begrænset sin Risiko.

Sine Penge anbragte S., der 1796 blev baroniseret, i Jordegods; utvivlsomt ikke alene for at sikre sin Kapital, men for at dyrke en dyb medfødt Interesse. Købet af Bækkeskov og Bredeshave (1795) gav ham Lejlighed til en udstrakt Reformvirksomhed med Udskiftning og Udflytning, Indhegning og forbedrede, engelsk-flanderske, Driftsmetoder, især med Hensyn til Kvægholdet, hvor han lagde Vægt paa Staldfodring og Roeavl; han indkaldte engelske Arbejdere og eksperimenterede med engelske Landbrugsmaskiner. Med Bækkeskovs enkle, af engelsk Arkitektur prægede, nyklassicistiske Hovedbygning, som han 1796 opførte fra Grunden, har han øget den henrivende Egns Tiltrækning og sat sig selv et varigt, smagfuldt Minde. 1801 frasolgte han Bredeshave; 1799 — 1804 ejede han endvidere Sparresholm og Raadegaard, hvor Reformerne dog i det store og hele var gennemført ved hans Overtagelse, saaledes at hans Virksomhed væsentligst begrænsedes til Skovenes Forbedring. 1805 solgte han Bækkeskov med en i Forhold til de meget store Summer, han havde anvendt herpaa, beskeden Fortjeneste; man har søgt Grunden hertil i hans i disse Aar vaklende Helbred, men Aarsagerne til det pludselige Salg er

ikke overbevisende klarlagt; Mulighederne for en sjælelig Depression kan ikke afvises; bevarede Breve fra Tiden omkring hans Tilbagetræden fra Forretningslivet tyder paa, at han da var under Indflydelse af en saadan.

Efter sin første Hustrus Død købte S. 1809 Ourupgaard paa Falster, hvis Hovedbygning han ligeledes ombyggede, og hvor han fortsatte sin landbrugsreformatoriske Virksomhed, som han yderligere udvidede, da hans andet Ægteskab bragte ham Guldenstein med flere underliggende Gaarde; han tog nu fast Ophold i Holsten og skabte i Løbet af faa Aar, navnlig paa Kvægavlens og Skovdriftens Omraader, et virkeligt Mønsterbrug (Rantzau-felde), støttet af sin Hustru, der havde videreført de af Cai Rantzau paabegyndte — navnlig engelsk inspirerede — Reformer. Guldenstein gik efter hans Død over til Sønnedatteren Baronesse Ernestine S. (1813—99, gift 1833 med Kaptajn Friedrich v. Bülow, 1812—før 82), medens Sønnen Baron Charles Borre S. (1778—1849, s. d.), arvede Ourupgaard.

S. var en lige saa dygtig og redelig som ærgerrig og nøjeseende Forretningsmand, der fulgte hver Detail i sin Virksomhed; som Landbruger var han initiativrig og offervillig, ikke uden social Forstaaelse, men større Teoretiker end Praktiker. Han viser sig i sine Breve som en højtuddannet, fin og taktfuld Personlighed, med Smag for Kunst og Æstetik og en ikke ringe Menneskekundskab; Retsindighed og Troskabsfølelse var fremtrædende i hans Karakter. Trods sin sejge Vedhængen ved sin Familie og det Land, for hvis Ekspansion han staar som en fuldgyldig Repræsentant, viste han Danmark stor Troskab, han var under Krigen med England Major i Landeværnet og skænkede ikke ubetydelige Summer til Flaadens Genopbygning. — Agent 1777. Kammerherre 1808. Generalkrigskommissær 1815. — Breve til Moderen i Privateje i Irland. — Maleri, formentlig af F. C. Gröger ca. 1807 (forhen Hvedholm); Kopi paa Langesø og Miniaturekopi ca. 1841 af J. C. Valois i Familieje. Maleri paa Dermin ved Ratzeburg og Gaunø (to Kopier i Familieje). Blyantstegning paa Langesø; Stik derefter af W. Heuer. Miniature i farvet Voks, formentlig af C. Lode (Fr.borg). Miniaturer af F. C. Camradt (sst.) og af C. Høyer (sst.). Miniaturer paa Dermin, forhen paa Steensgaard og paa Rønningesøgaard.

Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, XXXIX, 1823, Sp. 417—20. Jyllands Kundskabstidende, udg. af P. D. Faber, I. Hft., 1823, S. 64—71. Schleswig-Holstein-Lauenb. Provinzialberichte, XIII, 1824, 2. Hft., S. 113 f. Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 237 ff. Niels Chr. Øst:

Materialier til et dansk biographisk-literarisk Lexicon, No. 71, 1836. H. Berner Schilden Holsten og Albert Fabritius: Baron Charles Joseph Selby's Descendens, 1935, S. 50—53, 69.

Albert Fabritius.

Selchau-Hansen (ved Daaben Selchow Hansen), Johan Viggo, f. 1866, Landmand. F. 27. Febr. 1866 paa Selsø. Forældre: Forpagter Christian Andreas Selchow Hansen (1818—84, gift 1° 1839 med Sophia Severina Worsøe, 1818—50) og Hanna Speyer (1833—1908). Gift 18. Juli 1903 i Kbh. (Holmens) med Ellen Nielsen, f. 5. Aug. 1877 i Kbh. (Holmens), D. af Premierløjtnant, Underdirektør, senere Kommandør, Direktør Knud C. J. N. (s. d.) og Hustru.

S.-H. gik i Roskilde Latinskole og tog Præliminæreksamen 1882, var Landvæsenselev paa Knabstrup 1883—85, og efter at være blevet hjemsendt fra Militærtjenesten som Løjtnant lærte han Mejerivæsen hos Forpagter Petersen paa Petersgaard, hvor han derpaa 1887—90 var Forvalter. 1890—93 var han Forvalter paa Egelykke og 1893—98 paa Bregentved. 1898 overtog han Forpagtningen af Alslevgaard ved Karise, som han købte 1924. S.-H. har vundet Ry for sit veldrevne Landbrug med udstrakt Frøavl og ikke mindst for sin Evne til at faa det bedst mulige økonomiske Resultat af Bedriften. Han var en af Hovedkræfterne blandt dem, der virkede for Oprettelsen af Andelsselskabet Danske Landboforeningers Frøforsyning, efter at Povl Nielsen, Karlshøj, havde udkastet Ideen. De første Forhandlinger blev ført paa Alslevgaard, og S.-H. blev Medlem af Bestyrelsen fra Frøforsyningens Oprettelse 1906, Næstformand 1908 og Formand efter Povl Nielsen 1915—40. Paa denne Plads har S.-H. gjort en betydelig Indsats for dansk Landbrug. Hans djærve Opræden og sunde Humør har hjulpet til at overvinde mange Vanskeligheder, og med stor praktisk Dygtighed har han bidraget til at føre Andelssagens Principper ud i Livet gennem Samarbejdet mellem Frøforsyningen og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, der for Frøhandelens Vedkommende har naaet at skabe den korteste Vej mellem Producent og Forbruger. Ogsaa for de to Foreningers Fællesudvalg for Stamfrøavl og Forædlingsvirksomhed var S.-H. Formand. Han har desuden varetaget et stort Antal vigtige landøkonomiske Hverv bl. a. som Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1908—38, af Statens Planteavlsudvalg 1918—38, af Andelsudvalget 1922—40 og af Frøkontrolkommissionen fra 1931. I en Aarrække har han været Medlem af De samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg og af Bestyrelsen for Præstø Amts

Landboforening, hvor han var Formand for Planteavlssudvalget. — R. 1924. DM. 1931. — Maleri af J. Aabye 1931.

H. J. Hansen: Danske Landboforeningers Frøforsyning 1906—31, 1931. K. Dorph-Petersen i Ugeskrift for Landmænd, LXXXI, 1936, S. 153. Andelsbladet, XXXVII, s. A., S. 240 ff. Vort Landbrug, LV, s. A., S. 123.

Aksel Milthers.

Seligmann, Georg Sophus, 1866—1924, Maler. F. 22. April 1866 i Kbh. (Mos.), d. 20. Aug. 1924 paa Montebello, begr. i Kbh. (Mos. Vestre). Forældre: Grosserer Rudolf S. (1829—1917, gift 1° 1861 med Emma Julie Weil, 1842—62) og Sophie Mathilde Weil (1844—1909). Gift 16. Maj 1893 i Kbh. (Mos.) med Jenny Heyman, f. 28. Dec. 1873 i Kbh. (Mos.), d. 17. Febr. 1938 i Gentofte (gift 2° med den finske Forfatter Julius Wenzel Hagelstam, 1863—1932, gift 2° 1913 med Sangerinden Anna Silfverberg, f. 1883, Ægteskabet opløst 1929), D. af Grosserer Philip W. H. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst.

S. blev Student 1883 fra Cohns Kursus, n. A. cand. phil. og fik sin kunstneriske Uddannelse hos Frans Schwartz og under Krøyer paa Kunstnernes Studieskole. Han udstillede paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1887—91 og paa Den frie Udstilling fra 1892 til sin Død. Ret hurtigt vandt han en Position med nogle Figurbilleder med Genre-Motiver, »Hos Præsten« og »Søndag i Thorvaldsens Museum« (begge 1888 og i Hirschsprungs Samling), »Fra Spillestuen i Studenterforeningen« (1889, Studenterforeningen; Bronze-medaille paa Verdensudstillingen i Paris s. A.). De udmærker sig ved en naturlig Fortællerevne, kraftig Karaktersans og Fylde i Farven og placerer ham smukt i Kredsen af den unge Generation, der begyndte i Naturalismen i 80'ernes Slutning. S. fastholdt den naturalistiske Opfattelse, medens de andre (Slott-Møller, Johan Rohde, Willumsen) fulgte de nye Strømninger i 90'erne. Lignende Motiver som de nævnte behandlede han fortsat senere hen, men han var en ret alsidig Maler og gav sig i udstrakt Grad af med Landskaber (bl. a. fra Holland 1903, Brügge 1905, Italien 1899, 1903, 1904), Arkitekturbilleder (f. Eks. fra Marickirken og Klosteret i Helsingør) og Portrætter (Malerne Niels Skovgaard (1890) og Viggo Pedersen (1891), begge i Hirschsprungs Samling, cand. theol. A. C. Larsen (1889), Lægen Leopold Meyer (Fr.borg)). Han interesserede sig særlig for Frans Hals og malede flere Kopier efter hans Billeder, bl. a. et af de store Skyttestykker i Haarlem (»De officiren van den Cluveniers doelen« 1893). For øvrigt besad han en omfattende kunstnerisk Kultur, dyrkede Sang og var en fortrinlig

Cellospiller. — S. deltog i den nordiske Udstilling i Kbh. 1888, Verdensudstillingerne i Paris 1889 og Chicago 1893, Kunsternes Studieskoles Udstilling 1896, Raadhusudstillingen 1901, den internationale Udstilling i Rom 1911 og den danske i Brighton 1912. — Selvportræt-Maleri 1892 (forhen hos Johan Hansen). Portrætteret i Selvportræt paa »Strygekvarteret« 1894 samt paa Rasmus Christiansens Tegning 1887 af Krøyers Malerskole (Fr.borg). Blyantstegning (sst.).

Ernst Henriques: Stamtavlen Henriques, 1903. Chr. Ottesen: Studenterne fra MDCGCLXXXIII, 1908, S. 148. Politiken 21. Aug. 1924.

Sigurd Schultz.

Seligmann, Hugo, f. 1877, Musikkritiker, Komponist. F. 24. Juni 1877 i Middelfart. Forældre: Læge, senere Distriktslæge Maximilian S. (1842—1929, gift 2° 1897 med Elvira Marie Hansen, f. 1861) og Camilla Sophie Meyer (1847—95). Gift 1° med Rosa (Rose) Andrea Harrel, f. 7. Jan. 1888 i Nykøbing S. (gift 2° med Forfatteren Oskar Thyregod, s. d.), D. af Restauratør Rasmus H. (Navneforandring fra Hansen 1901) (1851—1922) og Karen Hansen (1849—1941). Navneforandring fra Hansen 30. Aug. 1901. Ægteskabet opløst. 2° 31. Marts 1925 i Kbh. (b. v.) med Pianistinden Gudrun Ingrid Agnete Papsøe, f. 12. Jan. 1887 i Kolding (gift 1° 1907 med Klaverstemmer Carl Frederik Udsen, 1879—1941, gift 2° 1918 med Agnes Nielsen, adopt. Hinrichsen, f. 1896), D. af Handelsfuldmægtig Christian P. (1859—1926) og Thora Emilie Thilo (1848—1932, gift 1° 1867 med Købmand Jens Weilgaard Schmidt, 1839—85). 3° 29. Juli 1936 i Kbh. (b. v.) med Operasangerinden Karen Bidtsch Pedersen, f. 10. Aug. 1903 i Kbh., d. 28. Marts 1939 i Cannes, D. af Musiker Peter Johan Georg Bitz P. (1876—1917) og Lydia Margrethe Christensen (1882—1937).

S. blev Student 1896 fra Borgerdydskolen i Kbh. og n. A. cand. phil. Kærligheden til Musikken vaagnede tidligt hos ham, og han fik sin Uddannelse i musikteoretisk og kompositorisk Henseende hos Fini Henriques og Carl Nielsen. Disse Studier resulterede bl. a. i en Strygekvarteret og en Række Sange, af hvilke f. Eks. »Ro, ro til Fiskeskær« til Tekst af V. Krag og »Stæren« til Tekst af Harald Bergstedt vandt en vis Popularitet. Det skulde dog først og fremmest blive gennem sin udstrakte Virksomhed som Musikskribent, S. fastslog sit Navn inden for dansk Musikliv. Sin egentlige Karriere begyndte han, da han ved Charles Kjerulfs Død 1919 ansattes som Musikanmelder ved »Politiken«. Hvervet var ikke

let, da Kjerulf med stor Virtuositet og journalistisk Talent havde fastslaaet en Stil, der passede til dette Blads særprægede intellektuelle Tone. S. viste sig hurtigt Situationen voksen, takket være sin stilistiske Begavelse, sin Evne til at omforme et musikalsk Indtryk i en levende og farverig Form. Som Musikkritiker fik han ganske særlig Betydning gennem sin varme Sympati for Klassicismen, særlig Mozart, og sit stærke Forsvar for Carl Nielsen. En Række af sine bedste Kronikker samlede han under Titlen »Skikkelser i Tonekunsten« (1938), ligesom han 1931 udgav en Bog om Carl Nielsen.

Torben Krogh.

Sell, Adolph, 1850—1921, Læge. F. 23. Dec. 1850 i Kbh. (Petri), d. 19. Nov. 1921 i Dianalund, begr. paa Filadelfias Kgd. Forældre: Tømrersvend, senere -mester Adolph Heinrich S. (1816—87, gift 2° 1852 med Elise Cathrine Schütt, 1816—1916) og Barbra Jensen (1816—51). Gift 1° 30. Sept. 1876 i Kbh. (Johs.) med Julie Johanne Emma Frederikke Keilgaard, f. 30. Sept. 1853 i Kbh. (Trin.), d. 18. Nov. 1889 i Tersløse, D. af Tømrermester Johan Christian Sebelien (ca. 1794—1853, gift 1823 med Marie Juliane Gutzeit, 1800—45) og Johanne Caroline Bøgebjerg og adopteret af Skibsmægler William Julius K. (f. 1826) og Emma Juliane Wilhelmine Sebelien (f. 1831). 2° 5. Jan. 1896 i Kbh. (Jac.) med Emma Augusta Pedersen, f. 8. Juli 1852 i Kbh. (Frels.), d. 16. April 1923 i Dianalund (gift 1° 1872 med Læge Ludvig Vilhelm Meyer, 1847—78), D. af Grosserer Peder P. (1817—1904) og Bolette Caroline Margrethe Barfred (1826—1907).

S.s Forældre var før hans Fødsel bosat i Eckernførde, men flyttede som unge Folk til Hovedstaden, hvor Sønnen blev sat i den tyske Menigheds (St. Petri) Skole. Skolens ældste Klasser gennemgik han i Borgerdydskolen paa Christianshavn, men dimitteredes privat som Student 1869. 1875 blev han medicinsk Kandidat. Efter en Studierejse til Berlin, Wien og Paris nedsatte han sig som praktiserende Læge i Udby ved Kalundborg 1876, men ombyttede allerede n. A. dette Virkested med Tersløse Nord for Sorø. Lægeboligen her blev hans Opholdssted for Resten af Livet, de første 20 Aar som Udgangspunkt for en omfattende Landpraksis, de følgende i alt 24 Aar som Lægebolig for Kolonien Filadelfia. Ved flere Rejser, især i Skotland og Tyskland, supplerede han sin Uddannelse, navnlig paa Sindssygeplejens Omraade; i denne Henseende blev hans Bekendtskab med Pastor Bodelschwings store filantropiske Anstalt for Epileptikere og sindssyge ved Bielefeld i Westphalen, Kolonien Bethel, af største Betydning for hans egne Planer.

Allerede i Studieaarene var S.s Interesse gaaet i Retning af Nervesygdommene. Det første større Udslag heraf var Bogen »Om Betydningen af Sindsbevægelser som Sygdomsaarsager bortset fra de egentlige Sindssygdomme men med særligt Hensyn til Pathogenesen og Ætiologien af Eclampsia parturientium« (1884). Bogen var indleveret til Bedømmelse ved det medicinske Fakultet, men blev ikke antaget til Forsvar for Doktorgraden. Dette gik utvivlsomt S. meget nær. Det store Arbejde var ikke nogen ringe Præstation af en travlt optaget Landlæge, og det henvendte paa en livfuld og ogsaa original Maade Opmærksomheden paa psykofysiologiske Fænomener, som tidligere ikke havde været bearbejdet i større Grad. Alligevel havde Bogen ikke nogen videnskabelig overbevisende Karakter; S.s Hovedtese, at Fødekrampe maa opfattes som en emotionelt betinget Neurose, var grundet paa ret løse Postulater, og Tanken har da heller ikke senere vist nogen Holdbarhed; Bogens værdifuldeste Afsnit, Sindsbevægelsernes Indflydelse paa de forskellige Organers Funktion under sunde og syge Forhold, indskrænkede sig til en — ganske vist interessant — historisk og litterær Redegørelse. Skriftet »Vi Læger« (1886) vendte sig i heftige polemiske Vendinger mod det medicinske Fakultet, der efter S.s Mening ikke var en Lægeskole, men en teoretisk-videnskabelig Dannelsesanstalt, og paa en respektløs og ensidig Maade drog han til Felts imod »Materialismen« inden for Lægestanden, som han mente at spore alle Vegne. 1888 udsendte S. »Medicinskpsykologiske Studier, I—II« med Undertitlerne »Reflexbevægelser (ubevidst vilkaarlige Bevægelser)« og »Arbejde og Varmedannelse«. I »Ugeskrift for Læger« meddelte han lejlighedsvis Tilfælde fra Praksis og deltog desuden ivrigt i Diskussioner af social-lægelig Art eller vedrørende lægeetiske Spørgsmaal.

Langt mere betydningsfuldt var det, at Planerne om Oprettelsen af en Anstalt for Epileptikere var ved at modnes hos S. Det var stedse hans største Ønske at udøve sin Lægevirkosomhed i Overensstemmelse med sin personlige Livsanskuelse; og hans Idealisme bød ham da at virkeliggøre et praktisk Arbejde i den kristne Næstekærligheds Tjeneste paa samme umiddelbare Maade, som det skete i Aposteltiden. Til Genstand herfor valgte han kroniske nervelidende, først og fremmest Epileptikerne. Han skaffede sig personligt Kendskab til Epilepsien ved at optage en Patient med denne Lidelse i sit Hjem, og i Løbet af 90'erne begyndte han saa smaat at modtage Epileptikere til Kur og Pleje, idet han erhvervede en Friskolebygning i Nærheden til dette Formaal. 1897 grundlagdes det nuværende Filadelfia paa et Møde af interesserede, og n. A.

stod den første nye Bygning færdig. Ganske langsomt voksede de næste Aar Kolonien ved Køb af omgivende Jorder og Opførelse af nye Bygninger; til de sidste sluttede sig Kirke og Forsamlingshus, saaledes at Kolonien fik Karakter af en hel By. Ved S.s Død var der naaet et Patientantal af 350 Epileptikere og 100 kvindelige sindssyge. Enestaaende var S.s Administrationsevner og økonomiske Sans; takket være den lykkedes det at opnaa et aarligt Overskud paa Koloniens Regnskab til Trods for, at de private Gaver ikke androg større Beløb, og til Trods for, at Patienternes Betaling var sat meget lavt (500 Kr. aarligt). I S.s Tid modtog Kolonien ikke offentlig Understøttelse, heller ikke i den vanskelige Krigsperiode 1914—18, og kunde saaledes arbejde frit ud fra de Principper, der laa til Grund for den. S. lagde megen Vægt paa ikke alene at skaffe Patienterne et Hjem, men ogsaa egnet Arbejde. Ved Oprettelse af talrige Værksteder samt af Gartneri og Landbrug til dette Formaal blev S. Foregangsmand her hjemme paa Arbejds-terapiens Omraade.

Det var saaledes Milieuets Afpasning for de syge, der var det afgørende for S.; Interessen for Fremskridtet i den medicinskausale Behandling traadte mere i Baggrunden. S. ønskede, at Kolonien skulde beherskes af en praktisk, udogmatisk Menighedsaand, der viste Troen ved Arbejde og Tjeneste. Sine Meninger herom nedlagde han i et Par Smaaskrifter, »Om Guds Tilbedelse og Selvforgudelse« (1890) og »Kristus, Menigheden og Kirken« (1912). Sidstnævnte Bog fremtræder som et Slags Læreskrift for Koloniens Medarbejdere og er stærkt gennemtrængt af S.s Ejenommelighed. Menighedsbegrebet sættes i Højsædet, mens der rettes haarde, Kierkegaard'sk prægede Anklager mod den »officielle Kristendom«. Ved sin absolutistiske Form, sine enkle Grundsætninger og den fuldkomne Urokkelighed, hvormed Forfatterens kristne Overbevisning fremsættes, har Skriftet næsten Karakter af et apostolsk Sendebrev. Det slutter med en eskatologisk Bebudelse af Verdens nære Undergang. — S. var ikke vidtfavnende i sit Syn, og hans Livsgerning prægedes i mange Retninger af Autodidaktens Ensidigheder, men hans Personlighed opnaaede usædvanligt Format ved den Utrættelighed, Energi og Konsekvens, hvormed han planlagde og gennemførte sine Maal, upaavirket af Skuffelser og Kritik.

Bronzeportrætmedaillon af Fyhn paa Mindesmærke paa Filadelfias Kgd. 1923.

Tjeneste. Julehilsen fra de tre danske Diakonissehuse, 1939, S. 58—74. Diakonissestiftelsens Almanak 1930. V. Visby og H. J. Schou: Kolonien Filadelfia

1897—1932, 1932. Ugeskrift for Læger, LXXXIII, 1921, S. 1599 f. Berl. Tid. og Politiken 21. Nov. s. A. Viborg Stiftstidende 26. Nov. s. A. Svendborg Amts Dagblad 26. Nov. s. A. Meddelelser til Kristelig Lægeforenings Medlemmer, 3. Rk., 1920, S. 302 f. H. J. Schou: Folkesanatorier for Nervøse, 1928, S. 52. C. Skovgaard-Petersen: Min Arbejdsdag i Kirkens Tjeneste, 1939, S. 211. Arkitekten, XXXI, 1929, S. 121—25. A. Sell: Det medicinske Fakultet og Doktorgraden, Ugeskr. f. Læger, 4. Rk., X, 1884, S. 542—47. Replik til Proff. Gædeken og Stadfeldt, sst., S. 611 f. Jul. Petersen sst., 4. Rk., XV, 1887, S. 15—18. A. Sell: Et aabent Svar til Hr. Dr. Jul. Petersen, sst., S. 69 ff.

Ib Ostenfeld.

Selle, Thomas, 1599—1663, Komponist. F. 23. Marts 1599 i Zörbig, d. 2. Juli 1663 i Hamburg, begr. sst. Gift 1629 med Anna Weihe, f. i Husum, D. af Henrich W. og Maricke Reckel.

T. S. blev 1624 ansat ved Skolen i Heide i Holsten, men allerede n. A. forflyttedes han til Wessalburen i Ditmarsken, hvor han kun 26 Aar gammel blev Rektor og tillige fik Tilsynet med ti omliggende Landsbyskoler. Ti Aar senere tiltraadte han Stillingen som Kantor i Itzehoe efter Joach. Kellinghusen for endelig 1641, som Erasmus Sartorius' Efterfølger, at ende sin Løbebane som Kantor ved Johanneskirken i Hamburg, hvorved han blev den højeste Myndighed inden for Stadens kirkelige Musikliv. I denne Stilling, som han beholdt til sin Død, indlagde han sig den største Fortjeneste gennem sin forbilledlige Organisation af Kirkemusikken. Som Komponist tilhører T. S. den tidlige Barokmusiks betydeligste. I sine større Værker, hvoriblandt et meget stort Antal utrykte Lejlighedskantater, saa vel som i sine tidligste mindre Vokalværker, som blev til under hans Ophold i Holsten, er han stærkt inspireret af italiensk Musikstil, medens han i sine Melodier til Johann Rists Vise-Samlinger »Sabbathische Seelenlust« (1651) og »Neue musikalische Festandachten« (1655) glider naturligt ind i den enkle Visestil, som Hamburgskolen tilstræber, og som T. S. ogsaa i sine egne tidligere Værker, klarest i »Monophonetica« (1636), er slaaet ind paa. Er hans Betydning for den nye Visestil end ikke saa stor som Schops, er han dog med blandt de førende inden for denne Retning, som ogsaa satte stærke Spor i Danmark.

Joh. Mattheson: Grundlagen einer Ehrenpforte, 1740, især S. 336. Amalie Arnheim: Th. Selle, Liliencron-Festschrift, 1910, S. 35 ff. Wilh. Krabbe: Johann Rist und das deutsche Lied, 1910, S. 170—77. W. Vetter: Das frühdeutsche Lied, I, 1928, S. 156—81. Liselotte Krüger: Die hamburgische Musikorganisation im XVII Jahrhundert, 1933, især S. 42, 64—97. S. A. E. Hagen: D. Buxtehude, 1920, S. 36, 38. A. Pirro: D. Buxtehude, 1913 (se Registeret).

Nils Schiørring.

Selmar, Peder Emil, 1854—1934, Bogtrykker. F. 3. Juni 1854 i Kbh. (Trin.), d. 14. Jan. 1934 i Gentofte, begr. sst. Forældre: Grovsmed Peter Sørensen (1828—1902, gift 2° 1880 med Dortha Frederikke Sofie Frederiksen, 1841—99) og Nielsine Kirstine Mortensen (1824—78). Navneforandring til S.-Sørensen 20. Marts 1908, til S. 17. Juni 1925. Gift 3. Nov. 1878 i Kbh. (Johs.) med Selma Maria Löfdahl, f. 21. Okt. 1853 i Ängelholm, d. 4. Juli 1910 i Gentofte, D. af Murermester, senere Stadsvaktmästare Lars Peter L. (1823—1906, gift 2° 1877 med Oliva Albina Mand, f. 1852) og Emilie Charlotta Lundqvist (1831—65).

S. stod i Lære hos Bogtrykker Sally B. Salomon, og efter at være blevet Svend arbejdede han i forskellige københavnske Trykkerier, bl. a. som Sætterfaktor hos Fr. Bagge. 1897 blev han ansat ved »Berlingske Tidende«, hvor han virkede indtil 1920 som Faktor ved Maskinsætteriet, som han havde været med til at organisere. Da Fagskolen for Boghaandværk blev oprettet 1893, knyttedes han dertil som Lærer i Typografi, hvilken Stilling han beklædte indtil 1919. I Samarbejde med Skolens Grundlægger Fr. Hendriksen overvagede han de mange smukke Satsarbejder, der i Tidens Løb udgik derfra, og fik herved som ogsaa gennem sin personlige Paavirkning af Eleverne en ikke ringe Indflydelse paa det nyere danske Bogtryks Udvikling. Denne Indflydelse styrkedes yderligere ved hans omfattende faglige og typografihistoriske Forfattervirksomhed. Han har skrevet talrige Artikler i Fagblade, Aarbøger o. l. og udgivet en Række Smaaskrifter med Emner fra det danske Bogtryks Historie. 1891 udkom hans Hovedværk »Vejledning i praktisk Typografi« og 1892 »Grundregler for Nodesatsens Teknik«, hvilke to Værker blev slaaet sammen til en udvidet og omarbejdet Udgave, som udkom 1913 under Titlen »Typografi«. Med denne omhyggeligt udarbejdede og stærkt benyttede Haandbog skabte S. sig et anset Navn inden for skandinaviske Bogtrykkerkredse. En ny Udgave, besørget af en Række Fagmænd, udkom 1938, fire Aar efter hans Død, men den er saa stærkt omarbejdet, at det væsentlig kun er Navnet, den har fælles med de tidligere Udgaver. Til Minde om hans fortjenstfulde Virksomhed oprettede en Kreds af Fagfæller ved hans Død et Legat, som bærer hans Navn, og hvis Midler kommer Fagskolens Elever til Gode. — R. 1924. — Bronzemedajon af Carl Mortensen i Fagskolen for Boghaandværk 1936.

P. Christensen i Dansk Bogtryk, III, 1924, S. 121 f. V. Petersen i Typograf-Tidende, LI, 1924, S. 90. J. Olsen i De grafiske Fag, XXX, 1934, S. 35 f. N. P. Thomsen i Bogtrykkerbladet, XIV, 1934, S. 26.

Lauritz Nielsen.

Selmer, Hannibal Peter, 1802—77, Sprogrenser og Personalhistoriker. F. 9. Sept. 1802 paa Gaarden Meen ved Porsgrund, d. 2. Okt. 1877 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Amtmand over Bratsberg Amt, senere i Vejle, Johan Henrik S. (1756—1831) og Inger Marie Müller (1774—1828). Gift 14. Dec. 1837 i Kbh. (Helligg.) med Johanne Adelaide Wilkens (Wilckens), f. 29. Jan. 1809 i Kbh. (Frue), d. 2. Juli 1852 sst. (Frbg.), D. af Sekretær i Overbankdirektionen, senere Kontorchef i Nationalbanken Jessenius Nicolaus Heinrich W. (1780—1842) og Johanne Hviid (1786—1875).

S. kom allerede som spæd til Danmark, da Faderen 1803 blev forflyttet fra Bratsberg til Vejle Amt. Han blev Student 1820 fra Horsens og juridisk Kandidat 1826 og fik derefter Ansættelse ved Direktionen for Universitetet, Sorø Akademi og de lærde Skoler, hvor han 1837 blev Kontorchef. 1833—41 udgav han »Akademiske Tidender« med Meddelelser om den højere Undervisning efter 1824, og 1837—48 besørgede han Udgivelsen af Universitetets Aarbog, hvori han tillod sig at forandre Personnavnenes Stavemaade og kritisere Undervisningsanstalterne m. m., ligesom han her lod trykke Afhandlinger om Sprogrensning; det vakte selvfølgelig Modsigelse. 1848 opløstes Direktionen, S.s Embede ophævedes, og han fik sin Afsked. Sprogrensningen var vel hans Hovedinteresse. Allerede 1828 udgav han under Pseudonymet P. H. Elm et »Forsøg til at angive et nasjonalt kunstsprog i den lavere matematik«. 1860—61 kom det store Værk »Om de i det danske sprog forekommende fremmede ord samt tyskagtigheder, andre ufuldkommenheder, sprog- og retskrivningsfejl«, og endnu 1862—69 udgav han tre Smaaskrifter om dette Emne; men hans Forsøg paa at berige Sproget med nydannede Ord var ofte saa mislykkede, at det gode i hans Skrifter ikke kom til sin Ret, og han selv nærmest blev til Latter. En anden kær Tanke hos ham, som han kæmpede for i en Række Afhandlinger, var, at Sorø Akademis Midler burde anvendes til et Universitet i Jylland. Og sin rigelige Tid efter Afskeden brugte han bl. a. til at indsamle Biografier af og biografiske Oplysninger om de 1848—49 afdøde, deriblandt mange af de i Krigen faldne (»Nekrologiske Samlinger«, I—II, 1849—52). — Kancelliraad 1837. Justitsraad 1848.

H. P. Selmer: Stamtavle over de danske og norske forgreninger af slægten Selmer, 1868, S. 34.

P. K. Thorsen (Marius Kristensen).*

Selmer, Harald, 1814—79, Sindssygelæge. F. 18. Marts 1814 i Vejle, d. 17. Dec. 1879 paa Frbg., begr. paa Kgd. ved Sindssygehospitalet ved Aarhus. Broder til H. P. Selmer (s. d.). Gift 11. Okt.

1842 i Fredensborg med Julie Frederikke Bodenhoff, f. 12. Nov. 1818 paa Bidstrup Parcelgaard, d. 20. Febr. 1863 i Aarhus, D. af Forpagter Andreas B. (1787—1854, gift 2° 1826 med Christiane Sophie Bierfreund, 1795—1884) og Golla Hermantine Rosing (1787—1820).

S. dimitteredes privat som Student 1831 efter i tre Aar at have gaaet i Horsens lærde Skole. Efter 2. Eksamen (1832) studerede han Medicin og tog Embedseksamen 1838. Allerede n. A. søgte han ud paa St. Hans Hospital og kom herigennem ind paa det Arbejdsomraade, hvor han efterhaanden skulde faa en overordentlig Betydning som dansk Sindssygevæsens egentlige Organisator. Han blev i to Aar som Kandidat paa Hospitalet. De Erfaringer, han her indhøstede om de sindssyges Kaar paa Landets ledende Sindssygeafdeling, var saa langt fra stemmende med hans Ideer angaaende denne vigtige Samfundssag, at han ved sin Fratræden 1841 foretog det opsigtvækkende Skridt at udgive et Skrift »Om Psychiatriens Tilstand i Danmark med særligt Hensyn til St. Hans Hospital paa Bidstrupgaard«, der formede sig som et yderst voldsomt Angreb paa Hospitalets Leder, Ad. Gøricke, og til Dels ogsaa paa Administrationen. S.s Hovedanke er den totalt manglende Disciplin og den svigtende Energi i Tilrettelæggelsen af saavel det praktiske som det videnskabelige Arbejde. Efter at have praktiseret kort Tid i Stege nedsatte S. sig 1842 i Nørlund ved Hobro. Var det end hans Plan nu at slaa sig ned for en Aarrække som Landlæge, fortsatte han dog samtidig sine psykiatriske Studier og oversatte bl. a. J. C. Prichard: »Om Sindssygdommene og andre sygelige Sjælstilstande« (1842), den første systematiske Haandbog i Sindsygelæren paa dansk Sprog. Samtidig holdt han skarpt Øje med Forhandlingerne i Stænderforsamlingerne om Daarevæsenets Tilrettelægning og fremkom i Fagpressen med ofte temperamentsfulde kritiske Indlæg. 1846 forfattede han efter Opfordring af det københavnske Lægeseelskab Philiatrien Agitationsskriftet »Almindelige Grundsætninger for Daarevæsenets Indretning, som fast Resultat af Videnskab og Erfaring, fremstillet for det større Publicum«, hvori han i bestemte Vendinger og med en kategorisk og i Virkeligheden uafviselig Argumentation krævede Oprettelsen af selvstændige Hospitaler for de sindssyge, ligesom han angav Retningslinierne for saadanne Hospitalers Indretning. S.s glimrende forfattede Skrift fik afgørende Betydning for Myndighedernes Stilling til Sagen, saaledes at et Forslag om Oprettelse af en Statsanstalt uden for Aarhus for sindssyge Patienter vedtoges 1847. Allerede nu stod S. i den almindelige Bevidsthed som den, der skulde føre

Sagen ud i Livet, og i de følgende Aar, indtil 1852, forestod han — med Bopæl i Kbh., hvortil han var flyttet 1846 efter at have modtaget Opfordringen til at varetage Redaktørhvervet ved »Bibliothek for Læger« — Opførelsen af Jydske Asyl, Landets første moderne indrettede Sindssygehospital. Dette aabnedes i Efteraaret 1852 med S. som Overlæge og med Plads til 130 Patienter. 1861 fuldførtes de hurtigt nødvendiggjorte Udvidelser for kronisk syge, hvorved Hospitalets Patienttal steg til 400. I 26 Aar sad S. som Leder af det mønsterværdigt indrettede Hospital, som han med Rette kunde betragte som sit eget Værk. Sin Hovedopgave saa han i at indarbejde den pædagogisk-psykologiske Anstaltbehandling, som han ansaa for at være Nerven i de sindssyges Kur, og dette Hverv udførte han med fremragende Dygtighed og utrættelig Energi, men ogsaa med en næsten ubønhørlig Myndighed, der ikke lod Pladsen aaben for, hvad der stred mod hans Villie. Han fordrede streng Disciplin af Patienterne ud fra det Syn, at Orden og Regelmæssighed var til deres Bedste, ligesom han af sine Medarbejdere krævede den mest nøjeregnende Pligtfølelse i Lighed med, hvad han paalagde sig selv. Tilknappet, men med aarvaagent Blik, fulgte han overalt og til alle Tider Livet paa Anstalten. Det store Administrationsarbejde levnede ham ikke Tid til litterær Produktion; kun enkelte Afhandlinger saa nu og da Lyset. Betegnende for hans virksomme og praktiske Aand er hans gentagne Henstilling om at faa tilvejebragt en Lovgivning for de sindssyge. 1879, Aaret efter sin Fratræden som Overlæge og s. A. som han døde, udgav S. et omfattende statistisk Arbejde, »Statistiske Meddelelser og Undersøgelser fra Sindssygeanstalten ved Aarhus i dens første 25 Aar (1852—77«, der i tabellarisk Form gengav hans Observationer af de 2440 Patienter, han havde haft til Behandling. S. var selyskrevet Medlem af de Kommissioner, der skulde udarbejde Planerne for Landets nye Anstalter (Oringe og Viborg, aabnet henholdsvis 1857 og 1877), ligesom han medvirkede ved St. Hans Hospitals Omordning i 1860'erne. Ogsaa i det øvrige Skandinavien var S. højt anset som Anstaltleder. Hans Personlighed nød overalt den største Respekt, præget som den var af Retlinethed, Grundighed, Alvor, Konsekvens indtil Stejlhed. Det dybeste Træk hos den tilkukkede Mand var dog en tavs Medhu over for de syge og deres Skæbne. I en Artikel om Daarevæsenet i »Dansk Folkeblad«, IX, 1844 gav S. Udtryk for denne skjulte Følelse paa en saa smuk og i Formen saa klassisk Maade, at hans Ord siden har været betragtet som danske Psykiateres faglige Trosbekendelse. »Hans Betydning for dansk Psykiatri maa søges i det Anstaltsvæsen, som han var den

virkelige Grundlægger af, og det er igennem dette sociale Reformarbejde, at han indirekte har gjort sig fortjent til Navnet den danske Psykiatris Fader« (Hj. Helweg). — Æresdoktor i Uppsala 1877. — Tit. Professor 1856. Etatsraad 1878. — R. 1859. — Maleri af Carl Bloch 1877 (Sindssygehospitalet ved Aarhus). Gravsten med Portrætmedaillon. Litografi efter Carl Blochs Maleri fra Tegner & Kittendorff.

H. P. Selmer: Stamtavle over de norske og danske forgreninger af slægten Selmer, 1868, S. 35. Hj. Helweg: Sindssygevesenets Udvikling i Danmark, 1915, S. 90—144. Hospitalstidende, 2. Rk., VII, 1880 (af C. Lange). Bibliotek for Læger, 6. Rk., X, 1880, S. 366 ff. F. Hallager: Jydske Asyl 1852—1902, 1902. V. Steenberg: Den syphilitiske Hjernelidelse, 1860, S. 206 ff. H. Selmer: Om Daarevesenet med Hensyn til Dr. Hübertz' Forslag, Dansk Folkeblad, IX, 1844, S. 232—38.

Ib Ostenfeld.

Senn, Johannes, 1780—1861, Maler. F. 17. Sept. 1780 i Liestal ved Basel, d. 28. Maj 1861 sst., begr. sst. Forældre: Blikkenslager Johannes S. og Eva Seiler. Gift 17. Juli 1825 i Liestal med Anna Maria Baumgartner, f. 1796, d. 7. Marts 1861 i Liestal.

S. levede i Danmark 1804—18. Han begyndte med at tegne Portrætter efter Bestilling, men blev senere knyttet til Kobberstikkeren Lahdes Udgivervirksomhed, idet han tegnede Forlæggene til de Serier, der kaldtes »Klædedragter« eller »Coustumer« og som viste forskellige Folketyper fra Samtiden. Det var de hjemlige Aflæggere af lignende Serier, som var udkommet i andre europæiske Byer, f. Eks. under Navn af »Cries of London« eller »Ecris de Paris«, og hvis kulturhistoriske Betydning er meget stor. Ogsaa de Lahde-S.ske Arbejder er gode i deres Art og vandt baade Akademiets Anerkendelse og Publikums Interesse, ligesom de i vore Dage er blevet Genstand for Samleres ihærdige Efterstræbelser. De originale Arbejder, der kendes af S., viser ham som en habil Kunstner med et godt Haandelag og en net og sirlig Behandling af Akvarelfarverne, en Teknik, som han indførte her i Landet fra Schweiz, men gennemgaaende savner hans Figurer Liv. Han arbejdede sammen med C. W. Eckersberg og andre danske Kunstnere og har i Kraft af sin større Øvelse paavirket de yngre en Del. Naar det i nyere Tid er blevet forsøgt at drage adskillige Arbejder af Eckersberg og J. C. Dahl ind under S.s oeuvre, ligger der heri en Forstaaelse af, at der i visse Tilfælde ved et saa nært Samarbejde, som her har fundet Sted, kan ske en Sammenblanding, men det paagældende Forsøg (af Maleren Sophus Jürgensen i »Samleren«) skyder dog langt over Maalet, idet signerede eller paa anden Maade sikrede Arbejder af Eckersberg og J. C. Dahl tilskrives

S. paa Grundlag af en ret dristig Bevisførelse. Efter sit Ophold i Kbh. vendte S. tilbage til Schweiz, hvor han bl. a. opholdt sig i Basel og Liestal. — Selvportræt i Akvarel 1822 (Fr.borg). Tegning af C. W. Eckersberg (Kobberstiksamlingen). Formodede Selvportrætter i Familieje. Stik af G. L. Lahde.

E. Hannover: Maleren C. W. Eckersberg, 1928, S. 21 f. Samleren, I, 1924, S. 23—26, 57 ff., 72 f., 102 f., 137—40, 148 ff., 161 f.; II, 1925, S. 4 f., 172 f., 224 ff.; VIII, 1931, S. 97—100, 140—43, 168—73; IX, 1932, S. 20—26, 40—46, 113—25, 156 f., 185—92. Fortegnelse over Aquareller, Studier, Tegninger og Kobberstik af Senn og Eckersberg fra Aarene 1805—15. Udstillede i Charlottenborgs Festsal, 1924.

Henrik Bramsen.

Sevel, Frederik Christian, 1723—78, Embedsmand og Retslærd. F. 24. Maj 1723 i Kbh. (Frue), d. 10. Okt. 1778 sst. (Petri), begr. i Petri K. Forældre: Sognepræst i Asminderød og Grønholt, Professor designatus Hans Just Sørensen S. (1694—1728) og Anna Beate Hansdatter Dreier (1691—1771). Gift 1° 29. Nov. 1754 i Kbh. (Nic.?) med Anna Catharina Svane, f. 1729 i Kbh., d. 21. Juni 1764 sst. (Nic.?), D. af Renteskriver, Kammerraad Elias S. (d. 1758) og Anna Christine Jørgensen (d. 1764). 2° 11. April 1766 i Kbh. (Holmens) med Sophie Elisabeth Weyse, f. 29. Juni 1726 i Kbh., d. 10. Aug. 1776 sst. (Petri), D. af Deputeret i Søetatens Kommissariat, Justitsraad, senere Etatsraad Daniel Benjamin W. (1683—1730) og Ingeborg Christina Justsen (1705—75).

Efter 1739 at være blevet privat dimitteret til Universitetet bestod S. 1742 den juridiske Eksamen og studerede derefter tre Aar i Udlandet, først i Halle, senere i Jena, hvor han 1745 erhvervede den juridiske Licentiatgrad paa Afhandlingen »Dissertatio juridica sistens notitiam juris feudalis Dano-Norvegici«. Efter sin Hjemkomst blev han 1746 Fuldmægtig ved Kammerrettens Justitssekretærkontor og tillige tjenstgørende i Kammerarkivet. 1749 blev han Dr. jur. paa en Afhandling om Odelsretten, og 1751 udnævntes han til Notar ved det juridiske Fakultet. Som saadan gjorde han fortrinlig Fyldest, især ved Udarbejdelsen af de Responsa, som indhentedes hos Fakultetet, og han opnaaede derfor Beskikkelse som ekstraordinær juridisk Professor 1756. Et kgl. Reskript af 1767 bestemte, at han som membrum facultatis juridicae skulde tage Del i samme Fakultets Forretninger; men hans akademiske Virksomhed har næppe nogen Sinde lagt større Beslag paa hans Tid. Saaledes holdt han vistnok ingen Forelæsninger bortset fra det første Semester, efter at han var blevet be-

skikket som Professor, og der er ikke bevaret andre videnskabelige Arbejder fra hans Haand end de ovennævnte Afhandlinger og nogle Fakultetsresponsa, som udgaves i Forening med Henrik Stampes 1782 af Lauritz Nørregaard. Derimod gjorde S. en betydelig Indsats i andre juridiske Stillinger. 1754 blev han Søkrigsprokurør og titulær Justitssekretær ved Kammerretten, 1759 Justitssekretær og Brevkammerskriver (Arkivar) ved Rentekammeret og 1765 tillige Generalauditør ved Søetaten og Assessor i Overadmiralitetetsretten samt Assessor i Højesteret. 1771 afskedigedes han fra sine Stillinger i Rentekammeret, og n. A. maatte han ogsaa afgive Generalauditørembedet. Til Gengæld udnævntes han til Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. Fra 1773 til sin Død var han ekstraordinær Assessor i Højesteret. 1772 var han Medlem af Inkvisitionskommissionen i Sagen mod Struensee og Brandt, og 1773 ordnede han sammen med Justitiarius i Højesteret Baron Jens Juel Vind Kurantbankens Overgang til en kgl. Bank. — S.s betydelige Bogsamling bortsolgtes ved Auktion 1779—81. — Virkelig Justitsraad 1767. Etatsraad 1769. Virkelig Etatsraad 1773. Konferensraad 1776.

Kjøbenhavns lærde Tidender, 1750, S. 209 f. G. L. Baden: Den Danske og Norske Lovkyndigheds Historie, 1809, S. 98 f. Meddelelser fra Rentekammerarchivet, 1871, S. XXXVII f., LVII f. Efterladte Optegnelser af Generalfiskal Peter Uldall (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXI), 1914, S. 3.

Stig Juul.

Sewerin (Severin), Jacob, 1691—1753, Købmand og Godsejer. F. 27. Okt. 1691 i Sæby, d. 23. Marts 1753 paa Dronninglund, begr. sst. Forældre: Byfoged Søren Nielsen (ca. 1660—1730) og Birgitte Ottesdatter (165?—1737). Gift 1° 22. Dec. 1713 i Kbh. (Frue) med Maren Nielsdatter, f. ca. 1650, d. 4. Aug. 1734 i Kbh. (Frue) (gift 1° med Købmand Segud Langwagen). 2° ca. 1735 med Birgitte (Birte) Sophie Nyegaard, f. 23. Febr. 1704 i Resen, d. 17. April 1739 paa Dronninglund, D. af Sognepræst Peder Nielsen N. (1666—1719, gift 1° med N. N.) og Gjertrud Lisbeth Jersin (1680—1716). 3° 1742 (Bevilling af 27. April) med Maren Dalager, f. 24. Dec. 1719 i Rødby, d. 7. Marts 1753 paa Dronninglund, D. af Toldbetjent og Visitør paa Dragsminde ved Rødby, senere Strandrider i Gaabense Jens Laursen (D.) (ca. 1670—1742) og Anna Goe (1688—1769).

S. blev Student 1706 fra Sæby og studerede Teologi, men ved Ægteskab med den 40 Aar ældre, velhavende Enke fik han hendes Forretning og drev stor Handel paa Island og Finmarken, og hans

Energi og Dygtighed bragte ham i Anseelse. 1728 drev han Hvalfangst ved Spitsbergen, 1729 fik han og et Par andre Købmænd i Kbh. Oktroj paa Handelen paa Finmarken, og kort efter blev han Medlem af de 32 Mænds Raad i Kbh., senere dets Formand. Da Christian VI. 1732 overvejede at opgive Missions- og Koloniseringsarbejdet i Grønland, var S. en af de faa Talsmænd for Fortsættelse, og han tilbød at overtage Grønlandshandelen og Missionen der i seks Aar mod et Tilskud af 2—3000 Rdl. aarlig. Han fik 1734 Oktroj, der fornyedes 1741 for ti Aar med aarligt Tilskud af 2000 Rdl. til Missionen og 3000 Rdl. til Grønlands Defension. Da S. overtog Arbejdet med Grønland, drev navnlig Hollænderne betydelig Handel her, men S. fik Tilladelse til at udruste sine Skibe orlogsmæssigt og til at anholde de fremmede, og 1738—39 førte han en lille Krig med dem, under hvilken det kom til en Søtræfning ved den af S. anlagte Koloni Jakobshavn. Foruden denne Koloni anlagde S. Kolonierne Christianshaab og Frederikshaab. 1750 overgik Grønlandshandelen til Det almindelige Handelskompagni — for S. havde den sikkert ikke givet Vinding, men for Missionen og Kolonisationen var hans Virke af afgørende Betydning, og Poul Egede kaldte ham da ogsaa sin »kæreste Ven«, og han er blevet betegnet som »Grønlands Protektor«. — 1736 købte S. for 60 000 Rdl. Hovedgaardene Dronninglund og Dronninggaard med Gods, i alt over 1000 Tdr. Htk. Til Godset hørte bl. a. Hals Ladegaard og vidtstrakte Skove, der ydede Tømmer til hans mange Skibe, og fra Bøndergodset fik S., der betegnes som en sjældent human Husbond, Folk til Skibene og til Koloniseringen paa Grønland. Ved Gaarden Bløden i Hals, som han kaldte Grønlandslykke, anlagde han Skibsbyggeri, Trankogeri og en Vinterhavn, Blødens Pæle, for sine Skibe. Selv tog han til sin Død fast Ophold paa Dronninglund. Nogen rig Mand var han aldrig; hverken Grønland eller Handelen paa Finmarken, som han fortsatte til sin Død, bragte ham økonomisk Udbytte, og hans Dødsbo gav kun 9000 Rdl. til Arvingerne. — Maleri, formentlig af C. G. Pilo. — Mindsten i Sæby, rejst 1921 af Historisk Samfund for Hjørring Amt.

Louis Bobé i Meddelelser om Grønland, LV, Nr. 2, 1936, S. 23—39, 133 f. Anton Jakobsen: Vendsyssel Folk og Land, V, 1913, S. 85 f. Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 302 f.

C. Klitgaard.

Severinsen, Peder, 1869—1939, Præst, Kirkehistoriker. F. 5. Marts 1869 i Torsø, Voldborg Sogn, Djursland, d. 5. Febr. 1939 i Kbh., begr. i Bringstrup. Forældre: Snedker og Orgelbygger Anders

S. (1841—1920, gift 2° 1911 med Mette Kirstine Marie Laur- sen, f. 1882) og Karen Marie Nielsen (1834—1907). Gift 25. Maj 1901 i Kbh. (Johs.) med Ellen Victoria Carla Nielsen, f. 14. Okt. 1882 i Kbh. (Garn.), D. af Inspektionsbetjent Hans Peter N. (1854—89) og Julie Freia Hein (1854—1909, gift 2° 1897 med Snedkermester Christian Knud Julius Wilmann, 1858—1916).

S. blev Student 1889 fra Viborg. Paavirket af sin Rektor H. H. Lefolii og af Præsten M. A. S. Lund valgte han at studere Teologi, men Deltagelse i Studenterarbejdet især i K.F.U.M. og Beskæf- tigelse med Journalistik, bl. a. som Krigskorrespondent for »Kriste- ligt Dagblad« i Thessalien 1897, trak Eksamensarbejdet i Lang- drag, saaledes at han først 1899 blev cand. theol. 1901 ansattes han som 2. Kateket ved Holmens Kirke i Kbh., blev 1905 Sogne- præst i Tim og Madum og forflyttedes 1913 til Bringstrup og Sigersted, hvorfra han tog sin Afsked 1938. Kirkeligt set hørte S. hjemme i den grundtvigske Retnings folkelige Fløj og kæmpede ivrigt for Bevarelsen af Folkekirken som et bestemt afgrænset Tros- og Læresamfund og for Kirkens Ejendomsret til dens økonomiske Midler. — 1899—1900 havde S. tillige virket som Redaktions- sekretær ved »Kristeligt Dagblad« og »Samfundet«, og Livet igen- nem vedblev han at være en flittig Journalist, dels som Bidragyder til forskellige Blade, dels som Redaktør af en Række Tidsskrifter (»Kirke-Tidende« 1916—19, »Præsteforeningens Blad« 1920—28, »Menighedsraadens Blad« 1923—39). Det populariserende Ar- bejde for en bredere Læsekreds var i det hele S.s egentlige Felt, saaledes ogsaa paa det historiske Omraade. Trofast støttede han Dansk historisk Fællesforening og forskellige af de historiske Amts- samfund, og i Aarenes Løb udgav han en Række populærhistoriske Skrifter. Medens S. ikke havde sin Styrke i metodisk Undersøgelse og heller ikke besad større formgivende Evne, har han utvivlsomt gjort Nytte ved at frugtbargøre sin kirkehistoriske Belæsthed i Arbejder, beregnede for folkelige Kredse. Blandt hans Skrifter kan nævnes »Folkekirken Ejendoms-Historie« (1920), »Martin Luthers Liv og Hovedværker« (I—V, 1910—14), »Viborg Dom- kirke med Stad og Stift i 800 Aar« (1932), en bredt anlagt, men meget ujævn Fremstilling, »Slagelse Sankt Mikkels Kirke og Sogn i 600 Aar« (1933) og »Hvordan Reformationen indførtes i Dan- mark« (1936). Fyldige Specialkundskaber sad S. især inde med paa Salmedigtningens og Liturgihistoriens Omraader, som det kan ses af hans »Dansk Salmedigtning i Reformationstiden« (1904), »Daabens Ord« (1924) og »De rette Messeklæder« (s. A.). — R. 1927. — Maleri af Rosekamp i Familieeje.

Aftenposten 18. Juni 1905. Th. Hauch-Fausbøll: Studenterne 1889—1914, 1914, S. 181. Fortid og Nutid, XIII, 1939—40, S. 62f.

Bjørn Kornerup.

Seydlitz, Johann August, 1704—51, Præst. F. 8. Febr. 1704 i Krimmitschau, Kursachsen, d. 22. Jan. 1751 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Petri Urtegaard). Forældre: Rektor Johann Casper S. og Anna Elisabeth Möller. Gift 1° 28. Aug. 1735 i Wernigerode med Christina Charlotta v. Reinpforten, f. ca. 1710, d. 4. Okt. 1741 i Kbh. (Petri), D. af Kaptajn Johann Frantz v. R. 2° 7. Aug. 1742 med Louise Gottliebe v. Kottwitz.

S. kom 1721 til Universitetet i Jena, hvor han blev optaget i Huset hos Professor Joh. Franz Buddeus, der tilrettelagde hans Studier og kom til at præge hans teologiske Tænkning. Buddeus var en Overgangsskikkelse, hos hvem Ortodoksiens Lærdom var knyttet til Pietismens Krav om, at Teologen skulde have oplevet en personlig Genfødsel. Hvert Lærepunkt i Dogmatikken mandede ud i en opbyggelig Betragtning. Denne Forbindelse af ret Lære og personlig Vækkelse tilegnede S. sig for Livet. 1726 blev han Huskapellan hos den russiske Oberst v. Bielsky i Estland, 1729 kom han til Wernigerode som Lærer for Grev Stolbergs eneste Søn Heinrich Ernst og som Grevens Bibliotekar, 1731 blev han Hofdiakon i Wernigerode. Den afgørende Indflydelse, Grev Stolberg øvede paa Christian VI. som dennes kirkelige Raadgiver, kom ogsaa S. til gode. Paa Grevens Anbefaling prædikede han 1734 for de kongelige Herskaber paa Fredensborg, 1738 blev han kaldet til Stiftspræst paa Vallø og prædikede ved Stiftets Indvielse 14. Maj s. A. Kort efter udnævntes han til tysk Hofprædikant og ekstraordinær Professor i Teologi og blev Medlem af den 1739 nedsatte Kommission til Revision af Bibeloversættelsen. Det var den statskirkelige Pietisme, Grev Stolberg havde bevæget Christian VI. til at støtte, og netop fordi denne Retning krævede Anerkendelse baade for ret Lære og vakt Liv, stod S. som sin grevelige Protektors og sin Konges Præst paa Vagt mod Herrnhutismen, hvori den sejrige Statspietisme saa alle Kætterier samlet. S.s Prædikener og opbyggelige Skrifter (bl. a. »Evangelische Zeugnisse«, I—IV, 1740) vandt megen Yndest. De indeholder et vækkende Kald, men tillige saa meget af rationelle Argumentationer, at man forstaaer, hvorledes en aflattet Pietisme med Rod i Ortodoksiens Paragrafsystem aabnede Vej for Oplysningstidens Program om Tro og Fornuft. — Stik af O. H. de Lode efter Maleri af P. Wichmann.

Dänische Bibliothec, VI, 1745, S. 732—44. D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 843—51. H. L. Møller: Kong Kristian den Sjette og Grev Kristian Ernst af Stolberg-Wernigerode, 1889, S. 125 f. Allg. deutsche Biographie, XXXIV, 1892, S. 102 f. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 56. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, II, 1933, S. 95, 135.

Michael Neiiendam.

Shaw, Charles Henry Cornelius, 1845—1918, Højesterets­sagfører. F. 30. Maj 1845 i Teddington ved London, d. 23. Maj 1918 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Dr. med., senere Konsul Henry Norton S. og Theresia Ludovica Wittrock (1817—1900). Gift 24. Maj 1871 paa Frbg. med Agnes Helene Therese Fleron, f. 12. Marts 1850 i Kbh. (Petri), d. 25. April 1918 i Fredensborg, D. af Hofskrædder Louis F. (1813—67) og Agnes Ahlmann (1811—92).

S. blev Student 1863 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. jur. 1868, erhvervede dansk Indfødsret 1869, var Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat Liebe (s. d.) og blev Overretssagfører 1873, Højesterets­sagfører 1878, var Landstingssekretær 1876—88. S. var en overlegen Begavelse og i Besiddelse af en hurtig Intelligens; hans i Formen elegante og af stor juridisk Indsigt underbyggede Foredrag havde i sjælden Grad Rettens Øre, og han blev derfor en hyppigt benyttet Sagfører, hvis Navn er knyttet til en Række betydelige Sager. 1886 var han Aktor i Sagen mod Viggo Hørup, 1887 defenderede han Morten Pontoppidan i Anledning af dennes Angreb paa Estrup, 1891 forsvarede han Ernst Brandes i Anledning af nogle Artikler i »Kjøbenhavns Børstidende« af Henrik Pontoppidan, s. A. var han Forsvarer for Morderen Adolph Philipsen, førte for Grosserer-Societetet den Sag, som G. A. Gedalia havde anlagt, fordi der var nægtet ham Adgang til Børsen, og 1897 førte han for Professor, Overlæge Knud Pontoppidan den saakaldte »Sy­pigesag« (Ugeskrift for Retsvæsen 1898, S. 76—79). S. var Sagfører for Kbh.s Kommune, Grosserer-Societetets juridiske Konsulent og Medlem af Bestyrelserne for Akts. Th. Wessel & Vett, Akts. Gylden­dalske Boghandel, Nordisk Forlag samt Akts. J. H. Schultz. — R. 1888. DM. 1909. K.² 1917. — Buste af Elna Borch 1915. Portrætteret paa L. Tuxens Maleri 1906: Selskab hos Moresco; Skitse i Skagens Museum. Træsnit.

Esbern Trolle i Berl. Tid. 24. Maj 1918. Politiken s. D.

Erik Reitzel-Nielsen.

Sibbern. Den fra Holsten stammende Embedsmandslægt S., der har Linier saavel i Danmark som i Norge, kan formentlig føres

tilbage til Gabriel S. (d. 1600), der var Borgmester i Rendsborg. Den danske Linie af Slægten udspringer fra Præst i Glückstadt Nicolaus S. (ca. 1650—1712), der antagelig var Sønnensøn af Borgmesteren og som var Fader til Slotspræst i Glückstadt Nicolaus Peter S. (1684—1714) og til Friedrich S. (f. 1686), hvis Søn Kirurg Friedrich S. var Fader til Kirurg ved Børne- og Opfostringshuset Frederik (Friedrich) Gabriel Gottlieb S. (1743—94); dennes Søn nedenn. Filosof, Konferensraad Frederik (Friedrich) Christian S. (1785—1872) var Fader til nedenn. Filosof, Distriktsforstander Ludvig Frederik Gabriel S. (1824—1903) og til Arkitekten Henrik Steffens S. (1826—1901). — Den norske Linie føres tilbage til to Brødre, Brigader Nicolaus S. (ca. 1650—1722) og Løjtnant Christian S., der antagelig var Fætre til den danske Linies Stamfader. Christian S. var Fader til Generalmajor Carsten S. (1691—1771) til Vernekloster, medens Brigader N. S. var Fader til Kaptajn Christian Nicolai S. (1703—31), hvis Søn var Major Georg Christian S. (1732—96) til Vernekloster; af hans Sønner skal nævnes Statsraad Valentin Christian Wilhelm S. (1779—1853) til Vernekloster og Major, Toldkasserer Conrad Huitfeldt S. (1784—1865), der begge har Efterslægt i Norge. — Den i Flensborg fødte engelske Billedhugger Cajus Gabriel Cibber (ca. 1630—1700, s. d.), blandt hvis Descendenter flere har gjort sig bekendt som Kunstnere, er tidligere med Urette antaget for at være Sønnensøn af ovenn. Borgmester Gabriel S. (d. 1600).

H. J. Huitfeldt-Kaas: Efterretninger om Familien Sibbern, 1890.

Albert Fabritius.

Sibbern, Frederik (Friedrich) Christian, 1785—1872, Filosof. F. 18. Juli 1785 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 16. Dec. 1872 paa Frbg. (Holmens), begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Læge Frederik (Friedrich) Gabriel Gottlieb S. (1743—94) og Charlotte Amalia Friderica Lovisa Wilcken (1753—1807). Gift 29. Maj 1819 i Kbh. (Frue) med Christiana Margaretha Dorothea Clara Louise Ipsen (Ibsen), f. 2. Juli 1799 i Kbh. (Petri), d. 2. Sept. 1870 sst. (Holmens), D. af Inventarieskriver ved Søetaten, senere Krigsraad Ludvig Frederik I. (1773—1847) og Anna Margaretha Perbøl (1780—1833).

S. voksede op paa Christianshavn, hvor Faderen var Kirurg ved Børne- og Opfostringshuset. Da Forældrene begge var fra Holsten, var Omgangssproget i Hjemmet overvejende Tysk, og Drengen blev tidligt fortrolig med tysk Litteratur, særlig af religiøs Art, da Moderen var »bibelstærk« og gerne førte Samtalen ind paa religiøse Emner. Af danske Forfattere var det især Holberg, der

fangede den livlige og begavede Drengs Opmærksomhed, og »Peder Paars« blev hurtigt en af hans Yndlingsbøger. I Hjemmet blev der holdt dansk Huslærer, og fra sit sjette Aar deltog S. i Undervisningen, der en Tid lededes af den senere Stiftsprovst og Biskop J. Paludan-Müller, som efter Faderens Død drog Omsorg for, at Drengen blev indskrevet til en Friplads paa Herlufsholms Skole, hvor han fandt Optagelse 1798. Paa Herlufsholm tilbragte han fire lykkelige Aar og gjorde sig almindelig afholdt baade af Kammerater og Lærere. I hans Dimissionsbrev fremhæver Rektor J. L. Bernth, at S. stedse ragede op over sine jævnaldrende ved Dygtighed, forenet med ualmindelig Flid og Lærelyst, og han slutter med: »Han bringer mig til at tænke paa den store Newton, Englands Stolthed; maaske tager jeg fejl i min Spaadom paa Grund af min store Kærlighed til Ynglingen; men hvis han vedblivende med Flid vil dyrke sine Fag, og han ikke kommer til at mangle den nødvendige Hjælp til sine Studier . . . , tvivler jeg ikke om, at han jo engang vil træde frem til Glæde og Trøst for sin Moder, til Gavn og Pryd for Fædrelandet og elsket af sine Venner«.

I Efteraaret 1802 bestod S. Artium, og efter at have taget anden Eksamen valgte han Jura til Fagstudium. Ved Siden af dette drev han matematiske og naturvidenskabelige Studier, og et Par Gange forsøgte han, men uden Held, at besvare Prisspørgsmaal inden for disse Videnskaber. Det var da heller ikke her, men i Filosofien, han skulde høste sine akademiske Laurbær. Hans Interesse for Filosofi er muligvis blevet vakt af Niels Treschow, der 1803 havde overtaget det ved B. Riisbrighs Afgang ledigblevne Professorat, og som ved sin livfulde Fremtræden forstod at vække Ungdommens Interesse for filosofiske Spørgsmaal. Der er dog ogsaa en Del, der kunde tyde paa, at S. er blevet ført ind paa Filosofien gennem sit Fagstudium. Inden for de studerendes Kreds var det netop Juristerne, der omkring Aarhundredskiftet ivrigst beskæftigede sig med filosofiske Problemer. 1806 opnaaede S. Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave om Sanddruhedspligten, og dette var medvirkende til, at han fik Kommunitetet og en Alumneplass paa Valkendorfs Kollegium. Endnu to Gange vandt han Medaillen ved at besvare filosofiske Prisspørgsmaal, 1807 om Sprogets filosofiske Betydning og 1810 om Filosofiens Principper.

Kollegietiden gav S. en Række indholdsrige Aar, delt mellem flittigt Studium, omfattende Manuktionsvirksomhed, begejstret Fordybelse i Digtekunsten og fortroligt og muntert Samliv med Kammeraterne. Under Belejringen 1807 var han som de fleste af Alumnerne Medlem af Studenterkorpset Kronprinsens Livkorps,

hvor han avancerede til Underbefalingsmand. Blandt Alumnerne i S.s Tid var foruden Nordmanden S. B. Hersleb, der blev hans nære Ven, ogsaa St. St. Blicher, B. S. Ingemann og Grundtvig. Til denne stod han en Tid i et fortroligt Forhold, og de paatænkte sammen at udgive et Tidsskrift for Filosofi, Poesi og Historie. En Subskriptionsindbydelse blev ogsaa udsendt (Febr. 1810); men Planen mislykkedes.

Til Ungdomsvennerne hørte ogsaa Brødrene Ørsted. Anders Sandøe arbejdede S. en Tid sammen med som Manuduktør, og Hans Christian vejledede ham i hans fysiske Studier. Han blev en hyppig Gæst i A. S. Ørsteds Hjem, hvor en heftig Forelskelse i Husets Frue, Oehenschlägers smukke og begavede Søster Sophie, førte ham ind i en fortvivlet Kamp, der til Tider truede med at tage Livsmodet fra ham. Mange Aar efter Krisens Ophør og adskillige Aar efter Sophie Ørsteds Død gav han i de fingerede »Efterladte Breve af Gabrielis« (1826) Offentligheden Indblik i sin Kærlighedssorg, hvad Ørsted'erne skal have taget ham meget ilde op (jfr. A. F. Kriegers Dagbøger, IV, 1921, S. 13).

Efter henved otte Aars Studietid tog S. 1810 juridisk Embeds-eksamen, og n. A. disputerede han for den filosofiske Doktorgrad med Afhandlingen »De principiis philosophicis disciplinæ juris« (Om Retslærens filosofiske Principper). Kort efter opnaede han et Rejsestipendium til Studiet af Filosofi. Antagelig har Treschow her gjort sin Indflydelse gældende, da han allerede længe havde betragtet S. som sin Efterfølger.

I Aug. 1811 forlod S. Kbh. Rejsens første Maal var Halle, hvor han ønskede at gøre Steffens' Bekendtskab. 1802 havde han hørt dennes Foredrag paa Elers Kollegium, men nærmest følt sig frastødt af ham. Ved Mødet i Halle blev han ganske indtaget i Steffens. Denne var just ved at bryde op til Breslau, og S. rejste derfor til Berlin, hvor han tilbragte Vinteren 1811—12. Under sit Ophold her studerede han flittigt og lærte en Række betydelige Mennesker at kende, saaledes den ældre Fichte, Schleiermacher, Solger. Foruden dennes filosofiske Forelæsninger hørte han Wolfs over Homer og Weiss' over Krystallografi; ogsaa hos Niebuhr hospiterede han og gjorde hans personlige Bekendtskab. Den, som S. helst af alle ønskede at møde, var dog Goethe, hvis Digtning han var hjertelig fortrolig med. Efter en Afstikker til Weimar rejste han i April 1812 til Jena, hvor han mente at kunne træffe Digteren. Denne var imidlertid et Par Dage før taget til Karlsbad, hvorfor S. fortsatte hertil, hvor det da ogsaa lykkedes ham nogle Gange at faa talt med Goethe. Efter et flere Ugers Ophold i Karls-

bad drog S. over Jena og Dresden til Breslau, hvor han igen mødtes med Steffens, i hvis Hus han kom til at bo, og med hvem han tilbragte en festlig Tid. »Jeg har endnu Ingen fundet paa min Rejse, hvis personlige Omgang er saa hjertevederqvægende og saa lærerig som hans«, hedder det i et Brev. Under Opholdet i Breslau kom han den tyske Frihedsbevægelse paa nært Hold, og for bedre at kunne følge de politiske Begivenheder rejste han i Begyndelsen af 1813 til Berlin, hvor Forholdene nødte ham til at blive længere end beregnet. Da det endelig lykkedes ham at komme videre, drog han om Foraaret over Nürnberg til München, hvor Bekendtskabet med Schelling blev den store Oplevelse. »Næst efter Steffens har Ingen været mig saa Meget, og med Ingen har jeg i kort Tid levet saa meget som med Schelling.«

Det havde oprindeligt været S.s Hensigt ogsaa at besøge Italien, og i Febr. 1813 havde han ansøgt om endnu et Aars Rejseunderstøttelse; men Universitetsdirektionen agtede at tilbyde ham Stillingen efter Treschow, der var blevet Professor ved det 1811 oprettede Universitet i Kristiania, og i forskellige Skrivelser blev det betydet ham, at man ønskede, at han snarest muligt vendte hjem for at overtage det filosofiske Professorat. I Okt. var S. atter i Kbh., og kort efter overtog han det Embede, som han beklædte i over et halvt Aarhundrede, fra 1829 som Professor ordinarius. 1816 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, og 1845 var han Universitetets Rektor. 1870 tog han sin Afsked.

Det var med en vis Ængstelse, S. begyndte sin Universitetsvirksomhed. Han syntes, han vidste for lidt, og samtidig med at han underviste de studerende, hørte han selv Forelæsninger over Fysik, Fysiologi og Zoologi. Selv læste han over Logik og empirisk Psykologi og var flittigt optaget af at udarbejde Lærebøger i disse Fag. 1819 udsendte han 1. Del af »Menneskets aandelige Natur og Væsen. Et Udkast til en Psychologie« (et Udtog til Brug for Gymnasier udkom paa Svensk ved L. Hammarsköld, 1827), som 1828 efterfulgtes af 2. Del, med Undertitlen »Psychologisk Pathologie«. Dette sidste Skrift, vistnok S.s betydeligste, blev under Titlen »Læren om de menneskelige Følelser og Lidenskaber« genoptrykt 1885 ved Sønnen Gabriel S. i Anledning af 100 Aaret for S.s Fødsel. 1843 udkom en ny, stærkt omarbejdet, sammentrængt Fremstilling af Psykologien, »indledet ved almindelig Biologie« (4. Udg. 1862). Af andre psykologiske Arbejder af S. kan nævnes »Om Elskov eller Kjerlighed imellem Mand og Qvinde« (1819; 3. Udg. 1858), »Bidrag til Opklaring af de menneskelige Drivters Natur og Væsen« (Phil. Archiv og Repert., 1830), det psykologisk-filosofiske »Om

Forholdet imellem Sjæl og Legeme saavel i Almindelighed som i phrenologisk, pathognomonisk, physiognomonisk og ethisk Henseende i Særdeleshed« (1849) og — set fra et praktisk psykologisk Synspunkt — de ovennævnte »Efterladte Breve af Gabrielis« (1826; 6. Udg. 1927) og Fortsættelsen »Ud af Gabrielis's Breve til og fra Hjemmet« (1850; 6. Udg. 1927). Til Brug for de studerende udgav han 1822 »Logikens Elementer« (trykt som Ms.; ny Udg. 1827), der afløstes af »Logik som Tænkelære fra en intelligent Iagttagelses Standpunct og i analytisk-genetisk Fremstilling« (1835) og senere af »Tænkelære eller Logik. I Udtog til Brug ved Forelæsninger« (1849; 3. Udg. 1866). — 1815 havde han forelæst over Poetikens filosofiske Elementer, og 1819 offentliggjorde han i »Iris« en Afhandling »Om Poesiens Indflydelse paa Dannelsen og paa Sindets Oplivelse. Fragmenter af en Poetik«. En samlet Fremstilling af hans æstetiske Opfattelse, »Om Poesie og Kunst i Almindelighed« (I—III) udkom i Aarene 1834—69. — Foruden de nævnte Lærebøger i Logik publicerede S. talrige filosofiske Skrifter og Afhandlinger, til Dels i det af ham 1829—30 udgivne »Philosophiskt Archiv og Repertorium«, I—IV, saaledes bl. a. »Om Erkjendelse og Granskning. Til Indledning i det academiske Studium« (1822), »Ueber das Verhältniss des christlichen Glaubens zum philosophischen Erkennen« (Theol. Zeitschr. Herausgeg. v. Schleiermacher etc., III, s. A.), »De præexistentia, genesi et immortalitate animæ« (Univ. Progr. Nov. 1823), »Over Professor Howitz' Afhandling: »Om Afsindighed og Tilregnelser« (Jurid. Tidsskr., IX, n. A.), »Om den menneskelige Sjæls Subsistens i Liv og Død« (Phil. Arch., 1829), »Bidrag til Bestemmelsen af Philosophiens Forhold til Theologien« (sst., s. A.), »Om den intellectuelle Anskuelse« (sst., 1829—30), »Bidrag til Besvarelsen af det Spørgsmaal: Hvad er Dogmatik« (sst., 1830), »Hvad det har at betyde at komme til Universitetet« (1836), »Bemærkninger og Undersøgelser, fornemmelig betræffende Hegels Philosophie, betragtet i Forhold til vor Tid« (1838; opr. i Maanedskr. f. Litt., XIX, s. A.), »Om Philosophiens Begreb, Natur og Væsen. En Fremstilling af Philosophiens Propædeutik« (1843), »Speculativ Kosmologie med Grundlag til en speculativ Theologie« (1846), »Om den christelige Yttringsfrihed i kirkelig Henseende« (Univ. Progr. Sept. s. A.), »Bidrag til at oplyse nogle ontologiske Udtryk i Aristoteles' Metaphysik« (Univ. Progr. Okt. 1848). Et efterladt Skrift, »Moralphilosophie som Retsindigheds- og Tilbørlighedslære«, blev udgivet af Sønnen Gabriel S. 1878. Af andre Arbejder kan nævnes »Patriotiske Intelligentsblade« (1.—2. Hæfte, 1835—36), »Dikaiosyne eller Bidrag til Politik og politisk Jurisprudents for

Danske« (1. Hæfte, 1843), »Nogle Betragtninger over Stat og Kirke« (Univ. Progr. Okt. 1849), de samfunds- og religionsfilosofiske Refleksioner: »Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135« (I—II (uafsluttet), 1858—62), »Samfundsbetragtninger« (1.—2. Hæfte, 1865—70) og Mindeskrifter over H. B. Melchior (1834), A. W. Brorson (1836) og C. J. Heise (i Platons Philebos, oversat af Heise, 1859); endvidere redigerede han de to Hæfter »Udvalgte Psalmer«, som Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug udgav 1835 og 1837. Hertil kom talrige Bladartikler. En Samling »Breve til og fra F. C. S.«, I—II, udgaves 1866 af C. L. N. Mynster.

Som Skribent viser S. særlig i Skrifterne fra de yngre Aar en umiskendelig Evne til at forme sine Tanker i et friskt og levende Sprog, mens hans senere Arbejder ikke sjældent er præget af en Tørhed og Vidtløftighed, der virker trættende. I Aarenes Løb dannede han, med større eller mindre Held, en Række nye danske Udtryk til Afløsning af Fremmedordene. — S.s filosofiske Forfatter-skab indtil 1840'erne hviler paa den Antagelse, at ortodoks Kristendom indeholder den absolutte Sandhed, og at Filosofien er i Stand til at gøre dette indlysende. Da den filosofiske Grundstræben er rettet mod en Enhedsopfattelse, hvorefter alt det endelige føres tilbage til »det Alconstitatives, det Uendeliges og Eviges Rige«, har Filosofien Retning mod det centrale i Tilværelsen, nemlig Guddommen, og maa følgelig søge »et sidste Grundlag i en speculativ Theologie« og blive »en Eenhed af speculativ Theologie og speculativ Kosmologie«. S. fandt da ogsaa, at det var en væsentlig Mangel ved den hegelske Filosofi, at den ikke havde Plads for den kristelige Treenighedslære, ja, at Systemet slet ikke havde nogen Teologi. Martensen, der er paavirket af S. og bl. a. har optaget hans »filosofiske Kristologi«, betragtede da ogsaa S.s »Kristendomsfilosofi«, som han havde hørt »med største Interesse«, som »i Grunden en speculativ Theologie«. Ogsaa i nyeste Tid har man fra teologisk Side betegnet S. som Teolog. — Som det fremgaar af følgende Udtalelse, har S. en Tid følt sig foruroliget ved Spørgsmaalet om den filosofiske Stræbens Berettigelse, indtil han fandt Hvile i Tanken om, at ogsaa denne Stræben hører med i Verdensindretningen. »Jeg (kan) umueligen antage, at hele den filosofiske Drivt skulde hvile paa et Grundbedrag, og . . . jeg (maa) derfor troe paa, at der i Guds Huusholdning ogsaa er gjort Regning paa den. Her søger jeg da som Troende at retfærdiggjøre min hele filosofiske Stræben Jeg beroliger mig da forsaavidt med Hensyn til den filosofiske

Stræbens Realitet paa en Maade, lig den, paa hvilken Cartesius beroligede sig med Hensyn til Sandsningens reale Gyldighed og Sandseverdenens Realitet«. Hans eget System, der viser Paavirkning bl. a. fra Schelling, Steffens, Leibniz, Malebranche, Spinoza og Platon, er en ejendommelig Blanding af spekulative og empiriske Betragtninger. Gaaende ud fra den Kendsgerning, at der i den indre og ydre Verden gives Tilfælde af Fornuftsammenhæng, slutter han, at Tilværelsen skyldes en »alintelligent«, ideel-reel Magt, en personlig Guddom, der leder og styrer alt, og som ved en »harmonia præstabilita« gør det muligt for Mennesket at erkende Tingene. Fra den empiriske Forskning optager han Tanken om Tilværelsens udviklingshistoriske Karakter og mener, at Udviklingen, der foregaar ud fra forskellige Udgangspunkter (»sporadisk«) og endnu kun er i sine første Stadier, sigter mod en altomfattende Harmoni. Han accepterer Kant-Laplaces Urtaage-teori og antager, at det første Menneskes Forældre var et Dyrepar, og at »den aller første Planteleven, det vil sige, den aller første individuelt-organiske Virken paa Jorden maa . . . være gaaet frem af en chemisk Proces«. Ved disse sidste fra ortodoks Kirkelære stærkt afvigende Anskuelser markeredes den Ændring, der var foregaaet i S.s Holdning over for kirkelig Kristendom, og som fik direkte Udtryk i et Par Universitetsprogrammer fra 1840'erne og i »Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135«. Han følte sig frastødt af Kirkens Snæversyn og Dømmesyge, og dette i Forbindelse med selvstændige Studier og personlige Erfaringer førte ham over i et friere religiøst Livssyn, hvor der ogsaa var Plads for den andagtsfulde Naturbetragtning, der var et væsentligt Element i hans Gudsdyrkelse.

S.s Reaktion over for det kirkelige System maa ses som Udtryk for noget centralt i hans Personlighed baade som Filosof og som Psykolog. Trods det rationalistiske Element, hans Tænkning indeholdt, krævede han enhver Forklaring af empiriske Fænomener ført tilbage til et Erfaringsgrundlag. Et saadant Grundlag savnede han, naar man fra filosofisk Side uden at tage Hensyn til Tilværelsens Uendelighed og uafsluttede Karakter havde Dristighed nok til at opstille et Tilværelsessystem. Og den samme manglende Hensyntagen til Erfaringen mødte ham, naar man fra Kirkens Side fordrede en ganske bestemt sjælelig Indstilling af alle. Som den Livets Elsker, han var, og ud fra sin dybe Sympati med alt menneskeligt krævede han Respekt for de individuelle Livsytringer og betragtede enhver Bestræbelse, der gik ud paa at kue og hemme

det sjælelige til Gunst for et eller andet Dogme, det være sig kirke­ligt eller filosofisk, som en Krænkelse af Livet og som et Forsøg paa at gøre Livet fattigere.

Det er da ogsaa i hans Virksomhed som Psykolog, teoretisk som praktisk, at man først og fremmest maa søge hans Betydning. Hans teoretiske Arbejder frembyder vel for Nutidslæsere iøjne­faldende Svagheder, især af principiel Natur, da de psykologiske Beskrivelser udbygges med metafysisk-religiøs-etiske Betragtninger; men alle Mangler til Trods indeholder hans Skrifter Synspunkter og Beskrivelser, der har Værdi den Dag i Dag, og som bl. a. er at søge i den Helhedsopfattelse, han anlægger paa Sjælelivet, og i hans Fremstilling af Følelseslivet, hvor han først af alle har gjort opmærksom paa de saakaldte blandede Følelser. Det var i første Række Gemytsiden, der interesserede ham. Af personlig Erfaring vidste han, hvilken Betydning Følelser- og Villieslivet har for Karakterdannelsen, og med den for ham karakteristiske psykologisk-etiske Indstilling omfattede han stedse Studiet af de herhenhørende sjælelige Processer med en ganske særlig Interesse. Livet igennem saa han i Psykologien ikke blot en videnskabelig Disciplin, men tillige en praktisk Hjælp til Forstaaelse af sig selv og andre. Det var i det hele hans Opfattelse, at »vi overhovedet ikke (maae) glemme at tage Videnskaben med ind i Livet«. — Ved sin Sans for det individuelle og sin varme Interesse for andres Ve og Vel fik S. ikke ringe Betydning særlig for de unge, af hvilke adskillige ved at samtale med ham hentede nyt Mod til at leve Livet. Af Natur, og vel ogsaa af Forsæt, saa han helst de lyse Sider af Tilværelsen, og den Optimisme, han selv var besjælet af, søgte han at bibringe andre. Som den Livskunstner, han var, kunde han finde sjælelige Værdier selv i det tilsyneladende mest ringe og uanselige, og det var hans Tro, at enhver, der blot gjorde sig Umage med »at vorde stille«, vilde kunne høre »Livets Musik«. En Del af denne »Musik« klinger i hans »Gabrielis«-Bøger, der lige ned til vor Tid har tjent en Mængde Mennesker til Opbyggelse. — Inden for Etikken er S.s Bidrag kun af ringe Omfang. Ganske vist indeholder hans Skrifter en Del moralske Betragtninger og Overvejelser; men nogen samlet Behandling har han ikke givet. Det efterladte Skrift »Moralphilosophie« er nærmest et Udkast. I sin Utopi »Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135« har han gjort sig til Talsmand for en Række radikale Samfundsbetragtninger i kommunistisk Retning. — Breve og Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Etatsraad 1845. Konferensraad 1856. — R. 1836. DM. 1840. K. 1862. — Mindestøtte i Præstegaardshaven, Birkerød. — Maleri

formentlig af Jacob Munch (Fr.borg). Tegninger af Soph. Schack, af Carl Thomsen 1865 og formentlig af J. G. L. Lund (sst.). Silhouetter (sst.). Bronzerelief af C. Christensen 1846 (sst.). Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri fra 1896 af Naturforsker-mødet 1847 (Universitetet, Fr.borg). Maleri af J. Roed 1868 (Aarhus Museum) og af Johs. Jensen 1860 (Jægerspris). Tegning af C. Købke 1833 (Kunstmuseet). Litografier, bl. a. af P. H. Gemzøe 1834 efter Maleri af C. Købke, fra Em. Bærentzen & Co. ca. 1845, fra Tegner & Kittendorff 1861 efter Maleri af Johs. Jensen. Radering, signeret G. L. L. fec. 1865. Træsnit 1853 og efter Tegning af H. Olrik 1863.

N. F. S. Grundtvig i Sandsigeren, I, 2, 1811, S. 463—72. A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, III, 1855, S. 323 f. S. Heegaard i Ill. Tid. 25. Okt. 1863. Samme i Nær og Fjern 29. Dec. 1872. [F. L. B.] Zeuthen: Et Par Aar af mit Liv, 1869, S. 41—45, 58. L. Schrøder i Nord. månedskrift, 1877, S. 369—83. Samme i Højskolebladet 16. Jan. 1885. O. Borchsenius: Fra Fyrerne, 1. Rk., 1878, S. 309—71 og passim; 2. Rk., 1880, passim. H. Martensen: Af mit Levnet, I, 1882, S. 61—64, 68; II, n. A., S. 4; III, s. A., S. 167. Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, I, 1882, S. 144 f., 204, 208, 230, 235, 249. H. Dahl: F. C. S. og modersmålet, 1884. H. Høffding: Mindre Arbejder, I, 1899 [fra 1885], S. 61—112. Samme: Danske Filosofer, 1909, S. 97—117 og passim. Samme: Udvalgte Stykker af dansk filosofisk Litteratur, n. A., S. 114—41. Samme: Erindringer, 1928, S. 39 f., 59, 61, 95, 108, 242, 305. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890, S. 63—67; II, s. A., S. 234. F. L. Liebenberg: Nogle Optegnelser om mit Levned, 1894, S. 126. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 156—206. Marie Rørdam: Tilbageblik paa et langt Liv, 1911, S. 78—81. Edv. Lehmann i Kristendomen och vår tid, IX, 1914, S. 4—15, 39—50. H. J. Helms: Valkendorfs Kollegiums Historie, 1917 (se Registeret). A. Aall: Filosofien i Norden, 1919 (se Registeret). Paul V. Rubow: Dansk litterær Kritik, 1921 (se Registeret). Samme: Georg Brandes' Briller, 1932 (se Registeret). Samme: Smaa kritiske Breve, 1936, S. 64—71. Troels-Lund: Et Liv, 1924 (se Registeret). Skat Arildsen: Biskop H. L. Martensen, I, 1932 (se Registeret). Troels G. Jørgensen: A. S. Ørsted, 1933, S. 82 f., 161 f., 170 f., 309 f. J. Himmelstrup: Sibbern, 1934. N. M. Plum: Schleiermacher i Danmark, Univ. Progr. Sept. s. A., S. 45—55 og passim. K. Jensenius i Vor Ungdom, LVII, 1935—36, S. 98—102. Stig Bredstrup i Højskolebladet 20. Dec. s. A. Ib Ostenfeld i Dansk Udsyn, XV, s. A., S. 428—42. K. Sandelin i Finsk tidskrift, s. A., II, S. 57—64. Hal Koch: Lidt af hvert, 1940, S. 135.

S. V. Rasmussen.

Sibbern, Ludvig Frederik Gabriel, 1824—1903, Filosof. F. 28. Maj 1824 i Kbh. (Frue), d. 2. Maj 1903 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Professor F. C. S. (s. d.) og Hustru. Ugift.

S. blev Student 1842 fra Borgerdydskolen i Kbh. og studerede Teologi og Filosofi indtil 1848, da han helt helligede sig Filosofien. 1849—50 deltog han som menig i Krigen, og 1852 tog han Magister-

konferens i Filosofi. N. A. udgav han, efter Opfordring, sin Konferensafhandling: »Den stoiske og epicuræiske Moral«. To Gange forsøgte han forgæves at faa en indsendt Afhandling antaget til Forsvar for Doktorgraden. Han offentliggjorde senere disse Arbejder, det første som to Smaaafhandlinger (»Om Humanitet og Al-sind« (1857) og »Om Humanisme« (n. A.)) og det sidste i samlet Fremstilling: »Om Forholdet mellem det saakaldte ydre og indre Naturformaal« (1863), hvis Forord indeholder en Redegørelse og en Protest. 1866—67 foretog han med offentlig Understøttelse en Studierejse til Tyskland, Frankrig og Italien, og efter Hjemkomsten holdt han med Ministeriets Tilladelse et Par Aar Forelæsninger, bl. a. over fransk Filosofi. Sammen med C. L. A. Meinig og H. Trier udgav han det anonyme Skrift »Fremtidens Tro« (1869) og »Anhang I til »Fremtidens Tro«« (n. A.). Af andre Arbejder af S. kan nævnes »Bevægelsens Betydning for det aandelige Liv« (1871), »Et Par Ord om Filosofiens Begreb og dens Kaar« (Vor Ungdom, 1896), »Den religiøse Absolutisme« (1900) og det posthume »Om Eden« (Tidsskr. f. Retsvidensk., XVII, 1904); endvidere de pseudonyme Publikationer: »Dialektisk Spøg af Harmonikos« (1860), »Et Træk af Abracadabradyrkelsen og Dobbeltgængeriet i Danmark« (1866) og »Weyses Etude i F-moll« (Skizzer og Fortællinger af danske Forfattere, II, 1870). Han udgav Faderens efterladte Skrift »Moralphilosophie« (1878) og forestod Jubilæumsudgaven af sammes »Læren om de menneskelige Følelser og Lidenskaber« (1885). 1900 offentliggjorde han en Meddelelse af Faderen vedrørende dennes Rejse med Grundtvig til Udby 1810 (Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., III, 1900). — S. virkede i en Aarrække som filosofisk Manuduktør og var 1872—93 Distriktsforstander under Kbh.s Fattigvæsen.

Som Filosof sluttede S. sig til Faderens Filosofi, som han søgte at videreføre, idet han udviklede en human, etisk-religiøs Livsopfattelse. »Filosofien«, siger han i et utrykt Brev, »er for mig som en Religion. Den er og har været mig en daglig Støtte og Glæde uden Hensyn til, hvad Frugten af mit Studium kan være for Andre«. I sin Ungdom stod G. Brandes i et varmt Venskabsforhold til S., der hjalp ham med Udarbejdelsen af Skriftet mod R. Nielsen (1866) og kort i Forvejen havde ladet ham benytte sin store, utrykte Afhandling om S. Heegaards »Indledning til den rationelle Ethik« (jfr. IX, S. 514). En ganske særlig Betydning fik S. for Brandes ved at henlede hans Opmærksomhed paa Taines Forfatterskab. Som Menneske pristes S. af alle, der lærte hans noble Personlighed at kende. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. Breve stt. og i Lunds Universitetsbibliotek.

G. og E. Brandes: Brevveksling, III, 1940, S. 425—42; I, 1939, S. 261—67. C. Rosenberg i Dansk Maanedsskr., VII, 1858, S. 318—39. Oscar Hansen i Ill. Tid. 27. Maj 1894. G. Brandes: Saml. Skrifter, XIII, 1903 [fra 1894], S. 514—17. Samme: Levned, [I], 1905, S. 169 f., 177, 186 f., 190, 201. Samme i Nationaltidende 26. April 1915. M. Pontoppidan i Frit Vidnesbyrd, VIII, 1900, S. 53—61. H. Høffding i Ill. Tid. 10. Maj 1903. Paul V. Rubow: Litterære Studier, 1928, S. 45 f. Samme: Georg Brandes' Briller, 1932 (se Registeret). J. Himmelstrup: Sibbern, 1934 (se Registeret). C. Behrens: Erindringer, 1937, S. 171. M. Borup i G. og E. Brandes. Brevveksling, I, 1939, S. XXI f.

S. V. Rasmussen.

Siboni. Slægten S. kom hertil fra Italien med nedenn. Syngemester Giuseppe Vincenzo Antonio S. (1780—1839), der var Søn af Francesco S. i Forli; han var i første Ægteskab Fader til den musikbegavede Josepha Aloisia Francisca Romalia Anna Marie Tutein, f. S. (1806—66), gift med Grosserer Ferdinand Tutein (1788—1880), og i tredie Ægteskab til Proprietær Harald S. (1830—1906) til Skanderborg Ladegaard og Testrupgaard — af hvis Børn skal nævnes Overretssagfører i Skive Harald Peter Joseph S. (1866—1940) — og til nedenn. Komponist Erik Anthon Valdemar S. (1828—92), der i Ægteskab med Pianistinden Josephine Johanna Friderica Braun, adopt. Crull (1839—94) var Fader til Musikhandler Louis Felix S. (1862—1935), hvis Søn Revisor Erik S. (f. 1899) er Slægtens sidste Mand.

Albert Fabritius.

Siboni, Erik Anthon (ved Daaben Ericus Antonius) Valdemar, 1828—92, Komponist. F. 26. Aug. 1828 i Kbh. (Kat.), d. 11. Febr. 1892 paa Frbg., begr. i Sorø. Forældre: Syngemester Giuseppe S. (s. d.) og 3. Hustru. Gift 1° 28. Juli 1857 i Kbh. (Garn.) med Louise Elisabeth Gemina Fugl, f. 3. Jan. 1832 paa St. Thomas, d. 16. Aug. 1864 i Taarbæk, D. af Auditor, senere Etatsraad, Direktør for Privatbanken Ulrich Nicolai F. (1807—67) og Caroline Henriette Augusta Moe (1810—71). 2° 1. Sept. 1866 i Gentofte med Pianistinden Josephine Johanna Friderica Braun, adopt. Crull, f. 30. Jan. 1839 i Rostock, d. 13. Juni 1894 i Sorø, D. af Hofraad Dr. Georg Christian Friedrich C. (ca. 1786—1849) og Catharina Hubertina Braun (gift med Lindner, genannt Klinger; Ægteskabet opløst).

S. kom tidligt i Berøring med Musikken, og efter at han 1844 havde forladt Metropolitanskolen, bestemtes det, at han skulde være Musiker. J. P. E. Hartmann underviste ham i Teori og B. Courländer i Klaverspil. 1847 blev han Elev paa Konservatoriet i Leipzig, hvor han søgte videre Uddannelse i Teori hos

Moritz Hauptmann og i Klaver hos Ignaz Moscheles, men 1848 afbrød han Studierne og deltog som frivillig i Trearskrigen. Derefter fortsatte han sine Studier et Par Aar i Wien, hvor han bl. a. studerede Kontrapunkt hos Simon Sechter. Hjemrejsen gik over Paris, hvor han stiftede Bekendtskab med adskillige af den Tids kendteste Musikere, bl. a. Rossini. Han levede saa en Del Aar i Kbh., hvor han snart vandt sig et agtet Navn, baade som Komponist og Lærer. Mellem sine Elever havde han bl. a. Prinsesserne Alexandra og Dagmar, senere Englands Dronning og Ruslands Kejserinde. Da P. Heise tog sin Afsked fra Organist- og Sanglærerembedet ved Sorø Akademi, blev han efterfulgt af S. (konst. 1865, udnævnt 1866), der fungerede til 1883, hvorefter han af Helbredshensyn maatte trække sig tilbage. Sine sidste Aar levede han i Kbh. som Privatmand, yndet for sin personlige Elskværdighed. Af og til vikarierede han for J. P. E. Hartmann ved Orglet i Frue Kirke. — S. udmærker sig som Komponist ved større Dygtighed end egentlig Originalitet og Dybde. Hans glatte, ganske problemløse Sats vidner ikke om danske Forbilleder, men er med sin Formelegance typisk for Tidens internationale Stil. Navnlig i Aarene omkring 1860 var S. ret produktiv som Komponist. Musikforeningen har opført Korværket »Wellenspiel« (1857, skrevet 1855), Klaverkvartet Op. 10 i B-Dur (1862), Klaverkoncert i D-Mol med Josephine Crull, hans senere Hustru, som Solist (1864) og Ouverturen »Othello« (1881). Hans Opera »Carl den Andens Flugt« med Tekst af Th. Overskou opnaaede 1861 seks Opførelser paa Det kgl. Teater. Et i Frankrig prisbelønnet »Stabat mater« kom 1873 frem i Cæciliaforeningen. Kun en ringe Del af hans Produktion er trykt, foruden Klaverkvartetten væsentligst Klaverstykker og Sange. Ud over den nævnte Opera og de trykte Værker haves i offentligt Eje kun »Stormen paa København« for Soli, Kor og Orkester.

S. A. E. Hagens Samlinger i Det kgl. Bibliotek. Soraner-Bladet, III, 1919, S. 58; XIV, 1929, S. 67 ff. H. G. Olrik: Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822—1922, S. 87 f.

Sven Lunn.

Siboni, Giuseppe (Josef) Vincenzo Antonio, 1780—1839, Syngemester, Sangpædagog. F. 27. Jan. 1780 i Forlì, Italien, d. 28. Marts 1839 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Francesco S. og Domenica Grandi. Gift 1° Maj 1804 med Ludovica Veith (Luigia Fayt) fra Prag, d. 1808. 2° 1811 med Ludovica Schober, d. 23. Nov. 1812, D. af Godsadministrator Franz S. (d. 1802) og Catharina Derffel (d. 1833). 3° 8. Okt. 1827 i Kbh.

(Kat.) med Charlotte Johanne (Hanne) Marie Erichsen, f. 29. Jan. 1791 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 26. Juni 1868 i Sorø, D. af Grosserer Peter E. (ca. 1753—1804) og Nancy Appleby (ca. 1767—1838).

S. debuterede 1800 i Genova, fik 1805 Engagement ved Scala i Milano og vandt siden Navn paa de europæiske Operascener for sin omfangsrige Heltetenor. Den var udmærket skolet, og han brugte den dramatisk, støttet af sin Musikalitet og sin imponerende Skikkelse. Komponisten Paër skrev flere Partier for ham, men hans Berømmelse skyldtes især Udførelsen af den romerske Feltherre Licinius i Spontinis »Vestralinden«; et Stik fra denne Opera fortæller os, at Talma var hans dramatiske Forbillede. Paa sin italienske Rejse hørte Prins Christian Frederik (senere Christian VIII.) S. i Napoli og indbød ham til Kbh., hvortil han kom, da Stemmen havde kulmineret. Paa Det kgl. Teater præsenterede han sig 13. Jan. 1819 under Titlen første Kammervirtuos hos Hendes Majestæt Kejserinde Marie Louise i Scener af sine Glanspartier, deriblandt »Vestralinden«, som da var et hos os ukendt Budskab om italiensk Operakunst ude i de store Lande; han udnævntes til Kammer-sanger, virkede særlig ved Prins Christian Frederiks Hof og begyndte sin Gerning som Teatrets Syngemester (med Betegnelsen Direktør) og Sanglærer for la haute volée. Paa begge Omraader savnede vor Hovedstad en Autoritet, og S. vandt ikke ringe Indflydelse. Han var en begavet Verdensmand med megen Dannelse, og hans elegante Fremtræden gjorde ham til et selskabeligt Centrum i Samfundets øverste Kredse. Hvor S. var nærværende, forvandlede den konventionelle Konversation til munter og livfuld Underholdning, men vort Sprog lærte han aldrig. Af hans smukke, markerede Ansigt med de sydlandsk spillende Øjne lyste hans Karakter; han var forfængelig og opbrusende, men ogsaa godmodig og barnlig, en kultiveret Søn af Italien i Norden, hvor saa mange af hans Omgivelser enten sværmede i Mindet om hans Fædreland eller længtes derved. Paa Baggrund af denne Interesse fik S. paa Hofteatret (Teatermuseum) oprettet et med den kgl. Opera forbundet Musikkonservatorium og udnævntes til Professor; Undervisningen begyndte 1827, og blandt hans mange Elever var den senere Fru Heiberg. Langt ned i Tiden høstede Teatret Gavn af hans Indsats som Lærer, hvad Kammersangerne Christian Hansen og især Peter Schram var Eksempler paa. Ud fra sit sydlandske Temperament kom han let i Strid med Direktionen, men denne erkendte hans »udmærkede Dygtighed og de Fortjenester, han havde erhvervet sig af Sangkunsten ved Teatret«. Hans Behandling af Eleverne kunde være

egoistisk streng, men ogsaa hjælpsom; saaledes vil hans Forstaaelse af Drengen H. C. Andersen tjene ham til bestandig Ære. I musikalsk Henseende var S. en Forkæmper for sit Hjemlands Toner, i Særdeleshed for Værker af hans Ven, den unge Rossini, men hans Bestræbelser mødte ikke ringe Modstand af national og klassisk Tendens, personificeret i Weyses Navn. S. fremførte i Kbh. sin berømte Kunstfælle Angelica Catalani, hvis Partner han havde været i London, men oplevede ikke Italienerbejstringens Kulmination, da de af Christian VIII. understøttede Operaselskaber sang paa Hofteatret, og ved hans pludselige Død blev Konservatoriets Virksomhed afsluttet. Ifølge en Familietradition var S. Fader til Sangeren Jens Larsen Nyrop. — Kammersanger 1819. Tit. Professor 1826. — Maleri af D. Monies 1838 (Fr.borg). Tre Malerier i Familieej. Stik forestillende S. som Licinius i »Vestalinden«, tegnet af hans anden Hustru 1812 og stukket af David Weiss, Wien 1813. To Portrætraderinger, det ene med italiensk Underskrift. Bronzerelief 1922 i Teatro Comunale i Forli.

Oehlschlägers Erindringer, IV, 1851, S. 36 ff. H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, 1855, S. 35 ff. Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV, 1862. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 130 f. V. C. Ravn: Musikforeningens Festskrift, 1886. Johanne Luise Heiberg: Et Liv, 1891, S. 84 f. La piè, ill. Maanedsskrift for Provinsen Romagna, 1922, II, Hæfte 11—12.

Robert Neiiendam.

Sick, Ingeborg Maria, f. 1858, Forfatterinde. F. 17. Sept. 1858 i Kbh. (Garn.). Forældre: Kammerjunker, Kancellist i Udenrigsministeriet, senere Legationssekretær Carl Emil S. (1825—64) og Conradine Franciska Marcher (1827—87). Broderdatter af Julius, K. og Th. B. S. (s. d.). Ugift.

Som ung var I. M. S. stærkt optaget af filantropisk Arbejde; hun virkede i flere Aar som Syge- og Fattigplejerske i Kbh.s mørkeste Kvarterer. For at studere Menighedsarbejdet i Udlandets Storbyer rejste hun til Paris og London. Hun betegner selv disse første Arbejdsaar som Læreaarene, »hvorunder hun fik samlet den nødvendige Erfaring fra alle de lidende Hjerter, der afsløredes for hende, og fik sit eget uddybet«. Af og til skrev hun lidt, og 1900 udsendte hun sin første Bog, »Udi Løndom. Billeder og Skizzer«. Snart blev hun en meget læst Forfatterinde. Bøger som »Højfjælds-Præst« (1902) og »Helligt Ægteskab« (1903) kom i talrige Oplag og vakte ved deres Følsomhed og noget højspændte poetiske Sjæleskildringer en ikke ringe Opsigt. Senere er fulgt en lang Række romantiske og stærkt lyriske Romaner og Fortællinger: »Jom-

fru Else« (1905), »Den lille graa Kat« (1906), »Prinsessen, der spandt —. Et Blad af den gamle Eventyrbog« (s. A.), »Af Jord —« (1907), »Det sovende Hus« (1909), »Farmor Ursulas Have« (s. A.), »Der ringer Klokker —« (1910), »Ina« (1911), »I Klosterskygge« (1912), »Carina« (1913), »Derhjemme. Billeder fra den gamle Præstegaard« (1914), »Fodtrin i Natten« (1916), »Ela fra Haven ved Floden« (1917), »Ad Sti og Alfarvej« (1919), »Fangernes Ven« (om Mathilda Wrede, 1921), »Ein Blumenstrauß« (1920), »Der Schatz von der Hohenburg« (1919), »Vaardalen« (1922), »Minnesang« (1926), »Pigen fra Danmark« (om Karen Jeppe, 1928), »Bibel-Land« (1930), »Fremmed Fugl« (1932), »Elskov« (1934) og »Menneskehjærter« (1935) samt Digtsamlingerne »Bølgeslag« (1904) og »Ond Lykke« (1921) og et Par Smaapjecer »Julehelg under Vaaben« (1939) og »Lys i Natten« (1940). Emnerne for I. M. S.s Bøger er som oftest ren og sværmerisk Elskov, Opofrelsens hellige Lykke og Lidelsens lutrende Indflydelse paa Menneskesindet. I et stemningsfuldt, poetisk fint Sprog og ud fra en dyb og ægte Medfølelse er hendes religiøst farvede Sjæleskildringer blevet til. De fleste af Bøgerne er oversat til Tysk, Fransk, Svensk, Hollandsk, Engelsk, Russisk og Finsk. Især i Tyskland har hun et stort og beundrende Publikum.

Nationaltidende 4.—5. Aug. 1915. Dansk Tidsskrift, 1903, S. 358, 859; 1906, S. 84. Johannes Jørgensen: Essays, 1906. Svend Leopold: Tres Talenter, 1918.

K. K. Nicolaisen.

Sick, Frederik Julius, 1815—84, Diplomat. F. 17. Maj 1815 i Kbh. (Trin.), d. 1. Nov. 1884 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sekretær, senere Gehejmelegationsraad Johannes Henrik S. (1786—1850) og Johanne Margarethe Thomsen (1794—1869). Gift 20. Juni 1878 med Alice Woolridge, f. 14. Febr. 1850 i Hungerford, Berkshire, England, d. 16. Dec. 1922 i Kbh.

S. blev Student 1832, privat dimitteret, og cand. phil. n. A. Han blev derefter Volontær i Udenrigsministeriet, 1834 Kancellist og 1848 Departementssekretær sst. Forskellige Hverv overdroges ham; saaledes var han 1841 Sekretær ved det Gesandtskab, der sendtes til Neu Strelitz i Anledning af Kronprins Frederiks (VII.) Formæling, sendtes 1848 med mundtlige Instruktioner til Gesandten i London, Grev Fr. Reventlow og var adjungeret Holger Reedtz ved hans Sendelse til Warschau 1851. 1853 blev han udnævnt til Ministerresident i Bruxelles og Haag, men tog 1857 af Helbredshensyn sin Afsked. Han indtraadte ikke siden i egentlig Forstand i Statstjenesten, men benyttedes til forskellige Sendelser, til Freds-

forhandlingen i Wien 1864, til Stockholm 1865, til St. Petersborg 1869 og til Kina og Japan 1869—70. Han var Medlem af Bestyrelsen for Store nordiske Telegrafsekselskab. S. var en dygtig og kundskabsrig Mand, der stod G. Quaade nær. Under sin Ansættelse i Belgien og Holland drev han historiske Studier og udgav paa Grundlag heraf »Nogle Bidrag til Christiern den Andens Historie under Landflygtigheden« (1860). 1884 udgav han »Notice sur les ouvrages en or et en argent dans le Nord et sur la »Sølvkammer« des rois de Danemark«. — Breve til F. C. Dankwart i Rigsarkivet. — Kammerherre 1850. — R. 1849. DM. 1866. K.² 1869. K.¹ 1871. — Maleri af H. C. Jensen og af en belgisk Maler (Familieeje).

Berl. Tid. 18. Dec. 1860. Dagbladet 13. Dec. s. A. Fædrelandet 23. Febr. 1861.

C. *Zyphen-Adeler* (Poul Engelstoft*).

Sick, Johannes Peter Kristian (ved Daaben Christian), 1812—84, Sprogmand. F. 19. Febr. 1812 i Kbh. (Frue), d. 20. Juli 1884 i Ny Taarbæk (Matth.), begr. paa Frbg. Broder til Julius S. (s. d.). Gift 1° 18. Okt. 1839 i Sorø med Lovise Josephine Cathrine Charite Eline Povelsen, f. 1. April 1812 paa Alstedgaard, d. 24. Aug. 1841 i Odense, D. af Ejer af Alstedgaard, Prokurator, senere Godsinspektør ved Sorø Akademi, Etatsraad Søren Kierulff P. (1788—1861) og Louise Frederikke Cadet (1789—1864). 2° 23. Juni 1846 i Odense med Anna Margrethe Westengaard, f. 1. Marts 1821 i Vordingborg, d. 7. Aug. 1847 i Odense, D. af Adjunkt i Vordingborg, senere Sognepræst i Pedersborg og Odense Laurits Christian Ditlev W. (1795—1853) og Else Marie Høyen (1800—47). 3° 11. Nov. 1848 i Rynkeby med Christiane Maria Amalie Berg, f. 17. Marts 1810 paa Sellebjerg, d. 18. Okt. 1858 i Kbh. (Helligg.), D. af Kancelliraad, senere Justitsraad Jens Magnus B. til Skovbo (1768—1824) og Johanne (Hanne) Francisca v. Westen (1775—1861). 4° Maj 1860 med Anna Dorothea Olavia de Moldrup, f. 18. Marts 1829 i Bagsværd, d. 10. April 1916 paa Frbrg., D. af Kaptajn Peter de M. (1786—1846, gift 1° 1815 med Anne Catrine Dreyer, 1798—1824, 3° 1840 med Lovise Hedevig Bahneberg, 1814—86) og Augusta Beck, kaldet Eckhorn (1807—35).

S. blev Student 1828, privat dimitteret, var Alumnus paa Borchs Kollegium 1833—38 og tog filologisk Embedseksamen 1839. S. A. ansattes han som Adjunkt ved Odense lærde Skole og vedblev at virke der, fra 1844 som Overlærer, indtil han 1872 tog sin Afsked. Hans Fag var Fransk, og han rejste i Frankrig 1853—54. Efter

sin Afgang fra Embedet levede S. som Privatmand i Hovedstaden, bestandig syslende med Studiet af Frankrigs Sprog og Litteratur. Men foruden sin sproglige havde han ogsaa livlig politisk Interesse: 1864—66 sad han i Rigsraadets Landsting som 1. Medlem for den fynske Kreds; han stod flere fremragende sønderjyske Fædrelandsvenner nær og skrev hyppig i »Dannevirke« og andre Blade. Af hans litterære Frembringelser er »Fransk-dansk-norsk Haandordbog« (1883, 2. Udg. ved Carl Michelsen, 1904) den vigtigste; desuden har han udgivet en Del i sin Tid meget benyttede Lærebøger i Fransk, navnlig en Læsebog, nogle Stiløvelser og en Samling franske Teaterstykker med Noter (sammen med E. Marcussen), og der findes i forskellige Blade en Mængde, til Dels anonyme, kritiske Anmeldelser fra hans Haand. — Tit. Professor 1875.

Berl. Tid. 21. Juli 1884.

E. Gigas (Kr. Sandfeld)*.

Sick, Theodor Bernhard, 1827—93, Komponist, Officer. F. 7. Nov. 1827 i Kbh. (Frue), d. 27. Maj 1893 sst., begr. sst. (Garn.). Broder til Julius og K. S. (s. d.). Gift 18. Dec. 1863 med Amalie (Amélie) Friedricke Charlotte Lesser, f. 2. Marts 1844 i Rendsborg, d. 8. Aug. 1925 i Kbh., D. af Kaptajn Carl Ludvig August Heinrich L. (1800—50) og Charlotte Christine Henriette Carstens (1817—1908).

S. stammede fra et meget musikalsk Hjem. Han lærte tidligt at spille Klaver og fik senere ogsaa Undervisning i Violoncel. Joh. Chr. Gebauer gav ham nogen Vejledning i Harmonilære, men virkelig Skoling i Musikkens Teori naaede han aldrig at erhverve sig, maaske fordi han efter sin Faders Ønske blev Elev paa den militære Højskole. 1850 deltog han i Felttoget som Sekondløjtnant ved Artilleriet og udnævntes 1854 til Premierløjtnant, 1863 avancerede han til Kaptajn II og Kompagnichef. Ved Stormen paa Dybbøl blev han fanget. Efter Krigen blev han Adjudant ved Artilleristaben og Kompagnichef ved Søbefæstningen. 1882 faldt han for Aldersgrænsen, overgik n. A. til Forstærkningen og bevarede til sin Død Tilknytningen til Hæren, interesserede sig meget for Militærmusikken og var Medlem af Besigtigelseskommissionen ved Munderingsdepotet. Fra sin tidlige Ungdom havde S. komponeret, og i Aarenes Løb blev det et meget stort Antal Arbejder, der kom til at foreligge fra hans Haand. I Barndomshjemmet var Kammermusikken blevet ivrigt dyrket, og ud over tre Hæfter Sange skrev han kun Kammermusik. Hans Produktion omfatter 26 Sonater — deraf fire for Klaver solo, femten med Violoncel, fire med Violin, to med Obo og een med Horn —, elleve Stryge-

kvartetter, ti Klavertrioer, fem Strygekviintetter, tre Septetter og een Nonet. Desværre er hele denne vældige Produktion kun en flittig Dilettants Værk. Trods betydelig Imitationsevne og Erfaring i den klassisk-romantiske Kammermusikstil savnes overalt Originalitet og personligt Indhold, og Værkerne maatte saaledes bringe deres Autor flere Skuffelser end Glæder. Enkelte af S.s Kompositioner blev trykt og opført nogle Gange, men i Hovedsagen forblev disse omfangsrige Værker uspillede, fordi de mangler Forudsætningerne for at interessere en virkelig Musiker, saa længe Indstuderingen varer. Manuskripterne findes hovedsagelig i Det kgl. Bibliotek. — R. 1864.

Richard Hove.

Siegunfeldt, Herman Carl, 1833—1912, Genre- og Portrætmaler. F. 18. Sept. 1833 paa Haregabsgaarden i Esbønderup Skovhuse, d. 27. Juni 1912 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Gaardejer, senere Høker i Kbh. Heinrich Anton S. (1793—1844) og Maren Cathrine Schou (1797—1853). Ugift.

Vanskelige økonomiske Kaar og Svagelighed gjorde S.s Malerliv til ikke saa lidt af et Martyrium. I hans tiende Aar flyttede Familien til Kbh. Allerede Okt. 1844 kom han ind paa Kunstakademiets Tegneskole, og hans Slægtning, Historiemaleren Niels Simonsen gav ham privat Vejledning. Han vandt Akademiets lille Sølvmedaille Dec. 1850 for en Modeltegning, der blev hans første Værk paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1851, og 1856 Pengepræmien for et Modelmaleri. Men han havde svært ved at gennemføre sit Studium, idet han samtidig stod i Malerlære og blev Svend 1851, og fordi han maatte indtjene Midlerne til Studiet ved sit Arbejde. 1855 fik han dog udstillet »En Dreng ved et Bord med sin Kop Kaffe«, der blev købt af Kunstforeningen, og de følgende Aar kom nu en Række Genrebilleder, bl. a. fra Hedeboegnen. De kulminerede i »En Sømand bringer Efterretning om en Afdød, samt nogle af dennes Efterladenskaber« (1861, den Hirschsprung'ske Samling), hans mest bekendte Billede. Han havde imidlertid overanstrengt sin højre Arm ved haardt Arbejde. To Gange, 1860 og 1867, svækkedes Armens Førlighed, dels ved et Fald, dels ved en Betændelse i Tommelfingeren, endog i saa høj Grad, at han 1872—75 opgav Maleriet og tog Plads som Skriver paa Oringe Sindssygeanstalt. Kun møjsommeligt og ved udholdende Energi lykkedes det ham at kæmpe sig igennem Svækkelsen. For Akademi-stipendier gennemførte han en Rejse, der varede Sept. 1863 til Jul 1865, over Bruxelles og Paris til Italien, hvor han malede en Del Genrebilleder (to Vinterophold i Rom, Sommerophold i

Genazzano, Sorento, Amalfi, Napoli). I den senere Del af sit Liv blev han en anset Portrætmaler (Provst T. Taafe, 1877, den Hirschsprung'ske Samling; Malerne Heinrich Hansen (1879) og Vilh. Kyhn (1883), Medaillør H. Conradsen (1888), alle hos Charlottenborgudstillingens Komité; af Maleriet af Heinrich Hansen Gentagelse paa Fr.borg fra 1894), og i sin høje Alder udstillede han en Række Landskaber, hvis fine, stilfærdige Stemning tiltrak sig Opmærksomhed. Det er dog hævdet, at disse Landskaber var Ungdomsstudier. 1907 deltog han sidste Gang i Charlottenborgudstillingen. — S. har malet Alterbillederne i Wedellsborg Kapel («Kvinden salver Jesu Fødder» 1893) og Aarhus St. Pauls Kirke («Paulus paa Vejen til Damaskus» 1897). Portrætter af ham findes i Kunstmuseet, paa Fr.borg og i Det kgl. Teater (kgl. Kammer-sanger P. Schram 1874). 1880 blev han Medlem af Akademiet. — Selvportrættegning i Familieeje. Tegning af J. V. Sonne (Kunstmuseet). Træsnit 1884 af C. Poulsen.

Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. Nicolaj Bøgh i Ill. Tid. 20. Sept. 1903. Olaf O. Barfod i Højskolebladet, XXVIII, 1903, Sp. 1185—92. Th. Faaborg i Nationaltidende 28. Juni 1912. P. Johansen i Kunstakademiets Aarsberetning 1912—13, S. 14 f. Danske i Paris, red. af Franz von Jessen, II, 1938.

Sigurd Schultz.

Siegumfeldt, Johanne Hendrine Marie la Cour, f. 1868, Væverske. F. 16. Febr. 1868 i Hjørring. Forældre: Residerende Kapellan i Hjørring, senere Sognepræst i Søften og Foldby Markus Anton S. (1827—1913) og Dorothea la Cour (1834—94). Ugift.

J. S. fik sit første Kendskab til Vævning paa Hvilan Højskole i Skaane, hvortil hun kom 1888 sammen med sin Moster Jenny la Cour (s. d.) for at studere Haandarbejde; allerede n. A. kunde de to Damer hjemme paa Askov modtage deres første Hold Elever. Dansk Husflidsselskab fattede Interesse for deres Arbejde og støttede Eleverne; fra 1891 fik 28 unge Kvinder gratis Ophold og Undervisning paa et Maanedskursus. Landsudstillingen i Randers 1894 tildelte J. S. 1. Præmie i Sølv for udstillede Vævninger, og 1895 rejste hun med Indenrigsministeriets Understøttelse til Finland for at videreføre sine Studier der. Særlig Betydning fik Opholdet paa Tavastehus, en stor Skole, hvor der arbejdedes fortrinligt baade i teoretisk og teknisk Henseende. Herfra hjemførte J. S. en Kontramarchvæv, som blev til uvurderlig Nytte for hendes senere Arbejde med Kopiering af danske Folkedragtstoffer, der gennemgaaende kræver mange Skaft. Sammen med Jenny la Cour paabegyndtes nu Arbejdet med Udgivelsen af »Vævebog for Hjemmene« (I—II,

1897), en Vejledning i praktisk Vævning saa fyldestgørende, at den stadig ikke er afløst, men udkommer i nye Oplag. 1. Del blev 1901 oversat til Tysk. — Den gamle sønderjyske Vævning »Beiderwand« gjorde Jenny la Cour og J. S. Bekendtskab med hos Væver Jensen i Vonsild, hvis Forfædre gennem 400 Aar havde været ansete Vævere og netop dyrket Billedvævningen. Han overlod dem Mønstertegningerne til de berømte Motiver »Den fortabte Søn« og »Pyramus og Thisbe« og hjalp dem med at faa en Jacquardvæv i Gang. Det blev J. S., der personlig arbejdede med den komplicerede Tæppeteknik, og senere tegnede kendte Kunstnere nye Mønstre til hende. — 1913 oprettedes Institutionen Vævestuen. Bestyrelsen bestod af Justitsraad N. C. Rom, Professor Anton Rosen, Sophy Christensen og Elna Mygdal, medens J. S. blev ansat som Leder af det daglige Arbejde. Her kom hun til at yde en højst fortjenstfuld Indsats med Analysering og Optegning af Bondestofferne, som fremstilledes dels i Kopi, dels i fri Behandling, et vidtdrevet eksperimentelt Pionerarbejde, som uden Tvivl den Dag i Dag er af Betydning. Gennem en Række større Snedkerværksteder kom Møbelstofferne ud til Publikum og virkede smagsopdragende; her lagdes Grunden under den Respekt for dansk Almuevævning, vi nu betragter som en Selvfølge. Men stadig tog J. S. paa Studierejser i Skandinavien; i Finland lærte hun at arbejde med en Skaftemaskine. I sine Sommerferier gik hun fra Dør til Dør hos Bønderne paa Stevns, fik Tøjprøver og optegnede Navnene paa de gamle Vævninger, som stod i Fare for at gaa i Glemme. — 1916 udkom »Dansk Husflidsselskabs Vævebog«, atter et Resultat af Samarbejdet med Jenny la Cour. Fra 1917 har J. S. arbejdet i egen Vævestue, først i Kbh., senere i Kolding, stadig i Samarbejde med kendte Arkitekter og Snedkere; hun har faaet mange Bestillinger til store offentlige og private Bygninger. Hendes Frembringelser røber den sikre Teoretiker og den habile Haandværker med udpræget Sans for at omsætte de nationale Mønstre i slidstærke gedigne Stoffer. Selv har hun med Glæde søgt til Kilden for de Rigdomme, hun har øst af; det er Kærlighed til dansk Folkekunst og Respekten for de gode Traditioner i Vævningen, der præger hendes Arbejde.

L. F. la Cour: Slægten la Cour, 1917, S. 130.

Margrethe Hald.

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

- S. 143: L. 2 f. o.: Schäfer, læs: Schäffer.
- 143: - 4-5 f. o.: læses: Dietrich S. fra Thüringen (s. d.) og Hustru.
- 143: - 11 f. n.: Schæfergaarden, læs: Schæffergaarden.

II. Bind:

- S. 404: L. 13-15 f. o.: læses: S. (1701—90, gift 1° med Dorothea Sophie Ahlefeld, d. 1752, gift 1° 1715 med Sognepræst i Sønder Kirkeby Claus Nielsen Forbus, 1683—1724, 2° med Sognepræst i Gloslunde Anders Simonsen Aarhus, 1694—1727).
- 563: - 9 f. o.: f. 1828, læs: 1828—89.

III. Bind:

- S. 71: L. 7 f. o.: Louise Georgine, læs: Georgine Louise.
- 72: - 19 f. o.: Kaptajn, læs: kar. Kaptajn i Søetaten, Inspektør ved Øresunds Toldkammer.
- 72: - 20 f. o.: Marie Møller, læs: Marie (Seidelin) Møller.
- 100: - 16 f. n.: 1780, læs: ca. 1780.
- 100: - 16 f. n.: Ester, læs: Esther.

IV. Bind:

- S. 73: L. 1 f. o.: vistnok udgaar.
- 125: - 1 f. n.: efter: 1677 tilføjes: (gift 1° med Karen Jensdatter Carrisia).

V. Bind:

- S. 137: L. 20 f. o.: 15., læs: 22.
- 161: - 8 f. n.: Sæbygaard, læs: Søbygaard.
- 186: - 18 f. n.: Kiel, læs: Flensborg.
- 186: - 3 f. n.: efter: theol. tilføjes: h. c.
- 228: - 1 f. o.: 1816, læs: 1820.
- 228: - 2 f. o.: 1809, læs: 1808.
- 322: - 8 f. o.: »Naturbørn«, læs: »Mellem to Kyster«.
- 384: - 9 f. n.: Halle, læs: Hake.
- 384: - 10-9 f. n.: Linierne læses: Bernhard v. W. (1747—1825, gift 2° 1787 med Margaretha Elisabeth Hake, 1754—1800, gift 1° med Pastor Carl Christian Noodt, 2° 1782 med Grosserer Johan Balthasar Dencke (Dehnke), 1742—84).
- 498: - 10 f. n.: tilføjes: Fra Fr.borg Amt, 1930, S. 131—42.

VI. Bind:

- S. 325: L. 12 f. o.: Borgias Samlinger . . . Allioni udgaar.
- 325: - 13 f. o.: og under, læs: Under.
- 360: - 22 f. o.: foran: gift tilføjes: ca. 1714—72.
- 360: - 18 f. n.: efter: 1821 tilføjes: , gift 1° 1784 med Thale Marie Motzfeldt, 1764—88, 3° med Marie Rougtved.
- 543: - 15 f. o.: (d. 1781), læs: (1723—81).
- 543: - 16 f. o.: (f. ca. 1737), læs: (ca. 1737—98).
- 555: - 18 f. n.: Ida Maria Møller, læs: Ide Marie (Seidelin) Møller.

VII. Bind:

- S. 55: L. 8 f. o.: (1932), læs: (1933).
- 55: - 14-15 f. o.: Dego Revera, læs: Diego Rivera.
- 516: - 17 f. o.: 1722, læs: 1721.
- 574: - 16 f. n.: 1897 i Glyptoteket, læs: 1891.

VIII. Bind:

- S. 413: L. 10 f. o.: f. ca. 1558, udgaar.

IX. Bind:

- S. 350: L. 2 f. n.: 1890, læs: 1891.
- 533: - 15-14 f. n.: Linierne læses: bage til den formentlig fra Tyskland indvandrede Vagtmester i Trondhjem Didrik H. (d. 1664), hvis Søn var Kommandant paa Frederiksholm ved Kristianssand, Kaptajn Diderich H. (d. 1718). Hans Søn o.s.v.
- 533: - 14 f. n.: der formentlig var af tysk Herkomst. udgaar.

XI. Bind:

- S. 275: L. 3 f. o.: Schæffer, læs: Schäffer.
- 275: - 5 f. o.: Carla Hansen, læs: Karla Sophie Hansen, f. 1891.
- 275: - 6 f. o.: Ida Amalie Hornhager, læs: Ida Amalie Leonore Hornhaver.
- 515: - 8 f. o.: efter: J. tilføjes: (ca. 1805—72).
- 515: - 8 f. o.: efter: Martens tilføjes: (1823—1908). Broder til Alfr. Råvad (s. d.).

XII. Bind:

- S. 120: L. 18 f. o.: Møsting, læs: v. Møsting.
- 460: - 6 f. o.: tilføjes: — Fotografi af Silhouet (Privateje).

XIII. Bind:

- S. 36: L. 6 f. n.: tilføjes: Marmorbuste af H. V. Bissen ca. 1836—40.
- 38: - 8 f. n.: tilføjes: Marmorbuste af H. V. Bissen 1847.
- 48: - 3 f. n.: tilføjes: Marmorbuste af H. V. Bissen 1836.

- L. 56: L. 5 f. n.: 1911, læs: 1921.
 - 62: - 1 f. n.: d. Febr. 1645, læs: begr. 16. Febr. 1645 i Marie K. i Helsingør.
 - 62: - 1 f. n.: Else, læs: Else Jensdatter, d. 3. Sept. 1690 i Helsingør.
 - 84: - 21 f. n.: s. A., læs: 1869.
 - 84: - 1 f. n.: III, læs: II.
 - 251: - 4 f. n.: Kaptajn i Ingeniørkorpset Peter Blankenberg, læs: Major i Ingeniørkorpset, Generalvejinspektør paa Fyn Peter Blankenberg.
 - 293: - 21: i Ørnslund, læs: paa Ørnslund.

XIV. Bind:

- S. 542: L. 17 f. n.: S. A., læs: N. A.
 - 542: - 13-12 f. n.: Herman Trier i Vor Ungdom, s. A., læs: Herman Trier i Pædagogiske Tids- og Stridsspørgsmaal, IV, 1902, S. 427—36.

XV. Bind:

- S. 53: L. 1 f. n.: tilføjes: Berl. Tid. 15. Sept. 1934.
 - 568: - 12 f. o.: efter: (Officersforeningen), tilføjes: Tegning af H. V. Bissen 1826 (Familieejje).
 - 569: - 2 f. o.: tilføjes: Karl Larsen: Midt i og mod Strømmen, 1930, S. 79—126.

XVI. Bind:

- S. 26: L. 8 f. n.: efter: Fjordinspektør tilføjes: , Kammerassessor.
 - 52: - 16 f. o.: foran: Kunstmuseet tilføjes: Glyptoteket.
 - 151: - 2 f. o.: 1786, læs: 1783.
 - 504: - 14 f. o.: tilføjes: Soraner-Bladet, III, 1918, S. 9 ff.; XXII, 1937, S. 18.
 - 593: - 9 f. o.: 9. Juni 1846, læs: 28. Juli 1846 i Neumünster.

XVII. Bind:

- S. 123: L. 3 f. o.: 95, læs: 1901.
 - 375: - 3 f. o.: Successionstraktat, læs: Successionsverdrag.

XVIII. Bind:

- L. 390: L. 20 f. n.: Christian, læs: (Christian).
 - 416: - 18 f. n.: Politiken, læs: Morgenbladet.

XIX. Bind:

- S. 34: L. 13 f. o.: efter: (1823—1908) tilføjes: , Broder til Thor Jensen (s.d.).
 - 298: - 5 f. n.: polit., læs: phil.
 - 300: - 2 f. o.: berg Prytz, læs: borg Prydz.
 - 300: - 17 f. o.: Blankenberg Prytz, læs: Blankenberg Prydz.
 - 300: - 17 f. n.: sst., læs: i Marineministeriet.

XX. Bind:

- S. 17: L. 12 f. o.: Ejler, læs: Eiler.
- 38: - 4 f. o.: Hustru, læs: 2. Hustru.
- 38: - 9 f. o.: Hustru, læs: 2. Hustru.
- 77: - 9 f. o.: Olsen, læs: Olufsen.
- 99: - 1 f. n.: tilføjes: Palle Rosenkrantz: Billeder fra min Barndom, 1917.
- 105: - 14 f. o.: efter: Indtægter) tilføjes: samt fri Bolig paa Sorø Kloster, frit Fiskeri i Skolens Søer og »Ildebrand« for Resten af hans Levetid.
- 105: - 10 f. n.: efter: S. 80 f. tilføjes: J. B. Løffler: Gravmonumenterne i Sorø Kirke, 1888, S. 38, 56 f.
- 134: - 10 f. n.: Efter sine Forældres Død ejede han Brorupgaard ved Slagelse, læs: Efter sin Faders Død overtog han Brorupgaard ved Slagelse, men maatte allerede sælge den 1713.
- 135: - 5 f. o.: d. 1652 udgaar.
- 135: - 5 f. o.: efter: 1669 tilføjes: , gift 2° med Ingeborg Pedersdatter.
- 158: - 7 f. o.: Hustru, læs: 1. Hustru.
- 173: - 20 f. n.: (s. d.) udgaar.
- 215: - 9 f. n.: tilføjes: Olaf Carlsen: Soranske Studier, I, 1928, S. 46 ff.
- 225: - 13 f. o.: O., læs: A.
- 231: - 7 f. o.: drage, læs: droege.
- 254: - 14 f. n.: Bevilling, læs: Besikkelse.
- 272: - 13 f. n.: foran: Fortegnelse tilføjes: Breve til R. i Det kgl. Bibliotek. —
- 298: - 16 f. o.: tilføjes: Beitr. zur Sächs. Kirchengesch., 44. Hft., 1935, S. 16—27.
- 362: - 5 f. o.: **Cathrine**, læs: **Catharine**.
- 369: - 6 f. n.: Tode, læs: Thode.
- 375: - 10 f. n.: tilføjes: E. Bodenhoff: Kongesorger, 1913, S. 53.
- 415: - 2 f. o.: Markvard, læs: Marquard.
- 486: - 16 f. n.: efter: 1846 tilføjes: , gift 2° 1814 med Caroline Florentine Beyerholm.
- 499: - 4 f. o.: foran: Henri tilføjes: Gabriel.
- 499: - 4 f. o.: efter: Pampigny tilføjes: (1698—1772).
- 499: - 4 f. o.: foran: Louise tilføjes: Judithe.
- 511: - 21 f. n.: Slomann, læs: S.
- 554: - 21 f. o.: tilføjes: Festskrift tilegnet Otto Anderssen, 1921, S. 156—69.
- 554: - 11 f. n.: Hustru, læs: 2. Hustru.
- 603: - 9 f. n.: efter: 85 læs: og 1792—95.
- 608: - 14 f. o.: 1801, læs: 1799.
- 609: - 5 f. o.: 1828, læs: 1817.
- 620: - 14 f. n.: Peter, læs: Peder.
- 632: - 12 f. o.: Buste af E. H. Bentzen, læs: Buste af H. V. Bissen 1853 samt af E. H. Bentzen.

